BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
5 E 1

M

R. II ed., To. I, p 381, n.5 -

5-9-D.17

X a 29

45. A. 42.

BARTHOLOMAEI FVMI VILAVRENSIS PLACENTINI ORDINIS PRAEDI. AC HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITORIS

SVMMA: quæ AVREA ARMILLA inſcribitur,

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA

CONTINENS BREVITER, ET ſtrictim quæcunque in iure Canonico, & apud Theologos circa animarum curam diffuſe diſperſimq́ue tractantur.

Ad usum sti Sabbe de urbe

AL DVS

VENETIIS, M. D. LIIII.

Nunc ste Crucis in Hierusalem

REVERENDISSIMO D. D. CATELANO TRIVVLTIO, EPISCOPO PLACENTINO, COMITIQVE, FRATER

Bartholamæus Fumus, Vilauren.
Placentinus, ordinis Pr
ac hæreticæ prauita
Inquiſitor.
S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

SVMMVS Ille rerum omnium artifex Deus optimus, Reuerendiſſime Archimandrita noſter, antequam ullas conderet creaturas, in ſeipſo ſufficiens, omnem perfectionis plenitudinem, omnem excellentiæ gradum, oēm denique entitatis (ut ita loquar) modū, perfectiſſimè complectebatur. Verum quoniam (diuo atteſtante Dionyſio) boni natura hæc eſt, ut ſeſe alijs communicet, mundum hunc multifarias rerum ſpecies continentem, in quibus ipſe orbis artifex multis modis ſuam oſtenderet maieſtatem, plaſmare decreuit. Vnde ſupermondanos primum illos ſpiritus, tribus Hierarchijs partitos, nouem pariter ordinibus diſcretos protulit, in quibus inexhauſtæ bonitatis ſpecimen depinxit, ſeq; ab eiſdem per intellectilem cognitionem participandum exhibuit. Dehinc tornatiles cœlorum globos, radioſum ſolis iubar, pallentem lunam, fulgentia aſtra, mirabili compoſuit harmonia, quæ omnia proprijs motibus perpetua lege, congruenter aptauit. Quatuor poſtmodum finxit elementa, ignem, uidelicet, aera, pontum, et aridam, in quibus animantia quæque, præcipuè hominem ad ipſius Dei optimi imaginem formatum, collocauit. At ne miſeri mortales improba urgerentur fame, deperirentq;, lubri=

cos undis piſces,dulcia arboribus poma,uirentia campis gra=
mina producere mandauit.ſicq́; factum eſt,ut mundus iſte
ita examuſſim,& perpulchrè compactus fuerit, ut melius,
rectiusq́; fieri nequiuerit, quandoquidem ſuperuacaneum,
uel ocioſum nihil ſit reperiri, neque neceſſarium quicquam
in eo deeſſe contingat.Vnde fit,ut creaturæ omnes, & quæ
præſertim ratione uigent,authorem ſuum toto uirtutis co=
namine ſtudeant imitari:ita ſiquidem ut gratiam,& boni=
tatem,quam à Deo optimo gratis acceperunt, gratis impar=
tiantur, ne cùm in extremo uitæ termino ante tremendum
Dei tribunal ſteterint:ut quid pecuniam meam in ſudario
repoſitam ſeruaſtis,audire cogantur. Igitur iuxta uirium
mearum menſuram aliquid commodi alijs afferre cupiens,
laborem hunc haud paruum,humeris meis certè imparem,
animarum me ardore ſtimulante, lubenter aſſumpſi.
Conſpiciens itaque in enucleandis conſcientiæ caſibus ſum=
marum lata uolumina,perplexas materias, opinionum ua=
rias ſententias,multiplices diſtinctiones, infinitas doctorum
citationes, & prolixam diſputationum ſeriem, legentium
animos ad nauſeam prouocare, quam pluresúe ſacerdotes
diſputationibus non aſſuetos, à ueritate ieiunos relinquere,
laſſasq́; eorum mentes confundere,librum hunc, quem Ar=
millam Auream appellare dignum duxi,ſummo ſtudio,nec
minori labore, ædere curaui. Armillas in manibus mulieres
hebrææ,ut in Ezechiele legere eſt, Sabini uerò in læuo bra=
chio portare ſolebant, ſic ſacerdotes, opus hoc in manibus
per operis exercitium habere ſtudeant. Hic profectò cano=
nes, & menſuras, quibus ſalubres animabus præparent
medicinas breui calle inuenire poterunt. Prolixum uolu=
men nequaquam connexui, neque adeò breue, aut muti=

lum, ut opportuna ad animæ ſalutem omiſſerim remedia; ſed compendioſius truncatis, qui ad rem non faciebant apicibus reiectis etiam multarum legum citationibus, ac uariis doctorum opinionibus omiſſis, aliquibus tamen de ſacrorum canonum capitibus, theologicis necnon, & phyſicis rationibus breuiter collectis, nudam, digeſtamq; ueritatem in ianuis patenter expoſui, ut qui huic operi incumbere uoluerint, ueritate citius reperta, animoſius proſequantur. Sufficiat enim ſacris ſacerdotibus animarum curam gerentibus ſincæram inueniſſe ueritatem, qua reperta, pœnitentem corrigere, inſtruere, & iudicare ualeant. Si qui autem ingenio præſtantiores, hæc altius repetere uoluerint, citatos in hoc uolumine doctores uideant, legantq;. Sat itaque mihi ſit animæ negotium fideliter pertractaſſe, & imbecillioribus ueluti edentulis pueris, digeſtum cibum ſubminiſtraſſe. Hos igitur Reuerendiſſime antiſtes labores meos, quos multo ſudore in hoc opere collocaui, ipſumq; opus, humaniſſimæ amplitudini tuæ offero, dico, confero, humili ſupplicatione te uti patrem obſecrans, ut lætis ſuperciliis, & ſerena fronte uolumen hoc, (& ſi tam dignum haud mereatur habere patronum) ſuſcipias, amplectaris, nec deſpicias, ut ſub tanti præſulis fœlici auſpicio, in lucem prodire audeat. Ne quæſo optime præſul, filii tui munus, (& ſi exiguum) reiicias, quandoquidem recta mente, æquoq; animo offertur. Iampridem ſolertiſſime animarum paſtor, Philotheam, laborum meorum ueluti primitias Reuerendiſſimæ, D. tuæ obtuleram, quæ immortalis animi dignitatem continebat, nunc uero ipſius (ſi forſan ægrotauerit,) ſalubrem medellam, & opportuna exhibeo remedia, quæ te præcipue decent, cum ob uitæ tuæ

probitatem, & morum honeſtatem, necnon ingenii præſtantiam, ad Placentini gregis curam, domino donante electus fuerit, teq; ad maiora aſcenſurum annuente rerum authore ſperemus. Vade urbis noſtræ pater, & ſplendor.

Ad Lectorem Author.

Hyblæos defert luſtrando dulcia campos
  Mella apis, in parua collocat inde domo.
Tantillumq; animal paſſim formica per agros
  Facta memor brumæ paruula grana legit.
Congerit & ſomno indulgens corylosq; nucesq;
  Glis, ne forte cadat deficiente cibo.
Sic ego multa legens ſapientum ſcripta priorum,
  Pluribus electis, hoc opus inde tuli:
Abieci reſecanda procul: magnumq; uolumen
  Exiguo impoſui uaſe, fauente Deo.
Hic poterit quicunque leget medicamina uitæ.
  Et morbos pariter tempore ſcire breui.
Hic mentis lampas nebuloſis eruta cellis
  Emicat, in foribus lumina clara patent.
His quibus à domino pecudum commiſſa ſuarum
  Cura eſt, huic ſtudeant, inuigilentq; animo.
Vt laqueos uitare queant, ac ducere cœcos,
  Et tutum diſcant quo grandiatur iter.
Vos rogo Lectores humili modo parcite carthæ,
  Ad dominum pro me fundite deinde preces.
Gloria ſit ſummo pro tantis tota parenti
  Muneribus, matri perpetuumq; decus.

INDEX OMNIVM TITVLORVM, qui in hoc uolumine continentur.

A

ABbas fol.i.
Abbatiſſa 2
Aborſus 2
Abſens 3
Abrogatio 3
Abſolutio 3
Abſtinentia 12
Acceptio perſonarum 12
Accidia 13
Accolitus 13
Actio 14
Accuſatio 14
Adiuratio 17
Adminiſtratio 18
Adoptio 18
Admonitio 18
Adoratio 19
Adulatio 20
Adulterium 21
Aduocatus 22
Affinitas 24
Agreſta 24
Alchimia 24
Alienatio 25
Alimentum 28
Altare 29
Ambitio 31
Angaria 31
Appellatio 31
Apoſtaſia 32
Aqua 34
Arbiter 34
Archidiaconus 36
Archiepiſcopus 37
Archipresbyter 37
Argumentatio 38
Arra 38
Arreptitij 38
Arrogantia 38
Arrogatio 39
Ars 39
Aſſaſsinus 40
Aſtrologia 40
Aſtutia 40
Auaritia 41
Audacia 41
Augurium 41
Auſteritas 42

B

BAliſta 42
Balneum 42
Bannum 42
Baptiſmus 42
Bellum 49
Benedicere 53
Benefacere 53
Beneficium 53
Beſtialitas 62
Bigamia 62
Blaſphemia 62
Bulla 64

C

CAlix 64
Calumnia 65
Campſor 65
Canonicus 66
Canonica, portio 67
Canonizatio 70

Cantus 70
Capitulum 71
Carcer 71
Charitas 72
Caſus 73
Caſus fortuitus 74
Cathedra 75
Cæcitas 75
Cedere 75
Celatio 76
Cenſura 76
Cenſus 76
Chorea 76
Cimiterium 77
Circunſtantia 77
Citatio 79
Ciuitas 80
Clauis 80
Clericus 81
Coactio 85
Cogitatio 86
Colluſio 86
Columbarium 86
Commenda 87
Commiſsio 87
Commodatum 88
Compenſatio 89
Compoſitio 89
Compromiſsio 89
Communio 89
Conceſsio 92
Concilium 93
Concubina 94
Concubinatus 94
Concuſsio 94
Confeſsio iudicialis 94
Confeſsio ſacramentalis 98
Confeſſor 101
Cõfirmatio ſacramẽtalis. 103
Confirmatio electi 103
Confraternitas 103
Coniuratio 104
Conſcientia 104
Conſecratio prelatorum. 104
Conſacratio, eccleſiæ 104
Conſenſus 106
Conſeruator 106
Conſilium 107
Conſtitutio 107
Conſuetudo 108
Contemptus 110
Contendere 111
Contritio 111
Contumacia 111
Contumelia 112
Correctio 112
Corpora ſanctorum 114
Corporalia 114
Corpore uitiatus 114
Credere 115
Crapula 115
Criſma 115
Credulitas 115
Curioſitas 115
Cuſtos 116

D

Damnum 117
Debitum coniugale 117
Decimæ 119
Defenſio 120
Degradatio 121
Delectatio moroſa 121
Delegare 122
Demoniacus 123
Denuntiatio 123
Depoſitum 124

Deriſio i25
Deſperatio i25
Detractio i25
Diaconus i26
Dignitas i27
Dilapidator i27
Diſcordia i28
Diſputatio i28
Diſpenſatio i28
Diuinatio i32
Diuortium i32
Doctor i35
Dolus i35
Domicilium i35
Dominica dies i36
Dominium i36
Donatio i38
Dos i42
Dubitatio i45
Duellum i45
Dulia i46

E

EBrietas i46
Eccleſia i47
Aedificatio t48
Electio i49
Elemoſina i53
Emancipatio i55
Emphiteoſis i55
Emptio i57
Emunitas i61
Enormitas i64
Epiſcopus i64
Aequitas i67
Error i67
Erubeſcentia i67
Aetas i67
Euagatio mentis i68
Euangelium i68
Euchariſtia i68
Euictio i70
Excommunicatio i70
Excuſatio 207
Executor 207
Exemptio 209
Exequiæ 2ii
Exhæreditatio 2i2
Expenſæ 2i2
Expoſitio 2i3
Expoſiti 2i3
Extimatio 2i4

F

FActum 2i4
Falſarius 2i5
Fama 2i5
Familia 2i6
Familiaritas 2i7
Fautor 2i7
Fœmina 2i7
Feſtum, uel feriæ 2i8
Feudum 22i
Fictio 22i
Fideiuſſor 22i
Fides 222
Filius 223
Fornicatio 225
Forus 226
Fraus 226
Frigidus 226
Fructus 226
Fugere 226
Funeralia 227
Furioſus 227

Furtum 227

G

Gabella 229
Generalis clauſula 230
Gloria 231
Gratia 231
Gula 232

H

Habitus 232
Haſtiludium 233
Hæres, uel hæreditas 233
Heremita 235
Hæreſis 236
Hermophroditus 238
Hipocryſis 238
Hyſtrio 238
Homicidium 238
Homo 240
Honor 240
Horæ canonicæ 240
Hoſpitale 244

I

Iactantia 244
Idolatria 244
Ieiunium 244
Ignorantia 247
Illegitimi 248
Imago 248
Immunditia 249
Immunitas 249
Impedimentum 249
Inanis gloria 249
Impietas 249
Impubes 249
Impudicitia 249
Incantatio 250
Incendiarij 251
Incerta 251
Incæſtus 251
Inconſideratio 252
Inconſtantia 252
Incontinentia 252
Inditium 252
Indignatio 253
Indulgentia 253
Infamia 259
Infernus 260
Infidelitas 260
Infirmitas 262
Ingratitudo 262
Inhumanitas 263
Iniuria 263
Iniuſtitia 264
Inobedientia 264
Inquietudo 264
Inquiſitor 267
Inquiſitio 269
Inſenſibilitas 271
In ſtirpes 271
Intentio 271
Interdictum 271
Intereſſe 283
Interpretatio 284
Inteſtatus 284
Intruſus 284
Interrogatio 284
Intimiditas 287
Inuenta 287
Inuentarium 288
Inuidia 288
Inuocatio 28

Ira 289
Ironia 289
Irregularitas 289
Iudæizare 300
Iudex 303
Iudicium 308
Iurare 309
Ius 314
Iuſpatronatus 314

L

LAicus 316
Laruæ 317
Lenocinium 317
Legatum 317
Legatus 324
Legitimus 325
Lepra 326
Lex 326
Libellus 329
Literæ 329
Litigium 330
Liuellum 330
Locatio 330
Ludus 333
Luxuria 334

M

MAgiſter 335
Maledictio 336
Maleficium 336
Malitia 336
Mandatum 336
Manifeſtum
Martyrium
Matrimonium
Medicus 350
Mendacium 351
Mercantia 352
Meretrix 352
Miles 352
Minor 352
Minari 352
Miſſa 353
Miſerabilis perſona 358
Moderamen 358
Mollicies 359
Monachus 359
Monaſterium 360
Moneta 381
Monopolium 381
Mora 381
Mortuus 381
Mortuaria 381
Mulier 382
Murmuratio 382
Mutilare 382
Mutuum 382

N

NAufragium 383
Necromantia 383
Negligentia 383
Negotiatio 383
Næmeſis 384
Nominatim 384
Notarius 384
Notorium 384
Nouitius 384
Nuptiæ 387

O

OBedientia 388
Oblatio 357
Oblatus 358
Obligatio 358
Obſtinatio 359
Ocium 359
Odium 359
Officium 359
Oleum 360
Opinio 360

Oratio	361	Præcipitatio	382
Ordo	361	Precium	382
Organum	364	Prædicare	382
Ornatus	364	Prælatus	384
Oſculum	365	Præſcriptio	385
P		Præſumptio	386
PActum	365	Præuaricatio	387
Pallæ	366	Primi motus	387
Pallium	366	Priuilegium	387
Papa	366	Probatio	389
Paraphernum	367	Procurator	390
Parentes	367	Proditio	390
Patria poteſtas	368	Prodigalitas	391
Peccatum	368	Profeſsio	391
Peculium	369	Proſoneta	391
Pecunia	372	Prudentia	391
Pedagium	373	Purgatio canonica	391
Pœna	373	Purgatorium	392
Pœnitentia	374	Purgatio poſt per.	393
Percuſsio	375	Puſillanimitas	393
Peregrinus	375	Q	
Perfidia	376	QVæſtuarij	393
Periculum	376	R	
Periurium	376	RAncor	393
Promiſsio	377	Rapina	393
Permutatio	377	Ratiocinium	394
Pertinax	378	Ratihabitio	394
Pietas	378	Reconciliatio	395
Pignus	378	Recompenſatio	395
Pigritia	379	Recuſatio	395
Pirata	379	Religio	395
Piſcatio	379	Religioſus locus	391
Placere	379	Reliquiæ	391
Pollutio	379	Renuntiatio	392
Populus	380	Repreſaliæ	393
Poſtulatio	380	Reſcriptum	393
Præbenda	380	Reſidentia	393
Precarium	380	Reſtitutio	394
Præceptum	381	Rixa	404

S

SAcerdos	404
Sacramenta	405
Sacrilegium	405
Sagittarij	406
Sarraceni	406
Satisfactio	406
Scandalum	407
Scientia	408
Sciſma	409
Scrupuloſus	409
Scurilitas	410
Secretum	410
Seditio	410
Sententia	411
Sepultura	411
Seruus	414
Simonia	415
Simulatio	423
Societas	428
Sodomia	428
Solicitudo	428
Solutio	428
Somnium	428
Sors	428
Sortilegium	429
Spectaculum	429
Sponſalia	430
Statutum	433
Strigiæ	433
Stuprum	433
Suffragia	433
Subdiaconus	434
Subſannatio	434
Subſtitutio	434
Superbia	434
Superſtitio	435
Suſpenſio	436
Suſpitio	439
Suſuratio	439

T

TAbellio	439
Tactus	440
Talia	440
Temeritas	440
Tentatio	441
Teſtamentum	441
Teſtis	444
Timor	446
Tyrannus	447
Torniamentum	447
Tortura	447
Tranſactio	448
Tutella	448

V

VAgatio	448
Vanagloria	449
Vaſa ſacra	449
Vectigal	449
Venatio	449
Venditio	449
Verberatio	449
Veſtis	450
Vicarius	450
Vindicatio	451
Vinum	451
Virginitas	451
Virginum conſecratio	452
Viſitatio	452
Vnctio extrema	453
Vnio	454
Voluntas	454
Votum	454
Vſucaptio	459
Vſura	459
Vſufructus	467
Vxor	468

CONSTANTII LANDI COMITIS, & Iuriſconſulti Placenitni. Ad Reuerendum, ac religioſiſsimum Dominicanum Virum Bartholamæum Fumum Vilaurenſem.

QVi bonos eſt Vates: & qui bona carmina condit,
Illum ſuſpiciunt Muſæ: miratur Apollo.
Huic clari et Reges cædunt: Regumq; Triumphi,
Cædit & ipſe Tagi, Pactoliq; aurifer amnis.
Aſt ille æterno diuum dignatur honore.
Qui populis dat iura, uiamq; oſtendit Olympi,
Qui & legum præcepta docent: nodosq; reſoluit
Iuris & innumeras ambages ducit in arctum,
Hunc admirantur Populi iuuenesq;: ſenesq;.
Hos Deus arcitenens cunctos tibi præſtat honores,
Dominica relligio necnon te propter eundem
Exultat, meritosq; parat tibi ſancta Triumphos,
Bartholomæe ſacros inter uenerande Poetas.
Qui modicis chartis quæcunque uolumine magno
A ſanctis patribus fuerant conſcripta, notaſti.
Ergo tuam præſens & poſtera Perlegat ætas
ſummam, cui cædant Azonis ſcripta diſerti,
Necnon Angelicæ ſummæ, te carpere quiſquam
Inuidus haud auſit, rabidaue laceſſere lingua.
Cum tua cœleſtes ſanctiſsima facta probarint,
Et tua iam cœlo gratiſsima fama uagetur,
Viue igitur Fœlix cunctos celebrande per annos.

DEO Optimo maximo concedente, huic noſtro operi, aſsiduiſque laboribus, terminum tãdem impoſuimus. Ob uarias quippe, quæ nobis occurrere occupationes, incæptam protraximus prouinciam, longum, dubiumque, breui, ac fragili nauicula ſulcauimus mare: nunc uero dextra aſpirãte aura applicuimus, portumque tenemus. In his omnibus, ſummæ, & indiuiduę trinitati, beatiſsimę uirgini Mariæ, & diuo Dominico, patre, ac tutellatore noſtro, grates perſoluimus infinitas. Expleta eſt denique ſumma hæc, in qua nimia breuitate uſi ſumus, multa omittentes, quæ citare potuiſſemus. Opiniones uariæ a nobis relictę ſunt, tum quia propoſito noſtro parum deſeruiebãt, tum ne lucubrationes noſtrę obſcuritate confunderentur. De his tamen ſententiis, meliores, ſecurioresve excerpſimus, quæve nobis rationabiliores uiſæ ſunt, ut melius confeſſoribus prodeſſe poſſemus, fideliter, ſtudioſeque conſcribere curauimus. Poſtergata autem uerborum pompa, legentium utilitatem deſiderantes, clarius quàm fieri potuit, hęc pauca repoſuimus. At ne lectorum animi tenebris inuoluerentur, cõcluſiones in principio firmare dignum duximus, exin uel ratione, uel peritiſsimorum teſtimonio corroborauimus, ut quicunque legerit, dictorum noſtrum firmum inueniat fundamentum. Verum quoniam omnem hominem mendacem eſſe lectitamus, prudens lector, ſi quid tibi uiſum fuerit ueritati repugnare, præmiſſo tamen prius diligenti examine, reiice, meæque imperitiæ aſcribito, quòd uero rectum, ueritatique conſonũ occurrerit, cape, & domino, a quo omnis ueritas eſt, & ſanctis doctoribus tribue. De meo ſi quidem (labore excepto) parum, uel nihil fere inuenies, ſed quod a uiris ſapientioribus, ſacriſque canonibus exhaurire potui. At tametſi in hoc noſtro opere modicam aliis utilitatem fortaſsis attulerimus nobis tñ emolumenti multum contigit, cum pleroſque reuoluentes libros, plura nobis incognita didicerimus, tempuſque cõceſſum ſine otio tranſire haud permiſsimus. Verum ſi in hoc noſtro libello quodpiã appareret (qđ minime arbitramur) orthodoxæ, Chriſtianæque fidei non conſonum, aut minus recte prolatum, totum Sanctæ Matris eccleſię debitæ correctioni ſummitimus, & pro non dicto haberi uolumus.

Valete Lectores amantiſsimi, & pro nobis orate.

Series chartarum.

✠ ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS, APVD ALDI FILIOS.
M. D. LIIII.

REVERENDI PATRIS FRATRIS BARTHOLOMAEI FVMI, VILLAVREN. PLACENTINI, PRAEDICATORIAE FAMILIAE *profeſſoris, prauitatiſq; hæreticæ Inquiſitoris Aureæ Armillæ principium.*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

1 ABBAS Debet annum uigeſimumquintum incepiſſe, clemen. generalem, de æta. & qua.or.& eſſe presbyter.extra, eo.ti.c.j.& a monaſterio, cui debet præeſſe eligi.c.abbatem.xviij.q.ij.de eodéque monaſterio, ſi ibi ſit perſona idonea eligi, alias de alijs monaſterijs, eadem.q.c.quâm ſit', & Pa.in.c.cum monaſterium, dę elec.Nõ profeſſus, uel alterius religionis, eligi non poteſt, quamuis poſtulari. Debet a prelato immediate ſuperiori confirmari, ſecundum Hoſt.& ab epiſcopo diocęſano benedici, nec ante benedictionem debet ordinare.c.quoniam uidemus.d.lxix.ſi tamen conſuetudo eſt quod benedicatur ſecundum quoſdam.

2 Abbas non poteſt præeſſe, uel pertinere ſimul ad duo monaſteria, niſi unum ſit ſub alio, uel ad aliud pertineat: de relig. do.c.ulti.ſi.

3 Abbas poteſt facere, quæ ad officium ſuum pertinet, ſi epiſcopus tertio requiſitus cum humilitate, recuſet eum benedicere: de ſup.negli.pręl.c.j.

4 Abbas non poteſt renunciare exemptioni ſuæ: de arbi.c.cum tempore.

5 Abbas poteſt abſoluere monachos ſuos ab omnibus peccatis, & cenſuris, niſi ſpecialiter alteri de iure reſeruentur, ſecundum Inn.in.c.nuper, de ſen.ex.& Tho.in.iiij.ſen.d.xviij.q.ij. a.j.ql.j.& Archie.flo.iij.parte, ti.xxv.c.lxxvij.Pa.tamẽ in.c.mo-

nachi.de ſen.excom.tenet cõtrarium, contra cõmunem opi. prædictorum,& aliorum multorum docto.ſunt etiam inſpicienda eorum priuilegia ſuper huiuſmodi.

6 Abbas presbyter benedictus,uel recuſatus ab epiſcopo,poteſt conferre omnes ordines minores in ſuo monaſterio, & ſuis monacis,ſeu illis,qui ut efficiantur monachi illuc acceſſerũt, omnibus etiam ſecularibus,ſuper quibus habet quaſi epiſcopalem iuriſditionem,& etiam in alio monaſterio,ſi eſt inuitatus ab eius abbate,& illud monaſterium ſit exemptum,poteſt conferre,alias non, ſecundum.d.Ant. poſt Hoſt. in.c.cũ contingat de ӕta.& quali.or.& eadem ratio eſt de omnibus ordinibus minoribus ſecundum doct.& præcipue Arc.in.c. quoniam diſt.lxix.quia hoc priuilegium, late interpretandũ eſt,quoniam alteri non præiudicat.

7 Abbas poteſt diſpenſare cum monachis ſuper irregularitate, quam recipiendo ordines in excommunicatione contraxerunt,facti tamen memoriam, uel iuris peritiam non habentes,& factum non fuit enorme, ſecũdum communiter doct. in alijs autem irregularitatibus non poteſt de iure communi,ſecundum Pa.in.c.illorum.de ſent.excom.niſi expreſſe ius commune concedat.Poteſt etiam diſpenſare in uotis ante religionis ingreſſum factis,ſecundum Glo.in.c.noluit.xxxiij.q. ij.facta uero in religione,irritare, & anullare. Infra uotum, vij.&.ix.Sunt tamen uidenda eorum priuilegia ſuper abſolutione,quia multa habent,ſed de iure cõmuni hæc dicta ſunt.

8 Abbas poteſt cõſecrare eccleſias,uel altare:cimiterium reconciliare,conſecrare oleum ad infirmos, benedicere moniales, conſecrare corporalia, benedicere ueſtes, & uaſa,calices, & omnia,quæ ad Dei cultum appropriantur, ſi habeat a Papa ex commiſſione,uel ex iure, uel ex priuilegio,uel ex conſuetudine ſcita,& approbata per Papam, quia hæc non habent actum immediate circa corpus Chriſti uerum, ſed circa corpus myſticum:ideo per Papam poſſunt ſacerdoti committi, quia non ſunt ſtricti ordinis epiſcopalis. Non tamen poteſt ex commiſſione Papæ,ordines ſacros conferre,quia hoc circa corpus Chriſti uerum,uel circa eius materiam, actum habet immediate,& eſt ſtricti ordinis epiſcopalis. Hæc eliciuntur ex.s.Tho.iiij. ſen. diſt.vij.q.iij.a.j.ql.ij.ad.iij. & diſt.xxiij. a.iij.ql.ult.& ex Pe.de pa.iiij. diſt.vij. quãuis multi,ut Abb.in

c.quanto,de conſue.Ang.uer.benedictio.& Roſ.uer.eo.diuerſa loquantur,quæ adducere longum eſſet. Multa alia poteſt iuxta ſua priuilegia,quæ eſſent inſpicienda.

9 Abbas,ſeu alius prælatus,non poteſt, ſine cõſenſu capituli officialem generalem cum iuriſditione,ut gerat omnia eccleſiæ negotia,tam in iudicio, quàm extra,facere,quia hoc computari poteſt inter ardua:nec talis poteſt eſſe laicus ,ut in.c. iudicatum.diſt.lxxxix.& ſic intelligitur, quod nõ.Inno.c.edoceri,de reſcrip.

10 Abbate mortuo, officiũ prioris clauſtralis expirat,ſi ab ipſo abbate fuit inſtitutus,ſicut mortuo epiſcopo, officium uicarij expirat,ut no.Glo.in cle.ſi.de procura.

11 Abbas nõ uenit appellatione monachorum in materia odioſa,licet bene in materia fauorabili, ſecundum doct.in.c.fina. de ſimo.

12 Abbas tenetur habere curam animarum ſibi cõmiſſarum, et monaſterij,& magna negligentia eſt mortalis, ſecũdum Glo. in.c.ea quæ,de offi. archi. & corrigere exceſſus ſubditorum, ut.d.Glo.de re.iu.c.pen.

ABBATISSA.

1 ABbatiſſa ante trigeſimum annum non debet eligi,de elec. in.vj.c.indemnitatibus.Antiquitus tamẽ debebat eſſe ſexagenaria.c.iuuenculas.xx.q.j.ſecus ſi poſtuletur. Et dicit Tho. j.thimo.v.inordinatum eſſe,quòd iuuenculæ fiant abbatiſſę. Debet etiam eſſe profeſſa ordinem regularem.

2 Abbatiſſa non poteſt ordinare, nec clauem iuriſditionis, uel ordinis habere,ſed ei committitur aliquis uſus clauium, ſicut corripere mulieres ſubditas, ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt. xix.a.ij.Et diſt.xxv.q.ij.a.j.ql.j.ad ſecundum dicit,quòd abbatiſſæ non habent prælationem ordinariam,ſed quaſi ex commiſſione, propter periculum cohabitationis uirorum.

3 Abbatiſſa poſt confirmationem poteſt conferre eccleſias, beneficia,inſtituere clericos in eccleſijs ad ſuum monaſterium pertinentibus,quæ ſunt ſibi pleno iure ſubiectæ,quo ad temporalia,& ſpiritualia,ſecundum Pa.c.dilecta.de ma. & obe.& ſic uidetur capax huius iuriſditionis ſpiritualis, quòd intellige ex commiſſione,& non ex ordinaria poteſtate:non dat tamen authoritatem abſoluendi, uel alia, quæ ſunt clauium, quarum capax mulier non eſt.

4 Abbatiſſa pōt aliquo modo ſuſpendere ab officio, beneficio, & ordine, puta, ſubiectis, præcipiendo ne celebrent donec ſatisfecerint, & ſimilia, non tamen proprie poteſt ſuſpendere, ita ut contrafacientes irregularitatem incurrant: Pa.in.c, dilecta, de ma.& obe.&.c.meminimus, de accu.

5 Abbatiſſa licet nō poſſit excommunicare, nec ab excommunicatione abſoluere, ut in.d.c.dilecta, tamen ſecundum Rod. ut recitat Aſten. lib.vj.tit.xxvj. ſuis presbyteris poteſt pręcipere ut excommunicent, & abſoluant moniales delinquentes, & illi tenentur obedire, ſi tamen hoc habeat ex conceſſione ſpeciali, uel generali epiſcopi, uel papæ, ſi ſit exempta, uel ex antiqua, & approbata conſuetudine, infra excommunicatio, .§. uigeſimoquarto.

6 Abbatiſſa poteſt in matutinis euangelium legere, nō tamen in miſſa, nec prædicare, aut publice docere, ſecundum Glo.c. noua, de pœni.& re. poteſt tamen ſuas moniales, & ſibi ſubditos monere, & hortari. Non poteſt uelare moniales.xx.q.ij.c. ſtatuimus. Non debet loqui cum aliquo ſola.xviij.q.ij.c.diffinimus, neque moniales mittere ad locutorium ad loquendū ſolas, ſecundum Archie. quia par, immo maior ratio eſt.

7 Abbatiſſa poteſt permittere monialibus, ut uictum, & lucra, quem, & quæ manibus acquirunt, in proprios, & neceſſarios uſus conuertant.no.Pa.c.edoceri, de reſcri.& Io.an.in.c.cum ad monaſterium, de ſtatu re.

8 In electione abbatiſſæ debet ſeruari forma.c.quia propter, de elec. Vide ibi Dominicum de s.Ge. & in.c. indemnitatibus.§. ſane.eo.tit.lib.vj.cum ibi dicatur uia ſcrutinij, & ſubdit aliud ſpeciale in electione abbatiſſæ, quia poteſt fieri acceſſus, recedendo ab una electione, trāſeundo ad aliam, ſicut in electione papæ: debet tamen fieri antequam diuertant ad actus extraneos: earum tamen decreta, & priuilegia, ſi qua habent, debent inſpici, & ſeruari. Qui uero ad dirigendum eas in huiuſmodi electionibus, quomodo incurrant excommunicationem, niſi abſtineant ab his, per quæ diſcordia poſſit oriri, uide infra excommunicatio.lxxxviij.

ABORSVS.

1 ABorſus inter maleficia computatur, & eſt contra naturam, quia etiā bruta fœtum expectāt: ideo procurans aborſum uoluntarie, ſi fœtus formatus eſt anima rationali, uere eſt

homicida,mortaliterque peccat,& ſi ſequitur effectus,irregularis eſt,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxxj. in litera. Si autem fœtus non uiuebat anima rationali, licet mortaliter peccet, non tamen efficitur irregularis. Facit ad hoc.c. aliquando, *xxxij.q.ij.* Alijs autem pœnis ſecundum leges ciuiles, tales puniuntur.

2 Dare medicinam prægnātibus ut abortiantur,ad præſeruandum eas a morte,ſecundum Io. de Neap. in.x. quol. ſi fœtus eſt animatus anima rationali, non licet ſine mortali. Non enim debemus uni nocere,ut alter iuuetur. Si uero nondum erat tali anima uiuens,licet dare talem medicinam,ut mulierem prægnantem a morte liberet, quia licet impediat talem animationem,non tamen eſt cauſa mortis hominis. Si tamē res dubia eſſet, uideretur mortaliter peccare, ſecundum Archi. flo.

3 Tēpus animationis in maſculo,eſt ſpatium dierum.xl.in fœmina uero.lxxx.uel circa.Pa.c.ſiquis,de homi. Pœnæ corporales procurantium aborſum cum effectu ponuntur.ff.de pœ.l. ſiquis aliquid.§.qui abortionis

ABROGATIO.

1 ABrogare eſt deſtruere,uel in totū delere,unde lex abrogata,ideſt in totū ſublata,uel deſtructa.Derogatur autem legi multipliciter.Primo,contraria conſuetudine,quæ eſt nota principi.d.iiij.§.leges.Secundo, contraria conſtitutione.xxxj. d.c.ante triennium.Tertio,ceſſatione cauſæ.c. neophitus.lxj. d.Quarto,locorum uarietate.c. aliter.xxxj.d. Quinto, nimio rigore canonis.xxxiiij.d.c.fraternitatis.Sexto,propter malum inde ſequens.d.lxiij.§. uerum. Summiſtæ ad tria reducunt,uidelicet propter conſuetudinem,propter diſparem temporum ſucceſſionem,& propter emergentia mala, de quibus Tho. xij.q.xcvij.a.i.ij.iij.Hæc intellige de legibus humanis tantum.

ABSENS.

1 ABſentes ſine eorum culpa,ut quia ſunt exules, uel timent potentiam tyranni,uocandi ſunt, ut ſaltem conſtituant procuratorem:Inno.in.c.ij.de no.oper.nun.

2 Abſens ſi ab uniuerſitate contemnatur in actibus,in quibus debet uocari,uel legitime non uocetur,debet ad eius petitionē actus retractari,quia legitime geſtus non eſt, de elec.c. bone memorię,el.ij.Idē ſentit Bar.l.oēs populi.ff.de iur.& iur.

3 Abſentes uocandi ſunt in actu electionis,ubi hoc dictat conſuetudo,ut no.Glo.c.ij.de teſti.in.vj.Item in ceſſatione a diuinis,ut.c.ſi canonici,de of.or.in.vj.In collatione præbendarũ, ut i.c.cum ĩ eccleſijs, de præben.in.vj. in alijs caſibus regulariter non ſunt uocandi.Et dicuntur abſentes, qui non faciũt reſidentiam in loco ubi eſt eccleſia,ut in.c.hoc ius porrectũ, x.q.ij. Sed ubi occurreret caſus ſimilis in pondere prædictis tribus,deberent abſentes uocari, propter identitatem rationis:ut in.c.cum dilecta,de confirma.uti.uel inuti.

4 Abſentare ſe ab eccleſia ſine rationabili cauſa nõ debet prelatus,ut in.c. ne pro defectu,de elec. nec maritus ab uxore, cũ non habeat ſui corporis poteſtatẽ:not.in.c. manifeſtũ.xxxiij. q.v.niſi propter uotum ſubſidij terræ ſanctæ.c.ex multa, de uo.Ambaſciatores doloſe abſentes pluſquam expediat, uel ex ſua uoluntate,peccant,& tenentur reſtituere expenſas mittenti.l.qui data.ff.ex qui.cau.ma.

ABSOLVTIO.

1 ABſolutio idem eſt, quòd uinculi ruptio,uel remotio impedimẽti.Sed relicta abſolutione corporali, de ſpirituali loquamur,quæ eſt duplex ſcilicet iuriſditionis,& ordinis,& de iſta ſcilicet ordinis,primo dicendum eſt.

2 Abſolutio ordinis,eſt de neceſſitate ſalutis illi,qui in peccatũ mortale cecidit,quia per hoc ſacramentum fit particeps paſſionis Chriſti,cuius uirtute omne peccatũ dimittitur,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xviij.q.ij.a.ij.ql.j. diſt.xvij.q.iij.a.j.ql.j. In articulo neceſſitatis,ſufficit abſolutio in uoto, ut dicit idẽ Tho.iiij.ſen.diſt.v.q.ij.a.j.ql.ij.ad ſecundum.

3 Abſoluere poteſt ſolus ſacerdos,& omnis ſacerdos eſt capax huius poteſtatis,ſecũdum eundem,ubi ſupra,ubi dicit,quòd non eſt hæc abſolutio de lege naturæ, ſed diuina a Chriſto inſtituta.

4 Forma huius ſacramenti, conſiſtit(ut in concilio Florentino ſub Eugenio legitur)in his uerbis.Ego te abſoluo. Nec aliud de neceſſitate requiritur:Tho.iij.parte.q.lxxxiiij.a.iij. Ly ego, non eſt de neceſſitate,ſicut nec in forma baptiſmi, quia ſubintelligitur in ly abſoluo, ſecundum Caie.in ſumma,uer.abſolutio.Neque impoſitio manuum ſuper caput eſt neceſſaria. Eſt etiam decens dicere illud, Dominus noſter Ieſus Chriſtus,&c.Et illud. Paſſio domini noſtri,&c. ſecundum Caie.

ibi. Et ſi abſoluens dicat nos abſoluimus te, uel uos, cauſa honoris, ſecundum Caie.ibi, tenet abſolutio, quia ex accommodatione uſus, idem ſignificatur, peccat tamen ſic faciens, quia a uerbis per eccleſiam determinatis in forma huius ſacramenti declinat.

¶ Abſolui debet quis prius ab excommunicatiõe minori, & maiori, ſi eſt ligatus, quàm a peccatis, ut fere omnes theologi dicunt, & præcipue Tho.iiij.ſen.diſt.xix.q.j.a.ul.ql.ij.ad.ij.quia quãdiu quis eſt excommunicatus, nõ poteſt recipere aliquod eccleſiæ ſacramentum. Hanc opinionem ſequitur Pet. de pa. iiij.diſt.xvij.q.vj.in cõcluſione.ij.ubi expreſſe dicit, quòd excommunicatus, etiam ignorans ſuam excommunicationem, tenetur reiterare confeſſionem poſt abſolutionem, quando ei innoteſcit, quia talis abſolutio nulla fuit, ſicut ſi eligeretur etiam ignoranter, electio nulla eſſet. Hoc idem tenet Archi. flo.& communiter omnes: & qui oppoſitum facit, mortaliter peccat, quia contra legem agit: de ſen.ex.c.a nobis, el.ij.& quia participat cum excommunicato in ſacramento.xxiiij.q. j.c.quicunque. Caie.tamen uer.abſolutio, uidetur tenere contrarium. Dicit enim primo, quòd abſolutio ab excommunicato ſuſcepta non tenet quantum ad præſentem fructum, & ſacrilegium abſoluens committit. Secundo, quòd ſi excommunicatus recipit abſolutionem ignoranter, tali uidelicet ignorantia, quæ poteſt excuſare, utputa iuris, uel facti, & eſt uere pœnitens, tenet abſolutio, etiam quantum ad præſentem fructum, & licet teneatur poſtmodum quærere, & obtinere abſolutionem ab excommunicatione, non tamen a peccatis, et propterea dicit, poteris multos ſcrupuloſos conſolari. Hoc di recte eſt contra Pe.de pal.ubi ſupra. Tertio dicit, quòd abſolutio impenſa excommunicato, tenet, quia licet ſit iure prohibita, & illicita, non tamen dicitur quòd ſit nulla. Aſſertque ſimilitudinem de excommunicato ordines ſuſcipiente, quia licet peccet, ordo tamen tenet. A ſimili de ſacramento pœnitentiæ. Et dicit quòd licet tunc abſolutus non recipiat pœnitentiæ effectum, quia perſeuerat in peccato, tamen recedẽte peccato habebit effectum. Hæc opinio uidetur eſſe cõtra s.Tho. qui dicit, quòd excommunicatus non poteſt abſolui a peccatis, tamen non dicit Tho. quòd ſi abſoluatur non teneat abſolutio, multa enim non poſſunt fieri, ſcilicet de iure, quæ

quæ ſi fiant,tenent.Qui ergo dicunt non poſſe abſolui,intel ligunt de iure,uel ſine peccato mortali,quia illa dicimur poſſe,quæ de iure,& rite poſſumus. Propterea licet hæc opinio ſit contra Pe.de pa.& Archie.non tamen uideo quòd ſit contra Tho.ſecurior tamen eſt prima opinio..

6 Abſolutio facta ſub cõditione de futuro,non tenet, utputa, ſi ſolueris decem, quia talis non eſt ſimpliciter abſolutus: de re.iu.lib.vj.c.actus. Secus de præterito, quia non eſt proprie conditio ſecundum Pa.c.de quibus, de baptiſ. Conditio enim de futuro, ſuſpendit actum uſque ad aduentum conditionis, & ex conſequenti, cum deficiant uerba prolata adueniente conditione,non poterunt operari.Nec ſub ratihabitione tenet,quia res pendet,licet uoce fiat, poteſt enim irritari. Conſtat enim non eſſe in poteſtate abſoluentis conferre nũc ſacramentum, & ſuſpendere effectum illius in tempus futuræ ratificationis,ſecundum Caie.ibi, & exponere diſcrimini, ut ſit nullum ſi irritetur. Nec debet fieri ſub conditione de præſenti,ut dicendo, ſi promittis reſtituere, uel ſuperiori te præſentare,ego te abſoluo.Facta tamen, extante conditione, tenet.Si tamen dubitat de abſolutione, poteſt abſoluere hoc modo.Si non es abſolutus,ego te abſoluo, ſicut de baptizante.Quòd ſi reiteret abſolutionem,niſi hoc modo,peccat iniuriam faciens ſacramento. Vnde ſi alicui ſit commiſſa a ſuperiori poteſtas abſoluendi ab aliquibus caſibus reſeruatis,ſub aliqua conditione, utputa quod faciat talem elemoſinam, debet pœnitentem talem pœnitentiam acceptantem abſoluere ſimpliciter,& abſolute,quia nulla commisſio poteſt alterare formam ſacramenti,ſecundum Caie.ibi.Et ſi non facit pœnitens,peccat quidem, non tamen tenetur reiterare confesſionem,quia uere fuit abſolutus, ſed de hoc peccato confiteri. Per hoc patet opinionem quam recitat Roſel.in uer. Abſolutio,quinto, quæ dicit, quòd prẹlatus poteſt committere ea, quæ ad ipſum pertinent ſub hac conditione,uidelicet. Committo tibi audire cõfesſiones,& abſoluere de talibus caſibus, quando abſens fuero,ſub tali conditione, quòd mihi eadem confiteantur,quando fuero reuerſus, non eſſe ſecuram, quã non proſequor,quia ſufficiunt rationes adductẹ.

7 Abſoluere poteſt ſacerdos ante ſatisfactionem, & iniũctionẽ pœnitentiæ dummodo ſatisfactio præcedat in præparatione

animi,aliter nõ eſſet capax abſolutionis, ut habetur in Glo. in uer.audire,per cle.dudum, de ſepul. melius tamen eſt, ut imponatur prius pœnitentia,quàm ſi acceptet,abſoluat,ſi autem acceptare nollit,quid fiet?uide infra, Confeſsio.§.xxix Satisfactio.§.ij.

Abſoluere nõ poteſt unus,& alius audire,ne ſacramentum diuidatur:ar.c.quorundam.xxiij.d.Secus eſſet in foro exteriori, ſcilicet in excommunicatione.Neque plures in foro pœnitentiæ ſimul abſoluere,neque abſolui,eadem ratione poſſunt.

8 Quãdo quis habet multa peccata, quædam reſeruata,quædã non,debet omnia uni ſacerdoti confiteri, ut confeſsio ſit integra,& hic abſoluet à quibus poterit, de alijs uero ad ſuperiorem remittet, cui dicet ſe confeſſum omnia peccata, ſed de talibus non potuiſſe abſolui, ideo petere abſolutionem. Sed melius eſt,quòd primo uadat ad ſuperiorem,& petat licẽtiam ut poſsit abſolui,& obtenta licentia, confiteatur de omnibus.Hæc eliciuntur à Tho.iiij. ſen. diſt.xvij.q.iij.a.iiij.ql.ij. ad.iiij. Et hunc uſum ſeruat eccleſia, ſecundum Pe. de pa. ar. xxxiij.q.ij.c.latorẽ.Quòd ſi abſoluerit ab omnibus ſacerdos, etiam de quibus non poteſt,non eſt abſolutus,niſi de his,de quibus potuit,de alijs ſi à ſuperiori fuerit abſolutus, non tenetur amplius reconfiteri,neque redire ad primum, quia nõ uitiatur utile per inutile,nec oportet, quòd omnia confiteatur ſecundo,ſi omnia confeſſus eſt primo.

9 Si ſolus ſacerdos, ſecũdum Tho.iiij. ſen. diſt.xvij.q.iij.ar.iij. ql.j.poteſt abſoluere in foro pœnitentiali, ſequitur quòd nõ ſacerdos,& ſi in articulo mortis poſsit audire, nõ tamen abſoluere à peccatis,ſecus de excõmunicatione ut infra.§.xxxix. & ſi abſoluat ut ſacerdos, ſecundum aliquos eſt irregularis, ſicut ſi celebrat,hoc tamen eſt dubium,quia non eſt expreſſum in iure,ſicut de celebrante,ideo non uidetur irregularis, c.is quib.de ſen.ex.lib.vj.infra irregularitas.§.lxv.lxvj.

10 Abſolutio à proprio ſacerdote obtinẽda eſt,quia ad abſolutionem non ſufficit ordo, ſed requiritur iuriſditio, & per.c. omnis utriuſque,de pœ.& re. Et quilibet ſacerdos poteſt audire,& abſoluere de licentia papæ, uel epiſcopi, etiam contra uoluntatem proprij ſacerdotis parochialis, ſecundum Tho. quol.xij.a.xxxj. Vnde dicentes quòd cofitentes fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confeſsiones, tenen-

tur eadem peccata reconfiteri proprio ſacerdoti, & quòd Romanus Pontifex ſtante ſtatuto.c.omnis utriuſque ſexus, de pœ.& re.non poteſt facere quòd parochiani non confiteantur peccata ſua ſemel in anno proprio ſacerdoti,ideſt ſuo curato immo quòd Deus hoc non poteſt facere: & quòd Papa non poteſt dare licentiam generalem,ſeu poteſtatem audiendi confesſiones,ſunt condemnati tanquam hęretici,in extraua.Io.xxij.quæ incipit,Vas electionis.&c.

11 Multi ſunt proprij ſacerdotes,ut dicit Pa.i.d.c.omnis.uer.proprio ſacerdoti,ſed quia hodie ſunt quaſi infiniti religioſi, qui per priuilegia poſſunt audire & abſoluere, non me extendam ultra.

12 In articulo necesſitatis qlibet ſacerdos dicitur proprius, quãdo probabiliter iminet mortis periculum, & aliquis de proprijs ſacerdotibus haberi nõ poteſt,qui ſacerdos poteſt quélibet,de quolibet peccato audire, & abſoluere, & de omni excommunicatione,ut tenet glo.in.c.paſtoralis,de of.or.quam ſequuntur communiter doct.ita quòd de prædictis peccatis non oportet amplius recõfiteri,nec abſolui, nec etiam de excommunicationibus quantumcunque reſeruatis ſecundum Inno.in.c.nuper,de ſen.ex. de excommunicatione tamẽ poſt euaſionem periculi,oportet ſe præſentare ei, qui poterat abſoluere,non ut abſoluat,ſed ne reincidat, ut in.c.eos, de ſen. ex.in.vj.& ſecundum Archie.iij.parte.ti.xiiij.c.xviij. conditione.xv.& hoc intellige,de quolibet ſacerdote,ſiue ſit præciſus, hęreticus,ſuſpenſus,uel excommunicatus, dummodo intendat abſoluere,& non ſit periculum ſubuerſionis,quia necesſitas legi poſitiuę non ſubiacet, & propter caracterem ſemper eſt ſacerdos.Articulus autem necesſitatis extremæ eſt, quãdo ut in pluribus accidit mors, & ſuperior, qui posſit abſoluere non adeſt,glo.c.paſtoralis, de of.or. Et hic nomine caſuum non ueniunt diſpenſationes, uel commutationes, quæ non ſunt peccata.

13 In articulo necesſitatis deficiente ſacerdote,poteſt quis laico confiteri,non tamen(ſecundum ueriorem opinionem) tenetur,& ſecundum Archie.tertia parte,ti.xxiiij.c.xviij. poſt Gul. & Pe.de pa.bene tamen facit ſi confiteatur, quia hæc confeſſio ex deſiderio ſacerdotis eſt quaſi ſacramentalis, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xvij.q.iij.a.iij.ql.ij.Tamen ſi euadit, oportet

poſtmodum ſacerdoti uero confiteri de eiſdem,ut ſacramentum ſit perfectum,ſecundum eũdem. An autem poſſit laicus abſoluere ab excommunicatione,uide infra §.xxxix.

14 Prælati exempti,ut abbates, priores,guardiani,miniſtri,uicarij,generales, qui ſuperiorem in domo non habent, poſſunt ſibi eligere confeſſorem,ſicut epiſcopi, cardinales autem non epiſcopi,neque legati,non,neque priores ſub abbate. Et ſupradicti poſſunt abſolui ab omnibus papæ non reſeruatis ubicunque ſint. Hæc omnia probantur in.c.ul. de pœ. & re. & rationem adducit Tho.iiij.ſen.diſt.xvij.ubi ſu. quia prælatis diſpenſare ſacramenta incumbit, ideo mundi eſſe debent. Omnis ſacerdos proprius, qui iure ordinario poteſt confeſſiones audire, quia habet cauſam meri imperij, poteſt committere audientiam confeſsionis,ſecundum Pe.de pal.iiij.diſ. xvij.& quilibet per electionem,& confirmationem habẽs curam animarum,quia eſt ordinarius, ſecundum Pa.c. cum ab eccleſiarum, de of.or.poteſt dare licentiam cuilibet ſubdito ſuæ curæ.

15 Abſolutionis actus nõ poteſt committi excommunicatis, ſuſpenſis,& interdictis,niſi prius impedimẽtum auferatur,quia executionem ordinis pœnitentialis non habent niſi in periculo mortis ut ſupra.xij.§. ſecundum Pa.in.d.c.omnis.neque religioſis,ſine licentia ſuorum ſuperiorum. quia non habent uelle, neque nolle, etiam ſi papa alicui daret licentiam poſſe eligere in confeſſorem, quem uellet religioſum, dummodo non nominaret aliquem in particulari, non deberet religioſus ſine licentia prælati ſui eum abſoluere,ſi tamẽ abſolueret, teneret abſolutio,licet male faceret. Quando autem ſunt habilitati à prælatis,poteſt eis committi.

16 Vagabundi qui non habẽt domicilium certum uel habitationem,uel ſi habitationem habent cum uxore & filijs, cõtinue tamen ſunt in motu ut in pluribus, ita quòd etiam in paſcate conſueuerunt inueniri extra, hi cui uolunt poſſunt confiteri, non enim eſt maior ratio de uno, quàm de alio, cum nulli ſint ſubiecti,ſecundum Archie.& Caie.uer.abſolutio.

17 Presbyteri omnes inferiores epiſcopis,qui nõ ſunt prælati exẽpti,debent confiteri ſuis prælatis, uel alteri de eorum licẽtia: & unus ſacerdos parochialis non poteſt alium abſoluere, ſecundum Gul.ſine licentia ſuperioris generali,uel ſpeciali taci-

ta,uel expreſſa.Et ſi epiſcopus ſcit,& tacet,uidetur approbare.
18 Caſus in quibus alteri quàm proprio ſacerdoti licet cõfiteri, ſunt plures. Primus ſi proprius ſacerdos nõ ſit idoneus, quia tenetur quærere ſufficientem.c.qui uult, de pœ.d.vj. & Tho. iiij.ſen.diſt.xvij.q.iij.a.iij. Cauſæ autem per quas ſcitur quòd ſit minus idoneus,ſunt,ſi eſt confesſionis reuelator,ſollicitator ad malum,ignorans, & confitens ſupplere non poteſt, ſi probabiliter iminet periculum,uel confitenti, uel confeſſori, ſi ad peccatum,quod uult confiteri eſt pronus, uel contra ipſum eſt commiſſum,ſi eſt excommunicatus,hereticus,ſuſpenſus,uel huiuſmodi,ſecũdum Hoſt.Si iminet aliquod, ex quo melius eſſet non confiteri ei. Tunc recurrere debet ad ſuperiorem uel licentiam alteri confitendi petere,& obtinere,quòd ſi non uult dare,& ſuperiorem non poteſt adire,alteri confiteatur,de pœ.d.vj.c.ſacerdos.Et ſecundum Pe. de pa. ſufficit petijſſe.c.licet,de regularibus,ideo male faciunt prælati,qui ſine rationabili cauſa,ſunt difficiles ad dandam licentiam, ſecundum Tho iiij.ubi ſupra.Caueant tamen confitentes, ne decipiant ſeipſos, dicendo habebit me ſuſpectum, non habebit bonam opinionem de me. &c. quoniam hæc non eſſet ſufficiens cauſa alterum adeundi. Alios caſus ponit Tho.iiij. ſen. diſt.xxj.in litera, uidelicet de uagabundis.&c.
19 Ex conſuetudine nõ poteſt introduci,ut quis ſine licentia ſui ſuperioris expreſſa, uel tacita, ad libitum posſit ſibi eligere confeſſorem, ut in.c.ſi epiſcopus, de pœ. & re.lib.vj.Pa. in.c. conquerenti,de of.or.intelligit quo ad ſubditos ſimplices, aliter quo ad conſtitutos in dignitate, quia nomen dignitatis poſſet præſcribere hãc curam, & fieret proprius ſacerdos poſt præſcriptionem.
20 Parochialis ſacerdos,dicẽti ſe fuiſſe alteri confeſſum,& abſolutum,quo ad forum pęnitentiale tenetur credere,nec poteſt ei euchariſtiam negare, ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt.xvij.q.iij.a. iij.ql.v.ad ſecundum.& in quol.j.ar.xij. ſecus in foro iudiciali,ut ſi conſtabat de excommunicatione,& dicat ſe abſolutũ, non creditur, niſi probet,& iuſte euchariſtia negatur. Idem in.iiij.ubi ſupra.& Pe.de pa. Credere etiam dicenti ſe habere licentiam confitendi, & recipiendi communionem, quia nemo debet cenſeri immemor propriæ ſalutis, niſi de oppoſito conſtet.

21 Fratres prædicatores præſentati a ſuo prælato epiſcopis, uel qui habentur pro præſentatis,expoſiti a ſuo prælato, habent priuilegia,& gratias in audiendo confeſſiones, ac ſi per omnia fuiſſent præſentati ſecundum formam cle.dudum, ex gratia Sixti.iiij.qui fratres ex gratia Pij ſecundi poſſunt audire,& abſoluere quoſcunque, & undecunque uenientes ſeculares. Et ſi epiſcopus humiliter requiſitus,non uult dare licentiam, tunc ipſo iure prçlatus poteſt dictos fratres exponere.Si contendit de numero,requiratur arbitrium boni uiri. Si uult minuere conſuetum,uidetur quòd non poſsit,ſecundum glo.

22 Confeſſores tales deputati, ſi ſimpliciter deputentur, durant etiam poſt mortem epiſcopi, ſecus ſi deputentur uſque ad beneplacitum c.gratioſe,de reſcri.lib.vj.hæc ſecundum Cal.Nec poteſt niſi ſimpliciter deputare inuitis fratribus, quia eſt authoritas papalis,quæ durat.Et ſic deputati, alteri committere non poſſunt,ſecundum Cal. quia habent tantum nudum miniſterium,& in hoc,à parochianis differunt: nec poſſunt audire niſi in diocçſibus, in quibus ſunt expoſiti, & in hoc etiam differentes ſunt ab ordinarijs,qui ſuos ſubditos ubique audire poſſunt,quia in his,quæ fiunt ſine ſtrepitu, & ſub ſilentio, nullius territorium læditur.Pa.in.c.cum cõtingat,de foro cõ.

23 Quãuis prædicti fratres poſsint audire uenientes de alia diocçſi,in qua non ſunt expoſiti, per priuilegium Pij ſecundi,nõ tamen religioſos,qui habent priuilegium, quòd non poſſunt abſolui,niſi a ſuis prælatis, ſicut habent fratres prædicatores olim congregationis Lombardiç,nam ſi aliquæ licentiç erãt, ſunt reuocatæ per Alex.ſextum.

24 Si epiſcopus admittat fratres ſine ſolẽnitate Cle.taliter tamẽ, ac ſi eſſet ſeruata,eandem authoritatem habent,ac ſi eſſet ſeruata.Si uero concedit ſimpliciter licentiam audiendi confeſſiones,tunc non poſſunt abſoluere, niſi inquantum epiſcopus eis concedit,& poſſet ſibi reſeruare quot caſus uellet,quia tunc non abſoluerent authoritate.d.cle.dudum, ſed ex mera commisſione epiſcopi. Prælati ergo debent eſſe cauti, ut faciant fratres acceptari ſecundum formam.d.c.dudum.Fratres tamen olim congregationis Lombardiæ,ordinis præd.habebant gratiam,quòd acceptati a prælatis habebant omnes gratias & priuilegia,in audientia confeſsionum,ac ſi eſſent præſentati ſecundum dictam formam.c.dudum, quam gratiam

Magiſter Io. de Tabia, dicit ſe uidiſſe autenticam, uer. abſolutio. §. xxiiij. in fine. ſupra. §. xxj.

25 Fratres qui habentur pro præſentatis ſecundum dictam formam cle. dudum, ab omnibus caſibus abſoluere poſſunt, exceptis præciſe reſeruatis epiſcopo, uel ſuperiori, in iure, quantumcunque reſeruentur epiſcopo ex conſuetudine, uel conſtitutione, uel beneplacito alij caſus. Hanc opinionem uidetur fundaſſe Gul. Spec. & Io. de lign. efficaciter proſecutus eſt, in. c. omnis, de pœ. & re. & ſequitur Pa. & rationabiliter, quia gratiam, quam concedit papa, uidelicet abſoluere poſſe ab omnibus, niſi reſeruentur a iure, reuocare, uel arctare non poteſt inferior, ut in. c. inferior. diſt. xxj. Iſta enim conceſsio non eſt epiſcopalis, ſed papalis. Ipſi nãque nudum præbent miſteriũ, quòd patet, quia ſi nollet concedere nihilominus dicti fratres haberent, ideo hæc opinio ſecure tenenda eſt, & praticanda, ſicut tenent Sil. uer. Confeſſor. ij. §. v. & Tab. uer. diſpenſatio, §. xv. niſi quando caſui, per conſtitutionem eſſet annexa excommunicatio, reſeruata diocęſano, uel ſuperiori, ut dicetur hic infra an ſcilicet posſint. Qui autem ſint caſus de iure reſeruati, infra, caſus. §. v.

26 Fratres prædicatores habẽt ex gratia, omnes gratias, & priuilegia, quæ habent omnes aliæ religiones in genere, & in ſpecie, ut patet per breue directum magiſtro Tho. Caie. quod incipit, cum inter cæteros, quod uidi & legi. Et magiſtro Georgio de Caſali, Leo Papa. X. præſente fratre Auguſtino de Brixia dicto Mauro, & fratre Auguſtino Iuſtiniano de Genoua, annò M. D. X I I. die. X I I. Aprilis. uiue uocis oraculo, cõceſsit omnia priuilegia, & ſingularia, & omnes, & ſingulas gratias, quã, & quas habent omnes congregationes de obſeruantia in Italia, & hoc in foro conſcientiæ. Cum ergo canonici regulares habeant ab Euge. quarto. quòd deputati ad audientiam confeſsionum, poſſunt abſoluere omnes àd ſe uenientes, abſque alia licentia ſuperiorum, ab omnibus, & ſingulis peccatis, & quibuſcunque ſuſpenſionum, uel excommunicationum ſententijs, alijſque cenſuris, & pœnis eccleſiaſticis, quas a iure, uel ab homine latas incurriſſe quomodolibet cẽſebuntur, prout epiſcopi, & ordinarij locorum, ex ordinaria iuriſditione poſſunt, & in uotis commutare, dummodo non ſint poſita in iudicio, & propter hoc ſedes apoſtolica conſulenda non eſſet,

& eis in ſuis eccleſijs ſacramētum euchariſtiæ miniſtrare, excepto feſto Paſchæ:ſimilem gratiam habent monachi congregationis ſanctæ Iuſtinæ, & ut quidam tenent minimi minimorum, quorū priuilegia participant fratres prædi.per dictā gratiam conceſſam magiſtro Tho.Caie. conſtat quòd fratres prædi.eadē poſſunt dummodo non reuocentur. Multa ſunt priuilegia aliorum,quæ forent inſpicienda.Vnde patet,quód eſt magna eorum authoritas,tamen caute & cum grano ſalis ambulandum eſt, uide infra, quid de iure poſſunt, uer.caſu.§.vij.

27 Quando aliquis tenetur de præcepto confiteri,etiam pluries in anno,parochialis ſacer dos tenetur eum audire, ſecundum Ric.iiij.diſt.xviij. ſecus ſi non tenetur confiteri. Et quando proprius ſacerdos non uult eum audire, poteſt alium adire ſufficientem,qui poterit eum abſoluere, a quibus poterat parochianus.Dum enim non uult audire, uidetur ei licentiam dare,niſi ad alium particulariter eum mitteret. Ex hoc conſequitur,quòd qui non ſunt parochiales, non tenentur audire confesſiones,niſi quantum charitas eos ſtringit,ſicut nec ipſi tenentur eis confiteri.

28 An habens licentiam generalē confitēdi ab epiſcopo cui uult, posſit ſemper ea uti.Reſpondetur, ſi datur ad beneplacitum, mortuo concedente expirat,uel amoto, ſi autem ad beneplacitum ſedis,durat.c.gratioſe,de reſcri.lib.vj. & hæc eſt uerior opinio,ideo quando petitur,deberet peti ad beneplacitum ſedis,& quando petuntur caſus,deberet peti tota authoritas,& non authoritas caſuum,quia nomine caſuum, non ueniunt niſi peccata,ut dicunt doctores, infra caſus.§.j.

29 Quādo quis habet licentiam confitendi ab epiſcopo,uel curato,propter hoc non poterit abſolui a reſeruatis, quia hoc eſt contra iuris diſpoſitionem.c.ſi epiſcopus,de pœ.& re.& ſic tenet Caie.ibi,uer.abſolutio.

30 Cōfesſio facta cum excommunicato occulto,& tolerato, ualet,nec eſt iteranda poſtquam confeſſus ſcit,& in quadam extrauagante concilij Conſtantien. conſenſu utentium approbata(ut dicit Caie.ibi)dicitur quòd in foro pœnitētiali,geſta per confeſſores irretitos quibuſcunque eccleſiaſticis cenſuris, etiam non occultis, tenēt, niſi in duobus caſibus,ſcilicet propter notoriam percusſionem clerici,uel propter publicam no

minatim denuntiationem, nam ibi conceditur receptio ſacramentorum ab excommunicatis miniſtris,niſi altero duorum modorum excommunicatis, licet ipſi ſacerdotes ſic excommunicati,mortaliter peccent abſoluentes,& ſacramenta miniſtrantes, pœnitentes tamen, abſolutionis beneficium conſequuntur. At pœnitens talem ſacerdotem inducens ad hoc, mortaliter peccat, quia ad peccatum inducit,ſi nouit. Cum intruſo autem ſine ſuperioris authoritate, geſta non tenent, nec cõmunis error per eum acta ſuſtinet, ex quo deficit poſſesſio iuridica.Ad hoc.l.barbarus.ff.de of.præ. Confesſio autem cum tali facta,quando ſciretur,eſſet iteranda,ſimiliter facta cum priuato,uel ſuſpenſo notorie, eſt iteranda, quando ſcitur fuiſſe tale impedimentum,uel ſuperioris inhibitionem præceſsiſſe, ut in.c.ueritatis, de dolo, & contu. & ſecundum Pa.c.nihil,de elec.Simile dic de confeſſo cum non expoſito qui non poteſt audire,quando ſcitur eſt iteranda niſi in caſu necesſitatis.ſupra.§.xij.

31 Abſoluere ab excommunicatione,uel excommunicare nõ poteſt excommunicatus, uel ſuſpenſus a iuriſditione, quia tales ſunt priuati uſu iuriſditionis, quę iuriſditio in foro exteriori requiritur ad hoc,quòd quis poſſit abſoluere ab excommunicatione.Ex Tho.iiij.ſen,diſt.xvj.q.ij.a.v.ql.j.ad primum.ar.ij. ql.iij.niſi in articulo necesſitatis,ut ſupra abſolutio.§.xij.

32 Abſoluere non poſſunt,nec excommunicare,nec dare indulgentias,ſiſmaticus, uel hęreticus, quod ſi fecerint, nihil eſt, quia non manet in eis poteſtas iuriſditionalis,ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ.q xxxix.a.iij.

33 Abſoluere ab excommunicatione, uel excommunicare nullus poteſt ſeipſum,uel ſuperiorem,uel æqualem, quia per iuriſditionem,ſine qua, abſoluere nequit conſtituitur quis in gradu ſuperioritatis, quia eius efficitur iudex ſecundũ Tho. iiij.ſen.diſt.xviij.q.ij.a.iij.quol.j.

34 Abſoluere poteſt ab excommunicatione etiam maiori, ex commisſione Papæ,& excommunicare, quilibet, etiam laicus,ſecundum Pa.c.decernimus, de iudi.Idem tenet Vgo. & etiam mulier,ſecundum Pe.de pa.iiij. diſt.xviij.q.ij.a.iij. quia ſecundum Tho.ubi ſupra, hæc poteſtas ex ſimplici hominis iniunctione eſt,ideo cui uult committere,poteſt, Papa.

35 Abſoluere a ſententia hominis poteſt ſolus,qui tulit eam,uel ſuperior,

ſuperior,uel ſucceſſor.Si eſt lata a iure,epiſcopus,uel etiam ſacerdos poteſt abſoluere,niſi a reſeruatis in canõe,ut.d. Tho. iiij.ſen.diſt.xviij.q.ij.a.v.ql.j. Vnde tempore San. Tho. quilibet proprius ſacerdos poterat abſoluere ab excommunicatione maiori non reſeruata in iure,nunc autem eſt caſus epiſcopalis ſecundum aliquos,ut infra,caſus.§.v.

36 Abſoluere poteſt epiſcopus,& alius quilibet prælatus, habẽs iuriſditionem epiſcopalem,in foro exteriori, ab omni excommunicatione lata a iure ſubditos ſuos, uel lata per ſtatuta ſinodalia,niſi canonis conditor ſibi reſeruaſſet.Hoc patet ex dictis Tho.ubi ſupra,&.c.nuper,de ſen.ex. & ibi Inno. & Hoſt. Et hoc idem poteſt capitulum, ſede uacante. Pa. tamen tenet contrarium,de inferioribus epiſcopis, de ſen. ex.c. monachi. Vide ſupra,Abbas.§.v.Idem dico de abbatibus ut ſupra, prioribus,& ſimilibus erga ſuos ſubditos.Inſpicienda tamen ſunt eorum priuilegia.

37 Abſoluere ab excommunicatione minori poteſt quilibet cõfeſſor,non autem quilibet ſacerdos, primum patet.c. nuper, de ſen.ex.ſecundum probatur,quia excommunicatio minor eſt uinculum eccleſiaſticum, ideo in abſoluente exigit poteſtatem eccleſiaſticæ iuriſditionis, quam purus ſacerdos non habet,ideo non poteſt abſoluere. Poteſt tamen a uenialibus abſoluere,quia ad hæc remittenda,ſufficit poteſtas, ordinis. Hæc ſecundum Caie.uer.Abſolutio,circa finem s.Tho.in.iiij. ubi ſupra, dicit quòd quilibet ſacerdos, qui poteſt abſoluere a peccato participationis, per quam incurritur excommunicatio minor, poteſt etiam ab excommunicatione hac abſoluere,cum ergo ad abſolutionem uenialium non requiratur aliqua iuriſditio,ut idem ibi dicit, ſequitur quòd purus ſacerdos poſſit abſoluere ab excommunicatione, quæ ſequitur peccatum ueniale ſaltem, & ſic ad.c.nuper, poſſemus dicere, quod intelligit,quando excommunicatio ſequitur peccatum mortale,ſecus ſi participatio ſit uenialis. Prima tamen opinio ſatis rationi conſona uidetur.

38 Abſoluere ab excommunicatione poteſt non ſacerdos,habẽs ſaltem primam tonſuram,ſecundum Tho.iiij. ſen.ubi ſupra, & Pe. de pa.in.iiij. diſt.xviij.q.ij.a.iij. dummodo habeat iuriſditionem,& hoc in foro iudiciali, & ſine ſolennitate, cum ſolennitate uero dubitant quidam,tamen etiam cum ſoleni-

tate ſecundum Pe.de peru.quem ſequitur Arc.flo.poteſt.
39 Abſoluere non poteſt laicus regulariter ab excommunicatione,tamen in articulo mortis,deficiente ſacerdote, poteſt abſoluere ab omni excommunicatione, quia neceſsitas legem non habet. Hoc probatur per dicta Th.iiij.ſen. diſt.xx.q.j.a.j.ql.j.& diſt.xvij.q.iij.ar.iij.d.quód ſecularis accipit iudicium ratione neceſsitatis ſuper confitentem, nec ſi euadit oportet quód amplius ab his abſoluatur,ſed præſentet ſe (ut ſupra dictum eſt)ne nouam incurrat excommunicationem, ut in.c.eos.de ſen.ex.lib.vj.conſentit Pa.c.a nobis; el.ij. de ſen.ex. in glo.Idem dic de abſoluto, qui propter impedimentum non potuit ſuperiorem adire,& de illo,qui fuit abſolutus a Papa, uel Legato,cum iſta conditione,ut ſatisfaciat iniuriatis,ſi nō adimplet:in.d.c.eos.Et hoc extenditur ad quemcunque abſolutum ſub conditione,ut aliquid faciat, ſecundum Pa.c. porro.de ſen.ex. Nota quód quando eſt periculum, uel impedimentum,quód non poteſt adire Papam; quærat epiſcopum, ſi nō poteſt,quærat proprium ſacerdotem,&c. ſecundum Pa.c.de cætero,de ſen.ex.Legitimum autem impedimentum eſt: omne quod arbitrio boni uiri impedit rationabiliter,ut quia habet capitales inimicitias,etiam ſine mortis timore,quia infirmus,quia pauper,habet ſubuenire familiæ,eſt ſenex,&c.
40 Quomodo autem,& a quibus poſſunt priores prouinciales, & priores conuentuales,abſoluere ſuos ſubditos, non poteſt dari certa regula,ſed oportet uidere ſua priuilegia, & gratias, quæ interſerere eſſet nimis prolixum: propterea non ſcribo. infra ſuſpenſio.§.xxiiij.
41 Ordinarie,qui poteſt ligare, poteſt etiam ſoluere, & econtra, xxj.d.c.inferior, & ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt.xviij.q.ij.ar.v.ql.j.Fallit tamen in multis.Primo in delegato Papę,qui inobedientem ſuæ ſententiæ excommunicare poteſt, ſed poſt annum, a ſententia diffinitiua abſoluere non poteſt. c. quærenti,de offi.deleg.
42 Secundo ſi iudex poſtquam tulit ſententiam, eſſet excommunicatus,tunc non poſſet neque abſoluere,neque excommunicare.c.audiuimus.xxiiij.q.j.Secus ſi eſſet excommunicatus minori excommunicatione.c.duobus,de ſen.ex.
Tertio in incendiarijs,quos epiſcopus poteſt excommunicare, ſed poſt denuntiationem non poteſt abſoluere.c.tua. de

ſenten. excommunica.

Quarto in clericis exhibentibus hereticis eccleſiaſtica ſacramenta,& eos ſepelientibus,quos ordinarius poteſt ſuo priuare officio,ſed reſtituere non poteſt,abſque indulto apoſtolico ſpeciali,de hereticis.c.excommunicamus,el.j.§.ſane.

Quinto in ſuſpenſis per concilium a beneficijs conferendis, pro eo,quòd indignis ſcienter poſt ſecundam admonitionē, eccleſiaſtica beneficia contulerunt.c.graue,de præbendis.

Sexto quia ordinarij aliquem degradare poſſunt, reſtituere autem non poſſunt,ſed tantum Papa,de cle no.reſi.c. ex tuæ.

Septimo in ſententia lata ab inferiore, & confirmata per Papam ex certa ſcientia, quod eſt intelligendum, de ſententia, quæ eſt ab homine, ſecundum Io. an.c. ex frequentibus, de. inſtitu.ſecus ſi ſine certa ſcientia, aut cognitione confirmat, aut ſi ſententia eſſet per ſtatutum, quia quantumcunqne confirmatum, poterit inferior abſoluere, niſi in confirmatione, ſibi,uel alteri reſeruaſſet.

Octauo,in eo, qui non ſacerdos excommunicauit, qui licet posſit abſoluere quo ad forum contentioſum,nō tamen quo ad pœnitentiale, quod ſolus ſacerdos poteſt, ut ſupra dictum eſt.§. nono.

Nono,in illo cui Papa mandauit,ut ſine cauſæ cognitione aliquem excommunicet,talis enim de iure nō eſt executor,ideo abſoluere non poterit,ar.c.ſuper quæſtionum,&.c.fi. de offi. deleg.aliter ſi cū cognitione cauſæ mandaſſet, quia tunc poſſet,de pœ.d.j.c.uerbum, ſed ſi Papa mandat ſimpliciter ut excommunicet,dicit Inno.in.d.c.fi de of.deleg. quòd debet cauſam cognoſcere,cum monitione. Si uero conſtat Papam cognouiſſe cauſam, debet excommunicare, ſecus ſi non conſtat, Pa.in.d.c.fi.

43 Abſoluere non poteſt archiepiſcopus a ſententia ſui epiſcopi ſuffraganei,aut aliorum inferiorum,qui non ſunt de ſua diocesi,licet ſint de ſua prouincia.c.romana.c.uenerabilis,de ſen. ex.lib.vj.niſi quando hoc conſuetudo habet,uel ad ipſum eſt appellatum,de of.or.c.ad reprimendum.

44 Abſoluere poteſt epiſcopus excommunicatum a ſuo inferiore,utputa archidiacono,& ſimili,ſecūdum Inno. in.c. cum ab eccleſiarum,de of.or.etiam non pręmiſſa ſatisfatione,quia ordinarius eſt in tota dioceſi, de of.or.c.j. niſi haberent ex con-

ſuetudine, quòd non poſſent abſolui ab epiſcopo, de offi. archi. Hoc tenet Inno. & communiter doc. quãuis alijs non placeat omnibus. Vide Pa. in. d. c. cum ab eccleſiarum. An autem uicarij epiſcopi, hæc grauiora poſſint, infra, uer. Vicarius. §. v.

45 Abſoluere epiſcopus excommunicatos a ſe, uel a ſuis inferioribus, extra territorium ſuum, quando requiritur cauſę cognitio, nõ poteſt, quia ubi requiritur cognitio cauſæ, oportet ſedere pro tribunali, ſecundum Inn. in. c. nouit, de of. leg. quod in aliena diocœſi facere non poteſt. c. epiſcopum. ix. q. j. ſi tamen haberet licentiam, epiſcopi diocœſani, poſſet. Epiſcopus tamen expulſus, petita lata, licet non obtenta, hoc poteſt ſcilicet ſedere pro tribunali, & exercere iuriſditionem ſupra ſuos ſubditos, dummodo non trahat eos ultra duas dietas a fine ſuæ diocœſis qui non fuerunt expulſores, fautores, uel conſiliatores, cle. unica, de fo. compe. In his uero, quæ cauſæ cognitionem non exigunt, poſſunt ubique exercere, quia uoluntariæ iuriſditionis ſunt, & in foro conſcientiæ omnia poſſunt. ar. l. omnes proconſules. ff. de offi. proconſul. De legatis, uide uer. legatus. §. vj. communiter enim authoritatem ſuam habẽt in literis ſuis legati.

46 Participans in crimine criminoſo, ab excõmunicatore illius, cui participando incurrit excommunicationem maiorem, eſt abſoluendus. c. nuper, de ſen. ex.

47 Abſolui poteſt ab excommunicatione, & ſi non a peccato inuitus, ſicut poteſt excommunicari inuite, ſecundum Tho. iiij. ſen. diſt. xviij. q. ij. ar. v. & Pa. in. c. apoſtolicæ, de excep. fac. quãuis quidam oppoſitum teneant, & tenet abſolutio, etiam ſi ſine cauſa fiat. Abſens ſimiliter poteſt abſolui, & per procuratorem, quando adeſt cauſa iuſta. ij. q. j. c. quanto, & erit abſolutus, quando receperit literas, uel certificabitur, niſi aliud conſtet de mente abſoluentis: Io. an. c. quid ad agẽdum, de procu. lib. vj. Et quãuis debeat adeſſe cauſa iuſta, tamen etiam ſi ſine cauſa facit, eſt abſolutus, quia excommunicatio depẽdet a uoluntate habentis iuriſditionem, ſecundum Tho. ubi ſupra, licet non debeat ſine cauſa fieri. Et in hoc ſenſu intelligenda ſunt iura, quæ dicunt non poſſe fieri. i. non debere.

48 Abſolutio contra ius tertij, licet male, & iniuſte fiat, tenet tamen, quia non eſt contra ius conſtitutionis, ut in. c. uenerabilibus, de ſen. ex. ut ſi epiſcopus abſoluat aliquem, qui non ſa-

tis fecit, in præiudicium partis, tunc poteſtate abutitur, tamen abſolutio tenet. Si autem abſolutio ſit contra ius conſtitutionis, non tenet: ut quando cōſtitutio dat certum modum abſoluendi, uel excipit, ita quòd non impendatur abſolutio, niſi concurrente tali conditione, uel obſeruatione, ut cum dicit, non poſſis abſoluere ante ſatisfactionem, uel non poſſit impendi abſolutio ante ſatisfactionem. In his, uerba canonis limitant potentiam ordinarij, ac per hoc irritam eſſe abſolutionem oſtēdunt, ſi aliter fiat. Vel cum dicit. Qui fecerit hoc, nō poſſit abſolui, niſi ſatisfaciat, uel nullatenus abſoluatur, niſi ſatisfecerit. In his omnibus non tenet abſolutio, ſecundum Caie. ibi. Et hæc uia tutior eſt, & textui conformior, & hanc ſequendam putat Caie. ibi. Similiter quando decretum explicite abſolutionem ſine his irritat, ut cum dicit, aliter abſolutio impenſa non ualeat. Vel cum committitur alicui abſolutio ab homine cum uerbis conditionalibus, uel equipollentibus, de talibus cautionibus habendis, tunc ſi commiſſarius exit fines mandati dum abſoluit, nihil facit. Vt ſi dicat abſoluas ſatisfactis læſis, prius debet interuenire conditio, aliter nulla eſt abſolutio.

49 Abſolutio quo ad formam debet eſſe ſine conditione de futuro, ut dicendo abſoluo ſi ſatisfeceris, quia ſic non eſt abſolutus quo uſque adueniat conditio, ſecundum Gul. de re. iu. c. actus. lib. vj. & Pa. c. de quibus, de baptiſ. De præterito autē, uel de præſenti poteſt fieri, ut dicendo ſi incurriſti excommunicationem, uel ſi es excommunicatus, uel ſi non es abſolutus, &c. ut ſupra. §. vj. Hæc proprie non eſt conditionalis, ſecūdum eundem Pa. ibi.

50 Abſoluendus ab excommunicatione maiori, debet iurare ſtare mandatis eccleſiæ, uel ipſius abſoluētis. c. ex timore, de ſen. ex. & hoc pro horrendis criminibus, ut incendiarijs, falſarijs, & ſimilibus, ſecundum Vgo. quod eſt ſatis æquum, ſecundū Arch. flo. hoc tamen non eſt neceſſarium de forma, ſecūdum communiter doc. ut dicemus infra. §. lj. Debet etiam ſufficientem cautionem ſecundum quòd poteſt dare parti læſæ. c. porro, de ſen. ex. & quando paratus eſt facere quòd poteſt, debet abſolui, non obſtante contraditione, uel appellatione partis, de appella. c. qua fronte. Vide ibi Pa. quid debeat facere iudex, &c.

51 De cęremonijs,quæ ſeruantur in abſolutione excommunicatorum,uide ſummiſtas,Tab.Abſolutio.iij §.iij.non enim pono,quia non ſunt annexa abſolutioni tãquam ſubſtantialia, debita tamen ſeruari,quando oportet,ut in abſolutione ſolẽni. Sequitur poſtmodum abſolutio.Authoritate omnipotentis,&c.abſoluo te a uinculo excommunicationis, &c. & reſtituo ſacramentis,&c.c.a nobis,el.ij.de ſen.ex.

52 Debent hæc ſupradicta ſeruari ab eo,cui committitur abſolutio in forma eccleſiæ, aliter non ſeruans peccat, licet ſine illis teneat abſolutio,niſi ius diſponeret,uel mandans imponeret, quòd ſine huiuſmodi non abſolueret. Tunc enim talia omittendo nihil facit.

53 Abſolutio ab excommunicatione,nõ requirit aliquam determinatam formam uerborum, quia non eſt abſolutio ſacramentalis,ſecũdum Tho.opuſcu.xxij.c.ii.in principio; ſed uerba iudicis habent efficaciam ab intentione dicentis. Vnde nõ refert quibus uerbis utatur ad exprimendam ſuam intentionem,ut ſi dicat benedico te, uel abſoluo te, ſecundum Tho. opuſculo.xxii.c.ii.

54 Abſoluens debet abſoluto mandata rationabilia facere,aliter poſſet appellare,de pac.c.fi. Si autem ſententiam fuiſſe iniuſtã appareat,abſoluto nullum fiat mandatum, de ſen.ex.c. ſacro.

55 Si defunctus excommunicatus ſepultus eſt in loco ſacro, & apparuerunt in eo ſigna contritionis,nec etiam a ſeculari fuit abſolutus,non exhumabitur,ſed uerberabitur ſepulchrum,et fiet ſicut uiuo:quòd ſi in loco non ſacro eſt,exhumabitur, & corpus uerberabitur, & ſimiliter fiet, de ſen. excom.c.a nobis, el ſecundo.

56 Non ſufficit ſola ſalutatio,uel receptio ad oſculum pacis, ſed neceſſarium eſt ut utatur aliquo uerbo denotante abſolutionem,ut dicit Inno.in.c.cum olim,de priuile.niſi ſit Papa, qui hoc intendat,ſcilicet abſoluere, ſecundum eundem Inno. Et non reputatur abſolutus,niſi exprimat,in clemen.Si ſummus pontifex, de ſen.excom.

57 Abſolutus ab una excommunicatione quando plures habet non intelligitur abſolutus ab alia,quia non habent connexionem adinuicem, ſecundum Tho.iiii. ſen.diſt.xviii.q.ii.art.v. ql.v.niſi quando pluribus excommunicationibus eſt ab uno iudice excommunicatus,tunc intelligitur ab omnibus abſol-

ui,niſi contrarium exprimatur, uel quando de una abſolutio nem impetrat. Secus quando a diuerſis iudicibus eſt excommunicatus,quia abſolutus de una,non intelligitur abſolutus de aliis. Vide declarationem bonam per Pa.c. cum pro cauſa, de ſenten. excommu.

58 Abſolutio obtenta ex falſa cauſa non ualet, ſecundum Inno. in.c.ex parte,de of.or.quia talis non intendit abſoluere. Secus ſi abſolute intendit abſoluere.

59 Dubitans de excommunicatione,uel de abſolutione,ſi adeſt commoditas abſoluentis, debet petere abſolutionem ad cautellam, quia in dubiis tutior pars eſt eligenda c. iuuenis, de ſpon.ſi tamen nullum iminet periculum, uel intereſſe, et tali petitione.Hoc autem ceſſante, ſi probabiliter dubitat, debet petere,ſi autem leuiter,non, ſed deponat ſcrupulum : ar.in.c. inquiſitioni,extra.eo.titulo.

60 Abſolutio a ſuſpenſione,uel interdicto, non habet formam determinatam,ſicut de excommunicatione dictum eſt,ſed poteſt dici, ego abſoluo te a uinculo ſuſpenſionis, uel interdicti, &c. Quo auté ad irregularitatem ſecus eſt,quia relaxatio eius debet fieri per hoc uerbum diſpenſo (& non abſoluo)tecum, ſuper irregularitate, uel irregularitatibus ſi quam, uel quas incurriſti,propter talem,uel talem cauſam,& habilito te ad actus legitimos, &c.

61 Si quis percuſſit regularem, eiuſdem monaſterii, abſoluitur ab abbate,priore, uel guardiano.Si uero ulterius monaſterii, per prælatum percuſſi abſoluetur,de ſen.ex.c.cum illorum. Se clericum ſecularem,abſoluetur per epiſcopum, de ſent.ex. in.vi.c.religioſo:ſi tamen exceſſus nó ſit enormis.infra,enormitas.§.iii. Eodem modo poteſt abſolui regularis, ſi ante ingreſſum religionis tale quid commiſſit.d.c. cum illorum. Quod ſi regularis non habeat prælatum,uel ſit excommunicatus,& huiuſmodi,ad epiſcopum recurrat,ut not.Hoſt.in.c. monachi,eo.ti.quod intellige tam in exceptis, quam non, tã uirorum,quam mulierum,ſecundum Gul.Iſta autem et multa alia,quæ a ſummiſtis ponuntur circa abſolutiones regularium,nunc uacant,propter eorum priuilegia.

62 Quando aliquis excommunicatus eſt receptus in religione, & ratione huius abſoluitur,intelligitur ſi perſeuerauerit, aliter reducendus eſt ad eandem ſententiam ab eo,qui abſoluit,

ſecundum Hoſt.uel ſecundū quoſdam debet hoc ei imponi.
63 Abſolutio mortui ab excommunicatione ualet ad hoc, ut poſſit in loco ſacro ſepeliri, uel ut de loco ſacro, ſi ibi ſepultus fuit, non proiiciatur, & ut pro eo orationes, & officia fieri poſſint.
Abſolutio, quæ uulgariter dicitur a pœna & culpa, eſt illa pleniſſima peccatorum remiſſio, quæ conceditur cruceſignatis pro ſubſidio ultramarino, de qua doc.in.c.ad liberandam, de Iudeis.& ſolus Papa concedit.c.cum ex eo.de pœ.& re.

ABSTINENTIA.

ABſtinentia indiſcreta, qua quis abſtinet a cibo neceſſario ad ualitudinem, ex quo reddit ſe inhabilem ad ea, ad quæ tenetur, peccatum eſt, & non uirtus, quia medium nō ſeruat: ſecundum Tho.quol.v.ar.xviii.ſi quis autem ut carnem ſpiritui ſubiiciat, uel ut pœnitentiam pro ſuis peccatis faciat immoderate abſtinet, ſi aduertit ſe excedere, putans tamen benefacere, peccat quidem, & communiter citra mortale, ſi autē non aduertit hanc indiſcretionem, nihil peccat. Si tamen hac intentione abſtineret, ut cito uel breuiori tempore moreretur, peccaret mortaliter, quia ſeipſum interficeret, ut inquit Hieronymus. Ex Caie.ſecunda ſecundæ.q.cxlvii.ar.i.

ACCEPTIO.

1 ACceptio perſonarum ſcienter facta in re importantiæ, eſt peccatum mortale, quia contra iuſtitiam diſtributiuam, ut in diſtributione communium bonorum, uel beneficiorum, uel in iudicio, ſecundum Tho. quol vi. art.ix. & prohibetur, Deu.i.c.Non accipietis (inquit) cuiuſque perſonam. Et ultra peccatum, acceptor perſonarum tenetur de damnis ſequentibus iniuſtas promotiones, & iniurias, ſecundum Caie.ibi, in ſumma. Hoc nāque peccato, eccleſiæ, & uniuerſitatis bonum deſtruitur, ideo graue eſt.

2 Acceptio perſonarum eſt, quando in electione aliqua non eligitur melior, & peccatur: ut infra, electio.§.iii.

3 Dans beneficium conſanguineis minus dignis omnibus conſideratis, peccat, & eſt acceptator perſonarum. ſi autem ſunt æque digni, ſecus eſt. Nec eſt perſonarum acceptor, præferens ſuos conſanguineos, uel amicos æque dignos, in quibus plus poteſt confidere, niſi propter ſcandalum eſſet omittendum: ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxiii. ar.ii.& ql.iiii.art.xv.

uel ne alii ex hoc ſumant occaſionem dandi conſanguineis indignis.

4 Honorans aliquem diuitem propter diuitias, & non propter uirtutem, perſonarũ acceptor eſt, quia accipit pro cauſa, quod non eſt cauſa, non enim diuitiæ ſunt cauſa honoris, ſed uirtus, quia honor præmium uirtutis eſſe dicitur. Ex S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxiii. ar. iii. Similiter ſi iudex det ſententiam pro aliquo, non quia ſic iuſtitia requirit, ſed quia eſt amicus, uel quia offert munus, & eſt peccatum maius, & minus, ſecundum actus qualitatem, & quantitatem.

5 Acceptio perſonarum non eſt in his, quæ gratis dantur: quilibet enim de ſuo poteſt dare uni, & non alteri, cum non teneatur: ſecus enim ſi ex debito deſtribueret: Tho. ibi. art. i. ad tertium. & prima ſecundæ. q. xcviii. ar. iiii. ad ſecundum, Vnde cum Deus nulli ſit debitor, acceptio perſonarum in eo locum non habet.

6 Peccatum acceptionis perſonarum eſt grauius in re ſpirituali quàm temporali: ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxiii. ar. ii. quia offenditur maius bonum.

7 Peccatur etiam quãdoque hoc genere peccati, in his quæ ſunt fidei, in impoſitione pœnitentiæ, & circa matrimonia. xxix. q. ii. c. i. In receptione hoſpitum. xlii. d. c. quieſcamus, & in elemoſinarum largitione. c. ſi cupis. xvi. q. i. ſi diues præferatur pauperi in iudicio, eo quòd diues eſt, uel pauperi iudex miſereatur ſubtrahendo diuiti, quòd iuſte ſibi debetur, contra illud, Exo. xxiii. pauperis quoque non miſereberis in iudicio.

ACCIDIA.

1 Accidia ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xxxv. art. ii. de ma. q. ix. ar. i. quoddam tedium operandi importat, mẽtem aggrauans, & ſemper eſt peccatum, quia uel facit dolore de bono ſpirituali, de quo gaudendum eſt, uel de malo, ſed immoderate. Et eſt ſpeciale uicium, quòd facit triſtari de bono diuino, de quo charitas gaudet. Et ex ſuo genere eſt mortale peccatum, quia ſecundum propriam rationem contrariatur charitati, ſecundum Tho. ibi. ar. iii. Si tamen in ſola ſenſualitate cõſiſtat, & non pertingat uſque ad rationis conſenſum, propter imperfectionem actus, erit ueniale peccatum. Si autem peruenitur uſque ad rationis conſenſum, eſt mortale. Et hoc eſt, quando ratio conuertitur in fugam, horrorem, & deteſtatio-

nem boni diuini,carne contra ſpiritum omnino præualente: & contrariatur præcepto de ſanctificatione ſabbati, ſecundum Tho. ibi ſupra.

2 Accidia mortalis eſt tunc,quando homo triſtatur in his,quæ iminent facienda de neceſsitate propter Deum, & ad ſalutem animæ,& adeſt rationis conſenſus. Talis enim triſtitia cõtrariatur delectioni quæ ſequitur Dei dilectionem,& conſequenter charitati contrariatur. Quando ergo quis propter tale tedium dimittit ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem uel deducitur in aliquod mortale,utputa, in deſperationem uel deliberate appetit mortem,uel nũquam eſſe creatum, uel uellet eſſe beſtia,& huiuſmodi,uel deliberat facere minime ea, ad quæ tenetur ex præcepto,uel incurrit aliquam magnam infirmitatem potens ſe iuuare,peccat mortaliter.Et nota quòd hoc peccatum communiter eſt mixtum cum alio,ut ſi nunc delibero propter accidiam nõ ire ad miſſam,eſt unum peccatũ mortale,& poſt non uolo ire, eſt aliud peccatum omisſionis, hæc ſecundum Tho.ubi ſupra.ar.iii.de ma.

3 Accidia eſt uitium capitale ſecundum Tho.ſecunda ſecundę, ſupra.ar.iiii.cui Greg.ſex filias asſignat,ſcilicet malitiam, quæ bonum deteſtatur, rancorem, puſillanimitatem, deſperationem,torporem circa præcepta,euagationem mentis circa illicita,de quibus in ſuis locis dicemus.Qui de alterius proſperitate triſtatur,eo quòd uidet talem proſperitatem nocere contra iuſtitiã alteri,non dicitur accidioſus niſi talis triſtitia adeo eũ grauaret,ut negligeret faciẽda,uel in malũ aliqđ laberetur.

ACCOLITVS.

1 Accolitorum officium eſt præparare luminaria,& ipſa portare coram miniſtris altaris,ut in.c.perlectis.xxv.diſt.Huic tradit epiſcopus candelabrum,dicens. Accipe ceroferarium cũ cereo,& ſcias te ad accendenda luminaria eccleſiæ mancipari. Accipit etiam urceolum uacuum ab Archidiacono,dicẽte epiſcopo.Accipe urceolum ad effundẽdum uinum, & aquam in euchariſtiam ſanguinis Chriſti,& in datione urceoli, imprimitur carracter,ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xxiiii.q.ii. & circa ipſum eſt eius principalis actus.

2 Accolitatus eſt ſupræmus ordo inter quatuor minores,ſecũdum Tho.ibi. Accolitus etiam præparat urceolos cum uino & aqua, Tho. ſupra, cuius principalior actus eſt in miniſtę

rio urceoli, quàm candelabri.

ACTIO.

ACtiones a iure ciuili ortum habent, ſecundum Inno. c. quę in eccleſiarum, de conſti. quarum quædam dicuntur bonę fidei, ut in c. cum uenialis, de excep. quædam ſtricti iuris, iſti. de ac. §. actionum, quædam dicuntur actiones perſonales, de quibus refert Gemi. c. diſpendia, de reſcri. lib. vi. adducens Frã ciſcum Vercellen. quædam dicuntur reales, de quibus Gemi. ubi ſupra. Sed quoniam hæc materia ad forum cõtentioſum pertinet, propterea non me ultra extendo de huiuſmodi.

Actus moralis eſt bonus, uel malus principaliter, ex obiecto, & fine, aut ex circunſtantiis, ſecundum Tho. prima ſecundæ, q. xviii. ar. ii. Et obiectum, finiſque, ad ſpeciem moris actum determinat ex Tho. iiii. ſen. diſt. xxxviii. q. ii. ar. ii. ql. ii.

ACCVSATIO.

1 ACcuſatio contra reum ad uindictam, a canone eſt inſtituta, ſecundum Tho. iiii. ſen. diſt. xli. q. v. ql. ii. & ne habẽs culpam, quaſi innocens ſuſtineatur, ibi, diſt. xxxv. ar. iii. Et exerceri debet ad punitionem, propter bonum conſeruandum, quo remoto, iuſtitia deſtrueretur, ſicque ut cæteri quiete uiuant, uel propter ſuum intereſſe, fieri debet, alias peccatum incurritur: Tho. ibi.

2 In criminibus, tribus modis procedit poteſt, ſcilicet inquiſitione, quam præcedere debet clamoroſa inſinuatio, quæ accuſationis locum tenet, accuſatione, quam debet præcedere inſcriptio, denuntiatione, quam debet præcedere fraterna correctio, ſecundum Tho. quol. xi. ar. xiii. & de accuſa. c. qualiter & quando, el. ii. Vide ibi. Pa.

3 Accuſatio proprie ſumpta, differt a denuntiatione, quia in accuſatione attenditur criminis punitio, in denuntiatione uero fratris emendatio: Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxvii. ar. iii. ad. ii. lxviii. ar. i. Differt ſecundo, quia accuſationem non debet de neceſſitate præcedere ſecreta admonitio, ſicut in denuntiatione, iuxta præceptum euangelicum, quando ſcilicet de peccantis emenda agitur, ſecundum Tho. uer. q. iii. ar. ii. ad. iii. Differt tertio, quia accuſatio fit in ſcriptis, ut dictum eſt, & xxiiii. q. viii. c. accuſatorum. Quarto quia accuſator obligat ſe ad probandum, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxviii. art. ii. ad iii. non autem denuntiator. Quinto, accuſator obligat ſe ad

pœna talionis (ideſt ſimilem, uel talem) ibi ar.iiii.non autem denuntians. Et nota quòd inſcriptio ad pœnam talionis eſt neceſſaria, ſecundum Io.glo.c.inſcriptio.iiij.q.iiij. Et licet non fiat talis inſcriptio, tamen deficiens in probatione, debet pœna talionis puniri, ſecundum Accur. & Barto.l.ii.C. de inſtru. & hæc eſt communior opinio, quam ſequitur etiam. Io. an. hic dicit Speculator poſſe tolerari, quòd talis īſcriptio nō fiat.

4 Conſuetudo per quam pœna talionis eſt abolita ualet, ſecū dum Feli.in.c.ſuperbis, de accu.col.iii.in princi. quia propter antiquum rigorem ab accuſatione multi retrahebantur. Et Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxviii.ar.ul.ad.i dicit, quòd accuſans ex iuſto errore, &.deficiens, non punitur pœna talionis.

5 Nullus debet accuſare niſi de re certa, unde non poteſt interuenire facti ignorantia. Tho.ibi, ar.iii.ad.i. Vide in.c.qualiter & quando, el.ii.eo.ti.& Pa.in ul.not. debet etiam accuſatio uiua uoce exprimi, & præſente accuſato.c.præſcripta.ii.q.fi.

6 Accuſare tenetur quis alterius crimen, quòd uergit in multitudinis corruptelam corporalem, uel ſpiritualem, dummodo ſufficienter poſsit probare, quòd ad accuſatoris officium pertinet: ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxviii.ar.i.quāuis canoniſtæ oppoſitum teneant, ſecundum Glo.in.c.qua propter ii.q.ii.& peccant non accuſando, uel non denuntiando, propter bonum publicum, quod anteponi debet malo, particulari, quod ex accuſatione ſequitur. Secus autem quando nō poteſt probare, quia nullus tenetur ad id, quod debito modo non poteſt perficere, ſecundum Tho.ibi ſupra. Qui autem dicunt, quòd non tenetur, debent intelligi in foro exteriori, ſecus in conſcientia, ſecundum quam a Deo poniuntur.

7 Quid ſi tale habetur in ſecreto? Reſpōdeo, quòd ſi ſit in ſecreto per confeſsionem ſacramentalem, nullomodo debet reuelari, quia hoc ſcit non ut homo, ſed ut Dei miniſter, & maius eſt uinculum ſacramenti, quam cuiuſlibet hominis. Si uero aliter, tunc uel hoc uergit in periculum corporale, uel ſpirituale multitudinis, uel in graue dannum alicuius perſonæ, & tūc tenetur propalare, uel teſtificando, uel denuntiando, Non enim potuit contra hoc debitum obligari per ſecretum commiſſum. Si uero ſint talia, quæ prodere non tenetur, & habet in ſecreto, non debet prodere, etiam prælato præcipiēte, quia ſeruare fidem eſt de iure naturali, cōtra quod nihil ab homi-

ne poteſt præcipi.Hæc ex Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxx. ar.ii.& Pa.c. qualiter & quando,el.i.de accuſa. Idem de religioſo,cui præcipitur ut reuelet huiuſmodi ſecreta, quæ manifeſtare nō tenetur:peccaret enim frangendo fidem &c. Tho. ql.i.ar.xv. intellige non teneri quando non poteſt probare,nec præceſſit infamia,uel huiuſmodi,nec obſtat ſi iurauit dicere ueritatem,quia iuramentum intelligitur ſalua conſcientia, & ſecundum formam iuris. Eodem modo dic ſecundum prædictam diſtinctionem,ſi iurauit non manifeſtare,debet intelligi iuramentū ſalua iuſtitia,infra iuramentū.§.xvii. Inquiſitio.§.viii.

8 In priuato crimine non admittitur, ac accuſationem regulariter niſi ille cuius intereſt:ut uidetur uelle glo.ff. de priua. delic.l.fi.niſi ſit tale delictum,ex quo pœna pecuniaria fiſco applicanda imponi debeat,tunc quilibet de populo ad accuſandum pro illa pœna admittitur,ſecundum Bar.in ru.de po.ac. quāuis Bal.contrarium teneat.C.de fur.l.aduerſus.

9 In crimine publico,quilibet,qui nō prohibetur ſpecialiter lege, aut ſtatuto, aut conditione, admittitur ad accuſandum. Qui autem prohibeantur, habes de accuſa.in multis.c.&.iii. q.iiii.&.v.per totum.

10 Clericus tamen ad publicam uindictam accuſare non debet, etiam ſi pœna ſanguinis non uenit imponenda, facit.c. ſicut ſacerdotes.ii.q.vii quia huiuſmodi odioſis, non debet ſe immiſcere,ſecundum Pa.in.c.cum P.de accu. ſed ſi proſequitur iniuriam ſuam poteſt,etiam ſi uenit ſanguinis pœna imponēda, ſecundum Pa.ubi ſupra, dummodo proteſtetur, quòd non intendit accuſare, ut pœna imponatur. Textus eſt clarius,in.c.prælatis,de homi.lib.vi.

11 Accuſans aliquem,& imponens ei falſo aliquod crimē, quod eſt calumniari,peccat mortaliter,agens contra iuſtitiam,in re magni ponderis,teneturque ſatisfacere, intellige, quando ex malitia in falſam prorumpit accuſationem, & non ex animi leuitate,uel iuſto errore. ex Tho. ſecūda ſecūdę.q.lxviii.ar.iii.

12 Peccat reus dās aliquid accuſatori,ut a iuſta accuſatione deſiſtat,etiam ſi eſſet damnatus ad mortem,quia inducit eum ad peccatum,ſecundum Tho.ſecūda ſecundæ.q.lxix.ar.ii ad primum,quāuis huic peccato,lex ciuilis remediū non apponat.

13 Accuſato licet ſe defendere,non calumnioſę,ſed uel ueritatē, quam non tenetur propalare occultando per aliquem cōue-

nientem modum,uel non reſpondendo,ad quę non tenetur reſpondere,non tamē licet ei falſitatem dicere, uel ueritatem occultare,quam confiteri tenetur,neque dolum,uel fraudem adhibere, quia dolus,& fraus, uim mendacii habent, & hoc eſt calumnioſæ ſe defendere.Tho.ſecūda ſecūdæ.q.lxix.art.ii.

14 Accuſato licet declinare iudicium per appellationem, quādo iniuſtæ aggrauatur a iudice, ſicut Paulus Cæſarē appellauit, Act.xxv.non autem cauſa moræ afferendæ,ne contra eum iuſta ſententia proferatur, hoc enim eſt calumnioſæ ſe defendere,quòd non licet,quia iniuriam iudici facit, officium eius impediendo,& aduerſario, cuius iuſtitiam quantum poteſt perturbat,ſecūdum Tho.ibi ſupra,ar.iii.&.ii.q vi.c. omnino.

15 Condemnato ad mortem iuſtæ, non licet ſe defendere, quia ex parte ſui bellum eſſet iniuſtum,ſicque peccaret. Poteſt tame fugere ſine peccato,quia nullus ita damnatur,ut ſibi mortem inferat,ſed ut patiatur: ideo non tenetur id facere, unde mors ſequatur,quòd faceret,ſi ibi maneret. Et licet cuſtodes fugiendo ponantur in periculo, tamen hoc non intendit fugiēs.Et quia dat operam rei licitæ, malum quòd cuſtodibus infertur,ei non imputatur,ſecundum Tho.ibi,ar. ul.& Caie. ſecunda ſecundæ ſupra.

16 Si uero detinetur in carcere pręter pœnam ſanguinis,ut propter debita,uel alterius offenſam, uel quia eſt damnatus ad carcerem in pœnam ad tempus,uel aliter, nō poteſt ſine peccato fugere,quia alteri iniuriam faceret, & tenetur facere pœnitentiam, Tho. ubi ſupra, & Caie.art.in glo.c.inter cætera. xxii.q.iiii.infra,carcer.§.iii.

17 An incarceratus ad mortem, poſſit frangere carcerem, infra carcer.§.tertio.

18 Condemnato iniuſtæ,licet reſiſtere,& ſe tueri,quia tale iudicium ſimile eſt uiolentiæ latronum, quibus licite reſiſti poteſt, ita & malis principibus in tali caſu, & fugere: niſi forte propter ſcandalum uitandum, cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur quia non quælibet ſui defenſio eſt licita, ſed tantum illa, quæ cum debito moderamine exercetur, ex, S.Tho.ubi ſupra,ar.ultimo.

19 Religioſi tamen incarcerati ex quacunque cauſa fugere non poſſunt extra ſua clauſtra, quoniam uoto ſuppoſuerunt ſe prælatis ſuis.Caie.ſecunda ſecundæ.q.lxix.ſupra.

20 Qui iurauit redire ad carcerem,niſi carcer ſit iniurioſus,tene tur redire,ſecundum Pa.in.c.ſi uero, de iu. iu. etiam ſi ſubſit mortis periculum,infra iuramentum.§.xiii uide latius.

21 Condemnatus carceri,ut fame moriatur, poteſt ſi ſibi miniſtretur ab aliquo comedere ſine peccato, quia non ſumere eſſet ſeipſum occidere, non tamen tenetur comedere ſi non uult,ſed poteſt patienter ferre.ut quidam dicunt.Caie. ſecunda ſecundę.q.lxix.ar.ul.ad.viii.dubium dicit,quòd tenetur comedere, & alii a cuſtodibus cibum miniſtrantes non peccăt, quāuis etiam in hac extrema neceſsitate non teneantur cibū miniſtrare,quia ſecundum iuſtitiæ ordinem in illa conſtituitur,prima opinio uidetur magis conſona, quia legimus ſanctos condemnatos ad mortem poſſe fugere, & non fugiſſe, ſed patienter toleraſſe, ita & quilibet damnatus iuſtę, poteſt patiēter mori,nec ſeipſum interficit,ſed a iuſtitia. Sed opinio Caie.eſt uerior,& conformior,dictis S.Tho.ibi, ſi recte conſideretur,infra,carcer.§.iiii.

22 Accuſatus negans ueritatem, quæ ab eo ſecundum formam iuris exigitur,peccat mortaliter,quia contra iuſtitiæ debitum eſt,ut quis non obediat ſuo ſuperiori,& ideo ſi negat, uel occultat ueritatem,quam fateri tenetur,mortaliter peccat. Si uero iudex non exigat ſecundum formam iuris, uel exigat de his,de quibus non poteſt,non tenetur reſpondere,ſed poteſt prudēter ſubterfugere,uel per appellationem, uel alio modo, ad eius intentionem non reſpondendo, nunquam tamen mentiri debet,quia omne mendacium peccatum eſt,ex Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxix.ar.i.

23 Si prælatus extra iudicium præcipiat alicui ut reuelet peccatū alterius,quod non eſt publicandum, peccat, nec ille tenetur ſuum,uel alterius peccatum prodere.Si autem in iudicio, ordine iuris exigente,non peccat iudex præcipiendo, quia ipſe non exigit,ſed accuſans,cui iudex ius reddere tenetur,& tunc quis tenetur profiteri peccatum proprium uel alterius,ad pręceptum iudicis, uel appellare ſi contra ordinem iuris ei præcipiatur.Tho.iiij.ſen.diſt.xix.q.ij.ar.iij.ql.v.ad.v

24 Si peccatum ſit omnino occultum,non debet in iudicio confiteri,nec debet exigi iuramentum de ueritate dicenda, ſuper eo,quia occulta ſoli diuino iudicio reſeruantur: ſed quando de peccato præceſſit infamia,uel aliqua ſigna,quæ uehemen-

tem ſuſpitionem facere poſſunt,uel quãdo eſt ſemiplene probatum,quòd facere poteſt unus teſtis omni exceptione maior,tunc debet exigi iuramentum de ueritate dicenda, & reus tenetur ueritatem confiteri.Tho.quol.v.ar.xvj.

25 Quando prælatus præcipit ut ſibi manifeſtetur quòd quis ſciuerit corrigendum,intelligendum eſt hoc præceptum, ſaluo ordine fraternæ correctionis,ſiue ſit præceptum generale ad omnes,ſiue ſpeiale, ad aliquem : quòd ſi prælatus contra hunc ordinem præciperet,peccaret, nec ei eſſet obediendum, quia contra præceptum Chriſti obediens peccaret. Tho.xxij. q.xxxiij.ar.vij.ad.v.

26 In quibuſcunque caſibus iudex ſecularis,uel eccleſiaſticus,poteſt iuramentum exigere, ſiue in uia denuntiationis , ſiue inquiſitionis,ſiue accuſationis.Tho.uer.q.iij.ar.2.ad.xiij.

27 Quando crimen non eſt occultum ſuper occultis circunſtantijs illius , poteſt teſtis interrogari ſecundum Pa.c.qualiter,& quando , el.j.de accu.circa finem:ſufficit enim quod crimen non ſit locutum .

28 Si delictum ſit notorium,ut quia uidetur domus combuſta, ſed ignoratur quis eam combuſerit,poteſt iudex ſine alicuius citatione, ex officio ſuo inquirere generaliter , & non contra certam perſonam. Et ſi aliqui nominantur in illa generali inquiſitione,debet poſtea procedere ſpecialiter contra illos, ſecundum Pa.in.c.bonæ memoriæ,de appel.el.j.& Inno.qui dicit hanc praticam ſeruare totum mundum.An autem ille,qui ſcit,teneatur reuelare hoc delictum ſecretum,ſunt opiniones. Quidam dicunt.Tho.tenuiſſe in quodam capitulo generali, quòd tenetur,quia quando iudex poteſt præcipere, ſubditus tenetur obedire,ad quod facit dictum Pe.de Pa.iiij.diſt.xix.a. ul.in ſol.ar.ubi uidetur tenere quòd factum publicum ſit ſufficiens ad inquiſitionem . Oppoſitum tenet Pa. poſt Inno.et Hoſt.in.d.c.bonæ memoriæ,el.j.unde rationabiliter dicendũ eſt ex ſupradictis,quòd quando factum eſt notorium , & aliqua perſona eſt de hoc ſuſpecta,uel infamata,tenetur tã reus, quàm alij propalare,uel ſi ſunt tot teſtes,quòd ſufficiẽter poſſit hoc probari. Si uero non præceſſit infamia perſonæ , nec inditia ſufficientia,nec ſemiplena probatio,non tenentur , & ſi ſpecialiter interrogentur , debent ſubter fugere prudenter, uel appellando,uel dicendo quòd probent,& fiat ius,&c.

29 Epiſcopo

29 Epiſcopo præcipiente, ut qui ſcit reuelet tale delictum, &c. ille qui nouit, primo debet correctionem facere ei, ut ſatisfaciat epiſcopo, quod ſi non uult debet, reuelare ſi poteſt probare, quia communiter epiſcopus querit tanquam iudex. Si autem non poteſt probare, non tenetur dicere ei tanquam iudici, poteſt tamen dicere ſecrete, ut patri, ſi credit quòd epiſcopus ſalutem animæ delinquentis quæret. glo. in. c. ſacerdos, de pœ. diſt. vj. &. vj. q. j. c. ſi omnia.

30 Cõuictus, uel diffamatus de uno crimine & iuſte inquiſitus, ſecundum Pe. de pa. iiij. diſt. xix. ar. ul. circa fi. poteſt de omnibus alijs inquiri peccatis, & occultis circunſtantijs, & tenetur dicere ueritatem, (credo tamen de illis tantum, de quibus nõ ſatisfecit) ſimiliter ſocios prodere, cõtra quos iuſte poteſt agi, maxime quando ſunt incorrigibiles: illos autem quos pœnitet accuſare nõ debet, niſi de eis ſpecialiter interrogetur, huic cõcordat Ange. de are. in ſuo tra. mal. uer. inquiſitio §. xj. Caie. autem ſecunda ſecundæ. q. lxix. ar. j. &. ij. oppoſitum tenet: dicit enim quòd inquiſitio non poteſt fieri niſi de crimine illo, de quo aliquis eſt diffamatus, nec eſt uerum id, quòd quidã ſcripſerunt, ſcilicet quòd diffamatus de uno crimine, de alijs poſſit inquiri, hoc eſt manifeſte contra. c. inquiſitionis, de accuſa. ubi dicitur. Inquiſitio fieri debet ſolummodo ſuper illis, de quibus clamores aliqui præceſſerunt, & in tantum decretalis illa exigi uult præcedentem infamiam ſuper aliquo crimine, quòd ſi duo, uel plures iurati aliquem affirmant crimẽ aliquod eijſdem uidentibus commiſiſſe, de quo aliqua non laborat infamia, non eſt contra eum propterea inquirendum. Nec ratio quæ illos mouit, ſcilicet quia non propter occultationem peccati, ſed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, concludit intẽtum eorum, quoniam falſum eſt, quòd iudicium de occultis ſit prohibitum, nõ propter occultationem peccati: immo quoniam peccatum eſt occultum, ideo exemptum eſt ab inquiſitione humana, & iudicio humano, quoniam omnia humana iudicia ad publicam poteſtatem, ſcientiamque ſpectant. Caueant ergo ſuæ, & ſubditorum ſuorum conſcientiæ prælati illorum religioſorum, qui diffamato de uno præcipiunt inquirendo de alijs, de quibus non eſt diffamatus, Peccant enim præcipiẽdo, & illi reſpondere nõ tenentur. Nec excuſantur prælati di-

centes,quòd aliquando alias de tali crimine fuit aliqua ſuſpitio,oportet enim infamiam, ſeu clamoroſam inſinuationem præcedere,& non ſimplicem ſuſpitionem.

31 An fratres prædicatores poſſint appellare? Reſpondeo, quòd ſic dicitur in eorum conſtitutionibus,in.c. de capitulo generali.Declaramus, quòd licet appellatio ſit de iure naturali, unuſquiſque poteſt iuri ſuo renuntiare,& eo ipſo, quòd quis obedientia ſponte profitetur ſecundum conſtitutiones noſtras,ſecundum quas non licet appellare,ex hoc etiam renuntiat iuri ſibi a natura competenti de appellatione,ſicut & iuri poſſidēdi aliquid ut proprium,& iuri ducendi uxorem, quibus natura omnes liberos fecit. Vnde in.c.apud carcaſonam. M. CCCXII.celebrato ſic dicitur.Volumus,& ordinamus, quod quicunque,frater repertus fuerit iudicio eius, ad quem ſpectat,ſine cauſa rationabili a quocunque ſuperiori ſuo appellaſſe,carcerali cuſtodię mancipetur,denuntiantes fratribus uniuerſis,quod de iure communi,& ex priuilegio ordinis ſpeciali,nulli fratrum licitum eſt a correctione, uel ab officiorum amotione appellare, ſicut fuit declaratum cenomanis, M. CCCCXCI. infra appellatio.§.xvj.

ADIVRATIO.

1 Adiuratio ſecundum Arc.flo.ij.parte,ti.x.c.viij.eſt inductio alicuius perſonæ,uel creaturæ,ad aliquid faciendum, uel non faciendum,ex inuocatione rei ſacræ & ſi fiat cum debitis circunſtantijs eſt actus latreæ, ſicut iuramentum, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xc.ar.j.

2 Adiurare ſuperiorem non quaſi rogando,ſed quaſi cogendo, prout Cayphas Chriſtum adiurauit, eſt peccatum mortale,ſecus ſi adiurat inferiorem,uel ſuperiorem, non intendens aliquam neceſſitatem ei ex hoc imponere, ſed tantum reuerentiam rei ſacræ,ſecundum Tho.ibi ſupra.

3 Adiurare demones per modum depræcationis, uel inductionis ob reuerentiam rei ſacræ, non licet, quia talis modus ad beneuolentiam, uel amicitiam quandam uidetur pertinere, quam cum demonibus habere non licet. Adiurare uero eos per modum compulſionis licet quandoque,uidelicet, ut nobis non noceant,uel alijs,repellendo eos ut inimicos, quandoque non licet,ut ad ſciendum aliquid ab eis, uel obtinen-

dum aliquid ut ſanitatem,uel huiuſmodi, quãuis dum expellitur dæmon poſſit adiurare de ueritate dicenda,& inquiri aliquid,quòd occurrit,ad aliorum utilitatem, uel ut cognoſcatur ſi uere eſt dæmon, cum hæc ad eius amicitiam non pertineant,ex S.Tho.ubi ſupra,& ſecunda ſecundæ.q.xcv.art.iiij. Ex inſtinctu tamen ſpiritus ſancti,aliqui præceperunt dæmoni aliquod ſeruitium,ut S.Iacobus,qui Hermogenem per dæmones fecit ad ſe adduci, non tamen ut dæmonis amicitiam haberet.

4 Adiurare creaturas irrationales non licet ſecundum ſe, quia uanum eſt,ſed in ordine ad Deum a quo mouetur, licet, uel per modum deprecationis ad Deum directæ, quod pertinet ad eos qui miracula faciunt diuina inuocatione, uel per modum compulſionis,quæ refertur ad dæmonem,qui in nocumentum hominum irrationabilibus utitur, & hoc modo utitur eccleſia in exorciſmis,per quos dæmonum poteſtas ab irrationabilibus excluditur.Tho.ubi ſupra.ar.iij.

5 Adiuratio facta debito modo eſt licentia, & meritoria, habet enim ſimilitudinem cum iuramento,eſtque actus latreæ, ſed oportet quòd fiat cum reuerentia,de re bona,bona intentione,& debitis circũſtantijs.Et ſi fiat ad ſubditos debito modo, cum intentione obligandi, obligat ſicut preceptum,& iuramentum.Tho.ubi ſupra.

6 Adiurans aliquem de eo,quòd non poteſt,uel quem non poteſt, intẽdens eum obligare,mortaliter peccat, ut dictum eſt, agitque contra iuſtitiam,& taliter adiuratus ex hoc non tenetur obedire.Adiuratio in caſibus non licitis,de genere ſuo eſt mortale peccatum contra ſecundum præceptum. Non aſſumes nomen Dei in uanum.Tho.ubi ſupra

7 Volens demonem expellere,& adiurans ut dicat aliqua ex curioſitate,quæ ad expulſionem nihil faciunt, utputa. Quid tenuit Ariſto.de immortalitate animæ, uel huiuſmodi, & hoc non facit ut credat firmiter,uel ut diſcat a diabolo, uenialiter uidetur peccare:quia per hoc non uult diaboli amicitiam,ſed eſt ex quandam leuitate, quod tamen fieri non debet, ne alij forte diabolo credant.Sil.uer. Adiuratio.§.v. cauendum tamẽ eſt in huiuſmodi adiurationibus, ne quis adiuret obſecratiue, aut ad aliquod conſequendum, ut puta obſequium uel notitiam,quia tunc mortale uideretur.

ADMINISTRATIO.

1 ADminiſtrator tenetur de mala adminiſtratione ſatisfacere, ſecundum Inno.c.ex præſenti um, de pignoribus. Et ille cu ius eſt adminiſtrator, habet actionem negotiorum geſtorum contra eum ff.de neg.geſt.l.iij.§.ul.xij.q.ij.c.ſi quæ de rebus.

2 Adminiſtrator tenetur de dolo, ſecundum glo.in.l.cum oſtẽdimus.ff.de fideiu.tu. tenetur etiam de lata culpa.l. curatoris, C.de neg.geſt.et etiam de leui.l.quicquid.C.de arb.tu.

3 Adminiſtrationem committens indigno ſcienter tenetur de mala adminiſtratione, ſecũdum Inno.in.c.ex ratione, de ęta. & quali.& mortaliter peccat. Quando autem adminiſtrator de caſu uel fortuna teneatur, uide in.l.negocia.ff.de neg.geſt. quia in quinquæ caſibus tenetur.

ADMONITIO.

ADmonitio debet fieri ante denuntiationem, ſecundũ glo. in.c.qualiter, & quando, el.ij.de accu.uide infra, correctio fraterna.§.iiij.Admonitio præuia ſecreta, eſt de præcepto ante publicam denuntiationem in iudicio, ſi correctio ſperatur, Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxxiij.ar.vij.

ADOPTIO.

1 ADoptio ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xlij.q.ii.ar.j. eſt extremæ perſonæ in filium, uel nepotem, uel deinceps, legitima aſſumptio. Pa.in rubrica, eo.ti.dicit, quòd eſt quædam propin quitas a lege inducta.

2 Adoptio duplex eſt, ſecundum Tho.ibi ad primum una quæ naturalem filiationem perfectæ imitatur, & hæc uocatur arogatio, per quam reducitur adoptatus in poteſtatem adoptantis, ita ut adoptatus ſuccedat adoptanti ex inteſtato, nec poteſt eum pater adoptans quarta parte hæreditatis priuare. Et ſic adoptari non poteſt, niſi qui eſt ſui iuris, & poſtquam eſt adoptatus non habet poteſtatem, aut ſi habet, eſt emancipatus, quæ quidem non fit, niſi principis authoritate. Alia eſt ſimplex adoptio, per quam adoptatus non tranſit in poteſtatem adoptantis, & ſecundum hanc poteſt adoptari etiam ille qui non eſt ſui iuris, ſine authoritate principis, ex authoritate magiſtratus: nec ſuccedit in bonis adoptantis, nec adoptãs in teſtamento tenetur ei aliquid relinquere. Pa.c.x.eo.ti.

3 Adoptare non poteſt aliquem, qui nõ eſt ſui iuris, uel minor, xxv. annis, uel mulier: niſi ex ſpeciali authoritate principis,

quia iſti diſponendi de hęreditate non habent poteſtatem. Tho.ubi ſupra ad iij.

4 Adoptare non poteſt, qui ad generandum habet naturale impedimentum, ut frigidus: ſecus ſi ex accidentali defectu non poteſt generare, ut gladio caſtratus: Pa.in.c.unico, de cog.leg. talis enim non indiget ſolatio, filiorum, ſicut qui habitos filios amiſſerunt, uel habere potuerunt, ſed caſu accidentali nō habuerunt, & oportet quòd adoptans ſit tanto maior, ut adoptatus poſſit eſſe eius filius, & quòd per annos.xviij. præcedat eum, & ſit ita ſenex, ut naturaliter poſſit eſſe pater adoptati, ſecundum Tho.ſupra ad.v.

5 Quicquid eſt in poteſtate adoptati tranſit in poteſtatem adoptantis. Tho.ibi ad.iiii.ſecus in adoptione ſimplici, quando filius non emancipatus adoptatur, quia non tranſit in poteſtatem adoptantis, nec ſuccedit, ut dictum eſt ſupra ibi ad.iiii.

6 Adoptato patre, adoptantur eius filii, & nepotes, non emancipati, ibi. Tho. ad.iiii.

7 Conſanguineis non conuenit adoptari, quia iure naturę debent ſuccedere ibi, Tho.ad.vii.&.iii.diſt.x.q.ii.ar.i.ql.i.ad.ii.

8 Ex adoptione cauſatur cognatio legalis impediens matrimonium, authoritate legis confirmatæ ab eccleſia. Tho.iiii.ſent. diſt.xxiiii.q.ii.ar.ii. per totum infra matrimonium.xvi. & eſt triplex, prima deſcendentium inter coniugem adoptantis, & ipſum adoptatum, & econuerſo, perpetuo impediens matrimonium, tertia inter filios naturales, & adoptatos, impediens tantum quādiu durat adoptio: ibi, ar.iii. de hoc plenius infra matrimonium.§.xvii.

9 Adoptari nullus poteſt in fratrem, uel ſororem.l.nec apud.C. de here.inſti.nec etiam in patrem, nec ſi quis dicat coram multis accipio te in filium, &c. Pa.in.c.unico de cog.leg. ſed oportet, quod ſeruetur forma: uidelicet, quòd fiat authoritate principis, uel magiſtratus, &c. & tam maſculus quā fœmina, poſſunt arrogari, & adoptari per maſculinum intelligitur & fœmininum, ſecundum Tho.in.iiii.ſupra.

10 Adoptio ſecundum Pe. de pa.iiii. diſt.xlii.q.i.ar.ii. ſex modis ſoluitur, uidelicet naturali morte adoptantis, morte ciuili, propter nuptias inceſtuoſas, dignitate, per ſententiam, & per emancipationem.

11 Adoptatus, & arrogatus a cōiuncta perſona, ab inteſtato ſuc-

cedunt, ſicut naturales, & legitimi filij, & habent quærelam inofficioſi teſtamenti, ſi ſine cauſa ſunt exhæredati. Arrogatus autem habet quartam partem ſi emancipetur, & forte idem eſt de adoptato a perſona coniuncta, quia quaſi aſſimilatur arrogato. Secus eſt de adoptato ab extranea, quia nihil habet niſi quòd ab inteſtato ſuccedit, ſicut naturalis, & legitimus. Itē adoptans, durante adoptione, adoptatum quãuis extraneum egentem, tenetur alere, ſicut naturalem filium licet emancipatum, & econtra, filius tenetur patri ad alimenta ſi indiget. Itē pater poteſt eum uendere in caſu, ſicut filium naturalem. Hæc ſecundum Pe. de pa. quarto, ubi ſupra. Adoptio imitatur naturam carnalis matrimonii, hinc eſt, quòd per hanc cognitionē legalem, etiam ſacerdos, qui naturaliter, & de facto poteſt generare, poteſt & filium adoptare, & ita de quocunque ualente generare. l. ſi pater. ff. eo.

ADORATIO.

1 ADoratio eſt reuerentiæ alicui rei propter eius excellentiam exhibitio: Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxxiiii. ar. i.

2 Adorare Deum eſt de iure naturæ, ut eſt principium creationis, & gubernationis, & tenetur homo deputare aliquod tēpus uitæ ſuæ ad uacandū diuinis, de præcepto morali. Quod autem hoc uel illud faciat, uel hoc tempore, eſt ex inſtitutione legis diuinæ, uel humanæ, & contra hoc præceptum, nulla conſuetudo poteſt introduci: Tho. ibi. q. lxxxi. ar. iii. ſecus de præcepto, quod eſt de iure poſitiuo: ut quòd tali die, ab operæ ſeruili abſtineamus. facit ad hoc, infra uer. feriæ. Vide aliquid ibi.

3 Tres perſonæ, diuinæ relationes, attributa, & omnia, quæ in Deo ſunt, una adoratione adorantur, quia omnia ſunt unum in ipſo Deo: Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxxiiii. ar. i. ad. iii.

4 Sacrificium ſoli Deo exhibetur, ſecundum Augu. in. x. de ciui. ibi, ar. i. ad. i. Tho.

5 Humana natura, quæ ſemper in Chriſto fuit unita diuinitati, ſimpliciter adoratione latreæ debet adorari, ſuppoſitū enim eſt, quòd adoratur, & non natura humana, ſecundum rationē ſeparata, Tho. iii. ad. ix. q. i. ar. ii. ql. i. conſentit magiſter Augu. & Damaſ. Imago Chriſti, non ut res quædam materialis, ſed ut imago Chriſtum reprēſentãs, eadem adoratione, qua Chriſtus debet adorari, ſcilicet latrea: quia idem motus eſt ad ima-

ginē,& ad imaginatū:Tho.ubi ſupra.q.ii. Imagines autē aliorum ſanctorum adorari poſſunt eadem adoratione, quæ ſanctos conuenit adorare, uidelicet dulia, uel hyperdulia.

6 Verum noſtris diebus quidam hæretici inſurrexerunt, dicentes imagines non debere adorari,quia dicitur Exo.xxi. Non facies ſculptile,&c.&.iiii.Re.xviii.legitur,quòd Ezechias ſerpētem æneum iuſſit confringi,& Io.iiii.dicitur.Veri adoratores adorabunt in ſpiritu,&c.Ideo uidetur,quòd huiuſmodi imagines non poſſint adorari. Reſpondetur, quòd hic fuit error condam græcorum,& licet hæc ſcriptura, uſus imaginum nō habeatur,tamen ut dicit Dama.lib.iiii.uſum imaginum ex traditione apoſtolorum habemus,qui a Chriſto erant edocti,& ipſe Dama.ſimul cum Euſebio refert, Chriſtum ſuam imaginem Abagaro miſiſſe,(licet hoc pro apocrifo habeatur.) dicitque idem Dama.Lucam imaginem, Beatæ Vir. Mariæ pinxiſſe.Et fuit uſus imaginum approbatur in.ii. cōcilio Niceno, & Conſtantinopolitano,& in tribus aſiis lateranenſ.ſub Gre. & aliis pon.ideo conuenienter Chriſtiani utuntur imaginibus,tenentes eas ad inſtructionem rudium,in memoriā Chriſti,& ſanctorum,& ad excitandum homines ad uirtutes. Nec adoramus pro Deo ſanctos,quorum imagines facimus,quòd eſſet contra illud, Non facies ſculptile, ſcilicet tanquam pro Deo adorandum.Et Ezechias fecit confringi ſerpentem, quia erat occaſio idolatriæ,& ſic fieri deberet imaginibus,quando homines eas pro Deo adorarent,quod non faciunt.Principalis tamen noſtra adoratio debet eſſe in ſpiritu,& ueritate. Reſtat ergo,quòd licitum eſt,etiam imagines adorare, ut ſupra dictum eſt.

7 Crux Chriſti in qua ipſe pependit, inquantum repræſentat Chriſtum,eadem adoratione,qua Chriſtus,ſcilicet latrea,debet adorari,inquantum uero eſt res quædam Chriſti, adoratur hyperdulia,& non latrea: quia non pertinet ad perſonam uerbi.Aliæ autem Cruces pictæ,uel factæ,non adorantur niſi adoratione latreæ:quia non niſi inquātum repræſentat Chriſtum.Idem dicas de aliis Chriſti rebus, ut de ueſte, corona, clauis,& cæteris.Si adorantur ut imago, latrea debent adorari,ſi ut res Chriſti,hyperdulia.Et ſic concorda quæ dicit Tho. in.iii.ſen.ſupra,cum dictis in.iii.q.xxv.ar.iiii.

8 Beata Virgo quæ fuit Mater Dei,quando honoratur ratione

filii,adoratur hyperdulia,ratione autem ſui,dulia, nunquam tamen latrea.Tho.in.iii.ſupra.q.iii.reliquias uero ſanctorum, & angelos,dulia adoramus niſi repræſentarent Deum per aliquam ſimilitudinem,ſicut angeli apparētes Habraæ repræſentabant trinitatem,ideo adorauit eos adoratione latreæ. Secus ſi in propria natura adorantur. Thom.iii.q.xxv.ar.vi. &.ii i. ſenten.ſupra,ad.iii.

9 Hoſtia quæ offertur a ſacerdote in miſſa, non debet adorari cum actuali conditione,ſi eſt cōſecrata, ſed ſufficit quòd hæc conditio ſit in habitu: quia ſi non crederet eſſe conſacratam nō adoraret.Tho.iii.ſen.diſt.ix.q.i.ar.ii.ql.vi.Quod ſi diabolus in forma Chriſti appareat, propter rei nouitatē debet homo adorare cum actuali conditione: hæc enim nouitas attentionem,& conſiderationem requirit,ibi ad.iii.

10 Prçlato dum eſt actualiter in mortali,non debet exhiberi dulia,ſecus quando eſt ſine peccato mortali,uel neſcitur in quo ſtatu ſit,tunc enim non apparet contrarium uirtuti, cui honor debetur. Malo tamen prælato ratione officii, aliquis honor debetur.

11 Dæmonibus non debetur honor,nec damnatis,quia eſt ligata in eis aptitudo naturalis ad uirtutem. Similiter nec irrationabilibus,Tho.iii.ubi ſupra.q.ii.ar.iii.

12 Latrea eſt ſeruitus,quç ſoli Deo exhibetur,propter dominiū, quod ſuper omnem,creaturam exercet.Tho. ſecūda ſecundæ q.ciii.ar.iii.Dulia ſeruitutem erga dominos dicit. Hyperdulia media eſſe uidetur inter latream,& duliam,& exhibetur creaturis,quæ habent ſpecialem affinitatem ad Deum, ſicut Beatç Virgini.Tho.ibi,ar.iiii.ad.ii.

13 Adoratio Dei duplex,interior, ſcilicet quæ eſt deuotio mentis,& exterior,quæ eſt humiliatio corporis,prima tamen principalior eſt propter quam,& ad quā fit ſecunda,ut dicit Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxxiiii.ar.iii.per to. Et adorantes genua flectimus, & proſternimur quia infirmi, & nihil ſumus, ibi, articu.ii. ad.ii.

ADVLATIO.

1 ADulatio eſt exceſſus delectandi alios uerbis,uel factis laudis,intentione alicuius lucri conſequendi: Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxv.ar.i.& quia eſt exceſſus,ideo peccatum.Contingit tripliciter eſſe mortale,ſecūdum Caie.ibi, uel ratione ma-

teriæ,ut quando quis alium laudat de actu, quòd eſt peccatū mortale uel ratione finis,ut ſi laudando intendit nocere corporaliter uel ſpiritualiter,& hoc notabiliter,uel ratione occaſionis,ut cum præter intentionem laudantis, alteri præbetur occaſio peccandi.

2 Aduertendum tamen hic circa occaſionem,an ſit data,uel accepta,an laudans cognouit, uel excogitauit laudatum ex ſimili laude in mortale ruere eſſe ſolitum, & an ſponte, uel ex debito laudauerit: quia ſi dabat operam rei licitæ laudādo ex debito,præter malam intentionem, ſi alius ruit,non ei imputandum eſt. Vide infra ſcandalum.§.iiii.

3 Adulans tantum occaſione delectandi alios,uel ad uitandum aliquod malum, uel ad conſequendum aliquod bonum in neceſsitate,ſeruatis his, quæ dicta ſunt quòd non ſit occaſio ruinæ,nec de materia mortali,&c.uenialiter peccat, Tho.ubi, ſupra.Non enim contra charitatem agit.

4 Dare aliquid adulatoribus ex appetitu nimiæ laudis,uel iniuſtæ uel iniquę(utputa de malo)peccatū eſt, quia fauetur peccato adulatoris,& communicatur in crimine, ſecūdum Tho. ibi.q.clxviii.ar.iii.ad iii.dare etiam prodige iſtis, uel ſuſtentare eos,qui illicitis adulationibus uacant,extra caſum neceſsitatis,non licet:præbetur enim eis mali occaſio. Secus quando dant his,qui moderate laudant,uel ad bonum finem,& cauſa delectandi,ſine periculo, ſicut etiam hiſtrionibus: quia ſicut hi non peccant huiuſmodi moderate exercentes, ita nec eos ſuſtentantes,ſed iuſte agunt, eis quaſi mercedem tribuendo. Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxviii.ar.iii.ad.iii. Vide.lxxxvi.d.c. donare,& duobus ſequentibus.

5 Clericus uacans adulationibus,& proditionibus,ſi depræhenditur,degradatur ab officio.c.clericus.xlvi.diſt. Vide infra,Hiſtrio. per to.

6 Adulator beneficium impetrans per adulationem, licet ſecundum Arc.flo.ii. parte ti.i.c.v.§.iiii. reputandus ſit ſimoniacus, i.q.i.c.ordinationes,non tamen tenetur illud beneficium reſignare:ar.extra eo.c.fi.& allegat Inno.& Hoſt. qui hoc not. in c.tuam,de æta.& quali.& ratio eſt,quia mentalis ſimonia eſt, quę tantummodo pœnitentia purgatur,nec reſignatio neceſſaria eſt,per.d.c.fi.de ſimo. ad fi.quāuis quidam oppoſitum dicant. Adulatio ſecūdum ſe turpius peccatum eſt,& uerecū-

[library stamp]

dius.litigio,ſed eſt leuius, quia minus contrariatur amicitiæ, ideſt affabilitati occultæ, ſine ui, & minus cum contemptu. Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxvi.ar.ii.

ADVLTERIVM.

1 Adulterium eſt acceſſus ad alienum thorum.ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ.q.cliiii.ar.viii.& eſt determinata ſpecies luxuriæ,ſpecialem deformitatem habẽs circa actus uenereos, ſecundum Tho.ibi,unde peccatum eſt,quia contra caſtitatẽ, & mortale,quia contra bonum prolis educandæ. Eſt & grauius ſimplici fornicatione, quia non ſolum contra caſtitatẽ, ſed contra fidem etiam eſt matrimonii, minus tamen graue, quàm inceſtus, uel ſacrilegium uel uitium contra naturam, tripliciterque fit,uidelicet,quando coniugatus cognoſcit ſolutam,& econtra,quando cõiugatus coniugatam, uel ecõtra.

2 Mulier adulterans plus peccat quàm uir, ſecundum Pe. de pa. ratione incertitudinis prolis,& ſcandali, quo autem ad fidem matrimonii equaliter peccant,ſed quantum ad dominium rationis,uir plus peccat.Tho.iiii.ſen.diſt.xxv.ar.iiii.

3 Adulterantes per leges puniuntur ciuiles,ſed non pertinet ad forum animæ.Puniuntur etiam lege canonica, ſecundum Pa. in.c.plerũque,de dona.inter ui.& ux.quia mulier perdit dotẽ, & uir donationem propter nuptias, ſi matrimonium ſeparetur per ſentẽtiam iudici eccleſiaſtici,aliter non,ſecundũ Io.an.

4 Aliam pœnam incurrit,quia amittit ius petendi debitum , de quo infra,debitum.§.xvii. Si tamen reconciliatur omnia recuperat,ut.d.c. plerumque.

5 Adultera per uim uiolata abſolute, nullam pœnam patitur,ſecundum Pa.in conſilio.iiii.ſi uero uiolentia fuit conditionalis(ũtputa timens occidi conſenſit.)peccauit coram Deo,non tamẽ per leges adulterii pœna punitur, ut dotẽ perdat aut mariti cõſortio priuetur,quòd ẽt patet.l. uim paſſam.ff.de adult.

6 Ex adulterio multa mala eueniunt, quandoque dannificatio heredum legitimorum,ad cuius ſatisfactionem,adulteri,qui cauſam danni dederunt,tenentur,aut manifeſte,ſi negotium patitur,aut occulte, donando lęſis meliori modo , quo fieri posſit:ſi ex manifeſtatione adulterii periculum iminet,occulte ſatisfaciat quomodo poteſt,reliquum diuinæ miſericordię relinquat,iuxta.c.officii,de pœ.& re. Non enim tenetur perdere famam,uel uitam,ut ſatisfaciat.Itẽ ſi ex reuelatione adul-

terii nõ ſperatur fructus, quia nec filius tenetur matri in hoc credere,neque maritus,ideo etiam ceſſante periculo,& nõ eſt, ſpes fructus,non tenetur reuelare, ſecundum Caie. ibi. Concordat Arc.flo.ſecunda parte ti.ii.c.x.§.iiii. & Pa.non multum diſcrepat poſt Inn.in:c officii,de pœ.& re.ſi tamen poſſet mulier hoc probare ſufficienter, & nullum periculum imineret, nec famę,nec alterius rei,teneretur reuelare,ſecũdum Arc.flo. ibi,alias ſatisfaciat de ſuo ſi habet,uenietibus ab Inteſtato,uel his,quos maritus uerisimiliter hęredes inſtituiſſet, ſi ſciuiſſet hunc non eſſe filium proprium. Idem dic ſi partum alienum mulier ſibi ſuppoſuit.Ex his quidam colligunt,ut Roſ. quòd præceptum poſitiuum non obligat aliquem cum ſcandalo, etiam ſi ſit præceptum Papæ,& iuſta cauſa dimittitur, ſi ex ea ſcandalum corporum,uel animarum uenturum credatur, ut in.d.c.officii,& quòd ius poſitiuum, etiam interprætatur ius diuinum,ut hic,quia reſtituere alienum, eſt de iure diuino.

7 De adultero idem dicit Caie.ibi, quia ſimiliter cauſam danni dedit,tenetur modo meliori, quo poteſt ſatisfacere, ut dictũ eſt.c.ſi culpa,de iniu.& dã.dat.Hoc tamen intellige quãdo eſt certus,quod ualde difficile eſt ſcire,quia uel poteſt eſſe mariti,uel alterius.Mulier enim certior eſt, ſed ipſe adulter non tenetur credere ei.Tamen quando credit firmiter quòd ſit ſuus filius,uel habet probatiões ad hoc, tenetur & ipſe ſatisfacere.

8 Quid ſi mittunt ſecrete ad hoſpitale?dico quòd poſſunt mittere ne adulterium manifeſtetur, quia propter hoc facta ſunt hoſpitalia puerorum.Tamen ſi adulteri ſunt diuites, tenẽtur hoſpitali ſecrete ſatisfacere in expenſis, & dare operam bono modo,ut puer inſtruatur. Secus quando ſunt pauperes,quia propter pauperes principaliter ſunt inſtituta huiuſmodi loca, ſecundum Caie.ibi,& Arch.flo.ubi ſupra.c.vii. Nullo tamen modo debent quærere mortem pueri propter ſcandalum euitandum:ar.xxii.q.ii.c.faciat.

9 Spurius ſi credit matri dicenti ipſum eſſe ſpurium (licet non teneatur credere)debet renũtiare hęreditati bono modo,ſine tamen ſcandalo matris,aliter non eſſet tutus in conſcientia, quia alienum teneret cum mala fide,ſecundum Pa.in.d.c.officii.De his autem, quæ conſumpſit quãdiu fuit in bona fide, credens non eſſe ſpurium, non tenetur reſtituendo ſatisfacere.C. de rei uin.l.i.& ſecundum Hoſt. ſecus poſtquam habet

conſcientiam lęſam,ut in.c.litteras,de reſt.ſpol. Omne enim quod eſt contra conſcientiam,ædificat ad gehennam, ſecundum glo.ad Ro.ix.

10 Si uir legitimos habens filios,uiuente uxore aliam ducat ſciẽtem impedimentum filij ex ea generati,ſecundum Veruer.tenentur reſtituere totam hæreditatem filijs primi matrimonij cum fructibus mala fide conſumptis,quãuis ex hoc oporteat eos mendicare, niſi bona fide,completa ſit legitima præſcriptio,maxime etiam ſi poſt completam præſcriptionem retinent bonam fidem,non tenentur,neque etiam ſi poſt pręſcrptionem,probetur eos non eſſe legitimos, & incœpit curerei pſcriptio, qñ cœperunt reputari legitimi.c. p tuas, de proba.

11 Mulier filios ſuſceptos de adulterio,poteſt ſibi hęredes inſtituere,quia non prohibetur, reſeruata tamen legitima parte liberis ſuis,niſi repugnet huic regionis conſuetudo,ſecundum Alberi.& Sum.confeſ.lib.ii.tit.v.

12 Adulterium dicitur publicum ſecũdum Pa.in.c.intelleximus, de adul. quando adultera ſtat in domo cum concubinario, & cõuincitur de adulterio notorie, quando habet eam in mẽſa,in domo,in lecto,de cohabita.cle.c. tua.c.fi. Item quando uir,& mulier depræhenduntur in latebris ſe oſculantes,& huiuſmodi actus adulterio propinquos facientes. Facit.l.ſiquis non dicam.C.de epiſcopis, & cle.Item quando paſſim admittit uiros pro adulterio.l.palam.ff.de ri.nup. Pœna lapidationis impoſita erat mulieribus adulteris, & non uiris, Leui.xx. quia ſecundum Augu.mulier plura habet retrahentia a peccato,quã uir,uidelicet cuſtodiam uiri,confuſionem mundi, & prolis incertitudinem.

ADVOCATVS.

1 ADuocare prohibitus, non cenſetur prohibitus in camera conſulere,uel allegationes in ſcriptis facere,ſecundum Pa. in rubrica de poſtul.quia aduocatus proprie dicitur,qui in iudicio apud eum,qui præeſt iuriſditioni ſui, uel amici deſiderium exponit,uel alterius deſiderio contradicit, ſecundũ doc. in.l.Paulus,la.i ff.de legatio.

2 Aduocatus debet eſſe iuriſperitus, & ſaltem per quinquenniũ ſtuduiſſe, doctorumque iuramento probatus.l. nemici.C. de addi. iudi.

3 Quãuis multi ſint,qui aduocare prohibẽtur, tamen quidã

ſunt,qui ſine peccato aduocare non poſſunt, & primo hæreti ci,propter ſuſpitionem hęreſis, de hęre.c. excommunicamus, el.i. Secundo,excommunicati.ii.q.iii.c.excommunicatos. Et iudex eos admittēs grauiter peccat in.d.c.excommunicamus. Similiter nec infideles admittendi ſunt.

4 Epiſcopi,& ſuperiores non poſſunt aduocare coram eccleſiaſtico,uel ciuili iudice.c.te quidem.xi.q.i. ratione irreuerentię, & occupationis.

5 Sacerdotes non poſſunt ſimiliter aduocare,niſi in quatuor caſibus,uidelicet pro ſe pro ſua eccleſia, pro perſonis cōiunctis uſque ad quartum gradum,quando ſcilicet alium,uel ita bonum,habere non poſſunt.Pro miſerabilibus etiam perſonis, quæ,ſcilicet per ſe proprias cauſas miniſtrare nō poſſunt, uel eccleſiaſtico auxilio indigent.c. ſacerdotibus, ne cle. uel mo. Et in glo.xiiii.q.v.c.denique.In criminali uero coram ſeculari iudice nullo modo poſſunt.c.ſententiam, ne cle.uel mo.Non tamen propter hoc diuinum officium omittant: ar. diſtin. lxxxi.c.clericus.

6 Clerici qui ſunt in ſacris, & qui ſunt in minoribus, ſi tamen ſunt beneficiati,coram iudice ſeculari non poſſunt aduocare, niſi in quatuor prædictis caſibus.c.cum ſacerdotes, de poſtu. coram uero eccleſiaſtico poſſunt,ut ſatis uidetur:ar.in.c. clerici,de poſtul. quia uidetur tantum epiſcopis & ſacerdotibus interdictum coram utroque,niſi ut dictum eſt.Si uero in minoribus conſtituti,nō ſunt beneficiati,in cauſa ciuili poſſunt aduocare,tam coram ſeculari,quàm eccleſiaſtico iudice,in criminali autem coram ſeculari iudice nullo modo poſſunt, in d.c.ſententiam,ne cle.uel mo.Et hoc tutius eſt, quāuis quidā dicant,quòd pro rei poſſunt poſtulare, appellare, & appellationes proſequi.

7 Clericus poteſt eſſe procurator layci in foro ſeculari, ſecundū Abb.in.c.per uenerabilem,qui ſi.ſint legi.in uua cauſa,& iura prohibentia talem procurationem, debent intelligi de procuratore generali,& ita uoluit Inn.in.c.unico, de obli.ad ratio. Ex hoc ſequitur, quòd clericus in foro ſeculari poſſit eſſe procurator clerici a fortiori. Ita concludit Pa. in. d. c. per uenerabilem.

8 Religioſus non poteſt procurare,niſi hæc duo concurrant,uidelicet.utilitas monaſterij,& imperium abbatis, de poſt.c.ex

parte. Et extenditur ad canonicos ſeculares, ut ibi. Et neceſſe eſt hæc duo concurrere, ſecundum Pan. & tunc poſſunt etiam coram iudice ſeculari, in cauſa ciuili tantum procurare. Non tamen licet pro lucro applicando monaſterio, ſecundum Io. an. quãuis aliqui dicant poſſe, Pa. tamen in. d. c. ex parte, dicit fore magis æquum, & honeſtum abſtinere.

9 Habens beneficium in duabus eccleſijs, poteſt aduocare pro una cõtra aliam. Primo, ſi in una eſt prælatus, poteſt ratione prælationis, ſecundum Inno. in. c. fi. de poſtu. Secundo, ſi neceſſario fungatur officio inſtar tutorum, poteſt, ut dicit Inn. in. d. c. fi. Tertio, ſi pro priori agit contra ſecundam, de iur. iur. c. tuam.

10 Aduocatum dare tenetur iudex illis, qui propter paupertatẽ, uel potentiam aduerſæ partis habere non poſſunt. ff. de offic. con. l. nec quicquam. §. fi. Et ſi aduocatus iuſſus a iudice hoc facere renuat, ſine cauſa, poteſt per iudicem ab officio aduocationis perpetuo remoueri. C. eo. ti. l. prouidendum: intellige tamen ſi ei competens ſalarium conſtituatur.

11 Aduocatus, & procurator peccant aſſumentes cauſam iniuſtã defendendam ſcienter, ſiue ad uincendum, ſiue non, ſiue ad concordandum, ſiue ad differendum, ſeu aliter, etiam ſi caput aliquod iuſtum capiant, ut iuſtum impediant, uel differant, aut peruertant. Si non uult, uel negligit ſcrutari merita cauſę, ſed qualiſcunque ſit, aſſumit tuendam, & non curat, an quod aſſumit ſit iuſtum, uel non, quod contra charitatem eſt. Si proſequitur cauſam iniuſtam, quàm a principio iuſtam credebat. Hæc enim proſecutio, iniuriam infert, proximo, debet enim deſerere cauſam, & monere partem ut cedat. Si negligit ſtudere, & adhibere debita remedia cauſæ, ſecundum quod potuit, & debuit. Si non manifeſtat ſuo clientulo cauſam eſſe iniuſtam, quã ipſe iuſtam credit, ſic enim iniuriam facit clientulo, & aduerſario. Si docet clientulum dicere falſum, uel doloſe incedere. Si exigit a clientulo pluſquam debet. In omnibus his caſibus peccatum mortale interuenit manifeſte, quia contra iuſtitiam, charitatemque agitur, niſi nocumentũ adeo eſſet paruum, ut ratione actus imperfecti, ad ueniale reduceretur. Hæc ſecũdũ Caie. ibi, in ſumma. Et tenetur de dãnis etc.

12 Aduocatus nolens aduocare in cauſa pauperis in extrema neceſſitate, & potens, mortaliter peccat, ſicut in alijs operibus

miſericordiæ eſt,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxxj.a.j. & Caie.in ſumma ibi.
13 Non poteſt aduocatus ſine uitio ingratitudinis aduocare cõtra eum,a quo beneficium recepit,ar.in.c.fi.de poſtu. Excipe niſi pro ſe,uel ſibi coniunctis,uel miſerabilibus agat, ſecundum Spec.ti.de aduocato.
14 Aduocato, ſeu procuratori non licet facere pactum de quota litis,neque etiam de certa quantitate, uel re, cum hac conditione ſi uincat.l.ſi qui.C.de poſtu.Eſt enim eadem ratio ſicut de quotæ litis promisſione, quæ ideo prohibita eſt, ne per fas,& nefas,ad uictoriam cauſæ intendat,ut promiſſum conſequi posſit.Licet tamen ei pro mercede promittere quid certum,ſiue quantitatem,uel rem,ſiue uincat,ſiue non, etiam ſi ultra hoc,aliquid parui munuſculi promittatur, quia in hoc ratio prohibitionis ceſſat.
15 Aduocatus,& procurator, in una cauſa non poſſunt accipere ſalarium,quod excedat ſex aureos.ff.de ua.& extraor.cogni.l.j.nec poſſunt facere contractum cauſa incepta, & non finita cum clientulo.iij.q.vii §.item ſi quis.
16 Si litigator promisſit centum ſi uincat, ſi uero nõ uincat.50. ſecundum Spec.pacta ſeruantur. Et ſi lis per concordiam,uel alio modo terminetur,ita quòd aduocatus, & procurator nõ perficiant,debent habere de ſalario,uel de promiſſo,ſecundũ proportionem litis,de æquitate.
17 Salariatus de publico,non poteſt aliquid accipere a litigantibus,ſicut nec medicus ab infirmis, quãuis a ſanis posſit accipere,ſecundum Panor.c.j.de poſtu.poſt Inno.quia talia ſalaria ſunt conſtituta pro litigantibus,& infirmis.
18 Aduocatus deſerens cauſam,ex cauſa,quã prius potuit præuidere,ſuæ imperitiæ imputatur. Si autem deſerat ex cauſa noua,& repentina, ut quia clientulus aliquid confeſſus eſt contra ſe,habebit ſalarium nihilominus.ff.de ua.mu l.pe.§.fi.
19 Aduocatus habens iuſtam cauſam, licite poteſt decipere aduerſarium.Glo.in.c.dominus noſter.xiij.q.ij.&.xij.q.ij.c.utile Intellige dummodo non apponat falſas allegationes, aut faciat aliquod de ſe malum,ut ſunt mendacia, & huiuſmodi:licet enim cauilationes, cauilationibus retundere, ſecundum glo.in.c.cupientes,de elec.in.vj.
20 Aduocatus ubi ſcit iuſtitiam, uel iniuſtitiam cauſæ, non po-

teſt pro utraque parte aduocare, quia ſemper ex una parte tueretur iniuſtam cauſam ſcienter, quod nō licet, ut ſupra dictum eſt. §. xj. Si uero eſt in dubio ſicut tueri ſingulas poteſt. Ita etiam utraſque partes, quia in caſu dubio patrocinari poteſt, ſecundum Rod. quòd Sil. ibi. §. xiij. limitat in diuerſis articulis, & diuerſa inſtantia, ut ſi pro una parte aduocat in cauſa principali, pro alia in cauſa appellationis, cauendo tamen a ſcandalo puſillorum. Spec. ti. de aduo. Sed in eadem inſtātia, etiam in dubijs, hoc fieri non poteſt, tum quia rariſſime poteſt fieri ſine ſcandalo, detrimentoque famę, tum quia uidetur impoſſibile, quòd uiſa materia, habeatur bona fides de utraque cauſa, tum quia oportebit allegare contraria, & allegans contraria non eſt audiendus, ut in. l. j. C. de fur. & l. pręcum. C. de h. ca. de appel. c. ſolicitudinem.

21 Aduocatus poteſt aduocare contra rempu. a qua ſalarium recipit, quia ſalarium non eſt beneficium gratuitum, ſed merces, ſecundum Specula. tit. de aduo. quāuis contrarium teneat Bar. l. ij. C. de aduo. diuer. iu.

22 Aduocantes ſcienter pro excommunicato nominatim in crimine pro quo fuit excommunicatus, ſunt excommunicati, quia participant in crimine criminoſo, infra excommunicatio. §. xxv. Similiter ſi hæreticis præſtent patrocinium, & poſſunt contra eos inquiſitores procedere, & ſunt ſuſpenſi ab officio. c. Si aduerſus, de hæretici. Quædam perſonæ prohibētur per canones aduocare, infames, ſcilicet ſurdi, muti, cœci pęnitus, perpetuo furioſi, impuberes uſque ad annum. xviij. ſeruus, fœmina, paſſus uoluntarię muliebria, & alij, de quibus in. l. j. ff. de poſt. & . iij. q. vij. infames. §. tria.

AFFINITAS, infra, ubi impedimentum.

AGRESTA.

Agreſta non eſt uinum, ideo in ipſa non poteſt confici ſanguis Chriſti. Eſt enim in uia generationis. cum muſto tamen poteſt confici, quia iam ſpecies uini completa eſt, quāuis non ſit decens cum muſto confici, quia non eſt adhuc purgatum. Ex S. Tho. iiij. ſen. diſt. xi. q. ij. ar. iij. ql. iii.

ALCHIMIA.

1 Alchimiæ ars, ſecundum ſe non eſt illicita, ſi fiat ſine fraude, nec eſt peccatum uendere per alchimiam factum, pro re, quæ eſt, ſicut de alijs rebus artificialibus. Non tamen licet

uendere illud pro re, quàm apparet, quæ in ueritate non eſt, quoniam hoc eſt decipere proximum, ſecundum Caie.ibi.

2 Si per alchimiam uerum aurum poſſet fieri, non eſſet illicitũ uendere illud pro uero auro, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxvij.ar.ii.ad.j. An autem hoc ſit poſsibile, dubitationẽ habet. Apud S. Tho. non habemus, quòd uerum aurum per artem poſſit fieri, licet ſecunda ſecũdæ, ubi ſupra, dicat, quòd ſi fiat uerum aurum, poteſt uendi: ſed potius uidetur dicere in.ij.diſt.vij.q.iij.ar.j. quòd uerum aurum per artem nõ poſſit fieri, propter ſuam perfectionem, neque uerum argentũ. Hoc etiam tenet, de po.q.vj.a.j.ad.xviij. poteſt tamen fieri aliquod, quòd eſt propinquum auro, & argento. Caie. tamen in ſecunda ſecundæ, ubi ſupra, dicit quòd S. Tho. non reputat impoſsibile, per alchimiam fieri uerum aurum, & argentum. Quãdo ergo dicit quòd non poteſt fieri, dicit quia nunquã, aut raro fit, poteſt tamen fieri ab habente ueram artem, ſi talis eſſet.

3 Oldradus in conſilio.lxix. tenet etiam, quòd hęc ars eſt licita, dummodo non fiat per artem magicam, uel aliam artem, legibus odioſam.l.unica.c.de theſau. unde Ange. ibi uidetur tenere, quòd hæc ars ſit ſimpliciter damnãda propter rationes quas ibi adducit.

ALIENATIO.

1 Alienatio eſt actus per quem trãſfertur dominium, ſi proprie ſumatur. C.de fundo do.l.j. ſumpta uero communiter, includit emphitioſim, locationem ad longum tempus, uenditionem ſub conditione, donationem, uenditionem, permutationem, ac perpetuum contractum in c. nulli liceat, de reb.ec.non alie. & in materia odioſa capiemus proprie, & ſtricte, in materia fauorabili large, & communiter, ſecundum Pa.ibidem.

2 Cũ prohibetur alienatio, prohibetur etiam locatio, & fructuum uenditio ad lõgum tempus: Pa.in.d.c.nulli, & eſt tex. cum glo.in cle.j.de reb.ec.non alie. & Io.an. Modicum uero tempus quid ſit, ſecundum Glo.in.d.cle. relinquitur arbitrio iudicis, propter uarias locorum conſuetudines. Dicit tamen gl.in.l.j.ff.de ſuperfi.§.quòd autem, quòd modicum tempus eſt infra decennium, perpetuum autem eſt.xxx.annorum, ſecundum glo.xij.q.ij.in.c.hoc ius, uel quod durat quãdiu ui-

uit is,cui conceditur.c.præcarie.x.q.ij. uel durat quãdiu penſio ſoluitur, Inſt. de loca.§.adeo, uel quod durat uſque ad quartam generationem,auctẽn.de non alie.emphite. Verũtamen Paulus in extraua.quæ incipit,Ambitioſe cupiditati, fulminauit excommunicationem contra alienantes uel locantes quomodolibet ultra trienniuni, quo ad res eccleſiaſticas. Vide in fine Sil.ibi eſt.totum decretum

3 Solus prælatus poteſt alienare bona mobilia, quæ commode ſeruari nõ poſſunt,ut ſunt ueſtes tritæ,fructus, & huiuſmodi,ſecundum gl.in.d.c.nulli, præcioſa uero, quæ ſeruari poſſunt,& quæ faciunt fructum, non alienantur ſine ſolennitate.Res enim immobilis,& mobilis precioſa,in hoc æquiparantur,ut in.l.lex.C.de admi.tuto.

4 Pecunia non eſt de his,quæ ſeruando ſeruari poſſunt,ſecundum Pa.in.d.c.nulli,niſi ad emenda immobilia deputata eſſet,uel in magna quantitate conſiſteret.

5 Id quod habet fructum, & eſt in magna quantitate, & non conſumitur infra triennium, dicitur quòd ſeruando ſeruari poteſt,& ſic alienari non poteſt,infra locatio, uide aliquid. Et infra.§. x.

6 In alienatione rei eccleſiaſticę,ſecundũ Pa.in.c.cũ apoſtolica, de his quę fiunt a p̃la.quinque requirũtur.Primo tractare an expediat,uel nõ.Secũdo capitulo cõſenſus.Tertio quòd pro eccleſiæ utilitate fiat.Quarto ſupioris authoritas. Quinto cũ ſubſcriptione.c.tua,de his quæ fi.a p̃la.& in.d.c.nulli.Subſcriptio nunq̃ requiritur niſi in caſibus in iure expreſſis : ſecũdũ Pa.c.j.de his quæ fi.a p̃la.allegantẽ regulã Inn.Et tantum hęc tria,uidelicet,uenditio,permutatio,& donatio,requirũt ſubſcriptionem,in.d.c. tua. hæc tamen ſubſcriptio non oportet fieri manu clericorum, uel religioſorum, ſed ſufficit manu notarij fieri,ut conſuetudo declarat.

7 Vnus tractatus ſolennis ſufficit,& non requiruntur tres,ſecũ dum Pa.ibi.in.d.c.tua, qui tractatus non requirit cõſenſum, ſed quandam diſcuſſionem circa rem diſponendam,ut dicit gl.ibi.primo enim diſcutitur an magis expediat alienare hoc uel illud,uel alio modo eccleſię ſubueniri poſſit,& poſt peruenitur ad conſenſum per alienationem.

8 Si tractatus præceſſit,in quo deliberauerunt alienare, ualent conſenſus canonicorum non habiti in communi,ſecus quã-

do non præceſſit,quia requiritur conſenſus in communi,ſecundum glo.& ſic concorda opiniones doc. quorum quidã dicunt,quòd nõ ualet,ut Bar.Hoſt.& Inn.aliqui uero, quòd ſic. ut Goſ.

9 Cauſæ alienandi ſecundum Pa ſunt quatuor, in.c.nulli, de re.ec.non alie.Prima eſt neceſsitas,ſi debita urgeãt,& de fructibus eccleſiæ non poſsit ſatisfieri,Secunda utilitas, ut ſcilicet rem meliorem habeat.x.q.ij.c.hos ius.Tertia pietas.c.ſanctorum.xij.q.ij. Quarta incommoditas, ut quia res magis damnoſa, quàm utilis eſt eccleſiæ, ut in.c.terrulas.xij.q.ij. & ibi glo.

10 Ad hoc,quòd res eccleſiæ ſine prædictis ſolennitatibus poſſint alienari,requiritur quòd ſint res mobiles, ita quòd non habeant locum determinatum,a quo non poſſunt transferri,ſecundo quòd non posſint commode ſeruari, quod eſt, quando infra triennium conſumuntur,ut dictum eſt, tertio quòd non ſint res precioſæ,cultui diuino deputatæ. Reliqua poſſunt alienari.Hæc ex ſupradictis iuribus patent. & Alberi. in aucten.hoc ius.C.de ſac.ſan.ec. An res ſacræ posſint uẽdi, infra emptio.§.xiiij.

11 Nomine mobilium,& immobilium,non ueniunt iura,actiones,& nomina debitorum proprie,ſecundum Pa.in.d.c.nulli,unde conſuluit Old. Si princeps relinquit bona mobilia diſtribuenda,non ueniunt pœnæ nondum exactæ. Si quis tamen uolens comprægendere totum patrimonium ſuum, facit ſolum mentionem de mobilibus,& immobilibus intelliguntur etiam actiones,iura,& nomina debitorum compræhẽſa. Idem dic de fructibus,ſiue annuis redditibus, qui tamẽ alienari non poſſunt ſine debita ſolennitate,cum ſint,de his, quæ ſeruando ſeruari poſſunt,licet quidam dixerint conſulẽdo,quòd ex magna cauſa poſſunt.

12 In eccleſijs non cathedralibus ſed inferioribus, ubi eccleſiæ non habent capitulum,nõ requiritur prædicta forma in alienatione rerum immobilium, ſed ſufficit ſuperioris conſenſus,ſecundum Pau.ut refert Ge.in.c.j.de re.ec. nõ alie.lib.vj. ar.in cle.j.eo. ti. Cauſa tamen legitima ſemper requiritur,ut in.d. clemen.

13 Si propter aliquod impedimentum epiſcopus capitulum nõ haberet,debet aduocare aliquos clericos honeſtos, ſecundũ

Pa.in.c.primo.de his quæ fi.a præla.

14 Superior,ad quem recurrend um eſt cauſa alienationis,in nõ exemptis,eſt epiſcopus proprius,in exemptis, eorum prælatus:ut abbates in eccleſijs eis ſubiectis,prouinciales in ordine prædicatorum,& miniſtri in ordine minorum, ut elicitur ex.d.cle.j.& per Car.c.ſtatuimus,de tranſac.

15 Recipiens rem eccleſiæ prædictis ſolennitatibus non obſeruatis,tenetur eã reſtituere eccleſiæ,cum fructibus perceptis, nec precium poteſt repetere, niſi ſit conuerſum in bonis eccleſiæ:ar.in.c.j.de depoſitis, quia ſecundum Pa.in.d.c. nulli, alienatio eſt nulla,non ſeruata forma,quæ dat eſſe rei. In cõſcientia tamen, quando affuit cauſa legitima alienationis, & non fuit deceptio,non tenetur reſtituere,quia iſte ſolennitates,adinuentæ ſunt ad tollendas deceptiones.Hoc ponit Pa. in.c.quia plerique,de immu. eccleſia.

16 Prælatus eccleſiæ non poteſt renuntiare exceptioni competẽti eccleſiæ,aut tranſigere euidenter in damnum eccleſiæ:ſecũdum Pa.& Inno.in.c.i. de depo. niſi ex ſpeciali conceſſione Papæ,ex quo infertur,quòd non poteſt cedere liti, & cauſæ, aut tranſigere,niſi ſit cauſa euidens, & debita ſolennitas, ſi actio ſit ad rem immobilem: iuxta not.in.d.c.nulli. Secus ſi ad rem nobilem,ut not.glo.in.d.auct.hoc ius. Aliqui autem tenent,quòd indifferenter poteſt,quia ſtat in acquirẽdo,ſecus circa rem iam acquiſitam immobilem.

17 Prælatus ſolus ſine ſolennitate poteſt repudiare hæreditatẽ, ſeu legatum delatum eccleſiæ,ut tangit Feder. conſilio.ix.& Pa.c.j. de do.& contu. quia nondum eccleſiæ acquiſitum eſt dominium ante acceptionem legati,licet Pau. de caſt. conſilio.xj.dicat quòd non.Primum tamen,eſt uerum. Vnde monaſterium quando renunciat hæreditati,quæ debet prouenire ei ex ſucceſſione fratris, non dicitur alienare, ut incurrat pœnas iuris,quia non eſt adhuc uere ius ſibi acquiſitum.

18 Si prælatus iurauit non alienare ſimpliciter, intelligitur non de re modica,quæ ſine ſolennitate alienari poteſt,ſed de magna,& de alienatione illicita, ſecundum Pa.in.c.ut ſuper, de re.eccle.quia iuramentum eſt ſtricti iuris:ar.in.c. penultimo, de iure iu.Si iurauit non alienare in conſulto Papa, aut ſine licentia ſuperioris,tunc intelligitur,tam de licita,quàm illicita, quàm non poteſt facere ſine conditione interueniente,

etiam ſi adſit eccleſiæ utilitas, & neceſsitas, ſicut poterat in primo iuramento. Si tamen ſumma neceſsitas imineret, quę tantam celeritatem requireret, quòd a Papa conſilium, uel a ſuperiore licentia haberi non poſſet, tunc credit Pa. in. c. fin. de re. eccle. poſſe alienare, non obſtante iuramento. Hoc facit pro religioſis, qui ſæpe ſuum ſuperiorem a remotis habent, & non ita cito poſſunt habere ab eo recurſum.

19 Prælatus poteſt facere alienationem, etiam ſuis conſanguineis, ſecundum Pa. in. c. ut ſuper, de re. eccl. non ali. non tamē hoc poteſt œconomus, uel alij, ſecundum eundem Pa. ibi, quāuis in cōſcientia ex cauſa legitima & ſine fraude excuſentur, & ualeat talis alienatio: ar. in. c. j. de coha. cle. & mu. in tex. & in glo.

20 Terræ incultæ, datæ ad culturam cum promisſione dandi eas ad emphitioſim, poſt culturam poſſunt dari exiſtētibus ex ſtirpe, ſiue eorum hæredibus, alijs uero non, niſi ſeruata debita ſolennitate, quia non amplius ſyluestres ſunt, ſecundum Pa. in. c. ad aures. de re. eccle. non ali.

21 Si bona redeant ad eccleſiam pleno iure, quia finitum eſt tēpus conceſsionis, uel ex defectu hæredum, uaſalli, uel emphiteotæ, uel propter eorum delictum, quia non ſoluerunt penſionem, ut in. c. potuit, de locat. poſſunt alteri dari ſine ſolennitate, etiam ſi iuraſſet nō alienare, niſi fuiſſent applicata mēſæ, & eſſet notum. Et dicuntur applicata menſæ, quæ ſunt monaſterio, quātum ad ius, & uſum incorporata. Et ſi ſtetiſſent per annum applicata monaſterio, dicerentur eſſe de menſa. Tex. eſt clarus in. c. ij. de feu. hæc ſecundum Pa. in. c. ſi ſuper, de re. eccle. non ali. Vide ibi tex. & Feder. cōſilio. clxxiiij. circa medium. infra, feudum. §. xix.

22 Sede uacante, bona eccleſiæ epiſcopalis, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, ſine alia licentia per œconomum, uel capitolum, poterunt uendi, ſecundum Pa. in. c. j. ne ſe. ua. ſi uero ſint bona, quæ ſeruari poſſunt in eccleſia epiſcopali, non poterūt uendi ſine licentia papæ, ar. in. c. j. de re. eccle. non ali. lib. vj. In eccleſijs autem inferioribus, magna urgente neceſsitate, eccleſiaque diu ſit uacatura, nec cōmode creatio alterius pręlati expectari poteſt, tunc ſtantibus his duobus caſibus, ſecūdum Inno. dabitur curator bonis, & per illum fiet alienatio, nec prius poterit fieri, etiam per archiepiſcopum, ut in. d. c. j.

in.vj.de re.eccle.

23 Non ualet alienatio facta a ſciſmaticis,uel intruſis:de ſciſma. c.j.xij.q.ij.c.alienationis, & qui ſic recipit, tenetur reſtituere cum fructibus,etiam qui a iuſto poſſeſſore poſſent recipi: de reſti.ſpo.c.grauis.Et eſt excommunicatus,qui talibus alienationibus innititur.infra.Excommunicatio.lxij.

24 Prælatus habens bona diſtincta a bonis capituli, poteſt illa concedere alicui, ad ipſius prælati placitum ſine capituli conſenſu,& alia ſolennitate, ſecundum Pa.in.c.cōtinebatur, de his quæ fi.a præla.

25 Alienatio rerum minorum,ſecundum Inno.in.c.j. de re.eccl. non alie.requirit ſolennitatem, ſcilicet cauſæ cognitionem, decretum,& cauſam legitimam,& uerum eſt etiam in mobilibus præcioſis,alias habet contra poſsidentem, rei uendicationem,& actionem tutellæ,uel negotiorum geſtorum,contra tutorem,uel curatorem.ff.de re.eo.qui ſunt ſub tute.l.magis puto.§.Si es.&.C.de præ.mi.l.& ſi præſens. Nota, quòd decretum eſt ſententia, & non imponitur ſine cauſæ cognitione,& ideo in ſcriptis eſt dandum,ſecundum Inno.ubi ſupra,& in.d.§.Si es,quāuis in iure decretum ſæpe dicatur authoritas.C.de mi.ueſ.l.j.

26 Alienatio facta per eum,qui commisſit capitale crimen,& ad piam cauſam,tenet,ſecundum Inn.in.c.quia propter,de elec. dummodo fiat ante ſententiam.C.de bon.dan.l.Si quis poſt hāc,quæ præcipit ut illius,qui capitale crimen commisſit bona publicentur,ſcilicet inuenta poſt ſententiam, uel quæ ex ſuſpitione pœnæ ſunt alienata.ff.de do.cauſa mortis.l.ſi aliquis.Fallit tamen in crimine læſæ maieſtatis,& hæreſis,ut in c.cum ſecundum,de hære.lib.vi. quia ſunt in commiſſum a die commisſi criminis,infra,donatio.§.iiij.idem dic in omni crimine, quo perpetrato ipſo facto bona perpetrantis eſſent confiſcata.

27 Alienatio facta in fraudem creditorum,uel patronorum, nō ualet,ſecundum Inno.ubi ſupra,ſed debet reuocari.ff. de his quæ infra cre.per totum, etiam ſi non ſit facta in fraudem, ſed fraus eſt in ipſo facto,reuocatur.ff.eodem titu.l. omnes, §. Lucius.

28 Fratres præ.congregationis olim Lombardiæ alienare poſſunt cum licentia uicarij generalis,ex gratia Sixti Papæ. nunc

uero cum licentia ſui prouincialis.

29 Quod donatum fuit, uel legatum eccleſię, cum hac conditione, ut non poſſit alienari, ſecundum doc. & præcipue Hug. & x.q.j.c.ſic quidam, & Anto. quando eccleſia alias poſſeſſiones non habet, pro utilitate, & cæteris caſibus in iure permiſſis, poteſt alienari. xij.q.ij.c.aurum, quia pactum, ne liceat mihi rem meam alienare, a iure reprobatur. ff. de pac. l. pe. Idē ſentit Gof. Hoc placet Pa. quia ſi donator aliter ſenſiſſet, nō fuiſſet mētis cōmpos. Quòd ſi legaretur monaſterio, quod poſſeſſiones tenere non poteſt, cum additione pœnæ, ſi alienetur, locum non haberet talis pœna, quia condito tanquam turpis habenda eſt, ſecundum Archie. Poſſet ergo uendi in quocunque caſu, etiam extra neceſſitatem.

30 Quomodo intelligatur utilitas eccleſiæ, pro qua debeat fieri alienatio? dicit Lan. quòd precium rei uenditę ſit uerſum in euidentem utilitatem, & perpetuam. Zāber. tamen in cle. monaſteriorum, eo. ti. dicit, quòd eſt neceſſe, quòd duret uerſum in utilitatem, nec oportet emptorē ſcire, ad quem uſum pecunia conuertatur: ſecundum gl. x.q.ij.c.ea enim. §. hoc ius, ſed ſufficit probare eccleſiam tūc indigere pecunia, reliquum autem relinquat uendentium conſcientijs. An conſtitutio Pauli.ij. de non alienando ultra triennium ſub pœna excommunicationis teneat, dic ut in excommunicatione. lxij. cōcluſum eſt. cui & Caie. in ſumma de excōicatione. c.lxxv. conſentit.

ALIMENTVM.

1 Alimentorum nomine ſecundum Canoniſtas, ueniunt in legatis, ueſtimenta, & calciamenta. ff. de ali. & ci. leg. l. legatis. Idem ſi legatus eſt uictus. ff. de uerb. ſi. l. uerbo uictus, ſecus ſi cibaria ſunt relicta. ff. de ali. & ci. lega. l. antepe. Item ueniunt nomine alimentorum medicinæ: Imo. in. l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. ff. ſol. mat. & nomen uitæ neceſſaria, importat ueſtes, cibos, medicinas, & huiuſmodi, ſicut dicimus de alimentis legatis, in. d. l. legatis. Et ille cui debentur alimenta, debet habere expenſas pro ſtudio, ſine quo uiuere non poſſet ſecundum decentiam ſuæ perſonę: puta pro grammatica, & huiuſmodi, ſecus de expenſis in ſtudijs, in quibus dicitur militare, ut tenet Bar. & not. in. l. de bonis. ff. de car. edic. §. nō ſolum. infra, legatum. §. xxxj.

2 Filij a parentibus, & parentes a liberis ſunt alendi. C. de al. li.

a pa.l.j.Intellige quando ille,qui petit eſt inops,& alius eſt di ues.Et ſi ex arte ſua poteſt ſe paſcere,non debet petere alimẽ ta,niſi ſit infirmus.ff.de li.agno.l.ſi quis.Idem dic de emanci patis,ut in.d.l.ſi quis.

3 Nepos ex filia paſcetur ab auo materno, ſi non poſſit alia pa terna linea:ar.in.d.l.ſi quis.Idem dic de filio adoptiuo.

4 Vxorem,nurum,& pronurũ alet uir.ff.de do.inter ui. & uxo l.ſi quis pro uxore,niſi in contrarium fiat pactio.Not. ſecundum Barto.in.d.l.ſi quis,quòd pater tenetur alere filium, nõ ex iure patriæ poteſtatis, ſed naturali iure, & ex charitate. Vxor locuplex,alet uirum inopem, & econtra, niſi eſſent in culpa,quòd ſi fiat diuortium,& uir dedit cauſam diuortij, filius minor triennio,nutrietur apud matrem expenſis patris, niſi mater ad ſecundas nuptias trãſierit.Si uero dedit cauſam mater,apud patrem aletur expenſis matris locupletis,niſi pater minus idoneus ſit,quia tunc apud matrem locupletem. Quòd ſi alter eorum eſſet infidelis,apud fidelem ſunt nutriẽ di liberi.C.de diuor.ei fac.& ap.quẽ.li.edu.l.unica,& in auct. Si pater ibi poſita.De hoc uide infra matrimonium.§.xl.

6 De iure canonico ſecundum Pa.in.c.cum haberet, de eo qui dux.in ma.ultimo notabili,filij ſpurij, uel nati ex dãnato coi tu,debent ali a parentibus,& huic iuri ſtatur hodie, etiam de iure ciuili,quia hoc induxit eccleſia ex quędam naturali ęqui tate,ne filij alimentis priuati pereant. Et dicit idem Pa.quòd per rationem huius textus,parentes poſſunt legare filijs ſpurijs ratione alimentorum,& dotare, & relinquere dotes filiabus,cum dos loco alimentorum ſuccedat. Immo pater cogitur dotare filiam baſtardam.ff.de leg.iij.l.uxorem.§.pater naturalis,deducto tamen ſemper ne ipſe egeat commode ſecun dum ſuam dignitatem.ex.l.fi.C.de do.promi.

7 Educatio filij infra triẽnium ad matrem pertinet,ſi poteſt.C. de pa.po.l.nec filium.Vltra uero triennium ad patrẽ ſpectat, niſi eſſet pauper,& mater diues,quia tunc ad matrem pertine ret.Pa.in.d.c.cum haberet,ut ſupra eſt dictum:niſi forte ergà matrem eſſet aliquod impedimentum,quo filium lactare nõ poſſet,uel non condeceret,quia in his caſibus expenſis patris lactabitur:ar.ff.de li.agno.l.Si quis a liberis.Not.quòd nomine patris,ueniunt aſcẽdentes ex paterna linea,& ſimiliter nomine matris ex linea materna. Vnde non tenetur mater niſi

deficiente paterna linea,uel egeant.ff.eo.tit.l.ſi quis.§.utrum.

8 Multi ſunt caſus,in quibus pater non tenetur alere filium, ſecundum Pa.& glo in.d.c.cum haberet:Videlicet ſi filius accuſauit patrem,ſi eſt minor triennio , ſi pater eſt pauper, ſi fuit ingratus contra patrem,ſi filius habet artem ex qua poſſit uiuere,ſi tamen ſit decens ut eam exerceat,ſecus ſi ob nobilitatem non eſſet decens. Et generaliter dic, quòd omnes cauſæ ſufficientes ad exhæredationem , ſufficiunt ad priuationem ab alimentis .

9 Frater cogitur alere fratrem naturalem,ſecundum Bar.in.d.l. ſi quis,a fortiori legitimum : & ſecundum eundem Bart.in.l. dedit.ff.de col.bon.tenetur dotare ſororem.

10 Dominus tenetur alere ſeruum, ut in.l. cum plures.ff.de admi.tu.§.pe.Similiter tutor tenetur alere matrem , & ſororem pupilli ſi egent.Et not.quòd alimenta debent præſtari ſecundum conſuetudinem regionis , ad arbitrium boni hominis, & iuxta facultatem debentis,& dignitatem legatarij,ſecundũ Bar.in tractatu de duobus fratribus.

ALTARE.

1 Altare non debet eſſe niſi lapideum.c.altaria, de conſe.d.j. ex inſtitutione ſancti Syluestri,ut.d.Tho.iiij.ſen.diſt.xiij. q.j.ar.ij.ql.v.ad ſecundum. Lapis enim Chriſtum ſignificat, qui in altari imolatur,quãuis ante eſſent altaria lignea. Vnde & altare Lateranen.ut.d.Pe.de pa.eſt ligneum.Debet ergo eſſe lapideum, uel ſaltem tabulam lapideam habere conſacratã,ſuper qua ſituetur hoſtia,& calix, quòd dicitur altare uiaticum,ſecundum Archie.tertia parte.tit.xj.c. ſecundo. & debet eſſe ſecundum Pe.de pa.latitudinis, & longitudinis tantæ lapis in capſula,quòd in eo capi poſſit pes calicis,& hoſtia cõſacrata:uel quòd in conficiendo,cum tenet ſacerdos in manibus panem,uel calicem,ſuper lapidem teneat,& ſic ſuper lapidem conficiat:ar.in.c.concedimus,de cõ.diſt.j.intellige quòd ſaltem ſint ſuper lapidem pro maiori parte.

2 Altare ſtabile non licet presbyteris in eccleſia conſacrata conſtituere,ſeu noua erigere,ſine epiſcopi conſenſu.c. quamuis. diſt.lxviij.ſed in eccleſia non conſacrata , poſſunt conſtruere propria authoritate,per argumentum a cõtrario:in.c nullus, de con. diſt.j.

3 Altaria conſecrata,non ſunt deſtruenda ſine epiſcopi cõſen-

ſenſu.c.eccleſia,de con.diſt.j.

4 In altari portatili conceditur celebrari in eccleſia non conſecrata,uel in uia.c.concedimus,de con.diſt.j. & ſuper hoc celebrari facere in itinere,& ubique conceditur epiſcopus, & ſuperioribus.c.quoniam,de priui.in.vj.prædicatoribus, & minoribus etiam conceditur,ſine præiudicio tamen parochialis eccleſiæ,quòd præiudicium intelligitur, ſecundum quòd declarat Greg.ix.in quædam extraua.quæ incipit,Nos attendẽtes,&c.de decimis,oblationibus,& primitijs.Et ſi eſſet conſtitutio ſinodalis in oppoſitum,nõ eos arctaret, quia de priui. c.in his,dicitur libere:in quo innuitur,quòd ſine licentia parochialis,hoc poſſunt:ar.in cle.de ſepul.c. dudum uer.libere. Alijs autem ſecundum Pa.in rub.eod.ti.non conceditur, niſi in magna neceſsitate,ſine licentia epiſcopi, uel in eccleſia cõſecrata.In mari,uel ſuper fluuium, nullo modo permittitur.

5 Altare tam ſtabile,quàm portabile, tantum ab epiſcopo poteſt conſecrari,ut in.d.c.nullus,&.d.c.concedimus.Et quia ſecundum Arc.flo.alia eſt conſecratio eccleſiæ, alia altaris,una ſine alia fieri poteſt:eo.ti.c.j.Et poſſunt ſimul in eadem eccleſia,plura altaria conſecrari,eo.ti.c.uniuerſis. Et non conſecratur altare ſine reliquijs.c.placuit de con.diſt.j.

6 Non poteſt conſacrari altare ſuper ſepulchrum hominum, niſi ſcomunicorum c.non oportet,de con.diſt.j.

7 Corpus Chriſti conſecratum, non poteſt poni pro reliquia, ſecundum Inno.cum conſilio aſsiſtentium. Tamen dicitur, quòd Leo Papa dedit partem corporalis, & corporis Chriſti, in conſecratione cuiuſdam eccleſiæ. Pa. in c. propoſuiſti,de con.eccle.Quidam dicunt, quòd in altari portatili non requiruntur de neceſsitate reliquiæ: opinio tamen prima eſt melior,quàm ſequitur Arch.flo.& Piſa.uer.conſecratio.§.iij.

8 Altaria ſtabilia tribus modis conſecrantur, ſecundum Pa.c.i. de con.eccle.& al.Primus modus eſt,quando fit unum foramen paruum in ſuperiori parte in ipſa menſa lapidea altaris. Secundus modus,ſi fiat foramen uel ante altare, uel in latere dextro altaris,& poſt cõſecrationem clauditur lapide paruo, & quadrato,uel rotundo,qui uotatur ſigillum,& in dicto foramine ponuntur reliquiæ,& nomen conſecrantis,& nomen ſancti, in cuius honorem conſecratur. Tertius modus eſt ſecundum Inn.in eo.ti.c.j.ſi fiat foramen in ipſo altari ſub mẽ-

ſa,& eadem menſa claudatur.

9 Altare portatile,quantum ex practica eccleſiæ colligitur, etiã tribus modis conſecratur. Primo, quando fit ex lapide in ligno.ita quòd lapis eſt ſigillum,& lignum eſt ſepulchrum. ſecundo, fit ex lapide ſolum, ita quòd in ipſo lapide eſt ſepulchrum. Tertio.ex ligno,& lapide,ita tamen, quòd in lapide eſt ſepulchrum,& ſigillum,& opponitur lignum pro augenda latitudine. Quidam addunt quartum modum, quando conſecratur ſine reliquijs. Sed iſte modus ſupra reprobatus eſt,nec eſt in practica,ideo dimittatur. His ergo dictis facilius eſt uidere quando altare exacratur.

10 Altare ſtabile quantum ex doct.colligitur, in rub.& in.c.j.de con.eccle.& al.quatuor modis exacratur.Primo, ſi menſa pęnitus,uel enormiter frangatur,ita ut deformitas appareat.i. ultra medietatem,ut exponit Io.uel etiam ſi eſt fracta in cornibus in quibus conſueuit fieri conſacratio.ſecundum Ro.ſecus ſi eſſet modica.eo.ti.c.in ligneis.An autem talis deformitas ſit enormis iudicio epiſcopi ſtabitur,ſecundum Hoſt.Idẽ dic ſi eſt amota,ut dicit Hoſt.Si tamen erat affixa, ſecundum Ro.ſecũdo,ſi mota fuit iunctura, qua menſa ſtipiti adhęret, ſiue ſepulchrum in latere altaris fuerit, ſiue multomagis ſub ipſa menſa, quia in illa coniunctione præcipue intelligitur eſſe conſacratio altaris,ſecundum Pa.in.c propoſuiſti,eod.ti. Tertio,ſi quid de lapidibus ſtipitis tangens ipſam menſam moueatur,ut in.c.ad hoc,eo.ti. ſecundum Ray.quod tamen intelligitur,ſecundum Ro.& glo. quando menſa eſt fundata ſuper quatuor columnas lapideas,quarum una mouetur.Secus de lapidibus parietis,uel de ipſo pariete, cui compaginatum eſt aliquando altare, quia propter horum amotionem non uiolatur altare,nec reconſecratur: Idem dic de lapidibus ſtipitis non tangentibus menſam,ſecundum Piſa.& de tangentibus menſam,ſed non principalibus, ſecundum Sum.cõ.l.iij. ti.xxiiij.niſi tot amoueantur,quòd altare formam amittat,ſecundũ gl.Ray.ibi.Quarto,ſi frangatur,uel amoueatur,uel minuatur ſignũ ſepulchri.c.ſi motũ, de cõ.d.j. Et hoc ubicũque ſit ſigillum:etiam in latere,ſecundum Archie.Hi quatuor modi ſunt de mente Pa.in.c. ad hæc &.c. quod in dubijs, eo.tit. Innuit etiam alium modum in directe, in c in ligneis,eo.tit. ubi dicit.Si contingat enormis fractura in altari,exacratur:ut

ſi tantum minuatur,uel augeatur,quòd formam amittat.Forma enim eſt,quæ dat eſſe rei. Vnde idem uidetur eſſe enormis fractura, & notabilis additio quantum ad hoc, quia eſt eadem ratio.

11 Altare portatile exacratur primo,ex remotiõe lapidis a ligno, quando,ſepulchrum eſt in ligno,ſecundum Ioã.an. in.c.ſi ligneis,eo.ti.ſecundo quando mouetur ſigillum ſepulchri exiſtentis in lapide,ſiue lapis ſit in ligno,ſiue non:ſecundũ omnes doct. Tertio ex notabili lapidis fractione, ut in.c.in ligneis,eod.tit. & hoc modo non poteſt uiolari ſi conſecretur ſine reliquijs,quòd non eſt in uſu,ut dictum eſt ſupra. Non enim exacratur ex eo, quòd degradati, uel huiuſmodi,celebrauerint in eo,ut re conſecratione indigeat, neque reconciliatione,cum nullo iure ſit cautũ,ar.c.his qui, de ſen.ex.li.vj. Si uero ſepulchrum eſt in ipſo lapide, licet lapis ſit in ligno, propter remotionem lapidis a ligno non exacratur, ſecundũ Io.an.in.d.c.in ligneis (licet quidam dubitent) quia non fit conſacratio in. unione, ſed conſacratio eſt ſolius lapidis. Additur autem lignum, ut commodius calicem, & hoſtiam capiat: & hoc tene.

12 Exacrata eccleſia,nõ exacratur altare, quia eccleſia poteſt deſtrui & altare remanere,ita tenet Pa.c. propoſuiſti,eo.ti.Polluta tamen eccleſia, polluitur altare ſtabile: ita ut reconciliatione indigeat, quia pollutio concernit totum corpus eccleſiæ.Ideo cum altaria ſint intra corpus eccleſiæ, ſunt polluta. nec ante reconciliationem,in ipſis poteſt celebrari, & polluto altari,polluitur etiam eccleſia.Secus autem de eo,quòd eſt extra eccleſiam,niſi eſſet unum cum eius pariete: & quot modis polluitur eccleſia,tot modis & altare.In altari, in quo cõſecrauit epiſcopus, non poteſt alius eodem die conſecrare, cap. fina. de con.diſtin.ij.niſi de licentia epiſcopi,uel urgente neceſsitate, quando epiſcopus non poſſet complere.vj. q j.c nihil.

Altaria plura eodem die poſſunt conſecrari, ſicut plures epiſcopi.c.cum ſis,de con. eccle.& al.

13 Altare,lapideum eſſe debet,tum quia Chr ſtum ſignificat, tũ quia Chriſti corpus in lapideo ſepulchro fuit reconditum,tũ quia de facili hæc materia ubique poteſt inueniri, ut ſcribit Tho.iij.q.lxxxiij.ar.iij.ad.v.&.iiij.ſen.diſt.xiij.

AMBITIO.

1 AMbitio importat inordinatum appetitum honoris ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxxxj.ar.j. ideo eſt ſemper peccatum quandoque mortale,quandoque ueniale. Eſt autē mortale ex fine,quando ibi ponitur finis,quòd eſt, quando quis eſt paratus facere aliquod peccatum mortale, propter conſequendum talem honorem. Secundo ex materia circa quàm ambitioſus quærit honorem, ut ſi quærat reputari ut Deus,uel de aliquo crimine honorari,ut de blaſphemia,homicidio, & huiuſmodi, eſt mortale:uel ſi appetit honorari, ut aliquod crimen mortale poſſit committere. In reliquis au tem caſibus, communiter eſt ueniale, ut ſi quærit honorari de ſcientia,quàm non habent,uel plus quam habet, uel talē honorem non ordinat in Deum, uel ad utilitatem proximi, non tamen propter hoc mortaliter Deū offenderet.Hæc ſan. Tho.ſecunda ſecundæ.q.ſupra.& Caie.in ſumma,ibi.Si quis autem appetat honorari de uirtute,quàm habet,& in ordine ad Deum,a quo uirtutem habet,ambitioſus non eſt, quia ap petitus eius ordinatus eſt,ſed dicitur magnanimus.

ANGARIA infra, GABELLA per totum.

APPELLATIO.

1 APpellatio iudicialis, eſt a minori iudice ad maiorem prouocatio.ij.q.vj.c.omnis oppreſſus:& Pa.in rub.de ap. Appellatio autem extra iudicialis,a præſenti,uel uerisſimiliter futuro grauamine,ad ſuperiorem prouocatio eſt.Prima ſi legitima eſt,ſuſpendit pronunciatum,ac etiam iuriſditionem iudicis, quo ad illam cauſam,& ipſius ad ſuperiorem trāsfert, cognitionem.Secunda ſi eſt probabilis, cauſam ipſam ad ſuperiorem transfert,ut ea pendente,in ipſius præiudicium nil tentetur.Facit.c.ſuper,de appel.

2 Quia appellatio inuenta eſt propter iniquitatem, uel imperitiam corrigendam,& eſt de iure naturali,ideo princeps,quo ad eius ſubſtantiam tollere non poteſt,ut dicemus, licet appellationis formalitatem tollere poſſit.Facit cle.paſtoralis,de re iudi.infra.§.xij.

3 Quando autem, & quotiens ſit appellandum,uide.C.de appel.auct.hodie autem.&.l.ultima.C.quomodo & quando iudex.l.ab eo.ff.de appella.rec.l.j.§.fi.extra de appella. quia hoc

3 magis ad forum exterius quàm ad animam pertinet.

4 Appellatio interpoſita poſt cenſuram excommunicatiõis, ſuſpenſionis, & interdicti, uel ab ingreſſu eccleſiæ, non tollit ipſius effectum. tex. in. c. is cui, de ſen. ex. in. vj. intellige, quando tales ſententiæ abſolutæ ſunt inflictæ: tunc enim ſecum trahunt executionem. c. paſtoralis, de ap. aliter ſi conditionaliter eſſent emanate, ut dicendo excommunico te, uel interdico, niſi infra menſem feceris ſic, &c. in. c. præterea, el. ij. de ap.

5 Si quis dicat excommunico te, ſi appellaueris, appellatio ſecundum Inno. in. d. c. præterea, ſuſpendit effectum. Si uero dicat, excommunico te ſi diſpoſueris ad appellandum, tunc ſi prælatus non poteſt prohibere appellationem, non erit excõmunicatus: ſecus ſi poteſt infra interdictum. §. j.

6 Excommunicatus poſt legitimam appellationem, nõ eſt euitandus, ut not. in. c. licet, de ſen. ex. lib. vj. & c. paſtoralis, de appel. tamen ſi excommunicatus nominatim, & expreſſe, & ſpecialiter, infra tempus a iure, uel a iudice determinatum non fuerit proſecutus appellationem, ut debuit, eo elapſo poterit denuntiari excommunicatus, & tunc erit uitandus tam in iudicio, quàm extra: & ab actis legitimis remouendus: in. d. c. licet. & poſt talem denunciationem, debet reputari pro excommunicato, donec per ſententiam fuerit declaratum, appellationem ante ſententiam fuiſſe interpoſitam. Aliqui tamen dicunt, quòd illa excommunicatio fuit nulla, propter appellationem, primum tamen uidetur uerius.

7 Celebrans poſt prædictam denunciationem, & deſertionem appellationis, & ſe diuinis ingerens, non efficitur irregularis, ſecundum Arch. in. d. c. licet, quem ſequitur Ge. quia per appellationem legitimam ante excommunicationem poſitam, excommunicatio fuit ſuſpenſa. Et licet poſtmodum denuncietur excommunicatus, non tamen excommunicatur, nec uere eſt excommunicatus.

8 Appellare ex confidentia iuſtæ cauſæ, in conſcientia licitum eſt, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxix. ar. iij. ſupra, Accuſatio. §. xiiij.

9 Allato grauamine per iudicem, poteſt hoc expreſſo incontinẽti appellari, nec eſt opus ut petatur reuocatio grauaminis, ſed illo illato de præſenti, poteſt ſtatim appellari propter timorem futuri grauaminis, de quo uериſimiliter timetur, non tamen licet appellare a futuro, niſi exprimat grauamen de

prǫſenti.Pa.in.c.j.de dilat.ult.not.

10 Quāuis a pœna legis non poſſit fieri appellatio.l.ſi qua pœna.ff.de uerbo. ſigni. tamen a declaratore Pœnæ legis,poteſt quis appellare. glo.eſt ſingularis in.c.cupientes.§. quòd ſi per xx.de elec.lib.vj.

11 Non appellatur a mero executore, niſi modum excedat, uel arctius exequatur:de appel.c.nouit.

12 Non appellatur a legato,cui Papa cauſam commiſsit appellatione poſtpoſita,de officio dele.c.ſuper quæſtionum,quo caſu,ſola friuola inter dicitur appellatio :de appel.c. ſuper eo,el ſecundo.a uero grauamine appellatur tunc, non cōtra reſcriptum,ſed contra iudicis malitiam , ut not.ij.q.vj.c. uiduum: non enim poteſt tollere princeps, quòd eſt de iure naturali, ut dictum eſt ſupra.§.ij.

13 Non appellatur a citatione.c.cum parati,eo.ti.niſi appelletur a breuitate,termini,aut niſi citatio fiat contra formam canonis:infra,citatio.§.j.

14 A denunciatione, uel declaratione excommunicationis , uel alterius cenſurǫ,poteſt quis appellare.ſecundum Pa.in.c.peruenit,de appel.quia hæc non eſt ſententia iuris, a qua non liceat appellare.c.quia,de appel.ſed iudicis declarantis,& hominis,niſi ſit exceſſus notorius,quia notorius criminoſus appellans,non auditur.Facit quod not. Inno.in.c. ex parte,el.j. de uerb.ſig.dicit enim ibi,quod in notorijs non requiritur ſententia proprie,ſed fit iuris excutio:limita tamē, ſi exceſſus eſt ita notorius,quòd nulla tergiuerſione celari poſſit.

15 Appellare poteſt tantum ille cuius intereſt, & per alium facta appellatio non tenet.c.ex tenore,de his quæ fi. a ma. par. ca. niſi quādo procuraret pro eo,qui ducitur ad ſupplicium: ut in.l.non tantum.ff.de appel.

16 Religioſus non poteſt appellare a correctione ſuorum prǫlatorum,ſi fiat ſecundum ſtatuta ordinis,& regulæ.c. ad noſtram,&.c.repræhenſibilis,de appel.ſupra,accuſatio.§.xxxj.

17 Appellatio fieri debet a iudice pronunciante,& ubi ius reddi conſueuit,& coram iudice, qui ſententiam tulit,ſi eius ſit copia,quia ſi non ſit copia tempora appellationis non currunt, & iudex nolens recipere appellationem punitur.l. quoniam, C.de appel.Et cum eius uiolentia timetur,tunc pro appellante reputatur,dummodo publice proteſtetur.l. cum quidam

ff.de appel.uel curam aliqua perſona honeſta appellet.

18 Appellare ab arbitris,qui non ſunt iudices ordinarij, nó licet ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxix.ar.iij. ad ſecundum. quia non habent authoritatem,niſi ex conſenſu litigantium, & ideo ex quo ſemel approbarunt, non licet ſubterfugere, infra,arbiter.§.v.

19 Appellari poteſt a ſubdelegato cum iuriſditione, non autem ſine iuriſditione,niſi modum excedat, & tūc recuſari poteſt, niſi ſit datus de partim conſenſu:de of.dele.c. ſupra quæſtionum.§.uerum,infra,Arbiter.§.v.

20 Appellatio ſemper ad ſuperiorem, & gradatim eſt facienda, ff.de appel.l.imperatores.Modum autem hic pertranſeo,quia ad confeſſorem parum pertinet.

21 Appellare ad iudicem infidelem, catholico non licet, ſecundum Tho.ibi ad primum. quia ubi non eſt uera fides, non præſumitur eſſe rectitudo: & debet excommunicari talis.c.catholicus. ij.q.vj.niſi a iudice infideli,ad alium ſuperiorem infidelem, ut Paulus fecit appellando Cæſarem, Actu.xxv.nec contra hoc docuit,ut ibi Caie.teſtatur.

22 Appellatio ſi fiat incontinenti, ſufficit uiua uoce ſine ſcriptis fieri.C.de appella.l.litigatoribus,alias debet porrigere libellū appellatorium infra.x.dies.C.de appel.auc. hodie. Qualiter autem practicatur,uide Sil.& Tab.ibi.Appellatio.§.xv.&.xvj. Multi alij caſus ponuntur a ſummiſtis,quos pertrāſeo, quoniam ad cauſidicos magis & ad procuratores ſpectant,quàm ad confeſſores.

23 Appellare,cauſa afferendæ moræ, ne contra reum iuſta ſentẽtia proferatur,non licet,quia hoc eſt calūnioſe ſe tueri,quod non licet.Tho.ubi ſupra,ad tertium.

APOSTASIA.

1 APoſtaſia nominat temerarium receſſum a ſtatu fidei, obedientiæ,& religionis,ſecundum Hoſt. & ſecūdum Glo. in c.primo.de apoſt.& eſt triplex,uidelicet fidei,obedientiæ, & religionis.Tho.ſecunda ſecundæ.q.xij.ar.j.

2 Apoſtatæ a fide,quamprimum denunciantur excommunicati,perdunt ipſo facto iuriſditionẽ: ita,quod eius ſubditi ſunt liberi a dominio eorum,& iuramento fidelitatis,quo tenebātur,ex decreto Gre.hæc ex S.Tho.ubi ſupra,ar.ij.

3 Apoſtatæ a fide,ſunt excommunicati, quia tales ſunt omnes

hæretici:

hæretici.c.j.de apoſt.Et quia omnes hæretici ſunt excommunicati,de hæreti.c.excommunicamus.j.&.ij. Ideo & ipſi ſunt excommunicati,& conſequenter eorum bona ſunt confiſcata.c.cum ſecundum,de hære.lib.vj.Nõ poſſunt teſtari,& breuiter dic,ſic de alijs excommunicatis. infra excommunicatio .§.ix.Hæreſis..§.ij.

4 An licitum ſit Chriſtiano habitum infidelium pro aliquo caſu aſſumere,uel eorum fidem uerbis,& ſignis profiteri, uide infra infidelitas.§.xiij.Fides.§.ix.

5 Apoſtata ab obedientia eſt,qui ſuperiori obedire renuit (utputa)papæ,& hoc,uel quia non credit ipſum poteſtatem habere condendi canones,& talis eſt hæreticus: & ut hæreticus punitur,in.c.nulli fas,diſt.xix. uel non uult obedire ex contẽptu,& tunc mortaliter agit, quia contemptus ubique damnabilis.Agit enim contra iuſtitiam,& grauiter punitur,quia deponitur:diſt.iiij.§.hęc & ſi legibus,&.c.generali,in.vj.de elec. Et ſi eſt incorrigibilis,traditur curiæ ſeculari,& poterit excõmunicari.in.c.cum non ab homine.de iudi. Si autẽ non uult obedire ex quadam concupiſcentia, tunc mitius eſt agẽdum in pœnis,de quibus,in.c.nam concupiſcentia,&.c.j.de conſt.

6 Alia eſt apoſtaſia a religione,primo, deponendo habitum religionis temerarie,cum aſſumptione uitę ſecularis,& talis eſt excommunicatus,in.c.ut periculoſa,ne cle.uel mo.in.vj.non tamen debet iudicari apoſtata,ſiue fugitiuus, & ſi diu ad longinqua uagetur,niſi poſtquam ſic uiuit, quòd animum non redendi ſe habere oſtendit.ff.de re mil.l.deſertor: quòd ſi redierit,recipietur in monaſterium, ſecundum quòd in regula continetur.Hoc dico ſi monaſterium regulariter uiuit. Quid autem de rebus illius fiat,uide.c.Si qua monachorum.xxvij. q.j.&.c. ſi quis rapuerit.xvj.q. vj. Cuius debeant eſſe bona acquiſita in apoſtaſia,uide.c.j.de infan.& lan.&.c.fin.lxxxvij. diſt.&.c.abbates.xviij.q.ij.

7 Monachus apoſtata,ſi non uult redire, uel habitum reſumere,debet capi,& ſub graui cuſtodia incarcerari.c.a nobis,de apo.Quomodo fugitiuus ſit requirendus, ſupra abbas.§.xij. & infra religio.§.xvj.& quomodo ſunt tales excommunicati. infra excommunicatio.liij.

8 Clerici conſtituti in ſacris relinquentes habitum, dicuntur apoſtate.c.tuæ,de apoſt.& Pa.ibi. Si autem eſt in ordinibus

minoribus,& tenet beneficium eccleſiaſticum, dimittẽdo habitum clericalem,& tonſuram dicitur apoſtatare, quia ratione beneficij tenetur habitum , & tonſuram portare.c.fi.50.d. Secus ſi non tenet beneficium, quia tunc poteſt habitum dimittere ſine apoſtaſia, & etiam peccato mortali , ut etiam dicit Caie.ibi,uer.apoſtaſia,& Inno.cum Pa.in.d.c. tuæ. Vnde huiuſmodi clerici,ex depoſitione habitus non puniũtur, cle. quoniam,de uita & ho.cle.dummodo deferãt tonſuram. nil perdunt.Si tamen moneãtur primo,ſecundo,& tertio,ab epiſcopo ut deferant habitum,& nolint reaſſumere,perdunt priuilegium clericale,ſecundum Pa. & in.c.in audientia,de ſent. excom.& bonum eſt talem monitionem facere,ut multa mala uitentur eorum , qui clerici eſſe uolunt , & non uiuere clericaliter.

9 Rerigioſi,& clerici in ſacris,& in minoribus exiſtentes beneficiati, cogi poſſunt ad reaſſumendum habitum, in.d.c. tua, & in.c.fi.diſt.50. Secus ſi non habent beneficium exiſtentes in minoribus,uel ſi uolunt renunciare beneficio.

10 Religioſi,& clerici in ſacris , non poſſunt renunciare priuilegio clericali,ut in.c.ſi diligenti,de fo.comp.In minoribus uero de clerici non poſſunt renunciare uerbo,ut in.d.c.ſi diligẽti,ſed facto renunciare poſſunt exercendo actum omnino contrarium clericatui,uel in alijs caſibus expreſsis.

11 Religioſus profeſſus recedens ſine licentia prælati ſui,& non ſubijciens ſe alterius obedientiæ,proprie eſt apoſtata, quantumcunque habitum & tonſuram retineat, ſecundum Inno. in.c.fi.de renũ.& Pa.in.c.fi. de apo.in fi. Oportet enim ut ingrediatur monaſterium,ſi uult uitare apoſtaſiam. Secus autẽ ſi intret monaſterium latius, quia non erit proprie apoſtata, ſecundum Glo.in.c.fi.de apo.& in.c.ex parte, de temp.or.uide infra religio.§.xvj.

12 Monachus in apoſtaſia ordinatus, non poterit exercere actũ illius ordinis:Pa.in.c.fi. de apo. & in ordine ſacro ſolus papa diſpenſabit,in minoribus,epiſcopus:& non poterit ad ſuperiores ordines promoueri. Sed hodie quia tales ſunt excommunicati,recipiunt ordinem in excommunicatione, & dicendum eſt,ut habetur in.c.cum illorum,de ſenten.excom.

13 Epiſcopus poteſt diſpenſare cum clerico,qui exiſtẽs in ſacris, de facto duxit uxorem, ut utatur ordine prius rite ſuſcepto,

& aſcendat ad ſuperiores,ſi ſit bene contritus.Sicque ad clericatum redeat Cum eo uero, de cuius pœnitentia dubitatur, non poteſt diſpenſare,niſi ut utatur minoribus, non autem in maioribus,niſi religionẽ ingrediatur.c.j.&.ij.q cle. uel uo.

14 Religioſi eiecti,& fugitiui, reuerti uolentes, ut dicit Anto.de but.ſunt admittendi, immo prælatus ad hoc compellitur.c. ne religioſi, extra de reg.& hoc niſi regula contradicat, qua contradicente non ſunt habendi pro derelicto, ſed ſunt alimentandi in locis competentibus, ſi ſine graui ſcandalo fieri poteſt,alioquin in alijs domibus religionis id fiat. Loca in quibus poni debent,ſunt ſeruientium,ſecundum dominum Anto. & graue ſcandalum eſt, quando alij dicunt,ſe potius exituros,quàm cum eis moraturos. In hoc tamen ſtandum credo eſſe arbitrio boni hominis.

15 Cuius ſint bona acquiſita per religioſum apoſtatam, uide Sil.uer.Apoſtata.§.xj.& Tab.§.xv.infra religio.§.xvij.

De apoſtaſia infamatus ſe purgare cõpellitur. Ab.in.d.c.tuæ, & ibi an ad habitus reſumptionem compelli debeat,& ordini clericali renunciare poſſit,& an affligi queat, ut habitum reſumat.Ab.in.c.a nobis,eo.ti.

AQVA.

1 AQua benedicta,uel ſancta, quædam per ſolum epiſcopũ, cum uino & cinere fit,ad reconciliationem eccleſiæ pollutæ,ſanguinis,uel ſeminis effuſione:ut in c.aqua. de conſe.ec. uel al.alia quæ eſt ad aſpergendum homines, domos,ad expellendos dæmones, &.c.a ſacerdotibus benedicitur cum ſale:de con.diſt.iij.c.aqua,quam diaconus benedicere non poteſt:ar.in dicto.c.aqua,&.c.perlectis.xxv.d.§.ad presbyterum: & omni die dominico debet benedici ex conſuetudine.

2 Aquam hanc non dicimus eſſe ſacramentum, quia non ordinatur directe ad cauſandum gratiam, ſed ad remouendum prohibẽs,ſcilicet contra dæmonum nequitias,& omne quod ſacramentorum effectum impedire poteſt, ſed eſt quoddam ſacramentale,ſecundum Tho.iiij. ſen.diſt.vj.q.j.ar.ij. ad ſeptimum. Et datur contra impugnationem exteriorem dæmonum:exorciſmus autem contra interiorem. Tho.iij.ſen.diſt. xvij.ar.ij.ad tertium.&.iiij.ſen. diſt.vj.q.ij. deletque uenialia, inquantum excitat feruorem deuotionis. Et ſi addatur aqua non benedicta benedictę,tota erit benedicta.Tho.iij.ſenten.

diſtin.lxxvij.ar.viij.ad.iij.ſi tamen minor ſit quæ additur, ex Tho.iiij.ſen.diſt.xij.q.i.ar.ii.ql.vi.in cor. Quidam uero indiſtinctæ dicunt,ſiue maior,ſiue minor ſit,quia hęc tranſmutatio naturali uirtute non fit,ſed ex ordinatione eccleſiæ, uel approbatione,ſecundum Pe.de pa.Vide.c. quòd in dubiis,de conſe.eccle.& al.Idem de oleo conſecrato dicas, quãdo non conſecratum apponitur, ſecũdum Pa.in.d.c. quòd in dubiis: non autem ſic de uino addito ſanguini Chriſti,quia non fit ſanguis:Tho.iii.ſen. diſt.lxxvii.ar. viii.ad.ii. Nam aqua,uel alius liquor additus ſanguini in calice, non conuertitur in ſanguinem, nec econtra: ſiue fuerit in parua, ſiue in magna quantitate.Poterit tamen conuerti in uinum uirtute ſpecierum uini ibi exiſtentium,habentium modum agendi ſubſtãtiæ.Si autem tantus liquor poneretur, quòd non remanerẽt accidẽtia illa prima eadem numero,deſineret ibi eſſe ſanguis Chriſti,non per corruptionem ſanguinis, qui incorruptibilis eſt,ſed accidentium.Non ideo eſt ſimile,ſicut in aliis. Nã aqua benedicta remanet aqua, & oleum conſecratum remanet oleum,ſed uinum conſecratum,non remanet uinũ. Hæc ex S.Tho.in ſententia.

3 Si excommunicatus aquam benediceret,uel ſuſpenſus, eſſet irregularis,quia benedictio aquæ eſt certi ordinis,ſecundum Inno.c.i.de exceſ.pręla.non autem ſic de benedictione mẽſę. Aqua benedicta non ordinatur directe ad præſtandum remedium,ſed contra dæmones,& contra omne impedimentum ſacramentorum: Thom.iii.parte.q.lxv.ar.i.ad.vi.&.iiii. ſen.diſt.ii.q.i.ar.ii.ad ſeptimum.

ARBITER.

1 ARbiter, & arbitrator, inter ſe differunt,nam arbiter,ut dicit Inn.in.c. quintauallis,de iure iur. eſt ille, qui ut iudex eligitur,ut ſeruato iuris ordine in ſubſtantialibus,procedat. ff. de arbit.l. i. Arbitrator autem eligitur, ut Inno. ibidem dicit, ut aliquid exiſtimet,uel quod ſibi uidetur de aliqua re dicat, & ſine ordine iudiciario ea arbitretur.Inſtitu.de emp. §.precium.

2 Tales poſſunt eligi, ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q. lxvij. a.i.ad.2.quamuis non ſint ſuperiores alijs,quia homines propria ſponte poſſunt ſe aliorum iudicio ſubijcere, cum compromittunt in aliquos arbitros. Et inde eſt,quòd neceſſe eſt

arbitrium aliqua pœna uallari, quia cum ipſi non ſint ſuperiores, non habent poteſtatem cohercendi.

3 Arbiter, ab arbitratore dignoſcitur, ex modo compromittendi, quia uel compromittunt ut arbitretur ſeruato ordine iuris in ſubſtantia, & ſic eſt arbiter, uel ut dicat quid ſibi uidetur, ſine alio iuris ordine, & tunc eſt arbitrator, infra, Iudex. §. xxvij.

4 Anto. de bu. in. d. c. quintauallis, diſtinguit de his arbitris, & in ſumma quinque colliguntur, quoniam quidam ſunt iudices ordinarij, quidam ordinarij, & arbitrarij ſimul, quidam arbitratores, quidam arbitri iuris, quidam arbitri.

5 A ſententia arbitri iuris, poteſt fieri appellatio, non à ſententia arbitri compromiſſarij, ij. q. iij. c. à iudicibus, & rationem affert Tho. ſecunda ſecundæ, q. lxix. a. iij. ad. ij. quia leuis uidetur, ut quis non permaneat in eo, quod ſemel approbauit, ideo rationabiliter denegatur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent authoritatem, niſi ex conſenſu litigantium. Non ſic autem à ſententia arbitri iuris, cuius poteſtas ex conſenſu eligentium non eſt, ſed principis authoritate: ideo contra huius grauamen lex appellationis ſubſidium tribuit, ſupra, Appellatio §. xviij.

6 Quæ ſit differentia inter arbitrũ, & arbitratorem, quoniam in multis differunt, uide Pa. in d. c. quintauallis, & Sil. ibi. §. ij.

7 Si appareat euidenter dictum arbitri iniquitatem peccati cõtinere, ſecundum Hoſt. ordinarius ex officio ſuo hoc emendari faciet, de arbi. c. ij. & hoc ſi infra decẽ dies pars læſa petierit: in d. c. ſecundo.

8 Iurans ſtare ſententiæ arbitrorum, in conſcientia poteſt reduci ad arbitrium boni uiri, ſecundum Pa. in. d. c. quintauallis. Si arbitramentum eſt iniquum, ita ut deceptio interuenerit ex propoſito, & hoc reſpectu cuiuſcunque læſionis poteſt peti reductio non obſtante quocunque pacto, quia dolus futurus, non poteſt nec expreſſe, nec ſub generalitate uerborum tacito renunciari. ff. de pac. l. Si unus. §. illud nulla, & hoc ſequũtur communiter doc. & dicitur dolus ex propoſito, quando ſcienter per fraudem gratiam, ſeu odium grauat partem alteram. Si autem læſio interuenit ſine dolo, uel læſio eſt modica, uel non, ſi modica, non poteſt peti reductio. ff. de arbi. l. Si de meis. §. recepiſſe, etiam ſi renunciatio

non interuenit,ut in.c.niſi eſſent,de præben. Vbi ſecundum quòd not.Pa.Arbitrator ſolum pro bono pacis poteſt tollere de iure unius,& dare alteri,licet clariſsimè ex eius pronunciatione hoc appareat, & hoc poteſt non ſolum in caſu dubio,ſed etiam certo,ex quo pro bono pacis facit. Si uero læſio non eſt modica,tunc uel eſt magna,uel maxima,et enormis,ſi primo modo,poteſt reduci,niſi interuenerit renunciatio, ut ſcilicet poſsit dare uni,& tollere alteri, renunciatio enim hæc aliquid operatur,ut in.c.ſi papa,de priui.l.vj. Si autem ſit maxima,& enormis,in hoc caſu poterit reduci, quia in dubio uidetur excepta. ar. ff.de his quæ in frau. cre.l.omnes.§.Lucius.Et ratio eſt,quia non fecit, ſicut bonus uir facere debuiſſet,ideo ex quo maxima læſio non fuit expreſſa, non debet trahi ultra intentionem agentis, ut ſentit Bal. in. l.pe.C.de arbi & Anto.in d.c.quintauallis,& magna quantitas dicitur reſpectu perſonarum,& cauſarum. Si in commiſſione fuiſſet dictum,quòd poſsit facere alte,baſſe, in totum, uel in partem,de iure unius dare alteri, tunc dicerem quòd non poſsit,dolo non interueniente,niſi prædictæ commiſſioni additum fuiſſet hoc uerbum reſtrictiuum,uidelicet,alte,& baſſe,prout ſibi uidebitur,& placuerit, quia hæc uerba important arbitrium boni uiri. ff. de fideicom.l.thays.§. ſorore ſua.

9 Arbiter ſententiam in eccleſia ferre non poteſt, ſicut nec iudex, & lata non tenet,de immu.ec.c.decet,in.vj.Secus eſt in arbitratore.

10 Arbiter eſſe non poteſt,qui eſt excommunicatus, ſicut nec iudex, in.c.ad probandum,de re iu. ſimiliter nec arbitrator ſecundum ueriorem opinionem,quam ſequitur Io. an.in regula,dolo : de re.iu.in.vi.& Pa.quia non poteſt dici bonus uir, ex quo in excommunicatione perſeuerat.

11 Arbiter non poteſt eſſe monachus,ſine utilitate monaſterii, & Abbate imperante : ar.in.c.ii.de poſtu. ſed arbitrator poteſt eſſe ex ſola abbatis licentia,quod placet Pa.

12 Arbiter, & arbitrator non poteſt eſſe laicus ſolus, ſecundũ Pa.in c.contingit,de arbi.in rebus ſpiritualibns,quia tex.dicit, quòd laici non debent tractare negotia eccleſiaſtica, & loquitur generaliter,& nullus præter Papam poteſt cõmittere cauſam ſpiritualem laico, ex glo.in.d.c.contingit.

13 Compromitti poteſt in cauſa ſpirituali,authoritate ſuperioris, in clericum, & laicum.c.per tuas, de arbi. & prohibetur laico arbitrari in cauſa ſpirituali propter honeſtatem,ſecundum Pa.in.d.c. per tuas, non tamen per epiſcopum cauſa ſpiritualis poteſt delegari clerico & laico,quia ut dicit Ioan. an.in.d.c.per tuas, arbitrium de re ſpirituali non eſt actus ſpiritualis,ideo in clericum, & laicum compromitti poteſt. iudicare uero in cauſa ſpirituali,eſt quid ſpirituale, ut in.c. quanto,de iudic.cuius iuris ſpiritualis laicus non eſt capax, etiam cum clerico aſſociatus, ut in.c.maſſana, de elec.

14 In rebus temporalibus compromittere poſſunt clerici in laicos,ſecundum Inno.in.d.c. contingit & facit ad hoc.c. dilecti, de arbi.

15 Laicus etiam poteſt eſſe aſſeſſor iudicis eccleſiaſtici, ut communiter tenent doc.

16 Quamuis iudex, uel arbiter cum bona conſcientia nõ poſſint tollere uni,& dare alteri,quia tenentur reddere unicuique quod ſuum eſt,hoc tamen poſſunt arbitratores, qui eliguntur ad componendum inter partes, tanquam boni uiri, dummodo enormiter non lædant,ſecundum Pa.in.d.c. quintauallis, ut ſupra dictum eſt.§.viii.

17 Arbiter permittens pertranſire tempus, tenetur partibus. Facit quòd not.l.fi.C.de contrahen. emp. intellige ſi ex dolo, uel lata culpa hoc facit,aliàs non,niſi ſe obtuliſſet, quia tunc etiam de leui tenetur. Et multo magis tenetur ad reſtitutionem,ſi ex dolo, uel lata culpa,iniuſtam ſententiam protulit, & etiam ex leui, ſi ſe obtulit, egit enim ſcienter contra iuſtitiam proximum damnificans.

18 Si duo arbitri non concordant, compelluntur per iudicem eligere tertium.c.ſpeciali, de arbi.non autem ſic de arbitratoribus, ut conſuluerunt quidam ſapientes, quos refert Bal. ut Pa.in.d.c.quintuallis recitat.

19 Arbiter ex quo ſemel pronunciauit ſuper toto,ſeruãdo formam compromiſsi,non poteſt mutare ſententiam ſuam,ſecundum Pa.ubi ſupra,ſiue bene,ſiue male pronunciauerit. Functus eſt enim officio ſuo.l.diem.ff.de arbi. Idem uidentur doc.concludere de arbitratore, licet ſint opiniones circa hoc.

20 De conditionibus arbitrorum,& differentia inter iudicia &

arbitria relinquo cauſidicis conſiderare,tamẽ uide Tab. ibi §.xiii.&.xv.multa alia ponunt ſummiſtæ,quæ ad negotium animæ non pertinẽt. De his omnibus qui uult plenius informari uideat Pa.in.d.c.quintauallis. Peccant tamen arbitri, & arbitratores, ſi doloſe, & contra conſcientiã iuſtum non iudicant, & non ſeruant æquitatem ut ſciunt,etiam tenentur parti læſæ in conſcientia,quia contra æquitatem,uel iuſtitiam eam læſerunt, ſecus ſi rationabiliter pro bono pacis partium.

ARCHIDIACONVS.

1 Archidiaconus quaſi princeps miniſterij, omnia, quæ ad miniſterium pertinent, ipſe tradit, ſicut cæreum, & urceum accolito, ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxv.ar.i.ad.iii.

2 Quamuis Archidiaconus de iure multa poſſit, tamen quia conſtitutiones, & conſuetudines in diuerſis locis in officiis ſunt, ſecundum Inno.in.c.i.de offi. archi.& in.c. cum olim, de conſue.ideo in officio ſuo faciet, ſecundum quòd conſuetudo præſcripta ſuæ eccleſiæ habet, ubi autem non eſt conſuetudo,uel ſtatutum, locum habet.c.tituli,de of. archi. ſecundum Inno.& ſic poſt epiſcopum, eſt uicarius in omnibus,& habet curam in clero,tam in urbe, quàm in parochiis habitantium, & debet de tertio in tertium annum, ſi epiſcopus non poteſt,uiſitare,ut in.d.c.i.debet auſcultare euangelium,epiſtolam,& reſponſoria, quæ nullus debet cantare,niſi prius auſcultatus,& iuſſus ab eo, cæro ferariosque ordinare,eo. ti.c. ij. Et niſi propoſſe prouideat, tenetur ſi quid ex ſua negligentia, uel alterius fraude, de rebus eccleſiæ periit,in.d.c.ii.Clericos ad ordines ſacros promouẽdos, illius intereſt examinare.c. ad hoc,eo.ti.Abbates, & abbatiſſas in ſede collocat.c.ad noſtrum,eo.ti.

3 Interrogante epiſcopo dum preſentãtur ordinandi: ſcis hos, eſſe dignos? Si reſpondeat archidiaconus, ſcio, quantum humana,&c. & ordinandi ſunt præſentati a probis hominibus,& ipſe neſcit quid mali, uel impedimenti, non peccat, ſecundũ Inno.in.c.unico,de ſcru.in ordi.ſa.ar.de præſump. c.dudum. Si uero ſcit aliquod de eo malum, quod eſt ſecretum,debet obtinere à prælato, ut eo abſente faciat ordinationes,quòd ſi ſine ſcãdalo non poteſt,nõ peccat ſic reſpon

dendo : quia dicit ut miniſter tantum eccleſiæ, quæ de occultis nihil ſcit : aliter tacendo crimen publicaret illius. Si uero tale crimen eſſet publicum, mortaliter peccaret ſic dicendo.xxij.q.ii.c.primum. Si tamen illud crimen mortale eſſet, ſecus ſi ueniale.ut.§.criminis.xxv.d.

4 Archidiaconus licet de iure multa poſsit, tamen ut dictum eſt ſtabitur conſuetudini præſcriptæ: ut ſupra §.ii.

5 Archidiaconus, qui præſentauit aliquem ordinandum ſine titulo, & non habet unde uiuat, tenetur ei prouidere, ut dicit glo. in dicto.c.ad hoc, aliter tenebitur epiſcopus, qui eum ordinauit, quia debuit uidere quis, à quo, & ad quem titulum præſentaretur : de æta.& qualita.ord. c. accepimus, ne contingat eum mendicare in opprobrium ordinis clericalis. Si autem fecit eum ordinari ad titulum ſui patrimonii, quē non habere ſciebat, uel non ſufficiens, agetur primo contra archidiaconum, qui fuit in dolo : ſecundo contra epiſcopum, qui fuit in culpa. Quòd ſi ordinandus mentitus eſt dicens ſe patrimonium habere, ei imputetur, & hoc placet Hoſt. ſi ſolus eſt in dolo. Qui uero ad titulum ſuæ paupertatis ſe ordinari fecit:& promoueri illam ſequatur, ut mendicantes : infra beneficium.§.xj.

6 Archidiaconus peccat ſi eſt negligens in examinādo, ſi ignorantes, & non idoneos admittit, uel ex amicitia, uel munere, uel humano reſpectu. infra ſimonia.§.xxxij.ordo.§.i.

7 Archidiaconus non tenetur ſe facere promoueri in ſacerdotem, ſed ſatis eſt, quòd ſit diaconus: ut in cap.primo de æta. & qual.or.

8 Archidiaconus Bononien.ut not.Ab.in.c.fi.de of.or.in gl.fi. gl.ſingularis.ex priuilegio abſoluit excommunicatos in ſtudio Bono.commorantes, & ibi delinquentes propter uiolentam manuum iniectionem in clericum, & hoc ſequitur Io. an.

9 Archidiaconus Bononien.confert gradū doctoratus ex priuilegio Honorii tertii, ut dicit gl.in cle.ii.uer.ſuſpenſum, de magiſtris. Præſente epiſcopo in dioceſi non poteſt archidiaconus, literas commēdaticias dare promouendis ad ordines, ut in.c.ſignificaſti.de offi.archidi. Secus ſi eſt abſens epiſcopus, & neceſsitas. uel utilitas ordinandorum ſuadeat, quia epiſcopo abſente, eius uices ſupplet. c.i.eo.ti.

ARCHIEPISCOPVS.

1 ARchiepiſcopus eſt iudex ordinarius omnium epiſcoporum ſuæ prouinciæ de communi iure, ſecundum Pa.in. c.paſtoralis,de of.or.& ſufficit,quòd habeat decem epiſcopos ſub ſe,ut in.c.ſcitote.vj.q.iii.licet non ſit neceſſarium.

2 Archiepiſcopus poteſt cognoſcere de crimine epiſcoporum, & eos punire : ut in.c.ſacro,de ſententia ex.non tamen poteſt eos deponere, hoc enim ſoli papæ ſeruatur,ut in cap.ii. de tranſac.

3 Ad archiepiſcopum pertinet tollere malam conſuetudinem de ſua prouincia,& contra illam obſeruantem, excommunicationem fulminare, ſecundum Inno. quem ſequitur Pa.in c.ex frequentibus,de inſti.

4 Archiepiſcopus ſuam prouinciam uiſitare poteſt, quamuis eius ſuffraganei non ſint negligentes,& iterare uiſitationẽ, & procurationes recipere, non obſtante contraria conſuetudine, & dum uiſitat ſuffraganeorum ſuorum confeſsionem recipere,abſoluere,pœnitentiasque eis iniungere, & aliis committere : de cen. l.vi.c. perpetuo.

5 Archiepiſcopus non poteſt tollere conſuetudines eccleſiarũ ſuæ prouinciæ in diuinis officijs, quæ ſunt rationabiles, etiam quòd deuient à conſuetudine eccleſiæ Metropolitanæ: ar.in.c.de trina,de con.d.4.& ſecundum Pa.

6 Archiepiſcopus negligentiam epiſcopi ſupplet in his,quæ facere debet : Pa.in.d.c.ex frequentibus , non autem in delicto,niſi delicta ſint notoria , ſecundum quòd limitãt doct. & Pa.in.d.c.ex frequentibus.

7 Archiepiſcopus poteſt celebrare concilium irrequiſito primate. c.ſi quis epiſcopus uacans.d.lxxxii. In multis caſibus archiepiſcopus in ſubditos epiſcopi ordinariam habet iuriſditionem,qui caſus ponuntur,in. c.paſtoralis,de offi. or. & Syl.ponit.xii.uide ſi placet ibi. q.i.

ARCHIPRESBYTER.

1 ARchipresbyter ciuitatem ſis, ut habetur de of. archipreſbyteri.c.officium,debet quando præſul deeſt,officium uice eius inchoare,benedictiones presbyterales in eccleſia dare miſſam quando uoluerit cantare,uel committere,cui uoluerit,præcipere miniſtris, quando epiſcopus uult miſſam cantare,ut præparent ſe, qualiter ad miſſam procedant. De-

bet etiam præcipere cuſtodi,ne euchariſtia pro infirmis deſit,prouidere ne infirmi ſine ſacramentis moriantur,confeſſiones forenſium cum aliis ſacerdotibus recipe. hæc ibi. Et ſi quis ex eius negligentia ſine confeſsione moriatur, reus erit animæ illius.c.ſi presbyter.xxvi.q.vi.& negligentia in huiuſmodi quandoque mortalis,quandoque uenialis eſt,ut in uer.negligentia,dicetur.

2 Archipresbyter ruralis ad quid teneatur, uide. c. ſi. de offi. archipreſ.

3 Archipresbyter ciuitatem licet omnes de epiſcopatu poſsit abſoluere,non tamen à reſeruatis ſine ſpeciali licentia epiſcopi,ſecundum Io.an.in.c.ſi epiſcopus,de pæ.& re.l.vi.non autem ſic archipresbyter ruralis poteſt abſoluere omnes de epiſcopatu,quia ſolum præeſt plebi. & quantum ad maiora nihil debet facere ſine relatione ad epiſcopum,in.d.c.ſi.Poteſt tamen omnes pertinentes ad eccleſias, exiſtentes ſub ſuo plebanatu, abſoluere. quod patet per.d.c. ſi.

ARGVMENTATIO.

ARgumentatio non ſolum apud logicos, ſed etiam apud canoniſtas reperitur. Et prima eſt ab ethimologia nominis,ut in.c.placuit,el.i.&.xvi.q.i. Secunda eſt à toto ad partem affirmatiue,ut ſi prohibetur furtum,ergo & rapina.xiiii. q.v.c.pœnale eſt. Tertia à minori,ad maius affirmatiue, ut in.c.ſi in laicis.xxxviii.d. Quarta à maiori ad minus negatiue.xxxi.q.v.c.ſi Paulus. Quinta ab auctoritate.xxxii.q.i. c.dicit Dominus. Sexta à ſimili,ut in.c.translato.de conſti. Septima à contrario,ut in.ca.ſciendum.viii.q.i.ut ſi repugnare fidei eſt graue peccatum,ergo obedire eſt magnum meritũ. Octaua à communiter accidentibus,in.c.cum contingat, de iur. iur. ibi Pa. Nona à paritate, in gratiis fauorabilibus.c. ad aures, de reſcri. pa.Decima à ſufficienti partium diuiſione,ut no.in.c. quanto,de iur.iur. Vndecima ab ordine literæ,gl.in.c.quorundam,de elec.l.vj. Duodecima ab abſurdo uitando,in.c.in geneſi.de elec.& ibi Ab.Tertiadecima ſignificatione recti ſermonis, in.c.ex literis, de ſpon. Quartadecima de tempore ad tempus. ff. de re. mil.l.non omnes.§.barbaris. Quintadecima de perſonis ad res,& econtra. l. qui furem.ff.de ſta.homi.Sextadecima de loco ad tempus. l. uinũ, ff. ſi cer.peta. Alia plura reperies.

ARRA.

1 ARra per duplex R. eſt ſignũ, ſiue ſecuritas emptionis, uel uenditionis,uel futuri matrimonii, quibus aduenientibus,non amplius dicitur arra, ſed precium, uel donum, de arra reali emptionis, uel uenditionis habetur. ff. de contrahen.emp.l.quòd ſæpe,in prin.

2 Arra data nomine arræ,& pro parte pagamenti,in contractu: emptionis,& uenditionis, à tali contractu recedere nõ licet quia cum pars pretii ſit ſoluta, res non eſt integra. C. quando li.ab emp. diſt. l. unica. Si uerò data ſit tantum nomine arre, ille qui dedit,perdet arram,ſi per eum ſtat,quòd cõtractus nõ ſequatur. quòd ſi per eum qui recepit arrã ſtat,receptor arræ in duplũ reſtituet: Inſti.de emp.& uẽdi. .§.in his.

3 Arra,quæ ad matrimonium pertinet, ut annulus, pecunia, uel aliud datum ſponſæ,quorum datio ſub arratio uocatur, præſertim ſi per annuli immiſsionem fiat,uulgo dicitur deſponſatio: & præſumitur matrimonium, niſi probetur in contrarium. Vel eſſet contraria conſuetudo, uel ætas repugnaret,ut no.in.c.tuæ,de ſpon. in pub.Si uero hæc à parentibus ſint facta,ſola ſponſalia præſumitur, ut ibi dicit glo. per modum tamen quo ſponſalia à parentibus cõtrahi poſſunt; ut infra ſponſalia.§. iii. &.vi.

4 Arra ſponſalitia,non ſecuto matrimonio ſine alterius culpa, ſimpliciter debet reſtitui, ut quia alter religionem intrauit, uel eſt defunctus,uel repertum eſt impedimentum, & huiuſmodi. Si uero non eſt ſecutum propter culpam dantis, ipſe, qui dedit, perdet. Si propter culpam recipientis, recipiens ſoluet eam in duplum.C.de ſpon.l.arris. In conſcientia tamen ſecundum aliquos non tenetur, niſi fuerit facta condennatio: quod poteſt colligi ex not. per.glo. in.c. fraternitas,ii.q.ii.infra pœna.§.i. ſponſalia.§. x.

ARREPTITII.

ARreptitii facile diſcernuntur ab his,qui propriæ rapiuntur,ut ſunt prophetæ, quia in raptu prophetarum,nulla inordinatio contingit, ſicut in arreptitiis, & furioſis. Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxxiii.ar. iii.

ARROGANTIA.

1 ARrogantia,qua ſibi quis,quod ſupra ſe eſt tribuit,ſiue illud ad ſcientiam potentiam, & authoritatem, uel bonã,

uoluntatem pertineat, peccatum eſt,quia contra rectam rationem. ſed mortale non eſt,niſi id quod ſibi uſurpat, ſit contra Dei reuerentiam,aut contra proximum, ut tyrãni faciunt,uel finis ultimus in huiuſmodi elatione ponatur, ut de ambitione ſupra dictum eſt, uel cæteri deſpiciantur, ſicut phariſæus, qui dicebat, non ſum ſicut cæteri, &c.

2 Eſt etiam frequenter uenialis,quando proximo non fit notabile præiudicium, neque Deo magna irreuerentia.

3 Neque leue peccatum ſe meliorem quam ſit exiſtimare, eſt quoniam ſuperbiæ ſpecies dicitur. Hęc ſecundum Caie.ibi, infra, ſuperbia.§.ii.

4 Arrogantia non eſt idem quòd inſtantia,ſed ſæpius ęam efficit.Tho. ſecunda ſecundæ.q.c.clxxii. ar.i.ad.ii. Vnde arrogans,quod docet, humiliter inferre neſcit. d.xlvi.c.i.§.i.

ARROGATIO, ſupra adoptio : per to.

ARS.

1 ARtem magicam, quæ ſub ſe continet nicromantiam,auguriũ, & ſortem,licet appetere ſcire, dummodo propter finem bonum appetatur,ut ad deſtruendum, & bono modo acquiratur,& conueniat perſonæ,& non prohibeatur,& non ſit periculum alicuius mali, uel maioris boni impedimentum. Cũ his conditionibus liceret nõ ſolum appetere, ſed etiam adiſcere,quia ſcire abſolute bonum eſt. Sed quia hæ artes non ſunt ſcientiæ, ſed dæmonum fallaciæ, ideo earum uſus eſt prohibitus, ut Augu.4.li.confeſ. confitetur, & Tho. ſecunda ſecundæ.q.xcvi.ar.i.& Ioan.xxii.prohibuit ſub pœna excommunicationis. Ideo eis utentes,& addiſcentes ad hoc ut utantur, mortaliter peccant.

2 Imagines, quæ aſtronomicæ à quibuſdam nominantur, ex dæmonum operatione habent efficatiam,cuius ſignum eſt, quòd neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam caracteres,qui naturaliter ad nihil operantur. Non enim figura eſt naturalis operationis principium. In quibuſdam imaginibus ut in nicromanticis,ſunt inuocationes expreſſæ,ad expreſſa pacta cum dæmonibus inita,in aliis ſunt tacita pacta per figurarum, ſeu caracterum quædam ſigna,ideo huiuſmodi artes ſunt penitus repudiandæ, ſecundum Tho. ibi.ar.ii.ad. ij. infra, ſuperſtitio.§.iii.

3 Ars ſi qua eſt faciens ea,quibus homines non niſi ad pecca-

tum uti poſſunt,non eſt licita,& talia facientes , uel uendentes, peccant,quia occaſionem alijs peccandi præbent.c.culpa, de iniu.& dan.dato. ut ſi quis idola fabricaret, cādelabra ad idolatriam,uel aliqua alia pertinentia ad ritum iudæorum,ſimiliter ratione,uel ad uſuram,& ſimoniam , ſecundum Ray. ad furta, ad artem magicam, & ſimilia , ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxix.ar.ii.ad.iiij.Tales mortaliter peccarēt.

4 Ars quæ facit aliqua,quibus homines ad bonum , & ad malum uti poſſunt,non eſt prohibita,ut ars faciendi arma, cartas, ſcaſcos, fucos,& ſimilia,& facientes talia non ad malum uſum,& uendentes ſimiliter,non peccant mortaliter. Si autē ſcirent,quòd ille cui uendunt uult uti ad mortale peccatum, ut ad bellum iniuſtum,ad incantationes, peccarent mortaliter uendendo,dantes auxilium, & cooperantes ad peccatum mortale,ut dicit Caie. ſecunda ſecundæ.q.ſupra melius tamē facerent tales,ſi aliam artem poſſent inuenire. Si tamen talis ars eſſet prohibita,uel per principes,uel per papam, non liceret ea uti,neque uendere hmōi artificiata ob prohibitionem.

5 Qui uendunt huiuſmodi prohibita,ut puta idolum , an teneantur reſtituere , uel dare pauperibus lucrum ? dic ſecundum Ar.flo quòd non de præcepto,quamuis Pa. in.c. multa ſunt,ne cle.uel mo. dicat quòd ſic infra,reſtitutio.§. xix .

6 Vtentes baliſtis contra Chriſtianos , intellige in bello iniuſto, ſecundum glo. in.c.unico, de ſagittarijs,mortaliter peccant,& debent excommunicari. Sed hodie canoniſtæ pro nihilo eſt, ſecundum Caie.in ſumma,uer.ſagittarij, dum quilibet bellum ſuum ut iuſtum habet.

7 Ars hiſtrionum,& inſtrumentorum muſicalium,ſi fiat debito modo, & à perſonis quibus non prohibetur, & temporibus debitis, & non per turpia uerba, & dare eis etiā aliquid, non eſt illicitum,ſupra,Adulatio.§.iiii. infra Hiſtrio,§. i. &.ij.

8 Ars mercatoria non eſt licita,quando mercatores inter ſe cōueniunt,ut alios non inſtruant, aut non uendant niſi certo modo,cauſa fraudis,ſecundum Pa. poſt Inno.de appel. in fi. c.ſignificante. ſecus ſi ex priuilegio,uel ex conſuetudine hoc facerent,uel propter aliquam cauſam licitam, non autē propter cauſam illicitam, etiam ſi iuramento firmaſſent . infra , Mercantia,per totum . Monopolium, per totum.

9 Artes in quibus periculum uitæ propriç,uel alienæ imminet

ut in pluribus, uel frequenter, ſicut ars tranſeuntium ſuper cordas, ars torneamentorum, (quæ eſt prohibita, de tornea. c.i.) non poſſunt ſine mortali peccato exerceri, quia exponere ſe, uel alium, periculo mortis, niſi pro honore Dei, uel ſalute animę, &c. mortale eſt. Neque ars facientium fucos, quibus mulieres faciem pingunt illicita eſt, cum & mulier ſine peccato ſe ornare queat, ut dicit Tho. ſecunda ſecundæ. qu. cxix. Ideo male faciunt hi, qui talibus negant abſolutionem.

ASSASINVS.

1 Aſſaſini erant quidam homines infideles, qui de facili inducebantur ad occidendum chriſtianos, & contra (non eos) ſed inducentes, eſt lata excommunicatio in. vj. de homi. c. pro humani, & bona iſtorum ſunt capientium, ſi ſunt bona temporalia, & ſit declaratum per ſententiam iudicis illos eſſe aſſaſsinos, uel deductores, uel mandatores talium. ſecundum Io. an. in. d. c. pro humani. infra, excõmunicatio. §. lxxvij.

2 Vnum notabile hic accipe, quòd quando iura dicunt pœnam imponi ipſo iure, uel ipſo facto, debent intelligi dummodo ſit ſecuta ſententia declaratoria, per quam declaratum ſit, fuiſſe commiſſum id, propter quod ueniebat imponenda talis pœna, aliàs illa effectum non ſortiretur, & executionem. Et hoc etiam tenet Inno. in. l. ſi quis maior. C. de tranſac. etiã quòd tale ſit ita notorium, quòd non poſsit aliqua tergiuerſione cælari, adhuc talis ſententia declaratiua requiritur, quamuis Pa. in. c. cum non ab homine, de iudi. tenuerit contrarium. Voluit etiam Pa. in c. cum canonum, de cõſti. quòd quando bona alicuius ſunt ipſo iure confiſcata, quòd talis cum bona conſcientia non poſsit illa retinere, quia ſtatim ſunt fiſco acquiſita, & hoc etiam reprehenditur. infra, hereticus. §. v. Si tamen textus diceret ipſo iure ſit priuatus, & quòd non requiratur alia ſententia declaratiua: ſicut fecit Paulus. ij. in extraua. ambitioſe, ſecus eſſet. Et quando dicitur, quòd pœna iuris requirit ſententiam declaratoriam, intelligitur de pœna, quæ actum hominis quantum ad executionem requirit, ut priuatio bonorum, non de pœna, quæ hoc non requirit, ut excommunicatio. Ad hoc quòd quis inuoluatur prædicta ſententia excommunicationis, oportet quòd actu interficiat per aſſaſinos aliquem chriſtianum, uel mandet hoc

fieri,uel patenter receptet, uel defendat,uel occultet.

ASTROLOGIA.

1 Astrologia una eſt de ſeptem artibus liberalibus,& eſt uere ſcientia,neque de ſe mala,aut prohibita, ſecundum Pa. in c.ex timore, de ſorti. Vnde & iura præmiant has ſcientias exercentes.l.i.ff.de ua.& extraor. cogni. Peccant tamen quandoque homines circa eam. Et primo, ſi ea, quæ ſunt fidei Chriſtianæ habeantur tanquam cauſis cœleſtibus ſubiecta. Secundo,ſi de futuris contingentibus certum fiat iudicium. Tertio ſi actus humani neceſſario cœleſtibus cauſis ſubiecti eſſe credantur : hoc enim eſſet tollere liberum arbitrium. Et quodlibet horum trium,ex ſuo genere mortale peccatũ eſt, ſecundum Caie.ibi, quia hæc tollunt fidem, liberum arbitrium,& gratiam diuinam, legemque, & totam chriſtianorum uitam.

2 Si quis dicat corpora cœleſtia,& cõſtellationes inclinare homines quandoque ad uitia.quandoque ad uirtutes, non errat,dummodo non credat homines cogi,quia uolũtas, quæ eſt principium humanarum operationum, non ſubiicitur cœlo,ut s. Tho.in pluribus locis dicit.

3 Iudicare etiam de infirmitatibus,ſanitatibus,pluuiis,& aliis, quæ ex cœleſti influentia procedere poſſunt, bonis aſtrologis permittitur,quamuis ſæpe errent, quia ueram aſtrologiã non habent. His etiam Caie.in ſumma ibi conſentit,& Tho. i.q.cxv. ar.iiij.ad.iii. Angelica, quæ dicit aſtrologiam potius mittere homines in errorem intelligit de diuinatoria,& ea, quæ arte dæmonum habetur, de qua omnia iura per eum allegata debent intelligi,& non de ea,quæ uere eſt ſcientia.

ASTVTIA.

Astutia eſt per ſimulatas, & doloſas, & fraudulentas uias ad finem aliquem progreſſus : Ex S.Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. lv.ar. iii. ideo manifeſte eſt peccatum, prudentiæ oppoſitum, & ſecundum ſubiectam materiam inuenitur mortale,uel ueniale.Si enim nocet notabiliter proximo, inter mortalia computatur, ſicut mendacium pernicioſum. Si autem non nocet multum, uel nihil, uel officit, uenialis erit, ſecundum Caie.ibi,in ſumma. Eſt et quædã aſtutia bona,quæ ad bonum finem ordinatur, de qua.2.Cor.xii.cũ eſſem aſtutus dolo uos cœpi.

AVARITIA.

AVARITIA.

1 AVaritia ſecundum quod importat uoluntatem accipiendi, uel retinendi alienum, eſt peccatum mortale, niſi ex imperfectione actus, & hoc modo opponitur iuſtitię. Secundum autem quòd nominat inordinatum appetitum pecuniæ, contrariatur liberalitati, & communiter eſt peccatũ ueniale. Tamen poſſet eſſe tantus, affectus ad acquirendum, uel retinendum, quòd eſſet mortale, ut ſi quis propter hoc poſtponeret ea, quæ pertinent ad ſalutem animæ, non curãs tranſgredi præcepta Dei, & eccleſiæ, & huiuſmodi. Ex ſuo tamen genere, mortale non eſt. ex Caie. ibi, & Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxxiiii. ar. iiii. & q. cxviii. ar. iiii.

2 In auaritia mortaliter peccatur, furando rem alicuius importantiæ, uel ſi eſſet paruæ importantiæ, tamen magnam iniuriam crederet per hoc facere domino rei, ut infra furtum. §. i. ſecundo, per rapinam, ex qua ſequitur magna proximi iniuria, uel damnum. tertio, ſi alienum retinet in uito domino, & poſſet reſtituere, & totiens peccat, quotiens deliberat non reſtituere: ar. in. c. ſepe. de reſtitu. ſpo. infra. reſtitutio. § i. quarto, quando non facit elemoſinam in caſu, quo tenetur infra elemoſina. § ii. quinto, quando iniuſto modo ut per uſuram, ſimoniam, meretricium, &c. uel per modum quòd eſt mortale peccatum lucratur, etiam ſi quod acquirit ſit minimæ quantitatis. ſexto, appetendo alienum, ut ſupra, uoluntate deliberata. Nota regulam, quòd quando quis ita appetit diuitias, uel rem aliam, taliter, quòd pro illa eſſet paratus facere peccatum unum mortale, tunc mortaliter peccat. Si autem nullo modo uellet Deum mortaliter offendere, talis appetitus eſt uenialis.

3 Auaritia eſt uitium capitale, ſecundum quòd multa uitia ordinantur ad habendas diuitias, ſecundum S. Tho. ii. ſen. diſt. xxii. q. ii. ar. iii. cuius ſpecies ſunt nouẽ, ut ponit Philoſophus iiii. Ethi. & Tho. ſecunda ſecundæ. q. cxviii. ar. ulti.

4 Auaritiæ filiæ ſecundum Greg. xiii. l. mor. ſunt ſeptem, uidelicet, proditio, fraus, fallatia, periurium, inquietudo, uiolentia, & obduratio contra miſericordiam. Quando hæ ſunt peccata mortalia, uide in ſuis titulis, uel per ea quæ ſupra dicta ſunt, iudica. Sub iſtis ſecundum Iſid. continentur mendaciũ, falſum teſtimonium, furtum appetitus turpis lucri, rapacitas, & inhumanitas. Plura tamen alia ex hoc peccata oriuntur.

AVDACIA.

AVdacia eſt paſsio exiſtens ſubiectiuæ in iraſcibili, quæ ſecundum tranſlationem,& uſum hominum, ſignificat uitium uirtuti fortitudinis oppoſitum per exceſſum , ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxxviii. Si talis exceſſus eſſet tantus, quòd quis paratus eſſet facere contra præcepta (. Vt ſupra de auaritia dictum eſt)eſſet peccatum mortale,alias,& communiter eſt ueniale.Et ſi effectum mortalem faciat, ut ſi per audaciam quis aſſumeret ea ardua, quæ ſibi totaliter ſunt improportionata,exponẽdo ſe periculo magno , &c.mortaliter ageret.Exponere enim ſe uel aliũ periculo magno ut eſt peccatum mortale quo nihil maius,peccatum mortale eſt.

AVGVRIVM.

1 AVgurium,aruſpitium,& auſpitium,inter ſuperſtitioſas diuinationes computata,Chriſtianæ religioni opponũtur, quibus idolatræ utebantur,& forte adhuc aliqui obſeruant.

2 Augures dicuntur,qui diuinant a uocibus auium, ſeu aliorũ animalium,auſpices, qui ex inſpectione ſine expreſſa dæmonum inuocatione,aruſpices,qui diuinãt cum expreſſa dęmonum inuocatione per figuras, uel ſigna, quæ rebus in inanimatis apparent,in uiſceribus animalium imolatorum in aris dæmonum,ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ.q.xcv.ar.iii. Huiuſmodi diuinationes ſi fiãt cum pacto tacito,uel expreſſo cum dęmone,ut communiter fit,ſunt peccatum mortale, & non licet uti tali arte,ut ſupra ars.§.i. Si autem hæc fierent ſine ſuperſtitione,ſed ſecundum quandam animalium naturam,ut quia cantus mergorum notat tempeſtatem , ſimiliter apparitio delphinorum in mari,non eſſet peccatum, quia ſecundum naturales effectus diuinant de futuris,ſine pacto cũ dæmone,& ſuperſtitione,ſed mere ex naturalibus,uel ex longa experientia.Sed quando hæc fiunt cum quibuſdam obſeruantiis,quæ ad talem effectum nullam habent uirtutem,poteſt aduerti,quòd ſunt peccatum mortale,uel quando homo nimis eis credit,uel nimis timet , putans ſe cogi ad opera,uel hæc pro lege ſuorum operum accipit , ſecundum Caie.ibi & Tho.ubi ſupra.Tales enim auguriis ſeruiẽtes,ab eccleſia ſunt ſeparandi,in.c.auguriis.xxvi.q.v. Nullus autem ſeparatur ab eccleſia,niſi propter mortale,igitur mortaliter peccant infra, ſuperſtitio,per totum. Sors,per totum. Aruſpex ab ara dici-

tur, hoc eſt a uictimis in ara conſpiciendis.

AVSTERITAS.

1 AVſteritas quandoque accipitur pro uirtute temperantiæ, quandoque pro uitio, quando quis in auſteritate excedit medium uel erga ſeipſum, uel alios, tunc uirtus eſſe non poteſt, quia medium excedit.

2 Qui enim excedit in auſteritate ſibi, & aliis, taliter ut natura non poſſit conſeruari, uel ut propter hoc notabilem incurrat infirmitatem ſcienter, mortaliter peccat, agit enim contra charitatem. Secus quando arbitraretur poſſe hoc facere, & facit propter bonum finem, licet decipiatur. Secũdo peccat prælatus, ſubditis cum auſteritate imperãs. xlvi. diſt. c. hoc habet, & contra hos clamat propheta dicens. Et cum auſteritate imperabatis illis. Tertio quando ſunt auſteri in diſpenſando, & recipiendo ad miſericordiam: quia ſi Deus benignus eſt, ut quid ſacerdos auſterus uult apparere? vi. q. vii. c. alligãt. Auſteritas enim immoderata, nec correctionem inducit, nec ſalutem. c. diſſoluendi. xlv. diſt.

BALISTA.

BAliſtarum ars an liceat, ſupra. Ars. §. vi. & quomodo prohibetur ibi.

BALNEVM.

1 BAlnea intrare pro uoluptate non honeſta, & pro luxuria, nũquam licet, quia peccatum eſt mortale, uel ueniale, pro neceſſitate autem ſemper eſt licitum, etiam diebus feſtis: in. c. peruenit, de conſe. diſt. iii. Clericis etiam eſt permiſſum pro neceſſitate, in. c. omnis qui. xxiiii. q. i.

2 Religioſis etiam Aug. in regula concedit pro neceſſitate. Non licet uiris intrare balnea cum mulieribus in. c. non oportet, lxxxi. diſt. & hoc propter periculum concupiſcẽtiæ, cum propria autem muliere, ſine aliorum ſcandalo non credo prohibitionem tenere, quia ceſſat ratio peccati. Et dicit ibi gl. quòd ſi uir cum muliere extranea ingrediatur, priuatur donatione propter nuptias, & mulier ſi cum extraneo ingrediatur, priuatur dote. §. inter culpas. C. de re. pu. l. fi.

3 Non licet Chriſtiano balneare ſe cum iudæo, quia eſt pœna excommunicationis in iure. xxviii. q. i. c. nullus: neque clerico ſub pœna depoſitionis: ibi in. d. c. & hoc de omni infideli intellige, ſecundum glo. in. c. omnis. xxiiii. q. i.

An pręceptum.d.c.non oportet,ſit obligatiuum iudica iuxta dicta infra,præceptum.§.vi.

BANNVM.

1 BAnnitum occidens lege concedente, non liuore uindictę, ſed tantum zelo iuſtitię,non peccat,quia eſt in illo caſu iuſtitiæ miniſter,ſicut famuli prætoris : ſi tamen talis ſit ex rationabili cauſa bannitus, & tale ſtatutum ſi fiat,quòd impune banniti poſsint occidi,etiam cum aliquo pręmio,ualet,ſecundum Pa.de conſue.c.fi.in.ii.glo.in fi.Tales enim ſunt hoſtes ciuitatis.Idem dic quando ſtatutum,uel conſuetudo dat facultatem conſanguineis uindicandi mortem ſuorum conſanguineorũ,ſecundum Io.an.in addi. Spec.in ti.de conſtitu. Intellige ut hoc faciant ſicut miniſtri legis,& zelo iuſtitię.Secus autem quando lex non concedit, ſed permittit non puniendo,ſicut permittit meretrices:tunc non licet,ſine mortali occidere. Nec etiam licet prædictos bãnitos extra terminos illius poteſtatis occidere,ſecundum Archi.flo.infra, Homicidium.§.ii.

2 Banniens iniuſtæ aliquem, de amiſsis, & damno ſecutis,ex iniuſto bãno ſatisfacere tenetur, ultra mortale, ſecundũ Inn. in.c.fi.de his quę ui.me.ca.fi.Cauſam enim damni attulit iniuſtæ. Bannum enim fuit occaſio amisſionis rerum ſuarum, nec metus fuit uanus, ſed talis, qui poterat in conſtantem uirum cadere.

BAPTISMVS.

1 BAptiſmus Io.Baptiſtæ non erat ſacramentum, nec conferebat gratiam,ſed tantum diſponebat homines,& erat figura baptiſmi Chriſti:Tho.iii.parte.q.lxx.ar.i.& omnes,qui fuerant baptizati baptiſmo Io.tenebantur baptizari baptiſmo Chriſti:Tho.iii.parte.q.xxxviii.&.iiii. ſen.diſt.ii.q.ii.ar.ii.contra magiſtium.

2 Baptiſmus ſecundum Thom.iii. parte.q.lxvi.ar.i.eſt ablutio corporis exterior facta ſub pręſcripta forma uerborum,adde cum intentione baptizandi &c. hæc enim tria de ſubſtantia huius ſacramenti ſunt.

3 Ad baptiſmum cœperũt homines obligari poſt Chriſti paſſionem,& reſurrectionem,ſecundum Tho.iii.parte ſupra,qa ꝑ baptiſmum cõfiguramur paſsioni,& reſurrectioni Chriſti, inquantum morimur peccato, & reſurgimus ad nouitatem

uitæ ſpiritualis.

4 Baptiſmi forma eſt hæc.Ego te baptizo in nomine patris, & filij,& ſpiritus ſancti. Aliqui addunt, amen,in.c.1. de bap.& Tho.iij.parte.q.lxvj.ar.v.Ly ego,non eſt de ſubſtantia huius formæ,ſecūdum Tho.ibi ſupra,ſed ponitur ad maiorem expreſſionem.Concor. Inno.in.d.c.j.Si enim eſſet de ſubſtātia, Græci,qui non ponunt,non baptizarent,& tamen uere baptizant,cuius ſignum eſt,quia quando ad Romanam eccleſiam reuertuntur,non baptizantur de nouo. peccant tamen latini dimittentes Ly ego, ſecundum Pe. de pa. quia faciunt contra eccleſiæ præceptum. Ad hoc eſt tex.in.c. retulerunt,de con. diſt.iiij ideo ſi dimittatur tenet baptiſmus, ut dicit glo.in.c. multi,de con.diſt.iiij.

5 Hoc uerbum baptizo, eſt de ſubſtantia,& ſine illo non eſſet baptiſmus:S.Tho.ubi ſupra,& ſecundum decreta.Alexā.loco cuius græci dicunt baptizetur.Item ly te,eſt de ſubſtantia, ſecundum Tho.ibi,& Pe.de pa.& dictam decretalem. Si tamen loco te,poneretur nomen proprium,ut dicendo ego baptizo Petrum,Tab.dicit ſe credere quòd ualeret,quāuis peccaret,cū & græci ponāt nomen propriū,dicēdo,baptizetur Petrus,&c.

6 Expræſsio perſonarum trinitatis,eſt de ſubſtantia formæ, ſecundum Tho.ubi ſupra,quia baptiſmus a ſancta trinitate primo efficaciam habet,& ſic habet determinatio eccleſiæ, in.c. in ſynodo angelorum,de con.diſt.iiii.Ita ut, qui unam tantū perſonam,uel duas nominaret,nihil efficeret, niſi hoc ex inſtinctu ſpiritus ſancti faceret,ut dicit S.Tho.& ut in primitiua eccleſia,factum eſſe legimus, Act.viij. Sic enim inſtituit Chriſtus,Matth.ultimo.

7 Baptizantes eos in nomine patris,& filij,& ſpiritui ſanſto.&c. Hoc tenet Pe.de pa.qui dicit Io.gl. erraſſe,in.c. a quodam,de con.diſt.iiij.Neque etiam ualet,ſi quis dicat,In nomine trinitatis,niſi exprimat perſonas,ſecundum communiter doc.

8 Ly amen, non eſt de ſubſtantia,neque de pręcepto,ita ut qui non dicit peccet, niſi forte ubi particularis conſuetudo hoc haberet,ſecundum Pe. de pa.ly in,& ly &, ut dicunt quidam ſunt de ſubſtantia,quāuis loco ly &,poſſet ponique,ſecundū Inno.in.c.j.de baptiſ.alias ſi dimittantur non erit baptizatus.

9 Non licet mutare formam baptiſmi,neque aliorum ſacramētorum,quia ſi non licet mutare materiam,multo minus for-

mam,quæ principalior eſt in ſacramentis,ſecundum Tho.ſu pra,intelligẽ in his quæ ſunt de eſſentia formæ & niſi ex inſtinctu ſpiritus ſancti. Si autem aliquid pertinet ad formam ex determinatione eccleſiæ,& id dimittatur, perficitur quidẽ ſacramentum,licet peccatum incurratur.

10 Quilibet ſiue catholicus,ſiue hæreticus, uel infidelis baptizans,ſi ſeruat ea,quæ ſunt de eſſentiæ formæ, & materiæ huius ſacramenti,& intendat facere quod facit eccleſia, ſiue addat,ſiue minuat, uere baptizat, etiam ſi intenderet inducere errorem,ſecundum Pe. de pa.ubi ſupra:ſicut græci uere conſecrant in fermentato,& tamen errorem inducunt, dicentes non poſſe confici niſi in fermentato.Si tamen intenderet mutare formam eccleſiæ,& ſic induceret errorem,nil faceret, qa non intẽderet facere,quòd facit eccleſia, ſecundum Tho.iiii. ſen.diſt.vj.in expoſitione literæ.

11 Græci baptizant ſub hac forma,uidelicet.Baptizetur N.in nomine patris,& filij, & ſpiritus ſancti, & tenetur communiter apud doc.quòd tales ſunt uere baptizati, & ſic eccleſia habet, quia ſic baptizati non amplius rebaptizantur, ut ſupra dictũ eſt.§.iiij.& ſi latinus baptizaret modo gręcorum,credo quòd baptiſmus teneret,licet mortaliter peccaret,peruertendo ritũ eccleſiæ,ſicut ſi infermentato conſecrare.t Quidam tamen dicunt,quòd talis non eſſet baptizãtus, quod tamen non uidetur uerum,quia ſeruantur ea, quæ ſunt de eſſentia huius ſacramenti,quo ad formam,& materiam,aliter neque græci uere baptizarent.

21 Qui dicit ego baptizo uos,quando ſimul plures baptizãtur, propter magnam neceſſitatem, ſicut tempore apoſtolorum, efficit baptiſmum,nec peccat:ceſſante autem neceſſitate, peccaret,licet uere baptizaret,quia dicẽdo uos, non mutatur forma, quo ad ſignificatum. Vos enim ſignificat te,& te,ſecus quando mutaret ego,in nos dicendo nos baptizamus; quia nihil faceret,& peccaret.Non enim ego,ſignificat idem quòd nos. Si tamen cum quis dicit nos, non intendit ſignificere plures baptizãtes,ſed hoc dicit ſecundum conſuetum modũ, quo magni uiri utuntur ob grauitatem. Similiter dicendo baptizamus uos.ob reuerentiam perſonæ,intendens unam perſonam,& non plures,licet peccaret, tamen efficeret ſacramentum,quia non uariatur ſignificatio.Hęc ſecundum Pe.de pa:

iiij.diſt.iij.q.j.ar.iij.Secus autem eſſet, quando per ly nos intelligeret plures baptizantes exprimere, ſecundum eundē Pe.

13 Si plures ſimul immergerent, ita quòd quilibet diceret, ego te baptizo,&c.eſſet baptizatus, licet peccarent non ſeruantes ritum eccleſiæ,nec eſſent puniendi tanquam iterantes baptiſmum,niſi hoc intenderent, quia eadem actio poteſt a pluribus exerceri. Si autem dicant nos baptizamus te, non erat baptizatus,quia non ſeruatur forma,quando non remanet idē ſignificatum:ex S. Tho.iiij.ſen.diſt.vj.q.ij.ar.j.ql.j. ad.iij. Ex hoc patet,quòd S.Tho.non eſt oppoſitus Pe.de pa.qui dicit, quòd dicēdo nos,efficitur baptizatus: quia Petrus loquitur, quando unus baptizat,S.Tho.loquitur,quādo plures baptizant.Non poteſt etiam baptizans mutare nomina perſonarū dicendo,in nomine genitoris,geniti, & ſpirati, uel dicendo, in nominibus patris &c.ſecundum Tho.ibi ſupra.

14 Baptizans, & corrupte uerba proferens ex induſtria, non uidetur intendere facere quod facit eccleſia, & conſequenter non uidetur baptizare. Vel hæc profert ex ignorantia,uel ex linguæ defectu,& tunc ſi eſt tanta corruptio,quòd auferat locutionis ſenſum,non baptizat,ſi autem remanet,erit baptizatus,& hoc eſt maxime ſignum quòd ſenſus non mutetur, ſi corruptio non ſit in principio dictionis,ſed in fine, ſecundū Tho.Et dicit Pe.de pa.quòd qui neſcit, uel non poteſt bene, proferre uerba abſtineat, niſi in neceſsitatis articulo. Melius enim eſt non facere,quàm male facere.

15 Baptiſmus,& alia ſacramenta,in omni lingua,& omni uoce, dummodo remaneant principalia ſignificata cōfici poſſunt. Vnuſquiſque ergo linguam ſuam ſeruet,& uſum uerborum, ut nec uetula in latino,nec latinus in græco,nec econtra,nec Italus in alamanico,ne errēt,baptizēt,ſecū. Pe.de pa.ubi ſup.

16 Baptizans, & diminuēs aliquid, quod eſt de forma ſubſtantiali,ſecundum Pa.in.c.i.de bap.nil facit,ut dictum eſt ſupra. Addens autem aliquid contrarium formæ,uel intendens per addita mutare ritum eccleſiæ,nil facit,quia non intendit facere,quod facit eccleſia. Secus addendo aliqua, uel propter deuotionem,uel alio reſpectu : ex S.Tho.iiii.ſen.d.iii. Quippe ſeruantur ſubſtantialia huius ſacramenti.

17 Si puer moritur antequam compleatur forma uerborum, ut poſtquam dixit ſacerdos, ego te baptizo in nomine patris,

ſummus ſacerdos ſupplet, & cenſetur baptizatus, poteſtque in ſacro ſepeliri. Tho.ſupra. Et quando occorrit dubium an ſit baptizatus uere, poteſt ſub conditione baptizari, dicendo ſi non es baptizatus, &c.

18 Si ordo, uel aliquid circa uerba mutetur, quòd non mutet ſignificationem, uel uerborum integritatem, erit uere baptiſmus, ut dicendo: In nomine patris, & filii, & ſpiritusſancti, ego te baptizo, uel aliter.

19 Si autem fiat tanta interruptio, ut intercipiatur baptizantis intentio, tunc non erit una forma, & ideo utraque per ſe erit imperfecta, nec ſufficiet ad baptiſmum, ut ſi dicat baptizans, ego te baptizo, & poſt interponatur longa hiſtoria, qua finita, poſtmodum dicat, In nomine patris, & fi. &c. Si autē fiat parua interruptio, uerbi non corrumpentis formam, ut ſi dicat in nomine patris, omnipotentis, uel ſilentium teneat, & ſequantur alia uerba, uel ſi tu ſcis interueniat, uel huiuſmodi, quod intentionem non diſcontinuet, tunc erit unitas formæ ab unitate intentionis. Hæc ex Tho.iiii.ſen.ſupra, Pe.de pa.dicit, quòd ſi fiat tanta interruptio, quòd non ſolū actualis, ſed etiam habitualis interrumpatur intentio nil fiet, ſecus quando tantum actualis interrumpitur.

20 Prolatio uerborum eſt neceſſaria, & ſine ea nil efficitur, in.c. detrahe.i.q.ij.ideo mutus baptizare non poſſet.

21 Baptiſmi materia eſt aqua naturalis, quæ ueram aquæ ſpeciē retinet: ideo ſi eſſet ita corrupta, uel mixta, quòd ueram ſpeciem aquæ non haberet, non eſſet conueniens materia, ſecus ſi non amiſsit ſpeciem, ut quia eſt calida, frigida, turbida, uel clara, maris, fontis, fluminis, ciſternæ, ex liſciuo, acqua balneorum, ex brodio, niſi adeo eſſet ſpiſſum, ut aqua non appareret. Si tantum eo ſtillat aqua, ſicut ex luto, poteſt fieri baptiſmus. Et ſignum quòd acqua amiſſerit ſpeciem, ex permixtione, eſt, quando amiſsit debitam raritatem, & eam nō habet actu, uel potentia. Nam glaties, & nix, licet non habeant raritatem in actu, habent tantum in potentia, quia poſſunt liquefieri, & ſic uere ſunt aqua. Tho.ubi ſupra.

22 Baptiſmus debet fieri cum criſmate nouo. ſ.illius anni, niſi urgente neceſsitate, & ſacerdos contrarium faciens punitur, ut in.c.ſi quis, de con.d. iiii. & idem dic de confirmatione. c. quoniam, de ſen.ex.l.vj.

23 Cum aqua roſata, uel de alijs rebus per lambicum reſoluta, uel alchimica,urina,ſaliua,ſudore,aqua ſanguini ſupernatante,non poteſt fieri baptiſmus: quia ueram aquæ ſpeciē non habent,ſecundum Tho.ſupra,& Pe.de Pa.

24 Ex aqua pluuiali,reſoluta ex nubibus, ex rore, ex aqua reſoluta, ex niue,grandine,glatie, & pruina, licet baptizare, non autem,ex niue,grandine, glatie, & pruina, ſecundum Pe. de pa.ſupra. De aqua ex ſale reſoluta, ſecundum Angelicam in uer.baptiſ. ij. non licet: niſi ad dulcedinem reduceretur, tamen hæc ratio non ualet,quia dulce,& amarum,non mutat ſpeciem aquæ,cum aqua maris ſit amara, & ex aqua fiat ſal, & ex ſale aqua, ſicut glaties fit ex aqua,& iterum aqua ex glatie. Hoc tamen habet dubitationem, ideo ſi fieret baptiſmus cum ea,crederem tenere,propter rationem dictam. Conſulerem tamen,ne quis faceret,niſi in articulo neceſsitatis.

25 Baptiſmus poteſt fieri per trinam immerſionem in aqua, & per unam tantum. Poteſt etiam fieri, & per immerſionem, & per effuſionem,& aſperſionem,peccaret tamen, qui baptizando non ſeruaret ritum ſuæ matricis eccleſiæ,non Metropolitanæ,uel Romanæ,niſi urgente neceſsitate,ut quia aqua eſt pauca,ut non poſsit fieri immerſio,uel propter pueri debilitatem,uel baptizantis, & huiuſmodi. Vbi eſt conſuetudo immerſionis, non fiat aſperſio,&c.ut in.c.de trina,de cō. d.iiii.Tho.iij.par.q.lxvj.ar.vij.communior tantum & conuenientior eſt per immerſionem ritus.

26 Si baptizans trinam immerſionem intendit,& in prima puer moriatur,non eſt baptizatus,ſecundum Tho. ubi ſupra, & baptizans eſt irregularis, ſecundum Pe.de pa.quia uidetur eſſe cauſa mortis. Si uero unam tantum intendit, prolatis uerbis in prima immerſione, eſt baptizatus, ſecun.Tho.ſupra.

27 Nō eſt neceſſe totum corpus baptizandi immergere, uel abluere,uel aſpergere,ſed caput ſufficit,quod eſt pars principalis,ſecundum Tho. iiii. ſen. d.iij.& prolatio uerborum quæ ſimul debet fieri cum ablutione,ſufficit quòd incipiatur à baptizante antequam finiatur ablutio, & econtra, ſecundum Sco.& Ric.in 4.ſen.

28 Nullus in utero matris exiſtens debet baptizari, ut in.c. qui in maternis, de con.d.iiii.natus tamē ex utero,ſi caput emiſſit,& periculum mortis immineat, aſpergi debet aqua, & à

quocũque baptizari, & ſi ſeruata fuit debita forma, natus ex utero non eſt amplius baptizandus. Si uero manum, uel pedem emiſit, illa pars aſpergatur aqua, cum uerbis baptiſmi, & ſic Deo committatur. Si tamen natus uixerit, eſt iterum baptizandus cũ conditione, quia talis communiter a doc. non reputatur baptizatus. hæc ſecundum Tho. iij. parte. q. lxviij. Apoſtoli tamen aſpergendo baptizabant, in qua aſperſione, clarum eſt, quòd non omnes in capite ab aqua tangebantur, ſed in aliqua alia parte corporis. Ad hoc dicit Pe. de pa. quòd dominus ſupplebat, uel ex Dei diſpenſatione erat, ſicut quòd in nomine Chriſti baptizarent. Et ſi appareret cum pelle ſecundina, ſic etiam debet baptizari.

29 Mater uiua nullo modo debet ſcindi, ut puer extrahatur, & baptizetur, etiam ſi illum moriturum ſine baptiſmo conſtaret, ſecundum Tho. iij. par. ſupra, etiam ſi mater eſſet damnata ad mortem: tũc in illo caſu, executio debet differri uſque poſt partum. ff. de pæ. l. prægnantis. ſed mortua matre prægnante corpus eius non debet ſepelliri, donec puer extrahatur eam ſcindendo, ſecundum Pe. de pa. & Ar. flo.

30 Proiiciens puerum morti propinquum de ponte in flumen, uel in puteum, & dicens uerba, intendensque baptizare, ſecundum Pe. de pa. iiii. d. vj. q. j. ar. ij. non erit baptizatus. oportet enim quòd baptizans, aliquo modo attingat baptizatũ. Si uero cum fune in caniſtro eum deponat immergendo, & eleuando puerum de aqua cum uerbis, & intentione, erit baptizatus, ſecundum eundem Pe. de pa. non enim eſt neceſſarium, quòd immediate baptizans tangat baptizãdũ. Idem tenet Ric. Et in tali caſu deberet ueſtem deponere in aquam, & cum illa extrahere aquam, & cum illa aqua poſtmodũ de ueſte expreſſa, baptizare, ut dicit Pe. de pa. ibi.

31 Solennitates quæ ſolent fieri ſecundum conſuetudines eccleſiarum non requiruntur de neceſsitate, tamen dimittens eas niſi articulo neceſsitatis, mortaliter peccat. Quilibet. n. debet ritum ſuæ eccleſiæ ſeruare. Et ſecundum Pa. in. c. non ut, ſupradicto ſolẽnitates dimiſſę, debẽt ſuppleri ſi ſupuiuat.

32 Adultus non poteſt conſtituere procuratorem, qui pro eo reſpõdeat, ſicut pro paruulis fit. c. nõ pro paruulis: de cõ. d. iiij.

33 Si dubitatur de aliquo an ſit baptizatus, & ſit dubium iuris propter diuerſitatem opinionum, uel dubium facti, quia

inuenitur in nemore,uel ad hoſtium alicuius, tūc eſt ſic baptizādus. Si tu non es baptizatus,ego te baptizo,&c. Ex alio autem dubio non debet de nouo baptizari, ſecundū Tho. iiii. ſen.d.vj.ar.j.ql.i.intellige ſecundum Pe.de pa.& Ar.fl.iij. parte ti.xiiij.c.xiij. ſi omnia quæ ſunt de ſubſtantia concurrerunt. Si autem eſſet probabile dubium, quòd nōn fuiſſent ea,quæ ſunt de ſubſtantia,ut quia uetula neſciuit bene proferre uerba,poteſt ſub conditione dicta baptizari.

34 Pannus,quo ligantur frontes confirmatorum,& ueſtis,quæ ponitur in capite baptizati, poſſunt iterum ſummi ad idem officium.c.ſi quis noluerit,de con.d.4.

35 Pueri ſunt ſtatim baptizandi ſecundum ritum propriæ eccleſiæ,maxime propter periculum mortis, ut in. c. uenerabilis, de con.d.iiij. ideo à peccato non excuſantur differentes, neque qui primo pueros baptizari faciunt in domo ſine ſolennitate,extra neceſsitatis caſum, ſed propter maiorem pompam,uel expectationem compatrum. Non enim hoc eſt ſufficiens cauſa, & illi uere non efficiuntur compatres,quia iam erat puer baptizatus. ut dicit Ang. uer. bap.iiij. Ex quo poteſt elici,quòd non oritur inter eos ſpiritualis affinitas, matrimonium impediens.

36 Adulti ſi mortis periculum immineat, ſunt ſtatim baptizandi,fide prius eis expoſita.c.ne quid abſit,de con.d.iiij.Si uero periculum non imminet,per menſes.viij. debent cathetizari. i:inſtrui,uel tempore arbitrario,& ſic intellige.c. iudæi,& ſe. de con. d. iiij. & proprium tempus baptiſmi iſtorum eſt paſcha,& pentecoſtem,ut in.c.cathetiſmus,de con.d.iiij. Et his conſentit.Th.iij. par. ſupra. Poſſunt etiam alijs temporibus baptizari,poſtquam ſunt bene inſtructi, & probati in ſtabilitate. Ceſſat enim ratio differeudi.

37 Non requiritur de neceſsitate in baptiſmo, quòd ſit aliquis leuans.i.patrinus,ſed de bene eſſe eſt ſecundum Tho.iij.par. q.lxvij.ar.vii.quia paruuli de nouo uenientes ad fidem,indigent inſtructore in ſpiritualibus, & ad hoc tenentur compatres,quando puer alium inſtructorem non haberet.

38 Quamuis non baptizatus poſsit baptizare,non tantum leuare baptizatum, ut fuit declaratum in concilio Maguntino, quia perſona leuans non eſt neceſſaria,ſicut baptizans.

39 Pater, & mater carnales, non poſſunt leuare filium. Abbas,

monacus,uel religioſus, non debent tenere ad baptiſmum, ut in. c. non licet,e l.i. de con.diſt. iiij. tamen ſi tenent ſunt compatres.Et ne ſit confuſio,debet eſſe tantũ unus principa lis leuans.c.de cathetiſmo,de cõ.diſt.4.alij autem poſſunt eſſe coadiutores: ſed de conſuetudine non ſeruatur. infra.matri monium.§. x.

40 Miniſter baptiſmi,eſt ſacerdos parochialis, ſecundum Tho. iij.par.q.lxvii.ar.i.ii.iij.iiij.&.v.nec alius ſine eius,uel epiſcopi licẽtia, ceſſante articulo neceſsitatis,debet baptizare: qui pro prius ſacerdos, & præſente epiſcopo,poteſt baptizare, & etiã ipſe epiſcopus, propter excellentiam, & ſacerdos non proprius baptizans extra articulum neceſsitatis,eſt irregularis.c. i.de cle. non or.mi. ſed in neceſsitate quilibet homo ſciens, & potens proferre uerba,poteſt baptizare,ut ſupra diximus, etiam mulier,quòd ſine neceſsitate ſi baptizant, efficiunt qui dem, ſed mortaliter peccant.

41 Solennitates,quæ fiunt in baptiſmo, nullus ſiue in neceſsita te,ſiue extra,debet facere, niſi ſit proprius ſacerdos, uel epiſcopus,uel de eorum licentia.

42 Præſente proprio ſacerdote etiam in neceſsitate, nullus alius debet baptizare,nec præſente ſacerdote, non ſacerdos, nec præſente diacono, non diaconum, nec præſente ſubdiacono,non ſub diaconus,nec præſente clerico,non clericus, nec præſente fideli infidelis,nec præſente uiro fœmina: ſi tamen ille,cui incumbit uult:& ſcit baptizare, & poteſt, aliàs ſuccedens ordine dicto poteſt baptizare. hæc ex San.Tho.ſupra, &.c.in neceſsitate,& multis. c.alijs de con.d.iiij.

43 Nullus ſeipſum baptizare poteſt.c.debitum, de bap. dicit tamen Tho.in.iiij.ſen.diſt.v.quòd Inn.iij. in quadam decretali,dicit,quòd quidam iudæus ſeipſum in aquam immerſit di cens. Ego baptizo me in nomine,&c. ſi diſceſsiſſet, ad patriã euolaſſet. quod intelligendum eſt ex ui contritionis, ex qua hoc procedere uidebatur,uel etiam baptiſmi in uoto,An plu res poſsint baptizare eundem,dictum eſt ſupra.§.xiij.

44 Malus miniſter baptizans ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.v.q.ij. ar.ij. confert ſacramentum, & rem ſacramenti, quia bonitas miniſtri,non eſt de ſubſtantia baptiſmi,& gratia,& caracter, cauſatur ex opere operato. Peccat tamen miniſter exiſtẽs in mortali,ſi ſolenniter,uel ſine neceſsitate baptizet, nec eſt per

plexus,quando ex officio ſibi incumbit,quia poteſt conteri, & poſt baptizare.

45 Extra caſum neceſsitatis accipiens baptiſmum à præciſo ab eccleſia, peccat. Si uero non ſit præciſus, poteſt recipe-dummodo non inducat eum ad baptizandum: ex San. Tho. ſupra.

46 Si ſacerdos non uult ſine pecunia baptizare, ipſe qui offert, puerum potius baptizet,ſi alium clericum non habet,quàm pecuniam det ſacerdoti ſimoniace, quia mortaliter peccaret. Aquam tamen pro baptiſmo poteſt emere, ſi aliter habere non poteſt. Si uero baptizandus ſit adultus,non debet dare pecuniã,ſed ſufficit quòd petat baptiſmũ,quia baptizatur baptiſmo flãminis: ex S.Tho.iiij.ſen diſt.v.q.ii.ar.ij.ql.v.ad.ij. quidam tamen dicunt,quòd hoc non eſt ſimoniam committere,ſed uexationem ſuam redimere: ſed primum melius uidetur, quia non dicitur quis redimere uexationẽ eius. cuius non eſt in poſseſsione: infra,ſimonia.§.xxix.Caie. nihilominus,ſecunda,ſecundæ.q.c.ar.ij.tenet quòd quando infans eſt baptizandus, & renuente ſacerdote ſine pecunia baptizare, non apparet aliud remedium, quo puer poſsit baptizari,licitum eſt dare pecuniam ſacerdoti,ut baptizet, non emẽdo ſacramentum, ſed pueri uexationem redimendo, & hãc uiam ipſe Caie.approbat pro meliori, quam etiam ſequitur Pa.in. c.cum in eccleſiæ.de ſimo. & ſic eſſe teneo rationabiliter: li-
47 cet alij uideantur tenere oppoſitum, ſed non omnes.

Baptizare non poteſt dæmon,quia hæc diſpenſatio eſt commiſſa homini,& non angelo, ſecundum Tho. ſupra. Tamẽ ſi certum eſſet bonum angelum aliquem baptizaſſe, præſumendum eſſet, quòd ex diuina commiſsione hoc feciſſet, &
48 ſic eſſet baptizatus.

Intentio,faciendi quod facit eccleſia in baptizante,de neceſſitate requiritur, nec eſt neceſſariũ quòd ſit actualis,ſed ſufficit quòd prius hoc intenderet. Ideo qui non eſt rationis compos,ut ebrius,furioſus,lunaticus, ſtultus & huiuſmodi, non poſſunt,baptizare, niſi quando habent lucida interual-
49 la. S.Tho.ſupra.

Baptizans ludẽdo,intendens tamẽ facere quòd facit eccleſia, ſicut dicitur Athanaſiũ feciſſe,uere baptizat,& ſic fuit iudicatũ ab Alexã.epiſcopo: ex S.Tho.ſupra,in expoſitione literæ.

50 Si quis baptizaret ſine intentione faciendi quòd facit eccleſia, ſi talis baptizatus eſt adultus, eſt ſecurus de ſalute, quia bonum propoſitum eum ſaluat, neſciens intentionem baptizantis, ſi eſt puer credendum eſt, quòd Deus ſuppleat, ſecundum opinionem quam recitat Tho.in.iiij.ſen.ſupra,& in.iij. par.uidetur eam improbare. Tab. tamen tenet hoc pro meliori,& ſi conſtaret poſtmodum de intentione baptizantis, deberet puer iterum ſub conditione baptizari, quia intẽtio ut diximus neceſſaria eſt.

51 Recta intentio non eſt neceſſaria, dummodo intendat baptizans conferre ſacramentum, ſecundum Tho. ſupra, & Pa.in c.fi.de bapt. Similiter non requiritur bonitas, neque fides, ut ex prædictis patet,& ex Tho.iiij.ſen.diſt.vj.

52 Credens baptizare Socra. & baptizat Ioan. uere baptizat', ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxx.q.i.ar.i.ad.iij.quia caracter baptiſmalis non cauſatur ex intentione baptizantis directe,ſed ex elemento materiali exterius adhibito,intentio autem operatur, ut dirigens elementum materiale ſolum ad effectum proprium.

53 Quando baptizatur monſtrum, ſi clare apparet quòd ſint duæ animæ, quia ſunt duo capita & duo pectora, &c. baptizentur ſigillatim unus poſt alium. Si uero non poteſt decerni, primo baptizetur unus determinate, uidelicet, hic, uel hic, & non uage, poſt alius ſub conditione, s.Tho.in quol.

54 Omnes tenentur baptizari, quia ſine baptiſmo ſalus nõ eſt, etiam quòd eſſent in utero ſanctificati, quia per baptiſmum accipiunt caracterem, quo Chriſto figurantur, quem per ſanctificationem non habent, Tho.iij.par.q.68.ar.i.

55 Baptizandi non ſunt, perſiſtentes in mortali uoluntarie, quia Chriſto ſic incorporari non poſſunt, ſi tamen baptizentur, recipiunt caracterem alijs concurrentibus, ſecundum Tho. ſupra, non autem recipiunt gratiam, ſed recedente fictione, & uoluntate peccandi, baptiſmus incipit habere effectum ſuum. ita quòd peccata præcedentia baptiſmum delentur, quo ad culpam,& pœnam ſequentia uero, tantum quo ad culpam mediante contritione. Tho.iij. parte, ſupra.lxix.q.

56 Peccatoribus baptizatis nulla pœnitentia ſatisfactoria eſt imponenda, hoc enim eſſet iniuriam facere paſsioni, & morti Chriſti, quaſi ipſa non eſſet ſufficiens ad ſatisfactionẽ. Tho.

iij.par.q.lxviij.ar.v.iniungendum tamen eis eſt, ut male ablata reſtituant ſi habent,quia tenentur ceſſare à peccato, & læſum placare,& tenentur conteri de mortalibus ſi habent, non autem confiteri,quia primum ſacramentum eſt baptiſmus,Tho.ſupra.ar.vj.

57 In habentibus rationis uſum baptizandis, requiritur intentio recipiendi ſacramentum,aliter non recipiunt, & quando; clare ſciretur,non eſſent baptizandi, non autem in pueris: Tho.ibi.ar.7. Nec eſt neceſſaria fides ad recipiendum caracterem,quamuis ſit neceſſaria ad recipiendum gratiam. In pueris autem ſufficit intentio parentum, ſeu fides communis eccleſiæ. Tho.ſupra.ar.viii.

58 Pueri infideliũ inuitis parentibus baptizari non debẽt, quia eſt contra ius naturale,ſi non habent uſum rationis. Si tamen baptizentur,ſecundum Thom.ſunt baptizati. iij. parte quæſti.lxviij.ar. x. & quòd hæc ſit opinio Tho. Caie.ibi expreſſe dicit,quòd.S.Tho.hoc ſupponit, & ad hoc multum facit authoritas Aug.quam adducit Tho.ibi.iij.parte,ſupra. dicentis,quòd uoluntas patrum.ſ. iudæorum non nocet filijs. Pe.de pa.iiij.ſen.diſt.iiij.q.iiij.ar.ul.dicit quòd non debẽt baptizari,propter rationes.S.Tho.& quòd ſi baptizentur, non ſunt baptizati affirmat,quia non adeſt conſenſus parentum. Angelica,uerbo baptiſmus.xj.§.ij.&.xii.poſt Sco. dicit, quòd poſſunt baptizari & tenet, quòd debent baptizari, quia poſſunt uendi, ergo à fortiori baptizari, hoc argumentum, & alia, Soluit Caie.in.iij.parte.qu. ſupra. Hæc opinio eſt cõtra communem uſum eccleſiæ,quem in ſacramentis debemus ſequi. Opinio ergo.S.Th.uerior eſt & ſecurior,& ideo ſequenda. Si tamen unus parentum conſentiret, poſſent baptizari, uel alter eorum ſi ueniret ad fidem, dari deberet eidẽ filius, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxxix.q.i.ar.iiij.ad.iiii.Si uero di&ti pueri iam incipiunt habere rationis uſum, & cõſenſerint, baptizari poſſunt inuitis parentibus. Iam enim incipiunt eſſe ſui iuris quantum ad ea,quæ ad diuinum ius pertinent, & & poſſunt perſuaſione induci ad fidem, non coactione, ſecundum Tho.iii.par.ſupra.

59 Furioſi,& amentes à natiuitate,qui nunquam habuerunt rationis uſu,neque lucida interualla, ſunt baptizandi ſicut pueri in fide eccleſiæ. Amentes uero,qui prius ſanæ mentis fue-

runt,ſi quando ſanæ mentis erant conſtat eos habuiſſe uoluntatem ad baptiſmum,ſuperueniente amentia, uel furia, ſunt baptizandi, etiam inuiti. Secus ſi dum eſſent ſanæ mentis,nullum ſignũ apparuit in eis ad baptiſmum. Si uero fuerunt amentes etiam a natiuitate,tantum aliqua habent lucida interualla, debent quando habent lucida interualla baptizari,ſi petunt,& etiam conſtituti in amentia,ſi tamẽ prius uoluerunt baptizari. Melius tamen eſt, ut expectetur lucidum interuallum, niſi mortis periculum immineat,ut deuotius ſacramentum recipiant. Idem dic de dormientibus ſecundum Tho. ſupra.

60 Quum omnino coacte quis baptizatur interiori uoluntate renitente,non eſt baptizatus, qui autem coacte conditionaliter baptizari uult:ut ſcilicet mortem fugiat, non tamen ſponte recipit, eſt baptizatus, ſi intendit recipere ſacramentum,licet non recipiat gratiam, & cogendus eſt ſeruare fidẽ, ut in.c.maiores,de bap.& ſecundum Arc.flo.

Baptiſmus ſecundum Tho.iii.par.q.lxix.ar.i.&.iiii.ſen.ſupra. quantum eſt de ſe,tollit omnem culpam originalem,mortalem,& uenialem,& omnem pœnam debitam ſolui in purgatorio,uel in inferno.c.regenerãte,de con.d.iiii.quãuis quandoque culpa uenialis poſt baptiſmũ remaneat, mortali ſublata culpa, propter indiſpoſitionem recipientis. Non tamen tollit pœnam quæ debetur in foro exteriori, ſecundũ Tho. Et dicit Pe. de pa.quòd non tollit ſuſpendium à fure, nec pœnam eccleſiaſticam,ut irregularitatem, quæ ex bigamia contrahitur,ſed illam, quæ ſequitur homicidium, ſecundum ueriorem opinionem.c.ſi quis uiduã.d.50.gl.tamen,in.c. deinde.d.xxvi.uidetur dicere,quòd tantum tollit illam, quæ ſequitur homicidium cum peccato:infra Bigamia.§.viii.Irregularitas.§.lxxxvii. Ex his ſequitur,quòd quis accuſari poſsit in iudicio de his,quæ ante baptiſmum fecit,ſecundum Pa.in.c. de his:de accu.

61 Baptiſmus delet infamiam, in. c.ſine penitentia, de con.diſt. iiii.ibi gl.quia per baptiſmum tollũtur peccata,& conſequenter, quæ ex peccatis in quantum peccata,conſequuntur, & quia infamia ſequitur peccatum ſub ratione peccati,ideo tollitur, ſecus de irregularitate,ut ſupra eſt dictum.§.lxxi. Multos alios effectus efficit baptiſmus, nam caracterẽ imprimit,

gratiam confert,niſi ſit ob ex impediens, & poteſtatem confert homini,ad alia ſacramenta recipienda.

BELLVM.

1 Bellum iuſtum dicitur,quãdo adſunt hæc tria,uidelicet authoritas principis, de qua.xxiii. q.i.c.culpatur, iuſta cauſa bellandi, de qua,in.c.dominus noſter.xxiii.q.ii.& recta intentio bellantium,de qua,in.d.c.culpatur.Nonne principis,intellige Papam,Imperatorem, Regem, dominum liberum ſuperiorem non habens.xxiij.q.j.c.j.& ſecũdum Inn.in.c.olim, el.ij.de reſt.ſpol.Rex Franciæ,Hyſpaniæ,& ſimiles, ſuperiorẽ non recognoſcunt Quantum uero ad bellandum reſiſtendo impugnantibus,non requiritur dicta authoritas, ſecundum Arch.flo.iij.parte.ti.iiij.c.ulti.quia de iure naturali, licet uim ui repellere a ſe,& a ſocijs cum moderamine inculpatæ tutellæ,& incontinenti:in.c ſignificaſti,el.ij.de homi. 2

2 Quo ad cauſam Tho.ſecunda ſecundæ.q.xl.tunc dicitur iuſta,quando ulciſcuntur iniuriæ,quas populus,uel ciuitas uindicare neglexerit,ut in.d.c.dominus noſter, ſi ſint contumaces,uel rebelles eccleſiæ,uel Imperio, ſi quis defendit ſe, uel ſuos,uel paternas leges.c.ſi nulla.xxiij.q.viij. defenſio Regni, uel ãcquiſitio ſui iuris,quando non habet ſuperiorem,a quo ius habere poſsit:infra,irregularitas.§.xxxv. 3 4

3 Quo ad rectam intentionem dicitur, quia tunc recta eſt, qñ intenditur ut promoueatur bonum uel ut malum uitetur, ſecundum Arch.flo.ſupra & non ex odio,uel liuore uindictæ, ſed zelo iuſtitiæ, & deficientibus his ,uel uno ex his tribus, bellum dicitur iniuſtum, & ex propria ratione eſt peccatum mortale.

4 Si bellum eſt iuſtum,nullum peccatum eſt militi ſcienti, ferre opem.Si uero certum non eſt quòd ſit iuſtum,iubente domino non peccant ſubditi bellari, obedientia enim eos excuſat,neque tenentur diſcutere,an ſit iuſtum,uel non, dummodo non credant firmiter eſſe iniuſtum, tũnc enim contra cõſcientiam agerent,& ſic peccarent, ſicut ſi conſtaret eſſe iniuſtum bellum,quia tunc non tenentur obedire. Non ſubditi autem,& extranei,qui ante bellum non erant confederati cũ principe,ſi audito bello ueniunt pro ſtipendio, & neſciũt an ſit iuſtum uel iniuſtum,nec curãt ſcire, manifeſte ſunt in ſtatu damnationis.Secus ſi ſubditi eſſent iuſsi,ut dictum eſt,ex

Caie. quamprimum tamen certi ſunt, quòd bellum eſt iniuſtum, tenentur recedere, & quæ ſic acquirerēt, non eſſent ſua, c. qui culpatur. xxiij. q. j.

5 Clericis prohibetur bellare. c. clerici. xxiij. q. viii. tum propter inquietudinem: tum propter contemplationis impedimentum, tum quia eis non competit ſanguinis effuſio. Poſſunt tamen aſsiſtere iuſte bellantibus, ut eis de rebus ſpiritualibus ſubueniāt. c. quòd ortatu. xxiij. q. viij. infra, irregularitas. §. xx. &. lviii. Licet prælatis eccleſiaſticis ob defenſionem rerum eccleſiæ, uel fidei, inuocare auxilium ſeculare, contra uiolentos hortari tales, non ut occidant, uel mutilent, ſeu uulnerēt, ſed ut fidem, patriam, uel eccleſiam liberent, uel terram ab infidelibus occupatam ad Chriſtum reducant. Et quāuis in huiuſmodi bellis homines occidantur, eis non imputatur, immo ſe non opponentes malefacerent, ut in. c. de occidendis. xxiii. q. v. infra, Irregularitas. §. lv.

6 In bello iuſto licet uti inſidijs, non in dicendo falſum, uel nō ſeruando promiſſum, (hæc enim nunquam licent) ſed occultando inimicis conſilia, tractatus, ſimulando fugam, abundātiam, & ſimilia: hæc enim iuſtitiæ non repugnant, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xl. ar. iii.

7 Diebus feſtis, & prohibitis in iure, in. c. treguas, de treg. & pace, bellari non licet ſine neceſsitate, ceſſante uero neceſsitate bellandi, ſi quis bellatur in prædictis diebus, peccat, ſed non mortaliter, ſecundum Caie. ibi in ſumma, niſi propter hoc diuina omitteret, ut miſſam, quia hoc ſeruile opus non eſt, ſicut nec corizatio, ut dicit Caie. ſecunda ſecundæ. ſupra. ar. ult. Nec tempore treguæ conuentionalis, pugnare licet inuadendo: ar. c. Si nulla. xxiii. q. viii. & c. i. de treg. Et credo mortaliter peccare, qui contra hanc fidem datam, frangit treguam, alia parte ſeruante.

8 Capta uiolenter ab hoſtibus in bello iuſto, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxvi. ar. viii. ad. i. ſunt capientium, nec tenentur reſtituere, licet quandoque mortaliter peccent ut ſi ex cupiditate, odio, uel alia mala intentione faciant principaliter. Idem tenent Hoſt. & Arc. in. c. dominus. xxiii. q. ii. Ex hoc ſequitur quòd quando dominus belli totum intereſſe ſuum, & ſuorum habuit, non debet ultra procedere, nec petere, & illa, quæ fuerunt ablata ab armigeris, uel damna data antequā

eſſet ſibi ſatisfactum, uel reus exponeret ſe ad ſatisfaciēdum, non ponuntur in ſortem, quia propter contumaciam, uel rebellionem, facta ſunt ſua. Hęc ſecundum Arch. flo. iii. parte. ti. iiii. c. ii. §. iii. & Piſ. uer. bellum. §. v. & gl. in. d. c. dominus. Si autem bellum fuit iniuſtum ratione authoritatis, uel cauſæ, tenetur ad omne damnum, & intereſſe, cuius fuit ſufficiens cauſa, ſicut de rapina: ar. c. ius gentium, diſt. i.

9 Reperti in terris iniuſtæ bellantium, qui dominis non dederunt conſilium, auxilium, nec fauorem, non ſunt ſpoliandi, neque in aliquo puniendi. Pœna enim tantum ſuos actores tenere debet. ut in. c. quæſiuit, de his quæ fiunt a ma. per. ca. Similiter neque clerici, religioſi, cōuerſi, peregrini, mercatores, tranſeuntes (non autem incolæ ſecundum Caie.) ruſtici euntes, & redeuntes, uel exiſtentes in culturis agrorum, animalia quibus arant, & ſemina portant. ut in. c. innouamus, de tre. & pa. moleſtanda ſunt.

10 Caietanus tamē in ſumma, ibi dicit, quòd ſi ciuitas aliqua ex iuſto bello in prædam daretur liceret cuiuſque ciuis bona diripere, licet aliquis eorum forte eſſet innocēs, quia ſententia iuſtitiæ bellicæ, non tenetur diſcutere an aliqua pars reipub. ſibi iniuſte hoſtis, ſit innocens, quia præſumitur tota hoſtis, & totam habet pro hoſte, & totam damnat, & iuſtæ per ſe loquendo accipit, quāuis innocens per accidens patiatur. Secus eſſet ſi ex intentione contra innocentem ageretur. Et quia perſonæ exceptuatæ in. d. c. innouamus, non ſunt pars populi, ideo iniuſtæ diripiuntur. Quando ciuitas aliqua poteſt dici deliquiſſe, & iuſtæ dari in prædam, ut poſsis iudicare de raptis ibi, infra excommunicatio. iii. notabili. iii. & infra ciuitas. §. ſecundo.

11 Exiſtentes in bello iniuſto, tenentur de damnis illatis, niſi ex ignorantia legitima excuſentur, quæ tamen non excuſat a reſtitutione ablatarum rerum apud eos remanentium, quando compertum eſt bellum fuiſſe iniuſtum, ſecundum Caie. ibi in ſumma.

12 Exiſtentes in bello, ſiue iuſto, ſiue iniuſto, non debēt alicui calumniam facere, & debent eſſe contenti ſui ſtipendiis, ut dixit Io. Ba. & mortaliter peccant ruſticos apprimendo, & hoſpitando ad diſcretionem (ut dicitur) immo ſine diſcretione, & alia latrocinia committendo, nec excuſantur, ſi ſtipēdia eis

non dantur, quoniam ex hoc, bona ciuium, uel ruſticorum, eis non ſunt obligata, neque authoritas capitanei eos excuſat, niſi in pœnam eis inflictam hoc fieret, ut ſi eſſent rebelles, &c. Si tamen conſuetudo probata haberet, ut ligna, & paleas militibus hoſpitatis darent gratis, tolerari poſſet, nec de mortali eſſent damnandi: ex Caie. ibi, in ſumma.

13 Habens iuſtum bellum, ſecundum Gul. non tenetur de illis damnis, quæ ipſe, uel ſui, bona fide intulerunt, aut a quibus commode abſtinere non potuerunt. Si autem animo craſſandi malitioſe intulit, potẽs ſibi alias conſulere, reſtituere tenebitur, & damnorum illorum cum damnis propter quæ motum eſt bellum compenſatio fiet, facta hinc, & inde diligenti computatione. Suis uero bellatoribus ſubditis, qui ſe, & ſua exponere tenentur pro domino, de damnis paſsis ab aduerſarijs reſtituere non tenetur talis iuſte bellans, niſi quando fuiſſet negligens in defendendo eos. Similiter neque tenetur eis, qui ex debito uenerũt, uel cauſa humanitatis, uel conſanguinitatis de damnis paſsis: in. c. nec inferenda. xxiij. q. iij. neque illis quos pro certa mercede conduxit, ſed tantum illis, qui uocati ſimpliciter uenerunt. Et intellige de damnis, quæ mandans, ſeu uocans potuit ueriſimiliter aduertere.

14 Bellum iniuſtum exercens, primo tenetur aduerſarijs de dãnis omnibus datis, ſecundo, ſuis hominibus de damnis ab aduerſarijs receptis iuſtæ pugnantibus, ſi tamẽ ipſi homines iuuerunt eum bona fide, uel fuerunt inducti eius conſilio, timore, uel coactione, & de ſe non erant facturi. Secus ſi mala fide uenerunt: nam in re turpi nulla contrahitur obligatio, Inſti. mandati. §. illud. Similiter tenentur omnes, qui in tali bello fuerunt principales, ita quòd ſine eis non fuiſſet factũ. Alij autem de damno, quòd ſinguli contulerunt uerbo, uel opere, ſecundum Gul.

15 In dubijs, bellum præſumitur iuſtum, quando eſt ab eo, qui ſuperiorem non recognoſcit. ſecus quãdo eſt ab eo, qui ſuperiorem recognoſcit, ut in. c. in eccleſiarum, de conſti. Ideo ad illud accedere non debent, a fortiori quando ſciunt eſſe iniuſtum, ſecundum Pa. in. c. ſicut, de iur. iur. nec eos timor excuſat. Magis. n. timere debemus facere contra iuſtitiam, q̃ mori.

16 Si quis habet aliquid contra dominum ſuum, debet adire regem, quòd ſi contra regem habet diſcordiam, etiam quòd ex

parte ſua iuſtam cauſam habeat, non tamen debet bellari cõtra regem ſine licẽtia papæ, qui poterit monere regem, & excommunicare ſi ſit contumax, & licentiam mouendi bellum contra eum, ſecundum Gul. dare. Credo tamen, quòd poſsit reſiſtere regi contra iuſtitiam eum impugnãti, quia licet uim ui repellere, &c. Si Rex contra Imperatorem, uel econtra, non erit aliquis coram quo quærimonia adduci poſsit, niſi papa, tamen paſſus iniuriam, peccaret alteri mouendo bellum parato ad ſatisfactionem.

17 Domini bellantes, non poſſunt ſecundum. d. Gul. componere inter ſe de dãnis illatis ſubditis, qui cauſam non dederunt iniuſti belli, niſi ipſis liberi conſentientibus. Quod ſi domini componunt ipſis inuitis, in eorum præiudicium, tenẽtur eis ſatisfacere de rapinis, incendijs, & huiuſmodi damnis notabilibus, niſi hoc facerent ad euitandum eorum maius damnũ, ſicut maiores deuaſtationes, & ſimilia. Sic enim agerẽt negotium ipſorum ſubditorum. Debent ergo procurare, ut eis ſatisfiat. Poſſunt tamen deſiſtere a bellando, quando eis placet, quia ſicut habent authoritatem incipiendi bellum, ita & ceſſandi ab eo. Concordat Hoſt.

18 Congregato exercitu, ſi hoſtis iniquus, antequam ſit factus conflictus aliquis, offert plenam ſatisfactionem, non ſolum iniuriæ, & rerum, ſed etiam ſumptuum, tenetur princeps bellum reuocare, & ſatisfactionem admittere, quia ex quo offertur ſatisfactio, belli neceſsitas ceſſat, pro qua bellum eſt licitũ, ut in. c. nolli. xxiij. q. i. Poſtquam uero ſemiprælìatum eſt, & mortes hinc inde affuerunt, non tenetur, niſi uelit uti miſericordia, quia ſe habet ut iudex procedens ſecundum iuſtitiam uindicatiuam aduerſus perturbatores reipu. ſecundum Caie. ibi, in ſumma. Si Dominus uult alios bellando inuadere pro libito ſuæ uoluntatis, & non fauore reipublicæ, uaſalli proprie, qui tenent feudum ab eo, non tenentur eum etiã iubentem ſequi. c. de forma. xxij. q. v. niſi aliud habeat conſuetudo, uel pactum. Si dominus inuaditur, & timor eſt ſubitaneus, & improuiſus, omnes apti ad pugnam, ſeu cuſtodiam tenentur fauore reipub. & hac de cauſa, clerici tenentur ad cuſtodiam, in. c. peruenit, de immu. ec. ſi uero timor non eſt talis, tunc uaſalli proprie dicti, tenentur, per. d. c. de forma, & ueri milites, ſcilicet iurati. l. pe. ff. ex qui. ma. Alij uero non ſunt

compellendi,dummodo dominus ſufficiat per ſe de redditi
bus,qui ſi non ſuppetunt,tunc omnes tenētur pro ſalute do
minij,ut in.c.ſi nulla,&.c.omni timore.xxiii.q.viii.

20 Incendentes eccleſias non incaſtellatas ex propoſito, tenentur ſecundum Gul.ad emēdam,ſi uero ſunt incaſtellatæ,uel incendunt nōn ex propoſito,ſed a caſu:dantes operam rei licitæ bellando,& ſi alias commode pugnare non poſſunt, & bellum eſt iuſtum,non tenentur ad emendam de damno.

21 Rapientes bona clericorum,ſeu eccleſiarum, quæ ſunt in terra illa,contra quam bellum agitur, uel bona ſecularium exiſtentia in eccleſijs,niſi concedente prelato eccleſiaſtico,debēt reſtituere,ſecundum eundem Gul.niſi eſſent uictualia repoſita ibi ab iniuſtæ pugnantibus, ad eorum ſuſtētationem,uel eorum arma,uel alia,quibus iuuabantur.

22 Si aliqui fugiant ad eccleſiam,quam incaſtellauerūt, ut inde pugnarent contra iuſtæ bellantes,non gaudent immunitate eccleſię,quam ipſi uiolauerunt inde pugnando,ideo poſſunt capi,& extrahi a iuſtæ pugnantibus,ſecundum eundem Gul. infra,emunitas.§.v.

23 Capti in bello iuſto ſerui efficiuntur capientium, quāuis hodie inter Chriſtianos non ſeruetur hæc lex, & bona efficiuntur capientium:debent tamen capitaneo aſsignari, ut diſtribuat unicuique ſecundum merita,ut dicit Bar.in.l.ſi quid bello.ff.de capti.niſi conſuetudo habeat,quòd unuſquiſque ſibi retineat,quòd capit.

24 Imperatorem uolentem contra eccleſiam mouere bellum, ſubditi non tenentur ſequi,nec ei obedire, ſecundum Io. de lig.quia cum teneatur eam defendere,non poteſt eam impugnare:& indicendo bellum, meretur hoc priuilegio ſpoliari propter abuſum.c.priuilegium.xj.q.iij.

25 Papa bellum contra Imperatorem ſciſmaticum, hæreticum, uel uſurpantem eccleſiarum iura mouente, omnes fideles tenentur Papam adiuuare, & uaſalli Imperatoris a iuramento poſſunt abſolui,& declarari,quòd non tenētur.xv.q.vj.c.nos ſanctorum,ſecundum Io.de lig.& Arch.flo.

26 Barone uno mouente bellum contra ſuum regem, & iubēte ſuis hominibus iuratis ut eum adiuuent, non tenentur ipſi præbere auxilium ad hoc,ſecundum eundem Io.de lig.

27 Pugnante uno barone contra alium baronē,& uocante ſuos

in auxilium, qui ſimul uocantur a rege ſui baronis pugnante contra alium regem, homines uocati, primo ſeruient regi, qa ad maius tribunal uocantur, ſecundum Io. de lig. & etiam qa pro maiori bono uocantur, ſcilicet pro defenſione coronæ.

28 Vaſallus iuratus duorum dominorum, uocatus ab utriſque in auxilium, debet perſonaliter iurare primum, & per ſubſtitutum iuuare ſecundum, ſi hoc patiatur natura feudi. ſecundum Io. de lig. & Arch. flo.

29 Vaſallus, ſecundum glo. xxij. q. v. c. de forma, tenetur iuuare dominum contra patrem ipſius domini, & patrem contra filium, ratione iuramenti. Gl. tamen, in c. quoniam multos. xj. q. iij. aliqualiter ſentit contrarium. ſed conſideranda hic eſſet qualitas ſubſidij impendendi, ſecundũ Arc. flo. poſt Io. de lig.

30 Vaſallus tenetur ſequi dominum euntem ad bellandum ultra mare contra barbaros, ſi prædeceſſores domini hoc conſueuerũt facere, & ipſe etiam debet: exemplo liberti, qui tenetur ad operas conſuetas. l. operę. ff. de ope. liber. prouidebitur tamẽ a domino de moderato ſumptu, ad arbitrium boni uiri. Serui autem indiſtinctæ tenẽtur ſequi dominum ubique, niſi nimis ſeuiret in eos, & liberti ad operas impoſitas, non autem inconſuetas.

31 Confederati dominis, ſunt omnino liberi, nec eis tehentur, niſi in his, quæ ex pactis promiſſerunt, quæ ſemper ſunt ſeruanda. ff. de pac. l. j.

32 Non omnes ſubditi iuriſditioni, tenentur ire ad bellum, ut perſonę, quę excuſantur ab oneribus perſonalibus, ſicut ſunt minores, ſenes, infirmi, grauati liberorum numero, profeſſi, & mulieres.

33 Licet clericis prohibitum ſit pugnare manu propria, ut in c. clerici. xxiij. q. viij. tamẽ in caſu neceſsitatis, ne ciuitas, uel exercitus euertatur: in quo caſu ſi legiſlator adeſſet diſpenſaret, poſſunt pugnare, ut dirigendo bombardas, alijs ad hoc non exiſtentibus, uel alio modo. ut defendant, ſed non pro uictoria conſequẽda de hoſtibus, quia non eſt ita neceſſaria, ſicut defenſio patriæ, niſi in aliquo caſu quando uictoria habita eſſet cauſa magnæ pacis eccleſiæ, & protectionis fidei: Caie. ſecunda ſecundæ. q. xl. ar. ij. Et non ſolum hoc poteſt, ſed in tali articulo neceſsitatis tenetur. Nec obſtat quôd fiat irregularis, ut ibi dicit Caie.

34 Duce belli capto,& humiliato,ac deſiſtere uolenti, uenia eſt danda, dummodo ex conceſsione ueniæ pacis turbatio non timeatur:in.c.nolli.xxiij.q.j.alioquin plectendus eſt.

35 Qui tenentur ire ad bellum, non obligantur ire cum armis, equis,& proprijs expenſis,ſecundum Inno niſi ex ſpeciali pacto,ſe ad hoc obligauerint. Vide.c.de forma.xxij.q.v.

36 Prælatis licet indicere bellum pro temporali iuriſditione, ut not.Inno.in.c.quod in dubijs, de pœ. & epiſcopus pro cauſa ſpirituali, ut pro extirpandis peccatis,uel bonis eccleſiaſticis defendendis uti poteſt bello,ut in.c.Maximianus.xiij.q.iij.cō cordat Hoſt.in ſum.Et pro iniuria ſui ſubditi,de qua iuſtitia non fit,ſecundum Inno.in.c.dilectus.de appel.non tamē contra iudæos, quia ubique parati ſunt ſeruire, nec Chriſtianos perſequūtur:bene tamen cōtra ſarracenos.xiii.q.viii.c.diſpar.

37 Qui interfuit bello licito,in quo mortui ſunt homines,non tamen ipſe interfecit,nec mutilauit,nec cauſam ad hęc dedit, ſi aliter idoneus eſt,ſine alia diſpēſatione ad ordines promoueri poteſt. Secus ſi fuit in bello iniuſto,in quo occiſi ſunt homines, licet ipſe non dederit cauſam, ſecundum Ray.&.c. ultimo.xv.q.j. Credit tamen cum prædictis, per epiſcopum poſſe diſpenſari:ar.in.c.j.de cle.pug.in duel.

38 Clericus rapiens aliquid in bello iuſto tenetur reſtituere ei, a quo rapuit ſi ſcit,alias dare pauperibus, quia ſicut nō licuit ei pugnare: nec etiam rapere, nec dominus ei potuit hanc licentiam concedere,ſecundum Veruer. Si tamen ab aliis,qui rapuerunt iuſtæ aliquid detur,poteſt retinere, ſecundum tamen Monaldum dominus poſſet dare licentiam retinendi, poſtquam rapuit,quamdiu bellum durat.

39 Eccleſia non poteſt incaſtellari ad offendendum aliquem,ſecundum Arch.in.c.ſanctorum patrum. x. q.j.ad defenſionem uero bonorum, & eorum, qui in caſu licito ad eam confugiunt incaſtellari poteſt,ar. in.c.cum eccleſia, de immu.eccle. concordat Inno.& Hoſt.

40 Papa poteſt dare licentiam clerico pugnandi in bello iuſto, ſine non irregularitatis,ſecundum Cal.in.c.petitio,de homi. quia irregularitas eſt de iure poſitiuo tantum. c. is qui, de ſen.ex.l.vj.

41 In bello iuſto chriſtiani uti poſſunt auxilio infideliū, exemplo Machabæorum,qui cum Romanis confœderationem ſe

cerunt,ut dicitur li.i.Mach.& fideles infideli domino auxiliari poſſunt,ſecun.Pa.in.c.quòd ſuper his,de uo.& uo.re. uide Oldr.conſi.lxvij.infra,infidelitas.§.xi.Not. quòd licet milites uadant ad bellum iuſtum,ex cauſa iuſta,& ex authoritate indicentis, & pugnent, occidantque hoſtes non zelo iuſtitiæ, ſed liuore uindictæ, & rapiant eorum bona, nihilominus peccant mortaliter, ſicut iudex occidens reum ſecundum iuſtitiam, ſed non zelo iuſtitiæ: non tamen reſtituoni obnoxij ſunt, quia iuſte eorum bona in prædam data fuerant.

BENEDICERE.

1 Benedicere communiter conuenit ſanctis hominibus ſolenniter uero cum uerſu: adiutorium noſtrum, &c. conuenit epiſcopus in ſua dioceſi, & archiepiſcopis in ſua prouincia, & legatis in terris ſuæ legationis, & abbatibus, quibus ex priuilegio conceſſum eſt,ut no.in. c.miniſtrare. xxvj. q.vj. Benedicere ſimpliciter pertinet ad ſacerdotem in miſſa, abſente epiſcopo, uel præſente de eius mandato. c.denique. d.xxj. Videtur tamen permittere ut benedicat, dum permittit ipſum celebrare,cum benedictio ad miſſam pertineat, ut in.c.miſſas,de con.d i.ar. c.præterea,de of.de le.

2 Benedicere non conuenit minori, præſente maiore. Tho. quol.iiij.qu. xij.

3 Benedici debet iterum ueſtis,quæ ita repetiatur, ut adeo deformetur,quòd ſine ipſa repetiatione, cum ea celebrari non poſſet,ut ſi amoueantur manicæ,quia formam amittit.ar.in. c.i.de con. ec. & al. ſecus de ſtola ſi breuietur, quia breuitas non mutat formam. Eodem modo dic de manipulo,corporali,uel ſimilibus,quæ non habent propriam formam. Vnde ſecundum Pe.de pal.de longo manipulo liceret facere ſtolam,& econtra: & cingulum ruptum poſſumus connectere, uel ex una parte nos cingere.de caſula dupla poſſumus facere duas,dummodo ambæ maneant integræ. Idem de ſtola dupla.Quis poſsit has ueſtes benedicere,ſupra. abbas.§.viij. infra,conſecratio.§.xij.

4 Benedicere non poteſt mulier, niſi ut bonus chriſtianus. c. noua,de pæ.& re.quia quæ ſunt ordinis, non cadunt in muliere: in.d.c.noua.

5 Benedicere menſam pertinet ad ſacerdotem, & præſente illo

diaconus non poteſt, niſi eſſet cardinalis, ſecundum not. xciij.diſt.c.legimus.

6 Benedictio aquæ eſt certi ordinis,ſecundum Inno.in.c. i. de ex.præla.l.vj.Ideo eſſet irregularis,excommunicatus, uel ſuſpenſus,illam benedicens. ſupra, Aqua.§ iii.Secus de benedictione menſæ,quæ non eſt ordinis. De benedictione aquæ, ſupra,aqua.§.j.

7 Libri eccleſiaſtici non ſunt benedicendi,ſecundum Gl.in.c.i. de pig.Quis poteſt calicem,corporalia,&c.benedicere,ſupra, Abbas.§.viij.infra. Conſecratio.§.i.De benedictione nuptiarum,infra,impedimentum.§.lxij. Nuptiæ,per totum. Veſtes benedictæ à ſciſmaticis, ſunt rebenedicendæ, ſecundum Pe. de pal.iiij.diſt.xxiiij. licet ille,cum quibus celebrauerunt, nō ſint rebenedicendæ,ſecundum eundem Pe.ibi, ſicut nec altaria, in quibus celebrauere, reconſecrari debent: de ſa. non ite.c. nobis.

BENEFACERE.

1 BEneſacere tenemur ſecundum præparationem animi omnibus,ſi tempus,neceſsitas,& facultas adſint, magis tamē, & prius propinquioribus,niſi tempore neceſsitatis magnæ, in qua plus extraneo quam propinquo tenemur, ſi in eo ſit extrema neceſsitas,& non in propinquo,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxxj.ar.j.ij.&.iij.

2 Benefacere non ex amore,ſed timore, reputatur non benefacere.xxiij.q.v.c. ad fidem infra,Elemoſina.§.i. Malis in auxilium naturæ, non autem culpæ benefacere debemus. Tho. ſecunda ſecundæ.q.xxv.a.vi. Ro.xiij.lec.ii.fi.

EENEFICIVM.

1 BEneficium eccleſiaſticum ſecundum Feli.in. c. in noſtra, de reſc.eſt duplex.ſ.ſæculare,& religioſum,à rectore.Nam ſæculare eſt,quod per clericum ſęcularem,uel per plures fuit gubernatum,religioſum uero eodem modo per religioſum. Nec gubernatio alicuius ſæcularis frangit præſcriptionem præcedentis regularis, niſi eſſet per tempus annorum.xl. & fuiſſet ibi poſitus,ut mutaretur ſtatus, quod epiſcopus facere poteſt, & ſecundum eundem Feli. in impetratione debet fieri mentio, an ſit beneficium ſæculare, uel regulare, aliter impetratio non ualet. Vide ibi dictum Feli. qui multa dicit

pertinentia ad regulas cancelariæ, ut citat Tab. uer. beneficium.ij.in princi.
2 Beneficium regulare diuiditur in ſimplex,ut canonicatus regularis,& duplex,ut abbatia,prioratus,& habẽs iuriſditionẽ.
3 Beneficium ſęculare diuiditur,quoniam aliud eſt ſummum, ut papatus,aliud maius,ut epiſcopatus, aliud mediocre, ſeu duplex,ut dignitas, perſonatus uel aliud habens curam animarum. Aliud ſimplex ut canonia,capellania, aduocatio, & huiuſmodi. Aliud non habens adminiſtrationem,quod largo modo dicitur beneficium,ut quando quis habet beneficium non in titulum,ut ſunt capellani,ad nutum amouibiles, ſed quando habet in titulum aliquod beneficium, cui eſt aſsignata dos, quantumcunque ſit ſimplex, dicitur habere beneficium cum adminiſtratione,ſecundum Ge.in.c.præſint,de of.ordi.l.vj. Et quia omnia iſta aliquam ſpiritualitatem includunt,ideo dicuntur beneficia eccleſiaſtica.
4 Eſt & aliud beneficium.ſ.ſimplex præbenda, ſine ſpiritualitate, quæ poteſt conferri laico, ſecundum Pa.in.c. dilecto, de præben.quinto notabili,ex quo ſequitur,quòd habens à papa præbendam ſine ſpiritualitate,non oportet quòd ſit clericus,uel quòd dicat officium,ex quo non eſt beneficium eccleſiaſticum,ſecundum Feli.in.c.ad audientiam, de reſcri.
5 Beneficium eccleſiaſticum per ordinarium regulariter cõfertur,niſi ex ſtatuto ſpeciali,uel conſuetudine,ad alium pertineat,ſemper alium inferiorem prælatum, in conferendis beneficijs ius epiſcopale habentem: quia talis ſecundum Pa.in.c.quæſitum,de re.permu.exercet omnia iura epiſcopalia,quę ſunt iuriſditionis.
6 Capitulum, ſede uacante,non poteſt illa conferre, quæ ad epiſcopi collationem ſpectant, quæ uero ad epiſcopum, & capitulum communiter pertinent,poteſt: poſſet etiam huiuſmodi beneficia conferre epiſcopo ſuſpenſo à collatione beneficiorum, etiam ſi epiſcopus in tali collatione haberet intereſſe,tanquam prælatus, & idem poteſt epiſcopus capitulo ſuſpenſo,uel maiori parte,uel omnibus maiori excommunicatione excommunicatis.c.ſi ad epiſcopum. ne ſe.ua. l. vj. Si uero ad epiſcopum cum conſilio, uel aſſenſu capituli ſpectat,non poteſt ſe intromittere,niſi ſuſpenſus eſſet in mora petendæ relaxationis. Si autem capitulum, uel alius. de

conſuetudine, uel ſtatuto, debet conferre de conſenſu epiſcopi, defuncto epiſcopo, uel in remotis exiſtente, ita quòd in breui eius præſentia haberi non poteſt, non propter hoc debet differri collatio. ut in.d.c.ſi ad epiſcopum.

7 De collatione beneficiorum ad papam ſpectantium, quia parum ad confeſſores pertinet ſcire, pertranſeo: tamen uide Thab.uer.beneficium..§.v.&.c. licet.el.i.c.ſtatutum.c.præſenti.c.ſi apoſtolicam, de præben.l.vj.& Feli.in.c.in noſtram, de reſcrip. Præſentanti à patronis ſede uacante, licet ſi epiſcopus uiueret ad eum pertineret à capitulo tamē poſſunt admitti, & inſtitui, ut in.c.& ſi capitulum, de inſti.l.vj.

9 Si epiſcopus abſenti conferat beneficium. licet non fiat illius donec conſenſerit, tamen epiſcopus non poteſt alteri cōferre, donec ille recuſauerit, & ſi conferat non tenet collatio, niſi terminum aſsignaſſet, infra quem conſentiret, quo elapſo, & non conſentiente, poteſt conferre. Si autem conſentit elapſo termino antequam alteri detur, ualet: in.c. ſi tibi abſenti, de præben.l. vj.

10 Epiſcopus, uel alius, cui mandatum eſt prouideri clerico pauperi de beneficio, non tenetur amplius prouidere, ſi ipſe clericus aliud beneficium conſecutus eſt, ut in.c.ſi pauper, de præben.l.vj.

11 Epiſcopus tenetur prouidere de beneficio ei, quem ordinauit in ſacris.c. cum ſecundum, de præben. Similiter ei, quem per alium ordinari commiſsit, ut certa perſona: de præben. l.vj.c. ſi epiſcopus, niſi ſuam, uel paternam hæreditatem, unde ſuſtentari poſsit, habeat, ſecundum gl.in. d.c.ſi epiſcopus uide ſupra, Archidiaconus.§.v.

12 Ordinatus ad titulum patrimonij paterni poteſt illud uendere, ſecundum ueriorem opinionem, ſicut poteſt beneficio renuntiare, niſi bona patrimonalia tranſiſſent in beneficiū.

13 Si epiſcopus commiſsiſſet ordinari clericos talis uillæ, uel ſuæ dioceſis, ſolum in generali, non tenetur ipſe committēs eis prouidere, ſed ordinator. Neque etiam tenetur pro ordinatis ad ordines minores: in.d.c. ſi epiſcopus.

14 Promittens alicui de beneficio non uacante prouidere, uel qualitercunque promittat cum potuerit, nō tenetur, & promiſsio eſt nulla.c.deteſtanda.de conceſ.præb.l.vj.

15 Recipient beneficium eccleſiaſticum de manu laici, ſecundū

Inno.in.c.quiſquis,de elec. ipſo iure eſt intelligibilis, poteſt tamen epiſcopus diſpenſare cum eo,ſecundum eundem: ar. in.c.nuper,de ſententia ex infra,eccleſia.§.xiij.

16 Poteſt quis renuntiare beneficio, ut alij prouideatur dūmodo in actu renuntiationis non deducat in pactum,ſed ipſam renuntiationem pure,& libere faciat,ſecundum Pa.in.c.dilecto,de præben.aliàs eſſet ſimonia,ut dicit gl.in. d.c. dilecto. Si autem gerit in animo deducere in pactum dummodo nō faciat pactum,licet ſit ſimonia mentalis, & conſequēter mortale peccatum,non tantum punitur per eccleſiam,ſecundum Feli. in. ca. quia ueriſimile,de præſum. circa prin. infra, Renuntiatio.§.iij.

17 Eſt regula canzelariæ. xviij. quòd infirmus renuntians, uel permutans, uiuat per dies.xx.poſt mortem beneficium dicitur uacare.

18 Beneficium eccleſiaſticum ſolum dari poteſt clericis nō coniugatis,& habētibus ętatē debitā, ut infra dicemus.§. lxxxiij.

19 Coniugatus clericus, nedum eccleſiaſtica beneficia, ſed nec etiam eccleſiaſticam adminiſtrationem habere poteſt,& credit Pa.quòd per hoc,non poſsit eſſe uicarius epiſcopi,in.c.ſane,el.i.de cleri.coniu.quòd tenent doc.c.i.eo.ti.l.vj.infra,uicarius. Nec poteſt cum eo diſpenſari per epiſcopum, ut habeat beneficium eccleſiaſticum,licet per papam,ſecundū Pa. in.c.Ioan.de cle.coniu.

20 Si beneficiatus contrahat in ſacris per uerba de præſenti, ſecundum doc.in c.i.de cle.coniu.non eſt priuatus ipſo facto, ſed priuandus,quia matrimonium non tenet, ideo uxorem dimittere compelletur,& eſt excommunicatus. infra, excommunicatio.xlv.impedimentum.§.xlii. Si uero eſt in minoribus tantum, & contraxit ſponſalia, ipſis ſolutis ad beneficiū ſuum redire poterit. Secus ſi contraxit per uerba de præſenti matrimonium,non recuperabit beneficium, quia uinculum incompatibile cum ipſo beneficio contraxit. Eodē modo perdit beneficium clericus in minoribus contrahēs cum conſanguinea, & quòd probata conſanguinitate matrimonium rumpatur. Quomodo epiſcopus diſpenſat, ſupra apoſtata.§.xiij.

21 Filius legitimus ſacerdotis,poteſt obtinere beneficium eccleſiaſticum in eccleſia patris,ut in.c.ad hæc, de fi. presb.dum-

modo non ad illas dignitates,uel præbendas,quas immediate pater eius habuit, non promoueatur.c. conſtitutus, de fi. presb.Idem de nepotibus dic, de iure in hæreditatem ſuccedentes,ut ſunt nepotes per rectam lineam deſcendentes,qui filiorum nomine intelliguntur . Inſti.de here.qual. & dif.§. ſui,ſecundum Hoſt.&.c.ad extirpandas,de fi.presb.

22 Nepos,ſecundum Hoſt.poteſt poni in eccleſia,quā auus eius habuit,patre eius uiuente, non autem mortuo , quia in primo caſu ceſſat ratio ſucceſsionis, & non in ſecundo.

23 Si pater habuit perſonatum,immediate filius nō poterit habere uicariam in eadem eccleſia.c.Michael,de fi.præ. & econtra.in.d.c.conſtitutus,de fi.presb.

24 In beneficio ſimplici,cui nō imminet animarum cura , cum illegitimo poteſt epiſcopus diſpēſare.c.is qui,de fi. præ.l. vj. & non oportet ſecundum gl. ibi diſtinguere , an ſit ſpurius adulterinus, uel naturalis . In alijs autem ſolus papa . infra. diſpenſatio.§.xxij.

25 In canonicatu in eccleſia cathedrali,poteſt epiſcopus diſpenſare cum prædictis,ſecundum Arc.in.d.c. is qui, ex quo non inuenitur prohibitum . Concor. Ge. & Io.mo. quamuis alij dicant: non tamen primum melius.In perſona tu autem,uel dignitate ſine cura, non poteſt,ſed tantum papa,ſecundum gl.in.d.c.is qui,& eam doc.communiter ſequuntur.

26 In rectoria,& omni beneficio,cum prædicti s poterit diſpenſare epiſcopus,dummodo non cadat nomen dignitatis, uel perſonatus,uel curam animarum habeat . Quidam uero tenent contrarium , ut dicit Ge in. d. c.is qui. Et quia hæc habent uarias opiniones,& maxime de diſpenſatione in beneficio ſimplici cum cura animarum,quia quidam uolūt quòd epiſcopus poſsit,ideo uide Ge.Arc.lapum.Io.imo.in.d.c.is q.

27 Si ſtatuto iurato,& per papam approbato , in eccleſia caueatur,quòd nullus illegitimus ibi promoueatur, epiſcopus nō poterit diſpenſare, ſecundum Io.mo.& Ge.in.d.c.is qui . Secus ſi non eſſet iuratum,uel confirmatum,ſecundum not.c. licet canon,de elec.l vj.

28 Si cum illegitimo diſpenſat papa, ut ad ordines ſacros promoueatur,non tamen per hoc diſpenſatur, quòd poſsit habere beneficium cum cura,ſecundum Ge.in.d.c.is qui. Vide aliqua in uerbo Clericus,infra.

29 Si cum illegitimo diſpenſetur ut poſsit habere beneficiũ ecclesiaſticum,& diſpenſatio ſit ſuper certo beneficio,non poteſt poſt primum habere aliud uice diſpenſationis, ſi ex culpa ſua fuit,ut illud non haberet,ſecundum Ge.in.d.c.is qui. ſecus ſi non fuit in culpa,& diſpenſatio fuit ſuper incerto beneficio, tunc poterit obtinere poſt primum aliud, ſecundum eundem.

30 Si talis diſpenſetur ſuper beneficio curato, non propter hoc poterit habere dignitatem,ſecundum Gemi.in.c.fi.de fi.præ; quia iſta ponuntur ut diuerſa: in. diſt.c.fi.ideo uno conceſſo, non uenit aliud.

31 Illegitimus,uel irregularis, diſpenſatus in ordine, & beneficio,& promotus,non poteſt impetrare ſuper pluralitate,niſi facta mentione de illegitimitate, & irregularitate,ſecundum Gemi.in,d.c.fi.

32 Epiſcopus cum prædictis illegitimis diſpenſare non poteſt, ut plura beneficia ſimul poſsint retinere, ſecundum Ge. ubi ſupra,quia quando conceditur alicui ut poſsit beneficiũ conferre,intelligitur tantum de uno: in.c.is, cui, in primo reſpon.de præben.l.vj.

33 Epiſcopus non poteſt diſpenſare,quod illegitimus in eccleſia patris ſui uiuentis,habeat beneficiũ ſimplex, uel præbendam,in.c.cum decorem,de fil.presby.neque canonicatum.c. cum audientiam,de fil.presby. neque mortuo patre diſpenſari poteſt ſuper beneficio,uel præbenda, quam pater immediate tenebat, ſecus ſi non tenebat,uel mediate tenebat: ſimiliter de canonicatu, ſecundum ueriorem opinionem, licet Gof. dicat, quòd canonicatum in eadem eccleſia nunquam habebit.

34 Diſpenſante papa cum illegitimo, ut poſsit habere beneficium curatum,non propter hoc poterit habere beneficium, cui per electionem eſſet præficiendus, niſi in impetratione fieret mentio de beneficio electiuo, ſecundum Fely. ſupra, quia papa non intendit præiudicare electoribus,quia oporteret tunc facere ſpecialem mentionem,ſecundum Fely. in.c. ueniens, de accu.& hoc magis mihi placet,licet Ge.in.d.c. is qui, uideatur tenere oppoſitum, dicens per talem diſpenſationem uitium ex toto ablatum.

35 Infra quot dies debeant fieri electiones beneficiorũ uacan-

tiū, uide.c.ne pro defectu, de elec. Ar. flo. iij. parte. ti. xv. Tab. beneficium. ij. §. xxj. Hoc confeſſori parum confert.

36 Appetere beneficium ſiue curatum, ſiue non, ex ſuo genere peccatum non eſt, quia eius obiectum, infra ordinem appetibilium recta ratione eſt, ſed peccatum contingit ex defectu alicuius circunſtantiæ requiſitæ. Caie. ibi, in ſumma.

37 Appetens beneficium plene curatum, ut epiſcopatum, uel non plene curatum, ut parochiam, & ſciens ſe habere conditiones requiſitas ad tale beneficium, non peccat ex parte perſonæ, concurrentibus aliis circunſtantijs, ut bono fine, & modo debito deſideret. Debet enim uires proprias menſurare, ad regimen animarū, ne præſumptuoſe aſſumat, & ad oues ſuas, aquarum uita ita diſtare debet, ſicut uita paſtoris à grege. Debet habere reſpectum ad alios, ne ſe dignioribus, uel æqualibus præferat, hoc enim eſſet acceptio perſonarū. Quo autem ad finem, ne appetat propter uitam delicatam, uel ſplendidam, uel opulentam, uel alio malo fine. Ex Caie. ibi, ſupra.

38 Qui paruifacit prædicto modo ſe commenſurare, ob appetitus beneficij curati, appetens peccat mortaliter, quia contra charitatem ouium chriſti agit, & contra iuſtitiam diſtributiuam. Secus quando ſimpliciter, & bona intentione appetit, non cogitans de dignioribus, nec intendit eos impedire, etiam quòd cogitet de illis, ſed pro ſe procurare, ut licite habeat, tunc non peccat. ex Caie. ſupra, infra, Cathedra, p totū.

39 Ex dictis haberi poteſt, quando eſt mortale peccatum procurare beneficium, quia quando non licet appetere, non licet etiam procurare. Sed quia actus exterior poteſt ſcandalizare proximum, maiori rectitudine indiget, ideo in procurando, maiori cautela utendum eſt. Sanctus Tho. iiij. ſen. d. xxv. q. iij. ar. iij. ad. iiij. & ſecunda ſecundæ. q. c. ar. v. ad. iij. uidetur dicere, quòd quis ſi ſit dignus poteſt petere pro ſe beneficium eccleſiaſticum ſine cura animarum, ſi indiget, non autem ſi habeat curā, quia præſumptuoſum eſt, & redditur indignus ex ipſa præſumptione, & ſic offert preces pro indigno. Poteſt tamen dici ſecundum Tho. ql. ix. q. ult. ar. pe. quòd hoc eſt uerum ſi petat ut ſit ditior, uel lautius uiuat, uel facilius aſcendat, & ſimilia, ſic enim peccatum eſt, non autem ſi petat propter neceſſitatem, ne mendicet in uituperium clericatus, uel

ut poſſit

ut poſsit prodeſſe,uel ſimilia,ex quo eſt ordinatus,& non habet defectum poteſt petere,& ſic debet intelligi S.Tho.& concordat etiam Caie. ſupra,qui dicit, quòd ideo a doctoribus damnatur petere regimen animarum, quia uix poſsibile eſt, ut homo integri ſenſus,& rectæ mẽtis reputet ſe habere prædictos reſpectus, ſine quibus appetere eſt præſumptuoſum abſolute. Appetere tamen ſecundum quid,ideſt ſi ſuperiori placuerit,uel uidebitur expedire,cognoſcendo ſe indignum, cum tremore committẽdo negocium Deo, pro honore Dei, & ſalute eccleſiæ,non eſt pernitioſum,ſed ueniale, niſi charitate urgẽte,quia hoc non eſt petere,ſed offerre ſe ſi opus eſt, Non eſt ergo in magno periculo indigẽs,& dignus, hoc modo offerens ſe pro beneficio ſimplici curato, uacante, ſecundum Caie.ſupra.

40 Non reſidere in beneficio, de iure requirente reſidentiam, ſine rationabili cauſa; de genere ſuo mortale peccatum eſt, ut quando eſt beneficium curatum, quia eſt contra iuſtitiã, & contra debitam charitatem. Paucitas autem temporis, uel dãni,a mortali poteſt excuſare:de cle.non re.c. q̃a nonnulli.

41 Diſpenſare male prouentus eccleſiaſticos mortale peccatum eſt, ut ſi ea,quæ ſuperfluunt neceſsitati naturæ, & perſonæ, diſpenſantur in ditando propinquos,in pompis,& luxibus, uel in alijs exorbitantibus.Non enim eſt dominus,ſed diſpẽſator eccleſiaſticorum prouẽtuum,quos in pauperes Chriſti diſpenſare tenetur,ſi ultra neceſsitatem ſuam ſuperſunt.

42 Habens beneficium quantumcunque ſimplex, quod per ſe ſufficit ad uitam beneficiati,ſecundum Pa.in.c.conquerente, de cle.non re.non poteſt aliud tenere ſine peccato mortali, ut dicit glo.in.c.dudum,el.ij.de elec.Limita ſecundum Pa. ſi propter ſe tantum habet.Secus ſi collatum eſſet non ratione ſui,ſed propter utilitatẽ beneficiorum,ut quia eſt homo bonæ conſcientiæ, uel induſtrius, ut in.c.cum iamdudum,de præben & non eſt tutus talis in conſcientia, etiam ſi a papa diſpenſetur,ſi pro ſua utilitate,beneficium eſt ei collatum,ſecundum Pa.in.d.c.dudum,quia in tali caſu patrimoniũ Chriſti iniuſtæ diſpergitur.Hoc tenet Hoſt.in.d.c.dudũ, & Io.an. Caie.etiam in ſumma idem uidetur affirmare,quando beneficia ſunt incompatibilia,quia reſidentiam requirunt,& non eſt poſsibile in omnibus reſidere.Poſſet tamen talis excuſari

propter neceſsitatem, quando plures eccleſiæ alicuius obſe-quio indigerent, uel plus, aut tantum, ſeruire eccleſiæ poſſet abſens quam præſens, uel quando plures idonei non inueni rentur, uel prerogatiua meritorum hoc requireret, uel alia ra tionabili cauſa. tunc enim cum diſpenſatione, eſſet tutus in conſcientia. Vide Tho. ql. ix. q. ulti. ar. pe.

43 Habens plura beneficia incompatibilia cum diſpenſatione, ſine tamē cauſa rationabili, ſi eis bene prouidet per uicarios, ita, ut non accidat eccleſijs aliquod damnum, neque circa tē-poralia quantum ad eccleſiarum reparationem opportunā, quantum ad paramenta, ad numerum miniſtrorum diuini cultus, & ipſum Dei cultum, & ſacramentorum miniſtratio-nem, nec circa curam animarum, quod & ſi ſit hoc poſsibile, eſt tamen difficile, & rarum, poteſt abſolui, etiam quòd uno beneficio retento, alia nolit renunciare. Si autem damnum aliquod notabile de prædictis interuenit neganda eſt abſo-lutio: quia continuatio pluralitatis beneficiorum hoc modo non eſt abſque mortali peccato, & hoc eſt ex parte damni ec cleſiarum. Ex parte autem diſtributionis, licet in diſtributio-nem acciderit peccatum iniqui diſtributionis, non propter hoc tenetur ad renunciandum, ſed ad bene regēdum. Igitur penſenda ſunt duo ultra damnum eccleſiarum, uidelicet dā-num clericorum benemeritorum in illis partibus, qui de his beneficiis honorari deberent, & ſuſtentari. Secundo ſcandalū bonorum uirorum, qui ex talibus iniquis diſtributionibus ſcādalizantur: & alij ſimilia audent, & ſic ruit eccleſia. Et qui hæc paruipendit, quia ſic communiter fit, & papa diſpenſat, immo diſsipat, non eſt abſoluendus. Ex Caie. in ſumma, ibi.

44 Habēs beneficium curatum, ſi ſecundum cum cura recipiat, ipſo iure eſt priuatus primo, ſtatim adepta pacifica poſſeſsio ne. c. de multa, de præben. uel quando per eum ſtetit, quo mi nus haberet. c. licet. el. ij. de præben. lib. vj. Et niſi primum reſi gnet in manus eius, cui competit, ipſo iure eſt priuatus etiā ſecundo & ad quodcunque beneficium, & ad ſacros ordines inhabilis eſt, cuius diſpenſatio ad papam pertinet, per extra-uagantem Io. xxii. quæ incipit, exacrabilis. Et hoc tenet in omni beneficio, quod requirit reſidētium, non abſolute, ſed reſidentiam ſub pœna priuationis beneficij, ut ſi ſtatuto, uel conſuetudine hoc caueatur: in glo. c. gratia, de reſcrip. lib. vj.

quia tunc eſt eadem ratio:alias ſecus, quia in iure non reperitur expreſſum. Concordat Pa.in.c.quia nonnulli,de cler.nõ re. Fallit in multis caſibus. Primo,quando,primo eſt anne xum ſecũdum.c.ſuper eo,de præben.lib.vi. Secundo,quã do,expendit de proprijs bonis in utilitatem primi beneficij, & ipſum retinet,donec ſibi fuerit ſatisfactum, ſecũdum Ant. de but.per.c. quicunque.xii.q.iiii. & ſufficit quòd expenſa ſit incepta, ſecundum Io.an.in.c.ex parte,de conſti. licet poſt a caſu ſit totum perditum. Tertio,quando acceptauit calore iracundiæ, ſecundum Io.de lig.facit glo.in.c.ex literis,de diuor.quæ uult,quòd confeſsio ex iracundia facta, non præiudicet. Quarto,quãdo acceptum eſt ad tempus,donec aliter beneficio fuerit prouiſum, ſecundum Pe. de Anc.c.j.de conſue.lib.vj. Quinto,quando commutauit unum beneficium in aliud,habens alia beneficia curata, dummodo poſſeſsionem ipſius beneficij,in quod commutauit, non fuerit nactus :cle.ſi plures,de præben. Sexto, quando per diſpenſationem,ut in.c.dudum,el.ii.de elec. Septimo,in epiſcopatu,qui non uacat per ſecundum,ut dicit Inno.in cle. gratiæ, de reſcrip. Octauo,quando primum,uel,ſecũdum,eſſet locus derelictus ab habitatoribus: de elec.lib.vi.c. licet canon, oppoſitũ tamen tenent Abb.& Inno. Nono,quando ignorabat.c.gratia.de reſcri.lib.vi. Decimo, ſi ſecundum recipit in alio epiſcopatu,maxime ſi requirat reſidentiam,& cum licentia epiſcopi primi beneficij.c. ſi quis.xxi.q.i. Et accipitur beneficium large,quomodocunque iuriſditionem exerceat.

45 Epiſcopus cauſa rationabili interueniente, poteſt diſpẽſare, ut quis habeat unum beneficium curatum,& aliud ſimplex, in diuerſis tamẽ eccleſijs,& in una eccleſia habeat plura ſimplicia,ſecundnm glo.in.c.literas noſtras, de conceſ. præben. dummodo ſint diformia,ſecundum Io.an.ut dignitatem, & canonicatum,& hoc ſequitur Pa.in d.c.literas.non autem in duobus conformibus,ut duos canonicatus.

46 Duo altaria non poſſunt haberi in titulum, in eadem eccleſia,ab eodem, ex diſpenſatione epiſcopi, ſecundum Gui. de mon. quia altaria data in titulum perpetuum, dicuntur beneficia,ſecundum glo.cle.ii.de deci. ſecus quando non dantur in titulum,ex diſpenſatione epiſcopi. In perſonatibus uero, dignitatibus, adminiſtrationibus, uel officijs perpetuis

quocunque nomine cenſeantur, ſolus papa diſpenſat.c.j. de conſue.in eadem eccleſia,uel in diuerſis,ſecundum doc. per c.quia nonnulla,de cle.non re.quàuis Inno.in.d.c.multa,uideatur dicere, quòd epiſcopus poteſt in diuerſis eccleſijs diſpenſare,dummodo curam animarum non habeant.
47 Caſus in quibus quis plures eccleſias,uel præbendas habere poteſt ſine diſpenſatione ſunt hi.
Primus,quando ſunt ita tenues,quòd neutra ſufficeret ad ſuſtentationem,de reli.do.c.quia monaſterium.
Secundus,quãdo una ex altera dependet.c.eam te, de æta.& qualita. ordi.
Tertius, propter raritatem clericorũ.xxj.q.j.c.clericus,in fine.
Quartus, ſi eccleſia eſt annexa dignitati, uel præbendæ, in quo caſu,cum ipſe teneatur in maiori perſonaliter reſidere, in ipſa parochiali tenetur habere uicariũ perpetuũ, & idoneum,qui congruentem habeat de prouentibus ipſius eccleſiæ portionem,ut in.c.extirpandæ,de præben.
48 Quintus,quando habet unam intitulatam,& aliam commẽdatam.c.ſi plures.j.q.j.Talis commenda non poteſt fieri niſi ſacerdoti habenti.xxv.annos, & de una tantum eccleſia parochiali,& pro euidenti utilitate,uel neceſsitate, & non durat niſi per ſex mẽſes.c.nemo,de elec.lib.vj.declarantur in extrauagante.Io.xxij. quæ incipit, Exacrabilis. & tenetur ſeruare eccleſiam commendatam in ſtatu ſuo,ſecundum Panor.in.c. de monachis,de præben. Vnde ſi in monaſterio ſtabant.xx. monachi,debẽt ſtare,& de ſimilibus, de ſuperfluo autem poteſt ſibi prouidere.
49 Si mandatur prouideri de beneficio alicui habẽti aliud,non propter hoc conceditur quòd habeat ſimul duo.c. non poteſt,de præben.lib.vj.
50 Si papa alicui habenti aliquod beneficium, motu proprio conferat aliud, non facta mentione de priori, non propter hoc inualidatur gratia.Secus ſi ad petitiones alterius cõcedit: c.ſi motu proprio,de præben.lib.vj.
51 Beneficiorum fructus,uacationis tempore,in utilitatem eccleſiæ expendi debent,uel ſucceſſoribus reſeruari, alioquin in cathedralibus eccleſijs,uel regularibus, & collegiatis ſi fiat cõtra,per capitula,conuentus collegia uel ſingulares perſonas, ipſi contrafacientes ſunt ſuſpenſi ab officio, & beneficio,

quouſque ſatisfecerint,non obſtantibus priuilegijs, conſuetudinibus,uel ſtatutis,etiam iuramento,uel ſedis apoſtolicæ authoritate firmatis.c.quia ſæpe,de elec.lib.vj. Similis prohibitio fit generaliter de omnibus eccleſijs. Vide c.præſenti,de of.or.lib.vj.& quomodo epiſcopi, uel ſuperiores ſunt ſuſpenſi ab ingreſſu eccleſiæ.

51 Fructus iam percepti de beneficio ſecundum ea, quæ dicta ſunt ſupra uer.Alienatio.§.iij. clarum eſt, quòd alienari poſſunt,ſed recipiendi locari poſſunt,etiam ſi ſunt decimæ.c.ueſtra,de loca.quę locatio nondebet extra tempus locantis extendi, quia clericus in beneficio,comparatur uſufructuario, uel tutori.xvj.q.vj.c.illud. Si tamen locatio fuit facta nomine eccleſiæ, ſucceſſor ratam habere debet, ſecundum Inn.in.c.querellam,ne præ.con.ui.ſu.

53 Prælatus,uel rector eccleſiæ poteſt locare fructus ſine ſolenitate,& authoritate ſuperiorum, uſque ad annos.vii. ut in.d.c.querellam,imno ſecundum Pa.ibi,pro tota uita ſua. Dicit tamen idem Pa.quòd ſi locatio fuit facta ultra nouē annos, non tenet niſi ſit facta, ſecundum ſolemnitatem iuris, & in caſu licito.qui caſus not.in.c.in ſumma.xij.q.ij. Et ſi iſta interuenerint,ſucceſſor tenetur ratum habere.Si tamen eccleſia eſſet leſa; poſſet reſtitutionem in integrum petere.c. ad noſtrā,de re.ec.non ali. Si uero eſt facta ad modicum tempus, ideſt infra annos decem, & locans non habebat adminiſtrationem,ſucceſſor non tenetur ſtare contractui, quia non potuit obligare beneficium ſuum ultra tempus uitæ ſuæ, cum comparetur uſufructuario, qui alienare non poteſt.l. ſi quis domum.ff. loca. uel habet adminiſtrationem, ut plebanus, uel rector,& tunc ſi locat nomine proprio, non tenetur ſtare, alias tenetur.

54 Si habens adminiſtrationem,multa debita contraxit urgente infirmitate,honeſta cauſa,uel utilitate eccleſiæ,ſucceſſor tenetur ſoluere,ſecundum Pa.c.ex præſentium,de pigno.etiam ſi habebat bona aliunde,quia debet de bonis eccleſiæ ſuſtentari ſecundum eūdem Pa.ibi ſupra, niſi de bonis paternis ad uiuendum ſe obligaſſet.Poteſt etiam prælatus, & rector obligare bona eccleſiæ generaliter, pro obſeruatione contractus rationabilis.Vide Pa.c.ij. de præca.&.c.dilecti, de arbi.& poteſt prouidere ſibi,& parentibus per modum elemoſinæ,ma

gis quàm extraneis,ſecũdum Pa.in.c.coniugatus, de conuer. coniu. Vide infra,Clericus,quomodo bona clericorum debent diſpenſari,a.§.xx.uſque ad.xxvj.

55 Canonici,uel alij beneficiati, qui diuinis officijs non interſunt,quottidianas diſtributiones percipere non debent, etiã contraria conſuetudine exiſtente, reſtituereque perceptas tenentur, niſi ob infirmitatem, uel rationabilem cauſam, uel corporalem neceſsitatem,uel eccleſiæ utilitatem,excuſentur: ut in. c.j. lib. vj. de cleri. non re. Idem de anniuerſariis defunctorum, ibi.

56 Beneficia eccleſiaſtica iniuſtæ poſsidens,tenetur reſignare in manu illius,cui competit recipere,uel in articulo mortis alteri recipienti nomine illius,cui erat fienda, ſecundum Inn.fructuſque perceptos reſtituere.c.poſt tranſlationem, de renun. §. rurſus.

57 Si quis beneficium minus canonice obtinet,ſcilicet per ſimoniam,uel fraudem,aut ſurreptionem aliquam, non præſcribet in perpetuum,ſecundum Arch.& in.c.poſtulaſti, de cle. ex.mi.Tales ſecundum Hoſt.uitæ neceſſaria ſtricte poterunt retinere,de conſilio confeſſoris,ita ut ſolum ne egeat, & niſi obtineant diſpenſationem,& donationem, non poſſunt abſolui,niſi reſtituant, nec ſubditi hoc ſcientes, tenentur obedire eis.

58 Propter crimen leſæ maieſtatis humanæ,uel diuinæ,ut hęreſis,& ſiſmatis,commiſſum a patre, filij beneficiis habitis eccleſiaſticis non debent priuari, ut dicit glo.in.c. ſatis peruerſum.lvi.diſt.licet prohibeantur admitti,de hære.lib.vi.c.quicunque,de ſciſma.lib.vi.c.unico.

59 Si papa,uel maiores,qui poſſunt diſpenſare,ſciunt, & tolerãt expreſſe,uel alius de mandato eorum,obtinentem beneficiũ non canonice habitum, remouetur omne impedimentum, quòd ſi non fuit expreſſa tolerantia, nec approbatio,uel fuit ab inferiori,non ualet,ſecundum Arch.flo.poſt alios.

60 Habens beneficium,quod aliquo modo requirit reſidentiã, ſi monitus,ſine cauſa non redeat,poteſt ſpoliari, ſecus ſi nõ requirit reſidentiam, quia ſine noua cauſa rationabili, non poteſt reuocari.viii.q.i.c.quia frater.

61 Omne beneficium ſecundum Io.an.poſt Inno. requirit reſidentiam,niſi probetur contrarium.c. ulti. de clericis non re.

nec debet ita ſtricte intelligi reſidentia, quin quãdoque poſſint diſcedere, ſecundum Io.an.ſupra, ceſſante tamen negligẽtia, & fraude.

61 Dicuntur reſidere, pro negotiis eccleſiæ ſe abſentantes.c. ex parte eo.ti. Secundo, ſi rationabiliter ſe abſentant, ut quia capitalem inimicitiam habent.c.inter quatuor, eo.ti. Tertio, ſi ex mandato Papæ in curia reſident, ſecundum Hoſt. uel epiſcopo ſeruiant.iuxta.c.ad audientiã, eo ti. Quarto, ſi in Theologia ſtudeant, ut in. c.ſuper ſpecula. de magi. non autem in aliis ſcientiis, ſine licentia prælati.c.tuæ, eo.ti.de cle.non re.& hoc tantum per quinquennium, nec diſtributiones quottidianas recipiunt, niſi ſint infirmi, qui ſolebant reſidere, in d. c.ad audientiam.

63 Ex probabili cauſa non licet abeſſe ſine licentia prælati, niſi hoc conſuetudo permittat, ſecundum Inno. & Hoſt. non tamen uagentur, quia hoc conſuetudo non poteſt permittere.

64 Dum neſcitur ubi uagans clericus ſit, ad eccleſiam tribus edictis citabitur, nec ſufficit, ſecundum Ioan. an. unum edictum peremptorium, & expectatus per ſex menſes, ſi non ueniat, priuabitur eccleſia, quam habet.c.ex tuæ. eod.tit.nec hoc de epiſcopis abſentibus intelligitur.

65 Papa mandante alicui, ad quem ſpectat, quòd beneficium conferat Petro, & ipſe conferat Antonio, collatio tenet, ipſe tamen pro tranſgreſsione debet puniri.c.dilectus filius, de p̄bẽ. fallit in multis caſibus. Vide Tab.beneficium.iii.§.vii.

66 Si duo canonici ſunt electi ad unum canonicatum, & unam præbendam in eccleſia, etiam interueniente authoritate legati ſedis apoſtolicæ, non tenet receptio, ſecundum Inno. in.c. dilecto, de præben. non enim licuit prælato infringere priuilegium canonicorum. Si tamen ipſi canonici, ad quos ſpectat receptio, authoritate propria feciſſent, teneret receptio, non præbendæ diuiſio.c.per illorum, eod.ti. primum enim eſt de iure priuato, cui poteſt renunciari, non autem ſecundum, quod eſt de iure communi.

67 De una præbenda poſſunt fieri duæ, ſi eius facultates ſuppetunt, alias diuidens tenetur integrare. Intellige quando uacat.c. uacante, de præben. requiſitis tamen quatuor, quæ ponit Hoſt.& Io.an.

68 Clerici non reſidentes in beneficiis ſuis, nec in eis officia ua

implentes,ſed uoluptatibus uocantes,nil iuris habent in rebus eccleſiaſticis,& ſi recipiunt,reſtitutioni tenentur, ſecundum Arch. flo.iii. parte.ti.xv.c.i. nam redditus eccleſiarum, ſunt ſtipendia ſeruientium, quicquid ſit de foro contentioſo,infra reſidentia.§.lij

69 Clericus non dicens officium ſine rationabili cauſa, tenetur reſtituere fructus,quos interim recipit, ſecundum Io.cal.c.i. de cele.miſ.quia clericus non reſidens priuatur beneficio , & fructibus,ut in.c.pen.de cle.non re. ſed non dicens officium effectualiter non reſidet,igitur debet priuari fructibus. Item beneficium datur propter officium,ut in.c.fi.xcii.diſt.quãuis Pa.dicat ibi,quòd hæc opinio eſt nimis rigida, & quòd clericis non ſolum datur beneficium propter officium , ſed etiã ut de patrimonio Chriſti uiuant , & non mendicent.c.ii.de præben.. Videturque concludere,& bene quòd non tenetur ad reſtitutionem ſimiliter & Car.infra reſtitutio. Vide aliqd ad propoſitum.infra clericus.§.xxvii.

70 Clericus poteſt tranſire de una eccleſia ad aliam,ſecundum Arch.flo.iii.parte.ti.xv.c.pen.primo, cauſa neceſsitatis , puta propter inimicitias,& huiuſmodi, quo caſu etiam ſi propria authoritate tranſeat,non punitur.vii.q.i.c.paſtoralis. Secundo propter utilitatem, ut ſi uni eccleſiæ magis ſit utilis , quã alteri,& hoc authoritate ſuperioris.vii.q.i.c.mutationes. Tertio , propter ſanctitatem , ut cum tranſit ad religionem , in qua profeſſus non poteſt amplius repetere primam eccleſiam.vii.q.i.c.hoc nequaquam.Si uero propter cupiditatem, uel ambitionem,ad aliam tranſeat, debet utraque carere.c.ſi quis epiſcopus.vii.q.i.&.c.quanto,de tranſlã.

71 In prædicto tranſitu requiritur licentia, uel conſenſus ſuperioris. Vide.c.mutationes.vij.q.i.c.qui uxorem.xxxiij.qu.v. lxxi.d.per totum. tamen de tranſitu clerici ad religionẽ,niſi ſit epiſcopus,non oportet petere licentiam , ſed de tranſitu unius religionis ad aliam,infra religio.§.xiiij. uide Tab. beneficium.iij.§.xiij.

72 In permutatione beneficiorum dat Pa.in.c.ad quæſtiones, de re.permu.regulam unam generalem, quòd omnia beneficia,& quæcunque iura habentur in eis,qualiacunque ſint, cum authoritate ſuperioris permutari poſſunt, quam per dictum commune doctorum probat. Quòd autem authori-

tate ſuperioris hoc poſsit fieri,patet per.c.quæſitum, de exceſ.præla.& multa alia.c.& ſecundum Io.an. Qui enim habet authoritatem conferendi beneficia,etiam in tranſmutatione: ex quo ſequitur quòd ſede uacante,capitulo non habet hanc authoritatem,quando collatio eſt ſolius epiſcopi: aliàs habet ſecundum eundem Ioan. an. in cleri.unica, de re. permu.

73 Volentes permutare beneficia poſſunt inter ſe tractare, dũmodo nihil concludant de permutatione, ſed ſe diſpoſitioni ſuperiorum ſupponant, & hæc opinio ſecundum Pa. in d.c.quęſitum,eſt uerior,quamuis Ioan.an.poſt Hoſt. uideatur ſentire quòd non poſſunt.in.d.c.quæſitum, dicit tamen Pa.ibi,quòd hæc opinio eſt multum periculoſa.

74 Præbendæ eiuſdem eccleſiæ,& eiuſdem qualitatis, permutari non poſſunt ſine authoritate ſuperioris,ſecundum ueriorem opi.ſecundum Pa.in tex.diſt. c.quæſitum.& Hoſt. & Io. de lig.in.c.fi. eo.ti.licet Inn.in.d.c.quæſitũ, oppoſitũ teneat.

75 Quando quis renunciat beneficio tenui,ut habeat pingue, ſecundum Feli.in.c.ueriſimile,de præſum. eſt præſumptio ſimoniæ,niſi ex alia cauſa ſit præſumptio ad oppoſitum, ut quia cura eſt magna,& ipſe eſt ſenex.

76 In tali commutatione poteſt dari pecunia in recompenſationem temporalium prouentuum, non autem ſpiritualiũ, quia eſſet ſimonia, nec etiam ſimpliciter, & ſine determinatione debet dari ab altera parte, ſed debet ſeruari cautela, tex.d.c.ad quæſtiones,ſecundum Pa.ibi.

77 Si quis fiat monachus cum ſpe ut fiat abbas,& qui ordinatur ut conſequatur beneficium,ſimoniam mentalem committit,ſecundũ glo.in.c.conſuluit.lxxiiij.d.c.per laicos: non tamen tales dignitates adepti tenẽtur reſignare, niſi pactum præceſsiſſet,tunc deberent renunciare,quia interuenit ſimonia expreſſa.c.fi.de ſimonia. Et hæc omnia ſecundum Pa.in.c. cum ad noſtram, de elec. Tenetur tamen talis per pœnitentiam Deo ſatisfacere,ut probatur in.c.fi.de ſimo.

79 Beneficium in commenda.ſecundum Pa.in.c.cum olim,de re.permu. poteſt permutari, quamuis Fed. dicat ſimpliciter contrarium. Expectatiuæ uero,non,ſecundum eundem Pa. ibi,quia non excedunt perſonam,cui conceduntur: ut in.c. cui,de præben.l.vj.

79 Eccleſia conceſſa in comenda,ſecũdum Feli.in.c. ſi conſtiterit, de accu.ad libitum concedentis poteſt reuocari, ſecus ſi detur in titulum.
80 De ætate requiſita primo ad Abbatem, & Abbatiſſam, ſupra abbas.§.i.Abbatiſſa.§.i.& in.c.indemnitatibus, de elec. l. vi.&.c.cum in cunctis.§.inferiora, de elec.
81 In prioratu conuentuali habente ſub ſe collegium, requiritur ætas annorum. xxv. ar.in cle.ne in agro.§.cæterum, de ſta.re. Si uero ſit prioratus non conuentualis, exercens curam animarum,de conſuetudine etiam debet habere annos xxv.quia debet eſſe presbyter,ad quem ætas. xxv. annorum requiritur: cle.generalem,de æta.& qual. or. Si uero curam non exercet per ſe,uidetur ſufficere ætas.xx.annorum,ut in. d.§.cæterum. Si autem eſt prioratus ſine collegio,& ſine cura,ſufficit ætas.vij.annorum,ut uidetur uelle Fed.cõſi.xlvij. Alij dicunt & melius, quòd ſaltem requiritur ætas. xiiij. annorum,ar.in.c.decorum,de æta.& qual. & in.d.§.cæterum.
82 In epiſcopatu ætas.xxx.annorum requiritur,ut in.d. c.cũ in cunctis,de elec. Si ſit dignitas ſæcularis beneficij inferior,requirit annum.xxv.ut in.d.§.inferiora,quæ quidẽ ætas requiritur etiam in beneficio curato, ut in. d.§.inferiora. Poteſt tamen epiſcopus diſpenſare in perſonatu non curato,in anno.xx.no autem in aliis diſpenſat: tex.in.c.i.de æta.& qual. vi.&.Pa.in.d.§.inferiora, ultimo no. In beneficio uero ſimplici,& ſine cura,ſecundum Cal.ſufficit ætas.xiiii.annorũ,& eſt caſus in dicto.c. indecorũ,licet gl.ibi aliter intelligat,nec ſufficit ætas vii.annorũ,quia talis nõ eſt idoneus regere eccleſiam,quum ſeipſum regere neſciat, & quãdo beneficium ſonat in nomẽ rectoriæ. Si uero hoc beneficium non ſonat in uocem rectoriæ, ſed eſt beneficium in eccleſia,requirens maturitatem conſilii,ut canonicatus eccleſiæ cathedralis,ſecun.Hoſt.& Ar.in.d.c.ſi eo tempore,requiritur ætas.xiiii. annorum, quia ante illam ætatem, non poteſt ſapienter iura tractare. & hanc opinionem ſeruat curia. Si non requirit maturitatem conſilii,ſufficit ætas. vij. annorum,hæc Pa.in. d.c. ſuper inordinata,de præben.
83 Conferre beneficia eccleſiaſtica pueris,exiſtentibus aliis idoneis adultis,non ſolum inexcuſabile,ſed intollerabile uidetur, tum quia pueri tantum in ſpe ſunt idonei, adulti autẽ

in re,tum quia diuinum officium deuote,& ſtudioſe perſol uere neſciunt,tum quia hoc repræhenditur.c. ſuper inordinata,de præben.& ſi aliquæ prouiſiones in eccleſia ordinatæ ſint pro pueris,non tamen beneficia eccleſiaſtica, ſecundum Caie.ibi,in ſumma.

84 Promouendus ad quodcunque beneficium eccleſiaſticũ, ſufficit ſecundum ueriorem opinionem quòd ſit in minoribus,& quòd habeat tempus,ut poſsit promoueri infra annum in his beneficiis, quæ requirunt aliquem ordinẽ. Excipitur de epiſcopatu,in quo requiritur quòd ſit in ſacris. c. à multis,de elec. ſecundum Pa.poſt Ioan.cal.c.dudum, el. i. de elec.& doc.ibi,quamuis alii aliter dicat. Si tamen beneficium eſſet fundatum cum hac conditione, uel ſtatuto ab epiſcopo,uel ab inſtituente beneficium, nõ ualet promotio, niſi ſit ſacerdos,ſi conditio ſic dicit, quòd non poſsit promoueri niſi ſit ſacerdos. Et quando eſt ab inſtituente beneficiũ,non intelligitur derogari per clauſulas generales à papa, dicendo non obſtantibus quibuſcunque, &c. Secus ſi eſſet ab epiſcopo. Et Pa.in fine.d.§. inferiora. c. ſupraſcripti; facit regulam generalem,quòd quælibet dignitas, uel perſonatus,uel officium, quæ habent curam animarum, requirunt ſacerdotium,& conſequenter tenẽtur accipere ſacerdotium quàm citius poſſunt, ideo debent habere tempus. Secus ubi non eſt cura, nec in iure ſpecificatur de aliquo ordine,non tenentur ad ſacros ordines aſcendere, niſi aliter loci conſuetudo haberet.

85 Qui infra annum,in eccleſiis parochialibus nõ facit ſe promoueri ad ſacerdotiũ,incontinẽti eſt priuatus,ut.d.Pa.in.d. §.inferiora,& per.c.licet canon,de elec.l.vi. quod tamẽ non intelligitur in eccleſiis parochialibus collegiatis,ut in.c. ſtatutum,de elec.l.vi.quia ſecundum Pa. non eſt tantũ periculum, quia ibi plures ſunt ſacerdotes. Propter tamen ſtudiũ, epiſcopus poteſt diſpenſare,ut uſque ad ſeptennium habẽs beneficium cum cura animarum non teneatur promoueri ad ſacerdotium, tenetur tamen in primo anno acceptationis, ſubdiaconatum accipere. c.ex eo. de elec.l.vi. Et talis dum ſtat in ſtudio, de bonis eccleſiæ poteſt accipere, quia in utilitatem eccleſiæ,dicitur exponere, ſecundũ Dominicũ.

86 Accipiens beneficium,& non intendens clericari, tenetur de

perceptis ad reſtitutionem, ſecundum tex. & glo.in.c. commiſſa.§.cæterum.de elec.l. vi.& conferens ſcienter, eccleſiam indemnem ſeruare tenetur. Secus ſi à principio bonam intentionem habuit, poſtmodum mutatus eſt, non tenetur, ſecundum glo.

87 Semper in reſcripto apoſtolico ad beneficia, intelligitur ſi preces ueritati innitantur. c. ex parte, de reſcriptis, & de cura mentio debet fieri. Feli.in.c.noſtra,de reſcri.col.xx.Expreſsio ualoris de iure communi non eſt neceſſaria,in impetratione,ſecundum glo.in cle.i.de præben.tamen ſi exprimitur,& ſit maioris ualoris,impetratio non ualet,quia in grãtiis apoſtolicis,cauſa habet uim conditionis: etiã ſi ex ſimplicitate fuiſſet dictum,nec ignorantia adiuuat, quia debet ſe informare. Debet etiam mentio fieri omnium beneficiorum,quæ quis obtinet tempore impetrationis, alias gratiæ ſunt nullius ualoris.

88 Quando gratia fit motu proprio,non eſt neceſſaria mentio ualoris,nec curæ,uel alterius. Vide Feli.in.c.ad aures, de reſcr.col.ſecunda.uer.de expreſsione ualoris: Ibi enim multæ limitationes ponuntur.

Quando aliquis uitioſe,& de facto nanciſcitur poſſeſsionẽ alicuius beneficij,etiam quod tenuta ſit nulla: quia non habente poteſtatem conferendi eſt data,alia beneficia, quæ ſimul cum illo teneri non poſſunt, dicuntur uacare. c. cum qui,de præben. l.vj.

90 Beneficia habentes in multis peccant, ut ſi non reſideant ſine cauſa rationabili, ſi fructus in malos uſus conuertunt, ſi ſunt circa curam animarum negligentes & in multis alijs,de quibus iuxta prædicta ſunt interrogandi.

BESTIALITAS.

BEſtialitas eſt cum quis more beſtiarum operatur in comedendo,occidendo, & coeundo,& communiter peccatum mortaliſsimum eſt, niſi propter imperfectionem actus, uel ioci cauſa fiat. Vide Tho.ſecunda ſecundæ.q.clviij.ar. xi. infra,Luxuria.§.v.ut cum quis,ad rem non eiuſdem ſpeciei per coitum accedit.

BIGAMIA.

1 BIgamia ſecundum Pe.de pa.iiij.ſen.diſt. xvij. q.iiij.ar.j. eſt defectus ex ſecundis nuptijs proueniens. Et Tho.iiij. ſen.

d.xxvij.q.iij. ar.i. dicit quòd bigamus ſit irregularis, quia ſignificatio ſacramenti non remanet integra.

2 Bigamia contrahitur, cum quis habet plures uxores de iure ſucceſsiue.c.acutius.d.xxvi.& ambas cognouit. Secũdo,cum ſimul plures habet,unam de iure,alteram de facto, ſiue ambas de facto,ambasque cognouit.c.nuper, de bigamis. Tertio,quando uiduam duxit uxorem. Et his omnibus irregularitas eſt annexa,ut dictum eſt. Intellige tertium modum,ſi uidua a primo uiro fuit cognita, & ipſe etiã cognouit eſt bigamus. Similiter ſi contrahit cum aliqua,quę fuit ab alio cognita extra matrimonium, eſt bigamus cognoſcens eã. Item contrahens cum uirgine,& cognoſcit eam,quæ poſt permittit ſe ab alio cognoſci, & poſtmodum iterũ cognoſcit eam, ſiue ſcienter, ſiue ignoranter, ſiue quomodocunque, efficitur bigamus. Item ſi contrahat cum aliqua, quæ prius contraxerat per uerba de præſenti cum alio, non tamen conſumauit cum primo, ſecundus ut ſic non eſt bigamus. Quòd ſi contraxit cum uirgine, & cõſumauit, illa poſtmodum permittit ſe ab alio cognoſci tal s non fit bigamus,ſi eam nõ amplius cognoſcat, hæc ſecundum Tho. & Pe. de pa.quarto,ubi ſupra. Nota quòd nunquam fit bigamus niſi contrahendo,& cognoſcendo, nec requiritur cõmixtio ſeminum, ſed ſufficit,quòd corrumpat intrando pudoris clauſtra.

3 Mulier quia non eſt capax ordinis,non poteſt fieri capax huius defectus.ſ.priuationis,executionis ordinis,ideo non dicitur bigama, & uir magis fit bigamus ex defectu mulieris, quam ſui,quia ipſe eſt quaſi terminus ad quem,a quo fit denominatio reſpectu mulieris.Tho.ſupra.

4 Omnes bigami ſunt priuati executione ordinis, & promotione,ita quòd ad aliquem ordinem non poſſunt promoueri, nec actum alicuius ordinis ſine diſpenſatione exequi. c, quotquot.xxvij.q.i.&.c.2.qui cle.uel uo. & ibi Pa. in iij.not,

5 Omnis bigamus priuatur omni priuilegio clericali,& eſt foro ſæculari aſtrictus,conſuetudoque oppoſita non ualet, & ne tonſuram deferat prohibetur ſub anathematæ. c.unico, in tex.de biga.l.vj. & gl,in uer. bigamos, reſtringit ad illos, qui in minoribus contraxerũt aliquo illorum quattuor modorum,adeo ut qui ſunt in ſacris,uel profeſsi in aliqua religione approbata, illas pœnas incurrere non poſſunt, cui

concor.Pe.de pal.ubi ſupra.ar.iii.conclu.i.

6 Contrahens cum aliqua, quam prius fornicarie cognouerat poſtmodum cognoſcit ut uxor ſecundum ueriorem opinionem non fit bigamus, quia carnem ſuam non diuiſit in plures. Concor. Pa.& gl.in.c.ſane,de cle.coniu.

7 Exiſtens in ſacris,uel profeſſus uotum ſolemniter continentiæ,& contrahens ſiue cum uirgine, ſiue cum corrupta,non eſt uere bigamus,quia matrimonium ibi eſſe non poteſt,ſed eſt ſimilis bigamo,ſi cum corrupta contrahat: tamen eſt irregularis ſiue cum uirgine, ſiue cum corrupta cōtrahat, glo. in. c.quotquot. xxvij.q. j. differt tamen quo ad diſpenſationem contrahere cum uirgine, & cum corrupta ut dicemus infra.§. nono.

Bigamia non tollitur per baptiſmum, ſecundum Tho. ſupra,quia non ſoluit coniugium, ex quo bigamia ſequitur c. acutius.xxvj.d. nec in hoc tenetur Hieronymus, qui oppoſitum uidetur tenere ſuper epi.ad Titum. ſupra, baptiſmus. §. lxxi. lxxij.

9 Papa poteſt diſpenſare in omni bigamia; quia irregularitas non eſt adiuncta bigamiæ de iure naturali, ſed tantum poſitiuo,ſecundum Tho.ſupra,& etiam quo ad omnes ordines: c.lector.xxxiiii.d.Epiſcopus autem quo ad ordines minores poteſt diſpenſare.c.i.qui cle.uel uo.cum religioſis autem ad euitandum diſcurſum,poteſt etiam diſpenſare in ordinibus maioribus,ut quidam dicunt.c.ii. qui cle.uel uo. etiam cum eo,qui exiſtens in ſacris,contraxit cum uirgine: in.d. c.i. diſpenſa etiam cum bigamo occulto, aliter non diſpenſat, ſecundum Pe.de palu.ſupra, concor. Pa.in.c.i.qui cle. uel uo. infra diſpenſatio,aliquid uide.circa finem.

10 Qui cum pluribus fornicatur non fit bigamus, quia cōiunctio fornicaria non ſignificat coniunctionem Chriſti cum eccleſia. Tho.iiii.ſen.d.xxvij. Heb.i.

BLASPHEMIA.

1 Blaſphemia conſiſtit in attribuendo Deo aliquid, quod non conuenit,uel negando aliquid, quod ei cōuenit, uel attribuendo creaturæ,quod ſoli Deo conuenit,uel Deo, aut ſanctis iniuriam irrogando,ut dicēdo maledictus ſit,&c. uel nominando membra pudenda Dei, & ſanctorum cum indignatione,ſic etiam irrogatur iniuria, uel remouendo a ſan-

ctis, quod Deus dicit in eis eſſe, uel attribuendo eis, quod di cit non eſſe, hæc enim redundant, in deum qui in ſanctis eſt glorioſus, uel dicendo ſic ueniat Deo, imprecando Deo malum, quaſi ipſe his ſit ſubijcibilis. ex Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. xiij. ar. i. & Caie. ibi, uer. blaſphemia. Et eſt peccatum mortale, quia talibus blaſphemiis pœna mortis infligitur, Leui. xxiiij. quod non fieret, niſi propter mortale. Et eſt grauius contra Deum, quam contra ſanctos. Nec quis ſi ſit mentis compos blaſphemando, à mortali excuſatur, niſi quando inaduertenter ex lapſu linguæ, uerba blaſphemiæ profert, non aduertendo ſenſum uerborum, quòd ſi aduertiſſet non protuliſſet. Eſt enim tunc tantum blaſphemia materialiter, ideo neque paſsio extranea, neque conſuetudo, tales à mortali excuſat, ſecũdum Caie. ibi, ſupra. ibi dicit, quòd dicere ad corpus, uel ad ſanguinem Dei, ſiue iurando, ſiue reſonando in rixa, non eſt blaſphemia, quia ex quo Deus homo factus eſt habet carnem, & ſanguinem, nec eſt mortale peccatum, niſi dicatur per modum iniuriantis, uel mendaciter aſſumeretur.

2 Blaſphemia eſt maximum peccatum, quia opponitur confeſsioni fidei, & maius eſt quàm periurium, ſecundum glo. Eph. iiii. ſuper illud, blaſphemia tollatur à uobis. Eſt etiam grauius homicidio. Grauius enim eſt Deum uelle offendere, quàm hominem, quod blaſphemans intendit.

3 De blaſphemorum pœnitentia qualis debeat eſſe, quamuis hodie non ſeruetur, uide. c. ſtatuimus, de male. has pœnitentias ibi poſitas non refero, quia ſecundum Pa. ibi, non ſeruantur. Sed maior pœna ponitur, in nona ſeſsione Concilii Lateranen. ſub Leo. x. infra. §. v.

4 Blaſphemantes deum, & ſanctos, etiam ſecundum leges, ultimo ſupplicio debent puniri. Sali. in. l. ii. C. ad. l. Iuliam maie. & Cy. in. l. iii. C. de re. credi. & intelligitur quando ex conſuetudine fit, & in contemptum, & glo. in. c. ſi quis per capillum. xxii. quæſt. i. Et per ultimum ſupplicium, mortis pœna intelligitur.

5 Blaſphemia non eſt amplius caſus reſeruatus, cum ſolemnis pœnitentia, quæ blaſphemis imponebatur, non ſit amplius in uſu, ut infra, uer. caſus. §. viij. & diſpenſatio. §. xxvi. Alia pœna imponitur in concilio Latera. in nona ſeſsione, quã non

refero,quia non eſt uſu probata,in qua imponitur confeſſo ribus ut blaſphemos ſine grauiſsima pœnitētia nō abſoluāt.

BVLLE.

BVllæ papales, poſſunt depræhendi falſæ comparādo ſcripturam ad ſcripturam, modum dictandi, cartam conſiderando,an ſit raſa, & pulchra, an ſint ibi in ſcriptura conſueti tractus calami, & puncta ſolita fieri, ſi ſigillum ſit omnino completum,&.æquale,ſi epiſcopus uocatur frater,& cardinales fratres, & inferiores filij, ſi eſt uera latinitas, uel falſa, & alia de quibus Pa.de cri.fal.c. quàm graui, &.c.licet, ubi nouem modi.not.& de reſcri.per totum.

De excommunicatione falſariorum infra, excommunicatio. xii. Si aliquid conceditur in priuilegio quòd ab omni æquitate deuiet,& à communi curſu priuilegiorum, præſumitur à ſede apoſtolica non emanaſſe, ſecundum Pa. in diſtin.c. quàm graui.

CALIX.

1 CAlices in quibus ſanguis Chriſti conſecratur, ſecundum Tho.iii.q.lxxxiii. ar. iii.debent fieri ex auro,uel argento, uel ſtamno,de con.d.i.c.uaſa,non ex ære, auricalco, ligno, uitro,uel lapide. Concor. Pa.in.c.fi.de cele. miſſa. & Petrus de palu.iiii.diſtin.xiii.quæſt.ii.,ar.v. qui dicit ex alia materia fieri non poſſe.

2 Calix debet conſecrari, & perungi chriſmate,ſecundum Pe. de palu. ſupra: in quo non licet epiſcopo diſpenſare,ex ordinatione Silueſtri Papæ,in. c.i.de ſac.unc.nec perdit conſecrationem, niſi perdat formam principalem, ut ſi modica refectione ciphi,uel pedis indigeat, non propter hoc exacratur. Si autem ſeperetur ciphus a pede,ut fit in calice tornatili,uel aliter,ſecundum Pet. de pal.indiget conſecrari iterum, quia nec pes ſine cipho, neque ciphus ſine pede, conſecrari poteſt,ſecundum eundem Pet. Quidam uero dicunt, quòd quando per artèm ſic fit,ut poſsit ſeparari, & coniungi,& ita conſecretur,quòd etiam ſi ſeparetur,non amittit conſecrationem,& ita uidetur eſſe in uſu apud quoſdam dominos, habentes huiuſmodi calices,quos ſeparant,ut minorem locum occupent, & facilius portentur. Neque hæc opinio uidetur reprobanda.

3 Calix argenteus conſecratus,ſi deauretur, eſt iterum conſecrandus,

crandus, quia conſecratio fit in ſuperficie, ſecundũ Pe. de pal. Secus uidetur ſi deauratio propter uſum cadat, quia conſecratio non ita uidetur eſſe in auro, quin etiam ſit in argẽto, nec eſt ſimile de decruſtatione parietum eccleſiæ, quæ indiget cõſecrari propter decruſtationem, ſecundum glo. in c. eccleſijs, de con. diſt. j. ita ſeruat conſuetudo legis interpres.

4 Calix per aliquos ictus datos a fabro, non probatur in iure, quòd execretur. A quo conſecretur, uide, infra conſecratio eccleſiæ. §. j. Calicis cõſecratio uidetur poſſe fieri ab abbatibus, qui utuntur inſignibus epiſcopalibus, quando habẽt hoc ex conſuetudine, ut dicit Car. in cle. attendentes, de ſta. re. ſupra, Abbas. §. viij.

CALVMNIA.

1 Calumnia eſt falſa, & malitioſa impoſitio criminis, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxviij. ar. iij. quomodo eſt peccatum, ſupra, Accuſatio. §. xj. Hoc peccatum nõ ſolum pœnitentia deletur, ſed oportet proximo lęſo ſatisfacere. Si autẽ quis alteri ex errore imponit crimen falſo, non incurrit formaliter calumniæ uitium, ſed tãtum materialiter, teneturque ultra pœnitentiam ſatisfacere læſo, Fuit enim in culpa: non enim debebat aſſerendo proferre, quod pro certo neſciebat, in alterius præiudicium, & cum notabiliter proximum læſerit, mortaliter peccauit. Debebat enim aduertere, quia de bono non paruo proximi agebatur, negligentia in hoc fuit mortalis.

CAMPSOR.

1 Campſoria ars, ſecundum Caie. in quol. de cambijs, eſt negotiatio in commutatione numiſmatum, & quãuis a philoſopho uituperetur, & ratione materiæ, quia tantum nummiſmata tractat, a proprio nummi uſu diuertens, & ratione finis, quia lucri gratia, quod fine caret, fit. Si tamen ex parte campſoris bono fine honeſtetur, puta ſi propter familiæ ſuſtentationem, uel alio bono ſine exerceatur, erit licita. Et dicit Thom. opuſc. lxxiij. c. xiij. quòd ars campſoria utitur de ſe muniſmate ad debitum, & idoneum uſum: & quòd illud lucrũ, uel illud plus, quod accipitur a campſoribus in tali permutatione monetæ, non accipitur ratione pecuniæ, quæ de ſe non parit pecuniam, ſeu de ſe, eſt inuẽdibilis, ſed ad uitãdum damnum, ſine ratione periculi, uel intereſſe, ut ſubue-

niatur ſalarijs perſonarum,domorum,& miniſtrorum,laboribuſque, & expenſis in arte neceſſaria,& licita,ne fruſtra ponāt operam,& ſudorem ſuum ad aliorum utilitatem, neque dominus hos campſores de templo expulit, quia ſit illicita, ſed quia in tali loco fieri non debebat, ſecundum Thom. opuſc. ſupra.

2 Pecunia formaliter ſumpta ſecundum ualorem,quem ex ſtatuto legis habet eſt inuendibilis,ut dicit S.Tho.ſupra,eſt.n. menſura in permutationibus,ut dicit.Idem Thom.primo de re.princ.c.xiiij. cuius primus uſus eſt permutatio pro rebus uenalibus neceſſarijs ad humanam uitam. Secundus uſus eſt commutatio pro alia pecunia,& ad hoc utitur ars campſoria: ex Caie.i quol.ſupra.Materialiter autem ſumpta, ut eſt aurū, uel es conflatile,poteſt uendi ſicut cæteræ res,& locari.

3 In cambiis datur talis regula,uidelicet. Quotienſcunque in cambiis arbitrio bonorum,& peritorum in tali arte, pars capiens cambium non magis grauatur,quam dās, nec econuerſo,& diſtantia temporis nil lucri affert, nunquam eſt ibi peccatum mortale,niſi obliqua eſſet intentio, Sil. uſura.iiij.q.ix. §.ij.ibi, enim iniuſtitia non eſt.

4 Cambiorum tria ſunt genera,uidelicet minutum,per literas, & ſiccum.Primum cambium reale ad minutū, ut ſi campſor det aureum,& accipiat pro ſcontro monetam, uel ecōuerſo, & accipit aliquid moderatum ſecundum conſuetudinem patriæ pro ſuo labore,& quia ſeruit communitati,ultra preciū, hoc licitum eſt,ſecundum Caie.in ſumma ibi, & quol. non tamen hoc licet omnibus,ſed tantum his, qui tenent mēſam paratam communitati ſeruientes,ſecundū Caie.quol. ſupra, quāuis Roſel.uer.uſura.vi §.vi.in fi.dicat quòd etiam aliis licet:prima tamen opinio uerior eſt,quia qui non tenet menſam,parum temporis expendit in numerando, pro quo talē mercedem habeat.Dabet tamē hoc cambium ſine omni fraude fieri, et auaritia.Vide Arch.flo.ſecunda parte ti.i.c.vii.

5 Secūdum dicitur cambium reale per literas,& fit duobus modis,& primo ſic.Petrus habet Mediolani C.aureos,quos uellet habere Romę,dat campſori ut reſpondeat.xcv.& reliquos lucretur.Hic cōtractus eſt licitus,propter rationes prędictas, & propter periculum portandi pecunias. Secundo modo ſic fit. Petrus Mediolani habet C.ducatos Venetos, quos uult

Venetias portare,& ibi expendere,quia plus ibi ualent, inuenit campſorem indigentem pecunia Mediolani , & habētem banchum pro Venetijs , cui tradit dictam pecuniam ad forū cābij pro Venetiis,ubi recipit C.et quinque, quādoque plus, quandoque minus. Si hoc plus recipit non ratione expectatiōis , ſed quia uolebat ſibi prouidere pro ſuis neceſsitatibus Venetiis,cōtractus eſt licitus.Curſus enim monetæ, hoc operatur,& monetarum diuerſitas,& induſtria accedit rei licitæ, ff.ad.l fal.l.fi. ſi autem intēderet principaliter lucrum propter expectationem,eſſet mutuum cum intētione lucri,quòd uſura eſſet.

6 Caie.in ſumma dicit,quòd cambia uera,& realia, quibus moneta in uno loco,ac tempore accipitur,& alio loco, & tempore redditur,prout in loco redditionis, tempore reſtitutionis marcha auri ualet,ceſſante omni fraude,ſunt licita. Si tamen hæc ad prolixius tempus fiunt;aut protrahuntur, ut ex longiori tempore plus lucretur,ad uſuram declinant: quia dum temporis,quo pecunia occupata tenetur,ratio habetur,ad eū uſuræ modum labitur, quo tempus uendi dicitur.

7 Tertium cambium dicitur ſiccum, quòrum aliud eſt uerum aliud fictum.Cambia ſicca uera,multis modis uariantur ſecū dum uariationem locorum,& temporū . Vt do tibi Duca.C. Ianuæ,& hinc ad menſem reſtitutes mihi tot libras,quot ualet ducatus Venetiis , ubi ueriſimiliter plus ùalebit , licet aliquādo minus ualeat , tamē ut in pluribus ſemper plus ualet, uel ſecundum quòd aliter tales contractus uariantur , quia quaſi infinitis modis uariari poſſunt , & cum expectatur lucrū propter dilationem tēporis,uidetur uſura, ſicut mutuans granum, quod alio tempore, quo ueriſimiliter plus ualebit eſt recepturus , & tamē non erat illud uſque ad illud tempus ſeruaturus.c.nauiganti,&.c.in ciuitate,de uſu.Sicque non eſt licitus.Similiter quando in tali mutuo intenditur principaliter lucrum.Secus uidetur quando lucrum ratione intereſſe, uel expenſarum accipitur,uel quia dubium eſt , quòd minus ualeat,ex eo quòd ſe periculo exponit,uel quando principaliter facit,ut amico ſeruiat,& non cum proprio damno,tunc uidetur licere. Sed quoniam hi caſus horum cābiorum ſunt dubij,quibuſdam doc.tenentibus licere , quibuſdam non licere , ideo oportet ſemper regulam ſuprapoſitam inſpicere.

Et quia breuiter hæc ſunt ſummata ex Caie. & Tab. & Sil. ideo uide latius ibi, ut uerbo uſura.§.xv. & Sil.uſura.§.iiij. & infra, uſura.§.xj.uide aliquid.& circa fi.de pagis.

8 Aliud cambium eſt ſiccum non reale, ſed fictum. Vt cum cãpſor lucrari intendens Petro egenti dat Romæ certam ſummam pecuniæ ſub nomine cambij de Venetijs, uel Londres, & tamen, ibi Romæ fienda eſt reſtitutio, utrinque ſcienter, ſiue fiant literæ & non præſententur, ſiue non fiant, hoc ſecũdum ueritatem non eſt cambium, ſed uere mutuum, ſed nomine cambij paliatum, & ſic eſt uſura.

9 Fit etiam hoc modo. Petrus egens pecunia recipit a campſore Mediolani.c.duc.hinc ad menſem reſtituendos ibidem, ſecũdum quòd tunc ualebunt Venetijs ſecundum curſum cãbiorum decem libræ groſſorum, quæ regulariter.c.duca.æquiualent, ſed in curſu cambiorum Venetijs quandoque excedũt, quandoque exceduntur. Hic ſecundum ueritatem eſt cõtraſtus mutui nomine cãbij paliatus, & cum fit ſpe lucri, eſt uſura, contra illud Lucæ, Mutuum date:&c. & quia communiter plus ualent, ideo hic uſura eſt. Poſſet tamen excuſari cãpſor, ſi in promptu haberet cum illis.c.duca.cambium pro Venetiis, ſed ut ſeruiat Petro, dat cum hoc pacto, ſi tamen tale cãbium ſit ſecundum ſe licitum, quod ſupponitur. Ex Caie.in quol.ſupra. Hæc materia cambiorum eſt difficilis & experti mercatores plus de ea ſciũt circa praticã q̃ plerique doctores.

CANONICATVS.

1 Canonicatus non eſt dignitas, tamẽ in magno honore ponitur in choro, & proceſsione præcedunt abbatem, quia ſunt collaterales epiſcopis, quãuis Abbas ſit dignior, ſecundũ Feli.in.c.paſtoralis, de of.deleg.

2 Canonicus non poteſt committere extraneo ea, quæ ad tractatum capituli pertinent, ne extraneis ſecreta capituli reuelẽtur, ſed bene uni canonico. Feli.in.c.nõ poteſt, de p̃ſcri.iij.col.

3 Canonicus debet facere, quæ ad Canoniæ officium ſpectãt, quòd ſi puer eſt, per alium faciat.c.ij.de æta.& qual.

4 Canonicus habet uocem in capitulo niſi ſit puer, uel non in ſacris, & non poteſt eſſe laicus.c.cum. M. Ferrarien.de conſti. in glo.& non poteſt agere pro alio canonico, quãuis in canonicatu ſint coniuncti, niſi habeat mandatum. Feli. ſupra.

5 Canonicus habens capellam, dum in ea celebrat, non perci-

pit diſtributiones illa hora canonicis currentes, quia non ut canonicus, ſed ut capellanus celebrat: Feli.c. cum olim, de ſen.& re.iu.

6 Canonicus uadens ad horas canonicas principaliter propter diſtributiones, mentalem ſimoniam committit: Feli.c. ex parte, el.j.de of.deleg. Quando non debent diſtributiones recipere, ſupra, beneficium.§.lv.

7 Canonici poſſunt remouere propria authoritate ſtatuta ſua iurata, non autem ſi ſunt per papam confirmata, & ſi contraueniant tenet, licet ſint periuri: Fel.c. cum acceſsiſſet, de conſti. An epiſcopus cum illegitimo poſsit diſpenſare, ſupra, beneficium.§.xxxiij.

8 Canonicus regularis ad religionem monachorum tranſire poteſt, & non econtra, niſi ſint laici, ſecundum Tho.ſecunda ſecundę.q.clxxxix.ar.viij.ad.ij. Intellige tamen ſuperioris petita licentia, ut in.c.ſtatuimus.xix.q.iij.infra, religio.§.xiiij.

9 Canonici ſunt recipiendi litterati, ſeu nobiles uiri, ſecũdum glo.in.l.Societates, uer.non ſuppleat.ff.pro ſocio.

10 Acquiſita per canonicum intuitu eccleſiæ, ſeu præbendæ, nõ cedunt ſucceſſori in præbenda, ſed capitulo. Vide Abb.in.c. relatum, el.ij.de teſt.

CANONICA PORTIO.

1 Canonica portio, de iure decretorũ debita, & a canonibus approbata eſt, ideo canonica dicitur.c.de his.x.q.j. Quando quis eligit ſepulturam alibi quam in ſua parochia, de omnibus, quæ illi loco ubi elegit ſepulturam dimittit, ſua parochialis eccleſia debet habere canonicam portionem de iure communi, niſi ex priuilegio, uel aliis exceptionibus aliter ſit ordinatum, ſecundum Arch. flo.iij.parte ti.x.c.v.c. dudum. cle.de ſepultu.

2 Canonica portio eſt duplex, una quæ debetur epiſcopo ab omnibus eccleſijs diœceſis, ut in.d.c.de his, alia quæ debetur eccleſiæ parochiali, in.d.c.dudum, quæ eſt uaria, ſecundum uarias locorum conſuetudines, quæ debent ſeruari. de ſepul. c. certificari.

3 Canonica portio, quæ epiſcopo debetur, ſecundum Pa. in.c. officij.de teſta.no.primo diuerſificatur, etiam ſecundum diuerſas locorum conſuetudines, quo ad quottam, ut in.c.cer-

tificari,de ſepul.

4 Canonica portio in parte,& in totum poteſt pręſcribi,& ſufficit tempus ſine titulo,de cuius principio non extat memoria,quia illud habet uim tituli,ut in.c.i.de præſcriptio.lib. vj. ſecundum Panor.in.dicto capitu.certificari,ubi etiam dicit ſe hoc conſuluiſſe. Concor. Pe. de an. in tractatu de canonica portione, & hoc uerius, quamuis Hoſt. in ſumma de ſepul. cum Goſ. teneat oppoſitum,& Pet.de peru.in ſimili trac.dicat, quôd requiritur titulus, uel tempus,cuius contrarij memoria non exiſtat.

5 Per pactum dictæ quartæ renuntiari non poteſt,quando eccleſia damnificatur,ſecũdum Arch.in.c. pactum, de pact.l.vj. ſecus ſi non damnificaretur.

6 Canonica epiſcopalis debetur, ſecundum Pa.in.d.c.officij.ſolum ab eccleſiis epiſcopo ſubiectis,non autem ab exemptis, uel papæ immediate ſubditis,& ſic cõmuniter tenetur a doc. & hæc eſt uerior opinio:quia hæc quarta datur epiſcopo ratione ſolicitudinis,quam de eccleſiis ſibi ſubditis debet habere tantum, ut in.c.conquerente,de of.or.

7 Exempti tenentur ſoluere quartam canonicam papæ, ſecundum Pa.in.c.requiſiſti. de teſta. legatus tamen de latere non poteſt petere,quia non eſt dioceſanus exemptorum.c.authoritate,de priui.lib.vj.in glo.

8 Epiſcopo debetur quarta de omnibus legatis factis quibuſcunque eccleſiis,uel piis locis,& etiam quarta decimarum & eorum,quæ ueniunt occaſione funeris,ut in.d.c.requiſiſti,& Pa.ibi.Fallit tamen ſecundum dictum Pet. de an.ibi ſupra,in vij.caſibus.Primo,in relictis pro ornamentis eccleſiæ,ut no. doct.in.c. fi. de teſta.inter quæ computantur calices, cruces, paramenta,& ſimilia,ſecundum Inno.in.c.ad ſedem,de reſti. ſpo.Secundo,in relictis pro redimendis,ornandis,uel reparãdis dictis ornamentis,ſecundum Inn.in.c.fi.de teſta. Idem ſi pro libris diuino officio neceſſariis, uel monumento fiẽdo. Tertio,in relictis pro fabrica eccleſiæ,quæ reparatione indiget,& portio pro fabrica non habetur ſufficiens.Secus qñ nõ indiget,ſecundũ Hoſt.Quarto, in legatis pro luminaribus. Quinto,in legatis pro anniuerſario annuatim celebrãdo: in c.cũ creatura,de cele.miſ.ſimiliter pro.vij. uel trigeſimo, uel hmõi ſecũdum Hoſt.in.d.c.fi.Sexto,in relictis ad cultum Dei

perpetuum, ut quòd omni anno fiat tale feſtum, uel in tali capella dicatur omni die una miſſa,&c,in.c.fi.de reſcrip.li.vj. Septimo,ſecundum Pa.in.d.c.requiſiſti, in oblationibus, & in donatione in uita.c.de his,de ſepul.& quando relinquitur intuitu perſonæ:ut quia eſt filius,uel frater, ſecundum Hoſt. dummodo non fiat in fraudem:in.d.c.requiſiſti, uel ſi extāt priuilegia aliqua,de quibus.infra.§.xvij.

9 De relictis hoſpitali religioſo idest authoritate epiſcopi conſtituto,debetur quarta,ſecundum Pa.in.d.c.officij:etiam ſi relictum ſit factum pauperibus talis hoſpitalis, ſecundum Ioā. an.quia præſumitur, quòd qui reliquit habuerit reſpectum ad locum,nō ad perſonam. Si uero relictum fiat pauperibus abſolutæ,ſic non debetur quarta.l.nulli.C. de epi.& cleri. Si hoſpitale non eſt religioſum,& illi cuius authoritate cōſtructum fuit mortuus eſt,epiſcopus quartam habebit, ſecundū Pa.ibi ſupra,licet diuerſæ ſint opiniones, quia epiſcopus habebit curam.Si autem uiuit, nō debetur quarta quia uidetur tunc relictum eſſe pauperibus ſimpliciter. Ideo ex hoc ſequitur,quòd de relictis confraternitatibus, ſiue ſocietatibus, nō debetur quarta epiſcopo ut tenet Pa.ſupra.

10 Si quis relinquat C. ſcuta diſtribuenda pauperibus, uel pro puellis nubendis,non debetur quarta.c.ex parte,el.iii. de uerbo.ſigni. Secus ſi relinqueretur ut per aliquod hoſpitale diſtribuerentur,cuius curam habet epiſcopus.

11 De legatis factis alicui ut ſingulari perſonæ,ut quando relinquitur clerico adminiſtrationem non habenti, uel prælationem,ſeu alicui canonico,ſecundum Pe.de pa.ſupra,& in.d.c. requiſiſti.§.fi.uel cum relinquitur leproſis morantibus in tali loco, uel domo, uel heremitis, uel fratribus in aliquo loco moratibus,uel quibuſdam mulieribus,pro dote, uel uiduis, peregrinis,uel huiuſmodi:in quibus ceſſat.c.ex parte,el.iij.de uerbo.ſigni.non debetur quarta.Idem tenet Inno.in.c.relatum,de ſepul.Idem dic de legatis pro male ablatis, quia non ſunt legata,ſed debita,ſiue reſtitutio ſit certa,ſiue non,ſecundum eundem Pe.ſupra. Idem de legatis eccleſiæ extra diœceſim a ſuo ſubdito,non debetur quarta.Cō.Ab.in.d.c.requiſiſti.Intellige tamen omnia niſi conſuetudo aliter habeat,quæ eſſet ſeruanda.

12 De quarta parochiali ſtandum uidetur glo.in.c.cum quis, de

ſepul. quæ dicit, quòd uel ſeruetur conſuetudo uel ſaltem detur quarta. Ideo ſi patet de conſuetudine,illa ſeruetur,in c.certificari, de ſepul.ſi non, tantum quarta detur:in cle.dudum,quamuis aliqua iura dicant medietatem,aliqua tertiam partem.Quo autem ad fratres prædicatores, & minores,determinatum eſt,quòd ſoluant quartam reprobata omni alia conſuetudine,in.d.cle.dudum.Idem dicit Io.an. quòd quartam ſoluant,& non ultra.Vide infra.§.xvii.

13 Poteſt etiam ex conſuetudine introduci ut nihil ſoluatur,ſicut ſupra,de canonica portione epiſcopi,dictum eſt.

14 Quarta parochialis debet ſolui de omnibus, quæ ueniunt ratione funeris, & de legatis factis eccleſiæ, apud quam electa eſt ſepultura:in.d.cle.dudum,& de ſepul.per totum. Fallit tamen quando conſuetudo eſt in oppoſitum ſecundum Pe.de peru.ſupra,& in illis.vii.caſibus dictis ſupra,de quibus quarta epiſcopalis non ſoluitur:in.c. fin. de teſta.& quando eccleſiæ donatur inter uiuos.c.de his, de ſepul.lib.vi.§. ſi uero. Et quando ſepultura electa in aliquo monaſterio,ſanus exiſtens,illud intrat animo mutandi uitam,& magis ſi profitetur, quia tunc deſinit eſſe parochianus alterius eccleſiæ,ſecundum Arch.in.c.beneficium,de regula.lib.vi. Idem dic de leproſo,qui intrauit domum leproſorum, ſecundum Ge.nõ debetur quarta.Secus de eo,qui recipitur in confraternitatibus, quia retinet proprium.c. cum & prælaturæ, de priuilegiis, quia debetur quarta. Secus cum reſeruato ſibi tantum uſufructu,donat bona ſua,quia tunc gaudet priuilegio religionis.c.cum priuilegia, de priuileg.De nouitio,infra, Nouitius.§.xviii. Item quando quis legat eccleſiæ, in qua non ſepellitur,non debetur quarta, ſecundum Pa.in.c.pe. de ſepul. & eſt uerior opinio.

15 Si quis ex eo quòd eccleſia erat interdicta,uel ciuitas, ſepelitur apud fratres,ipſis fratribus inuitis,cum multis oblationibus,non debetur quarta,ſecundum Fed.conſi.cxix.& Ge.in d.c.i.de ſepul.l.vi. quia talis tempore interdicti, non potuit eligere ſepulturam apud fratres, ut no.Inno.in. d. c. cum & prælaturæ. Immo dicit idem Fed.quòd ſi fratres mendicantes ſponte ſepelirent,quãuis de uiolatione interdicti teneren tur,non tamen de quarta. Vnde dicit Inno. in. c. noſtra, de ſepul.quòd quando non de iure, ſed de facto quis ſepelitur,

debetur corpus, & omnia quæ ratione ſepulturæ facta ſunt ſed non legata facta.

16 Si parochialis eccleſia ex culpa ſua, & non parochianorum, eſt interdicta,& aliquis eligat ſepulturam apud aliam eccleſiam, uel ſepeliatur ratione ſuorum maiorum, non debetur quarta,ut not. Ge.in.c.i.de ſepul.l.vj. Idē ſi quis reuocat electionem ſepulturæ,& non legatum, & alibi ſepeliatur, quia paria ſunt non eligere, & electam mutare.Ita conſuluit Fed. conſi.x.non deberi quartam. Item quando elegit,ſed non ſepelitur ex facto hæredum,uel ex facto contingenti, non debetur quarta, quia uerba ſunt intelligenda cum effectu. ff. quòd quiſque iur. l. i. & ita tenet Fe. ſupra, dummodo hæc non fiant in fraudem. Ber.in.d.c. de his.dicit ſe circa hoc dubitare. Gem.uero uidetur aduerſari.

17 Item ratione priuilegii non debet ſolui quarta de legatis: d. Cle.dudum. Et tales ſunt fratres prædicatores, & minores, per priuilegium Benedicti. xi. quod incipit, inter cunctas. Non enim tenentur de rebus, & legatis ad canonicā portionem, nec ad quartam epiſcopalem, & per priuilegium Gre. xi.quod incipit,uirtute conſpicuos,non tenentur de his,quę legantur pro ornamentis, libris,fabrica, luminaribus, anniuerſariis,ſeptimo, trigeſimo,pitantiis,uictu,indumentis, annuis cenſibus redimendis,domibus, prædiis, ortis, aliiſque locis,&c. Et Sixtus quartus, in priuilegio, quod incipit. Regimini,determinat quòd de candelis, quæ dantur in manibus fratrum,non ſoluatur quarta. In priuilegiis minorum, Iulii ſecundi, neque quarta funeralis datur, quibus priuilegiis fratres prædicatores gaudent, per breue conceſſum magiſtro Tho. Caie.à Leone.x.quod incipit,cum inter.&c.

18 Si defunctus ſuæ eccleſię parochiali reliquit.xxx.hoc modo, ut ſit illis contenta, eccleſiæ autem in qua elegit ſepulturam millæ,uel huiuſmodi,Si ſacerdos ſciuit legatum,& recipit,uidetur renuntiare iuri ſuo,nec poteſt ultra petere, ſecundum Ray.ſi uero abſolute relinquit, & ſacerdos abſolute recipit, poterit de reliquis portionem canonicam petere.c.officij,de teſta. niſi appareat de intentione teſtatoris, quòd noluerit hoc in ſortem poni, & tunc poterit ſupplementum petere. Idem intelligas de quarta epiſcopali.

19 Socrates eligit ſepulturam in eccleſia parochiali, & nihil ei

in teſtamento relinquit, alteri autem eccleſiæ multa legat, ſi eſt conſuetudo quòd eligens ſepulturam in propria eccleſia aliquid relinquat ei, ſecundum Ray. poteſt ab hæredibus illud petere, non iure actionis, nec differendo propter hoc ſepulturam, ſed ſuperiorum auxilium implorando. c. ad apoſtolicam, de ſimo. Si autem non eſt conſuetudo, exceptis funebribus, nihil poteſt petere, niſi depræhenderetur dolus.

20 Si quis dimiſſa eccleſia in qua ſui maiores ſepeliebantur, aliam pro ſepultura eligit, eccleſiæ dimiſſæ nō debetur portio canonica, ſed eccleſiæ, in qua conſueuit recipere ſacramenta. c. cum quis, de ſepul. l. vj. quia illi eccleſiæ debetur. Si uero quis tranſtulit domicilium, & moritur antequam nouum domicilium acquirat, debetur eccleſiæ parochiali in qua moritur, ſecundum Ar. in. c. i. de ſepul. l. vj. quia ibi debet ſepeliri, niſi alibi elegerit. Inno. uero in. c. nos, de ſepul. dicit quòd eccleſiæ cathedrali debetur. Si autem in diuerſis locis habet domicilium, diuidetur, & hoc eſt æquum, ſecundum Inno. & Hoſt.

21 Si quis in una eccleſia audiat diuina, & in alia recipiat ſacramenta, dabitur eccleſiæ in qua recipit ſacramenta. ar. in. d. c. cum quis, de ſepul. quia iſta datur parochialibus eccleſijs, niſi de conſuetudine aliter appareat. Et hæc opinio uerior eſt quàm ſequitur Piſ. uer. ſepultura §. iij. & Ar. flo. licet quidā dicant, quòd debet diuidi, ſi utraque habet cimiteriū, & curā.

22 Si quis in plebe tantum accipiat baptiſmum, reliqua uero ſacramenta in capella, tunc ſuperior arbitrabitur, quis horum plus laboret, ſecundum Pa. in. dicto. c. de his, ubi hoc dubium mouet.

23 Quando quis in ſua parochia propter longam uacationem poteſt audire, nec recipere ſacramenta, & alibi ſepulturam eligit, non debetur quarta, ſecundum Bal. in ſuo tractatu, quia cum quarta pro labore detur, ut in cle. dudum, de ſepul. ceſſante labore, debet ceſſare merces. Et hæc opinio melior, quamuis Hoſt. & Ioan. an. in. c. relatum, de ſepul. teneant quòd debetur.

24 Quartæ huiuſmodi ſic extrahendæ ſunt, ſecun. Hoſt. in ſumma, de ſepul. Primo, quarta epiſcopalis, quia antiquior, demū parochialis, ſi uenit extrahenda, quæ ſi prius extracta fuiſſet, epiſcopus habebit quartam quartæ, & quartam de reliquis.

25 Si teſtator in uita ſoluit, nihilomiuus ſoluetur quarta, ſecundum Ar.flo.& Ioan.Pau.quia uidetur ſoluere ut legatū.

26 Si infirmus facit ſe transferri de una parochia ad aliam, non propter hoc prima eccleſia priuatur canonica portione, ſecundum Ray.ar.in. d.c. de his. Et ſecundum Ar. flo. procurantes relinqui his,qui non ſoluunt quartam,tenentur ad reſtitutionem eorum, in quibus fraudatæ ſunt eccleſiæ parochiales coram Deo.

27 Si epiſcopus ſepeliatur apud fratres mendicantes, quarta debetur eccleſiæ cathedrali, quæ eſt eius parochia, ubi debet ſepeliri, quando eligit alibi ſepulchrum, ſecun.Fran. in d.cle. dudum.

CANONIZATIO.

1 COlere aliquem pro ſancto non licet ſine licentia papæ,ſecundum.c.i.de reli.& uene.ſan. etiam ſi in uita miracula feciſſet. Intellige pro ſancto,& publice, ſecus ſi ſecrete quis orat aliquem, quem beatum credit, ſecundum Inno. in cap. ſecundo.eo.ti.

2 Non licet uenerari reliquias nouas publice, & tanquam ſanctorum,in.d.c.i.neque reliquias illorum,de quibus dubium eſt an ſint ſancti,per.d.c.ii.& hæc not.Pa.in.d. c.ij.

3 In canonizatione ſanctorum pie credendum eſt iudiciū eccleſiæ non errare, ſecundum Tho.ql.ix.a.fi.& glo.in. c. unico, de re. & ue. ſan. l.vj. De ueneratione imaginum ſanctorum dictum eſt ſupra,adoratio.§.vi. & infra, imago.§.ii.

CANTVS.

1 CAntus ad hoc inuentus eſt ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.q. xci.ar. ut affectus hominis prouocetur in Deum,& quia ex diuerſis melodijs, animi hominum diuerſimode diſponuntur, (ut d. Boe. in prolo. muſices) ideo ſalubriter cantus in eccleſia fuit inſtitutus, ut infirmorum animi ad deuotionem prouocentur. Si uero cantus ſolum ad delectationem fiunt, uel trahunt, ſunt uituperandi, & non liciti,ut in.c.cantantes.xx. d. & ſecundum Augu. c. x. li.confeſ.ſed magis uitandi ſunt,qui ad laſciuiam prouocāt, quia contra intentionem inſtituentis ſunt.

2 Quando ſonatores,& cātatores huiuſmodi,melioribus poſſunt uacare,ut prædicationibus, confeſsionibus, ſtudio, &

huiuſmodi,debent his uacare,& ſic intelligitur.c. ſancta Romana eccleſia.xiii.d.

3 An autem organa,uel inſtrumenta muſicalia, ſint ſonanda, uidetur dubium,quia S.Tho. ſecunda ſecundæ, ſupra. ar. ij. ad quartum dicit huiuſmodi magis mouere animum ad delettationem, quam formare interiorem bonam diſpoſitionem,& quòd patres in teſtamẽto ueteri utebantur illis, quia populus erat rudis, & durus, & in figuram.

4 Cantas,ſeu pulſans in inſtrumentis muſicis in diuinis officij uana, ex intentione ingerendi ille uana, & prouocatoria ad impudicitiam,& huiuſmodi, manifeſte eſt mortale peccatum,non ſolum in diuinis,ſed etiam extra ex genere ſuo. Si uero ſunt tantũ uana, talis ſonus,uel cantus,dupliciter contrariatur diuino cultui,Primo,quia non excitat mentem ad deuotionem ſed ad uana, quod eſt contrarium actui diuini cultus. Secundo,quia cultus Dei reddendus per canentem, uel pulſantem falſificatur, & iſti actus ad primam ſuperſtitionis ſpeciem ſpectant, qua Deo cultus indebito modo exhibetur, & quia ſuperſtitio ex ſuo genere peccatum mortale eſt,ideo pulſare,uel cantare in diuinis officijs ex intentione, ſiue mala,ſiue uana,huiuſmodi uana,ex ſuo genere mortale eſt. Si quis tantum neſciens propter hoc iniuriam facere diuino cultui, & ſi crederet,nullo modo faceret, ſed tantũ credit eſſe uanum, & gratia uanæ delectationis hoc facit excuſaretur à mortali ſuperſtitioſo. Infra,organum, per totum.

5 Qui ex intentione inter diuina talia miſcet, quæ ſi exprimeret uerbis à mortali non excuſaretur, à grauiſsimo, & forte mortali peccato non excuſatur, iniuriam enim rebus ſacris facia,quod eſt ſpecies ſacrilegij,ex alia parte, loco ſacro iniuriam infert.

6 Si uero hæc præter intentionem cuiuſcunque materiæ, ſed ſolum intentione ſoni, uel cantus fiant,tunc non erit ſecundum ſe peccatum, ſed ratione uſus, uel euentus, poteſt eſſe peccatum,ut ſi uſus talis ſoni eſt,communiter accommodatus ad materiam decedentem ſacra, uel ſi ex hoc communiter animi ad uana excitantur, & poſſet eſſe mortale, ut ſi eſſet multum ad uenerea excitatiuus,uel multum diſtractiuus. Si tantum in ſupradictis interueniret ſcandalum puſillorũ, eſſet dimittendum,hæc ex Caie.in ſecunda ſecundæ.q.xci.a.

ul. Vide infra. Organũ,per totum. Ambroſius authore Augu.li.ix. confeſ. in eccleſia Mediolaneñ.cantum inſtituit,quē non inſtituiſſet, ſi eſſet illicitus. Conſuetudinem ergo eccleſiæ bonam ſequamur.

CAPITVLVM.

IN capitulo prælatus religioſus præeſt, ſicut iudex eccleſiaſticus in foro iudiciali ſuper illos, qui ſunt ſuæ iuriſditionis,unde ad ea poteſt ex excepto ſubditos obligare,ut ei pādantur illa propter quę poteſt iudex eccleſiaſticus in foro iudiciali iuramentum exigere. Tho.quol.i. q.viij.ar.ii. Capitulum ſede uacante abſoluere ab excommunicatione à iure,uel ab homine,à qua epiſcopus poteſt, niſi à ſede apoſtolica ſit ei ſpecialiter interdictum: in.c. unico, de maio. & obe.l.vi.dare etiam confeſſorem, & abſoluere à caſibus epiſcopo reſeruatis, ut no. Pa. poſt Fed.in.c. cum olim de maio.& obe. nō tamē ſuccedit in alienatione: ſupra,alienatio.§. xxii. In uiſitatione tam generali quám ſpetiali, ſecundum Pa.ſuccedit, licet Ioan.an.teneat,quòd non in generali: in cle.i.de hæreti. nec in uiſitatione monaſteriorum exemptorum monialium,ſecundum ueriorem opinionem,nec in priuilegijs indultis dignitati,quia priuilegium non excedit perſonam.c.ſane, de priuileg.

3 Capitulum conſiſtit in maiori, & ſaniori parte, ideo totum capitulum dicitur facere,quòd hæc pars facit. c.cum in cunctis,de his quę fi.a.ma.par.c.niſi,quando aliquid commune eſt pluribus, ut ſingulis,& non ut collegiatis, tunc oportet quòd ſinguli conſentiant. c.omnes, de conſti.in gl. Secundo,quando maior pars capituli deliquit,propter quod poteſtate eſt priuata.c.cum nobis, de elec.tunc tota authoritas capituli manet in minori parte,quę non deliquit,ut no.Pa.in. c.i.de his quæ fi.a.ma. Tertio in Romani Pon.electione ubi neceſſe eſt duas partes conſentire.c.licet, de electio.uide. c. cum inter,de elec.

4 Maior & ſanior pars capituli dicitur illa,quæ meliori rationi innititur,& pietati.c.ſana quippe.d.ix.Standum tamen ſemper eſt maiori parti,niſi probatur in contrariū.c. nullus.d.lx.

5 Sine capitulo inſtituere aliquid, uel deſtituere, uel negotia eccleſiæ tractare,prælatus non debet, & eſt caſus literalis in c.nouit,de his quæ fi.à præla.quia prælatus,& capitulū, ſunt

unum corpus,ut not.Pa.& in fauorabilibus, unum compræhenditur in alio,non autem in penalibus,& odioſis.

6 In negotio eccleſiæ, epiſcopus tenetur petere conſilium capituli,ſed non conſenſum,& geſta per epiſcopum ſine conſilio,ipſo facto ſunt nulla,ut no. Pa. ſupra, niſi conſuetudine exiſtente in contrarium.c.iij.de conſue.l.vj. & niſi in paruis, quæ per prælatum ſolum poſſunt fieri,ut not.Innocen.in.c.fi.de maio.& obedien.& niſi cauſa rationabili,quam arbitrabitur bonus homo,in qua prælatus etiam in arduis non tenetur petere conſilium,ſecundum Pa.ibidem. Vide Pa.in. c. quanto,de his quæ fiunt à ma.par.c.

7 Capituli conſenſus requiritur ſecundũ Pa. in.d.c.nouit, de his quæ fi.a præl.primo,in alienatione rei eccleſiæ cathedralis. Inferioris autem eccleſiæ ſi epiſcopus non alienat, cõſenſus epiſcopi,& collegij illius eccleſiæ ſi habet requiritur. Secundo in omnibus caſibus concernentibus eccleſiæ præiudicium,requiritur cõſenſus capituli,& in his,quæ communiter ad epiſcopum,& capitulum ſpectant, & in concernentibus præiudicium capituli.c. ad hoc.de of.or. regulariter autem conſilium ſufficit, non tamen requiritur in notorijs: Vide aliquid ſupra, alienatio.§. vi.

8 Cum iura dicant capitulum ſuccedere in iuriſditione,& non diſtinguant inter uoluntariam, & contentioſam, teneri poteſt ſecundum Pa.capitulum poſſe dare indulgentias, de quibus in.c.cum ex eo, de pæ. & re. Si tenetur quòd ſint iuriſditionis prout communiter tenetur, & de mente S. Tho. in quarto ſen.d.xx.

9 Si epiſcopus habet auctoritatem doctorandi ex priuilegio ſpeciali,hæc poteſtas non tranſit ad capitulum, ſecundum Pa.ſi autem à iure communi ſecundum opinionem quã ſentit Hoſt.ut no.gl.in cle.ii.de magi.tunc ſuccedit.

In capituli tractatibus non eſt neceſſaria canonicorum ſubſcriptio regulariter ut.d.Pa.in.d.c.quanto,niſi in his, quæ in iure exprimuntur,utile tamen eſt ſecundum Bal.

CARCER.

1 CArceri aliquem tradere,uel quomodocunque detinere nõ eſt licitum, niſi fiat ſecundum ordinem iuſtitiæ, aut in pœnam,aut ad cautelam alicuius mali uitandi, ſecundũ Th. ſecunda ſecundæ.q.lxv.ar.iii.detinere autem aliquem ad ho-

ram ab aliquo malo ſtatim per eum perpetrando, ut cū quis aliquem includit ne ſe occidat, uel ſimiliū, cuilibet eſt licitū, & qui ſecus faciunt, ſecundum leges puniuntur. C. de priua. carce. l. unica. Et tales tenentur de danno, & iniuria. c. pœnale. xiiii. q. v. & mortaliter peccant, quia notabilem iniuriam proximo inferunt, utpote priuando eum libertate.

2 Clericum inuentum de nocte, familia prætoris poteſt capere, & detinere, ſecundum Pa. in. c. ut fame, de ſen. ex. quia ueriſimiliter poteſt timeri delictum committendum. Nec incurrit excommunicationem, ſi poſtmodum præſentat ſuo prælato, quia hic non poteſt notari diabolica ſuaſio. Idem uidetur de capiente clericum debitorem ſuum fugientem. Immo, ut. d. Inno. habens clericum ſeruientem ſeſpectum de furto, poteſt illum detinere ſcilicet ad tempus, ut præſentet ꝑlato. Infra, Excommunicatio prima.

3 Incarceratus iuſte pro debito, uel alterius offenſa citra mortem, non poteſt fugere, ſed tenetur facere pœnitentiā, & ſatisfacere. Si uero ad pœnam ſanguinis detinetur, poteſt fugere ſine offenſa, uel reſiſtentia alterius, aliter non poteſt ſine peccato fugere, nec frangere carceres, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxix. ar. iii. licet Hen. de gan. quol. ix. ar. xxv. dicat, quòd non licet frangere uincula, &c. quia hoc eſſet reſiſtere iudici, Sed hoc impugnat Caie. ibi, ſecunda ſecundæ. dicens, quòd poteſt frangere uincula, &c. & alij ad quos nō pertinet eum cuſtodire, poſſunt adiuuare miniſtrando inſtrumenta, ut limam, maleum, &c. Aliud enim eſt reſiſtere iudici, aliud frangere, & ruptio uinculorum ad fugam pertinet, & cuſtodibus imputandum eſt, qui non bene cuſtodierunt.

4 Incarceratus iuſte ut famæ moriatur, ſi ſibi occulte miniſtretur cibus, poteſt comedere, poteſt etiam ſi uult nō comedere ſine peccato ſecundum unam opinionem, & patienter mori. Nec etiam peccant ſic damnato ſecrete cibū miniſtrantes, dum tamen non ſint carceris cuſtodes, neque ob hoc exponant ſe magno periculo. Nullus tamen tenetur ſic damnato cibum miniſtrare, & ſine periculo, quamuis ſit in extrema neceſsitate, ſupra, accuſatio. §. xxi. Caie. tamen ſecunda ſecundæ. q. lxix. a. ult. dicit quòd tenetur comedere, & bene dicit. uide ſupra, Accuſatio. §. xxi. An iurans redire ad carcerem, teneatur, ſupra, accuſatio. §. xx.

5 Cedens bonis pro debito,non poteſt incarcerari,quia ſecundum Pa.in.c.lator, de pig. non poteſt quis etiam per pactū, carceri ſe obligare pro debito,renuntiando beneficio ceſsionis bonorum,quia eſt contra bonos mores, uide tamē ſi placet Tab.& Sil.uer.carcer.§.iii.

6 An contractus per incarceratum facti teneant, & quando, & quomodo,uide Panor.in.c.accedens,de procura. per multas concluſio nes.

CHARITAS.

1 CHaritatem omnes tenentur habere ſub præcepto, ſecundum Tho.uirtu.q.xxiii.ar.vij. amando Deum ſuper omnia,& proximum,ſiue amicum,ſiue inimicum ſicut ſeipſos. i.ad eundem finem uitæ æternæ,etiam peccatores, & infideles, nō quo ad peccatum, ſed quo ad naturam, & ſecundum quòd nobis uitæ æternæ ſocii eſſe poſſunt,& eis tenemur opera pietatis exhibere in articulo neceſsitatis, & ſemper animum paratum habere ad eis ſubueniendum in tali articulo. Item eis exhibere ſigna amoris in communi, ut quando pro aliis oramus, uel aliquod beneficium communiter exhibetur,eos non excludamus. Hoc enim pertinet ad liuorem uindictæ.quæ prohibetur Luc.xix.ubi dicitur. Non eris memor iniuriæ ciuium tuorum. Hoc enim eſſet mortale. Particulare autem ſignum non tenemur exhibere, niſi in articulo neceſsitatis extremæ (prout dictum eſt) ut loqui cum inimico uel reſpondere, ſeu familiariter conuerſari, niſi quando pp hoc graue ſcandalum oriretur.Immo quādoque bonum eſt eis non loqui,ut humilientur, & ſe recognoſcant, dummodo tollatur rancor de corde, & ſit dicta animi præparatio. Petenti autem ueniam uere,& non ſimulate, parcēdum eſt. Non tamen tenetur remittere actionem iuris contra iniuriantem,niſi pro iniuria ſatisfiat,ut ſi diffamauit, uel accuſauit falſo,&c.uide Caie.ſecunda ſecundę.q.xxv.ar.viii.

2 Amare Deum principaliter, & finaliter, & ſeruire ei propter mercedem temporalem,uel æternam, eſt mortale, ſecundario autem poteſt propter hæc amari,ſecundum Tho.ſecunda ſecūdæ.q.xxvii.ar.iii.&.iij.ſen.d.xix.q.I.ar.iiii.Charitas per quodlibet peccatum mortale perditur, & per pœnitentiam reſtauratur,ſecundum Tho,in pluribus locis.

CASVS.

CASVS.

1 CAſuum nomine proprie intelliguntur peccata tãtum, ideo ſi epiſcopus concedat abſolutionem a caſibus, & nil aliud dicat, propter hoc non concedit abſolutionem ab excommunicationibus, uel uotorum commutationem, uel diſpenſationem ſuper irregularitate, niſi aliter de eius mẽte conſtet, uel in conceſsione caſuum reſeruet ſibi aliquam excommunicationem, uel uotum, uel aliquid huiuſmodi, tunc aliæ intelliguntur concedi, quia exceptio, regulam firmat in contrariũ, xxxij. q. vij. c. dominus, de quo Pa. in. c. quoniam, de coniu. le. pro. quod intellige in his, quæ ſunt eiuſdem generis. Vnde reſeruata una excommunicatione non conceditur diſpenſatio uoti, ſeu irregularitatis, quia ſunt diuerſorum generum.

2 Quando papa in gratiis concedit omnes caſus papales, tunc caſus extenditur ad cenſuras, quia nullum peccatum eſt adeo graue quod papæ reſeruetur, niſi ratione cenſuræ.

3 Quando in bullis dicitur, uel gratiis, quòd poſsit eligere confeſſorem qni poſsit abſoluere ab omnibus caſibus, non intelliguntur cenſuræ, niſi dicatur, & cenſuris, quæ nomine caſuũ non ueniunt ut diximus.

4 Si quis excommunicatus ob ſimoniam obtinuit abſolutionem, ſimplex ſacerdos poteſt ipſum a peccato abſoluere, & ſic de aliis, quia ratio reſeruationis ceſſat, & qui ſemel eſt abſolutus a reſeruatis, quamuis fuerit fictus, ut quia ſine aliqua contritione fuit confeſſus, poſtmodum poterit abſolui a ſimplici ſacerdote, de dictis reſeruatis, quia ſemel fuit iudicatum ante tribunal, cui erat reſeruatum crimen, ſecundum Caieta. in uer. caſus.

5 Caſus epiſcopo reſeruati ſecundum diuerſos doctores ſunt uarij, ſed iſti ſunt certi, uidelicet, percuſsio clerici uiolenta, etiam leuis, ut in. c. peruenit, de ſen. ex. Si uero ſit grauis non poteſt etiam epiſcopus, ſed papæ reſeruatur, infra, excommunicatio. j. Secundus, eſt peccatum per quod inducẽda eſſet ſolemnis pœnitentia. xxvi. q. vi. c. ult. ſed hic non eſt amplius in uſu. ideo uacat, & per ſolemnem pœnitentiam non intelligitur tantum publica, ſed illa, de qua dicitur, in. c. in capite, diſ. 50. Nam publicam poteſt etiam ſacerdos imponere pro peccato publico, ſecundum Thom. iiij. ſen. diſt. xiiij. & Hoſt. Tertius, eſt de incendiariis, qui malo animo incenderint, uel hoc

fieri fecerint,uel ſuaſerint,in.c. peſsimam.xxiij.q.viij. qui etiã ſunt excommunicandi. Quartus,eſt diſpenſatio ſuper quauis irregularitate,quæ ad epiſcopum,uel papam tãtum pertinet, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xix. Quintus,eſt peccatum a quo epiſcopus rationabiliter noluit abſoluere. diſt.xxj.c. inferior. Aliqui ponũt excommunicationem maiorem,ſed dico quòd ſacerdos parochialis poteſt abſoluere ab excommunicatione maiori iuris,quam conditor legis ſibi non reſeruat, nec alteri.Hoc etiam Sil.uer.abſolutio,primo.§.iij. & excommonicatio.viij.in principio, tenet Bona. in.iiij.diſt.viij. eſt cum San. Tho.ſequitur Inno.& Hoſt.in.c.nuper, de ſen.ex. Abſolutio, §.xxxv.ſupra.

6 Caſus aliqui epiſcopis dicuntur reſeruati de conſuetudine, qui ſunt uarij,ſecundum quòd quidam plures,quidam pauciores reſeruare conſueuerunt. Benedictus tamen.xj. declarauit quinque,uidelicet homicidium conſumatum. Secundum eſt peccatum falſariorum,ſeu falſorum,& hoc ſumando ſtricte hoc nomen,quia ſumus in materia pœnali, quo crimine tenentur,ſecundum notata per doc.in.c.i.de crimine fal.non ſolum falſantes litteras,uel ſcripturas, ſed etiam teſtis falſus, & non ſolum dicens mendacium, ſed etiam occultans ueritatem,quod intellige ſecundum Pa. ibi, quando interrogatur ſuper aliquo articulo, & dicit ſe neſcire, uel quando iurauit dicere meram,& puram ueritatem & multa ſubticuit. Eadem pœna tenetur,& crimine,teſtis recipiens pecuniam ne teſtetur,uel ut uerum dicat teſtimonium, ut in.l.i.ff.eo.tit. & ibi Bar.dicit glo.tenere, quòd teſtis accipiens pecuniam ut teſtificetur,tenetur crimine falſi, ſicut dicimus in iudice accipiente pecuniam,ut ueram ſententiam ferat.ff.de condi.ob.tur.cau. l.ii Idem dic de notario,& aduocato,uel procuratore,qui inſtrumenta unius partis alteri oſtendit,in.d.l.i.§.qui depoſitã. Tertium, eſt peccatum uiolatorum eccleſiaſticæ libertatis, qui hodie per proceſſum curiæ ſunt excommunicati. Quartum,eſt uiolatorũ immunitatis eccleſiaſticæ, qui ſcilicet proximum offendunt in perſona, uel in rebus in loco ſacro, & ſunt excommunicandi.c.ſi quis.xvii.q.iiii. & ita omne ſacrilegium uidetur caſus epiſcopalis. Quintum,eſt ſortilegium,diuinatio,incantatio,& huiuſmodi.xvi.q.i.c.i. Alij uero ponũt alios caſus,qui ſunt dubij, uidelicet blaſphemiam publicam,

uotum,matrimonium clãdeſtinum, aut contra interdictum eccleſiæ contractum, uſuram manifeſtam, & incertorum reſtitutionem.

7 An fratrés prædicatores,& minores expoſiti,ſecundum.c.du dum,poſsint abſoluere ab excommunicatione maiori, ſicut parochiani,quia in.c.religioſi,de priui.dicitur,quòd religioſi, qui excommunicatos abſoluerint, excommunicationis ſentẽ tiam incurrant?Reſpondeo quòd eſt una oppoſitio, quã credo ueram.Nam in.d.c.dudum,de ſepul.cle. papa concedit dictis fratribus æqualem authoritatem in abſolutione cum parochialibus,cũ ergo ipſi parochiales poſsint (ut dictum eſt) & fratres poſſunt.c.autem religioſi,allegatum,eſt contra religioſos non electos,uel præſentatos ſecundum formam.c.dudum.Vnde Io.de ligna.ſuper.c. omnis, dicit quòd dictum.c. religioſi,intelligitur de reſeruatis epiſcopo in iure, & non aliter.Non tamen poſſunt dicti fratres niſi habeant priuilegiũ abſoluere a ſententiis ſinodalibus,niſi tales ſententiæ fierent in fraudem,ut ſcilicet fratres haberent minorem authoritatẽ, quam detur eis a papa.Quomodo habẽt priuilegium, ſupra. Abſolutio.§.xxi.uſque.xxvi.

8 Blaſphemia quantumcunque publica, non reſeruatur ullo iure epiſcopo,ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xix. q.i. niſi ratione ſolemnis pœnitentiæ,quæ non eſt amplius in uſu (ut dictum eſt)neque in ſeſsione.ix.concilij Lateranen. ſub Leone X.ponitur inter reſeruatos caſus,neque ſortilegium, licet Benedictus.xj.ponat inter illos,qui ſunt dẽ cõſuetudine. Neque commutatio uotorum,poſſunt enim parochiani diſpenſare, & commutare uota,minore,ut peregrinationum, ieiuniorũ, & huiuſmodi,dummodo non ſint reſeruata, quia hæc relinquuntur arbitrio præſidentis,ut in.c.i.eod.ti.de quorum numero ſunt parochiani,ſecundum Thom.& Hoſt.oppoſitum tamẽ tenet Pa.c.i.eo.ti.& conſuetudo in contrarium eſt, ſed de iure loquor. Nam neque Benedictus.xi. hunc inter alios caſus numerat.Religioſi tamen licet a trãſgreſsione uoti poſſint abſoluere,non tamen diſpenſare, uel commutare uota, quia non ſunt præſidentes reſpectu ſecularium,licet habeant æqualem authoritatem cum parochianis reſpectu abſolutionis,ſub qua non continetur diſpenſatio, uel commutatio uotorum. Si tamẽ conceditur eis ab epiſcopo, uel ex priuilegio,

ut ſupra,dictum eſt,poſſunt. Vide ſupra, Abſolutio.§.xxvi.

9 Reſtitutio certorum,uel incertorum, cum ſit de lege naturæ, non pertinet ad epiſcopum,ſed quilibet poteſt per ſe reſtitue re,ſi eget conſilio,poteſt epiſcopum,uel ſacerdotum conſule re.In hoc conueniunt communiter Summiſtæ. Pa.in.c.cum ſit,de iudæ Io.an.Arch.flo.ii.parte,tit.ii.c.iiii.infra reſtitutio, §.xx.&.xxxix.

10 Matrimonia clandeſtina abſoluere poteſt ſacerdos in foro pœnitentiæ,ſed quo ad forum contentioſum ad epiſcopum pertinet.Eodem modo poteſt de homicidio abſoluere , ut in ca.Deus,de pœ.& re. Et S.Tho.in iiii.ſen.diſt.xix.ubi ſupra, non computat inter reſeruatos , non tamẽ expedit quòd abſoluat ob grauitatem facinoris, ſed ad ſuperiorem remittat nihilominus ſi abſoluit,tenet abſolutio .

11 Poteſt etiam ſacerdos abſoluere a peccato, propter quod incurritur irregularitas,licet ipſa irregularitas ad ſuperiorẽ pertineat,ut clare.d.Tho.iiii.ſen.ubi ſupra.q.i.ar.iii.ql.ii.ad ſecũdum,nec obſtat declaratio Benedicti,quia eſt reuocata.c.dudum,de ſepul.in cle.

12 Vſurarij non iudæi,ſed Chriſtiani,facta reſtitutione,uel data cautione ſi poſſunt,a parochiano poſſunt abſolui,nec eſt caſus epiſcopalis,nec obſtat.c.quanquam,de uſur.quia tantum de iudæo loquitur,aliæ opiniones ſequuntur uiam communem,tene quod placet.

13 Epiſcopus quo ad fratres priuilegiatos per.c.dudum,non poteſt plures caſus reſeruare, quia hoc eſſet eorum authoritatẽ, quam a papa habent reſtringere, quod non poteſt, ſed ſufficit quòd dicti fratres ſeruent caſus de iure epiſcopo reſeruatos,ut dictum eſt ſupra,Abſolutio.§.xxv.Quo autem ad curatos,& alios non priuilegiatos poteſt,licet peccet,ſi ſine rationabili cauſa faciat.Sacerdotes ergo conentur habere caſus ab epiſcopo,& ſecundum taxationem eius faciant , & in dubiis, ſecuriorem partem teneant.Vide infra,diſpenſatio.§.xxvi. Caueant confeſſores ne ab his quæ non poſſunt, abſoluant , & ſciant quid,& quantum poſſunt.

CASVS FORTVITVS.

1 CAſus fortuitus eſt inopinatę rei euentus,cui prouideri nõ poteſt,ut ruina domus propter terremotum,uel fulgur,& nulli imputandus eſt,ſecundum Pa.c.unico,de cõmo.in glo.

2 Furtum computatur quandoque inter caſus fortuitos, ut qñ fit ab ea perſona, a qua nec diligentiſsimus precauiſſet, ut ſi ab uxore fiat, uel filio, ſecus ſi a famulo: ar. l. quæ fortuitis, C. de pig. ac.

3 In contractu, qui fit etiam gratia alterius tantum, caſus fortuitus non imputatur, ſed res perit domino, niſi primo, quãdo præceſsit culpa, ut ſi commodaui equum, ut ires Mediolanũ, & iuiſti uiquẹriã, & incidiſti in latrones, tibi imputatur, & nõ domino. c. unico, de commo. Secundo ſi pacto conueniſti ut tenereris pro caſu fortuito, quia pactum contra accidentalia cõtractus uincit legem. ff. depoſi. l. j. §. ſi conueniat. Secus qñ eſſet contra ſubſtantialia. Tertio, quando præceſsit mora, ut quia tempore debito non reſtituiſti rem comodatam, & periit, tibi imputabitur, ſecundum Pa. ubi ſupra.

4 Ex generali pacto, ut commodatarius teneatur de omni caſu fortuito, nullo expræſſo, ſecundum Ioã. an. in. d. c. unico, non tenetur, ne quis ſub inuolutione uerborum renuntiaret ei iuri, cui non eſſet in ſpecie renuntiaturus. Et hoc in conſcientia maxime tenet. Secus ſi aliqui caſus fortuiti fuerunt nominati, & ſecuta eſt clauſula generalis uidelicet, & ſic de omnibus alijs, ſecũdum Bar. in §. quæſitum. l. ſed & ſiquis. ff. ſi quis cau. quia tunc ueniunt caſus conſimiles expræſsis, non maiores, quia generalis clauſula in odioſis, non compræhendit maiora expræſsis, & eſt tex. no. in de. non poteſt, de procu. ſecus in non odioſis, ut no. Inno. in. c. ſedes, de reſcrip. & intellige ſupradicta, etiam ſi firmetur iuramento, quia iuramentum non obligat ultra conſenſum iurantis. c. quintaualllis, de iu. iur. intellige etiam ſi res cõmodata extimetur, quia extimatio non facit, quòd commodatarius ad plus teneatur, quæ ſi non extimetur, ſecundum Pa. in. d. c. unico, ſed ad hoc facit, ut ſi ex culpa recipientis pereat, dominus liberetur a probatione ualoris rei commodatæ. Si autem res eſtimata datur cum pacto, quod uel res, uel eſtimatio reddatur, periculum peremptionis tranſit, non deteriorationis. l. plerunquæ. ff. de iur. do.

CATHEDRA.

1 APpetere cathedram magiſtralem, ideſt authoritatem cõmunicandi ſapientiam, quam quis habet, ex ſe nullam turpitudinem habere uidetur, quia communicare alijs ſapiẽ-

tiam ad charitatem pertinet. Eſſet tamē præſumptuoſum hoc petere, quando petens non eſſet idoneus ad docendum, uel ſi ob ſuperbiam, uel ambitionem hoc peteret, uel alio malo fine. Appetere autem cathedram pontificalem, ſecundū Tho. quol.iii.q.iiii.ar.i.non licet, quia cathedra pontificalis requirit charitatem excellentem, quam nullus ſcit ſe habere, ſicut ſcientiam, ideo non eſt ſimile de appetitu cathedrę pontificalis. Cōcor. Aug. qui dicit locus ſuperior, ſine quo populus Dei regi non poteſt, & ſi adminiſtretur ut decet, indecenter tamē appetitur, hoc idem Pa.in.c. cum in cunctis, de elec. & glo. in cle.ii. de magi. An liceat recuſare iniunctam, infra, Epiſcopus, §. primo.

2 Prælationem appetere non licet, ſecundum Thom.quol.i.q.vi.ar.i.ubi dicit quòd qui hanc appetit, aut eſt ſuperbus, aut iniuſtus. Et quol.v.q.ix.ar.ii.in fi. ſic concludit, quia difficile eſt purgatum ſe quemlibet poſſe agnoſcere. Et ſecunda ſecūdę.q.clxxxv.ar.i.&.ii.concludit, quòd eſt illicitum, & prę ſumptuoſum, & quòd uidetur peccatum mortale hoc appetere, uel aliquid facere ad hoc. Concor. Pa. in c. per ueſtras, de iure pa. & dicit ibi Pa. quòd non eſt idem de beneficio ſimplici. Vide ſupra, Beneficium. §. xxxvi. uſque ad. xxxix. infra, dignitas §. iii. ibi enim diffuſæ de hoc dicemus.

CAECITAS.

1 CAecitas mentis, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xv. eſt mortale peccatum, quando homo non uult intelligere neceſſaria ad ſalutem, ut liberius poſsit male agere, ſine ſcrupulo, & remorſu conſcientiæ. Secundo, quando ita occupatur in delectationibus uenereis, uel aliis, quòd omittit neceſſariā occupationem, quā Deo tenetur exhibere, ut audire miſſam in feſto, & huiuſmodi. ar. diſt. xxxviii. c. qui ea. Cæcitas mentis luxuriæ filia a Grego. dicitur, ſicut hebetudo ſenſus gulæ, de quibus in locis ſuis, infra dicetur.

CEDERE.

1 CEdere bonis debet non ualens creditoribus ſuis ſatisfacere, & talis ceſsio ei ad tria ualebit. Primo, ne incarceretur Pa. in. c. odoardus, de ſolu. ſupra carcer. §. iiii. Secundo, ne excommunicetur, & ſi erat excommunicatus, abſoluatur, recepta debita cautione de ſoluēdo, ſi ad pinguiorem fortunam uenerit. d. c. odoardus. Tertio, quòd non condemnetur, niſi

inquantum facere poteſt,habita ratione ne egeat. Non enim fraudandus eſt quotidianis alimentis.ff. de re iud.l.ſunt qui in id.Limita hoc, quãdo nõ conuenitur ratione delicti, quia non haberetur reſpectus ne egeret, etiam in clerico, ſecundũ Pa.in.c.olim nobis,de reſtitu.ſpo.Et ut ualeat,debitum confiteri oportet:Pa.in.d.c.odoardus.

CELATIO.

1 CElare peccatũ alicuius, quod quis indicare tenetur ad correctionem,& pœnitentiam,propter pecuniam , aut gratiã non perdendam, ſeu ob conſanguinitatem , uel huiuſmodi, eſt ſimonia , ut in.c.nemo,de ſimonia , ſaltem quo ad punitionem,& mortaliter peccat,quia cõtra charitatem agit, proximi ſalutem minus quàm pecuniam, uel temporalem gratiã exiſtimans.Non eſt tamen proprie ſimonia,ſecundum Inno. ſed ut ſimoniacus talis uenit puniendus.

CENSVRA.

CEnſura eccleſiaſtica nominat interdictum, excommunicationem,& ſuſpenſionem,ut in.c.quærenti,de uerbo.ſigni. Irregularitas uero,quandam indecentiam,ſiue inhabilitatem dicit,infra,irregularitas.§.i. Cenſura etiam eccleſiaſticæ diſciplinæ neruus appellatur,ſecundum Pa.c. cum inter, de conſue. no. ii.

CENSVS.

1 CEnſus eſt quædam penſio,quæ de prouentibus ſoluitur, i.q.iii.c.quæſitum,ſiue quod annuatim ſoluitur in quantitate,uel ſumma.ff.de cenſi.l. ætatem , & eſt duplex,uidelicet, publicus,& priuatus.

2 Qui habet ius in quacunque re,in illa cenſum imponere poteſt.Inſt.de uſufruc.§.ſine teſtamento.{Eccleſiis autem nouos cenſus imponere,uel ueteres augere,epiſcopis, & prælatis citra papam,prohibetur,ut in.c.prohibemus , de cenſi etiam ſi erriperent eas de manu laici.ut in.c.eccleſiis,eo.ti. Et hoc uerum eſt ſecundum Pa.in.d.c.prohibemus, quando ad utilitatem propria hoc facerent,ut in cle.ii.de re.ec.non alie. Secus ſi ad utilitatem alterius eccleſiæ, ex rationabili cauſa faciant, & fiat a prælato epiſcopalem iuriſditionem habente, & in eccleſia ſibi pleno iure ſubiecta.Tunc enim poteſt,ut not.Inn. in.d.c.prohibemus, cum conſenſu capituli:ar.in.c.tua. de his quæ fiunt a pręla.Epiſcopus nouum cenſum imponere mo-

naſterio non poteſt.c.ſcientes, de cen.nec antiquum augere, eadem ratione.

3 Auctis facultatibus,non poteſt augeri cenſus,nec pars redditum retineri,ut in ca.noſtrum,in fi.ut eccle.bene.dicitur de epiſcopis,& de abbatibus,& aliis inferioribus prælatis. Et eſt tex.in cle.quia regulares.§.i.de ſup.neg.præla.niſi locus ſit de menſa eorum , non poſſunt partem reddituum ſibi retinere, quãuis glo.in uer.nec ueteres,in.d.c.prohibemus, uelit poſſe augeri cenſum,auctis facultatibus,quod glo.ſequens limitat, reſpectu præſentationis,aut procurationis,non autem cẽſus. Secus autem eſt in penſione, quia illam quis ſoluit ratione fructuum,quos de alieno percipit,ſecundum Bar.in.l.ſi merces.§.uis maior.ff.loca.

4 Prælatus,ſeu rector eccleſiæ,non poteſt præſertim poſt mortem,eccleſiam ſuam conſtituere cenſualem.c.præterea,eo.tit. quia ſecundum Pa. non poteſt quis alienare res eccleſiæ ſine iuris ſolemnitate.xii.q.ii.c.ſine exceptione, & a fortiori non poteſt imponere cenſum,cum ſit quædam alienatio,& quædam ſeruitus impoſita.Pôt tamen authoritate ſuperioris &c. ex cauſa rationabili,ut dictum eſt. Immo ſimplex ſacerdos, etiam in uita ſua,eccleſiam ſuam cenſualem conſtituere non poteſt,ſecundum Pa.licet alii dicant quòd poteſt ſe perſonaliter,& non eccleſiam obligare,ad ſoluendum cenſum.

5 Cenſus ſoluendi ſunt ſecundum Pa. poſt Io.an.in.c.olim, de cen.ad antiquam monetam,in qua fuerunt inſtituti, ſimiliter & penſiones, uel ad eius extimationem,quod Pa.extẽdit ad omne debitum contractum ex quacũque cauſa, quòd debeat ſolui ſecundum monetam correntem, tempore debiti contracti.Vide,infra.Pecunia.§.ii.

C H O R E A.

1 CHoreas ducere ex ſuo genere peccatum non eſt, aliter nũquam liceret,& tamen aliquando licet,ut in nuptiis, & publicis letitiæ,ſecundum Caie.ibi,qui dicit,quòd imprudenter arcẽtur ruſtici aſſueti diebus feſtiuis choreas ducere,quia niſi hæc agerent,ocio uacarent,& peius agerent.Vnde ex frequentia chorizandi,uel ex die feſto,non eſt mortale,nec ex genere actus,periculum eſt,quia hic non eſt actus libidinis, ſed letitiæ,ideo ſi ex qualitate perſonę imineat periculum libidinis, unuſquiſque ſibi prouideat, & caueat periculũ,ſicut caueret

quando imineret periculum ex aſpectu mulieris, licet hoc ex ſe peccatum non ſit.

2 Actus qui ibi ex leuitate fiunt ut ſtringere manum, & huiuſmodi, ſunt uenialia peccata, niſi fiant intentione mala, ut prouocandi ſe, uel alios ad libidinem extra matrimoniũ, ſecundum Veruer. uel ſi fiant contra prohibitionem, uel in eccleſia, ſeu loco ſacro, magis uidetur mortale, quam ueniale, propter contemptum præcepti, uel irreuerentiam Dei. Similiter ſi fierent à clericis, uel religioſis cum monialibus, propter ſcandalum: ſecus ſi fiant ab huiuſmodi ſine ſcandalo inter ſe, & ſecrete.

5 Choreæ ad hoc quòd ſint licitæ, ſecundum Alber. iiii. ſen. d. xvi. debent fieri tempore debito. Secundo, cum honeſtis perſonis. Tertio, honeſto modo. Quarto, non ſimul clerici, uel religioſi cum ſæcularibus mulieribus. Quinto, quòd ſonus, & cantus ſint de honeſtis.

4 Qui ſe, uel alios exponunt probabiliter peccato mortali in choreis, non excuſantur à mortali, quia uidentur magis de huiuſmodi delectatione curare, quam de animæ ſuæ ſalute, quam pro huiuſmodi delectatione periculo damnationis exponunt. Et quoniam ut plurimum in his choreis accidũt peccata multa, ideo & ſi choreæ non ſint penitus damnandæ, ſunt tamen homines bonis perſuaſionibus ab huiuſmodi retrahendi, nec laudo dicentem, quòd imprudenter ruſtici arceantur, niſi ſi arceantur taliter, ac ſi omnino corrizantes peccarent mortaliter. Hoc enim malum eſſet. Sed ſi moneantur ut caueant à tali conſuetudine, tanquam à re periculoſa, non uideo imprudenter aliquid factum, immo bonum eſſet ſi hæ choreæ modernorũ temporum poſſent anihilari.

CIMITERIVM.

1 Cimiterium habet eandem immunitatem, quam habet eccleſia, quo ad omnia capitula, exceptis duobus, uidelicet quia nullus mortuus debet in eccleſia ſepeliri. c. nullus. xiii. q. ii. licet non ſeruetur. Secundo, quia in choro laici eſſe, nõ debent, ſecundum Ray. & Hoſt. licet de conſuetudine nõ ſeruetur. Violatur, & reconciliatur ab eodem, & eodem modo, ſicut eccleſia, ſecundum Hoſt. & Ber.

2 Cimiterium cenſetur pollutum, quando eccleſia ſibi contin-

ctà.i.contigua, eſt polluta effuſione ſeminis, uel ſanguinis iniurioſe facta, & non parua, ut infra, Conſecratio.§. iiij. & antequam ſit reconciliatum, nemo debet ibi ſepeliri: ſecus quando cimiterium eſſet remotum.c. unico, de conſe.eccle. & alta.l.vi.

3 Polluto cimiterio, non eſt polluta eccleſia, ne minus dignũ uideatur ad ſe trahere magis dignum, de conſecra. eccle.l. vj. c. ſi eccleſia.

4 Quando murus mediat inter duo cimiteria contigua, & porta eſt in muro, per quam eſt acceſſus ad utrunque, non eſt unum, ſed duo cimiteria, & uno polluto alterum nõ polluitur, ut in eodem capi.unico. Quod ſi pollutio fiat in medio hoſtij, ſecundum Ioan.an. illud erit pollutum, cuius cauſa paries, & hoſtium facta ſunt, Quod ſi neſcitur, ſed uidetur quòd ſint facta, ut faciant duo cimiteria, utrunque erit pollutum, prout ibi Tex.inuit.

5 Si pollutio fiat in porta eccleſiæ extra lineam, ad quam percutiunt ualuæ in liminibus, eccleſia non eſt polluta, ſecus ſi intra, ſecundum Ge.Io.an.& Imo. Quomodo autem reconcilietur, infra, conſecratio.§. iiii.& de conſe.d.i.c.eccleſiam, de ſepul.c.ſacris. Cimiterium locus eſt in quo defunctorũ corpora requieſcunt, quod ante eccleſiam eſſe ſolet.

CIRCVNSTANTIA.

1 Circunſtãtia peccati eſt actus humani mali accidẽs quoddam, quæ in hoc uerſu communiter continetur. Quis, quid, ubi, per quos, quotiens, cur, quomodo, quando: ex S. Tho. prima ſecundæ.q.vij.ar.i.&.ii. Ray. addit quotiẽs, quæ proprie non pertinet ad circunſtantiam, ſed ad ſubſtantiam actus.

2 Circunſtantiæ aliæ ſunt alleuiantes, ut furari pro elemoſina facienda, aliæ aggrauantes, quæ uel aggrauant in infinitum, uel non. Alleuiantes nullo modo quis tenetur confiteri. Aggrauantes nõ infinite, de neceſsitate non ſunt confitẽdæ, ſed de bene eſſe, ſecundum Tho.iiii.ſen. d.xvi.q.iij. quia peccata uenialia de neceſsitate non ſunt confitenda, niſi uel propter inſtructionem, uel propter periculum, uel ſcandalũ, uel huiuſmodi. Quæ autem in infinitum aggrauant, neceſſario ſunt confitendæ, tanq̃ mortalia peccata ſecun. Tho. ubi ſupra.

3 Circunſtantia repugnans rationi, primo, & per ſe, & non ra.

tione alterius,mutat ſpeciem,non autem ſi ratione alterius, adueniat,ut ſi ad hunc actū,qui eſt accipere rem,adueniat alienam,mutat ſpeciem, non autem accipere alienum in parua, uel magna quantitate. Ex Tho. iiii.ſen.ſupra.

4 Circunſtantia non dans ſpeciem, nunquam infinite aggrauat: & tamen quæ dat ſpeciem, non aggrauat ſemper infinite,ut quando ipſa de ſui ratione eſt peccatum ueniale,aliquando tamen in infinitum aggrauat: ex Tho.iiii.ſen. ſup.

5 Circunſtantia quandoque grauat peccatum, & ſpeciem non mutat,& tunc nunquam aggrauat in infinitum. Si uero mutat ſpeciem , & circunſtantia adueniens ſit mortalis circunſtantia,puta contra charitatem, ut ſi uerbo ocioſo adueniat intentio luxuriandi, tunc proprie dicitur grauare in infinitum,quia recedit ſimpliciter ab infinito bono ex S.Th. ſup.

6 Circunſtantia aggrauans infinite eſt , quæ habet oppoſitionem directe ad charitatem Dei,uel proximi,quod eſt, quando fit contra aliquod præceptum,quia finis pręcepti eſt charitas,& intelligitur præceptum in ſpeciali , ut eſt illud , Non mechaberis,non ut illud,declina à malo,&c.ſecundum Sco. & Tho.iiii.ſen.d.xxii.& debet intelligi litteraliter, & nō ſpiritualiter,nec metaphorice. Vnde propter hoc ,circunſtantia temporis non aggrauat infinite,ſecundum Tho. ibi , neque circunſtantia perſonæ,niſi in tribus caſibus, uidelicet ratione uoti,uel præcepti,uel ſcandali. Vide Tho. in quæſtionibus de malo.q.vij.ar.vij.c.& de ueri.q.xxiij.ar. vii.l. iii.ſen.d. xxxvij.q.j.ar.i.ql.i j.ad ſecundum.

7 Circunſtantia mutans ſpeciem, non proprie aggrauat infinite,niſi ut dictum eſt , ſed ſpeciem conſtituit, ſecundum Th. in.iiii.ſen. ſupra.

8 Circunſtantiæ aggrauantes infinite, ponuntur communiter in dicto uerſu,Quis,quid,ubi,&c. Quis, quærit de perſona, & eius conditione. Quid, quærit de conditione peccati. Vbi quærit de loco,an in ſacro,an in publico,&c.per quos,quęrit de auxilio. Quotiens , quærit de numero, & nō de conſuetudine. Cur,quærit de cauſa finali, quia moralia trahunt ſpeciem à fine. Quomodo,ſcilicet naturali, uel non. Quando,quærit de tempore,ſacro,uel non ſacro.

9 Circunſtantia de tempore,non aggrauat in infinitum,ſecundum Tho.iii.ſen.d.xxxvj.ar.vj.&.d.xxxvij.ar.v.ql.ii. ad ſecun

dum,quia peccare in feſto, non eſt opus ſeruile, de quo immediate intenditur in præcepto de ſanctificatione ſabbati, ſecundum literale ſenſum,quia prohibetur immediate opus manuale,ad quod ſerui deputantur, ideo hæc circunſtantia non eſt de neceſsitate confitenda, quamuis Ar. flo. iii. parte ti.xiii.§.v.in fi.uideatur oppoſitum dicere de mente. S.Tho. cum.Nic.ly.

10 Circunſtantia etiam de numero, eſt neceſſaria ad confitendum,ſecundum Tho. ubi ſup.eo modo,quo quis poteſt,ſicut de quolibet peccato,de quo recordatur tenetur conteri, ita & confiteri, nec ſufficit dicere, multotiens tale peccatum feci,ſed numerus ad memoriam reducatur meliori modo, quàm ſit poſsibile, uel ſaltem dicatur tempus in quo ſtetit in tali peccato,& ſic confeſſor coniecturabitur aliquem numerum,& ſic confitens dicit numerum implicite, infra confeſſor.§.iii.

11 Circunſtantia neceſſaria ad confitendum,an debeat dici quãdo uergit in alterius infamiam,Rñ.ſecundum Tho. iiii. ſen. d.xvi.q.iii.ar.ij.ql.iii.ad ultimum,quòd homo debet omnia facere,quæ poteſt iuſte,& omnem cautelam adhibere,ne alterius peccatum reuelet,ut etiam.d.Pet.de pal.& Ar.flo.ſed ſi aliter facere nõ poteſt,tũc uel talis circunſtãtia eſt utilis confitenti,uel ei cum quo peccauit,& debet confitẽri,aliàs ſecus. Et quãdo nominatio perſonæ eſſet cum periculo alterius,ſecun.Pe.de pal.ubi ſupra,debet dimitti. Idem dicendũ,quando ſacerdos non poſſet cõfiteri peccatũ ſuum,niſi diceret aliquod, per quod alterius peccatum auditum in confeſsione manifeſtaretur,non tenetur de eo confiteri, etiam ſi ſit mortale,ſed ſufficit contritio, donec poſsit habere copiam alterius confeſſoris,cum quo poſsit confiteri ſine tali reuelatione,hæc Pe.de pal.iiii.d.xxi. Caie.tamen in uer.confeſsio, in tertia conditione,dicit,quòd nullomodo debet confiteri illam circunſtantiam,per quam uenitur in cognitionem perſonæ, quia confeſsio non debet fieri cum iactura aliena, & in tali caſu, poteſt uel differre confeſsionem,uel de alijs confiteri,& hæc opinio ſatis æquitati conſonare uidetur, debet tamen prius omnia facere quæ poteſt,ſecundũ regulas,quas ibi dat Caie. ut mutare habitum,uel extra terram ſuam ire, uel huiuſmodi quantum poteſt facere.

12 Circunſtantia peccati, quando quis peccat cum ea perſona, quam audiuit in confeſsione, eſt de neceſsitate confitenda, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxiij.ar.x.ad ſecundum: infra, ſacrilegium.§.j.

13 Peccatum habens plures deformitates, uel circunſtantias diuerſarum ſpecierum, ut ſi quis furetur in eccleſia, ut fornicetur, uel occidat hominē, ut ipſum ſpoliet, ſecundum Tho.in quęſtionibus de uer.q.xxiij.ar.vij. ad ſecundū Ma.q. ij.ar.vi. ad duodecimum.ar.vii.in cor.eſt unum tantum, ſed hæ plures circunſtantiæ ſunt de neceſsitate confitendæ. Quidam tamen dicunt eſſe plura peccata, quôd uerum eſt, quo ad differentiam formalem, non autem quo ad materialem, & numerum.

CITATIO.

1 Citatio, quæ eſt ante iudicem iuridica uocatio, quattuor modis poteſt fieri. Primo, per nuntium, uel literas citatorias. Secundo, per præconem. Tertio per edictum, ut in cle.i.de iud. Quarto, ex diſpoſitione iuris tribus edictis, uel uno peremptorio, quod tantum temporis continere debet, quantum tria edicta, niſi urgeat neceſsitas. c.i.de dilat. in gl. ubi dicit Pa.quòd terminus diceretur breuis ad iudicis arbitrium, conſiderata cauſæ qualitate, & locorum diſtantia, & quando iudex abbreuiaret, poterit appellari ſupra, Appellatio.§.decimotertio.

2 Non ſufficit una citatio peremptoria, quando ſecundum iura trina requiritur, ubi agitur ad pœnam incurrendam, ſecundum Io.an.in.c.ex tuæ, de cle. non reſi.quia in pœnalibus uerba debent ſtricte, & proprie intelligi: de iur.iuran.c. in noſtra. Idem Pa.in.c.fi.de ui.& ho.cle.

3 Spatium temporis in citatione, debet attendi ſecundum conſuetudinem, uel ad iudices, arbitrium, licet aliter lex habeat, quæ non ſeruatur, ſecundum Pa.in.d.c.fi.ſupra.

4 Quando in citatione non ponitur peremptorium, citatus poteſt ſecundam, & tertiam expectare, ſecundum Pa.ubi ſupra, tamen non comparens, poteſt condemnari in expenſis factis.

5 Citatus à iudice habet uim peremptorii, ſecundum Feli. in. c.conſuluit, de officio de leg.col.vi.circa fi.

6 Iudices moderni ſecundum Feli.in.c.cum non ab homine:

de iudi.poſt Saly.inuenerunt bonam praticam,ut habita bona informatione per teſtes,incipiant à citatione reali,& hoc maxime,quando timetur de fuga, uide Feli. in dicto capit. conſuluit, col.v.

7 Citatus,& corporaliter impeditus,non tenetur per aliũ comparere,ſecun. Pa. in. c. in nomine Domini, de teſti.& actus geſtus eo abſente,eſt ac ſi non fuiſſet citatus.

8 Sententia lata contra non citatum ullo modo, ipſo iure eſt nulla.c.inter quattuor,de maio.& obe.ideo non ualet ſecundum Car.in cle.paſtoralis.§.denique, de re iud. In facto tamen notorio,cum certum ſit abſenti nullam competere defenſionem,ſecundum Pa.in.c.cauſam,de reſcrip.& in. c.cum ſit,de appel.poteſt fieri contra abſentem non citatum, excepta ſententia excommunicationis.c.ſacro,de ſenten. excom. & quando non citatur legit,ne ſecundum Car.ubi ſupra, uidetur quod debeat haberi pro nõ facta.c.bone,el.ii.de elect.

9 Si exceſſus ſit notorius,etiam non citatus poteſt denuntiari excommunicatus,ſecun. Pa.in.c.puenit, de appel.aliàs non.

10 Si iudex citet aliquem ad ſententiam,dicendo ſic,ad audiẽdam uoluntatem iudicis, uel intentionem, ſequens ſententia eſt nulla,tanquam ſi contra non citatum eſſet lata,ſecundum Feli.in.c.conſuluit,de offi.deleg.col.v.ſecus quando diceret,aliàs procedemus quantum de iure poterimus, uel,niſi ueneris ad ſententiam procedetur, &c. tunc habet uim peremptorij.

11 Prælati religionum poſſunt ſuos ſubditos etiam non citatos ab officijs deponere, ſuſpendere,& huiuſmodi,ſi ita habet eorum conſuetudo,& conſtitutiones.no. in.c. cum ſpeciali,de appel.ubi dicit. Pa. quòd diſpoſitio.c. ſacro, de ſen. ex.non neceſſario ſeruanda eſt in religioſis, cõtra ſuas obſeruantias ſpeciales.

12 Citatio redditur nulla ſecundum glo.in.c.ſi epiſcopus.iij. q. ii.propter anguſta tempora,& quando non exprimitur cauſa citationis, quãdo nimis maturat peremptorium,& ratione temporis,ratione loci,ratione iudicis, & quia reſcriptum apoſtolicum,non in ea inſeritur. Vide infra, legatus.§.i. &c. Tutius tamen eſt citatum ſemper comparere, & iura uel priuilegia allegare, niſi ipſum non eſſe ſuum iudicem conſtet: in.c.ueniens,de accu.in glo.

13 Citato in die feriata, pro die non feriata, de iure non ualet, ſecundum Pa.in.c.de feri.& per.l.dies feſtos.C.de feriis. Vnde ſecnndum eundem Pa.ibi ſupra, non ualet, nec præceptū de citando, nec actus citationis, nec proceſſus factus uigore talis cittationis. Si tamen conſuetudo ſit in contrarium ſecundum eundem Pa.ibi, eſt ſeruanda.

14 Citatio facta die non feriata ad comparendum die feriata, non ualet, ſed noua citatio debet fieri, ſecundum Pa.ibi ſupra niſi iudex eſſet priuilegiatus, ut de plano poſſet procedere, prout inquiſitior hæreticæ prauitatis, & ubi proceditur ad punitionem criminis Feli.in.c.meminimus, de accu. col.ſecunda circa fi.& ſententia facta in nocte non ualet, ſecundum eundem Feli.in.d.c.conſuluit, col.vi. niſi neceſsitate, uel conuenientibus partibus, uel ſtante conſuetudine cōtraria, & accenſis luminaribus fieri debet, quia non exercentur iuditia in tenebris, ſecundum Feli.in.d.c.conſuluit.

15 Iudex eccleſiaſticus non citatum, uel non uocatum, uel non prius denuntiatum, quòd ceciderit in excommunicationē, non poteſt denuntiare excommunicatum, ſecundum Pa.in. c.peruenit, de appel. niſi exceſſus ſit notorius.

16 Licet quis non poſsit appellare à ſententia iuris, ut.in c.quia de appel. poteſt tamen appellare à ſententia iudicis declarantis, quia illa declaratio eſt ſententia hominis, non iuris.

17 Ad audiendam ſententiam, non ſufficit una citatio tātum, ſed peremptorium, uel trina requiritur, ſecundum Feli. in.d. c.conſuluit, col.iiij.circa medium. Fallit tamen ubi ſummarie proceditur, & de plano, quando citatus perſonaliter dixit ſe nolle cōparere, uel præparauit ſe iturus ad partes longinquas. Item in notorijs, & quando iudex proprio ore citauit, quando citandus ſe occultat, uel ſi citatur tyrannus, uel perſona terribilis, quando citatur quis in Romana curia, & in omnibus caſibus ubi parte non citata poteſt procedi, ſecundum eundem Feli. ubi ſupra. In citationibus religioſorum, attēdendæ ſunt eorū conſtitutiones, & conſuetudine.

CIVITAS.

1 Ciuitatis nomine aliquādo ueniunt ſuburbia.ff.de uerbo ſig. l.ii.aliquādo mille paſſus à muro ciuitatis.ff.eo.l.mille.Pa.autem in.c. Rodolphus, de reſcri. dicit quòd nomin

ciuitatis,in materia ſtricta, & odioſa, non uenit niſi quod intra mœnia eſt. Vide Ioan.an.in.c.ſi ciuitas, de ſen. excom. l.vj. Secus in materia larga,uel indifferenti,ut eſt tex.in.l. unica.§.& urbem.ff.de offi.præfec.urb.

3 Ciuitas non dicitur aliquid facere,niſi illud ſit colleggialiter deliberatum,etiam ſi maior pars illud faciat, ut.d.glo.in.l.ſicut.ff.quod cuiuſque uniuer.no. Et communis opinio tenet ſecundum Pa.in.c.ii.de poſt.prel.& Io.an.in.c.Fœlicis,de pe.l.vj. quod uniuerſitas tunc dicitur delinquere, quando prius aliquid fuit deliberatum in ipſa uniuerſitate,pulſata campana,& aliis requiſitis ad congregationem. Vnde ſi omnes aliquius uniuerſitatis facerent aliquod delictum,non diceretur factum ab uniuerſitate,ſed per ſingulos uniuerſitatis, etiam ſi facerent pulſare campanam,& leuarẽt uexillum,quia iſtud eſt factum ſingulorum. Facit quod no.Pa.in.c.dilectus,el.ij. de ſymo. infra,excommunicatio.iii.not.iij.

3 Deſtructa ciuitate authoritate ſuperioris propter eius delictum,neque amplius remanent eius priuilegium, neque ciues amplius appellandi ſunt illius homines,ſecundum Innocen.c.ii. de no.oper.nuncia.& de conſe.di.i. c. placuit. Idem dic de aliis locis,ſiue ſacris, ſiue prophanis. Secus quãdo ab hoſtibus, uel à tyranno, uel ut reædificentur, deſtruuntur, quia tunc retinent omnia priuilegia.vij. q. i.c.paſtoralis. Idẽ uidetur quando authoritate ſuperioris, ad alium locũ transferuntur, uel alteri uniuntur : ut no.in.c.i. ne ſede ua.de re. do.c.quia monaſterium. Quæ ſint delicta ob quæ etiã innocentes poſsint puniri cum ciuitate.uide Tab.ibi.§.ij.

CLAVIS.

1 Clauis eccleſiæ ſecundum Hiero.ſuper Mathe.xvj.ut refert Magiſter ſen.in.iiii.d.xviij.eſt poteſtas ligandi,atque reſoluendi,qua eccleſiaſticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno cœlorum. Et dicitur ad ſimilitudinem clauis materialis,qua clauditur,& aperitur, & qua data uidetur dari poſſeſsio omnium quæ ſub illa ſunt.c.ex literis,de conſue.

2 Clauis quędam eſt ordinis,quædam iuriſditionis,ſecundum Pe.de pa.iiii.ſen.d.xix.quæ clauis ordinis diuiditur in clauẽ ſcientiæ,& potentiæ,de quibus nunc agitur. Clauem ordinis quilibet ſacerdos habet,non autem iuriſditionis.

Clauis

3 Clauis hæc,qua immediate aperitur,& clauditur, quæ propriæ dicitur clauis,non poteſt eſſe niſi in ſacerdote, ſecundū Tho.& Pet.de palu. ubi ſupra,uſus tamen huius aliquando propter defectum materiæ remanet impeditus, ut in ſuſpenſis,excommunicatis,&c.

4 Claues huiuſmodi fuerunt datæ b.Pet.quando ſibi commiſſa fuit eccleſia.c.quicunque.xxiiii.q.j.& perſonæ abſolutæ, & non qualificatæ,ut hæretici dicunt,ſecundum Caie.in opuſ. de poteſtate papæ.

5 Sacerdos non habens iuriſditionem ſuper ſubditos, quantū ad hoc,non habet uſum clauium, ſecundum Thom.ſupra, quia iuriſditio materiam miniſtrat.

6 Sacerdoti non licet uti his clauibus pro libito ſuæ uoluntatis,ſecundum Tho.ſupra,quia cum operetur ut inſtrumentum Dei diuinam motionem ſequi debet, aliter peccat. Et ſubdit Tho.ibi diſt.xviij.q.j.ar.ulti.ql.ultima,hæc uerba. Et quia pœnæ ſatisfactoriæ infligendæ,ut medicinæ ſunt, ſicut medicinæ in arte determinatæ non competūt omnibus, ſed uariandæ ſunt medicantis arbitrio,ſequentis ſcientiam medicinæ,non propriam uoluntatem,ita pœnæ ſatisfactoriæ determinatæ in canone non competunt omnibus, ſed uariantur arbitrio ſacerdotis,diuino inſtinctu regulato. Vnde non ſemper totam pœnam uni peccato debitam iniungat, ne deſperet infirmus,& a pœnitentia recedat,ſicut nec ſemper prudens medicus dat ita efficacem medicinam, quæ ad morbi curationem ſufficiat.

CLERICVS.

1 Clericus nullus dicitur,niſi habeat aliquem ordinem, ſaltem primam tonſuram.c.cum contingat,de æta.& qualit. or.licet q̄diu eſt in minoribus,poſsit clericatum dimittere.

2 Clericorum nomine,in materia fauorabili,intelliguntur omnes in aliqua clericali dignitate poſiti, ſed in materia odioſa, nomine clerici non ueniunt epiſcopi,canonici,nec alij in dignitate conſtituti,nec monachi,nec religioſi exempti. Facit.c. quam periculoſum,de ſen.ex.l.vj.& Pa.in.c.bonæ memoriæ. el.j.de poſtulatione præla. Neque clerici coniugati ueniunt appellatione laicorū,in materia odioſa,ut infert Ioā. an.in.c. Ioannes, de clericis coniu. Ideo ſi epiſcopus excommunicat laicos,clerici coniugati non includuntur.

3 Appellatione populi in materia ſtricta, non ueniunt clerici. Pa.in.c.j.de ui.& ho.cle.ſecus in materia fauorabili, ut ſi populo conceditur priuilegium, includuntur etiam clerici. Facit c.dilecti, de for.compe. Et no.Bar.in.l.j.ff.ad municip.

4 Appellatione clericorum non ueniunt monachi, nec appellatione eccleſiarum, ueniunt monaſteria in ſtricta ſignificatione, ſecus in larga: ar.in gl.c.iij.de ſup.neg.præ. Si diſpenſat papa cum illegitimo ut poſsit effici clericus, non propter hoc poterit promoueri ad ſacros ordines, qa eſt in materia odioſa, ideo ſolum ad minores promoueri poterit. Pa.in.c.ſi quiſquam, de coha.cle.& mu.

5 Ad ordines accedens cum ſcientia peccati mortalis, licet recipiat ordinem, mortaliter tamen peccat, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxiiii.q.i.ar.ulti.ql.i.ſufficit tamen contritio. Et promouens talem indignum, ratione mortalis peccati ſcienter, mortaliter peccat, ſecundum Tho.ſupra, ql.iiii.

6 Non baptizatus, non poteſt recipere carecterem ordinis, licet bene is qui eſt ſine confirmatione, ſed confirmatio de congruitate requiritur. Tho.ubi ſupra.

7 In clerico ordinando tanta ſcientia requiritur, qua poſsit dirigi in actu illius ordinis, qnem uult ſuſcipere, & quilibet debet ſcire ea, ad quæ officium ſuum ſe extendit. Tho.ſupra.ar.iii.ql.ii. maior tamen ſcientia requiritur in his, quibus cura animarum committitur, ſecundum eundem ibidem, & Pan. poſt Innocen.in ca.cum in cunctis, de elec. unde papa maiorem cæteris ſcientiam debet habere. Epiſcopi debent habere notitiam noui, & ueteris teſtamenti, de quo eſt bonus tex.in c.quia epiſcopus, diſt.xxiii.&.lxii. diſt.c.i.&.ii. debent habere ſcientiam iuris canonici, quia ſecundum illud habent iudicare præcipue in cauſis matrimonialibus, de conſan. & af.ca.j. & ſic dic in aliis ſucceſsiue, ſecundum eorum officia, unde patet quòd ignorantes non debent ordinari: in.c.fi.de temp.or. Et quia ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxiiij.q.j.ar.ult.qui promouet indignum mortaliter peccat, & talis ignorans eſt indignus, per c.non eſt putanda.j.q.j.ergo talem promouens uidetur peccare mortaliter, & religioſus ignorans, non tenetur obedire prælato præcipienti, quòd uadat ad ordines ſacros, immo mortaliter peccaret eundo, & ille præcipiendo, maxime quando de ignorantia conſtat. Si uero eſt dubium, obe-

dientia ſubditum excuſabit, non autem exponentem ſe, uel promouentem, infra, confeſſor. §. ij.

8 Clericus quomodo debeat bona temporalia diſpenſare ſupra uer. beneficium §. lxviij. xlj. &. xxiij. diſt. per totum.

9 Clericus prælatus, debita propria, de bonis, quę habet in ſua poteſtate poteſt ſoluere, non autem de fructibus, quos non habet in ſua bailia, quia alteri ſucceſſori præiudicium fieret contra iuſtitiam.

10 Clerici ad multa tenentur ex iuribus, quæ uix poſſunt explicari, tenentur non nutrire comam, uel barbam. c. ſiquis, de ui. & ho. cle. & portare tonſuram, in. d. c. ſiquis. Eis duos colores interdicuntur, uidelicet rubeus, & uiridis, in. c. clerici, eod. tit. Debent deferre habitum clericalem clauſum deſuper, non nimis breuem, uel longum, abſque palio diffibulato. Caligæ ſcacatæ, ueſtis uergata, uel partita, manicæ, ſotulariaque conſuticia, epitogium, inſula linea, fibulæ, corrigiæ aureæ, uel argenteæ, annuli, niſi quibus ex dignitate conuenit, frena, ſellę, pectoralia, calcariaque aurea, eis prohibentur in cle. ii. de ui. & ho. Quo ad officia, multa ſunt eis prohibita, ut ars macellarij, tabernarij, hyſtrionis, goliardi, buffoni, cirugici. Prohibetur etiam ne ſint præpoſiti baliſtariis, ne ſint miniſtri ſub dicendo temporali, notarij, aduocati, procuratores in placitis ſecularibus, niſi in quibuſdam caſibus, quòd non portent arma, non uadant ad tabernam, niſi itinerando, ad uenationē, accipitres, & canes pro uenatione non habeant, non conducant agros a ſecularibus, ad aleas, uel taxillos non ludant, nec his ludis adſiſtant, mercantias non exerceant, non habitent cum mulieribus, niſi cum matre, ſorore, & amita. Mandatur ut menſam benedicant, & gratias referant in fine, lectione ſemper intermedia, & quòd ſibi uinum temperent, infra. Ludus. §. quarto.

11 An horum tranſgreſsio quando non adeſt temeritas, contumacia, uel contemptus, ſit peccatum mortalę, quantum ex præcepto iuris poſitiui pendet, ſecundum Caie. in uer. clericus, non inducit peccatum mortale, quámuis aliqua præcipiatur ſub pœna excommunis. Nō enim uidetur clericus magis obligari ad habitum ſuum, quàm religioſus ad habitum ſuæ religionis, ſed religioſus non arcetur, niſi ex temeritate dimittat habitum, ergo nec clericus. Et infert Caie. quòd præcepta

legis naturalis,diuinæ,uel humanæ, non obligant ad peccatum mortale,niſi ea,quorum tranſgreſsio eſt contra charitatem,etiam ſi apponantur pœnę graues, grauiores,& grauiſsimæ,niſi ſit pœna excõicationis latæ ſententię,ſi tales ſunt,ut ſine peccato mortali incurri poſſunt,exigunt enim monitionem,ut non niſi in contumacem ferantur. Poſſunt tamen in huiuſmodi multa interuenire peccata mortalia,ut ſi in horũ tranſgreſsione admiſceatur conſumptio bonorum eccleſiaſticorum,ſuperbia,auaritia,ſcandalum,& ſimilia. Alij autem dicunt.d.c.clerici.loqui tantum de conſilio, ita quòd horum tranſgreſsio non eſt mortalis,ut dicit Inno. Alij autem ut Petrus de pal.& Pa.dicunt,quòd in aliquibus loquitur præceptiue,in aliquibus uero non, ut accidit in regula religioſorum, & dicit Pa.ibi,quòd conſtitutio concilij generalis, non ſemper ligat tranſgreſſorem ad mortale, ſicut nec lex ciuilis ſemper ad mortem inducit tranſgreſſores. Videtur clericus mortaliter peccare circa habitum,ſi non portat tonſuram, ſecundum Pa.in.d.c.Si quis, de ui.& ho.intellige ſi exceſſus ſit notabilis ultra conſuetum, & ſit in ſacris, uel beneficiatus. Ad hoc facit.c.Ioannes,de cle.coniu. Secundo,ſi portat tabarũ, ſecundum Stephanum allegantem.c. ſi quis omnem.j.q.vij. &.xviij.diſt.§.j. Intellige ſi publice portat, & ſine rationabili cauſa.Tertio,utendo uiridibus,uel rubeis ueſtibus, ſecundũ Pa.in.d.c.clerici officia,contra Inno. Et idem uidetur eſſe de ueſte lingulata, & quacunque alia notabiliter irreligioſa,uel ſcandaloſa, uel precioſa nimis, niſi habeat ad conformandũ ſe illis cũ quibus uiuit:ar.in.c.epiſcopi,diſt.lxxx.ne.ſ.uileſcat. Quarto,in nutriendo barbam,niſi ex rationabili cauſa ſecundum glo.Si ſit in ſacris,uel beneficiatus, quia poteſt excommunicari, quia igitur ſunt opiniões diuerſę,iudicare de mortali eſt periculoſum.

12 Clerici omnes tenentur ad caſtitatem quando ſunt in ſacris, ita quòd non poſſunt contrahere matrimonium: de uoto.in vi.c.unico.Si tamẽ ſunt græci,poſſunt uti matrimonio prius cum uirgine contracto,ex quo elicitur, quòd caſtitas in clericis,eſt de iure poſitiuo. Peccant ergo mortaliter contrahẽdo, niſi ſint in minoribus,& prælati ſoportantes clericos incontinentes,grauiter peccant,& eadem pœna debet puniri, ſi propter lucrum,uel commodum temporale, hoc faciant. Secus

quandò faciunt ad peiora euitanda,ſecundum Pa.in.c.ut clericorum,de ui.ho.cle. Et dicit Pa.ibi,quòd antiquitus pro fornicatione,clericus deponebatur:in.c.a multis,de æta.& qual. hodie uero ſuſpenditur,ut in.d.c.ut clericorum,& ſi ſic ſuſpẽſus celebrat,priuatur beneficiis,& perpetuo deponitur,ſecundum Pa.ſed propter adulterium debet deponi.c.cum non ab homine,de iudi.Idem dic de peccato contra naturam.c.clerici,de exceſ.prælа.Et concubinarius poteſt priuari beneficio: c.ex parte,de teſti.Similiter de inceſſu,& ſtupro. Intellige hãc ſuſpenſionem,quando facta eſt ab homine.

13 Clericus publicus concubinarius,& notorius, uel per ſententiam,uel per propriam confeſsionem factam in iudicio , ſine dubio eſt ſuſpenſus,etiam quo ad alios, & efficitur irregularis ſi celebrat, & non eſt licitum audire diuina a tali , & contrafacientes ueniunt contra præceptum eccleſiæ. Si uero ſit notorius notorietate facti,quia tenet concubinam in domo, & habet filios,& non poteſt aliquomodo ſe excuſare, ut dicendò quòd eſt ancilla,& huiuſmodi, non tamen eſt condẽnatus,nec confeſſus in iudicio,an talis ſit euitandus,quidam dicunt quòd ſic,etiam non præmiſſa monitione, ut in.ca.ſicut,de coha.mu.& cle.& in.c.ſi celebrat,de cle.exco.mi. Hanc ſequitur Hoſt.& Ioan.an.in.c.ueſtra,de coha.cle. & mu. Alij autem dicunt monitionem debere neceſſario præcedere , ut Vgo.Arch.in c.nullus,&.c.ſiquis,diſt.lxxx.Io.de lig.&.d. Car. in.d.c.ueſtra.Itaque poteſt dici ſecundum iſtos,quòd audientes diuina ab his ante munitionem non peccant. Pa. uero in d.c.ueſtra,dicit quòd quãdo fornicatio eſt ita notoria, quòd nullam dubitationem habet, non requiritur alia monitio,& hoc probat tex.c.ueſtra,& glo.ibi,uer.Ex euidentia.Et hoc uidetur tenere Tho.iiij.ſen.diſt.xiij.ut ſupra.q.j.ar.ulti.quol.ſi. Et dicit Pa.hanc eſſe iuris intentionem.Secus autem eſt quãdo poteſt aliqua tergiuerſione celari. Credo tamen ruſticos, qui ius poſitiuum ignorant, in hoc excuſari audientes ab hu iuſmodi.Secus quãdo ſcirent ius.In aliis autem peccatis, etiã notoriis,non eſt ſic, licet tales quo ad ſe ſint ſuſpenſi , quia grauiter peccant celebrando diuina in mortali, non autẽ alij audiendo,ſecundum Pa.in.d.c.ueſtra,infra, concubinatus.§. ulti.Irregularitas.§.lxxiiij.

14 Clerici ſimoniaci,ſciſmatici,& excommunicati,ex ſtatuto ec-

cleſiæ,a diſpenſatione huius ſacramenti ſunt ſuſpenſi, quia ſunt extra unitatem eccleſiæ,& ab iſtis ſuſcipiens ſacramenta peccat,nec debet cum his quis communicare in diuinis quãtumcunque ſint occulti,ab aliis peccatoribus, præter fornicarios prædictos,poſſunt ſacramenta neceſsitatis recipi,non tamen inducendi ſunt ad celebrandum, uel ſacramenta miniſtranda,niſi in neceſsitatis articulo. Multa tamen ſunt ordinata circa huiuſmodi in Concilio Conſtantienſi. Vide,infra, interdictum.§.xxxvj. excommunicatio.§.50. abſolutio.§.xxx.

15 Non credo clericum mortaliter peccare habitando cum mulieribus,contra.c.j.& ſecun. de coha.cleri. & mu. quia illi canones non ſunt præceptiui,peccaret tamen mortaliter ratione ſcandali,& ſi ex hoc exponeret ſe ſcienter peccato mortali,uel contumaciter,aut contemptibiliter hæc faceret. Quomodo clericus teneatur ad officium,infra horæ, per totum. Quomodo debeat reſidere,ſupra,beneficium.§.xl.infra, reſidentia.§.ſecundo.

16 Clericus negociator propriæ, & religioſus, ſecundum Pet.de pal.&.c.ij.ne cle.uel mo.mortaliter peccant, quia debent excommunicari, non autem ſecundum Caie. ut ſupra dictum eſt. Si autem ſit in minoribus,non peccat mortaliter negociando,ſecundum Pa.in.c.ſi. de uita & hone.cle. Et ſi faciant contra alia prohibita,ſecundum Caie. non uidentur mortaliter agere,ut diximus.

17 Clericus in mortali exercens officium, exhibendo ſe miniſtrum eccleſiæ,mortaliter peccat,ſecundum Tho.iiij.ſen. diſ. v. q.ij.ar.ij.& diſt.xxiiij.q.i.iij.parte.q.lxiiij.ar.vj.ſecundum uero alios,etiam tangendo res ſacras,quaſi fungens officio ſuo mortaliter agit,ſecus ſi facit ut laycus,ut cantando epiſtolam ſine manipulo,infra,ſuſpenſio.§.ij.

18 Clericus poteſt habere de proprio ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxxxv.ar.vj. quia non habet uotum paupertatis ut religioſi.Probatur etiam in.c.epiſcopi.xij.q j. poteſt etiam teſtari, & donare bona laicalia, quæ ſunt acquiſita intuitu perſonæ, uel per donationem, uel ſucceſsionem, uel induſtriam:de teſta.c.ad hoc,&c.quia nos, de rebus autem eccleſiaſticis mobilibus,uel immobbilius non poteſt teſtari. Poteſt tamen de fructibus perceptis, & mobilibus, in ægritudine conſtitutus dummodo ſit mentis compos,conferre pau-

peribus,& locis religioſis,& ſibi honeſtæ ſeruientibus, ut in c.ad hoc.de teſt.c.relatum,el.ij.quod etiam dum eſt ſanus facere poteſt,ut in.c.cæterum,de dona. & conſanguineis indigentibus,uel ſibi honeſtæ ſeruientibus,in.d c.relatum.In ali quibus locis clerici teſtantur de mobilibus, & de fructibus eccleſiæ acquiſitis,ſed de iure eſt contrarium,ut in.d.c.& iuribus,non tamen de uaſis ſacris,uel aliis deputatis ad Dei cul tum,Et dicuntur bona eccleſiæ,omnia,quæ intuitu eccleſiæ, uel de facultatibus eccleſiæ, acquiſita ſunt,ut in.c.j.de teſta. Et glo.in.c.pñti,de offi.or.l.vj. poſt Hoſt.tenet, quòd clerici non habentes adminiſtrationem,poſſunt diſponere, & teſtari de fructibus perceptis uſque ad diem mortis,de conſuetudine, & etiam de percipiendis anno ſequenti ſi conſuetudo eſſet,ut refert Pa.in.c.cum in officiis,de teſta. Ipſe tamen in d.c.relatum,tenet cõtrarium de canonicis,de his,ſcilicet quę ueniunt ratione beneficij,& non ratione perſonæ. Vin.tamẽ in.d.c.ad hæc,dicit,quòd conſuetudo non excuſat clericos, quòd omnia bona mobilia acquiſita intuitu eccleſiæ dimittunt in morte ſuis conſanguineis.Quæ autem acquirit clericus ex confeſsionibus,uel miſsis,ut parochianus eſt, ad eccleſiam pertinent,nec de his poteſt diſponere, ſecundum Pa. in.d.c.cum in officiis,& Inno.c.inter.de uer.ſigni.

19 Prælatus inducens ſimplici uerbo, & blando ſermone teſtatorem ad relinquendum ſibi,quæ eccleſiæ reliquiſſet, ceſſante dolo non tenetur reſtituere,ſecundum Cyn.ar.in.l.fin.ff.ſi quis ali.te.& Pa. in.c.ij. de pecu. cle. & hoc tene, ſecus ſi doloſæ feciſſet.

20 Clericus qui rem eccleſiæ induſtria ſua meliorauit, de tali melioratione non poteſt diſponere.Facit.c. inquirendum,de pecu.cle.& ratio eſt,quia ad hoc tenebatur: ſecus quando de proprio patrimonio,uel de ſuo,melioraſſet.

21 Quando aliquid relinquitur clerico habente adminiſtrationem, præſumitur quòd relinquatur intuitu eccleſiæ, aliter non.Tamen recurrendum eſt ad coniecturas,ut in.c.requiſiſti,de teſta.Et quando clericus non habet hæredes, qui de iure debeant ſuccedere, eccleſia ſuccedit ab inteſtato.xij.q.v.c. ſi Et ſi habet plures eccleſias,fiet diuiſio per illas. Vide Pa.in d.c.relatum,qui dicit,quòd acquiſitum per canonicum intuitu eccleſiæ ſeu præbendæ,non cedit ſucceſſori in præbenda,

ſed capitulo ipſius eccleſiæ.

22 Quia bona ſuperflua clericorum ſunt pauperum, ideo clericus de bonis eccleſię poteſt alere parentes, dotare ſorores, uel filias, ſecundum Pan.in.cap.peruenit, de arb.intellige tamen quando egent.

23 Clericus habens patrimonium, poteſt illud ſeruare parentibus, & ipſe uiuere de bonis eccleſiæ, cui ſeruit, dummodo honeſtæ uiuat, & hæc communior uia eſt ſecundum Inno.in.c. epiſcopus, de præben.& Pa.in.d.c.& Hoſt.ibi. Nec obſtat dictum.c.ulti.xvj.q.j. quia ſecundum Veruer. hoc intelligitur in extrema neceſsitate pauperum.

24 Clericus omnia ſuperflua tenetur errogare pauperibus ſub peccato mortali, niſi fabrica egeat, uel niſi uelit cultum Dei in eccleſia ampliare, nulla etiam extrema neceſsitate currente, ar.eorum quæ not.in.c.dudum.el.ij de elec.& in.c.cum ſecundum, de præben.uide Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxxxv.

25 Clericus conuertens bona eccleſiæ in uſus inhoneſtos, ut in hiſtriones, meretrices, & in ditando parentes non pauperes, ſecundum Veruer.eſt raptor, & conſequenter mortaliter agit, & reſtituere tenetur eccleſiæ, ſecundum Pa.in.d.c. cum ſecundum, ſi habet de patrimonio, uel aliunde. De altari, enim uiuere debet, & non luxuriari. Vide Arch. flo. in ſceunda parte, ti.ij.c.j.§.fina.

26 Accipientes ab huiuſmodi clericis turpiter, ut meretrices, hiſtriones, & alij, non cauſa elemoſinæ in ſumma neceſsitate, ſecundum Ray.& Hoſt.tenentur reſtituere.lxxxvi.d.c. paſce. Similiter qui acceperunt per fraudes, & minas, &c. Secus quã do propter aliam honeſtam cauſam acceperunt. Et tenentur reſtituere ei qui turpiter non dedit, ſed timore, uel huiuſmodi. Sed ſi turpiter dedit, reſtituent eccleſiæ, cui ablatũ eſt, ſecundum Hoſti.uel dabitur pauperibus illius loci, ſi uidebitur expedire, ſecnndum gl.Ray.

27 Clericus dimittens officium ſine cauſa rationabili, ſecundũ Io.cal.in. c.i. de cele. miſ. tenetur reſtituere fructus interim perceptos, quia iſte effectualiter non reſidet, & non reſidens priuatur beneficio, & fructibus.c.pe. de cle.non re.ſed Pa. in d.ca.i.hanc opinionem nimis rigidam eſſe dicit, ideo opinio Pan. quòd non tenetur reſtituere, eſt uerior, & magis dictis S.Tho.conformis, qui in quol.vj.dicit, quòd ſubditi tenen-

tur decimas ſoluere etiam clerico diuiti,ut in.c.tua nobis,de deci. Ità tenent Inno.Io. an.butr. in.c.i. de ce.miſ.Pet.de pal. Archie.Zaba.Ioan.de lig.& multi alij,& hoc tenet:ſupra,beneficium.§.lxix.

28 Clericus excommunicatus,quamdiu dormit in excommunicatione,& eſt in mora petendæ abſolutionis,non debet habere fructus beneficij, ſed ſunt alteri aſsignandi, qui pro eo celebret, ut dicit Ber.& in.c.peruenit,de app.neque recuperabit ſibi ſublatos,ſi fuit iuſte excommunicatus, ſecus ſi iniuſte,ut in ca. ſuper cauſas.ij q.5.non enim debet habere beneficium,qui non facit ſeruitium,de appel.c.paſtoralis.Si tamẽ talis non haberet unde uiueret,prouidendum eſſet ei de bonis eccleſiæ,quia etiam depoſitis prouidetur.d.50.c.ſtudeat, ne in opprobrium clericatus mendicare cogatur.

29 Priuilegia clericorum ſunt hæc,ut recitat Car.in cle.i. de ui. & ho.cle. Primum,non conueniuntur coram iudice ſæculari,de foro compe.c.ſi diligenti. Secundum, quòd uerberans eos eſt excommunicatus.c.ſi quis.xvij.q.iiij. Tertium, quòd non tenentur præſtare onera perſonalia,uel realia,de immu. ec.c.non minus. Quartũ, quòd poſſunt uendicare rem conceſſam eccleſiæ ante traditionem.c.ex literis.de conſue.Quintum,gaudent eodem priuilegio ſicut eorum familiæ.ii .qú.j. c.clericum,el.primo. intellige quo ad forum,ut dicit glo. in. c.eos.xxiii.d. Sextum, quòd facientes ſtatuta cõtra eos, ſunt excommunicati.c.eos qui.de immu.ec. li.vi. Septimũ, quòd ſoli clerici poſſunt obtinere beneficium eccleſiaſticum. c. ex literis, de tranſ.ſupra,beneficium.§.xviij. Octauũ, quòd per literas contra laicum impetratas cum generali clauſula, non poteſt conueniri,ut glo. in.c.ſedes, de reſcri. Nonum, quòd non tenentur dare ſportulas.c.cum ab omni,de ui.& ho.cle. Decimum,quòd acquiſita etiam ſub poteſtate patris,ad libitum diſponunt: autem. presbyteros. C. de epi.& cle.Vndecimum,quòd pro rebus ſuis recuperandis, agere poſſunt, ſine patris conſenſu,ſecundum Ar.in.c.fi.de iudi.in.vj. Duodecimum,quòd pro neceſsitate non poſſunt diſtrahi à patre. C. de pa.qui fi.li.ij. Decimumtertium, quòd ſeruus ordinatus à Domino ſciente,& non contradicente,liberatur à dominica ſeruitute.c.ſi ſeruus.liiij.d.Decimumquartum,quòd poſſunt facere collegium ar.in.c.fi.de re.do. Decimum quintũ, quòd

gaudent priuilegijs militum, quæ non ſunt contra ſtatutum clericale. Pa.in.c.epiſcopus,de pa.

30 Clericus qui cum uirgine contraxit deferens tonſuram, & ueſtes clericales,gaudet tantum duobus primis priuilegijs. c. uno,de cle.coniu.in.vi.poteſt etiam uti ſtatutis,& conſuetudinibus laicorum ad ſuum commodum,ſecundum Pa. in.c. fi. de ui. & ho. cle. quæ tamen eos non ligant in eorum præiudicium.

Si clericus propter bona eccleſiaſtica eſt obnoxius reſtitutioni, reſtituet de bonis laicalibus ſi habet, uel habere poteſt, uel parcius conſumendo ea eccleſiaſtica bona,quę licite conſumere poterat.

COACTIO,

1 Coactio,uiolentia,uis,metus,& timor,ſecundũ quòd ſunt in humanis, minuunt de uoluntario, adeo ut coactio, & uiolentia abſoluta,& ſimpliciter non poſſunt eſſe peccatum, quia inuoluntarium omnino cauſant, & peccatum ſemper uoluntarium eſt,ſecundum Tho.prima ſecundæ.q. vi.ar. v. unde mulier uiolenter corrupta,non peccat. Violentia autē non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quàm dicitur metus, quia non eſt ſine uoluntario, non excuſat totaliter à peccato,in his,quæ ſecundum ſe ſunt peccata. c.in ſacris, de ſpon. Quid autem ſit metus cadens in conſtantem uirum, & quomodo impediat matrimonium, infra,Impedimentum.§. xli. quomodo baptizati coacte,non ſunt baptizati, ſupra baptiſmus.§.lxxi.& eodem modo dic de ordinatis.

2 Metus cadens in conſtantem uirum, non cauſatur ex ſupplicatione regis,uel domini, ſecũdum Pa.in.c.fi. qui cle.uel uo. Niſi ſit ſolitus tyrannizare,& male tractare non obtemperantes ſuis precibus,ut dicit Io.an.in.d.c.fi. Nec ſola mariti reuerentia,niſi minæ præceſſerint,cauſat talem metum, ſecũdum Bar.in.l.ad iudicem.C. quòd metus cau.& Inno.in. c.cauſam matrimonij, de offi.delega.

3 Metus perdendi bona temporalia, uel grauem iacturam in eis,ut maiorem partem, quando ſine illis quis nō poteſt ſuſtentari,eſt iuſtus metus,ſecundum Pa.in.c.abbas,eo titu.

4 Contractus factus ex iuſto metu, quando in eo requiritur libera uoluntas,non tenet,ſecundum Pa.in.c. cum locum, de ſpon.&.c.olim inter,eo.ti. In alijs autem ubi non requiritur

liber couſenſus,non eſt ipſo iure nullus, ſed uenit reſcinden dus,actione quòd metus cauſa,uel officio iudicis.

5 Agens certum quid,metu, & ſequenti tempore tacens ex taci turnitate,non præſumitur conſentire, ſecundum gl. iuncto tex.in.c.accedens,de conuer.cõiug.niſi interueniat aliquis actus poſitiuus approbatiuus primi actus.Facit.c.ad id,deſpõ.

6 Metus leuis, uel tantum probabilis, non excuſat, nec reſcindit,uel annullat,ut not.Pa.in.c.ueniens,de ſpon.el. ii. tamen quo ad conſcientiam conſiderandæ eſſent circunſtantiæ rerum,& contractus Seruiens Deo metu pœnarum tantum, non meretur beatitudinem,quia non adeſt charitas.

COGITATIO.

1 COgitatio aliquando eſt de ueniali peccato, & tunc uenialis eſt,ſi adſit conſenſus , aliquando de mortali perpetrato,uel perpetrando,ſiue abſolute,ſiue conditionaliter , cum conſenſu,& tunc eſt mortalis, etiam ſi factum, uel fiendum eſſet impoſsibile,aliquando eſt de re licita abſolute,ſed non pro tali ſtatu,uel tempore, ut cum quis cogitat, & dicit ſi nõ intraſſem religionem,non intrarem,&c. tunc non eſt mortale,niſi eſſet male contentus de diuino beneficio , tunc enim credo ipſum mortaliter peccare . Item quando cogitat de re mortali cum conditione,ut quando dicit ſi non eſſet peccatum,interficerem talem, accipere concubinam, & huiuſmodi,non eſt mortale peccatum , quia non conſentit peccato. Hæc ex Caie.in ſententia,in ſumma,uer.cogitatio .

2 Cogitatio moroſa eſt quando.ſ.quis cogitat de aliquo actu, non ut illum faciat,ſed ut delectetur de ipſo actu cogitato, ſecundũ Tho.prima ſecundæ.q.lxxiiij.ar. viij.& ſi talis actus ſit uenialis,talis cogitatio,uel delectatio,erit uenialis, ſi mortalis,erit & delectatio mortale peccatum , quia quòd aliquis conſentiat in talem delectationem,nihil aliud eſt,quàm conſentire in hoc,quòd eius affectio inclinetur in fornicationẽ, quia nullus delectatur niſi in eo,quòd eſt conforme ſuo appetitui . Conſentire ergo in delectationem rei cogitatæ peccati mortalis,ut uer.gra.fornicationis,eſt mortale peccatum, & dicitur cogitatio,uel delectatio moroſa,non propter moram temporalem, ſed quia durat uſquequo ratio deliberet, in qua deliberatione eſt aliqua mora .

3 Ad hoc autem quòd ſit mortale peccatum exigitur primo ,

quòd actus de quo ē cogitatio ſit mortalis. Secūdo, quòd qs aduertat de quo cogitat. Tertio, quòd conſentiat in talem delectationem approbando, cum deliberata ratione, & plena. nam ſi incœperit aduertere, & præualeat impetus paſsionis, non plene aduertit. Quarto, quòd poſitiue conſentiat in illam, quia ſi diſcentit, non eſt mortale, ſi uero non conſentit poſitiue, neque diſcentit, tamen uoluntarie in illa delectatione perſeuerat conuincitur conſentire, quia poteſt, & debet expellere. Si autem aduertit, & non expellit, credens ſe eſſe firmum, nec dubitans caſurum, non peccat mortaliter. Item ſi moueatur ad talem cogitationem, non ex nouitate, uel mirabilitate rei, ſed uel ex opere malo, uel ex delectatione, mortaliter agit, ſecundum Caie. uer. delectatio. Conſenſus uero in delectationem cogitationis ut obiecti, ut cum quis delectatur non de re cogitata, ſed de ipſa cogitatione, non eſt mortale peccatum, ſecundum Tho. ubi ſupra. Vide in quæſtionibus de uerita. q. xv. articulo quarto.

4 Cogitatio moroſa non ſolum eſt in peccato carnis, ſed etiā intelligitur de oībus alijs peccatis, ita quòd cōſentiēs in delectationē cogitatiōis furti, vel homicidij, mortaliter peccat, eadē rōne, ſecundū Tho. prima ſecūdæ, ſupra ad v. & de veri. ſupra. Differētia tñ eſt inter delectationē ſequentē, ad apprehenſionē peccati carnis, & ad alia peccata, qa in apphenſione peccati carnis cōiter ſeqtur ſubito delectatio, ita quòd eſt difficile cogitare de peccato hoc, & nō ſequatur motus delectationis, & nō prorūpat in aliquē actum inordinatū, quòd in alijs non eſt ſic. Vide diffuſius infra, delectatio. §. ij. & per totū.

COLVSIO.

COluſio importat inter reum, & actorem, latētem, & fraudulentam conuentionem, ut cum quis cum ſuo aduerſario mediante pecunia, uel gratia, paciſcitur, ut pro ſe in cauſa, uel iudicio permittat ſententiari: de col. cap. i. & ſecūdo. Eſt enim hoc manifeſte peccatū in utroque, ſecūdum Cai. ibi, & mortale, qa uterque fraudi conſentit, & contra debitam iuſticiā tendit. Sic enim interdum delicta impunita remanent aut de nouo patrantur, ſecundum Hoſtien. in ſumma.

COLVMBARIVM.

COlumbaria ut uulgo dicitur & columbi, ſecundum Arc. flor. ij. par. ti. ij. cap. i. poſt Petrum de palude cum bo-

hac conſcientia non poſſunt teneri,niſi ſufficienter paſcantur ne inferant danna ſeminibus,uel fructibus, quando tenens non habet tantum teritorium circũcirca, quòd in eo uerisimiliter paſcantur.Cai.ibi dicit, quòd habere huiuſmodi columbaria contra ſtatuta municipalia diſponentia, quòd qui uult tenere columbarium habeat tantam terræ quãtitatem, uel ubi ſtatutum nullum eſt,contra quærelas eorũ, qui dannificantur,peccatum eſt,niſi ex conſuetudine,uel præſcriptione legitima ius hoc habeat. Et ſi notabile dannum inferant alteri, non excuſantur a mortali. Credo tamen licitum eſſe columbaria habere ubi eſt conſuetudo, & ſtatuta non prohibent,& ubi patronus habet magnum terræ circuitum,ubi paſci poſſunt,quia ſi non eſſent columbaria,eſſent columbi, etiã uagantes, ſicut ſunt nunc,& ſunt aliæ aues, ut anſeres, grues, & huiuſmodi,quæ agros eodem modo uaſtant,ſic & columbi facerent,ſicut in aliquibus locis ubi nõ ſunt columbaria,& tamen in magnis turmis uolant columbi,itaque nõ credo tales tenentes columbaria,etiam quòd non habeant tantam terræ quantitatem,de mortali eſſe dannandos, cum etiam ab eccleſia,& principibus tolerentur.Nihilominus patroni,tempore quo poſſunt dannificare agros,benefacerent ſi paſcerent eos,& clauderent, non tamen credo eos ad hoc teneri,quia non ſunt animalia domeſtica,ſicut gallinæ,cum posſint capi,& interfici ubicunque reperiãtur.Hæc ſunt quæ iudicio meo & rationabiliter uidentur tenenda. Non eſt ergo precipitanda ſententia de mortali.

COMMENDA.

1 Commenda eſt duplex ſcilicet eccleſiæ curatæ,& non curatæ,& duplici ex cauſa eccleſia conſueuit commendari rationabiliter. Primo,ad utilitatem eccleſiæ commendatæ. Secundo,ad honeſtam ſubuentionem commendatarij,quia licet.c.nemo,de elec.li.6.dicat, quòd non fiat niſi ex euidenti neceſſitate ipſius eccleſiæ, tamen loquitur de curata. Quomodo autem fienda ſit commenda eccleſiæ curatæ,uel parochialis,uide in.d.c.nemo.Vbi dicitur quòd non commendetur niſi conſtituto in ætate ligitima, &c.

2 Commendatarius talis eccleſiæ curatæ,non eſt prælatus,ſed curator ſecundum Io. an.habet tamẽ ligitimam adminiſtrationem.12.q.1.c.relatio, quando debite fit, nec de iure facit

fructus ſuos, ſecundum eundem Io.an.& Bar.quia cuſtos eſt & ius in eccleſia non habet in fructibus, niſi ad colligendũ, gubernandum,& prouidendum ſibi,& miniſtris, reſiduum conuertendum in eccleſiæ utilitatem, ſicut de uiſitatore, ut in c.obitum,d.16.& hoc tenet Hoſt. licet de facto contrariũ fiat,quia eccleſiæ commendatæ funditus ruunt.

3 De beneficio non curato licet ſubuenire clerico ſi indiget,ad necesſitatem,aut decẽtiam,unum ſi abbatia habet ſuperflua; & aliquis cardinalis,uel epiſcopus,uel alius clericus indigeat poteſt fieri hæc commenda, & maxime quãdo non poſſunt inueniri regulares monachi numero pari redditibus. Et eo caſu ſecundum Pa.in c.de monachis,de præbẽ.tenẽtur commendatarij eccleſias in ſolito ſtatu cõſeruare,& de ſuperfluo poſſunt ſibi prouidere ad necesſitatem,& decentiam ſui ſtatus.Contingit tamen circa hoc mortaliter peccare. Primo ſi in ueritate nõ indigent,ſed ſolum ad pompam, uel ad ſuam concupiſcentiam,uel auaritiam, hoc faciunt, quia ſanguinẽ pauperum ſibi uſurpant.Secundo,ſi notabiliter cultum diuinum minuunt,ut ſi ibi.20.conſueuerant officiare,& propter hoc,uix. x. officiant ex auaritia eorum,ſic enim honorẽ Dei lædunt,& damnum defunctis iniuſte inferunt.Tertio,ſi ducti auaritia opponunt ſe reformationi dictarum abbatiarũ eadem ratione.Qnarto, forte propter ſcandalum ſeculariũ, ob hoc blaſphemantium, & tepeſcentium in fide, prout in diebus noſtris fieri uidemus,ita ut quòd ad necesſitatem cõceſſum erat,ad luxuriam,& in ſcandalum fiat.Talis namque commẽda eſt ac ſi oues lupo quis commendet. Videant igitur hi, quomodo abſolui queant.

COMMISSIO.

1 Commiſsio facta alicui per Papam,expræſſo dignitatis nomine,& facta mentione quòd reſidet in alio loco, operatur quòd talis poſsit cognoſcere in loco reſidentiæ,ſecũdum Io.an.in c.exhibita,de re.permutat.Si autem de reſidentia nõ fiat mentio, tunc commiſsio intelligitur facta in loco dignitatis expreſſe:nec vltra illam dioceſim poterit cognoſcere de illa.c.ſtatum.§.in nullo,deſcr.in.vi.& quod ibi no.

2 Quando eligitur induſtria perſonæ,quod fit, quando nominatur perſona,tunc non poteſt committere:ſecus quando eligitur induſtria,& nominatur dignitas,puta dicendo, priores

vel prælati,c.ſi.de of.or.& c.is cui de of.dele.in.vi.

3 Commiſsio Papæ,ſiue reſcriptum,debet interprætari ſecundum ius commune,& conformari æquitati ſecundum iuſtitiam,& ſaluo iure alterius,etiam ſi materia verborum non patiatur,niſi expreſſe hoc exprimat,vt dicendo non obſtante,& c.vel ex certa ſcientia,vel ſimilia,ſecundum Fede.in c.cauſam, de reſcri.§.interprætatio.Et licet priuilegij verba debeant aliquid operari,intelligitur,tamen ſi ius hoc patiatur,nec præſumitur derogare,niſi exprimat.

COMMODATVM.

1 COmmodati contractus eſt alicuius rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuita facta conceſsio,ſecundum glo.in c.vnico,de commo.& Hoſt. Nam ſi gratis non fieret, ſed merces pecuniæ interueniret,vel rei alterius gratia fieret non poſſet dici commodatum,ſed locatio,vel aliquid aliud.

2 Res mobiles,& immobiles,quæ vſu non conſumuntur, locari poſſunt,& finito tempore.Et ſi ante tempus reuocantur,tenetur reuocans de damno,in de.c.vnico. ff. commo.l. in rebus,niſi commodans damnum ſimile erat paſſurus, & commodatarius,non poterat ſibi aliunde prouidere, in conſcientia non tenetur ſi reuocat:ſecus ſi poterat a principio ſibi aliter prouidere,quia tenetur.

3 Quicunque poteſt contrahere,poteſt commodare:ar.in.l.Iulianus.ff.de emp.vend.& ac.& eſt de iure naturali,vt res commodata reſtituatur.c.ius autē naturale. d.j.& dominium rei non tranſit in recipientem, ſecundum glo.in.d.c.vnico, nec commodatarius tenetur domino de re commodata ſi perit ſine eius culpa,vt in.d.c.vnico:quia res ſi perit,perit illi cuius eſt.Nec etiam ſi deterioretur vtēdo ad illum vſum, ad quem accepit,& ſine culpa.ff.commo.l.eum qui rem,nec poteſt retineri ratione recompenſationis,prætextu alicuius debiti, etiā liquidi.l.vl.ff.eo.quamuis Pa. contrarium teneat.c. bona fides,de depo.& glo.in.d.l.ſi.vbi.ſ.debitum eſt liquidum.Et ſi commodatarius facit aliquam expenſam notabilem neceſſariam,vt in medicinis, poteſt repetere a domino:niſi hoc ſit ex eius culpa:ſecus ſi expenſa eſt modica. ff.eo.l. in rebus .§. poſſent.

4 Si commodatarius non potuit vti re commodata infra præfixum tempus, etiam ſine culpa ſua:non poterit vltra illud

tempus uti ſine licentia commodantis, ſecundum Panor.in d.c.unico.

5 Commodans alicui rem uitioſam ſcienter, & non dicens ei uitium, tenetur de damno ſecuto propter hoc commodatario, ſecundum glo. in.d.c. unico. non autem ſi dixit uitium, uel ignoranter fecit: in.d.l.in rebus.

6 Si commodator rem extimari fecit, nil aliud dicens, non propter hoc tollitur, quin ſi pereat, dño pereat, ſed certificatur de precio, ſi ex culpa accipientis periret, ſecundum Pa. & Ioã. an. in.d.c.unico, quia pactum generale non obligat ad caſus fortuitor, ſupra caſus fortuitus.§.iiii.

7 Commodatarius non tenetur de caſu fortuito, niſi in tribus caſibus. Primo, ſi culpa ſua accidit. Secundo, ſi interuenit pactum, quia commodans non uult ſtare ſub aliquo caſu fortuito. Tertio, ſi fuit in mora reſtituendi. ut in.d.unico. Aduerte tamen quòd in conſcientia, ſi eodem modo apud dominũ erat peritura res, non tenetur, niſi de intereſſe, quod dominus paſſus eſt propter rei ſuæ abſentiã, ſupra caſus fortuitus.§.iii.

8 Recipiens rem commodatam ſi recipit gratia ſui tantum, ut communiter accidit, ſcires deterioretur, uel pereat, tenetur de dolo & culpa lata, leui, & leuiſsima, in.d.c.unico, quia in talibus debuit adhibere talem curam qualem & in rebus ſuis, nec hoc ſufficit ſi res potuit diligentius cuſtodiri. ff. de act.& obliga.lib.j.de caſu autem fortuito, quem etiam diligens, & fidelis homo præuidere non potuit, non tenetur, ut eſt dictũ ſupra.§.vij. Si uero recipit gratia dantis tantum, ut ſi commodaui tibi ueſtes pulchras, ut ornatior ad me uenires, ad me honorandum, recipiens tenetur de dolo tantum.l.ſi ut certo. ff. eodem. Hoſtien. uero addit, quòd etiam tenetur de lata culpa, & hoc tenet, quia lata culpa ęquiparatur dolo.l. quod nerua. ff. depoſi. ubi dicitur, quòd lata culpa eſt, ſi minor cura alienis rebus adhibeatur, quàm proprijs. Si uero recepit gratia utriuſque, tenetur de dolo, & de culpa lata, & leui, ſed non leuiſsima, ſecundum glo.in.d.l.ſi ut certo.§.interdum, & Hoſtien. notat autem Pan.in. d.c.unico, hoc non eſſe ſpeciale in commodato, ſed generale in omnibus contractibus. ff. de regul.iur.l.contractus. Fallit tamen in præcario, ubi quis non tenetur niſi de dolo, quia præcarium poteſt ſemper reuocari, non autem commodatum.

9 Si

9 Si cõmodatarius rem cõmodatam p nuntiũ remiſsit idoneũ, & caſu fortuito res perit, non tenetur cõmodatarius:in.l. argentũ.ff.cõmoda. & ibi gl.Bar.in.l.eũ q.ff.eo.& idẽ de depoſito, vt in.c.ſignare, de pigno. ſecus qñ nuntius non eſt idoneus,ſecundum Bar.ſupra, & ex culpa nuntij perit. Si ẽt fuit infidelis,& tamen reputabatur fidelis communiter,non tenebitur,quia non fuit in culpa:in.d.l.argentum.

10 Si commodatarius vtitur re commodata ad alium vſum, q̃ acceperit,contra voluntatem domini,furtum committit,contractando rem alienam inuito domino,& ſi eſſet de re importanti mortaliter peccaret, vt ſi ex hoc multum dominus rei damnificaretur.& tenetur de damno,& ſi res pereat,vel damnificetur,tenetur,vt in d.l.vt ſi certo, &.ff.de fur.l.qui iumenta.Secus quando exiſtimabat dominum fore contentum, & habebat veram cauſam hoc extimandi, quia non tenebitur, l.qui re.ff.de fur.ſupra,caſus fortuitus.§.ij.

11 Commodatarius qui non poteſt ſaluare res proprias, & accommodatas,poteſt præferre ſuas,etiam viliores,accommodatis præcioſioribus, quando accommodatum fuit factum gratia accommodãtis.in.d.l.ſi vt certo.ff.eo.Si res erant eiuſdem præcioſitatis, & commodatum fuit factum gratia recipientis,nõ poteſt præferre ſuas.l.in rebus.ff.eo. Si eſt factum gratia vtriuſque poteſt cæteris paribus ſuas præponere, quia plus ſua,quàm aliena diligere debet.Quãdo vero fit tantum gratia commodatarij poteſt præponere res ſuas digniores, alijs minus dignis accommodatis, quia quilibet diligens, & diligentiſsimus,hoc faceret,& ipſe recipiens ad plus non tenetur,vt ſupra dictum eſt.

12 An commodatarius allegans res perditas teneatur probatur, vide Pa.in.c.bona fides,de depo.& Bar.in.l.ſi quis ex argentarijs.ff.de eden.quomodo autem probabit?dic quòd ſi ſunt caſus aperti,vt incendium,bellum,tempeſtas,&c.aperte probabitur.Si vero caſus ſunt occulti probabitur per coniecturas, habito reſpectu ad qualitatem perſonæ,& ſimilium. Si vero ex aduerſo dolus,vel culpa allegetur,probabitur ex caſu non facili ſine culpa.Vide Syl.ibi,in fi.

COMPENSATIO.

1 COmpenſatio importat debiti & crediti inter ſe contributionem.l.j.ff.de compenſa. quæ admittitur in omnibus

quæ in ſuo genere recipiunt functionem.i.quando vna res poteſt fungi vice alterius,ſicut ſunt ea,quæ conſiſtunt in numero,pondere,& menſura,ſecundum Pa.in.c.bona fides, de depo.In aliis autem ceſſat compenſatio. Et requiritur debitũ eſſe liquidum,uel in proximo liquidandum, ut in.l. fina.C. de compen.

2 An quis æquiualens retinere poſsit ſi ad manus eius uenit, uel accipere,quando ſuum habere non poteſt?infra, furtum, §.v.Vide Inno.in.c.cum olim cauſam,de reſti.ſpo.& in.c.domínus.xxiij.q.ij. In depoſito tamen non poteſt fieri compenſatio,ut ſupra,commodatum.§.iij.

COMPOSITIO.

1 COmpoſitio amicabilis poteſt interuenire etiam in ſpiritualibus contractibus,ut dicit glo.in.c.ſtatuimus, de tranſac. &.c.nuper,de deci.ita tamen,quòd nullum temporale pro ſpirituali detur,quia ſimoniacum eſſet. Si fiat compoſitio inter clericos ſuper decimis in futurum ſoluendis,non excedet uitam tranſigentium.c.ueniens.de tranſac. & poteſt fieri etiam ſine authoritate ſuperioris.

COMPROMISSIO.

COmpromittere poteſt res quilibet, quas poteſt alienare, ſeu libere diſponere,quas autem ſine ſolemnitate non poteſt diſponere,etiam ſine tali ſolemnitate de illis non poteſt compromittere.Facit.c.cum tempore,de arbi.& Pan.ibidem. Vide in uer.Arbiter §.xiii.xiiii.Vnde prælati poſſunt de fructibus beneficiorum compromittere, ſicut libere diſponere, ut no.Hoſt.in ſumma.

COMMVNIO.

1 COmmunio qua ſacramentum euchariſtiæ ſumitur, ex parte ſumentis quatuor requirit.Primo,ut præmiſſa diligenti examinatione,& contritione, credat ſe mundum a peccato mortali,& ſine peccatis mortalis cogniti cõtritione communicans,mortaliter peccat,quia indigne ſumit, & ſic reus corporis, & ſanguinis Chriſti, ſecundum Apoſtolum efficitur. Sine confeſsione autem,ſi rationabilis cauſa eſt non confitẽdi,excuſatur communicans, quia præceptum de confeſsione præmittenda communioni non eſt de iure diuino,nec poſitiuo,cum nullibi inueniatur,niſi ſemel in anno. Si autem cõmoditas confitendi adeſt,& habens conſcientiã peccati mor-

talis differre uult confeſsionem, & communicare cum alijs, uel celebrare, peccare uidetur ualde grauiter, quia minus digne uoluntarius accedit, citra tamen mortale, propter rationem tactam, ſecundum Caie. ibi. Alij autem uidentur tenere oppoſitum quaſi omnes, & præcipue. Tho. iiii. ſen. diſt. xvii. q. iii. ar. i. q l. iiii. & hæc opinio eſt ſecurior.

2 Secundo, requiritur quòd communicans ſit ieiunus, ieiunio non eccleſiæ tantum, ſed naturæ, uidelicet quòd a media nocte nihil ſumpſerit per modum cibi, uel potus, & ab omnibus, quæ per os ſumuntur, etiam medicinalibus, ita quòd ſcienter, & aduertenter, non ieiunus, hoc modo communicans (excepto mortis articulo) mortaliter peccat, ut communiter tenetur, ſecundum Caie. ibi, & in. c. liquido, de conſe. diſt. ii.

3 Tertio, requiritur tempus. In paſchate omnes tenentur communionẽ ſummere, ut in. c. omnis, de pœ. & re. per octo dies ante, & per octo poſt, ſecundum determinationem Euge. iiii. aliter mortaliter peccant, niſi rationabiliter differatur de conſilio ſacerdotis. Requiritur & debita ætas in communicante, ut in. d. c. omnis, uidelicet anni diſcretionis, quę tamen diſcretio maior uidetur debere eſſe in communione, quàm in confeſsione, & quia cõſuetudo eſt optima legum interpres, ideo cum ſit conſuetum quòd pueri, uel puellæ non communicãt niſi quando parentes eorum ad hoc illos inducunt uel confeſſores, ideo etiam quòd ad annos diſcretionis peruenerint, & non communicant, quia eorum parentes tardant ob maiorem reuerentiam communionis, non peccant, & parẽtes etiã excuſantur a uiolatione præcepti, ſecundum Caie.

4 In mortis etiam articulo tenetur homo communicare, quia ſic habet uſus eccleſiæ, & dimittens peccat quidem, non tamẽ dimittens ob negligentiam uidetur mortaliter peccare, quia uiaticum ut ſic, nõ eſt ſacramentum neceſsitatis, dummodo communicauerit qui in paſchate, ſecundum Caie. ibi, contemptuſque abſit.

5 Quarto, requiritur reuerentia, & deuotio, ita quòd pollutus in nocte, & qui rem habuit, etiam matrimonialem, illo die cõmunionem ſumere non deberet, niſi ex rationabili cauſa, tamen ſi eſt contritus, & communicet, dummodo abſit contẽptus, non peccat mortaliter, ſed uenialiter tantum, quia debitam reuerentiam omnimodam non adhibet tanto ſacramẽ-

to. Tamen qnando ex reuerentia dimittit ceſſante ſcandalo, bene facit, quia hoc ſacramentum requirit actualem deuotionem. Poſſet etiam tantam habere contritionem, & deuotionem, quòd communicando mereretur, etiam ſine neceſsitate celebrando, quia nulla eſt eccleſiæ prohibitio. Caie. infra, pollutio. §. ſecundo.

6 Qui non communicauit in paſchate ex negligentia, uel quia noluit, licet mortaliter peccauerit, non tamen tenetur de pręcepto communicare ante aliud paſcha, quamuis ſit hortādus quòd communicet, qui uero diſtulit de conſilio proprij ſacerdotis, uel ex alia cauſa legitima, tenetur, quia talis adhuc poteſt implere præceptum, ſecundum Arch. flo. ſecunda parte, ti. ix. c. ix. §. quarto.

7 Sacerdos celebrans debet ſub præcepto ſub utraque ſpecie ſe communicare: de cō. d. ij. c. pręlatum, niſi in die Paraſceues, qa tunc non conſecrat, tamen quādo ipſe celebrat, & conſecrat, debet in utraque ſpecie ſumere. Tho. iiij. ſen. diſt. xij. aliter eſſet ſacrilegij reus: de con ſe. d. ij. c. comperimus.

8 Non licet ſacerdoti extra miſſam ſeipſum communicare regulariter, tamen Caie. dicit ſe credere, quòd in neceſsitatis articulo, ut cum peſte laborat, ſi quis deferret ſibi corpus Chriſti, poſſet ſeipſum communicare.

9 Communicans aliquem ubi non eſt cōſuetudo ſub utraque ſpecie, mortaliter peccat. ſecundum Caie. ibi, propter præſumptionem. Similiter ſi communicat indignos, ut pueros, ante annos diſcretionis, natos amentes, excommunicatos, interdictos, publicos peccatores, & publicas meretrices, lenones, & huiuſmodi, ſi ſcienter hoc facit, ſi dat communionem in loco interdicto contra prohibitionem eccleſiæ. Caie. ibi.

10 Quandocunque, ubicunque, & quibuſcunque poteſt dari ſacramentum pœnitentiæ, poteſt etiam dari ſi eſt in mortis articulo, uiaticum, quia pro eodem computat ius, de pœ. & re. c. quod in te, tamen prius debet prouideri ſcandalo, ut ſcilicet publicetur peccatum remiſſum, & ab excommunicatione abſolutum, & huiuſmodi, ſecundum Caie. ibi.

11 Communicare etiam eos, qui irreuerentiam exhiberent ſacramento huic, ut ſunt phrenetici, expuentes, & huiuſmodi, ſciēter mortaliter peccatur, ſecundum Caie. ibi. Similiter peccato negligentiæ inuoluuntur, qui infirmis uiaticum miniſtrare

negligunt,ſecundum eundem.

12 Si hoſtia appareat caro, uel ſanguis, nō debet ſummi ab eo, cui ſic apparet, ſecundum Thom.iij. parte.q.lxxxij.ar.iiij.nec propter hoc ſacerdos efficitur legis tranſgreſſor. Conſulendũ tamen eſſet ſacerdoti,ut iterato corpus, & ſanguinem conſecraret, & ſummeret,ſecũdũ Tho.ibi,ex quo apparet quòd nō tenetur ex præcepto.Idem dic de ſanguine,& ſi perſeuerat in tali ſpecie,ponendum eſt cum reliquijs, ſecundum Tho.iiij. ſen.diſt.x.ar.iiij.

13 Monachi tenentur omni menſe ſummere communionē, ſicut ſeculares omni anno.tex.in de.1.de ſtatu mon.§. ſane.Ibi etiam glo. Videtur etiam hoc ad cæteros religioſos pertinere,quia gl.dicit hoc ſatis honeſtum eſſe, ut dilatetur ad alios religioſos.Idem Pa.in.d.c.omnis. Credo tamen quòd ſit religionis ſeruanda conſuetudo cuiuſcunque.

14 Sacerdos non legitime impeditus, tenetur celebrare ſaltem in præcipuis feſtis,in quibus fideles deuoti celebrare conſueuerunt.Tho.in.iij. parte.q.lxxxij. ar. ulti.&.iiij.ſen.diſt.xiii.q. iij.ar.ij.ql.j.niſi ex inſtinctu ſpiritu ſancti quis abſtineret. Et Pe.de palu.in.iiij.ſen.diſt.eadem,hoc idem dicit,& in.c.dolẽtes,de ce.miſ. repræhenduntur, qui uix quater in anno celebrant,an autem mortaliter peccent nolo ſententiam præcipitare,tamen rationes S.Tho.ubi ſupra,uidentur fortes.

15 Non debet quis pluries in die ſe communicare, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xij.q.iij.ar.j.ql.ul. ſacerdos tamen, qui non ſolum pro ſe,ſed etiam pro aliis celebrat, neceſsitate cogẽte, poteſt in uno die pluries celebrare,concordat Pet. de pal.iiii. ſen.de ea.q.j.infra.Miſſa.§.xxv.

16 Communicans in peccato mortali ſine contritione, mortaliter peccat, ſecundum Tho.iij.par.q.lxxx.ar.iiij. & incurrit ſacrilegium,tanquam uiolator ſacramenti. Intellige ſi ſcienter cum conſcientia mortalis peccati hoc facit. Similiter ſi habet mortale, & negligentia diſcutiendi conſcientiam non recordatur de illo,peccat mortaliter,quia huiuſmodi omiſsio uidetur uoluntaria, ex quo non fecit quòd debuit facere probando ſe ipſum,ut dicit Apoſtolus. Veniale autem peccatum nō impedit,quia non aufert charitatem.

17 Immunditia corporalis,ſiue ſit perpetua, ſiue ad tempus, de neceſsitate non impedit communionem, in lege noua, niſi

propter aliquod periculum irreuerentiæ circa ſacramentum, uel ob ſcandalum:in.c.tua nos,de cle.ęgro. Prohibetur ne publice celebret,propter horrorem,tamen in ſecreto poteſt celebrare propter deuotionem, niſi adeo eſſet corruptus, quòd miniſterium ſine periculo explere non poſſet. Leproſos tamẽ ſacerdotium promouere non decet,ex S.Thom.iiij. ſen.diſt. ix.q.iiij.quol. ulti.

18 Infirmus ſemel pro uiatico communicatus,ſi ſuperuiuat,poteſt iterum communicari pro uiatico,etiam non ieiunus,iminente caſu,ut credit Tab. & rationabiliter, quia poteſt contingere quòd hoc tempore intermedio mortaliter peccauerit, & uelit iterum Chriſto incorporari per deſiderium ad euchariſtiam,& ſumptionẽ ſi poteſt. Ex deuotione etiam ieiunus pluries poteſt communicare in eadem infirmitate.

19 Capitulum ſacra,de conſe.diſt.j.in quo dicitur, quod cõmunio poſsit ſummi in die cœnæ poſt alios cibos, eſt abrogatũ per contrariam conſuetudinem,ſecundum Tho.iiii. ſen.diſt. viii.q.ii.ar.iiii.ql.j.ad.v.

20 Poſt cõmunionem poteſt quis ſtatim comedere, nec obſtat c.ſi mane,de conſe.diſt.ii. quia eſt abrogatum, & ſecundum Thom. loquitur de tempore, quando raro celebrabatur antiquitus.

21 Ad ſacerdotem pertinet diſpenſatio huius ſacramenti. Tho. iij.parte.q.lxxxij.ar.iii.ideo diaconus non poteſt communionem dare,niſi in neceſsitatis articulo,& de linea epiſcopi,uel presbyteri,ut in diſt.xciij.c.præſente, illis autem abſentibus, poteſt ſine linea,ut in.c. diacones,eadem d.aliter oportet eſſe ſacerdotem.c.peruenit,de cõſe.diſt.ii.& curatum, uel de eius licentia, ut in cle.religioſi, de priuil.& communicãs alienum parochianum peccat uiolando ius,niſi hoc faciat ſub ratihabitione,ſecundum Caie.ibi,& ſi eſſet religioſus,eſſet excommunicatus,infra excommunicatio.xlix.

22 Communio ab hæreticis,excommunicatis, publicis concubinarijs,& huiuſmodi,ſummi nõ debet,ſup,clericus.§.13. &.14.

23 Si peccator occultus petat communionem a ſacerdote illius peccati conſcio,& eſt proprius ſacerdos, & in publico petat, non poteſt ei negare,ſecundum Thom.iij.parte.q.lxxx.ar.vi. poteſt tamen ipſum ſecrete monere ne communicet,uel dicẽdo publice in generali. Caueatis fratres, ne in mortali cõmu-

nicetis.uel ſimilie. Secus quãdo peccatum eſt publicum, quia tunc debet denegare, ſecundum Tho ſupra.

14 Idem dicas de ſuſpectis ſuſpitione uiolenta, & fama publica, ſicut de publicis peccatoribus, quando petunt communionẽ, ſecundum Thom.in.iiij.ſen.ſupra, & illud.c.ſæpe contingit, ij.q.v.in quo dicitur, quòd detur ad experimentum, eſt abrogatum. Secus de ſuſpectis leuiter, & uehementer.

15 Amentibus qui nunquam deuotionem ad hoc ſacramẽtum habuerunt, non debet dari, qui uero habuerunt aliquando uſum rationis, & fidem ad hoc ſacramentum, & ſuperuenit amentia, ſi petunt dari debet, niſi timeatur periculum de uomitu, uel aliqua alia irreuerentia, ut in.c.is, qui in.xxvj.q.vj.& Thom.in.iiij.ſupra, & dæmoniacis eodem modo debet dari, niſi conſtet eos ob mortale torqueri, ſecundum Dio.& Tho. ubi ſupra. Non baptizatis minime dandum eſt.

16 Nunquam debet dari hoſtia non conſecrata pro conſecrata, etiam indigno, quia in ſacramento ueritatis, nulla debet eſſe fictio, ſecũdum Tho.ſupra, &.c.de homine, de cel.miſſarum, & ſecundum Ang. quia daretur occaſio idolatrandi.

17 Omnibus peccatoribus uere pœnitentibus, & confitentibus peccata ſua in mortis articulo, etiam ſuſpendendis, eſt danda communio ſi petũt, nec eis negatur ſepultura, niſi in iure ſpecifice negetur, & miſſa pro eis eſt dicenda.c.j.xxvj.q.vij ſicut hæretico relapſo datur.c.ſuper, de hære.lib.vi. & etiam excõmunicato pœnitenti, infra, euchariſtia, uide de materia huius ſacramenti, per totum.

18 Volens communicare dum iam eſt in miſſa, & recordatur de aliquo mortali non confeſſo, & pro tunc non habet copiam confeſſoris, & nõ poteſt commode, uel ſine admiratione differre communionem, ſi eſt contritus, poteſt communicare, & poſtmodum confiteri. Idem de ſacerdote, qui non habet copiam confeſſoris, & oportet celebrare, uel quia tenetur, uel quia ſic conſueuit, uel quia non celebrando eſſet admiratio, ſufficit contritio. Immo ſecundum Arch.flo.poſt Pe. de palu. iminente communione paſchali, & aliquis uult communicare, & habet caſum reſeruatum ſuperiori, ad quem non poteſt pro tunc accedere, poteſt communicare contritus, uel ratione ſcandali, uel infamiæ. Et addit Ric. unum in.iiij.ſen. diſtin.ix. quòd ſi quis de propinquo aliquem ſacerdotem expectaret,

cum quo deuotius confiteretur, contritus poſſet communionem accipere, de hoc. §. j. ſupradictum eſt, ſequendo uiã Caie. Tales tamen ſi haberent aliquam ſententiam excommunicationis, uel huiuſmodi, etiam iniuſtam, debent abſtinere. In huiuſmodi enim contritio non ſufficeret. Neque pugnantibus in duello debet dari. in. ca. monomachiam. ij. q. v. in glo. Reliqua uide in uer. Euchariſtia. Sit igitur diligens ſacerdos in miniſtrando communionem.

CONCEDERE.

1 Concedere ſimpliciter, idem eſt quòd donare, ſecũdum Pa. de excep. c. cum uenerabilis, niſi ex circunſtantiis contrariũ appareat, ut cum quis dicit commoda mihi equum tuum, & alius dicit concedo, uel alia ſubſit coniectura, non transfertur dominium, ſed uſus. xvj. q. j. cap. poſſeſsiones. Verba ergo præcedentia, & ſubſequentia, inſinuant an transferatur dominium, uel ne. Si dicas concedo cauſa mortis, reſtringitur ut non ſit de præſenti, ſecundum Pa. ſupra.

2 In generali conceſsione ueniunt accidentalia, uel ſolemnia conſueta exprimi, ſecundum Feli. in. c. M. ferra. de cõſti. & uno commiſſo, cẽſentur omnia commiſſa, ſine quibus illud expediri non poteſt ullo modo, ſecundum eundem Feli.

3 Conceſſo conſequenti non conceditur antecedens, quando antecedens per ſe ſtare poteſt. Et conceſsio facta eccleſiæ cenſetur realis. Felin. ſupra.

4 Conceſſum de iure communi, intelligitur quod non eſt prohibitum. cap. qui ſpiritualem. xxx. quæſt. quarta quomodo intelligatur, uide gl. c. inter corporalia, uer. non inuenitur.

5 Conceſſum propter neceſsitatem, ultra neceſsitatem non extenditur. Pan. in cap. Deus qui, de uita & honeſta. cleri. cauſa enim limitata effectum limitatum producit, ar. in. d. ca. Deus, in uer. quantum ad hoc ſpectat.

6 Conceſſum ex gratia ſpeciali, ab aliis non debet trahi in exẽplum, de priuil. c. ſane. An per papam conceſſa ipſo mortuo expirent, infra, gratia. §. iiij.

7 In conceſsione generali non ueniunt ea, quæ quis non eſſet in ſpecie ueriſimiliter conceſſurus, de re. iu. l. vi. c. in generali, ut ſi concedatur alicui omnis authoritas faciendi quicquid ipſe poſſet, non tamen conceditur ut poſsit pro eo matrimonium contrahere, niſi exprimatur.

CONCILIVM.

1 Concilium generale authoritate ſolius papæ congregari poteſt,aliter eſt ſynagoga ſathanæ,ut. d.xvii.per totum,& ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.i.a.x.& eius ſtatuta omnes aſtringunt.Et ſecundum Pa.in.c.ſignificaſti, de elec.concilium non poteſt ſtatuendo præfigere legem papæ,quia nemo poteſt primā ſedem iudicare:in c.nemo.ix.q.iij.&.c.aliorum,& per hoc.c dicit Io.an.quòd ſententiæ papæ ſtandum eſt,quando contradicit ſententiæ totius concilij, & quòd ſolus papa poteſt interpretari ſtatuta concilij,tollere, & limitare,ut in.c.ſtatutum,de reſcri.l.vi. intellige tamen ſecundum Pa.in his, quæ dependent a plena diſpoſitione papæ , ut in his, quæ ſunt iuris poſitiui,cum ſit caput eccleſiæ,ſed in his, quę non dependent à plena poteſtate papæ,non eſt ſimpliciter ſupra concilium. Vnde in concernentibus fidem,concilium eſt ſuper papam,& in his non poteſt contra cōcilium diſponere.Vide.c.anaſtaſius,cum gl.di.xix.unde concilium, papam de hereſi poteſt condemnare.cap.ſi papa.di.xl. Et in hoc eſt eius iudex,ſecūdum doc.in.c.in fidei fauorem,de heretici.lib.vi. In concernentibus etiam uniuerſalem ſtatum eccleſię,non poteſt papa diſponere contra ſtatutum generalis concilij , ſi ſtatuendo de coloraretur ſtatus ipſius eccleſiæ.c.& ſi illa.i.q.vii.& Inno.in.c.quanto,de conſue.Pe. autē de anc.dicit,papam poſſe tollere hoc,uel illud ſtatutum iuris poſitiui , ſed non omnia ſimul , quia hoc eſſet uniuerſalem eccleſiæ ſtatum deſtruere.

2 In concilio,circa ea quæ ſunt fidei , ſententia papæ uel alterius melius ſentientis , cæteris eſt præferenda , ſecundum eundem Pa.quia concilium aliquando poteſt errare, ſicut de facto errauit circa matrimonium inter raptum,& raptam, & ſententia Hiero.præualuit.xxxvi.q.ii.c.tua,&.c.placauit.Cai. in ſecunda ſecūdæ.q.i.ar.x.dicit quòd papa ut ſingularis perſona poteſt errare in fide,ut papa tamen iudicando, & diffiniendo quid tenendum ſit ab eccleſia de fide, errare nō poteſt,quia dicitur Matthei ul.Ecce ego uobiſcū ſumuſque adconſumationem ſeculi,& papa iudicialiter determinante , & diffinitiue aliquid eſſe hereticum,& pro heretico tenendum, omnes tenentur acceptare,& qui oppoſitum pertinaciter teneret,eſſet hereticus.

3 Concilium in ſpectantibus ad fidem, & mores, errare non poteſt perſeueranter, ſicut nec eccleſia, ſecundum Tho. quol.ix.a.xvi.quia dicit idē Tho.ſecunda ſecundæ.q.v.a.iiii. quòd doctrinæ eccleſiæ inhærere oportet, ſicut infallibili regulæ, quæ doctrina non eſt alia, quam concilij. Vide Cai. ſecunda ſecundæ.q.i.a.i.ad.iii.Dubium.

4 Si concilium,& papa diſcreparent de fide, & papa uideretur habere meliores rationes,nō propter meliores rationes ſtandum eſt ſententiæ papæ,ſed quia eſt caput eccleſiæ habens authoritatem determinandi ea,quæ ſunt fidei,aliter oporteret,eſſe aliquem iudicem determinantem, quæ eſſent meliores rationes,ſecundū Tho.de po.q.x.a.iiii.& Io.de tur.cre.

5 Non poteſt eſſe controuerſia inter papam ut papa,& concilium de fide,aut moribus perſeueranter,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.i.ar.x.quia neutra pars poteſt errare, ſi tamen erret in fide ut ſingularis perſona,deſinit eſſe papa,& caput eccleſiæ,quo ad deum,licet non quo ad eccleſiam, quouſque deponatur per iudicium:ſimiliter ſi errent in moribus perſeueranter.

6 Sicut pro hæreſi,non ita pro quolibet peccato notorio, etiā ſi eſſet incorrigibilis,& ſcandalizaret eccleſiam,à concilio papa iudicari poteſt,licet Pa.inducat glo.in.cap.ſi papa.di.xl.dicentem,quòd ſic,& multum eam approbat.Sed Pe.de pa. dicit dictam glo.non eſſe ueram, nec illam pertinaciam dicit eſſe hæreſim,ſed de crimine ſciſmatis, quod ſecundum Arc. flo.oritur poſt electionem,non uer , & indubitati paſtoris, ſed cū probabiliter dubitatur,an electio fuerit canonica, an uiolenta,uel huiuſmodi,ſicut fuit electio Vrbani.vi. prout fuit ſtatutum in concilio Conſtan. M.CCCCXVII.

7 Concilium generale debet fieri de mandato papæ ipſo interueniente,uel alio,de eius mandato.di. xvii.c.i. &.ii. & Tho. de po.q.iiii.a.iiii. ad.xiii. niſi papa eſſet hæreticus. Si autem eſſet diffamatus uehementer de hæreſi apud graues, & nolet ſe corrigere,uel purgare,aut congregare concilium, iam hoc ad cardinales ſpectaret, ad inquirendum contra papam authoritate diuini iuris,ſecundum Ioan.de tur.cre.uel ad alios prelatos cardinalibus negligentibus.Idem dic,quando aliter graui ſcandalo eccleſiæ prouideri non poſſet; & papa nolet cōgregare concilium,quia eo caſu eſſet de hæreſi ſuſpectus:

ex.c.error.di.lxxxiii.Alii caſus ſunt,de qbus uide Syl.ibi.§.iiii. circa finem.

8 A papa ad concilium appellari non poteſt,quia papa confirmat,& ſententiat concilium,& eſt eo maior , ut dictum eſt, & appellatio non fit niſi ad maiorem.Immo hoc aſſerere hæreticum eſſet,quia hoc eſſet auferre priuilegium traditum à Chriſto eccleſiæ romanæ,quòd eſt hæreticum,ut in.c. omnes.di.xxii. uide Cai. ſecunda ſecundæ.q.i.a.x. Si uis uidere concilia facta,uide.di.xv.& Tab.uer.concilium .§. iiii.uſque ad.xii.De concilijs prouincialibus,uide Syl. circa fi.ibi. Hæc non multum faciunt confeſſoribus. Concilia quatuor generalia principalia ſunt Nicenum , Conſtantinopolitanum , Epheſinum,& Calcedonienſe.xv.di.c.ſicut, quæ eccleſia ueneratur.c.poſt translationem,de renun .§. i.

CONCVBINA.

Concubina quandoque dicitur, quæ coniugali,& mutuo affectu aſciſitur à uiro, legalibus ceſſantibus inſtrumentis,ſiue quæ ſine ſolẽnitate legis à uiro deducta eſt, mutuo interueniente conſenſu coniugij , concubina nuncupatur præſumptione legis,etiam uxor uera ſit. di.xxxiiii.c. omnibus.c.is qui.c.chriſtiano,iuncta glo.ibidem.

CONCVBINATVS.

1 Concubinatus eſt prohibitus lege canonica , ſecundum Pa.de ui.& ho.de.& Feli.in.c.cum ſit,de fo.compe.& iure diuino,cum dicitur.Non mechaberis.Ideo nemo ſuper hoc poteſt diſpenſare.Intellige tamen ſecundum quòd concubinatus accipitur pro concubitu fornicario,uel illicito,& non licito,quia ſecundum mentem iuris, concubina nõ dicitur, niſi quæ tenetur per modum uxoris,ut in.c. ſi quis. di.xxiij. ubi dicitur,qui habuit concubinam poſt uxorem ordinari non poteſt.

2 Concubinarius,uel concubina nolens abijcere alterum, uel alteram,ſi eſt periculum recidiui , non debet abſolui , quia non eſt uere contritus,quia uera pœnitentia non eſt ſine remotione cauſarũ peccandi.c.ſatisfactio,de pæ.di.iii. Si uero tale periculum ad arbitrium ſacerdotis non eſt,tamen factũ eſt notorium,uel uiolenta ſuſpitio,propter ſcandalum non poteſt abſolui niſi abijciat,licet ſit contritus de peccato. De pœna clerici concubinarij,ſupra,Clericus .§. xiii.

3 Concubinæ afficiuntur de foro eccleſiaſtico, ſecundum Feli. in.c.Si concubinæ, de ſen.ex. Ita quòd eccleſia poteſt eas excommunicare.

4 Adeuntes meretrices, ignorantes eſſe peccatum, an mortaliter peccent? peccant quidē mortaliter, nec excuſantur, quia ignorantia iuris naturalis, & diuini in tali caſu manifeſto, neminem excuſat.i.q.i.per totum. Sine enim maxima negligentia, nullus poteſt hoc ignorare.

5 Quilibet clericus etiam conſtitutus in minoribus concubinarius publicus, prout ſupra, clericus .§. xiii. declaratum eſt, ſecundum Arc .§. hæc de malis.xxxii.di. exercēdo actum cuiuſcunque ordinis fit irregularis, & ſolus papa diſpenſat, de re iud.c.i.li.vi. Et idem de fornicario quocunque ſcilicet notorio, ſecundum Inno. quòd no. Arc. in .§. ad hæc. di. xxxii. quomodo intelligatur notorietas, ſupra, clericus .§.xiij. infra notorium. Concubinatus ſecundum leges ciuiles crimen nō eſt.ff.de concubi.l.in concubinatu.

CONCVSSIO.

1 Concuſſionis crimen committitur, cum quis in officio cōſtitutus extorquet aliquid à ſubditis per metum, aut cū non uult facere quod tenetur, niſi data pecunia, aut quando extorquet ultra conſtituta ſibi ſtipendia, aut cum quis accuſat, uel ab accuſando deſiſtit propter pecuniam, uel aliquid æquiualens, ut colligitur.i.q.i.c. conceſsionis, &.c. iubemus, & eſt peccatum mortale in re notabili, quia cōtra iuſtitiam, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lix.a.iiii. & accipiens reſtituere tenetur danti, niſi turpiter dederit.xiiii.q.v.c. nec ſane, ſed ſi turpiter dedit, reſtituatur illi, in cuius iniuriam eſt datum, uel pauperi, iuſta eccleſiæ arbitrium, ut in di.c.nec ſane, hoc tamen in foro conſcientiæ ſecundum glo.Ray. magis eſt de conſilio. Vide infra, reſtitutio.§.xvii. Eſt etiam mortale peccatum in re notabili, quia contra iuſticiam. Facit.c. militare.xxiii.q.i.& Tho. ſecunda ſecundæ.q.lix.a.iiii.

CONFESSIO.

1 Confeſsio iudicialis ſecundum Pa.in.c.ex parte, de confeſ. præiudicat confitenti, ſi ſit maior.xxv.annis, & fiat ſponte, & ex certa ſcientia, & expreſſa cauſa, & coram ſuo iudice & pręſente parte, & non ſit contra naturā nec contra ius, & fiat de re littigioſa, & non ſit contra libertatem, alias non

præiudicat,ſecundum Pa.in.di.c.exparte.

2 Confeſſio deliberata reuocari non poteſt ſecūdum Feli.in.c. uenerabilis,de excep.col.ii.circa prin. Confeſſio uero geminata non poteſt reuocari prętextu errorum,& geminata dicitur deliberata.c.ſi quis reatus.ii.q.iii.

3 Confeſſio facta in tormentis non ualet.li.i. §. diuus.ff. de queſtionibus,& ibi Bar. dicit quòd leuis territio non quelibet facit confeſſionem uideri factam formidine pœnæ, uel tormentorum,ſed debet eſſe poſitus in tormentis, uel directus ad ea.Item ſi erat in carcere in quo multum fame,& frigore cruciabatur. Item ſi fiat calore iracundiæ non præiudicat,niſi perſeueret.c.ex literis.de diuor.multa alia dicit Pa. in di.c.ex parte.

4 Poſt confeſſionem factam in tormentis: reducitur reus in locum publicum iudicij,& ibi coram perſonis publicis, & notario confitetur per tex.in.lib.ii.C. de cuſto.reo. non autem ſic eſt de confeſſione facta extra torment.i.

5 Officiales,qui non pręcedentibus indicijs ſufficientibus perſonas ponunt ad torturam,ſecundum Ludo. de roma. ſunt homicidæ,& tenentur ad reſtitutionem omnium dannorū, cum propter confeſſionem factam ui tormentorum ſuſpenduntur,& huiuſmodi,& talis confeſſio ſine inditij non ualet,in.di.li.i.etiam ſi indicia poſt quæſtionem habitam ſuperueniant confeſſionem non confirmant, ut uult glo. in.l. Martinus. ff. eo.ti.Ita tenet Bal. in. ca. ad noſtram, in fi. de proba.

6 Confeſſio facta metu torquendi filium non nocet, ſecundum Feli.in.c.afferte,de preſum.& Bal. ubi ſupra, in.di.c. ad noſtram,quòd licet reus perſeueret negando dummodo cōtra eum ſit plene probatum per teſtes debet condemnari.

7 Cofeſſus non appellat.c. romanus .§. cum autem, de appel. in.vi.& lata ſententia ſtatim punitur,de alijs conditionibus. Vide Tab.ibi .§. vi.

8 Si iudex procedit per inquiſitionem ex mero officio ſuo, tenetur reus reſpondere ueritatem ſub peccato mortali ſi factum eſt notorium,uel infamia flagrat,uel ſemiplene probatum eſt,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxix.a.i.& Pa.in c.cum ſuper,de confeſ. Vide Cai.ſecūda ſecundæ,ſupra, & in uerbo accuſatio .§. xxviii.& hoc uerū eſt quando agitur ad

pœnam ſpiritualem,de qua infra,pœna.§.ii.non ad aliam.Si uero factum non eſt notorium,nec flagrat infamia, non tenetur reſpondere:de accu.c.qualiter & quando. elec.i.etiam. ſi dicere ueritatem iuraſſet,ſecundum Henri. de gan.quol.i. q.xxxiiii.nec in hoc prælato debet obediri, quia contra charitatem eſt,& occulta non ſunt publicanda,ſed deo relinquẽda.c.Si omnia.vi.q.i.non tamen mendacium debet dici, ſed ueritas occultari &c.

9 Conſocius criminis non eſt teſtis idoneus regulariter cõtra ſotium,ut not.glo.in li.ſi filium.C.de li.cauſa, poteſt tamen interrogari, ut per dictũ eius ueritas inueniri poſſit ab alijs. Vide Pa.de confeſ.c.i.

10 Si petatur aliquid quod eſt falſum ratione qualitatis,ut ſi petatur an occideris ticium in eccleſia,poteſt negari, quia licet occideris,non tamen in eccleſia,ſed ſi eſt falſum ratione quãtitatis,ut ſi petitur centum,& non debes niſi.50. debes confiteri.50. ſecundum Panor.c.i.de plus peti.quia qui petit totum, petit & partem.

11 Si petitur aliquid quod eſt uerum ſub conditione & abſolute petitur debet negari ſimpliciter,ſecũdũ Pa.in.c.i.de poſtu. præla.ut ſiquis interfecit hominem defendendo ſe, non debet confiteri ſe interfeciſſe hominem, quia non poſſet probare hoc feciſſe pro defenſione.

12 Duo teſtes ſingulares,uel tres confitentes contra tertium,nõ poſſunt coniungi ad faciendum ſufficiens indiciũ niſi unus eorum ſit omni exceptione maior,qui ſolus faceret,& multo minus ad faciendam plenam probationem: patet per An. in.c.licet,de teſti. Vide infra,teſtis.§. viii.

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

1 Confeſſio ſacramentalis ſecũdum Ray. eſt legitima coram ſacerdote peccatorum declaratio, & eſt pars ſacramenti pœnitẽtiæ, cuius materia ſunt actus pœnitẽtis,& peccata, de quibus dolet mortalia,ſecundum Tho.iii.q.lxxxiiii.a.ii. & ſecundum ipſum Tho.& alios Theo.uirtute clauium ex attrito fit contritus,ideo in confeſſione attritio ſaltem eſt neceſſaria,& ſecundum Tho.iiii.ſen. di.xvii.q.iii.a.iiii.ql. ultima. Debet confeſſio.xvj.conditiones habere ad hoc quod ſit perfecta,quæ in his uerſibus continentur.

Sit ſimplex,humilis confeſſio,pura,fidelis,

Atque Frequens,Nuda,Diſcreta,Libens,Verecunda,
Integra,Secreta,Lachrimabilis,Accelera,
Fortis,& Accuſans,& ſit parere Parata.
Has conditiones declarat.S.Tho.in.iiii.ſen.ſupra, & Cai. in ſumma,ibi,ideo hos ſequar.

2 Prima conditio eſt quod ſit ſimplex.i. ſine admixtione hyſtoriarum,& aliorum impertinentium. Quando tamen iſti idiotæ, & præcipue mulieres debent aliquā impertinentia cum intentione melius declarandi peccatum nō uitiant confeſſione,ſecundum Ar.flo.iii.parte,ti.xiiij.c.xviii.in.x. conditione, ideo prudens confeſſor, huiuſmodi ſtudeat reſecare nugas.

3 Secunda,humilis,quo ſcilicet ad actum interiorem, recognoſcendo ſe peccatorem,& quo ad actum exteriorem, cum uerbis humilibus,non iactando ſe,&c.Flexis genibus, licet hoc non ſit neceſſarium,tamen eſt congruum ſi poteſt fieri, niſi ob infirmitatem,& huiuſmodi.

4 Tertia,pura.i.cum bona intentione ad deum facta,ut eccleſiæ obediat,& deum placare poſſit, quoniā ſi quis confiteretur propter infamiam populi fugiendam,uel ut deuotus tantum appareret,& hoc eſſet principaliter intentum, mortaliter peccaret,quia ibi uidetur finem ponere, quādo aliter,hoc ceſſante,non confiteretur. Secus quando ad confeſſionem mouetur propter hoc tamē principalis finis eſt, propter deū & remisſionem peccatorum ſuorum, & ut dei gratiam aſſequatur.

5 Quarta,fidelis.i.uera,nam ſi quis confitendo peccata ſua, ex induſtria utatur tali eloquentia,uel talibus uerbis, ut peccata ſua non ponderentur a confeſſore,uel ei non diſpliceant, peccat.Mentiri etiam in confeſſione de pertinentibus ad ipſam confeſſionem,eſt mortale, quia eſt mendacium in iudicio,non qualicunque,ſed ſacramentali. Et hoc dico mentiri non ſolum de mortalibus,ſed etiam de uenialibus,quando confitens aſſumit illa uenialia,ut materiam cōfeſſionis: ideo tenetur facere illum confeſſionis actum ueracem. Si autem non intendit de uenialibus confiteri,uel de hoc ueniali, nō peccat mortaliter,ideo negans in confeſſione aliquod ueniale propter uerecundiam,non intendens tunc de eo confiteri,licet a principio hoc intenderet,non peccat mortaliter. Si-

militer de impertinentibus ad confeſſionem mentiens, non agit mortaliter. Qui uero negat, uel tacet quod credit, uel dubitat mortale, mortaliter peccat. Ideo dubia pro dubijs, & certa pro certis dicenda ſunt in cõfeſſione, ita ut neque quis propter humilitatem debet ſe accuſare de eo, quòd nõ fecit, ut dicit Auguſti. xxii. q. ii. c cum humilitatis cauſa.

6 Quinta, frequens, de frequentia confeſſionis non inuenitur preceptum niſi ſemel in anno, in. c omnis, de pœ. & re. neque de peccato ſemel rite confeſſo, quis tenetur amplius confiteri, etiam ex pręcepto papę, ſecũdum Pe. de pal. quia eſt quiddam ſacramentale, diuino & non humano ſubiacens imperio. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus reconfiteri oportet, de quibus infra dicemus, & aliqui in quibus oportet ſtatim confiteri. Primus, quando quis uult cõmunionem accipere, uel celebrare, ſecundum cõmuniorem oppoſitionem, ſupra, cõmunio. §. i. Secundis, quando quis eſt in mortis periculo notabili, in quo frequenter moriuntur homines, ut eſt grauis infirmitas, ingreſſus ad conflictum belli, procella maris, & huiuſmodi, ſecundum Pe. de. pal. iiii. ſen. Tertius, quando conſcientia hoc dictaret, quia omne quod eſt contra conſciẽtiam ædificat ad gehenam. xviii. q. i. §. ex his. Quartus, quando credit quod pro illo anno non poterit habere copiam confeſſoris, quia ubi periculum imminet tollẽda eſt mora. c. baptizari. di. v. de hoc uide aliquid ſupra, Abſolutio. §. xii. & xiii.

7 Reconfiteri totiens peccata per generales confeſiones quandoque bonum eſt, ut facilius pœna peccatorum remittatur, quandoque malum eſt, quando propter hoc conſcientiæ efficiuntur ſcrupuloſæ, & inquietæ: ideo iſtis conſulerem ut quando ſemel, uel bis bene confeſi ſunt cum idoneo ſacerdote, & non fuerunt ficti quod non amplius reiterent, quoniam ſic conſcientiæ nimis timidæ fiunt. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus neceſſario eſt confeſſio iteranda, de quibus ſecundum Tho. & Pe. de pal. in. iiii. & Cai. in ſumma, dicendum eſt.

8 Primus, caſus reconfitendi ex parte confitentis eſt, quando non habuit contritionem, nec attritionem de peccatis, ut quia non diſplicuit peccatum pręteritum, uel non propoſuit de futuro abſtinere. quia hæc non eſt confeſſio, ſed magis

confeſsionis

confeſsionis ſimulatio,& eſt per ſe contra formam ſacramē-ti. Si autem dolet de prӕterito, cum propoſito cauendi a futuro, licet dolor eſſet imperfectus, ita ut neque eſſet attritus, propter hoc, non eſſet iteranda, quia ſi hoc eſſet, nunquam poſſet ſciri an homo ſit uere cōfeſſus, ita quòd non indigeat reiterare confeſsionem; quia nemo ſit ſi fuit cōtritus, uel ſaltem attritus, ſecundum Caie. ibi.

9 Secundus, eſt ex parte confeſsionis, quando nō fuit integra, quia confitens omiſsit ſcienter, uel ex uerecundia, uel aliter, aliquid mortale, uel quod credebat mortale, uel circunſtantiam neceſſariam, ex negligentia recordandi nimis craſſa, qđ nec etiam mulierculӕ faciunt, uel quia noluit dicere, tunc n. dicitur fictus, & confeſsio eſt reiteranda, ſecundum Tho. ſupra, & Caie. ibi. Si tamen eundem adiret, qui adhuc peccatorum ſuorum memoriam haberet, uel ſaltem pœnitentiӕ impoſitӕ, ſecundum Pet. de pal. & Bona. ſufficeret dicere in generali, Pater dico meam culpam de his, quӕ uobis dixi &c. poſtque explicare peccatum occultum, dicendo quomodo fuit fictus illud celando, &c. Et not. ſecundum Sco. quòd homo tenetur exhibere tantam diligētiam in recordatione peccatorum ſuorum, quantum poneret in re ardua, quӕ multū ſibi eſſet cordi.

10 Tertius caſus eſt, quando non impleuit pœnitentiam taxatam a confeſſore pro mortalibus ex contemptu, uel notabili negligentia, & illius eſt oblitus, tunc tenetur reiterare cōfeſſionem ſecundum communem opinionem doct. Caiet. autē in ſumma, ibi dicit. Ex ſatisfactionis, defectu nullum ſcio caſum, quo rite confeſſus, & abſolutus, teneatur reiterare confeſsionem. Nam ſi in mortali ſatisfactionem impoſitam fecit non propterea tenetur reiterare, quoniam ſine pœnitentia ſunt dona Dei. Ro. xj. nam ſi non ſatisfacit Deo, ſatisfecit eccleſiӕ. Si ſit oblitus pœnitentiӕ, non etiam propter hoc tenetur reiterare, quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei, tum quia poteſt commutari pœnitentia exiſtimando quòd ſatisfactio oblita non excedat tria pſalteria, uel mille aureos, tum quia omittens peccat quidem peccato omiſsionis, & in reatum tēporalis pœnӕ perſeuerat. Ex nullo autem horum ſequitur, quòd teneatur iterare confeſsionem, ſed quo debeat pœnitētiam delicti agere, & ſatisfacere ſoluendo illam pœnam; uel

æquiualentē,& hæc opinio uerior uidetur,alia aūt ſecurior.
11 Ex inhabilitate uero confitentis ad ſuſceptionem ſacramenti propter cēſuras eccleſiaſticas,quia ſcilicet tenetur maiori, uel minori excommunicatione, quarum utraque a participatione paſsiua ſacramentorum ſeparat non taliter quòd ſacramētum nullum ſit,quoniam ſicut cætera ſacramenta ab excommunicatis ſuſcepta ſunt uera ſacramenta, ita & pœnitentię ſacramentum,ſed intelligitur, quòd excluditur a ſacramentis, ad hunc ſenſum,quia ſi ſummit,ad iudicium ſuum ſummit, & ſacrilegus efficitur, & quia excommunicatio non annullat ſacramentum pœnitentiæ,ſecundum Caieta.ibi, in ſumma, etiam quòd quis fuerit prius abſolutus a peccatis quam ab excommunicatione,confeſsio non propter hoc eſt iteranda, ſicut matrimonium, & extrema unctio, ab excommunicatis ſuſcepta.Alij autem communiter dicunt, quòd pœnitētia eſt nulla,ideo iteranda:ſupra,Abſolutio.§.v.
12 Quartus,caſus eſt ex parte confeſſoris,uel quia non eſt ſacerdos,uel quia nō habet iuriſdictionem ordinariam,nec delegatam,uel quia non habet uſum propter excommunicationem maiorem,uel ſuſpenſionem.Tunc quia non poteſt abſoluere,confeſsio facta tali eſſet iteranda, intellige tamen de excommunicato denuntiato,ut ſupra, Abſolutio.§.xxx.Not. quòd ſi confeſſor nō potuit abſoluere ab omnibus, licet abſoluerit,quando conſtiterit confeſſo, poterit alteri iterando confeſsionem tantum de illis, de quibus ille non potuit abſoluere,reconfiteri,& abſolui ſicut quando ad epiſcopū mittitur.Ex defectu ſcientiæ, quando ſacerdos eſt ita ignorans, quòd de omnibus peccatis neſcit diſcernere inter mortale, & ueniale,uel neſcit dicere formam abſolutionis,uel non intellexit quid dixerit,& confitēs neſciuit ipſum inſtruere,& ſciēter uadit ad illum potens alium idoneum adire, tenetur iterare confeſsionem.Quanta autem debeat eſſe eius ſciētia,dicemus infra.Ex parte etiam uoluntatis, ſi fingit ſe abſoluere, & non abſoluit,aut quia tunc non erat mentis compos, aut noluit abſoluere,uel erat ſemidormiens, in his omnibus eſt iteranda confeſsio.Memento de his,quæ ſupra, diximus,qū reconfitetur eidem,quòd ſufficit confeſsio in generali, &c.
13 Si quis habet multos caſus reſeruatos, & uadit ad ſuperiorem,& abſoluitur ab omnibus, & poſtmodū recordatur de

quibuſdam aliis reſeruatis,ſi uadit ad ſacerdotē, poterit abſolui, etiam de illis reſeruatis,ſecundum Pet.de pal. quando intentio epiſcopi fuit abſoluere ab omnibus ſibi reſeruatis, & non tantum explicatis coram eo tunc.

14 Recidiuantes non tenentur reiterare confeſsionem, ſecundū Tho.iiij.ſen.diſt.xxij.q.j.niſi forte per accidens,ut ſcilicet cōfeſſor aliquod remedium, uel pœnitentiam confitenti adhibeat.Ingratitudo enim ut eſt generalis circunſtantia, nō eſt de neceſsitate confitenda.

15 Sexta conditio,debet eſſe nuda,ut non inuoluatur uerborū obſcuritate, ſed ſic loquatur confitens,ut ſacerdos intelligat, quia in confeſsione latens morbus debet apparere, ſecundū Aug.& etiam dicat peccatorum circunſtantias neceſſarias, de quibus ſupra, circunſtantia, per totum, ut eius conſcientia bene mundetur.

16 Septima conditio,debet eſſe diſcreta, ideſt prudenter facta, ut uerbis honeſtis explicentur peccata,& circūſtantiæ,& maxime in peccato carnis, & quantum ad modum narrandi,ne confeſſorem tedio afficiat.Ideo prius in ſeipſo meditetur peccata,& bene computet.Sit etiam diſcretus in eligendo bonū confeſſorem,& confeſſor in exami nando, & præcipue puellas, &c.

17 Octaua conditio,libens,ideſt uoluntaria,nō timore pœnæ, uel infamiæ,&c.Et accedens ad confeſsionem debet habere uoluntatem dicendi omnia peccata ſua,etiam quòd non interrogaretur,aliter mortaliter peccaret,& ſi confeſſor omnia interrogaret, & confiteretur de omnibus, tamen non fuiſſet confeſſus niſi interrogaſſet,tenetur in fine confeſsionis confiteri ſuam fictionem,quia ficte acceſsit,& debet dicere. Pater ueni cum tali animo deliberato,non dicendi peccatum hoc, niſi interrogarer,&c.Nihilominus debet confeſſor interrogare.ut in.c.j.de pœ.diſt.vj.de his,quæ ex ſeipſo confitens non dicit,& de his,quæ perpendit illum uelle occultare, diſcrete de eius ore eruere,& quando ſcit,uel probabiliter credit illū non recolere peccata quædam,debet ad memoriam reducere,uel conſcientiam de eis illi facere,alioquin indignum ſciēter abſolueret,ſecundum Pet.de pal. Et ille qui ad interrogata tantum reſpondet,paratus tamen dicere peccata ſua ſi nō interrogaretur,ſed rogat interrogari, ut melius confiteatur.

ſatisfacit,quia non tenetur niſi uel ore proprio, uel ſigno affirmare,uel negare. Et dicit Tho.iiij.ſen. diſt.xvij. quòd quis tenetur confiteri peccatum, etiam ſi eſt manifeſtum confeſſori,quia non eſt notum in forma iudicij.

18 Si confeſſor ſciat aliquem habere peccatum mortale, de quo confitens non facit ſibi conſcientiam, & conſequenter non confitetur,ſecundum Gof. debet ei facere conſcientiam, nec eum abſoluere,ſed reputare indignũ, quòd ſi res dubia eſt, & opiniones doct.ſunt uariæ,an ſit mortale tale peccatum ſi confeſſor eſt ordinarius,ipſum admonitum prius, tamen in ſua opinione perſiſtentem, debet abſoluere. Si uero non eſt ordinarius,& tenet firmiter eſſe mortale,non debet abſoluere,quia ex mera uoluntate dependet eius abſolutio, ſed ad alium remittat.

19 Si confeſſor ſcit,uel probabili coniectura uidet confitentem deficere in ſua confeſsione,adeo quòd cõfeſsio non ſit perfecta,ſed diminuta,uel ficta,tenetur interrogare, uel inſtruere confitentem,ſecundum Pet.de pal.ſupra,& Tho.iiij.ſen.diſt. xix.q.ij.ar.ij.ql.j.ubi ponit rationem, quia ordo ſingulorum adinuicem eſt,ut unuſquiſque alteri auxiliũ præbeat ad bonum ſuum cõſequẽdum, &c. Vnicuique enim Deus de proximo mandauit:ſicque mortaliter uidetur peccare,negligendo procurare ſalutem proximi ſcienter in neceſſariis ad confeſsionem,infra interrogatio.§.j.

20 Si confeſſor audiat aliquem dicentem peccaſſe cum altero, confeſſor non poterit alterum interrogare de hoc peccato in ſpeciali,ſed in generali tantum,ſecundum Arch. flo.iii.parte,ti.xiiij.c.xviij.in conditione.§.xij.

21 Nona conditio,quòd ſit uerecunda apud ipſum pœnitentẽ, quia ut dicit Philoſophus, peccatum omne eſt erubeſcibile. Pudor enim magna pars eſt pœnitentiæ.c.i.de pœ.diſt.vi.

22 Decima conditio,quòd ſit integra,quantum ad mortalia certa,& dubia,alias rite non confeſſa, & eorum circũſtantias neceſſarias,ut ſupra,circunſtantia,per totum,alias eſt confeſsionis ſimulatio.Et eſt per ſe non integra, quando uoluntariæ diuiditur,& non ualet,ſed ſacrilegij uitium committitur. Si uero dimidiaretur tantum,materialiter, ut propter obliuionem,uel propter caſus reſeruatos,non reſtat quin ſit integra formaliter. Si autem quis dicat peccata ſua uni, tamen tacet

aliquod,non ex uerecundia,ſed quia timet aliquid graue malum,uel ſibi,uel alteri,ut quia confeſſor ſollicitabit illā perſonam ad malum,uel huiuſmodi, & non habet alium idoneum,non peccat mortaliter,nec dicitur diuidere confeſsionem ex intentione,ſed rationabiliter,ad hoc cogitur. Si autem diuidatur in directe non dicendo omnia, quia noluit cogitare, & paruifecit diſcutere conſcientiam notabiliter, & propter hoc aliquod peccatum relinquit,quod non dicit, dicitur mortaliter peccare,& diuidere confeſsionem indirecte, quia nō fecit id ad quod tenebatur. Qui autem habet aliqua reſeruata,dicat omnia ſacerdoti,qui abſoluet a quibus poterit,poſtmodum adea ſuperiorem, cui dicet tātum reſeruata, & ipſe abſoluet,quæ quidem abſolutio eſt ſacramentalis: & ſic habet uſus eccleſiæ.

23 Vndecima conditio eſt,quòd ſit ſecreta, propter hoc excluduntur interpræs,nuntius, ſcriptura, quibus nemo tenetur confiteri de neceſsitate,ſecundum Caie.ibi. Quando tamen alius modus confitendi non eſt, poteſt homo ſi uult hoc modo confiteri,quia plus ab homine non exigitur quā poſſit.Neque publicæ debet cōfeſsio fieri,ſed ſecretæ,ne ab aliis audiatur, & pœnitentia ſecretæ iniungenda eſt, & grauiter peccaret ſtans ad audiendum confeſsionem alterius,& ſi caſu audiuit,tenetur tenere ſecretum. Quomodo autem debet celari,infra confeſſor.§.v.

24 Vnus ſacerdos non debet plures ſimul audire,nec plures ſacerdotes unum ſimul,quia uidetur eſſe contra.c. omnis, de pœ.& re.licet Ric.dicat in caſu neceſsitatis hoc licere.Sco.tamen.iiij.ſen.diſt.xvj.contrarium tenet dicens confeſsionem pluribus factam,non eſſe ſacramentalem. Tho. etiam in.iiij. ſen.diſt.xvj.in expoſitione literæ,dicit, quòd quando peccatum eſt publicum,quis poteſt publicæ confiteri,alias non licet,quia talis confeſsio præiudicat proximo,qui ſcandalizari poſſet,nec debet dicere pœnitentiam iniunctam,quia ex hoc poſſet ſequi infamia,maliuolentia,uel aliud malum ſibi,uel confeſſori,ſecundum Ric.his autem ceſſantibus,poteſt confeſſus dicere pœnitentiam,ſecundum Pet.de pal.

25 Duodecima conditio eſt,quòd ſit lachrymabilis, hoc eſt cū diſplicentia omnium peccatorum mortalium commiſſorū ſupra omne odibile,& cum propoſito uitādi omne mortale

ſupra omne euitabile, ſaltem cum attritione, quia uirtute clauium ex attrito fit contritus, ut dicunt doc. & ſic dicitur lachrymabilis. An autem propter in contritionem ſit iteranda dictum eſt ſupra, in. v. conditione.

26 Tertiadecima conditio eſt, quòd accelerata ſit. Non inuenitur autem præceptum de acceleratione, niſi tantum ſemel in anno, præter caſus neceſsitatis de quibus ſupra diximus, in conditione quinta.

27 Decimaquarta conditio, quòd ſit fortis, ideſt ſuperans timorem mundanum, & uerecundiam, ne propter huiuſmodi dimittat aliquod peccatum, uel circunſtantiam de neceſsitate confitenda. Aliter non eſſet ſufficiens.

28 Decimaquinta conditio, accuſans, id eſt ſibi imputans, non cœlo, uel alteri, quia uoluntas hominis nō poteſt cogi, licet poſsit perſuaderi. Et non debet alterius crimen in confeſsione manifeſtare. An peccatum, uel circunſtantia, per quam uenitur in cognitionem peccati alterius, ſint confitenda, ſupra circunſtantia. §. xj.

29 Decimaſexta conditio, & ſit parere parata. Confitens debet eſſe paratus ſatisfacere pro peccatis ſuis, ſi non ſatisfecit ante confeſsionem. Si autem ſit ita male diſpoſitus, quòd nullam uelit acceptare pœnitentiam in hoc mundo, neque ſaltem unum pater noſter, ſed uult in alia uita ſatisfacere, talis eſt etiam abſoluēdus, ne deſperatus in infernum ruat, a quo parum diſtare uidetur. Eſt tamen paratus ſatisfacere per ſatisfactionem purgatorij, ſecundum Scot. & Caieta. ibi, in ſumma. Iſtæ enim defectus non annullat hoc ſacramentum, quod non erit omnino perfectum ſecundum ſuæ materiæ partes integrales, quia ſacramenta omnia, ad pñtem uitam ſpectāt, in qua ſatisfactio ualde mancha eſſet, ſed quia eſſentialia huius ſacramenti ſaluantur, ideo non annullatur. Caie. ſupra. Si autem acceptauit pœnitētiam, tenetur adimplere ſi eſt rationabilis, & diſcreta, quòd ſi ex contemptu non perficit, mortaliter peccat, infra, Satisfactio. §. v. & ſecundum Caie. ſupra. niſi per alium confeſſorem fuiſſet mutata. Tenetur etiam adimplere ea, ad quæ teneri confeſſor declarat, ut concubinam dimittere, & huiuſmodi. Similiter ſi imponit ei aliquid ne relabatur in peccatum, ut quòd non uadat ad talem locum, uel huiuſmodi, tenetur obedire, quia hoc eſt occaſio peccādi il-

li,quam uitare debet.Ex Caie.ibi. Non eſt etiam melius dare unum pater noſter pro pœnitētia, & poſt unum pſalterium ad ſuum placitum dicat,ut quidam dicunt,ſed melius eſt dare pœnitentiam rationabilem,& honeſtam pro peccatis,quā ex obedientia confeſſoris expleat, quia ex ui ſacramenti eſt magis meritoria,infra,Satisfactio.§.iiij.

50 Secundus confeſſor ſecundum Monal.mutare poteſt pœnitentiam iniunctam a primo cōfeſſore, dummodo caſus pro quo fuit data non ſit reſeruatus ſuperiori,& ſuperior nō ſibi reſeruauerit pœnitentiæ mutationem. Secus quando reſeruauit,uel crimen erat reſeruatum,quia tunc non poteſt niſi neceſsitate urgente, uel utilitas ſuadeat, in quibus caſibus piū eſt interprætari,quòd ſuperior licentiam dederit, & requiritur confeſsio peccatorum, pro quibus talis pœnitentia fuit taxata.ſecundum Ray.quia non debet fieri hoc niſi extimata cauſa:ſecus ſecundum Caie.ubi ſupra.

51 Confeſsio ſacramentalis,& uocalis,cum ſit de iure diuino,ſecundum Theologos,& præcipue Tho.iiij.ſen.diſt.iiij. & diſ. xvi.eſt ita neceſſaria,quòd exiſtēs in mortali, non pōt etiam a papa diſpenſari,quin cōfiteatur,quia hoc pertinet ad Chriſtum,qui eſt ſacramentorum inſtitutor. Poſſet tamen diſpēſare,ut ultra annum differret, quia hoc de iure poſitiuo eſt, in.d.c. omnis.

52 Nullus tenetur etiam in articulo mortis confiteri laico, ſed tantum ſacerdoti,qui ſolus poteſt abſoluere, non autem is, qui non eſt ſacerdos,licet poſsit audire,& cum proprio ſacerdote fienda eſt confeſsio regulariter, in.d.c. omnis,uel cum alio de eius licentia,ſed quia hodie ſunt multi religioſi, qui habent authoritatem audiendi,& abſoluendi, ideo non me extendo ultra ad declarandum,quis ſit proprius ſacerdos.uide ſupra,abſolutio.§.x.uſque.xxij.

53 In multis caſibus poteſt quis confiteri, & abſolui alteri quā proprio ſacerdoti,ut quando transfert quis,domiciliū uſque quo inueniat,quando eſt uagabundus, quando deliquit in aliena parochia pro quo delicto excōmunicatus, abſolutio, ſpectat ad alium parochianum, etiam propter ſtudiū,ut ſcolares,& in caſu neceſsitatis,quando non adeſt, proprius ſacerdos,ſupra.Abſolutio.§.xviij.uide diffuſius.

54 Proprius ſacerdos ſubditum ſuum ubique,ſiue in territorio

ſuo,ſiue extra,audire poteſt,ſecundum Hoſt. quia pœnitẽtia eſt de iurisdictione uoluntaria, & de loco nihil exprimitur, in.d.c.omnis,ſed Car. in cle. dudum,de ſepul.dicit eſſe uerã de prælato ordinario,ſiue perpetuo, ſiue temporali,quia in his,quæ fiunt ſine ſtrepitu iudicij, nullius territorium leditur:ar.de offi.le.c.ultimo. Secus de confeſſore extraordinario,ut ſunt mendicantes.

35 Proprius ſacerdos requiſitus de licentia confitendi cum altero, non debet eſſe difficilis in dando licentiam, ſecundum Tho.in.iiij.ſen.ſupra,dummodo non ſit in damnum petentis,uel aliorum. Poteſt etiam negare ſi uult,quia hoc eſt ex honeſtate,& quandoque bonum eſt negare, ne detur peccandi occaſio.

36 Sacerdos parochialis,ſecundum Tho.in.ql. tenetur credere petenti communionem, ſi dicat ſe alteri confeſſum, quãtum ad forum animæ,non autem quantum ad forum iudiciale, ut ſi erat excommunicatus,non debet cõmunicare,niſi probet ſe abſolutum,& hoc uerum,quãdo iam delictum eſt deductum ad iudicium, ſi autem ſit ſecretum credẽdum eſt ei, quia tunc non eſt in prçiudicium,tertij,& ſic intellige de excommunicatione,quæ peruenit ad forum iudiciale. Sic intelligunt Io.an.Pa.& alij,in.c.ſicut,ſuper glo j.de ſen.excom.

37 Dicens ſe habere licentiam confitendi alteri a ſuo prælato,ei eſt credendum,ſecundum Ric.niſi per ſigna probabilia conſtaret de oppoſito,ſupra.Abſolutio.§.xx.

38 Quando ſubditus tenetur confiteri,proprius ſacerdos tenetur audire,ſecundum Ric.in.iiij.ſen. Si autem audire noluerit tunc,uel quando uoluerit pluries confiteri, & non direxerit ſubditum ad determinatum ſacerdotem, poteſt confiteri cui uult. Videtur enim tacite licentiam dare pro illa uice,& ille ſacerdos poterit eũ abſoluere a quibus poterat proprius ſacerdos,qui uicarios non habet,ſed ſi habet uicarios,tamen a non reſeruatis poterit abſoluere ſupra,Abſolutio.§.xxvij. Fratres prædicatores quid poſſunt circa confeſsionem, ſupra Abſolutio.§.xxj.uſque.xxvij.caſus.§.vij.

39 Confeſsiones factę cum excommunicato occulto, & tolerato,ualent,nec ſuperueniente ſcientia ſunt iterandę,quia licet non haberet iurisdictionem ueram, habebat tamẽ toleratã qui uero ignoranter cum intruſis confitetur,uel huiuſmodi,

qui nunquam habuerunt inſtitutionem à ſuperiore, ſuperueniente ſcientia, tenentur reconfiteri. Ex Pa. in. c. nihil, de ele. ſupra, abſolutio. §. xxx.
An liceat confiteri cum ſuſpenſo, ſupra abſolutio. §. xxxj. & multa alia habes ibi ad confeſsionem ſpectantia, ideo diligenter uide ibi.

CONFESSOR.

1 Confeſſor debet habere. v. conditiones. ſ. poteſtatem, ſcientiam, prudentiam, bonitatem, & ſigillum, debet habere poteſtatem ordinis, quia non ſacerdos non poteſt abſoluere à peccatis, ét in mortis articulo. Secundo poteſtatem iuriſditionis ordinariam, uel delegatam. Tertio poteſtatem, quo ad uſum, quia excommunicatus, ſuſpenſus, & huiuſmodi, & ſi habent poteſtatem non tamen habent uſum talis poteſtatis. Ex defectu enim huius poteſtatis (ſicut dictum eſt ſupra) confeſsio redditur inualida, & mortaliter peccat ſacerdos audiens confeſsionem ſine huiuſmodi poteſtate, & tenetur ſi commode, & ſine ſcandalo poteſt, confeſſum auiſare, uel pro eo abſoluendo licentiam impetrare, & caute abſoluere.

2 Secundo ſcientia confeſſoris tanta eſſe debet, ſecundũ Tho. iiij. d. xvij. in litera, ut ſciat diſtinguere inter peccatum & nõ peccatum, inter mortale, & ueniale, & ſi in aliquo eſſet dubitatio, ſciat dubitare, & ad peritos recurſum habere. Debet etiam ſcire circunſtantias peccatoris, ut ſi excommunicatus, ſi tenetur reſtitutioni, ſi uult perſeuerare in peccato, ſi habet caſus reſeruatos, ſi eſt ei ſubditus, & ſi hæc neſcit, neſcirẽ eum à mortali excuſare, niſi pœnitẽs eius ignorantiam ſuppleret, ſecundum Alb. in. iiij. tenetur ſaltem ſcire in communi, quæ ſunt peccata capitalia, & mortalia communia, & quæ uenialia ex genere, & neſciens iſta mortaliter peccat audiẽdo confeſsiones, & ſimiliter ille, qui eum inſtituit ſcienter plus peccat. ſecundum Bona. debet ſcire ad quàm ſe extendit ſua authoritas, & ratio omnium eſt, quia quilibet debet ſcire ea, quæ ad ſuum officium ſpectant, aliter ſe offerens peccat peccato præſumptionis, & plus peccant, qui ſe offerunt, quàm qui coguntur, ſecundum Caie. ibi, debet ſcire circunſtantias peccatoris, & peccati, ſiue latine, ſiue uulgariter, ut ſi eſt excommunicatus, &c. ut ſupra, facit. c. qui uult, de pœ. d. vj. de-

bet etiam ſcire an ea, quæ pœnitens exprimit, ſint licita, uel ne,ut de bello,de uſuris,& contractibus, de matrimonio, & in quibus caſibus,confeſsio eſt iteranda,& de excommunicationibus. Credo quòd qui uidit libellum,qui dicitur defecerunt, Ar. flo. & illum habet in praticam, ſit ſufficiens ad audiendum confeſsiones.

3 Tertio,debet eſſe prudens,pœnitentem inſtruendo,interrogando,hortando,animando ad ſpem,&c.ſobrie inueſtigando,ne ſeipſum in tentationem præcipitet,& pœnitentem doceat peccata,quæ ignorat,præcipue circa materiam uenereorum. Vnde habita ultima ſpem peccati, non ultra procedat, uerbis etiam honeſtis interroget, ſufficit enim ut intelligat, quando de tot uicibus interrogat, uideat ne faſtidium generet nimis ſubtiliter calculando,ſed ſufficit ut groſſo modo, ſecundum ſuam extimationem,inſtruat de remediis contra peccata, det etiam pœnitentiã diſcretam,magis breuẽ, quàm longam,quam uerisimiliter facit,inſtruendo eum,quòd quã non fecerit in hoc mũdo,ſoluet in purgatorio,&c.& ſit ualde pronus ad miſericordiam iuxta. c. alligant. c. ponderet. xxvj.quæſt.ult.

4 Quarto, debet eſſe bonus,in conſcientia, quia ſi in mortali audit confeſsiones mortaliter peccat adminiſtrando ſacramentum hoc, & quilibet debet quærere bonum medicum ſpiritualem,quia qui proprie animæ curam non habet,multo minus alienæ.

5 Quinto,debet eſſe ſecretus,ita quòd quocunque pręcepto ei facto,etiam à papa, non debet manifeſtare, quæ audiuit in confeſsione,ſecundum Tho. iiij.ſen.d.xxi.q.ij.ar.i.q l.i. ad.ij. quia quantum ad hoc nulli niſi Deo ſubijcitur,& hoc eſt cõtra præceptum naturale, & diuinum, quia contra charitatẽ. Et ſi requiratur ſub quamcunque pœna an tale quid ſciat, poteſt dicere ſe neſcire abſolute, quia neſcit,ut homini ſubiectus,& hoc poteſt iurare,ſecundum Tho.ibi, ad.iij.Idẽ dic etiam quando fit confeſsio, & non ſequitur abſolutio, uel propter incontritionem,uel propter aliam cauſam, ſecundũ Tho. ubi ſupra, etiam ſi aliquod grauiſsimum malum non reuelando immineret,ut occiſio regis,uel ciuitatis ruina, ſecundum Tho.ſupra, debet tamen ſi poteſt ſine reuelatione, remedium apponere, ut monendo confitentem, monendo

alios,ut caueant ab hæreticis,auiſando prælatum, ut inuigilet ſuper gregem, & huiuſmodi,ita tamē ut nil dicat quo uerbo,uel motu,uel nutu confitentem prodat.

6 Accepta ſub ſigillo confeſsionis, non tamen in confeſsione ſacramentali non debent ita ſecreta teneri,ſed poſſunt reuelari in caſu in quo ſuperior poſſet præcipere,quia hoc ſecretum non potuit præiudicare ſuperiori,ſecundū Pa.in. c.omnis,de pæ.& re.conſulitur tamen omnibus, ut ſecreta non accipiant ſub ſigillo confeſsionis , quia ſecundum Pe. uidetur fieri iniuria ſacramento,& propter periculum,quia reuelando in caſu non licito,mortaliter peccaret, hoc enim ſecretum non plus obligat quam iuramentum de tenendo ſecretum,quod ſi uergit in malum communitatis poteſt manifeſtari.c.inter cætera.xxii.q.iiij.

7 Si quis ſcit aliquem tantum in confeſsione excommunicatum,uel inimicum,non debet propter hoc ipſum uitare,nec peiorem faciem quam antea ei oſtendere,& breuiter nihil agere,propter quod poſsit confitens retrahi,& taliter ſe debet habere confeſſor,ac ſi nil de eo unquam audiſſet,niſi aliunde hoc ſciat. Poteſt tamen ipſum ſecrete monere, uel ex alia cauſa currente eum ab aliquo officio remouere,& huiuſmodi,non propter ea, quæ in confeſsione audiuit. ex S. Tho. ubi ſupra,& Ric.in.iiii.

8 Si laycus audit aliquem in articulo neceſsitatis , licet illa confeſsio non ſit ſacramentalis, quia non poteſt abſoluere, tamē eadē ratione tenetur celare quę audiuit, ſicut ſacerdos.

9 Illa quæ cadunt ſub ſacramentali confeſsione directe, pertinent ad ſigillum confeſsionis,alia autem per quæ poſſet peccator,uel peccatum depræhendi,cadunt indirecte, & hæc etiam ſummo ſtudio ſunt cælanda, ſecundum Tho. iiii. ubi ſupra,ql.ii.conclude ergo,quòd illa per quæ peccator poteſt manifeſtari per ſe,uel per accidens,directe, uel indirecte, & per quemcunque alium modum,in aliquam cognitionem , ſuſpitionem , uel opinionem, poteſt ueniri de confeſſo, uel inquantum poteſt ſibi prouenire nocumentum , circa, animam,corpus,bona temporalia,uel famam, aut huiuſmodi , uel ex eo quòd confeſsio reddatur odioſa,uel minus precioſa,ſunt à confeſſore cælanda. Ideo caueat ne dicat ſe audiſſe ſic, uel ſic in confeſsione, quia per hoc confeſsio apud ali-

quos ſit oneroſa, & minus precioſa, & multotiens contingit ex aliqua circonſtantia ibi narrata, ueniri in cognitionẽ peccati. An autem hoc ultimum ſit mortale non iudico, licet ſit ualde periculoſum.

10 Si quis dicat, talis confeſſus eſt mihi peccata ſua, nõ propter hoc eſt reuelator confeſsionis, niſi addat aliud, utputa magna peccata, uel carnalia, & huiuſmodi. Scitur enim, quòd omnis homo peccator eſt, ſed ignoratur qualis ſit. Alia autẽ quæ ſcit, etiam extra confeſsionem, ſi neceſsitas immineat, debet dicere, quando tenetur, nunquam tamen dicat ſe audiſſe in confeſsione, quia uidetur reuelare, ſecundum quòd ſcit ut Deus. Tho. & Pe. ubi ſupra, de licentia tamen confitentis poteſt reuelare, ſecundum Tho. & Pe. ſupra, debet tamen cauere, ne propter, hoc alij ſcandalizentur.

11 Dans pœnitentiam publicam pro peccato ſolum in confeſſione audito cum aſſenſu confitentis, non dicitur reuelare confeſsionem, licet præſumptionem faciat de magno peccato, infra pœnitentia.§.ii. Tho.iiij.ſen.d.xiiij.q.i.ar.v.ad.j.

12 Si aliqui ſocij tractauerunt occidere ſacerdotem in taberna, & unus eorum pœnitentia ductus confitetur illi ſacerdoti reuelans talem tractatũ, ſacerdos ex hoc poteſt ſummere occaſionem recedendi de taberna, occaſione aliunde ſumpta fingendo aliquam cauſam, nec dicitur reuelare confeſsionẽ, niſi faciat aliquid, quod ex natura ſua prodat peccatum cõfeſſum, quod quidem talis receſſus non eſt, ex S.Th.iiij. ſen. ubi ſupra.ar.i.ql.j.ad.iij.

13 Reuelans confeſsionem peccat mortaliter, agens contra legem diuinam, & humanam, & ſi eſt ſacerdos, debet deponi. c.ſacerdos, de pœ.d.vj. & alijs pœnis plectendus eſt, in.diſt.c. omnis, ſæcularis autẽ ſi cõuincitur pœna arbitraria punitur.

14 Confeſſor interrogatus de abſolutione alicuius ſi dicat non abſolui eum, non propter hoc dicitur reuelator cõfeſsionis, ſecundum Caie.ibi, quia iſta negatio nullum manifeſtat peccatum, poteſt enim ex pluribus hoc procedere, tamen non debet ſic dicere, ſed ſe feciſſe quæ debuit.

15 Si curatus audiuit aliquem publicum peccatorem ut uſurarium, quem enim abſoluit propter eius obſtinationẽ, & uadat hic ad communicandum cum alijs, poteſt ipſum repellere, dicendo quòd publice conſtat de peccato, ſed nõ conſtat

de pœnitentia,& quòd non communicabit quouſque conſtet de pœnitentia, nec propter hoc dicitur reuelare confeſſionem. Et ſi aliquando dicat ego non abſolui, nec poſſum abſoluere, quia non uideo pœnitentiam publicam, de tali peccato publico,non reuelat etiam confeſsionem, quia non dicit quòd ſcit per confeſsionem, ſed quòd tam ipſe, quàm alij uident,ſecundum Caie. ibi,non tamen debet dicere iſte eſt obſtinatus, non uult pœnitere, &c. De confeſſore nihil ultra dicimus, quia per ea quæ hic dicta ſunt patere poteſt qualis eſſe debeat quo ad ſcientiam, authoritatem, &. conſcientiam.

CONFIRMATIO SACRAMENTALIS.

1 Confirmationis ſacramentum, quia non eſt neceſsitatis, ideo dimittens non ex contemptu, ſed tantum ex negligentia,peccat quidem, ſed non mortaliter, ſecundum Caie. ibi. Qui ordinandi ſunt, prius debent confirmari, quia ordo præſupponit characterem confirmationis,non de neceſsitate,ſed de congruentia,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxiiij. q.i. a.ij.ql.iiij.in qua cõfirmatione caueat maritus ne teneat uxorem,neque uxor uirum,quia contraheretur ſic ſpiritualis affinitas,de qua infra,matrimonium.§. ix.

2 Materia huiuſmodi ſacramenti ex oleo, & balſamo: forma uero eſt hæc,conſigno te ſigno crucis,& confirmo te criſmate ſalutis uel ſanctificationis,(quòd idem eſt) in nomine patris,&c.Tho.iij.q.lxxj.a.ij.iij. &.iiij.Pe.de palu.& Alb. intellige ſicut de forma baptiſmi,ſecundum Alber.

3 Papa poteſt committere confirmationem ſoli ſacerdoti, ſecundum Tho.Epiſcopus non conſecratus,ſecundum Pe. de pal.non poteſt confirmare,quia eſt actus ordinis, & ſecundum eundem,epiſcopus non debet confirmare ſubditos aliorum epiſcoporum,ſi tamẽ facit tenet,nec incurrit ſuſpenſionem,ſicut ordinando alienos. Nõ enim eſt lege cautum. Hoc ſacramentum cum imprimat characterem iterari nõ poteſt ſine mortali,gratiam confert,& per hoc contrahitur ſpiritualis affinitas matrimonium impediens, & omni tempore conferri poteſt.Tho.iij.par.q.lxxij.

CONFIRMATIO ELECTI.

1 Confirmatiò electorũ eſt petenda de neceſsitate, ita quòd electus ad regimen cuiuſcunque eccleſiæ,aut religionis,ſi

adminiſtrationi dignitatis ſe ingerit ante confirmationem, ipſo facto priuatur omni iure, quod per electionem in ipſa dignitate habebat, ut in.c.auaritiæ, de elec.in. vj. Idem dicas de poſtulatione, immo magis, ſecundum doc.ibi, quia de iure minus acquiritur. Fallit in abbatiſſa. Vide.c. indemnitatibus, de elec.in.vj. Fallit etiam quando confirmatio eſt à papa petenda, & electus eſt ualde remotus.c.nihil, de elec. Si tamē non ſit in mora petendæ confirmationis. Vide Hoſt.& Ioan. an.in.d.c. nihil. Secus quando extaret aliquod priuilegium in oppoſitum.

2 Præfata habent locum in epiſcopo, ſecundum Gemi.in. d.c. auaritię, quia ſecundùm iura antiqua, nomine dignitatis cōpræhēdebatur epiſcopalis, ut in.c.noſti, &.c.qualiter, de elec. Non autem habet locum in imperatore, ſecundum Vgo. & Io.in.c.legimus.xciij.d.quòd imperator poteſt omnem iuriſditionem exercere imperij, quamuis contrariū ſentiat Pa. Glo.tamen in cle.unica.de iureiur.magis approbatur.

3 Quando debeat peti electio, uel infra quantum tempus, uide.c.quam ſit, &.c.cupientes, de elec.in.vj.à quo debeat peti.c.abbatem, ibi.

4 Confirmator debet diligenter examinare electionem, eligentes, & perſonam electi maxime in ſcientia, honeſtate uitæ, & ætate, quia ſi indignum confirmat, uel illegitime, mortaliter peccat, & eſt priuatus ipſo iure à poteſtate confirmandi. Vide.c.nihil, de elec.&.c.ſi.eo.in.vj.Et quia hæc materia parum pertinet ad confeſſores, ideo remitto legentem, ad ſummiſtas alios. Attamen examinandi ſunt à confeſſore electores quomodo elegerunt, ſi dignum, uel indignum, & confirmatores, quomodo confirmauerunt, &c.

CONFRATERNITAS.

1 Confraternitates ſi fiant ex cauſa licita, fieri poſſunt, ſecundum glo.in.c.ſi qui clericorum.xi. q.j.ſecus quādo ad malum finem fierent ut pro lucro, &c. Statutum quo cauetur ne aliquis recipiatur in confraternitatem niſi tantum ſoluat, ſi fiat propter honeſtam cauſam, ut pro alendis pauperibus, &c. Valet.ar.in.c. non exemplo.xxvj q.ij. Conſuluit tamen Arc.in.c.Si quis deſpicit.d.ij. quòd ſi fiat per uerba affirmatiua, ualeat ſi autem per negatiua, non ualeat, ut dicendo nullus recipiatur niſi ſoluat, &c.all. c. ad apoſtolicam, de ſymo.

& addit Ludo. de ro. quòd poteſtas inueniens ſocietatem in qua ſit ſtatutum inhoneſtum, poteſt eam caſſare, ſecundum Bar. l. ſub prætextu. ff. de extraor. cri.

CONIVRATIO.

CONiuratio & conſpiratio qua plures ad inuicem fide præſtita conueniũt ad malum aliquod patrandum uel ad ſe tuendum contra poteſtatem publicam, uel ad non obediendum in aliquo licito communiter mortale peccatum eſt, & ſcandaloſum, quia contra bonum publicum, uel alicuius priuati, ſecundum Caie. ibi, & in. c. cõſtitutionem, de uerbo. ſig. Et tales grauiter per. l. l. puniuntur, ſecundum gl. in. c. fi. de teſti. cog. & C. de his qui ad eccl. confu. l. denuntiamus. De cõſpirantibus in papam, infra, excommunicatio. lxx. Contra conſpirantes multæ apponuntur per leges pœnæ. C. de ſecun. li. i. & ij.

CONSCIENTIA.

1 COnſcientia etiam erronea, ſecundum Tho. ij. ſen. d. xxix. ar. ul. & xij. q. xix. ar. v. taliter ligat, quòd illa durante contra eam faciens ſemper peccat, & ſi dictat eſſe mortale, mortaliter peccat, ſi ueniale uenialiter, quia ſecundũ glo. Ro. xiiii. omne quòd eſt contra conſcientiam ædificat ad gehennam. Igitur quando conſcientia alicui dictaret aliquod faciendũ, quod mortale eſt, tunc tenetur deponere conſcientiam illã erroneam, uel per ſe ſi poteſt, uel ad conſilium ſapientis, aliter ſi ſequitur illam peccat, ſecundum Tho. & Pe. de pal. ſupra. Agit enim contra ligamen interius, quòd maius eſt quam exterius.

2 Si papa præcipiat alicui etiam ſub pœna excommunicationis, ut faciat aliquid contra illius conſcientiam, dictante conſcientia, non debet obedire, quia fortius eſt ligamẽ interius conſcientiæ, quàm exterius, ſecundum Tho. ſupra tenetur, tamen deponere conſcientiam quando eſt erronea. Si autẽ ſit recta, & ſit certus, potius toleret excommunicationem quàm facere contra conſcientiam, quia melius eſt obedire præcepto Dei, quàm hominum. Sic enim excommunicatio in foro Dei non ligaret, licet forte in exteriori.

CONSECRATIO PRAELATORVM.

1 COnſecratio epiſcoporum, & aliorum quomodo habet fieri, in. c. qui epiſcopus. xxiij. d.

2 Conſecratur epiſcopus à tribus epiſcopis, quòd ſi pauciores eſſent,nihil ageretur,ſecundum glo.in.c.epiſcopi,de tempore or.Tamen Pet.de pal.in li.de poteſtate papæ, dicit, ternarium numerum non eſſe de ſubſtantia conſecrationis,Vnde & Greg.in anglia nouiter conuerſa,legitur in hoc diſpenſaſſe.Quo autem,ubi, & quando fiat, uide ſummiſtas. Parum enim prodeſt confeſſoribus.

3 Conſecrat papam ex conſuetudine epiſcopus hoſtien.Primates,& Metropolitanos conſecrant tres epiſcopi eorum ſuffraganei.d.lxvj.c.archiepiſcopus.c. porro. Sed nũc iura antiqua non ſeruantur,ſed à papa quando omnes conſecrantur, uel ab alijs de eius commiſsione,& die dominica fit,& infra tres menſes. Vide Sil.uer.conſecratio.

CONSECRATIO ECCLESIAE.

1 Conſecratio eccleſiæ,altaris,ueſtium,& uaſorum,ſecundũ Tho.iij. par.q.lxxxij. ar.i. ad tertium, reſeruatur epiſcopo tanquam principali eccleſiaſtici totius ordinis, & poteſt fieri tam diebus feſtiuis,quàm ferialibus.c.tua.eo.ti. Modus conſecrandi ponitur in paſtorali, à quo non eſt recedendum.c. omnes baſilicæ,de conſe.d.i.neque ſine miſſa debet conſecrari,in.d.c.omnes,licet non ſit de ſubſtantia,ſecundum Bar.& Hoſt.in.c.quod ſicut, de elec.

2 Eccleſia non conſecrata, poteſt reconciliari per ſimplicem ſacerdotem aqua exorcizata tantum,in.c.ſi.eo.ti. quâm aqua, poteſt exorcizari per ſimplicem ſacerdotem , ex quo patet, quòd non requiritur licentia epiſcopi,ſecundum glo. in.d.c. ſi. Non autem hæc procedunt,quando eccleſia eſt conſecrata . Eccleſia reputatur conſecrata , ſecundum Inno. quando unus teſtis affirmat de uiſu, uel auditu, uel ſi extant aliqua ſcripta in libris eccleſiæ,uel aliqua ſigna in columnis, uel parietibus,quia hoc non eſt in præiudicium tertij,in quo caſu, unus teſtis ſuficiens eſt , de con.diſtin. iiij.c. paruulos &.c. cum itaque.

3 Eccleſia conſecrata debet reconſacrari,ſecundũ Pa.in.c. propoſuiſti,eo.ti.quando neſcitur an fuerit conſecrata, quia nõ apparent ſigna ſupradicta. Secundo , quando parietes ſunt combuſti,& decruſtati in toto,uel pro maiori parte, quia linitio fit in ipſis parietibus. Secus ſi tantum tectum comburatur uel ruat. Tertio quando ita coruit eccleſia , quòd parietes

rietes in totum,uel in maiori parte ſimul oportet reficere etiam ex eiſdem lapidibus,de conſe.d.j.c.ſi fabricam. Secus,ſecundum gl.ibi,ſi ſucceſsiue fuerint reparati,licet Pa. in. d. c. propoſuiſti non ſequatur illam glo. ſed in hoc caſu dicat eſſe reconſecrandam,tamen prima opinio melior, qua fundatur ſuper dicto Th.iii.parte.q.lxxxii.ad.iij. alia etiam opinio poteſt teneri.

4 Eccleſia polluitur ita quòd indiget reconciliatione, ſecundũ Pa.in.d.c.præpoſuiſti,ex effuſione ſanguinis magna,& iniurioſe facta in eccleſia, quòd ſi unum ex his tribus deſit, non polluitur,quia ſi quis percuſſus extra eccleſiam, fugeret in eccleſiam,& ibi effunderetur ſanguis, nõ pollueretur, & ſi percuſſus in eccleſia,reciperet ſanguinem in uaſe non minus eſſet polluta,quàm ſi in terram caderet. Adde quartum,uidelicet quòd factum ſit publicum.

5 Secundus caſus ſecundnm Pa.ibi ſupra, quando quis in eccleſia occiditur,etiam ſine ſanguis effuſione,uiolenter, & iniurioſe.in.c.unico,e.ti.li.vj.ſecus ſi cauſaliter, uel pro defenſione cum moderamine fiat,uel quando quis ibi martizaretur pro fide,&c. Sed Glo.in.d. c. unico, oppoſitum tenet, & bene,quia ſceleratius eſt ſanctum occidere, quàm prauum, xxv.q.v.c.ſi non liceat.Si quis percuſſus in eccleſia extra moriatur,eſt polluta,non autem econtra,ſecundum glo.in.d.c. unico.Si quis ſupra eccleſiam,ut in tecto, uel ſub interficiatur,quia eſt extra non erit polluta eccleſia, ſecundum Vgo. Si quis etiam enormiter percutitur in eccleſia, ſine tamẽ ſanguinis effuſione,non erit eccleſia polluta,ſecundũ Pa. ſupra, licet aliquorum conſuetudo nõ improbanda eccleſias in caſu hoc reconciliet ad aliorum terrorem,ut innuit glo.in.d.c. unico.

6 Tertius caſus eſt per effuſionem uoluntariam ſeminis humani,ſiue ſit criminoſa,ſiue non,ſiue fiat in debitum uas, ſiue extra,ſiue cum propria uxore,ſiue nõ,& factum ſit publicũ: in.c.ſignificaſti,de aliud.&.c.eccleſiis,de conſe.diſt.j. & in gl. in.d.c.unico.

Quartus,quando ibi ſepelitur excommunicatus, uel infidelis,in.c.eccleſiam,&.c.conſuluiſti,de conſe.ec. & al. Vide Ioan.in.d.c præpoſuiſti.

7 Quintus caſus eſt, ſi eccleſia uel altare ſeu cimiterium, ab

epiſcopo publice excommunicato, conſecrentur uel etiam benedicantur ante reconciliationem, neque enim celebrare neque ſepeliri ibi quis poteſt:in.c.præpoſuiſti, ſupra, & ibi. Pa.poſt Hoſt.reddit rationem.

8 Ante reconciliationem eccleſiæ ſecundum Pa.in.c.ſi. de cōſe. ec.uel al. non ſolum miſſæ celebratio, ſed & aliorum diuinorum officiorum ſuſpenditur.

9 Reconciliatio eccleſiæ pollutæ poteſt per papam committi ſimplici ſacerdoti ſicut & alia quæ ſunt iuris epiſcopalis ex diſpoſitione humana, quia in his papa habet plenitudinem poteſtatis,in.c.propoſuit,de conceſ.præben.quę autem ex diuina diſpoſitione certo ordini ſunt commiſſa, non poſſunt committi non habenti illum ordinem.ſupra,Abbas.§.viij.

10 Celebrans in eccleſia polluta ſecundum Lapum, eſt ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ.c.epiſcoporum, de priui.lib.vi. & ſi cum tali ſuſpēſione in eccleſiā celebret, ſuum agens officiū, erit irregularis.c.is cui,de ſen.excom.lib.vj.& ſic celebrans in eccleſia polluta grauiter peccat,non tamen efficitur irregularis,ſecundum Gemi.in.d.c.unico.licet Hoſt.dicat quòd eſt irregularis, qui tamen non tenetur in hoc, niſi celebret poſtꝙ ſuſpenſus eſt.

11 Eccleſiæ,oratoria,monaſteria,hoſpitalia,ad ſecularem uſum uel prophanum non debent reuerti.c. quæ ſemel.xix.q.iij.& in.c.ligna,de conſe.diſt.j.dicitur,quòd cum ligna eccleſię fuerint uetuſtate conſumpta,non ponantur in loco indecenti, poſſunt tamen in loco honeſto,ut in clauſtro, uel refectorio,&.c.poni,ad ſecularem uſum minime dari, ſecūdum gl. in.d.c. quæ ſemel.

12 Conſecrare,ſeu benedicere ueſtes,paramenta, & huiuſmodi non poteſt ſimplex ſacerdos,niſi ex cōmiſsione papæ.Sixtus tamen quartus,ſecūdum Roſel.in uer.conſecratio.§.i.indulſit ſacerdotibus ſimplicibus ordinis minorum,ut poſsint benedicere quæcunque ornamēta eccleſiæ,uel altaris, & ueſtes ſacerdotales,& alia,corporali excepto.Item in priuilegiis heremitarum ſic dicitur.Tibi generali,tuoque uicario pro tempore,poteſtatem ſacrandi,benedicēdique corporalia, ueſtes, & ea,quæ ſacris uſibus neceſſaria ſunt, concedimus.Et quia fratres ꝑdicatores,per eūdē Sixtū.iiij.hn̄t priuilegia,& gratias aliorū mendicantiū,ideo & ipſi ſupradicta facere poſſunt.

De pollutione cimiterij, uide ſupra, cimiterium, & quomodo reconciliatur. In priuilegio minimorum quo gaudet fratres prædicatores, per breue Leonis. X. quod incipit cum inter cæteros, ſic dicitur. Quodque generalis illius, nec non prouinciales, ac eorum uicarij eiuſdem ordinis minimorum, corporalia, & alia ornamenta eccleſiaſtica ſuorum locorum, ac domorum præter calices, & patenas, benedicere ualerent, conceſſimus, ſtatuimus, & ordinauimus. Itē quod prædicti poſſint quando epiſcopi nolunt, uel negligunt, eccleſias, cimiteria, capitula, oratoria ſua, ubique ſolenni benedictione benedicere, & eas pollutas, uel ea polluta quomodocunque aqua prius per aliquem catholicum epiſcopum (ut moris eſt) benedicta reconciliare.

CONSENSVS.

1 Conſentire, eſt actum uoluntatis, ad aliquid applicare, ex S. Tho. prima ſecundę. q. xv. & ſecundum quod Theologi accipiunt conſenſum.

2 Conſentire non ſemper dicitur tacens, probat regula. Is, qui tacet non fatetur, ſed nec utique negare uidetur. de re. iu. lib. vj. ita quod tenet medium, nam aliquando pro conſentire accipitur, quandoque pro diſentire. Sed quomodo poterit ſciri quando ſit idem quod conſentire, uel non? Reſpondet Pa. in. c. non ne, de præſum. quod iudex ex coniecturis arbitrabitur, ad quam partem magis trahatur. Et in. c. olim inter, de reſti. ſpo. poſt Inno. facit regulam aliam, quod in actu negatiuo abſtinens, & tacens, non habetur pro conſentiente. Idem in. d. c. non ne, facit aliam regulam, quod quando proponuntur duo, uel plura, & negatur unum, uidetur alterum affirmare. Et Feli. in. c. cum in iure, de offi. deleg. col. v. in fi. dicit. Paria eſſe in actibus iudicialibus, partem expreſſe conſentire, & præſens eſſe, & non contradicere.

3 Tacens in capitulo, uel conſilio, quando aliquod malum tractatur, ſecundum Pa. in. c. j. de his quæ fiunt a ma. poſt Inno. ſi non expreſſe contradicit, peccat eo modo ac ſi conſentiret, & in male geſtis, tacens in uniuerſitate, habetur pro cōſentiente, cum ex officio ſuo teneatur conſulere. Ex his colli ge religioſos in capitulo exiſtente, & propter humanum reſpectum uoci ſuæ renunciantes, quod eſt tacere, quando ui-

dent,quòd authoritas prouidēdi propter hoc remanet apud eos,qui carent zelo, grauiter peccare,ſecundum grauitatem negotij.

4 Quando aliquis actus debet expediri per conſenſum in cōmuni præſtitum,ſi ſinguli non collegialiter conſentiant,nō ualet ſecundum Pa.in.c cum eccleſia,de cauſa poſ.& proprie. nec eſt ſpeciale in electione,quamuis glo.in.c.j.de re.ec.non alie.lib. vj. contrarium habeat, cuius dictum non tenetur. Io.etiam an.ibidem in nouella non ualere tenuit, quem ſequitur Cal. in.c.cum omnes,de conſti.

CONSERVATOR.

1 Conſeruatores propriæ ſecundum Arch.in.c.j. de of. dele. dicuntur hi,qui dantur contra infringentes priuilegia,& latius,qui dantur ut defendant ab iniuriis,& offenſis. Et de his intelliguntur iura loquentia de cōſeruatoribus.Aliquādo dantur generalius ſecundum priuilegia, quæ ſunt inſpiciēda.Vnde in priuilegio Sixti.IIII. quod incipit regimini: datur authoritas fratribus prædicatoribus,& minoribus eligendi quemlibet canonicum, uel habentem dignitatem, & quòd poſſit defendere ab omnibus iniuriis, idelt ſecundum Arch.ab omnibus quæ ſunt contra ius,& quòd miniſtret iuſtitiæ complementum,ſine ſtrepitu,&c. Multa alia poſſunt, quæ non poſſent conſeruatores ſecundum iura allegata.

2 Vicarius epiſcopi, quia eſt in dignitate quaſi epiſcopali, & abbates,priores mendicantium,& guardiani, qui ſuperiorē in domo non habent,poſſunt eſſe conſeruatores:Gemi.in.c. nullus,de elec.lib.vj.

3 Si conſeruator ſecundum iura allegata,ubi aliter non exprimitur in reſcripto, ſe intromittit de aliis a manifeſtis iniuriis,& uiolentiis,uel de his, quæ requirunt iudicialem indaginem,eſt per unum annum ſuſpenſus ab officio, & conſequenter a beneficio, ſecundum Arch.& pars, quæ hoc fieri procurauit,excommunicationis ſententiam incurrit ipſo facto,de qua,infra,excommunicatio.lxxxv.& tenetur de expēſis legitimæ factis,& propter hanc cauſam.c.in primis.ij.q.j. quòd ſi alius,cuius non eſt conſeruator,hoc fieri procuraue rit,ſecundum Ge.non eſt excommunicatus.

4 Conſeruator durat uſque ad obitum concedentis tantum, quo ad negocia non incepta.c.fi.de of.dele.lib.vj.nec poteſt

Alteri uicos ſuam committere, niſi citationes, & ſententiarũ denuntiationes,in.d.c.fi.niſi ex literis aliter conſtet.Conſeruator ſecũdum Arch.in.d.c.j.eſt delegatus, quia materia eius ponitur in titu.delegati.licet in multis differat. Tab.ibi.§.v.

CONSILIVM.

1 Conſilium quod eſt idem quòd perſuaſio non habẽs uim coactiuam,tenetur homo non contemnere, non autem adimplere,& ordinantur conſilia Chriſti ad hoc, ut firmius, & tutius eius præcepta ſeruentur.ex Thom.de uer.q.xvij.ar.iij.ad.ij.De conſulente,& conſilio, uide infra, Reſtitutio, qñ quis tenetur.§.lviii.

2 Qui tenetur facere aliquid de cõſilio aliquorum, ſi talis qui petit non eſt ſani,uel integri ſenſus,ut cum pupillus tenetur cum conſilio duorum agnatorum facere aliquid, ibi conſilium accipitur pro aſſenſu.Si uero ſit integri iudicij,tamẽ tenetur petere conſilium ab his, qui ſunt participes illius officij,& tunc conſilium pro aſcenſu etiam capitur,in.c. uenerabili,iuncta glo.de offi.deleg.Alias qui tenetur facere cum cõſilio,licet teneatur petere conſilium, non tamen tenetur ſequi:Pa.in.c.cum in ueteri,de ele.in glo.j.ſecus quando tenẽretur facere de conſilio,& aſcenſu.Nec differt dicere de conſilio,uel cum conſilio,licet Cyn. contrarium tenuerit, in.l..id quòd pauperibus, de epiſco. & cleri. primum tamen tene, quia melius.

3 Quando uerò tenetur facere cum conſenſu alicuius, diſtinguunt doct.aut iſte de cuius conſenſu agitur poteſt eſſe particeps huius officij,aut non,ſi ſecundum, non eſt neceſſe ſequi eius aſſenſum,ne per aliam uiam eidem permittatur, qđ alia uia negatur,per regulam cum quid una uia,de re.iu.l.vj. Si uero poteſt eſſe particeps,tunc aut neceſsitas petendi conſilium iniũgitur ab homine ei, qui habet poteſtatem a lege, & tunc conſenſus non neceſsitat, quia homo non potuit auferre poteſtatem datum a lege.c.tua ,de teſta. aut iniungitur a lege,uel ab homine habente poteſtatem ab homine, & tũc debet aſſequi aſſenſum illorum,per glo.in.c.unico , in.vj.ne ſe.ua. credo tamen quòd committentis intentio eſſet attendenda,quando committens habet authoritatem, in dubio procede,ut ſupra dictum eſt.

4 Quando ille de cuius conſilio aliquid eſt agẽdum, eſt mor-

tuus,uel ita abſens,quòd non poteſt adiri,uel non uult con ſulere,ſecundum Pa.in.c.ex parte,de conſti.& in.d.c. cum in ueteri.Si periculum ex dilatione iminet ſemper ſine conſilio poteſt procedi.Hoc ſentit etiam Barto. in.l.i.§.ſi pluries.ff.de exerci.act.quia de mente iuris eſt,ut ſi conſilium non poteſt haberi,procedatur ad cõſumationem actus,ut in.d.c. unico. Si uero non iminet periculum,aut ille eſt mortuus , & tũc ſi nomine proprio expreſſo poteſtas conſulendi fuit ſibi attri buta, expirat mandatum , & ſecunda iuſsio debet expectari: ar.in.c.cum dilecta,de reſcrip.Si uero fuit expreſſum nomen dignitatis,debet expectari ſucceſſor,ar.c. quoniam Abbas,de offi.dele. Idem ſi eſt ita abſens quòd eius conſilium nõ poſſit requiri.Si uero eſt præſens,& non uult conſulere, uel abſens,& non uult uenire,nec conſilium præſtare, tunc poteſt mandatarius ſine conſilio procedere.tex.in.d.c.cum in ueteri,uel ſecundum Pa.in eo.c.poterit appellare.

5 Si quis ex forma mandati debeat requirere conſilium, & nõ petito conſilio procedit ad actum , ſecundum Pan.in.d.c.ex parte,non ualet,quando lex a principio poteſtatem ei tradidit cum tali modificatione.Si uero prius habebat poteſtatẽ, & ſuperior mandauit fieri cum conſilio Titij, tenet actus ſine tali conſilio,licet tranſgrediens ueniat puniendus:ar.in.c. dilectus , el.ij. de præben.aliter quando requiritur aſſenſus; hæc procedunt de conſilio,&c.

6 Qui tenetur petere conſilium,& maſe ei conſulitur, ſi ſequitur tale conſilium aduertẽter,non excuſatur, quia licet teneatur petere,non tamen ſequi.ſecundum Pa.in.d.c. cum in ueteri,ideo iudex qui tenetur pronuntiare cum conſilio ſapiẽtis , non excuſatur ſi malum conſilium ſequitur , ſecundum Bar.in.d.§.ſi plures.Nec fruſtra dicitur eſſe petitio conſilij, et quòd non teneatur petens ſequi,quia petendo poſſet conſu lentes in ſuam trahere ſententiam,& quia ſalus ibi,ubi multa conſilia.c.pro uerbis.xxiiij.diſt.

CONSTITVTIO.

1 COnſtitutio proprie dicitur,quam pirnceps ſtatuit.c. cõſtitutio,diſt.ij.& large pro omni iure accipitur,ut in.c. cum omnes,de conſtitutio . Et fit conſtitutio proprie a principe cum ſuis conſiliarijs,ſecundum Pa.in Rub.eo.ti.quandoque a collegio,& de eius natura eſt, ut ſit perpetua , niſi reuoce-

tur. Non autem ſic ordinationes, quæ a collegijs fiunt, quia non ſunt perpetuæ. Vnde Arch. flo. dicit. iij. parte. ti. xxiiij. c. ij. §. iiij. quòd ordinationes quæ fiunt in capitulis generalibus, uel prouintialibus, obligant uſque ad ſequens capitulũ, poſt quam promulgatæ fuerint, ſed poſtquam non practicantur in obſeruando, uel non publicantur, uel à fortiori quandó non ſunt in memoria, non obligant.

2 Quando prælatus aliquid ordinat ſine collegio, durat tantum eius prælatione durante, niſi authoritate papæ fieret, ſecundum Arch. flo. ibi. Tunc enim durat donec reuocetur.

3 Conſtitutio nulla ligat, uel afficit ignorantes uere, ſecundũ Pa. in. c. ij. de conſti. poſt glo. & ſi eſt ſynodalis, uel prouintialis, & non eſt poſitus terminus, ſed fit ſimpliciter, immediate ligat omnes ſcientes, ignorantes uero ad arbitrium boni hominis. Papales poſt duos menſes ligant, ſcientes tamen immediate ligantur, niſi ſit terminus appoſitus ſecundum Panor. ſupra.

4 Conſtitutio iudicis ſecularis quæ ſpecifice diſponit ſuper rebus eccleſiæ, ſecundum Pa. in. c. eccleſia Sanctæ Mariæ, de cõſti. non debet ſeruari, quia fit a non ſuperiore, etiam ſi generaliter loquatur, cum non poſsit ſine peccato ſeruari, non ualet. Sed quandò eſt generalis, & non contraria canoni, rationabilis, & eccleſiæ fauorabilis, eſt ſeruanda.

5 Conſtitutio principis contra ea, quæ ſunt de iuregentium, uel naturali, facta ex rationabili cauſa, ſecundum doc. & precipue Pa. in. c. quæ in eccleſiarum, de conſtitutio. tenet, ut de preſcriptione, & confiſcatione bonorum. Si autem nõ ſubeſt cauſa, & certum eſt, principem non poſſe ſtatuere, ut in cle. paſtoralis, de re iudi. ubi dicitur quòd Imperator non poteſt tollere rem alterius ſine cauſa, niſi in re parua non tenet. Nõ enim Imperator, nec Papa, ſine cauſa auferre bona iuſtę poſſidentium poſſunt, quia contra ius naturæ eſt.

6 Conſtitutio papæ, quæ a principio non recipitur ipſo ſciente, & tollerante, ſecundum Pa. in. c. quia circa, de affi. & conſan. non obligat ad peccatum. Si uero a principio a maiori parte recipitur, obligat, quamuis minor pars non ſeruet, multa enim tollerantur propter patientiam, quæ ſi fuerint in iudicio deducta exigẽte iuſtitia tollerari non debent. Non oẽs conſtitutiones emanatæ poſt compilationem decretalium

habent uim, ſed ille de quibus ſit mentio in.vj. Et niſi ſint ſa ctæ poſt dictum lib.vj.ut patet in prolo.ſexti. Et quæ factæ ſunt inter ſextum,&.cle tenent.

7 Conſtitutio, uel lex, ſeu ſtatutum, in quo mandatur ſic, uide licet prohibemus ne fiat tale quid,& qui fecerit illud, talem pœnam luat, ita quòd ibi ſunt duo præcepta, obligat ad culpam,& ad pænam, ut dicit Ange.uer.obedientia.§.j.ſecus ſecundum Hen.de gan.quando eſt unum tantum præceptum, ut cum dicitur, qui fecerit ſic, ſoluat talem pœnam, quia tunc ex forma ſtatuti obligat tantum ad pœnam. Intellige poſt condemnationem iudicis notam, ſecundum glo.in.c. fraternitatis, in fi.xij.q.ij. Similiter ſemper obligat ad mortale, q̄n imponitur pœna mutilationis, mortis, uel alterius grauis pę næ, quia exponere ſe periculo grauis mali, uel infamiæ uerisimiliter, neſcio a mortali excuſare, cum ſit contra charitatē ſuiipſius. Poſſet etiam eſſe mortale, quando tranſgrederetur lex tantum pœnalis ratione materiæ, quia uidelicet cōtinet aliquod neceſſarium ad ſalutem, uel propter contemptum. Vide infra, lex.§.iiij.&.xj.

8 Quando princeps mandat fieri feſtum aliquod propter uictoriam habitam, uel aliquid huiuſmodi ſub certa pœna, licet pœna poſſit exigi, tranſgreſſores tamen non peccāt mortaliter. An autem conſtitutio obliget ad mortale,& quando, & quomodo, infra, uerbo, lex.§.iiij.

CONSVETVDO.

1 Conſuetudo eſt quoddam ius non ſcriptum aſsiduis actibus cōſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex: in.c.conſuetudo, diſt.j.

2 Conſuetudo habet uim legis,& legem abolet, & interpræta trix legis eſt: quia quod multotiens fit, uidetur ex deliberato iudicio rationis prouenire, ſecundum Tho. prima ſecundæ, q.xcvij.ar.iij. Et ſecūdum Pa.in.c.fi.de conſue. Etiam conſuetudo aſſumit uires ex authoritate papæ, permittentis induci conſuetudinem contra canones. Sic enim tollerando uidetur approbare, ſecundum Tho.ſupra.

3 Conſuetudo non poteſt mutare legem diuinam, nec naturalem, ſecundum Tho.ubi ſupra,& per doct.in.d.c.fi. Poteſt tamen limitare, diſtinguere, declarare, augere, & huiuſmodi, ſicut poteſt ius poſitiuum. Lex diuina dicit in ore duorum,

uel trium ſtet omne uerbum,&c. Sed lex limitauit, quòd aliquando plures requiruntur. Et illud non occides, limitauit lex, quòd in aliquibus caſibus licet occidere. Non manente ratione, propter quam lex erat, conſuetudo uincit legẽ. Si uero eadem ratio maneat, & non ſit inutile ſeruare legem propter impoſsibilitatem, ex conſuetudine patriæ, quæ eſt una de conditionibus legis, tunc lex uincit conſuetudinem, ſecũdum Tho. prima ſecundæ, ubi ſupra ad.ij.

4 Conſuetudo ſemel reprobata a lege, non poteſt amplius introduci, niſi ſubſit ratio noua, ut concluditur ex.l.fi.C. ſi cõtra ius, uel utili. & glo.in cle.ſtatutum, de electione.

5 Ad hoc quòd conſuetudo habeat uim legis, requiritur. Primo, quòd ſit rationabilis, & ad cognoſcendũ quomodo eſt rationabilis, uide Pa.in.d.c.fi.& Tho. ſupra. Secundo, quòd ſit obtenta per curſum temporis requiſiti ad præſcriptionẽ, per glo.in.d.c.fi.& ſi de iure ciuili, ſecundum Pa. ibi, requiritur, tempus decem annorum, ut communiter tenent docto. etiam ſi conſuetudo ſit contra ius. De iure canonico ſi conſuetudo eſt præter ius, requiritur tempus decem annorum, glo.not.in.c.fi.de conſue.li.vj.uel eſt contra ius canonicũ, & tunc requiritur tempus. xl.annorum, & in hoc caſu requiritur, quòd conſuetudo ſit præſcripta, ut in.d.c.fi. ſi tamẽ conſuetudo uenit contra reſeruata principi, in ſignum ſpecialis priuilegij, tũc utroque iure requiritur tempus, de cuius principio non eſt memoria, in.c.ſuper quibuſdam, de uerbo. ſig. Si tamen papa ſcit conſuetudinem, & tolerat, ſecundum Ant. in.d.c. fi. ſufficit tempus decem annorum. Tertio, quòd ſit inducta per certam ſcientiam, & non per errorem potentis legem condere, ſecundum Tho.ſupra, qui quidem error tantus ſit, quòd auferat conſenſum populi, uel potentis legem condere, ſecundum Th.ſupra. Quarto, quòd tale quid poſſit præſcribi, ideo Pa.in.d.c.fi.not.quòd ſicut ex præſcriptione laycus non poteſt acquirere ius ſpirituale, ita ne ex conſuetudine, etiam ſi talis ſit de cuius principio non ſit memoria: contra Ioan.an.c.ij.de præſcri.li vj.in his tamen in quibus papa poteſt diſpenſare, & ſcit, & tolerat, & non contradicit, uidetur conſuetudinem poſſe introduci, ecundum Pa. ſupra. Quinto, quòd homines ſint uſi conſuetudine uarijs uicibus, animo introducendi conſuetudinem, & ſecundum

communem opinionem doc.tot requiruntur actus, & ita notorij, ut uerisimiliter transierint in notitiam populi, uel illius, à quo habet uirtutem. Non enim actus, ſed tacitus po puli conſenſus, uel principis, conſuetudinem inducit, nec unus actus poteſt conſuetudinem facere, ut placet Pa. in gl. d.c.fi. niſi actus ille haberet cauſam ſucceſsiuam, & continua tionem per tempus, in quo introducitur conſuetudo. c. cũ de beneficio, de præben. li vj. Sexto, requiritur ũt maior pars populi utatur illa conſuetudine, & intelligit Pa. de parte populi habente conſenſum habilem ad introducendam conſuetudinem, quia mulieres, infantes, furioſi, & ſimiles, non computantur in numero, quia non poſſunt legem condere, l.i.ff. de legi. Idem intelligit Pa. in. d. gl. de conſuetudine totum populum tangente.

Quando maior pars populi, uel ille cuius authoritate conſuetudo introducitur, intendit ſe obligare ad mortale peccatum, cuius ſignum poteſt accipi, quando credunt contrafaciendo ſe peccare mortaliter, tunc obligat cõſuetudo ad mortale, aliàs non, ſicut nec omnis lex ad mortale aſtringit. Hęc ſupradicta faciliter poſſunt deduci ex S. Tho. ubi ſupra. Ad conſuetudinem alicuius collegij, duas partes ſufficit ſeruare. ff. quod cuiuſque uni. l. nulli.

7 Conſuetudo nondum completa interrumpitur per unum actum contrarium, ita ut ſit neceſſe de nouo reincipere, ſecundum Pa. in. d.c.fi. ſecus quando erat completa, quia tunc tollitur eo tempore, & modo, quibus fuit introducta, quia iam lex eſt, ideo inſtar legis tolli debet, ſecundũ Pa. in. d.c.fi.

8 Arbiter qui ſecundum compromiſſum tenetur pronunciare ſecundum iura, poteſt pronunciare ſecundum conſuetudinem, etiam iuri contrariam, & ſtatuta loci, ſecundum Pa. in rub. de conſue. quia conſuetudo eſt quoddam ius non ſcriptum, & quia iura mandant iudicari ſecundnm ſtatuta, & conſuetudines locorum, ut in. c. iij. de eo qui mit. in poſſeſ.

9 Conſuetudo praua excuſat à pœna huius mundi, quando eius prauitas, per ius non eſt declarata, ſecundum gl. d. iiij. c. denique, non autem quo ad Deum, quando ignorantia eſſet craſſa, ut quando eſſet contra ius naturale. xxxij. q. vij c. flagitia, ſecus ubi probabile eſſet dubium ſuper prauitate.

10 Conſuetudo interpretatur priuilegia, indulgentias, & ſtatu-

ta,ſicut & legem.c.cum dilectus, de conſue. & habet locum ubi uiguit,ut not. Pa. de conſue.c.cum olim.

11 Conſuetudo ut aliquid exigatur pro ſpirituali,poteſt introduci,& introducta debet ſeruari,immo poſſunt laici ad ſeruandum dictam conſuetudinem compelli,ut in.c.ad apoſtolicam,de ſymo. Et Pa in.c.ſuam nobis.de ſymo. dicit ſe ſemper tenuiſſe, ut talis conſuetudo poſsit introduci, quando non præceſsit exactio, ſed ex mera liberalitate, & deuotione populi eſt introducta, tunc enim non habet fundamentum uitioſum,ſed laudabile,quia non eſt magnum, neque mirũ, ſi ab eo metuntur temporalia,qui ſeminat ſpiritualia, ut in c.ſi epiſcopus, de of.or. li.vj.Secus quando præcedens exactio conſuetudini principium dedit, tempus quoque decennij ſufficit ad introducendum hanc conſuetudinem,quia eſt præter ius,ſecundum Fede.in conſilio.clv.& Feli.poſt Io. de ana.in.d.c.ad apoſtolicam, dicit quòd layci ad hoc poſſunt conſtringi, quando conſuetudo principium coactum non habuit.

12 Quando non apparet an introducentes conſuetudinem uoluerint ſe obligare,recurrendum eſt ad præſumptionem, ſecundum doct.quòd ſi non præſumitur,uel non apparet niſi mera liberalitas,non inſurgit aliqua obligatio, ſecundũ Io. an in.c. Ioannes,de cle.coniu. & quia quando offertur aliqd ratione ſacramenti, uel propter rem ſpiritualem exhibitam, uidetur populus hoc longo tempore obſeruando, ſe ad hoc uelle obligare,in recompenſationem ſpiritualium,recognoſcendo Deum in ſuis muneribus,ideo ad hoc uidentur obligaui,non artem ſic,ut clerici dent clericis,ex conſuetudine, ut dicit Pa.in.d.c.iacobus,de ſy.non enim eſt eadem pręſumptio,ſacramenta tamen ſemper,& libere prius ſunt danda, & ſicante nulla exactio eſt ſienda.d.c.cum eccleſiæ.

13 Compellere populum ad hoc non pertinet ad rectorem eccleſiæ,ſed ad epiſcopum: ſic enim habet iuriſditionẽ in laycum,ſecundum Feli.in.c.cum ſit,de fo.compe.col.j.poſt Inn. Ratio quam quidam afferunt dicentes ſe non petere pro ſacramentis, ſed pro labore, non ualet, ſecundum Pa. in.d.c. ſuam nobis,quia uidetur exactum pro ſpiritualibus,cum unum ſiue alio non procedat.i.q.iij.c. ſi quis obiecerit. Differentiam inter conſuetudinem, & præſcriptionem. Vide Sil.

uer.conſuetudo.§.ult.An layci poſsint præſcribere, ut parrochianus det candelas in die purificationis, uidetur quòd ſic, ſecundum Fed.conſi.clv.

CONTEMPTVS.

1 Contemptus quo deſpicitur proximus,cum illi inferat notabile malum actu,uel uoluntate,ſecundum Caie. ibi, eſt mortale peccatum, formaliter loquendo, quando. ſ. ſpernit ut ſpernat,ſi autem contemnat tantum materialiter,non peccat mortaliter, niſi ex hoc proximus notabiliter lædatur.

2 Contemnens ſubijci,cui oportet ſubijci,formaliter ex ſuo genere peccatum mortale eſt, quia & contra rationem, & contra dilectionem Dei, uel proximi, & propter hoc peccare ex contemptu formaliter loquẽdo,ut dicere uerbum ocioſum, non ſeruare conſilia Chriſti, &c. eſt mortale peccatum, hoc enim nihil aliud eſt,ꝗ nolle ſubijci conſilijs Chriſti, quod tamen neceſſarium eſt, quamuis ſeruare ſit de bene eſſe. Hæc enim peccata raro accidunt, niſi peſsime diſpoſitis. Not. eſt quòd ſi quis facit aliquid,uel non facit ex indignatione,non dicitur fieri hoc ex contemptu, ut ſi prælatus dicat alicui ut cantet, & ipſe nolit cantare,ut prælatus hanc conſolationem non habeat,non dicitur facere,ex contemptu.Caie. ibi conformiter.S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxvj.ar.ix.ad.iij.

3 Non omnis peccans uenialiter ex contemptu,mortaliter peccat,niſi eſſet paratus etiam hoc facere,ſi eſſet mortale,ſecundum Tab.ex. S. Tho.Dicit tamen quòd religioſus peccãs ex contemptu, in his quæ pertinent ad perfectionem, quæ etiã de ſe non ſunt mortalia, mortaliter peccat, quia contemnit id,in quod tenetur tẽdere.Caie. uero dicit,uerum eſſe, quòd peccans quomodocunque ex contemptu ſimpliciter, mortaliter peccat, ſed qui contemnit aliquod ex eo quòd minimũ eſt,non contemnit ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ideo nõ peccat mortaliter, modificat enim illum contemptum cum illo minimo, ſicut qui accipit minimum non dicitur furari ſimpliciter,& in hoc ſenſu intellige Tab. dictum.

4 Item aliud eſt contemnere regulam, ſeu monitionem ſuperioris,aliud eſt contemnere id quod mandatur,ideo frangẽs ſilentium ex contemptu conſtitutionis, ſecundum prius dicta,mortaliter peccat, frangens autem, & contemnens ſilentium tanquam rem minimam,& peccatum ueniale, uenia-

ter peccat,quia non ſimpliciter contemnit,ſed ſecundũ quid ſolum. Vnde Tho.in quæſtionibus de ueri.q. xv.ar.v.ad. ij. dicit, quòd non quilibet contemptus facit mortale peccatũ; ſed contemptus Dei ſolum, per hoc enim ſolum homo auertitur à Deo.

CONTENDERE.

1 Contendere ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xxxviij. ar.1.eſt contra aliquem uerbis tendere, quæ quidem contentio poteſt attendi & quantum ad intentionẽ contendentis,& quantum ad modum. Quantũ ad intentionem ſi quis impugnat ueritatem modo indebito,ſcienter, uel quãdo eſt in iudicio,uel in diſputatione, non gratia diſputationis, ſed ueritatis impugnãdæ,ſic eſt peccatum mortale,quia eſt mendatium pernitioſum contra honorem Dei, & utilitatem proximi. Quo autem ad modum,ſi modus eſt ſcandaloſus, uel propter inordinatos clamores, uel propter opprobria, quæ ibi ut plurimum dicuntur, eſt etiam mortale. Scriptum eſt enim. Ve illi per quem ſcandalum uenit. Bonus ergo confeſſor conſiderabit qualitatem modi. Secus quando impugnat ueritaté credens dicere uerum, uel dicens rationes ſuas audenter cum aliquali turbatione,tunc poteſt eſſe ſine peccato omnino, uel tantum ueniali.

2 Conſtitutiones fratrum prædicatorum,quæ dicunt in. c. de graui culpa,ſi quis cum prælato ſuo contenderit, non intendunt de illa quæ eſt,ſecundum ſe mortalis, quæ diuino iure prohibetur,ſed de ea,quæ eſt commununiter uenialis, quia tales contendentes, etiam ueritatem clamoſe defendentes, aut deſpectiue, aut deriſorie, debitam prælatis reuerentiam, & ſubiectionem non ſeruant. Propterea merito grauiter puniuntur,quia grauius quam alij ſeculares peccant.

CONTRITIO.

1 Contritio,ſecundum Magiſtrum in.iiij. ſenten. d. xvij. eſt dolor uoluntarie aſſumptus pro peccatis,cum intentione confitẽdi,& ſatisfaciendi: qui quidem dolor ſi ſit perfectus, dicitur contritio, ſi imperfectus, uocatur attritio, quæ attritio nunquam,ſecundum Tho.in.iiij.ſupra, poteſt fieri contritio,& debet eſſe de quolibet peccato, de quo habetur memoria, de alijs oblitis ſufficit generalis contritio, ſecundum Tho.ibi,& Pe.de pal.

2 Contritionis dolor tantus debet eſſe,ut peccatum nobis diſpliceat ſupra omne odibile, cum propoſito uitandi ſupra omne uitabile,ſecundũ Caie. ibi, ita quòd maximus eſſe debet,neque nimius eſſe poteſt,& debet peccator ita eſſe diſpoſitus, ut paratus ſit potius quodcunque malum pati uelle, q̃ mortaliter peccare. Non tamen debet ad pœnas particulares deſcendere, quia hoc eſſet parare ſibi laqueum tentationis, ſecundum Tho. ſupra: & qui ſic ſe habet, eſt certus de ſua contritione humana,non autem formata gratia diuina, ſecundum Caie.ibi.

Quam primum occurrit memoriæ, peccatum propriũ mortale commiſſum practice ſub ratione deteſtabilis, uel delectabilis,tenetur homo de eo dolere,ſecundum Pe.de pal.in iiij.Cai.autem dicit, quòd ſemper tenetur peccator ad hoc, ut nunquam placeat ſibi peccatum, quia præceptum negatiuum obligat ad ſemper,ſed quòd actu conteratur nõ obligatur, niſi in caſu,& periculo mortis,in ſuſceptione, uel adminiſtratione ſacramentorum,& in quolibet actu,qui requirit hominem ſine peccato, & ſemel in anno ex præcepto eccleſiæ, non autem quandocunque occurrit memoriæ tenetur conteri,ſicut nec cõfiteri, niſi in propoſito, nec die feſto ſi non conteritur,peccat mortaliter contra præceptũ de ſanctificatione feſti,nec hoc eſt contra id quod dictum eſt,ſi occurrat practice,ex Caie.ibi,in ſumma.

CONTVMACIA.

1 Contumax qui contra iudicis obedientiam tendit,mortaliter peccat, cuius ſignum, quia propter contumaciam poteſt excommunicari,ſecundum Caie.ibi.

2 Contumacia triplex eſt,prima, non ueniendo ad iudicium, c.ex literis, de dol.& con. & hæc tribus modis committitur. Primo, quando peremptoriè citatus uenire contemnit. Secundo,quando malitioſe ſe occultat. Tertio,quando latitat, uel impedit ne citatio ad eum perueniat,ut in.c. quoniã frequenter,ut lit.non conte. Secunda, eſt, quando citatus ad iudicium uenit quidem,ſed non uult iuri parere,uel ante finitam cauſæ examinationem contumaciter recedit.c. certum. xj.q.iij. Tertia,quãdo manifeſta offenſa exiſtente, ad iuſsionem iudicis,non uult ſe emendare.c. ex parte, de uerbo. ſig. Multis etiam alijs modis committitur contumacia uera, uel

præſumpta, de quibus, uide Tab. ibi, in principio.

3 Excommunicatus ob contumaciam non debet abſolui antequam ſatisfaciat de expenſis, & caueat de ſiſtendo in iudicio. Secus quando non eſt uere contumax, ſed præſumptiue, & petit abſolui. in ca. uenerabilis, de ſen. ex. Præſens, & reſpondere nolens dicitur contumax, ſecundum Feli. in c. conſultationibus de of. dele. col. ij.

CONTVMELIA.

1 Contumelia, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxij. ar. i. Videtur importare de honoratione alicuius, ſiue per uerba, ſiue per facta, ſiue per quicquid habet uim ſignificandi. Differt autem à conuitio, quia per conuitium repreſentatur per uerba contumelioſa defectus pœnæ, ſiue culpę generaliter, ſed per contumeliam, tantum defectus culpæ, ut cum dicitur alicui, læno, uel meretrix, & huiuſmodi. Cum uero repreſentatur defectus minorationis, uel indigentiæ, quòd etiam deroget eius honori, dicitur improperium: ut dicẽdo, ego te de famæ eripui, &c. Et poſſunt hæc fieri in facie eius perſonaliter audientis, uel uidentis, & literis, ſeu libello, ut ad ipſum deueniant, poſſunt etiam fieri in abſentia, uerbis, uel ſignis, ut ad eius notitiam deueniant, ſicut eſſet deturpare hoſtium, pingere cornua, & huiuſmodi, ut illius honorem minuant.

2 Contumelia, & conuitium, ſumpta formaliter, ſunt peccata mortalia, quia quantum in ſe eſt, lædunt bonum honoris proximi, & hoc eſt, quando ex intentione dehonorãdi fiũt, niſi ex imperfectione actus, uel in primo motu, uel pro re minima, quia ſic ueniale peccatum eſſet. Si uero nõ adſit intentio dehonorandi, tunc non eſt mortale, quia non eſt formaliter contumelia, ſed materialiter, niſi quando ex hoc, notabilis dehonoratio proximi ſequeretur. Debuit enim proferens contumeliam, quid poſſet ex hoc prouenire aduertere, Caiet. ibi.

3 Qui fecit contumeliam, uel conuitium alteri, ſecundũ Nico. de ly. tenetur per ſe, uel interpoſitam perſonam, dicere iniuriato culpam ſuam, uel ſaltem æquipollentia ſigna oſtendere, niſi conſtet iniuriatum remiſiſſe ei, niſi ſit prælatus, uel paterfamilias, qui in corrigendo exceſſerint modũ, ut dicit Aug. in regula, ſi tamen hoc fecerunt correctionis gratia, &

non liuore uindictæ. Et ſecundum Vmb. debet cito ſatisfieri,ſicut in reſtitutione. Hoc tamen intellige quando contumelia eſt publica,ſecus quādo eſſet ſecreta,quo ad iniuriatū.

4 Suſtinere contumelias quo ad præparationem animi, ſemper bonum eſt,& ad hoc tenemur,ſecundum Tho.ſupra,nō tamen quando cedunt in malum animæ irrogantis,quia ob hoc fit audatior,uel quando ex ſufferentia, pro fectus aliorū impeditur, ſecundum Gre.omel.ix.ſuper Ezec.infra, uindicatio per totum. Corrigentes in dicendo contumelias debet eſſe diſcreti,quia ex indiſcretione,poſſent mortaliter peccare.

CORRECTIO.

1 Correctio qua ſubditi à ſuis ſuperioribus debent corrigi, ſiue per punitionem in facto , ſiue per correctionem in uerbo,ſi omittatur ab ipſis ſuperioribus,ſiue prælatis eccleſiaſticis,quando,ſicut,& ubi oportet,proculdubio mortale peccatum eſt,niſi propter imperfectionem actus,quia præceptum de hac correctione, eſt de actu iuſtitiæ neceſſariæ ad bonum, præcipue publicum. In caſibus autem ſingularibus non facile poteſt regula aſsignari, quia quandoque propter aliquod bonum reipu.prætermittitur,& propter aliquam aliam cauſam rationabilem incidentem,ideo in adminiſtrante huiuſmodi iuſtitiam, & correctionem , neceſſaria eſt magna prudentia, & bona conſcientia, quam ſpirituſſanctus dirigit.

2 Correctionis fraternæ præceptum,cum ſit affirmatiuū,non ad ſemper obligat,ſed quando eſt articulus neceſsitatis,ſicut dare elemoſinam : ideo quādo aliquis eſt in mortali,& credis te ei poſſe prodeſſe probabiliter ipſum corrigendo , & non uis corrigere, mortaliter peccas,ſicut ſi morienté famæ, potens non paſcis. Si autem ex ſola negligentia, uel quia nō ſperas correctionem,uel quia times ne peior fiat, hoc omittis,non peccas mortaliter,niſi tanta eſſet negligentia,& proximi neceſsitas,quòd ratione notabilis damni proximalis,& magnæ negligentiæ, eſſet mortale,ac ſi ex intéione feciſſes . Contra enim proximi charitatem eſſet.

3 Si quis dimittat correctionem fraternam de peccato mortali,quando tenetur facere, uel propter timorem damni tēporalis , uel infamiæ, uel pœnæ corporalis, peccat mortaliter, quia ſalutem animæ,poſtponit his,quod eſt contra charitatem,

tatem, ſecundum Tho. ubi ſupra, & Ric. in. iiij. ſen. diſt. xix. Si autem differt correctionem, quia expectat tempus magis cõgruum, prudenter facit, quia omnia tempus habent. Si autẽ prætermittit correctionem de ueniali propter humanum reſpectum, non peccat mortaliter, niſi illud eſſet periculoſum ualde ad mortale. Item quãdo timore retrahitur a correctione de mortali, non tamen eſt tantus timor, quòd ſi omnino crederet peccatorem a peccato retrahere, quòd propter talem timorem ceſſaret a correctione, tunc tantum uenialiter peccat. Intellige etiam prædicta quando occurrunt nobis corrigendi. Non enim debemus quærere corrigendos, ex S. Tho. in. iiij. ſen. ſupra, & ſecunda ſecundæ. q. xxxiij. ar. ij. & ex Ric. & Pet. de pal. in. iiij. Et hoc præceptum etiam extenditur ad inferiores reſpectu ſuperiorum, quos tenentur corrigere cum reuerentia tamen, & humilitate, ſecundum Tho. ibi, & ſemper intellige teneri, quando ſperatur correctio, alias non. Et omnes ad hanc tenentur, quia unicuique Deus mandauit de proximo ſuo.

4 Tenentur etiam ſeruare ordinem datum a Chriſto Matth. xviij. ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ, ſupra, ar. viij. Dicit enim Chriſtus, (ſi peccauerit) ſcilicet de præterito. Igitur de peccato futuro non debet fieri ſecreta monitio, ſed ſtatim poteſt denuntiari, ut impediatur, quando aliter non poteſt obuiari. (In te), ideſt contra te, & te ſolo ſciente. Alias quando eſt publicum, poteſt denuntiari, quia non ſolum leſit cõ ſcientiam tuam, ſed etiam aliorum. Et hoc etiam ſi ſperaretur emendatio delinquentis, quia oportet ſatisfacere ſcandalo. Si tamen æque, & bene poſſet ſatisfieri non denuntiando, non eſſet denuntiandus. Item quando peccatum uergit in malum corporis, uel animæ aliorum, non requiritur ſecreta monitio, quia non tantum eſt in te, ſed in alios, ut eſſet crimen hæreſis, &c. alias, ſecreta monitio debet præcedere denuntiationem publicam.

5 Secundo, quando ſecreta monitio non prodeſt, & ſperatur correctio, dicatur prælato ut ſingulari perſonæ, ſecundum Arch. floren. & ſecundum Augu. in regula, quòd ſi hoc non prodeſt, inducantur teſtes, ſi ſperatur correctio. Quarto, ſi non audit eos, dicatur eccleſiæ, accuſetur prælato, ſi ſunt teſtes. Et ſemper ſeruanda eſt hæc regula, quòd quando potes

ſeruare conſcientiam, & famam proximi, teneris, ſi non utrunque, relicta fama ſerua conſcientiam: ex Thom. ſupra,&.q.de ueri.

6 Faciens contra prædictum ordinem, ut denuntiando prælato ante correctionem fraternam,ut frater confundatur,uel malitioſe,ut deprimatur, &c.mortaliter peccat, quia contra charitatem,& præceptum. Secus quando hoc ex ſimplicitate faceret,credens melius ſic poſſe corrigi,ſimiliter ſi ex in caute la dicat,dummodo infamia non ſequatur,ex.S. Tho. ſupra, quæ ſummopere cauenda eſt,ne pro poſſe ledatur.

7 Si prælatus præcipiat aliquod huiuſmodi ſibi reuelandum, debet intelligi ſecundum ordinem fraternæ correctionis, contra quem ſi præcipiat,non eſt ei obediendum, ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra:niſi præceſſerit infamia, uel ſemiplena probatio,ut quia eſt unus teſtis, tunc tenetur quilibet ſubditus deponere quicquid ſcit, licet non præceſſerit monitio,uel non poſſit probare,quia tunc uenit, nõ ut denũtiet,ſed ut teſtificetur.Fecit.c.j.de teſti. cog. cũ ibi notatis.

8 Si factum ſit publicum,& peccator occultus, ut quando homo mortuus reperitur, iubente prælato ante correctionem fraternalem reuelationẽ,non eſt ei obediendum,quia ſecundum Pet.de pal.in.iiij.ſen.diſt.xix.q.iiij. peccatum dicitur publicum,quando publicum eſt, quis illud commiſſerit, non autem ſi effectus ſit publicus,ſed bene prælatus poteſt percipere ſuper ueritatẽ dicenda,& ad inquiſitionem procedere, ſaluo tamen ſemper dicto ordine,& in generali præcipere,ſupra,Accuſatio.§.xxiiij.

9 Epiſcopo præcipiente reuelationem alicuius ſub pœna excõmunicationis,ſupra,Accuſatio.§.xxix.an, & quomodo, ſit ei obtemperandum quando probatio deficit.

10 Exiſtens in peccato mortali,ſiue ſit iudex eccleſiaſticus, ſiue ſecularis,ſecundum quòd determinat,S,Tho.ſecunda ſecundæ.q.lx.a.iij.& Caie.ibi,ſecunda ſecundæ,& Tab. uer. correctio.§.iiij.utens officio ſuo in his, quæ non ſunt ordinis,ſed iuriſditionis,quamuis ſit in mortali etiam publico,non peccat mortaliter per ſe loquendo,dum punit,& corrigit delinquentem, ſed per accidens ratione ſcandali, poteſt peccare mortaliter,ideo cum humilitate poteſt arguere, corrigere,& punire:nec ſequendus eſt,S.Thom.in.iiij.ſen.ſed in ſecunda

ſecundæ,ſupra. Qui uero eſt in mortali, prius deberet ſe corrigere,& inde alios,& dum ſiſtit in mortali, debet corrigere potius rogando,quàm increpando, & maxime quando peccatum ſuum eſt publicum. Sic enim non naſcitur ſcandalū. Nihil ergo facit in hac materia peccatum mortale, ſed ſcandalum,quod ſemper quantum poſsibile eſt debet uitari, ne ob malum exemplum,alij infirmi in præceps trahantur.

11 Multi ſunt caſus in quibus correctio poteſt diſsimulari, & etiam punitio,ut quando mali, a bonis non poſſunt diſcerni,quando propter talem punitionem timeretur ſciſma, uel ſcandalum, quando ſperatur emendatio ſine alia correctione,& breuiter quando eſſet aliquis bonus reſpectus, ex quo maius bonum probabiliter ſparetur,tūc ceſſatio a correctione non eſſet contra charitatem, & conſequenter non eſſet mortalis. Facit.c.commeſſationes,diſtin.xxiiij.&c.ipſa pietas, xxiiij.q.iiij.c.cum quis,ibi. Et quando mali proſunt eccleſiæ bonos excitando,& correctio non ſperatur, dimitti poteſt.

CORPORA SANCTORVM.

CORpora ſanctorum non poſſunt transferri de loco ad locum poſtquam tradita ſunt ſepulturæ perpetuæ,ſine licētia epiſcopi,in.c.corpora, de conſe.diſtin.j.uide infra, Reliquiæ.§.tertio.

CORPORALIA.

1 COrporalia debent eſſe de puro panno lineo,albo, & bene dicto ab eo,qui poteſt benedicere,non de panno tincto, uel ſerico.c.inconſulto,de con.diſt.j.quæ non debent tangi, neque ablui per fœminas.c. ſacratas.xxiij. diſt.& c. nemo,de con.diſt.j.el.ij.

2 Diaconi debent corporalia lauare, pro quibus debēt peluim nouam habere,& primam lotionem in ſacrario proiicere: in d.c.nemo,poſt primam ablutionem poſſunt lauari per moniales,& repetiari,ſecundum Pet. de pal. qui excuſat moniales in hoc,quod tamen uerum puto ubi eſt conſuetudo,quā opinionem ſequitur.Caie.in uer.mulier,in ſumma.

3 Corporalia poſſunt conſecrari per abbatem ſupra Abbas.§. viij.& generalem,ac prouincialem mendicantium ex priuilegio:ſupra,conſecratio.§.xij.

4 Corporalia poſt ablutionem non indigent re cōſecratione, licet amitus receſſerit, neque ſi aliqualiter repetientur, non

enim perdunt formam, etiam quòd alius amitus ponatur.

5 Corporalia debent teneri munda, ut præcipitur de cuſt. euca. c. relinqui, & c. ſtatuimus, & negligentes in hoc puniri debẽt, & peccant mortaliter, quando ita relinquunt immunda, ut res ruſticorum uideantur, ut etiam. d. Sil. in uer. Vaſa. De purificatoriis eadem uidetur ratio, quamuis ſubdiaconi ea tangant, & abluant, in ipſis enim aliquando imbibuntur ſtillæ ſanguinis Chriſti.

CORPORE VITIATVS.

1 Corpore uitiatus, in ordine, ad ordines ſacros reſpectu noui teſtamenti ſecundum Aſten. & canoniſtas, eſt mutilatus, ideſt qui caret membro, & habens membrum debile, ut oculum cœcum, uel manum aridam, uel aliud membrum inefficax, ſi eo careat, mutilatus dicitur.

2 Corpore uitiati ſupradicti, non ſunt promouendi ad ordines ſacros duplici ex cauſa, ſecundum Canones, Primo propter inhabilitatem ad officium exequendum. Secundò propter deformitatem ad ſcandalum tollendum, unde generaliter tenendum eſt, quòd uitium corporis quomodocunque prouenerit, ſi reddit inhabilem ad frangendum, uel contractandum hoſtiam, uel calicem, impedit promouendum, & promotum miniſtrare prohibet. Similiter omne uitium notabile in quocunque membro, ſcandalum generans, impedit, ut dicemus.

3 Item tene, quòd uitiatus corpore ex ſua culpa repellitur, nõ autem ſine culpa, ſecundum Ray. niſi ex deformitate, ſcandalum, uel inhabilitas proueniant, & in dubio epiſcopus iudicabit, ſecundum Inno. in. c. j. de cor. uitia. cum archidiaconi conſilio, ar. ibi. c. ij. iuncta glo. eo. in religioſis exemptis eorũ prælatus ordinarius.

4 Quando tale uitium nõ reddit inhabilem, nec multum deformem. eſt tunc diſtinguendum, quia uel euenit ſponte, & ſine cauſa iuſta, & tunc in quocunque membro fiat, repellitur, & promotus deiicitur: in. c. pœnitentes, diſt. lv. Hoſt. tamẽ dicit in apparatu, quòd ſi tale membrum eſt occultum, epiſcopus poteſt diſpenſare, niſi in caſtrato, & cum religioſo poteſt diſpenſari, ut pede ligneo celebret. Si uero uitium apparet, non niſi papa diſpenſat, quia uitiatus fuit in culpa. c. j. de corp. ui. Vel non euenit uitium ſponte, ſed caſu, & nõ gene-

rat nimiam deformitatem,& tunc poteſt promoueri,ut in.c. præsbyterum,de cle.ægro. Si tamen quando fuit uitiatus a caſu,dabat operam rei illicitæ,ſic non poteſt promoueri, ſecus ſi rei licitę,& uitium eſt in membris minimis,ſiue occultis,tunc non repellitur:in.c.qui parte,diſt.lv.non autem ſi in magnis,uel manifeſtis,ut in oculo,uel manu.c.ſi euangelica, diſt.lv.Similiter ſi modicum tantum generat ſcandalum, ut in.d.c.præsbyterum.Si autem ſponte, ſed ex iuſta cauſa, ut propter ſanitatem ſit priuatus aliquo membro,ſiue occulto, ſiue manifeſto,ſi propter hoc redditur inhabilis, uel multũ deformis repellitur,ut ſupra.Si uero,non ſit propter hoc inhabilis,nec multum deformis,non repellitur, nec promotus reiicitur,nec eſt neceſſe,quòd mẽbrum abſciſum ſecum portet,ut quidam abſque ratione dicunt.

5 Amittens ungulam policis dando operam rei illicitę,ſine diſpenſatione celebrare non poteſt,quod trahitur per contrarium ſenſum,ex.c.ſi.iuncta glo.de corp.ui.

6 Habens membra ſuperflua,etiã ſi ea abſciderit,non propterea repellitur,niſi ex hoc proueniret inhabilitas,uel nimia defor mitas,ut ſupra,ſecundum glo.in.c.partem,diſtin.lv. & Hoſt. quia talis non eſt propriæ mutilatus,uel colobon.

7 Claudũ a natiuitate,uel ſine culpa ſua, qui ad altare ſine baculo accedere poteſt, conſuetudo non repellit ſaluis prædictis:ar.in.c.nullus,de conſe.diſt.j.

8 Cœcus a natiuitate,etiam uno tantum oculo,repellitur, ſecũ dum Arch.quod probat per.d.c.ſi euangelica,de habẽte maculam in oculis,& de gibboſo,leproſo, iudica ſecundum regulam generalem ſuperius datam.Furioſus autem,lunaticus caducus,& dæmoniacus,non debẽt promoueri,etiam poſtquam fuerint liberati, ſecundum glo.in.c. communiter,diſt. xxxiij.&.c.maritum.Promoti uero,ſi ſunt omnino liberi,expectato tempore ad arbitrium boni uiri, poterunt exequi,ſi autem non ſint omnino liberi,iudica ſecundum regulam ſuperius datam,quę ad quam plures caſus ualet.Hermofrodita quomodocunque,non admittitur, & ordinatus repellitur,licet magis ad maſculinum uergat,& characterem habeat,ſecũ dum Gul. Quomodo autem in his diſpenſatur ſupradictis caſibus,infra,uer.diſpenſatio.§.xxij. Vide etiam Tho.iiij.ſen. diſt. ix.ar.iiij.ql.iij.ad.iij. Tales promoti, a beneficio non re-

pelluntur,ne addatur afflictio afflicto.vij.q.j.c.percusſio,ſed dabitur adiutor ſi per ſe non poteſt. De eo qui nullo modo poteſt bibere uinum,dicitur quòd ordinari nõ debet, neque ordinatus celebrare,quia non poſſet perficere ſacramentum ſumẽdo ſanguinem.Neque fœmina promoueri poteſt, quia ordinis huius capax non eſt,ſecundum Gul.

CREDERE.

1 CRedere in Deum ita eſt neceſſarium omnibus habentibus uſum liberi arbitrij,quòd qui non credit,eſt in mortali,quia ſine fide eſt impoſsibile placere Deo.Hebre.vj.

2 Credere articulos fidei explicite,maxime illos, qui ſolemnizantur in eccleſia,omnes Chriſtiani ſub præcepto tenentur, ut miſterium trinitatis,incarnationis,paſsionis,& huiuſmodi,alia autem implicite,ſed magis,& minus,ſecundum perſonarum qualitatem,ſecundũ Tho. ſecunda ſecũdæ.q.ij.ar.vij.

3 Quilibet habens officium docendi fidem,ut prælati,prophetæ,ſacerdotes,doctores,prædicatores,tenentur credere explicite totalem diſtinctionem articulorum,ſecundum ſubſtantiam,non autem alij,ſecundum Tho.ueri.q.xiiij.ar.xj. Nullus poteſt excuſari ſi non credit, infra fides.§.ij. Credere autem eſt cum aſſenſu cogitare,ſecundum quòd a uoluntate determinatur ad unum,ex Tho.ubi ſupra.

Crapula, in uer.gula.

Chrĩſma,ſupra confirmatio.

CRVDELITAS.

CRudelitas qua quis modum puniendi excedit notabiliter,mortale peccatum eſt:quia contra bonum proximi,& contra ordinem iuſtitiæ,quæ modum in delictorum punitione ſtatuit,& ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.clix.ar.j. opponitur directe uirtuti clementiæ.

CVRIOSITAS.

1 CVrioſitas cum importet inordinatum appetitum cognoſcendi,ſiue per intellectum,ſiue per ſenſum,peccatum eſt, quia pluſquam ratio dictet,appetitum protrahit. Non eſt autem peccatum mortale ex ſe,ſed ex adiuncto, ſecũdum Caie. ibi,& hoc multis modis.Primo ſi ordinetur ad finem qui ſit mortale peccatum , ut qui uult ſcire quomodo fiant uſuræ paliatę,ut eas faciat.Secundo,quando uult ſcire a quibus nõ licet,ut a dæmonibus , a quibus prohibetur ſcire.xxvj.q.j.c.

illud. Tertio, quando uult ſcire quæ non licet, ut dicta in cõfeſsione, uel alia ſecreta, &c. & ea, quæ prohibentur adiſci, & doceri, ut artes magicæ, & huiuſmodi, quia eadem culpa eſt adiſcere, quæ, & docere, in. l. culpa. C. de male. & ma. niſi aliquis bonus finis excuſet, ut ad impugnãdum. Facit. c. nec mirum. xxvj. q. v. Quarto, uelle uidere ea, uel cognoſcere, quorũ cognitio, eſt alicui periculoſa cadendi in mortale, ut uidere coeuntes beſtias, uel homines, uel ſcire modos ſecretos agẽdi turpia, uel huiuſmodi, tunc curioſitas in tali eſſet peccatũ mortale, quia exponere ſe mortali probabiliter, eſt peccatum mortale, ſecus quando non eſſet tale periculum. Ideo quòd uni poteſt eſſe mortale, alteri poteſt eſſe ueniale, uel nullũ. Quinto, ſi propter curioſitatem omittat ea, ad quæ tenetur ſub præcepto, ut miſſam, confeſsionem, uel ſtudere ea, quæ tenetur, &c. ſicut multi clerici propter curioſitates poetarum, &c. non uacant ſcripturis, & canonibus, quos tenentur ſcire. Facit ca. non ne, diſt. xxxvij. Sexto, quando facit prohibita, uel patitur, ut experiatur aliquid ſicut mulier ut experiatur delectationem cum uiro, uel ex curioſitate facit incantationes, &c Septimo, propter ſcandalum, ut quando quis uult ſcire quid dixit talis de eo, & eſt curioſus ualde in hoc, peccat, quia exponit ſe ſcandalo ſecuturo, quia dum ſciet talem maledixiſſe de eo, mouebitur ad odium, uel perſecutionem contra eum. Ex his regulis, poterit quis facile uidere, quãdo eſt curioſitas mortalis, uel uenialis.

2 Velle uidere aliquod, quòd ex ſe mortale eſt, quando non placet ſibi illud, nec eſt periculum probabile, quòd quis ruat in peccatum propter hoc, nec, quòd actus ille quantum ad deformitatem placeat ſibi, ſed ex nouitate rei cupit uidere, ut quando aliquis irruit ſuper aliquem ut interficiat illum, talis curioſitas non eſt mortalis, niſi quando eſſet prohibitum talia uidere, quia non uult hoc malum fieri ut uideat, ſed dũ fit uult quis uidere, tantum ex curioſitate. Concor. Arch. flo. ij. parte. ti. iij. c. vij. §. xj. Secus quando ex tali inſpectione, daretur animus malefactori, uel quaſi approbaretur factum, uel graue malum imineret corporis, uel animæ. Et Tho. ſecunda ſecundæ. q. clxvij. ar. ij. ad. ij. conſentit. Curioſitas non uidetur addere peccato differentiam talem, quæ ſit neceſſaria ad confitendum, ſed ſufficit peccatum mortale exprimere.

CVSTOS.

1 CVſtos in triplici differentia inuenitur, quidam ſine mercede, ſed gratis cuſtodit, quidam accipit mercedem, ſed non ſpecialiter pro cuſtodia, quidam accipit mercedem ſpecialiter pro cuſtodia rei. Primus tenetur de dolo, & lata culpa tantũ, quia gratia alterius cuſtodit. Secundus, tenetur de dolo, lata culpa, & leui. Tertius, tenebitur etiam de leuiſsima, ſecundũ glo. in. l. qui mercedem. ff. loca. Aduerte quòd quando ſumus in contractu, in quo quis tenetur ſolum de dolo, & lata culpa, ut in depoſito, acceptio mercedis pro cuſtodia, facit ut teneatur de leui, & ſic intelligitur. c. bona fides, de depoſi. Si uero ſumus in contractu, in quo tenetur de leui culpa, ſicut in locato, quando res non requirit diligentiſsimam curam, ſic acceptio mercedis pro cuſtodia facit ut teneatur pro leuiſsima, & ſic intelligitur. d. l. qui mercedem, & tenetur etiam de culpa eorum, quorum opera utitur, ſi ipſe diligentiam non adhibuit. l. ſi merces. ff. loca. §. qui columnam.

2 Qui locat operas ſuas in re, quæ curam diligentiſsimam requirit, ut in gemma pollienda, uel ueſte precioſa incidenda, & huiuſmodi, tenetur etiam de leuiſsima: in. d. §. qui columnam, alias de leui tantum, ut in dicta glo.

3 Cuſtode negante, ſuo dolo, uel negligentia amiſsiſſe rem, in foro iudiciali, & contentioſo, ipſe cuſtos probabit, ſecundũ glo. in. d. l. qui mercedem, ſecus in conſcientia. Idem dic de cuſtode carceris, & in depoſito. ff. de cuſto. & exhibẽ. re. l. ulti. In aliis autem caſibus regulariter, qui dolum allegat, probare debet: in. l. quotiens. ff. de proba.

4 Si quis conducit equum, & patronus equi mittit famulum pro cuſtodia illius, & conſtat hoc feciſſe a principio, conductor non tenebitur pro cuſtodia. Si autem locauit equum, & famulum, negligentia famuli non excuſat dolum conductoris, antequam reſtituat equum famulo, ſecundum gloſ. §. ſi de me. l. ſi ut uero. ff. commo. Si autem pòſt reſtitutionem equi famulo, equus pereat, non tenebitur conductor: in. l. Si mei cauſa. ff. commo. De hoc, infra locatio. §. xxij. Depoſitũ, §. ij. Violentia per teſtes probari debet, ſecundum Pan. in. c. ſuper eo, de his qui ui. me. res uero amiſſæ, & earum ualor iuramento,

DAMNVM.

1 DAmnum eſt ex hoc,quòd aliquis minus habet quàm debeat habere,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ. q. lxij. ar. iiij.& dare damnum,uel occaſionem damni, & periculi, eſt ſemper peccatum,uel mortale,uel ueniale,ſecundum uoluntatem dantis,uel quantitatem damni. Qui enim parum dãnificat,uolens tamen damnificare multum ſi poſſet, mortaliter peccat: & qui multum damnificat mortaliter peccat, quia proximum multum offendit, quod eſt contra charitatem, & iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, ut infra. Reſtitutio.§.xxj.

2 Omnes qui ſunt cauſa damni continentur in his uerſibus. Iuſsio, conſilium, conſenſus,palpo,recurſus,participãs,mutus,non obſtans,non manifeſtans: de quibus dicetur infra, quomodo tenentur reſtituere, in uer. Reſtitutio.§.iii.& ibi uide Caie. quomodo bene declarat. Damna reſarciri debẽt. C.ad.l.Iuliam, de ui pub.l.ſi quis â ſe fundum, ſi tamen doloſe, uel ex culpa ſunt data.

DEBITVM CONIVGALE.

1 DEbitum cõiugale.i.copulam inter coniuges,exactus reddere tenetur ſub præcepto, ſecundum docto.& Tho. & Apoſtolum.I. cor.vij.niſi rationabilis cauſa excuſet, de quibus cauſis loquitur Pe.de pa.iiij.ſen.d.xxxij.

2 Prima cauſa excuſans à redditione debiti eſt in potentia,ſiue per coitum præcedentem, ſiue per ieiunium moderatũ, ſiue propter aliam cauſam licitam, quia impoſsibilium nulla eſt obligatio.ff.de re.iu.l.poſsibilium. Et ſecundum Ric. mortaliter peccat,qui modo indebito,reddit ſe impotentem ad hoc,& ſcienter,ſecundum etiam Ar. flo. quia facit contra iuſtitiam. Immo non eſt conſulenda uxori talis pœnitẽtia, per quam uiro reddatur deformior,aut præiudicet proli,ſecundum eundem Ar.flo.

3 Secunda cauſa eſt,quando reddenti periculum mortis, uel infirmitatis notabilis imminet. Redditio enim debiti intelligitur,non ſolum ſalua conſiſtentia perſonæ, ſed ſanitatis, ſecundum Caie.in uer.matrimonium. Vnde quando iudicarent medici de infectionis periculo, ſiue in caſu lepræ, ſiue in alio,non tenetur tunc debitum reddere. Et per hanc regulam,multos poteris ſoluere caſus,ut in laboratibus mor-

bo gallico,uel alio,infra,matrimonium.§.lxix.

4 Tertia cauſa eſt adulterium, quia adulterans perdit ius petendi debitum,& continens poteſt quo ad thorum adulterantem dimittere, de quo infra, uer.matrimonium.§.lxix.& ſupra, Adulterium.§.iiij. Et ſi accuſata uxore pendeat lis de adulterio,ſecundum Ric.ſi notorium eſt,ideſt ſibi notum illam eſſe adulteram, uir nec exigere,nec reddere debet, alioquin peccaret mortaliter,niſi forte abſtinere ab adulterio uellet,& agere pœnitentiam, quo caſu poteſt eam ſibi reconciliare,ut in.c.i.xxxij.q.i.Et ſi eccleſia præcipiat redditioné debiti,non tenetur, ſi infra,paucos dies poteſt probare: ar.c. ſolet,de ſen.ex.in.vj,ſecus quando probare nó poteſt. ar. xi. q.iii.c.i.infra,diuortium.§.vij.

5 Quarta cauſa eſt,quando alter coniugum uult religioné intrare,quia reddere non tenetur ſtatim,ſed debet ſtatui tempus,infra quod ingrediatur.in.c.ex publico,de conuer.coniug.i.infra duos menſes,& ſecundum Tho.ubi dicit Pa.poſt gl.illud tempus iudicis arbitrio fore taxandum. Quod ſi nó uult intrare religionem, habet debitum tempus ad parádas debitas ſolennitates. Vnde ante benedictionem non tenetur reddere.

6 Quinta cauſa eſt locus ſacer, in quo non licet exigere, nec reddere debitum,etiam tempore obſidionis, quia locus pollueretur,& eſſet peccatum ſacrilegij. Nec etiam in loco publico debet reddi, quia honeſtas humanæ ſocietatis, hoc non permittit,quæ ſeruari debet.

7 Sexta cauſa eſt,quando modo indebito exigitur,ut uiro ſuccubo,& uxore incuba,uel alio modo periculoſo de non generando,aut inhoneſto,aut indebito tempore, ut tempore menſtruorum, de quo dicunt quidá quòd ſi menſtrua ſunt perpetua,non eſt peccatum reddere, nec exigere.ſ.mortale. Si uero ſunt naturalia, tunc eſt mortale in exigente ſcienter. niſi forte timeret labi in fornicationem, & propter hoc petendo non peccaret mortaliter, reddere tamen deliberate exigenti, tenetur,quamuis aliquando impotentiam ſimulare poſſit,dum non timetur maius malum: ſuam tamen immunditiam uiro non tenetur iudicare.Cai. tamé ubi ſupra, dicit quòd tempore menſtruorum,neque reddendo, neque exigendo eſt mortale, quia nulli facit iniuriam, qui utitur

iure ſuo,cui conſentit Pe.de pa.ſupra.Sil.tamen in uer. debitum.§.vj.contrarium concludit, dicens quòd in muliere exigente tempore menſtruorum naturalium,ſemper eſt mortale,quia illo tempore non ita imminet periculum corruptionis,ſicut uiro. Opinio tamen Caie.magis uidetur rationabilis, infra matrimonium.§.lxviij.

8 De tactibus impudicis inter coniuges,multi multa dicunt; ex quibus,quæ mihi magis uera uidentur excerpſi. Vel enim ordinantur huiuſmodi tactus ad coitum,& ſic nõ ſunt mortales, ſicut nec ipſe coitus, uel non ordinantur,& tunc, uel fiunt tantum ex amore coniugali,ut oſcula,amplexus,&c.& ſic non ſunt mortales,quia non libidinoſi, uel fiunt ex libidine,& tunc aut non cogitant de coitu,& ſunt in loco apto ut in lecto,& ſic non eſt mortale,uel cogitant de non conſumando coitum, uel non ſunt in loco apto ad conſumandũ illum actum, ſed ſolum propter uenercam delectationẽ hoc faciunt,& tunc eſt mortale,quia omnis actus uenereus, qui non eſt coitus, uel ad illum ordinatus actu, uel habitu, inter coniuges eſt mortale.Caie.enim ſupra dicit quòd tactus huiuſmodi quando fiunt ratione uſus matrimonij ſunt liciti,quando uero in huiuſmodi tactibus nil aliud intenditur niſi delectatio, & periculum de pollutione in altero coniugum nõ eſt, non ſunt mortales,ſed ſuperflua delectatio, ſi uero cum periculo pollutionis in altero ipſorum fiant, dicendum eſt ſicut de multum bibentibus uinum cum periculo ebrietatis,& peius hic. Ideo ſi perſona eſt experta ex ſimilibus tactibus ſe fuiſſe pollutionem ſæpe paſſam, & aduertit periculum,& non obuiat,etiam ſi non ſequatur pollutio,neſcio eam à mortali excuſare,& hæc uidetur bona reſolutio,mihique placet.

9 Qui incepit actum coitus,& ſentit ſe corrumpi, ſi retrahit ſe à conſummatione actus,etiam altero coniuge conſentiente, peccat mortaliter, ſi ex hoc ſequitur, uel ſit periculum ſequi pollutionem extra uas,quia eſt contra naturam: ſecus quando non eſſet tale periculum pollutionis, neque in uiro, neque in muliere, & in hoc ſenſu intelligo Pe.de pa.ſupra, dicentem,quòd non eſt mortale ſe retrahere ante complementum actus ne ſeminet,propter prolis multiplicationem.

10 Nullum tempus ſacrum impedit debiti redditionem, ſecun

dum Pet.ſupra, uel petitionem de neceſsitate, licet ſit bonum his diebus ab exactione abſtinere, ſecundum Caie. ſupra, ut ad contemplationem ſit maior aptitudo.

11 Quia debitum aliquando petitur uerbis expreſsis, aliquando interpretatiuis, aliquando nutibus, aliquādo aliter, ideo quando alter coniugum aduertit ſocium petere aliquo iſtorum modorum, tenetur reddere.

12 Reddere debitum ante benedictionem non eſt mortale, niſi fiat in contemptum, uel ratione ſcandali, ſecundum Cai.ſupra, & S.Tho.in.iiij.ſupra.Inno.& Ant.in.c.i.de ſpon. quia licet conſuetudo habeat uim legis, non tamen ſemper lex obligat ad mortale, niſi ſit præceptiua.in.c.generali, de elec.in vj.licet aliqui teneant contrarium, ut Ar.flo. Gul.&c.

13 Habens uotum caſtitatis ſimplex, ſi contrahit, tenet matrimonium, tamen poteſt conſummationem matrimouij, exactus expreſſe, uel interpretatiue, tenetur reddere, petere aliquo modo non poteſt ſine mortali, quia quantum in ſe eſt, tenetur uiuere caſte, & diſpenſatio in hoc ad papā ſpectat, quia eſt uotum continentiæ, tamen quando adiri non poſſet, epiſcopus poſſet, ut Gul.dicit hæc, ſecundum Caie.ſupra, & ratio peccati in petendo eſt, quia uotum eſt de negatiuo, quod obligat ad ſemper.

14 Qui uouit religionem ingredi, & perſeuerare, ſi poſt ducat uxorem, & conſumet, licet mortaliter peccauerit, tamen poteſt poſtmodum petere debitum ſine mortali, quamuis habeat uotum ſimplex, quia uotum iſtius eſt affirmatiuum de religionis ingreſſu, & non de ſeruanda caſtitate, niſi cum fuerit religioſus, Caie.ſecunda ſecundæ.q.lxxxviij.ar.iii. uotum autem illius eſt de non exercendo actu uenereo, ſecundum Caie.ſupra, licet hoc non placeat canoniſtis.

15 Affinitas ſuperueniens contracto matrimonio impedit petitionem debiti in eo, ex cuius cauſa uenit, ut ſi titius cognoſcat uxorem fratris ſui, illa non poterit petere debitum, uel conſanguineam uxoris ſuæ, & tunc ipſe nō poterit amplius debitum exigere, licet matrimonium nō ſoluatur, epiſcopus tamen in hoc poteſt diſpenſare, ſecundum Pe.de pal. ſupra, licet Ar.flo. dubitet, intellige quando non adeſt poſsibilitas adeundi papam.

16 Reddere debitum, uel exigere, altero coniugum manente in

adulterio, eſt mortale, ſecundum Ric. etiam ſi ſit occultum, ſecundum aliquos, dummodo ſit notum ſibi, quia eſt cõtra ſtatutum eccleſiæ. c. ſi quis uxorem. xxxj. q. ij. tamen fallit hæc regula in multis caſibus. Primo, ſecundum Tho. in. iiii. ſen. ſupra, quando innocens exigit timore ſuæ incontinentiæ, non enim tenetur quis cum ſuo periculo ſocium corripere. Secundo, ut dicit Hug. quãdo ex hoc in peius proficeret, uel nihil, uel ſcandala ſuſcitarentur, quia ordinatio eccleſiæ non eſt facta propter malum, ſed propter bonum. Tertio, ſecundum Pe. de pal. ſupra, quando adulterium eſt occultum, & continentia non proficit ad correctionem, quę fuit cauſa huius conſtitutionis. Quarto, quando eſt ſpes de correctione ſtatim fienda. Quinto, quando uir poteſt incorrigibilẽ uxorem includere ne quis intret ad eam, ſecundũ Pe. de pal. Sexto, quando propter hoc, uir timeret ne uxor ſe proſtitueret. Prius tamen negotium exponi deberet his, qui ſciunt hanc eſſe fornicariam, ne ex hoc ſcandalizarentur. De muliere autem terga uirum non ſic eſt dicendum, ſecundum Pe. de pal. quia illa non facto, ſed uerbo, tenetur uirum corrigere, & ueriſimile eſt, quòd quanto magis ad illam accedit, tanto minus ad meretricem uadit, ideo non tenetur uirum dimittere, niſi quando uellet eam modo non naturali cognoſcere, aut quando ex cohabitatione, eius peruerſio timeretur, quo caſu debet, eum etiam quo ad domum deſerere, ne peruerſionis periculum interueniat.

17 Adulterans, licet exigere non debeat in foro animæ, niſi purgata ſua culpa, ſecundum Rai. quia ius petendi debitum perdidit, exactus tamen reddere tenetur. Non enim eius culpa alteri præiuditium inferre debet. Multi tamen ſunt caſus, in quibus alter coniugum adulterantem non poteſt dimittere, neque negare debitum, de quibus infra. Diuortiũ. §. iiij.

18 Coniuges poſt redditionem debiti poſſunt ſumere communionem, ſecundum Tho. iiij. ſen. d. xxxij. ar. i. ad. i. licet eſſet bonum differre uſque ad diem alteram propter maiorẽ deuotionem, niſi propter neceſsitatem, uel ſcandalum.

19 Vxor poſt uotum ſimplex mariti, non tenetur ei reddere debitum, licet non poſsit alteri nubere, ſecundum Th. iiij. ſen. d. xxvij. neque alter coniugum poteſt uouere de non reddendo debitum ſine conſenſu alterius, quia eſſet contra præ

çeptum Dei,& iuſtitiam, neque de non petendo, quia fieret oneroſus alteri,ſi ſemper alter petere deberet,ſecundũ Tho. iiij.ſen.d.xxxii,q.iiii. & alter coniugum non conſentiens uoto alterius de continentia, non peccat, ne præiudicet ſibi. Tho.ibi, ad.ii.Immo uota coniugũ occulta de caſtitaie ſeruanda,non ſunt approbanda,quia periculoſa, quòd in iudicio eccleſiæ non poſſunt probari.Tho.ſupra.

10 Si quis accipit bertam cladeſtine,& ſecundam in facie eccleſiæ,reddet debitum nõ ſecundæ, etiam ſi excommunicetur, quia non eſt eius uxor,ſed primæ,ſi ſine ſcandalo poteſt. Si autem ſcandalum imminet,non reddet,neque primæ,neque ſecundæ, licet poſsit cogi per eccleſiam ad cohabitandum cum ſecunda, nõ tamen ad reddendum debitum,ſed potius debet excommunicationem ſuſtinere. Vide infra, matrimonium, aliqua.

DECIMAE.

1 DEcimæ ſolui debent ubi conſuetum eſt, aliter peccatum mortale ſacrilegij incurritur, ex ſuo genere, ex imperfectione actus in re minima, eſt ueniale. Vbi autem non eſt conſuetum,ſecus eſt,ſalua tamen cura ſui paſtoris, ſi aliunde non habet unde uiuat,quia tunc ſubditi tenentur, quilibet pro rata ſua prouidere ut habeat, unde honeſte, ſecundum ſui ſtatus decentiam poſsit uiuere,etiam nulla conſuetudine ibi exiſtente,ſecundum Caie.ibi.

2 Quo tempore debeant ſolui decimæ ſtandum eſt conſuetudini, & etiam in quo loco, ſecundum quòd eſt approbata, & præſcripta, & hoc communiter tenetur, & ſecurius. Et ſi pereunt, pereunt illi, qui eſt in mora, & ſi non appareat de conſuetudine ubi ſoluantur,debent portari ad domum recipientis,quia ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxx,iii.a. ij. ad.iiii.debitor adueniente termino, debet quærere creditorem, aliàs eſſet in mora,cum terminus ipſe interpellat. Nec debent deduci expenſæ, etiam factæ in colligẽdis fructibus. in.c.cum homines,de deci. &.c.tua, neque ſemen deducendum eſt,ſecundum Hoſt. De perſonalibus, quæ inſurgũt ex rebus iam decimatis deducuntur expenſæ, aliter non. in.c. paſtoralis,eo.ti.

3 Sacerdoti etiam diuiti,ubi eſt conſuetudo, debent ſolui decimæ,ſecundum Tho.quol. vj.q.v.ar. iiij. Vbi autem nõ eſt

conſuetudo,& eccleſia petit,debent ſolui, quia talis obligatio non poteſt quacunque conſuetudine præſcribi, ut ſi petuntur,non ſoluantur, quia de iure diuino eſt, ut miniſtris eccleſiæ prouideatur: & in hoc conuenit Tho. quol.vj. ſupra,ſecunda ſecundæ.q.lxxxvij.Hoſt.in.c.à nobis,eo.ti. Inn. notat unum dictum Gul.dicentis,quòd eccleſiæ acceperunt ſemel totam decimam,cum receperūt poſſeſsiones ſufficientes ad earum neceſsitates,& ſic poſſet dici,quòd continue recipiunt decimas.i.redditus ratione decimæ, quòd ſi eſt uerum,tota quæſtio eſt ſoluta,quia non amplius poſſunt petere,& credo ſic eſſe,cum uideamus omnes eccleſias, epiſcopos,& prælatos diuites de poſſeſsionibus.

4 Omnes tenentur ad decimas niſi ſint exempti, etiam clerici de propriis prædiis, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ. quæ. lxxxvii.ar.iiii.& c.à nobis, de deci. Et quando res non decimata uenditur, tam à uenditore, quàm ab emptore poteſt exigi,ar.in.c.monemus.xii.q.ii.& Tho.ſecunda ſecundæ, ſupra,etiam de furatis per negligentiam poſſeſſoris, decimæ ſolui debent,ſecundum Tho.ſupra. Quòd ſi ſacerdos ſit diues,& non indigeat decimis,non tamen uidetur quòd poſſit relaxare decimas homini diuiti, ubi tenetur ſoluere, ſed debet recipere pro pauperum ſuſtentatione,aliter eſt infidelis diſpenſator relaxando diuiti, quod tenetur dare pauper infra,Reſtitutio,uide aliquid. Sed quia in ſolutione decimarum attenditur cōſuetudo,ideo ſatis dictum ſit relictis aliis iuribus,ad quæ te remitto,ſi plura ſcire uolueris. Quomodo retrahentes à ſolutione decimarum excommunicātur, infra, Excommunicatio.50. De rebus male acquiſitis quàm obnoxia ſunt reſtitutioni non debetur decima, ſecus de agro, ex uſura empto.

DEFENSIO.

1 Defenſio manualis dupliciter eſt illicita. Primo, ſi fiat ex intentione, & animo lædendi offenſorem,quia fieri debet ut defendat, & ſi aliter non poteſt fieri defenſio niſi lædatur inuaſor,debet illum lædere, ita quòd læſio ſequatur ex neceſſaria defenſione, & peccant mortaliter, qui non curant ſeruare illæſos inuaſores,cum poſſunt aliter defenſionē exercere. Secundo,cum uim ui repellunt, ſed non cum moderamine inculpatæ tutelæ ex propoſito, quia ſi quis putat

ſe defendere cum moderamine, & non aduertendo,aliqualiter excedit, aut non peccat, aut leuiter, quia actio exterior accenſa non omnimode ſubiacet menſuræ,hæc Cai.ibi.

Quomodo autem fiat,uel quàm ſit hæc moderatio,uide gl. in.l.ſi ex plagis.ff.ad.l.aquiliam. Primo oportet quòd agreſſus ſine armis, ſed cum pugno, uel paruo baculo, non reſiſtat armis. Secundo, quòd hoc fiat incontinenti, & non ex interuallo. Tertio, ut fiat cauſa defenſionis, & non uindictæ. Sed quo ad primum,non poteſt dari certa regula,quia aliquando plus poteſt agreſſor pugno, quàm agreſſus enſe. Quo ad ſecundum diſtingue, quia ſi uis infertur perſonæ, poteſt quis incontinenti percutere ante quàm percutiatur, ad euadendum percuſsionem, uel iniuriam,quia hoc eſt iniuriam repellere,plus quam inferre, quod tamen Bar.l. imitat,ſi uerisimilia præcedunt inditia,& actus manifeſti, quòd ille uolebat percutere,uel offendere, & iſte alter alio modo non poterat ſe defendere. Facta autem iniuria perſonæ, nõ eſt licitum percutere etiam incontinenti, quia non eſſet defenſio, ſed uindicta, niſi ſecundum Inno. geminata percuſſio timeretur. Et ſi percuſſus, percuſſorem iam nolentẽ percutere inſequitur,& uulnerat, non punitur ut doloſus, ſed ut culpabilis,ut in.l.i.ff.ad turpi.Si autem uis infertur rebus, ſecundum Iac.de are.uel res uia iudicii recuperari poſſunt,& tunc non licet percutere,etiam ſi res aliter ſalua eſſe nõ poſſet. Si autem uia iudicij reparari non poſſunt, dicit ſecundũ aliquos quod licet, & hoc uerum puto.ſ.quòd etiam liceat pro defenſione occidere in continenti.ff.ad.l.cor.de ſic.l. furem,quia non eſt uindicta,ſed defenſio. Hoc etiã tenet Sil. Excommunicatio.vi.,§.iiii.caſu.ix. Idem tenet Inno.in. cap. olim de re.ſpo.tam pro propriis rebus,quam alienis, quando iniurioſe rapiuntur.quia ſecundum eum licitum eſt propter hoc mouere bellum. Intellige tamen incontinenti antequam ad alia diuertat, & iam exportauerit.

Percutere etiam licet inuaſo, quando fuga eſſet ſibi iniurioſa defendendo,& non tenetur fugere, ſecundum Pa.in. d.c. olim,ſecus quando non eſſet iniurioſa notabiliter, ſecundũ eundem,ſed Barto.indiſtincte tenet, quòd non tenetur fugere,in.l.item apud labionem.ff.de iniur. & conſequenter poteſt percutere repellendo. Et hoc omnibus eſt licitum, tam

laycis,

laycis,quam clericis,quia de iure naturali eſt, ſecundum Ioã. de lig.& in omni loco eſt licita etiam in eccleſia,quæ nõ pollueretur forte,qa effuſio ſanguinis non eſſet iniurioſa,quod requiritur ad pollutionem.c.uno,de conſe. eccl.in.vj. ſupra, conſecratio.§.v. Licita eſt etiam omni occupato in quocũque officio etiam celebranti.vij.q.j.c.illud, excepto officio baptizandi quando dimittendo pro defenſione certum eſſet ipſum baptizandum ſine baptiſmo mori debere,quia bonum animæ præponitur bono corporis, & maxime ſi eſſet proprius ſacerdos baptizans,ſecundum Io.de lig.

4 Talis defenſio contra quemcunque inuadentem iniuſtæ,eſt licita,quia naturalis,ſiue fiat contra ſuperiorem, ſiue iudicẽ limites legis excedentes.Secus quando,ſecundũ legem agũt, quia tũc non licet eis reſiſtere.c.qui reſiſtit.ij.q.iij.Et non ſolum pro ſeipſo talis defenſio licet,ſed etiam pro amicis,coniunctis,& pro quolibet de pópulo,ſecũdum Bar.in.l.ut uim, ſed not.quo ad pœnam,ſecundum Io.de lig.quòd occidens, uel mutilans defendendo ſe, uitat irregularitatem,non autẽ ſi alterum etiam patrem,& huiuſmodi, ut not.gl.c.furioſus, de homi.cle.Et defendendo ſe,& patrem, & matrem, uxorẽ, filium,uel filiam,uitat excommunicationem ſi clericum percutiat,ſecundum Inno.non autem defendendo extraneum. Sed hoc uidetur ualde durum, quòd quis non peccãdo mortaliter nec dando operam rei illicitæ,incurrat excommunicationem,& quia dictum eſt eſſe licitum quemcunque defendere cum debito moderamine, ideo non uidetur incurrere excommunicationem etiam percutiendo clericum hoc modo,quia non fit diabolo ſuadẽte.xxvij.q.iij.c.Si quis. Poteſt enim is ſibi facere conſcientiam mortaliter non peccaſſe, ergo nec excommunicationem incuriſſe.

5 Ex his inferri poteſt, quòd ſi quis aufert ui, & incontinenti rem ablatam ſibi a clerico,non incidit in canonem, quia nõ facit ſuadente diabolo,ſed ſecũdum ius naturale: niſi res eſſet uolentis rapere,& non tenentis,& nolentis reſtituere,ſecundum Io.de lig.qui allegat Inno.in.c.ij.de reſt.ſpo.& non ſolum licet percutere, ſed etiam occidere cum moderamine tamen ſi inſurgat contra defenſorem raptor.Arch.in.c.ſi perfodiens,de homi.uer.defenderit.

6 Quid ſi clericus rapuit equũ meum, & fugit cum illo, & ali-

ter non poſſum habere niſi illum ſagitta, uel aliquo alio inſtrumento occidam, dicunt quidam quòd licet occidere, etiã ſine excõmunicatione, ſicut uidemus pro tẽporalibus quotti die bella moueri, quod fieri non poſſet in conſcientia, ſi eſſet contra legem Dei, & Sil. in uer. Excommunicatio. vj. caſu. iiij. §. ix. Inno. etiam extendit hoc ad expulſionem de domo, de qua clericus nolens recedere poteſt percuti, &c.

7 An pro defenſione rerum ſuarum liceat alium interficere, ui de Caie. ſecunda ſecundæ. q. lxiij. ar. vij. quia concludit licere, quia quis plus curam habere rerum ſuarum quæ ſunt adminicula, uitæ propriæ, uirtutis, & fœlicitatis, quàm uitæ alienæ tenetur, & ibi ſoluit rationem in oppoſitum.

DEGRADATIO.

1 DEgradatio actualis poteſt fieri ſine numero epiſcoporũ, ſecundum Ge. in. c. degradatio, de pœ. lib. vj. non autẽ uerbalis, quæ oportet fieri a primo epiſcopo, cum debito numero epiſcoporum, ut in tex. & glo. d. c. degradatio. De forma, & modo degradandi, uide in. d. c. degradatio. & in paſtorali, & de numero epiſcoporum, quæ ad confeſſorem parum pertinent.

2 Per actualem degradationem clericus incontinẽti perdit priuilegium clericale, & efficitur de foro ſeculari, ſecundum Pa. in. c. nouimus. de uerb. ſign. & qui eum uerberat, non fit excommunicatus, ſecundum glo. in. d. c. degradatio. Secus de degradato tantum uerbaliter fiat, uide Pan. in. c. ad abolendam, de hære.

3 Degradatus ſi uult poteſt conſecrare corpus Chriſti, quia nõ amiſsit caracterem ſacerdotij, ſecundum Thom. iij. parte. q. lxxxiij. ar. viij. peccaret tamen ſi hoc faceret, & tenetur dicere officium ſi erat in ſacris. c. dolentes, de cele. miſ. & ſimiliter ſi non erat in ſacris, & retinet beneficium, ſecundum Gul. ſine tamen dominus uobiſcum, uel alia ſolennitate. Et ſolus papa tales reſtituit, infra diſpenſatio. §. xxij. Degradatus traditur brachio ſæculari pro tribus peccatis, quæ ponit Tab. ibi. §. ij.

DELECTATIO MOROSA.

1 DElectatio moroſa, hoc eſt uoluntaria, quando ſcilicet homo delectatur de actu malo cogitato, ſine uoluntate tamen perficiendi talem actum malum, poteſt conſiderari ex parte actus, de quo eſt delectatio, cuius eſt etiam obiectum,

& ex parte conſenſus. Ex parte actus, ſi ſit mortalis, & delectatio moroſa de eo, erit mortalis, ut de furto, adulterio, & huiuſmodi. Si erit uenialis, ſimiliter & delectatio uenialis. Ex parte autem cogitantis iuxta ueritatem deliberati conſenſus iudicanda eſt. Nam ſi cogitando de actu quantumcunque malo, perſona delectetur non aduertendo ad id, de quo delectatur, quòd ſi aduerteret, non approbaret, etiam ſi per unũ diem ſic cogitando delectaretur, non eſt peccatum mortale, quia rationalis conſenſus ibi non eſt. Si uero plenæ aduertens conſentit in illam, ut ſupra declaratum eſt in uer. cogitatio. §. iij. mortaliter peccat. Vide ibi quid eſt plenę aduertere, ex Caie. ibi. Multi enim aduertunt, ſed non plenæ.

2 Diſcutere etiam oportet cauſam quare talis cogitatio delectabilis continuatur, quia ſi ex complacentia illius delectationis prouenit, quòd negligit expellere illam continuationem, delectatio fit uoluntaria, & moroſa. Si autem non ex complacentia, ſed ex negligentia non extimatæ cogitationis, uel delectationis, propter quam non timet ruere, confidens in conſtante uoluntate ſua, tunc peccat, ſed uenialiter, negligens extirpare bella, & pericula, non tamen mortaliter, quia in ueritate non conſentit, nec putat ſe illam delectationem continuare, ſed magis pati. Ex parte autem rei, de qua eſt delectatio ſciendum eſt, quòd delectatiõ poteſt eſſe, uel de operæ cogitato, ut de homicidio, uulneribus, & huiuſmodi, & hi ſunt, qui ualde affecti ſunt talibus facinoribus. Poteſt etiam eſſe de ipſa cogitatione, nam anima naturaliter delectatur in conferendo, & præcipue noua, & mira, dum occurrit aliquis nouus modus peccandi, & hæc cogitatio tanquam mira, aut noua inhæret animæ, & parit delectationem, & hoc accidit præcipue curioſis, & affectis ad ſubtiles inuentiones. Poteſt eſſe etiam de utroque. Si primo modo delectetur iam eſt cogitatio moroſa, & conſequenter mortalis. Si ſecundo modo non, quia non eſt de operæ malo. Hoc peccatum communiter non accidit in bene diſpoſitis, ſed tantum in male habituatis, qui ſi ſine infamia, aut mũdano reſpectu, poſſent peccare, iam parati eſſent. Nam opus malũ eis placet, nec timor Dei caſtus tenet. Si autem quis de huiuſmodi cogitat, ut ſtudeat, componat, uel huiuſmodi, non eſt cogitatio moroſa, quia de malo actu non delectatur. ex Caie. ibi cõformiter di-

ctis, S.Tho. ſecūda ſecūdæ. q.lxxiiij.ar.viij. de uer.q.xv.a.viij.

3 Vidua, quæ delectatur de actibus præteritis coniugij, nō peccat mortaliter, ſecundum Caiet. ibi, & Ric. quia delectatur de operibus ſibi licitis pro tunc. Si tamen ex hoc imineret periculum pollutionis, & aduerteret, peccaret mortaliter exponēdo ſe periculo. Si autem ex hoc inſurgunt motus ſenſuales imaginando, p̄ntem uirum in tali actu turpi, & huiuſmodi delectatur, tunc, ſecundum Sil. ibi §.iij. peccat, quia hoc non licet niſi in ordine ad conſumādum actum matrimonij, Eodem modo dic de cogitatiōe tactuum, oſculorum, & huiuſmodi, quando hi ſunt mortalia peccata.

4 Quamuis quis licite cupiat delectari cum aliqua, cum hac cōditione ſi eſſet eius uxor, tamen delectatio uoluntaria, quam iſtæ in p̄nti accipit de tali operæ cogitato cum illa, eſt moroſa, quia p̄ns delectatio non fertur cum conditione, ſed de facto habetur ſine conditione, unde religioſus, & ſi non peccet mortaliter concupiſcendo delectari cum tali ſi eſſet eius uxor legitima, peccat tamen mortaliter uoluntariæ delectando de actu carnali cogitato, quia conditio excuſat deſideriū futuri, ſed non p̄ntem delectationem, ſecundum Caieta. ibi. Non aut ſic in uiro coniugato, uel uxore, delectatio talis eſt moroſa etiam ab̄nte altero coniuge, quia actus ille pro tunc eſt ſibi licitus, ſecundum Caiet. ſupra. Secus quando ex hoc aduertenter pollutioni ſe exponeret.

5 Delectatio de uiſione mulieris, uel uiri pulchri quando talis uiſio non eſt libidinoſa, etiam conſequenter non eſt mortalis, neque etiam ipſa delectatio, & ſic hoc pro regula habeatur, quòd ſi opus cogitatum non eſt mortale, neque & cogitatio formaliter loquendo, hoc dico, quia aliunde peccatum oriri poſſet, uel ratione periculi, uel aliter, ſupra cogitatio, per totum. Caute tamen puellæ de huiuſmodi moroſis cogitationibus interrogandæ ſunt.

DELEGARE.

1 Delegare eſt alteri uices ſuas committere, & delegatus, ſecundum Goſ. eſt is, cui a papa, uel alio ordinario, ſeu principis delegato, cauſa dicenda, uel cognoſcenda committitur. Vide Pa. in ru. eo. ti. Princeps quilibet delegare poteſt, nec in hoc dubitatur. Legatus de latere, eſt qui uniuerſitatem cauſarum, & ordinariam iuriſditionem habet, de offi. le. lib. vj. c. ij.

& ſecundum Pa. in.c. Bertoldus,de re.iu.eius delegatus poteſt ſubdelegare,ad inſtar procōſulis,quia talis legatus participat de conditione principis. Ordinariæ tamen delegatus legati non poteſt ſubdelegare,ſecundum Pa.in.d.c.Bertoldus.

2 Item omnis ordinarius poteſt delegare, & uicarius, epiſcopi generalis,habet ordinariam authoritatem,glo. in.c.ij. de off. uic.lib.vj.quia facit unum tribunal cum epiſcopo.c.ij.de cōſue.lib.vj.ſecus de uicario foraneo. Vide tamen Fell.in.c.ſuper quæſtionum,de offi.deleg.§.Si uero.

3 Delegatus non poteſt committere cauſam appellatione remota,uel ſummariæ:glo.in cle.ſæpe,uer.mandamus.

4 Si cauſa pluribus eſt commiſſa, quilibet poteſt delegare.c. quamuis,de offi.deleg.nec tamen unus a pluribus delegatus ferret niſi unam ſententiam.

5 Delegatus principis poteſt punire teſtem falſum deponentē, non autem delegatus inferiorum, niſi per illam falſitatem eius proceſſus impediretur,ſecundum Feli.in.c. de cauſis,de offi.deleg.col.penul.

6 Quando papa delegat cauſam dicens præcipimus, uel mandamus per uos,&c. tunc non poteſt ſubdelegare.c.ſi pro debilitate.eo.ti.Similiter quando aliquid magnum miniſteriū committitur,in quo induſtria perſonæ eligitur,uel ut negotium perſonaliter exequatur, niſi de conſenſu partium.cap. quantum.§.is autem,de offi.deleg.

7 Delegatus exercet iuriſditionem etiam in quoſcunque impedientes.c.j.de offi.deleg.
Quādo committitur aliquid alicui ſubdelegato, cum authoritate ſubdelegandi,tunc poteſt ſubdelegare,alias non: Pa.in d.c.Bertoldus.

8 Nullus poteſt eſſe delegatus papę in foro eccleſiaſtico,niſi ſit in dignitate conſtitutus,uel habens perſonatum, uel canonicus cathedralis eccleſiæ.c.ſtatutum,de reſcrip.lib.vj.& ſit ſaltem.xx.annorum, niſi ex certa ſcientia papa cauſam committeret.c.cum uigeſimum,de offi.deleg.Cauſę ſpirituales,laicis delegari non poſſunt.c.decernimus, de iudi. Multa alia uide de offi.deleg.in iure.

9 Cum poteſtas delegata ſit ſtricti iuris,ſecundum glo.in.c.ſolet,de ſen.excō.ideo id ſolum poteſt delegatus,quod ſibi eſt commiſſum,& ſine quo cauſa expediri non poteſt: de offic.

deleg.c.j.non autem id propter quod, facilius poteſt expedi ri,niſi expreſſe committatur.

10 Delegatus poteſt inuocare brachium ſeculare,ſecũdum Pau. de caſt.in quodam conſilio,& Arch.in.cap. adminiſtratores, xxiij.q.v.niſi ſit data forma in reſcripto. Multa de hac materia,habentur in iure,ſed quia non multum ad forum pœnitentiale attinet iudicibus relinquantur. Vide infra,legatus. Delegati iuriſdictio,reintegra per delegantis mortem expirat cum innoteſcit,de offi.deleg.c.gratum.Tab.ibi.§.vij.

DEMONIACVS.

DEmoniacus, quomodo non poteſt promoueri ad ordines,ſupra,corpore uitiati.§.viij.quomodo poteſt deprændi quod ſit demoniacus:in.c.ij.vij.q.ij.in tex. & in glo.Si nullam ſenſerit læſionem, conſtabit non eſt dæmoniacum.

DENVNTIATIO.

1 DEnuntiatio ut eſt unus de tribus modis,quibus in criminibus proceditur,ut in.c.qualiter & quãdo,el.ij. de accu. debet fieri,Primo,tali ordine,ut ſi cõueniens emendationi fratres,Secundo,non de neceſsitate fit per inſcriptionem,ſicut accuſatio,quia denuntians non obligat ſe ad probandũ ſupra,accuſatio §.ij.&.iij.

2 Si prælatus mandat ſub pœna excommunicationis denuntiationem alicuius peccati,non ſeruata forma euãgelica, nõ eſt obediendum ei, niſi quando peccatum eſt publicum, qñ periculum iminet ſibi, uel proximo, quando non ſperatur emenda,quãdo peccatum eſt leue,nõ infamatorium, & hoc in publica denuntiatione.In ſecreta autem ultra hoc, ſecundum Ange.tenetur ſiue præceſſerit monitio,ſiue non, ſiue ſecuta fuerit correctio,ſiue non, quia ualet ad præcauendum recidiuum,& non eſt in præiudicium famæ,ſi talis eſt prçlatus qualis eſſe debet,quia quilibet tenetur obedire ſuo prælato in pertinentibus ad officium eius,quæ non ſunt contra Deum,ſecundum Tho.in quol. quod tamen fallit quando per ſigna ualde probabilia, & præſumptiones quaſi uiolẽtas crederet,quòd prælatus uellet ex hoc ſubditũ infamare, ſed hoc non.d.Tho.ita indiſtinctæ. Ideo nota quòd ſi id quod denuntiatur ad præceptum prælati non poſſit denuntiari ſine peccato,abſque præcepto, cum præcepto non debet denuntiari,& hoc tene pro regula, quia prius obediendum eſt

Deo, quæ homini. Item ſi eſt correctus, & non eſt periculũ de recidiuo, non debet denunciari prælato, quia apud illum notaretur de peccati macula, quod eſt contra charitatẽ proximi infra, Inquiſitio.§.viij. Excommunicatio.§.xxxj.

3 Qui iurauit denuntiare omne crimen quod ſcit de aliquo, debet intelligi eo modo, quo licet, ideo quãdo denuntiatio eſt illicita, iuramentum non tenet. Facit.c.ex parte tua, de cle. non re.& ſi intendebat iurare, etiam in caſu non licito, peccauit, infra, iuramentum.§.ix. ſicut qui iurat facere aliquod peccatum. Et ſi iurauit non denuntiare, intelligitur in caſu, in quo non tenetur ſub præcepto ſupra, correctio.§.vij. Quicunque alterius crimen denuntiat non ex odio, ſed zelo iuſtitiæ moueri debet aliter peccat.

DEPOSITVM.

1 DEpoſitum dicitur quod alicui cuſtodiendum traditur.l.j. in principio.ff.de po. quod quidem in rebus mobilibus locum habet, ſecundum glo. in.c.bona fides.eo.tit. niſi forte ubi a pluribus res, quæ eſt in controuerſia pro ſequeſtro deponitur.c.examinata, de iudi. nec in eo transfertur dominiũ, ut in.l.licet.ff.depo.

2 Depoſitum amittens ſine culpa, non tenetur reſtituere, ſecũdum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxiij.ar.vj. tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ eſt dolus præſumptus, ſi res depoſitata pereat, uel deterioretur, ut in.d.c.bona fides, ubi lata culpa pro latiori accipitur, quia communiter fit gratia deponentis. Commodatum.§.viij. Quando uero depoſitarius accipit mercedem, tenetur de leui culpa, & quando fit pactum, quia pacto modificatur contractus, niſi ſit contra naturam contractus. Quando depoſitarius exponit ſe, tenetur de leuiſsima, quia uidetur factum gratia depoſitarii. Si tamen excluſit diligentiam. De caſu fortuito non tenetur, niſi quando fuit in mora reſtituẽdi, uel in culpa, uel ex pacto ſic conuenerãt, ſecundum Pa.in.d.c.bona fides.

3 Depoſitarius non debet eſſe minus diligens in depoſito, quã in re propria, & ſi ſit negligens in re ſua, in depoſito tamen debet eſſe diligens, aliter eſt in culpa.

4 Depoſitum reuocari poteſt ad placitum deponentis, in.d.c. bona fides, nec eccleſia tenetur de depoſito facto apud prælatum, uel alium officialem, niſi fiat per capitulum cum ſo-

ſennitate.c.j.de depo.niſi ſit uerſum in utilitatem eccleſiæ,ut ibi uide Sil.§.ij.ibi.

5 Si depoſitum deterioretur ex culpa depoſitarij, iuxta ea quæ dicta ſunt,tenebitur pro damno extimato depoſitarius, & ſi totum perijt totum reddet,in.d.l.i.§.ſi res depoſita.

6 Si depoſitarius non ualens res ſuas,& alienas ſeruare ſimul, ſaluat ſuas tãtum,in conſcientia non tenetur iuxta dicta ſupra,commodatũ.§.xi. Si uero tenebatur æquæ ſeruare utraſque,& ſaluis ſuis uilioribus precioſiores alterius perire permiſit,ad iudiciũ boni uiri tenebitur.Pan.in.d.c. bona fides.

7 Si mortuo depoſitario hæres diſtrahat depoſitũ mortui doloſæ,tenebitur,ſi autem bona fide ignorans rem eſſe depoſitatam,nõ tenebitur,niſi de eo quod ad eum peruenit, & eodem modo in commodato.l.j.§.ulti.ff. depo. ſed ſi uendidit ex ignorantia,& precium non accepit dabit actionem exigẽdi deponenti tantum.l.ij.ff.eo.ti.

8 Qui rebus ſuis maiorem eſt curam quã communis uſus hominum requirit adhibuit,depoſito uero non tãtam, ſed q̃tũ naturæ uſus requirit,ſecũdum Bart.in.l.quod nerua.ff.depo. tenebitur,ſi tenebatur depoſito tantam diligentiam exhibere ſicut ſuis,præſumitur enim dolus, & non bona fides.idẽ tenet glo.ibi.

9 Si quid deponatur in taberna,uel naui , & perdatur, pro eo non tenebitur tabernarius,uel nauta , niſi res fuerit ei conſignata,per not.a Car.poſt Spec.in cle.ne in agro,de ſtatu monacho.& ſi conſignetur in burſa, uel taliter,quòd non uideatur,non creditur deponenti aliqua periiſſe niſi probet, ſecundum Matthæ.in eadem Cle.§.ſane,nec ſtabitur eius iuramẽto:de iur.iur.c.fi. quia iuramentum non datur, niſi quando ſemiplena probatio præcedit,ut in.c.fi.quod me.ca.ſecus qñ ad oculum rem oſtendiſſet,ur pecuniam,&c.Idem dicas erga bidellum de libro relicto in ſcolis,& aliis .

10 Depoſitarius re depoſitata utens ſine licentia domini habita,uel credita dari ſi petiſſet,furtum committit.l.qui furtum, ff.de condi fur.& conſequenter peccatum mortale eſt ex genere ſuo.Fallit in his,quæ pondere,numero, & mẽſura deponuntur,niſi pecunia daretur in ſacculo ſignata , uel deponẽs diceret nolo hoc frumẽtum,uel huiuſmodi diſtrahi.ff.depo. l.ſi ſacculum,in hoc caſu non debet diſtrahere.

11 Depoſitarius non tenetur reddere depoſitum petente depo nente in quatuor caſibus. Primo, quando deponens effectus furioſus gladium depoſitatum repetit, etiã ſi iuraſſet ad eius petitionem ſemper reddere. c. ne quis. xxij. q. ij. Secũdo, ſi poſt depoſitionem bona eius fuerunt publicata, quia publico depoſito dandum eſt. l. bona fides. ff. depoſi. Tertio, quando fur depoſuit aliquid, & fur, & dominus rei ſimul concurrũt, & in repetitione præponitur dominus rei, in. d. l. bona fides. Quarto, quãdo fur deponit apud dominum cui ſubripuit, uel apud proprietarium rei: in. d. l. bona fides.

12 Depoſitum, cauſa compenſationis (de qua ſupra compenſatio) retineri non poteſt, neque in totum, neque in partem ut in. d. c. bona fides, quamuis in alijs admittatur ſi debitum eſt liquidum, ut ſupra dictum eſt. Limita tamen de compenſatione directa, quia in foro animæ compenſatio indirecta in hominibus admittitur, ſecundum Pa. in. d. c. bona fides. Vide infra, furtum. §. v. quomodo fiat compenſatio.

13 Deponens non poteſt furtiue rem depoſitam accipere, ſecundum Tho. ſecunda ſecundę. q. lxvi. ar. quinto, quia grauat depoſitarium ad reſtituendum, uel ad oſtendendum ſe immunem, ideo tenetur eum reuelare. Neque alius, qui rem ſuam habet apud depoſitarium depoſitatam, hoc poteſt facere eadem ratione, niſi quando depoſitarius ſciuit rem depoſitatam iniuſte poſſeſſam à deponente, uel quando uero Domino cum uſurpante ſimul repetente denegaſſet, tunc quia depoſitarius rem iniuſte detinet, ab eo furtiue auferri poteſt, eo modo quo alia iniuſte detenta. ar. in. l. ancillæ. C. de furtis. Cætera uide in uerbo commodatum. An exiſtimatio in depoſito aliquid operetur, uide ſupra, commodatũ §. vj.

DERISIO.

Deriſio qua aliquis alterius malum, uel defectum, in ludũ, uel riſum ponit, ut erubeſcat, ſecundum Tho. ſecunda ſecundę. q. lxxv. ar. i. ſiue fiat uerbo, uel cachino, naſo, uel facto, eſt peccatum mortale, ſecundum Tho. ibi. ar. ii. quando deridens omnino paruipendit aliquem, & ita uillem exiſtimat ut de eius malo curandum non ſit, ſed ſit pro ludo habendum. Et tanto grauius, quanto perſona contra quam fit irriſio, eſt digna ab eo reuereri. Deridere autem de malo proximi, quod eſt leue, uel parum, & ſiue notabili uillificatione

proximi,uel perturbatione,erit ueniale. Et hoc communiter eſt,quando fit deriſio materialiter,non ut proximus erubeſcat,uel turbetur,ſed ex ioco. Quando autem formaliter fit, mortale eſt ex genere ſuo,quæ irriſio ſi in Deum fiat, nō tantum irriſio,ſed & blaſphemia dicitur. Deinde irriſio ſanctorum, de hinc parentum, poſt prælatorum, ultimo iuſtorū. Propter hanc enim multi à bono retrahuntur opere.

DESPERATIO.

DEſperatio,qua homo non ſperat conſequi beatitudinem ex gratia Dei,& ſuis operibus,peccatum mortale eſt,quia eſt omiſſio actus neceſſarij ad ſalutem æternam. Cum ergo quis exiſtimat ſe damnatum, uel quod Deus non parcet ſibi,uel exiſtimat ſe non poſſe conuerti, etiam cum auxilio diuino,& huiuſmodi,peccat mortaliter, & hoc peccatum communiter ex accidia prouenit,ex S.Tho. ſecunda ſecundæ. q. xx. ar.i.ii.iii.iiii. & eſt grauiſsimum peccatum & periculoſius quia ſpe relicta homo in uitia facile prolabitur,& à bono opere retrahitur.

DETRACTIO.

DEtractio, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q. lxxiij.ar. i. & alios Theologos, eſt denigratio famæ alterius per occulta uerba,in eius abſentia,& eo ignorante,& differt a contumelia, quia contumelioſus per manifeſta uerba nititur remouere honorem,detractor autem per uerba occulta remouet famam, & hoc multipliciter, uel quia detrahens falſum alicui imponit, uel auget peccatum,uel reuelat occultū, uerbis,uel ſignis,aut cantilenis,uel ſcriptis, uel aſſerit bona, ſed mala intentione,uel negat bonum alterius, uerbis, uel malitioſe tacet,uel diminutiue fatetur. Ex S.Tho. ſupra.

1 Detractio formaliter ſumpta, hoc eſt ex intentione lædendi famam,notabiliter,eſt peccatū mortale,& maius quam furtum,cum fama diuitiis ſit precioſior, ſiue fiat dicendo uerū, ſeu falſum,ſeu aſſerendo,ſeu referendo,ſeu addendo,uel minuendo,uel interpretando, uel tacendo, & quouis alio modo fiat, quia eſt contra charitatem proximi. Si autem non ex intentione mala, ſed ex loquacitate, uel alio reſpectu quis detrahat,non eſt mortale peccatum,ſed uel nullum,uel ueniale,niſi adeo notabiliter proximi fama læderetur, quod actus rediret in naturam ſuæ formæ, dum non curauit a tan

ta proximi læſione, quòd tamen debuerat facere. Similiter eſt ueniale, quando intendit lædere famam proximi detrahendo, ſed in modico, quia minimum pro nullo accipitur, ſecundum Caie. ibi, detractio.

2 Confeſſor igitur habet aduertere, Primo, ad intentionẽ detrahentis, quia ſi intendebat multum diffamare, etiam quod dixerit quid minimum, mortaliter peccauit. Secundo, ad id quod dicitur, an ex natura ſua ſit infamatorium. Tertio, ad perſonam de qua dicitur, quia dicere malum de perſona malæ famæ, ut meretricis, non eſt diffamate, quod tamẽ uirum probum diffamaret. Quarto, ad detrahentem, an ſit perſona magni, uel minimi crediti, Quinto, an dixerit recitando audita, quia talia dicta ex auditu dicendo audiui ſic, &c. ſecundum Sco. non ſunt ſufficientia ad infamandum, niſi adiungatur aliquid aliud, uel modus ad faciendum ut talia credantur. Facile enim ſic poterit iudicare, quãdo detractio materialiter ſumpta ſit mortalis, uel uenialis, & quando teneatur ad reſtitutionem famæ, quæ ſi uere ablata eſt formaliter, uel materialiter reſtitui debet.

Audiens alterius detractionem ex complacentia infamiæ mortaliter peccat. Secundo, etiam quòd non malo animo audiat, tamen non corrigit detrahentem, neque obuiat detractioni cum poſſit, & ex officio ſuo debeat. Tertio, quando poteſt, & tenetur obuiare, tamen non obuiat detrahenti, ex timore humano, uel uerecundia. Debemus enim famam proximi ſeruare inquantum poſſumus. Quarto, ſi aduertit ex tali detractione, malum magnum uenturum, & non obuiat arguendo, uel non præbendo aures, uel modo alio cum poſſit. In aliis autem caſibus communiter audire detractionem eſt ueniale. Ex S. Tho. ubi ſupra. Quarto. in ſentẽtia, & Caie. ibi, ſupra. Vnde quandoque audientes detrahentibus plus delinquunt.

4 Detrahere ſibi ipſi. i. ſeipſum infamare, ex genere ſuo peccatũ mortale eſt, grauius quam detrahere proximo, quia ſeipſum quilibet magis tenetur diligere, quàm proximum, nec excuſatur quis a peccato mortali ob tormenta. Et ſi in iudicio hoc fiat, duplicatur iniquitas, quia non ſolum peccat infamando ſeipſum, ſed etiam mentiendo in iudicio, quod eſt mendatium pernitioſum, & mortale, ſecundum Caie. ſupra.

Alii autem uidetur dicere oppoſitum, quòd quādo infamat ſeipſum, ut fugiat cruciatus, non peccat mortaliter, quia non intendit ſeipſum infamare, ſed cruciatus uitare, ſicut qui occidit hominem inuaſorem, ut ſe defendat, & hanc opinionem ſequuntur Thab. & Sil. ibi. Sed opinio Caie. in ſumma uidetur rationabilior. Nam ſemper minus bona debemus exponere pro magis bonis, ſicut bona temporalia pro uita corporali. Cum ergo fama melior ſit uita, & ſanitate corporalia, quia inter immortalia bona computatur, ideo præponenda eſt uitæ corporali. Nec eſt uerum, quòd liceat ſe infamare, ſicut inuaſorem occidere, nec eſt ſimile. Nam ille qui inuaſorem interfecit, proponit uitā propriam, uitæ proximi, quod eſt ſecundum ordinem charitatis. Qui autem infamat ſe, p̄ponit uitam corporalem famæ, quòd non eſt ſecundum ordinem charitatis, & propter hoc prima opinio mihi magis placet. Et quamuis ſit licitum infamiam pati quādo in aliorum detrimentum non redundat, non tamen licitum eſt infamare. Aliud enim eſt pati, aliud inferre. Si uero ſe infamauit mendaciter, tenetur retractare, quia ſicut tenetur aliis quando commode poteſt ita, & ſibi. Quomodo reſtituatur fama, infra, Reſtitutio. § xli. Magnam cautellam confeſſores adhibere tenentur ut debito modo fama reſtituatur.

DIACONVS.

1 Diaconus non eſt miniſter alicuius ſacramenti, ſed aliquorum ſacramentalium, ſicut exorciſmi, & expulſionis immundorum a diuinis. Tho. iiii. ſen. diſt. v. a. i. quol. ii. Ad ipſum pertinet euangelium prædicare, & legere in eccleſia. Th. iii. parte. q. lxvii. ar. i.

2 Ad diaconem non pertinet quaſi ex officio proprio tradere ſacramentum baptiſmi, ſed incolatione huius, & aliorum, aſſiſtere, & miniſtrare maioribus. Tho. iii. parte. q. lxvii. art. i. & in. c. perlectis. § ad diaconum. xxv. d.

3 Diaconus, & ſubdiaconus ſunt miniſtri ſacerdotis, ſed ordinate unus ſub alio, & ſubdiacono indicitur continentia, ex ſtatuto Gregorij, ſicut eis uti non liceat matrimonio antea contracto, ſicut nec diaconibus, neque ſacerdotibus eccleſię occidentalis: in. c. ante triennium. d. xxxi. Diaconus quoque græce, miniſter latine dicitur, quia ſacerdotis miniſter immediatus eſt.

4 Ordo ſubdiaconatus eſt primus ex ſacris, qui nuda manu poteſt tangere ſacra uaſa, ſecundum Pe. de pal. & nullus eo inferior.

5 Diaconus miniſtrat ſacerdoti in ſacramentis, prædicat. i. legit euangelium in eccleſia, declarare autem, & hortari ad ſacerdotem pertinet, & non ſine licentia epiſcopi poteſt prædicare: in.c. adijcimus.xvj.q.i.& eſt proprius diſpēſator ſanguinis Chriſti in calice,ſecūdū Ar.flo.& dicit S. Tho.iiii.ſen. d.xiii.q.i.ar.ul.ql.ii. quòd adhuc hodie in quibuſdā eccleſijs, ſanguis,per diaconum miniſtris altaris diſpenſatur,non autem corpus, quod etiam tangere ei non licet, quia non habet manus conſecratas, niſi in neceſsitate, & de iuſſu epiſcopi, uel presbyteri. Immo in extrema neceſsitate, ſecundum Veruer.quando.ſ.presbyter eſt feſſus,uel impotēs, poteſt populo diſpenſare.c.diaconi.xciii.d.&.c.ita ſe.immo.S.Tho. uidetur uelle, quòd hoc poſsit præſente epiſcopo, uel presbytero, & iubente, etiam ſine neceſsitate. Peccarent tamen iubendo ſine neceſsitate.

6 Diaconus indutus ueſtibus ſacris ad cantandum euangeliū poteſt cantare in choro non obſtante. c.in ſancta romana xcii.d.quia ad hoc quòd quis incidat in illam cenſuram, requiritur quòd ſit cardinalis. Secundo, quòd ſit in eccleſia romana, ſecundum glo.ibi. Tertio,quòd ex iactantia,uel aliàs inhoneſta cauſa faciat, alias non eſt locus pœnæ. Aliqui tamen dicunt quòd intelligitur generaliter de quolibet diacono,per.d.c.in ſancta romana,quia loquitur generaliter. & in omni eccleſia, ſed ex tex. patet quòd tantum intelligitur in Romana eccleſia incurſio cenſuræ, in alijs autem conſuetudini ſtarem.

DIGNITAS.

1 Dignitas eccleſiaſtica dicit adminiſtrationem rerum eccleſiaſticarum cum iuriſditione, etiam in modicis cauſis, ſecundum Pe.de ancha.in cle.ſi dignitatem, de præben. Intellige in foro contentioſo. Vnde quilibet rector, ſeu prior eccleſiæ collegiatæ, dicitur habere dignitatem, ut no.Pan.in cle.i.de elec. & Domini de Rota deciſione. clxvj. & talis ſtricte,& proprie dicitur prælatus. c. cum ab eccleſiarum, de of. or. Et ad hoc quòd aliqua ſit dignitas,quæ includatur in cōſtitutione.c.multa,de præben.requiritur, quòd ſit perpetua,

uel poſsit eſſe perpetua,ſicut prior in religione. Tex.in.ca. j. de conſue.li.vj.

2 Quamuis uicarius epiſcopi non ſit in dignitate, de qua intelligit.d.c.multa : tamen eſt in tali dignitate,ut poſsit eſſe conſeruator, & delegatus papæ, ſupra conſeruator.§.ij. ſed quid de prioribus, qui ſecundum bullam Iulij.ij. non poſſunt durare niſi per biennium,nunquid poſſunt eſſe conſeruatores, cum non poſsint eſſe perpetui ? Tab.dicit quòd ſic, de uicario epiſcopi,Gemi.in.c.nullus,de elec.in.vj. idem dicit.

3 An dignitates appetere,uel quærere liceat ? not.Omnes dignitates uidentur ad tria genera reduci. Nam cum omnis dignitas habeat annexum honorem, uel habet honorem præciſe ſine adminiſtratione,& iuriſditione, ut militia in ſæculo, & ſtallus in clero, & hæc poteſt appeti ſine peccato, ſi timorate,& propter aliquem bonum finem appetatur,ſecundũ Th. ſecunda ſecundæ.q.cxxxj. Aut honorem habet & adminiſtrationem præciſe,ut theſaurarius regis, & eccleſiæ ſindicus, & hanc licet appetere ab eo, qui idoneus eſt ad talem dignitatem,& bono fine,ut ad ſuſtentationem ſuam,uel aliorũ utilitatem. Aut habet honorem, iuriſditionem, & adminiſtrationem,ſicut rex,iudex,& prælatus,& ſi hæc ſit ſecularis,licet appeti modo debito,ut propter utilitatem reipu.ſi ſcit ſe habere hæc tria,uidelicet amorem reipu.potentiam, & uirtutẽ, & iuſtitiam. Si uero ſit eccleſiaſtica cum iuriſditione, & animarum cura,ad quam nullus eſt dignus, niſi ex Dei gratia, quam nullus ſcit ſe habere, non licet quærere,nec etiam appetere, etiam ad bonum finem, quia tamen aliqui tenent, quòd non tantum licet appetere hoc,ſed etiam procurare,ui de ſupra ample,Beneficium.§.xxxvij.xxxviij. xxxix. Vbi citatur opinio Caie. Item ſupra,cathedra.§.i.&.ij. An huiuſmodi officia uendi poſsint,infra officium.§.i.Dominus.§. x. An liceat mutuare dominis pro huiuſmodi officijs, Vide Th. ad duchiſſam barbantiæ.& Sil.ibi.§. vij.

DILAPIDATOR.

Dilapidator appellatur prælatus res eccleſiaſticas alienans, & male expendens,qui dent deponi, ut in.c. apoſtolicas, xii.q.ii. Ideo dilapidatore inſpecto, dari debet coadiutor, in c.uenerabili, de of.del. Hi grauiter peccant, pauperum bona infideliter tractantes.

DISCORDIA.

1 DIſcordia quæ importat uoluntatum ſegregationem, & charitati contrariatur, ex ſuo genere peccatum mortale eſt, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xxxvij. quando ſcienter ex intentione quis à bono diuino, uel proximali, in quo conſentire tenetur, diſcentit. In re autem modica, uel quando unus exiſtimat hoc eſſe bonum, & alius contrarium credit, non eſt mortale, niſi procedat ex ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur, uel adiungatur pertinacia, quæ ſit mortalis, ſecundum Caie. ibi.

2 Diſcordare in his, quæ ſunt de conſilio, ad quæ quis non tenetur ſub præcepto, non eſt mortale, quia non excludit charitatem. Eſt etiam quandoque mortale peccatum, quãdo ex diſcordia infertur notabile damnum proximo in bonis corporalibus, uel ſpiritualibus, quia hoc eſt contra proximi dilectionem. Vnde ſæpe conſiliarij mali, ex ſuperbia, uel malo animo mortaliter peccant, nolentes concordari cum alijs in bono reipu. uel potius quærentes bonum proprium, quam commune. Conſtat hoc eſſe maximum peccatũ cum talium oblationem eccleſia repellat. xc. d. c. oblationes.

DISPVTATIO.

1 DIſputare de fide dubitando, mortale peccatum eſt, quia dubius in fide, infidelis eſt, ſecundum Tho. ſecũda ſecundæ. q. x. ar. vij. ſi autem fiat diſputatio ad confutandos errores, uel ad exercitium, ſine tamen periculo audientium, ut quando fit inter doctos, eſt laudabilis. Si autem immineat periculum, ut quando fit inter ſimplices, non eſt laudabilis, ſed peccatum, & tanto maius, quanto periculum grauius. Et propterea prohibitum eſt cuicunque laico diſputare de fide, & contrafaciens debet excommunicari. in. c. quicũque, de here. §. inhibemus, li. vi. & eadem ratione prohibetur ſeculari prædicare. c. ſicut in uno corpore, de here. & C. de ſum. tri. & ſi catho. l. nemo, prohibetur nedũ laicis, ſed & clericis, turbis coadunatis publice diſputare de fide. Ideo laicus ſciẽs ſub tali pœna hoc ſibi prohibitũ ſi diſputat mortaliter agit Ca. ibi.

2 Suſtinentes opiniones philoſophorum, ut Auerrois de unitate intellectus, & de infinitate temporis, mortaliter peccant, quia ſunt directe contra fidem, & eſt prohibitum in octaua ſeſsione Concilij Lateranen.

9 Epiſcopi, & inquiſitores potentes obuiare huiuſmodi eneruationibus fidei, & non facientes mortaliter peccant, cum teneantur, & tamen quandoque contenti de ſola reuerentia, hæc negligunt, ſecundum Sil. uer. diſputatio, in. fi. quia iſta eſt notabilis, & pernitioſa negligentia.

DISPENSATIO.

1 DIſpenſatio ſecundum Canoniſtas eſt iuris relaxatio, & dicitur uulnus, quia ius commune uulneratur. c. ipſa pietas. xxiij. quæſt. iiij.

2 Diſpenſare poteſt papa in omnibus, inquantum diſpenſatio declarationem dicit, quando oritur dubium aliquod circa articulos fidei, ſacramenta, ius naturale, & diuinum, ſecundum Tho. prima ſecundæ. q. c. a. viii. ad. iiij. & Ar. flo. ii. par. ti. xi. c. xxi. & hoc modo ſumitur large diſpenſatio, ſed proprie diſpenſare, eſt facere, quòd oppoſitum legis bene poſsit fieri. Commutatio uerbo eſt, quando unum pro alio fit, ut elemoſina pro ieiunio, uel huiuſmodi.

3 Præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia, quia continent intentionem legislatoris. Nam præcepta primæ tabulæ ordinant ad ipſum Deum, ſecundæ uero tabulæ, continent ordinem iuſtitiæ inter homines ſeruandæ, ſecundum Tho. ſupra, &. i. ſen. d. xlvii. ar. ul. ut unicuique ſuum reddatur, alterum iniuſte non lædamus.

4 Papa non poteſt diſpenſare in præceptis primæ, uel ſecundæ tabulæ, quia non eſt inſtitutor diuinæ legis ſicut Deus, neque poteſt diſpenſare quo ad articulos fidei, uel ſacramenta gratiæ, uel præcepta moralia, quæ ſunt de lege naturæ, ſecundum Tho. quol. iiij. ar. xiij. quia hoc non eſſet poſſe pro ueritate, ſed contra ueritatem, & Pa. in. c. ex publico, de cōuer. coniu. in gl. fi. circa fi.

5 Papa, & ſi non poſsit noua ſacramenta inſtituere, uel inſtituta remouere, poteſt tamen circa illa, aliquam legem facere, ut patet in matrimonio circa perſonas contrahentes. Capreolus. iiii. ſen. d. vij. q. i. ad. vij.

6 Papa poteſt diſpenſare in omnibus, quę ſunt de iure diuino, præter quam in articulis fidei, ſacramentis gratiæ, & præceptis iuris naturalis, ut ſupra dictum eſt, ſicut diſpenſat cum bigamo, quod eſt contra præceptum apoſtoli. ti. i.

7 Papa poteſt diſpenſare in omnibus, quæ ſunt iuris humani, uel

uel poſitiui,quia in his in eccleſię habet plenitudinem potē ſtatis,ſecundum Tho.in.d.quol. & in.c.ſignificaſti, de elec. niſi in his quæ determinata ſunt ad fidem pertinere, uel ex diuino iure deducta,ut dicit gl.in.c.ſunt quidam. xxv.qu. i. quia hoc non eſt mere de iure poſitiuo.

8 Papa,ſecundum unam opinionem non poteſt diſpenſare in matrimonio,et non conſumato,ut quis aliam accipiat, quia hoc eſt diſpenſare in iure diuino,in ſacramentis,quod papa non poteſt ut dictum eſt ſupra, hanc uiam uidetur ſequi.S. Tho.iiij.ſen.diſt.xxxiij.q.ij.ar.ij. quol.j.ad.iij.Pet.de palu.iiij. ſen.diſt.xxvij.q.j.ar.ij. Pa.in.c.ex publico, de conuer. coniu. circa fi.oppoſitum tenent Vincen.Hoſt.& quædam glo.in.d. c.ex publico,quam ſequuntur Ang.& Roſ. Prima tamen opinio uidetur uerior,& conformior ſacræ ſcripturæ.Et ſi papa aliquando diſpenſauit,quod neſcitur, dicendum eſt hoc feciſſe uel ex ſpeciali inſtinctu ſpiritus ſancti, uel erraſſe ut homo.Caie.tamen in quol.Tomo.ij.q.xxv.oppoſitum tenet,dicens,papam ex cauſa rationabili poſſe diſpēſare in matrimonio non conſumato,quia nō ſignificat matrimonium unionem Chriſti & eccleſiæ, niſi poſt conſumationem, & tūc indiſſolubile remanet. Ante autē poteſt diſſolui,quod probat ex dictis S.Tho.in.iiij.ſen. diſt.xxvij.q.j.ar.iij.ql.ij. ubi in reſponſione ad primum dicit quòd quia matrimonium contractum ſignificat coniūctionem ſpiritualium Chriſti & animæ,& hæc eſt ſolubilis,ideo religionis ingreſſus aufert ſacramentum.In reſponſione ad tertium dicit, quòd quia matrimonium contractum tantum, non eſt perfectum, ideo non habet omnimodam indiuiſibilitatem.Ex quibus patet,quòd authoritate papæ poteſt diſſolui. Et hæc opinio ſubtilis eſt, & magis conſonat rationi, quam & ego amplector:cum & eccleſia in hoc diſpenſauerit,ut patet de Martino.V.& Eugenio.IIII.quorum bullas ſe uidiſſe Arch.flo.atteſtatur.

9 Papa non poteſt diſpēſare in gradibus conſanguinitatis, uel affinitatis diuina lege prohibitis, ut tenet glo. in.c.literas,de reſti.ſpol.ubi poſtquam expoſuit tex.non poteſt,nec conſueuit,ideſt non uult, uel non expedit,in fine determinat,tenēs quòd non poteſt,& quòd tex.ibi ſtat propriæ, quam ſequitur Pa.ibi Et ratio eſt,quia quaſi omnes tales caſus ſunt naturali etiam lege prohibiti,quia ad omnes illas perſonas co-

R

habitantes eſt naturalis amicitia,ſine alio fœdere. Et particulariter non poteſt diſpenſare in primo gradu aſcendentium, & deſcendentium,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt xl.q.j.art.iij.& Arch.flo.iij.parte.ti.j.c.de affi.quia eſt contra ius diuinnm,& naturale,cum uxoribus parentum exhibeamus reuerētiam, ſicut & parentibus noſtris, uel contra ius diuinum fundatū in iure naturali,& ſacramento gratiæ, quædam nāque perſonæ prohibentur,ſecundum Tho.ſupra,iure diuino, naturali,& humano,ut pater,& mater,quædam iure diuino fundato in iure naturali ſecundario,& humano, quæ ſunt.xij.perſonæ,uidelicet mater,nouerca,ſoror,neptis,ideſt filia fratris, amita.i.ſoror patris, matertera.i. ſoror matris, uxor patrui.i. fratris patris,uxor fratris,filia priuigni, uel priuignæ, ſoror uxoris,nurus,ideſt uxor filij,priuigna, ideſt uxor patris,hæc perſonæ numerantur in.d.glo.d.c.literas,hęc etiam,ſecundū Pet.de pal.in.iiij.Clarius.

Hi ſunt caſus diuino iure prohibiti,& inter has perſonas matrimonium eſſe prohibetur.Primo, inter filium, & matrem. Secundo,inter filiam,& patrem.Tertio,inter fratrem,& ſororem,ſiue ſunt legitimi,ſiue non. Quarto,inter auum,& neptem.Quinto,inter fratrem,& ſororem ex parte patris,& nō matris,ſed filiæ nouercæ.Sexto, inter filium, & ſororem patris.ideſt amitam. Septimo,inter filium, & ſororem matris.i. materteram.Octauo,inter filium, & uxorem fratris patris.i. compatruam.Nono,inter patrem,& nurum,ideſt uxorem filij.Decimo,inter Socratem, & uxorē fratris eius regulariter. Vndecimo,inter uirum,& filiam alicuius ab eo cognitæ ſiue affectu maritali,ſiue fornicariæ.Duodecimo,inter priuignū, & nouercam.Vltimo,uir cum duabus ſororibus uiuentibus contrahere prohibetur:ex Caie.ſuper Leui.c.xviij.Opinio autem Caie.in ſecunda ſecundæ.q.cliiii.ar.ix.eſt,quod papa diſpenſare poteſt cum omnibus perſonis coniunctis, niſi cum matre,& patre,ut matrimonium contrahant, quia illa præcepta diuina de inhabilitatione tot perſonarum, ſunt iudicialia,& non moralia ſimpliciter,ſed ſecundum quid. Ideo hodie non ligāt,niſi quatenus ab eccleſia ſunt aſſumpta. Vnde per papam diſpenſabilia:& huic opinioni ſuffragatur. Augu. de ci.Dei.lib.xv.ubi dicit. Commixtio ſororum, & fratrum, non natura, ſed religione prohibente facta eſt damnabilis.

Ita etiam dicit ſuper Matth.9. & Leui.xviii. & ideo nō audeo dicere papam non poſſe hoc facere,quia rationes Caiet.quas in ſecunda ſecundæ.q.ut ſupra,facit,ſunt fortes, & authoritas papæ,& eccleſiæ magna eſt.

10 Papa diſpenſare non poteſt in linea tranſuerſali in primo gradu conſanguinitatis,& affinitatis, ut quis cum germana contrahat, uel cum uxore germani, ſecundum communem opinionem,quia diuino iure prohibetur,& aliquo modo cōtra ius naturæ,nec in lege moſaica permittebatur, niſi cauſa ſuſcitandæ prolis,neque poteſt diſpenſare in ſecundo gradu tranſuerſali ſuperioris,ut cum amita,& matertera, eadem ratione,ſecundum Pet.de pal.& Io.an.in.ca. per uenerabilem, qui fil.ſint leg.& Pa.ibi,ubi etiam dicit quòd inſpiciēdus eſt tex.ſcripturæ ſacræ,poſt factum tamen dicit Arch.flo.Martinum.V.diſpenſaſſe cum quodam,qui cum ſua germana contraxerat,& conſumauerat, habito tamen prius peritorum cōſilio,propter ſcandala,& alia mala uitanda. Conſulendū eſt igitur omnibus ante factum licentiam non eſſetpetendam, cum ſit dubium ipſum poſſe.Caie. tamen ſecunda ſecundæ, q.cliiii.ar.ix.dicit papam in omnibus gradibus conſanguinitatis,& affinitatis,niſi cum patre,& filia, & matre, & filio, ut in ſuperiori.§.diximus, poſſe diſpenſare,& hoc uerius uidetur. Et quando facit,credendum eſt talem diſpenſationem eſſe ualidam.Pur Deus ipſe nouit.

11 Papa non poteſt diſpenſare, ut quis duas uxores habeat, & minus,quòd una habeat duos uiros,quòd eſt contra ius diuinum fundatum in naturali.De hoc eſt tex.in.c.gaudemus, de diuor.& ibi Pa.& Th.iiii.ſen.diſt.xxxiii. q.i. Neque poteſt diſpenſare,quòd quis contrahat ad tempus,quia perpetuitas eſt de eſſentia matrimonii,ut eſt ſacramentum fidei, & gratiæ,ſecundum Pa.qui mouet hanc.q.in.c.ex publico, de conuer.coniug.tenendo partem negatiuam.

12 Non poteſt papa,ſecundum unam opinionem, quam credo ueram,diſpenſare in uoto ſolenni caſtitatis, quia continētia eſt eſſentialiter annexa ſtatui religionis, & ſicut calix conſecratus ipſo manente,non poteſt fieri quin ſit conſecratus,licet poſsit prohiberi ne in eo conſecretur, ſic in homine per uotum ſolenne religionis approbatæ, fit quædam actualis conſecratio,& benedictio totius corporis ſui, quæ inſepara-

bilis eſt ipſo uiuente. Vnde non poteſt per quemcunque diſpenſari, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ. q. lxxxviii. ar. xi. Et hoc etiam probat. c. cum ad monaſterium, de ſtatu mon. dicens caſtitatem annexam eſſe regulæ monachali. Non eſt autem ſimile de uoto annexo ſacro ordini ex ſtatuto eccleſiæ: in. c. unico, de uoto, lib. vi. Cum. S. Thom. uenit Abb. Alij autem, ut Pa. in. d. c. cum ad monaſterium, Pet. de pal. iiii. ſen. diſt. xxxviii. q. iiii. concl. xi. Ric. ibi, & alij. Caie. quoque ſecunda ſecundæ. q. lxxxviii. ſupra, tenet cum canoniſtis dicens, quòd papa poteſt ſeparare ſtatum monachalem ab hoc homine, faciendo de monacho non monachum. Allegat Cœleſtinum. I I I. qui diſpenſauit in hoc.

13 Diſpēſare in lege, uel uoto, uel ſimilibus ſine rationabili cauſa, peccatum eſt, quia actus humanus eſt non conſonans rationi, ſecundū Caie. ibi, & tales prælatis ſic diſpenſantes ſunt diſsipatores, & quando impetratur diſpenſatio ex falſa cauſa, uel tacita ueritate, diſpenſatio nulla eſt. c. ii. de fi. præsb. in vi. & in re notabili eſt peccatum mortale, ſecundum Cai. ibi, ut ſi abſque rationabili cauſa, quis diſpenſetur, ut habeat plura beneficia, ex quo creditur, quòd animæ priuabuntur debita cura, uel quòd ex hoc quis exceſsiuos habeat redditus, & alij eſuriant, & huiuſmodi. Peccant enim mortaliter tales diſpenſantes, nec qui diſpenſatur hoc modo ſine rationabili cauſa, etiam quòd papa dicat motu proprio, & certa ſciētia, & de plenitudine poteſtatis, &c. quo ad Deum eſt tutus in conſcientia, quia papa non habet poteſtatem in deſtructionem, ſed in ædificationem eccleſiæ. Idem dic de diſpenſatione iuramenti, & aliorum, quæ ſunt de iure diuino, ſecundum Caieta.

14 Cauſæ diſpenſandi iuſtæ ſunt hæc, uidelicet tempus. c. tempus. i. q. vii. Secunda, utilitas. xxii. q. iiii. c. ipſa pietas. Tertia, qualitas perſonæ, meriti, & ſcientiæ. c. tali. i. q. vii. Quarta, neceſsitas, in. d. c. tali. Quinta, pietas. Sexta, rei euētus. Septima, ſcandalum multitudinis, diſt. 50. c. ut conſtitueretur. Et quia caſus ſunt uarij ideo non poteſt dari generalis regula, ſed arbitrio boni uiri iudicantis an cauſat ſit iuſta, ſtandum eſt. c. dn̄o ſancto, diſt. 50. Et quando cauſa eſt iuſta prælatus peccat non diſpenſando, ar. c. quanto. ii. q. v. nec requiritur quòd princeps cognoſcat cauſam, ſed ſufficit eius uoluntas, ſecun-

dum Pa.c.diuerſis,de cle.coniu.in his ſcilicet, quæ ſunt iuris poſitiui tantum,ſecundum Inno.in.d.c.cum ad monaſteriũ. Secus in inferiore,ut not.glo.in.§.niſi rigor.c. multorum.j.q. vij.In conſcientia tamen quando adeſt cauſa,ille qui diſpenſatur erit tutus,licet diſpenſans ſine cognitione cauſæ malefaciat,& debeat puniri, quia contra legem egit. Facit glo.c.ij. de ſciſma.

15 Diſpenſare,& interprætari poteſt quilibet in legibus, caſu ſubito occurrente neceſsitatis, maxime cum ad ſuperiorem recurſus non poſsit haberi:in.c. Si ergo.j.q.j. quia in obſeruatione legis,uel præcepti legiſlatoris intentio maxime obſeruanda eſt,alias autem ad prælatos pertinet.

16 Solus papa diſpenſat uotum terræ ſanctę.c.magno,de uoto, ex conſuetudine autem uotum.S.Iacobi, ad limina Apoſtolorum.Pa.not.in.c.ex multa,de uo.quòd legatus non poteſt diſpenſare in uoto ultramarino.Item not.quòd quando uotum,ſiue ultramarinum,ſiue. S.Iacobi,uel alterius peregrinationis factum eſt ſolum cauſa, deuotionis, & non in ſubſidium illius loci,ut quia uouit offerre, portare, uel aliquid facere,tunc epiſcopus poteſt diſpenſare, ſecundum glo.in.d.c. ex multa,quamuis communis conſuetudo teneat contrariũ.

17 In uoto ſimplici caſtitatis,& perpetuo, papa poteſt diſpenſare,ſecundum Pa.in.c.ueniens,qui cle.uel uo. ex magna tamẽ cauſa ita ut qui ea diſpenſatione utatur,peccatum euitet. Si autem uotum hoc fuit a principio meticuloſum,licet metus non fuerit iuſtus,& iminet periculum fornicationis, putat Pa.ibi,quòd poteſt epiſcopus diſpenſare, ex quo caſus eſt cõceſſus ab eccleſia, & non prohibetur epiſcopo diſpenſatio, extra uero hunc caſum,quia caſus talis eſt arduus,debet papæ reſeruari,ut in.cap.maiores,de bapti.in principio, ſecundum Pa. ſupra.

18 Epiſcopus poteſt diſpenſare in uoto temporali caſtitatis, ut per annum,uel huiuſmodi,quia non eſt caſus arduus, & in eo,qui uouit non contrahere, quia eſt minus quam uotum ſimplex caſtitatis,& de petendo debitum, quando non poteſt ratione uoti,uel affinitatis ſuperuenientis.c.ij. de eo qui cogno.conſan. Antonius de but.in.c. rurſus, qui cle. uel uo. Et poteſt epiſcopus,uel epiſcopalem authoritatem habẽs in omnibus alijs diſpen ſare,ſecundũ Tho.iiij.ſent. diſt.xxxviij.

q.j.Nota quòd uota perpetua,quæ papæ reſeruātur, ſunt uotūm continentiæ,& religionis.Alia autem uota,non adiecto tempore,non ſunt perpetua. Si autem adiungatur tempus, ut ſemper ieiunare in ſabbato,& ſi ſint perpetua,non tamen papæ reſeruantur.

19 Epiſcopus poteſt diſpenſare in gradibus prohibitis in matri
20 monio,quando impedimentum eſt occultum, & ad papam non poteſt haberi recurſus, & ſeparatio ſine magno ſcādalo fieri non poteſt,ut ſæpe euenit in mulieribus cognitis a conſanguineis uiri,antequam matrimonium contrahatur,ſecundum Sil.uer.diſpēſatio.§.ix.& idem putat in eo, qui poſt uotum ſimplex matrimonium conſumauit, quia non eſt ueriſimile, quòd papa uelit animas in huiuſmodi laquæis manere,cum nō poſsint Romā ire,uel mittere pro tali negotio.

21 Quando aliquis facit uotum determinatæ perſonæ, uel collegio,aut eccleſiæ tali,dare decem,uel facere calicem, uel huiuſmodi,ſi tali perſonæ,uel eccleſię ſit acquiſitum ius,uel per inſtrumentum,uel teſtamentum,uel donationem, uel promiſsionē factā coram teſtibus, & ipſe cui acquiritur ius ſcit, & acceptat,& habet actionem contra promittentem per uotum,uel aliter,non poteſt diſpenſari in hoc,niſi conſentiente eo,cui ius eſt acquiſitum, quia nemo poteſt alienum donare.Si tamen diſpenſans eſſet ſuperior illi eccleſiæ, uel collegio,aut perſonę,qui poſſet de eorum bonis diſponere,& tollere uni dando alteri,poſſet diſpenſare,ſecundum Arch.flor. ij.parte,ti.xj.c.j.Piſ.in uer.uotum.§.vj. Secus uero, ſi non eſt acquiſitum ius modo prædicto,licet promiſsio ſit facta, uel uotum ad ſpecialem locum,uel perſonam,de re ſpeciali.

22 Caſus.xlvij.in quibus ſolus papa eſt petendus, & aliis prohibitum eſt ne ſe intromittant.c.huic ſedi,diſtin.xvij.uidelicet de quæſtione fidei,de tranſlatione epiſcopi, de depoſitione epiſcoporum,de acceptione renunciationis epiſcoporum,de exemptione epiſcoporum, de reſtitutione depoſitorum ab ordine,de interpretatione priuilegiorum ſuorum,de mutatione ſedis epiſcopalis, de conſtitutione ſedis epiſcopalis de nouo,de ſubmiſsione unius epiſcopatus alteri, de commutatione uotorum Ieruſalem, S.Iacobi, &c.uoti continentiæ,ut ſupra,quòd quis ueniat contra iuramentum licitum, de diſpenſatione irregularitatum multarum, de bigamia, de cle-

rico non ordinato miniſtrante, de clerico uiciato tali uitio, quòd impediat ordinis executionem, de homicidio, uel mutilatione membri, de excommunicato maiori recipiente ordines, de excommunicato ſuſpenſo, &c. miniſtrante in ordine ſacro, de illegitimę natis, quo ad ſuſceptionem ordinum, &c. de pluritate beneficiorum cum cura, de ętate epiſcopi, de ętate ordinandorum, de celebratione concilij generalis, de priuatione perſonæ eccleſiaſticæ, de excommunicato a ſe nominatim, & a ſuo legato, de cauſis appellatione remota, de eo quem papa ordinauit in ſubdiaconum, de uſu palij ſemper, & ubique, de diſpenſatione cum eo, qui non eſt in ſacris, de confirmatione electi Imperatoris, de abſolutione ſententiarum, quas ſibi reſeruat, de pronunciatione electionis nundũ factę, de canonizatione ſanctorum, de facere ualere, quòd nõ eſt, de abſtractione monaci de monaſterio, de eius ſentẽtia, quæ facit ius, eadem die ordinat quo conſacrat, de diſpenſatione in gradibus prohibitis, de ablatiõe legis, quo ad utrũque forum, de conceſsione indulgentiarũ plenariarũ, de legitimatione quarumque perſonarum, quo ad ſpiritualia ubique, de ſolutione obligationis, qua homo homini tenetur, ſolus papa de nullo crimine poteſt accuſari, niſi de hæreſi. ſolus poteſt committere ſimplici ſacerdoti, ut confirmet, cõferat ordines minores, conſecret eccleſias, & uirgines, de diſpenſatione contra concilium generale. Hos caſus uide diffuſe in Tab. diſpenſatio.§.xiij. cum ſuis iuribus allegatis, quæ breuitatis gratia prætermiſsi. Vide aliquid infra, papa, quaſi per totum.

83 Epiſcopus ab omni peccato poteſt abſoluere, ſecundum Pa. in.c. Deus qui, de pœ.& re.& Arch.flo.iij.parte.ti.xvij. cap.iij. Et etiam ab omni excommunicatione iuris, quæ non reſeruatur papæ expreſſe.c.nuper, de ſen. excom.

84 Poteſt etiam epiſcopus diſpenſare in omnibus his criminibus infraſcriptis, uidelicet, in clerico uenatore, uel ludente ad alias, uel ebrioſo, uel faciente ſtrepitum in ſinodo, in adulterio, furto, ſacrilegio, periurio, fraude cum dolo, incæſtu, uitio ſodomitico, quæ uocantur peccata grauia, & grauiora, maxime ultima.c. clerici, de exceſ. præla. & ſimilia maiora adulterio. Fornicatio etiam ſimplex ubi admonitus nolet ſe corrigere, & talia, quando ſunt notoria, impediunt promo-

uendum,& promotum deiiciunt: ſecus quando ſunt occulta. In his poteſt epiſcopus diſpenſare, niſi expreſſe a iure prohibeatur. de poe. diſt. vj. c. i. in fin. Et hæc opinio eſt communior, quomodo autem poſsit diſpenſare contra canonem, uide Pan. in. c. at ſi clerici. §. de adulteriis, de iudic. Alia uero enormia, de quibus ſupra, papæ reſeruantur.

25 Epiſcopus etiam poteſt diſpenſare in gradibus prohibitis in matrimonio, ut ſupra dictum eſt. §. xix. & hoc rationabiliter ut ſupra. Diſpenſat etiam in proprio ſtatuto, niſi iuraſſet ſeruare, ſecundum Ioan. an. Quomodo autem diſpenſat in matrimonio, uide infra, Impedimentum. §. lv. & ſupra. §. xvij. xviij. xix.

26 In quibus parochiani, & fratres mendicantes poſsint abſoluere, uide ſupra, uer. abſolutio. §. xxiiii. xxv. xxvi. & de caſibus reſeruatis epiſcopo, ſupra, caſus. §. v. uſque ad. xi. Princeps ſciens impedimentum alicuius, & eum ad aliquod officium aſſumens, eo ipſo diſpenſare intelligitur. Panor. in. c. in cunctis, de elect.

DIVINATIO.

Diuinatio prout importat futurorum, uel præteriorum, uel præſentium cognitionem, eſt mortalis ex ſuo genere, pro quanto dæmonis auxilio initur, tacite, uel expreſſe, quod conuinci poteſt, quando quis ad hoc initur aliqua re, uel uerbo, quaſi habentibus uirtutem ad talem effectum, ad quem conſtat nec naturalem, nec diuinam habere uirtutem, ratione autem actus imperfecti erit ueniale, ut quando non eſt inuocatio dæmonis tacita, nec expreſſa, uel ſi eſt, neſcit, nec credit, neque dubitat faciens, quod ſi crederet nō faceret. Tunc enim eſt quædam uanitas, ut qui in libro fortunæ, uel rota Pithagore, uolunt ſcire aliqua, uel in apertione librorum, & huiuſmodi. Idem iudica de ſortibus, ſecundum Caieta. ibi, infra ſuperſtitio. §. iii. Sors. §. ii. incantatio, per totum.

DIVORTIVM.

1 Diuortium eſt legitima uiri ab uxore, uel econtra ſeparatio. Et dicitur legitima, ut non fiat ſine lege, uel ratione, aliter non debet fieri, quia quos Deus coniunxit, homo non ſeparat. xxxi. q. i. c. ſi qua. §. obijcitur, & fit aliquando in totū, ſecundum Rai. ita ut uterque coniugum poſsit contrahere,

ſicut in maleficiatis,aliquando uero alter tantum,ut in frigidis,interdum dirimitur in parte, quantum ad mutuam ſerui tutem debiti coniugalis ; & cohabitationis , ita tamen quòd eorum neuter contrahere poſsit,ut quando ſeparantur propter adulterium,uel cauſa religionis poſt copulam carnalẽ. In his , uir & uxor ad paria iudicantur, quia ſicut licet uiro uxorem dimittere,ita & econtra. c. ſi quis uxorem.xxxii.q. j.

2 Matrimonium firmatum per uerba de præſenti , ante carnalem copulam ſoluitur, uel morte naurali, uel ciuili.i. profeſſione tacita , uel expreſſa religionis approbatæ, ita quòd remanens in ſeculo libere poteſt contrahere, niſi aliunde impediatur, ut ex uoto. Si autem ſit conſumatum, non poteſt ullo modo ſolui,ut in.c.gaudemus,de diuor. niſi eſſet inter infideles,ut dicemus infra : matrimonium.§. xxxviij . uide c. ex publicò , de conuerſio. coniu. quia neque etiam authoritate papæ poteſt ſolui. Sed Caie. Matthæi.v.&.xix. exponens illud, Quod deus coniunxit, &c. & quicunque dimiſerit uxorem ſuam , niſi ob fornicationem, &c.dicit hæc uerba. Intelligo ex hac domini noſtri Ieſu Chriſti lege, licitum eſſe Chriſtiano dimittere uxorem ob fornicationẽ carnalem ipſius uxoris,& aliam uxorẽ poſſe ducere,ſalua ſemper eccleſiæ diffinitione,quæ hactenus non apparet,nã decretales pontificię de hac materia,non ſunt diffinitiue fidei, ſed iudiciales facti,in quibus iudicijs matrimonialibus, erraſſe romanos põtifices profitentur,ut.c.quanto, de diuor. &.c.licet,de ſponſ.duo : non tamen ex hoc intelligas eodẽ modo,uxorem uirum poſſe dimittere,quia nec etiam in ueteri lege, uxor uirum poterat repudiare,ſicut uir uxorem. Adiungitque quòd diuus Ambroſius. i. Cor.vij. dicit hoc. Tamen ibi Caie. dicit quòd non audet ſe opponere contra torrentem tot doctorum,& iudiciorum eccleſiæ. Oppoſitũ autem tenet S. Tho.i.Cor.vij.exponens illud uxorem à uiro non diſcedere, quam ſi diſceſſerit manere innuptam, & uir uxorem non dimittat,&c. dicit. Si uxor diſceſſerit.ſ. propter cauſam fornicationis , præcipio inquam manere innuptã, uiuente marito,quia ſi ſoluitur matrimonium quo ad thorum,non tamen quo ad uinculum , & ſimiliter uir uxorem non dimittat, niſi ob cauſam fornicationis. Similis forma in uiro, & in muliere ſeruatur. Ideo ſupplendum eſt, quòd

de uxore præmiſsit.ſ.quòd ſi dimiſerit non ducat aliam. Ad dictum Ambro.quòd allegat Caie. dicit Magiſter ſen. quòd a falſarijs fuit appoſitum.ideo nullo modo tenendum, licet ergo opinio Caie.ſit ſubtilis,& uideatur quadrare literæ,tamen debet exponi non de totali dimiſsione,ſed quo ad thorum,ut infra,matrimonium.§.lxxij. ſupra, Adulterium.§.iii. Eodem modo uidetur Theophilactus exponere, &.xxxii. q. vii.per totum.

3 Ex quatuor cauſis poteſt matrimonium firmatum, & conſumatum dirimi, quo ad conuerſationem coniugalem. Primo,propter adulterium.xxiii.q.i.c.dixit dominus.Secundo,propter periculum,dum alter alterum ad peccatum mortale trahere nititur,ſecundum Inno. in.c. maritus, de adul. Intellige quando aliter compeſci non poteſt. Tertio, propter hereſim,ut infra.§.vij. Quarto, propter religionis ingreſſum,uel uotum: quia ambo de cõmuni conſenſu poſſunt uouere.c.cariſsimus, de conuer. coniug. Quod autem ob periculum animæ liceat conſortem thori relinquere,probat Pe.de palu.in iiii.ſen.d.xxxix.quia ſi corporis periculum imminet, non tenetur cohabitare cum coniuge, à fortiori propter periculum animæ,ideo falſa eſt gloſ.de diuor. c. ij. dicens uxorem non eſſe dimittendam, ſi uitæ uiri fuerit inſidiata.

4 Caſus ſunt vii.ſecundum Tho.i.Cor.vij. in quibus ob cauſam fornicationis uxorem uir non poteſt dimittere,uide infra, Matrimonium.§.lxxiii.latius.

5 Si alter coniugum ingreditur religionem, alter remanẽs in ſeculo,tenetur expectare profeſsionem,quia ante non ſoluitur uinculum,in.c. uirum,de conuer. coniu. intellige de religione approbata, quia ſi fieret mantellatus, non ſolueretur matrimonium,ſecundum Pa.in.c. ex parte, el.ii de conuer. coniug. Profeſsionis autem tempus non poteſt breuiari,ſecundum Tho. iiij.ſen.d.xxvii.q.i.ar.iii.q.iii.Expectabit ergo per annum.

6 Si ſponſus ſponſam ante duos menſes cognoſcat carnaliter & uiolenter abſolute,& ipſa ingrediatur religionem,& profiteatur ſoluitur matrimonium, quia non uidetur ad huc corpus ſuum illi communicaſſe, cum uiolenter fuerit cognita,ſecundum Pa.in.d.c.uerum, & Monal. Secus ſi non fuit

abſolute uiolenta, uel poſt duos menſes.

7 Quando adulterium ita eſt manifeſtum, quòd iuſtificationi non eſt locus, poteſt innocens reo non cohabitare propria authoritate.c. ſignificaſti, de diuor. & multo fortius negare debitum. Intellige quando moratur cum adultero uel adultera, non tenetur tunc cohabitare, ſecundum limitationem Inno. Si uero delictum non eſt notorium ſeparatio fieri nō poteſt quo ad cohabitationem, ſine authoritate, & iudicio eccleſiæ ſecundum Hoſt. quod uerum eſt, ſecundum Ric. quando matrimonium eſt publicum in facie eccleſiæ, uel coram teſtibus. Si uero clandeſtinum eſt, poteſt propria authoritate. Quo autem ad thorum, quando conſtat alteri coniugum de adulterio alterius, non tenetur reddere debitum propria authoritate, ſupra, debitum coniugale.§. iiij. Aliter authoritate eccleſiæ fienda eſt ſeparatio.

8 Propter ſpiritualem fornicationem.i. hereſim poteſt fieri ſeparatio, ſecundum Pa.in.c. quæſiuit, de diuor. & ſi ſit notoria, maritus poteſt intrare religionem inuita uxore, & econtra, ſecundum Pa.in.c. fi. de conuer. coniu. & hoc introductum eſt in fauorem fidei. Intellige quòd poteſt intrare. ſ. ille, qui eſt innocens, nocens uero non, ante latam ſententiam diuortij, neque poſt latam ſententiam ſine licentia innocentis, ſecundum ueriorem opinionem.c. ex literis, de diuor. cum licentia uero poteſt, uel quando innocēs intrauit, & eſt profeſſus, uel quādo mulier detruditur ad faciendum perpetuam pœnitentiam pro adulterio, &c. uide Pa.in. d.c. gaudemus, & in.d.c.fi. de conuer. coniu.

9 Si ille qui ſpiritualiter fornicatus eſt, uelit ad fidem redire, fiet recompenſatio cum altero, qui corporaliter fornicatus eſt, ſecundum Pa.in.c.fi.de conuer.coniu.non autem quando nolit redire, ſed contra eum procedetur, & ipſe contra alterum non audietur, cum hæreticus accuſare nō poſſit coniugem de aliquo delicto. Facit. c.à nobis, de excep.

10 Alter coniugum uouens caſtitatem ante conſumationem, tenetur ingredi religionem, uel reddere debitum, quòd ſi reddit, prima uice mortaliter peccat, ſecundum Pet.de palu. potuit enim inuenire remedium.ſ. religionem intrando. Poteſt etiam poſt copulam uouere, ſed non in præiudicium alterius, quia tenebitur reddere exactus, non autem petere, ni-

ſi ex non petendo alteri fieret oneroſus, tunc enim petendo non peccaret mortaliter, niſi de licentia alterius uouiſſet. Facit.c. quidam intrauit, de conuer.coniu. Si uero uir conſentiat uxori, ut uoueat, nihilominus debitum petere poterit, ſecundum Pa.c.i.de conuer. coniu. non autem uouens, licet reddere teneatur. Idem dic de uxore conſentiēte uiro.

11 In omni caſu, quo poſt conſummatum matrimonium licet religionem intrare, licet etiam ad ordines accedere, ſecundū Pe. de pal. ſi uero non licet religionem ingredi, multominus ordines recipere, quia talis ab ordinis executione eſſet ſuſpē ſus. Si uero quis uult epiſcopari, oportet uxorem ſuā prius in religione eſſe profeſſam, ſecundum Pa.c.i.de conuer.coniu. ſecus quando uult ad ordines promoueri, ſufficit uxoris conſenſus cū promiſsione continentiæ: ex.c.ſignificauit, de conuer.coniu. niſi dans licentiā eſſet de incontinentia ſuſpecta: in.c.cum ſis, eo.ti. tunc.n. requiritur religionis ingreſſus.

12 Ordinatus conſentiente uxore fragili, & ad eam reuocatus, ipſa mortua tenetur clericaliter uiuere, uel ſi erat profeſſus, ad monaſterium reuerti, quia ex quo uxor conſenſerat, uere eſt religioſus. Facit. c.ex parte, de conuer. coniu.

13 Ordinatus contradicente uxore, uel ignorante, poteſt reuocari. in.d.c quidam, & tenetur reddere debitum, ſed exigere non poteſt, niſi propter hoc oneroſus fieret uxori, ut dictū eſt ſupra. Quando autem uxor ſciuit, nec contradixit nec licentiam dedit ſed diſsimulauit, etiam idem dicas. per not.in c.conſuluit, de conuer. coniu. Idem ſi iuſto timore conſenſit, ut in.c.accedens, eo.ti. uel p dolū cōſenſit.c.ueniēs, eo.ti.

14 De diuortio ex impedimento frigiditatis, & alijs, infra, matrimonium.§.xlvii.xlix.&c.

15 Si in diuortio eccleſia fuit decepta per falſos teſtes, uel aliter, poterit uir uxorem reuocare, & econtra, non obſtante ordine, uel profeſsione alterius, ſecundum Rai. quando continentia eis non poteſt perſuaderi, & tenebitur reddere debitum, non autem exigere, propter ordinem uel profeſsionē.

16 Si fiat diuortium, & uterque coniugum credens iuſte factū diuortium ingrediatur religionem, & poſt amborum profeſsionem reperiatur quòd cauſa diuortij fuit falſa, ſecundū ueriorem opinionem alter coniugum alterum reuocare nō poterit, ſecundum Veruer. quia falſa cauſa, non impedit uo-

tum monachatus.ar. in.c.magne, de uoto. in hoc conuenit Piſ.licet contra arguat Pa. ſed aſſumit unum falſum. ſ. quòd ingreſſus ex falſa cauſa, non teneat. Reliqua uide,infra, Matrimonium.§.lxxii.uſque in finem.

DOCTOR.

1 DOctorem fieri,uel facere inſufficientem, quando ex hoc alij notabiliter læduntur,peccatum mortale eſt,ut in doctoratu medicinæ, & theologiæ, quia ex hoc imminet ſine dubio periculum corporis, & animæ, & conſtituentes mendatium pernitioſum committunt. In alijs autem doctoribus, tale periculum non eſt,ideo non ſic uniuerſaliter peccant mortaliter. Tamen nō uidentur excuſari à mortali inſtituentes huiuſmodi doctores in iure indoctos, quia etiam ex hoc periculum graue clientulis imminet,ex Caie.ibi.

2 Doctores in conſilio deciſiuo, non debent facere allegationes,ſecundum Pa.in.c.ueſtra,de coha.cle.& mu. ſicut nec in ſententia,ut in.c.ſicut nobis,in glo.de ſen.& re.iu.ſecus in cōſilio poſtulato à parte,quia in primo eſt approbata fides cōſultoris, non autem in ſecundo.

3 Doctor in theologia debet præcedere canoniſtam,& canoniſta,ciuilem,& ciuilis artiſtam, ſecundum Pa. in.c. clerici, de iudi. An debeat appeti,ſupra,Cathedra,ibi.Vide aliquid uer. Magiſter.i. quomodo peccant. Quæ requirantur in doctorando ne reprobetur,& quis,& quomodo poſsit doctorari. Sil.ibi.v.§.vj.

DOLVS.

1 DOlus ſiue machinatio in facto, ſiue in uerbo,ad decipiendum ordinata,peccatum eſt, prudentiæ uirtuti oppoſita, & iuxta ſubiectam materiam poteſt eſſe mortale, & ueniale. Quando intentio decipiendi eſt pernitioſa notabiliter, erit mortalis,ſi iocoſa,uel officioſa, uel de re modica,erit uenialis, ſecundum Caie. ibi, quia paruum, uel nullum affert nocumentum.

2 Ignorantia iuris non excuſant à lata culpa, excuſat tamen à dolo, & conſequenter à pœna, quam dolus requirit, ſecundum Cy.in regula,ignorātia,li.vj.ex quo infertur, quòd ubi ius, uel ſtatutum requirit dolum uerum, ignorans quantumcunque ſit culpabilis, non incurrit pœnam ipſius, ſecus ubi non requiritur dolus uerus,ſed præſumptus,quia igno-

rans craſſe,& ſupine,non excuſatur,ut patet in cenſuris eccleſiaſticis,quæ cum requirant dolum præſumptū,taliter ignorans non euitat: in.c.ut animarum,de conſti.li.vj.

3 Cauſa etiam inſtituta excuſata à dolo,ut no. Bal.in.d. ca. ut animarum, ut ſi turbans aliquem in poſſeſsione,credens ſibi licere,cum tamen cauſam iuſtam non habeat, excuſatur à pœna ſtatuti requirentis dolum,ex no.per Ioan. an. titu. de arbi.in addi. ad Specu.

4 Pœna corporalis, Infamiæ, ſtatus,ſine dolo inferri non debet,ſecundum Bart.in. l.in actionibus.ff. de in litem iuran. & in his lata culpa dolo non æquiparatur.

5 Non poteſt quis facere pactum ut non teneatur de dolo. ff. depo.l.i.§.conueniat, quia eſt contra bonam fidem, & bonos mores.

6 Dolus non annullat contractum ſpiritualem, ut cum quis dolo inductus eſt ad religionem,ſecundum Pa.in.c.cum dilecti,de emp.& uen. ideo tenet contractus, ſed contractum temporalem,qui eſt bonæ fidei,annullat,ut quādo quis dolo inductus eſt ad uendendum aliquod, quod tamen non erat uenditurus, ſecundum Pa.in.d.c. cum dilecti. In contractibus autem ſtricti iuris tenet, ſed agens ex eo eliditur ope exceptionis. ff. de uer. obli. l.ſi quis cum aliter, uide tamen Tab.ibi dolus.§.vij.

D O M I C I L I V M.

1 DOmicilium alicuius ibi eſt,ubi fortunæ ſuæ maiorē partem conſtituit, uel bonorum ſuorum partem magnam, uel ſi ibi familiam habet. l. ſi ciues.C. de inco. & cenſi. Et ſi ibi nihil haberet,aſsidue tamen ibi conuerſaretur. l.ii.C.ubi ſena.ſola domus non conſtituit domicilium. ff. ad muni. l. libertus. Vide Inno.in.c.ex parte,de fo.competen.ubi etiam dicit,quod quis in pluribus locis domicilium habere poteſt. Habet etiam quis domicilium, ubi ſibi eligit, & clericus habet ubi eſt eius beneficium requirens reſidentiam: tex.in. c. nullus, de tempo.ordi.in. vj.

2 Prælati & religioſi habent domicilium ubi ſunt aſsignati,& ibi debent citari. Vide Pan.in. c.nullus,de paro. Quomodo aliqui plura domicilia habent, quia uno tempore habitant in uno loco,alio tempore in alio. Vide Arch. flo. in ſua partua ſumma.c.iii.

DOMINICA.

Dominica dies inter præcipuas feſtiuitates cõtinetur, propter honorem dominicæ reſurrectionis. c. ſabbato, de cõſe. d. iii. in qua die uacandam eſt tantum canticis ſpiritualibus. c. ieiunia, de conſe. d. iiii. Solo in hoc die conſecrari poteſt epiſcopus. c. quòd die dominico. d. lxxv. & S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. cxii. ar. iiii. ſuccedit loco ſabbati ex conſtitutione eccleſiæ, & conſuetudine populi chriſtiani, nõ ex præcepto legis, & in ſabbato, pręcipue laborandum eſt, ne populus uideatur iudeizare, ſicut prohibetur ceſſatio ab opere illo die, in. c. peruenit, de conſe. d. iii.

Die dominico debet quiſque ſe, & ſua referre in Deũ actualiter, ſaltem ſemel quia hoc eſt principale ſacrificium, quod de iure naturæ Deo offerendum eſt. Ex hoc ſequitur, quòd exiſtens in peccato mortali, tenetur in die feſto ſaltem ſemel conteri in genere, ſi occurrat ei peccaſſe mortaliter quia aliter non poſſet ſe, & ſua in Deum referre ſicut debet, Hoc tamen, (ut dicit Sil. uer. Dominica) non eſt ex ui præcepti de obſeruatione feſti, ſed ex ui præcepti, ſub quo cadit cõtritio, quod obligat pro omni ſtatu, in quo peccatum memorię occurrit pratice ſub ratione dolendi, ut ſupradictum eſt. contritio. § iii. infra feſtum. § xii. Nam ſecundum Caie. in uer. cõtritio, die feſto non tenetur quis ſub præcepto conteri de mortali, ſemper tamen tenetur, ut non placeat peccatũ ſibi.

DOMINIVM.

Dominiũ à quo dominus dicitur, nominat ius habendi, poſſidendi, fruendi, utẽdi, ac diſponendi de aliqua re pro libito uoluntatis, uel ſecundum aliquem determinatum modum, ſecundum quòd communiter diffiniunt canoniſtæ.

Dominium quatuor modis acquiritur, Primo, authoritate legis naturalis, ut cum ea quę nullius ſunt, fiũt occupantis: inſti. de re. di. §. ſingulorum. Secundo, principis authoritate, uel habentium poteſtatem a principe, qui poteſt ex iuſta cauſa rem alicuius ab eo auferre, & alteri dare, ut. not. communiter doc. in. c. quæ in eccleſiarum, de conſti. Tertio, per conſenſum illius cuius eſt, ut per donationem, permutationem, uenditionem, &c. Quarto, iure ciuili. ſ. uſucaptione, præſcriptione, adoptione, deportatione, ceſſatione, & huiuſmodi. ff. de acqui. re. domini. l. i. in glo. differentia tamen eſt inter ſpi-

ritualia, & corporalia, quia in ſpiritualibus, ex ſolo titulo, ſi ne traditione, dominium tranſit in alium: tex. eſt in. c. ſit tibi abſenti, de præben. li. vj.

3 Dominium iuſte acquiritur, Primo, legitima ſucceſsione. Secundo, electione, uel conſenſu populi habentis facultatẽ eligendi Dominum. Tertio, ſuperioris inſtitutione, ad hoc habentis poteſtatem. Quarto, emptione, permutatione, donatione, præſcriptione, uel aliquo alio iuſto titulo. Quinto, ex acquiſitione belli iuſti, & qui non his modis intrat, non eſt uerus Dominus, ſed fur eſt, & latro, teneturque reſignare ſi poteſt ſine notabili periculo animarum, corporum, uel rerum, & ad reſtitutionem omnium redditũum habitorũ ex tali dominio, & de damnis, maleficijs, & huiuſmodi. xxiii. q. v. c. ſi non licet. Nec poteſt abſolui ſi non diſponat ſe ad huiuſmodi. ar. de pæ. d. v. c. falſas. Idem dicas de horũ dominorum officialibus, qui neque ſalarium poſſunt recipere, niſi quando eorum officium eſt reipu. neceſſarium, de quo in. c. literis, de reſti. ſpo.

4 Ciuitas nulla poteſt ſibi eligere dominum, quia eſſet in præiuditium ſuperioris, niſi haberet ex conſuetudine, uel priuilegio ius eligendi, quia conſuetudo dat iuriſditionem. c. dilecti, de arb. Intellige de ſubiectis alicui domino. Neque dominus poteſt componere ſuper iure ſuperioritatis in præiuditium ſuperiorum, & ſubditorum, ipſis non conſentientibus, ſecundum Pa. in. c. fi. de maio. & obe.

5 Dominis nullum titulum, uel iniuſtum habentibus, ſubditi non tenentur obedire, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. ciiii. ar. ulti. ad ulti. niſi forte per accidens, ratione ſcandali uitandi. Secus quando habent iuſtum titulum, & præcipiunt iuſta.

6 Quando familia alicuius dicendi deliquit in aliquo officio, uel miniſterio, in quo dominus eius opera utebatur, tenetur tunc pro facto familiæ, & multo magis ſi res rapta uenit ad ipſum, uel mandauit, uel ratum habuit, ſecundum Pan. in c. j. de reſti. ſpol. & c. cum ad ſedem. Nam imputetur ei ſi non præpoſuit honeſtam familiam, ut in. l. j. ff. de pub. §. familiæ. Idem dic de præpoſitis alicui territorio, uel ſuper uectigalibus, & huiuſmodi. Dicit tamen Bar. in. d. §. familiæ, quòd exhibendo malefactores, liberantur. Item quando domini locorum,

corum,uel propoſiti ſciunt maleficia; & poſſunt prohibere, & non prohibent,tenentur.C.de f.d.mo.l.j.ſecus quando ne ſciunt,uel non poſſunt.

7 Tenentur etiam, ſecundum Tho. in epiſtola ad duc. bar.de grauamine,ſi dederunt officia,gabellas,& huiuſmodi, perſo nis,de quibus præſumebatur,quòd non eſſent utiles,uel iuſtæ,ſi hoc fecere ſcienter,uel ex negligentia,ſi etiam uendide re tanto precio,quòd emptores recuperare non poſsint ſine grauamine ſubditorum, quia in utroque caſu tenentur de damno ſecuto. Alias uendere huiuſmodi officia licet, non ta men expedit,nec habet ſpeciem boni, ſed potius deberent eligi officiales huiuſmodi,ut dicit Tho.ibi, quia ſic res melius ſuccederent.

8 Peccant etiam in exigendo collectas indebitas, uel contra pa cta conſtituta ſecum, uel cum anteceſſoribus bona fide, & ſine coactione inita, uel quando nimis grauãt ad arbitrium boni uiri,rerum, ac temporum conditione inſpecta, etiam quòd quantitas non ſit pacto determinata, uel ſi noua exigunt,iuſta cauſa non apparente, uel ſi exigunt aliqua inſtitu ta propter aliquid fiendum,quod tamen non fit,ut pro ſecu ritate uiarum,& huiuſmodi,& non tenentur ſecuræ: ſi ad ſo lutionem prædictorum cogũt,ſubditos per ſe, uel per alios, directe,uel indirecte,peccant tanquam prædones, & tenentur reſtituere. Sponte tamen oblata,ſine omni fraude, poſſunt recipere.c.placuit.j.q.ij.Similiter peccant,& tenentur,ſecundum Gul.ſpoliantes ſubditos,uolentes ad alium locum, uel domum transferre ſe,niſi hoc eſſet ibi conſuetum,uel eſſet certum, quòd tale onus a principio in conceſsione terræ expreſſe fuiſſet impoſitum,uel ſi uſurpant ſibi ea, quæ ſunt communitatis,quia reſignare tenentur, & fructus reſtituere: c.ſi re.xiiij.q.vj.uel ſi non ſinunt diſponere in morte peregrinos,uel non habentes conſanguineos, & huiuſmodi, ſed eis mortuis, teſtatis, uel inteſtatis; bona eorum uſurpant, quia tenentur reſtituere,uel pauperibus erogare. Si a uaſallis,uel aliis ſubditis ſeruitia perſonarum,iumentorum indebita exigunt,ſine mercedis ſolutione, uel ſi cogunt ad uendendum,quando pretium eſt uille,& emendum quando eſt carum,uel quando non cogunt ad ſatisfaciendum eos, qui ſunt de ſua familia, uel concedunt dari ad uſuram, quando

non expedit, ſecundum Io.de nea. quol.x. uel ſi talliant iudæos,nihil præter uſuras habentes,ſecundum Pet.de pal.tenentur reſtituere eis a quibus iudæi extorſerunt. Et dicit Zamba.in.c.poſt miſerabilem, de uſu.quòd poſſunt cogere iudæos ad reſtituendum uſuras, & ſi ſint negligentes iudex eccleſiaſticus procedet.Etiam dicit Veruer. quòd ſi non compellunt uſurarios,uel iudæos ad reſtituendum uſuras cum poſſunt,tenentur ipſi reſtituere, etiam ſi ad eos nihil peruenerit:intellige tamen,quando non eſt bonum eos tolerare.

9 Domini aliquando poſſunt ultra conſueta, aliquid exigere, ſecundum Ray.Hoſt.& Tho. ſupra. Primo, pro defenſione ſuæ terræ,ſi aliter facere non poſſunt, quia ad hoc tenentur ſubditi,non ſolum de rebus,ſed corporaliter laborare, ut ſic ſe ſaluent.c.fortitudo.xxiij.q.iij. Secundo, quando iubente principe,uel eccleſia,uult ire contra hæreticos, uel infideles, nec propriæ expenſæ ſuppetunt,poteſt a ſubditis moderatũ ſubſidiũ petere. Tertio,ſi in bello ex parte ſua iuſto captus, uult ſe redimere,& non poteſt abſque graui danno. Quarto,ſi uult adire principem,pro ſui,& ſuorum utilitate, & cõmode expenſas facere non poteſt, & pro alia ſimili cauſa iuſta,poteſt moderatum grauamen imponere.c.unio.x.q.iii.& c.cum Apoſtolus,de cen.Si autem abſque cauſa iuſta extorquet,ut pro ludo,pompis,& huiuſmodi, reſtituere tenetur. De his confeſſores eos interrogent, nec abſque ſatisfactione abſoluant.

10 Si iudex habeat plenariam poteſtatem, & parti non fiat iniuria,neque communitati noceatur, quia ex hoc nullum malũ oritur,poteſt pœnam iuris minuere,uel totaliter relaxare, faciendo miſericordiam merenti pœnam pro delicto, non autem quando non eſt habens plenariam authoritatem, uel quando pars offenſa petit ius,uel quando hoc cederet in malum reipu.quia alij non uerebuntur talia facere, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxvij.ar.iiij.& Pan.in.c.ij. de emp.& uen.& tamen, dicit quòd iudex poteſt ex cauſa mitigare pœnam,etiam ſtatuti.Intellige modo prædicto. An domini tẽporales poſsint officia uendere,uide,infra officium.§.primo ſupra,dominus.§.vij.

11 Si ſtatuto cauetur,ut uilla teneatur deprædato ibi, ſi deprædatus probauerit uiolentiam ſibi factam, ſtabitur eius iura-

mento de rebus amiſsis, ſecundum Pan. in. c. ſuper eo, de his quæ ui met. non autem ſi non poteſt probare uiolentiam, ſaltem per uiolentia inditia.

12 Domini non poſſunt accipere mutuo ab aliquo, cum pacto, quòd accipiét officium aliquod, quia uſurarium eſt pro mu tuo accipere officij poteſtatem, propterea ei dāt occaſionem peccandi, & ipſi officio taliter acquiſito tenentur reſignare. Si autem gratis mutuarent, poſtmodum officia darentur, uel prius darentur officia, & poſt mutuarent, ut de officio poſ ſent accipere, eſſet licitum, ſecundū Tho. ad duciſſam, ſupra.

13 Domini, & officiales non poſſunt aliquid recipere, quando tenentur gratis officium exhibere, quia prohibetur eis acci pere. l. fi. C. ad. l. iul. de amb. infra iudex. §. vj. Domini iuſtitiā facere, & oppreſſos defendere publica peccata, præcipue blaſphemias, de ſuo dominio abradere pro poſſe tenentur.

DONATIO.

1 DOnatio, ſecundum Tho. j. ſen. diſt. xviii. art. ii. eſt datio liberalis, ſiue irredibilis recompenſationem non intendēs, quæ ſecundum Azo. in ſumma, eſt duplex, ſcilicet donatio inter uiuos, & cauſa mortis: Donare inter uiuos eſt, quando rem quam dono potius habere uolo alium, quam me, ſed cauſa mortis eſt quando uolo me potius, quàm alium, cui dono, quem malo habere, quam hæredem meum, ſecundū eundem Azo. Et quando alia cauſa in donatione eſt, quàm liberalitas, potius dicitur recompenſatio, quam donatio, ſecundum Pa. in rub. eo. ti.

2 Donationum inter uiuos prima dicitur abſoluta, ſecunda conditionalis, tertia modalis, quarta remuneratiua. ff. de dona. l. j. C. de dona. ſub mo. l. j & . ij. quæ non reuocatur cauſa ingratitudinis, cum mera donatio non ſit.

3 Omnis qui habet rei dominium, uel proprietatem, & iure non prohibetur, poteſt donare, (& non loquor nunc de donatione remuneratiua,) ſed. xlij. generibus perſonarum prohibetur huiuſmodi donatio, Et primo illis, qui non ſunt mētis compotes, ut furioſis, & huiuſmodi: in cle. ſi furioſus, de homi. Secundo, prodigis, in. l. j. ff. de cur. furio. Tertio, minori. xxv. annis. C. ſi maio. fa. ra. ha. l. ulti. Quarto, filio familias, ff. de do. l. filius familias. Fallit in aliquibus caſibus, ut ſi eſt in dignitate, uel filius ſenatoris, uel ſi pater dedit liberā ad-

miniſtrationem,uel peculium caſtrenſe, uel quaſi, &c. Vide Inno.in.c.grandi.de ſup.ne. præ. lib.vj.&.d.l. filius familias. Quinto,his qui non habent proprium,ut ſeruis, religioſis, & huiuſmodi.c.non dicatis.xij.q.j.niſi de licentia ſuperioris, uel habeant legitimam adminiſtrationem, ut ex iuſta cauſa donent:in.d.l.filius familias,&.xij.q.j.quia.c.tua, de his,ſcilicet quæ ſeruando ſeruari non poſſunt,ſupra, alienatio.§.iii. Sexto,abbatibus, & aliis prælatis, niſi habeant adminiſtrationem, ut de filio familias dictum eſt, & generaliter nulla perſona eccleſiaſtica, poteſt donare bona immobilia, uel mobilia precioſa,ſupra,alienatio.§.iii.Septimo,uxori,nil ultra dotem habenti,poteſt tamen facere elemoſinam,ut dicetur infra,elemoſina.§.vi.

4 Octauo,illi,qui crimen læſæ maieſtatis commiſsit.l.fi.C.ad l.iul.ma.Nono, hæreticis,quorum bona ipſo iure ſunt confiſcata.c.ſecundum leges,de hære.lib.vj.Decimo,contrahentibus incœſtas,ſcilicet inter aſcendentes,uel deſcendẽtes, aut nepharias,ſcilicet inter collaterales,uel inutiles alias prohibitas nuptias,quia de iure, bonorum ſuorum dominium perdunt:in.d.c.ſecundum leges. Vndecimo,illi qui in aliqua re cadit in commiſſum,quia quod commiſſum eſt, ſtatim deſinit eſſe illius,qui crimen contraxit.Duodecimo,illi, qui capitale crimen commiſsit,propter quod eius bona ueniunt publicanda,poſt condemnationẽ donare non poteſt,licet ante poſsit.l.poſt contractum.ff.de dona.ſupra,alienatio §.xx. Decimotertio,militi,qui concubinæ,uel meretrici donare non poteſt.l.ij.C. de dona.inter uir.& uxo. Idem dic de clerico, doctore,& aduocato,qui dicuntur milites, per not.in.l.miles.ff.de ſen.& re iud.Vide tamen Cy.in.d.l.ii. quomodo intelligitur milites,non operę,luxu,uel dignitate.Decimoquarto,uiro erga uxorem,etiam eſt econtra,ut infra,dicetur. Decimoquinto,patri, qui filio,ac filię donare non poteſt,quia cenſentur una perſona.Fallit tamen in caſibus nonnullis.Vide glo.in.l.pater.C.de inof. dona.

5 Decimoſexto,qui dominium in re non habent, donare non poſſunt,ut fures. Nemo enim plus iuris in alium transferre poteſt,quàm ipſe in re habeat,in.l.nemo.ff.de re.iu. Decimoſeptimo,prohibetur donatio pro quacunque cauſa illicita,quæ a lege punitur, ſiue pro adulterio, ſiue pro alio

crimine,& ſic intelligitur.l. affectionis.ff.de dona.
Decimooctauo,quilibet donare prohibetur ultra.50.ſolidos l.pe.C.de dona.quod tamen intellige ſine inſinuatione pręcedente.Fallit nihilominus in ſeptem caſibus.Vide Tab.ibi, §.j.caſu.xiiij.
Decimonono,qui fiunt ex donatione impotentes ad ſoluendum debita,non poſſunt donare.
6 Vigeſimo,qui donãt iudicibus,præſidi,ſeu alijs officialibus, quibus conſtitutum eſt proprium ſalarium, pro aliquo beneficio tempore ſuæ adminiſtrationis præſtito, puniuntur: l.fi.C.ad.l.iul.ſi tamen occultæ donant, ſecundum glo.exceptis eſculentis, & potulentis, quæ in paucis diebus poſſunt conſumi,infra,iudex.§.vj.
Vigeſimoprimo,qui uiſitatoribus, uel eorũ famulis aliquid donare uolunt,Vide infra,uiſitatio.§.iij.
Vigeſimoſecũdo,illi quibus per ſtatuta municipalia eſt prohibitum,niſi cum certo modo donare.
7 Donatio fieri poteſt abſenti, ſiue mittendo per nuntium rẽ donatam, ſiue iubendo, ut rem quam habet de tuo pœnes ſe,teneat pro ſua,non autem ignoranti.l.abſenti.ff.de dona. Fallit tamen quando donans mittit per ſeruum donatarij,ea mente,ut ſtatim fiant ſua:in.d.l.abſenti.
8 Donans tenetur de euictione donatario, ſecundum Azo. ſi de ea fuit promiſſum,ſecundum glo.Inſt.de dona.§.aliæ,uel cum donatio cœpit a pactione,uel promiſsione,tunc poteſt agi.in.l.ariſto.ff.de dona.
9 Quando donans donare non potuit,donatarius tenetur reſtituere,ut ex ſupra dictis conſtat.
10 Donatum ambaſciatori ratione perſonæ,illi acquiritur, Facit.l. ſocium.ff. pro ſocio.§.j. ſi uero donatur ratione officij, acquiritur domino.ff.de caſtr.pe.l. ſi forte.In dubio autem, ſecundum Pan.in.c.poſtulaſtis, de conceſ.præben.debemus attendere qualitatem doni, quæ ſi conueniat ambaſciatoris perſonæ,ut eſt ueſtis, & huiuſmodi, indicabitur pro ambaſciatore,ſi autem cõueniat domino, ut eſſet donatio leonis, uel huiuſmodi,erit domini. Si uero ambaſciator prius erat notus,uidebitur donatum eſſe intuitu nõ officij,ſed pſonæ.
11 Quando donans,uel legans, dicit dono,uel lego Titio talẽ terram,in tali loco,quæ eſt perticę.C.uel lego uxori meę ta-

lia iocalia,quæ ualent mille aureos,& tamen terra inuenitur C C.perticarum,& iocalia duo mille,ſecundum Pan.in.c.per tuas,de dona.donatarius non tenetur illud plus reſtituere, neque quando minus ualerent,quam fuerint extimatæ, poteſt reſiduum petere,quando res donata eſt, ſpecificata.l.demonſtratio.ff.de condi.& demon.

12 Si donans dicat, do tibi uillam meam, & omnia iura mea, quæ in illa habeo,propter hoc non donat iura ſpiritualia,ut ius patronatus,& decimarum,ſecundum Pa.in.c.ſedes,de reſcrip.ſecundum dictum Inno.c.ex literis, de iurepatro. quia hoc ſignum omnis,non ſe extendit ad ea, quæ ſunt alterius iuris,& naturæ.Secus quando aliquid habens ſimul temporalia,& ſpiritualia iura,cum omnibus pertinentiis ſuis, ſicut eſt præbenda,quæ ſimul habet poſſeſsione,& decimas, quia tunc omnia ſimul tranſeunt,concor.Hoſt.in.d.c.ex literis.

13 Donatio mera, ex pœnitentia donantis non reuocatur: art. in.c.uerum,de condi.ap.& dicit Bar.in princi.ff.de pac.quòd per pœnitentiam donatio non reuocatur.

14 Donatio mera poteſt reuocari propter multas cauſas, ut colligitur ex.c.fi.de dona.Et primo,propter defectum cauſæ,ob quam fuit facta donatio.c.quòd a te,de de.coniu.Secundo, propter conditionem adiectam.d.c.uerum. Tertio, propter dati enormitatem,ut cum pater tantum donat,quòd euacuatur hæreditas filiorum.c.ſi quis iraſcitur.xiij.q.ij.Quarto,qñ donatarius manum uiolentam iniiecit in donatorem, uel ſi atrocem iniuriam facit ſcilicet uerberando,fugando,uel carceri mancipando,uel huiuſmodi, uel graue damnum rebus intulit donatoris, etiam citra maiorem partem ſubſtantiæ, uel inferre tentauit uitæ periculum,licet effectus non ſit ſecutus,uel ſi non ſeruauit conuentiones factas in donatione. Hæc ſupradicta habentur, in.l.fi.C.de reuoca.dona. Adiunge alium caſum,ſecundum gl.ibi,ſi donatarius neglexit alere donatorem inopem,quando donatio fuit in magna rerũ quantitate,ſecundum Cy.in.d.l.fi.In prædictis caſibus reuocatur donatio per donatorem,non per hæredes:in.c.fina.de dona.quando ingratitudo commiſſa fuit in donatorem, & non in hæredes,ſecundum Pa.in.d.c.fina. Quinto quando præſumitur de uoluntate donatoris, ut quando poſt donationem naſcuntur filij,ſed quia circa hoc ſunt uariæ opinio-

nes,uide deciſionem Pa & Ioan.an.in. d.c.fina.& Bartol.l.titia,de lega.ij.§.Imperator.Sexto, quando eſt contra uoluntatem donatoris ratione inofficioſitatis,de qua uide Barto.in.l.ſi ut alligatis.C.de inofficio.dona.Intellige prædicta etiam ſi donatio ſit iuramento firmata,& in ea ſit appoſita conditio,quòd nō poſsit reuocari,etiam propter ingratitudinem, quia hoc eſt contra naturalem æquitatem.l. ex eo.C. de inuti.ſtipula.

15 Donatio facta ſub modo,nō reuocatur, etiam quòd modus talis non interueniat, quando ſcilicet talis modus non eſt principalis cauſa, uel finalis,ſed magis impulſiua.Facit.l.meuia.ff.de manu.teſta.niſi ſit expreſſum, quòd reuocetur, uel alteri detur, tali modo non exiſtente. Secus ſi modus fuit principalis uel finalis cauſa ipſius contractus.

16 Si donatio ſit facta eccleſiæ ſub certo modo, & ſolus prælatus non ſeruat modum, ſecundum Vin.in.d.c. uerum, non poteſt reuocari,quia delictum prælati, non nocet eccleſiæ, in regula delictum,lib.vi. ſecus ſi prælatus cum capitulo.Secus etiam quando eſſet ſub conditione, quia ſi ſolus prælatus non ſeruat, donatio non tenet, quia in acquirendis ſolus prælatus poteſt nocere,non autem in acquiſitis, ut not. Inno.in.c.fraternitatem, de dona. & no. quòd quando dicitur quòd poſsit reuocari,quòd requiritur ſententia, ſecundū Innoc.in.d.c.uerum, & Hoſt. quamuis alij dicant contrariū, ſed primum uerius, niſi diceretur quòd propria authoritate poſsit reuocari,niſi eſſet effecta ſacra.l.ſi quis curialis.C.de epiſcop.& cle.

17 Si quid donatum ſit eccleſiæ,uel altari, cum pacto quòd alienari non poſsit,ſecundum Anton.de but.in.d.c.uerum,ſi pactum poſitum eſt poſt contractum donationis,uel ante contractum,ideſt antre traditionem,& poſt obligationem,nihil operatur tale pactum,ſi uero apponitur tempore contrahendæ obligationis,& tunc ſi reſeruat ſibi aliquod ius in re, uel alteri,non ualet alienatio.Si uero nec ſibi, nec alteri reſeruat,tunc ſi ſequatur alienatio ualet, ſed aget qui pactum appoſuit ad exiſtimationem.l. ea lege.C. de condi. ob cauſam. Quod ſi apponitur pactum de re non alienanda, non ualet tale pactum,niſi paciſcentis interſit de non alienando, quia tunc aget ad intereſſe.l.penul.C.de condi.ob cau. & hoc ue-

rum in priuato. In eccleſia ſi alienet, ſemper uidetur intereſſe dantis, cum tali pacto de non alienanda, quaſi ſit fauorabile animæ dantis, niſi alienaret pro neceſsitate, quia aliter proui deri non poteſt, uel alienaret ob cauſam magis piam, ſecun dum Anton. de but. ſupra, quamuis aliqui contrarium teneant. Primum tamen melius, quia ſic ſecundum rectam rationem debuit uoluiſſe donator.

18 Prohibiti donare donatione mera, uel conditionali, uel modali, non prohibentur donare donatione remuneratiua, quia non proprie donatio eſt, ut not. in. c. ſi quos. xij. q. ij. niſi prohibeantur donare, eo quòd non habent adminiſtrationem, de quibus ſupra dictum eſt, uel quia non poteſt donare, niſi in damnum aliorum, & talis donatio remuneratiua non poteſt reuocari, ſicut aliæ, ſecundum Panor. in. d. c. fina. quia iura ſcripta de donatione, non habent locum de remuneratiua.

19 De donatione Conſtantini erga eccleſiam an fuerit, quia nõ eſt multum ad propoſitum, uide ſi placet Arch. flore. tertia parte titu. xiii. cap. v. & Pa. in. c. per uenerabilem, qui fil. ſint legi. colum. ſecunda.

20 Donatio cauſa mortis eſt quaſi inſtar legatorum, differt tamen in aliquibus, differt etiam a ſimplici donatione, quia hæc pœnitentia reuocatur, illa non. l. qui mortis cauſa. ff. eo. titu. Hæc quinque teſtes requirit illa duos tantum. l. final. C. eod. titu.

21 Donatio cauſa mortis reuocatur, ſecundum glo. l. non omnis. ff. ſi certum petatur. Primo, ſi prius moriatur donatarius quàm donator. Secundo, ſi illum pœnitet donaſſe. Tertio, ſi ceſſet conditio ſub qua eſt facta donatio. Si uero iurauit non reuocare, adhuc poteſt. Primo, ex noua cauſa, Secundo, ſi donauit omnia bona præſentia, & futura, quia iuramentum eſſet uinculum iniquitatis. Petet tamen prius abſolutionem a iuramento. Secus quando donauit omnia bona, non facta mentione de futuris. l. fin. C. de pact. & l. ſtipulatio hoc modo. ff. de uerbo. obliga.

22 Quicunque teſtamentum condere poteſt, etiam poteſt donare cauſa mortis: tamen filius familias, & ſi non poſsit facere teſtamentum, etiam patre iubente, donare tamẽ poteſt cauſa mortis patre promittente. l. tam is. ff. eo. ti. Et cuicun-

que prohibetur donatio inter uiuos, prohibetur etiam cauſa mortis, quia à quo remouetur genus, remouetur, & ſpecies: in.d.l.filius familias.§.pari ratione. Sicut à ſuperiori ad inferius negatiue,ſecundum logicum conſequentia tenet.

23 Donatio facta cauſa mortis non tenet in eo, qui commiſsit crimen capitale, ſiue ante,ſiue poſt fiat, cum teſtamentum rumpatur,& omnia publicentur.l.ſi aliquis.ff.eo.ti. tenet tamen in re donata uxori ante reatum commiſſum,& non poſtea. l. cum hic ſtatus.ff. de dona. inter ui. & uxo.§.ſi maritus. Eſt etiam tex. cum gl. in.l. res uxoris. C. de dona. inter uir.& uxo.

24 Donatio ſimplex de qua dictum eſt,non ualet inter uirum, & uxorem conſtante matrimonio,quia lege prohibetur, ne mutuo inuicem ſpolientur rebus ob mutuum amorē, ideo non tenet etiam ſi per interpoſitam perſonam fiat.l.ſi ſponſus.ff eo.tit. nec ualet remiſsio debiti, uel aſsignatio debitoris, quia habent rationem donationis: ſecus in donatione remuneratiua,quia non prohibetur.l.quòd autem.ff.eo. ti.

25 Si uolenti mihi donare.C.cauſa mortis, mando ut donet uxori meæ, non tenet donatio, quia uidetur ac ſi ego uxori meæ donarem.l.idemque. ff.eo. ti. ſecus ſi mando quòd leget,quia legatum non facit donationem, cum non transferatur dominium,ſicut in donatione etiam cauſa mortis, licet poſsit reuocari.l.ii.ff.eo.ti.

26 Quamuis donatio inter uirum,& uxorem, non ſit communiter licita,tamen in quibuſdam caſibus licet. Primo,ſi imperator donat coniugi, uel econtra.l. pe.C. eo.ti. Secundo, ſi dans, dat pecuniam propter refectionem ædium cōbuſtarum. l. quòd ſi uir.ff.eo.ti. Tertiò, quando donans ex hoc non fit pauperior,licet alter fiat ditior. l. ſed & ſi conſtante. ff.eo. ti. Quarto,quando recipiens non fit ditior, licet dans fiat pauperior.d.l. quòd autem. Quinto, ſi donatur in tempore finiti matrimonij, ut.ſ. res fiat alterius morte ſecuta. l. ſed interim.ff.eo. ti. Sexto,quando donatur cauſa mortis cuiuſcunque ſpeciei ſit.d.l.ſed interim,niſi fiat quòd nullo modo reuocetur, quia non ualeret,ſecundū gl.in.d. l. interim. Septimo,quando donat uxori cauſa honoris, uel dignitatis adipiſcendæ.l.quòd adipiſcendæ.ff.eo.ti. Octauo, ſi maritus conſtante matrimonio remittat uxori promiſſam dotem in

totum, uel in partem, ſecundum Bal.in. l.ſi conſtante.C.de do.ante nup. Adde, ſecundum Hoſt. ſi ad ſuſtentationẽ ſui, uel ſuorum, uir donet uxori annuum, uel menſtruum, uſque ad fructus dotis.

17 Donatio inter coniuges inualida poteſt firmari, primo, per iuramentum,ſecundũ Pa.in.c.donatio.eo. ti.qui dicit, quòd hæc eſt communis opinio, nec tale iuramentum eſt contra bonos mores naturales. Vide ipſum in.c.cum contingit, de iureiur.ubi dicit, quòd non eſt contra bonum publicum, neque continet aliquam turpitudinem ex parte iurantis. Secundo, firmatur morte donantis, & non reuocantis, tacite, uel expreſſe.in.d.c. donatio,ſi tamen non ſit ultra quingentos ſolidos,ſiue aureos, quia ſi eſſet ultra,& ſine inſinuatione,non confirmatur, niſi in morte approbauerit, quo caſu ualebit,ut legatum, quod inſinuatione non indiget, ſecundum gl. in.d.c.donatio. Secundo ſi fuit facta ſimplici promiſsione, niſi traditio in uita donantis interueniat.l. quòd ſuo.C.de do.cau.non mi.

18 Donatio inter ſponſos de futuro,ſecundum gl.in.d.c.donatio, ualet etiam ſi matrimonium poſtea eodem die contrahatur.l.inter eos.ff.eo.ti.

19 Donatio inter uirum, & uxorem, multis modis reuocatur. Primo,quando donantem pœnitet. l.cum hic ſtatus.ff.eo.ti. Secundo,per alienationem rei donatæ. C.eo. ti.l. ſi maritus. Tertio,quando donans rem̃ donatam pignorat, & nil aliud exprimit.d.l.cum hic ſtatus. Quarto,ſi præmoriatur donatarius.d.c.donatio. Similiter ſi ambo ſimul moriantur,ſecundum gl.ibi. Idem ſi ſimul capiantur ab hoſtibus, & nullus redeat,quia uidentur ſimul interiiſſe,ſecundum Azo. Quinto, quando fit diuortium ex diſplicentia, niſi aliter appareat uoluiſſe donationem ualere.l.ſi interim. ff.e.tit. Quædã alia uide in.d.l.cum hic ſtatus,&.d.c.donatio. De pręſumptione donationis ueſtium, &c. infra,peculium.§.xvii.

30 Donatio propter nuptias, ſoluto matrimonio reuertitur ad uirum. l. fi. C.de do.ante nup.uel propter nup. ſicut dos ad mulierem reuertitur.l.unica.C.de re.uxo. ac niſi pactum aliter habeat,tamen conſuetudo locorum eſt ſeruanda,ut not. in.d.c.donatio.

31 Donatio propter nuptias ad hoc tantum ualet,niſi aliter pa-

ciſcatur,ut uxor ſit de docte ſecurior. ſecundum gl.in. d.l.fi. Nam uir res ſuas alienat conſentiente uxore,ſed mulier non poteſt renuntiare obligationi pro iure ſuo, quod in donatione propter nuptias habet,nec eius conſenſus ualet. C. ad uelle.autem.ſiue auiæ,niſi interueniant iuramentum.in.c.licet, de iu. iu.li. vi. aut quòd uxor poſt biennium conſentiat ſecunda uice, & quòd tantum ſit in facultatibus uiri, ut indemnitatibus uiri poſsit cōſuli pro tempore toto,quo uxor agere poteſt,ut not.in.d.autem. ſiue auiæ,uel per tres annos tacuerit, licet in ſecundo non conſenſerit,ut not. Pan.in.c. peruenit,de uen. & emp.

32 Si ſoluatur matrimonium aliter quàm per mortem,pactum, uel conſuetudo facere non poterit, quòd uir lucretur dotē, ſecuudum Hoſt.ut no.in.d.c.donatio.

33 Si ſtatuto cauetur,ut moriēte altero coniugum, alter ſuperuiuens lucretur dotem,uel donationem propter nuptias, intelligitur de morte naturali tantum,non autem de ſpirituali, quæ fit per religionis ingreſſum, immo nec poſſet ſtatuere quòd muliere intrante religionem,uir partem dotis lucraretur, quia eſſet in grauamen libertatis religionis dotis diminutio, quod no. l. i.ff. quarum re.ac.non da. Secus ſi pacto fiat,ut altero moriente, alter lucretur, quia tunc per ingreſſum religionis pactum manet ualidum. l. Deo nobis. C. de epi.& cle. Non præſumitur donatio,ſed mutuum uel depoſitum, ſi dixero Titio,tolle hanc pecuniam,quia nemo præſumitur ſuum iactare,de renun.c. ſuper hoc.

DOS.

1 DOs ut colligitur à canoniſtis, in. c. rainutius, de teſta. eſt quòd datur uiro ab uxore, uel ab aliquo eius nomine, pro oneribus matrimonii ſubeundis : & eſt dos proprium mulieris patrimonium, tandiu durans, quandiu matrimonium,quo ſoluto ſoluitur,quia ſine eo eſſe non poteſt.ff.de iur.dot. l. iii. oportetque matrimonium contractum eſſe de iure,& de facto ut dos dicatur.d.l. iii.

2 Pactum factum à filia dum nuptui traditur, quòd de dote contenta nullum regreſſum habebit ad bona paterna, licet ex ciuilis improbet,tamen ſi firmatur iuramento facto non ui,neque dolo, ſeruari debet. c.quàmuis, extra de pac.l. vi.

3 Quamdiu matrimonium durat,dominium dotis eſt pœnes

uirum,ſecundum gl.in.l.denique. ff. de mino.unde ex ea uxor elemoſinam facere non poteſt, ſed eo ſoluto redit ad uxorem uel eius heredes.C.de pac conuen.l. pe.

4 Dos profectitia eſt,quæ a patre,uel a ſuperiore aliquo de linea patris,tanquam a patre proficiſcitur. ſ.de bonis eius, uel ab alio nomine patris,ipſo ratum habente. Neque refert an filia ſit in poteſtate patris, uel emancipata, quia non prima poteſtas facit dotem profectitiam, ſed nomen patris, quia ſi pater daret,uel alius,nomine alterius,quàm patris,nō diceretur profectitia, ſed aduentitia,quæ eſt alia ſpecies dotis,quæ aduenit nomine alterius quā patris.ff.de iu.dot.l.profectitia.

5 Si dos datur æſtimata,damnum,lucrum,& fructus ſunt mariti,ſi uero inæſtimata,damnum,& lucrum ſunt uxoris,fructus uero mariti.ff.de iur.dot.l.plerumque, ſi tamen ſuſtinet onus matrimonii. Ideo fœtus animalium ſunt mariti,nō autem ancillarum dotalium,qui nomine fructuum non cenſentur.in.d.l.plerumque.& alia quæ non computantur inter fructus,nec lapifodiæ, ubi lapis non renaſcitur.

6 Pater tenetur dotare filiam ſuo conſenſu nubentem,& contra eum poteſt implorari conmuniter iudicis auxilium, ut filiam dotet.l.fi.C.de do.promiſ.quia non eſt minus fauorabilis dos,quam alimenta. Si uero nupſit ſine cōſenſu patris, ſecundum Pa.c.i.de deſpon.impub.diſtinguitur,qnia uel nupſit indigno turpi indignitate,& non indignitate imparis cōditionis, & tunc non tenetur dotare,ſecundum Ant.de but. in.c.accedens,de procura. ſi uero ſit indignus quia nō eſt paris conditionis,minorem dotem poterit dare ex conditione perſonæ.ff.de iur.dot.l.cum poſt diuortium.§.gener.Aut elegit dignum,& tunc uel promiſsit dotem,uel non,ſi ſecūdo, non poteſt pater cogi ad dotem, nam pater cogitur, ut filia poſsit maritum repetere.l.fi.C.de do.promiſ.& maritus tenetur eam alere in tali caſu,ſecundum Inno.in.c.per ueſtras,de do.inter,ui.& uxo.ſic ergo intelligendæ ſunt gl. quæ debent patrem teneri.ſ.ſi filia promiſsit. Si autem promiſit, uel nupſit poſt annos,xxv.& ſic pater non poteſt filiæ aliquam culpam imponere,ex quo tanto tempore tardauit eam collocare.: auten.cum,de ap.cog.§.ſi alicui, aut contraxit ante. xxv. annum,& tunc,ſecundum Pa.ſupra pater non poteſt ſibi negare alimenta ex contractu talis matrimonij, cum in iſtis ſpi

ritualibus non ſit in poteſtate patris.c.ſi annum, de iudi. li. vj. Fortius ergo tenetur dotare, quia cauſa dotis fauorabilior eſt cauſa alimentorum, ut not. Cy. in. l. non omni. C. de amituto. De hoc habes glo. xxxii. q. i. c. ſi.

7 Frater tenetur dotare ſororem ex eodem patre natam, ſecundum Pa. in. c. peruenit, de arbi. quia ſicut tenetur alimentare, à fortiori dotare, ut ſupra dictum eſt. Idem dic à fortiori de clerico, qui magis tenetur ad charitatem. c. i. de emp. & uendi. & ſi non habet alia bona, de bonis eccleſiæ poterit eam dotare, & aliam conſanguineam inopem. in. c. i. de cohabi. cle. et mu. ſicut poteſt eas alere, per. c. omnino confitemur. xxxj. d. intellige pro. neceſsitate ſuæ conditionis.

8 Vir ante contractum matrimonium poteſt uxorem dotare. l. i. C. de do. ante nup poſt uero non, ſecundum Pa. in. c. ſi neceſſe, de do. inter uirum, & uxo. niſi plebeus reciperet nobilē in uxorem, quia tunc uidetur donaſſe cauſa recompenſandi in nobilitatem, ſecundum glo. in. d. c. ſi neceſſe, & Bart. in. l. diuortio. ff. ſolu. ma.

9 Aliquis poteſt uxorem ſine dote accipere, & ſi ſic accipit, tenetur eam alere, ſecundum Inno in. d. c. per ueſtras, & ſi præmoriatur relictis filiis, tenetur ſibi quartam partem ſuorum bonorum relinquere, ar. in gl. in autem quibus mo. na. effi. le. §. pe. ſecus ſi non relinquit filios.

Feudum poteſt dari à uaſallo in dotem, ſecundum Pa. in. c. nuper à nobis, de do. inter uir. & uxo. Intellige in quo filia ſuccedit, non autem quando non ſuccedit, ſecundum Io. an. in. d. c. nuper à nobis infra, Emphitioſis. §. x. Rem autem emphiteoticam dare poteſt pater in dotem, ſine conſenſu domini, ſecundum Spec. ti. de loca. §. nunc aliqua, non tamen plus iuris transfertur, quam ipſe habeat, in. d. c. nuper: nec ſoluet laudemium, quia eſt neceſſaria alienatio, ſecundum Gul. & Bart. in. l. & ideo. ff. de condi. furti, & dari poteſt etiam extraneæ, & ſi inextimata detur, ſoluet laudemium ſed æſtimata tantum filiæ dari poteſt.

10 Maritus poteſt uxorem repellere non ſoluta dote ſibi promiſſa, ſecundum Hoſt. in. d. c. per ueſtras, quia dos propter onera matrimonii ſuſtinenda datur, in. d. c. per ueſtras: ex quo concluditur, quòd non tenetur eam ducere, niſi ſoluatur dos. ſi tamen eam ſine dote ducat, tenetur eam alere, ſe-

cundum conditionem perſonæ uxoris, ut dicit Inno. quia ſuam perſonam tradidit, non tamē poteſt repellere quo ad redditionem debiti coniugalis.

11 Mulier conſtante matrimonio dotem donare non poteſt, tex.l.aſtante.C.de dona.ſecundum gl.neque dos, uel donatio propter nuptias poſſunt alienari, etiam conſentiēte uxore, niſi interueniat iuramentum ſine ui, & ſine dolo ſponte præſtitum.c.cum contingat, de iure iuran.lib vj. Circa uero rem immobilē, ſi eſt extimata, uir eam alienare poteſt, quia eſt emptitia, niſi fieret extimatio, ad ſciendum quantū eſſet deteriorata res ſoluto matrimonio. l. ſi inter. C. de iure do. & in dubio præſumitur primo modo, ut gl.ibi. Si uero non fuit extimata, non poteſt alienari, niſi in caſu primo dicto. ſ. uxore conſentiente, &c.uel ex prouocatione ſocij ad diuiſionem fundi dotalis, qui communem cum eo habet fundum. C.de fun.dota.l.ſi. uel quando alienat ſimul cum uniuerſitate, uel ſi pro neceſsitate alienat, aut in utilitatem uxoris conuertat, uel uxor conſentiat poſt biennium ſecundo. Hęc ibi, in.d.l.ſi.&.l.i. &.d. c. cum cōntingat, in glo. dummodo ſint uiro aliæ res, ex quibus ei conſulere poſsit. C. ad uelle.auten. ſiue à me.

12 Si mulier iurauit non alienare dotem, neque donationem propter nuptias, ſine cauſa rationabili, & iudicis authoritate, nec conſentire alienationi, & poſtmodum cōſentiat cum iuramento de non contraueniendo, ſine authoritate iudicis ſtabit primo iuramento, ſecundum Hoſtien. in.d.c.cum contingat. Et debet intelligi, quòd non contraueniet propria authoritate, ſecundum Hoſtien.

13 Mulier propter adulterium, à uiro per iudicem eccleſiaſticū ſeparata perdit dotem. Si uero propria uoluntate, uel maritus propria authoritate adulterio exiſtente notorio eam expellit ſe lucratur dotem, non autem quando per iudicem ſecularem ſeparatur, quia non eſt iudex competens, Io. an. in c.ſi.de ſo.compe. Eodem modo dic de uiro adulterāte, quia perdit donationem propter nuptias, ſimiliter uxor perdit donationem, quam debeat lucrari ex pacto facto ſoluto matrimonio, & parafrenalia, quamuis quantū ad hoc ultimū quidam teneat contrarium, quia ſumus in pœnalibus, & appellatione dotis non ueniunt parafrenalia, hæc omnia intel

lige ſi tamen fuerunt reconciliati, uel tantum alter peccauit, ſecus ſi ambo, etiam ſecrete.in.d.c.plerunque. Neque quãdo uir & uxor ſciuerunt, & tacuerunt, eorum hæredes poſſunt hoc allegare, quia finguntur reconciliari.

14 Si uxor amiſsit dotem propter adulterium, & poſt probatur quòd matrimonium nullum erat propter impedimentum, non recuperabit dotem. Nõ enim debuit uiolare neque matrimonium, neque ſpeciem matrimonij. Et hæc omnia eliciuntur, ex.d.c.plerunque, tam ex tex. quam glo. uide ibi Pa.

15 Mulier ingrediens balneum cum alio uiro, & uir cum alia muliere perdit mulier dotem, & uir donationem.c.nõ oportet.d.lxxxi.in.gl. niſi uxor habeat filios, quia tunc filij habebunt dotem, quo ad proprietatem, & alia bona matris, ſecundum Ioan.an.in.d.c.plerunque.

16 Vidua petens dotem a fratre mariti repellitur per exceptionem de fornicatione, ſecundum Ioan.an. in.d.c. plerunque, fecit enim iniuriam defuncto.

17 Pater ſi non eſt ſtipulatus dotem reſtitui propter adulteriũ filiæ, perdit, non autem ſi eſt ſtipulatus, quia tunc poſt mortem uiri habebit dotem, & non ante, quia nemo debet puniri, neque lucrari, ex alterius peccato, ſecundum Io. an. ſupra.

18 Maritus expellens propria authoritate uxorem adulterio nõ exiſtente notorio, ſoluet mutuum quod accepit uxor ante ſententiã pro alimentis. Non notoriũ enim non priuat ipſo iure, ſed requiritur ſententia.l.poſt contractũ.ff. de donatio.

19 Maritus uxorem in adulterio repertam interficiens, perdit dotem, quàm debebat lucrari propter adulterium, ſecundũ Bar.in.gl.ſi ab hoſtibus ff.ſolu.matri. niſi ex ſtatuto, uel cõſuetudine licebat interficere.l.quid ergo.ff.de le.j.§. ſi hæres. Similiter ſi fuit in dolo, uel in cauſa ſuæ mortis. Idẽ dic de uxore aduerſus uirum, ſecundum Bar.ſupra nec obſtat.l. ſi quis in graui, quia ignoſcitur ei ad minorem pœnam, non ut in totum releuetur.

20 Quando extraneus à muliere. i. qui eam non habet in ſua poteſtate conſtituit dotem mulieri, & eſt ſtipulatus dotem ſibi reddi ſoluto matrimonio, ad ipſum dos reuertitur, ſed ſi non fuit ſtipulatus dabitur mulieri, quia uidetur ei donaſſe, ut eſt tex.not.in.§.accedit.l.unica.C.de rei uxo.act. Quod ſi mulier ipſa de ſuo proprio cõſtituit dotem, tunc ad eam

dos reuertetur. Fingitur enim ſtipulaſſe,in.d.l.unica. Si uerò pater prò filia dotem conſtituit, & eſt ſtipulatus redibit ad ipſum,ſi non eſt ſtipulatus ſibi reddi, ſed ſimpliciter conſtituit,ſi filiam emancipauit erit filiæ dos, ſi autem filia præmoriatur,actio competet patri.d.l.unica: etiam liberis exiſtentibus ex ipſa filia,ſecundũ Vin. & per.l.dos a patre.C.ſol. ma. Not. quòd mortua muliere inteſtata deficientibus liberis, & propinquis, uir ſuccedit uxori,dotemque lucratur,& econuerſo.l. i. C. unde uir & uxor. In aliis autem caſibus dos ad mulierem, & donatio propter nuptias ad uirum redit , niſi conſuetudo approbata obſtet, in.d.c.donatio, quæ conſuetudo in omnibus caſibus prædictis ſeruari debet.

21 Si filia perdit dotem ſine culpa, & dolo eius , pater tenetur eam iterum dotare,alias ſecus,ſecundum Bar.in.l. ſi cum dotem. ff.ſol.matr.§. ſi poſt. A ſimili, ſi filius ex culpa ſua legitimam conſumpſit, pater ei non tenetur amplius, ut.d. Bar. C. de colla.auten. quod locum.

22 Fructus pignoris ratione dotis non computantur.c. ſalubriter,de uſu. Vide Panor.in.d.c.ueſtras , multa enim tangit ad hunc propoſitum.

23 Vxor ſtante matrimonio,in quibuſdam caſibus poteſt dotẽ repetere,ut ſi maritus in inſulam deportetur, ſecundum Pe. de pa.iiii.ſen.d.xlii.uel ſi banniatur de regno.l.ubi.C.de iure dot.uel ſi bona ſua omnia uel pars, publicatur.l. Si marito. ff.ſolu.matri. Si uir etiam ſine culpa ſua ad inopiam uergat, modo ipſa non ſit dotem conſumptura , ſecundum communem opi.ut.d.c.per ueſtras. Si ſubſtantia mariti nõ ſufficit ad ſatisfaciendum doti,& creditoribus.l.ſi conſtante.ff.ſolu.matri. Si maritus ita ſe habeat,quòd ad inopia uergat. in d.l.ubi, uel ſi maritus incipiat male uti ſubſtantia ſua etiam quòd eſſet ditiſsimus : Bar.in.d.l.conſtante. Et non ſolũ mulier in prædictis caſibus poteſt agere pro dote,ſed etiam pro donatione propter nuptias,ut eſt tex.in.d. l.ubi. Si tamẽ mulier a principio nupſit pauperi,uel uergenti ad inopiam, uel male utenti ſuis rebus,repetere non poterit, quia ſemel mores eius approbauit. Bar.tamen in.d.l.conſtante,contrarium tenuit quia uxor per tacitum pactum,non potuit ſibi præiudicare , quia dotem integram mulieribus manere publicæ utilitatis eſt.

24 Dos

24 Dos conſiſtens in rebus immobilibus ſoluto matrimonio ſtatim ſolui debet,ſi uero in rebus mobilibus infra ânnum, ſecundum Pa.c.iij. de dona.inter uir.& uxo.& ſi uxor iſto interim non habet unde uiuat, ab hęrede mariti alimẽtari debet,in.d.l.unica.

25 De priuilegiis dotis,uide Sil.ibi.§.xij. & Tab.§.xviij. Non licet marito ad paupertatem uergente, etiam iubente iudice, dare pecuniam mercatori cum ſalute capitalis, ut inde uir,& uxor recipiant lucrum,quia cõtractus eſt uſurarius, nec hoc habetur in dicto.c.per ueſtras,ſed potius oppoſitum, iuncta glo.quamuis Ioã.an.& Car.in.d. c. teneant quòd eſt contractus licitus, ſed.c. dicit lucrum honeſtum, infra, uſura.§. xvij.j.ij.

26 Eccleſia poteſt ſe intromittere de dote non ſolum in fauorẽ uiduarum,ut in.c.nuper, de dona.inter ui.& uxor. ſed etiam mariti petentis dotem ſibi promiſſam.d.c.per ueſtras.Alij tenent quòd tantum acceſſorie habet cognoſcere:de do. inter uir.& uxo.c.j.ij.iij.

27 Confeſsio qua uir conſtante matrimonio ſe recepiſſe dotẽ fatetur non ualet, niſi appareat de numeratione, quia uidetur donare,ſecundum Bal.l.j.C.de do.promiſ.Si tamen maritus faciendo.teſtamentum legaret uxori dotem expreſſa certa quantitate,uxor eam omnino habebit,etiam quòd probetur quòd nunquam fuit ſoluta,ut not.Ang.are.inſtit.de le.§. ſed ſi uxori,quòd uidetur uerum, niſi uir eſſet non ſoluendo ſuis creditoribus. Pro dote, omnia uiri bona hypotecata ſunt:de pig.c.ex literis:& propter uiri, aut patris maleficium non perditur,ut not.glo.in.d.c.ex literis, etiam ſi ſit crimen læſæ maieſtatis.C.ad.l.iuliam maie.

DVBITATIO.

1 DVbitatio prouenit ex eo,quòd quis ad utranque partem rationes habet,ideo nõ determinat ſe ad unam partem, ſecundum Tho.iij.ſen.diſt.xvij.ar.ulti. dubia tamen ſemper in meliorem partem interpretanda ſunt,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lx. arti.iiij.quia habere malam opinionem de aliquo,ſine rationabili cauſa, eſt contemnere, & ei iniuriari,& ſi eſſet cum determinato iudicio de re mortali, eſſet peccatum mortale,infra,iudicium.§.viij.

2 In dubiis,ubi uerſatur periculum animæ,tutior pars eſt eli-

genda,ſecundum Pa. in.c.iuuenis,de ſpó. & quòd eſt certius in ipſis tenendum.

3 In dubiis ut in irregularitate, excommunicatione,& huiuſmodi,ubi agitur in foro animæ, uel in foro quaſi pœnitentiali,& non ad pœnam propriæ, ſed ut a miniſterio abſtineatur,ſecundum Pan.in.c.cum tu fili, de teſti.debemus potius interpretari quòd ſit irregularis, & ſic de aliis pœnis,in foro autem contentioſo debemus interpretari quòd non maxime ubi agitur de pœna, quia in pœnis mitior interpretatio eſt fienda.c.odia,de re.iur.lib.vj. & ſic intellige Innoc.in.c.ad audientiam,& iura per eundem allegata.

4 Dubia uerba,ſecundum proferentis intentionem ſunt accipienda.c.in ambiguis,de re.iur.& ut res potius ualeat, quàm pereat.c.abbate,de uer.ſig.

5 In re dubia fidei,authoritas Ro. eccleſiæ requirenda eſt.c.palam,diſt.xi.& in re dubia in perſona,uel in facto,uel in iure, nullo modo ſententia eſt ferenda.c.iudicante.xxx.q.v.

6 Dubio exiſtente in iure matrimonij, titius eſt contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quàm diſiungere coniunctos contra ſtatuta Dei.c.licet,de teſti. In rebus quoque ambiguis,abſolutũ non debet eſſe iudiciũ.c.habuiſſe.xxxiij.diſ.

DVELLVM.

1 Duellum,ideſt duorum bellum indicens,& acceptans,ſiue pro ueritatis manifeſtatione, ſiue ad uirium oſtẽtationẽ, ſiue ſpectaculi gratia,ſiue ad propulſandam ignominiam,ſiue ad terminandam litem ciuilem,uel criminalem, peccatũ mortale eſt,qa eligitur percuſsio proximi, & expoſitio propriæ,& alienæ uitæ mortis periculo,abſque ſufficienti cauſa. Eodem modo dico,quando decem contra decem pugnant propter eandem cauſam. Si tamen quis iniuſte inuaditur,poteſt bellando ſe tueri. Similiter licitum eſt bellnm iuſtũ duello definire,quando habens iuſtum bellum,uidet ſe ſuccumbere:utitur enim uiribus ſuis prout melius poteſt,hæc Caie. ibi,ſed diffuſius in ſecunda ſecundæ. q.xcix.circa fi.

2 Principes concedentes duella, mortaliter peccant.ſi tamen ex rationabili cauſa permittant, ſicut permittunt meretrices, ſecus eſſet.

3 Duellum prohibetur.c. monomachia.ij. q.iij.& Matth.iiij.ubi dicitur,non tentabis dominum Deum tuum. Et mortaliter

peccant omnes dantes auxilium,conſilium,& fauorem,& ua lentes prohibere ex officio,& non prohibentes,niſi(ut dictū eſt)ex rationabili cauſa non prohibeant: & omnes aſpicientes,& de tali actu delectantes,mortaliter peccant,ſecus quan do diſplicet.

4 Clericus duellãs debet deponi,eſtque irregularis, et ſi mors, uel mutilatio non interuenerit, epiſcopus poteſt diſpenſare: c.j.de cle. pug. in duel. etiam ſi alium pro ſe pugnare faciat, eſt irregularis.c.ij.eo.ti. Et mandans,conſulens,uel defendẽs ſi ſequitur homicidium,uel mutilatio,eſt irregularis:in.d.c. ij.Diſpenſat tamen epiſcopus cum clerico in beneficio habito,uel de nouo habendo, ſolum pro ſuſtentatione, ſine tamen animarum cura:in.d.c.ij.

5 Si quis cogatur inire duellum, aliter ut ſuſpectus de aliquo crimin e occidetur,hoc dicit Arch.flo.iiij.ti.iiij.circa fi.de mente Ray.citatis multorum opinionibus non eſſe licitum,& talem mortaliter peccare,licet inuite intret duellum, & ſolum ut uitam conſeruet,& idem uidetur ſentire Tho.ſupra, minus peccat nihilominus,quàm ſi ſponte iniret.

6 Morientes in duello, ſi appareant ſigna contritionis debent ſepeliri in ſacro, quia non prohibetur niſi morientibus in torniamentis,& quia pœnæ non ſunt extendendæ, ideo nõ debet extendi ad moriẽtes in duello, nec etiam in aſtiludio. Hanc uiã ſeqtur Pa.in.c.ij. de tornea.& cõiter alij ſummiſtæ.

7 Idem dic de iudicio ferri candentis, & aquæ bulientis, quia eodem modo prohibentur,de purg.uulg.ibi uide: & ſecundum Tho.ubi ſupra.

D V L I A.

DVlia, & hiperdulia,ſupra adoratio.§.viij.

E B R I E T A S.

1 EBrietas uoluntaria,& præcognita,ob delectationem in potu immoderato uini,uel eius quod inebriare poteſt,ſecũdum Doc.cõmuniter eſt mortale peccatum, quia homo imponit ſibi neceſsitatem uinculi tolentis rationis uſum.Si autem non ſit intenta,uel præcognita, non eſt mortalis culpa. Similiter ſi ſit non propter delectationem, ſed ratione medicinæ excuſat,& non eſt mortalis, & excuſat a peccatis ex tali ebrietate prouenientibus,niſi taliaſint præuiſa, & non prouiſa. Nam talis ſciens ſuam conditionem, debet prouidere,

ne poſsit talia committere quando erit ebrius. Quando autem ebrietas eſt culpabilis, nam excuſat a peccatis ſequentibus, licet ea aliqualiter alleuiet. Dat enim operam rei illicitę, ideo ſibi imputantur, mala ſequentia.

2 Ebrietas non plena, ut cum quis eſt bene confortatus, & ſibi uidetur quod domus giret, quando eſt uoluntaria, nō eſt mortalis, licet ſit graue peccatum, citra tamen mortale, quia ratio non obumbratur. Hæc ſecundum mentem Tho. ſecunda ſecundæ. q. cl. ar. j. & v. & Caie. ibi.

3 Qui ſemel uoluntarie inebriatur mortaliter peccat, ſicut qui frequenter, ideo non prima, neque ſecūda, uel tertia uice eſt mortale, ſed tantum quando ſciens, & uolens incurrit, licet doc. dicant quòd qui frequēter inebriatur peccat mortaliter. Præſumitur enim quod qui frequenter inebriantur, percipiāt uirtutem uini, & ſic præſumptiue loquuntur, & non ut uere eſt.

4 Dans operam ut aliquis inebrietur, ſiue propter ſolatium, ſiue propter aliud, niſi fieret ratione medicinæ, cum debitis remediis, ne ex hoc exponatur alicui peccato mortali, ſecundū Arch. flo. ij. parte. titu. vj. c. iij. §. ij. mortaliter peccat. c. culpa, de iniur. & dam. da. peccato enim conſentire uidetur mortali.

5 Inebrians ob ſanitatem conſequendam, & medicus hoc conſules, cum debitis remediis (ut dictum eſt) non peccat mortaliter, ſecundum Caie. quando aliter procurari non poteſt ſanitas: etiam hoc elicitur ex Tho. ſecunda ſecundę, ſupra, licet Arch. flo. ſupra, & quidam alij, uideantur oppoſitum tenere.

6 Clerici ebrioſi deponuntur ſi ſunt in ſacris, & moniti nō deſiſtant. Si ſunt in minoribus priuantur communione: de ui. & hone. cle. c. a crapula, & c. clerici. Et miles propter ebrietatem remouetur a militia. l. omne delictum. ff. de re mili.

7 Clericus non debet bibere uinum ſine aqua, & in uno prandio tantum trina potatione debet contentari, ſicut mandatur in. d. c. a crapula, & c. quando. xliii. diſt. ubi Pa. mouet dubium, an contrafaciens mortaliter peccet, & cōcluditur quòd tantum mandatur temperate ſe a uino, ne inebrietur, ideo non peccat mortaliter contrafaciens, niſi propter ebrietatē, uel contemptum, uel ſi ſe periculo ebrietatis uerisimilis exponit.

8 Ebrius, cuius ebrietas peccatum non fuit, occidens, uel mu-

tilans,non efficitur irregularis (licet aliqui dicant oppoſitũ) ſed quia in cle.unica,de homi.excipiuntur furioſi,quòd occidentes non incurrunt irregularitatem,de qua ſpecie uidentur eſſe ebrij,ideo non uidetur quòd tales incurrant. Hoc ſequitur Pa.c.quia diuerſitatem, de conceſ.præben.& Ang.etiã quòd ebrietas fuerit peccatum. Ric.in.iiij. diſt.xv. & Tho.tenent,quòd incurrit,quando ebrietas fuit peccatum,etiam citra,mortale infra,irregularitas.§.vi.vii.viii.

9 Geſta per ebrium, quando non eſt compos mentis, non tenent,ſecus quando non eſt proprie ebrius,licet ſit conforta tus,ſcit tamen quid agit,quamuis ei per iuris miſericordiam ſuccurratur,ſecũdum glo.in.c.ex literis,de diuor: nec poteſt matrimonium contrahere, ſecundum Veruer. eo quòd non poteſt conſenſum liberum rationis habere, ſecus ſi rationis uſu non omnino careat.

ECCLESIA.

1 Eccleſia quæ eſt congregatio ſolum bonorum, & dicitur catholica,& non habet maculam,neque rugam, quæ tempore mortis Chriſti fuit tantum in beata uirgine.c. quãuis, diſt.xxi.& hæc circa bonos mores,& ea,quæ ſunt fidei, non poteſt errare: ſupra,concilium.§.iij.& Caie.ſecunda ſecundæ q.j.ar.j.ad.iij.dubium.

2 Eccleſiam ſolus Chriſtus fundauit, eius miniſterium commiſsit Petro, & ſucceſſoribus eius in ædificationem, & non in deſtructionem,ſecundum Tho.iij.lib.de re. princip.c.i.& quilibet tenetur inhærere eccleſiæ tanquam regulæ infallibilj,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.j. & in canonizatione ſanctorum, pie creditur, non errare, ibi, ſupra, colere, .§. tertio.

3 Alia eſt eccleſia materialis,uidelicet cathedralis, ideſt epiſcopalis,uel principalis,quæ dicitur matrix, alia eſt parochialis, ideſt baptiſmalis.c.uenerabili,de uerbo.ſignifi.&.c. ex tranſmiſſa,de reſcrip.quomodo conſecratur,& a quo,ſupra, conſecratio.§.j.

4 Nemo eccleſiam ædificare poteſt ſine licentia epiſcopi, qui primum lapidem ponit,figit cruces,cimiteriũ deſignat,ſufficientem petit dotem,ſine qua eccleſia conſecrari non poteſt: c.nemo,el.j.&.c.placuit,de cõ.diſt.j. exceptis eccleſiis mendicantium.Et ſufficit pro dote aſsignare unum prædium, pro

uno pari bouum,totaliter liberum.c.j.de cen.

5 Exempti,in locis non exemptis,non poſſunt conſtruere oratoria,eccleſias,uel capellas,ſine dioceſanorum licentia,nec in ſic conſtitutis celebrari facere,uel celebrare tempore interdicti,in caſibus non expreſsis, alias per ordinarium compeſci debent,& propter hoc,ſi eorum conſeruatores ſententias ferrent contra ordinarios non ualerent:de priui.c. authoritate, lib.vj.In locis uero exemptis,nullus ædificare poteſt ſine licẽtia ſedis apoſtolicæ.in.d.c.authoritate. De erectione altaris, ſupra altare.§.ij.

6 Eccleſia in alieno ſolo fundata,domino fundi ſciente, & nõ contradicente,erit omnino libera,& ſibi imputetur: ar. in.c. ſi ſeruus,diſt.liiij.Si uero dominus ignorauit, eccleſia remanebit libera,& conſecrata,nec efficietur cenſualis laico, ædificator tamen tenetur dominum ſeruare indemnem, uel etiã epiſcopus,ſi ponendo primum lapidem, uel eam conſecrando fuit negligens:in.d.c.nemo,&.xiiij.q. ulti.c. comperimus. Quod ſi ſolum erat alterius eccleſiæ,uel collegij, debet ei reſtituere hoc modo, quòd eccleſia conſecrata ſit ei ſubiecta, quo ad ius patronatus:in.c. apoſtolicos xij.q.ij.&.xvii.q.iiii. c. quæſti.

7 Eccleſia reparatione indigens, ſi portionem ad fabricam habet,de ea debet reparari.c. unio.x.q.iij. quòd ſi non ſufficit, rector & alij in ea beneficiati conferri debent.c.i.eod.titu.in quo ſtandum eſt diſpoſitioni maioris partis capituli.c.fi.de his quæ fiunt a ma.parte ca.& ubi eſt conſuetudo, tenentur laici facere expenſis propriis, cum ibi percipiant ſacramenta, & audiant diuina.c.quicunque.xvi.q.vii. & poſſunt compelli ſeruare talem conſuetudinem.c. ad apoſtolicam, de ſimo. Intellige tamen quando populus non eget. Vide Pan.c.i.de eccle.ædi.

8 Eccleſia præcipue conſecrata,oratoria,monaſteria, & huiuſmodi,ad ſecularem habitationem,uel prophanos uſus, non debent reuerti.c.quæ ſemel.xix.q.iii. nec hoſpitalia ad alium uſum.c.ad hæc,de reli.do.de lignis tamen, & lapidibus deſtructi monaſterij,poteſt dormitorium, uel alius honeſtus locus conſtrui,ſecundum glo.in.d.c.quæ ſemel,ſupra conſecratio.§.xj.

9 Oblationes factæ capellæ,cedunt eccleſiæ parochiali, infra

quam eſt ſita,ſecundum Pan.c.paſtoralis, de his quæ fiunt a præla.Ex hoc infert Anto. de but.ibi,quòd oblationes factæ imagini pictæ in muro alicuius parochiæ cedunt eccleſiæ parochiali,quando, ſcilicet fiunt intuitu eccleſiæ parochialis, alias non,& oblationes, quæ fiunt celebranti in eccleſia alterius,ſunt rectorum illius eccleſiæ, niſi ſit epiſcopus in propria diocęſi,uel archiepiſcopus in tota prouincia, ſecundum eundem Ant.but.infra,oblatio.§.ij.

10 Quicquid fuerit emptum de pecuniis eccleſiæ,eſt eccleſiæ.c. j.xii.q.i.quia ſtatim acquiſitum fit eccleſiæ,nec poterit alienari,licet ante potuiſſet pecuniam, qua emit fundum alienare intuitu pietatis,ſiue ſit emptum nomine eccleſiæ, ſiue nomine alieno.c.j.de pecu.cle.Nec differt an pecuniam eccleſiæ habuerit furtiue, uel ex depoſito.

11 Eccleſia pro alienis debitis nō poteſt obligari, nec eius poſſeſsiones,& qui obligauerit,erit ſuſpēſus ab adminiſtratione temporalium,& ſpiritualium:de ſolut.c.ij.hanc tamen ſentētiam epiſcopus poterit relaxare,quia papæ non reſeruatur.c. nuper,de ſen.excom. hæc tamen pœna epiſcopos non comprehendit.c. quia periculoſum,in.vi.de ſen.excom.

12 Nullus propter aliquod ius,quod habet in eccleſia,magnam eius utilitatem impedire poteſt.c.cum acceſsiſſent,de conſti. Quomodo de nouo uſurpantes regalia, uel collectas in eccleſia,ſunt excommunicati, infra excommunicatio.xxxviij.

31 Clericus recipiens eccleſiam a laico,uel retinens colatam, ſi monitus non reſignauerit,eſt ab officio & beneficio ſuſpenſus,& deponendus ſi contumax perſeuerauerit, laicus uero excommunicandus.c.præterea,de iur.patronatus ſupra. beneficium.§. xv.

14 Legatum factum eccleſiæ conſtruendæ, ſeu monaſterio,debet ſolui cum fructibus medij temporis,ſecundum Pan.in.c. nos quidem,de teſta.quia tex.d.c.dicit,quòd debent ſolui ſine diminutione,hoc enim eſt in fauorem eccleſiæ,uel monaſterij,quæ ſi fuiſſent conſtructa, ita reliquiſſet tunc, & non in diem.

15 Eccleſia parochialis non poteſt conferri illi,qui.xxv.annum non attigit,& collatio ipſo facto nulla eſt, & tenetur qui aſſumitur,intra annum fieri ſacerdos,a tempore cōmiſsionis, & adeptę poſſeſsionis, alias eſt priuatus, & uacat. Tenetur.

etiam reſidere,licet in hoc poſsit epiſcopus diſpenſare ad tẽpus,ex cauſa.c.licet canon, de elec.in.vi. Epiſcopus propter ſtudium poteſt diſpenſare ut non promoueatur, ſuper beneficium.§.lxxxiiii.lxxxv.Si uero taliter aſſumptus non potuit ordinari aliquo adueniente impedimento, ſine culpa tamen ſua non incidit in pœnam.d.c.licet,ſecundum Io.an.in regula imputari,de re.iu.in.vi.in mar.Quomodo donatio in infinitum poteſt fieri eccleſiæ abſque inſinuatione, Auten.col. ii.de non alie.aut permut.re.ec.§.ſi minus.

AEDIFICARE.

1 POteſt quis ædificare in re ſua,etiam cum alterius nocumẽto,dummodo animo iniuriandi hoc non faciat, nec peccat,nec tenetur illi de aliquo,quia qui utitur iure ſuo, nulli iniuriam facit.Si autem animo iniuriandi hoc facit, conueniri poteſt actione iniuriarum,ut.l.fi.ff.de iniur.

2 Aedificans in ſolo alieno,ordinarie perdit ædificium,& efficitur eius,cuius eſt ſolum:inſt.de re.diui.Intellige ſi ſine licẽtia,uel ſcienter,uel non bona fide hoc fecit,quia ſi bona fide credens in proprio fundo ædificare, in conſcientia ſecundũ aliquos,dominus fundi tenebitur,uel fundum eidem uedere,uel ſatisfacere pro expenſis ædificij ad arbitrium boni hominis,ſi tamen dominus fundi poteſt hoc facere ſine ſuo dãno,alias non credo teneri in conſcientia.

3 Aedificans de rebus eccleſiæ in fundo alieno habebit ædificium,& ſolum,tunc enim ſolum cedit ædificio, ut in.c. apoſtolicos.xii.q.ii.ſecundum Io.an. Eccleſia tamen ſoluet precium fundi,ſupra,Eccleſia.§.vi.

4 Habens ius,uel cauſam in re a domino, ut emphiteota,feudatarius,& huiuſmodi,& ædificans in fundo alieno, in quo tale ius habet, non perdit ædificium, uel expenſas, quando ædificium erat eidem neceſſarium ad ampliorem uſum,quia dominus ei tenebatur,not.Inſtitu.de re.diuiſio.§.ex diuerſo.

5 Aedificans in proprio fundo de alieno.ſuum erit ædificium per.l.adeo quidem.§.cum in ſuo.ff.de acqui.re.do.Sed ſi fuerit condemnatus reſtituet duplum:in.d.§.ex diuerſo, de iure uero,exiſtimationem,& ita etiam in conſcientia.

6 Intendens piſcationi,ſi ędificat caſam in litore maris,erit ſua quamdiu durabit.l.in tantum.ff.de rerum diuiſio.

7 In alieno poteſt quis aliquid facere, quando ſibi prodeſt, &

alteri non nocet,ſecundum Ange.de aret.inſti. de lege fuſcia cani.tollen.ſecus ſi noceret.C.de ſerui.& aqua.l.aquam. Et a contrario,nemo poteſt facere in ſuo, quod ſibi nõ prodeſt, & alteri nocet.De ædificatione caſtrorum,infra, Emphiteoſis. Quando ædificãs,ædificium tenetur demoliri.ff.de oper. no.nuncia.l.prætor ait.

ELECTIO.

1 Electio canonica nominat uocationem alicuius perſonæ, ad dignitatem, uel fraternam ſocietatem, ſeruata forma canonica. c.cum in cunctis,eo.ti.& ſecundum Hoſt. Et dicit Pa.in rubrica,de poſtu.quòd eſt magna differentia inter electionem,& poſtulationem,ita ut qui de iure poteſt eligi,nõ debet poſtulari,& nihil faciunt electores illum poſtulantes, quia tenentur eccleſiæ prouidere, & de meliori, & meliori modo,quod per electionem fit. Poteſt tamen ille qui eligibilis eſt,poſtulari,ſi alicuius alterius præceſsit electio,ſecundum eundem Pa.ibi. Eſt alia differentia ſecundum Pa.in. d. c.in cunctis, quòd poſtulantes poſſunt recedere à poſtulatione,& uariare, quouſque ſuperiori ſit præſentata.c. bonæ, eo.ti.non autem ſic in electione.c.publicato, de elec. quia in electione ex quo eſt publicata, & concluſa, eſt acquiſitũ ius electo, non autem ſic in poſtulatione eſt acquiſitum ius.

2 In poſtulatione ſolenni debet ſeruari forma electionis, quæ fit per ſcrutinium.§.quia propter,in.d.c.in cunctis. Fratres tamen prædicatores habent priuilegium. Sixti quarti,quod incipit Regimini,ut ſuperiores poſsint quando electiones ueniunt ad eos cauſa confirmationis, confirmare illũ, quem cognoſcunt quocunque modo per literas eligentium, quòd maior pars conſentit in eundem quocunque modo.

3 Eligens aliquem in prælatum, in conſcientia tenetur eligere,quem credit eſſe ſine mortali peccato,& quem credit ad tale officium, pro hic, & nunc, & pro tali collegio magis idoneum omnibus,qui poſſunt eligi,& haberi,aliter mortaliter peccat eligens, etiam quòd bonum eligat, dimiſſo meliore, quia perſonarum acceptator eſt,ſecundum Caie. in ſumma, ibi,in principio,& Tab.electio,Primo.§.xiii.

4 Idem dicendum de prouiſore paſtoris, quando abſque electione,uel poſtulatione prouidetur, per eandem rationem. Secus de confirmatore, quia ipſe non eligit. Tenetur tamen

de poſtulatis æqualiter, dare quem meliorem credit, ſicut dictum eſt, ratione eadem.

5 Electio officialis ſecularis (ut prætoris, & huiuſmodi) debet fieri de perſona ad tale officium idonea, et oppoſitũ ſcienter, uel negligenter faciens, mortaliter peccat, quia notabiliter rempu. dannificat ex malo rectore, ſecundum Caie. ibi. Et ſufficit idoneum eligere, etiam prætermiſſo meliore. Melius tamen eſſet meliorem eligere. In electione uero officialium communitatis, debet ſeruari iuſtitia diſtributiua, ut melioribus, qui proponuntur, detur uox, aliter mortale eſt, niſi ex imperfectione actus, ſecundum Caie. ibi.

6 Quælibet congregatio debet ſibi de iure communi eligere prælatum, niſi conſuetudo ſit in oppoſitum. c. i. de elec. etiã ſi duo, uel tres tantum fuerint: in. d. c. j. Imo ut tenet glo. in c. ij. de poſtu. Inn. Hoſt. & communiter doct. ius uniuerſitatis in uno ſolo omnibus alijs mortuis, uel excommunicatis, uel huiuſmodi, poteſt remanere, & coram teſtibus uotum ſuum exprimere, & eligere dummodo ſeipſum non eligat, quia notaretur de ambitione, per. c. ueſtras, de iure patrona. Secus quando conſuetudo, uel priuilegium ſtant in contrarium.

7 Electores de communi conſenſu poſſunt communicare ius eligendi in electione, quæ imminet, ſi tamen omnes conſentiant, quia uno contradicente non ualeret, ſecundum Pa. c. ſcriptum, eo. ti. col. i.

8 Electione inſtante, ſi dubitatur de aliquo an habeat uocem, & commode non poteſt recipi probatio, admittatur proteſtando ut uox eius ualeat, ſi & inquantum appareat poſtmodum eum debuiſſe intereſſe, & ſic non nocet, ſecundum Pa. in. c. cumana, de elec. not. vj.

9 Vnus non poteſt habere uocem in duobus collegijs, nec prælatus unius collegij, poteſt habere uocem in alio collegio, ſecundum Pa. in. c. conſtitutis, de elec. no. ſecundo, niſi aliter conſuetudo haberet, uel unum dependeret ab alio, ut. in. c. fi. de relig. domi. Vide ibi Pa. & Innocen. qui dicunt, quòd ſtandum eſt conſuetudini.

10 Si priuati, uel inhabiles ad eligendum non uocentur, licet nondum ſit diſcuſſum, an ſint priuati, tenet electio, ſecundũ Pa. in. c. ij. de elec. Sufficit enim quòd poſtea poſsint conuinci. Secus ſi eſſent priuandi.

11 Multi priuantur poteſtate eligendi. Primo, qui ſunt in maiori excommunicatione.c. conſtitutus de appel. non autem in minori. Secundo, ſuſpenſi ab officio.c.cum dilectus, de conſuetu. non autem ſuſpenſi à beneficio tantum.c. apoſtolicę, de excep. Tertio, interdicti.c.cum inter, de ele. Quarto, quibus ſine licentia ſuperioris eligere eſt interdictum, de elec. c. ſi. Quinto, qui ſcienter in loco interdicto celebrauerunt, niſi ſuper hoc ſint priuilegiati.c.is qui, de ſenten.extom.libro.vj. Sexto, qui in ea uacatione indignum ſcienter elegerunt, de elec.c.innotuit. Idem ſi peccauerunt in poſtulando. c. ſcriptum, eo.ti.pro ea uice ſunt priuati poteſtate eligendi. Si facta nominatione ſecuta eſt poſtulatio, aliter ſi non eſt ſecuta c.perpetuo, eod.titu.libro ſexto.

12 Quando omnes ſunt priuati poteſtate eligendi, in prima uice deuoluitur hæc poteſtas ad ſuperiorem, ſed ſi aliquo accidenti electio facta, per ſuperiorem non habet effectum, redibit poteſtas ad primos, purgatum eſt enim eorum uitium. ſecundũ Pa.in.c.cum uintorien.de elec. Item qui peccauerũt in forma electionis, iure eligendi pro ea uice debent priuari. c. quia propter.e.ti. Septimo, qui ætatem debitam non habẽt, maſculi ante. xiiii.annum, fœminæ ante.xii.nec in hoc malitia ætatem ſupplet.c.ex eo, de elec.in.vj.tam in tex.quàm in gl. Octauo, qui per laicalem abuſum elegerunt.c. quiſquis, e. ti. Nono, non eligentes infra debitum tempus. Decimo, laici conuerſi non poſſunt eligere ſecundum Lud. qui allegat. d. c. ex eo, niſi antiqua conſuetudo hoc haberet, ſecundum Inno.in.c.ii.de inſti. Idem tenet Fede conſilio.cvii. Itẽ qui non ſunt profeſsi, tacite, uel expreſſe in locis regularibus, per.d.c. ex eo, nec qui per ſuam eccleſiam, uel eorum conſtitutiones prohibentur. Item qui non ſunt in ſacris, in eccleſijs collegiatis ſecularibus, uel regularibus. Conclude, tamen ſic in ordine prædicatorum, ex declaratione cap tuli generalis, & nõ ex conſtitutionibus, qui non eſt in ſacris, non habet uocem in electione. Non profeſsi nullo modo habent uocem, ẽt ex conſuetudine, conuerſi profeſsi, de iure non habent, licet ex antiqua conſuetudine poſsint habere. Clerici ſeculares non ſubdiaconi, non habent. Clerici in regularibus profeſsi non prohibentur de iure communi etiam ſi non ſint in ſacris. In ordine prædicatorum prohibentur omnes ante quartum

annum à profeſsione per ſuas conſtitutiones, etiam quòd ſint in ſacris.

13 Elector abſens iuſto impedimento detentus, poteſt unum, uel plures procuratores ad eligendum inſtituere inſolidum, tamen aliter non admitterentur, & quòd procurator ſit de collegio, quia extraneum capitulo nolente non poteſt deputare, neque poteſt per literas uotum ſuum exprimere, & non oportet quòd procurator inſtitutus eligat unum nomine ſuo, & alterum nomine procuratorio, quia nihil ualeret niſi dominus mandatum dediſſet de aliquo nominando, quia tunc illum nomine domini, & alterum ſuo nomine poterit nominare c. ſi quis, de elec. in. vj. & tenetur talis procurator optimum eligere, ſicut pro ſe, niſi de aliquo nominato habet mandatum, ſecundum Pa. in. c. conſtitutis, & .iii. c. de app. In ordine tamen prædicatorum, non admittitur elector niſi ſit præſens, neque per literas, neque per procuratorem. Si tamẽ in eodẽ conuentu, ubi fit electio eſſent infirmi, qui non poſſent eſſe præſentes, ſcrutatores ad eos tenetur accedere prout in eorum conſtitutionibus continetur. de. ii. c. ii. Et ſecundũ Hoſt. ſcrutatores debent accedere ad infirmos, qui ſunt in ciuitate, & eorum uota inquirere. Et dicuntur præſentes ſecundum eum, qui ſunt in orto, uel in ciuitate. ff. de procur. l. v.

14 Electiones in cathedralibus, uel regularibus eccleſijs infra tres menſes fieri debent, aliter electio deuoluitur ad ſuperiorem proximum, qui ſi infra dictum terminum non elegerit, ad alium ſuperiorem, & ſic deinceps uſque ad papam deuoluitur. in. c. ne pro defectu, e. ti. niſi iuſto impedimẽto ſint detenti. In or. tamen prædicatorum, ſecundum eorum conſtitutiones, tenentur infra menſem eligere, aliter ad prouincialem deuoluitur poteſtas prouidendi, qui niſi infra tres menſes prouiderit, ad generalem deuoluitur. Multa circa hoc Tab. electio. i. §. vij. quomodo debet præſentari electio, & quomodo electus habet conſentire.

15 Electio ante ſepulturam prædeceſſoris fieri non debet. c. bonæ memoriæ, el. ij. ſi tamen fieret, ualeret ſecundũ glo. ibi.

16 Electio facta de nocte, non tenet, ſecundum Pa. in. c. i. de dan. deſpon. quem ſequitur Feli. in. c. conſuluit, de offi. deleg. col. pe.

17 Electio in quocunque loco honeſto, maxime ſecundũ con-

ſuetudinem,poteſt fieri.c. cauſis,de elec.dummodo nõ ſit locus clandeſtinus,quia electiones in cameris per occulta cõuenticula factæ,reprobantur.c.ii.&.c.tranſitus,di.lxxix.ſecundum Hoſt.debet ſeruari conſuetudo.

18 Electio,& poſtulatio facta in loco interdicto,ſecundũ Arch. in.c.in nomine. xxiii.di. non tenet, oppoſitum tenent Vgo. ueizel.Io.an.& communiter doct.quia ſunt quidam contractus,& probant quòd ualeant,per.c.i.de poſtu. præla.

19 Ad electionem uocandi ſunt,qui ſunt præſentes,debent,uolunt,& poſſunt intereſſe. Abſentes ſunt uocandi, & expectandi ſecundum conſuetudinem. c. coram eo. quæ ſi eſt, quòd non uocentur,non ſunt uocandi de neceſsitate, & tenet electio,ſecundum Pa.in.d.c.coram,&.c.cumana,e.ti. & quando ſunt uocandi uerbo,uel ſcripto, uel ſigno conſueto campanæ ſecundum conſuetudinem, & qui nolunt, non ſunt cogendi. Et ſi uocati infra competentem terminum non uenerint,non ſunt ultra expectandi,cum mora in electionibus ſit damnoſa.c.cum inter,de elec. Vide tamen plenius Tab. Electio primo.§.x.&.xi. Quomodo uocati nolentes comparere, non ſunt computandi in numerum abſentium, ſeu eorum, qui ſunt de capitulo.

20 Si quis de electoribus contemptus, nõ fuit uocatus ad eius petitionem caſſanda eſt electio,poteſt tamen ſi uult eam ratam habere. c. quòd ſicut, eo. Et quilibet elector poteſt renuntiare uoci ſuæ,ſicut iuri ſuo.C.de pact.l.ſi qs in ſcribẽdo.

21 Eligens, quem credit eſſe in mortali,mortaliter peccat, quia talis ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxv.ar. iii.nõ poteſt uti prælatura.Concordat Cai.ubi ſupra,& Feli.in.c.quãuis,de officio deleg.& Pa.in.c.conſtitutus,de appel.el.iij.ubi dicit quòd peccat mortaliter eligens pro alio,ſi non eligit optimum,ergo eodem modo ſi pro ſe eligat.

22 Eligens aliquem,de quo non habet noticiam nec per ſe, nec per alios,qui cum ipſo conuerſati ſunt, non ſaluat conſcientiam ſuam,ſecundum Pa.in.c.bonę memoriæ,el.ii.de poſtu. præla.& de elec.c.ſcriptum,& conſequẽter mortaliter peccat.

23 Redditur quis indignus ad prælationẽ ex quocunque mortali peccato,ſecundum Tho.quol.viij.ſi excommunicatus maiori excommunicatione eſt,per.c.conſtitutus, el.i. de appel. uel minori,per.c.ſi.de cle.ex.mi. Si eſt ſuſpenſus,uel interdi

ctus,uel interdicti uiolator.c.i.de poſt.pręla. &.c.cũ dilectus, de conſue. Si irregularis.c.ex eo,de electio.in.vj. ſi illegitime natus,non competentis ætatis,& litteraturę. c.cum in cauſa, de elec.uel habet alia impedimenta circa ordinandos : ſupra clericus.§. vii. Beneficium.§.xxx. Si propter uitium perſonæ fuit reprobatus,de elec. c.ſuper eo,non autem ſi ob proceſſum uitioſum.c.innotuit, eo. Si eſt epiſcopus, qui eligi non poteſt,ſed poſtulari tantum.c.fi.de poſt. præla. Si religioſus non profeſſus expreſſe.c.nullus,eo.tamẽ nouitius in epiſcopum poteſt eligi: in.d.c.nullus,li.vj. ſi ſit alterius religionis, de elec.Cle.i. & religioſus de ordine mendicantium trãſiens ad non mendicantes, non poteſt in prælatum eligi.

24 Electio de habente prædicta impedimenta, ipſo iure eſt nulla, excepto primo, tamen ſi crimen ſit occultum non inducens irregularitatem,poteſt tenere, quando uero eſt graue, & manifeſtum non ualet electio,ſecundum Pa.in.d.c.innotuit. Vide Feli.in.c.dilecta, de exceſ.col. ii.

25 Eligens excommunicatum minori etiam, eſt priuatus ipſa uice electione, & triennio ab eccleſiaſtico beneficio ſuſpenſus : in.d.c.in cunctis.

26 Habens aliquem defectum ex dictis,ſecundum Pa.in.c. ſuſcitatus,de reſcrip.ſi non eſt amplius occultus ſed manifeſtus, uel per ſententiam, uel aliter, tenetur manifeſtare, ne eligatur,uel confirmetur. Si autem eſt occultus, & impedit officii,uel dignitatis exercitium, tenetur manifeſtare, alias peccat,& uenit plectendus,ut ſi eſt bigamus,uel homicida,quia etiam quòd ſint occulti,non poſſunt miniſtrare.c. fi. de tẽp. or.de biga.per totum. Si autem tale impedimentum non eſt aliter dicitur,ut de infamia. Idem dic de omni alio defectu occulto,cui prouideri poteſt,ſine manifeſtatione, infra Epiſcopus.§. primo.

27 De modo formãdi ſcrutinia, accipiendi uoces,collatione,ac ſcrutinij publicatiõe,& huiuſmodi pratica,quia cõfeſſoribus parum prodeſt prætermitto, ſi tamen uis ſcire, uide ſummiſtas,& præcipue Tab.Electio.i.§. xviij. uſque.xxiiii.&.c. quia propter, de elec.& Pa.ibi.

28 Si quis cogeretur eligere certam perſonam, electio illa ipſo iure eſſet nulla,quia uoluntas ibi non fuit libera.c. ubi periculum.§.ecce,li. vj.eo.

29 In electionibus, poſtulationibus, & huiuſmodi, in quibus ius eligendi oritur, uoces incertę, & conditionatæ, ſeu alternatiuæ, puta dicendo, conſentio in quem talis conſentit, uel ſi talem non potero habere, conſentio in talem, uel dicendo conſentio in Io. uel in Petrum, & huiuſmodi, non ualent. c. electionibus. in. vi. eo. Nec uoces debent per fabas dari, quia nō poſſet ſciri quæ ſit ſanior pars, quæ ualidat electionem: per tex. ca. eccleſia ueſtra, eo. & ſecundum Pa. ibi.

30 Publicato ſcrutinio uariari non poſſunt uoces, ergo à contrario ſenſu ante publicationem poſſunt electores uariare, & alios nominare. c. quod ſic, de elec. quia nominato, iã nullum ius acquiſitum fuerat, poteſt tamen poſt publicationẽ, qui non conſenſit, conſentire in eum. In poſtulatione autẽ poſſunt uariare, uſquequo pręſentetur ſuperiori, ut ſupra. §. i.

31 Electio illius, qui requiſitus conſenſit electioni de ſe fiendæ antequam fieret, caſſanda eſt, quia præſumitur ambitioſus. c. cum poſt pœnitentiam, eo. Neque poteſt quis ſeipſum eligere, quamuis iuraſſet meliorem eligere, & talem ſe eſſe crederet, neque electus debet computari in numero eligentiũ, cum nullus ſeipſum eligere poſsit. d. c. cumana, licet forte locum habeat, quando per uiam compromiſsi procedentur, ut infra. §. xxxv.

32 Electus adminiſtrans ante confirmationem, remouẽdus eſt, per. c. qualiter eo. Pa. ibi dicit, quòd talis non perdit ius ipſo facto ſibi acquiſitum per electionem, ſed per ſententiam debet irritari: ſed nunc per textum. c. auaritiæ, li. vi. eo. uidetur indubitatũ, quòd talis electio ipſo facto ſit irrita. Dicit enim ſic tex. Nullus de cætero, adminiſtrationem dignitatis, ad quam electus eſt, prius quàm celebrata de eo electio confirmetur ſub nomine Iconomatus, uel procurationis, aut alio de nouo quæſito colore in ſpiritualibus, uel temporalibus, per ſe, uel per alium, pro parte, uel in totum, gerere, uel recipere, aut illi ſe immiſcere præſumat, omnes illos qui cõtraſecerint, iure ſi quod in eis per electionem quæſitum fuerit, decernentes eo ipſo priuatos. Excipitur papa, in. c. licet, eo. & ultramõtanus concorditer electus, qui ſub papa immediate eſt. c. nihil, eo. & ita de citramontano, quando papa eſſet ultra montes. Si autem adminiſtrat ſecundum Ioan. an. in nouella, ſuper. vi. ex ſpirituali iure, uel ex conſuetudine, quia per

tinebat ad eum adminiſtratio epiſcopatus uacantis, tūc non incurrit. Ponderanda ſunt bene uerba ſingula textus.

33 Si religioſus electioni de ſe factæ ad prælationem extra ſuū monaſterium, uel eccleſiam, non petita, & obtenta licentia conſenſerit, electio ipſa uiribus euacuatur, & prælati religioſorum irrequiſitis conuentibus poſſunt hanc licentiam dare, in.vj.c.ſi religioſus, eo.

34 Quando in ſcrutinio uoces diuiduntur, & fiūt duæ electiones, illa de iure communi ualet, quæ melioribus, & maioribus meritis adiuuatur, c.licet, eo.ti.

35 Electio etiam uia compromiſsi fieri poteſt, & quomodo fiat habetur in.d.c.quia propter, c.cum cauſis, & Pa.ibi, in.c. cum cauſis.i.&.iii no. Quomodo compromiſſum dupliciter poſſit fieri, uide Pa.in. d.c. quia propter.§.ii. & Tab. Electio. ii. §.i.uſque ad.iiii.

36 Electio facta per communem inſpirationem, requirit quòd omnes conſentiant, uno enim cōtradicente, non ualet, quia non uidetur à Deo facta: ar.viii.q.i.c.non eſt nouum, & hoc tenent communiter doct. & bene. De eius forma, & modo, uide.d.c. quia propter.

37 Electus, ſub pœna mortalis peccati tenetur cōſentire electioni de ſe factæ, ſecundum Ric.in.iii.quol.q.xxi. Primo, quando à ſuperiore per obedientiam cogitur. c. niſi cum pridem, de renun. Secundo, quando ſecundum conſcientiam ſuam uidetur imminere graue damnum, & periculum animarum niſi aſſentiat.viii q.i.c.in ſcripturis, ut quia non eſt, uel nō inuenitur, qui poſsit, aut uelit procurare ſalutem animarum. Tertio, quando per uiam illicitam refugit, ut quia fugit, uel fingit aliqua, &c.niſi hæc inſtinctu ſpirituſſancti faceret. His autem caſibus ceſſantibus ſi refugiat ob humilitatem, reputans ſe indignum, meretur. Concordat Tho.quol.v.ar. xxii. infra, epiſcopus.§.i.

38 Electio papæ nunc ad cardinales pertinet.c.licet, de elec. &.c. ubi periculum, in.vi.de elec.& toto collegio cardinalium deficiente, ad canonicos, & clericos lateranē.quia papa eſt epiſcopus lateranē. Dicit tamen Aug. de anchona, quòd in tali caſu congregandum eſſet concilium per imperatorem, reges, & principes. Vide tamen Pa.in.d. c.licet. Et poſſunt eligere unum de collegio, & etiam de non collegio, ſecundum

Aug.de

Aug.de ancho.ut patet in.d.c. in nomine. Et debent eligere meliorem pro regimine, quem credunt, modo exiſtimetur bonus,& doctorem præcipue in theologia, magis quàm in iure,ſecundum.d.Aug. Et Clemens quintus, ut patet in cle. ne Romani,de electio.ne quis Cardinalium per exceptionẽ excommunicationis,ſuſpenſionis,uel interdicti excludi poſſit ab electione ordinauit,& multa alia,ut ibi patet. Vide.

39 Electio Imperatoris a ſolo Papa,ſecundum.d.Aug.poteſt fieri,ex iuſta, & rationabili cauſa,& propter electorum negligẽtiam,uel diſcordiam,& propter electi bonitatem, & decentiam,aut Chriſtianitatis,& pacis prouidentiam,aut hæreticorum,ſciſmaticorum, uel huiuſmodi audaciam reprimendã. Papa enim eſt Vicarius Dei,cuius Imperator eſt miniſter, & poteſt papa ex rationabili cauſa electores Imperatoris inſtituere,& inſtitutos remouere, Imperatorem electum confirmare,& confirmatum deponere,ut Stephanus papa.II.fecit transferens Imperium a Conſtantino,& Leone,ad Carolum Magnum,ut dicit glo.in.c.uenerabilem, de electio. De electione monialium,uide Sil.electio.iiii.§.vj.&.vij.Admittũtur ad electionem moniales completo anno.xij.ſi ſunt profeſſæ, in qua electione tantum fit collatio numeri ad numerum, non meriti ad meritum,neque zeli ad zelum.

ELEMOSINA.

1 Elemoſina ſecundum Magiſtrũ in.iiij.ſen.diſt.xv.eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex cõpaſsione,unde eſt actus charitatis mediante miſericordia. Et ſecundum Tho.ſecũda ſecundæ.q.xxxij.ar.j.ſecundum quòd diuerſæ ſunt neceſsitates proximorum,diuerſa ſunt miſericordiæ opera, quædam corporalia,quædam ſpiritualia correſpondentia neceſsitatibus corporalibus,& ſpiritualibus, & his uerſibus continentur.Viſito,poto,cibo,redimo,tego,colligo,cõdo. Hęc reſpõdent corpori. Correſpondentia autem animæ ſunt hæc.Cõſole,caſtiga,inſtruæ,ſol,dimitte, fer,ora. Et ſpirituales ſunt corporalibus potiores,cæteris paribus,ſecũdum Tho.ſupra.

2 Non facere elemoſinam quando quis habet de ſuperfluo naturæ,& perſonæ,& quando pauperem in extrema neceſsitate uidet conſtitutum,mortale eſt,ſecundum Cai.ibi in ſumma. Superfluum intellige conſideratis ſumptibus ſecundum

decentiam ſui ſtatus, filiorum, familiæ, euentuum, hęredum, & huiuſmodi, ita quòd hoc attento, raro apparet aliquem ſuperfluum habere. Attende etiam extremam neceſsitatem, quæ ſcilicet apparet, quòd propter carentiam rei neceſſariæ, quis moretur cito niſi ſubueniretur, & nõ apparet qui ſubueniat, tunc ſubueniendum eſt, nec ultra expectandum, quando de eius uita diſperabitur. Sed not. (quia uidetur eſſe aliqua diſſonantia inter dictas S.Tho. in ſecunda ſecundæ. q.xxxij. ar. v. & iiij. ſen. diſt. xv. & aliis locis, quæ tamen non eſt,) quòd duplex eſt ſuperfluitas, naturæ, ſcilicet & perſonæ. Similiter duplex neceſsitas in pauperem, uidelicet naturæ, & perſonæ. iuxta hanc diſtinctionem pono duas concluſiones, quarum prima eſt. Habens ſuperfluum naturæ, & perſonæ, tenetur de præcepto illud errogare pauperibus, etiam ſi non patiantur extremam neceſsitatem naturæ, ſecundum Tho. iiii. ſen. diſt. xv. q. ii. ar. i. ql. iiii. Secunda concluſio: patienti extremam neceſsitatem naturę, qui habet ſuperfluum naturæ, etiam quòd non ſit ſuperfluum perſonæ, tenetur dare ſub præcepto. ex S.Tho. ibi, ſupra. Vide Caie. in quol. de elemoſina, ubi oſtendit Tho. non ſibi contrariari.

3 Concludo igitur ſecundum Tho. iiii. ſen. diſt. xv. q. ii. ar. i. ql. iiii. ſecunda ſecundę. q. cxxviii. Pe. de pal. & communiter doc. in. iiii. ſupra, quos uidetur etiam ſequi Arch. flo. ii. parte. ti. i. c. xxiiii. quòd qui habet ſuperflua quo ad naturam, & quo ad decentiam ſui ſtatus pro ſe, & familia, & non ſubuenit neceſsitatibus aliorum non tantum extremis, ſed & magnis, quas nouit, mortaliter peccat. uidetur enim facere contra illud præceptum, Quod ſupereſt date elemoſinam, Luc. xi. Secundo qui habet de ſuperfluo naturæ, & ſi non ſecundũ decentiam ſui ſtatus, & non ſubuenit pauperibus, quos in extrema neceſsitate nouit, mortaliter peccat, cum dicat Amb. Paſce famæ morientem, ſi non paueris occidiſti. Et quòd dictum eſt de elemoſina corporali, dicendum eſt etiam de ſpirituali, cum quis ſuffragari poteſt miſeriam animæ patienti, quæ grauior eſt corporali.

4 Elemoſinam facere de neceſſario naturę, ſine quo uita propria non poteſt conſeruari, ſecũdum Tho. ſecunda ſecundę q. xxxii. ar. vi. non licet, niſi perſonæ magnæ, per cuius conſeruationem, eccleſia uel reſpu. ſuſtentaretur: tunc enim liceret

ſubtrahere ſibi pro ſuſtentatione illius, laudabiliter, tamen & non neceſſario.

5 Elemoſinam dare non poſſunt, qui nec donare, quia de proprio fieri debet, ſicut ſcriptum eſt. De tua ſubſtantia fac elemoſinam. De ſeruis, famulis, ancillis, dicit Tho. ſecunda ſecūdæ. q. xxxii. ar. viii. quòd eccleſiā facere non poſſunt, niſi quatenus a ſuperiori eis fuerit commiſſum, Si tamen habent aliquod proprium, de hoc poſſent dare elemoſinam. Si iminet magna neceſsitas, & nō eſt tempus recurrendi ad ſuperiorē, poſſunt, ſecundum Pa. c. ſi quis, de fur. uel ſi aliquem uident in extrema neceſsitate conſtitutum, etiam contra ſuperiorū prohibitionem, poſſunt dare elemoſinam, ſecundum eundē Pa. ubi ſupra, & glo. in. c. non dicatis. xii. q. i. Immo poſſunt furari, & rapere, ut dent, & hoc facere tenentur, bono tamē modo, & dare pauperi, quia in tali caſu, omnia ſunt communia, ſecundum Tho. iiii. ſen. diſt. xv. ſupra, & ſecunda ſecundæ, ſupra. Poſſunt etiam de uoluntate dominorum expreſſa, uel pſumpta, ut quia habent adminiſtrationem commiſſam a ſuperioribus: ar. in. l. filius familias. ff. de dona. intellige tamen, ſecundum Tho. in. iiii. ſen. ſupra, inquantum datur eius commiſsio. Item poſſunt dare in illa neceſsitate, in qua dominus eius teneretur. Debemus enim exiſtimare, quòd quilibet uelit facere ea, ad quæ tenetur. Item quando de licentia ſuperiorum peregrinantur, uel ſunt in ſcolis, poſſunt elemoſinas facere, quas alij peregrini, & ſcolares communiter faciunt: ar. in. c. præterea, de offi. deleg. ſupra, donatio. §. iii. Idem dic de religioſis prælato ſubiectis, & filiis familias, ſecundum Tho. quarto ſupra.

6 De uxore dicit Tho. ubi ſupra, quòd ſi præter dotem habeat alia bona, uel ex proprio lucro, uel quocūque alio licito modo, poteſt dare elemoſinam, alias nō, niſi de rebus paruis, ex quibus uir non fit pauperior, niſi expreſſe ei prohiberet aliquas facere elemoſinas, tamen in neceſsitate, & in illis modis ſupradictis de ſeruis, quòd ſunt quatuor, poſſet. Vltra hoc poteſt dare ſecundum conſuetudinem, quia conſuetudo dat iuriſditionem, licet maritus aliquando ſic generaliter prohiberet, quia debet ſane intelligi prohibitio. Item quando uir eſt crudelis ad pauperes, & tenetur dare, & nō dat, tunc uxor dando, mariti negotium gerit, & poteſt dare moderatas ele-

moſinas,& occulte.c. reuertimini.xvi.q.i. exemplo Abigail.j. Re.xxv.Item quando uir aſsignauit uxori certum quid pro uictu,& ipſa abſtinet,de ſuperfluo poteſt elemoſinam facere,nec debent computari expenſæ, quia ad illas tenetur uir, ex dote,& gubernatione familiæ. Item quando uir eſſet fatuus,& gubernatio domus ad uxorem pertineret,uel quando uir dedit uxori gubernationem domus. Prudenter igitur circa huiuſmodi ſe habeat mulier.

7 Idem dic de minoribus a.xxv.annis,quia non habent plenariam adminiſtrationem,ſecundum Pet.de pa.iiii.ſen. diſt.xv. q.iiii.ar.vi.curatores tamē & tutores,bene poſſunt facere elemoſinam,ſicut poſſunt remunerare benemeritos pupilli, & multo magis pauperes Chriſti,diſcrete tamen, de ſuperfluo.

8 Subueniendum eſt prius cæteris paribus ſibi coniunctis, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ, ſupra,ar.ix. ſi aliqui alij eſſent ſanciores,uel utiliores, & magis neceſsitatem patientes, prius eis, quam coniunctis non exiſtentibus in tali caſu, & quorum cura nobis non eſſet iniuncta,ſubueniendum eſſet, deinde ſuis,poſt notis,poſtea bonis,poſtea extraneis. Intellige ſemper cæteris paribus.

9 Cum quis factus eſt diſtributor aliquorum bonorū in pauperes,& ipſe eſt pauper, poteſt de illis bonis ſibi pro ſua neceſsitate retinere,& alia diſtribuere,ſecundum Thom.ſupra, ad primum.

10 Peccatoribus etiam ſubueniendum eſt,ut eorum natura ſuſtentetur,ſecundum Tho.ſupra,ar.in.c.quieſcamus.xlii.diſt. nō autem ut in peccato foueantur,& ſic intelligitur,S. Tho. ſecunda ſecundæ,ubi ſupra,ad primum.

11 Elemoſina non eſt danda ut quis ditetur, nec ut ſit occaſio negligentiæ,uel non laborandi,ſecundum Tho. ſupra. ar.in c.epiſcopus,diſt.lxxxii.§.j.nec quando creditur quòd ſit occaſio mali.

12 Non eſt furandum ut fiat elemoſina, quia non ſunt faciēda mala,ut eueniant bona,ut in.c.forte.xiiii.q.v.

13 Elemoſina eſt magis ſatisfatoria, quàm oratio,uel ieiuniū, ſecūdum Tho.iiii.ſen.diſt.xv.ſupra,& etiam,quàm alia opera,ut peregrinatio,& huiuſmodi.

14 In extrema neceſsitate magis deferendi ſunt filij, quam parētes,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra. concordat Gof.

& Hoſt. propter beneficium ab eis receptum, & domini præceptum.

15 Licet de turpi lucro poſsit fieri elemoſina, non tamen de re obnoxia reſtitutioni, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, ſupra, niſi in caſu extremæ nece ſsitatis. De hac materia, uide in Roſa aurea caſu. lvii. & Sil. uer. elemoſina. Elemoſina debet fieri animo hilari, recta intentione, & pie, & ſic dicitur libera re a peccato, impediendo ne fiat uel diſponendo ad gratiam, ſecundum Tho. in. iiij. ſen. diſt. xv. q. ij. ar. ij. ql. i. ad. j.

EMANCIPATIO.

1 EMancipatio eſt relaxatio patriæ poteſtatis coram iudice competenti, uoluntate patris, & filij cōcurrente, in utriuſque præſentia. l. nō nudo. C. de eman. li. inſti. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. præterea.

2 Sicut pater cogitur emancipare filium ex cauſa, Ita filius cogitur emancipari, licet aliter dicat glo. & male. Inſti. qui. mo. ius pa. po. ſol. in fi.

3 Quamuis regulariter pater non teneatur emancipare filium, nec filius poſsit compelli ut emancipetur, fallit tamen in pluribus. Primo, quando pater cōtra pietatem filium afficit uerberibus. Secundo, quando compellit eum peccare in corpus ſuum. Tertio, ſi filius eſt arrogatus impubes, & pubes factus probat non expedire quòd ſit arrogatus. Quarto, ſi pater agnouit ſibi relictum legatum, ut emanciparet filium, & in iſtis pater tenetur, ut not. Azo. in ſumma. C. de emanci.

4 Pater poteſt filium emancipare per procuratorem, ut no. Bartol. in. l. gallus. §. forſitan. ff. de liber. & poſthu.

5 Filius emancipatus reuocatus in patriam poteſtatem propter alimenta non præſtita patri, ſecundum Cy. in. l. filius. C. de ingra. li. de hac materia, quia parum ualet confeſſoribus, uide ſi uis ſummiſtas. Effectus patriæ poteſtatis ponuntur ab Angelo de are. inſti. de pa. pote. & ſunt ſex.

EMPHITEOSIS.

1 EMphiteoſis, quòd ſermone uulgari dicitur ad liuellum, eſt contractus medius inter locationem, & uenditionem, per quem transfertur dominium in emphiteotam, retento dominio directo apud dominum, ſecundum Pa. in. c. fi. de loca. & ſoluit emphiteota aliquid domino ſingulis annis. ff. ſi ager uecti. l. i. dominium uero utile remanet apud emphiteotam,

& habet poſſeſsionem eius ciuilē, emphiteota uero naturalē.
2 Contractus emphiteoticus differt a cenſuali, in quo, & directum dominium transfertur. c. conſtitutus, de reli. domi. differt, & a feudo, quia in feudo dominus in perſonā uaſali ius habet, non autem emphiteotæ, & in aliis de quibus Tab. feudum. § i.
3 Ius emphiteoticum ſecundum opinionem Io. de imo. in. c. fina. de loca. quæ eſt melior, tranſit ad extraneos hæredes, etiā in re eccleſiaſtica. dummodo ſit data ſecundum illam ſolennitatem. c. i. de re. ec. non alie. lib. vi. conſuetudo tamen debet ſeruari, ſecundum. d. Feli. in. c. in pñtia, de proba. col. xii.
4 Emphiteoſis conceſſa ab eccleſia pro ſe, & filiis, priuato, ſecū dum Abb. in. d. c. in pñtia, non tranſit ad filios naturales, etiā ſi legitimarentur, niſi quando legitimarentur per ſequens matrimonium.
Quando quis accipit emphiteoſim pro ſe, & filiis ſuis, nō intelliguntur filiæ fœminæ, ſed tantum maſculi, ſecundum Io. de imo. in. c. fi. de loca. per dictum quoddam Arch. in. c. ſiquis ſuadente. xvii. q. iiii. ubi uoluit, quòd in materia contractuū, maſculinum non cōcipiat fœmininum, per. l. ueteribus. ff. de pac. in quo, & multi alij concordare uidentur.
6 Emphiteota non poteſt dimittere rem emphiteoticam, & ſe liberare quando uoluerit, ſecundum Paulum in. c. iudicatū, de immu. eccle. quia quod a principio eſt uoluntatis, ex poſt facto eſt neceſsitatis. l. ſicut. C. de act. & ob. niſi pactum, uel conſuetudo, aliud inducat, & quòd poſsit renūtiare, tenet etiam. d. Feli. in. c. quæ in eccleſiarum, de conſt. col. xxx.
7 Qui rem emphiteoticam habet, poteſt alteri dare in emphiteoſim: Inſti. locati. § ad eo, non tamen ita ut ipſe ſit liber a pręſtatione canonis, & ſi ſecundus, emphiteota uult alienare tenetur quęrere conſenſum directi domini, & non primi emphiteotæ, ut no. glo. in. l. fi. C. eod. & directus dominus debet habere laudemium.
8 Emphiteota cuicunque rei etiam eccleſiaſticę, poteſt donare, aut legare meliorationes, quas facit in rem emphiteoticam, ſine alia ſolennitate, ſecundum glo. in. c. fi. de loca. & communiter doc. Permutare autem, uel pignori obligare, non eſt tutum ſine conſenſu domini, quia multi doc. tenent quòd nō poſsit: in. l. fi. C. de iur. emphiteo.

9 Emphiteota,poteſt uendere meliorationes etiam rei eccleſię, ſecundum Pa.in.c.fi.de loca. dummodo ſeruet ſolẽnitatem, uidelicet quòd primo requirat rectorẽ eccleſiæ, ſecundo,denuntiet precium,tertio,labantur duo menſes eccleſia non reſpondente,quarto,non uendat perſonis prohibitis, quinto, quòd non uendat niſi utile dominiũ,ſexto, quòd non prius ceciderit a iure non ſoluendo.Vide de hoc Tab.ibi.§.ix.pót tamen dare fratri ſuo ſine dicta ſolennitate,ſecundũ Bald.in l.uoluntas.C. de fideicom.quando duo fratres habẽt emphiteoſim paternam.

10 Poteſt etiam ſine conſenſu domini dari in dotem filiæ,ſecũ-
11 dum Spec.ti.de loca.§.nunc aliqua,uer.cxc.nec transfert plus dominij quã ipſe habet,per.c.nuper,de dona.iter ui.& uxor. & idem dic in donatiõe propter nuptias, nec tenetur ſoluere laudemium,quia alienatio eſt neceſſaria, ſecundum Gul. & Bar.in.l.& ideo.ff. de condi.fur.Similiter poteſt dari in dotẽ extraneæ,ſi non extimata detur, & ſoluet laudemium, ſed extimata non poteſt dari niſi filiæ.

12 Si alienauit emphiteota rem cõditionaliter, uidelicet ſi dño placuerit,& ſi dominus uoluerit tantumdem dare, teneatur reſtituere, non cadit in commiſſum, ſecundum Alberi. poſt Alber. pap.

13 In re emphiteotica,propter bella,ſterilitates, & huiuſmodi, non fit recompenſatio annui cenſus, niſi cenſus eſſet ita magnus,quòd non plus perciperetur, ac ſi res eſſet locata de anno in annum,ſecundum Bal.in.l.i.C. de iur.emphit. Et dicit Bar.ibi,quòd tunc non eſt propriæ cõtractus emphiteoticus quando datur tanta quantitas,quanta pro locatione.Si tamẽ ſubſtantia rei in totum periret,uel ab hoſtibus irreparabiliter raperetur,debet fieri remiſsio, ſecundum glo.in.d.c.fi. Et Pa.ibi.Idẽ dic de augmento,quia non augetur penſio in caſu,quo non minuitur pp̃ eius læſionem,ſecũdũ Pa.in.d.c.fi.

14 Deſtructa re emphiteotica(ut domo combuſta) & reparata, deſtruitur obligatio,quæ erat ſuper rem illam.Bar.in.l.dãni, ff.de damno infec.§.ſi is.quia illud dicitur nouum.

15 Emphiteota non ſoluens per triennium, ſi eſt priuati, cadit a iure.l.ij.C.de iure emphi. Si eſt eccleſiæ per biennium, niſi celeriter ſoluat.c.fi.de loca.& ſi expectat libellum, uel requiſitionem,non dicitur celeriter ſoluere, ſecundum gl.in.d.c.fi.

Iſta celeritas erit in arbitrio iudicis,& perdit omnes meliora tiones,ſecundum Abb.conſi.lxxiii.i.uolu. Si tamen dominus ei tenebatur in maiori quantitate,uel tanta,non cadit,ſecundum Pa.in.c.bona fides,de depo.

16 Dominus recipiens canonem ab emphiteota lapſo, pro ſolutione præteriti,poſtquam expulit,non ſibi præiudicat,ſecundum Pa.in.d.c.fi.ſi recipit etiam ante expulſionem,cum proteſtatione quòd non intendit ſibi præiudicare,non præiudicat.Si uero non facit proteſtationem, ſed ſimpliciter recipit, ſunt uariæ opiniones,tamen de ſubtilitate iuris non præiudicat,quia in dubio non uidetur quis uelle renunciare iuri ſuo,ut in.c.ſuper hoc,de renuncia.

17 Res emphiteotica reddita eccleſiæ propter non ſolutionem penſionis,poteſt iterum dari ei,qui cecidit a iure ſuo,ſine aliqua ſolēnitate,& cauſis requiſitis in alienatione rei eccleſiaſticæ,ſecundum Fed.conſi.clxxxiii. & etiam eius hæredibus, per tex.d.c.fi.& per conſuetudinem,ſed non alteri,niſi eccleſia per aliquod tempus fuiſſet in pacifica poſſeſsione, quod communiter fit ſpació unius anni ſupra,alienatio.§.xxi.

18 Emphiteota,in quinque caſibus cadit.Primo,ſi domino negat penſionem petenti,& negat ſe eius emphiteotam, quia magis debet operari contumacia expreſſa,quam tacita.l.ſi ita expreſſum.ff.de condi.& demon.Secundo,quando ſine conſenſu domini uendidit,& res emphiteotica tradita eſt ſecundum Canoniſtas,in.c.potuit,de loca.& ſi eſſent duo dñi, & cum aſſenſu unius tantum uēdidit,pro altera parte cadit tm̄ quia non plus debet puniri,quam deliquerit.l.hęres.ff.de his qui.ut indi.Tertio,qn̄ res emphiteotica eſt data pro ſe, & filiis, & nepotibus hæredibus,ſi filius, uel nepos refutat hæreditatem cadit,ut not.Bar.in.l.ut iuris iurandi.§. ſi liber.ff. de ope.liber. Secus ſi non ponitur hoc uerbum, & hæredibus. Quarto,qn̄ emphiteota moritur ſine legitimis, relictis tantū naturalibus:ſed limita, ſecundum Bar.in.l.ex facto.§. ſi quis rogatus.ff.ad tre.qn̄ emphiteoſis eſt data ab eccleſia,non ſi a priuato.Quinto,qn̄ nō ſoluit canonē,ut ſupra dictū ē.§.xv.

19 Si multi ſunt,& oēs ſoluerunt præter unum penſionem totam,non cadunt,ſecundum glo.in.d.c.fi.ſi non totam ſoluerint,cadunt oēs. Soluant ergo totam, & poſt agant contra nō ſoluentem. Idem dic quando unus ſolum partem ſoluit,

cadit a toto, niſi ob paupertatem, uel errorem, hoc fieret, ſecundum communiorem opinionem.

10 Laudemium eſt ſoluendum quando res emphiteotica tranſit ad alium emphiteotam, quod non debet excedere quinquageſimam partem precij emphiteoticæ.l.fi. C. de iure emphi. tamen de conſuetudine eſt trigeſima pars, quæ ſecundum Hoſt. debet ſeruari, niſi in quatuor caſibus, in quibus non datur. Primo, quando hæres adijt emphiteoſim ratione hæreditatis, ſi tamen non eſt extraneus, ſecundum Pet. heliæ in quodam trac. Debetur etiam laudemium ab eo, qui ex donatione rem emphiteoticam habuit, ſecundum eundem Petrum. Vide Specu. ti. de loca. Secundo, ſi ex antiqua cauſa traditur, ſecus ſi ex noua, quia ex antiqua cauſa nō uidetur noua traditio. Tertio, ſi emphiteota uendit, & re integra à uenditione retrocedit, non ſoluitur, quia dominus nō habet mittere nouum emphiteotam in poſſeſsionem, & hoc uerum de æquitate licet de rigore iuris ſit aliter, ſecundum eundem Petrum. Quarto, quando alienatio eſt neceſſaria, ut in dotatione filiæ, ſicut ſupradictum eſt. §.x. Quinto, quando habentes rem emphiteoticam diuidūt eam inter ſe, quod facere poſſunt etiam domino irrequiſito, ſecundum Bar. in. l. uoluntas. C. de fideicom. & hæc opinio melior, niſi conſuetudo in contrarium obſtet.

11 Ex deterioratione facta in re emphiteotica ab emphiteota, ſi eſt notabilis, & perpetua deterioratio fundi, ut ſi uinea nō putatur, uel arbores inciduntur, emphiteota cadit, ſecundum eundem Petrum, quia ceſſat cauſa. ſ. melioratio, propter quā datur emphiteoteſis. Dominus propria authoritate non poteſt expellere emphiteotam, ſecundum Pa. in. d. c. fi. quia emphiteota habet ius in re, ut in. l. i. ff. ſi ager uecti. licet quidam contrarium teneant, primum tamen melius eſt.

12 Quando ſoluitur laudemium de terra pauci ualoris, in qua ſunt ædificata magna palatia ab emphiteota, ſoluetur de palatiis, & non de ualore tantum ſoli, quia domus cedit ſolo. l. i. §. quod ait. ff. de ſuperficie. Si emphiteota pro multis uult ſoluere annis non tenetur dominus accipere, ſecundum Cy. in. l. ii. C. eo ius enim eius uideretur adimi. Bar. tamē limitat, ut non procedat ultra tres annos, ſed pro tribus annis futuris poſſit ſoluere: per. l. placuit. C. de fun. pa.

EMPTIO.

1 EMptio nominat alienationem quandam ex uenditore in emptorem mutua uolũtate precio interueniente, & dominium, periculum, & fructus, ſtant apud emptorem, quia uenditio rite acta eſt: Pa.in.c. cum dilecti, de emp.& uen. in gl.fi.& oportet quòd precium ſoluatur, uel detur fides de ſolutione. Aliquando tamen periculum remanet apud uenditorem, ut quando fit pactum, uel quando dicitur quòd ponatur in ſcriptis, antequam fiat ſcriptura, uel quando uenditur cum conditione, quouſque extat conditio, uel ex dolo, in quo fuit uenditor, uel ex incertitudine, ut ſi uendatur unus ſeruus, uel equus ex multis, ſed non hic determinate, uel quia indiget deguſtatione, uel ex mora, quia uẽditor eſt in mora tradendi rem uẽditam, & precium rei in emptione, non attenditur ſecundum precioſitatem naturalẽ, qua una muſca uiua precioſior eſt uitulo mortuo, ſed attenditur precioſitas rei, quo ad uſum noſtrum. Et hoc precium tripliciter conſideratur, uel propter uirtuoſitatem, quia una res quo ad uſum uirtutem maiorem habet, quam alia, ideo carior reputatur, uel propter raritatem, quia rarũ dicitur precioſum: xcii.d.c.legimus, uel propter complacentiam, uel utilitatem uendentis, ſecundum Th. ſecunda ſecundæ.q.lxxvii.a.i.&.ij.

2 Not. eſt, quòd precium rei iuſtum ſecundum doc. dicitur, quod eſt ſecundum communem appreciationem, & eſt triplex.ſ.minimum, medium, & maximum, quod rigidum appellant, utputa.xix.xx.&. xxi. & quodlibet horum dicitur iuſtum precium. Non enim precium rerum in indiuiſibili cõſiſtet, ſed habet latitudinem.

3 Emere rem minus iuſto precio ex intentione emendi, ſeu ſoluendi minus iuſto precio pro hic, & nunc, mortale eſt, quia læditur proximus contra iuſtitiam, ſecundum Caie. ibi. Et not. ſecundum eundem, quòd precium dicitur iuſtum, non ſolum quòd communiter currit in illa ciuitate, uel loco, ſed etiã illud quod nunc, & hic, ſub hoc modo uendendi, uel emendi, poteſt communiter inueniri. Nam res quæ uenditioni exponitur uoluntarie, uileſcit, uel aliquando emptores non inueniuntur, uel non adſunt pecuniæ, uel quia pauci tunc indigent. Nec redditur precium iniuſtum ex eo quòd quis cogitur ex neceſſitate uendere, niſi alia conditio mala

adſit. Fundamenta omnium horum, uide in Caie. ſecunda ſecundæ.q.lxxiii.ar.i. cum his itaque regulis, infinitos caſus ſolues,applicando eos occurrentibus.

4 Emens rem minori precio citra dimidium,licet iñ foro ciuili excuſetur,non tamen diuino,& mortaliter peccat,ſecundũ Caie.ibi,niſi pro re minima. Iniuſtitiam enim committit, & proximum notabiliter lædit.

5 Emere iura aliena litigioſa, quamuis liceat,tamen turpe uidetur,iuſto nihilominus precio debent emi,quod erit,id quod communiter inuenitur abſque dolo,ſicut in cæteris,res tantum ualet,quantum uendi poteſt. Ex Caie. etiã ſi paruo precio emantur,cum pauci emptores ſint,iuſtum erit.

6 Emptio illicita redditur, quando non ſoluitur iuſtum precium ex fraude,ut cum quis, à ruſtico emit gemmam tribus ſolidis,ualentem decem aureos,quia ruſticus eam nõ cognoſcit,ſi autem ceſſat fraus,quia neuter eam cognoſcit,ſed quilibet ſe exponit fortunæ,& eſt in bona fide, uenditio eſt licita. Si etiam emptor illam cognoſcit,& dicit uenditori dabo tibi tantum,etiam quod ualeret mille aureos,& quòd ſi plus ualeret, non uult id plus habere cum mala conſcientia, ſed ex dono uult habere, non uidetur iniuſte emere, nec teneri ad reſtitutionem, ex quo dominus rei monitus cum proteſtatione, neglexit quærere uerum ualorem rei,& emptor nõ tenetur explicare ualorem rei ſuæ, cum poſsit ab alijs inquirere,ex Caie.ubi ſupra.

7 Emptio etiam redditur illicita ex fraude,in ſubſtantia, quantitate,uel qualitate,ut ſi emit uerum lapidem precioſum pro lapide uitreo, uel equum bonum pro uitioſo, uel rem magnam pro parua, ut terram pro quatuor iugeribus, cum ſit ſex,ſecundum Caie.ibi uide tamen diffuſe,ſecunda ſecundæ. q.lxxvii.ar.primo.

8 Redditur etiam illicita ex fraude, propter anticipatam ſolutionem,ut cum quis uiliori precio emit,quia prius ſoluit, habendo reſpectum ad anticipationem ſolutionis, non ad exiſtimationem ualoris rei tempore aſsignationis, quia ſi contractus eſſet licitus: de uſu. c. nauiganti. Not. tamen quòd emens uiliori precio,quia anticipat ſolutionem, dummodo nõ emat minori precio, quam ſit humile, iuſtitiã nõ uiolat.

9 Res poteſt uendi carius, & emi uilius, quam ualeat ſecundũ

ſe,ut quando eſt multum utilis uendenti,& commoda, poteſt eam plus uendere, quia uendit non ſolum rem, ſed etiã propriam utilitatem,& emere poteſt quis uiliori precio,quia res parum ſibi utilis eſt,nõn tamen quis poteſt carius uendere,quia eſt ualde utilis res ementi, neque uilius emere, quia res parum utilitatis affert uendenti,quia neque utilitas aliena poteſt uendi,neque aliena incommoditas cõparari. Poſſet tamen emens ſponte aliquid plus dare ex honeſtate, propter utilitatem quam conſequitur. & uendens minori precio dare,ex eo quòd parum utilis res ſibi eſt, non tamen tenentur,per rationem dictam.

10 Quando uendens,& emẽs ſciunt ualorem rei,& ceſſat fraus, & non eſt talis neceſsitas,quæ excludat uoluntarium,& non deſit prudẽtia,ut ſolet fieri in luſoribus,uel furioſis,& quòd ſit ab eo,qui poteſt alienare, talis contractus etiam in conſcientia eſt licitus,etiam ſi maiori precio uendatur, uel minori ematur, quam ſit iuſtum precium. Ex Pa. in.c. quia plerique,de immu.eccl.q.ix.poſt Inno.

11 Vendere rem ſuam,quam quis uenalem expoſuit,ſecundum ueriorem opinionem poteſt cogi ſub certo precio, de his, quæ neceſſaria ſunt uitæ hominis, ut quòd macellarij tantũ uendant carnes,& tabernarij tantum uinum,& panem,& nõ plus,ſecundum Pa.in.c.i. de emp.& uen. Et quia domus, & ueſtes,neceſſariæ ſunt ad uitam humanam,etiam de his poteſt ſtatui certum precium,ut quòd pannus nõ plus pro brachio uendatur,&c.ut infert Bar.in.l.i.C.de epi.audien. Secus quando non exponit rem ſuam uenalem, uel non ſubeſt neceſsitas,ut in.l.iniunctum.C.de cõtrahen.emp.habet ſi adeſt neceſsitas,poſſunt exuberantes compelli ad uendendum iuſto precio neceſſaria ad uitam hominis, quia tempore neceſſitatis omnia uictualia communia eſſe debent, & excuſatur quis à furto.c.ſi quis propter neceſsitatem,de fur.eo enim caſu omnia fiunt communia,& neceſsitas legi non ſubeſt.

12 Homines qui uere, & propriæ ſunt ſerui.i. qui non ſunt ſui iuris,ſiue ſint ſerui iure,uel emptione, uel natiuitate, poſsũt uendi,& emi,etiam quòd paganus,uel iudæus ſeruus baptizaretur,quia ſecundum doc.& præcipue Tho. baptiſmus nõ aufert conditionem ſeruitutis.ii.ſen.d.xliiii.q.ii.ar.ii.ad.ii.de conſilio tamen, deberent domini eos facere liberos, ſecun-

dum Archi.flo.iii.par.ti.iii.c.vj.§.iii. Quomodo autem quis ſeruus efficiatur,& quot modis fiant ſerui,uide inſti. de iure perſo.§.ſerui.ff.de ſtat.homi.l. libertas,&.l.ſi qui.

13 Iudæus, uel paganus ſeruus iudæi,uel pagani, non ad mercimoniam ſed ad ſeruiendum,ſi baptizatur, liberatur à ſeruitute tali,nullo precio dato,ſi uero eſt emptus ad mercimoniam,& non exponitur uenditioni infra tres mẽſes,per baptiſmum efficitur liber ſine aliquo precio,ſed ſi exponitur, & non inuenitur emptor infra dictum tempus,liberatur.xii. ſolidis.i.ducatis.c.i.de iudæ.& pa.ibi gl.ii. Si autem infidelis emeret chriſtianum,liberatur ſine precio. c.generalis. di.liiii.

14 Emi,& uendi poſſunt res ſpirituales,ut uaſa ſacra,paramenta,ſepulchrum,& huiuſmodi,non ratione ſpiritualitatis, uel benedictionis,ſed inquantum ſunt quædam res,ut pannus, aurum,lapis,fundus,& huiuſmodi,dummodo non interueniat irreuerentia rei ſacræ,& adſit neceſsitas, ſecundum Th. iiii.ſen.d.xxv. q. iij.ar.ij.ql.iij.&.c. hoc ius porrectum.x. q.ij. Quædam ſunt in quibus principaliter conſideratur id,quod ſpirituale eſt,ut oleum ſanctũ,aqua baptiſmalis, & hoc uendere non licet, quia uendi uideretur quod eſt ſpirituale, ut communiter dicitur: tamen diſtinctio prius data, etiam in hoc tenere poſſe uidetur, ſi adſit intentio.

15 Opera quæ habent pro principio rem ſacram, non poſſunt uendi: ut celebratio, Auditio confeſsionis, cuius principiũ, eſt ſacer ordo, ſecundum Tho. iiii. ſupra, quæ uero habent terminum ſpiritualem,& non principium, ut doctrina poſſunt uendi. Et quando datur aliquid pro primis operibus ſpiritualibus, ut pro miſſa,debet applicari non ad ſpirituale, ſed ad temporale, ut pro ſuſtentatione, uel talibus,infra,Simonia.§.xix.xxxiiii.

16 Vendens ſcienter unam rem pro alia ignoranti, ut uinum mixtum pro puro,uel aurum alchimicum, quod non habet ueram ſpeciem auri, pro uero, peccat, & reſtitutioni tenetur tam de re ipſa, quàm de danno ſecuto,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxvij.ar.ii. & mortaliter peccat lędẽs proximum contra iuſtitiam,ſecus quando ignorãter hoc fit, uel uendit ſcienti,quia ſcienti,& conſentienti,non fit iniuria: de re.iur.li.vj. Ex hoc infero,quod uendẽs unam rem pro alia, æque bonam, ad finem ad quem emitur, ut medicinam, &

non excedit iuſtum precium, non tenetur aliter ad reſtitutionem, licet peccet non ſeruando fidem, non tamen damnum aliquod ementi infert. De fraude circa quantitatem, & qualitatem, dictum eſt ſupra. §. vij.

17 Vendens rem uitioſam ſcienter, quando uitium eſt occultũ ementi, dãnoſum, uel periculoſum, tenetur exponere ementi tale uitium, aliter peccat, & tenetur de damno, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, ſupra. Si uero uitium eſt manifeſtũ, ſecundum Ar. flo. emẽti, ut quia eſt cœcus, uel cum uſus rei, & ſi non competat uenditori, poteſt tamen competere alijs, non tenetur tale uitium manifeſtare, dummodo diminuat de precio, quod iuſtum eſt, propter tale uitium. Vnde uenditor poteſt ſic ſuæ indemnitati non manifeſtando conſulere, ne res ſua plus debito uilior reddatur.

18 Si quis uendat equum lunaticum, ſed occultum eſt hoc uitium emptori, & dicat do tibi hunc equum pro cœco, claudo, lunatico, & cum omnibus defectibus, nec uolo in aliquo teneri, & tamen emens credit ipſum dicere in omnibus falſum, quia uidet equum non eſſe cœcum, neque claudũ, non tamen aduertit quòd ſit lunaticus, dicit Spec. in ti. de emp. & uen. quòd nihilominus tenetur, quia non ſpecifice propalauit defectum, & emptori duæ actiones contra uenditorem competunt. Vide Pa. in. c. iniuſtum, de re. permu. in. i. glo.
Si defectus eſt patens, tamen emptor non aduertit, uel quia eſt negligens, uel quia non eſt practicus, nihilominus tenebitur uenditor, ſecundum eundem Pa. ſupra, quia eſt in dolo, & non dixit uitium. Et quando morbus in breui apparet præſumitur fuiſſe, & tenetur: dolus enim præponderat, ut

20 In. l. Item ſi obſtetrix. ff. ad. l. acquili. Et hæc etiam ualent in foro contentioſo.
Si emptor emiſſet rem uitioſam, etiam ſi ſciuiſſet uitiũ, non tamen tanto precio, tenetur uẽditor defalcare de precio, per actionem quantum minorum, ſecundũ Pa. ubi ſupra. Quod ſi nullo modo emiſſet, tenetur uenditor reſtituere precium, & retro accipere rem, per actionem redibitoriam, per quam receditur à contractu. Pa. ſupra.

21 Venditor non tenetur manifeſtare circunſtantias de futuro, quæ ſi adeſſent, facerent rem minus ualere, ut dicere, quòd ueniunt multæ naues cum grano, quod ſi ſcirent ementes,

expectarent, & ſic res ſua uileſceret, ſecundum Tho. ſupra, huiuſmodi enim circunſtantiæ nō ſunt defectus rei uendendæ, ideo non eſt neceſſe eſt eas manifeſtare.

22 Non eſt licitum mercatoribus inter ſe couenire, ut unus ſolus uendat, uel quòd non uendant minori precio, ſecundū Hoſt. & officiales non punientes tales, uel concedentes licentiam prædictis, ut poſsint prædicta facere, puniuntur. l. unica. C. de mono. Secus quando hoc fieret propter utilitatem reipu. ut de ſale, & ſimilibus. Intellige ergo quādo hoc fraudulenter faciunt in damnum reipu. ſecundum Inno. in. c. ſignificante, de pigno. Et hoc intelligendum eſt etiam de omnibus alijs artibus, & de procurantibus quocunque modo, ut annona carius uendatur, utputa impedientes mercatores portantes huiuſmodi, & debent puniri, per. l. ii. ff. ad. l. iuliā. anno. Idem de eo, qui emit omnia blada, aromata, & huiuſmodi, ut carius uendantur ſupra, Ars. §. viij. infra, Monopolium, per totum. Hos omnes mortaliter peccare credo, quia contra bonum commune faciunt, & notabiliter proximum damnificant, & ſic contra proximalem charitatem.

23 Petrus fingit literas, in quibus continetur, quòd hoc anno non eſt oleum in riparia, & eas proijcit ut inueniātur, Ticius inuenit, & credens eſſe uerum, omne oleum quod reperit ibi, comparat, ſperans multum lucrari, & poſt, multum perdit. Ad hoc dicitur quòd Petrus contra fraternam charitatē agens, ſi intendebat decipere mercatorem illum, uel alterū, non uideo quomodo à mortali poſsit excuſari, non tamen tenetur reſtituere damnū, quia titius leuiter motus eſt, propter tales literas emendo huiuſmodi oleum, ideo ſibi imputet damnum.

24 Quid ſi Socrates inueniat literas apertas, uel laceratas, miſſas Ciceroni, continentas quòd in tali loco non ſunt aromata, & quòd quærat emere, &c. & ſocrates his lectis, feſtinat emere ante Ciceronem? Dico Socratem non peccare, nec ad aliquid teneri, ſed prudenter feciſſe, & hoc placet etiam Ar. flo.

25 Non licet rem emere ut ſtatim uendatur cum lucro, non facta mutatione rei, temporis, uel loci, ſicut faciunt, qui rem prius uendunt pro. xii. quam emant pro. x. Si tamen re empta, accidat aliquem eam uelle ſtatim, poteſt carius uendi, quàm fuerit empta, quia iuſtum precium eſt diuiſibile, uel

quando uariatur modus, ut quia emit in groſſo, & uendit ad minutum, uel quando ſtatim mutatur precium. Poteſt enim accidere quòd una res in principio mercati ualebit.x. & antequam finiatur mercatum aſcendet uſque ad.xv.uel propter multitudinem ementium, uel quia parum eſt de illa re. in hoc ſenſu intelligendi ſunt, Archi.flo. & Roſ.ſupra.& Sil. uer.emptio.§.x.

26 Non licet aliquid emere, ut carius uendatur, quando lucrũ, eſt ultimus finis negotiationis, ſecundum Tho. ſupra.ar.iiij. ſi autem hoc fiat propter aliquem honeſtum finem, ut pro ſuſtentatione ſui, uel familię, uel huiuſmodi, licet. infra, Mercantia, per totum.

27 Non licet clericis negotiari, ſecundum Tho.ſupra, ad. iii.ſupra clericus.§.x.xj. & ſecundum Pe. de pal. non excuſantur à mortali, quia debent excommunicari, ut in.c.nemo epiſcoporum.xi.q.iii.& ſi ſe non correxerint, debent deponi, ut in.c. clericus.d.xci.& lucrum debent dare pauperibus, ſecundum Pa in.c.i.ne cle.uel mo.& hoc ſecundum Ray.eſt de conſilio tantum, & non præceptum. Caie.tamen, non uult quòd peccent mortaliter, ſupra, clericus.§.xi. Intellige prædicta de clericis beneficiatis, uel exiſtentibus in ſacris, & de omnibus religioſis. Poſſunt tamen neceſſaria emere, & ſuperflua uendere, quia hoc non eſt negotiari.

28 Per alios autem uidetur quòd poſsint exercere negotiationem, dando pecuniam mercatori, quia ceſſat ratio prohibitionis, quia non impediuntur hoc modo uacare diuinis, dũmodo lucrum ordinent ad honeſtum finem, & ſine fraude, quia ſic nulli liceret.

29 Emere uel uendere negotiando in die feſto non licet, computatur enim inter opera ſeruilia: c.i.&.fi.de ferijs, niſi ſecundum Pe.de pa.in nundinis toleratis ab epiſcopo ſciente, uel propter neceſsitatem, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.cxxii.ar.iiii. ad penul. Ea enim quæ uictui quottidiano, neceſſaria ſunt, non prohibentur uendi, & emi. Neque in loco ſacro, ut in eccleſia, licet negotiari, propter irreuerentiã, quæ committitur. Poſſunt tamen uendi candellæ, non propter auaritiam, ſed pro ſatisfactione populi. Vide Ar.flo.ii. partei.c.xvj.§.iii.infra, emunitas.§.xxiii.

30 Petrus dat Io.equum ad uendendum pro decem ducatis, & ipſe

ipſe Io.uendit pro. xii. tenetur illos duos reſtituere Petro, quia ſalarium pro labore datum,debet ſibi ſufficere,ſecundũ Ar.flo.& Roſ.in uer.emptio,niſi Petrus dixiſſet,uende pro.x. ſi plus potes habere,ſit tuum,tunc non tenetur reſtituere. Si tamen excederet iuſtum precium, teneretur ementi, quem contra iuſtitiam damnificauit.

31 Vendentes,uel ementes cum falſo iuramento,etiam in re mi nima peccant mortaliter,ratione falſi iuramenti,& mentientes ſimiliter,ſi notabiliter lædunt proximum: eſt enim mendatium pernitioſum:infra,mendatium §.j.

32 Venditor tenetur emptori de euictione ſecundũ Pa.c.ſi uen ditori,de empti.& uen.niſi quando emptor poſt litem conteſtatam, non denuntiauit uenditori, ut eum defenderet.l. emptor.C.de euic.licet uenditor ſciret litem motam. Secundo,qñ emptor citatus, contumaciter ab fuit tempore ſcientiæ,quia per contumaciam ſuam uidetur cõdemnatus,in.d. l.emptor,uel abſente uenditore non appellauit.l. eremus.ff. de euict.Tertio,quando per iniuriam fuit lata ſententia, cõtra emptorem, quia iniuria quæ fit emptori, non contingit uenditori:uel ſi per uiolentiam auferatur extraiudicialiter.l. ſi per imprudentiam.ff.de euict.Quarto, ſi emptor compromiſsit,& contrariam ſententiam reportauit. Quinto,quãdo emptor potuit uſucapere,& non uſucepit.Sexto, qñ ſcienter rem alienam emit,niſi ſpecialiter ſibi de euictione cauerit.l. ſi fundum.C.de euict.Septimo,ſi aliquod caſuale ſibi contin gat.c.ad noſtram,de re.ec.non alie.Si autem fiat pactũ,quòd nõ teneretur de euictione, nihilominus re euicta tenetur ad precium,ut in.l.exempto,in fin.de ac.emp. & uen.ff.Intellige quãdo pactum fit in genere,ſecus ſi perſona ſpecificatur, uel cauſa una,ſecundum Ludo.ro.infra,Euictio,per totum.

33 Emptum ex aliena pecunia eſt ementis,ſi nomine ſuo emit, C.de rei uen l.ſi ex ea,niſi ſit emptum ex pecuniis eccleſiæ,ut in.c.j.xij.q.iij.uel de pecunia pupilli,uel minoris,a tutore,uel procuratore.l.ij.ff.quando ex facto tuto. Idem de emptis ex pecunia militis.C.de rei uen.l.ſi ut propoſitis. Idem de empto a marito,uel uxore,de pecunia ſibi ab altero eorum do nata,de hoc uide.ff.de dona.inter uir.& uxo. & limita ut Sil. uer.emptio.§.xxij.Si res duobus uendatur,erit illius, cui primo traditur res,non cui primo uẽditur,& idem in donatio-

X

ne:ar.in.c.ex literis,de conſuetu.&.l. quotiens.C. de rei uen. uenditor autem tenetur crimine falſi.ff. ad.l.cor. de fal.l. qui duobus,de hoc uide pleniſsime Iaſ.in repe.d.l.quotiens.

EMVNITAS.

1 EMunitas eccleſię,eſt priuilegium eccleſiaſticę libertatis,uel perſonarum,uel rerum ad eam pertinentium, ſecundum Gof.in ſumma.eo.ti.

2 Secularia placita,in eccleſia,uel cimiterio,non ſunt tractāda, eccleſiaſtica tamē bene poſſunt.c.j.de immu.ec. Et ſententia iudicis ſecularis data in eccleſia,ipſo iure eſt nulla ,præcipue ſanguinis,quæ ſub anathemate ibi fieri prohibetur.c. cū eccleſia,eo.ti.ſi tamen ſententia alia a ſanguine ſit ibi data per uiam uoluntariæ diſpoſitionis,uel iuriſditionis,tenet, ſecundum Pa.in.d.c.cum eccleſia.

3 In eccleſia quis poteſt doctorari ſecundum Ioā.an.in.c.decet eo.ti.lib.vj.& tenent etiam contractus facti in eccleſia,ſecundum glo.in.d.c.decet.

4 In eccleſia,uel cimiterio,non debent fieri conclamationes,ſeditiones,impetus,uniuerſitatum concitationes, publica parlamenta,&c.ut in.d.c.decet,niſi pro actu pietatis, ſecundum Io.an.ut refert Pa.in.d.c.cum eccleſia,& mortaliter peccāt talia facientes,quando ex ſe ſunt mala,uel ſi faciant ex contemptu,uel impediendo totaliter diuinum officium,uel orationem,tempore ſuo,ſecūdum Pa.in.d.c.cum eccleſia , aliter nō eſt mortale,maxime quando non aduertunt ad prædicta.

5 Eccleſia nō debet incaſtellari,nec in propugnacula conſtrui, ut inde fiat bellum,uel ibi recipiantur bellantes,niſi iuſta neceſsitas ad hoc urgeat,& epiſcopi licentia adſit.c. relinqui,de cuſto.eucha.Iuſta neceſsitas eſt, ut boni uiri a malis defendantur:Pa.in.d. c.cum eccleſia.Neque in ea,uel cimiterio,poni debent ſuppelectilia,uel hoſpitari,niſi urgēte neceſs itate, aliter uidetur mortale in omnibus prædictis,ut in.d.c.relinqui,non tamen eſt,ut dicetur infra.§.xxij.

6 Facientes uiolentiam in eccleſia,uel cimiterio, extrahēdo aliquid uiolenter,aut confringendo confinia , aut ui,uel furto auferendo aliquid inde,ſacrilegium committunt.c. quiſquis inuentus.xvij.q. iiij.contra prohibitionem faciunt.c. ſicut antiquitus.xvij.q.iiij.& mortaliter peccant,in.d.c. quiſquis. An tales ſint excommunicati,& quando,infra,excōicatio.xxij.

7 Excommunicatus confugiẽs ad eccleſiam, gaudet priuilegio immunitatis eccleſiæ,quia non excipitur,ergo cum ſimus in gratiis debemus,& eos includere.

8 Seruus fugiens ad eccleſiam ſine armis,ut domino ſe ſubtraheret,reddetur domino,præſtito prius iuramento de impunitate,ut in.c.inter alia,eod.tit.ſi uenit cum armis,continuo extrahetur.l.ſi ſeruus.C.de his qui ad ec.confu. promiſſa tamen impunitate.

9 Iudæus fugiens ad eccleſiam,non gaudet hoc priuilegio, qa non propter zelum fidei cõfugit,ſed propter euaſionem debitorum,uel criminis,& hęc uerior eſt opinio,ſecundum Pa. in.d.c.inter alia,niſi confugiendo peteret baptiſmum. Idem dicas de quolibet infideli. Alij oppoſitum tenent,quia hoc priuilegium gratioſum eſt,& ita Sil.uer.immunitas.iij.§.iij.tenet, multos allegans Docto.prima tamen opinio uidetur uerior, quia iſti nulla reuerentia mouentur erga eccleſiam fugientes.

Clerici,& religioſi confugiẽtes ad eccleſiam, poſſunt extrahi a ſuis prælatis,qui eos zelo religionis quærunt,non autem ſi quærunt odio,uel ex alia mala cauſa:Pa.in.d.c.inter alia.

11 Fugiens ad eccleſiam propter debitum ex tributo principis, non debet extrahi,ſed ibi citari,& ſi non poteſt ſe defendere procedetur ad miſsionem in poſſeſsionem bonorum, & ita intelligit autem.de mandatis principium.§.publicorum, uide tamen Pa.in.d.c.inter alia.ſi uero ſit debitũ propter aliud, non extrahetur inuitus ſecundum omnes. De modo autem procedendi ſunt opiniones,ſed hoc ad confeſſorem non ſpectat,ideo relinquatur cauſidicis.

12 Committẽs maleficium, & fugiens ad eccleſiam,non poteſt inde uiolenter extrahi,nec amplius de illo maleficio,ad mortem,uel pœnam corporis,afflictiuam damnari, etiam ſi egrediatur ſponte,& capiatur,ſecundum Pa.in.d.c. inter alia;poteſt tñ pecunialiter puniri,uel alia pœna extra corpus mulctari,& cogi ad pœnitentiam,& ſatisfactionem peragendam, ita tamen quòd non uiolenter extrahatur, ſecundum ueriorem opinionem,& ſequitur glo.in.c. reum.xvij.q.iiij. & ſunt ab eccleſia tales defenſandi,niſi ſint publici latrones,ut pyratæ,& qui ſtant in ſtratis ad deprædandum,uel nocturni,depupulatores agrorum,uel committẽtes maleficium in eccle-

ſia, ut ab eccleſia defendantur, ſecus ſi extra eccleſiam, uel cimiterium committerent cum hac ſpe, ut in.c.fi.eo.ti.& licet loquatur de homicidio, tamē habet locum in aliis grauibus delictis, ſecundum Pa.ibi. Sed ſi commiſit delictum in eccleſia, non cum ſpe defenſionis, Pa.dicit, quòd non gaudet priuilegio, in.d.c.fin. Alij tenent quòd gaudet, & melius, per.d.c.fin. Caie.in uer.immunitas, uidetur tenere cum Pa.quia fruſtra legis auxilium implorat, qui in legem committit. Item raptores uirginum, ſecundum Pet.de anch.homicidæ, adulteri, ſecundum iura antiqua, quamuis de iſtis teneatur ſecundum ius canonicum quòd gaudent immunitate.

13 Confugientes ad eccleſiam non incaſtellatam tempore belli non poſſunt capi, neque res eorum ibi repoſitæ:ar.in.d.c.fi. niſi eſſent ad pugnandum, ut in.d.c.ſicut antiquitus.

14 Iniuſte detentus in carcere, & dimiſſus cum iuramento redeundi, ſi fugit ad eccleſiam, non poteſt abſtrahi inuitus, ſed petet abſolutionem a iuramento, maxime ſi imminet periculum mortis, uel mutilationis, ſecundum Ioan.an. in addi.ad Spec.ti.de iur.iurando. Si uero iuſte detineatur, compellendus eſt redire, ſecundum Bar.in.l.relegati.ff.de pœnis, non tamen eccleſia pati debet, ut inuitus abſtrahatur, niſi præſtita cautione, ut ſupra.

15 Abſtrahens aliquem de eccleſia in caſu nō permiſſo, tenetur illum reſtituere, ſecundum Pa.in.d.c.inter, & eccleſia poteſt contra eum agere, in.c.miror.xvij.q.iiij.nec liberatur per pręſtationem iuramenti, uel cautionis, niſi reſtituat.

16 Abſtrahens huiuſmodi uiolenter de eccleſia, de iure canonico debent excommunicari, & pecunialiter condemnari, & imponi eis publica pœnitentia, nec reſtitui communioni, niſi reſtituant, quem uiolenter extraxerunt:in.d.c. miror, & ſic mortaliter peccant. Idem dic de eo, qui conſtringit, uel negat requiem, uel uictum, uel ueſtitum. Not.quòd eccleſia habet hoc priuilegium, & cimiterium, &.xl.paſſus, ſi eſt maior, uel matrix, &.xxx.ſi eſt minor, ut capella:in.d.c. ſicut antiquitus. Similiter & monaſteria religioſorum, ſecundum Arch.flo.& Hoſt.licet non ſit in iure expreſſum, de his.xxx. paſsibus capellæ, uide Hoſt.in.d.ca.Quiſquis.xvij.q.iiij.Et paſſus continet.v.pedes, ſecundum Iſido.

17. Fugiens taliter, faciet ſibi expēſas de ſuo, ſi habet, ſecundum

Pa.in.d.c.inter,quòd ſi non habet,eccleſia prouidebit, ſecun dum Arch.poſt Vgo.in.c.diffiniuit.xvij.q.iiij.Debēt eccleſię, paſtores,ſeruare uitam,& membra illis qui confugiunt.xvij. q.iiij.c.conſtituimus.

18 Nota emunitatem fratrum prędicatorum,quia nullus de or dinibus mendicantium poteſt conſtruere eccleſiam,uel oratorium,uel conſtructa recipere,iuxta oratoria, & eccleſias dictorum prædicatorum,infra ſpacium.cxl.cannarum, & ſi ſecus factum fuerit, diruatur ſecundum priuilegium cle. quia plerique,&c.cuius autenticum eſt Bononię,& Regij, in conuentu prædicatorum.

19 Hac emunitate gaudet eccleſia non conſecrata,ſecūdum Pa. & Hoſt.in.c. eccleſia,eo.ti.& hoſpitalia,ac oratoria alia priuata,ſecundum Gof.ſi authoritate epiſcopi,uel ſuperioris,ſunt conſtructa,ſecundum dictum Gof.in.c.fi.de eccl.ædi. & placet Pa.in.d.c.eccleſia,& palacium epiſcopi.c. id conſtituimus xvij.q.iiii. & eccleſia etiam interdicta , ſecundum communiter doct.& corpus Chriſti,ſecundum Hoſt.quia ibi maior eſt ratio,licet in iure non ſit expreſſum.

20 Perſonales immunitates manifeſtæ ſunt,quòd eccleſiaſticæ perſonæ,ſunt exemptæ,a iudicibus ſecularibus, ſunt liberæ, a manibus uiolentis ſuadēte diabolo,a pedagiis, & angariis, de quibus,infra,excommunicatio.j.xxxj.xxxviij.

21 Reales emunitates ſunt,quòd perſonæ eccleſiaſticę exemptę ſunt a gabellis,pro rebus ſuis,uel eccleſiæ,quas non negotiationis cauſa deferūt,quòd poſſeſsiones eccleſiæ non poſſunt pro alienis debitis obligari,& quòd ruſtici nō poſſunt eius rura deſerere,&c.c.iij.eo.ti.& alia quæ in iure ponuntur.

22 Violare eccleſiaſticam emunitatem quocunque modo , ex intentione agendi contra libertatem eccleſiaſticam , quo ad locum,& perſonas, ſiue in communi,ſiue contra talem eccleſiam,ſecundum Caie.ubi ſupra,eſt peccatum mortale , quia committitur ſacrilegium,ſi autem fiat non ex tali intētione, ſed ex paſsione adhuc mortale eſt,niſi ex imperfectiōe actus, quia tunc eſſet ueniale,ut cum parua iniuria fit loco,uel perſonis ſacris,nec fit contra præceptoriam prohibitionem , ut ſi quis comederet in eccleſia ſine neceſsitate,uel hoſpitaretur uel faceret cōſilium,poneret ligna,& huiuſmodi, & nō adeſt contēptus, per hmōi.n. non rei ſanctę magna fit irreuerētia.

23 Tenentes banchum in eccleſia ad uendendum cãdelas, imagines, & aliud, peccant mortaliter, quia domum Dei faciunt domum negotiationis, ſecundum Caie. ſupra, non autem ſic ſi tenent in cimiterio, quod eſt domus defunctorum. Ponere candelas in aliquo loco in eccleſia, ut qui uult emat, ut cõmuniter fit ſine perſona ibi ſtante, pro ſeruitio populi, ſine auaritia, & pauperes portantes cãdelas per eccleſiam, uel imagines, dummodo non teneant banchum, & qui propter pluuiam retrahunt ſe cum bãcho in eccleſia ad horam, excuſantur omnes prędicti a mortali, ſecundum Caie. ſupra, ſic enim ſolet fieri, & prælati ſciunt, & tolerant.

24 Nota differentia inter uiolare libertatem eccleſiaſticam, & emunitatem, ad diſcernendum cenſuras. Nam qui iniuriam facit loco ſacro uiolat emũitatem, qui autem iniuriatur perſonæ, non ſolum quo ad ipſum perſonam eccleſiaſticam, ſed etiam omnibus rebus, quibus per liberum arbitrium utitur, uel quas poſsidet, uiolat libertatem eccleſiaſticam. Ex Cai. ſupra. Ideo ſunt diſtincti caſus uiolantium emunitatem, & libertatem.

25 Multas alias emunitates habet eccleſia, & perſonæ eccleſiaſticæ, quas uide in diuerſis locis, ſupra, clericus. §. xxix. eccleſia, per totum, infra, gabella. §. x. pedagium, per totum. Excommunicatio. j. xxxviij. & Tab. ibi, a. §. xv. uſque ad. xx. Excommunicatio. xj. xx. xxxi. xxxiij. xxvij. lxij.

26 Nota quòd tunc fit contra emunitatem, uel libertatem eccleſiaſticam, quando uiolatur priuilegium conceſſum ſuper generali libertate eccleſiæ, & hoc ſiue uioletur quo ad omnes eccleſias, uel quo ad unam, ſiue quo ad omnes clericos, ſiue quo ad unum, non autem ſi uioletur libertas unius eccleſię, uel clerici, & ſimiliter qui agit cõtra libertatem fratrum prædicatorum, uel minorum, non agit contra libertatem eccleſiaſticam. Et licet peccatum mortale in his omnibus ſit, tamẽ aliter puniuntur, qui contra libertatem eccleſiaſticam agũt, quàm qui contra libertatem ſpecialem. Pœna autem uiolantium hanc emunitatem eſt, quia aliquando mortaliter peccant, ut ſupra. §. xxij. quandoque incidunt in excommunicationis latæ ſententiam, interdum debent excommunicari, aliquando puniuntur pœna priuationis, aliquãdo aliter, iuxta leges canonicas, ciuileſque.

ENORMITAS.

1 ENormitas criminis eſt, quando crimen eſt tale, quòd etiã peracta pœnitentia remanet aliquid de pœna, quæ impedit ordinis excuſationem, & beneficij retentionem, & hęc cõmuniter ſunt tria, ſcilicet homicidium uoluntarium. c. minora. diſt. 50. uel quaſi uoluntarium, uidelicet quando pręceſsit culpa, de homi. c. continebatur, ſecus ſi non præceſsit culpa, & fuit caſuale. c. ex literis, eo. ti. Secundo, hæreſis, in qua poſt ſanatum uulnus, remanet cicatrix. c. uentum. j. q. j. Tertio, ſimonia in ordine. c. inquiſitionis, de accu. & idem ibi patet de ſimonia in beneficio.

2 Dicitur etiam enorme crimen, quod diſpenſationem non recipit, ut ſimonia in beneficio. c. erga. j. q. j. Dicuntur etiã enormia omnia crimina, & delicta, quæ inducunt infamiam ciuilem, etiam poſt pœnitentiam. x. q. viij. §. porro. Idem de crimine, quod inducit irregularitatẽ, ſecundũ Tab. ibi, circa fin.

3 Enormis iniuria explicatur in. c. cum illorum, de ſen. excom. ut ſi membrum mutiletur, ſi effuſio ſanguinis ſit abundans, & de membro, de quo nõ facile exit ſanguis. Si in ipſum, uel abbatem, uel prælatum, uel ſuperiorem ſit iniecta manus. Inſti. de iniur. §. atrox. Si quis ita uulneretur ut indigeat medicamine cirugiæ, uel emplaſtro, uel aliorum medicaminum ſecundum Monal. Si quis fuſtibus cæditur. Si in theatro, foro, uel ante iudicem uerberetur. Si in eccleſia, cimiterio, dormitorio uerberetur, ſecundum aliquos :ar. in. c. cum pro cauſa, de ſen. excom. Si fiat iniuria ſacerdoti induto ueſtibus ſacerdotalibus, magiſtratui, parenti, patrono, & prælato. ff. de iniur. l. prætor. §. atrocem, &. C. eo. titu. l. atrocem. Ex tempore dicitur enormis iniuria, ſi fiat tempore ludi, uel feſtiuitatis, & hoc eſt arbitrarium. Ex re ipſa, ut ex uulnere, quia magnitudo uulneris atrocitatem facit, ſecundum leges, & aliquando locus uulneris, ut ſi fiat in oculo. ff. de iniur. l. ita incipit. Ex modo, ut quando eſt in publico, ut in eccleſia, uel platea, & exceſſus eſt notorius, ſecundum Pa. in. d. c. illorum: & de his iniuriis factis perſonis eccleſiaſticis, epiſcopus non poteſt abſoluere, ſecundum eundem Pa. ibidem, ſupra, Abſolutio. §. lxj.

4 Qui habet abſoluere, & ligare, poterit arbitrari, an, & quando talis iniuria ſit enormis, ut ſciat an poſſit eum abſoluere,

nec ne:ar.in.c.ſuper literis,de reſcrip. Sed caueat ne iudicet leuem quam lex dicit atrocem,quia non abſolueret,ſed deciperet. Vide Caie.uer.Excommunicatio, contra percutientes clericum,circa fi.ubi declarat,quæ ſit enormis iniuria,& in quibus caſibus epiſcopus, etiam in enormi percuſsione clerici poſsit abſoluere. Vide infra,excommunicatio.j.§.x.

EPISCOPVS.

1 EPiſcopatum,uel aliam prælaturam iniunctam a ſuperiore per præceptum,non licet renuere,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxxxv.ar.ij.tum quia repugnat charitati proximorum,tum quia eſt contra humilitatem,qua quis ſuo ſuperiori ſubiicitur. Sed quid agendum ſi ſentit ſe habere impedimentum,& ſic non eſſet idoneum?Dico ſecundum Tho.ubi ſupra.Aut hoc impedimentum poteſt remoueri per ipſummet,ut ſi habet propoſitum peccandi, quod poteſt deſerere, & ſic non excuſatur, quin teneatur obedire ſuo prælato in hoc,ſi uero non poteſt remouere ipſe, ſed prælatus iniungens,tenetur impedimentum pręcipienti prælato exponere, qui ſi remouere uoluerit, tenetur obedire, ſi uero noluerit, uel non potuerit remouere,non tenetur ei obedire,ut prælaturam,uel epiſcopatum ſuſcipiat. Nec requiritur quòd ſciat ſe ſufficientem,ſed ſufficit, quòd non conſtet ei de oppoſito,ſupra,electio..§.xxxvij.

2 Epiſcopus ſecundum Tho. ſupra,ar.iiij.poteſt procurare abſolutionem a ſuo officio,quando aduertit quòd non proficiunt animæ ſibi commiſſæ, uel ex ipſius epiſcopi defectu, uel ipſarum animarum,uel quando exiſtimat, quòd per aliũ meliorem melius diſponentur, & ſic ad ſui quietem poteſt accidere ad ſuperiorem,& procurare ut amoueatur.

3 Epiſcopus,uel alius prælatus ſecundum Tho.ibi,ar.v.neque propter aliquod commodum temporale, neque propter aliquod perſonale periculum imminens, poteſt gregem ſuum perſonaliter deſerere,ſi ſubditorum ſalus exigit perſonæ paſtoris pñtiam. Si autem ſaluti gregis per alium prouideri poteſt,pro aliquo commodo eccleſiæ,& propriæ perſonæ, periculo,gregem,perſonaliter deſerere poteſt,ſicque tenetur oĩa, etiã uitam exponere pro gregis ſui ſalute,ſub præcepto. Bonus.n.paſtor aĩam ſuã ponit pro ouibus,&c. Tho. ſupra,ar. vij.ad.j.intellige qñ fuerit opus,& neceſsitas hoc requiret.

4 Quilibet non ſolum prælatus, tenetur ſub præcepto charitatis propriam uitam exponere pro ſalute animæ proximi, ut ſi puer moriatur ſine baptiſmo, quilibet in hoc caſu tenetur ſe exponere periculo mortis, ſi aliter fieri non poteſt, & ad ipſum accedere ut baptizetur, & ſic ſaluetur, ſecundum Th. iij. ſen.d.xxiiii.ar.ul.q.l.ii. ad.ij. & opuſculo de perfectione uitæ ſpiritualis.c. xiiii.

5 Prælatus uerisimiliter dubitans de ſalute animæ ſuorũ ſubditorum, propter ipſiusmet abſentiam, tenetur ſtare, non autem ſic alij, quibus cura non eſt commiſſa, quando non uident actualiter periculum animæ proximi, licet dubitent. Ex S.Tho.ſupra ſecunda ſecundæ.q.xxvj. ar.v. & in hoc differt prælatus ab alijs. Secus ſi actualiter, apparet periculum.

6 Prælatus pro adminiſtratione ſacramentorum, quæ nõ ſunt de neceſsitate ſalutis, ſicut baptiſmus, ſed ſufficit præparatio animi, non tenetur ſe morti exponere, neque pro ſalute corporis, nec hoc poteſt alteri præcipere, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.quæſt.cv.artic.v.ad.iij.ſi autem etiam quod non teneatur, ſe exponat periculo mortis, eſt ſignum magnæ charitatis.

7 Epiſcopus, & prælatus, tenetur ad quærendum defectus ſubditorum ut corrigat, uel releuet, quando fama, uel ſufficiens motiuum uenit ad eum, quia eſt pater, & iudex ipſorum, & prætermittendo actum iuſtitiæ neceſſarium, peccat, ſupra, correctio.§.primo.

8 Epiſcopus qui prius erat religioſus profeſſus, tenetur ad obſeruantias religioſas, quæ non impediunt pontificale officium, ut ſunt tria uota, & quædam alia. Ad ea autem quæ impediunt, non tenetur, ut eſt ſilentium, & huiuſmodi, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q. cv.ar. ul. Et quia nil proprij habent, teſtari non poſſunt, quia ſola eis diſpenſatio rerum eccleſiaſticarum committitur, quæ morte finitur. Si tamen facit teſtamentum ex diſpenſatione papæ, non de proprio facit, cum nihil habeat, ſed ampliatur eius poteſtas diſpenſationis, ut etiam poſt mortem ualere poſsit.

9 De authoritate epiſcopi, ſupra. Diſpenſatio.§.xix.uſque in finem. Beneficium.§.xlv.xxxiij.viij.ix.x.xi. Sil.uer.epiſcopus.§.viij. De offi.or.per totum.

10 Habens uotum ſimplex religionis, ſi efficiatur epiſcopus, ſe-

ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxix. ar.iij. ad.i.tenetur renuntiare epiſcopatui, & ingredi religionem,& eſt caſus literalis in.c.per tuas, de uoto.

11 Epiſcopus non poteſt dare authoritate non epiſcopis, circa ea,quæ pertinent ad ordinem epiſcopalem, ſicut eſt ordinare, criſmare, conſecrare, & huiuſmodi,de quibus ſupra, Abbas.§.viij. Poteſt tamen committere illa, quæ ad dignitatem epiſcopalem ſpectant, ut eſt cognoſcere de cauſa matrimoniali,de pœnitentia ſolenni,iudicare de clericis, & huiuſmodi,ſecundum Pa.in.c.accedentibus, de exceſ.præla.&.c.uiſis. xvi.q.ii.præter inſignia,& uſus mitræ,& pontificalium,quæ ſolus papa concedit: ar.in.c.apoſtolici,de priui.in.vj.Ea etiã, quæ ſunt iuriſditionis poteſt concedere, etiam ſi nõ ſit conſecratus,nec ſacerdos. De authoritate epiſcopi in diſpenſando dictum eſt ſupra. Diſpenſatio.§.xviij.xix.

12 Epiſcopus nõ poteſt cadere in pœnam ſuſpenſionis, uel interdicti,ex aliqua conſtitutione,niſi in ipſa,de ipſis epiſcopis fiat ſpecialis mentio. Similiter nec eorum ſuperiores,ut in.c. quia periculoſum,de ſen.ex.li. vj. Idem dic de ſuſpenſione à beneficio à iure poſita,ut in.c.ſi compromiſſarius,de elec.ſecus de excommunicatione,ut not.in.d.c. quia periculoſum.

13 Epiſcopus tenetur ſeruare formam, quàm ſeruare tenebãtur executores, quando propter eorum negligentiam ad ipſum deuoluta eſt executio. Facit tex.in cle.i.de ſup.negl.præla.

14 Epiſcopo mortuo,expirat authoritas uicarij,ſecundum Pan. in.c.i.ne ſe.uac.ut not.glo.in cle. fi.de procu. Idem dic priore conſtituto ab abbate,eo mortuo : ar.ex not.in d.cle.fi.ſecus quando eſt conſtitutus ab abbate cum capitulo : ar.c. ij. de ſta.regu.uel cũ patribus conſilij, uel à diffinitoribus capi.

15 Epiſcopus in ſynodo debet cõſtituere teſtes ſynodales. xxv. q.vj.c.epiſcopus in ſynodo. Vide ipſorum officium,ibi.

16 Epiſcopus religioſos mendicantes cogere poteſt ire ad proceſſiones ex magna cauſa tantum,utputa ex introitu noui legati,uel epiſcopi,uel peſte,aut alio graui flagello imminente : c.nimis praua,de exceſ. præla.etiam, in generalibus letanijs,ut not.Pa.in.c.dilectus,de offi.or.conſuetudine,& priuilegio aliquo ipſorum,in oppoſitum obſtante minime.

17 Epiſcopi omni anno ſynodum debent tenere, admonendo clericos,legendo conſtitutiones, & prædicando laicis.c. pla-

cuit.x.q.i.& uiſitando ſi poſſunt eccleſias,monaſteria, & hoſpitalia ſubiecta eis.

18 Epiſcoporum multa ſunt peccata,ut ſi conferant ordines indignis,ſi conſecrent non uirgines,ut uirgines,ſi conferant eccleſiaſtica beneficia indignis, ſi non reſideant in ſua cathedra,& eccleſia,ſine rationabili cauſa, ſi non interſint diuino officio,ſaltem dominicis diebus,ſi non uiſitent ut dictũ eſt, & in uiſitatione ſeruent iura tam de inquirẽdis,& prouidendis,quàm de prædicando,procurationibus,&c. ſi non inſtituant prædicatores in eccleſia cathedrali,potentes in operæ, & ſermone. Si non celebrent ſynodum,ut dictum eſt. Si nõ prouideant de idoneis miniſtris,uidelicet Vicario, aſſeſſore, notario, ecconomo non propinquo, ſed clerico, de græmio eccleſiæ idoneo. Si negligant executionem legatorum ad ſe de uolutorum,quo ad executionem.Si enim corrigãt uerbo, & facto,ſubditos,ut opus eſt. Si nõ conficiant criſma annis ſingulis. Si non diſpenſant redditus ſuos pauperibus & eccleſiæ,ut debent.Si negligunt ut magiſtri inſtituantur ad docendum opportuna, & artes liberales. Si negligant paſcere oues ſibi creditas.ex Caie.ibi.

19 Not.quòd ex ſupradictis, quædam ſunt ſecundum ſe mala, ut conſecrare non uirgines ut uirgines,conferre ordines,uel beneficia indignis,&c.ideo errantes in his mortaliter peccãt, niſi ex imperfectione actus. Quædam uero ſunt mala non ſecundum ſe,ſed propter aliud,uidelicet, ex malis aptis inde oriri,ut non reſidere,non uiſitare,&c.& hæc iudicanda ſunt grauia tantum,quantum eſt bonum,quo oues priuantur, & malum quod ſequitur. Quædam autem ſunt perpetuæ durationis inſtituta,ut de reſidentia,uiſitatione,&c.& hæc non ſeruare eſt peccatum mortale, uel ueniale, iuxta prædicta. Quædam uero antiquo tempore inſtituta, nõ ſunt amplius in uſu,ut de inſtituendo Iconomo, de prædicando in uiſitatione, &c. & hæc non ſeruantes non uideo peccare. Ex Caie. ibidem.

20 De deputatione prædicatorum,& confeſſorum cum ſubuentione eorum,ut dicitur in.c.inter cætera,de officio or. nõ eſt amplius in uſu.

21 Epiſcopus quos uult ordinare,debet inquirere de ætate,literatura, & ignorantes ſi ordinat ad ſacros ordines, uidetur

mortaliter peccare,ſupra,clericus.§. vij. quantam ſcientiā debeant habere ipſe epiſcopus, & qui ordinantur, uide ſupra, Clericus.§.vij. Non debet etiam permittere notariū ſcribendo ordinandos petere ſalarium,quia prohibetur, in. c. ſicut epiſcopum.ii.q.i.quando.ſ.eſt ſalariatus,ſecundum gl.ibidē, alias poteſt accipere aliquid pro ſuo labore, dummodo epiſcopus non participet in lucro,infra,Simonia.§.xxxij.

22 Epiſcopus non debet propinquis committere eccleſiaſtica beneficia,uel officia,uel rerum eccleſiaſticarum adminiſtrationem.c.indicatum eſt nobis.lxxxix.d.ſed Iconomus debet eſſe clericus,ut honeſtæ uitę,ut in.d.di.probatur per totum. Epiſcopus dando beneficia, debet attendere, ut det dignis; aliter peccat,ut ſupra dictum eſt.§.xviij.ſic enim perſonarum acceptator eſſe conuincitur.

23 Epiſcopus in publico debet uti lineis indumentis,niſi ſit religioſus,in.c.cleri.officia,de ui.& ho.cle.& tempore interdicti poteſt celebrare, & celebrari facere ubicunque,& audire diuina.c.fi.de priui.in.vj.interdictis tamen excluſis,non pulſatis, &c.ut in.c.quod nōnullis,de priui.niſi ipſe ſpecialiter ſit interdictus, uel cauſam dederit interdicto, & poteſt ubique in altari portatili celebrare,& celebrari facere.d.c.fi.

24 Epiſcopus non ſeruans, uel non faciens ſeruari canones ex contemptu,ſecundum Pa.in. c.ego,de iur. iur.allegans gl.in c.ſacerdos,el.i.ii.q.vij.eſt periurus, & poteſt recedi ab eo, ſicut ab excommunicato recedere, & præciſo. Epiſcopalis etiā dignitas à conditione ſeruili,uel aſcriptitia liberat, immo & ſacerdotalis.d.liiii.c.ſi ſeruus ſciente.

25 Epiſcopus habens temporalem iuriſditionem in aliquo loco,debet conſtituere iudicem laicum, qui in cauſa præcipue criminali faciat iuſtitiam, & poteſt etiam in ſpeciali delegare in aliquo maleficio,ut faciat iuſtitiam, & non incurret irregularitatem,dummodo per ſuam iuriſditionem,neque directe,neque indirecte indicet iudici,quòd debeat pœnā ſanguinis irrogare,ſed ſolum in genere,quòd faciat iuſtitiam,& quòd cōſulat peritos,aliter eſſet irregularis.c.ex literis, de exceſ.præla.& ſecundū Rodo. poteſt dicere quòd puniat reos, ſecundū quòd ius requirit,dummodo non exprimat de morte,uel mutilatione,ut no.etiā Vgo.in.c.omnis.d.iij. Vindictæ tamen ſanguinis præſens eſſe non debet, ut in.d.c. ex literis.

26 Epiſcopus ita ignorans, quòd neſcit.x.præcepta, articulos fidei, etiam in generali, uirtutes, & uitia, & ſacramenta, ſi interrogatus in ſua ordinatione an ſciat nouum, & uetus teſtamentum, & reſpõdeat quòd ſcit, mortaliter peccat, quia pernitioſe mentitur, ſecus quando ſcit ea, quæ officio ſuo ſunt neceſſaria, quia ſic eſt conſuetum, ideo non uidetur mortaliter peccare.

27 Epiſcopus non poteſt doctorare, niſi habeat ex priuilegio, & tunc non requiritur, quòd cum conſenſu, uel conſilio capituli faciat, ſecundum Pa.in.c.cum apoſtolica, de his quæ fiunt à præla.in fine.

28 Iura epiſcopalia ponuntur in.c.conquerente, de offi.or.& ab Arch.flo.iij.par.ti.ix.c.v. Vide Pa.in.c.accedentibus, de exceſ. præla. Sil. uer. epiſcopus.§. viij. Epiſcopus dicitur quaſi ſuperintendens eo quòd ſuperintendit laicis, & clericis ſibi cõmiſsis: d.x.c.cleros. & cum in hoc ſit multum negligẽs mortaliter peccat, & dicitur canis impudicus.c.qui nec.ii. q.i.

AEQVITAS.

AEquitas ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxx.alio nomine epichea dicitur, uirtus eſt, legis intentionẽ ſeruans, & non uerba, ut quando lex mandat reddi depoſita, æquitas dicit, non reddi gladium furioſo, quod eſt contra legem ſcriptam, ſed ſecundum legis intentionem, quam legislator non expreſsit, ſed ſeruari debet.

ERROR.

1 ERrare eſt falſum pro uero putare, & error eorum, quæ qs tenetur ſcire, eſt peccatum, ut quando errat circa ea, ſine quibus actum ſuum exercere recte non poteſt, ut ſi ſacerdos neſciat ea, quæ ad ſacerdotium pertinent, et chriſtianus articulos fidei, & neceſſaria ad ſalutem, peccatum eſt. Quando autem ſit mortale, uide infra, ignorantia.§.ii. & Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxiiij.ar.ſecundo.

2 Error dicitur intolerabilis, quando aliquid communiter, uel in ſuo genere eſt peccatum: in. c.uenerabilibus.§.poteſt, de ſen.ex.in.vj.uel ſi aliquod impoſsibile contineat, ut in glo.c.per tuas, de ſen.ex.uel contra ius, uel legem, uel ſi quis excõmunicetur quia bonum fecit, ut elemoſinam, & huiuſmodi: in.d.gl.infra, Excommunicatio.§.xvj.

3 Errantes non uidentur conſentire.ff.de re.iur.l.nihil. Et ſi ſit

error iuris,excuſat à dolo,& conſequenter à pœna,quę propter dolum debetur. d.xcv. c. ecce ego. Errans in his, quæ quis tenetur ſcire,mortaliter peccat ut in his, ſine quibus ſalus animæ eſſe nō poteſt,ut ſunt articuli fidei, ſupra credere.

ERVBESCENTIA.

ERubeſcentia qua quis timet, & erubeſcit in his, quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, ut confiteri peccatum mortale, & huiuſmodi,aut confiteri ea,quæ ſunt fidei in articulo, peccatum mortale eſt,in alijs autem ueniale,ſecundum Cai. ibi in ſumma. Erubeſcētia eſt turpitudinis uitioſæ timor, propter uitioſum aliquod quod uellet agere,ſecundum Tho.ſecunda ſecundę.q.cxliiii.ar.ii. Vnde eſt de turpi fiendo timor,uerecundia uero timor de turpi facto.

AETAS.

AEtas determinata in multis requiritur neceſſario a iure,ſine qua, quod eſt actum,non tenet,ut in ſponſalibus. vij. anni completi requiruntur,in matrimonio anni.xii.in fœmina,& in maſculo.xiiii.de ſponſa.impu.li.vj.c.unico,niſi quādo malitia ætati ſupplet,quòd tunc eſt,quando ſunt potentes ad coeundum ſimul, ut no.in.d. c.unico. In profeſsione in fœmina.xii. anni completi,in maſculo. xiiij. requiruntur: in.c.cum uirum, de regu. &.c.ſignificatum ibi,&.c.i.de regu. in.vj. In ordinibus primæ tonſuræ, & trium minorum. vij: anni completi.c.in ſingulis.diſt.lxxvij. Accolitatus, poſt annum.xii.in.d.c.in ſingulis.Subdiaconatus poſt annum. xvij. completum.Diaconatus poſt.xix.completum. Presbyteratus poſt.xxiiii.completum,in cle.generalem,de æta. & quali. or. Si tamen quis ante dictam ætatem ordinetur,ſuſcipit characterem, ſed non executionem ordinis,uſque ad completum tempus,ut not.in.d.cle.generalem,nec epiſcopus poſſet diſpenſare,ut ibidem not. Non autem reperitur quòd aliam pœnam incurrat,ſecundum Ar.flo. Sed ſecundum Ray. Ant. de but. in. c.uel non eſt, de tempo. or.non eſt ſuſpenſus ab executione illius ordinis,ſed debet ſuſpendi, tamē ſi exercet illum ordinem ante tempus,peccat mortaliter totiēs quotiēs exercet,licet non efficiatur irregularis, niſi prius ſuſpēdatur à ſuperiore,intellige,igitur quòd non ſuſcipit executionem, quia ſine mortali non poteſt exequi, non autem quòd ipſo

iure ſit ſuſpenſus,ſed quòd ſuſpendi debet, infra, irregularitas.§.lxxxii.in fi.

2 In electione monialium requiritur ætas. xii. annorum completorum, aliter nulla ad electionem admittitur.c. indemnitatibus,de elec.in.vj. In iuramento , & teſtimonio, exigitur tempus pubertatis in. c.paruuli.xxij.q. v. Idem in teſtamentis,& in electione ſepulturæ : ar. in.c. licet, de ſepul. li.vi. de ætate inquiſitoris infra,inquiſitor.§.i. In abbatiſſa ætas. xxx. annorum completorum,ſimiliter in matre, ſeu prioriſſa, uel miniſtra,quæ habet regere monaſterium.in.d. c. indemnitatibus. In abbate annorum. xxv. incœptorum, per.c.in cunctis.§.inferiora,de elec.ubi regulariter ad quamlibet dignitatem acquirendam,id tempus exigitur,licet de abbate nō ſit aliquid expreſſum, ſupra abbas.§.i. In prioratu habente ſub ſe collegiū.xxv.annorū incœptorum. ar.in cle.ne in agro.§. cæterum , de ſta. regu. In prioratu non habente curam. xiiii. annorum completorum, quia oportet quòd ſit profeſſus. c. nullus,de elec.li.vj.ita tenet Pa.in.c ſuper inordinata,de præbendis,licet alij dicant quòd ſufficit eſſe.iiii. annorum,quòd non tenetur. In epiſcopo. xxxv. annorum completorum. c. cum in cunctis, de ele.

3 Not.ſecundum glo.in dicta cle.generalem,quòd ſi annus ſignificatur in ablatiuo, ut dicendo in anno. xxv. quis poſſit fieri ſacerdos,requirit tantum incœptionem, ſi uero ſignificatur in genitiuo,ut dicendo ſit.xiiii.annorum qui uult profiteri,requirit complementum.Et hac regula intelliges annos in iure quando debent eſſe completi, & quando tantum inchoati. Vide Tab.ibi.§. i. Idem dicit Io.de lig.in dicta cle.generalem,& Bar.in.l. ſi cui.ff.de leg. i. dicens quòd ſi proferatur in ablatiuo cum præpoſitione in, ſufficit inchoaſſe ſi uero ſine,requiritur quòd ſit completum.Syl.ibi, q.ii.§.primo.

EVAGATIO.

Evagatio mentis peccatum eſt,quia a ratione declinat . Si munda ſit ueniale eſt,ſi ad illicitas materias declinat, iudicanda eſt iuxta regulas talium peccatorum , & hoc ſecundū ſe. Si autem adiungatur miſſæ,uel orationi,uel alijs,quæ requirunt attentionem,aliud iudicandum eſt, propter irreuerentiam,uel iniuriam annexam,ſecundum Caie.ibi, in ſumma . Et tunc peccatum mortale eſt , cum per eam ſit contra

aliquod præceptum, ut cum per ſoluens officium, ad quod tenetur ex præcepto, uagatur mente ex propoſito, uide infra Horæ canonicæ. §. xx.

EVANGELIVM.

EVangelium audiendum eſt in miſſa non ſedendo, nec genuflexo, ſed ſtando, capite diſcoperto, quo ad uiros tantum, ut præcipitur in.c. apoſtolica, de con.diſt.i. non tamen obligat ad mortale, Euangelium ſuper ſe portare ſine aliqua ſuperſtitione, ponendo ſpem non in uerbis ſcriptis, ſed in Deo, eſt licitum, & eodem modo alias orationes: & dicit, S.Tho.Ro.l.vj.col.i.in fi. quòd uerba euangelij ſcripta, habent ueritatem ſalutiferam, ſicut Barnabas curabat infirmos per illud ſecunda ſecundę.q.xcvi.ar.iiii.infra reliquie.§. iiij. Poſtquam prædicatum fuerit euangelium in toto orbe, ſecundum Aug. ad Eſitium; mundi conſumatio adueniet.

EVCHARISTIA.

1 EVchariſtia, quod ſonat bona gratia. i. ſacramentum altaris, ex pane, & uino conficitur, ſecundum Tho.iii.par. qu. lxxiii.ar.i. pane.ſ.triticeo, & uino uitis, ibi, ar.iii. non ex pane ordeaceo, uel ex lolio, uel milio, quia non ſunt eiuſdem ſpeciei cum frumento, ſecundum Tho.in.iiii.ſen.& in.iii.parte, ſupra. Alber.uult quòd ex frumento, ſpelta, fare, ſiliga, poſſit fieri, quia dicit eſſe ſpecies ſub genere frumenti contentas: Pe.autem de pal.in.iiii.ſen.d.xi.q.i.ar.iiij.in.ij.conclu.dicit quòd far, & ſpelta, quæ generantur ex tritico, ſunt eiuſdē ſpeciei, ideo ex ipſis poteſt confici, & dicit quòd in quibuſdā locis ex hoc conficitur. Ric.uero, & Sco.dicunt in nullo iſtorum poſſe confici, ſed in ſolo frumento, Ar.flo.iii.par.ti.xiii. c.vj.§.i. dicit hoc eſſe incertum. Tho.autem.iii.par.q.lxxiiij.a. iii.ad.ii. dicit quòd ſi aliquid granum ex frumento generari poteſt, ſicut ex tritico generatur ſiligo, ex eo confici poteſt, non autem ex ſpelta, fare, ordeo, & alijs, & hoc tene.

2 Admixtio alterius grani cum frumento ſi eſt modica, non uariat ſpeciem, ideo in ea poteſt confici, ſecus quādo eſt multa, æqualis, uel in plus, ſecundum Tho.ſupra, & communiter doc.ideo in eo non debet confici.

3 Ex pane totaliter corrupto, non poteſt confici, ſecus quando eſt in uia corruptionis, quia ſaluatur ſpecies panis, licet peccet ſacerdos in tali conſecrando propter irreuerentiam,

ſecundum

ſecundum Thom. cum alijs. Neque cum amido, ſecundum Tho. & Sco. quia fit ex tritico corrupto, Quidam tamen contrarium tenet, ſed quia incertum eſt hoc eſſe uerum panem, taliter uolens conficere, exponeret ſe periculo, & ſic male faceret.

4 Ex paſta cruda non poteſt confici, ſecundum Tho. ſupra, & Scotum, quia paſta panis non eſt, Si autem coquatur erit panis: non enim conſuetum hominibus uti paſta pro cibo.

5 In azimo conficit Romana eccleſia, & Græca in fermentato, & omnes tenentur ſeruare ritum ſuæ eccleſiæ, ideo ita peccaret ſacerdos latinus celebrans in eccleſia Græcorum in azimo, ſicut peccaret græcus in eccleſia latinorum conficiens in fermentato, quia ritum eccleſiæ peruerterent: in. c. literas, de cele. miſ. & ſecundum Tho. ſupra, Rationabilius tamen latini faciunt, quia ſic fecit Chriſtus in azimo conſecrans, prima die azimorum, & quia corpus Chriſti conceptum fuit ſine ulla corruptione. Concordat Sco. probans Chriſtum in azimo conſecraſſe.

6 Ex pane confecto cum aqua non naturali, ſed uel roſacea, uel alterius conditionis, non poteſt confici, quia hic non eſt uerus panis, quia ſicut dicit Inno. in quadam decre. ſicut allegat Tho. ſupra, uere admixtio aquæ ad farinam, eſt de neceſsitate, huius ſacramenti. Con. Sco. & Ric. licet Aſtẽ. & Dur. or. mi. dicant quòd ex hoc poteſt confici, licet taliter conficiens peccaret. Prima tamen opinio communior, & melior.

7 De ſolo uino uitis, & non alio liquore, etiam balſamo, ſanguis Chriſti poteſt confici, ſecundum Tho. iij. par. q. lxxiiij. ar. v Neque cum aceto, quia per corruptionem uini fit acetum, neque cum agreſta, quia cum ſit in uia ad uinum, nundum eſt uinum, ſecundum Tho. ſupra. Secus de uino acetoſo, quia licet ſit in uia corruptionis, tamen adhuc eſt uinum, peccaret tamen ſic conficiens, ut dictum eſt de pane, qui eſt in uia corruptionis.

8 De muſto expreſſo etiam nouiter ex uua, poteſt confici. c. ſi neceſſe, de con. di. ij. & Tho. ſupra, non tamen debet uua in calicem exprimi propter impuritatem, niſi ob neceſſitatem. In uua tamen non poteſt, quia uua non eſt potabilis, ſed magis comeſtibilis.

9 De uineta multum adaquata, non poteſt confici, quia uinum

non eſt,ſecus quando parum eſſet de aqua,ita quòd non mu taſſet ſpeciem uini, non tamen liceret, niſi cum aliud non poſſet haberi.

10 Papa non poſſet diſpenſare,ut ſine uino conficeretur in locis ubi uinum non poteſt haberi,quia in ſacramentis, in eſſentialibus papa non poteſt diſpenſare. Vnde dicitur, quòd Alexander ultimus uoluit diſpenſare quibuſdam petentibus, & fuit declaratum,quòd non poterat. Poſſet tamen ſecundũ Piſ.& Ang.in uerb.Euchariſtia,diſpenſare,quòd tantum corpus conficeretur,hoc tamen dubium habet, ratione perfectionis ſacramenti.

11 Admixtiõ aquæ in uino eſt de præcepto,in.c.literas, de celemiſ.& conſecrans ſine aqua, mortaliter peccaret, non tamen eſt de eſſentia,nam Græci conſecrant uere, ſecundum Pe. de pal.& non ponunt aqua, & debet eſſe aqua naturalis, ut ſupra,de aqua qua conficitur panis, aliter mortaliter peccaret conficiens ſcienter,& debet eſſe modica,ut cito in uinũ conuertatur,ſecundum Tho.ſupra, & Sco. unde bonum eſt in principio miſſæ calicem præparare, ut faciunt fratres prædi. ut interim aqua poſſit in uinum conuerti, & debet apponi in miſſa,& non ante in bocali, uel uegete ſecundum Pe. de pal.debet etiam benedici quando apponitur, quia non amplius poterit benedici,quia in uinum erit conuerſa. Vinum autem non benedicitur tunc,quia remanet.

12 Sacerdos poteſt conſecrare totam materiam panis, & uini, poſitam coram ſe quantacunque ſit,ſiue pro uſu fidelium,ſiue ad alium effectum malum,non tamen omnem panem,& omne uinum,quæ ſunt in ciuitate,quia oportet quòd materia ſit pręſens,ſecundum Tho.in.iiij.ſen.diſt.xj.q.ij.ar.j.ql.iij. ad.i.iij.par.q.xlvij.ar.i.De præſentia materiæ, dicit Pe. de pa. quòd oportet materiam eſſe præſentem,alias eſſet falſitas,dũ dicitur per pronomen demonſtratiuum. Hoc eſt, & hic eſt, &c. & non eſt determinata quantitas,ut poſſit conſecrare tot hoſtias,& non plures,ſecundum Tho. quicquid dicant alij. Hæc eſt communis ſententia,& tenenda. Hic, angelica mordet,s.Tho.ſed non eſt curãdum de eius uerbis, ſed de rationibus,s.Th.quæ ſunt multum rationabiles,& bene fundatę.

13 Forma conſecrationis panis eſt hæc. Hoc eſt corpus meum, ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.viij.q.ij.ar.j.ql.j.Sco. uero ibi di-

cit,quôd hoc non eſt certum, uidelicet quôd ſit forma, nec eſt neceſſe ſcire,quæ ſit forma determinata. Sed Tho.iij.par. q.lxxviij.i.ad.i.tenet,quôd hæc eſt forma, & qui diceret hæc tantum,cum intentione, conſecraret licet grauiter peccaret, opinio autem Sco.eſt contra uſum eccleſiæ,ideo non tenenda.Ly enim non eſt de eſſentia,tamen debet dici,quia ſecundum uſum Romanæ eccleſiæ eſt,& ſcienter omittens peccaret,faciens contra conſuetudinem eccleſiæ,conſecraret tamē, hæc ſecundum Tho.ubi ſupra.ql.ij.ad.ij.

14 Forma conſecrationis uini eſt hæc. Hic eſt calix ſanguinis mei noui,& æterni teſtamenti,miſterium fidei, qui pro uobis,& pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum, ſecundum Tho.iij.par.q.xxxviij.ar.iij.ſic enim habet conſuetudo eccleſiæ.Ly enim non eſt de eſſentia,tamen debet dici ſicut ſupra dictum eſt de forma panis conſecrandi. Sic ſtat in miſſali ſancti Ambroſij,ſcriptum literis aureis tantum uerba conſecrationis. Et his formis nihil debet addi,nil minui, aliter quis grauiter peccaret ut dicendo, hoc eſt uerum corpus meum:& huiuſmodi.

15 Quid ſi miraculoſe hoſtia appareat caro,&c.ſupra, communio.§.xij. ibi ponitur quid ſit agēdum. Solus ſacerdos poteſt hoc ſacramentum conficere.d.xxv.c.perlectis,& omnis, tam bonus quàm malus, etiam degradatus, quia habet caracterem ordinis ſacerdotalis indelebilem, ideo ſemper poteſt,licet non de iure.

16 Duo ſacerdotes poſſunt eandem hoſtiam conſecrare, ita ut unus medietatem unam,alius alteram conſecret, ſecundum Pe.de pa.iiii.ſen.d.xiii.q.iiii.ar.i. Immo plures poſſunt eandē hoſtiam ſimul conſecrare,ut ſolet fieri in ordinatione ſacerdotum,qui ſimul conſecrant cum epiſcopo, & omnium intentio debet ferri ad inſtans principaliter conſecrantis, hoc tenet s.Tho.iii.par.q. lxxxii. ar. ii. poſt Inno.iii. & Petrus de pal.licet quidam oppoſitum dicant, contra tamen uſum eccleſiæ,ideo non tenendum,ſed primum uerum eſt.

17 Qui habet coram ſe.xx.hoſtias,de quibus intendit conſecrare tantum.x. ſed non determinat,quas uelit conſecrare, nullam conſecrat,quia eius intentio eſt indeterminata,ſed ſi credit hoſtias eſſe.xl.& ſunt.l.tamen intendit conſecrare omnes quas coram ſe habet omnes conſecrat,quia eius intentio eſt

determinata. Et ſi aliquæ hoſtiæ eſſent ibi ſub mapis,uel aliter,in altari,quia eas non intendit conſecrare. Similiter ſi aliqua gutta uini eſſet extra calicem,non eſſent conſecratæ hoſtiæ,neque guttæ uini tales,quia non intendit.

18 Miſſa mali ſacerdotis quantum ad ſacramentum, quod eſt principale,tantum ualet,quantū miſſa boni ſacerdotis, quantum autem ad orationes,ſiue oret in propria perſona,ſiue ut miniſter eccleſiæ,melior eſt miſſa boni,quam mali. Nam melion inſtrumento opus melius artifex facit. Ita tenet s.Tho. ſupra,& Alex.papa in.c.ipſi ſacerdotes.i.q.i.

19 An uinum congelatum cum non poteſt commode liquefieri,poſſit conſecrari? Sil.uer.euchariſtia.ii.circa,fi. dicit, quòd ſic,quia a non congelato non differt ſpecie,ſed uidetur habere dubium,quia non eſt per modum potabilis,ſicut non poteſt conſecrari botrus,in quo eſt uinum,ut ſupra dictum eſt, quia uua magis eſt comeſtibilis,quàm potabilis, ita uidetur, & de glatie,cum qua,glatie ex aqua facta,uel niue, licet uere ſit aqua,tamen quis non poteſt baptizari,quia nō habet modum ablutionis,ſic forte poſſet dici de uino glatiato, quòd non poſſit confici,ſaluo tamen meliori iudicio. Conſulerem igitur ſacerdoti,ut uinum omnino glatiem factum, non ſacraret,ſed aliud potius uinum apponeret non congelatum, quòd conſecraret,repoſito primo in piſcina.

EVICTIO.

Evictio ſecundum Azo.eſt rei emptæ,aut ex alia iuſta cauſa acceptæ per ſententiam iudicis abductio. Sicut ſi.A. emat agrum à.B.&.C.in iudicio probauerit eſſe ſuum, dicitur illū euincere,& hinc oritur euictio,unde.B.qui uendidit, tenetur A.de euictione,ideſt pro re euicta, ſupra. Emptio, circa fi.§. xxxii.& pro re euicta,& dannis ob hanc cauſam datis ſatisfacere,ſi de euictione tenebatur.

EXCOMMVNICATIO.

1 Excommunicatio nota debet eſſe confeſſori, tam maior, quàm minor,ut primo ſciat in quibus caſibus excommunicatio incurritur,ut cognoſcat an pœnitens ſit excommunicatus uel ne. Secundo, in quibus caſibus excommunicatus, dicendo, faciendo, ſuſcipiendo,peccat,& cognoſcat peccata, quę in excommunicatione manendo fecit. Tertio,perpendat peccata, quæ ex excommunicatione occaſionantur in altero

non excommunicato. Quarto, ſciat qualitatem uinculi, an ſuperiori, & cui reſeruetur. Ex Cai. in ſumma ibi.

2 In excommunicatione qualibet, ſiue à iure, ſiue ab homine. Primo, eſt conſideranda perſona, quæ excommunicatur, an excommunicatio ſe extendat ad illam. Secũdo, an actio, propter quam quis excommunicatur ſit conſumata, quia niſi ſit conſumata, non eſt locus excommunicationi, etiam quòd ſit incœpta. Ex parte autem egentis, à quo egreditur actio, exigitur, quòd ſit agens eliciens, & non tantum imperans: quia ſi excommunicatur occidens ticium, qui mandat occidi, nõ eſt excommunicatus, ideo quando canon uult comprehendere etiam cooperantes, dicit quicunque dederit conſilium, auxilium, &c. uel quicunque fecerit, uel mandauerit, &c. ideo bene uidendi ſunt tex. antequam detur iudicium circa excommunicatos. Nec obſtat excommunicatio iuris cõmunis contra participantes in crimine criminoſo, quia loquitur de participante cum iam excommunicato, ut infra, declarabitur. Excommunicatio. xxv. Cai. ibi ſupra.

3 Quando excommunicantur dantes conſilium, fauorem, uel mandantes, &c. nunquam ſunt excommunicati, niſi ſequatur talis effectus, pro quo conſuluerunt, mandauerunt, &c. & quando excommunicantur retrahentes à ſolutione decimarum, & huiuſmodi, ſunt excommunicati, ſi quantum in ſe eſt retrahant, etiam quòd non ſequatur retractio, quia actus propter quem lata eſt excommunicatio non eſt retractio à ſolutione decimarum, ſed dicere aliquid propter quod retrahantur, & ſic de ſimilibus, Cai. ſupra.

4 Excommunicatio ſecundum Tho. iiii. ſen. d. xviii. dicit ſeparationem à communione eccleſiæ, quo ad fructum, ideſt a ſacramentis, & ſuffragia generalia, ideſt a participatione ſpiritualium, & hoc de maiori excommunicatione intelligitur. Vnde ſacerdos, ut miniſter eccleſiæ orans, non poteſt pro eo publice, & ſpecialiter orare, licet ſecundum quoſdam in ipſo memento miſſæ poſſit orare tanquam perſona priuata, quia illud ſpacium conceditur ſacerdoti, ut poſſit orare pro ſuis, ſiue ſint Chriſtiani boni, uel mali, ſiue infideles, ſiue aliter.

5 Excommunicatio minor, de qua in. c. cum excommunicatio xi. q. iii. excludit præciſe a paſſiua participatione ſacramentorum, quia ſic ius diſponit. c. ſi celebrat, de cle. excom. mi. & ab

electióne,quia talis eſt inhabilis ad quodcunque eccleſiaſticum beneficium,& ſi eligatur etiam per ignorantiam nullam conſequitur dignitatem,ut no.in eodem.c.ſi celebrat, ut tenet etiam ibi Inno.A cætu autem fidelium non excludit, nec a participatione ſpiritualium bonorũ,nec a ſacramentis conferendis,ita,ut collata non teneant,licet ipſe peccet conferendo,ut in eodem.c.de excommunicatione,quæ eſt a deo propter peccatum mortale,hic non fit mentio.

6 Incurritur autem minor excõmunicatio poſt concilium Cõſtantien.ſi participatio interueniat cum excommunicato publice,& nominatim. Secundo,participando cum excommunicato propter notoriam manum uiolentam in clericum,niſi participet in caſibus a iure permiſſis,de quibus infra.§.xxxix. tunc non incurrit. Vide infra.§.xx. reliqua de minori excommunicatione.

7 Excommunicatione utitur eccleſia,ſecundum Tho.ſupra, ut medicina,quia finis eius eſt, ut excommunicatus delictum ſuum recognoſcat,& ad deum redeat,& eſt maxima pœna.c. corripiantur.xxiiii.q.iii.

8 Cum excommunicatio non feratur niſi propter mortale tale peccatum,ſecundum Thò.& Pe.de pa.ubi ſupra, ideo qui poteſt ſibi facere conſcientiam,quòd non peccauit mortaliter,nunquam incurrit excommunicationem iuris, quia ſententia iuris non eſt iniuſta. A iudice autem non niſi propter contumaciam infligitur,nõ autem ſolum pro mortali,ſecundum Tho ſupra,ut ſi noluit comparere, uel receſſit ante ſententiam,uel noluit ſe monitus corrigere, &c. c. ex parte, de uer.ſig.& in.c.certum.xi.q.iii.& Pa.de iudi.c.i. ſecundum Ar. flo.iii.par.ti.xxv.c.lxxiii.Poteſt quis excommunicari pro inuaſione,uel retentione rerum eccleſiaſticarum.c. piſanis, de reſti.ſpol.in.vi.pro iniuria facta prælato.c.Guiliſarius.xxv.q. iiii.pro defenſa iuris ſui poteſt excommunicare ordinarius.c. dilecto,de ſen.ex.in.vi.propter negligentiam quis poteſt excommunicari.c.nemo,de con.d.i. Dominus etiam propter contumaciam ſerui,uel procuratorum. Vt lit.non conte.c.i. cum modificatione ibi not.ſecundum Io.de lig.& ſinguli culpabiles propter contumaciam capituli.c.romana, de ſen. ex. in.vi.Vide Pa.in.d.c.i.de iudi.

9 Effectus excommunicationis maioris ſunt multi.Primo,tali-

ter excommunicati priuantur fructu orationum, & bonorum factorum per bonos Chriſtianos, licet aliquando pro eis in publico orare tantum in generali, in ſpeciali uero tantum in ſecreto. Secundo, priuat participatione in diuinis officiis, ut nō poſſint cum aliis intereſſe, uel in eccleſia cum aliis orare, ſine mortali peccato, nec extra eccleſiam audire diuina c. quod in te, de pœ. & re. non tamen prohibentur ab ingreſſu eccleſiæ, dummodo non audiant diuina, uel orent cum aliis. Prædicationem autem audire poſſunt. Tenentur tamen dicere officium ſi ſunt clerici, &c. ſed ſoli dicant, ſine dominus uobiſcum, ſecundum Pe. de pal. iiii. ſen. d. xviii. q. iiii. ar. i. nec debēt uidere corpus Chriſti. Hæc intellige de publice excommunicatis, de ſecrete autem excommunicatis, qui hæc faciendo ſeipſos publicarent, & proximos ſcandalizarent, & non ſunt in mora petende abſolutionis, credo non peccare participando, quia nec hoc debet intendere lex, nec excommunicator, qui autem poſſunt non participare ſine tali ſcandalo ſeruare debēt. Tertio, ſi eſt iuſta, excludit a regno cœlorum c. quiſque. xxiiii. q. i. & iniuſta lata ſi contennatur ſimiliter. x. q. iii. c. nemo. Quarto, excludit ab actu, & officio cuiuſcūque ordinis, ita quòd exequens fit irregularis. c. apoſtolicæ, de cle. ex. mi. nec poteſt niſi per papam diſpenſari. c. æterni, de ſen. & re iud. niſi quando baptizaret in caſu neceſſitatis, ut facit uetula ſine ſolennitate, ſecundum Gul. Si recipit ordines fit irregularis, ſecundum Pe. de pal. iiii. ſen. ſupra, niſi probabilis ignorantia eum excuſet, in dicto. c. apoſtolicæ, ignorantia. ſ. facti, quæ etiam celebrantem excuſat, ſi cantet epiſtolam priuate, uel ſolēniter ſine manipulo ſi eſt conſuetum ſic cantari per non ordinatum, ſi exercet actum quatuor minorum etiā ſolenniter non incurrit, nec ſi officiat ſimul cum aliis in eccleſia, non ſicut ſacerdos officiaret ſolenniter, quia, & ſæculares idem facere poſſunt. Item ſi epiſcopus excommunicaret celebrantem in tali capella, celebrans ibi non prima uice, ſed ſecunda, fit irregularis, & illi, qui admittit excommunicatum ad diuina, eſt interdictus ingreſſus eccleſiæ, & non eſt excommunicatus, & ſi celebrat fit irregularis. c. is cui. de ſen. ex. li. vi. Quinto, excludit a beneficio eccleſiaſtico, ita quòd nullum acquirere poteſt. c. poſtulaſti, pe cle. ex. mi. nec alteri conferre c. tanta, de exceſ. præla. de beneficiis habitis dum eſt in mora

petendæ abſolutionis nil percipit.c.paſtoralis, de appel. ſecus ſi non eſt in mora.in.d.c.tanta, ſi tamen nō haberet unde uiueret debet ſibi prouideri ne cogatur mendicare in opprobrium cleri.Et perſeuerans per annum in excommunicatione omnibus beneficiis poteſt priuari.c.rurſus.xi.q.iii.præcipue ſi eſt excommunicatus pro cauſa criminali,& quomodo eſt ſuſpectus de hereſi.infra.Hereticus.§.iii.Sexto,excludit ab ingreſſu religionis:debet enim prius abſolui, quia ſic intrare non decet,ſecundũ Pa.in.c.ex publico,de conuer. cōiu. in gl.ii.& fratres prædicatores, poſſunt ex priuilegio eos abſoluere ante ingreſſum. Septimo, excludit ab electione canonica,tam actiue,quam paſſiue.c.cōſtitutus, de app. et electio nulla eſt.c.dilectus,de conſue.Intellige de notoria, & ſecundum Pe.de pal.hoc eſt etiam uerum in dignitate laicali,unde in Regem,uel Imperatorem non poteſt eligi excommunicatus.c.per uenerabilem,de electio.Sed ſi excommunicati non poſſunt expelli de capitulo,de iure, uel de facto, ſecundum Inno.poſſunt admitti cum proteſtatione, quòd non intendunt eis communicare ius eligendi.& poteſt fieri proteſtatio publice,& occulte,quando timetur.ar.in.c.i.quod me. ca. debent tamen expelli ſi poſſunt,aliter electio eſt nulla,ſecundum Pa.ſupra intellige de maiori excommunicatione tantũ, quia minor non excludit a poteſtate eligendi actiue,ſed paſſiue tantum.c.ſi celebrat,de cle.ex.mi.Pa.in.c.illa,de elec.quare autem non priuatur actiua,quia non eſt priuatus communione hominum.Octauo,excludit ab officio, ita quòd excommunicatus eſt ſuſpenſus ab officio,beneficio, & uſu iuriſditionis,ut neque ligare,neque abſoluere poſſit.c. audiuimus.xxiiii.q.i.& Tho.iiii.ſen.d.xviii.q.ii.ar.ii.ql.iii. Inno. intelligit,quãdo non eſt toleratus,ſecus ſi ſit toleratus. Nono, excludit ab omni ſpirituali poteſtate,ita ut non poſſit alium ordinare,nec ab alio ordinari,quantum ad executionē, quia & ſi imprimit,uel recipit caracterem ordinis,non tamen executionem. Idem dic de heretico,& ſciſmatico.Tamen ſi tales ſunt ſecreti,& tolerati,recipiunt,& dant etiam executionem, ſecundum Inno.in.c.i.de ſciſmaticis,& Col.in.c.fi.de ordi.ab epi.Et hæc uia eſt tutior,& placet Pa. Nunc autem multum eſt modificata per concilium Conſtan. infra interdictum.§. xxi.xxxix.Et ideo non incurritur iſta ſuſpenſio executionis,

uel irregularitas,niſi quo ad illos, quos tenemur euitare, ſupra Abſolutio.§.xxx.xxxi.Decimo,excludit a collatione bene ciorum,quia beneficia non poteſt conferre.d.c.tãta, de con. præben.Secus quamdiu toleratur,iuſta dictam Extrauagantem Coſtantien.Item excommunicatus nullum actum legitimum poteſt exercere,ut iudicare,accuſare,teſtificari,etc.iii.q. ii.§.euidenter. Similiter intellige de omnibus actibus publicis,ut eſt procurare,aduocare,inſtrumenta facere,etc. ſecundum Pa.in.c.ueritatis,de dolo,& contu.col.xii. Vide ibi qui actus tenent,& qui non. Item fidelitas uaſallorum durante excõmunicatione in domino,eſt ſuſpenſa.c. nos ſanctorum xv.q.vi.uer.apoſtaſia.§.i.Item excommunicatus non poteſt contrahere matrimonium ſine mortali, ſi tamen contrahit. tenet. Poteſt etiam exigere,& reddere debitum ſine mortali. Et ſic excommunicatus moriens non debet ſepeliri in ſacro, & ſi fuerit ſepultum corpus,debet exhumari ſi poteſt diſcerni.Et eſt infamis.vi.q.i.c.infames. Multa alia mala generat excommunicatio,quæ propter prolixitatem omittuntur.

10 Excommunicatio quamuis ſit iniuſta, dum tamen non ſit nulla,& ſi ſit anullanda, debet timeri, ſecundũ Pe.de pa.4. ſen.di.xviii.q.i.a.iii.ſiue ſit iniuſta ex parte excommunicati, qui eſt innocens,ſiue ex parte excommunicãtis,non ferentis eam zelo iuſtitiæ,ſed uel ex odio,uel alia mala cauſa, uel ex parte ordinis, quia proceſsit uel per falſos teſtes, uel ſine monitione, uel ſine ſcriptis,uel huiuſmodi.Et qui eam contenneret,mortaliter peccaret, propter inobedientiam ad eccleſiam,& pœnas iuris incurreret,& tunc ſit iuſta.Quęrenda eſt ergo abſolutio,& eſt ſeruanda. Si autem eſt omnino nulla,& non ſeruando illam, non ſequitur ſcandalum, non eſt neque timenda,neque ſeruanda. Si autem non ſeruando ſequitur ſcandalum aſtantium, ratione ſcandali eſt ſeruanda. Quando autem eſt iuſta, ſed ſecreta, quomodo ſe debeat habere,dictum eſt ſupra,in ſecundo effectu excommunicationis. Vide ſupra.

11 Excommunicationem debet precedere trina monitio, uel una pro tribus,coram perſonis idoneis facta, cum interuallo dierum, niſi aliud ſuadeat neceſsitas, aliter eſt iniuſta, & iudex per menſem eſt ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ.c.ſacro, de ſen.ex.Et hanc pœnam non incurrit epiſcopus,uel ſupe-

rior.c.quia periculoſum,eo.ti.in.vi. Et quamuis ſit iniuſta, tenet.c.romana,eo.ti.li.vi.& excommunicator condennatur ad expenſas,ſecundũ Pa.c.reprehenſibilis,de appel.glo.ii.
12 Iſta monitio poteſt fieri ſine ſcriptis coram perſonis, ut ſupra. Poteſt fieri etiam ſcriptis,ſine præſentia dictarũ perſonarum,ſecundũ Pa.in.d.c.ſacro. Secus de ſententia,ut dicemus. Et quando ius excõicat propter aliquod delictum,iudex poteſt pro eodem excõicare ſine tali monitione,ſecundum Pa. in.d.c.repræhenſibilis,quia non eſt noua excõicatio,ſed pronuntiatio iuris,ſecũdum Hoſt.Eodem modo ſi Papa cõmittat alicui,ut excommunicet titium, quẽ conſtat Papam iam excommunicaſſe,ſecus ſi ſolum committat quòd excommunicet,requiritur munitio tunc,& ratio quod requiratur monitio in excõicatione,eſt quia cum ſit maxima pœna,ut dicit Tho.in.iiii.ſen.d.xviii.ſine monitione fieri non conuenit.
13 Quando fertur excommunicatio pro contumatia de præſenti,uel præterito,debet præcedere monitio, niſi aliter neceſſitas ſuadeat,ut ſupra.Si uero ſit de futuro, & ſit per modum ſtatuti generalis,uel municipalis,ſecundum Pa.in.c.ex communicationi,de rap.poſt Inno.quando ſtatutum infert ſententiam de re futura negatiue,ut cum dicit niſi quis reſtituerit furtum,&c. requirit monitionem,& terminum, uidelicet infra tot dies,uel horas,aliter non incurritur excommunicatio. Quando uero infert affirmatiue, ut dicendo quicunque apparuerit apotecam tali die, uel hora, ſit excommunicatus,non requiritur monitio.Si uero ſit de futuro per modum ſententiæ affirmatiuæ,ut dicendo omnes ſoluant decimas,non debet fieri ſine monitione, ut ſupra, niſi ex cauſa rationabili precedente,ut ſupra,quæ in ſententia debet exprimi.Vel negatiue,ut dicendo nemo blaſphemet,&c. & tũc ſecundum quoſdam poteſt fieri ſine monitione , quia committens actum prohibitum habet contumaciam annexam, ſed quia hoc uidetur eſſe contra tex.& glo.d.c.romana,ideo tutius dicitur,quòd fiat hoc modo, monemus, uel præcipimus,primo,ſecundo,& tertio, peremptorie,ne quis faciat tale,&c.ſub pœna excommunicationis,&c.
14 Excommunicatio ſiue fiat contra certam perſonam ſiue incertam,debet fieri in ſcriptis,ut dictum eſt , & requiſitus infra menſem a die ſententiæ,loco,& tempore debito, tenetur

tradere exemplum,de qua requiſitione fiat inſtrumentum, uel literæ cum ſigillo autentico, aliter excommunicator eſt, ſuſpenſus per menſem,ab ingreſſu eccleſię,& diuinis officijs: eo.ti.c.i.li.vi.& ſi ſe ingerit,efficitur irregularis,& non abſoluitur niſi a papa,& ſimiliter ſeruetur in ſuſpenſionis, & interdicti ſententia. Epiſcopus tamen, & ſuperior non incurrunt.d.c.quia periculoſum, pœnam. religioſi quoque excuſantur ab hac pœna,quia cum continue habeant corrigere, oporteret ſemper habere notarium,uel quia a lium modum corrigendi habent, uel ex ſuis conſtitutionibus,uel ex conſuetudine,uel ex ignorantia iuris excuſantur, ſecundum Lapum.Gemi.autem in.c.cum medicinalis,in.vi.de ſen.ex.contrarium tenet dicens dictum.c. omnes excommunicatores aſtringere ad dictam formam.Et Lapi,ratio nihil uel parum ualet,quia prælatus non habet continue corrigere de criminibus,quæ requirant ſummam pœnam.Poteſt igitur limitari,quòd talis forma non teneat quo ad omnes, quando ſeruando eam periculum eſſet in mora, uide Syl. ibi, excommunicatio.i.

15 Excommunicatio ad hoc quòd iuſta ſit requirit expreſſionem cauſæ,in ſcriptis, ut dicendo, quia fuiſti peremptorie citatus,& noluiſti comparere, coram nobis, &c.alias eſt locus pœnæ dicti.c.primi. Igitur ad hoc quòd fiat iuſta quatuor requiruntur,uidelicet monitio competens,& præcedẽs. Secundo,cauſa rationabilis.Tertio,quòd cauſa ſit manifeſta non tantum prælato, ſed & aliis. Quarto, quòd fiat in ſcriptis modo ſupradicto,& ſine iſtis ſententia ſiue excommunicationis,ſiue ſuſpenſionis,ſiue interdicti,eſt iniuſta.

16 Excommunicationis ſententia in multis caſibus eſt nulla,& conſequenter non ſeruanda. Primo, quando lator eius non erat iudex excõmunicati, nec habebat poteſtatẽ ſuper eum: ca.ad noſtram,de conſue.Secundo,quando eſt a iudice proprio,ſed excommunicato publice.c. audiuimus.xxiiii.q.i.uel intruſo.c.alienationes.xii.q.ii. uel ſuſpenſo aut interdicta a iuriſditione.c.quia,de conceſ.præbe.Secus ſi ab ordine tantum,tunc enim poſſet ea,quæ ſunt iuriſditionis,ſicut ſuſpenſus uel interdictus a iuriſditione, poteſt quæ ſunt ordinis. Tertio,ſi ille qui tullit,eſt uiolator interdicti hominis,& nõ fuit abſolutus.c.tanta, de exceſ.præla. Quarto,ſi excommu-

nicauit ſubditum contra eius priuilegia.c.capella,de priuilegia.Quinto,quando fertur a delegato impetrato,in caſu nõ permiſſo:in.vi.de reſcri.c.i.Sexto, cum quis excommunicatur a delegato contra delegantis intentionem.c.fi.de præbẽ. Septimo,quando quis excommunicatur poſt legitimam appellationem.c.uenerabilibus.e.ti.in.vi. quod fallit, ſecundũ Pa.in.c.uenerabili,de cen. quando prælatus procedit extrajudicialiter ut pars.ad conſeruationem iurium ſuorum.Octauo,quando ſententia continet intolerabilem errorem.c. per tuas,eo.ti.quod multis modis contingit, ut ſi precipiatur illicitum,ut dicendo excommunico te niſi fureris,&c. uel prohibetur bonum abſolute,ut colere deum, & huiuſmodi: in d c.uenerabilibus,uel ſi præcipitur impoſsibile, ſecundum glo.c.per tuas,eo.uel quando pronuntiatur contra ius ſcriptum,ut ſi pronuntietur excommunicatio poſt legitimam appellationem.ii.q.vii .§. diffinitiua, & error debet eſſe expreſſus in ſententia,aliter tenet ſecũdum glo.in.d.c.per tuas. Nono,quando quis excommunicat participantes excommunicato in illis caſibus, in quibus participando incurreretur tantum excommunicatio minor,talis excommunicatio ipſo iure eſt nulla,niſi trina monitione, uel una pro tribus præmiſſa.c.conſtitutionem,eo.ti.in.vi.Decimo, quando prælatus ſuos ſubditos excommunicat ſi exponant ſuis ſuperioribus,aut legatis,aut inquiſitoribus,ſtatum ſuarum eccleſiarum,monaſteriorum,perſonarum, & rerum ſuarum. c. quia plerique,de offi.or.lib.vi.Hos caſus ponit Io.an.in.c.præſenti,de ſen.ex.in.vi.Vndecimo, quando prælati excommunicant nolentes procurare ultra euictionis,& perſonarum nũmerum taxatum.c.cum Apoſtolus,de cen.dum eos uiſitant. Duodecimo,quando ſententia profertur generaliter contra non facientes aliquid,ut contra non ſoluentes,& aliquis nõ poteſt,non ligatur, quia ſecundum Pa. in.c.i. & glo.de offi. dele.uerbi generalia debent intelligi modo ciuili, & impoſsibilium nulla eſt obligatio.ff.de re.iu. l.impoſsibilium. &c. Tertiodecimo,ſi mandatur ſub pœna excommunicationis, ut,A.ſoluat.x.aureos infra.x.dies B.& B.prorogat terminum non currit excommunicatio,quia eſt facta in fauorem creditoris,ſecundum ueriorem opinionem, & Pa.& caſus uidetur expreſſus.c.i.de loca.Quartodecimo,quando iudex ferẽs,

ſententiam non intendit ligare,quia excommunicatio ab in tentione uires ſumit.ſecundum Pa.in.c.ex parte,el.i. de offi. or.Quintodecimo,quando profertur ſub conditione, non ligat antequam extet cōditio,ſecundum Hoſt.c.a nobis, eo. ti.In omnibus prædictis caſibus quando notorie conſtat dē caſu,non eſt timenda excommunicatio. Si uero nō conſtat, timenda eſt,quo ad eccleſiam, & contēnens mortaliter peccat,ut ſupra dictum eſt.

17 Non eſt aliqua forma uerborum excommunicationis determinata,ſecundum Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.lxxiiii. oportet tamē quòd utatur talibus uerbis,quæ exprimant intentionem iudicis uolentis excommunicare de præſenti,unde ſi dicat habeo talem pro excommunicato,uel denuntio talem excommunicatum,quem prius non excommunicauit non eſt excommunicatus in foro contentioſo, ſi autem conſtaret de eius intentione,quia ſic conſueuit excommunicare, eſſet excommunicatus:& tenet ſentētia ſiue proferatur ore iudicis, ſiue per literas,ſecundum Pa.&.c.nullus.iii.q.iiij.ſicut & abſolutio per literas fieri poteſt.c. quanto.ii.q.v. & facit ad hoc practica.

18 In excommunicatione ſiue a iure,ſiue ab homine,non eſt lata ſententia, quando dicitur ſub pęna excommunicationis, uel anathematis,ſed eſt comminatio,ſecundum Pa.c.unico de ſagit.Quomodo autem cognoſcitur quòd ſit lata ſententia? Dico ſecundum Pa.c. ſi diligenti, de fo.compe. Si promulgatur per participium præteriti temporis, ut dicendo ſit innodatus,ſit excommunicatus,ſit ſuſpenſus,& huiuſmodi, eſt lata ſententia.c.cupientes, de elec.niſi appareat per aliud ius,quòd ſit ferenda,uel ſecundum materiam ſubiectam.Sic intelligitur glo.c.nullus,de fo.compe. Quādoque non ſunt uerba præteriti temporis,ſed declaratoria, & eſt canon latæ ſententiæ,ut dicendo decernimus uiribus carere,uel excommunicationi ſubiacere,& tunc ligat.c.nouit, de his quæ fiūt a præla.iuncta glo.Si uero ſunt diſpoſitiua, & ſonant in futurum,ut dicendo priuetur,excommunicetur,& huiuſmodi eſt ſententia ferēda,niſi addatur aliquod uerbum, per quod appareat,quòd ſit lata,ut dicendo ipſo facto excommunicetur,ipſo iure,uel eo ipſo,& ſimilia. De hoc in regula, in pęnis,de reg.iur.li.vi.Idem dic de hoc uerbo ſubiaceat excom-

municationi,ſecundum Pa.in.c.clericus,ne cle.uel mo.& per iſta uerba excommunicationi, noueris te ſubiacere, fertur ſententia ipſo facto.c.non minus,de immu.eccle.De hoc uerbo,ſicut excommunicatus uitetur, dicit Pa.in.c.ſuper ſpecula,ne cle.uel mo.Secundo no. debet ponderari materia, ſi a iure proferatur,ſi ab homine.De ſe non ſunt uerba latæ ſententiæ.Hæc dictio prorſus,& pœnitus, tantum ualent quantum in ipſo facto, uel ipſo iure, ideo quamuis iungantur uerbis futuri temporis, tamen eſt lata ſententia, de pœnis.c. pen.

19 Excommunicatio cognoſcitur quòd ſit maior, quando ſimpliciter fertur ſiue a iure,ſiue ab homine.c.pe.de ſen.ex.quia in concernentibus periculum animæ tutior interpretatio eſt fienda,ſecundum Pa.ibi,& ſecundũ eundem,in.c.illa quottidiana,de elec.in prima glo.excommunicatio minor poteſt fieri a iure, & ab homine, & poteſt cognoſci per uerba excommunicantis,uel ſuſpendentis,quando important effectũ maioris, uel minoris, in dubio tamen, ſemper præſumitur maior: in.d.c.illa.

20 De excommunicatione minori ultra ea, quæ dicta ſunt ſupra.§. v.dico quòd exiſtens in tali excommunicatione, poteſt,abſoluere ab excommunicatione,non autem a peccatis, quia priuat a participatione ſacramentorum, non autem ab uſu iurisditionis,ſecundum Pa.in.c.excommunicato,in gl.i. de reſc. Idem dic de ſuſpenſo ab ingreſſu eccleſiæ,quòd poteſt abſoluere ab excommunicatione.Vnde ſi eſſent duo excommunicati minori,& uellent inuicem confiteri unus poteſt alterum abſoluere ab excommunicatione, & abſolutus alterum poteſt abſoluere ab excommunicatione, & a peccatis,& poſtmodum facere ſe abſolui a peccatis.

21 Excommunicatus minori, mortaliter peccat ſi ſe immiſceat participatione ſacramentorum actiue,uel paſſiue, licet non efficiatur irregularis etiam celebrando. Et licet ſacramenta per eum collata,non careant uirtutis effectu, mortaliter tamen peccat ſcienter conferens,& ſuſcepta per eum carent effectu ultimato.i.executione,ex.s.Tho.ſupra.Sil. Excommunicatio.iiii.circa principi.

22 Excommunicatio,& abſolutio poſſunt fieri ad tempus,quia eſt pœna,& non culpa,licet ſupponat culpam,& ſic de con-

ſuetudine curiæ fit,ſecundum Pa. in.c. ueniens ſecundo, de teſti.in glo. fi.

23 Excommunicari non poteſt collegium,uel communitas, ut in.c.romana,eo.ti.& Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.vii.circa fi. ſed bene poſſunt excõmunicari ſinguli de collegio,ſecũdum Hoſt. Et quia quidam dicunt, quòd ſic, quidam quòd non ideo not.ut elicitur ex.s.Tho.iiii.ſen.d.xviii.q.ii.art.iii.q l.ii.quando dicitur,excommunico talem uniuerſitatem,uel collegiũ, non tenet excommunicatio,quia ſic animam non habet,uel dicendo excommunico ſingulos de tali collegio,uel omnes, nil aliud addendo, non tenet; quia contingeret aliquando irretiri innoxios,quod eſt contra.d.c. romana, uel dicendo excommunico priorem,uel abbatem propter talem culpam, & omnes alios,qui commiſſerunt,uel conſenſerunt, & hæc eſt ſententia illius.c.circa fi.ubi dicit,ſed in illos duntaxat de collegio,uel uniuerſitate,quos culpabiles eſſe cõſtiterit promulgare.Non eſt ſic de interdicto,uel ſuſpenſione, ſecundũ Tho.quia non tam graues pœnæ ſicut excõmunicatio ſunt. Ad hæc Pet. de pal.in. iiii. ſen. adducit rationes optimas. Concor.Ricar.in.iiii.

24 Papa poteſt committere puro laico,& mulieri quòd excommunicent,quia eſt de iure poſitiuo,ſecundum Ar.flo.iii.parte,ti.xxv.c.lxxv.& Pa. in.c.decernimus, de iudi. col.i. ſupra abbatiſſa .§. v.

25 Nullus poteſt ſeipſum,æqualem,uel ſuperiorem excommunicare,ſecundum Tho.iiii.ſen. ſupra, & per.c.cum inferior. xxi.d.Ideo quando epiſcopus excommunicat omnes, quia fecerunt furtum,ſi ipſe fecit furtum,uel aliqui alii non ei ſubiecti,non ſunt excommunicati.

26 Excommunicationes a iure facere poſſunt omnes iudices eccleſiaſtici,qui poſſunt facere ius,ut papa in uniuerſali eccleſia,legatus in ſua prouincia, epiſcopi in ſuis diœceſibus.c. uiſis.xvi.q.ii.& multo fortius concilium prouintiale. Qui uero non poſſunt facere ius,uel ſtatuere, nec etiam excommunicare. Excommunicationem uero ab homine poteſt facere omnis iudex eccleſiaſticus,potens conſtituere. Facere excommunicationem maiorem,proprie pertinet ad epiſcopum.d.c.uiſis.In furto autem,& rapina,ut dicit. Tho.in.iiii. ſen conceſſum eſt a iure parochiano excommunicare. Ex-

communicare etiam poſſunt de iure communi omnes eccleſiarum prælati, ut in.c.neceſſarium, de offi.or.&.c.i. de elec. niſi epiſcopi præſcripſiſſent contra eos, ne hoc poſſent. Abbates confirmati, etiam non benedicti, in.c.ſicut tuis, de ſymo. priores etiam in omnes de collegio, & in alienos, ſi in eos, aliquo iure ſpeciali, habent iuriſditionem: in.c. cum eccleſiarum, de offi.or. Idem de Archidiacono, licet non ſit præsbiter: ar.in.c.perlectis.d.xxv. niſi conſuetudo obſtet. Vide tamē Pa.in.c.cum in cunctis, de elec. Vide multa alia, quæ prætermitto. Sil.excommunicatio.i.notabili.ii.

17 Excommunicari non poteſt papa niſi propter hereſim, de qua & iudicari poteſt, & deponi.c.ſi papa.d.xl.

18 Excommunicari non poteſt mortuus, quia non eſt homo nec poteſt eſſe contumax, neque peccare, pro quibus fertur excommunicatio, ut ſupra patuit, in quibuſdam tamen caſibus excommunicatur ratione præcedentis uinculi ad terrorem, propter quod ei ſepultura negatur, & communio orationis, ſicut in hereſi, & in notorio crimine morientes, & hi etiam, quorum ſcripta continent hereſes, niſi ſeipſos correctioni eccleſiæ ſubiecerint, ut fecit abbas Ioachim.c. dannamus, de ſum.tri: & fi.ca. Et qui hereticos inſtituūt heredes.c. ſane.xxiiii.q.i.c. Infideles non poſſunt excōmunicari.ii.q.i.c. multi, neque pueri, uel furioſi, & quicunque carent uſu rationis, quia peccare non poſſunt, neque fratres mēdicantes ab epiſcopis: uel aliis prælatis eccleſiæ, niſi ex ſpeciali licētia, & authoritate papæ, ut patet in priuilegiis ſuis, quæ ſunt notoria infra priuilegium .§. vii. Nec non ſubditi ordinariorū ab eis poſſunt excommunicari, eo quòd participent cum exemptis.c.quanto, de priui.ſecus ratione delicti contractus, uel rei, de qua agitur.c.i.de priui.in.vi. Neque Imperator, neque princeps ab epiſcopo ſuo.ii.q.vii.§.Balam. Imperator & rex poſt monitionem pro notoriis tantum excommunicatur.d.lxvi.c.ualētianus. De hoc uide Tab. Excōmunicatio.§. iiii. excommunicari non poteſt, qui ceſſit bonis, quia quo ad bona quaſi deſiit eſſe ſubditus.c.iii. de ſolu. Pe. de pal. ubi ſupra, Ar. flo. pariter.

19 Statutum ordinarij, uel ſynodale, ligat omnes factos ſubditos ratione delicti (& hoc dico quia non omnes delinquētes fiunt ſubditi, ut archiepiſcopus ſecundum aliquos, & mēdicantes,

dicantes,qui ex ſua exemptione habent, quòd ratione delicti non fiant ſubditi) in.c. a nobis , el.i. de ſententia ex. quia lex ſemper loquitur.l.arriani.C. de hæreti. Si autem feratur per modum ſententiæ generalis,ſic uidetur quòd non liget niſi ſubditos ſententiâtis tunc,quando ſententiam profert,reſpectu delicti, committendi. Hanc diſtinctionem ponit Pa.poſt Inno.in.d.c.a.nobis.

30 Subditi delinquentes extra territorium ſtatuentis, ſecũdum Pa .in d.c.a nobis,non afficiuntur pœna ſtatuti , licet Inno. ibi tenuerit quôd ſic:hoc tamen uerius,per.c.ut animarum, de conſti.li.vi.quia ſtatutum eſt lex territorij , nec uires ultra extendere poteſt.Si epiſcopus præcipit , ut qui acceperũt tales res reſtituant, &c.& ſubditus illius accepit res huiuſmodi in territorio,ſed tempore ſententiæ eſt extra territorium, ſecundum Ge.in.d.c.ut animarum , ligatur.Si epiſcopus excommunicat non facientes reſidentiam,clerici exiſtentes extra,& habẽtes notitiam de hoc ligantur, quia habent initiũ in proprio territorio,uel finem. Epiſcopus ſubditum ſuum exiſtentem extra ſuam diocęſim poteſt excommunicare per ſpecialem ſententiam,ſecundum doct.in.c.fi.de foro compe. uide ibi Pa.qui multa ad propoſitum ponit.Subditi committentes in loco exempto non ligantur , quia locus exemptus æquiparatur loco extra diocęſ.exiſtenti,ſecundum Io.an.in. c.ut animarum,in nouella.Si epiſcopus præcipiat quòd nullus accedat ad monaſteria monialium, ſub pœna excommunicationis,&c. qui accedunt ad monaſteria exemptarum nõ incidunt, quia delictum committitur in loco exempto. Sed ſi diceret ad monaſteria exempta,poſſet dici quòd incidunt, quia delinquunt in uia,qui eſt locus non exemptus.

31 Si epiſcopus in excommunicatione dicat excõmunico omnes ſcientes feciſſe tale quid niſi reuelauerint,&c. ſciens non tenetur reuelare hoc iniuriam paſſo, quia hoc eſt nutrire odia,nec ſic debet intendere iudex.Item ſi hoc mandatum eſt generale, non tenetur reuelare iudici , quando non poteſt probare ſecundum Ange.intellige publice,bene tamen ſecrete ad correctionem.Si autem exprimat quòd uult ſibi dici in iudicio, debet intelligi ſaluo ordine Euangelico , & ſi fecit correctionem,nec ipſe debitum ſuum fecit,debet comparere in iudicio,& dicere ſe ſcire,ſed non poſſe probare , ſed ſi

non facit correctionem,dicat ſe ſcire, ſed uelle prius facere correctionem iuxta Chriſti mandatum.Quod ſi uult iudex, ut probet cum non poſſit,uel denuntiet ante correctionem, ſententia continet intollerabilem errorem. Si poteſt probare non tamen tenetur ſuis expenſis facere, tamē ſi præcipiat, ut faciat ſub pœna excommunicationis,tenet excommunicatio,licet ſit iniuſta:ſed debet petere diſpenſationem. De hoc uide infra,inquiſitio .§. viii.clarius.Denuntiatio .§. ii.

32 Si iudex apponat in ſententia de furto &c. etiam ſi quis teneret ſub titulo recompenſationis,quod ſeruat ſtylus ro.curiæ,ideo poteſt fieri,qui habet tale quid ſub titulo recompēſationis tenetur manifeſtare,quia excommunicatio non continet intollerabilem errorem.Vide tamen infra latius,in uerbo furtum .§. xv.

33 Quæ fiunt per modum ſtatuti mortuo ſtatuēte ſemper durant,donec reuocentur. Eſt tex.in.c. fi. de offi. lega. & quod ſtatuit capitulum ſede uacante,durat etiam creato epiſcopo, ſecundum Fed.in conſi.ſuis.Sententia autem quo ad effectū productū remanet:ut ſi iudex excōicauit initiū, remanet excōicatus donec abſoluatur,ēt quòd iudex moriatur.c.pe. de de.non re.poſt glo. ſed quo ad effectus producendos non, quia hoc pendebat ex ſua iuriſditione,quæ non remanet.

34 Si epiſcopus præcipiat,ut qui habet librū titij, infra ſex dies reſtituat,& poſt ſex dies fulminat ſententiam, Plato habens librum,& ignorans monitionem,quia abſens,uenit, & poſt illos dies ſex, intelligit latam fuiſſe excommunicationem, etiam quòd non reſtituat,non incurrit excommunicationē, quia ſententia ultra terminum ſtatuentis, nullum habet uigorem.

35 Socrates Placentinus deliquit in diocęſi Laudeñ. & poſt receſſit ueniens placentiam nunquid epiſcopus lauden.poteſt eum excommunicare? Dicitur quòd non, niſi citaſſet eum antequam receſſiſſet de ſuo territorio,uel per requiſitionem epiſcopi laudeñ.citaretur per iudicem placentinum,ubi manet,ad quod etiam tenetur de iure, ut not.doc.de fo. cōpo. c.fi.ut iret ad comparendum,uel reſpondendum,&c.quòd ſi non faceret,poſſet excommunicari etiam extra ſuum territorium,& puniri ſecundum ſtatuta loci ubi deliquit, ſecundū Pa.in.c.i.de rap.in glo.Non tamen ſic ſequitur in foro pœ-

nitentiæ,ut qui deliquit in aliena parochia,teneatur confiteri illi parochiano,ſecundum Pa.in.d.c.j.de rap. Ratio autem diuerſitatis eſt,quia in foro contentioſo oportet ſatisfacere populo ſcandalizato,in foro autem animæ, ſufficit Deo fieri ſatis,cuius proprius ſacerdos uicarius eſt.

36 Quis poſsit ab excommunicatione minori abſoluere,ſupra, Abſolutio.§.xxxvij.& poteſt talis ſecundum ueriorem opinionem intereſſe diuinis,quia tantum a ſacramentis ſeparatur,ſecundum Pe.de pal.ſupra.

37 Participans cum excommunicato minori excommunicatione,neque peccatum,neque ſentẽtiam aliquam incurrit,quia excommunicatio maior in tertiam perſonam non tranſit,ut communiter dicitur.c.quoniam multos.xj.q.iij.

38 Excommunicatus maiori ſeparatus eſt a tribus in communi. Primo,a communione ſacramentorum,quod eſt commune omnibus fidelibus,ut ſupra dictum eſt, & in hoc ſemper peccant mortaliter contrafaciendo. Secundo,eſt ſeparatus a communione eccleſiaſticorum actuum, in quibus cõmunicant Chriſtiani,& quantum ad hoc ſecundum Cai.ſupra, nõ ſemper peccant mortaliter contrafaciendo,ſed quãdo in huiuſmodi actibus admiſcetur aliqua iniuſtitia,aut aliqd aliud quod ex ſuo genere mortale eſt, ut quando excommunicatus iudicat,mortaliter peccat, quia uſurpat ſibi iniuſte hanc poteſtatem , uel ſi eligit,uel electioni de ſe factæ conſentit, quia per tales actus aliis iniuriatur,Alias uenialiter peccat,ut ſi ferat teſtimonium uerum,ſi petat debitum ſibi, & huiuſmodi.Tertio , eſt ſeparatus a communione operum humanorum,quæ ſunt communia omnibus hominibus,non ſolum Chriſtianis,quæ in hoc uerſu continentur.Os,orare,uale,communis menſa negatur.Et in his nõ eſt peccatum mortale communicare,niſi fieret per contemptum. Sed quia hæc poſſunt eſſe obſcura ideo declarabo per ſingula , ut clarius intelligantur.

39 Os negatur,ideſt oſculum ſecundum Tho. & conſequenter locutio,quæ ſolet eſſe inter amicos,& literæ miſſæ, uel receptæ,nuntij,munera,ſecundum Gul.& Hug.in.d.c. quoniam multos.Nec pudor,uel ſcandali timor excuſat. Orare, ſcilicet cum eo negatur, ideſt participare non tantum in ſacramentis,ſed etiam in diuinis , audire orationes cum eis , unde ſi

excommunicatus ueniret in eccleſiam tempore officii,alij tenentur uel exire,uel eius exitum procurare, ſecundum Ray. in.c.ſicut Apoſtoli.xj.q.iij.intellige tamen ſi intrat cauſa oradi,uel audiendi diuina,& ſi eſt publice excommunicatus.Secus quādo eſt occultus,uel a paucis ſcitur. Nihilominus qui ſciunt caute ſi poſſunt exibunt,ne illius manifeſtatio ſequatur, alias non exibunt.c.ſi tantum.vj.q.j. Si autem incœpta miſſa intrat,& eſt occultus,ſacerdos nō debet miſſam dimittere.c.nihil.vij.q.j.Si publicus,ſacerdos publice eum moneat qui ſi nolit exire,uel expelli non poſsit commode,& canonē ſacerdos non inchoauit antequam eum uiderit, dimittatur miſſa:ar.in.c.omnis.xiiij.q.j.Et canō incipit ibi,Te igitur,&c. ſecundum Arch.de cō.diſt.ij.c.de hymnis. Secundum autem Inno.incipit a conſecratione. Quod ſi incœpit canonem ſequatur uſque ad ſumptionem ſacramēti, & antequam finiat poſtcommunionem, moneat ut ſupra, de con.diſt.ij.c.relatum:& ſi expelli commode ſine effuſione ſanguinis proprij, uel alieni non poteſt,ar.eo.c.ueniens,redeat ad ſacriſtiam,& quod reliquum eſt perficiat ſecundum Hoſt.& Gof.

40 Vale,ideſt ſalutatio,& reſalutatio,unde ſi ſcribatur excommunicato in caſu conceſſo non debet poni ſalutatio conſuetam,ſed loco eius poteſt poni,ſpiritum conſilij ſanioris, ſecundum Arch.flo.& quando ſalutat quempiam excommunicatus,poteſt reſponderi,Deus uos emendet, & huiuſmodi,ſecundum eundem.

41 Si ſalutatus ab excommunicato nihil reſpondeat, ſed moueat caput,uel aſſurgat ob reuerentiam,non propter hoc incurrit aliquam cenſuram, ſecundum quoſdam, quia pœnæ ſunt reſtringendæ,ſed ſecundum alios & præcipue Inno. in cle.ſi.de ſen.excom.incurrit, quia hæc ſunt quædam ſalutationes operæ,& quædam participatio, quæ prohibetur generaliter:in.d.c.ſicut Apoſtoli.

42 Communio,ne ſcilicet quis ei communicet in aliquo exercitio,uel habitatione in domo eadem.No.tamen quod ſi quis ſit in eadem domo,uel camera cum excommunicato, pro diuerſo negotio, non dicitur participare cum eo, ſecundum Inno.in.c.nuper,eod.tit.& eodem modo in aliis exercitiis,& cum eo quis contrahere non poteſt,licet ſi contrahat, contractus teneant aliqui.

43 Menſa,ideſt commeſtio in eadem mēſa,uel dormitio in eodem lecto,ideo ſi ſuperueniat excommunicatus, & non poteſt expelli commode ut ſupra,tenetur ſurgere quis de menſa,ne cum eo comedat. Poteſt tamen in alia menſa. etiam in eadem domo comedere,& in eadem camera, dummodo nō fuerit inuitatus ad conuiuium, ſecundum Gul. quia omnes ſic uenientes communicare dicuntur. Si autem quis exeat de domo,& uenienti excommunicato relinquat clauem,& domum ad comedendum,incidit nihilominus, quia hoc in fauorem excommunicati facit: ſecus ſi in caſu neceſsitatis cum proteſtatione,ſecundum Gul. Non enim excommunicati ut famæ pereant relinqui debent, quia contra charitatem eſſet contra quam nemo poteſt præcipere.

44 Caſus liciti in participando cum excommunicato maiori extra diuina ponuntur in hoc uerſu. Vtile, lex, humile, res ignorata neceſſe. Hæc quinque faciunt ne anathema poſsit obeſſe:in.d.c.quoniam multos. Vtile,ideſt propter utilitatē participantis,ut petat,uel recipiat,quod ſibi debetur ab excōmunicato.c.ſi uero,eod.ti.aliter commodum de ſuo delicto excommunicatus reportaret. Et propter utilitatem ipſius excommunicati,ut loquendo de eius ſalute,dando ei conſiliū, & etiam petēdo ab eo non ſolum in ſpiritualibus ſed etiam in temporalibus ſi neceſsitas adſit, & alius ita idoneus inueniri non poſsit. Facit.c.cum uoluntate.eo.ti.&.c. cum excommunicato.xj.q.iij. Moderate tamen hæc fiant ſecundum Rai. & non in fraudem.

45 Lex,ſcilicet matrimonialis,quia uir poteſt reddere debitum uxori excommunicatæ,& econuerſo ſi tamen conſtet de matrimonio,in.d.c.quoniam multos.xj.q.iij. Poteſt etiam exigere,& in aliis participare ſecundum omnes,non autem participare cum excommunicato,cum quo alter coniunx participat,ſecundū Veruer. Quidam autem dicūt,quòd non eſt eadem ratio uiri erga uxorem, quæ eſt uxoris erga uirum, & quòd uir incidit communicādo cum uxore excepto debito, matrimoniali,quia & ſi uir & uxor iudicantur ad paria quātum ad debitum carnale,ut in.c.gaudemus,de diuor. non tamen quo ad alia,ideo in tali caſu uir deberet interpretationem,uel diſpenſationem recipere a ſuperiore,& hoc uidetur magis uerū,qa ad ipſum ptinet uxorē corrigere,& nō ecōtra.

46 Humile,ideſt hi qui ſunt in ſubiectione,ut filij non emanci pati,uel emancipati,ſed commenſales patris ,uel recipientes ab eo neceſſaria,monachi erga abbatem, ſecũdum Gul.quia quaſi de familia eius ſunt,clerici erga pontificem,cuius ſerui tio ſunt deputati,non autem alij.c.miratus.xciij.diſt.Et ſerui ac ancillæ ſeruilis conditionis,ruſtici ſeruientes, & qui ſunt de familia:non tamen ſi de eorum conſilio ſcelera perpetren tur:in.d.c.quoniam multos.Intellige tamen prædicta ſi ante ſententiam tales perſonæ erant aſtrictæ ad familiare obſequium.c.inter alia.eo.ti.& maſſarij colentes terras, inquantũ exigit cultura,& de omnibus aliis idem dicas,ſecundũ Hoſt. qui contraxerunt ſocietatem, uel alio modo erant obligati per contractum,& ſine incommodo non poſſunt abſtinere: ar.in.c.ſi uero.eo.ti.Econuerſo communicant ſuperiores inferioribus excommunicatis licite,in his ad quæ tenentur. Similiter iudica de omnibus,qui aliter uiuere non poſſunt, ſic enim communicando non incidunt.

47 Res ignorata,ideſt ignorantia facti probabilis.c. apoſtolicę, de cle.excom.mi.non autem iuris,niſi eos quibus licet ignorare,ut ſunt non capaces doli,& ruſtici. Non autem qui ſcit tantum per confeſsionem ſacramentalem tenetur uitare.Neceſſe.Neceſsitas enim tam excommunicatum, quàm participantem excuſat,unde in neceſsitate, licet ab excommunicatis recipere elemoſinam,ſecundum Inno.& in.d.c.quoniam multos,& generaliter omnis participatio pro damno uitãdo cõmunicantis,excuſat,niſi ſit in crimine,uel in diuinis, quia ſi poſſunt petere debita,a fortiori uitare damna, ar.in.c. nos ſanctorum.xv.q.vj.quanta autem debeat eſſe neceſsitas,iudicium ſuperioris arbitrabitur:ar.de offi.deleg.c.de cauſis, quẽ ſi nõ facile poſsit adiri,unuſquiſque per ſe iudicabit.c. quod præceſſor.xj.q.iij.

48 De participãte in crimine damnato, uel propter quod quis eſt excommunicatus,infra excommunicatio.xxv. dicitur.

49 Participans ſcienter cum excommunicato in diuinis, ut reci piendo ad officia diuina,uel ad ſacramenta, uel eccleſiaſticã ſepulturam,ultra excommunicationem minorem,quam incurrit,mortaliter peccat, & eſt ei interdictus eccleſiæ ingreſſus ſi excommunicatio erat publica, donec ſatisfecerit competenter ad arbitrium eius, cuius ſententiam contempſit.c.

epiſcoporum,de priui.in.vj.& ſi poſt illud interdictum inge rat ſe diuinis in ſuo officio,efficitur irregularis, & ſic moriēs in ſacro non ſepelietur.c.is cui,lib.vj. & hoc ſecūdum Gemi. habet locum non ſolum in ſententia hominis,ſed etiam iuris.Si uero participat cum excommunicato non in diuinis, neque in crimine damnato,uel mortali,ſed in humanis actibus,de quibus ſupra,non peccat mortaliter, ſecūdum Tho. iiij.ſen.diſt.xviij.niſi in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ hoc faceret,uel contra præceptoriam prohibitionem ſuperioris factam nominatim,ut in.c.conſtitutionem. eo.ti.li.vi. uel quando ex tali communione credit ſentētiam uenire debere in contemptum,ſecundum Bona.in.iiij. His caſibus exceptis,eſt ueniale,nec obſtat.c.ſatis,quod me.cau.quia intelligitur quando participatio eſt in his, quæ de ſe ſunt peccata mortalia.

50 Circa participationem huiuſmodi facta eſt modificatio in Concilio Conſtantienſi,& confirmata in Concilio Baſilieñ. ante ſciſſuram,de qua ſupra,abſolutio.§.xxx.uide Sil. excommunicatio.v.notabili.iiij.ibi ponitur tota cōſtitutio de uerbo ad uerbum. Ex hac ſequitur,quòd nullus tenetur uitari in diuinis,uel extra quantumcunque excommunicatus, niſi ſit publice,& nominatim denūtiatus,excepto percuſſore clerici ita notorio, quòd non poſſit aliqua tergiuerſione celari,nec aliquo iuris ſuffragio uero,uel apparēti licet falſo (ut exponit Sil. ſupra,)excuſari.Vnde ſi papa excommunicat Petrum cum ſuis participibus, Petrus debet uitari, alij autem non,quouſque nominentur, facta fide de eorum participatione,uel notorie conſtet de eorum participatione.

51 Papa participando cum excommunicatis non incidit in minorem,ſecundum glo.in.c.nulli.eo.ti.quia hoc uinculum iure poſitiuo trahitur,quo papa non ligatur.c. propoſuit, de conceſ.præben.Peccat tamen ſi ſine cauſa participat, quia eſt contra ius diuinum,ubi dicitur,ſit tibi ſicut ethnicus,& publicanus,ſecundum Pa.in.c.cum deſideres.eo.ti.ſed quilibet inferior papa prælatus bene incidit, ſecundum Pa. ibidem etiam ſi talem uelet haberi pro abſoluto,quia non poteſt illo modo abſoluere.

52 Delegatus poteſt excommunicare maiori excommunicatione omnes participantes excommunicatis ab eo, & non poſ-

ſent abſolui niſi ab eo, uel ab eius delegante. cap. præterea, de offic. deleg.

53 Non poteſt quis contrahere emendo, uel uendendo cum ſeruo excommunicati, ſi agit nomine ipſius excommunicati, ſecundum Veruer. neque accipere aliquid a familia excommunicati, quando dant nomine ipſius, ſecus ſi nomine proprio, niſi fieret in fraudem, ut quando daretur nomine excommunicati, tamen dicunt nomine proprio, quia aliter credunt non recipi. Intellige prædicta extra caſus neceſsitatis. In dubio autem non eſt accipiendum, niſi neceſsitas urgeat.

54 Prædicatores poſſunt elemoſinas ab excommunicatis recipere, etiam extra caſum neceſsitatis. c. cum uoluntate. eo. tit. quæ conſtitutio propter prædicatores ſpecialiter eſt facta, ſecundum Hoſt. Intellige tantum cauſa prædicationis, & cõfeſsionis, uel neceſsitatis, alias nequaq̃. xc. d. c. oblationes.

55 Legatum factum ab excommunicato licet recipere, etiam ſi ſit factum, ut oretur pro anima eius, quia debet intelligi eo modo quo poteſt orari in priuato, ut ſupra dictum eſt, & ſic ceſſat ratio Innoc. in. d. c. cum uoluntate, qui dicit, quòd licet recipere, dummodo non ſit factum ut oretur pro anima eius.

56 Epiſcopus participans in crimine damnato, uel criminoſo cum excommunicato a ſe, ſecundum Innoc. & Hoſt. incurrit excommunicationem, non illam, quam ipſe tullit, quia nemo ſeipſum ligare poteſt, ar. ff. de arbi. l. penul. ſed incurrit ſententiam iuris latam contra participantes taliter, de qua infra, Excommunicatio. §. xxv.

57 Obligatus alicui cum iuramento ſoluere certam ſummam pecuniæ infra menſem, ſi creditori iſto interim ſuperueniat excommunicatio, obligatus adhuc remanet, niſi à ſuperiori abſoluatur; ſecundum ueriorem opinionem, & præcipue San. Thom. iiij. ubi ſupra, quam etiam ſequitur Arch. ſlo. & Sum. Piſ.

58 Si clericus participet in diuinis cum excommunicato ſententialiter, & nominatim à papa, incurrit eandem, ut infra excommunicatio. §. xxiiii. non autem ſi ab inferiori à papa erat excommunicatus, licet mortaliter peccet. laicus autem non ſic, ſed mortaliter peccat, & minorem incurrit (ut di-

ctum eſt) excommunicationem.

59 Participans cum excommunicato etiam in diuinis ex metu cadente in conſtantem uirum, ſecundum ueriorem opinionem excuſatur tam à peccato, quàm ab omni cenſura, niſi participaret in crimine, uel teneretur non participare propter fidem. In hoc fere omnes conueniunt, ſecus quando non eſt metus cadens in conſtantem, &c.

60 Si epiſcopus mandet alicui parochiano ut denuntiet ticium pro excommunicato, ante denuntiationem non tenetur uitare ticium, licet præſumat eum excommunicatum, non autem denuntiatum, ſed bene poſt denuntiationem.

61 Qui notorie Venetijs eſt excommunicatus, & publicatus, ſi eum inuenio Genuæ, non teneor illum uitare in publico, cum ibi ſit occultus, ſed bene in priuato, quia maior eſt ratio de iſto, quàm de eo, qui nullibi eſt notorie excommunicatus. ſecus ſi poſſem probare ſufficienter per teſtes, uel inſtrumenta, ipſum fore excommunicatum, ſecundum Veruer. & ſum. confe.

62 Si ſcio. A. anno elapſo fuiſſe denuntiatum, nunc autē neſcio an fuerit abſolutus, non teneor ipſum uitare, ſi cognoſco ipſum uirum timoratum, uel alias ſeruantem excommunicationem, nunc autem non: ar. in. c. ex parte, de offi. or. alias debet euitari, donec probabiliter conſtiterit de eius abſolutione, per regulam, ſemel, de re. iu. li. vj.

63 Qui intrat domum excommunicati accipiendo aliquid, cōfidens de illo, quòd gratum habebit, quando ſciuerit, incidit in minorem, quia quodammodo contrahit cum eo, ſecus ſi non credit ipſum habere gratum, tunc enim non incidit, ſed furtum committit, quia rem alienā tractat inuito domino.

64 Vt autem excommunicationes, quę multę ſunt facilius poſſint inueniri, infra ponemus canones excommunicationum breuiori modo, & meliori ordine, quo ſit poſsibile, quamuis non credam omnes poſſe comprehendere, & primo ponemus tabulam, ſiue rubricam, deinde ſigillatim excommunicationes per ordinem, incipientes a papalibus, & inde alias ſequendo, earum materiā quā breuius potero perſtringam.

Ordo excommunicationum.

Prima, Contra percutientes clericos.
2. Contra inſectatores cardinalium.
3. Contra aggredientes epiſcopum.
4 Contra inuadentes romipetas.
5 Contra percutientes in curia.
6 Contra offendentes litigantes in Romana curia.
7 Contra impedientes ne obediatur literis papæ.
8 Contra remouentes ſe ab obedientia papæ.
9 Contra hæreticos.
10 Contra non obedientes inquiſitoribus cum ſex alijs annexis.
11 Contra exigentes pedagia, & gabellas.
12 Contra falſarios.
13 Contra pyratas.
14 Contra portantes arma ſaracenis, & merces Alexandriæ.
15 Contra impedientes uictualia romanæ curiæ.
16 Contra inuadentes terras eccleſiæ.
17 Contra inquiſitores ſi odio, uel amore procedant, &c.
18 Contra aſſerentes Ro. eccleſiam non eſſe caput.
19 Contra impedientes executionem literarũ apoſtolicarum.
20 Contra inquiſitores, uel eorum uicarios extorquentes pecunias.
21 Contra impedientes ſe. apo. in cognitione cauſarum.
22 Contra fractores locorum ſacrorum.
23 Contra incendiarios.
24 Contra participantes in diuinis excommunicatis a papa.
25 Contra participantes in crimine.
26 Contra eligentes ſenatorem.
27 Contra impugnantes literas papæ electi.
28 Contra appellantes ad futurum concilium.
29 Contra non ſeruantes conſtitutionem Iulij ſecundi, de electione papæ.
30 Contra grauantes eos, qui tulerunt ſententiam excommunicationis, &c.
31 Contra ſtatuentes contra libertatem eccleſiaſticam.
32 Contra concedentes repreſalias.

33 Contra ſubmittentes bona eccleſiæ laicis.
34 Contra grauantes nolentes eligere.
35 Contra impedientes litigare.
36 Contra mandantes ne uendantur eccleſiaſticis.
37 Contra occupantes bona eccleſiarum uacantium.
38 Contra imponentes angarias eccleſiaſticis perſonis.
39 Contra cogentes reuocare ſententias.
40 Contra cogentes celebrare in loco interdicto.
41 Contra impedientes ſequeſtrationem fructuum eccleſiaſticorum.
42 Contra impedientes uiſitatores monialium.
43 Contra ſepelientes hæreticos.
44 Contra ſepelientes tempore interdicti, uel excommunicatos, &c.
45 Contra contrahentes in gradibus prohibitis affinitatis, & conſanguinitatis, alijsque.
46 Contra religioſos uſurpantes decimas.
47 Contra inducentes eligere ſepulturam.
48 Contra religioſos exeuntes ut audiant phiſicam.
49 Contra abſoluentes excommunicatos, uel miniſtrantes ſacramenta.
50 Contra retrahentes a ſolutione decimarum.
51 Contra non facientes conſcientiam de decimis.
52 Contra non ſeruantes interdictum.
53 Contra dimittentes habitũ, euntes ad ſtudia,& magiſtros.
54 Contra monachos intrantes curiam.
55 Contra monachos tenentes arma.
56 Contra uſurpantes præſulatum.
57 Contra non præſentantes ſe poſt abſolutionem.
58 Contra non exenterantes corpora mortuorum.
59 Contra ſimoniacos in ordine uel beneficio.
60 Contra ſimoniacos pro ingreſſu religionis.
61 Contra tranſeuntes ad alios ordines.
62 Contra alienantes bona eccleſiæ.
63 Contra impugnantes literas papæ.
64 Contra facientes libellos in fratres, & multa alia.
65 Contra intrantes monaſteria ordinis prędicatorum & ſanctæ Claræ.
66 Contra detinentes apoſtatas.

67 Contra minores recipiẽtes fratres prædicatores ad habitũ.
68 Contra artiſtas Pariſieñ. &c.
69 Contra accedentes ad ſepulchrum Chriſti.
70 Contra conſpirantes in perſonam papæ.
71 Contra prædicantes de peccato originali, &c.
72 Contra impedientes legatos apoſtolicos.
73 Contra officiales papæ accipientes munera cum iudicant.
74 Contra impugnantes montem pietatis.
75 Contra impreſſores librorum ſine licentia, & reuelantes dicta in conciſtorio.
76 Contra prædicantes falſa miracula.
77 Contra interficientes per aſſaſsinos.
78 Contra ſpoliantes naufragantes.
79 Contra facientes ſolui uſuras.
80 Contra locantes domos uſurarijs, & non expellentes.
81 Contra non ſeruantes ſeruanda in electione papæ.
82 Contra mittentes nuntios cardinalibus, in conclaui exiſtentibus.
83 Contra mendicantes, loca de nouo accipientes.
84 Contra fingentes caſum, ut iudex mittat pro muliere, &c.
85 Contra conſeruatores ſi ſe intromittant ultra id quod poſſunt.
86 Contra ſacerdotes facientes officium uicecomitis.
87 Contra abſoluentes in caſibus contra ſextinam.
88 Contra dirigentes moniales in electionibus.
89 Contra principes non facientes iuſtitiam clericis.
90 Contra inuenientes nouam religionem.
91 Contra doctores cõducentes domos ſine licẽtia, Bononiæ.
92 Contra tenentes ordinationes octauiani, &c.
93 Contra electum tantum a tertia parte cardinalium, ſi ſe pro papa geſſerit.
94 Contra perſeuerantes in ſecta fraticellorum biginarũ, &c.
95 Contra inquiſitores procedentes contra minores, & ecõtra.

EXcommunicationes plures particulares à põtificibus, & diuerſis prælatis diuerſarũ diocęſum, eccleſiarum, & religionum, ſunt factæ quas referre neminem poſſe arbitror, Aliæ enim ſunt in ordine fratrum prædicatorum, aliæ minorum, aliæ monachorum, aliæ in diocęſi Mediolaneñ. aliæ in alijs. Curet ergo cõfeſſor ſcire locorum, & religionum in quibus

eſt cenſuras prout melius poteſt, quoniam hic, quæ in iure communi,& in quibuſdam extrauagantibus reperiuntur colligi, licet forte ſint aliæ,quæ ad manus noſtras non uenere, & quæ in uiridi obſeruantia non ſunt. Sit inſuper cautus ne abſoluendo à quibus non poteſt,ſe, & pœnitenté illaqueet. Bene etiam canones inſpiciat, ne excommunicatos iudicet, qui ſine dolo,temeritate,aut præſumptione contra canones materialiter commiſerunt. Nam in pœnis ſtricte interpretatio fieri debet. Propterea cum per ſe neſcit,peritos conſulat, Accedendum igitur nũc eſt ad cuiuslibet excommunicationis declarationem, iuxta ſcripti canonis interpretationem, in qua non multum me à Reuerendiſsimo Caie.elongabo, quoniam ipſum circa hoc negotium ualde diligentem & ſolertiſsimum reperi, cum omnia fere canonum uerba ſcrupuloſe examinet.

1 EXcommunicatio.i. una habetur.c.ſi quis.xvij. q. iiij. & eſt Inno.ij.ſi quis ſuadente diabolo,huius ſacrilegij uitiũ, uel crimen incurrerit, quòd in clericum, uel in monachum manus uiolentas iniecerit. Anathematis uinculo ſubijciatur, & nullus epiſcoporum præſumat illum abſoluere, niſi mortis urgente periculo,&c. Not.quia canon eſt uniuerſalis, compræhendens omnes doli capaces. Not.quod per manũ uiolentam,uenit non ſolum quęcunque percuſsio,ſed pulueris, luti, aquæ, ſputi, & huiuſmodi iniectio, uiolenta acceptio rei cuiuſcunque de manu eius, captio, detentio,carcer, non autem præceptum exilij,uel confinationis,quia hæc uiolentia præcepti eſt exterior.

2 Per inferentem manum uiolentam intellige,non ſolum executorem,ſed mandantem,conſulentem,auxiliantem, fauentem,conſentientem,& ratum habentem factũ nomine ſuo, & potentem impedire cum debet,& non obuiantem.c.quante,de ſen.ex. ſi tamen ex intentione nolunt, cum ſine eorum periculo poſsint. Tales enim dicuntur conſentire,etiã quòd non ſint officiales. Violentas. Si quis acciperet furtiue aliquid,quod eſt in manu,uel circa clericũ, ut burſam, uel cingulum,&c.non incidit,quia uiolentiam non infert.Item uiolentam,ideſt iniurioſa. Nam ſi quis ſeipſum uerberaret, uel ab alio uerberari permitteret,quamuis non eſſet manus uiolenta,eſſet tamen iniurioſa, & ſic tam ipſe, quàm uerberans

incideret. Vnde ſi monialis procurans aborſum per inciſionem uenæ, uel alio modo, licet hæc manus ſit uiolenta naturæ, non tamen iniurioſa ſtatui eccleſiaſtico, nec uiolenta perſonæ, ideo non incidit. Item manus uiolenta, quę abſlute eſt iuſta, poteſt eſſe ſacrilega, quia contra ius, ut ſi clericus malus, & homicida, percutiatur a laico, ſacrilegium eſt, quia hoc iure prohibetur, licet talis maius malum iuſte mereatur. c. uniuerſitatis, de ſenten. excommu. tales ergo percutientes clericum, etiam zelo iuſtitiæ, incidunt.

3 Permittitur tamen laico officiali clericum inuentum in crimine patrato, uel patrando, capere, præſentandum quam citius ſuo prælato. Permittitur etiam cuicunque poſſe uiolenter res ſibi ſublatas a clerico accipere, dum eſt in uia aſportandi, antequam ad alia diuertat, & ſit quaſi inquieta poſſeſſione. Similiter licet creditori clericum debitorem fugientē capere, uel fugam parantem detinere, præſentandum ſuo prælato, quia hoc non ad iniuriam, ſed ad iuſtitiam tendit, & in iure non prohibetur.

4 Item percutiens clericum inuentum turpiter operantē cum uxore, matre, filia, uel ſorore, non incidit, licet mortaliter peccet. c. ſi uero, de ſen. ex. niſi adſit dolus, ut quia uir conſenſit uxori ad percutiendum clericum. Item quando percutitur clericus ab eo, qui habet poteſtatem, non ex odio, uel uindicta, ſed cauſa correctionis diſcrete, non incurrit, ut ſi prælati ſubditos uerberant, uel detinent, magiſter diſcipulum clericum, pater filium, & ſenes pueros, &c.

5 Item non incidit quis, ſi percutit defendēdo ſe, ſua, aut alios, quia licet uim ui repellere, cum moderamine, &c. etiā ſi poſſet fugere, quando fuga eſſet ſibi ignominioſa. Similiter ſi mulier, uel puer impetatur a clerico, & defendendo honorem ne uioletur percutit, mordet, &c. clericum, non incidit, quia ſi pro rebus hoc licet, multo magis pro honore.

6 Item percutiens clericum in primo motu iræ, non aduertens quid faciat, ex ſubita paſsione, & ſine deliberatione, non incidit, quia actus eſt imperfectus, nec etiam mortaliter peccat, ideo non eſt ſuadente diabolo, & idem dicas quando exceditur modus in defenſione non ex deliberatione, ſed ex iræ impetu, uel in correctione.

7 Item quando percuſsio eſt ita leuis, quòd ſi eſſet in laicum

non conſtitueret peccatum mortale, non eſt locus huic pœnæ,quia non eſt ſacrilegium completum, ut hic ſupponitur. Item ſi non adeſt intentio percutiendi iniurioſe, etiã quòd fiat grauis percuſsio, non eſt locus pœnæ, ut cum ignoranter clericus percutitur, niſi ignorantia eſſet culpabilis, uel cũ arcetur turba aliquis grauiter percutitur præter intentionẽ, ex aliquo caſu. Ex hoc multos caſus ſolues, ut cum quis inuaſus ab inimico ui enſem a clerico aufert,ut ſe defendat,nõ ad iniuriandum clerico, & huiuſmodi.

In clericum,appellatione clerici, uel monachi, ueniunt omnes habentes ordines,etiã primam tonſuram,omnes utriuſque ſexus profeſsi religionem aliquam approbatam,nouitij, & conuerſi earundem religionum, hoc eſt, hi qui ſe, & ſua, mutato habitu alicui religioni perpetuo dedicauerunt, niſi tales fuerint priuilegio clericali priuati,uel degradati,& ſecũdum quoſdam hæretici,bigami,uel coniugati ſine habitu,& tonſura, & apoſtatæ, ſeu uacantes ſæuis enormitatibus. Illi de tertio habitu alicuius religionis,& Ieſuati,non ueniũt de iure,nomine clerici, nec gaudent hoc priuilegio, niſi ex ſpeciali conceſsione habeant. Inſpicienda ergo eſſent ſingulorũ priuilegia. Hæc quaſi omnia ex Caie. in ſumma ibi, ſed pro regula generali ſit tibi, quòd omnes qui obligantur ad ſeruiendum Deo perpetuo, in ſeruitio eccleſiæ, ut poſsint uere dici perfecte oblati,gaudent hoc priuilegio,alias non,ſecundum Pa.in.c. nullus,de foro comp.

9 Nullus epiſcoporũ,&c. Reſeruatur papæ. Primo,ex qualitate facti,uidelicet ſi percuſsio ſit grauis,uel enormis,papa,uel legatus de latere abſoluit. Si leuis, epiſcopus. Declarabit autem epiſcopus an ſit leuis,uel ne. Et grauis iudicatur primo, ex magnitudine facti, ut eſſet mutilatio membri, uel graue uulnus requirens medicinam cirugiæ, &c. uel ubi eſt abundans effuſio ſanguinis. Secundo,ex perſona læſa,ut ſi epiſcopus,uel prælatus percutitur,etiam quòd ſimpliciter percuſsio ſit leuis,tamen grauis iudicatur. Tertio,ex perſona lędente, ut ſi laicus officialis authoritatiue percutiat clericũ. Quarto, ex ſcandalo,ut ſi regularis clericum ſecularẽ percutiat. Quinto, ex irreuerentia, ut ſi percutiatur ſacerdos indutus ſacris ueſtibus, uel percuſsio fiat coram prælato. Sexto,ex loco publico,ut ſit in platea,uel in eccleſia. Septimo, ex loco uulne-

ris,ut ſi uulnus fiat in oculo. Octauo,ex tempore,ut ſi tempore magnæ feſtiuitatis. Nono,ex qualitate perſonarũ, quia exceſſus puerorum infra annos pubertatis, & mulierum, ab epiſcopo poſſunt abſolui ſemper,& religioſorum in clauſtro ſeinuicem percutientium, & ad religionem tranſeuntium,ni ſi difficilis,& enormis fuerit exceſſus. c.cum illorum, de ſen. ex. Qui etiam ſi iuris non ſunt,ut ſerui, filijfamilias, & huiuſmodi,poſſunt abſolui ab epiſcopis in duobus, primo, ſi deliquerunt in fraudem,ut.ſ.ſe ſubtraherent ab obſequio dominorum eundo ad papam, ſecundo,ſi domini propter hoc ſine ſua culpa graue damnum incurrerent,niſi exceſſus ſit talis, quòd ad tollendum ſcandalum, & ad aliorum exemplũ, debeant ad ſed.ap.mitti.

10 Ex impedimento interueniente,poſſunt abſolui citra papam. Primo,in mortis articulo. Secundo, impediti ex infirmitate, uel impotentia corporali,ut ſenes communiter, habentes capitales inimicitias, qui ſunt inopes, & quicũque impediti ne poſsint ſe præſentare papæ ,uel delegato, poſſunt per epiſcopum abſolui. Cum hac moderatione. Primo, ut læſis ſatisfaciant. Secundo,ut iurent ceſſante impedimento ſe præſentare ſed.ap.& parere illius mandato. Si autem ſint magni domini ſecundum iuris diſpoſitionem, prius exceſſus ſe. ap. ſignificabitur, & ſecundum illius determinationem fiet , niſi periculum ſit in mora. Hæc quaſi omnia iuxta determinationem Caie.ubi ſupra , ſunt dicta prætermiſsis ob breuitatem tot capitulis, & allegationibus quæ citari potuiſſent.

11 Perſonæ priuilegiatæ, ſecundum Pa.in. c.cum illorũ, de ſen. ex.ſunt.xvij.quæ continentur in his uerſibus.Regula,mors, ſexus,hoſtis,puer,officialis,delicioſus,inops,æger,ſenex, atque ſodalis. Ianitor,aſtrictus,dubius,cauſæ. Leuis ictus,debilis abſolui ſine ſummo antiſtite poſſunt. Regula.i. religioſi: per.d.c.cum illorum.Mors ideſt mortis in articulo: per.c. non dubiũ,eo.ti. Sexus ideſt mulieres.per.d.c.mulieres. Dubius,per.d.c. cum deſideres.Cauſæ,ſcilicet iuſtæ ad non eundũ:per.c.quòd de his. Hoſtis:p.c.de cætero,eo.ti.puer: per.c. primum eo.ti.officialis : per.c. Si uero,el.i.eo.ti. Delicioſus, per ca.d.mulieres. Inops : per.c. quòd de his eo. Aeger , ibidẽ. Sodalis : per.c.quoniam, de ui.& ho.cle.Ianitor,per.d.c. ſi uero. Aſtrictus alterius poteſtati, per. d.c. mulieres.Leuis ictus:

ictus: per.c.peruenit, eo.ti. Debilis: per.c.ea noſcitur, eo.ti.

12 Perſequens iniurioſe clericum, ſi ipſe fugiendo proijciat ſe in aquam, ut euadat mortem, & ſubmergatur, uel cadens grauiter offendatur, incidit in canonem: uiolentiam enim iniurioſe ei infert. Secus quando non animo iniuriandi, & clericus cadit ſine percuſſione, ſecundũ Veruer. Qui uero proicit lapidem animo percutiendi clericum, non tamen illum tangit, non incidit ſecundum Hoſt. & Io.an.in.c. perpetuæ, de elec. li.vi. quia licet attentauerit, non tamen ad actum conſumatum peruenit: etiam ſi tangat, non tamen uim, uel læſionem infert, ſecundum Pa.in.c.cum in cunctis, de elec.§.clerici ſane ubi dicit, quòd cum pœna apponitur à iure ipſo facto, propter aliquod delictum nunquam eſt locus illi pœnæ, niſi illud delictum ſit conſumatum, licet ſit inchoatum.

13 Accipiens clericum per corrigiam, caputium, uel capillos animo iniuriandi, & dicens, ſi non eſſes clericus percuterẽ te, &c. incidit ſecundum Veruer. eſt enim inferens uiolentiam, & iniuriandi animum habet.

EXcommunicatio.ii. ponitur in. vi. de pœnis. c. fœlicis. Si quis in hoc ſacrilegii genus irrepſerit, qui ſanctæ Romanę Eccleſiæ Cardinales hoſtiliter fuerit inſecutus, uel percuſſerit, uel cœperit, uel ſocius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut conſilium dederit, uel fauorem, aut poſtea receptauerit, uel defenſauerit ſcienter eundẽ, ſicut criminis læſæ maieſtatis reus, perpetuo ſit infamis. (Et infra) ex inſecutione prædicta, ſicut ex iniectione manuum uiolenta, ipſo facto, ſententiam excommunicationis quis incurrat, tam ipſe inſecutor, quam alii ſupradicti tanti mali participes. Nec ab alio, quam a Ro.pon. poſſit abſolutionis beneficium obtinere, niſi in mortis articulo. Si princeps, ſenator, conſul, poteſtas, uel alius dominus, ſiue rector, contra præſumptores prædictos præſentis conſtitutionis tenorem non fecerit obſeruari, tam ipſe, quàm officialis eius, infra menſem poſtquam res ad eorum notitiam uenerit, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Horum abſolutio eſt papalis, quo ad primum canonem, de inſectatoribus, &c. quo ad ſecundum, de non facientibus obſeruari, eſt epiſcopalis. Simili pœna plectendi ſunt faciẽtes prædicta clericis, & religioſis familiæ papæ, uel cardinaliũ. Nota de man-

dante,hic,& alibi,quòd nunquam eſt excommunicatus ſi nõ ſequatur effectus, niſi i uno caſu,qui ponitur in.yi.de homi. c.pro humani,uidelicet mandans Chriſtianum per aſſaſinos interfici,etiam quòd non ſequatur effectus, eſt excommunicatus ſecundum ueriorem opinionem,ut tenet ibi gl. Rurſus no.quòd dantes conſilium,auxilium,&c. nudum, quod nihil ad maleficium operantur,uel adiiciunt, tunc non incurrunt,per tex.d.c.fœlicis,& per gl.in cle.i.de pæ.ſecus quando doloſe ad actum aliquid operantur,per.d. tex. & gl. tunc enim ſunt communicantes in crimine, ideo pari pœna debent puniri:de offi.delega.c.i.

EXcommunicatio.iii.ponitur in cle.i.de pœ.ubi ſic dicitur. Siquis ſuadente diabolo in hoc genus ſacrilegii proruperit,quòd quemuis iniurioſe,uel temere pontificem (intellige conſecratum)percuſſerit,acceperit,ſeu bannierit,uel hoc fieri mandauerit,aut facta ab aliis rata habuerit,uel ſocius in his fuerit facientis,aut conſilium in his dederit,uel fauorem,ſeu ſcienter defenſauerit eundem,in illis caſibus de prædictis in quibus excommunicationem per iam æditos canones non ſubiret,ſit huius noſtræ conſtitutionis authoritate, anathematis mucrone percuſſus,ac non queat niſi per ſummũ pontificem(præterquam in mortis articulo)abſolui.Poteſtas uero,conſiliarii,baliui,ſcabini,aduocati,rectores, conſules, & officiales ciuitatis,quæ in epiſcopum ſuum commiſſerint aliquid prædictorum,in præmiſſis culpabiles exiſtentes, ſimiliter excommunicationis ſẽtẽtiæ a qua (niſi ut præmittitur) ualeant beneficium abſolutionis obtinere,ſint ſubiecti. Eſt papalis. Præter iſtum canonem,eſt alius canon in cœna domini,ita loquens. Excommunicamus, & anathematizamus omnes temere mutilantes,uulnerantes,interficientes,capientes,incarcerantes,& detinentes patriarchas, archiepiſcopos, epiſcopos,eorumque mandatores. Et hæc eſt etiam papalis, ſicut cæteræ,quæ ſunt in cœna domini. Not.quòd tunc ciuitas dicitur culpabilis,ut debeat puniri,uel interdicto,uel alia pœna ſecundũ Pa.in.c.dilectus,el.ii.de ſimo.poſt Bar. quando prius fuit deliberatum in ipſa uniuerſitate pulſata campana,& aliis requiſitis ad congregationem uniuerſitatis. Vnde ſi omnes homines ciuitatis certum delictum committerent, & inſurgerent,non diceretur factum per uniuerſitatem, ſed

per ſingulos de uniuerſitate, etiam ſi facerent pulſari campanam, & leuari uexillū uniuerſitatis, oportet enim prius, quòd fiat deliberatio in uniuerſitate. Ex quo patet etiam, quòd omnia iſta requiruntur, ad hoc, quòd ciuitas, uel populus dicatur rebellis, ut poſſit in prædam concedi.

EXcommunicatio.iiii. contra inuadentes romipetas, & eſt in cœna domini, ubi dicitur ſic. Excōmunicamus, & anathematizamus omnes mutilantes, uulnerantes, & interficientes, ſeu capientes, & detinentes, ſeu depredantes romipetas, & peregrinos ad urbem cauſa deuotionis, ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, uel recedentes ab ipſa, & in his dantes auxilium, conſilium, uel fauorem. Et eſt papalis, & tenet etiam ſi curia papæ ibi non ſit, quia cauſa huius eſt deuotio. Not. quòd capiens euntem Romam non cauſa deuotionis, uel peregrinationis, non incidit, neque capiens habitantem Romæ, etiam quòd cauſa deuotionis illuc fuerit peregrinatus. Aliud eſt enim habitare, & aliud morari.

EXcommunicatio.v in cœna, contra percutientes in curia, ubi excommunicantur omnes qui non habentes iuriſditionem ordinariam, uel delegatam, morantes in curia (ubicunque ſit, ſiue Romæ, ſiue alibi) temeritate propria, capiūt, ſpoliant, detinent, aut ex propoſito deliberato, uerberare, mutilare, uel interficere præſumunt, & qui talia fieri mandant, ſeu faciunt. Not. quòd ſi quis ex ira, uel rixa, aliquem occidat in curia, non incidit in hunc canonem, quia non eſt ex propoſito deliberato, licet peccet mortaliter. Hęc etiā eſt papalis.

EXcommunicatio.vi. in cœna, contra offendentes litigantes in Romana curia, ubi dicitur. Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per ſe, uel alium, ſeu alios quaſcunque perſonas eccleſiaſticas, uel ſæculares, ad Romanam curiam ſuper ſuis cauſis, & negotiis recurrentes, illaque in eadem curia proſequentes, aut procurantes, negotiorūque geſtores, aduocatos, uel procuratores ipſorum, uel etiam auditores, ſeu iudices ſuper dictis cauſis, ſeu negotiis deputatos, occaſione cauſarum, uel negotiorum huiuſmodi uerberant, mutilant, uel occidunt, ſeu bonis ſpoliant. Vel qui per ſe uel alium, ſeu alios, directe, uel indirecte prædicta exequi, uel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxilium, uel fauorē præſtare non uerentur, cuiuſcunque præeminentiæ, dignita-

tis,&c. fuerint. Etiam eſt papalis. Not. quòd ſi alia ex cauſa quàm hic exprimatur prædicta agerent, non incurrerent ſententiam.

EXcommunicatio.vii.in proceſſu curiæ, contra omnes illos,qui ne pareatur literis,aut mandatis apoſtolicis,uel legatorum,uel nuntiorum,uel iudicum delegatorum, eorundem gratiam,uel iuſtitiam concernentibus,decretiſque ſuper eis,& re iudicata,ſeu proceſſibus executoribus, non habito prius eorum beneplacito,& aſſenſu,ne ue tabelliones, & notarii,ſuper huiuſmodi literis,& proceſſibus executoribus,inſtrumenta,ſeu acta conficere,aut cõfecta parti cuius intereſt tradere,ſub grauiſſimis pœnis prohibere,ſtatuere,ſeu mandare præſumunt:& contra dantes conſilium, auxilium, ſeu fauorem,qui ue iuriſditiones,fructus, redditus, & prouentus ad eccleſiaſticas perſonas, ratione eccleſiarum, monaſteriorum,& aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum per eas obtẽtorum pertinentes,uſurpant,uel arripiunt, ſeu quauis occaſione,uel cauſa abſque Romano pontifice expreſſa licentia ſequeſtrant,uel qui per ſe,uel alium,ſeu alios,directe, uel indirecte prædicta exequi,uel procurare, aut eiſdem cõſilium, auxilium,ſeu fauorem præſtare non uerentur, cuiuſcunque præeminentiæ,dignitatis,&c.fuerint.Eſt papalis.

EXcommunicatio.viii. in proceſſu cœnæ, contra omnes, qui ſe ab obedientia Romani pontifices,pertinaciter ſubtrahere,uel quomodolibet recedere præſumunt,& cõtra dantes conſilium,auxilium,&c.Et eſt papalis. Materia huius canonis eſt ſciſma.

EXcommunicatio.ix.Honorii.iiii.de ſen.ex.c.nouerit, & in proceſſu cœnæ.Excommunicamus omnes hereticos utriuſque ſexus,quocunque nomine cenſeantur, & fautores, & receptatores,& defenſores eorum.Item ex proceſſu. Excommunicamus omnes hereticos,gazaros, patarenos, pauperes de Lugduno,arnaldiſtas, ſperoniſtas, paſſagerios, unicleſiſtas,ſeu uſitas,fraticellos de opinione nuncupatos, nec nõ Martini Lutheri hereſim ſequentes,ipſiſque Martino quo minus puniri poſſit quomodolibet fauentes,& quoslibet hereticos alios,quocunque nomine cenſeantur,ac omnes fautores,&c.Eſt papalis.Not.quòd fauere heretico,uel eum defenſare,intelligitur inquantum hereticus,quia qui in alio defen

dit,non incidit in hunc canonem.Not.etiam quòd hereticus hic propriæ accipitur,qui pertinaciter,perſeueranter,& malitioſe dubitat de his,quæ pertinent ad fidem,ſecundum Feli. non ſolum in mente,ſed cum aliquo actu exteriori, ſiue manifeſto,ſiue oino occulto,ſecūdū Tho.quia eccleſia nō ligat quę sūt i mēte tātū,ſed quę foris ſunt,etiā quòd ſint occulta.

EXcommunicatio.x.ponitur extra de hereticis in. vi. c. ut inquiſitionis,ubi multæ perſone excommunicantur, uidelicet omnes poteſtates,domini temporales, rectores, quibuſcunque dignitatibus,uel officiis, & nominibus cenſeantur,& eorum officiales,baliui,qui dioceſanis, uel epiſcopis, uel inquiſitoribus hereticæ prauitatis non obediunt in hereticorum,uel ipſorum credentium,uel defenſorum, receptatorum,fautorum inueſtigatione,captione, & cuſtodia diligenti,cum ab eis fuerint requiſiti. Octo hic feruntur excommunicationes. Prima contra prædictos ſi non obediunt in inueſtigatione,captione,cuſtodia, prædictorum hereticorum, & aliorum defenſorum,&c. Secunda in omnes prædictos rectores,& officiales,ſi prædictas perſonas peſtiferas non duxerint,uel duci fecerint ſine mora,poſtquam fuerint requiſiti,in poteſtatem,ſeu carcerem epiſcoporum, ſeu inquiſitorū, uel ad quem alium locū,de quo ipſi,uel aliquis ex ipſis mandauerint,infra eorum dominorum, uel rectorum diſtrictū, ubi per uiros catholicos,a prælatis,epiſcopis,uel inquiſitoribus,uel eorundem aliquo deputatos, ſub arcta cuſtodia, & diligenti teneantur,donec eorum negotium per iudicium eccleſiæ terminetur. Tertio,omnes ſupra dicti rectores, & officiales eorum,& nuntii,ſi de hereſi ab epiſcopis, uel inquiſitoribus condēnatos,& eorum brachio derelictos, non ſtatim cœperint,indilate animaduerſione debita puniendos,nō obſtantibus appellationibus ipſorum prædictorum,ſunt excōmunicati. Quarto,omnes ſupradicti rectores, & officiales,ſi captos pro crimine hereſis abſque dictorum epiſcoporum, ſeu inquiſitorum,aut ſaltem alterius eorum licentia,uel mandato a captione,uel carcere liberauerint, ſimili innodantur cenſura. Quinto,omnes prædicti rectores,ipſorumque officiales. Si de crimine hereſis(cum mere ſit eccleſiaſticum) cognouerint quoquomodo,uel indicauerint, excommunicantur. Sexto,omnes ſupradicti,ſi executionem pro huiuſmodi

crimine à dioceſanis; uel inquiſitore, iniunctam prompte prout ſuum ſpectat ad officium facere detractent, uel ſi dioceſani, uel inquiſitoris iudicium, ſententiam, ſeu proceſſum, directe, uel indirecte impedire præſumant, excommunicatione ſimili ligantur. Septimo, omnes ſupradicti, qui pręfato fidei negotio, epiſcopo, uel inquiſitori incumbenti ſe opponere præſumpſerit, uel ipſum aliqualiter impedire. Octauo, omnes etiam alii, ſunt excommunicati, ſi faciunt prædicta, ut faueant hereticis, uel auxilientur, aut defendant, aliâs eſt epiſcopalis, ſecundum Cai. quantum eſt ex iſto canone, ſed per proceſſum cœnæ eſt papalis.

EXcommunicatio. xi. de cen. li. vi. c. quanquam, nunc uero in proceſſu curiæ, contra exigentes (ſcilicet coacte) per ſe, uel per alium, pedagia, uel gabellas, à perſonis eccleſiaſticis, pro rebus ſuis, uel eccleſiarum, quas non negotiationis cauſa deferunt, ipſo facto ſunt excommunicati. Canon talis eſt. Conſtitutionem fe. re. Alex. papæ. iiii. prędeceſſoris noſtri, qui ſtatuit eccleſias, & perſonas eccleſiaſticas, ad pedagia, & guidagia non teneri, nec ad exhibendum ad ſoluendum talia pro rebus ſuis propriis, quas non cauſa negotiandi deferũt, uel deferri faciunt, ſeu tranſmittunt, uolentes propter multorum inſolentiam, & abuſum, pœnæ adminiculo adiuuare, adiiciendo diſtrictius inhibemus (contraria conſuetudine quoruncunque non obſtãte) ut nec collegium, nec uniuerſitas, nec aliqua etiam ſingularis perſona, præfatis perſonis, ſeu eccleſiis pro perſonis ipſis, aut rebus prædictis, talia exigat, uel extorqueat per ſe, uel per alium ſuo nomine, uel etiã alieno, aut eas ad huiuſmodi perſoluenda compellat. Qui uerò contrafecerint, ſi perſonæ fuerint ſingulares, excommunicationis, ſi autem collegium, uel uniuerſitas ciuitatis, caſtri, ſeu loci alterius cuiuſcunque, ipſa ciuitas, caſtrum, uel locus, interdicti ſententiam ipſo facto incurrant, nec ab excommunicatione huiuſmodi abſolutionem, uel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenariæ reſtituerint, & de trãſgreſſione ſatisfecerint competenter. Not. nomine pedagiorũ intelliguntur uectigalia pro tranſitu, ſiue paſſu infra, gabella §. ii. Si quis autem petat non tanquam debitum, ſed rogando, & non aliquomodo cogit, non incidit ſecundum Pa. in cle. quoniam, de immu. ec. Et hæc cenſura erat epiſcopalis.

Nunc uerò eſt in præceſſu cœnæ,ubi dicitur,quòd nō ſolum exigentes prohibita,ſed etiam noua imponentes ligantur.Sic enim inquit.Excommunicamus omnes,qui in terris ſuis noua pedagia imponunt,uel prohibita exigunt. Augentes etiā pedagia,& huiuſmodi, ſecundum quoſdam hanc cenſuram uidetur incurrere,quia augere,& de nouo ponere, par ratio cenſetur,ut in.c.prohibemus,de cen.uerum alii ſanius oppoſitum tenent,quod teſtui quadrare uidetur. Not.quòd ſi negotiationis cauſa deferunt tenentur, & exigentes, cenſuram non incurrunt. Item,& coloni eorum, de his quæ colligunt in terris clericorum,tenentur ſoluere pro parte ſua, ſecūdum Car.poſt Feli.Quando autem uniuerſitas dicatur delinquere,ut merito huic interdicto ſupradicto ſupponi queat.Vide ſupra excommunicatio.iii.

Excommunicatio.xii.Inno.iii.de cri.ſal.c.ad falſariorum,& c.dura.Contra falſarios literarum apoſtolicarum, qui per ſe,uel per alium,uitium falſitatis exercet, cum defenſoribus, & fautoribus ſuis.Not.ſubreticiæ litere, falſæ non dicuntur. Item non comprehenduntur hic utentes falſis,ſed exercentes falſas. Secundo,ſubiungitur alius canon contra laicos utentes literis apoſtolicis falſis,non contra clericos,quia alia pœna,pro hoc crimine plectuntur,ſcilicet priuationis ab officiis & beneficiis,ſecundum Pa.ibidem. Neutra harum excommunicationum ſecundum ius antiquum ſeruatur papę. Tamen quia eſt in proceſſu cœnæ,nunc reſeruatur prima,quę prima etiam extenditur ad bullas,gratias,ſupplicationum ſignaturas,&c.ſecundum Cai.ibi.Et eſt hęc excommunicatio.ii.in.d. c.falſariorum,& intelligitur de utentibus literis ab aliis falſificatis,& eſt epiſcopalis. Aduertendum eſt etiam,quòd abſolutio tenentis literas apoſtolicas falſas poſt.xx.dies,ſi epiſcopus tullit contra tales in communi excommunicationem ſeruatur papæ,per.d.c.dura,non autem tenendo ſimpliciter falſas,dummodo non utatur,non incurrit,cum non falſauerit, niſi per epiſcopum feratur ſententia.Nullus etiam poteſt abradere,corrigere,addere ſaltem unam figuram,nec complere literis apoſtolicis ſine licentia illius,ad quem ſpectat, ſecundum Hoſt.& doc.in.c.ex literis,de fid.inſtru.& Pa. ibi. Vide Ar.flo.iii.par.ti.xxv.c.xvi. aliter ſunt excommunicati, & eſt papalis.

EXcommunicatio. xiii. ex proceſſu curiæ, contra piratas. Excommunicamus, & anathematizamus omnes piratas, curſarios, latrunculos maritimos, & illos præcipue, qui mare noſtrum a monte Argentario uſque ad Terracinam diſcurrere, & nauigantes in illo depredari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis ſuis ſpoliare, præſumpſerunt hactenus, & præſumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxiliũ dantes, conſilium, uel fauorem, & eſt papalis. Si autem aliqui bellando, ſpoliarent, non dicerentur piratæ, ideo non incideret in hunc canonem, ſed tantum illi, qui hoc officium exercent, huc illucque diſcurrentes.

EXcommunicatio. xiiii. de iudæ. & ſara. c. ad liberandum, in extrauaganti Gregorii. Nicolai, & in proceſſu cœnæ. Excõmunicamus, & anathematizamus illos, qui contra Chriſtum & populum Chriſtianum, Saracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum, eos etiam qui galeas eis uendunt, uel naues, quique in piraticis Saracenorum nauibus curam, uel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuslibet aliis aliquid, eis impendunt conſilium, auxiliumque in diſpendiũ terræ ſanctæ, ipſoſque rerum ſuarum priuatione multari, & capientium ſeruos fore cenſemus, &c. Not. quôd deferendo quicquid ſit illud, quo poſſint impugnari Chriſtiani, uel ſe à Chriſtianis tueri infideles, dicta excommunicatio incurritur. Et deferendo merces tempore guerræ, ut patet in. c. quod olim, de iudæ. & ſar. & deferendo omni tempore uictualia, & quaslibet merces in Alexandriam, uel ad alia loca ſaracenorũ terræ Aegypti, ut patet in extrauaganti Cle. v. quę incipit. Multa nimis. Hæc tertia cum prima ſunt papales. Aliqui habent gratiam, ut poſſint portare merces etiam tempore belli, ut dicitur de Genuen. ſunt tamen eorum priuilegia inſpicienda, quomodo ſtant. In cœna domini ſic dicitur. Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Saracenis, Turcis, & aliis Chriſti nominis inimicis, quibus Chriſtianos impugnant. Tempore autẽ guerræ, excommunicati ſunt deferentes quodcunque mercimonium, ut patet in. d. c. olim. Tertia uero excommunicatio, quatenus ab aliis duabus ſeparatur, ſeruatur epiſcopo. Appellatione armorum, ueniunt ſecundum Cai. non ſolum offenſiua, ſed & defenſiua, ex quacũque materia ſint. Per ferrum ue-

ro,& lignamina,præcipuam materiam armorum intellige, & nauium,ac galearum.Et per alia prohibita accipe non ſolum naues,& galeas,ſed quaſcunque ſecundarias proprias materias armorum,galearum,& nauium,ut ſunt ſarciæ,uella, &c. & breuiter quæcunque ad hoc ſunt,ut Chriſtiani impugnentur ex eis. Sic enim proceſſus cœnę explicat. Victualia autem, & communis uſus ,merces, ut panni linei, uel lanei , & alia huiuſmodi , non ueniunt appellatione prohibitorum . Ex quo ſequitur, quôd excommunicatio cœnæ , non extenditur ad deferentes uictualia,& merces communes . Vnde deferentes has merces extra tempus guerræ , non ſunt excommunicati,ſed in tēpore guerræ,aut niſi in Alexandriā,uel partes ægipti deferāt,cū excōmunicatio nō inueniatur contra illos,niſi ubi dictum eſt,& ultra pœnam excommunicationis, eſt alia pœna,ut patet in canone allegato quē bene notabis.

EXcommunicatio.xv.in proceſſu cœnæ. Excōmunicamus, & anathematizamus omnes impediētes, ſeu inuadētes uictualia,ſeu alia ad uſum Romanæ curiæ,neceſſaria adducentes,uel qui ne ad Romanam curiam,ipſa adducantur,uel deferantur impediunt,ſeu perturbant,& qui talia fieri faciunt, uel defendunt,cuiuſcunque fuerint ordinis,præeminentiæ, etc.Eſt papalis.Not.quôd ſi quis non,ut impediat,uel perturbet ea, quæ ad curiam deferenda ſunt , ſed ut conſulat propriæ prouintiæ , uel ciuitati,prohibeat ne quis extrahat frumenta,& alia uictualia de prouincia ſua , propter hoc non incidit in hunc canonem , quia non ex propoſito impedit. Item ſi quis tempore peſtis prohibet ne quiſpiam uadat ad curiam Romanam,reuerſurus,non incidit. Per ſe enim quærit ſalutem patriæ,ſed per accidens ſequitur damnum curiæ, iuxta quod per accidens cenſuræ non intelliguntur.

EXcommunicatio.xvi.in proceſſu cœnæ.Excōmunicamus, & anathematizamus omnes illos qui per ſe, uel alium,ſeu alios,directe, uel indirecte ſub quocunque titulo,uel colore occupant, detinent, uel hoſtiliter deſtruunt , ſeu inuadunt aut occupare,detinere,uel diſcurrere, uel inuadere hoſtiliter præſumunt in totum,uel in partem , almam urbem , regna Siciliæ,ſeu trinacriæ,inſulas Sardiniæ,& Corſicæ, terram citra pharum,patrimonium beati Petri in tuſcia, ducatū Spoletanum, comitatum uenaiſynum , ſabinenſem , Marchiæ

anchonitanæ,maſſæ,trebariæ,romādiolæ,campaniæ,& maritimæ prouincias,ac terras ſpecialis commiſsionis arnulſorum,ciuitateſque noſtras Bononiam,Ferrariam Beneuentū, Peruſium,Auinionem,ciuitatem caſtelli, tudertum, & alias ciuitates,terras,& loca,uel iura,ad ipſam romanam eccleſiā, ſpectantia,&adhærentia, ac fautores, & defenſores eorum, ſeu in his dantes auxilium,conſilium, uel fauorem.Eſt papa Is.No.quòd quando una pars ciuitatis eſt extra, & uult intrare,& alteram expellere,& de facto intrat,quamuis non intendat auferre dominium a papa, quia tamen hoſtiliter inuadunt partem,incidunt in canonem iſtum,ſecundum Cai. ibi,licet ſub colore manendi in domo ſua hoc faciant. Sic liberum eccleſiæ regimen uidetur auferri.

EXcōmunicatio.xvii.contra inquiſitores & inferiores epiſcopis, quibus officium inquiſitionis committitur, ſi odio, gratia,uel amore lucri,uel commodi temporalis obtentu cōtra iuſtitiam, & contra conſcientiam ſuam omiſſerint contra quempiam procedere ubi fuerat procedendum. Epiſcopi uero,& ſuperiores,incurrunt ſuſpenſionem. Et eſt in.c.multorum,in cle.de here.Item excommunicantur prædicti,ſi eodem obtentu prauitatem ipſam hereſis,uel impedimentum ſui officij alicui imponendo præſumpſerint aliquem quoquo modo uexare. Abſolutio reſeruatur papæ, niſi in mortis articulo, & tūc præmiſſa ſatisfactione poteſt abſolui.No. contra iuſtitiam & conſcientiam copulatiue,ſine enim utroque nō incurritur ſententia hæc.Not.quòd dimittentes propter timorem uel ſcandalum,non ſunt excōmunicati,ſecundum gl.quia non odio,nec gratia,nec amore hoc faciunt.

EXcōmunicatio.xviii.c.nulli fas. Contra aſſerentes cōtumaciter eccleſiā Romanā,non eſſe caput omnium eccleſiarum,& non poſſe concedere canones,uel ſibi tanquam capiti non eſſe obediendum,& eſt papalis, cum tales ſint heretici, & ſciſmatici,& conſequenter in proceſſu cœnæ.Qui peccant tranſgrediendo præcepta papæ, etiam ex contemptu, dummodo recognoſcant ipſum pro capite,non incidunt.

EXcōmunicatio.xix.In proceſſu cœnæ,contra omnes illos, qui ſub quibuſcunque pſonis in genere,& in ſpecie,ne aliquas literas apoſtolicas,etiam in forma breuis,tam gratiam, quam iuſtitiam concernentes,& citationes, & executoriales,

quæ a ſede prædicta emanarunt,& pro tempore emanabũt, ſine eorum, uel principium beneplacito, & examine executioni mandent inhibent, ac notarios executores, uel ſubexecutores literarum, monitoriorum, citationum,& inhibitionũ huiuſmodi, capiunt, incarcerant,& detinent, uel capi, uel incarcerari, & detineri faciunt, & qui ex eorum officio, uel ad inſtantiam quorumcunque, perſonas eccleſiaſticas,& capitula, conuentus,& collegia eccleſiarum, quarumcunque coram ſe ad ſuum tribunal, audientiam, cancellariam, conſilium, uel parlamentum trahunt, ac præter iuris communis diſpoſitionem trahi faciunt, uel procurant directe, uel indirecte, quouis quæſito ingenio, uel colore. Hæc eſt papalis, tam eccleſiaſticos, quàm dominos temporales contrafacientes includens.

EXcommunicatio.xx.de here.in cle.nolentes, contra inquiſitores, & uicarios ipſorum, uel epiſcoporum, ſeu capitulorum ſede uacante ſuper hoc deputatos, ſi prætextu inquiſitionis officij quibuſuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorquent, aut ſcienter attentant eccleſiarum bona ob clericorum delictum prædicti occaſione officij, fiſco eccleſiæ applicare, nec abſolui poſſunt præterquam in mortis articulo, donec illis a quibus extorſerint, plene ſatisfecerint de pecunia ſic extorta. Hæc eſt papalis ante ſatisfactionem, ſed poſt epiſcopalis. Not. quòd nomine pecuniæ uenit quodcunque pecunia poteſt extimari, ut frumentum, uinum, panni, etc. Not. etiam quòd ſi quid accipiunt inquiſitores debito modo, uel per uiam muneris, non eſt locus huic pœnæ, quia ad hoc quòd incidant oportet quòd extorqueant, & illicite.

EXcommunicatio.xxi.in proceſſu cœnæ, contra omnes,& ſingulos uicecancellarios,& conſiliarios, ordinarios,& extraordinarios quorumcunque regum, & principum, ac cãcellariorum, conſiliorum, & parlamentorum: necnon procuratores generales eorundem, uel aliorum principum ſecularium, etiam ſi imperiali, regali, ducali, uel alia quacũque præfulgeant dignitate, necnon archiepiſcopos, & epiſcopos, abbates, & commendatarios, eorumque uicarios, & officiales, qui per ſe, uel alium, ſeu alios, quarumcunque exemptionum, uel aliarum gratiarum, & literarum apoſto-

licarum, necnon decimarum, & beneficiales, ac alios ſpirituales, & ſpiritualibus annexas cauſas, ab auditoribus, & commiſſarijs noſtris aduocant, ac executiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, ſequæſtrorum, executorialium, & aliarum literarum apoſtolicarum, tam gratiā, quàm iuſtitiam concernentium, a nobis, necnon a camerario, & præſidentibus cameræ apoſtolicæ, ac auditoribus, & commiſſarijs apoſtolicis in eiſdem cauſis pro tempore emanatarum, illarumque curſum, & audientiam, ac perſonas, capitula, conuentus, & collegia, cauſas ipſas proſequi uolentes authoritate laicali impediunt, & ſe de illarum cognitione tanquam iudices intromittere, ac partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt, ad reuocandum, ſeu reuocari faciendum, citationes, uel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, a cenſuris, & pœnis in illis contentis abſolui ordinant, uel compellunt. Hæc eſt papalis. Aduertendum eſt, quòd .n proceſſu cœnæ domini ſæpe dicto, ſub Adriano.vi. excluduntur excuſationes principium, uel huiuſmodi, qui excuſant ſe dicentes, quòd pontifex tolerat iſta prædicta. Hęc excuſatio non ualet, quia papa poſt omnes cenſuras ſubinfert hæc uerba. Declarantes nihilominus, ac proteſtantes prout tenore præſentium declaramus, ac expreſſe proteſtamur, abſolutionem, hodie, uel alias etiam ſolenniter per nos faciendam, præfatos uicecancellarios, conſiliarios, & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, niſi prius a præmiſsis cum uero propoſito ulterius ſimilia non committendi deſtiterint, non comprehendere, nec illis aliter ſuffragaturam eſſe. Ac inſuper in præmiſsis omnibus, & ſingulis, ac aliis, quibuſcunque iuribus, ſedi apoſtolicæ, ac ſanctæ Romanæ eccleſiæ, undecūque, & quolibet quæſitis, ſeu quærendis per quoſcunque actus contrarios, aut quomodolibet præiudicantes, tacitos, uel expreſſos, a nobis, uel ſede apoſtolica, quolibet factos, aut faciendos, aut quęcunque temporis fluxum, ſeu patientiā, uel tollerantiam noſtram nullatenus quolibet præiudicari debere, aut quomodolibet poſſe, & ſic noſtræ incōmutabilis intentionis ſemper fuiſſe, fore, & eſſe.

EXcommunicatio.xxii.in.c. conqueſtus, de ſen.excōmunica. Contra expoliantes eccleſias cum effractione, uel por-

tarum,uel parietum,uel clauſuræ,aut diſcooperiendo tectũ, uel huiuſmodi. Tales enim ſunt excommunicati,& poſt denuntiationem etiam in communi factam,a papa tantum abſoluuntur. Not. quòd tantum rapiens in eccleſia,uel frangẽs non eſt excommunicatus,ſed faciens utrumque,uel cum furto incendit eccleſiam. Not. etiam quòd hic non infertur ſententia,ſed ſupponitur lata. Sed ubi? In decretis a Lucio papa,in.c.omnes eccleſiæ.xvii.q.iiii.

EXcommunicatio.xxiii.in.c.tua,de ſen.ex. Contra incendiarios locorum eccleſiaſticorum,& religioſorum, ſiue quorumcunque locorum,ſecundum communiorem opinionẽ, ut etiam intelligit Cai.ibi. Hi per hoc factum,non ſunt excõmunicati,quia nullibi inuenitur, ſed ſi per prælatos eccleſiæ excommunicentur,& publicentur,tunc poſt publicationem abſolutio reſeruatur papæ ſecundum Cai.ibi. Alij autem dicunt ut Tab.ibi. quòd qui incẽdunt eccleſiam ipſo iure ſunt excommunicati,& ante publicationem epiſcopus poteſt abſoluere,ſed quia alia loca incendunt non ſunt excommunicati,ſed excommunicandi,& tunc a papa tantum abſoluentur ſecundum communiorem opinionem. Not. quòd incendiarij dicuntur,qui malo animo, & ſtudioſe incendunt domum,ſegetem,& huiuſmodi. Et dicit Cai. quòd diligenter quæſiuit canónes,& non inuenit incendiarios eccleſiarum eſſe excommunicatos, & præcipue per.c. canonica.xii.q.iii. quia ille canon non eſt papæ,nec cõcilij uniuerſalis,ſed particularis ſynodi,uidelicet Auriſiacẽ. quæ ad uniuerſas Chriſti eccleſias non extenditur. Dantes etiam fauorem,auxiliũ, uel conſilium ſcienter, & propria authoritáte,ſine cauſa,hic comprehenduntur. Opinio Cai. ſatis cõſona uidetur,cum ſimus in pœnis,propterea ſequenda uidetur.

EXcommunicatio.xxiiii.in.c.ſignificauit, de ſen. ex. Contra clericos,qui ſcientes ſponte participant in diuinis officijs excommunicato a papa, & abſolutio reſeruatur papæ. Intelligitur ſecundum Pet.de palu.de excommunicatis nominatim,non autem per canones, uel ſententias generales, niſi eſſent tales circunſtantiæ, quibus proprium nomen exprimeretur. Item per diuina officia,intellige tam de his,quæ in eccleſia dicuntur,quàm extra. Item quia canon dicit. Et ipſos in officio recipiunt,dicit Cai.ibi,quòd ſi clericus inter eſ-

ſet diuinis cum talibus excommunicatis, ſicut unus de populo non tanquam recipiens, ad diuina, non eſſet excommunicatus.

EXcommunicatio.xxv.in.c.nuper, de ſen.ex. Siquis nominatim excommunicato ſcienter communicat in crimine criminoſo, ei conſilium impẽdendo, auxilium, uel fauorem, cum ratione damnati criminis uideatur iu eum delinquere, qui damnauit, ab eo, uel eius ſuperiore, merito erit delicti abſolutio requirenda. (Et infra) uerum ſi difficile ſit ex aliqua iuſta cauſa, quód ad ipſum excommunicatorem abſoluendus accedat, concedimus indulgentiam, ut præſtita iuxta formam eccleſiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, a ſuo abſoluatur epiſcopo uel proprio ſacerdote. Not. quód quis dicitur participare in crimine criminoſo cum excommunicato, quando participat in eo pro quo quis fuit excommunicatus, ut ſi clericus fuit excommunicatus quia commiſsit fornicationem, & aliqua mulier fornicetur cum eo, dicitur participare in crimine criminoſo, quia pro tali crimine fuit damnatus. Si autem fuit excommunicatus quia fornicatus eſt cum Berta. Et poſtmodum Antonia cum illo fornicatur. Antonia non erit excommunicata, quia propter hoc crimen ſcilicet cum Antonia non fuit excommunicatus, ſed pro crimine cum Berta, ideo ſi Berta iterum fornicetur eum eo erit excommunicata. Item qui participat cum aliquo, in crimine, propter quod talis incurrit excommunicationem, quam ante non incurrerat, nõ propter hoc participans eſt excommunicatus, niſi excommunicatio eſſet lata contrafacientem tale quid cum participibus, uel quando eſſet lata contra dantes auxilium, conſilium, & fauorem, uel quando extenderetur ad omnes cooperantes, ut de percuſsione clericorum ſupra eſt dictum. Abſolutio huius reſeruatur illi, qui intulit ſententiam regulariter, ut papæ, ſi papa tulit, niſi ex aliqua cauſa, ut ſupra dicitur in canone. Item not. quód ſi papa excommunicaret aliquem, & ei participantes quomodocunque (quod poteſt facere) tunc omnes participantes etiam loquentes cum eodem eſſent excommunicati. Vide in.c.ſi concubinæ, de ſen. ex. uide etiam ſupra, quomodo excommunicatio incurritur: excommunicatio.49.50.51.

EXcommunicatio.xxvi.in. c.fundamenta,in.vi.de elec. ubi excommunicantur. Omnes cuiuſcunque nobilitatis,præeminentiæ,etc. qui ſine licentia ſedis Apoſtolicæ,nominationi,electioni,uel aſſumptioni in ſenatorem, capitaneum,patricium, aut rectorem,uel ad regimẽ urbis Romæ aſſentiut, uel ſe intromittunt, per ſe, uel per alium. Excipiuntur romani,ex ipſa urbe naturaliter oriundi,uel ibi continue habitantes,qui licet ſint prædictorum fratres, filii, uel nepotes, aut ſubcomitatus, uel baroniæ nomine extra territorium, urbis iuriſditionem perpetuam, uel temporalem obtineant poſſunt tamen iu ſenatores Romanos, aſſumi ad unum annum, dummodo non habeant extra territorium talem poteſtatem, quód poſſent euacuare rationem huius conſtitutionis ſcilicet eccleſiæ libertatem. Item excommunicantur, omnes alij a prædictis, quia aſſentiunt ad prædictum regimen ultra annum, ſine licentia ſedis apoſtolicæ. Et intendentes, uel obedientes illis ſic aſſumptis,& dantes auxilium, conſilium,& fauorem, publice,uel occulte, tam nominatoribus,& aſſumptoribus, quam nominatis, & aſſumptis, & eſt reſeruata papæ, ſecundum ueriorem opinionem,quamuis aliqui dicant, quód eſt epiſcopalis. Cai.dicit quód eſt papalis,ut patet in fine canonis.

EXcomuunicatio.xxvii.in extrauaganti Benedicti undecimi,ut refert Ar.flo.iii.parte,ti.xxxiiii.c.lxviii.contra impugnantes literas electi in papam antequam coronetur, qui ſunt ipſo facto excommunicati.

EXcommunicatio.xxviii. in extrauaganti Iulij.ii.ſuſcepti regiminis, & Pij.ii. ubi præcipitur ſub excommunicationis latæ ſententiæ,& interdicti pœnis,ne qua perſona cuiuſcunque dignitatis,ſiue etiam uniuerſitas, aut collegium, quouis quæſito colore ab ordinationibus ſententijs, ſeu mandatis quibuſcunque ſuis,& ſucceſſorum ſuorum appellationẽ huiuſmodi interponere audeant, & contrafacientes una cũ fautoribus ſuis, & conſilium,auxilium ue præſtantibus,ſiue tabelliones ſint,ſiue teſtes, ſiue aduocati,ſiue alii quicũque, non ſolum pœnis prædictis,& cenſuris, ſed etiam his, quæ læſæ maieſtatis,& hereticæ prauitatis reis imponuntur, obnoxios eſſe ſtatuit. (Et infra.) Dictaſque pœnas, & earum quamlibet,omnes illos ipſo facto incurrere uolumus cuiuſ-

cunque conditionis exiſtant, & gradus prærogatiua præful geant, qui in ſenatu, concilijs, parlamentis, congregationibus etiam ſinodalibus, & prouincialibus, uel alias quomodolibet,tacite,uel expreſſe,uoce,uel ſcripto, per ſe; uel per alium cuiuſcunque timoris,uel reuerentiæ uelamine,uel prętenſa excuſatione,& ſuperioris mandato non obſtañ.decreuerint,conſuluerint,ſeu deliberauerint,uel aliorum dicta approbauerint,conſilium,aut uocem dederint, ut ad futurum uniuerſale concilium a nobis,uel ſucceſſoribus noſtris,Romanis Pontificibus contra prædictam conſtitutionem appellare liceat,poſsit,uel debeat,dictas,pœnas ad ipſos, & eorum quemlibet contra uenientem in præmiſsis,tenore præſentium extendentes, & locum habere declarantes, omni ambiguitate ceſſante.

EXcommunicatio.xxix.in extrauaganti Iulij.ii. Cum tam diuino, approbata in concilio lateraň.Inhibemus omnibus, & ſingulis ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, qui pro tempore erunt, & eorum ſacro collegio, ne apoſtolica ſede uacante,prædictis ſcilicet de romani pontificis, præter ſimoniam faciendo electione conuenire,uel contra præmiſſa,uel aliquod præmiſſorum ſtatuere, diſponere, ordinare, uel aliquo modo facere, ſeu attentare præſumant, quocunque exquiſito colore,uel cauſa, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna,quam ipſo facto incurrant,& a qua non niſi per Romanum pontificem canonice electum abſolui poſsint,niſi in mortis articulo.Ex hoc habetur, quôd cardinales contra uenientes contra ordinata de electione papæ præter ſimoniam, uel ſtatuentes,ſunt excommunicati,& eſt papalis.Et not. quòd poſt hāc conſtitutionem electus ſimoniace,non eſt in ueritate papa,& cardinales ſede uacante,iurānt ſe ſeruaturos hanc conſtitutionem.

EXcommunicatio.xxx.in.c.quicunque,de ſen.ex.in.vi.Quicunque pro eo quod in reges,principes,& barones,nobiles,& baliuos,uel quoslibet miniſtros eorum,aut quoſcunque alios excommunicationis, ſuſpenſionis, ſiue interdicti ſententia fuerit promulgata,licentiam alicui dederint occidēdi,capiendi,ſeu alias in perſonis, aut in bonis ſuis, uel ſuorum grauandi eos, qui tales ſententias protulerunt,ſiue quorum occaſione ſunt prolatæ,uel eaſdem ſententias obſeruātes,ſeu

tes,ſeu taliter excommunicatis communicare nolentes, niſi licentiam ipſam re integra reuocauerint,uel ſi ad bonorum captionem occaſione ipſius licentiæ ſit proceſſum,niſi bona ipſa fuerint,infra ſeptem dierum ſpatiũ reſtituta, aut ſatisfactio pro ipſis impenſa, eo ipſo ſentẽtiam excommunicationis incurrant. Eadem quoque ſententia ſint inodati omnes, qui auſi fuerint prædicta licentia data uti, uel aliquid ꝑmiſſorum,ad quę committenda dari licentiã prohibuimus alias committere ſuo motu. Qui autẽ in eadem ſententia permanſerint, duorum menſium ſpacio, ex tunc ab ea non poſsint niſi per ſedem apo.abſolutionis beneficium obtinere. Ante duos menſes eſt epiſcopalis,poſt uero papalis.No. quòd nomine ſuorum,ueniũt omnes ſiue propinqui,ſiue remoti,qui quacunque relatione,ut ſui grauati ſunt.Item not. quòd grauari dicuntur aliqui quando contra iuſtitiam agitur contra eos,ſecus autem ſi ſecũdum iuſtitiam,licet ex malo animo, uel propter hoc ageretur.

EXcommunicatio.xxxj.in.c.nouerit,de ſen.ex.Excommunicamus omnes,qui decætero ſeruari fecerint ſtatuta ædita, & conſuetudines, uel potius abuſiones introductas contra eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de capitularibns ſuis infra duos menſes poſt huiuſmodi publicationem ſententiæ fecerint amoueri.Excommunicamus quoque ſtatutarios,& ſcriptores ſtatutorum ipſorum,nec non & poteſtates, & conſules,rectores,& conſiliarios locorum,ubi decætero huiuſmodi ſtatuta,& conſuetudines ædita fuerint, uel obſeruata,nec non & illos,qui ſecundum ea præſumpſerint iudicare,uel in publica forma ſcribere iudicata.Secundum Io.an.hæc eſt epiſcopalis,ſed ex proceſſu curiæ eſt papalis.Not. quòd illud eſt contra libertatem eccleſiæ,quòd uniuerſaliter eſt contra omnem eccleſiam,ut quòd non ſoluantur decimæ.Et dicit Cai. hic,quòd iſte canon reſpicit ſtatuta,& conſuetudines tunc tẽporis ædita,& introductas,ſcilicet tempore Honorij tertij,& faciens prædicta ſeruari eſt excommunicatus, & non faciens deleri,dummodo non faciat ſeruari, non eſt excommunicatus.Iem quo ad ſecundum canonem, not.quòd ſi conſules, rectores &c.non concurrunt ad alteram harum duarũ actionum,uidelicet ad ædendum huiuſmodi ſtatuta,uel ad ſeruãdum, non incurrunt hanc ſententiam. Secus ſi concurrunt

Item ſtatutarij,& alij nominati, ſi pura mẽte prędicta faciãt, non intendentes aliquid contra libertatem eccleſiæ, ſed ſecũ dum quòd a doctoribus conſulti fuerunt,ita ſtatuerũt, propter hoc non incidũt,& excuſantur etiam a peccato,quia cõſuluerunt,& fecerunt quantum in ipſis fuit. Item not.quòd facere contra libertatem eccleſiæ,eſt eã arctare in his,in quibus nõ ſubiicitur,ſiue hoc habeat iure naturali,ſiue ſpirituali,ſiue ex dono naturali,uel gratuito,ſiue ex iure communi, ſiue ex priuilegio undecunque habeat,ſiue a Deo, ſiue a papa,ſiue ab Imperatore:& ſic canones intelligunt in.c.libertatis,in.vj.de immu. eccle.Et nomine eccleſiæ intellige de libertate communi omni eccleſiæ,& non uni tantũ,uel pluribus, ita ut qui facit contra libertatem alicuius eccleſiæ, ut monachorum,uel prædicatorum,non incurrit hunc canonem,ſupra,emunitas §.xxvj.Not.hic ſecundum Cai. quòd ſtatuẽtes circa mortuaria,imponendo modum ne fiant exceſſus in luminaribus,ueſtibus, indumentis equorum,multitudine crucum,religionum,&c. non incidunt in hunc canonem , quia hæc per ſe ad temporalem honorem ordinantur,& ſi tãgant clericos,& eccleſias,quæ priuantur elemoſinis,hoc eſt per accidens. Nec obſtat.c.fi.de re.ecce.non alienandis,ubi decernitur eſſe contra libertatem eccleſiaſticam ſtatuere de mortuariis,tanquam de annexis eccleſiaſticæ libertati,ſiue iuriſditioni,quia ut ipſe Cai.gloſat, de mortuariis intelligitur ordinatis per ſe ad eccleſiam,ad ſalutem defuncti, ſeu cultum diuinum,ſecus de ordinatis per ſe ad tẽporalem honorem , Determinationem huius quæſtionis uide infra, exequiæ,per totum.Tab.excommunicatio.v.caſu.xx. quia communior opinio eſt contra Cai.quia tamen ex utraque parte fortes rationes ſunt,nullam uolo damnare opinionem.

EXcommunicatio.xxxij.in.c.unico de iniu. & dam.in.vj.Illi qui repræſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſorum concedunt,uel extendunt ad eas,niſi pręſumptionẽ hmõi reuocauerint,a cõceſsionis,uel extẽſionis tpe infra mẽſem,ſi perſona ſingularis fuerit, ſentẽtiam excommunicationis incurrat,ſi uniuerſalis eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto, & eſt epiſcopalis. Quid ſi ante mẽſem proceſſerunt ad actũ? Dicit Gemi.quòd incidunt.Cai.autem dicit quòd non & rationabilius dicere uidetur:tamen bona clericorum infra mẽ-

ſem debent reſtitui in integrum reuocando,&c.Si conceduntur repræſaliæ clerici debitoris ſolum contra eius bona,præmiſsis,ac ſeruatis his,quæ de iure præmittenda, & ſeruanda ſunt,non eſt locus huic pœnæ,quia non proprie ſunt repræſaliæ illæ,in quibus unus pro alio grauari non poteſt.

EXcommunicatio.xxxiij.in.c.hoc conſultiſsimo,in.vj.de re.eccle.non alie.Illi qui prælatos,uel perſonas eccleſiaſticas, ad ſubmittendum eccleſias,bona immobilia, ſeu iura ipſarũ laicis, non concedendo bona ipſa,uel iura in emphiteoſim, ſeu alias alienando in forma,& caſibus a iure præmiſsis, ſed conſtituendo,uel recognoſcendo,ſeu profitendo, a laicis ea tanquam a ſuperioribus ſe tenere,ſeu ab ipſis eadem aduocãdo,uel ipſos patronos,uel aduocatos eccleſiarum, ſeu bonorum ipſorum perpetuo,aut ad tempus non modicum ſtatuẽdo compulerint,cuiuſcunque cõditionis ſint, aut ſtatus, excommunicationis ſententia ſint innodati.(Et infra.)Laici ex contractibus ſuper pmiſsis,conſenſu capituli,& licentia apoſtolica interuenientibus innitis,ſeu occaſione illorum ultra id quod ex natura contractuum ipſorum, uel adhibita in illis lege permittitur aliquid uſurpantes, niſi legitime moniti ab huiuſmodi uſurpatione deſtiterint,reſtituẽdo etiam,quæ taliter uſurparunt,eo ipſo ſententiam excõmunicationis incurrant.Iſtæ duæ excommunicationes ambæ ſunt epiſcopales.Cauſa huius canonis fuit,quia prælati oppræſsi aliquando inuocabant nobiles,tanquam ſuos dominos defenſores, qui aliquando procurabant talem oppræſsionem, ut ad eos confugerent,tanquam ad eccleſiæ patronos,uel dominos,& huic,per hunc canonem prouiſum eſt,ſecundum Gul.

EXcomunicatio.xxxiiij.in.c.ſciant cuncti,lib.vj.de elec.Sciãt cuncti,qui clericos,uel quaſcũque perſonas eccleſiaſticas, ad quos in aliquibus monaſteriis, aut in aliis piis locis ſpectat electio pro eo quòd rogati,ſeu alias inducti,eũ pro quo rogabantur,ſeu inducebantur eligere noluerunt,uel conſanguineos eorum,aut ipſas eccleſias,monaſteria, ſeu loca cætera,beneficiis,ſeu aliis bonis ſuis,per ſe,uel per alios ſpoliãdo ſeu alias iniuſtę perſequendo,grauare pręſumpſerint,ſe(ipſo facto)excommunicationis ſententia innodatos.Eſt epiſcopalis:includens etiam ipſos epiſcopos,ſecundum gl.Not. quod ſiue ſpolient auferẽdo publice,uel occulte, ſiue per uim, ſiue

per dolum,quomodocunque hoc faciant, ſecundum Arch. & Ge.incidunt. Not.etiam quòd per conſanguineos,hic non ueniunt affines,ſecundum Gemi.Item ſi quis debet hanc ſententiam incurrere, oportet quòd adſint omnes conditiones poſitæ in canone,quæ bene debent notari hic, & in aliis. Et hic,nomen electionis non extenditur ad electiones, qua fiũt in confraternitatibus,uel huiuſmodi,quæ non ſunt eccleſiaſticæ perſonæ.

EXcommunicatio.xxxv.in.c.quoniam,de immu. eccle. Statuimus ne quis impetratores literarum noſtrarum ad nos uel ad forum eccleſiaſticum recurrentes,ſuper cauſis quæ ad idem forum de iure,uel antiqua conſuetudine pertinere noſcuntur,per ſe,uel per alium,ad deſiſtẽdum,uel in foro ſeculari de quæſtionibus huiuſmodi litigandum per eorundem iudicum eccleſiaſticorum,uel impetrantium, aut litigantiũ, ſeu uolentium litigare,aut propinquorum ipſorum,ſeu rerũ illorum,ſeu eccleſiarum ſuarum,etiam captionem modis ne aliis quibuſcunque compellat,ſeu compelli faciat,uel procuret,nec per ſe,aliosue impediat,quo minus coram iudicibus eccleſiaſticis delegatis,ſeu ordinariis, quærellantes de cauſis quæ(ut præmiſſum eſt)ad cognitionem pertinent eorũdem poſſint libere iuſtitiam obtinere,nec ad prӕmiſſa faciẽda det cõſilium,auxilium,uel fauorem. Si quis uero cõtra prӕſumpſerit,ſe(ipſo facto)excommunicationi nouerit ſubiacere, a qua niſi tam iudici, cuius cognitio fuerit impedita, uel iuriſditio uſurpata,quàm parti,quæ in proſecutione ſui iuris turbata fuerit,de iniuria,damnis,expenſis,& intereſſe, prius per eundem fuerit integre ſatisfactum, nullatenus abſoluatur. Iſte canon non arctatur ad curiam Romanam tantum, ſed in omni diocæſi fouet libertatem eccleſiaſticam,& eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione.Si quis tamen ante ſatisfactionem abſolueretur,eſſet abſolutus, ſecũdum communiorem opinionem,ut dicit Tab. Abſolutio.ij.§.ij.licet eſſet male factum.Not.quòd pro quanto quis literas apoſtolicas impedĩret contra proceſſum curiæ,eſſet papalis.

EXcommunicatio.xxxvj.in.c.fi.de immu.eccl.Eos qui temporale dominium obtinẽtes,ſuis ſubditis,ne prælatis,aut clericis, ſeu perſonis eccleſiaſticis quicquam uendant, aut emant aliquid ab eiſdem,ne ipſis bladum molant, coquant

panem,aut alia obſequia exhibere præſumant, aliquādo interdicunt,cum talia in derogationem eccleſiaſticæ libertatis præſumantur,eoipſo excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere.Eſt epiſcopalis. Tamen per proceſſum curiæ aliter eſt.Not.ſi tales non habent dominium, licet mandent non incurrunt.Nō enim pœnæ ultra limites extendi debēt.

EXcommunicatio.xxxvij.in.vj.de elec.c.in generali. uniuerſos,& ſingulos,qui regalia,cuſtodiam,ſiue guardiam,aduocationis,ſeu defenſionis titulum in eccleſiis, monaſteriis, ſiue quibuſlibet aliis piis locis uacantibus,de nouo uſurpare conantes,bona eccleſiarum, monaſteriorum , aut locorum ipſorum uacantium occupare præſumunt,clericoſque eccleſiarum,monachos monaſteriorum, aut perſonas cæteras locorum eorundem,quæ hoc fieri procurant , eo ipſo excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere.Eſt epiſcopalis.Not.quòd qui conantur uſurpare huiuſmodi dicta, non tamen præſumunt occupare prædicta bona , non incidunt, ſed oportet utrunque fieri.Item qui procurant, ſi non ſequitur effectus,non incidunt,ſecundum Cai. Item not.ſecundū glo. ly.de nouo,ideſt,a.xl.annis citra.

EXcommunicatio.xxxviij.in.c.aduerſus,de immu.eccl. Excommunicantur omnes officiales laici,uel habentes regimen quorumcunque locorū,qui angarias,collectas,exactiones indebitas,eccleſiis,uel eccleſiaſticis perſonis imponunt, uel eos pro huiuſmodi affligunt,& qui authoritatem, & iuriſditionem(ſcilicet temporalem)prælatorum quam habent in ſuis hominibus euacuant(ita ut nihil poteſtatis uideatur eis remanſiſſe in ſuos) ſupradicti ſi moniti competenter nō deſiſtant,ipſo facto tam ipſi,quàm fautores eorū,a iure ſunt excommunicati,nec debent abſolui,donec ſatisfecerint.Et ſi ſucceſſores prędictorum officialium,qui ſuccedunt in honore,& onere,infra menſem exceſſum ſuorum prædeceſſorum non purgauerint,& ſatisfecerint , incidunt in hunc canonē. Et eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione,& in.c.non minus, de immu.eccle.Not.quòd hic ſunt duo canones, & ſecundus ſupponit primum,& ſupponit quòd officialis, cui aliter ſuccedit,ſit excommunicatus,tanquam primi, canonis trāſgreſſor.Ad incurrendum primum canonem requiritur monitio, ad incurrendum ſecundum,requiritur lapſus menſis . Item

not.quòd iſte canõ differt a canone de pedagiis,gabellis &c. quia ibi ipſo facto incurritur ſententia, hic autem non niſi præmiſſa monitione. Aduerte etiam,quòd conſtitutio Bonifaci. in.vj.c.clericis, de immu. eccle. cum tot cenſuris in hac materia eſt totaliter reuocata,in cle.quoniam,de immu.eccl. & redditur ad ius hoc antiquum.

EXcommunicatio.xxxix.in.c.fin.de his quæ ui me.ue. ca.& c.unico in.vj.Abſolutionis beneficium ab excommunicationis ſententia,uel quamcũque reuocationem ipſius, aut ſuſpenſionis,ſiue etiam interdicti (ſiue ſententia talis ſit iuſta,uel iniuſta) per uim,uel metum (ſiue ſit magnus,ſiue paruus) extortam,p̃ntis conſtitutionis authoritate,omnino uiribus euacuamus. Ne autem ſine uindicta uiolentiæ creſcat authoritas,eos qui reuocationem, ſeu abſolutionem huiuſmodi,ui,uel metu extorquẽt (taliter quòd ſequatur effectus) excõicationis ſentẽtiæ decernimus ſubiacere. Et eſt epiſcopalis. Not. quòd ſiue excõicatio talis ſit contra reuocantem,ſiue contra alios,ſiue lata ab homine,ſiue a iure,canon iſte locũ habet,& ligat extorquentes,& metus debet eſſe illatus, & nõ innatus. Et dicitur metus ſufficiens,mortis,uel grauis corporis cruciatus,uel qui poſsit in conſtantem uirum cadere,ſecũdum Pet.de ancha.

EXcommunicatio.xl.in.c.grauis, de ſen.excom.in cle. Præſumptores pręfatos,qui in locis interdicto ſuppoſitis, quẽquam decætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere,aut qui modo prædicto ad officia audienda aliquos excõmunicationis præſertim,uel interdicti ligatos ſententia euocare,ſeu qui ne excommunicati publice,aut interdicti, de eccleſiis dum in ipſis miſſarum aguntur ſolemnia,ac a celebrãtibus moniti ut exeant prohibere, nec nõ excommunicatos publice,& interdictos,qui in ipſis eccleſiis nominatim a celebrantibus ut exeant moniti remanere præſumpſerint, excõmunicationis ſententia,a qua per ſedem dũtaxat apoſtolicã, poſsint abſolui,ſacro approbante concilio innodamus. Et eſt papalis,primo contra dominos temporales cogentes celebrare,&c.contra uocantes excommunicatos, uel interdictos ad diuina,uoce,campanis,præconizatione, &c. prohibentes ne exeant dum miſſa celebratur particulariter. Alius caſus cõmunis eſt omnibus utriuſque ſexus qui publice ſunt excõ-

municati,uel interdicti, & nominatim moniti a celebrantibus, ut exeant.

EXcommunicatio.xlj.in cle.unica,de ſeque.poſ.Diffinimus ut una contra poſſeſſorem diffinitiua ſententia ſuper beneficio apud ſedem apoſtolicam, dumtaxat in petitorio, uel poſſeſſorio promulgata, beneficium ipſum a poſſeſſore huiuſmodi dum tamen triennio pacifice antea poſſeſſum ab eo non fuerit,per loci ordinarium apud idoneam perſonam ſequeſtretur,&c.Si quis autem ſequeſtrationem huiuſmodi impedire,uel fructus ſequeſtratos quoquomodo preſumpſerit occupare, excommunicationis ſententiam incurrat ipſo facto,a qua niſi impedimento prius amoto,& occupatis per eũ fructibus reſtitutis,nullatenus abſoluatur.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.xlij.in.c.attendentes, de ſtat. mo.in cle. Si quis uiſitatores monialium,aut mulierum,quæ uulgo dicuntur canonicæ ſeculares,in præmiſsis,ſeu in aliquo premiſſorum impedire præſumpſerit,niſi monitus (poſt impedimentum)reſipiſcat,ipſo facto excommunicationis ſententiam ſe nouerit incurſurum,priuilegiis,ſtatutis,& conſuetudinibus quibuſcunque in contrarium non ualituris. Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.xliij.in.c.quicũque,de hære.lib.vj. Quicunque hereticos,credentes,receptatores,uel fautores eorum ſcienter præſumpſerint eccleſiasticæ, tradere ſepulturæ, uſque ad ſatisfactionem idoneam excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere,nec abſolutionis beneficiũ mereantur niſi propriis manibus extumulent publice, & proiiciant huiuſmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetuo careat ſepultura.Cenſura hæc,eſt epiſcopalis,ſaluis tamẽ conditionibus in litera poſitis. Not.quòd credentes hæreticis dicuntur illi,qui plus credunt hæreticis quàm eccleſiæ, etiam ſi neſciunt quid credant hæretici, ſecundum Caie.deliberato tamen conſenſu.Iſte canon omnes perſonas comprehendit, actionem unam circa quatuor hominum genera punit.

EXcommunicatio.xliiij.in cle.j.de ſepul.Eos qui proprie temeritatis audacia,defunctorum corpora non ſine contẽptu clauium eccleſię,in cimiteriis,tempore interdicti, in caſibus non conceſsis a iure, uel excommunicatos publicę, uel

nominatim,uel manifeſtos uſurarios,ſcienter ſepelire præſumunt,ipſos excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere,a qua nullatenus abſoluantur,niſi prius ad arbitrium diocæſani epiſcopi,eis,quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata ſatisfactionem exhibuerint competentem. Eſt epiſcopalis,præmiſſa ſatisfactione,ut dicitur in litera.Not. Primo, quòd ſi non ſepeliant in loco ſacro, non eſt locus huic pœnæ.Secundo,per excommunicationem publice,intellige manifeſtationem rei, & noticiam publicam, & non ſecundum fictionem iuris,aut iudicis,ſecundum Caie. Tertio,tantum ſepelientes uſurarium publicum,& ſcienter, & præſumptuoſe,incidunt,non autem mandātes uel conſulentes,quia pœnæ non ſunt extendendæ ſecundum Caie.licet aliqui dicant quòd etiam mandantes:infra interdictum.§.lij.

EXcommunicatio.xlv.in cle.unica,de cōſan.& affi.Eos qui diuino timore poſtpoſito, ſcienter in gradu conſanguinitatis,uel affinitatis conſtitutione canonica, interdictis,aut cum monialibus, contrahere matrimonialiter nō uerentur, nec non religioſos,moniales, ac clericos in ſacris ordinibus conſtitutos,matrimonium contrahentes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes, ipſos excommunicationis ſententiæ ipſo facto decernimus ſubiacere.Eſt epiſcopalis. Not.quòd ignorantia facti excuſat.Item per ſpōſalia,uel ſimplicem coitum,non incurritur hæc ſententia,niſi coitus poſt ſponſalia ſequeretur.Si etiam ante contractum conſanguinitas, uel affinitas erat ignota,poſtmodum ante copulam fit nota, ſi ſimul coeant,ſunt excommunicati: debet enim ſe quàm citius ſeparare.Itē ſacerdos dicēs uerba.Verbi gratia placet tibi,&c. eſt excommunicatus,non autem ſi ſecularis. Item qui cōtraxerunt,& conſumauerunt ignorāter, ſi in commixtione matrimoniali affectu perſeuerant,non minus ſunt excommunicati,quàm ſi a principio ſcienter contraxiſſent, ſi tamen ſcienter perſeuerant,ſecus ſi adhuc ignorant impedimentum ſecūdum Caie.Dantes auxilium,conſilium,&c.ad hoc non incidunt,quia non ueniunt nomine contrahentium,licet mortaliter peccent:neque qui hortatur, ne a tali matrimonio recedat.Facit glo.in ea.clemen.in uer.ſcienter,quia cle.non punit niſi ſolum contractum, nec is dicitur participare in crimine pró quo eſt excommunicatos,qui contraxit.

EXcommunicatio.xlvj.in cle.de deci.c.religioſi,ubi excommunicantur omnes religioſi non habentes adminiſtrationem,uel officia,habentes uero officia ſunt ſuſpenſi ab officijs, ſi decimas eccleſijs debitas ſibi uſurpant, uel appropriant,aut ſi de animalibus, quæ in fraudem eccleſiarum emunt,emptaque uenditoribus,uel alijs ab ipſis tenenda tradunt, ſeu qui animalibus familiarũ, aut paſtorum ſuorum, uel aliorum etiã animalium immiſcentium eorum gregibus, ſeu qui de terris quas tradunt alijs excolendas decimas ſoluere non permittunt, aut prohibent, ſi poſt requiſitionem factam ab eis, quorum intereſt non deſiſterint, infra menſem uel infra menſes non fecerint ſufficientem ſatisfactionẽ eccleſijs, uel damnis. Hæc non extenditur ad animalia, quæ ipſi religioſi habuerunt per eos,qui uere ſe,& ſua obtulerũt, qui dicuntur oblati. No.quòd nomine religioſi hic ueniunt etiam fœminæ. Eſt epiſcopalis ſatisfactione præmiſſa.

EXcommunicatio.xlvij.in cle. ultima de pœnis.§.ult.Contra cogentes eligere ſepulturam. Sane temerarios uiolatores conſtitutionis illius, quàm religioſis, & clericis ſecularibus prohibet,ne aliquos ad uouendum, iurandum, uel fide interpoſita, ſeu alias promittendum inducant, ut ſepulturas apud eorum eccleſias eligant, uel iam electam ulterius non immutent, ſimilem ſententiam pœna in ipſa conſtitutione contenta in ſuo perdurante robore incurrere uolumus ipſo facto, ab alio quam à ſed.apo.præterquam in mortis articulo nullatenus abſoluendos, nullis priuilegijs,aut ſtatutis cuiuſcunque tenoris exiſtãt in contrarium ſuper his ualituris. Eſt papalis.Not.quòd ſi quis inducit ad prædicta,tamẽ non ſequitur effectus,non incurrit, ſimiliter. Si nõ ex malitia hoc facit. Item ſi hortatur, non tamen inducit ad illa tria. ſ. uouendum,iurandum,uel promittendum,promiſſione nuda, uel fide uallata, non incidit, quæ autem pœnæ ſequantur contrafacientes ſi ſepeliant defuncta corpora contra dictam conſtitutiouem, uide in.c.plerique, de pac. & de ſepul.c. ex parte, el.i.&.c. uero,de ſepul.in. vj.

EXcommunicatio.xlviii. in. c.ſuper ſpecula. ne cle. uel mo. contra religioſas perſonas de clauſtris exeũtes ad audiendum leges (. ſ. ciuiles) uel phyſicam (i.deſt medicinam) Alex.prædeceſſor noſter olim ſtatuit in concilio turonĩ.ut ni-

ſi infra duorum menſium ſpacium redierint ad clauſtrum, ſint excommunicati,& ab omnibus euitētur, & in nulla cauſa,ſi patrocinium præſtare uoluerint,audiantur. Reuerſi autem in choro,menſa,capitulo, & cæteris locis, ultimi fratres exiſtent,& niſi forte ex miſericordia ſe.apo.totius ſpem promotionis amittant. Verum quoniam nonnulli ex talibus propter quorundā opiniones diuerſas excuſationis aliquid aſſumebant,nos uolentes de cætero, ut excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto, diſtricte percipiendo mandamus,quatenus tam a diocęſanis & capitulis ipſorū, quam a cæteris epiſcopis,in quorum diocęſibus huiuſmodi ſtudēt tales excōmunicati, & prædictis pœnis obnoxij,publice nuntientur. Ad archidiaconos, plebanos, decanos, præpoſitos, cantores,& alios clericos perſonatus habentes, nec nō preſbyteros, niſi ab his infra ſpaciū præſcriptum deſiſterint, hoc extendi uolumus, & appellatione poſtpoſita firmiter obſeruari. Eſt epiſcopalis. Not. quòd ſi audiant in clauſtro huiuſmodi, uel extra, dummodo reuertantur quottidie ad clauſtrum, non incidunt: & includuntur omnes profeſsi quoquomodo, & omnes ſacerdotes, & omnes in dignitate conſtituti, ſiue curata, ſiue non curata,& qui ſtallum honorificum habent in eccleſia, etiam ſine iurisditione, ut ſunt cantores, ſecundum Caie.

EXcommunicatio.xlix. in cle.religioſi, de priui. Religioſi, qui clericis, aut laicis, ſacramentum unctionis extremæ, uel eucharſtiæ miniſtrare, uel matrimonium ſolennizare, non habita ſuper his parochialis presbyteri licentia,aut quēque excommunicatum à canone præterquam in caſibus à iure expreſsis,uel per priuilegia ſedis apo.conceſsis eiſdem, uel à ſententiis per ſtatuta prouincialia, aut ſynodalia, promulgatis,ſeu ſi à culpa,& pœna abſoluere quenquam pręſumpſerit, excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto, à ſe.apo.duntaxat abſoluendi. No.quòd ſi quis ex ignorantia, uel rati habitatione faceret prædicta, non incidit, quia non præſumit. Item ſi religioſus alium religioſum exēptū communicet,non incurrit,quia in canone mentio fit tantum de clericis, & laicis, & per hoc non fit iniuria parochiano preſbytero, in cuius fauorem hic canon eſt editus, etiam quòd ſint alterius religionis: licet Ar. flo. uideatur tenere oppoſi-

tum.iij.par.ti.xxv.c.liiij. tamen hoc magis eſt conforme textui,quia nomine clericorum in materia odioſa,ut hic, no ueniunt religioſi,ut no.Pa.in ru.de ui.& ho. cle. In articulo tamen neceſsitatis,quando non eſt alius,qui miniſtret, & non poteſt haberi licentia, communiter tenetur, quod iſta pœna locum non habet,ſecundum Inn.& Hoſt.in.c.omnis, de pę. & re.& per.c.quod in te,de pæ.& re.licet Ar.flo. ubi ſupra dicat,quòd non debent miniſtrare. Primum,tamen uerius. Secundum, tutius. Not. quòd qui abſoluit excommunicatũ ab homine,ſiue ſit papa,ſiue alius,non incidit,quia hic non eſt excommunicatus, a canone,nam canonis nomine intelligitur proprie, quòd a papa promulgatur,& de maiori tantum excommunicatione intelligitur. Eſt papalis.

EXcommunicatio.50.in.c.cupientes,de pœnis,cle. Religioſos qui aliqua, ut audientes a decimarum eccleſijs debitarum ſolutione retrahant,in ſuis ſermonibus,uel alibi proferre præſumunt, excommunicationis ſententiæ ſubiacere decernimus ipſo facto. Eſt epiſcopalis Not.quòd ſi deſit intentio retrahendi a dicta ſolutione, licet uerba proferat religioſus, non incurrit hanc pœnam. Item tantum religioſi ligantur proferentes uerba quomodocunque, ſiue in prædicationibus,ſiue aliter, & facit præſumptuoſe cum malitia, & intentione.

EXcommunicatio.lj.in cle. cupientes, de pæ. Religioſi, qui ſcienter poſtpoſuerint confitentibus conſcientiam facere de ſoluendis decimis eccleſijs debitis, ab officio prædicationis tandiu maneant ipſo facto ſuſpenſi,donec confitentibus ipſis, ſi hoc ipſum eis dicendi commode facultatem habuerint,conſcientiam fecerint. Excõmunicationis incurſuri ſententiam ipſo facto,ſi prædicare præſumpſerint,prædicta negligentia (ut præmittitur) non purgata. Ad religioſos tamen monaſteriorum, uel eccleſiarum, decimas percipientes uolumus extendi.Eſt epiſcopalis.Not.quòd ligat tantũ confeſſores religioſos prædicantes, quia ſi non prædicent nõ eſt locus huic pœnæ ſecundum Caie. Item intelligitur quòd negligant requiſiti, quòd ſi non requirantur, non poſſunt incurrere. Tempus uero quo debent requiri eſt determinatũ, uidelicet : prima,quarta,& ultima dominica quadrageſimæ, dies Aſcenſionis, Pentecoſtes, Natiuitatis domini,Io. Bap.

Aſſumptionis b. Mariæ,& Natiuitatis eius,extra hoc tempus ſi requirantur,& negligant, non incurrunt. Vide tamen bene illam decretalem totam.

EXcommunicatio.lij.in cle.i.de ſen.ex. Circa interdictorum obſeruantiam generalium, authoritate ſed.apo. uel a locorum ordinarijs poſitorum, de fratrum noſtrorum cõſilio diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus religioſi quicunque tam exempti, quam non exempti, cuiuſcunque ordinis, uel conditionis exiſtant, cum cathedralem, uel matricem, ſeu parochialem loci eccleſiam, illa uiderint, uel ſciuerint obſeruare, non obſtantibus quibuſcunque appellationibus antea etiam ad eandem, uel alium, ſeu alios interiectis, & alijs obiectionibus quibuſcunque, abſque dolo, & fraude, cum moderatione tamen decretalis Alma, inuiolabiliter ea obſeruent, alioquin non obſeruantes, excommunicationis ſententiæ hoc ipſo uolumus ſubiacere, Quod etiam in interdictis, & in ceſſationibus a diuinis interdictis per prouincialium conciliorum ſtatuta, uel ipſorum authoritate, uolumus obſeruari. Eſt epiſcopalis. Ligat, etiam quòd interdictum ſit nullũ. Si interdictum ſit uerum, & matrix eccleſia non ſeruat, debent tamen religioſi ſeruare, quando ſciunt id ſeruandum. Leo tamen decimus, conceſsit congregationi Lõbardiæ fratrum prædicatorum, quòd quando matrix eccleſia non ſeruat, etiam quòd ſit uerum interdictum, quòd nec dicti fratres teneantur ſeruare. Not. quòd ſi matrix eccleſia ſeruat, quia ipſa ſpecialiter eſt interdicta, non eſt locus huic pœnæ religioſis. Item eccleſiam matricem ſecundum Pau.& Io.an. uocamus baptiſmalem, uel loci maiorem. Quod ſi in aliquo loco non eſt eccleſia cathedralis, ſed plures matrices, ſi omnes ſeruant, eſt locus huic pœnæ, non ſeruantibus. Secus, quando una ſeruat, alia non.

EXcommunicatio.liij.in. c. periculoſa. in. vj. ne clerici, uel mo. Vt periculoſa religioſis uagandi materia ſubtrahatur, diſtrictus inhibemus, ne cętero aliquis quamcunque religionem tacite, uel expreſſe profeſſus, in ſcolis, uel alibi, temere habitum ſuæ religionis dimittat, nec accedat ad quæuis ſtudia literarum (etiam theologiæ, uel iuris canonici) niſi à ſuo prælato, cum conſilio ſui conuentus, uel maioris partis eiuſdem, ſibi eundi ad ſtudium licentia primitus ſit conceſ-

ſa. Si quis autem horum temerarius uiolator extiterit, excõmunicationis ſententiam ipſo facto incurrat. Doctores quoque, ſiue magiſtri, qui religioſos habitu ſuo dimiſſo, leges, uel phyſicam (.i. leges ciuiles, uel medicinam) audiẽtes ſcienter docere, aut in ſcolis ſuis præſumpſerint tenere, ſimili eo ipſo ſint ſententia innodati. Eſt epiſcopalis. Not. quòd dimittens habitum, uel occultans ex aliqua licita cauſa, non incidit, ſi autem ſine cauſa dimittit, uel occultat habitum, & incedit taliter, quòd non cognoſcatur religioſus ab his cum quibus conuerſatur, incidit ſecundum Caie. quia ſic non auſertur materia uagandi, ob quam factus eſt iſte canon. Et quia formaliter dicitur dimittere habitum, & ſi nõ materialiter, licet aliqui canoniſtę teneant quòd occultãdo nõ incidit, quia pœna non eſt extendenda ultra literam, tu tamen tene primum: quia hoc in ratione literæ includitur. Itẽ ſi dimittat ſuum habitum, & aſſumat habitum alterius religionis ſine cauſa, incidit, niſi ad aliam religionem tranſeundo. Item doctores huiuſmodi tenentes tales religioſos, duplici iure ſunt excommunicati. Primo, per iſtum canonem. Secundo, quia participant cum excommunicato in crimine crimĩnoſo, ſiue damnato, quòd ſi dicti religioſi nolent exire, uiolenter poſſunt expelli ſine metu excommunicationis. Not. etiã quòd religioſus non incurrit audiendo, niſi habitu dimiſſo, ſecundum Cai.

EXcommunicatio. liiii. in cle. i. de ſta. mona. Hoc edicto perpetuo prohibemus, ne monachi, aut regulares canonici, adminiſtrationem aliquam non habentes, ad curias principum abſque ſpeciali licentia prælatorum ſuorum ſe conferant, quòd ſi ut damnum aliquod inferant ſuis prælatis, aut monaſterio, ſe conferre præſumpſerint, excommunicationis ſententiam eos incurrere uolumus ipſo facto. Prælatis eorũ nihilominus diſtricte iniungentes, ut ipſos à curiarum prędictarum acceſſu, & alijs quibuſcunque uacationibus, & diſcurſu diligenter compeſcere, ac ſuper hoc non parentes eiſdem, ſeuere corrigere non omittant. Eſt epiſcopalis. Siue ergo tales intrent cum licentia pręlati, ſiue non, dummodo intendant damnum (ut præfertur) incurrunt ſententiam, ſiue ſequatur damnum intentum, ſiue non, ſecundum Cai. Quid ſi habentes adminiſtrationem animo damnificãdi intrant?

Tab. ibi credit, quòd incurrant, quia uidentur eſſe duę prohibitiones una ne intrent ſine licentia, & huic non apponitur ſententia, alia ne intrent animo damnificandi, ſiue habeant adminiſtrationem, ſiue non, ſiue licentiam, ſiue non, & huic ponitur ſententia excommunicationis, cócordat Cai.

EXcómunicatio.lv.in cle.ii.de ſta.mo. Præfatæ quoque ſententiæ monachos, infra ſepta monaſterii ſine licentia abbatum ſuorum arma tenentes, decernimus ſubiacere, (ſiue ſint inuaſiua, ſiue defenſiua.) Eſt epiſcopalis. Monachos quoſcunque includit, ſiue albos, ſiue nigros. Item ſi tenent formaliter.ſ.malo animo, & nolunt abbatem ſcire. Secus autem ſi materialiter tantum, ſine malo animo, uel ex ignorantia huius canonis, uel quia credunt abbatem contentū, &c. uel quando accipiunt ut exeant extra clauſtrum, tunc nó incidunt, & ſolos ligat monachos, non autē alios religioſos, qui monachi non ſunt.

EXcommunicatio.lvj.in.c.quoniam in pleriſque, de offi. ordi.contra eos, qui uſurpant prǽſulatum in ciuitate, uel dioceſi, ubi eſt alius epiſcopus, propter diuerſitatem linguarum. Sed quoniam canon iſte, parum, uel nihil uidetur ſeruari; quia ſed. apoſt. prouidet, ideo non me ultra extendo. Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lvij.in.c.eos.de ſen.ex.li.vj.Eos qui a ſententia canonis, uel hominis, cum ad illum, à quo alias de iure fuerant abſoluendi, nequiuerunt pp imminentem mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro abſolutionis beneficio habere recurſum, ab al o abſoluuntur, ſi ceſſante poſtea periculo, uel impedimento huiuſmodi, ſe illi à quo his ceſſantibus abſolui debebant, quàm cito commode poterunt contempſerint præſentare, mandatum ipſius ſuper illis pro quibus excommunicati erant humiliter recepturi, prout iuſtitia ſuadebit, decernimus in eandem ſententiam recidere ipſo iure. Idem ſtatuimus de his, quibus cū à ſed.apoſt.uel legato ipſius abſolutionis beneficium a quibuſuis ſententijs conſequuntur iniungitur, ut ordinariorū ſuorum, uel aliorum quorumlibet ſuſcepturi pœnitentiam ab eiſdem, ſe conſpectibus repræſentent, & paſsis iniuriā, ſeu his quibus propter hoc ligati exiſtunt ſatisfactionem exhibeant competentem, ſi hæc cum primum poterunt non cu-

rauerint adimplere. Eſt epiſcopalis, uel papalis ſecundũ quod erat illa, a qua fuerat abſolutus. Not. quòd ſi non præſentat ſe corporaliter, ſed uel per procuratorem, uel per ſcripturam, non uidetur incidere in canonem, quia non contrafacit illi, ſecundum Caie. No. ſecundo, quòd ſi impedimentũ eſt perpetuum, non habet locum iſta pœna, quia ceſſare nõ poteſt, quæ autem ſint legitima impedimenta, uide Tab. abſolutio primo, & ſecundo. §. xv. & v. Excommunicatio. v. caſu. xl. §. iij.

EXcommunicatio. lviij. in extrauaganti Boni. viij. de ſepul. quæ incipit. Deteſtandæ. Si defuncti executor, uel executores, aut familiares eius, ſeu quamuis alij cuiuſcunque gradus fuerint aliquid contra noſtri ſtatuti, & ordinationis tenorem præſumpſerit attentare, defunctorum corpora ſic inhumaniter, & crudeliter pertractando, uel faciendo pertractari, excommunicationis ſententiam, quàm ex nunc in ipſos proferrimus ipſo facto ſe nouerint incurſuros, a qua niſi per ap. ſe. præter quam in mortis articulo poſsint abſolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus ſic inhumane tractatum fuerit, eccleſiaſtica careat ſepultura. Eſt papalis. Hæc non ligat, niſi mortuus ſit in loco ubi cultus fidei uiget, & ſi exenterant, incidunt in fruſtra, elixant, excutiũt carnes ab oſsibus, & cum animi præſumptione contra huiuſmodi ſtatutũ, ad hunc finem, ut huiuſmodi corpora trãſferantur ad alia loca. Si autem alia de cauſa fieret, non haberet locum excommunicatio, ut ſi fieret propter uindictã, uel cirugiam, uel notomiam, uel ui corpora minus feteãt, uel huiuſmodi, ſecundum Caie.

EXcommunicatio lix. in extrauaganti Pau. ij. in qua excõmunicantur omnes quacunque dignitate ꝓfulgeant, qui quomodolibet dando, uel recipiendo ſimoniam commiſſerint, aut qui fuerint mediatores, ut ipſa fiat in ordine, uel beneficio tantum. Vnde omnes ſimoniaci in ordine, aut beneficio, ſiue in curia, ſiue extra. Sunt ipſo facto excommunicati. Aliæ extrauagantes fuerunt circa hoc factæ, ſed quia ſunt reuocatæ, ideo tranſeo. Et ſic non inuenitur in iure excommunicatio contra ſimoniacos, niſi in ordine, & beneficio, Ad idem eſt Sixtus in extrauagante quæ incipit. Et ſi dominici gregis. Et uult quòd ſit papalis abſolutio. Cæteræ extrauagãtes, ut illa Marti. dãnabile, & Euge. deteſtabile, ſunt omnes

abrogatæ per non uſum, uidelicet quòd ſcientes in curia aliquem commiſiſſe ſimoniam reuelent, &c. papa namque ſcit quòd non ſeruatur, & tolerat, & illa Boni. in qua ſtatuitur, quod qui facit, uel recipit prouiſionem de aliqua recuperanda pro gratia impetranda, uel iuſtitia conſequenda in curia Ro. eſt excommunicatus, &c. eſt reuocata, ſecundum Io. cal. & Io. de lig. in lectura ſuper. c. nemo, de ſimo. Et Pe. de pa. dicit, quòd Cle. v. reuocauit. Appellatione autem beneficij, hic ueniunt etiam prælationes, ut prioratus in ordine mendicantium, & officia paſtoralia, & guardianatus, & ſimilia quouis nomine uocentur, quamuis non computentur inter eccleſiaſtica beneficia ſecundum Caie.

EXcommunicatio. lx. in extrauaganti Vrba. v. ſane, ne in uinea domini, &c. Contra ſingulares perſonas, tam uiros, quam mulieres quocunque nomine cenſeantur, qui tam a maribus, quam a fœminis religionem ingredi uolentibus, ſi ante uel poſt, ex pacto præſumunt dare, uel recipere quoſcunque paſtus, prandia, cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias ad eccleſiaſticum uſum, ſeu alium deputatas, uel deputãdas, à qua excommunicatione citra papam abſolui non poſsint, niſi in mortis articulo. Et ſi collegium eſt ſuſpenſioni ſubiaceat. Not. quòd ſi pactum non interueniat, licet ſit mala intentio aliquid habendi faciendo, non habet locum iſte canon. Item ſi aliquid petatur, non contra alia iura edita circa hoc, non incurritur. Item ſi petatur aliquid ſecundum laudabiles conſuetudines, non incurritur, quia non præſumitur contra hoc ius. Vnde moniales petentes dari ſolitas dotes, lectiſternia, ueſtes, & huiuſmodi, inſtantes ut parentes faciãt ſicut alij, etiam quòd monaſterium non egeat, non incurrũt ſententiam, cum ibi non incurrat pactum. Sed inſtantia faciendi ſicut faciunt alij. Si autem monaſterium eget, poſſunt paciſci ut oportet ſecum unde poſsit ſuſtentari, quoniam ius naturæ hoc requirit. Hæc ſecundum Caie. ibi.

EXcommunicatio. lxi. in extrauagan. Marti. v. Viam ambitioſæ, &c. In futurum nullus ex profeſſoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunque in aliquem monaſticum ordinem, tam. S. Benedicti, quàm Ciſtercien̄. Camaldulen̄. uallis umbroſæ, canonicorum regularium. S. Aug. uel aliorum monaſticorum ordinum Cartuſien̄. duntaxat excepto,

pto,

pto,poſsit,aut debeat per quemcũque recipi,uel admitti uirtute alicuius licentiæ,uel indulti,abſque ſed.apo. licentia ſpeciali ſub dictis pœnis(ſcilicet excommunicationis latæ ſententiæ,reſeruate papæ)quas tam recipientes , quam recepti, ipſo facto incurrant,& nihilominus ſecus facta non teneant ipſo iure.Eſt papalis.

EXcommunicatio.lxii.in extrauagãti Pau.ii.Ambitioſe,&c. Omnium rerum,& bonorum eccleſiaſticorum alienationem,omneque pactum,per quod ipſorum dominium tranſfertur,conceſſionem,hipothecam,locationem, & conductionem ultra triennium,nec non infeudationem , uel contractum emphiteoticum(præterquam in caſibus â iure permiſſis,aut de rebus,& bonis in emphitheoſim ab antiquo concedi ſolitis,cum eccleſiarum euidẽti utilitate,ac de fructibus, & bonis,quæ ſeruando ſeruari non poſſunt pro inſtantis tẽporis exigentia)ac perpetuo ualitura conſtitutione præſenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius noſtræ prohibitionis ſeriem,de bonis eiſdem quicquid alienare præſumpſerit,alienatio,hipotheca,conceſſio,locatio , conductio , & infeudatio huiuſmodi,nullius ſit momenti , & tam qui alienat,quàm is,qui alienatas res,& bona prædicta receperit,ſententiam excommunicationis incurrat.Et eſt epiſcopalis.Not. quòd in locis ubi aliter habet conſuetudo,uel decretalis,hec non eſt acceptata,non ligat,ſi autem eſt recepta quo ad aliquid,& quo ad aliquid non,quo ad receptum tenet , quo ad non teceptum non tenet , quia niſi conſenſu utentium lex fuerit firmata,pro non lege habetur,ſecundum Cai.ibi . Totus iſte canon recitatur à Syl. in fine ſuæ ſummæ de uerbo ad uerbum.

EXcommunicatio. lxiii. in extrauaganti Benedicti.ii. Quia nonnulli,&c.ubi excommunicantur illi, qui literas papæ impugnãt,hac occaſione,quia ante coronationem ſuam poteſt officium ſuum exercere,ut in.c.in nomine domini. xxiii d.Hanc excommunicationem ponit Ar.flo.iii. par. ti. xxiiii.c. lxviii.uideas ſi placet.

EXcommunicatio.lxiiii.in extrauagãti Alex.iiii.Ex alto,&c. Contra eos,qui libellos famoſos,cantilenas, aut rithmos faciunt,detinent,uel publicant , in infamiam ſtatus ordinis prædicatorum,uel minorum. Item contra prædicantes , do-

centes,uel defenſantes, quòd præfatorum ordinum fratres, non ſunt in ſtatu perfectionis,uel quòd non licet eis de elemoſinis uiuere,aut quòd non poſſunt prædicare, ſiue confeſſiones audire de licentia Ro. pon. ſeu aliorum prælatorum ordinariorum,ſine conſenſu curatorum, a qua non poſſunt abſolui niſi prę́ſentent ſe ſe.apo.Item contra eos, qui faciunt uiolentiam damnabilem in locis prædictorum ordinum, & non poſſunt abſolui niſi a papa,uel conſeruatoribus dictorum ordinũ. Item ex priuilegio Boni.ix.Sacræ religionis,&c. Idem habetur,in quo etiam excommunicantur impedientes eoſdem fratres,ne poſsint in ſuis eccleſiis celebrare, recipere elemoſinas,uel prædicare.

EXcommunicatio.lxv.in bulla ordinis prædicatorum contra intrantes monaſteria monialium ordinis præ. in caſu non conceſſo à conſtitutionibus earum, uel ſine licentia magiſtri or.uel alterius ab ipſo magiſtro habentis ſuper hoc poteſtatem,ſunt ipſo facto excommunicati,a qua excommunicatione niſi in mortis articulo,citra papam,uel magiſtrũ ordinis,poſſunt abſolui,minime. Intrantes autem monaſteria s. Claræ,ſeu monialium ordinis minorum in caſibus non conceſſis in regula ipſarum,uel ſine licentia eorum,qui dare poſſunt,ipſo facto ſunt excommunicati,& papæ, uel earum generali reſeruatur.

EXcommunicatio.lxvi.in priuilegio Bonifatii, Virtute,&c. contra omnes,qui in monaſterio,uel eccleſiis ſuis detinẽt apoſtatas ordinis prædicatorum,niſi eos eiiecerint poſtquã eis per fratres præ.ne detineant fuerit denuntiatum.

EXcõmunicatio. lxvii.clemẽtis ad minores. Quos nos,&c. Contra fratres minores,qui præſumunt recipere ad habitum fratres or.prædicatorum profeſſos, ſine licentia ſummi Pon.faciente expreſſam de huiuſmodi indulto mentionem, uel niſi prius ſuorum priorum licentia fuerit petita, & obtenta.Idem heremitanis,Alex.ad heremitas.Veſtrarum,&c.

EXcommunicatio.lxviii.Alex.Ex alto,&c.contra rectores artiſtarum,& ſcolarium,& magiſtrorum ſtudii Pariſien. qui publice,uel occulte fratres prædicatores,uel minores, a conſortio uniuerſitatis Pariſien.excludere moliuntur, ipſo facto ſunt excommunicati, nec poſſunt abſolui niſi perſonaliter ſe.apo.ſe præſentent.

EXcommunicatio.lxix.quæ eſt in libro Pœnitentiariæ (ut refert Arch.flo.iii.par.ti.v.c.xxx.)contra accedentes ad ſepulchrum domini,etiam cauſa deuotionis,ſine licentia papę cui abſolutio reſeruatur,uel ſummo pœnitentierio.

EXcommunicatio.lxx.Sixti.Et ſi Dominici: contra conſpirantes in perſonam,aut ſtatum Ro.pon.ſeu cuiuſuis offenſæ,inobedientiæ,aut rebellionis eiuſdem papæ, & dictæ ſedis,& eſt papalis. Item contra prohibentes deuolutionem cauſarum ad curiam Ro.& eſt papalis,& cõfirmata per Inno. ultimum. Item uiolantes interdictum ab apoſtolica ſede poſitum,& eſt papalis.

EXcommunicatio.lxxi.in extrauaganti Sixti.iiii. Graue nimis, &c.contra omnes cuiuſcunque ſtatus ſint gradus, & conditionis,qui de cætero auſu temerario præſumpſerint in ſuis ſermonibus ad populum,ſeu alias quomodolibet affirmare,quòd tenentes b.Vir.Ma.conceptam eſſe in peccato originali in ſua conceptione,poluantur labe hereſis,uel mortalis peccati,neque tenere libros,uel legere,aut habere pro ueris hoc tenentes. Similique ſententia etiam ligantur,qui auſi fuerint aſſerere tenẽtes contrariam opinionem,ſcilicet quòd ſit concepta ſine originali peccato,incurrant hereſim,uel peccatum mortale.Et eſt papalis. Si quis autem huiuſmodi aſſereret ſimpliciter ſine temeritate,uel ignorãter, non ligaretur, quia non auſu temerario hoc facit.

EXcommunicatio.lxxii.in extrauaganti Io.xxii. Super gentes,&c.contra quoſcunque impedientes præſumptuoſe legatos,ſeu nuntios apoſtolicos ne recipiantur, & faciãt ea,ad quæ miſsi ſunt,eo ipſo ſunt excommunicati. Eſt epiſcopalis quantum ad hunc canonem.

EXcõmunicatio.lxxiii.pauli.ii.in extrauaganti,Munera,&c. in qua excommunicantur omnes officiales,& miniſtri papæ,etiam ſi pontificali fulgeant dignitate, præter cardinales, qui in terris eccleſiæ exercent officium quodcunque, & accipiunt munera quæcunque præter comeſtibilia, & potabilia, quæ in biduo,ideſt duobus diebus conſumi poſſunt,& ſimiliter dantes,& eſt papalis,& tenentur illud, quod acceperunt reſtituere. Nam contra prohibitionem accepta ſunt.

EXcommunicatio.lxxiiii. Leonis.x. in concilio Lateranen. circa montem pietatis,ubi dicitur. Declaramus, & diffini-

mus montes pietatis per reſpu.inſtitutos,& authoritate ſed. apo.hactenus approbatos,& confirmatos,in quibus pro eõrum impenſis,& indemnitate aliquid moderatum ad ſolas miniſtrorum impenſas,& aliarum rerum ad illorum conſeruationem pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat, ultra ſortem abſque lucro eorundem montium recipere,nec ſpeciem mali præferre,neque peccandi incentiuum præſtare, neque ullo pacto improbari,quinimmo meritorium eſſe, ac laudari,& probari debere tale mutuum minime uſurarium putare,licereque illorum pietatem,& miſericordiam populis prædicare,etiam cum indulgentiis. Multo,tamen perfectius, multoque ſanctius fore,ſi omnino tales montes gratuiti eſſent,&c.Qui contra huius formam prædicare, ſeu diſputare uerbo,uel ſcriptis auſus fuerit,excõmunicationis pœnam latæ ſententiæ(priuilegio non obſtante) incurrere uolumus.

EXcommunicatio.lxxv.eiuſdem Leonis ibidem.Excommunicantur imprimentes, uel imprimi facientes libros, niſi per dioceſanum,& inquiſitorem uideantur, & approbentur. Quomodo autem hæc,& quædam aliæ ligent,dicam immediate in excommunicatione. lxxvi. Item excommunicantur omnes,qui uota in Conciſtorio data, & quæcunque ibi geſta,aut dicta quæ in odium,aut præiudicium, aut ſcãdalum alicuius redũdare poſſent,uerbo,uel ſcripto, uel quouis alio modo reuelant,& omnes non tenentes ſilentium de quacunque re,de qua ſpecialiter,& expreſſe Ro.pon. dixerit eſſe ſilendum & ſunt omnes papales.

EXcommunicatio.lxxvi.contra omnes,qui in ſuis prædicationibus ad populum miracula falſa,aut incerta, uel prophetias,quæ ex ſacra ſcriptura non conſtant, prædicare, ſeu epiſcopis,aut ſuis ſuperioribus (ſcilicet eccleſiæ prælatis) detrahere auſi fuerint,ultra pœnas contra tales a iure ſtatutas, excommunicationis etiam ſententiam, à qua non niſi à Ro. pon.præterquam in mortis articulo abſolui poſsint, eos incurrere uolumus. Multæ aliæ ſunt excommunicationes particulares,ut illa de aſſerentibus Chriſtum non conceptum in utero Mariæ,& non natum per genitalia,&c. quæ nõ ita manifeſte,ſunt de quibus dicam.Pro notitia dictarum immediate excommunicationum,Not.quòd excommunicationũ tria genera inueniuntur,quædã ſunt notæ,non tamen ſunt con-

ſenſu utentium approbatæ,quales ſunt omnes contra non reuelantes ſimoniam,& contra dantes pro habenda gratia, uel iuſtitia in curia Ro.de quibus ſupra eſt dictum, excommunicatio.50.Aliæ ſunt cõmuniter ignotæ,quales ſunt multæ quam dicuntur.Ioan.xxii quæ non poſſunt cõſenſu utentium approbatæ eſſe,ex quo ut ignotæ, aut incertæ fuerunt. Et hæc duo genera non ligant,quia ſunt infirmæ, & abrogatæ.Aliæ ſunt notæ quidem,ſed nouæ,ut ſunt quæ ſub Iulio ii.& Leone.x.in concilio Lateranen.factæ ſunt, de quibus neſcitur an ligent,ut dicit Cai.ibi, quòd eſt ambiguus, & eas præſumere gloſare eſt ibi uetitum,ſub pœna excommunicationis latæ.Vna eſt contra cardinales reuelantes,ut ſupra.Secunda,contra impreſſores librorum.Tertia,contra prædicantes miracula,&c.ut ſupra,hæc ſecundum Cai. ibi. Si tantus hõ eas ambiguas habet,neque ego auſim eas ligare aſſerere.

EXcommunicatio.lxxvii.in.c.pro humani,in.vi. de homicidio. Statuimus,ut quicunque princeps,prælatus,ſeu quãuis alia perſona eccleſiaſtica,ſecularisue,quempiam Chriſtianorũ per aſſaſsinos interfecerit,uel interfici mandauerit,quãuis mors forſitam ex hoc non ſequatur,aut eos receptauerit, defenderit,uel occultauerit,excommunicationis ſententiam, & depoſitionis à dignitate,ordine,honore,officio,& beneficio ipſo facto incurrant. Eſt epiſcopalis. Aſſaſsini,erãt quoddam genus hominum infidelium,quod genus hodie ignotum eſt,ſupra,aſſaſsinus.

EXcommunicatio.lxxviii. in concilio Lateranen. de rap.c. excommunicationi. Illi qui Chriſtianos naufragium patientes ſpoliant rebus ſuis,niſi ablata reddiderint excommunicationi nouerint ſe ſubiacere. Eſt epiſcopalis. Qui autem capiunt,uel ſpoliant infideles ex iuſta cauſa nauigantes, debent excommunicari.Tamen hodie iſti piratæ excommunicantur in proceſſu curiæ,ſupra. Excommunicatio. xiii. No. quòd ſi ſtatim non reſtituant,etiam non præcedente monitione,ſunt excommunicati,quia determinatio tẽporis, quo ad ſtatim reſtituendum ipſo iure eſt determinata,ſecundum Cai.ibi.Item aduertendum eſt,quòd non obſtant leges, uel ſtatuta aliquarum terrarum determinantia, quòd bona naufragantium ſint capientium,quia non eſſent leges,ſed corruptelæ contra iuſtitiam.

EXcommunicatio.lxxix.in cle.i.de uſu. Quicunque communicatum poteſtates,capitanei,rectores,conſules, iudices,conſiliarii,aut alii quicunque officiales,ſtatuta huiuſmodi de cætero facere,ſcribere,dictare,aut quòd ſoluantur uſuræ,uel quòd cum ſolum repetuntur,non reſtituantur pleno ac libere,ſcienter iudicare præſumpſerint, ſententiam excommunicationis incurrant.Eandem etiam ſententiam incurſari,niſi ſtatuta huiuſmodi hactenus ædita de libris communitatum ipſarum(ſi ſuper hoc poteſtatem habuerint)infra tres menſes deleuerint,aut ſi ipſa ſtatuta,uel conſuetudines,officium eorum habentes quoquo modo præſumpſerint obſeruare. Eſt epiſcopalis. Alii autem a prædictis ſeruantes talia ſtatuta,& communitates,non incidunt in hunc canonẽ,quia ſolos officiales exprimit. Item ſcribentes prædicta ſi nõ ſunt officiales non incidunt ſecundum Pau.nec ſcribens ſententiam ſtatuto conformem etiam quòd ſit officialis niſi in ſententia ſtatuti tenor poneretur: tunc enim forte ligaretur hac cenſura.

EXcommunicatio.lxxx.in.c.uſurarum,de uſu.li.vi. Hac perpetua conſtitutione ſancimus, ut nec collegium, nec alia uniuerſitas,uel ſingularis perſona cuiuſcunque ſit dignitatis, conditionis,aut ſtatus,alienigenas,& aliâs non oriundos de terris ipſorum,publice fenebrem pecuniam exercentes,aut exercere uolentes,ad hoc domos in terris ſuis conducere,uel conductas habere,aut aliâs habitare permittunt, ſed huiuſmodi uſurarios manifeſtos,omnes infra tres menſes de terris ſuis expellant,nunquam tales de cætero admiſſuri.Nemo illis ad fœnus exercendum domos locet,uel ſub alio quocũque titulo concedat. Qui uero contrafecerint,ſi perſonæ fuerint eccleſiaſticæ,patriarchæ,epiſcopi, archiepiſcopi, ſuſpenſionis:minores uerò perſonæ ſingulares, excommunicationis,ſi autem collegium,ſeu alia uniuerſitas, interdicti ſententiam ipſo facto nouerint incurſuros,quã ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, terræ ipſorum quãdiu in eis iidẽ uſurarii commorantur ex tunc eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto.Cæterum ſi laici fuerint,per ſuos ordinarios omni ceſſante priuilegio,per cenſuram eccleſiaſticam compellantur. Eſt epiſcopalis.Not.quatuor caſus,in quibus incurritur. Primo,permittere tales conducere domos,&c.ad exercendũ uſu

ram,alias non.Secundo,non expellere tales,&c.Tertio,locare talibus ad hoc fœnus exercendum,aliâs non.Quarto,alio quouis titulo concedere domos,uel uendendo,uel impignorando,uel donando,& huiuſmodi ad hoc. Item per alienigenas non comprehenduntur omnes alibi geniti,ſecundũ Cai. ibi,ſed illi qui neque ipſi, neque patres eorum ſunt in illa terra geniti. Item in primo,& ſecundo caſu intelliguntur clerici habentes aliquod dominium,in tertio uero, & quarto, de quolibet minore epiſcopo,ut patet.Infra uſura.§.liii. De iudæis iſte canon non intelligit.

EXcommunicatio lxxxi.in.c. ubi periculum, in.vi. de ele. ubi excommunicantur omnes domini,rectores,officiales illius ciuitatis,in qua Ro.pon.electio eſt celebranda, ſi non ſeruant diligenter,quæ ſeruanda ſunt (maxime prout Clemens.vi.modificauit)& ſi committant in his,uel circa ea.Et credo,quòd ſit attendendus uſus,qui longus eſt,& non reprehenditur ab electis pontificibus.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxii.in. c. ubi periculum. de ele.in.vi. Contra omnes,qui mittunt ſcripturam,uel nuntium, uel ſecrete loquuntur cardinalibus,uel alicui eorum de exiſtentibus in conclaui pro electione papæ. Qui autem ſunt intus poſſunt loqui adinuicem ſecrete. De miſsione literarum quidam intelligunt ſecrete tantum: quidam quoquomodo fiat eſſe locum huic canoni aſſerunt.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxiii.in.c.i.li.vi.de exceſ.prælat. Tranſgreſſores conſtitutionis,quæ religioſis mẽdicantibus prohibet ad habitandum domos,uel loca quæcunque de nouo recipere,ſeu hactenus recepta mutare,uel ea tráſferre in alios uſus cuiuſuis alienationis,titulo quocunque,excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere.No.quòd non prohibetur reſtauratio deſtructorum locorum, qui non nouo iure acquiruntur,neque augmentatio loci iam habiti.Item loca ante hanc conſtitutionem non poſſunt dimitti ſine excõmunicatione,quæ autem ſunt accepta poſt,bene poſſunt dimitti,quia dicit hactenus recepta.Item not. quòd hic per domos non intelliguntur,quæ fratres aliquando accipiunt pro hoſpitio,uel ad liuellum,neque de habitantibus in deſerto ſolitarie.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxiiii.in.c mulieres in.vi.de iudi.Con-

tra fingentes fraudulenter caſum, per quem iudex ad aliquã mulierem pro teſtimonio mittat,uel uadat perſonaliter, fictor ergo,uel fraudator,ſententiam excommunicationis incurrit ipſo facto.No.quòd ſi non ſequitur effectus,quòd uadat non eſt locus huic pœnæ.Etiam intelligitur de iudice laico ſecundum Io.an.mittere,aut ad mulieres pro teſtimonio in hoc canone ſuperius eſt conceſſum.Intelligitur etiam ſiue iudex ſit fictor,ſiue alius:fictor enim hic excommunicatur, quia ſi iudex uadat ſine malitia,& ſimpliciter ignorans fictionẽ non incidit.Arch.flo.in.iii.par.ti.xxv.c.xlv.intelligit quòd incidit,ſiue uadat,ſiue mittat,dicens quòd intentio legis eſt uitare nephanda,quæ interdum per nuntium melius procurantur,ſed quia conſtitutio eſt pœnalis,melius eſt,ut intelligatur tantũ ſi perſonaliter uadat,cui uidetur conſentire Cai. ibi.Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio.lxxxv.in.vi.de of.dele.c.Hac conſtitutione decernimus,ut ſi conſeruatores de aliis quam manifeſtis iniuriis,& uiolentiis ſcienter ſe intromiſſerint,ſeu ad alia quæ iudicialem indagationem(ideſt inquiſitionem)exigunt ſuam extenderint poteſtatem, eo ipſo per unum annum ab officio ſint ſuſpenſi,pars uero,quæ hoc fieri procurabit, ſententiam excommunicationis incurrat,a qua non poſsit abſolui,niſi ei,quem ſic fatigauit indebite,primo,ſatisfaciat integraliter de expenſis.Eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione. Not.quòd ligat tantum partem hoc procurantem, ideo ſi aliquis,qui non eſſet pars hoc procuraret non incideret.Item ſi conſeruator daretur ad tutelam, non ſolum de manifeſtis, ſed etiam de aliis, poſſet ſe intromittere, ut communiter fit hodie ſecundum Pe.de pa.& non habet locum hæc ſententia.Item incurritur, quando ſequitur effectus pro quo ſit ſatisfaciendum.

EXcommunicatio.lxxxvi.in.c.clericis,ne cle.uel mo.Inhibemus ſub interminatione anathematis,ne quis ſacerdos officium habeat uicecomitis,aut præpoſiti ſecularis.Si quis autem contra hoc uenire præſumpſerit,& commonitus emendare noluerit,excommunicationi ſubiaceat. Et eſt epiſcopalis.Communiter intelligitur de omnibus in ſacris exiſtentibus,ut dicit Tab.ibi.quãuis Cai.tantum de ſacerdotibus intelligat .Interdicitur ergo clericis in ſacris exiſtentibus, eſſe

officiales principium ſecularium, licet non infligant pœnam mortis, ſecundum quod no. Pa. in hoc. c. quando ſcilicet uult hoc exercere tanquam officialis principis, quia iniuria fit officio ſacerdotij, ſecundum Cai. Poſſunt tamen tale officium exercere citra mortem, & mutilationem, quando eſt dignitati annexum, uel habet hoc proprio nomine, puta ratione patrimonii. Si quis autem haberet officium uice comitis, uel propoſiti ſecularis (ut quia eſt poteſtas alicuius, & huiuſmodi,) & efficeretur ſacerdos, ſecundum Cai. uel in ſacris ſecũdum alios, non poteſt hoc officium retinere. Et requiritur monitio, ut ſit locus huic pœnæ. Caueant ergo clerici, & religioſi, qui ſæpe uolunt officium regum, ducum, marchionum, & aliorũ dominorũ exercere. Nomine enim principis ſecularis, ueniunt generaliter omnes domini.

EXcommunicatio. lxxxvii. in extrauagantis Sixti. Et ſi dominici, etc. Authoritate apoſtolica tenore præſentium ſtatuimus, & ordinamus, quòd de cætero prætextu facultatum quarumcũque conceſſarum a nobis, uel authoritate noſtra, & quas concedi quomodolibet continget in futurum, etiam cum clauſula quod ſola ſignatura ſufficiat, etiam in fauorem fidei, & cruciatæ, nullus confeſſor quemuis, qui offenſæ eccleſiaſticæ libertatis, uiolationis, interdicti a ſed. apo. poſiti, ſeu hereſis, poſtquam quis fuerit de ea ſententialiter condemnatus, delatus, ſeu publicæ diffamatus, conſpirationis in perſonam aut ſtatum Romani pontificis, ſeu cuiuſuis offenſæ, inobedientiæ, aut rebellionis eiuſdem pontificis, uel dictæ fædis, multilationis membrorum, uel occiſionis cuiuſcunque in ſacris ordinibus conſtituti, offenſæ perſonalis in epiſcopum, ſeu alium prælatum, inuaſionis, depredationis, occupationis, aut deuaſtationis, terrarum Ro. eccle. mediate, uel immediate ſubiectorum, ac inuaſionis romipetarum, ſeu quorumcũque aliorum ad Ro. cu. uenientium, delationis armorum, & aliorum prohibitorum ad partes infidelium, impoſitionis nouorum onerum realium, uel perſonalium eccleſijs, uel eccleſiaſticis perſonis, ſimoniæ ſuper ordinibus, uel beneficijs conſequendis in dicta curia, uel extra contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in caſibus contentis in literis, quæ conſueuerunt in die cœnæ domini publicari, prętextu huiuſmodi facultatum abſoluere, & per quoſuis emiſ-

ſa peregrinationis ultramarinæ, uiſitationis liminũ apoſtolorum Petri, & Pauli, in compuſtella, & caſtitatis, ac religionis uota, niſi ex ſpeciali licentia, & certa ſcientia noſtra (de qua demum conſtare cenſeatur, cum in ſignatura noſtra deſuper manu noſtra ſcriptũ, aut in literis noſtris expræſſum fuerit: Nos ex certa ſcientia, & de ſpeciali gratia concedere, derogatione præſentis conſtitutionis illius de uerbo ad uerbum inſerto tenore, non autem per clauſulas id importantem) uel in articulo mortis conſtitutum], & tunc in caſibus ubi ſatisfactio fuerit impendẽda, facta ſatisfactione, uel idonea præſtita cautione, commutare præſumant. Et ſi aliqui cõfeſſorum contra præſentem conſtitutionem quemquam abſoluere, aut excepta uota prędicta commutare attentauerint; abſolutio, & commutatio huiuſmodi nullius ſit roboris, uel momenti, & contrafacientes eo ipſo excommunicationis ſententiam incurrant, a qua niſi in mortis articulo conſtituti, ab alio, quam a Roma. pon. abſolui non poſsint. Eſt papalis hic, & ex proceſſu curiæ. Not. quòd in articulo quando debet abſolui ſatisfaciat prius ſi tenetur, & poteſt, ſi non poteſt, det pignus, ſi hoc non poteſt det fideiuſſorem, ſi hoc etiam non poteſt, ſaltem det iuramentum de ſatisfactione, quòd ſi nõ uult, non abſoluatur. Hæc eſt forma canonis huius, caueant autem confeſſores, ne ſeipſos laqueent.

EXcommunicatio. lxxxviii. in. c. indẽnitatibus, in. vi. de elec. Hi quos ad dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari, ab his prorſus abſtineant, per quæ inter eas ſuperfaciendis ipſis electionibus oriri poſsit diſcordia uel exorta nutriri, alias eo ipſo excommunicationis ſententiæ ſe nouerit ſubiacere. Not. quòd non uocati ad hoc, etiã quòd ſeminent uel nutriant diſcordias, non incurrunt. Et licet dicatur in maſculino genere, tamen ſi fœminæ ad hoc uocarentur, & nutrirent diſcordias, etc. inciderent, ſecundũ glo. Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio. lxxxix. in. c. adminiſtratores. xxiii. q. v. Adminiſtratores ſecularium dignitatum, qui ad eccleſiarũ tuitionem, pupillorum, ac uiduarum protectionem, rapatiũque refrenationem conſtituti proculdubio eſſe debent, quotiens ab epiſcopis, & eccleſiaſticis uiris conuenti fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & ſecundum quòd ne-

ceſsitas expeterit,abſque negligentia examinent, & diligenti ſtudio corrigant,quòd ſi dei timorem præoculis non habẽtes,negligere poſt ſecundam, & tertiam monitionem inuenti fuerint,omni nouerint communione uſque ad condignã ſatisfactionem ſe priuatos. Videtur ergo quòd princeps ipſo iure ſit excommunicatus, qui non facit iuſtitiam clericó præmiſſa tamen monitione prædicta. Eſt epiſcopalis.

EXcommunicatio. xc. in.c.unico, de rele. do. in.vi. & extrauaganti Io.xxii.Sancta Romana, etc. ubi excommunicantur nouum ordinem,uel religionem inuenientes,uel habitum nouæ religionis aſſumentes,uiuentes ſimul,& tria uota uouentes. Nec epiſcopus poteſt ſuper hoc licẽtiam dare, ſecundum doc. Item nomine religionis, non ueniunt heremittæ commemorãtes ſoli, aſſumentes quem uoluerint habitum,uel iſti diſciplini,licet faciant ſibi ſuperiores,dum tamen non faciant tria uota ſolennia. Vide tamen Tab. Excommunicatio.v.caſu.xxxv.

EXcommunicatio. xci.in.c.i.de loca. Contra magiſtros (ideſt doctores cuiuſcunque facultatis,) & ſcolares bononien.qui ante tempus condictionis,conducunt hoſpitia aliorum magiſtrorum,uel ſcolarium ſine licentia, uel aſſenſu eorum. Not. quòd nomine ſcolarium non ueniunt exiſtentes in ſtudiis pro ſcolaribus,ut ſcriptores, cartarii etc. licet gaudeant priuilegijs ſcolarium, ſecundum communiorem opinionem. Inquilini dicuntur ſcolares,tunc ibi habitantes. Et ſecundum Io.an.hæc pœna tantum tenet Bononiæ,licet quidam teneant oppoſitum, tamẽ conſuetudo approbat primã opinionem. Eſt epiſcopalis,& latæ ſententiæ.

EXcommunicatio. xcii. in.c. de ſciſma. Ordinationes ab octauiano,& guidone hereſiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas eſſe cenſemus, adiicientes ut qui dignitates eccleſiaſticas,ſeu beneficia.per dictos ſciſmaticos acceperint,careant impetratis. Alienationes quoque quæ per eoſdem ſciſmaticos,ſeu per laicos factæ ſunt de rebus eccleſiaſticis omni careant firmitate,& ad eccleſias ſine omni onere reuertãtur. Si quis autem contrarie præſumpſerit(dicendo,uel tenẽdo oppoſitum) excõicationi nouerit ſe ſubiacere. Eſt epiſcopalis ſecluſo ſciſmate. Not. hic per laicos intelligi nõ quoſcũque,ſed fultos ſciſmate,quia de ſciſmaticis eſt iſte canon.

EXmmunicatio. xciii. in.c.licet, de elect. Contra eum, qui de tertiæ partis cardinalium nominatione confiſus, papę ſibi nomen uſurpat,& eſt cõtra eos, qui recipiunt,& in eum, qui a paucioribus quam a duabus partibus cardinalium electus, ad apoſtolatus officium, niſi maior concordia interceſſerit, gerit ſe pro papa. Eſt latæ ſententiæ, & epiſcopalis, ſecluſo ſciſmate.

EXcommunicatio. xciiii. in extrauaganti Io. xxii. Sancta Romana, etc. contra perſeuerantes in ſecta fraticellorum, biſochorum, & biginarum,& aſſumentes dictæ ſectæ ritum, & prælatos quoſcunque, qui prædictis perſonis, uel aliis ritum uiuendi,& habitum ſupradictos præter ſpecialem apoſtolicæ ſedis authoritatem deinceps conceſſerint, & eſt latæ ſententiæ,& epiſcopalis: ex qua intelliguntur tres differentiæ perſonarum ſcilicet perſeuerantes in dicta ſecta. Secunda, aſſumentes habitum, etc. Tertia, concedentes dictum habitũ, etc. Item nomine biginarum intelliguntur, uel infideles, de quibus eſt ca. ad noſtrum, in cle. de here. aut ſuſpectæ de fide, ut in.c. de reli. do. non autem illæ mulieres, qua demiſſæ dicuntur, manentes innuptæ in domibus parentum.

EXcommunicatio. xcv. Contra Inquiſitores ord. prædi. ſi procedant contra fratres minores,& e contra, per extrauagantem Pauli.ii. Nunc autem ſecus eſt, quia poſſunt procedere per breue Clemen.vii. quod incipit, Propter labẽ lutheranam ſeruato tamen ordine ibidem poſito, ut primo, moneantur eorum ſuperiores, ubi dicitur ſic. Diſtricte pręcipiendo mandamus, quatanus omnibus,& ſingulis, etiam carmelitarum,& aliorum ordinum mẽdicantium religioſis, uel nõ mendicantibus huiuſmodi peſte diffamatis, aut alter ſuſpectis, pręcipueque tales errores in ſuis ſermonibus, uerbis, ſeu prædicationibus diſſeminantibus, per cenſuram eccleſiaſticã appellatione poſtpoſita ſuper huiuſmodi, ac qualibet alia hęreſi ſilentium imponatis,& poſtquam per uos, uel uicarios ueſtros, aut ueſtrum, uel eorundem uicariorum aliquos, ſiue aliquem, præſidentes monaſteriorum, conuẽtuum,& aliorum locorum ubi hereſis huiuſmodi, uel errores diſſeminati forent, aut inibi propinquorum præmoniti fuerint, niſi tales infra menſem a die admonitionis computandum, debita prouiſione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna peni-

tentia caſtigauerint,de quibus admonenti fidē facere teneantur. Aliter contra prædictos uſque ad ſententiam difinitiuā, ualent procedere. Hæc eſt materia excōmunicationum. Credo tamen multas alias eſſe excommunicationes particulares in priuilegiis ſtudiorum,religioſorum,collegiorum ciuitatū & aliorum locorum,quas omnes inuenire eſſet impoſsibile. Prudens ergo confeſſor, quando de nouo uenit in unam diocęſim informet ſe an ibi ſint aliquæ excommunicatiōes, ſiue papales,ſiue ſinodales, quæ ſint in uſu, & ſic obſeruet. Et quia multiplices ſunt,& uariæ difficileque eſt ſingulas memoriæ mandare,ideo prudens confeſſor cum circa eas dubitat bene canones,& illuc diligenter examinet, & ſi per ſeipſum intelligere nequeat, peritos quærat, ne pœnitentem ab ſoluendo a quibus non poteſt, in præceps mittat: quem ſi cenſura ligatum inuenerit,ſi poteſt,ab ea prius abſoluat, ſi non poteſt ad ſuperiorem confeſtim mittat,quia ſic ligatus a peccatis nequit abſolui.

EXCVSATIO.

1 Excuſatio peccati eſt maximum uitium,ſecundum Tho. ſecunda ſecun.q.xiii.a.iii.ad.iii.quia eſt circunſtantia quædā aggrauans omne peccatum,etiam blaſphemiam dei,quæ eſt maximum peccatum.Diciturque maximum quia quodlibet maius facit.

Nullus ſequens hereſim excuſatur,quia in dubijs,& periculo ſis nemo debet eſſe facilis ad credēdum,& pręcipue pertinax ſecundum Tho.in quoli.iii.q.iiii.ar.ii.quæ pertinacia maxime hereticum conſtituit cum errore intellectus.

3 Obliuo beneficij ex negligentia, uel impotentia recōpenſandi beneficium,non excuſant a peccato ingratitudinis,ſecundum Tho.ſecundum ſecundæ.q.cvii.ar.i.ad.ii.

4 Qui nihil audiuit de fide excuſatur a peccato infidelitatis,nō autem ab alijs peccatis.Intendens autem bonum per ſe,excuſatur a malo,quod ſequitur præter intentionem,& raro,non autem quando ſemper,uel ut in pluribus,& ſic Noæ excuſatur ab ebrietate,etc.Th.iiii.ſen.d.xxxiii. in expoſitiōe literæ, & in.c.inebriauerunt.xv.q.ii. Excuſat etiam coactio abſoluta.c.non eſt.xv.q.i.Neceſsitas etiam,in.c.Diſcipulos, de cōſe. d.v.Pietas quoque.c.cōqueſtus, de feri.& obedientia.c.dixit dominus.xiiii.q.v.Non excuſatur quis ab obedientia,allegās

alios meliores ſe ad hoc eſſe.xxiii.q.i.c.fina.

5 Timor qui eſt ſecundum rationem excuſat totaliter a peccato,non antem inordinatus, ſed diminuit,in quãtum eſt inuoluntarius.Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxxv.ar.ul.Thamar,& Iudas fornicans cum ea,a peccato non excuſantur, ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.cliiii.ar.ii.ad.iii.

EXECVTOR.

Executor eſt proprie,qui ad effectum rem iudicatam deducit,ſecundum glo.in.c.ſuper quæſtionum, de of.dele. uel qui factum ab alio geſtum exequitur,ſecundum Pa.in.c.nouit, de appel. col. i. Executor etiam larga acceptione dicitur delegatus, ſecundum glo. in. c. ſi ſupra, de offic. dele. in. vi.

2 Executores teſtamentorum poſſunt eſſe laici, clerici, & religioſi,non tamen ordinis minorum, ſecundum Pa.in. c. tua nobis,de teſta.primo notabili,&.c.ii.de.teſta.in.vi.Fratribus enim minoribus eſt interdictum hoc, in Cle. exiui.de uer. ſig.Et poſſunt diuiſim,& mixtim deputari.c.Ioãnes,de teſta. & etiam fœminæ,ſi eſt conſuetudo,ſecũdum Io.an.in.d.c.ii. de teſta. licet quidam teneant contrarium.

Executore uno mortuo,uel abſente,alius poteſt exequi,quãdo plures ſunt,niſi teſtator aliter in teſtamento expreſſerit etiam quód præſens eſſet alter, & nolet exequi, in.d.c.ii. de teſta.& non eſt neceſſe alterum uocari, ſicut in electione,ſecundum glo.ibidem,intellige quando multum diſtaret, ſecus quando parum, tunc enim uocari debet & expectari uſque ad pręfixum ſibi terminum.

4 Officium executorum non tranſit ad heredes,etiam re non integra ſecundum glo.ibidem,in.d.c.ii. niſi teſtator hoc expreſſerit,licet quidam dicant quód tranſit, præcipue re non integra,ut in.c.in cauſis,de elec.ſed primum eſt uerius. Si uero eligatur ſine nominis expreſſione, & qui non ſit propinquus,tunc ſucceſſor in dignitate,ſuccedit etiam in executione,ſecundum glo.in.d.c.ii.etc.quoniam requiſiſti,de offi. de lega.ſecus quando eo propinquus,uel nominantur proprio nomine,quia uidetur electa perſona, & non officium, in dicto.c.requiſiſti.

5 Electus in executorem non tenetur acceptare, ſecundum Pa. in.c.Ioannes,de teſta.etiam in legatis ad pias cauſas, niſi taci

te,uel expreſſe acceptaſſet,ſiue faciendo aliquid quod ad hoc pertinet,ſiue recipiendo literas ſcienter,quibus officium ſibi deferebatur,tũc enim dicitur tacite acceptare, ar.l.i.ff.de pro cura. Si præſens fuit quando teſtator ipſum ad hoc deputauit,& tacuit,non propter hoc dicitur acceptaſſe.l.Pomponius.ff.de arbi.Secus quando conſenſit epiſcopus in legatis ad pias cauſas poteſt ipſum compellere ad acceptationem ſaltem tanquam delegatum,ſicut in qualibet alia delegatione.c. paſtoralis,de offi.dele.C.qui pro ſua iuriſdi.l.unica.

6 Mercus executor non habet actionem contra heredem, ſecũdum Pa.in.d.c.Ioannes,ſed poteſt implorare auxilium iudicis contra detinentes defuncti bona:ar.in.l hereditas, in fi. ff.de peti.here.niſi in legatis ad pias cauſas, ſecũdum Bar.l.ſi quis titio.ff.de leg.ii.Si uero non eſt purus executor, ſed legatarius ut in hoc exemplo. Titius relinquit Antonio centũ aureos reſtituendos Socrati, tunc poterit agere contra detinentem bona tanquam legatarius. Idem cum eſt particeps ipſius relicti,ſecundũ glo.in.l.lucius.§.meuia.ff.ad trabel.

7 Si executor ſit uniuerſalis, ut ad diſtribuendum omnia bona in Chriſti pauperes,poteſt uendere bona hereditaria pro executione ultimæ uoluntatis,ſecundum Pa.in d.c. Ioãnes. Secus ſi ſit particularis,niſi teſtator ſibi conceſſerit, ſecundũ l.alio.ff.de ali. & ciba.leg.& ſic hodie ſolet fieri, quia datur plena,& libera licentia executoribus uendendi de bonis hereditatis pro executione.

8 Executor debet ſeruare tempus ad exequendum quòd teſtator ſibi prouidit,ſecundum Pa.in.c.nos quidem, de teſta.in glo.in uer.annum,& ſic dicit a die mortis, intelligitur & ſcientiæ, & additæ hereditatis ut probat tex.l.ſtatu liberos .§. ſi quis heredi.ff.de ſtatu li.Si teſtator non prouidit de tempore,& res legata eſt in patrimonio teſtatoris, poteſt ſolui ſine mora,ſecundum Pa.in.c.ſi heredes,de teſta.quia dominium illico addita hereditate tranſit in legatarium, & ſi nõ ſoluatur ſine mora, heres condẽnatur ad præſtandum uſuram, & omnem utilitatem,ut.l.cum res.ff.de le.i. idem ſi eſſet pecunia legata.l.ſi dominus.§.in pecunia.ff.de leg.i. conceditur autem ſpacium decem dierum a præcepto iudicis.Vide ibi, & in.l. ſi pecunia.ff de lega.ii.

9 Si executor negligat exequi, an deuoluatur ad epiſcopum.

Dico quòd hodie epiſcopus per ſtatuta diſpoſuit,ut annus à die mortis admonendo generaliter quoſcūque,& ſi ſic, poſt annum deuoluetur,intelligendo a die mortis, & ſcientiæ,& additæ hæreditatis,ut ſupra.Ric.in.iiij.ſen.diſt.xlv. limitat ſi habet in promptu bona de quibus poſsit infra annum legata ſoluere alias ſecus.

10 Titius reliquit decem aureos dandos pauperibus, quos nominabit ſempronius, tranſacto anno non nominatis dictis pauperibus per Sempronium,non propter hoc poteſtas nominandi dictos pauperes ad epiſcopum deuoluetur, quia qui habet declarare,non eſt executor,immo multum differt declarator, ab executore, ideo qui non poteſt eſſe executor, poteſt eſſe declarator.l.executorem.C.de exe.rei iud. Prædicta deuolutio habet locum in legatis ad pias cauſas indubitate,ſecundum Pa.in.c.ſi hæredes,de teſta. in aliis antem eſt diuerſitas doc.Vide ibi quomodo Pa. concordat. Tab. uer. Executor.§.x.

11 Si teſtator in teſtamento prohibeat ne epiſcopus ſe intromittat quo ad compulſionem executoris,non ualet talis prohibitio,ſecundum Pa.in c. tua nobis, de teſta. quia ſicut non poterat ſe ſubtrahere a foro epiſcopi,ſic nec executorem. ut patet in.d.c.tua nobis. Si autem prohibeat quo ad deuolutionem prouiſo de alio executore, in caſu quòd primus negligat,ualebit,quia ille exequetur,non epiſcopus, ſecundum Pa.ubi ſupra,quòd ſi non prouidit de alio executore, epiſcopus in legatis ad pias cauſas exequetur prohibitione nō obſtante,non in aliis.in.d.c.tua nobis.

12 Si teſtator reliquit in teſtamento mille reſtituenda pro male ablatis,& non inueniūtur tot creditores, qui totam iſtam ſummam abſorbeant. & prohibuit illam ſummam in aliud conuerti,tunc quod reſiduum remanet dabitur hæredi. Si autem nō prohibuit,ſed ſimpliciter diſpoſuit, dabitur quod ſupereſt pauperibus,ſecundum Pa.in.d.c.tua nobis .credendum eſt ipſum tantum debere,quantum reliquit, licet non inueniantur creditores.Idem obſeruandum eſt in cautione, quàm faciunt uſurarij,ut no.in.c.quanquam,de uſu.lib.vi.ſecundum Pa.in.d.c.tua nobis.

13 Executor cui teſtator reliquit.C.ut diſpenſet quomodo ſibi uidebitur,& placuerit,tenetur illa diſpenſare pauperibus,niſi aliud

aliud appareat de mente teſtatoris. Facit.c.cum tibi,de teſta. Sic enim arbitrabitur bonus uir, & quia mentem teſtatoris in meliorem partem interpraetari debemus iuxta regulam.c. cum dilecti,de dona.& quia nulla eſt melior quã ut in Chriſti pauperes diſpenſentur,ſic fiet:& ſi aliter fiat per epiſcopũ reuocari poterit.

14 Executor religioſus exemptus, ſi in exequendo deliquit, ab ordinario puniri poteſt,in clemen.unica,de teſta.quod Ric. in.iiij.ſen.diſtin.xlv.ar.v.q.ij.limitat in religioſis, qui habent exemptionem communem,qui tamen poſſent conueniri ratione contractus,uel delicti,ſeu rei,ut in.c.j.de priui.in.vj.ſecus in aliis,qui conueniri non poſſunt,quia nec puniri.

15 Praelatus, qui dedit licentiam religioſo acceptandi executionem,poteſt eam reuocare, cũ religioſus neque uelle, neque nolle habeat,ſecundum gl.in.d.cle.unica,& executio fiet per collegam,uel per epiſcopum, quãdo alius deputatus nõ eſt.

16 Dilatio executionis piae nocet defuncto,ſecundum Thom. ql.vj.q.viij.ar.j.quia ei remedium non adhibetur,dum ſuffragia differuntur,ex quibus plurimum pauperes,& eccleſia ad orandum pro eo excitarentur,ad faciẽdum ſuffragia pro eo. Ex quo patet,quòd grauiter tales peccant,& uocantur egentium necatores.xxiij.q.ij.c.qui oblationes,el.j.& dicit Ioã. de neap.in quol.quòd multum tardantes, ſiue ex auaritia, ſiue negligentia,mortaliter peccant,quia debent excommunicari,agunt enim & contra iuſtitiam,non exequentes prout debent,& contra charitatem proximi,potentes eum liberare de poenis,& non liberantes,cum tamen teneantur.Secus quando ex cauſa rationabili tardant,uidelicet, ut melius uendant res,& ſic copioſiores elemoſinas faciãt,uel quando pro modico tempore tardant, quia parum pro nihilo computatur. In his prudens executor bene examinet, ut conſideratis temporis dilatione,& conditione perſonae, quae creditur citius uel tardius liberanda, & elemoſinae augmento, faciat quòd defuncto expedire uidebitur magis.

EXEMPTIO.

1 EXempti dicũtur, qui ordinarij iuriſditioni non ſubſunt, ut expreſſe dicit glo.in.c.quod tranſlationem,de priui.& hoc de communi exemptione,& per ſolum papam fit exemptio,ſecundum glo.in.c.j. de priui.lib.vj. quae diuerſimode,

fieri poteſt.c.cũ capella,de priui. Quomodo autem fiat exẽptio,uel ratione loci,uel perſonæ, & huiuſmodi, uide Pa.in c. tuarum,de priui. Alia eſt exemptio ſpecialis,ut fratrum pdicatorum,& multorum aliorum,in quibus ordinarij nullam ſuperioritatem habent,ut patet in priuilegio Sixti IIII. Regimini,&c.ubi dicitur.Et ne prætextu conſtitutionis Innoc. iiij. prædeceſ.noſtri. Volentes,&c.locorum diocæſani, & alij ordinarij, in perſonas, & loca fratrum prædictorum contra Grego.prædeceſ.noſtri ordinationem ſibi quamcunque iuriſditionem,& ſuperioritatem uendicare præſumant, diſtrictius inhibemus,ne quiſpiam abſque ſed.apo.commiſsione, & authoritate,in perſonas,domos,& loca dicti ordinis prædicatorum utpote prorſus exempta,aliquam excommunicationis,ſuſpenſionis,& interdicti ſententiam,ſpecialiter uel generaliter,quomodolibet promulgare, aut in perſonas, domos,uel loca huiuſmodi aliquam præeminentiam, ſuperioritatem,& iuriſditionem quomodolibet exercere præſumāt, etiam ratione contractus, uel delicti, ſeu rei de qua contra ipſos ageretur,ubicũque iniatur cõtractus, committatur delictum,& res ipſa conſiſtat. Decernimus quoque ex nunc, quaſlibet excommunicationis,ſuſpenſionis,& interdicti ſententias,& quoſcunque proceſſus,quaſuis pœnas,& ſentẽtias, generales,uel ſpeciales continẽtes,quos,uel quas promulgari,uel haberi,& omnia quæ contra fratres, domos, uel loca dicti ordinis quomodolibet fieri contigerit, etiam eorum exemptione,utpote notoria nõ aliter allegata,nullius roboris,uel momenti eſſe,& pro infectis haberi debere,&c. Vnde patet quòd nec etiam legati habẽt ſuperioritatem in his. No. quôd ſi fratres huiuſmodi citentur ab ordinario, non tenentur comparere, etiam ad allegandum priuilegium ſuum, ut dicit Pa.in.c.cum ordinem, de reſcrip.quia iam notorie ſunt exempti,& dudum tollerati in priuilegio exemptionis. Ideo citati non tenentur comparere etiam ad allegandum eorum priuilegium,& hoc not.quia multi iudices decipiuntur.

2 Si priuilegium non eſt notorium, & tales priuilegiati non ſunt diu tollerati in tali priuilegio, ſi antequam ordinarius ferat ſententiam excommunicationis contra eos,allegāt priuilegium,quod iudici eſt notum,credit Ric.iiij.ſen.diſt.xvii. q.v.ar.v.hanc ſentenriam non tenere, ar.in.c. ſi duobus, in

tex.& in glo.de appel. Securius tamē eſſet ſi non poteſt probare hoc iudici eſſe notum, comparere, & oſtendere priuilegium, quòd ſi non eſt notum iudici, & petit ſibi oſtendi, tenentur ſecundum formam.c.cum perſonæ, de priui.in.vj. Si autem non petit, ſecus eſt, quia non tenebit ſententia, ſi ante illam fuit allegatum priuilegium. Quod ſi non allegatur priuilegium, nec eſt notorium, ne quòd notum iudici, neque diu tolleratum, tunc tenebit ſententia: ar.in.d.c. Si duobus, niſi in dicto priuilegio eſſet clauſura irritans ſentētias latas, quia tunc non teneret, ſecundum Ric.ſupra.

3 Exempta eccleſia, intelliguntur exempti, & monachi, uel canonici, uel conuerſi, & perpetuo oblati, non autem præsbyter, qui parochianorum curam habet, quo ad ea, quæ ad ipſam curam pertinent, nec parochiani.

4 Si eximantur canonici alicuius eccleſiæ, non propter hoc clerici ſunt exempti, ſed bene ecōtra.c.per exemptionem, de priuil.lib.vj.nec propter hoc ipſa eccleſia exempta eſt, ut ibi. Ex hoc habet quòd nomine canonicorum, non ueniunt clerici, ſed bene econuerſo.

5 Per monaſterium exemptum, intelligitur etiam cimiterium, domus monaſterij, orti, prata, area, quæ ſunt iuxta monaſterium, ſeu eccleſiam, ar.c.neceſſarium.xij.q.j.&.c.nulli.

6 Pendente lite priuilegij ſuper eius ualitudine, uel cōceſsione, non debet quis priuari, uel interdici uſu poſſeſsionis, ſecundum Pa.in.c.j. Vt lite pen.etiam quòd poſsideat contra ius commune non eſt turbandus, ſecundum Ge.in.c. cum perſonæ, de priui.in lib.vj.dummodo adſit aliqua probatio etiā non ſufficiens.

7 Exemptus litigans coram ordinario, & non allegans exemptionem, non propter hoc perdit cauſam, ſecundum Pa.in.c.j.de ſen.& re iu.nec tenet ſententia, nec taciturnitas obſtat, quia etiam ſi uoluiſſet, poterat in eum non conſentire, ut in iudicem.c.cum tempore.de arbi.

8 Exemptus non poteſt renuntiare exemptioni, quia tangitur nedum fauor exempti, ſed etiam ſuperioris, qui eum exemit, ſecundum Pa.in.d.c.cum tempore. Intellige de priuilegio iuris communis, quia priuilegio ſpeciali poteſt quis renuntiare, ſecundum Alb.in.l.ſi quis in diſtribuendo.C.de epi.& cle. maxime quando ipſe impetrauit, non autem quando ſupe-

rior motu proprio exemit, in quo locum habet prima opinio. Sil. in uer.exemptio.§.x.dicit quòd non poteſt ſimpliciter, licet in aliquo caſu, quia exemptio fit gratia exempti, & exemptoris. Dic ergo, quòd quando eſt ſolum in præiudiciū exempti, poteſt, non autem ſi ſit etiam in præiudicium ſuperioris. Vide Pa.in.c.ſignificaſti, de foro competen. & Sil. uer. Abſolutio.v.§.ij.

9 Exemptus non poteſt abſolui ab excommunicatione, epiſcopo reſeruata in canone, ab epiſcopo, ſecundum Io.an.in regula, ſcienti, & Pa.in.d.c.ſignificaſti, quia non eſt ſuę iuriſditionis, & ſine licentia papæ, non poteſt ſe ei ſubmittere, ratione ſupradicta, nec obſtat.c.religioſo, de ſenten. excom. quia ibi loquitur de non exemptis, quos antea non poterat abſoluere, propter.c.cum illorum, de ſenten.excom. Si enim de exemptis intellexiſſet, dixiſſet ſicut dixit in cle.eo.de ſentē. excom. Et hoc uerum, licet Fel.conſi.xiiij.& Io.de lig. oppoſitum teneant ſequentes iura antiqua. Iſti autem ſequuntur noua.

10 Exempti, oratoria, uel capellas, in locis non exemptis non poſſunt ædificare, nec in ſic conſtructis celebrare, uel celebrari facere, ſine licētia diocæſani loci, in.c.authoritate, de priui. in.vj. niſi habeant a papa, uel in oratoriis priuatis hoc faciāt, ſecundum glo.ibi. Vide bene.d.c. authoritate. Cum licentia tamen epiſcopi, uel eius, qui illius loci curam habet poſſunt celebrare.

11 Si papa dedit priuilegium alicui monaſterio, quòd nō teneatur ſoluere decimas quaſcunque, etiam ſi in literis eius diceretur, quòd tam exempti quàm non exempti ſoluant, niſi de hoc indulto fiat ſpecialis mentio de uerbo ad uerbum, deinde papa concedit legato, ut poſſit decimas exigere tam ab exemptis, quàm a non exemptis, non obſtantibus priuilegiis quibuſcunque, etiam ſi talia eſſent, de quibus ſpecialis mentio fieri deberet de uerbo ad uerbum, quæ uoluit in iſtis literis pro inſertis haberi, & expreſsis, conſtat per has literas priuilegium reuocari, quia ſatis apparet de intentione papæ uolentis reuocare. Aliter dicendo, papæ poteſtas minueretur, quia cum omnium memoriam habere non poſsit, omnia reuocare non poſſet, quod eſt dicere abſurdum, ſecūdum Fed. in conſi.xlvj. licet alias contrarium tenuiſſet, ut dicit Pa.in.c. cum inſtantia, de cenſi. Valet etiam hoc pro ultima uolunta-

te.cognoſcenda teſtatoris, ut not.Car. in cle.j. de ſepul.ut ſi teſtator dicit,non obſtante quocũque alio teſtamento, etiã ſi in eo ſint uerba derogatoria,talis expreſsio dicitur ſpecialis,& ſufficit ad reuocandum,ſecundum Car.ubi ſupra.

EXEQVIAE.

1 EXequiæ mortuorum pompaticæ, potius ſunt ſolatia uiuorum,quam ſubleuatio mortuorum,ſecundum Thom. iiij.ſen.diſt. xlv.q.ij.ar.iij.& in.c.animæ. xiij.q.ij.

2 An ſtatuentes circa exequias mortuorum,ut quòd non deferantur niſi tot Cruces,denter tot candelæ, & tanti ponderis, uocentur tantum tot clerici,& huiuſmodi, incurrant excommunicationem latam contra ſtatuentes contra libertatem eccleſiaſticam,propter ca.fin.de re.eccl.non alie. Reſpondeo quòd uariæ,ſunt doct.ſententiæ. Cai.in uer. excommunicatio contra offendentes eccleſiaſticam libertatem, dicit, quòd aliqua ſunt,quæ ex ſua natura ſunt contra eccleſiaſticam libertatem, ſiue quis intendat ire contra libertatem huiuſmodi,ſiue non,ut ſtatuere quòd non ſoluantur decimę clericis, uel elemoſinæ,uel ſtatuere quòd ſoluant gabellas, & huiuſmodi , & ſic ſtatuere eſt prohibitum . Aliqua ex ſe non ſunt contra libertatem huiuſmodi,ſed per accidens, & ſtatuere de huiuſmodi non eſt prohibitum. Et quia ſumptuoſa ſepulchra,multiudo luminarium , crucum , uarietas religionum, & huiuſmodi, per ſe ad põpam temporalem pertinent, quãuis per accidens,uel ex intentione uideãtur eſſe contra libertatem eccleſiæ , ideo moderari hæc ad publicam poteſtatem pertinet,nec ſunt tales ſtatuentes excommunicati, quamuis iſta moderatio clericis ſit nociua,ſubtractiua elemoſinarum & diminuitiua cultus diuini.Pa.uero in.d.c.fi dicit, quôd circa concernentia cultum diuinum ,& refrigerium animæ defuncti,non ualent ſtatuta laicorum,quia illa proprie annexa ſunt iuri ſpirituali,& ita generaliter intelligitur text.d.c.fi. & ſpecificando ualent de pannis nigris paſsim non utendis, q̃a de mortuis non eſt multum dolendum,&c.Ant.quoque cõſertus Siculus in ſuo repertorio,ſic dicit. Statutum non pñt facere laici ſuper mortuariis,quia illa annexa, ſunt iuri ſpirituali.Nam de annexis idem eſt iudicium.c.quanto, de iudi. neque circa contingentia cultum diuinum , uel refrigerium animæ defuncti ſtatutum ualet laicorum. Facit.c.quàm pro-

ſperum.xiij.q.ij.Circa concernentia pompas,&c.ualet.Ioã.de Imo.in.d.c.fi.idem ſentit,& dominus Pe. de monte ibi dicẽs quòd non ualeat ſtatutum ciuitatis diſponens,quòd circa fu nus non debeant portari niſi tot luminaria,ſeu dupleria,uel debeant indui de nigro niſi tot., uel non debeant inuitari niſi tot clerici,hæc ille.Hoc uidetur tenere Pe.de pal.& Tho. iiij.ſen.diſt.xviij.q.iij.ar.iij.ubi dicit,uidetur eſſe contra eccle ſiaſticam libertatem, quòd ruſtici ſtatuerunt, quòd nullus offerat niſi in magnis feſtis,aut niſi tantum,aut quòd ſuper mortuum non ſit niſi talis pannus, uel tot cærei, & huiuſmodi,quia libere eccleſiæ eſt habere liberas oblationes.Hæc ille. In repertorio.d.P. de monte epiſcopi Brixieñ. in uerbo ſtatutum,ſic refert. An ualeat ſtatutum laicorum, quòd pro exequiis mortuorum non expendatur niſi tãtum,dico quòd non,per.d.c.fina.& per hunc tex.magiſter Ioan.de Tab.fecit Brixiæ reuocari quoddam ſtatutum ſimile. Idem tenet Feli. in.c.eccleſia S.Mariæ de conſti.& Lud.Romanus. Concludo ergo ex dictis.Primo, ſtatuta laicorum circa illa quæ immediate,& ſolum dantur pro elemoſina,uel in refrigerium animæ defuncti,ut quòd non detur clericis niſi tanta pecunia, uel niſi in magnis feſtis offeratur,uel niſi tantum, eſt contra eccleſiaſticam libertatem expreſſe. Secundo, ſtatutum circa ea,quæ tantum ad pompam,uel ad ſolatium uiuorum ſunt, ut quòd filij tantum de nigro ueſtiantur,quòd non portentur inſignia,& huiuſmodi,ex quibus neque eccleſia, neque pauperes aliquid emolumenti recipiunt,ualent, nec eſt contra eccleſiaſticam libertatem,ſecũdum Pa.& alios ſupra.Tertio,Statutum circa ea, quæ concernunt utrũque,ſcilicet pompam,& refrigerium animæ defuncti,ut quòd non portentur niſi tot cruces,uocentur tot clerici, induantur tot pauperes, & huiuſmodi,nam in his eſt mundialis pompam, & refrigerium animæ,quia fiunt plures elemoſinæ ex his, quæ remanent apud clericos fiunt plures orationes, ex quibus omnibus anima defuncti iuuatur, non uidetur ualere, tum quia eſt de annexis iuri ſpirituali,tum quia indirecte ſaltem fit cõtra libertatem eccleſiaſticam,ſecundum Feli.in.d.c. nouerit, & conſequenter incurritur excõmunicatio,per.d.c.fi.de imu. ecc.in.vj.tũ qa plures doc.tenent hoc,& ſic ad hãc partẽ tanq̃ uerioré,& ſecurioré declino.Caueãt igitur taliter ſtatuẽtes.

EXHEREDATIO.

1 EXhæredatio importat excluſionem ab hæreditate: Inſti. de exhære.li.per totum.Et nunc nõ habet locum, niſi pater habeat iuſtam cauſam,quam debet in teſtamento ſcribere.C. de inof.teſta.auten.ſed hodie . Cauſæ pro quibus quis poteſt exhæredari,communiter.xiij.ponuntur:auten . ut cũ, de appel.cog.§.cauſas.Prima,ſi filius manus in parentes intulit,in.c.quintauallis,in glo.de iur.iur.Secunda, pro graui iniuria contra eoſdem facta. Tertia, ſi eos criminaliter accuſauit,dummodo cauſa non ſit contra principem, uel rempub. Quarta,ſi cum maleficis conuerſationem habet. Quinta , ſi maleficus efficitur.Sexta,ſi parẽtum uitæ inſidiatur.Septima, ſi cum concubina patris,uel eius nouerca carnaliter ſe immiſcuit.Octaua,ſi pro perſona patris,uel debito eius incarcerati,prout poteſt,fidẽ iubere noluerit,& hoc ſolum de maſculis intelligitur.Nona,ſi prohibuit eos teſtari.Decima,ſi cõtra parentum uoluntatem inter harenarios,& mimos perſeuerauerit,cum pater illius profeſsionis non fuerit.Vndecima,ſi filia luxurioſam uitam duxerit,parẽtibus uolentibus eam nuptui dare , & dotare pro poſſe , nec neglexerint hoc facere uſque ad annum.xxv.Duodecima,ſi parẽtibus furioſis debitam nõ exhibuerint curam,quod etiam intelligitur de quolibet ſuccedẽte ab inteſtato,& hęrede inſtituto.Terciadecima, ſi parentes & carceribus liberare potens neglexerit. Item põt addi ſi ultimam uoluntatem noluerit executioni dare, ut in auten.amplius.C.de fideicom.Item ſi filius eſt hæreticus, cũ pater ſit catholicus,in.d.§.cauſas,& ſecũdum Feli.in.c.Rodulphus,de reſcrip.col.iij.in prin.Si tamen pater exhæredauit filium ex iuſta cauſa,& poſtmodum reconciliauit ſe cum illo, uidetur talis exhęredatio adempta,ſecundum Bar.in.l.ſi quis ita.ff. de adi.leg.

2 Filiæ correctæ denegata alimenta remittuntur,& profitẽs aliquam religionem reſtituitur,ſecundum Feli. in.c.paſtoralis, de reſcrip. circa prin. dicit quòd in aliis cauſis ſimilibus &
3 grauioribus idem intelligitur ſecundum Alex. conſi.cccxliij. q̃uis non ſint poſitæ niſi.xiiij.uel.xv.cauſæ , exhęredationis.

4 Si filius pœnitentiam agat de iniuriis factis patri,nõ propter hoc pater perdit authoritatem exhæredandi filium, ſecundũ Feli.in.d.c.Rodulphus.

5 Si filius ſit furioſus,& nepos ſani ſenſus,pater poteſt filiū exhæredare,dummodo nepotem inſtituat.ff.de cu.fu.l.pe.

6 Poteſt filius patrē exhæredare in certis caſibus,ut dicit auten. cum de ap.co. Primo,ſi pater filium accuſauit de crimine, excepto crimine læſæ maieſtatis,ſi uitæ filij fuerit inſidiatus,ſi uxori,uel cōcubinæ illius ſe immiſcuerit,ſi teſtari in quo poterat,prohibuit,ſi cum eſſet furioſus, curam eius nō habuit, ſi de captiuitate ſaracenorum nō redemit,& ſi inteſtatus moriatur,nō ſuccedet pater,ſed eccleſia,& bona illius pro captiuorum redemptione dabuntur.Omnes tamen iſtę cauſæ tolluntur per religionis ingreſſum.

7 In illis caſibus in quibus quis poteſt exhæredari , póſſunt & eidem alimenta negari ſupra, Alimentum.§.viij. limita tamē niſi agat pœnitentiā.pro quo facit glo.& tex.in.l.fi.C.de epi. & cle. Et in.c.non liceat.xix.q.iij.dicitur quòd per religionis ingreſſum omnis ingratitudo purgatur.Si filia fornicetur, & pœniteat,pater non tantum tenetur alere,ut dictum eſt, ſed etiam dotare,ſecundum Pa.c.ex literarū,de eo qui du.in ma. quam pol.quia cauſa dotis non minus eſt fauorabilis,quàm alimentorum,ut not.Cy.in.l.non omni.C. de admi. tuto.Et Bar.in auten.complexa C.de ince.& inuti.nup.

8 Non licet filios exhæredare pro eccleſia facienda,in.cap.quicunque.xvij.q.iiii.

9 In tribus caſibus frater a fratre poteſt exhæredari,uidelicet ſi uitæ alterius fratris fuerit inſidiatus,ſi de.crimine inſcripſerit contra eum.Si eum in bonis notabiliter læſit , & etiam locū habet,ſi frater ab inteſtato moriatur,auten. de nup.§.Ingratitudinem,quia frater nō ſuccedet, intellige ſi frater ignorauit fratris ingratitudinē,ſecus uidetur ſi ſciuit,in.l.fi.C. de reuo. dona.Nec requiritur quòd frater alleget cauſam exhęredationis.Similiter uir uxorem,& econtra,poſſunt exhæredare alterum coniugem,ut in.d.§.cauſas.Mater uero meretrix , filiam meretricem exhæredare non poterit, ſecundum Bar. in.l.iij. §.Iulia.ff.de teſta.

EXPENSAE.

1 EXpenſæ debent fieri ſecundum proportionem rerum,perſonarum,& temporum,& tunc ſunt uirtuoſæ aliter ad uitium declinant auaritiæ,ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, q.cxxxv.ar.j.Qui aliquem iniuſte uerberauit, tenetur ad oēs

expenſas, quas pro curatione facit, & etiam de damno, quod ex hoc patitur. Vide glo. in. c. ſi quis membrorum. xxiij. q. fin. & de iur. iur. c. j. & ff. de his qui deie. uel effu. l. ultima.

2 In ęſtimandis facultatibus, expenſarum ratio ex habenda, ut no. glo. in. c. quoniam, de ui. & hone. cleri. ita ut illi fructus æſtimandi ſunt, qui deductis expenſis remanent, ut in. l. j. C. de fruc. & li. ex.

3 Expenſas factas in re aliena, poſſeſſor malæ fidei de rigore iuris habere non poteſt, niſi tantum neceſſarias, ut quas facit gratia colligendorum fructuum, congregandorum, conſeruandorum, & huiuſmodi. ff. de peti. hære. l. ſi à patre. §. fructus. Aliàs expenſas ſi quas fecit. perdit. l. ex argento, ff. de cõdi. fur. Vtiles uero uoluntarias poterit aſportare, ſi ſine læſione ſtatus prioris id poteſt fieri. l. domum. C. de rei uendi. Expenſas autem quas fecit conſeruando rem, ut paſcendo equum, curando animal morboſum, in conſcientia poterit habere, ſecundũ Monal. ti. de uſura. Item qui fecit aliquod melioramentũ, propter quod res utilior eſt domino, quàm prius, ad arbitrium boni uiri in conſciẽtia poteſt petere expenſas, & dominus uerus tenetur ſatisfacere, quia hoc ad iuſtitiam pertinet. Si fuit poſſeſſor bonæ fidei, poterit omnes expenſas, quas facit tollere, ſi ſine læſione rei poteſt fieri. l. Iulianus, la. iii. ff. de rei uendicatione. Si non poſſunt tolli, dominus fundi ſoluet. l. fundo. ff. de rei uendi. Idẽ erit quando fecit utiliter gerere negotiũ proximi. ff. de neg. ge. p totũ.

4 Expenſæ non ueniunt nomine damnorum, uel intereſſe, & ideo, qui remittit unum, non remittit aliud: ca. in ueſtra, de iniur. & dan.

5 Expenſæ dicuntur neceſſariæ, quando ſi non fuiſſent factæ, uel res ex toto periſſet, circa quam factæ ſunt, uel in deterius deueniſſet. Voluntariæ uero, ſunt, quæ rem tantum ordinant, ſed fructum non augent. l. impenſas. ff. de uerbo. ſigni. & hæ poſſunt tolli, ſi ſunt ſeparatæ, ut pictura in tela, ſecus ſi in muro ſit facta, quia rei ſtatus læderetur.

EXPOSITIO.

1 IN expoſitione legis ſiue canonicæ, ſiue ciuilis, ſiue conſuetudinis, ſeraunda eſt mens, ſiue intentio legiſlatoris. c. intelligentia, de uerbo. ſig. quia uerba deſeruiunt intentioni, & non econtra. c. is autem. xxii. q. ii. quæ ſi non eſt nota ex uer-

bis,debet ſumi ex cauſa, perſona, loco, & tempore, ut in. c. ſciendum.xxix.d.Nec quis præceps eſſe debet quando uerba clara non ſunt ad iudicandum.

2 Quando lex eſt dubia,uel contrariæ opiniones, & dubium eſt omnino nouum,ſtandum eſt conſuetudini loci, ſi de ea conſtat,eſt enim in hoc caſu optima legum interpres, ut in. c.dilectus,de conſue. Si uero non conſtat de conſuetudine, & uerba ſunt clara, non debemus recedere à ſignificatione uerborum,niſi abſurditatem continerent, ut in.c.fi.de uerb. ſig. Si uero non ſunt clara, & eorum intellectus eſt multiplex,benignior ſenſus eſt ſequendus.c.fi.de tranſlationibus. Quod ſi non appareat uia benignior, de ſimilibus ad ſimilia procedendum eſt,ut in.c. tranſlato, de conſti. Sed ſi non eſt dare ſimile, & iudex neſcit quid faciat, ad principē recurrendum eſt,quia eius eſt interpretari, cuius eſt legem condere,ut in.c.inter alia,de ſen. ex. Si autem dubium eſt in opinionibus doc.iudex nō debet recedere à communi opinione ſi datur,niſi poſſet talis opinio communis conuinci euidenter, uel probabilibus rationibus. Quod ſi non eſt dari communis opinio,tunc iudicet ſecundum quòd uult,dummodo non agat contra conſcientiam,propter.c.cum æterni, de re iudi.li.vj. Vide tamen Pa.in.c.primo,circa fi. de conſti. per hoc enim habes quando iudex ſecundum ſenſum ſuum iudicare poſsit.Et quid agendum,ubi opinionū uarietas eſt.

EXPOSITI.

1 EXpoſiti dicuntur infantes, ſerui,liberti, & languidi,ſi ſine cura dimittantur, uel alimenta eis à parentibus, patronis, uel dominis negentur: in.c.unico,de infan.expoſitis, ut ſolent aliqui relegato pietatis affectu, pueros ante eccleſiæ ianuas relinquere, cum tanto periculo.

2 Expoſiti filij à patre,uel ab alio,patre ſciente, & ratū habente,eo ipſo à patria poteſtate liberantur. Idem dic de ſeruis,& libertis erga dominos, quoniam à poteſtate dominica liberantur, & de languidis. Si uero eo ignorante,uel inuito hoc fiat, poterit expoſitum repetere ſolutis expenſis, &c. in.d.c. unico,&.c.fi.xxxvij.d.

3 Exponentes taliter filios,uel alios prædictos,etiam ex neceſſitate,ut quia alere non poſſunt, non excuſantur à mortali, quia quantum in ipſis eſt occidunt, niſi tali non exponerēt,

quòd de morte periculum eſſe non poſſet. Potius debent tales ad hoſpitale mittere.C.de ca.tol.l.unica, uel pro eis mendicare. Colligens taliter expoſitum, in conſcientia ſi non intendebat donare, poteſt expenſas repetere, ad quas non tenebatur.

AESTIMATIO.

1 AEſtimatio rei fieri debet tempore contractus.c. cum dilecti,de uendi. & emp. & debet fieri ſecundum redditus, quos res æſtimata affert,& debet tantum ualere, quantũ ualet id,quod in.xx. annis producit: auten. de non alie.§.quia uero leonis. Si autem ſit res, quæ eccleſiæ debetur, in. xxxv. annis computantur: auten.de eccle. ti.§.ſi annuale. Quod ſi res infructuoſa ſit,æſtimanda eſt ſecundum quod communiter appreciatur. Hodie enim communiter hoc locũ habet in omnibus rebus, quòd res tantum ualet, quantum uendi poteſt. ff. ad trebel. j.§. ſi hæres. Vide aliquid in uer. Emptio.§.iij.& ſecundo.

2 Aeſtimatio rei in duobus caſibus facit uenditionem. Primo, cum eo animo fit,ut ipſa præſtetur, non autem ſi fiat ut ſciatur quantum ſit deteriorata. C.de iur.dot.l.ſi inter uirum, & hoc cognoſcitur,quando res æſtimata traditur certo tempore finito reſtituenda. Secundus, caſus eſt, quando res datur æſtimata in contractu,de cuius natura eſt,ut dominiũ trãsferatur.ff.de iur.dotium.l. quotiens, ut ſi mulier rem æſtimatam dedit uiro ſuo,cenſebitur uir emiſſe, ſecus quando natura contractus repugnat uenditioni: in.l.ſeruos.ff.fami.he. ut cum A.&.B hæredes, faciunt æſtimationem de hæreditate,tunc æſtimatio,uenditionem non efficit.

FACTVM.

1 FActum legitime,etiam quòd ſuperueniat caſus, quo exiſtente non potuiſſet fieri,non eſt retractandum,ut ſi contracto matrimonio,& perfecto,ſuperueniat affinitas, nõ propter hoc diſſoluitur,ſecundum quòd in.c.diſcretionẽ, de eo qui cog. conſan. dicitur, ſed quando factum, eſſet tantũ inchoatum,& non perfectum. Tunc retractandum eſſet, ut ſi ſponſalibus ſuperueniat affinitas.

2 Factum illegitime, dicitur non factũ, in. c. ueniens, de preſ. non bapti.ſicut inutile,& nullum patria ſunt.c. inter corporalia,de tranſ.prela.& plus eſt facto,quàm uerbo tantũ con-

ſentire. gl.in.c.in cauſis, de elec.

3 Id dicitur debere fieri, ſi commode, & honeſte fieri poteſt, & quòd honeſte fieri non poteſt, dicitur non poſſe.l. nepos proculo.ff. de uerbo. ſignifica. Quamuis homo totum ſuum poſſe Deo debeat, de neceſsitate tamen ab eo non exigitur, ut totum quod poſsit faciat, quia hoc ſecundum præſentis uitæ ſtatum ei eſt impoſsibile, ſecundum Th.iiii. ſen. d.xv. Non enim legiſlator totum de facto exigit.

FALSARIVS.

1 Falſarius eſt, qui crimine falſi tenetur, uel qui falſariorum crimen admittit.c. ad falſariorum, de cri. falſi. Et ad hoc, quòd quis poſsit puniri de crimine falſi, oportet quòd adſint hæc tria, uidelicet mutatio ueritatis, dolus, & iactura, ſecundum Hoſt. nec in ſcriptura, quæ fidem non facit, committitur crimen falſi. Vide Pa.in.c.quanto, de iur.iur.

2 Falſificantes literas apoſtolicas, quomodo ſunt excommunicati ſupra, excommunicatio.xii.

3 Falſarius dicitur, qui abſentium nomina in inſtrumento ponit, uel furtiue ſigillum ſurripit, ſecundum Pa. in.d.c. quanto, &.c.ea de his, quæ fi.à præla. Et falſitas non ſolum committitur dicendo falſum, ſed etiam tacendo uerum, ſecundũ Bar.in auten.presbyter.C.de ſac. ſan.ecc.

4 Aperiens alterius literas, ut legat, debet puniri tanquam falſarius, ſecundum gl.in.c.cum olim, el.ii. de of.dele.Inno.tenet, quòd talis minus peccat, quàm ſi falſificaſſet ſigillum apponendo adulterinum, tamen falſarius eſt. Vide Pa. in dicto. c. cũ olim. Concludo tamen, quòd talis aperiens alterius literas non ſibi miſſas, ut legat mortaliter agit. Niſi quando eſt ſuperior, uel ſub rati habitatione facit, uel inaduertenter ſine malitia, uel quando non ſunt alicuius importantiæ, cum talis ſit puniendus tanquam falſarius, uel crimine ſtelionatus. Dicit tamen Ar. flo. quòd ſi eſſent literæ alicuius, manifeſte aduerſarij eius, & aperiret, dubitans de aliquo graui malo contra ſe, non peccaret mortaliter: infra, literæ.§.i.Hoc enim non eſſet contra charitatem: plus enim tenetur quis ſibi, quam alteri.

5 Aperiens literas, & oſtendens aduerſario mittentis, poteſt puniri ut falſarius: ar.in.l.i.§.is qui.ff.ad.l.cor.de fal.Qui depoſita inſtrumenta oſtendit aduerſario (ut ſolet facere ma-

li notarij,& procuratores) incidit in crimen,ut ibi,in.d.l.i.

6 Aperiens literas papæ non eſt excommunicatus,cum non reperiatur,quia talis neque uitiat radendo,neque apponendo ſigillum adulterinum,de quibus iura alleg.loquuntur, ideo quia ſumus in pœnis non debet extenſio fieri.

7 Aperiens teſtamentum clauſum , punitur pœna falſi, ſecundum Pa.in.d.c.cum olim, quòd eſt ſpeciale in teſtamento,licet non oſtendat,quòd in alijs non eſt ſic, ut in.d.c.olim.

8 Comburens,lacerans, uel occultans ſcripturas publicas, uel priuatas,quæ ad alium ſpectant, ita quòd non amplius appareant,punitur crimine falſi,& falſarius eſt : Bar. in. l. paulus.ff.de fal. & ultra pœnam, ad reſtitutionem totius intereſſe tenetur : in.l.qui tabulas.ff.de fur. quia ſufficientẽ damni cauſam proximo intulit.

9 Falſificans monetam eſt falſarius,& mortaliter peccat, ſecundum Io.de imo.in.c.quanto,de iur.iur.& per tex.ibi,& tenetur ſatisfacere perſonę,uel cõmunicanti,uel populo damnificatis. Idem de eo, qui monetam falſam recipit , & poſtmodum ſcienter eam expendit,tenetur reſtituere,&c.Si uero expendit monetam plumbeam,uel ſtagneam,debet puniri pœna.l.cor.de fal.quæ eſt deportationis,& omnium bonorum publicationis , &c. De pœnis falſificantium monetas . uide Pa.in.d.c.quanto, hæc enim non pertinent ad confeſſorem. At quomodo falſificetur, & quanti ponderis debeat eſſe,nõ eſt præſentis conſiderationis. Vide tamen Pa.in. d. c. quanto. Tab.ibi.§.vij.

10 Radentes , uel tondentes monetas etiam ſubtiliter , ſunt falſarij , & tenentur de damno , ſecundum Pa. in.d.c. quanto, in glo.

11 Falſificans menſuras , uel pondera,ultra mortale peccatum , tenetur reſtituere damnum. c.ii.de emp.& uen. idem dic de utente falſis ſcienter, & puniuntur,in.c.ij. de emp. & uen. & l.cornelia. ff.de fal.

12 Inſtrumenta confecta per notarium falſarium , poſt eius condemnationem commiſſam in officio tabelionatus, non ualent, ſecus ante cõdemnationem, etiam quòd eſſet falſus , ſed non condemnatus, uel condemnatus,ſed nõ in tali officio,ſecundum Pa.in.c.fraternitatis,de hære.& Bar.in.l.i.ff.ad l.iu.repe. Quomodo autem inſtrumentum factum à nota-

rio reputetur falſum,uel ne. Vide Pa.ubi ſupra,& an per abraſionē uitietur inſtrumentum, uide gl. in.d. c.fraternitatis, & Pa.ibi,non enim multum facit ad confeſſorem. Quid debeat facere notarius quando in margine inſtrumenti oportet aliquid ſcribere, uide Tab. uer. falſarius.§.xiii.Arch.§. is itaque.xxxv.q.j.

F A M A.

1 Fama à Bar. ſic diffinitur,eſt communis opinio uoce manifeſta, ex ſuſpitione proueniens. Intellige probabili, quia ſi non eſſet probabilis,ſed certa,aut uiſa à populo,non eſſet fama,ſed notorium, & manifeſtum. Not.quòd niſi ſit locutio,non eſt fama,quia dicitur à fando,unde ad famam quatuor requirūtur. Primo,quòd ſit communis opinio. Secundo,quòd ſit ex ſuſpitione probabili. Tertio, quòd uoce manifeſtetur. Quarto,ſit ab omnibus,uel maiori parte. Ideo dicta paucorum non infamant, ſecundum Pa.in.c.tua,de ſpō. quamuis cauſent rumorem,qui in hoc differt à fama.

2 Ad probandam famam duo teſtes ſufficiunt.ff. de teſti. l. iii. quamuis admittatur probatio in contrarium, quæ ſi fuerit clarior,offuſcatur effectus primæ. Infamia autem eſt læſæ dignitatis qualitas,uita,moribuſque reprobata per argumentum à contrario.

3 Quia fama non eſt neceſſaria propter nos,ſed propter alios, ideo eam appetere propter ſe, pertinet ad inanem gloriā,ſed propter alios ad charitatem pertinet. Ex S.Th.ſecūda ſecundæ, quæſt.lxxiij.ar.ij. ne ſcandalizentur,& peccandi occaſionem ſumant.

4 Quando quis eſt inter tales, qui parati ſunt, proſequi diffamationem & ex non defenſione famæ,debet ſequi magnum detrimentum, ſi non defendit famam ſuam cum poſſit bono modo,uidetur mortaliter peccare,& ſic uidetur loqui. c. non ſunt audiendi.xi. quæſt.ij. &. c. iubemus,de con.d.i.Si autem ſumus inter tales,qui non ſunt parati ſequi, diffamationem ſed tantum reprehendere, ſufficiat nobis conſciētia noſtra. Et ſic intellige.c.quòd obeſt homini.xi.qu.iii. Debet quilibet curare de bona fama,ne alij de eo ſcandalizētur,aliter peccat,maxime quando ſunt tales perſonę,quibus ex officio ſpectat prouidere ſaluti animarum, ut ſunt prælati, infra,uindicatio per totum. Vide aliquid in uer. ſcandalum.§.

v.&.vj. Quomodo debeat reſtitui fama,infra reſtitutio.§.xli. Quando autem aliquod eſt certum,uel uiſum à populo,nõ eſt de eo fama, ſed manifeſtum, & notorium dicitur, ut ſi quis publice teneat menſam ad uſuram.

FAMILIA.

1 Paterfamilias tenetur adminiſtrare neceſſaria ad uitam, & ad diſciplinam, tam uerbo, quàm exemplo morũ: & not. §.neceſſe.xlvii.d. aliter mortaliter peccat, niſi aliqua circunſtantia excuſet, ut neceſsitas, & huiuſmodi,& ſic intellige. c. duo iſta.xxiii.q.iiii.& eo modo tenetur ad diſciplinam morum,ſicut ad education em corporalium, & non ſeruans,eſt infidelis,ut dicitur.i.Thi.v. Qui curam ſuorum, & maxime domeſticorum non habet,fidem negauit,&c. non ſolum de filijs intelligitur ſed etiam de alijs,& de uxore,& ſeruis.

2 Paterfamilias non tenetur de expenſis magnis famuli infirmantis,quem ſalario conduxit, ſecundum Bar. l. ſi cum dote.§.ſui autem.ff. ſo.ma. Si autem eſſet in extrema neceſsitate,teneretur ei, non ut famulo, ſed ut pauperi ex præcepto charitatis. Quo autem ad ſalarium non tenetur ſecundum Io.an.Pa.& communiter doc. in. c. i. de cle.ægro. quia caſus contingens in perſona quæ locauit operas ſuas, liberat conductorem à præſtatione mercedis.l. ſi uno.§. Item cum quidam.ff.loca. Quod tamen limitat Pa.ubi ſupra,quando ſalarium debetur tantum ratione perſonæ, & non ratione aliorum,ut ſi iudex cui debetur ſalarium non tantum pro ſe,ſed etiam ratione familiæ, quam tenet, etiam quòd infirmetur debet habere ſalarium.l.pecunia,in prin.ff.de condi. ob cau. Si autem eſſet conſuetudo ut etiam infirmanti famulo daretur ſalarium ſeruanda eſt, ſecundum Saly.in.l.licet.C. loca.

3 Si promiſsit famulus ſeruire uno anno, & pro parte fuit infirmus, non tenebitur tranſacto anno ſupplere tempus, ſecundum glo.in. c.ſi propter de reſcri.li. vj. ff.de ſta.li.l.cum hæres.§.ſtichus.

4 Titius promiſsit ſtare per annum cum ſorte,& ſtetit tantum per ſex menſes, non poterit habere medietatem ſalarij, ſi in hyeme ſtetit,ſecundum Bar.in.l.diuortio.§.quod in anno.ff. ſo.na.ſed habebit ad arbitrium boni uiri facta bona computatione,ergo ſi ſtetit in æſtate tantum,habebit plus medietatis ſalarij ad arbitrium, &c.argumentum à contrario.

5 Paterfamilias non ualens uerbo, nec uerbere corrigere famulos, ſi expulſio, uel neceſſariorum negatio eis ad correctionẽ proficeret, debet illis uti: ar. eorum quæ not. in. c. nõ omnis. v. q. v. Secus ſi propter huiuſmodi licentius peccaret, non tenetur expellere, ſed faciat quid poteſt, quia excuſatur. c. quantum licet. xlvij. d. &. c. ſequenti. Ad plus enim non tenetur quam ſciat, & poſſit.

6 Famulus requiſitus per obedientiam ſuperiorum ut reuelet delictum domini ſui, non tenetur, ſi criminaliter proceditur. c. lege iulia, el. ij. iiii. q. iiii. Secus ſi ciuiliter procedatur, dummodo ex hoc, nullum malum ſibi immineat, quia nullus tenetur, cum ſuo malo bonum temporale proximi procurare. Aliter in denuntiatione hæreticorum, ubi de bono ſpirituali agitur.

7 Si paterfamilias crudelis, facit iurare familiam de ueritate dicenda, non eſt ei parendum ſecundum Dur. & illicitum fuit iuramentum. Si uero eſt mãſuetus, & probabiliter creditur, quòd non niſi rationabiliter procedet, tunc ſi poteſt probare, tenetur dicere ueritatem, ſi uero non poteſt probare, non debet reuelare, niſi ei qui poteſt prodeſſe, & non obeſſe, & ſi alio modo iurauit, iuramentũ non tenet, ar. c. quiſquis. xxiii. q. iiii. ſupra, Correctio. §. vii. & . viij.

8 Si quis conuenit cum aliquo patrefamilias coquere panes, uel lauare pannos, &c. pro tota familia determinata. utputa pro. xl. perſonis, aucta familia, uel diminuta, tenetur augere precium, uel diminuere. Si uero numerus erat indeterminatus, ut ſunt conuentus fratrum, qui aliquando ſunt plures, aliquando pauciores, non augebitur, neque minuetur ſalarium, licet plures, uel pauciores ſint. Facit. c. quanto, de cenſi. & Pa. ibi. Si tamen nimis grauaretur, per iudicis officium ſibi prouidebitur, ſed in conſcientia non tenebitur prouidere tantæ multitudini, & econuerſo, neque conuentus tantum ſoluere, ſi notabiliter minuatur, quia contrariorum eadem eſt diſciplina.

9 Si famulus non conuenit cum domino de ſalario, & erat conſuetus locare operas ſuas, & dominus conducere famulos ſalario, dominus ſoluet uſque ad ſummam ſalarij, quo alium fuiſſet conducturus: ar. l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condi. ſed ſi conductus fuit pro mercede ad domini arbitrium,

bitrium,ſic iudicio boni uiri taxabitur, ut not. Ar.in. c. ſunt nonnulli.1.q.i.

10 Domino nolente famulo debitam mercedem ſoluere, ſi famulus occulte ſurripiat tantum quantum debet habere ſecundum Ric.in.iiii.ſen.d.xv.licet peccet in modo accipiendi, tamen non tenetur ad reſtitutionem. Ego autem dico,quòd quando alio modo commode non poteſt habere, ſi ſecrete ſine ſcandalo,& periculo poteſt accipere,non peccat,quia nō alienum,ſed ſuum accipit,debet tamen ſi poteſt agere prout iuſtitia exigit,ſi non poteſt,eſt excuſetus. Ab huiuſmodi tamen acceptionibus abſtinendum eſt,propter ſcandala, quæ ſolent oriri ex his, & homo non ſeruat ſic ſemper iuſtitiæ æqualitatem.

FAMILIARITAS.

1 Familiaritas cum mulieribus clericis eſt prohibita, de coha.cle.& mu.per totum,&c.interdixit. xxxii. d. tum propter periculum,tum propter ſcandalum.

2 Cum dæmonibus familiaritatem habere non licet, ſecūdum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xc.ar.ii.&.iii. quia ſemper decipere conantur,ut dicit idem.i.q.lxxxix.ar.iiii.

3 Propter magnam familiaritatem iudex poteſt recuſari,ſecundum Pa.in.c.inſinuāte,de of.deleg.Feli.& Hoſt. familiares dicuntur conſanguinei colonus aſcriptitius,mercenarius,filius in poteſtate,& breuiter habitantes in domo.d.c. inſinuante.

FAVTOR.

1 Fautores hereticorum ſecundum Pe.de pa.in.iiii.ſen.qui aliquando fauent eis facto,mittendo alimoniam,uel huiuſmodi. Vel uerbo,ut dicendo,iſti ſunt boni uiri,iniuſtum eſt eos perſequi,&c.uel omiſsione, ut quando hi qui poteſtate funguntur,omittunt eos capere,inquiſitore mandante, uel non fauendo inquiſitori,& omnes tales, ipſo facto ſunt excommunicati,ſic ut heretici,quando ſcilicet oſtendunt uitiū ſuum per aliquem actum exteriorem, uel etiam ſi omittunt facere,quæ tenentur ſecundum Arch.in.c. quicunque de here.li.vi.Item fautor eſt,qui ad requiſitionem inquiſitoris nō reuelat,ſed celat,& qui habet iuramentum reuelandi, & non reuelat. Item qui eos aſſociant,uiſitant, præſtāt auxilium ad fugiendum opere,uel uerbo,fundentes preces pro eis ne puniantur,intellige omnia ſupradicta quando ſcienter faciunt,

& ſunt omnes excommunicati,per.c.ut inquiſitionis, de here.li.vi.§.prohibemus ſupra,Excommunicatio,nona,& decima.Vide Tab.Excommunicatio.v.caſu.iiii.§.viii. Fauere etiã criminoſis hominibus,ſine culpa eſſe non poteſt,quum illis audacius peccandi,preſtetur occaſio.

FOEMINA.

1 FOemina ingrediens religionem,poteſt tonſurari,nec obſtat.c.uxoratus,de conuer.cõiu.quia conſuetudo eam excuſat.Illud.c.non loquitur de tonſura,quę dicitur clerica,ſed de ea,quæ fit uſque ad aures capillos incidendo, & hoc prohibetur mulieribus uolentibus in ſeculo remanere.c. ſi qua mulier.xxx.d.De ingredientibus uerò religionem , loquitur gl.in cle.attendentes,de ſta.re.& eas nititur ſaluare ob conſuetudinem,remanentes uero in ſeculo,ſi tonſurantur ex ſuperſtitione,uel alio malo fine,mortaliter peccant, per.c. quicunque.d.xxx.ubi dicitur anathema ſit,ſecus quando faceret ex neceſsitate aliqua,uel leuitate,quia.c.quicunque, intelligitur ſecundum Arch.ibi,quando ex ſuperſtitione faciunt, uel alio fine malo,qui ſit mortalis.

2 Fœminis prohibetur uti ueſte uirili,in.d.c. ſi qua mulier, & prohibetur non tanquam mortale de ſe, ſed ſi hoc facit malo fine,qui ſit peccatum mortale,ut ſcilicet licentius uacet libidini,& huiuſmodi,tunc mortaliter peccat, & econuerſo,ſi uir ueſte muliebri utatur eodem modo. Etiam propter ſcandalũ poſſet eſſe mortale,a quo quilibet cauere ſemp tenetur.

3 Fœminis prohibetur primo prędicare,in.c.mulier d.xxxii. & docere,publice,quãuis monialis in ſuo capitulo poſsit exhortationem facere,ſedendo. Secundo, audire confeſsiones, & aliis benedicere,in.c.noua,de pœ.& re.Tertio,tangere uaſa ſacra,& ſacratas palas.c.ſacratas,xxiii.d.quãuis Cai.dicat, quòd poſt primam lotionem poſſunt tangere, & repetiare ſupra, corporale.Quarto,incenſum circa altare deferre, de cõ.d.i.c. ueſtimenta.Quinto,accedere ad altare,& miniſtrare præsbytero,uel intra canzellos ſtare.c.i.de coh.cle.& mu.Sexto,exercere actum alicuius ordinis,in.d.c. noua, iudicis, ſeu magiſtratus officium gerere,niſi in caſibus de quibus gl.in.§.i.xv. q.iii.Septimo,poſtulare,uel procurare, niſi in propria cauſa, uel ſuorum,in.d.§.primo.Octauo,teſtificari,uel trahi ad iudicium cauſa ferendi teſtimonium contra eius uoluntatem,in

his quæ in iure non exprimuntur. Nono, accuſare, niſi in certis caſibus, de quibus in.d.§.i.& multa alia prohibentur fœminis propter ſexus infirmitatem, & facilem peccandi occaſionem, quæ etiam nec detrudi pro aliquo debito, uel incarcerari poſſunt.

FESTVM SIVE FERIE.

1 FEſta ſecundum Arch flo.ii.par.ti.ix.c.vii. dicuntur feriæ, eo ſcilicet quòd præſtant uacationem ab his, quæ in foro iudiciali agi conſueuerunt.

2 Feriarum quædam ſunt repentinæ, quædam temporaneæ, quædam ſolemnes. Temporaneæ pro colligendis fructibus dantur tardius,& citius, ſecũdum diuerſas regiones:in.c.conqueſtus, de feri.& in his non poteſt eſſe proceſſus iudicialis, niſi de partium conſenſu:in.d.c.conqueſtus, in fi. Repentinæ dicuntur, quia repente inducuntur a ſolo principe, ut in.l. omnes.C.eo.ti.& hoc, uel propter aliquã uictoriã, uel aliud. ſolemnes ſunt feſta inſtituta ab eccleſia, ut in.d.c.cõqueſtus, unde ſi princeps, uel ciuitas mandant feſtari aliquam diem ſub certa pœna, poſſunt pœnam exigere, ſed non ad peccatũ obligare, quia ad eos non pertinet feſta præcipere. Et his ſolemnibus non fiunt iudicia, etiam de partium conſenſu, quia in honorem dei facta ſunt, ſecundum Pa.in.c.fi. de feri. quæ autem per arbitratorẽ fiunt de amicabili compoſitione, poſſunt fieri in his feriis. De feri.c.i. Talis enim pacis mediator eſt, nec ſeruile opus exercet.

3 In his etiam ſolemnibus feriis, appellatio poteſt interponi, ſed proſecutio non poteſt fieri ſecundum Bar.in.l.i.C. eo. ti. poſſunt etiam fieri omnia, quæ ad pacem pertinent,& pacta, & translationes. Facit.c.i.de feri. Item quando res celeritatem exigit, ſemper poteſt fieri.ff.de damno infec.l.i. Item quando pietas ſuadet, ut quia cauſa eſt miſerabilium perſonarum, in d.c.conqueſtus. Item punitiones, & quæſtiones circa latrones ſemper poſſunt fieri.l.prouinciarum.C.eo.ti. Idem quando periculum animarum eſt in mora.c. præcipimus. xii. q. i. Idem dicendum de inquiſitionibus hereticæ prauitatis. Item extra iudicialia ubi ceſſat ſtrepitus iudicii, maxime ſi periculum animæ immineat. Valent etiam inſtrumenta facta in talibus feriis,& actus uoluntariæ iuriſditionis, ut emancipare, contractus inire, iuſtitiam facere, ſeu ſcribere, & huiuſmodi,

ſecundum Pa.in.c.fi.de fer.Iudex etiam poteſt abſoluere, & excommunicare,ubi cauſæ cognitio nō requiritur,in.l.actus C. eo.ti.& quāuis huiuſmodi teneant, tamen facientes peccant,ſi ex auaritia faciunt,uel dimittant diuina,non autem ſi ex pietate,uel neceſſitate,quia ſic non uiolatur feſtum.

4 Feſta introducta in honorem Dei,in quibus abſtinēdum eſt ab operibus ſeruilibus,ex.d.c. conqueſtus, & multis aliis.c. colliguntur,& ſunt hæc,uidelicet. Omnes dies dominicales, Natiuitatis Chriſti,Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis,cum duobus diebus ſequentibus immediate, Aſcenſionis,Penthecoſtes cum duobus ſequentibus diebus,Corporis Chriſti,quatuor.Feſta S.Mar.uidelicet Purificationis, Annunciationis,Aſſumptionis,& Natiuitatis. Natiuitatis Io. Baptiſtæ,duodecim Apoſtolorum,quo ad feſta principalia, & nō quo ad ſecundaria,ut eſt cathedra S.Pet.& Ioan.ante portam latinam,&c. Stephani,& Laurentii martyrum, Omnium Sanctorum,inuētionis Sanctæ Crucis:& hæc ubi obſeruari conſuetum eſt.

5 In feſtis S.Michaelis de Menſe Septembris,S.Martini, S.Siluestri,Innocentium,Dedicationis Eccleſiæ,& in quibuſcunque aliis poſſumus nos conſuetudini patriæ conformare, quia quāuis prædicta ſint præcepta,non uidentur ubique obſeruari. Hæc ſecundum Cai.adde etiam illa feſta,quę epiſcopus cum clero,& populo duxerit obſeruanda,quia in illa dioceſ. debent obſeruari,non autem quando epiſcopus cum clero ordinat contradicente populo ex rationabili cauſa, ſecūdum Pa.in d.c.conqueſtus,& de conſe.d.iii.c.i.

6 Feſta quæ in iure non præcipiuntur,tamen ſecundum communem conſuetudinem ubique,uel alicubi ſeruantur, debēt ſub præcepto ſeruāri,ſi clarum ſit dictam cōſuetudinem introductam eſſe non ex deuotione tantum, ſed de obligatione præceptoria, quod difficile eſt ſcire, & conſequenter de mortali iudicare,ſicut ex conſuetudine poteſt introduci, ut ea quæ ſunt de præcepto non ſint de præcepto, ut patet de tribus diebus rogationum,quæ præcipiuntur in dicto.c.conqueſtus,tamen non ſeruantur ex cōſuetudine, & eodem modo de ſeptimana Sancta. Nam conſuetudo legem efficit, & obligat etiam in conſcientia.

7 De feſto S.Martini,& inuentionis S. Crucis dicit Tab. quòd

ſunt de præcepto,propter.c.i.de con.d.iii.&.c.crucis ibidem, quæ per conſuetudinem non ſunt reprobata, ſed magis declarata,& huic ſtandum uidetur.

8 Circa principium autem,& finem feſtorum,patriæ conſuetudo ſeruetur.Et licet communiter feſtum de ueſpera ad ueſperam ſeruetur,tamen ſi ars aliqua,ut ſutoria, uel barbitonſoria conſueuit a media nocte in aliam mediam noctem celebrare feſta,talis conſuetudo ſecundum Cai.ibi, poteſt ſeruari. Concordare uidetur Tab.ibi.§.xv.

9 Peccatur in die feſto tripliciter,uel omittendo diuina præcepta pro tunc,uel faciendo opus ſeruile,uel committendo aliquid de prohibitis fieri talibus diebus.

10 Circa primum,omittẽs miſſam in die feſto de præcepto, &c. mortaliter peccat,ſi ſine rationabili cauſa facit;& per rationabilem cauſam intellige omne motiuum rationi conſentaneum,etiam quòd non ſit urgens,dummodo non adſit contemptus,& quando eſt minus ſufficiens,peccatur uenialiter. Non enim formaliter agitur contra præceptum, ut ſi omittatur miſſa propter ſeruitium infirmorum, uel pro cuſtodia domus,uel puerorum,& huiuſmodi, de quibus infra, uer. miſſa.§.xxix.xxx.Et quia non ſolum corpore, ſed etiam mente præſentes eſſe debemus miſſæ in feſto,ideo ſi quis durante miſſa occupat ſe mente ad alia cogitanda, ut de mercantia de uenereis,& huiuſmodi aduertenter,& notabiliter,non ſatisfacit miſſæ,ſimiliter fabulando cum aliis.

11 Dicere officium,uel aliam orationem, uel pœnitentiam, ad quæ quis tenetur ex præcepto dum actualiter miſſa dicitur, non uidetur ſatisfacere, quia ſunt duæ obligationes requirentes mentis attentionem. Nam ſi uult attendere miſſæ,nõ poteſt officio attendere.Sed poſito quòd non poſsit audire, ut quando dicit ſecreta,an tunc poſsit quis dicere dictum officium?Cai.uidetur dicere quòd poteſt ſatisfacere utrique obligationi,& quòd non peccat mortaliter, ſicut dum pulſatur organum in miſſa,quis poteſt dicere aliquod officiũ pro illo tempore.Hoc tamen non uidetur ſimile, quia qui dixit pſalmum unum in officio dum pulſatur organum, non tenetur attẽdere tali pulſationi,ſed poteſt ſe occupare in aliis, uſque ad tempus quo dicendus eſt alius pſalmus,& ideo magis teneo cum ſumma Sil.in uer.miſſa,in fine,ubi dicit quòd

audiens miſſam ad quam de præcepto tenetur,ſimul eodem tempore non poteſt dicere horas,&c. quia ibi ſunt duæ obligationes,quarum quælibet attentionem, & deuotionem exteriorem requirit:ar.in.c.ex literis , de proba. cum ibi no. in uer.uices duorum.Audire autem, uel non , aut ſit miſſa propria,uel de mortuis,uel in propria parochia,uel extra,nõ cadit ſub præcepto infra,miſſa.§.xxxix.

12 Die feſto non tenetur quis cõteri, neque uitatio peccatorum hoc præcepto mandatur,ſed ſolus exterior cultus præcipitur ideo circunſtantia feſti,non eſt circunſtantia aliorum peccatorum neceſſaria,ſecundum Cai. ibi , niſi fierent incontemptum feſti.tunc.n.neceſſario hæc circũſtantia confitẽda eſſet.

13 Secundo uiolatur per opus ſeruile corporale , & non myſticum,& dicitur ſeruile quia ad hoc ſeruos deputatos habemus.Hæc enim opera impediunt applicationem hominis ad diuina,& mortale peccatum inducunt talia opera facta in die feſto.Horum autem operum quędam ſunt ex ſuo genere ſeruilia,propria ſeruis,ut mechanica,&c.arare,ſuere,&c. quædã libera,ut artium liberalium exercitia,ut ſonare,legere, ſcribere,quędam ſunt communia liberis,& ſeruis,ut itinerare, &c.

14 Prima ſola opera ſeruilia prohibentur, reliqua licent,adeo ut etiam opera ſeruilia,quando tranſeunt in communia,fiãt licita. Tranſeunt autem propter neceſsitatem corporis , uel animæ,quandoque proprii,uel alterius , ut ſeruitia infirmariorum,medicorum,aromatariorum, & huiuſmodi , & propter dãnum uitandum,ut quia timentur milites , uel tempeſtas,& huiuſmodi,ideo oportet laborare : hoc enim tam ſeruis,quàm liberis incumbit. Quantum uero ad tertium,quatuor ab eccleſia inueniuntur prohibita , quæ opera ſeruilia non ſunt,uidelicet mercatum,placitum,iudicium ad mortẽ, uel pœnam,iuramentum,niſi pro pace , uel alia neceſsitate, ut in.c.omnes,de feri.de ſecundo,& tertio,ſupra dictum eſt, quòd non ſolum prohibentur (niſi urgente neceſsitate , uel pietate)ſed etiam proceſſus,& ſententia annullantur , in.d.c. conqueſtus,ex Cai.ubi ſupra.

15 Quo ad primum , uidelicet mercatum , duo poſſunt intelligi.Primo,nundinæ,quæ bis,uel ſemel in anno fiunt ſecundum diuerſitatem terrarum,uel mercata, quæ ſemel , uel bis in hebdomada fiunt.Secundo,actum mercãdi, ſcilicet emen-

di,uel uendendi. Si primo modo intelligas nundinas, ſtandum eſt conſuetudini,per quam ius abrogatum eſt,cum prę lati hoc ſciant,& tolerent.Si pro actu accipias,in multis attendenda eſt conſuetudo,quæ quaſi ubique habet, ut ea quæ dietim conſumuntur ad minutum,ut panes, carnes herbæ, &huiuſmodi,paſsim uenduntur,& emuntur, & licitum eſt, niſi epiſcopus aliquid horum prohibeat,uel reprehendat. Ex Cai.ſupra.

16 Quo autem ad placitum, excuſantur iudices rurales iusdicentes ruſticis ſecundum quaſdam conſuetudines ſuas, ne perdant diurnum laborem eis neceſſarium ad uictum cum pietatis cauſa hoc fit.De hoc,ſupra.§.xiiii.

17 De iuramento intelligitur iudiciale eſſe prohibitum, niſi pro pace,ut ſupra eſt dictum.§.xiiii.ut pro cauſa fidei, quæ etiam diebus feſtis agi poteſt,& conſequenter iuramentum præſtari.

18 Ad cognoſcendum peccatum mortale circa feſta dantur quę dam regulæ,quæ etiam ſeruiunt in multis aliis. Prima eſt. Attendatur an quis habuerit uoluntatem, ſeu intentionem uiolandi feſtum,quia tunc proculdubio mortaliter egit. Si non habuit intentionem, nec etiam fuit tam negligens, ut non curauerit ſaltem implicite de obſeruatione feſti, non peccat mortaliter,neque in omittendo,neque in committendo,quia non proprie contra præceptū facit. Et ex hac regula multos a mortali excuſabis.

19 Secunda eſt,ut quantitatem conſideres operis, parum enim pro nihilo reputatur.Ideo laborare parum,ut ſuere.xx. ponta,& huiuſmodi,non uiolat præceptum feſti, & dimittendo aliquid miſſæ parum,ut eſt introitus,uel Reſponſorium, uel ſimile.Immo dicit Cai.ibi, quòd recendentes communicato ſacerdote,ante benedictionem,non peccant mortaliter, quia iam doctrina,& ſacrificium miſſæ ſunt completa, & non eſt pars notabilis miſſæ,quamuis quilibet benedictionem,expectare deberet.

20 Tertia regula eſt,ut conſiderentur cauſæ excuſantes opera facta in die feſto,quæ ſunt ſex. Primo,ſi opera ſunt ſecundum ſe ordinata ad diuinum cultum,ut portare cruces,ſonare cāpanas,ſi autem non ſunt per ſe ordinata ad diuinum cultū, ſed per accidens,ut colere terras,uel ædificare domos eccle-

ſiæ,ex hac cauſa non fiunt licita, ut conſuetudo Chriſtianorum teſtatur,niſi hoc fiat licitum propter paupertatem, & neceſsitatem alicuius eccleſiæ,de conſenſu epiſcopi,non tamen hoc conſulendum,ſecundum Cai.ibi. Secundo, quando ex pietate fiunt,ut exercere pro miſerabilibus iudicialia,ſicut ſupra dictũ eſt.Alia autẽ opera pietatis,ut ſepelire mortuos,&c. oĩ tẽpore fieri poſſunt.Quę uero non ſunt per ſe opera pietatis,in tantũ ſunt licita,inquantũ ad pietatẽ ordinantur, & neceſsitas exigit,ut dictũ eſt.Tertio,ex neceſsitate ſui ipſius,uel proximi,ſiue animæ,ſiue corporis,ſiue reip.ſiue dãni uitãdi, de quibus ſupra.§.xiiii.Hi oẽs excuſantur, ſi audita miſſa, & uitato ſcandalo,laborant. Quarto,ex coactione,quando coguntur a ſuperioribus laborare,aliter eis graue malũ,uel dãnum,uel malũ imminet propter quæ excuſantur. Si tamẽ cogerentur ad laborandum in uituperiũ,& iniuriã feſti,uel dei non excuſarentur,quia potius quis mori tenetur, quâm iniuriam Deo facere.Hoc.n.eſſet sacrilegiũ. Quinto,ex lucro tranſitorio,ut in.c.licet,de fe.ſiue ſit pro capiendis piſcibus, qui tranſeunt,ſiue pro aliis rebus repente occurrẽtibus,quæ alio tẽpore haberi nõ poſſent,dũmodo pars lucri eccleſię,& Chriſti pauperibus detur,ut in.d.c.licet dicitur. Intellige,quando cauſa lucri fit,ſi autem fiat piſcatio gratia recreandi, non requiritur licentia.Quod autem de lucri parte fiat elemoſina, eſt conſilium,non præceptum,ut dicit Tab.ibi.§.xlv.

21 Sexto,ex hoc quòd corporale opus,exercitium eſt actus ſpiritualis,nec eſt opus ſeruile, neque ab eccleſia prohibitum, unde ſcribere ad adiſcendum,docendum,conſulendum, uel ſignificãdum alteri,legere theologiã,philoſophiã,& alia,quæ non ſunt prohibita,concilia facere,electiones,ſtudere, diſputare,& reliqua,quæ ita mentis opera ſunt,ut nõ ad exteriorẽ materiã perficiendã ſint,licita ſunt in feſto fieri. Ex hoc excuſa pictores,qui ut adiſcant figuras ab aliis tractas pigunt, & puellas,quæ recamaturas faciunt ut adiſcant, & qui deſignãt in carthis,quæ poſtmodũ uolunt fabricare, uel fantaſticantur de fiendis. Demum ex conſuetudine generali,uel ſpeciali populi Chriſtiani in aliqua patria ſcita,tolerata, & nõ reprehẽſa a ſuperioribus,ut ſupra dictũ eſt,excuſantur multi,ut coqui,tabernarii nautæ,&c.quia conſuetudo poteſt facere licitum de illicito,& econtra quo ad tempus,ſecundum Cai.ibi.

22 Quarta regula, Caueas ne iudices opus factum in feſto licitum, uel illicitum, ex eo quòd fit, uel non fit mercenariæ, quia multa opera poſſunt fieri in die feſto ob aliquam cauſam de antedictis, quòd ſi ueniale eſt poteſt mercenariæ fieri, nec propter hoc redditur ſeruile, ut diffuſe declarat Cai. ſecunda ſecundæ. q. cxxii.

23 Quinta regula, Licet ad euitandum mortale ſufficiat audiri miſſam, & cauere a ſeruili opere, tamen qui audit tantum miſſam in feſto, reliquum autem tempus totum exponit in ludis, uenationibus, & huiuſmodi, grauiter peccat, ſecundũ Cai. ibi, in ſumma, quia quantum in ſe eſt feſta Chriſtiana ridiculo exponit, quod maxime tangit, uiros graues maiores, & dominos.

24 Quando transferuntur feſta, ut in dominicis quadrageſimę, transferuntur quo ad officium ſolum, non autem quo ad ceſſationem ab operibus ſeruilibus, ſecundum Ar. flo. quia eccleſia ſtatuit ea obſeruanda illa die, qua occurrunt.

25 Si epiſcopus excommunicet omnes laborantes in aliquo feſto, excommunicatio debet intelligi in caſibus non licitis, & ſi exprimat neque etiam in caſibus licitis, tunc excommunicatio eſt nulla, quia cõtinet intollerabilem errorem ut ſupra dictum eſt, excommunicatio. §. xvi. & eſt contra ius de feri. c. fi. contra quod percipere non poteſt.

26 Tabiena in uer. Charitas. §. xx dicit quod quilibet exiſtens in mortali tenetur in die feſto ſaltem ſemel conteri de peccatis ſuis, aliter mortaliter peccat, & exiſtens in gratia, referre ſe actualiter in Deũ ex præcepto. Sil. u ero in uer. Dominica. §. vi. tenet contrarium, & rationabilius ut ſupra hic eſt determinatum, ideo ſic tenendum, ut etiam tenet Cai. ibi.

27 Sabbatum non eſt feriandum, næ uideamur iudeizare, niſi propter aliquod fœſtum tunc occurrens, ut patet in. c. peruenit, de conſe. d. iii. contra quod quidam diebus noſtris, ſub fictione reuelationis factæ a Beata Maria uirgine, efficere uolebant.

FEVDVM.

FEudum, quia eſt materia pertinens potius ad forum ſeculare, quàm ad confeſſores, prætermitto. Si quis tamen uoluerit de hoc informari uadat ad rubricas de feudis, uideat ſummiſtas in ſuis locis. An religioſus ſuccedat in feudum.

Vide Odofre.in auten.in greſsi.C.de ſa.ſan.ecl.

FICTIO.

1 Fingere aliquid ideſt,oſtendere dicto,uel facto,quod non eſt in rei ueritate, eſt ſpeciale peccatum uirtuti ueritatis oppoſitum,ſi ex hac intẽtione fiat, ſecundum Tho.iiii.ſen. d.iiii.q.iii.a.ii.ql.ii.ad.i.& poteſt eſſe peccatum mortale ſecũdum intentionem fingentis, & nocumentum, ſibi, uel pro ximo illatum, ſicut domendatio dicetur, infra, ſimulatio .§. i.

2 Fictio in ſacramentis peccatum mortale eſt, quia Sacrilegiũ committitur, cum fiat notabilis iniuria ſacramento, ut cum quis fingit confiteri,uel conſecrare.

3 Fingere ad aliquid ſignificandum maxime utile animæ, non eſt contra ueritatem, & conſequenter nec peccatum, ſicut quando Chriſtus finxit ſe longius ire,& ut ſæpe faciunt prędicatores,infra,ſimulatio.§.i.Non eſt idem fictio iuris,& prę ſumptio,quia primum,cum ueritate ſtare non poteſt, ſecundum uero ſic.C.de rei uxo.ac.l.unica.

FIDEIVSSOR.

1 FIdeiuſſor eſt, qui alienam obligationem in ſuam fidem recipit, principali tamen manente obligato. Inſti.eo.ti. in principio.

2 Fidem iubere poteſt quilibet habens ſuorum bonorum libe ram adminiſtrationem,unde mulier non poteſt pro uiro fidem iubere.ff.ad ſe.conſul.uelle.l.ii. in glo. neque etiam pro altero.l.quamuis.ff. ad uelle.niſi in ſex caſibus, qui ibi ponuntur.a.Tab.ibi.§.i.

3 Clericus nullo modo ſecundum ueriorem opinionem poteſt pro laico fidem iubere.c.i.e. ti. &.xi.q.i.c. te quidem, in tex.& in glo.niſi in caſu neceſsitatis,in quo obligaretur ſubuenire indigenti c.uidentes.xii.q.i.Pro eccleſia tamẽ,uel pro alio clerico poteſt,ut in.c.ii.e.ti. & ſi fidẽ iubeat obligatur.c. peruenit,eo.ti.tamen de proprio patrimonio,uel redditibus beneficij,quos fecit ſuos, non autem in præiudicium eccleſiæ,ut limitat Hoſt.

4 Fidem iubere non poteſt religioſus,in.c.pe.eo.ti.etiam ſi eſſet Abbas,niſi hoc fiat de licentia abbatis,& aſſenſu maioris partis capituli,ut ibidem.Non enim habẽt aliquod propriũ, de quo poſsint diſponere.

5 Heres fideiuſſoris obligatur,ſicut & fideiſſor.l.poteſt accipi. ff.de fideiuſſo.Et quia ſucceſſor prælati, non eſt eius hęres, ideo non tenetur,ar.eorum quæ dicuntur ſecundum Hoſt. ſupra quia non in præiuditium eccleſiæ.

6 Socrates promiſſerat præſentare ticium ſub pœna C. ducatorum,poſt modum ticius commiſsit crimen pro quo fuit dãnatus ad mortem,uel bannitus,& ipſe fugit: ſi Socrates fuit in dolo,uel lata culpa reſpectu malificij poſtea perpetrati,in conſcientia tenebitur dãno proximi,ſecus ſi non fuit in culpa. Talis caſus Bononiæ accidit, & ita fuit concluſum, ut not. Tab. ibi .§.v. Et eſt caſus in.l.ſed & ſi quis rei.ff. ſi quis cau.in principio.

7 Si reus decapitandus fugiat, qui pro eo fideiuſsit non decapitabitur,ſi non fuit in dolo, ſed pecunialiter punietur,ſecũdum Cy.in.l.ad commentarienſem.C.de cuſto.reo.ſi autem fuit in dolo,punietur pœna arbitraria: gl. in.c.cum homo. xxiii.q.v.ſed ſi habuerit ex officio cuſtodiam. Eadem pœna punietur, ſi eſt in dolo, uel ſi ex eius nimia negligentia fugit,ut in.d.l.commentarienſem.

8 In cauſa criminali in qua pœna corporalis uenit imponẽda, nullus poteſt interponere fideiuſſorem,ſecũdum Pa. in rub. de fideiuſ.& ſic intelligitur.c.ſi clericos, de ſen.ex. li.vi. ſecus quando talis pœna non uenit imponenda. Et eſt bonus textus in.d.c.cum homo,& in glo.

9 Cum plures ſunt fideiuſſores inſolidum, ſi ſunt omnes præſentes,& ſoluendo,& poſtulent inter eos debitum diuidi ante litem conteſtatam,poſſunt hoc beneficio Adriani poſito. C.de conſti.pecu. l.diui Adriani uti, niſi illi renuntiauerint, ſecũdum Pa.in.c.peruenit, eo.ti.ff.eo.l.ſi dubitet.§.i.Inſti.eo. .§. ſi plures.

10 Præſente debitore principali,& indiſcuſo,fideiuſſor non poteſt conueniri ſecundum Pa.in.d.c.peruenit, niſi debitor notorie ſit non ſoluendo,uel non poſsit conueniri:auten.præſente. C. eo. & niſi renuntiauerit huic beneficio, ut. C. de duo.re.ſti.auten. Hoc ita.

11 Creditor tenetur cedere fideiuſſori actiones ſuas,quas habet contra eum,pro quo fideiuſsit, aliter poteſt ei denegare ſolutionem debiti.l. modeſtiſsimus.ff. de ſolu. &.l. fideiuſſoribus.ff.eo.ti.

12 Debitor tenetur fideiuſſori de omni dãno, quod ei euenit ex ſua culpa propter fideiuſsionẽ.de fo.cõp.c.fi.&.c.ii.&.iii.e. ti.quia officium ſuum nulli debet eſſe damnoſum.ff.de fur.l. ſi ſeruus communis.

13 Si fideiuſſor ſoluat creditori uſuras ſine obligatione,& conſenſu debitoris,& coactione,non poterit repetere a debitore.Sibi enim imputetur ſi fecit,quod non debuit facere,ſecũ dum Pa.in.d.c.ii.Si autem etiam fideiuſsit, uel cum iuramen to,uel ſine,ſoluere uſura, ſciente, & conſentiente debitore, in conſcientia repetere poteſt a debitore,ſiue ſoluerit coacte ſiue ſponte,niſi ſoluerit in fraudem,ut ſcilicet faueret uſurario,& imputetur ipſi debitori, qui ſic fidem iubere fecit de uſuris,quicquid ſit in foro ciuili. Debuit enim opponere exceptionem quando cogebatur ſoluere.

14 Si fideuiſſor uſque ad certum terminum promiſsit pro debi tore,& creditor prolonget terminum debitori abſque noua promiſsione fideiuſſoris,tranſacto illo certo termino fideiuſſor liberatur, ſecundum Pa.in.c.conſtitutus, eo. Secus ſi obligatio abſoluta,quia tenebitur etiam prorogato termino debiti:ar.in.c.cum dilecti,de do.&.l.celſus.ff.de arbitris.

15 Licitum eſt fideiuſſori aliquid moderatum accipere a debito re ultra ſortem,ratione periculi,uel laboris,ſine nota uſuræ, quia hic non eſt mutuum,non autem ratione facti ſcilicet quia fidem iubet,quia tunc eſſet res iniqua,& multo minus licet ſi adſit fraus,ut quando conuenit cum creditore, ne cre dat ſine fideiuſſore,ut ex hoc fidem iubẽdo lucretur,aliquid quòd proculdubio dolum innuit.

16 Fideiuſſor in tribus caſibus poteſt agere contra debitorem, ut liberet eum ante ſolutionem, ut elicit gl.ex tex. d.c.fi.eo. ti.ut ſi diu in debiti ſolutione ſtetit.Si debitor bona ſua diſſipare incipit,ſi condẽnatus ſuper fideiuſsione fuit, ſique ab initio ſic conuentum eſt.

FIDES.

1 FIdes quomodo ſic neceſſaria ad ſalutem, & quid explicite de neceſsitate ſit credendum:ſupra,credere.§.i.&.ii.

2 Nullus poteſt ſe excuſare ſi non credit,quia nõ habet inſtructorem,quia ſi faceret quòd in ſe eſt,deus qui non deficit in neceſſarijs mitteret inſtructorem aliquem,ſed quia non facit quod poteſt,ideo peccat, & ſic,ſi non credit, imputetur ſibi

quia poſuit obicem peccando,non faciendo quod facere debuit ſecundum Tho.ad Ro.c.x.lec.iii.col.ii.

3 Ad fidem pertinent articuli fidei directe,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xii.a.ii.& omnia, quæ ſunt in ſacra ſcriptura per accidens,tanquam prædictorum declaratiua : ibi.a.vi. ad.i.& omnia,quæ ſunt in doctrina eccleſiæ:ibi.q.v.quia eccleſia uniuerſalis in his,quæ ſunt fidei errare non poteſt, ut dicit Pa.in.c.a.nobis,de ſen.ex.ſcriptum eſt enim. Ergo rogaui pro te petre,ne deficiat fides tua,in alijs autem errare poteſt eccleſia uniuerſalis ideſt concilium,ut eſt tex.clarus in.d. c.a nobis,unde dictum Hiero.prælatum, fuit ſententiæ concilii,ut patet in.c.tria.xxxvi.q.ii.etc.placuit. Non autem circa mores bonos poteſt finaliter errare ſtatuendo,& ordinando decreta,ſecundum Tho.quol.ix.q. ultima. Errare etiam poteſt in particularibus factis hominum,& iudiciis.

4 Aedere ſimbola fidei contra inſurgentes hereſes, & determinare dubia in fide,ad Papam pertinet,ut dicit Tho. ſecunda ſecundæ.q.i.& Ar.flo.iiii.par.ti.viii.quia ipſe toti eccleſiæ præeſt, cuius authoritate congregatur ſynodus,& eius ſententia firmatur,& ſine eo congregari non poteſt: Tho.in opuſculo contra impu.reli.

5 Errare poteſt etiam papa, quia poteſt effici hereticus, ſicut Anaſtaſius.d.xix.c.Anaſtaſius. Et de facto errauit Nicolaus, papa, in illa conſtitutione exijt,de uer. ſig. dicẽs Chriſtum & Apoſtolos nihil habuiſſe in communi, quãtum ad dominium, quæ cõſtitutio poſtmodum fuit reuocata per Io.xxii. per extrauagantem,quæ incipit:Quia nonnũquã,etc. tamen papa ut caput eccleſiæ ideſt utens ſuorum membrorum auxilio, per conſilia,& orationes,& faciendo quod in ſe eſt errare non poteſt, quia ſic, ſequitur motum ſpiritusſancti,a quo mouetur,qui ſpiritusſanctus errare non poteſt,& conſequenter eccleſia quam regit.

6 Errans in his,quæ ſunt fidei,etiam ſubtilitatibus cum pertinacia,mortaliter peccat,& eſt hereticus, & ſic intelligit Spec. in ti.de here.et.c.ſciſma.xxiiii q.i.Si autem errat ſine pertinacia,paratus corrigi circa ea, quæ non tenetur explicite credere,non peccat mortaliter, nec eſt hereticus, & ſic intelligit S. Tho.ſecunda ſecundæ.q.ii.a.vi.ad.ii.

7 Fidei confeſsio cum ſit præceptum affirmatiuum, obligat

pro loco,& tempore, & non ſemper. Obligat quando propter eius omiſsionem debitus deo honor,uel utilitas proximis impendenda ſubtraheretur, ut cum quis interrogatus de fide taceret,& propter hoc crederetur,quòd ipſe non eſſet Chriſtianus,uel quòd fides non eſſet uera,uel alii a fide auerterentur, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.iii.a.ii.in quo caſu tenetur quis cõfiteri etiã morte imminente.

8 Si turbatio infidelium oriatur de confeſsione fidei manifeſta,abſque aliqua utilitate fidei, uel fidelium, in tali caſu fidem publice confiteri non eſt laudabile, ſecus quando aliqua ſperatur utilitas, uel adeſt neceſsitas, iuxta illud Math. xxv. ſinite illos (ſcilicet turbari) quia cæci ſunt, & duces cæcorum.Facit.c.in mandatis.xliii.d.

9 Faciens ex aliquo timore actum ſignificantem diſtincte infidelitatem,ut imolando idolo, uel portando ueſtem deſignatam ad aliquod determinatum ſignum infidelitatis, & huiuſmodi,peccat mortaliter,ut in.c. ſicut,ſancius eſt mori,quã uti idolathyto. Secus quando non determinate ſignaret infidelitatem,ſicut S. Sebaſtianus ex bono zelo, clamide militari utebatur.Cõcordat Cai. ſecunda ſecundæ.q.xii.a.i.ad.ii. ſupra,Apoſtaſia.§.iiii.infra, Infidelitas §.xiii. nullus timor etiam cadens in conſtantem excuſat a confeſsione fidei modo dicto nam propter dei honorem uitam quilibet tenetur exponere.

FILIVS.

1 Filij contra parentes communiter peccant. Primo, per irreuerentiam,quæ ſi notabilis eſt,peccatũ impietatis, & mortale eſt. Secundo,per inobedientiam dum contemnunt obedire in his,in quibus parentibus ſubiiciuntur,ut quo ad domeſticam gubernationem,& morum inſtructionem,& ſi de re importanti ſit,mortaliter peccant. Tertio, omittendo ſubuenire parẽtibus in neceſsitatis articulo,ſi poſſunt, tũc enim mortaliter,& impie agunt.Hæc ſecũdum Cai. ibi,in ſumma. Peccant quando parentes propter paupertatem, uel huiuſmodi,pro parentibus non recognoſcunt.

2 Filiorum quidam,ſecundum Pa.in.c.tanta,qui fi.ſint le.ſunt legitimi tantum,ut adoptiui,& arrogati, quidam legitimi & naturales,ut nati ex legitimo,uel putato legitimo matrimonio,quidam ſpirituales & legitimi, qui ſcilicet ſuſcipiũtur de

Baptiſimo,uel criſmate, quidam ſunt naturales tantum, ut nati ex concubina retenta in domo,loco uxoris,& hi ſecundum leges non dicuntur ſpurij. Quidam dicũtur ſpurij, qui ſcilicet aliter ex damnato concubitu naſcuntur.

3 Primi ſcilicet adoptiui filij,ſi emancipentur a patre legitimo, ideſt adoptante legitime,in nullo ipſi patri ſuccedunt, ſed ſi non ſunt emancipati, ſuccedunt una cum alijs legitimis, & naturalibus.ff.de adop.l.ſi pater,ſupra Adoptio.§.ii.xi.

4 Secundi autem ſcilicet filii legitimi & naturales parentibus ſuccedunt ab inteſtato,& ipſi præferuntur,etc. auten. de here.quæ ab inteſ.deſe.

5 Tertij ſcilicet ſpirituales, & legitimi, in nihilo parentibus ſpiritualibus ſuccedunt, cum hoc nullo iure ſit cautum, nec ſit in uſu.

6 Quarti ſcilicet filii naturales tantum, ſuccedunt patri ab inteſtato in duabus unciis totius hereditatis,ideſt in ſexta parte,ex quibus matri medietas debetur, dummodo non conſtent filii legitimi,etc.auten.licet patri.C.de na.lib. Si autem filii legitimi exiſtant,quid poſſit eis relinqui, uide. C. de na. libe.l. matre.

7 Quinti ſcilicet filij ſpurij nati ex coitu damnato, lege ciuili in nihilo patri ſuccedunt,& ſecundum leges ciuiles eis denegantur alimenta,non autem de iure canonico,ſupra.Alimentum.§.vi.Not.ſecundum Azo.quia ratio par eſt filiorum ad patres,& patrum ad filios,& eadem pietas,quòd quando, & in quãtum filij naturales parentibus ſuccedunt,ita & in tantum,& totiens parentes naturales filijs debent ſuccedere.

8 Spurijs poteſt aliquid relinqui a patre propter alimenta, & dotem, ſecundum Pa.ſupra.

9 Filij nati ex concubina etiam illuſtri,ſuccedunt matri pariter cum legitimis. Inſt.de ſuceſ.cogna. &.l.ſi qua illuſtris. C. ad orphi.Si uero non ſunt nati ex concubina ſed uulgo quæſiti, & non ex damnato coitu ſuccedunt matri cum aliis legitimis,niſi mater ſit illuſtris,ut in.d.l.ſi qua illuſtris. Si autem ſunt nati ex coitu dãnato in nihilo ſuccedunt etiam matri. Auten.ex complexu.C.de incæſt.nup.& idem dic econuerſo quòd parentes non ſuccedunt filiis eo caſu,quo filii non ſuccedunt parentibus ſecundum Bart.in.l.ſi gener.ff.de his qui. ut indi.& Pa.in.d.c.tanta.

10 Parentes non poſſunt relinquere heredes filio ſpurios ſecũdũ gl.in.c.per uenerabilem,qui fil.ſint legi. extranei tamẽ nõ poſſunt eos inſtituere,ſecundum Pa.in.c.cum haberet,de eo qui du.in ma.quam pol.per adul.quia non prohibentur niſi parentes,ut no.glo.auten.quibus mo.natu.effi. ſui. Omnia namque quæ prohibita non ſunt expræſſe,licent.

11 Filius naturalis tantum,ſiue ex concubina, ſiue ex alia genitus,ſi tempore quo fuit genitus , inter parentes poterat eſſe matrimonium abſque omni impedimento,etiam non reuocabili ſine diſpenſatione eccleſiæ,per ſequens matrimonium erit legitimus,ſecundum Pa.in.d.c.tanta,Immo etiam ſi tempore generationis non potuit eſſe matrimonium , propter aliquod impedimentum , quod tempore natiuitatis fuerat ſublatum, ut in.c.caue .xxviii.q.i. Nec requiritur inſtrumentum dotales,ut uidetur innuere tex.Inſt.de nup.§. aliquãdo & per.d.c.tanta,& ſic praticatur, nec obſtat ſi tempore intermedio cum alia matrimonium contraheret,ut no.ibi Pa. Et non repellitur ab hereditate,per.c.cauſam,eo.ti.& eſt legitimus quo ad omnia ſecundum glo.in.d.c.tanta . Et ſuccedit etiam in feudum,ſecundum Pa.in.d glo.i. non autem ſic de legitimatis per reſcriptum,ut in.c.per naturales,in.li.feu.ti.ſi de feu.contro.quòd & Pa.placet.

12 Si filius naturalis tantum naſcatur,&;antequam per ſequens matrimonium legitimetur,naſcatur legitimus,& naturalis,& & in hereditate non ſuccedat niſi primus, ſecundum Io. an. ſuccedet legitimæ natus,quia antequam alius fuiſſet legitimatus iam erat acquiſitum ius legitimæ nato , qui quamuis ſit ſecundus,quo ad natiuitatem , eſt tamen primus quo ad legitimationem.

13 Si quis ignoranter cum coniugata matrimonium contraxit filii nati erunt legitimi,ut in.c.ex timore,qui fi.ſint le. Secus ſi non interuenit matrimonium , quia in primo caſu dabat operam rei licitæ,non autem in ſecundo , etiam quòd poſtmodum ſequatur matrimonium inter eos , quia tempore quo nati ſunt,non potuit eſſe coniugium inter eos.

14 Nati ex matrimonio clandeſtino nullo exiſtente impedimẽto,poſt approbationem erunt legitimi . Probatur in.c.ii. de clã.deſpon. Aliqui tenent , quòd etiam ſunt legitimi exiſtẽte impedimento , poſt publicationem remoto impedimento,

quia

quia tempore intermedio probatum eſt filios eſſe legitimos. Vide tamẽ.c.fi.de clan.deſpon.§.ſi quis, quia uidetur ibi tex. expreſſus.Hoc tenent Io.an.& Butrius,Sil.ibi §.viij.

15 Natus de ſponſa de futuro nullo exiſtente impedimento,eſt legitimus,ſecundum Pa.in.c.per tuas,qui fi.ſint le.aliter ſi ſit impedimentum.Intellige poſt publicationem. Vide Sil. uer. legitimus,in prin.& uer.filius.§.viij.

16 Filius qui communiter reputatur legitimus,an teneatur credere matri dicenti illum eſſe ſpurium,ut cedat hæreditati?ſupra,adulterium.§.ix.

17 Si parentes nominẽt aliquem,& tractent ut filium,etiã quòd natus ſit extra domum, huiuſmodi nominatio, & tractatio, conſtituit eum in poſſeſsionem filiationis, ſecundum Pa.in d.c.per tuas,& probant filiationem,immo ſola fama, ſecundum But.in.cap. tranſmiſſæ,qui fi. ſint le.ſi nihil probetur in contrarium,ſufficit ad probandum filiationem.

18 Si probetur matrem Ticij commiſiſſe adulterium tempore quo Ticius eſt generatus,non propter hoc Ticius reputabitur illegitimus,ſi maritus eius ſecum habitabat, ſecundum Pa.in.d.c.per tuas,&.c.tranſmiſſæ,quia cum poſsit eſſe legitimus,debemus fauore filij præſumere, quòd ſit filius mariti, ſecus ſi erat abſens tanto tempore,quòd non potuiſſet generare.Idem dic de filio concubinæ in domo retentę,quia pręſumitur filius concubinarij,ſecundum gl.in.c.Michael, de fi. præsby.niſi contrarium ſufficienter probetur.

19 Filius & filia poſſunt nubere ſine licentia patris,quãuis non deceat,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxix.ar.iiij. & ſecunda ſecundæ.q.ciiij.ar.v.ſupra,dos.§.vj.

20 Filius familias uiuente matre emancipatus, acquirit uſufructum in maternis bonis pro media parte,ſi eſt unus filius,& pater pro alia,poſt mortem matris.C. de bo.mater.l. ſi uiua mater .Idem dic de nepotibus, & pro nepotibus. Idem dic etiam ſi ſunt plures filij, quia pro medietate ſimul cum patre,ſed non emancipatorum uſufructus apud patrem remanebit,ut in.d.l.ſi uiua:& hoc non habet locum in bonis aduenticiis,ſecundum glo.in.d.l.ſi uiua, ſed maternis tantum.

21 Quomodo filius poſsit agere contra patrem, uide Pa. in.c. non eſt, de ſpon.& glo. in.c. quæritur.ij.q.vij. concluditur, quòd ſic ratione peccati,alias non eſt admittendus.

22 Filij tenentur parentes amare, non ſolum corde, ſed etiam ſigno extrinſeco:nec a mortali excuſantur,qui nunquam parentibus ſignum amoris oſtēdunt,ſed ſemper dure loquuntur,& uidentur eos odire,quia dicit Hiero. li. de honore parentum:redde amoris uicem. Nam ſic agendo contriſtant parentes,quod eſt contra charitatem,& pietatem,

23 Si filius de uoluntate patris tacita,uel expreſſa incipiat ſtudere,cogetur pater etiam nolens ſubuenire in neceſſariis ad ſtudium,ſecundum glo.C.ad mace.l.macedoniani, niſi ingenij obtuſitas obſtet,ſecundum Bal.ibi.Secus ſi expreſſe cum cauſa rationabili prohibuiſſet.

24 Berta hodie remanſit uidua uiro eius interfecto, altera die accepit maritum,& tempore nouem menſium, uel circa,peperit filium,quæritur cui ſuccedet,uel primo marito, uel ſecundo,cum æqualiter utriuſque eſſe poſsit? ego dicerem cū Iaco.de bel.quòd ſuccedet illi,cui magis aſsimilatur,quia ut in pluribus,filij parentibus aſsimilantur, & ſic per bonas cōiecturas proceditur. Si uero nullo probabili modo in notitiam ueritatis ueniri poteſt, erit eius,in cuius domo natus eſt,uel forte poſſet dici, quòd hæreditas utraque æqualiter pertinebit,ad arbitrium principis, cum non appareat cui magis ſuccedere debeat. Bart. autem reprobat reſponſionem de aſsimilatione:dicerem tamen quòd ex omnibus coniecturis ſimul iunctis iudicandum eſſet.Sil.ibi.§.xvij.

FORNICATIO.

1 Fornicatio tripliciter capitur,uno modo pro omni peccato, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ.qō.clj.ar.ij. alio modo ſpiritualiter pro idolatria.Iere.v. Tu autem fornicata es, &c. Tertio,pro omni illicito coitu.c. meretrices.xxxij.q.iiij. Proprie tamen accipitur ut diſtinguitur contra alias ſpecies luxuriæ, & eſt concubitus naturalis ſoluti cum ſoluta omni uinculo,etiam ordinis,& uoti,& eſt peccatum mortale,quia ſeparat a regno Dei, ut dicitur Gal.5. Eſt tamen minus aliis ſpeciebus luxuriæ. Quia minus de inordinato, & innaturali habet.

2 Nullus fornicando excuſari poteſt ex ignorantia, cum hoc ſit contra ius naturale,cuius ignorantia neminem excuſat.j.q.iiij.per totum:& totiens quotiens quis ad meretricem accedit,peccat mortaliter. Similiter inducens aliquem ad hoc

mortaliter agit,infra luxuria.§.j.De clerico fornicatio, ſupra, clericus.§.xij.xiij.Quomodo filij ex fornicatione nati legitimentur,per ſequens matrimonium,ſupra,filius.§.xj.

FORVS.

1 Forus maſculini generis,locus eſt ubi iudicium exercetur, c.forus,de re. iur.& ſic communiter in iure capitur.Quãdo uero eſt generis neutri,ut forum, ſignat territorium iudicis,ubi habet poteſtatem in ſceleratos.l.pupillus.§. territoriũ ff.eo.Quandoque,notat locum nundinarum,ſecundum Pa. in.c.forus.Vnde dicitur forum rerum uenalium.

2 Forum ſortitur regulariter quis ſecundum glo. in.c.j.iij.q.vj. uel per contractum.ff.de iudi.l.hæres,uel propter crimen,in d.c.j.uel quia reus,quia actor debet ſequi forum rei.c. neminem.iij.q.vj.uel propter rem.c.ſane,de fo.compe.uel propter religionem,ut cauſa iuriſpatronatus,& decimarum.c. quanto,de iudi.uel propter uirum,quia uxor forum uiri ſequitur l.pe.ff.de iur.omnium iud.& propter multa alia. Vide.iij.q. vj.& de fo.compe.ibi,ſunt multa.c.ad hoc.Vnde uerſus. Contractus,crimen,reus,& res religioſoque,uir ratio ſimilis, uel prouocat,atque recuſat.

FRAVS.

1 Fraus admodum mendacij peccatum dicit,quæ ſi ſit pernicioſa in damnum proximi notabile,eſt mortalis:Secus ſi circa minimum,aut ſit iocoſa,uel officioſa, uel præter intentionem,tunc in his eſt uenialis. Cum tamen aduertit,tenetur damnum reſarcire,& remedium apponere ſi poteſt famæ propriæ, ne de eo tanquam de doloſo ſcandalizentur. Aliter grauiter peccaret prębendo ſcandali materiã proximo.

2 Fraus & dolus nemini debent patrocinari,in.cap.ex timore, de reſcrip.

3 Fraus commiſſa in legẽ,ut de perſona ad perſonam, de una re ad aliam,de uno contractu ad alium,& huiuſmodi,nõ eſt ſine peccato,quia præuaricatur lex. Facit no.in.c.intelligentia,de uerbo.ſignifica.&.c.quanto de priui.

4 Fraus fieri non dicitur ſcienti, & conſentienti.l.nemo.ff. de re.iur. ſupra dolus.uide aliquid de hac materia. Quia parum differunt.Nam fraus principaliter in factis eſt, dolus in uerbis.

FRIGIDVS.

FRigiditas quomodo impediat matrimonium uide infra matrimonium.§.xlvij.xlv.ſiue ſit ſecundum temporis cõditionem,ut in ſene, ſiue ſecũdum materiæ complexionem.

FRVCTVS.

1 FRuctus in corporalibus, de quo loquuntur canoniſtæ, quidam ſecundum Bar.in.l.ex diuerſo.C.de rei uin. ſunt naturales,ut nuces,pira,&c.alij ſunt partim naturales,partim induſtriales,ut lana,ſegetes,&c.alij dicuntur induſtriales, ut qui acquiruntur ex negotiatione, uel artificio, alij uero, qui non proueniunt ex re,dicuntur ciuiles,ut eſt penſio domus uel huiuſmodi.l.ſi naues.ff de rei uẽ.Et horum quidam ſunt honeſte percepti,quidam inhoneſte,ut ſi locauit domũ meretrici,uel publico uſurario ad talia officia exercenda.l.ancillarum.ff.de pe.hære.

2 Fructus percepti bonafide,ut colligitur ex.c.grauis,de re.ſpo. ſiue naturales,ſiue induſtriales,ſiue cum titulo,ſiue ſine titulo,in conſcientia debent reſtitui,ſi extant. Si autem quis eos conſumpſit,tenetur reſtituere tantum, in quantum locupletior factus eſt,utputa:quia in eam rem expedit,in quam oportuiſſet expendere tantum de ſuo,uel aliqua emit,ex quibus patrimonium ſuum,ampliauit,tamen de fructibus induſtrialibus rei lucroſæ diminuet,quantum induſtria ſua exiſtimanda eſt in dicto negotio exercitata,in utilitatem, ſeu augumentum dictorum fructuum accipiendorum,quia nemo ſuis ſtipendiis militat. Si uero non eſt factus locupletior,de rebus conſumptis non tenetur. l.utrum.ff.de pe.her. De lucro facto ex re non lucroſa,ut ex pecunia, nõ tenetur niſi de intereſſe expreſſo.Et non de poſsibili.

3 Fructus dicuntur,qui deductis expenſis factis colligẽdorum congregandorum,& conſeruandorum fructuum gratia, ſuperſunt,tam in bonæ, quam in malæ fidei poſſeſſoribus.l.ſi a te.§.fructus.ff.de pe.hære.Quanto temporis poſſeſſor bonæ fidei poſsit uſucapere dictos fructus.Vide Sil.ibi.§.ij.

FVGERE.

1 FVgere ſine peccato poteſt,qui iuſte quæritur ut capiatur, ſiue data ſit contra eum ſententiam,ſiue non,dummodo non interueniat uiolentia contra officiales, qui uellent eum capere,quia ipſi habent iuſtum bellum contra eum.c. reſiſtit

xi.q.iii.& ex parte fugiẽtes eſt iniuſtum,ideo mortaliter peccaret.Et idem eſt de auxiliantibus.

2 Fugere licet incarcerato iniuſte,ut patet. Si uero iuſte detinetur,& non propter mortem uel membri abſciſionem inferẽdam,ſed propter aliud,puta ad punitionem, non licet fugere.Facit quod no.glo.in.c.ius gentium.diſt.i. Si propter mortem,uel abſciſionem,poteſt fugere, ſiue peccatum ſit publicum,ſiue non,ſiue ſententia ſit lata,ſiue non,ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxix.ar.iiii.ſine tamen alicuius offenſa,&ſine fractione carceris,uel uinculorum, ſecundum Henri.de gan.ql.ix.ſi tamen relinquitur ſine uinculis, & clauſura poteſt fugere,etiam quòd iudex præcepiſſet ne fugeret.Idem dicas de auxiliantibus, qui ſine uiolentia, & ſcandalo poſſunt auxiliari.

3 Nota tamen quòd licet damnatus ad mortem poſsit fugere, ut dictum eſt,non tamen ad hoc tenetur, ſed poteſt patienter mori,ſupra accuſatio.§.xv.xvii.xxi.carcer.§.iii.Cai. tamen dicit quòd poteſt carcerem frangere.Carcer.§.iii.iiii.Quomodo epiſcopus non poteſt fugere,ſupra,epiſcopus.§.iiii.v. Sil. ibi circa fi.uidetur tenere,quòd non poſsit uincula frangere nec teneatur fugere,quòd ſupra ex rõne Cai. improbatũ eſt. Funeralia,ſupra.Exequiæ per totum.

FVRIOSVS.

FVrioſus non poteſt profiteri,nec obligare ſe Deo,uel hominibus,quia hæc ſanam mentem requirunt, quàm ipſe non habet,ſecundum Pa.in.c.ſicut tenor,de regu.ii.no. Nec eius teſtamentum ualet,neque ſi daret omnia bona pro anima ſua.Facit.c.fi.de ſucce.ab inte. Neque quod facit imputatur ſibi ad pœnam,uel culpam:ar.in cle.unica. de homi. An autem poſsit baptizari,communicari ordinari, ſupra, in locis ſuis &c.Furioſus nõ facere,ſed pati iniuriam poteſt.ff. de iniur.l.illud relatum.xv.q.i.c.illud.

FVRTVM.

1 FVrtum quod ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxvi.ar. iii.dicitur occulta acceptio rei alienæ inuito domino, ex ſuo genere peccatum mortale eſt, quia contra iuſtitiam, & proximi, bonum fit.Si autem eſſet pro re modica,uel in primo motu, eſſet ueniale,niſi furando modicum,haberet uoluntatem furandi multum:quia tunc ex animo damnifican-

di proximum notabiliter,mortaliter peccaret.

2 Si quis rem accipiat ab aliquo domino quàm tamen dominus uult ipſum habere rem illam,ſed non occultæ, ut parentes erga filios : talis occulte accipiens non peccat mortaliter, quia non fit inuito domino, licet non uellet eum habere illo modo. Talis enim modus accipiendi, ad mortale non trahit.

3 Si quis accipit alienum inuito domino,tamen uidente,& tacente,uel diſsimulante,uel pre uerecundia,uel timore, furtũ committit,per inde eſt ac ſi contradiceret.ff.de fur.l.pe.ſecus ceſſante timore,uel uerecundia,quia uidetur conſentire : ar. c.error.lxxxiij.diſt.

4 Si quis rem propriam,alteri tamen pignoratam, occulte ſurripit inuito domino cuſtodiente,furtum committit,ſecundum Cai.ibi,debet enim iuris ordinem ſeruare. Res enim aliena eſt quo ad cuſtodiam,licet non quo ad dominium.

5 Qui rem ſuam habere non poteſt aliter,niſi furtiue accipiat, remoto ſcandali periculo,ſine peccato poteſt accipere. Non enim tũc ius,ſibi dicit,ſed ius naturale exequitur, ex quo ius ciuile ei impeditur. Tenebitur poſtmodum facere, ut is, qui rem ſuam iniuſte detinebat, ſciat ſe non amplius teneri ad reſtitutionem,ſi bono modo fieri poteſt,ne ipſe,uel eius hæres,ſi uellent reſtituere, damnum incurrerent reſtituendo, quod contra iuſtitiam eſſet.

6 Inuenta accipi poſſunt cum intentione reddendi, quòd ſi certus eorum dominus facta diligenti inquiſitione inuenitur, illi reſtituenda ſunt,alioquin furtum committitur, ſecũdum Pa.c.ex literis,de fur.Si autem inueniri non poteſt,reddatur in bonis ſpiritualibus,ſecundum Cai.ibi.ex quo in temporalibus reddi non poteſt.Si autem carent domino,quia habẽtur pro derelictis,ut lapides precioſi inuenti in litore maris, tunc ſunt inuentoris. De theſauris tamen ſeruanda eſt iuris diſpoſitio,ubi diſponit de hoc,infra,inuenta.§.ii. Qui inuenta non denuntiat,in ſuſpitionem cadit, ut dicit Pa.in.d.c.ex literis.

7 Bona naufragantium inuenta debent reſtitui,non obſtantibus aliquibus legibus in contrarium, quæ ſi ſint, non leges ſunt,ſed corruptiones,& tyrannides, ut dicit Cai.ibi, nec tales a rapina excuſantur,ut patet in.c.excommunicationi, de

rap. & ſunt excommunicati: Excommunicatio.lxxviij.infra, inuenta.§.iii.niſi haberentur pro derelictis,tunc eſſent capiētium,nec alicui fieret iniuria.

8 De pœna furum,uide Pa.in.c.fina.eo.Tranſeo, quia ad confeſſorem non attinet,ſed ad iudicem ſecularem. Sed de iure canonico, clericus committens furtum debet deponi, & in carcerem detrudi,ad agendam pœnitentiam, ut in.c. cũ non ab homine,de iud.&.c.tuæ,de pœ.

9 Patiens extremam neceſsitatem, & non ualēs ſibi aliter prouidere,ſi accipit rem alienam,palam, uel occulte, ut ſubneniat tali neceſsitati, non peccat,quia cum tunc omnia ſint communia,non alienum,ſed ſuum accipit:& non ſolum ut ſubueniat ſibi poteſt accipere in tali caſu, ſed etiam proximo,cum aliter ſubuenire non poteſt,ſecundum Tho.ſupra, ar.vii.& Pa.in ca.quoniam,de ſimo. Si autem non ſit extrema talis neceſsitas,accipiens alienum peccat quidem,ſed nō tãtum. Nec ſequitur ex hoc,quòd propter neceſsitatem poſſit quis unum peccatum mortale committere.

10 Accipiens alienum in extrema neceſsitate, ſi uenerit ad pinguiorem fortunam,non tenebitur reſtituere, quia non alienum proprie accepit, ſed quod iure naturæ ſibi debebatur, & maxime ſi res eſt conſumpta:per no. in.c. ſuggeſtum, de deci.Conſentit Sco. in.iiii. ſenten. & eſt communis opinio. Neque etiam tenetur reſtituere,qui in magna neceſsitate accipit,in qua alius tenebatur ſubuenire. Quod ſi non tenebatur,uel reſtituere tenebitur,uel ieiunare tribus hebdomadibus.c.ſi quis,de fur.Intellige tamen niſi is a quo accipit eſſet in æquali neceſsitate,a quo auferri non licet, & ablatum reſtitutione eſt obnoxium:quia in pari cauſa, potior debet eſſe conditio poſsidentis.l.ſi ob turpem.§. porro.ff. de condi. ob tur.cau.

11 No.ſecundum Pa.ibi ſupra, quòd paupertas non ita excuſat adulterium,uel alia peccata,quæ de ſe mala ſunt, ſicut excuſat ab acceptione,quia accipere modo prædicto non eſt furtum,quia alienum non accipitur. Similiter accipere ab uſurario,ut reſtituatur proprio domino,quod ipſe facere tenebatur,uel a diuite auaro,ut det pauperi, quod ipſe tenebatur facere,non eſt peccatum, ſi ſine ſcandalo fiat bono modo,quia tunc geritur negotium uſurarij,& diuitis:ar.l. bona

fides.ff.depo.Deberet enim hoc ratum habere ſecundum re-ctam rationem.

12 Furans Chriſtianos detentos a paganis, ut eos liberet tempore belli, ſecundum Arch.flo.ij.parte.ti.j.c.xv.§.j.in nullo tenetur, tempore uero treuge, tenetur pagano reſtituere non hominem, propter periculum animæ, ſed extimationem. Idē de aliis male ablatis, in.c.noli ar.xxiij.q.j. niſi paganus Chriſtianum compuliſſet ad aliquod mortale, quia tunc eſt factus penitus liber, Quidam tamen dicunt, quòd ſemper poſſunt liberari, quia ſemper iniuſte detinentur, ſed primum dictum fundat ſe ſuper treuga, & fide data, quæ etiam hoſti eſt ſeruanda, ut in dicto cap.noli, ſecus ſi non fuiſſet data fides, & conſequenter peccat, & non uidetur teneri ad reſtitutionem, niſi forte inquātum in treuga eſt conuentum, quę uiolari non debuit.

13 Mulier habens uirum prodigum, uel luſorem, ſi abſcondit de bonis uiri contra eius prohibitionem, ut prouideat tempore neceſsitatis domui, non committit furtum, nec tenetur in hoc ei obedire, quia eſſet quaſi dare gladium furioſo, immo benefacit, negotium enim mariti prudenter agit.

14 Si religioſus, uxor, filius familias, rem aliquam furati ſunt, poſſunt contra uoluntatem ſuperiorum illam reſtituere, ſi res extat. C. de fur.l.in ciuilem rem, niſi maius ſcandalum immineret. Si uero non extat, ſed ipſa res, uel precium eſt uerſum in utilitatem domini, etiam ſi filius ſe ueſtiuit decenter, ad quod pater tenebatur, debet de bonis illius tantum reſtituere, etiam ipſo contradicente. Si uero expendit inutiliter in aliquibus, ad quæ ſuperior non tenebatur, ut in uanitatibus, contra eius uoluntatem non poteſt reſtituere, ſed ſi de proprio habet reſtituat, aliter reſtituendo furtum contra ſuperiorem committeret.

An fur poſsit repetere expenſas factas in re furata, ſupra, expenſæ.§.iiij. Pœna furis in legibus taxata, in conſcientia ſoluenda non eſt. Sat eſt enim reſtitutio cum pœnitentia, & dāno, niſi per ſententiam ſit damnatus.

15 Si excommunicantur, qui acceperuut tale quid Ciceronis niſi reſtituant, & ſub pœna excommunicationis, qui ſciunt reuelent, nunquid Petrus, qui accepit illud ſub titulo recompenſationis, uel quia erat in neceſsitate extrema, tenetur re-

ſtituere,& qui ſciunt reuelare. Reſpondetur,quòd ſi per uerba generalia fiat hęc excommunicatio,non tenetur,quia alienum non habet,ſi autem apponitur etiam ſub titulo recompenſationis,tunc uel petrus timet reuelãdo cogi ad reſtituendum,& ſic non tenetur, quia ſic excommunicatio contineret intolerabilem errorem,ſi autem non timet, debet reuelare ſecrete tanquam patri,quia ſic non habet errorem intolerabilem: quia in tali caſu non intendit niſi ſcire. De ſcientibus, uide ſupra, excommunicatio.§.xxxi. xxxij. & infrà inquiſitio.§.x.aliqui tamen aliter debent: ſed hanc determinationem ſequere tu.

16 Conſentiens furto, ſine cuius conſenſu furtum non fuiſſet commiſſum,non ſolum mortaliter peccat,ſed tenetur ad reſtitutionem,ſi alij non reſtituant. Secus ſi ſine eius conſenſu furtum commiſſum fuiſſet, quia licet mortaliter peccauerit conſentiendo,non tamen tenetur reſtitutioni,ſecundum Ricar.iiii.ſen.d.xv.& ſic intelligitur.c. uotum. ii. q. i. qui uero non conſenſit, tamen habet ratum,& ex hoc non fit reſtitutio,ultra mortale tenetur reſtitutioni, quia licet non fuerit furti cauſa,eſt tamen cauſa non reſtitutionis. Idem dic quando res non fuiſſet furata,niſi præſumpſiſſet fur talem habere ratum. Si tamen ratum non habet,non credo teneri,ſed furi imputetur tantum.

17 Fures ſuſpendendi ſi eos pœnitet,poſſunt recipere eccleſiaſtica ſacramenta,& humari in loco ſacro, quia hoc in iure non prohibetur.Si tamen in aliquo loco ſpecialiter hoc eſſet prohibitum,de licẽtia principis poteſt fieri, ſupra,duellum.§. vj. De materia furti uide multa in uer.reſtitutio, per totum. An utens re depoſitata committat furtum,ſupra,depoſitum.§.x. Non licet furari pro facienda elemoſina.c. ſorte aliquis. xiiii. q.v.niſi in extrema neceſsitate,ut ſupra.§.ix.

GABELLA.

1 Gabella,pedagium,guidagium,uectigal,talia,collecta,penſio,cenſus, præſtantia,impoſitio,duana,angaria,& perangaria, exactionem publicam important: aliquando iuſtam, aliquando non, licet differant inter ſe. De his diſtinctæ uide Sil.uer.gabella.i.in princ.

2 Gabella quæ,& uectigal dicitur.i.exactio pro rebus, quæ uehuntur de loco ad locum multipliciter iniqua eſt, ſecundũ

Caie.uer.uectigal. Primo,ſi imponitur a non habētibus poteſtatem,ut à tyrannis. Secundo, quando plus grauāt minus grauandos,& non ſeruant æqualitatem proportionis: & hęc apparent quando exigitur pro his,quæ ad uſum propriū uehuntur,ideo tales ſunt iniquæ, & exigentes uectigalia tam pro his, quæ ad uſum proprium, quàm pro ſeminibus deferuntur, & ad fiſcum pœna capitis puniri debent. C.de uecti.l.uniuerſi, & ad horum ſolutionem nullus tenetur.

3 Sunt iniqua,quādo non exiguntur pro utilitate publica, ſed pro bono proprio principis ſunt impoſita, & conſequenter non obligant ad ſolutionem, in conſcientia.

4 Quarto, ſunt iniqua, quando impoſita fuerunt pro aliqua neceſsitate,ut pro muris reparandis, & ceſſante tali cauſa adhuc exiguntur, quia princeps uult ſic, uel ſi pro aliquo fiendo, & illud non fit. Sunt enim manifeſtæ, & uiolentæ rapinæ, nec in conſcientia obligant non ſoluentes.

5 Quinto,ſi imponantur tam ſuper alijs,quàm ſupra his, quæ uehuntur negotiationis cauſa, ex.l. omnium.C.de uecti. reputantur iniqua uectigalia ipſo iure.

6 Gabellas quæ iuſtæ ſunt ex omni parte, fraudare, ex genere ſuo mortale eſt,quia reipu. nocumentum infertur: & nō tantum ex inobedientia,uel ex pœna appoſita contra tranſgreſſores. Neque defraudātes huiuſmodi quando iuſta ſunt excuſantur à peccato, propter pœnam appoſitam, neque propter hoc, quòd ementes gabellas ſciunt, quòd multi fraudant, ideo uilius emunt,quia neque iudas excuſatur à furto, licet Chriſtus ſciret. Et licet fiant multæ fraudes, tamen dicitur: ue autem homini per quem ſcandalum uenit. Propterea tales tenentur reſtitutioni,& ſi nolunt reſtituere, non abſoluantur.

7 Vectigalia,ſalinaria,pedagia, & huiuſmodi,inſtitui non poſſunt, niſi ab Imperatore,rege,concilio. papa etiam ſolo, antiqua conſuetudine,cuius principij,non extat memoria.c.ſuper quibuſdam,de uerbo. ſig.à ciuitate etiam habente merū, & mixtum imperium, non recognoſcente ſuperiorem aliquem in temporalibus, quia eadem ratio uidetur de iſtis, & de regibus.

8 Imponentes noua pedagia,uel augentes aliqua ſine legitima authoritate,mortaliter peccant peccato rapinæ, & ſunt excō-

municati quo ad noua imponentes non autem quo ad augentes. Excommunicatio.xi.

9 Exigentes gabellas, ſeu uectigalia iniuſta manifeſtæ mortaliter peccant, etiam ſi ex obedientia hoc faciant. Si autem dubium ſit an ſint iniuſta, excuſantur exigentes ex obedientia, non autem alij, quia exponunt ſe periculo, ſecundum Caie. ubi ſupra. Quomodo ſunt excommunicati, ſupra, Excommunicatio.xj. contra exigentes iniuſta pedagia.

10 Gabellæ huiuſmodi à clericis, & perſonis eccleſiaſticis de rebus quas non negociationis cauſa deferunt, nō poſſunt exigi. c. quanquam, de cen. li. vj. & contra ex gentes eſt lata excōmunicatio ſupra, excommunicatio.xi. & communitas eſt interdicta. uide, ibi. Et dicit Cai. ibi ſupra, quòd tot requirūtur ad hoc quòd gabellæ ſeu uectigalia ſint iuſta, quòd uix ulla iuſta ſunt, & propter hoc dicitur in. d. c. quanquam, quòd dictæ exactiones merito ſunt damnatæ quia iniuſtæ.

11 Sunt etiam iniuſtæ, quando exigunt ſub nomine collectarū, ut excuſationem habeant, non enim iuſtum eſt pro rebus, quæ ad uſum uehuntur, collectam accipere. Si tamen cōmunitas aliqua, pro pace, & quiete ſuorum ciuium, collectā ſuis ciuibus, uel hominibus, (non autem forenſibus) imponit ſeruata iuſticia diſtributiua, poteſt tolerari. Ex quo ipſi ſic uolunt, nulli fit iniuria. Et collectæ à ſolis ſubiectis exigi debent: gabellæ autem, & uectigalia ab omnibus tranſeuntibus per portam, uel paſſum. Vnde aliquando licet accipere gabellam, & non collectam. Et in impoſitione collectarum ad hoc quôd iuſtæ ſint, & durent, debent adeſſe cauſæ ſupradictæ, ex parte finis, & uſus: & ſine illis non ſunt iuſtæ, nec obligant in foro conſcientiæ: ex Caie. ſupra.

12 Cauſa iuſta ponendi huiuſmodi grauamina ſunt publicę neceſsitates quas, Bar. in le. uniuerſis. C. de uectiga. nominat ſtipendia, pontes, publicas domos, defenſiones ſtratarum publicarum contra prædones, uel piratas in mari, uel fidei, uel patriæ contra infideles, & hæreticos, & ſimilia. Facit. c. ſi quis romipetas. xxiiii. q. iii. quæ tamen onera debent eſſe moderata, contra quod communiter hodie fit in Italia, cum fere omnia ſine moderamine, aut iniuſtæ exigantur.

13 Qui homines conducunt per uias, locantes operas ſuas, de ſuo guidagio poſſunt mercedem accipere, & exigere, ſecun-

dum Pa.in.d.c.ſuper quibuſdam,non autem qui tenentur ad hoc,ut domini terrarum, qui tenentur territorium ſecurum tenere,& cum non faciunt iniuſte impoſitiones recipiunt.

Licite huiuſmodi gabellæ, pedagia, &c. iuſte impoſita, poſ-
14 ſunt, & debent ſolui, ſi fiat id propter quod ſunt poſita, ſecus ſi non fiat,ſecundum Tho. ii. li. de re. prin. Et dicuntur immoderata quando ſoluitur ultra tertiam octauæ partis ſecundum Bal.C.de iur.anul.aur. l.ii.& qui huiuſmodi iniuſta non ſoluunt,non peccant in conſcientia.

Fraudantes iuſtas gabellas peccant, ut dictum eſt, & licet te-
15 neantur reſtituere quod fraudarunt, non tamen tenētur ſoluere pœnā niſi poſtquā fuerint condemnati,infra,pœna.§. i.

Exigentes huiuſmodi gabellas,&c.uel exigi facientes, tenen-
16 tur de robarijs,quę ex eorum incuria fiunt in territorijs ſuis, dum non faciunt quæ facere tenentur.c.dominus.xxiii.q.ii. aut tenentur malefactorem exhibere. l. ne quid.ff.de incen. rui. naufra.

17 An conducēs gabellas, & huiuſmodi, propter guerras ſuperuenientes remiſsionem mereatur accipere, uide Sil. gabella. iii.§.xiii. infra.locatio.§.xvj.

18 Quando gabellæ ſunt dubiæ an ſint iuſtæ, ſicut communiter hodie ſunt,ut diximus, confeſſores non debent cogere confitentes ad reſtitutionem, quia exponerent ſe periculo ſurripiendi a pœnitente, quod ſuum eſt.

19 Angaria,& peranguria ſunt iniuſtæ compulſiones, ſiue coactiones ſecundum omnes,ſiue ſint obſequia perſonalia, ſiue perſonalia,& realia, ut quis proprijs expenſis laboret: de immu. eccl.c.non munus,

20 Munera dicuntur,quę neceſſario ſubimus,lege,uel imperio. l.munus.ff.de uerbo.ſig.quæ aliquando labore tantum corporali explicantur,aliquando ſumptibus proprijs,aliquando utroque modo ſimul.ff.de mu.& hono.l.fi.§. patrimoniorū. Aduertere debent, qui collectas, & huiuſmodi onera imponunt,ut pro neceſsitate faciant, & iuſtitiæ diſtributiuæ ſeruetur proportio.

GENERALIS CLAVSVLA.

1 GEneralis clauſula continet omnia, niſi teſtatoris intentio contraria appareat.ff.de pœna legata.l.qui penum. Nec uidetur generaliter quis cōcedere,quod ſpecialiter nō eſt con-

ceſſurus. C.quæ res pigno.ob.poſ.l.in gl. Et generali per ſpeciale derogatur. De reſcri.c.paſtoralis.

2 In generali mandató multa ſunt, quæ non intelliguntur, niſi exprimantur.c.i.in gl. de oſ. lega. Et in generali locutione perſona loquẽs intelligitur excepta.c.petitio, in gl. de iur. iu. uide aliquid in uer.uicarius.§.viij. &.ix. Si promitto dare titio aliquid contra uelle omnium hominum nõ intelligitur contra uelle meum.

GLORIA.

1 GLoriam humanam appetere nõ eſt ex ſe malum, ſicut neque appetere diuitias, & alia bona, ſi rationabiliter appetantur, ſecundum Tho.ſecunda ſecundę.quæſt.cxxxii.ſed uanam appetere gloriam, peccatum eſt, ut quãdo appetitur gloria, & honor, de eo, quòd non habetur, uel de eo, de quo nõ eſt gloriandum, ut de malo, uel de eo, quod quis à Deo habet, ac ſi à ſe haberet, uel quãdo non refertur ad debitum finem, uel in Deum, aut in proximum, ſecundum eundẽ: non tamen ſemper eſt mortale, ſed tantum, quando charitati repugnat, ut quãdo quis gloriatur de aliquo mortali peccato, cum præfert opinionem ſuam, uel aliorum hominum ſacræ ſcripturæ, ut appareat, & huiuſmodi cum in illam, ultimum finem ponit, & hoc eſt quando propter gloriam mundi dimittit id, ad quod tenetur ex pręcepto Dei, uel ſuperioris, uel contra tale præceptum facit, ſicut cum mulier ne infametur, cõſentit adulterio, ut de Lucretia dicitur: ex Tho.ſupra.a. iii. & Cai.in ſumma, ibi. Si uero ordinate, & ad debitum finem gloria appetatur, actus uirtutis erit.

2 Vanagloria ſecundum quòd importat appetitum excellentiæ inordinatum, ponitur à Greg.li.xxxi.mor.uitium capitale, cuius filiæ ſunt, Innobedientia, iactantia, hypocriſis, contentio, pertinatia, diſcordia. Et nouitatum præſumptio. Has declarat Tho. ſecunda ſecundæ, ſupra, in fi. Dicuntur enim hæc uitia, filiæ inanis gloriæ, quia apta ſunt ordinari ad eundem finem, qui eſt manifeſtatio propriæ excellentiæ.

GRATIA.

1 BAnnitus propter delictum, cuius bona ſunt confiſcata, ſi à domino recipiatur ad gratiã, non propter hoc ad omnia reſtituitur, ſecundũ Saly.& Cy.in.l.i.§.fi.ff.de quæſti.contra Bar.ſed remittitur culpa, & reſtituuntur fauores, quando

ad plenitudinem gratiæ recipitur,ſecundum Bal. ibi.

2 Habens legitime de bonis alicuius damnati propter eius crimen, & poſtea reſtituti per principem ad bona ſua,non tenetur reſtituere ſecundum Ge.in.c.quamuis,de reſcr.li.vj.quia iam huic acquiſitum eſt ius. Si uero per talem reſtitutionem non præiudicetur tertio,ſed tantum concedenti,omnia ſunt reſtituenda ei,ar.in. c.cum dilecti, de dona. ex hoc ſequitur quòd legitimatus poſt mortem teſtatoris, nō præiudicat uenientibus ab inteſtato,etiam quòd non adierint hæreditatē, quia talis legitimatio eſt quædam reſtitutio naturalis, ut in l. fi. C. de natu. Secus ſi ante mortem teſtatoris, quia non præiudicat,eo quòd nullum adhuc ius habeat.l.poſt emancipationem.ff.de li.lega.

3 Scriptura ſecundum communiter doc.non eſt de ſubſtantia gratiæ,uel legis,licet uarię ſint opiniones, uide Pa.in rubrica de conſti.in.fi.Fely.tamē dicit in.c.ex diligenti,de ſimo.in.gl. fi.in.fi.quòd gratia probatur per ſcripturam. An autem poſſit probari per teſtes, eſt longa quæſtio: tamen concludit quòd communiter tenetur,de ſtillo curiæ, nō poſſe probari niſi per ſcripturam, niſi in foro conſcientiæ. Vide Tab. uer. gratia.§. v.

4 Gratia non expirat etiam mortuo papa,etiam ſine literis, ſecundum Ioan.an.in prolo. ſexti, in nouella.

5 Si papa conceſsit alicui,ut diſpenſet cum A. non expirat gratia etiam quod ante mortem concedentis nō diſpenſauerit, ſecundum Fede. conſi lxxviij. Similiter dic de eo cum quo diſpenſatum eſt, ut faciat aliquid, ſi non facit ante mortem diſpenſantis, poteſt facere poſt.c. ſi cui, de præben.li.vj.

6 Gratia conceſſa ſi reuocetur, nō expirat ante certificationem de reuocatione, niſi quando papa expreſſe uellet ſtatim non ualere,ſecundum Ge.c.j.de conceſ.pręben.li.vj.aliter de conceſsione ab inferiori,maxime quando alteri præiudicatur, & committitur ſine cognitione cauſæ.

7 Quando alteri eſt ius acquiſitum,non reuocatur gratia. Et ſic intelligitur regula mutare.de re.iur.li.vj.

8 Quando data eſt gratia alicui de immunitate propter multitudinem filiorum,ſi aliqui moriantur,non reuocatur gratia ſecundum Ioan.an.in regula decet, de re.iur. li.vj. in merca. quia ius erat iam ſibi acquiſitum.

9 Gratia facta cum conditione, quouſque aliter ordinauero, durat poſt mortem concedentis, ſecundum Gemi. in cap.ſi gratioſe, de reſcr.li.vj.non autem ſi dicat quouſque placuerit nobis: infra, uoluntas.§.i. De gratia diuina ſine qua opera noſtra meritoria eſſe nequeunt, dicendum eſt quod quilibet tenetur illam habere, & ſi non habet imputandum eſt ei, & non Deo.

GVLA.

1 GVla ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.cxlviij.importat inordinatum appetitum, uel actum delectationis cibi, & potus,& tūc mortale peccatum eſt, quando ibi finis ultimus conſtituitur,iuxta illud Apoſtoli,quorum Deus uenter eſt: propter quod non ſeruatur ieiunium de præcepto, comeduntur carnes diebus prohibitis,&c.uel ſi quis aliquod prohibitum faciat,uel faciendum de præcepto omittat.

2 Secundo,quando quis comedit,uel bibit in graue nocumentum corporis, uel animæ,ſcienter, uel probabiliter, ſecus ſi ignoranter,uel pro modico detrimento: tunc eſt ueniale.

3 Tertio, ſi uſque ad uomitum,uel ebrietatem comedit, uel bibit aduertenter, ſecundum quòd ſupradictum eſt, Ebrietas.§.i.mortale eſt. Agit enim contra naturam.

4 Quarto, ſi hoc fiat propter finem,qui ſit peccatum mortale, ut ad luxuriandum, eſt mortale peccatum, aliter communiter eſt ueniale.Cum non ſit cōtra charitatē Dei,uel proximi.

5 Gula capitale uitium eſt, ſecundum Gre. cuius ſpecies ſunt. v.in.xxx.li. mor.ſ.propere,laute,nimis,ardenter,& ſtudioſæ, Propere.i.ante tempus,in.c.ſolent,de con.d.i.Laute, quia cibos delicatiores quærunt.c.i.d.xli. Nimis.ſ.comedendo,quo ad quantitatem. Ardenter æſtuando immenſo deſiderio.in d.c. Studioſe.i.nimis accurate præparando.c.iii.xli.d.

6 Filiæ gulæ ſunt ſecundum Gre.xxxi. li.mor. hæ, uidelicet. ebrietas,hebetudo mentis, inepta læticia,multiloquium, ſcurrilitas, & immundicia, de quibus uide in locis ſuis. Dicuntur enim huiuſmodi uitia gulæ filiæ, eo quòd ex ea ortum habent. Nam gulæ uitium rationem perturbat, ex quo irrationales motus interius, & exterius conſequuntur.

HABITVS.

HAbitum debitum omittere, uel occultare,cum ſit contra, uel præter rationem, peccatum eſt, quod multis modis

contingit. Primo, ſi mulier ueſte uirili utatur, uel econtra, quod prohibetur Deu.xxii.&.xxx.d.c.ſi qua mulier, ubi dicitur Anathema ſit mulier induens ueſtem uirilem, quæ ſi faciat ſuperſtitioſe, uel propter luxuriam, mortale eſt, ſi ex uanitate, ut in laruis, & repræſentationibus, ſecus eſt. Quod ſi quis hoc in uſu habuerit, nõ debet pati, ſed ab epiſcopo admoneri ſub excommunicationis pœna, quòd ſi nõ deſiſtat, debet excommunicari ſupra. Fœmina.§. ii. ſic enim licentior ad peccandum faciliter fieret mulier. Clerici utentes habito laicorum, uel prohibito, peccant, ſupra, clericus.§.x.

2 Religioſi dimittẽtes habitum ſuæ religionis, quomodo ſunt excommunicati, ſupra excommunicatio. liii. Apoſtaſia.§.vi. ex cauſa tamen rationabili poteſt quis dimittere, ut dũ uult ſe balneare, uel honeſte recreare, & poſtmodum aſſumere. Aliter dimittens, uel occultans dum procedit in publicum, ita ut non cognoſcatur religioſus, mortaliter peccat, & incidit in canonem: cle.ut periculoſa, ne cle. uel mo. Et licet inter doct.ſit magna diuerſitas, tamen quia talis ita occultans habitum, ut à conuuerſantibus cum illo non reputetur religioſus, uagandi materiam habet, ac ſi materialiter habitum dimiſiſſet, quæ uagandi occaſio pro ratione ponitur in canone, ideo talem non euadere ſententiam, etiam quòd materialiter non deponat crediderim: & ita tenet Caie. uer. excommunicatio.c.lxi. Et Sil. uidetur idem ſentire, uer. excommunicatio.ix.§.xxiiii.notabili.iiii.& in uer.habitus.§.iii. dicit allegans Archie.quòd monachus utens habitu clericorum ſecularium, ut non appareat monachus, uel non cognoſcatur, uel propter uerecundiam, uel propter uanitatem, non euadit mortale, nec ſententiam ſupra, excommunicatio. liii. Caueant itaque religioſi ab habitus occultatione.

3 Seculares utentes ueſte religioſa, ſiue maſculorum, ſiue fœminarũ cauſa ludi, ex leuitate, ſine irriſione, & turpitudine, non uidẽtur mortaliter peccare, quia nullo iure hoc eſt probabile. Si autem hoc faciant cauſa uituperii, ſecundũ gl. in.c. cum decorem, de ui.& ho.cle.cum prohibitum ſit uti habitũ monachali, uel alio religioſo, & hoc faciens grauiter punitur, in auten.de ſan.epi §.ulti.col.ix.conſequenter mortaliter uidentur peccare. Immo etiam quòd non fiat hac de cauſa, ſi tamẽ fiat cum ludibrio, ut cum deferuntur laſciue, uere, uel appa-

tenter,ut in maſcaris,ſeu laruis, uidetur omnino mortale, quia eſt magna irriſio Dei in ſuis ſanctis. Similiter cum deferuntur a mimis,& hiſtrionibus uituperoſa exercentibus. C. de epi.audien.l.mime.Pa.in.d.c.cum decorem, dicit ludibria eſſe rerum inhoneſtarum narrationes. An Chriſtianus aſſumens habitum infidelium peccet,ſupra,fides, infra, infidelitas.§.xiii.Seculares non utentes habitu ſecundum morem patriæ,peccant,uel non ſecundum eorum ſtatum,infra. Ornatus.§.i.Monachus ad curam eccleſiæ ſecularis aſſumptus, ab habitu monachali non abſoluitur,niſi ob ſcandalum uitandum.c.deus,de ui.& ho.cle.

HASTILVDIVM.

HAſtiludium quod fit, quando duo milites currunt cum lanceis,unus contra alium,quia ibi communiter non interuenit mors,ſeu mutilatio, non eſt ex ſuo genere mortale peccatum,& ſimiliter quicunque alius ludus militaris, ſimilē habens conditionem. Si tamen uerum eſt ibi,ut in pluribus, non ad eſſe periculum perſonale, propter quod torniamenta damnantur,de tor.c.fœlicis,infra,tornamentum, per totum. Et cum hoc mortale non ſit,licebit dominis permittere huiuſmodi,& aliis cum delectatione inſpicere.

HAEREDITAS.

1 HAereditas eſt ſucceſsio in ius uniuerſum quod defunctus habuit tempore mortis,ſecundum Bar. in rubri. de acquirē.here.ff.& ea data, uel uendita tranſit iuſpatronatus, & omnia iura,ſecundum Inno.in.c.ex literis,de iur.patro,

2 Secundum ius gentium, hæres non ſuccedebat in ius uniuerſum defuncti,ſed capiebat bona tanquam uacantia, ex hoc ſequitur quòd hæres non tenetur in conſcientia (quæ ſequitur hoc ius)ultra uires hereditatis.C.de iur.deli.l.fi.

3 Quando defunctus ab inteſtato moritur,uel in ualide teſtatus eſt,qui & quomodo ſuccedant,uide Sil. Hæreditas.§.i. & Tab.ibi.§.ii.iii.&.iiii.hæc enim ad confeſſorem non ſpectāt, ſed ad cauſidicos potius.

4 Clerico mortuo ab inteſtato,habenti bona propria, de quibus poterat diſponere,ſuccedent in talibus agnati, prout iura diſponunt.Si uero non habebat huiuſmodi bona, ſuccedet eccleſia,cui tempore mortis ſeruiebat,uel altare, cui tantùm ſeruiebat,quod altare habebat bona diſtincta ab eccle-

ſia ipſi deputata:no.in.c.fi.xii.q.ul.niſi ſit præsbyter ex ſeruitute promotus ad ſacerdotium, cum conſenſu dominorum, de cuius bonis ſi ab inteſtato decedat, quatuor fiunt partes, de quibus una epiſcopo, una pauperibus, una eccleſię, & una parentibus dabitur, niſi eſſet talis hereticus, quia tunc ſuccedit eccleſia:ut in.c.i.de ſuc.ab inte.

5 Clerici ſuccedunt laicis eo ordine quo alii, quia iura eos non excipiunt, immo, & religioſi, qui poſſunt habere proprium in communi, non obſtante uicio ingratitudinis commiſso in ſeculo, per.c.fi.xix.q.fi.& fratres prædicatores etiam ex Priuilegio (ut dicit Arch.flo.quamuis ſint mẽdicantes) Sixti.iiii. quod incipit Conſiderantes. Quomodo autem ſuccedant, uel non, in feudo, uel emphiteoſi, uide Tab. feudum.§.vi.& ix.& Emphiteoſis.§.ii.&.iii.

6 Ab hæreditate patris excluditur filius, uel alius propter quinque. Primo, ſi pater fuit hereticus, nam hereticorum bona ipſo iure ſunt confiſcata.c.cum ſecundum, de heret.li.vi. Secundo, quando pater læſæ maieſtatis crimen commiſsit.C. ad.l.iuli.mai.l.quicquid, intellige hoc crimen, quando commiſſum eſt in eum, qui ſuperiorem non cognoſcit tantum, ſecundum Saly.in.d.l.quicquid, & quòd talis eſſet eius ſubditus, cle.paſtoralis, de iudi. Tertio, ſi pater occidit, uel mutilauit rectorem illius eccleſiæ, in qua feudum habebat, quod deberet ad filios tranſire.c.in quibuſdã, de pœnis, propter quod nec eius filii, uſque ad quartam generationem, in collegio clericorum debent admitti, nec ad prælaturam in aliqua religione, ut in.d.c.quibuſdam. Epiſcopus tamen poteſt diſpenſare ex quo conditor canonis non ſibi reſeruat:ar.in.c. nuper. de ſen.ex. Quarto, ſi filius, uel alius, qui poteſt ſuccedere, furioſo debitam curam non impendit, ſi tamen in ſcriptis fuit monitus, ut curam eius haberet:Auten.ut cum de appel.cog.§.cauſas, ſed ſuccedet ille, qui in domò ſua propriis ſumptibus uſque ad mortem procurauit, euacuata inſtitutione eius, qui neglexit. Quinto, ſi eos quibus ſuccedere debebat in captiuitatem mori per ſuam negligentiam permiſsit, in.d.§.cauſas, & etiam in caſibus, quibus poteſt exhæredari:ſupra. Exhæredatio.§.i. Quomodo filii naturales, uel legitimi ſuccedunt, ſupra, filius, per totum.

7 Conſuetudo quæ eſt in aliqua terra, quod mortuo aliquo ſi-

ne liberis dominus terræ totum quod illius erat accipit,cum ſit præſcripta,eum excuſat,quia hoc pactum ab initio fuiſſe allegare poteſt.

8 Bona ingredientis religionem ab inteſtato, ueniunt religioni,ſiue ſit mendicantium,ſiue non,per.c.in prȩſentia,de proba.& prȩdicatores habent priuilegium Sixti,ut ſupra,& aliud eiuſdem,quod incipit Nuper per noſtras. Pa. dicit in. d.c. in præſentia,quod quo ad minores non, tamẽ credo eos etiam priuilegia habere,& ſecundum Pa.ſupra, non ſuccedet aliquod monaſterium particulare,ſed erit in poteſtate ſuperioris prouidere,ſicut ſibi uidebitur. Conſuetudo tamen in ordine prædicatorum eſt,ut ille conuentus ſuccedat, cuius frater dicitur eſſe filius profeſſus, niſi transferatur filiatio per generalem.

9 Si ingrediens erat tantum uſufructuarius, tranſibit uſufructus in monaſterium uſque ad mortem ingredientis, & non ultra,ſecundum Pa. ubi ſupra.

10 In collocatis tali ingredienti ea lege,ut non alienentur,ſed in familia remaneant, nihilominus ſuccedet monaſterium, ut tenet Io.an.& eſt ar.in.l.i.ff.de fun.inſtr. Si autem prohibitum eſt,ut ad extraneum perueniant, non ſuccedet ſecundum Pa. ſupra.

11 Hæres inſtitutus ſolum in certa parte,qui non proprie dicitur hæres,ſed legatarius,ut in.l.quotiens.C. de hæredi. inſti. ſecundum Pa.in.c.quia ingredientibus,de teſt.& Fede.conſi. cxxvi.alio non dato hærede,totam hæreditatem adire poteſt ceſſante dolo teſtatorem ducente ad hoc.

12 Si A.inſtituat B.hæredem in certa parte, & dicat,nolo quòd de bonis meis plus poſſit habere,ſed ſit contẽtus,&c.& alius hæres uniuerſalis inſtitutus nolit hæreditatem adire, B. non poterit illam adire,ut in.l. quotiens.ff. de hære. inſti.§. ſed ſi duo:ſed uenient ſuccedentes ab inteſtato,quia teſtamentum non reperitur hæredem habere cum non poſſit quis pro parte decedere inteſtatus, & pro parte teſtatus. l. ius noſtrum. ff.de re iu.

13 Hæres quantum eſt de iure canonico,& in conſcientia,tenetur pro delicto defuncti,quando agitur contra eum pro ſatisfactione,& hoc ſequuntur communiter doc. & ſic intelligendæ ſunt gl.in.c.ex præſentium,de pig.&.c.i.de ſolu.& uſu

GG 2

c.tua nos,in quantum,ſcilicet hæreditas ſe extēdit,quicquid ſit ſecundum ius ciuile.Pa.uero,in.c.fi.de ſepul. dicit hoc uerum,quando defunctum pœnituit,ſed in cōſcientia, ſiue pœnituit,ſiue non,tenetur.

14 Hæres tenetur in conſcientia ſoluere legata relicta,etiam ſine debita ſolennitate dummodo conſtet de uoluntate defuncti,ſecundum Pa.in.c.quia plerique,de immu.ec l. quia ex ſola uoluntate defuncti oritur obligatio naturalis, ut tenent Ciſmontani doc.& hanc opinionem dicit Alber.in.l. cū quis C.de iur.& fac.igno.eſſe tenendam.

15 Hæres non tenetur ſatisfacere ultra uires hæreditarias, his quibus defunctus erat obligatus,ſi fecit inuentarium, ſi uero non fecit,tenetur in foro contentioſo,ut in.l.fi. C. de iur. deliber.non autem in conſcientia,ſecundum Io. an. & Pa. in d.c.plerique,licet Fede.in conſi.xxi. dicat quòd in conſcientia etiam teneatur:primum tamen melius,quia æquius.

16 Si ſunt plures hæredes, quilibet non tenetur inſolidum ſoluere debita,uel legata,ſed ordinarie quilibet pro parte, ſua hæreditaria tenetur.C.de acti.hære.l.pro hæreditariis. Fallit tamen in.vii.caſibus,quos uide in Tab.Hæres.§.vi.

17 Si hæres eſt pupillus,non propter hoc differetur ſolutio debitorum,uel legatorum,ut in.l.ſub prætextu.C.de act.hære. Hoc enim tenere alienum inuito domino eſſet.

18 An hæres rogatus reſtituere hæreditatem, poſsit aliquid de ea uendere, & in quibus caſibus Tabi.ibi.§.viii. Sil.hæreditas.iiii.§.ii.

19 In bonis ingredientis religionem non capacem hæreditatis, ſuccedunt uenientes ab inteſtato,ſecūdum communem opinionem:ar.autē.bona.C. de bo.præſcri. niſi prædicta bona fuerint ei relicta ſub conditione,ut ſi diſceſſerit ſine liberis reſtituantur,quia tunc in pias cauſas erogari debent. Caſus eſt in.§.ſed hoc in præſenti, Auten. de ſan.epi.in fi.& hoc ſequitur Ang.in quadam diſputatione.

20 Subſtitutio facta de aliquo in defectu liberorum, expirat per ingreſſum religionis,per gl.in.c.in præſentia, de proba. Si talis eſt priuatus, uel rogatus reſtituere priuato: intellige poſtquam tenuit monachatus,ſecundum gl.in.§. hac præſenti,auten.de ſen.epi. Si autem ſubſtituitur eccleſia, uel locus religioſus,uel alia pia cauſa,non expirat ſubſtitutio,uel fidei

commiſſum:in.d.§.ſed & hoc,concor.Pa.in.d.c.in præſentia. Quod ſi talis non ingreditur monaſterium, ſed efficitur clericus,non euaneſcit ſubſtitutio, per gl.in. d. c. in præſentia, niſi efficiatur clericus,ut in eccleſia perpetuo remaneat,uel ut redditus expendantur in pias cauſas,ut in.d.auten.dicitur.Si autē dedicat ſe,& ſua eccleſiæ ſeculari, & non fit clericus,non euacuatur ſubſtitutio,in.d.gl.

21 Si quis religionem ingreditur in fraudem ſubſtituti, nō euacuatur,ſecundum Pa.in.d.c.in præſentia,& probabitur fraus probando comminationes factas ſubſtituto per hæredē. xx. q.iii.c.fi.ſed ſi non intrauit,ſed monaſterium hæredem inſtituit non expirat,ſecundum Arch.in.c.ſi qua. xix. q. fi. & hæc uia communior eſt ſequenda,etiam ſecundum Roſel.uer.legare.§. uigeſimoquarto.

22 Si ad illam clauſulam generalem,ſi ſine liberis, addatur ex ſe legitime deſcendentibus,uel ex ſuo corpore natis, per religionis ingreſſum expirat ſubſtitutio,ſecundum Bar.cuius rationes uide in Ar.flo.iii.par.ti.x.c.iiii.§.antepe.licet quidā alii contrarium teneant. Sed ſi fiat ſubſtitutio cum iſta conditione,quòd monaſterium non ingrediatur,per ingreſſum illius non expirat,ſecundum Pa.in.d.c.in præſentia, quia conditio impediens matrimonium ſpirituale,uel corporale, habetur pro non adiecta.l.cum tale.ff.de condi.& demon. Vnde mulier non tenetur reſtituere relictum ſibi cum onere reſtituendi ſi non nupſerit.l.quotiens.ff.de condi.& demon.& legatum factum ſi non nupſerit tenet, etiam quòd nubat.ff. eo.l.filiæ.Et ſi relinquitur puellæ.cc.ſi nupſerit.c. uero ſi intret monaſterium,habebit nihilominus.cc.ſecundum Alber. in.l.deo nobis.C.de epi.& cle. & Ric. malumbra in.l. quoniā in prioribus.C.de inoff. te. & non facit differentiam utrum ſit filia,uel extranea:non enim peioris eſt conditionis religionem intrando,quàm nubendo,immo melioris.

23 In quadam ciuitate eſt ſtatutum,quòd exiſtentibus maſculis fœminæ non ſuccedant,ſed ſolum dotentur de bonis paternis. Petrus habet filium Ioan.& filiam Bertam, ſed antequā dotetur Berta mortuo patre,moritur & Io. relicta filia Antonia tantum,quis ſuccedet?Antonia,uel Berta eius amita? Reſpondet Vgolinus de Fontana,quod ſuccedet Antonia,& nō Berta,quia ex morte Petri ius fuit acquiſitū. Io.filio, cui ſuc-

cedit filia,cum non ſint maſculi,& Berta dote contentabitur ſua tantum:ſecus ſi Io filius eſſet mortuos ante patrem, relicta filia Antonia. Facit ad hunc caſum.l.empta. C. de here. uel ac. uen.

24 Hæres tenetur prius debita defuncti quàm legata ſoluere, quia debita ſunt anteriores obligationes,ſi tamen ſine dolo uenientibus,legatariis prius ſoluiſſet, ſi nihil amplius habet de hærediate,non poterit moleſtari á creditoribus, ſed ipſi creditores habebunt regreſſum contra legatarios,quia ipſi habent quod illis debebatur,infra,reſtitutio.§.xxxv.

25 Hæres inſtitui poteſt quilibet non prohibitus a lege, ut in.c. cum apud,de ſpon.

26 Multæ perſonæ prohibentur inſtitui hæredes.Et primo hereticus,ſeu paganus.c.ſi quis epiſcopo,de here. Secundo, credentes,receptatores,& defenſores hereticorum, eo.c. excommunicamus,el.i.Tertio,apoſtata. Quarto,collegium illicitũ. Quinto,deportatus.C.de hære.inſti.l.i. Sexto, damnatus ob crimen famoſum. Septimo,inſecutor cardinalium, de pœn. c.fœlicis,in.vi. Octauo, excommunicatus tempore inſtitutionis,uel mortis,uel additionis hæreditatis.ff.de hære.inſti. l.ſed ſi in conditione.§.ſolemus.Nono,ſpurii nati ex damnato coitu,ſupra,Filius.§.vii. Decimo, inceſtuoſi cum monaca c.ſi quis ſolicitauerit,in gl.xxvii.q.i. Vndecimo, committens læſæ maieſtatis crimen.c.ſi quis,de pœ.d.i. Duodecimo, Simoniaci ſecundum aliquos,quia uidentur pares lædentibus maieſtatem. Tertiodecimo, qui non poſſunt habere neque in proprio,neque in communi,ut erant minores, cle. exiui, de uer.ſig.§.cupientes.Hæres quomodo tenetur ad uota defuncti implenda,infra uotum.§.xxiiii.De generibus,& ſpeciebus ſubſtitutionum hæredis,uide Syl.hæreditas.§.iiii.

HEREMITA.

1 HEremita eſt qui uere,& pure ſolitariam uitam eligit,in.c. qui uere.xvi.q.i.in gl.& ad prælaturam poteſt uocari tantum authoritate papæ.Pa.in.c.cum monaſterium,de elec. Et hi non habent determinatam regulam,uel uitam,ſecundũ gl.i.d.c.qui uere.Nec uita eorũ,ſtrictior eſt uita monachorũ.

2 Heremitæ qui elegerunt uitam ſolitariam in ſpiritu libertatis habent ſolẽne uotũ caſtitatis,non autẽ obediẽtiæ,ſecundũ Tho.ſecũda ſecũdæ,q.clxxxvi.& propriũ habere poſſunt.

3 Heremitæ huiuſmodi gaudent priuilegio clericali ſecũdum ueriorem opinionem,licet aliqui oppoſitum dicant. Vide ſupra,excommunicatio.i.§.viii. dummodo alicui regulæ, ſint adſtricti,ut limitat Arch.uel gaudenti hoc priuilegio.

4 Religioſi cum licentia ſuorum prælatorum poſſunt eligere uitam heremiticam,ideſt ſolitariam,tamen ſemper ſunt religioſi habentes tria uota,nec expedit,quòd prælatus talem licentiam tribuat niſi ualde perfectis,qui aliorũ regimine non egent,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxviii.ar.ul.Periculoſiſsimum enim eſt habitare ſolitarie.

HERESIS.

1 HEreſis,crimen infidelitatis eſt ex tribus conſtans, ſcilicet errore in his quæ ad Chriſtianam fidem pertinẽt,& pertinacia. Aduerte tamen propter ly pertinacia: quoniam quædam ſunt credenda,ut iam ab eccleſia determinata (ut quòd ſpirituſſanctus procedat a patre, & a filio) & in huiuſmodi non requiritur alia pertinacia,niſi non credere,quia ſatis uidetur pertinax,qui dictis ſacræ ſcripturæ, uel determinationi eccleſiæ non acquieſcit.Aliqua autem ſunt ambigua nundum determinata ab eccleſia, nec clara in ſacra ſcriptura, & qui non credit illa,non eſt hereticus, niſi ſit adeo pertinax, quòd etiam ſi eccleſia hoc determinaret, nollet credere. Aduerte ſecundo,quòd licet quis ſit tantum mente hereticus, non eſt excommunicatus, quia eccleſia non iudicat actum mentis nudum,ſed ſi adiũgatur aliquis actus exterior, etiam ſi ſibi tantum loquatur incidit.Cai.ibi,concor.

2 Si quis autem non crederet etiam quæ ſunt determinata per concilia,uel ſacram ſcripturam ex ignorantia,uel ſimplicitate licet erraret,non tamen eſſet hæreticus, quia pertinax nõ eſt. Requiritur autẽ quòd ſit baptizatus, & aliquid fidei teneat, aliter cenſeretur infidelis,uel apoſtata, ſecundum Ar. flor. & omnes huiuſmodi ſunt excommunicati, ſupra, excommunicatio nona.

3 Suſpecti de hæreſi,niſi ad arbitrium epiſcopi ſe purgauerint, poſſunt excõmunicari.c.ad abolendũ,de hære. & ſi excommunicationem animo indurato ſuſtinuerint, tunc uelut hæretici ſunt condemnandi. c.excommunicamus,el.i.de hære. li.vi. tamen prius ſpecialiter fuerint requiſiti ad reſpondendum de fide,& ſe de tali ſuſpitione purgent .c. cum cõtuma-

cia, de hære. li. vj. Et ſi pro contumacia in cauſa hæreſis fuit excommunicatus,& per annum ſuſtinuit,pro hæretico habetur,ſecundum Pa.in.c.fi.de pœ.in gl.& ut hæreticus punitur d.c.cum contumacia. Si autem pro alia cauſa fuit excommunicatus,& per annum ſuſtinuit non pro hæretico, uel de hæreſi conuicto damnandus eſt,ut in.d.c.cum contumacia,ſed pro ſuſpecto habendus eſt,ut eſt tex.in.d.c.fi.nec hæc ſuſpitio eſt uioléta,ſed tãtum probabilis ſecundum Inno.& poterit ſibi purgatio canonica indici,in qua ſi defecerit,pro conuicto habeatur.in.c.inter, de pur.ca.&.d.c. excõmunicamus: præſumitur enim male ſentire de ſacramentis eccleſiæ, ſecundum Pan. ibi, & de poteſtate eccleſiæ, quia non curat de excommunicatione.d.c.fi.

4 Qui propter metum oſculatur ſepulcrum maumeti, uel utitur ſigno iudæorum,uel infidelium,& huiuſmodi, & nõ credit ſic mente, non eſt hæreticus, uel excommunicatus, licet mortaliter peccet, ut ſupra . apoſtata.§. iiii. Fides.§. vj. infra, infidelitas.§. i. Occultare autem propriam fidem quando quis non tenetur confiteri,& propter rationabilem cauſam, non eſt malum: ſecus in caſu,quo quis tenetur confiteri. Cũ hæreticis nullus debet commertium habere, uel eos in propria domo recipere, & magis ſunt cauendi hæretici quàm alij propter periculum,ſecus ſi pro bono animæ illorum periculo ceſſante,extra de hære.c.ſicut ait: Et ibi Pa.

5 Hereticorum bona ſunt ipſo iure confiſcata, & ſtatim cõmiſſo crimine,hodie perdunt dominium.c. ut inquiſitionis, de here.§.prohibemus,in.vi.intellige quando ſunt damnati, ut in.d.c.ad abolendam , ſed ſi ad miſericordiam acceptantur debent eis bona dimitti.c.accuſatus.§. porro, de her. Et licet filij ſint catholici,tamen propter patris delictum hereditate priuantur.c.uergentis,de her. et.c.cum ſecundum leges, eo.li.vi.niſi filij reuelaſſent patris delictum,uel ex longa poſſeſsione dicta bona præſcripſiſſent. c. fi. li.vi.de præſcri. uxor tamen dotem ſuam non perdet,niſi ipſa ſcienter cum hæretico contraxiſſet.c. decreuit, eo.li.vi. nec emancipatio poſt criminis perpetationem ualet ut excuſentur.c. quæcunque,eo.ti.bona tamen eccleſiarum non confiſcantur,ſed eccleſijs applicantur,cle.nolentes eo.& contrafacientes excommunicantur ibi.

6 Quamuis de cõfiſcatione huiuſmodi bonorum multa ſint ſtatuta, & ordinationes, tamen hodie fit & fieri debet, ut inquiſitor, qui habet prouidere omnibus, quæ ad inquiſitionem pertinent, habeat omnia. Nam Io. in extrauaganti iubet omnia diuidi, & dari in adiutorium officij. Ideo neque camera Apoſtolica, neque Imperialis, neque communitas, nec officiales habebunt aliquid ſecundum iura noua, neque epiſcopus, ſed ſolus inquiſitor, ex quo ipſe habet prouidere de carceribus & alijs. De hoc extat conſilium Domini Ludouici Bolignini. Vide hanc.q. bene determinatam a magiſtro Io. Tab. ibi. §. vi. circa medium.

7 Heretici, credentes, receptatores, defenſores, fautores, ipſorũque filij uſque ad ſecundam generationem, nullum eccleſiaſticum beneficium, uel officium publicum adipiſci poſſunt, ut in. d. c. quacunque, intellige ſecundum lineam paternam, quo ad ſecundam generationem in maſculis, in fęminis quo ad primã. Vide. c. ſtatutum, el. ii. eo. li. vi. Et ſi clericus ad præces horum peſtilentium, dignitates, perſonatus, uel alia quęcunque eccleſiaſtica beneficia ſcienter eſt adeptus, ipſo facto illis eſt priuatus, & ad ſimilia inhabilis, ſi ignorãter, tantum de illo eſt priuatus ſic habito, in. d. c. quæcunque, de here. eodem titulo.

8 Hereticorum filij declarata ſententia de hereſi contra parentes eorum, ſui iuris efficiuntur. Et intelliguntur effecti a die commiſſi criminis, & emãcipatio facta poſt, non tenet, in. d. c. quæcunque, ut ſupra. §. v. dictum eſt. Heretici credentes, &c. appellare non poſſunt, per. d. c. ut inquiſitionis.

9 Contra hereticum mortuum, contra quem in uita non fuit proceſſum, poteſt procedi, & condẽnatio fieri, quod eſt ſpeciale in hoc crimine. c. ſane. xxiiii. q. ii. Quomodo autem procedatur, uide Tab. ibi. §. xi. Et inquiſitor oſſa eius poterit exhumari facere, & comburi, ſi diſcerni ab alijs poſſunt. c. ii. de here. li. vi. & hoc infra quinquẽnium debet fieri, quod tutius eſt, & non ultra, ut. C. de apoſta. l. ſi quis defunctum uel uſque ad uigeſſimum. ſecundum alios, & ultra.

10 Contra hereticos credentes & huiuſmodi, ad teſtificandum admittuntur etiam excommunicati, participes, & ſocij criminis. c. in fidei fauorem, eo. ti. li. vi. & officiales excommunicati, cõtra eos ſuum officium poſſunt exercere requiſiti ab in-

quiſitore,uel ab alio,qui poſsit requirere.c. præſidentes, eo. ti.li.vi.neque eis aliquid relinquendum eſt in teſtamentis, nec hæredes inſtituendi ſunt per.c.Si quis epiſcopus,de her. li.vi.& epiſcopus,uel clericus oppoſitum faciens eſt excommunicatus,in.d.c.ſiquis epiſcopus, quod eſt argumentum deteſtandi ualde criminis.

11 Famuli,ſerui, liberti,& alii aliqua obligatione hereticis aſtricti, ſi tamen ſunt manifeſti, ut ad probationem proceſſum ſum eſt,ipſo facto liberantur, capitulo finali,eodem titulo, etiam a promiſsione ſolutionis iuramento firmata,uel pœna, ut not. glo. ibi. Intellige tamen ſi non acceptatur ad miſericordiam.

12 Heretici quomodo puniantur pœna ignis,& ſecularibus iudicibus relinquantur,uide.c.excommunicamus,el.i.eo.ti. & quomodo degradantur.Vide Tab.ibi.§.xv.Sunt etiã priuati eccleſiaſtica ſepultura.c.ſicut,eo.ti.& qui eos ſepulturæ eccleſiaſticæ dant ipſo iure ſunt excommunicati.c. quicũque,eo. ti.lib. vi. intellige prædicta niſi pœniteat eos, quo caſu etiam quòd forent relapſi,poſſunt eis dari ſacramenta.c.ſuper eo, eo. li. vi.

12 Pro huiuſmodi hereticis. Credentibus, etc. nullus tabellio publica inſtrumenta,uel ſcripturas facere poteſt, nec aduocatus in aliqua cauſa,uel facto poteſt patrocinium præſtare eis,nec litigantibus ſub eorum examine, aliter ab officio ſunt ſuſpenſi,& perpetuo infames.c.ſi aduerſus,de here.

14 De pœne fautorum,receptatorum etc.uide c. excommunicamus,el.i.eo.quomodo admittuntur ad abiurationem.c.ego berengarius,de con.d.ii.&.d.c.ad abolendam:po ſt debẽt abſolui,& quomodo.c.cum deſideres,de ſen. ex.& poſtea imponatur quod ſolet iniungi.d.c.ego berengarius. Sine tamẽ huiuſmodi impoſitione ex cauſa, poteſt abſolui ſecundum Inno.in.c.a.nobis,el.ii.de ſen.ex.Poteſt etiam inquiſitor penitentiam pecuniariam imponere,quia arbitraria eſt, nt dicit.c.ad abolendam,& Inno.iiii.declarauit in quadam extrauaganti,quæ incipit, ſuper extirpatione, quod poſſunt eas imponere, & expendere in ſuſtentationem officii inquiſitionis,etiam clericis,ſi habent patrimonium proprium, alias non, quia eccleſiarum bona non debet minui.c.ii.de here. Alias etiam pęnas poteſt imponere,in.d.c.ad abolendam, &

c.excommunicamus,quas ſi nō perficiat, eſt damnandus,in d.c.excommunicamus.§.ſiquis.

15 Pœna impoſita tradito brachio ſeculari, non poteſt per inquiſitorem mitigari,uel mutari, quia iam poſt ſententiam deſinit eſſe iudex,in.c.cum literis,de offi. dele.ſecus ſi acceptauit ad miſericordiam.c.ut commiſsi .§. illorum, eo.li.vi. quia non deſinit eſſe iudex & iſtæ pœnæ arbitrariæ ſunt.

16 Qui non credit ſacræ ſcripturæ acceptaræ ab eccleſia,eſt hereticus. Nam ex hoc ſequitur, quod ſpirituſſanctus non ſit locutus per Prophetas,uel quòd falſum dixerit,uel quòd eccleſia erret circa ea,quæ ſunt fidei,quod (ut ſupra Conciliū .§. iii.diximus,) eſſe non poteſt.

17 Qui non credit determinatis ab eccleſia circa fidem, uel bonos mores,ſed oppoſitum pertinaciter affirmat, eſt hereticus,quæ pertinacia deprehenditur, quādo declarato errore, ſtat quis pertinax,quando deprehēſus a iudice in huiuſmodi non uult abiurare,nec reſilire,modo ſupradicto. Dubitare etiam de huiuſmodi cum conſenſu rationis,eſt hereſis,& mortale peccatum, quia dubius in fide dicitur infidelis.c dubius,eo.Debet igitur Chriſtianus in credendis firmus eſſe, nec dubitare.

18 Hereſis ad uitiū ſuperbiæ poteſt reduci, & eſt magnum peccatum, quia ſubuertit fundamentum totius boni operis,ſine, quo ſalus eſſe non poteſt.

19 De inuentoribus hereſum uide directorium inquiſitorum. Tab.ibi.§. xxvii.uſque.liiii.Quomodo inquiſitores ſe debet habere erga hereticos,Vide Sil.uer.hereſis.ii.& de lamiis,ibi. iii.Si hereticus fecit aliquem actum exteriorem uel dixit uerbum hereticum, etiam ſibi ſoli ſecretæ, eſt excommunicatus,in cœna, domini,etc.

HERMOFRODITA.

1 HErmofrodita habens utrūque ſexum qui magis ad fœmineū declinat,non poteſt eſſe teſtis in teſtamēto,ſicut nec mulier,ſecundum glo.in.c.ſi teſtes.iiii.q.iii.ſecus ſi magis ad maſculinum uergit. Si eſt paritas, ſecundum Gul. cenſetur ut mulier, & ita non admittenda niſi ut mulier, ſed.d.glo. non determinat.

2 Si uirilis ſexus magis incaleſcit, non tamen debet ordinari, quia eſt quid monſtruoſum,ar.in.c.illiteratos.d.xxxvi.ſi or-

dinetur caracterem recipit,non autem ſi eſt ſexus par,uel fœmineus magis,ſecundum d.Gul.quo autem ad contrahendum,debet cōſiderari ſexus ualidior, quòd ſi ſit par,eius electioni ſtabitur,ſecūdum d.glo.& Bal.in.l. quærntur.ff.de ſta. ho.& hanc dicit eſſe Gul.determinationem, quæ etiam rationabilis ſatis uidetur.

Hypocriſis,ſupra,fictio,in,ſimulatio.

HISTRIO.

1 HIſtrionum ars conſiſtit in dando delectationem aliis in dictis,uel factis, ideo ſi debitis circunſtantiis exerceatur, non eſt peccatum, ſecundū Tho.ſecunda ſecundæ. q. clxix. a.iii.Reſpectu materiæ poteſt eſſe peccatum,ut ſi uerſetur circa dicta, uel facta in honeſta, uel ponendo diuina, uel ſcripturam ſacram in iocum, uel dicēdo,iniurioſa, deſpectiua, adulatoria,& huiuſmodi.Peccatur etiam reſpectu loci, temporis,negotii perſonarum,dum horum aliquid non obſeruant. Ex fine etiam contingit peccare, dum nimis cupiunt hominibus placere.Et communiter eſt ueniale,niſi quando interuenit materia ex ſuo genere mortalis,ut iniuria proximi,contemptus diuinorum,& ſimilia.Et propter hæc annexa,hæc ars dānatur, cum dantibus.c. donare. d.lxxxvi. Iſtis negatur communio.c.per dilectionem,de con.d.ii.quod tamen non fieret niſi propter mortale.

2 Dantes eis aliquid ut in tali crimine,uel officio dānato perſeuerent,mortaliter peccant,ſecus ſi dant, quia ſunt in extrema miſeria,uel ne eos diffament,uel alio pio reſpectu, &.d. c.donare,debet intelligi de illicitis modis. Dicit Gul. quod qui dant huiuſmodi hiſtrionibus uel maledicis, ne de ipſis mala euomant,eoſque infament,non peccare eos credit.

HOMICIDIVM.

1 HOmicidium ideſt iniuſta hominis occiſio,mortale peccatum eſt,quia contra iuſtitiam, & proximi charitatem. Aliquando eſt per ſe intentum,aliquando per accidens.Occidens autem aliquem innocentem uoluntariæ, mortaliter peccat. Excuſantur tamen iudex,& miniſtri,innocentem occidentes ſecundum allegata,& probata,quia licet ſit innocēs in conſcientia,non tamen in foro exteriori, & apud homines. Excuſantur etiam milites ex obedientia euntes ad bellum, quod reputatur iuſtum,ſi ibi aliquos occidunt, etiam

in ueritate innocentes, licet non reputentur, ſecundum Cai. ibi in ſumma ſupra, bellum. §. iiii. Excuſatur & carnifex exequens iniuſtam ſententiam, non continentem errorem manifeſtum propter eandem rationem, officium enim ſuum exequitur.

2 Occidens hoīem ex intētione, & nō habens publicā authoritatē, ſemper mortaliter peccat, ſiue mereatur mortē, ſiue nō. Eodē modo occidētes nō zelo iuſtitiæ ſed odio, uel alia mala intētione mortaliter peccāt, ſimiliter reus eſt homicidii, qui ſe defendendo alium occidit, quando ſcilicet ſe defendit ut occidat, uel non eſt defenſione contentus, niſi occidat. Secus ſi qui occidunt, quia ſe defendunt, nec intendunt occidere, ſed ſeipſos tueri. Peccant etiam occidentes aliquos etiam ſi mereantur occidi, non ſeruato iuris ordine, de his quæ ſunt de ſubſtantia. Ex hoc ſequitur quòd nunquam liceat ſeipſum occidere, quia nemo ſui iudex eſt, ſecundum Cai. ibi ſupra, ideo hoc mortale cenſetur.

3 Occidens aliquem, & credens ipſum eſſe in mortali, & conſequentur damnari, dummodo non interficiat contra iuſticiam, etiam quod ſe defendendo hoc agat, non peccat, quia non intendit eius dānationem, ſed ſuam defenſionem, uel iuſtitiæ executionem. Similiter quis poteſt defendere proximum in uaſum ab aliquo, uel libertatem membrorum propriorū, ne ſcilicet mutiletur, uel turpiter uulneretur, uel pro neceſſariis ad uitam, & uirtutem, ne perdat res ſuas, uel ſuorum, cum moderamine ſemper, Cai. ibi, & Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxiiii. a. vi. ad. ii. Quando quis non poteſt res ſuas aliter defendere, quin defendendo ſequatur in uaſoris occiſio, licite occiditur: plus enim quis tenetur curam rerum ſuarum habere, quæ ſunt adminicula uitæ ſuæ, uirtutis, & felicitatis, quàm alienæ uitæ, non tamen debet mortem intendere, ſed defenſionem, nec hoc modo inuaſorem occidens fit irregularis: de homi. cle. unica, Cai. ubi ſupra.

4 Quando latrones inueniuntur in crimine notorio, ut in uiis, poſſunt ſine aliis teſtibus, & citatione ſuſpendi a iudice, quia factum notorium eſt ibi loco accuſatoris, & teſtium, faciens publicam ſcientiam, & excitans publicam uoluntatem ad publicum actum, ſecundum Cai. ibi.

5 Si quis immoderate ſe, uel alios, uel res ſuas, uel huiuſmodi

defendendo hominem interficit, mortaliter peccat, ut proiiciendo immoderate ſagittam, lapidem, uel huiuſmodi, relaxando urſum, dando medicinam, tenendo pueros in lecto cum periculo ſuffocationis, &c. & cum ex aliquo opere indiſcreto, & inaduertentia, quamquis debebat attēdere, interuenit homicidium. Item homicidæ ſunt, qui cum poſsint, & teneantur prohibere homicidium, negligunt, ut ſunt officiales, domini, &c.

6 Item negligentia medicorum, ſi eum cuius curam ſuſceperunt mori permittunt ex negligentia in ſtudendo, uel uiſitādo, & huiuſmodi, eſt mortalis. Item qui non occurrunt alicui patienti extremam neceſsitatem, ſi poſſunt, ſine periculo propriæ uitæ, rei ſunt mortis illius, ut non paſcentes morientes famæ, & huiuſmodi: ſupra, Elemoſina .§. ii. & .iii. Omnes, enim huiuſmodi ſunt cauſa homicidii per accidens. Eodem modo qui non tuetur inuaſum cum poſſit, uel non auiſat eum contra quem tractatum eſt de morte & hæc omnia cum moderamine fieri debent. Et notandum quod ſi quis prædicta faceret, uel omitteret, licet mors quæ timebatur non interueniret, cum tamen intenderet mortem faciens uel omittens per ſe, uel per accidens, mortaliter peccauit, per accidens enim fuit quod non ſit ſecuta mors. An liceat unicuique bannitum occidere, ſupra, bannitus .§. i.

7 Siquis inuaſus poteſt fugere, quia fuga eſſet ſibi iniurioſa, & magnum dedecus non uult fugere, ſed ſe tueri, & ſic defendendo inuaſorem interficit, non peccat mortaliter ſecundum aliquos, & hoc mihi placet, quia ſi pro iactura rerum licet defendendo occidere, ut dictum eſt, multo magis pro honore. Vnde ſecundum Ar. flo. licitum eſt mulieri ſe tuēri ne oprimatur, occidere oprimere uolentem, quando aliter facere non poteſt, quāquam ad hoc non teneatur, poteſt eum patienter tolerare, & uoluntate reniti, ſicut inuaſus poteſt fugere ſi uult, non tamen tenetur. Pro uita tamen ſpirituali alterius, quis tenetur mortis periculū ſubire, ut ſi puer peſte laborans ſine Baptiſimo eſſet moriturus, quilibet potens teneretur in hoc caſu exponere ſe morti, ne ſine Baptiſmo decederet, ſecus de communione, quia ſine illa poſſet ſaluari. Tenemur enim plus animam proximi diligere, quam

uitam noſtram corporalem. Prælati autem quibus animarũ cura commiſſa eſt, ad plus tenentur, ſupra, epiſcopus. §. iii.

8 Sunt aliqui caſus in quibus promiſſum eſt impune occidere, ut nocturnum depopulatorem, uxorem in adulterio deprehenſam, & huiuſmodi, de quibus dico, quod ſi lex tantũ permittat, tales occidentes pœnam legis euadunt, ſed nõ culpam mortalem. Si autem lex concedat ut occidantur, tunc non peccat occidens, quia factus eſt legis miniſter quilibet, ut communiter facit circa bannitos, dummodo hoc faciant zelo iuſtitiæ, & ut eius executores, & ſic intellige gloſ. in. c. cum homo. xxiii. q. v.

9 Si quis inuaditur ab aliquo occidendus niſi tantam pecuniæ ſummam dederit, an teneatur dare. Glo in princ. d. lxxxiii. dicit eſſe diuerſas opiniones, & ipſa uidetur tenere quod non, niſi eſſet prælatus, charitas tamen uidetur cogere, quod ſi habet talis ultra neceſſitatem uitæ ſui, & ſuorum quibus tenetur prouidere, tenetur dare talem pecuniam, & ſaluare uitã, quia tunc eſt in extrema neceſſitate, non ualens aliter euadere mortem. Idem dic de proximo poſito in extrema neceſſitate, quod habens de ſuperfluo, tenetur eum a morte liberare, quando mors eſt ſibi iniuſta, & præcipue ſi habet publicam poteſtatem, ſupra, elemoſina. §. iii. De irregularitate, quæ ex homicidio oritur, infra, irregularitas. §. ii. uſque ad. lxiiii. de homidicio puerorũ ſuffocatorum, infra, irregularitas. §. 51.

HOMO.

1 HOmo liber non poteſt impignorari, nec dari in ſubſidiũ aliarum rerum deficientium. Facit. c. lator, de pig. Imo recipiens eũ perdit debitũ, ut no. gl. in. c. ex reſcripto, de iur. iu.

2 Homo liber, nunc ex conſuetudine poteſt dari obſes, non ſolum a Papa & Imperatore, ſed etiam ab aliis dominis, & ciuitatibus, quamuis ſuperiorem recognoſcant, ſecundum gl. in. l. ii. C. de patri. q fi. diſ. & præcipue pro pace ſeruanda, ſecundum gl. in. c. ut pridem. xxiii. q. viii. non autem pro pecunia, cum non poſſit in pignus dari, ut ſupra. Quomodo poteſt uendi, ſupra, Emptio. §. xii. Poteſt etiam uendi, ut filius a patre ob paupertatem uictus. C. de pa. qui fi. diſtra. l. ii.

HONOR.

1 HOnorari debent principes, parentes, & ſenes, etiam quod ſint uitioſi, uel quia repræſentant uirtutem alterius, uel

quia ſunt ſignum uirtutis,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ q.lxiij.ar.ij.Si autem ſunt uirtuoſi, duplici honore ſunt digni:honor enim uirtuti debetur. Ideo tales non honorans peccat,quando adeſt tempus:ſed magis qui eos ſpernit, cum ſcriptum ſit,qui uos ſpernit me ſpernit. Et quando ſit notabilis irreuerentia, uel ſit cum Dei contemptu, eſt mortalis, infra obedientia.§.xij.licet ſola uirtus honorari debeat,iuxta Philoſophum.iiij.Ethi.li.

2 Diuites honorandi ſunt non propter diuitias,ſed quia maiorem locum in communitatibus tenent, aliter eſſet peccatum acceptationis perſonarum,ſecundum Tho. ibi ſupra,ſi ut diuites honorentur.

3 Quomodo appetitus honoris ſit peccatum, ſupra, ambitio, §.j.Et quando licet deſiderare, licet etiam oblatum acceptare,quum hoc negare,eſſet ridiculum ualde, & irrationale.

HORAE CANONICAE.

1 HOræ canonicæ ſunt.vij.prima,tertia,ſexta,nona,ueſpere, completorium,& matutinæ.c.j. de cele.miſ. ad quas non tantum præsbyteri,ſed & omnes clerici in ſacris exiſtentes,tenentur de præcepto,ar.de præsby.c. cum ſecundum Apoſtolum,&.xcj.diſt.c.j.etiam quòd non habeant beneficium, ratione ordinis ſacri. Concor.doc.Et ſi non ſint in ſacris,tamẽ ſunt beneficiati,tenentur.xcij.diſt.c.ſi.& Pa. in.d.c.j. intellige dummodo poſsint fructus percipere beneficij,quia qui de altari non uiuit,altari ſeruire non tenetur,etiam quòd beneficium ſit modicum tenentur,ſecundum Car. in cle.j. de cele. miſ.etiam ſi beneficium ſit factum ex patrimonio.Hoc idem Tho.quolib.vj.q.v.& omittentes ſine rationabili cauſa,mortaliter peccant, quia recipiens temporalia, ad ſpiritualia obligatur.

2 Qui autem haberet ſimplicem præbendã, ſine aliqua ſpiritualitate,quæ etiam poteſt laico dari,ſi non ſit in ſacris,non tenetur propter hoc dicere officium, quia hoc datur ei pro aliis meritis,& non dicitur ſimpliciter beneficiatus, ſicut qui habet redditus ab eccleſia pro officio matriculari,ut magiſter in Theologia,& huiuſmodi.Tales enim non ſunt clerici,nec in choro recipiuntur.

3 Beneficiati exiſtentes in minoribus, non poſſunt horas ad quas tenentur dicere per alium,ſecũdum Pa.in.c.j.de ce.miſ.

quia

quia hoc eſt onus perſonale, Idem Io.an.qui in.c. præbyter, de cele.miſ.dicit hoc tenere Theologos,quamuis Lãdul. oppoſitum tenuerit. Poſſunt tamẽ officiare eccleſiam ſuam per alium idoneum,iuſta cauſa interueniente. Tenentur etiam ad officium mortuorum,quod ordinarie dicitur in eccleſia, ubi ſunt beneficiati, ſecundum Tho.ql.vj.q.v.ar.ij.&.ql.j.q. vij.ar.j.ſiue ſint in ſacris,ſiue non.

4 Religioſi profeſsi,non exiſtentes in ſacris,ſecũdum Caie.ibi, non tenentur de iure dicere officium,neque ex profeſsione, neque ex uictu,quia eis debetur ex quo dedicati ſunt perpetuo ſeruitio Dei,forte ex conſuetudine tenentur, de qua dicit ſe nil ſcire:contrarium tenent communiter alij, ut Pet. de pal.D.Arch.flo.Tab.tamen hoc nullo iure probant,ideo opinio Cai.melior uidetur.De conuerſis,dicit Cai.quòd non eſt dubitandum illos non teneri,neque qui ſunt de tertio habitu,ſed eis ex ſuis conſtitutionibus iniunguntur quędam orationes,& non ex præcepto eccleſię, quia ut dicit Magiſter Vicen.Bandel.in conſtitutionibus,in.c.de conuerſis,recipiũtur ad opera ſeruilia,& ſecundum Pa.in.c.non eſt,de regu. circa prin.ſunt famuli monaſteriorum.Tutius tamen eſt ut cleri profeſsi dicant,propter.c.licet,de uoto. Nouitij autem non tenentur,quamuis Pe.de pal.uideatur tenere oppoſitum,primum tamen tene,quia uerum:nundum enim ſunt religioſi, neque uoto aſtricti.

5 De monialibus dic pariformiter ſicut de religioſis profeſsis tantum quia non uidetur teneri niſi ratione conſuetudinis. De aliis autem,ut ſunt ioſuati,heremitæ,& huiuſmodi, licet habeant uotum,& non poſsit redire ad ſeculum,non credo eos magis teneri,quàm clerici religioſi non exiſtentes in ſacris,uel conuerſi. Poſſent tamen ex conſuetudine, quæ eſſet inter eos de officio dicendo,ex qua crederent ſe ex præcepto obligatos,teneri. Tab.tamen ibi.§.viij. uidetur dicere quòd tenentur,quando non poſſunt ad ſeculum redire. Hæc ratio nihil ualet,aliter & conuerſi tenerentur.

6 Clerici autem non beneficiati, nec in ſacris , ad aliquod officium ex præcepto non tenentur, & ad hoc ſatis ualet communis conſuetudo.Nam doctores quando loquũtur de clericis in ſacris,uel beneficiatis teneri, nil de non beneficiatis, & non exiſtentibus in ſacris dicunt,licet Pa.in.d.c.j.uideatur

dicere(ſecundum quòd credit)quòd teneantur. Verius tamē eſt non teneri.

7 Pro officio debent dicere.vij. horas canonicas de præcepto, de conſuetudine autem quilibet dicat officium ſecūdum ordinem ſuæ eccleſiæ,uel ſuæ religionis, ita quòd iſta conſuetudo non obligat ad mortale. Nam ſi monacus diceret officium ſecundum curiam, uel diceret nonam ante ſextam, uel faceret de ſanctis, quando debet fieri de feria, non propter hoc mortaliter peccaret,ſecundum Cai.ibi, quia non mutat ſubſtantialia officij,ſed accidentalia tantum, grauiter tamen delinquit quando ex negligentia facit,mutans officium pro libito.Fratres tamen prædicatores, ex ſuis conſtitutionibus hñt,quòd ſint contēti officiis eccleſiarum, ad quas declināt.

8 Ad officium B.Ma.quando regulariter dicitur in choro, tenētur omnes ex cōſuetudine eccleſiæ, quæ conſuetudo ad p̄ceptum obligat,ſicut ad aliud officium, ſecus quando non dicitur in choro,licet bonum ſit,ut priuate tunc dicatur.Hęc ſecundum Pa.& Io.de lig.in.c.j.de cele.miſ.& cle.j.eod.Pe.de pal.iiij.ſen.diſt.xv.q.v.ar.vj.

9 De officio mortuorum quando in die animarum dicitur,tenentur omnes, ſicut ad aliud officium: quando autem alias dicitur,tenentur ſecundum conſuetudinem ſuæ eccleſiæ,uel religionis,ſecundum Pe.iiij.diſt.xv.& Tho.ql.vj.ſupra.In ordine prædicatorum eſt conſuetudo, quòd dicitur ſemel in hebdomoda totum officium mortuorum,niſi ſit impedimētum,& omnes ad hoc tenentur,aliis autem diebus dicuntur tātum tres lectiones,& ad hoc non tenentur niſi hebodmodarius,diaconus,ſubdiaconus,& ille qui notatus eſt in tabula pro miſſa defunctorum,& iſti non poſſunt propria authoritate committere alteri,ut pro eis dicat,ſed bene cum licentia prælati,uel cantoris,qui in choro uices prælati gerit,& ratio horum eſt,quia hoc uidetur eſſe onus perſonale.Et huic concordat Arch.flo.Sil.uero uer.hora.§.vj dicit quòd nō uidetur onus perſonale, ideo poſſunt committere. Primum tamen uidetur melius:ſed in ſimilibus conſuetudo multum facit:ideo ſeruanda quando de ea conſtat.

10 Letanias autem dicere quando fit de feria ſecundum Sil.ibi, ſupra non eſt de præcepto,nec.vij.Pſal.pœnitētiales, uel pſalterium in die paraſceues non exiſtentibus in choro, quia pa

tres noſtri noluerunt nos ad præceptum obligare in huiuſmodi. Magiſter tamen Vicen. Bandel. ubi ſupra, dicit fratres ad letanias teneri, licet poſt quamcunque horam poſsint dici: & hoc ſecurius uidetur.

11 Papa ſecundum Pa. in. d. c. j. non poteſt diſpenſare, quòd qui tenentur dicere officium, non dicant, cum hoc ſit de iure diuino. Poteſt tamen diſpenſarei, quòd non dicant hoc, uel illud. Alij dicunt quòd poteſt, dummodo per aliquod aliud recompenſent beneficium, uel alio modò laudent Deum, non beneficiati. Et hoc magis placet Syl. & Land. & Io. de lig. in d. cle. contra quos arguit Pa.

12 Excommunicatus minori excommunicatione tenetur dicere officium, & cum aliis poteſt dicere, ſecundum omnes. Si uero maiori tenetur, debet dicere, ſed non in eccleſia, uel cum alio, aut quaſi in officio ſuo, ſed per modum orationis, ſine dominus uobiſcum. c. ſi quis epiſcopus dãnatus. xj. q. iij. excõmunicatio enim non liberat eum ab hoc onere, etiam ſi ſit degradatus, & fuit in ſacris, uel ſi non fuit in ſacris, tamen beneficiatus, quamdiu tenet beneficium tenetur, quia hoc eſt onus, & non honor, ar. in. c. legi. xvj. q. j.

13 Prælati poſſunt mutare officium quo ad accidẽtalia, ut ſi debeat fieri de feria, fiat de ſancto, & huiuſmodi: non autẽ quo ad ſubſtantialia, ſecundum Magiſtrum Vincentium in cõſti. fratrum præ. diſt. j. c. j. quia ſecundum Arch. flo. præceptũ huiuſmodi non eſt determinatum circa modum. Peccant tamẽ mutantes ſine rationabili cauſa, non tamen ſecundum eundem Magiſtrum Vincentium, poſſunt innouare aliquid ad perpetuo durandum per modum conſtitutionis, uel cõſuetudinis generalis circa diuinum officium. Sicut non poſſunt tollere conſuetudines communiter approbatas.

14 Non eſt iniungẽdum illi qui prætermiſsit officium, ut illudmet repetat, ſed aliquid aliud, ut. 7. Pſal. uel pſalterium ſecundum quantitatem officij dimiſi, ut. congruitas officij quo ad tempus non tollatur, ſecundum Tho. ql. iij. ar. xxix. Talis tñ pœnitentia eſt arbitraria ſecundum omnes, & præcipue ſecũdum Innoc. & Arch.

15 Qui dimiſit aliqd in medio, uel in principio officij, nõ oportet repetere totum officium, ſecundum id quod omiſſum eſt uel aliquid aliud dicere, ſecundum Vul. Si autem partem no-

tabilem dimiſit,ſecũdum Arch.re incipiat totum ſi uult mortale euadere.Et ſi dixit nonam ante ſextam,non eſt opus replicare,ſed ſufficit dicere omiſſam,ſecundum Pe.de pal.Simi liter qui propter aliquod legitimum impedimentum dimiſit horas, ut propter infirmitatem,uel prædicationem, nõ tenetur altera die illud replicare , ſicut de ieiunio omiſſo,propter rationem iam dictam : ſecus quando eodem die poteſt ſatisfacere.Et qui audit legi lectiones,uel antiphonas, & huiuſmodi in choro,non oportet quòd ipſe replicet, ſufficit attente audire,niſi exerceat ſe in choro,qui non poteſt ita attẽdere,charitas enim facit,ut quod unus facit,alteri tribuatur: quòd eſt bene notandum.

16 Dimittens officium ex infirmitate multum infeſta, uel quãdo dicendo multum conturbatur , non peccat mortaliter,& in hoc ſtatur iudicio medici:ſecus quando eſſet modica infir mitas. Pa.in.d.c.j.Nec tenetur illud audire, uel repetere poſtmodum,ſecũdum Inn.& Pa. c.ex parte.de obſer.ie. Similiter non dicens officium,quia ſine culpa ſua caret libro, uel nõ uidet,uel huiuſmodi, non peccat mortaliter. Debet tamen ſatisfacere dicendo aliquid aliud loco officij, cum hoc ſit ex naturali lege.Prædicatores autem,& lectores,qui propter uitandum magnum ſcãdalum, uel non impediendum magnũ fructum,non dicunt officium, non peccant mortaliter, niſi forte fuerint negligentes,cum potuiſſent prius dicere, & noluiſſent.Similiter ex obliuione excuſantur,nec repetere tenẽtur,tranſacto tempore congruo,ut dictum eſt ſupra.

17 Tempus quo debet dici officium priuate ſecũdum Caie.ibi, eſt totus dies a ueſpera præcedentis diei, uſque ad mediam noctem diei ſequentis, ita tamẽ quòd ſolas matutinas liceat dicere in ueſpere diei præcedentis,reliquas autẽ horas uſque ad mediam noctem diei ſequentis, Multum tamẽ tardare ex negligentia,licet non ſit mortale, graue tamen ueniale eſt,ſi ſine rationabili cauſa fiat. Poſſunt tamen præuenire horam conſuetam dicendo matutinas in ſero,ut quietius,& cõmodius dicant,uel ob aliquam honeſtam cauſam,ut conſulitur in iure,in.c.præsbyter,de ce.miſ.De officio autem quod collegialiter dicitur eſt ſancitum in lege,cle.j.de ce.miſ.quòd dicatur debitis horis ſecundum conſuetudinem,& ordinationes eccleſiarum.Prætermittere autem tales rubricas etiam ex

negligentia, dummodo communiter ſeruetur conſuetudo, non uidetur mortale, remoto contemptu: dicit tamẽ Sil. ibi, §. viij. quòd prælati eccleſiarum collegiatarum, & cathedralium, mortaliter peccarent, ſi notabiliter ſine rationabili cauſa horas propriis horis non dici facerent, propter illud uerbũ cle. d. ſancimus. Hora autem debita non debet accipi punctaliter, alioquin poſt primam immediate, non poſſet dici tertia, ſed ſecundum communem conſuetudinem, niſi aliquo imminente ſcandalo.

18 Dicere miſſam ante matutinas ſecundum Arch. flo. eſt mortale, quia contra conſuetudinem totius eccleſiæ, diſt. ii. c. his rebus. Si tamen aliquis caſus, uel rationabilis cauſa adeſſet, ut pro uitando ſcandalo, & non inuenitur qui celebret, & ſimile, non credo eſſe mortale, & ita tenet Sil. uer. miſſa. i. §. vi. neque etiam mortale eſt cantare miſſam collegialiter ante primam, ex ſimili cauſa, ſecundum eundem Sil. ibi.

19 Modus uacandi officio, & illud dicendi præcipitur in. c. dolentes, de cel. miſ. uidelicet quòd ſtudioſe, & deuote dicatur diuinum officium, tam diurnum, quàm nocturnum, eſtque præceptum non de officio dicendo, ſed de modo, in quo p̃cepto nihil aliud exigitur, niſi quòd quis animo uacãdi Deo horas inchoet, & in contrarium iſte animus non mutetur dum ſoluit diuinum officium. Ideo qui in officio aduertit ſe cogitare hoc uel illud, quæ ſunt ab officio extranea, ſed non aduertit, quòd ab officio diſtrahatur, quamuis uoluntarie illa meditetur, nõ propter hoc animus habitus a principio uacandi officio, eſt mutatus in contrarium, quia nunquam habuit iſte animum recedendi a uacando Deo in illo officio. Eſt etiam hoc facile, quia ſufficit quòd intẽdat unum de his quatuor, uidelicet, uel ne erret in uerbis dicendo unum pro alio, uel quòd attendat ad ſenſum uerborum applicando affectum ad id quod uerbis ſignificat, uel ad gratiam petitam in oratione, uel officio, ut ad charitatem, uel ſimile, uel ad Deum, ſeu Chriſtum, Vnde nũquam mortaliter peccatur in hoc, remanente primo propoſito, ut dictum eſt, ſecundum Cai. ibi, ſupra. Quando autem quis actualiter remoueret talem attentionem, ut cum intentione nolendi amplius attendere officio, uel occuparet ſe in aliquo, quod requirit attentionem, ut numerando pecunias, uel huiuſmodi, mortaliter

peccaret,quia cōtra hoc præceptum ageret.Secus ſi tale opus nō requirit attentionem,ut eſt ambulatio.Talis autem attētio poteſt eſſe actualis,uirtualis,& habitualis,habitualis ſola non ſufficit,ſecundum Thom.in.iiii.ſen.diſt.xv.Actualis eſt ualde difficilis, & non eſt neceſſaria ſecūdum eundem Tho. Virtualis autem eſt neceſſaria,& hæc præcipitur in.d.c.dolentes,quando dicitur,quòd dicatur deuote.

20 Sufficit ergo, ut cum quis incipit dicerę officium, uel quòd ante habeat aliqualem actualem intentionem ſatisfaciendi, uel dicendi officium,& quòd non diuertat uoluntarie ab illa intentione,nec ſe occupet in aliquo exercitio, quod multum mentem occupet,& quando ſentit mentem ad cogitandum alia conuerſam,ſtudeat reuocare, uel ſaltem non deliberet animo poſequi talem cogitationem contrariam intentioni primæ,& hoc eſt facile. Quis enim uult dicere officiū, & non aliqualiter cogitat actu quid uult facere?profecto nemo,niſi qui fatuus eſt.Ex dictis S.Tho.& Pe.ubi ſupra,elicita ſunt prædicta. Ex multis enim ab illis dictis, hæc pauca collegimus.

21 Quo ad locum,officium debet dici in eccleſiis collegiatis,regularibus,& cathedralibus,in choro:ut in.d.cle.i.Et prælati, uel illi ad quos pertinet facere hoc obſeruari. Si ſine cauſa rationabili non faciunt,mortaliter agūt.d.cle.i. Illi autem qui deputati ſunt ad chorum,tam beneficiati,quám religioſi,debent dicere in choro, niſi ex iuſta cauſa diſpenſentur.xcii.d. c.ulti.& quando ex contemptu, uel quādo eccleſia multum, uel notabile damnum incurreret,ex eorum abſentia, & non haberent legitimam cauſam,mortaliter peccarent, per.d.c.fi. ubi dicitur,quòd qui non conuenerit deponatur a clero, qđ non fit,niſi propter mortale.Si autem ſine contemptu,& ex cauſa hoc faciant,mortaliter non peccant,ex qua cauſa,prælati poſſunt diſpenſare in hoc,dummodo in priuato dicant.

22 Qui in choro exiſtens,ſuum uerſum ſubmiſſa uoce dicit,alterum autem audit,ſecundū Cai.ibi.non ſatisfacit,ergo mortaliter peccat,ſi non replicat.Tab.autem ibi.§.ult.tenet quòd ſatisfacit.Prima tamē opinio innititur bonæ rationi, quia talis ſic dicens non communicat cum aliis in choro, & conſequentur totum officium non dicit, ut præcipitur in.d.c. præsbyter,de cele.miſ.alij fundāt ſe ſuper conſuetudine,quæ

ſi extat neſcio,immo uidetur oppoſitum, quòd fere omnes alta uoce dicunt,qui poſſunt. Mihi magis conſonat opinio Cai.quia ſuper meliori ratione fundari uidetur,ut præcepto ſatisfaciat.

HOSPITALE.

HOſpitale cõſtructum abſque authoritate epiſcopi, & deputatum ad hoſpitalitatem uiuẽte ædificatore,poteſt ad humanum uſum redire ſecundum Pa.in.c.ad hæc de reli.domi.Licet enim cuicunque de domo ſua facere hoſpitale, & ſi placet trahere ad ſtatum priſtinum.Ad hoc facit.c.inter dilectos,de dona.Secus autem eſt mortuo ædificatore,auctẽ.de eccleſiis ti.§.ſi quis ædificationẽ.Intellige niſi aliter ante mortem ordinaſſet conſtructor, quod executioni mãdari debet, ut in.d.§.ſi quis. Hoſpitale ſine authoritate pontificis,etiam cum oratorio conſtrui poteſt,ſecundum Hoſt. ſed nõ debet ibi celebrari ſine authoritate epiſcopi:ar.in.c. unicuique, de cõ.diſt.j.& hoc putat uerius Pa.all.tex.c.inter dilectos,de dona.ſecundum unam lecturam.Et idem Io.an.poſt Vincen.& Tacre.An hoſpitalia ad epiſcopos pertineant, & quis eorum poſsit eſſe rector, quia hoc magis ad forũ exterius pertinet, quàm animæ,uide Tab.& Sil.ibi,quia copioſius tractãt.Ego autem pertrãſeo.Hoſpitalium rectores ſi redditus hoſpitaliũ in pios uſus non expendunt excuſationem non habent. Ad hoc enim deputati ſunt.

IACTANTIA.

IActantiæ peccatum incurritur,quando quis ſe plus,quã ſit ut appareat,uerbis extollit,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxij.Eſt enim ſpecies mendatij, ideo iuxta naturam mẽdatij,mortale,uel ueniale iudicãdum eſt.Similiter quia iactator non ſolum mentitur,ſed ſe laudat, ideo attendẽdum eſt an talis laus ſit pernitioſa,iocoſa,uel officioſa.Tertio, eſt arrogantia,quàm ſimiliter oportet conſiderare, an ſit pernitioſa.Quarto,eſt lucrum quod quandoque quęritur,& tunc cõſiderare oportet an ſit proximo nociuum notabiliter.Quinto,eſt gloria,de qua oportet uidere an in ea conſtituatur finis.Sexto,eſt uanitas,quę communiter uenialis eſt.Quando ergo iactãtia pernicioſa eſt notabiliter proximo ex intẽtione,aut de aliqua matèria contra Deum,uel proximum,mortalis eſt:alias uenialis,ſecundum Cai.ibi: Et ſecundum Gre.

ponitur inter ſpecies ſuperbiæ. Et ſi iactantia proprie in dictis conſtet, tamen quandoque in factis inuenitur, quando ſcilicet facta uim uerborum habent.

IDOLATRIA.

1 IDolatria, qua per exteriora ſigna alteri quam uero Deo diuinus cultus exhibetur, peccatum mortale eſt, quia creaturam creatori æqualem facit: eſtque ſuperſtitionis ſpecies, de qua in loco ſuo dicetur, cum de ſuperſtitione erit ſermo. Ido latrare ex metu, etiam quòd quis nō libenter, neque infideli animo faciat, mortale eſt: quia contra honorem Dei, & mendacium perniciosum eſt.

2 Dans alicui hoſtiam non conſecratam pro conſecrata, idolatriam committit, non autem adorantes, ſecundum Tho. ql. v.q.vj.ar.ij. credunt enim conſecratam eſſe.
Idolatria eſt grauiſsimum peccatum ſecūdum ſe, contra p̄ceptum primū primæ tabulę. Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxxiiij. ar.j. ſicut in terrena repu. grauiſsimum eſſe uidetur, quòd honorem regium quis alteri det, quàm regi, quia quātum in ſe eſt totum reipu. ordinem conturbat, ſic grauiſsimum eſſe uidetur, quòd aliquis diuinum honorem creaturæ attribuat. Poteſt tamen eſſe minus graue hæreſi, cum idolatra ignorāter peccet, hæreticus ſcienter fidem corrumpat.

IEIVNIVM.

1 IEiunium, quantum ad neceſsitatem. Primo, requirit qualitatem ciborum, ſcilicet abſtinentiam ab eſu carnium. In qbuſdam ieiuniis ultra hoc, abſtinendum eſt ab ouis, & lacticiniis, ut in quadrageſima, in aliis autem ieiuniis, mos patriæ ſeruandus eſt. Si autem in aliquibus locis etiam conſuetum eſſet in quadrageſima uti butyro, ex quo eccleſia ſcit, & tolerat, excuſantur utētes a mortali. Secundo, quantum ad horā conuenientem, dico quòd ante nonam, ideſt meridiem, ieiunantes non debet comedere, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.cxlvij.ar.vij. Pa. in rub. de ieiu. & nona groſſo modo cōputatur, niſi aliter obſtet conſuetudo, quia ſi cōſuetum eſſet hora tertia, uel ſexta comedere tempore ieiunij, poteſt ſeruari, ſecundum Cai. ibi. Sicut nunc multi religioſi conſueuerūt comedere ante meridiem per multum ſpacium: & tempore S. Tho. non erat, hora tertia poſt meridiem, quia dicit, quòd hora nona eſt, quando Chriſtus emiſit ſpiritum, ut patet

ſecunda ſecundæ,ſupra. Tertio,quantum ad commeſtionē, neceſſaria eſt una tantum commeſtio ſecundum Tho.ubi ſupra,& ſic habet conſuetudo. Sumere autem aliquid in ſero, uel ultra prandium,ad ſuſtentationem naturæ, eſt bis comedere,& conſequenter frangere ieiunium,ſecundum Tho.ſupra.ſumere autem aliquid extra prandiū potius ratione medicinę,ne uinum noceat,uel ut quis poſsit dormire,uel propter coleram,uel credentiam, uel huiuſmodi, quādo non fit in fraudem ieiunij,non frangitur ieiunium,etiam ſumendo ſine ſiti ex conſuetudine,uidetur tolerabile, quia parum pro nihilo reputatur. Sumere etiam modicum panis propter eandem rationem, non damno, maxime quando ſic habet conſuetudo: Pa.in.d.rub. In mane autem ſumere collationem, quia non eſt conſuetum, non puto licere, niſi ex aliqua cauſa legitima, ut ratione complexionis, negotij, uel huiuſmodi, adeo quòd ſit per modum mediciuæ & non commeſtionis.

2 Secundo,quantū ad dies quibus eſt ieiunandum,dico quòd huiuſmodi dies magis noti ſunt ex conſuetudine, quàm ex iure,ſecundum Caie.ibi, & ſunt iſti, quadrageſima, quatuor tempora, quæ quater in anno ueniunt, uidelicet poſt pen. cru.lu.ci.ſunt tempora quatuor anni, uigiliæ Nati. Domini, Pentecoſtes,Aſſumptionis S.Ma.oīum ſanctorū,oīum apoſtolorū,niſi Io.Ia.& Philippi,nati.S.Io.Bap.Laurentij,& non plures,niſi conſuetudo ſtet in contrariū. Iſta quę dicta ſunt eſſe de pcepto, partim ſunt de iure,partim ſunt de cōſuetudine,habente uim iuris. Ideo ſecundum Pe.de pal.in.iiii.d.xv. Ar.flo.& alios doc.frangens dicta ieiunia ſine cauſa rationabili,ſiue ex negligentia,ſiue ex gula,etiam remoto contēptu, mortaliter peccat. Vide Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra.arti.iii. ex quo idem concluditur. Hanc uiam ſequitur etiam Caie. ibi,circa finem,dicens,quòd ex communi interpretatione,uidetur uinculum præcepti obligantis ad mortale tranſgreſſores,ex inobedientia,uel contemptu,quando ſine cauſa rationabili,uera,uel extimata,uel authorizata,non habita ſpeciali, aut generali gratia ſummi pontificis, quia tunc ſcienter ageretur contra opus præceptum. Et dicit,quòd hoc non aſſerit ſecundum ius ſcriptum, ſed ſecundum communem interpretationem. Quæ præcepto æquipollet.

3 Tertio quantum ad obligationem, dico omnes ad hoc generale præceptum teneri, niſi cauſa rationabilis eos excuſet, quæ eſt uel impotentia, uel neceſsitas, uel pietas melioris boni. Et reputatur rationabilis, ſiue ſit uera cauſa, ſiue extimata, uel authorizata (ut diximus,) ut cum quis dubitat infirmari ſi ieiunet, etiam quòd ſit falſum, habetur pro rationabili cauſa, cum ſic exiſtimat, & ratione huius credit ſe excuſari, uel ſi dubitat, facit cum licentia epiſcopi, ut poſsit frãgere ieiunium. Ex impotentia, excuſa pueros, uſque ad xxi. annũ completum, ſenes, ut ſexagenarios, & alios qui non poſſunt. Tempus enim ſenectus indeterminatum eſt. Infirmos, & manifeſte debiles, ex conſilio medicorum habentium Dei timorem, prægnantes, & lactantes, pauperes, qui hora prandij ſufficientem cibum, habere non poſſunt, ſecus ſi pñt: tunc tenetur, & ipſi ieiunare, niſi aliud impedimenũt exiſtat.

4 Neceſsitas etiam excuſat, quoſcunque oportet facere aliquod opus neceſſarium ad ſalutem corporis, uel animæ, uel ad ſtatum temporalem, uel ad uitandum damnum, uel ad acquirendum aliquid de raro euenientibus, uel oportet laborare quantum poteſt, cum quibus non ſtat ieiunium, aliter non poteſt ſe, ſuamque familiam decenter alere, ueſtire, dotare, tenere filios in ſtudio, &c. Hinc excuſantur omnes, qui ex neceſsitate cuiuſcunque debiti operis, nõ poſſunt ieiunare. Lex enim ieiunij, non impedit opera neceſſaria, nec debita. Et breuiter quicunque non poteſt officium ſibi debitum perficere ieiunando, poteſt ſine mortali ſoluere ieiunium, ut prædicatores, lectores, aduocati, &c. Etiam uxor, ſi ob ieiunium non poſſet debitum uiro reddere, uel exoſa ob turpitudinem efficeretur, & ſimiliter uir erga uxorem, non tenetur ieiunare, ſecundum Caie. ibi.

5 Quarto quia ieiunium præcipitur, ut ad maius bonum inductium, propterea excuſantur qui incumbentes alicui bono maiori, quàm ſit ieiuniũ, ut ſunt opera miſericordiæ corporalia, uel ſpiritualia, ſi propter ieiunium oportet hæc dimittere. In illo enim caſu maius bonum impediretur, quod eccleſia non intendit. Ex hoc patet, quòd quis non poteſt aſſumere peregrinationem dimiſſo ieiunio, quia maius bonũ eſt ieiunium quàm peregrinatio, quæ corporalis exercitatio eſt. Si tamen talis peregrinatio eſſet neceſſaria, uel ex ea ma

xime Dei honor augeretur, uel adeſſet magnus feruor in peregrinatione, quæ omnia maius bonum iudicarentur, & cũ hoc non poſſet ieiunare, liceret dimiſſo ieiunio peregrinationem aſſumere. Concor. Caie.ibi,& facit.c. non mediocriter,de con.d.v.Prudens ergo cõfeſſor ex his iudicare poterit.

6 Quia dictum eſt quòd rationabilis cauſa excuſans, eſt quando quis exiſtimat ſine magno periculo uel infirmitatis,uel alterius nocumenti,non poſſe ieiunare, uel ſuadetur à timoratis,& credit ſic eſſe,licet non ſit, & niſi hoc crederet nõ frangeret ieiunium : & ex hoc non immineret ſcandalum, nec alteri periculum . Ideo multæ perſonæ à tranſgreſsione huius præcepti , excuſantur non ieiunantes . Propter quòd confeſſor ſit prudens , ne tales damnet, ſed excuſationem illarum accipiat maxime , quando dicunt quòd libenter ieiunarent ſi poſſent,& quando ieiunant ter in hebdomoda credentes non plus poſſe facere, ſatisfaciunt. Et quando cauſa eſt dubia , recurrendum eſt ad authoritatem ſuperioris , uidelicet epiſcopi ſi adiri poteſt, uel parochiani,cum epiſcopus nõ poteſt adiri, qui epiſcopus non ſolum poterit diſpenſare iudicando cauſam rationabilem, ſed etiam cõmutare in aliquod aliud, cauſa non exiſtente rationabili. Poteſt etiam idem epiſcopus mutare uigiliam alicuius feſti ſi in aliquo ſolemni feſto euenerit,ut uigilia Io.Bapt.ſi in feſto corporis Chriſti ueniat,poteſt facere quòd in uigilia corporis Chriſti ieiunetur, & poſt in uigilia S.Ioan.comedantur carnes. Idem de alijs uigilijs Sanctorum, quia eccleſia non conſueuit ieiunare uigilias ſanctorum in ſolemnitatibus,ſicut non ieiunat uigiliam Io.Euangeliſtæ,non eſt autem ſic de uigilijs quatuor temporum. Concor.Pa.& Inno.in.d.rub.& hoc euenit.M.D.XIX.& ſic fuit factum per ordinarium.

An hoc præceptum de ieiunio obliget ad mortale? Dicit Cai.
7 ibi, quòd non inuenit in iure præceptum aliquod , quòd ſit antonomaſice præceptum obligans ad mortale,licet ſit pręceptum quod diſtinguitur contra conſilium. Dicit tamen , quòd ex communi interpretatione uidetur uinculum præcepti obligantis ad mortale tranſgreſſores ex inobedientia, ut ſupra dictũ eſt.Vñ nõ negat trãſgreſsores mortalitate peccare etiam remoto contemptu,ſed dicit ex iure ſcripto,ſe non cognoſcere , quòd in fractione ieiunij quis incurrat mortale

abſque contemptu. Et quia communis ſententia doc. eſt, quòd eſt præceptum ad mortale obligans, ideo hoc indubitanter tenendum: cum & hoc habeat uniuerſalis eccleſiæ conſuetudo, cuius principij non extat memoria.

8 Qui non ieiunauit uno die, quo tenebatur, nõ tenetur alio die ieiunare, ſecundum Pa.in.c.i. eo. ſicut de horis canonicis dictum eſt, niſi aliquãdo ratione uoti, ut cum uotum eſt de ieiunio principaliter, & ſecundario de die, ut ſi infra mẽſem uoui ieiunare, & non ieiuno tranſacto menſe, adhuc teneor, uel ſi iniungatur à confeſſore per annum omni ſexta feria ieiunium, ſi non ieiunauit feria ſexta, tenetur ſabbato ieiunare. Si autem uotum principaliter eſt de tempore ut ob deuotionem, uel celebritatem, ut de ieiunando in uigilijs b. Mariæ, uel huiuſmodi, tranſacta uigilia, non tenetur, factus eſt enim impotens ad uotum implendum. Onus enim erat temporis, ſicut ſunt ieiunia eccleſiæ, infra, uotum. §. xvij.

9 Quo ad diſpenſationem dictum eſt, quòd epiſcopus diſpenſare poteſt ex cauſa, ut infra dicetur, ſecundũ Caie.ibi, Tab. autem dicit ſecundum mentem Pa.in.d.rub.poſt Inno. & S. Tho.iiii.ſen.d.xv.q.iii.ar.ii.ql.ii. quòd ſolus papa diſpẽſat in ieiunijs per eccleſiam inductis, niſi ex cauſa indebente ieiunare, ex qua poteſt epiſcopus diſpenſare. In ieiunijs autem ex uoto, epiſcopus poteſt diſpenſare, etiam ſine cauſa exiſtente in eo, qui uouit ſecundũ Pa.ubi ſupra. Et ſi cauſa eſt nota, non indiget diſpenſatione, ſed ſi non eſt nota, indiget declaratione, quę poteſt fieri per quemcunque habentem iuris noticiam, quia nõ eſt diſpenſatio. In ieiunijs impoſitis per pœnitentiam, fit diſpenſatio, uel per ſuperiorem, uel per æqualem confeſſorem.

10 Qui diſpenſatur in ieiunio, non propter hoc diſpenſatur ut comedat cibos prohibitos: ideo comedendo ſine rationabili cauſa, uel alia diſpenſatione, peccaret mortaliter, quia contra præceptum, uel conſuetudinem ageret. Idem dicit Ar.flo. quia duplex eſt præceptum unum de non comedendo uetita, aliud de ieiunio.

11 Ieiunium factum in mortali, & ſi non ualeat ad uitam æternam, ſecundum Alber. ualet tamen quo ad ſatisfatione mandãtis eccleſiæ, uel confeſſoris, ut nouum peccatum non incurratur quod fieret non ieiunando. Et quia prodeſt caſti-

tati, & relinquit poſt ſe effectum bonum.

12 Facientes colationem groſſam ſecundum conſuetudinē Ro. curiæ,uel tinelli non frangunt ieiunium,quia tales uidentur generaliter diſpenſari, ſecundum Caie. ibi, quia papa ſcit,& tolerat,& quia ſeruant ſuam conſuetudinem antiquam,quæ conſuetudo legem uidetur interpretari,ideo excuſantur.

13 Comedere carnes feria ſexta ſine rationabili cauſa mortale eſt,contra præceptum in.c.de eſu carnium, de con.d. iii. niſi in die natiuitatis Domini,in quo licet,niſi quis habeat ex uoto,ut regulari obſeruantia,ut in.c.fi.de ob.ieiu. & multo magis ſi uenerit in ſabbato licebit. Vnde prælatus potens diſpēſare cum fratre quòd comedat carnes,poteſt etiam diſpenſare,quòd comedat in die Natiuitatis ſi feria ſexta uenerit, uel ſabbato,ſecundum Sil.uer. ieiunium,circa finē,& fundamentum huius ponitur à Pa.in.c.fi.eo quia p illud. c. tollitur ius commune,& remanet uotum,& religio, ſed in religione utputa prædicatorum,poteſt prælatus diſpenſare, ergo,&c. Sic etiam Tab.credit. Qui autem uouit non comedere oua feria ſexta, tunc non poterit comedere carnes, cum plus ſit quàm comedere oua. Quidam tamen dicunt quòd oportet ad intentionem uouentis recurrere,& hoc credo melius.Neque ſabbato comedendę,ſunt carnes ubi eſt conſuetudo,ſecus ſi non eſt conſuetum, ut in chatalonia.

14 Qui frangit ieiunium ſemel tantum peccat, quando ſcilicet frangit, non totiens quotiens comedit, quia poſtquam fregit, factus eſt impotens ad ſeruandum pro illo die, ſed qui quottidie in quadrageſima frangit, quotidie peccat, quia poteſt quamlibet diem ſeruare : ſic tenet etiam Caie.ibi, circa, fi. In uotis factis de ieiunio, recurrendum eſt ad intentionem uouentis, ſicut in alijs uotis.

IGNORANTIA.

1 IGnorantiæ peccatum incurritur, cum quis poteſt, & debet ſcire aliquid,ſiue iuris, ſiue facti, & nō facit quod poteſt ut ſciat, ſiue hoc negligat, ut liberius ſine ſcrupulo peccet, ſiue per ſolam negligentiam hoc fiat, quia negligit id ad quod tenetur, quòd ſi ſit de neceſſarijs ad ſalutem,mortale eſt.

2 Quilibet mentis compos tenetur ſcire communia fidei, & iuris, quæ communiter à fidelibus Chriſtianis, cōmuniter inſtructis à parentibus, & prædicatoribus, & conuerſatione

Chriſtiana ſciuntur, ut ſunt articuli fidei in eccleſia ſolennizati, ut articulus de Trinitate, de Incarnatione, Paſsione, & huiuſmodi, ſupra, credere.§.ii. Decem præcepta, præceptũ de confeſsione, communione, ieiunio eccleſiæ ſaltem in cõmuni, quòd non eſt periurandum, furandum, &c. quòd quadrageſima, uigiliæ de præcepto ſunt ieiunandæ, quamuis neſciat quæ ſint illæ: ex. S.Tho. ſecunda ſecundæ.quæſt.lxxii. ar.ii. concor. Caie.ibi.

3 Item quilibet tenetur ſcire ea, quæ ad officium ſuum, aut gradum, aut uotum ſpectant, quoniam his ignoratis neſciret ſe recte habere in occurrentibus, ut dicit Caie.ibi. Sicut ſi ignarus officium confeſſoris aſſumat, uel huiuſmodi.

4 Ignorantia affectata dicitur, quãdo quis non uult ſcire quæ tenetur ſcire, ſed placet ei neſcire, ut liberius peccet, & hæc ignorantia non excuſat à quacunque pœna, nec minuit peccatum, quia non minuit uoluntarium, ſed auget, ideo aggrauat peccatum, ex intenſione uoluntatis ad peccandũ: quòd conſtat, quia noluit, ut male ageret, intelligere.

5 Ignorantia inuincibilis eſt, quando quis non poteſt ſcire, uel ex groſsitie intellectus, uel ex maxima difficultate, uel quia recte conſulentem non habet. Et hæc, peccatum non habet, quia nemo peccati in eo quòd uitare non poteſt, niſi uellet officium aſſumere, contrarium ſuæ ignorantiæ.

6 Ignorantia craſſa, uel ſuppina eſt, quando homo neſcit etiã ea, quæ ſunt communiter ſcita ab omnibus, quando de facili potuit aliquid ſcire, & non curauit indagare, ſecundum Pa.in.c.apoſtolicæ, de ſen.ex.mi. & hæc excuſat non à toto, ſed à tanto.i.non à mortali, ſi eſt circa præcepta legis diuinæ,
7 uel iuris naturalis.c.ſi quis oderit.xxiiii.quæ.i.&. c.qui ea. d. xxxviii.quòd intellige, quando negligentia eſt lata, ut quia eſt contra contenta, in dictis legibus expreſſe, & non ſubtiliter, uel reductiue. No.quòd non quolibet tempore ignorãs actu peccat, ſed quando tempus eſt acquirendi ſcientiam, quam non habet, ſicut in alijs peccatis omiſsionis cõtingit. Conclude ex dictis, quòd ignorantia ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.ſupra, omnino in uoluntaria, ſiue ſit inuincibilis, ſiue eorum, quæ quis non tenetur ſcire, omnino à peccato excuſat. Ignorantia autem quæ non tollit uoluntarium, ſed minuit, ut eſt craſſa, & ſupina, minuit peccatum, non ta-

men à mortali excuſat. Similiter ignorantia quæ eſt cauſa peccati,ut cum quis uolens occidere inimicum, patrem occidit,quem ſi cognouiſſet non occidiſſet, non excuſat ab homicidio, ſed à patricidij circunſtantia. Ignorantia affectata auget peccatum, ut dictum eſt.

8 Dico ergo quòd faciens aliquid ex ignorantia, quod non eſt contra legem Dei,uel naturæ credens illud nulla lege prohibitum,licet ſit prohibitum,ſi talis ignorantia non ſit affectata,nec craſſa, quia laborat pro uiribus ſcire neceſſaria ſibi, ideo libenter audit prædicationes, & diſputationes ubi hæc ſolent declarari,& facit quod communiter faciunt, alij ſibi ſimiles: ſi eſt religioſus libenter ſtudet,& interrogat,excuſatur in foro animæ ab omni culpa, & excommunicatione in conſcientia.c.cognoſcentes, de conſti.non enim plus exigitur, quàm poſsit homo, ſecundum autem forum exterius aliter iudicabitur,niſi forte ignorantiam probauerit, quia in d.c.cognoſcentes, determinatur, quòd uolens ignorantiam ſuam probare ad euitandam pœnam, audiendus eſt. Concor.Sil. uer.ignorantia.§.vii.

9 Proijciens ſagittam ut uolucrem interficiat, & tranſeuntem hominem interficit, ſi fecit debitam diligentiam, & poſuit ſignum ne quis tranſeat, uel clamauit ut aduerterent, ſi aliquis ibi fuiſſet,uel erat in tali loco, in quo non erat ueriſimile aliquem eſſe,ut in deſerto,& aduertit ſi quis fuiſſet,excuſatur in foro animæ, quia fecit totum ad quod tenebatur, & hoc homicidium fuit penitus inuoluntarium. Si uero in his fuit negligens, non excuſatur, & tunc ſecundum notabilem negligentiam,uel non notabilem,plus, uel minus iudicabis. Nam quilibet debet aduertere quæ facit, aliter ſi ſit inconſideratus, ſibi imputabitur.

10 Si ebrius aliquem interficiat,mortaliter peccat,ſi in poteſtate eius fuit inebriari,& non, & tamen noluit cauere, tunc omnem ſequens ex tali ebrietate illi imputabitur: ſecus ſi ſine culpa ſua factus eſt ebrius,& non potuit ſe facere cuſtodiri, ut futurum periculum caueret. Tunc enim quia talis ebrietas illi non imputatur, nec conſequitur malum ſequẽs,quod uitare non poteſt, cum non ſit ſui compos. Quando autem lex,uel ſtatutum ignorantes puniat uide Pa.in.c.ii.de conſti. in glo.fi.Cy. in.l.ſi quis non dicam.C.de epi. & cle.

ILLEGITIMI.

1 ILlegitimi filij qui ſunt,& quomodo legitimentur ſupra, filius.§.xi.infra legitimus.§.ii. Ignorãtia promotoris, & promoti illegitimi ad ordines,excuſat eos. Nam omnes illegitimi,mances,ſpurij, nothi,prohibentur ordinari. c. innotuit, de electio. Filij autem ſacerdotum geniti antequam pater ordines ſacros ſuſciperet, poſſunt promoueri ad ordines quoſcunque ad dignitates, niſi in illa eccleſia, in qua patres eorum fuerunt prælati, uel canonici, ſecundum Ray. quod intellige ad eaſdem dignitates, uel præbendas, quas eorum patres tenuerunt. Ad alias autem etiam in eadem eccleſia poterunt canonicari,& promoueri,& uiuentibus eorum patribus,& in eadem eccleſia in officio ſuo manentibus.c.ad hoc de fil.presb.ſupra,beneficium.§.xxi. Quomodo cum eo poteſt diſpenſare epiſcopus, ſupra beneficium.§.xxiii. uſque ad xxxiiii.multa ibi, circa huiuſmodi dicuntur.

2 Si quis poſt contractum matrimonium ordinetur ad ſacros ordines uxore inuita,uel ignorante,filii erunt legitimi, ſecus autem ipſa conſentiente,uel ſciente,& non reclamante. c. ſeriatim.d. xxxii. Et ita iuxta diſtinctionem hanc, opiniones Ray. & Gof. quæ uidentur contrariæ, poſſunt concordari. Sil.ibi.§. quarto.

IMAGO.

1 IMaginibus cœleſtibus, ſiue pure aſtronomicis uti, ad effectus quoſdam ſubiectos corporibus cœleſtibus, omni remota ſuperſtitione,ut fumigationum,characterum,& huiuſmodi,quæ ad cœleſtes influxus nil faciunt, non eſt peccatũ. Huiuſmodi enim characteres, fumigationes, &c. ad ſecreta dæmonum, quorum ſocietas nobis prohibetur, uidentur pertinere, ſecundum Caie.ibi,in ſumma.

2 Zuuinglius hereticus,& Fœlicianus, dicebãt ſanctorum imagines deſtruendas, nec Chriſtianos eis uti debere, ſed dico uſum imaginum approbatum fuiſſe in concilio ſecundo. Niceno, in Conſtantinopolitano ſub Hierone, in aliis tribus conciliis,Lateranen. Sub Cre.ii.&.iii.ſub Stephano,& in concilio Francfordien.& fuit damnata hæc hereſis Fœliciana.Nã imagines pinguntur pro ideotis, ut qui literas neſciunt, ibi adiſcant quod imitentur,ut de con.d.iii.in.c.prælatum.Quo modo autem adorati debeant,ſupra,Adoratio.§.vi.

3 Imagines ſanctorum nō ſunt uiolandæ,in.d.c.perlatum, ſed adorandæ:ibi,in.c.uenerabilis. Et prohibitum eſt eas in terram proſternere,lapidibus obruere, & huiuſmodi.c. ſi canonici,de offi.ord.li.vi.Irreuerentiam.n.hoc continet.

4 Imago Chriſti non eſt pingenda ſub forma agni, ſed hominis.c.ſanctam ſynodum,de conſe.d.iii. quia præſente ueritate,ceſſare debent figuræ,quòd etiam credit gl.ibi.

5 Quomodo imago crucis eſt adoranda,ſupra,adoratio.§.vii. quàm ſculpi in marmore,uel lapide in terra poſitis, non licet,& uidetur mortale, quia grauiſsima pœna lex contrafacientes punit.C.nemini lice.ſig.ſal.l.unica. Ideo ualde ſunt reprehenſibiles, qui in ſepulchris in terra poſitis cruces ſculpunt. Qua autem adoratione ſit crux adoranda,ſupra,Adoratio.§.ſeptimo,ſimiliter quomodo ſanctorum imagines ſint uenerandæ,ibi.§. ſexto.

IMMVNDITIA.

1 IMmunditia in effuſione ſeminis contra ius matrimonii uoluntarie,peccatum mortale eſt,quia Apoſtolus dicit tales excludi à regno Dei. Immunditia uerò in emiſsione ſuperflui in uomitu,& ſimilium ex gula procedentium, communiter eſt ueniale:mortale autem quando propter delectationem quis prouocat ſe ad uomitum,nulla alia ratione,niſi ut iterum comedat,ſecundum Tab. Videtur enim contra naturam turpiter agere,& notabiliter guloſus, uel quando exponit ſe periculo alicuius notabilis mali corporalis, uel ſpiritualis. Videtur enim tunc ponere ultimum finem in delectatione gulæ.

2 Immunditia corporalis,quando quis immunde, & ſordide comedit,ut uiuit,peccatum eſt,quia rectæ rationi diſonat,ſed communiter ueniale,in rebus non ſacris,in ſacris uerò ſi notabilis eſt,mortaliter agitur, quia diuina reuerentia offenditur,& ſub præcepto prohibetur iure canonico,in.c.relinqui, de cuſto.eu.ſupra, corporalia.§.v. Aduertant hic ſacerdotes, ut in ſacris,& præſertim in his,quæ circa miſſam ſunt,ut immunditiam uittent.

Immunitas ſupra, emunitas.

Impedimentum,infra,matrimonium.

IMPVBES.

1 IMpubes dicitur homo uſque ad annum. xiiii. completum

in maſculo,in fœmina,uſque ad.xii.incluſiue.C. quando tu. uel cur.l.ult.& quantum ad determinationem eccleſiæ, licet ſecundum naturalem diſpoſitionem quandoque in tali ætate,non ſint apti ad generandum,& ſic non dicerentur impuberes,ut in.c.puberes, de deſpon. impu. quia tamen in hac ætate communiter pubeſcere incipiunt, ideo eccleſia ſic ſtatuit,& tunc poſſunt contrahere matrimonium,ut in.c. impuberes,&.c.continebatur,de deſpon.impub. non autem ante, niſi proximi eſſent pubertati,& malitia ſuppleret ætatem in c.de illis,el.i.eo.

2 Impubes teſtis eſſe non poteſt in maleficiis.ff. de teſti.l. in teſtimonium,quantum ad plenam probationem, ſed ad indicium poteſt examinari,& dictum eius eſt ſufficiens ad indicium,ſecundum Bar.in.l.talis.C.de his quib. ut indi. non tamen debet torqueri,licet ſoleat terreri, & habena, uel ferula cædi.ff.ad Senatuſconſul..Silleia.l.i.§.impubere. Nec poſſunt impuberes,& furioſi, capitalem committere fraudem, ideſt pœnam pro qua capite ſint puniendi.ff.de edili.edic.l. cū autem. Quamuis in aliquibus ante hoc tempus incipiat pubertas tamen hoc eſt tempus in iure decretum. Pubes nanque proprie lanugo eſt quæ maribus in anno. xiiii. in fœminis xii.circa pudenda naſci conſueuit.

Inanis gloria:ſupra. Gloria.

IMPIETAS.

1 IMpietas qua parentibus, & conſanguineis, & conciuibus debitus cultus ſubtrahitur, aut iniuria irrogatur, mortale peccatum eſt ex ſuo genere, & ualde graue, contra primum præceptum ſecundæ tabulę,& hoc ſi fiat animo nocendi,uel inhonorandi talem,ut talis eſt,niſi quando eſſet pro re minima,& in primis motibus animi. Si autem non ſit animus deſpiciendi beneficium,patriam,parentes, uel huiuſmodi, ſed ex alia cauſa,tunc iudica mortale,uel ueniale ſecundum materiam circa quam uerſatur impietas,& adde præterito maiorem grauitatem,ſicut fit in præterito ingratitudinis,ſecundū Cai.ibi.Pariter etiam peccatur contra ſupradictos in omittendo ea,quæ quis exhibere tenetur.

IMPVDICITIA.

1 IMpudicitia uitium eſt,quando quis uacat actibus,tactibus oſculis,& amplexibus libidinoſe, hoc eſt cauſa delectatio-

nis ſenſibilis,quæ ibi ſentitur,etiam ſi nullum opus aliud intendat,& ſi fiat a non coniugibus,mortale eſt,ſecūdum Cai. ibi,quia huiuſmodi delectatio,ad generationem eſt ordinata,ſicut & cæteri actus uenerei , & propterea niſi fiat propter generationem licitam,peccatum eſt,ob priuationem proprii finis,quia dicit Apoſtolus Gal.v.quòd impudicitiam agētes, regnum dei non conſequenter. Dicit enim quòd huiuſmodi actus impudici,eiuſdem ſunt moris,cuius eſſet coitus conſumatus inter illos,ita quòd ſi fiant inter cōſanguineos, ad inceſtum ſpectant,& ſic de aliis.Et concludit,quòd ſi fiant inter coniuges,erunt ueniales, ſi inter alios. mortales , quia hi actus multo uiciniores ſunt actui conſumato, quàm cogitatio moroſa,quæ in ſola mente conſiſtit . Si autem fiant huiuſmodi ex beniuolentia,ut quando uiſitant ſe inuicem homines ſecundum morem patriæ , remota omni mala intentione,non ſunt peccata.Vnde concludit licitum eſſe delectari in uiſu pulchræ mulieris,non autem in tactu : quia uiſus de natura ſua non ordinatur ad coitum,ſicut tactus . Ex his autem dictis,uidetur ualde periculoſa uita hominis , qui dū ſe tangit,uel fricando,uel mingendo,& ſentit aliqualem delectationem,& placet ſibi,mortaliter peccaret . Ego autem ſic intelligo,quòd quando homo aduertit,& perfecte deliberat delectari in huiuſmodi tactibus uenereis,uel in ſeipſo,uel cū alio,etiam quòd nolit cōſumare actum extra matrimonium, mortaliter peccat,quia delectatio talis ex ſe mortalis eſt , nec propter hoc uita hominis eſt periculoſa, quia hoc facere contra naturam eſt,ideo naturaliter à ratione extraneum eſſe debet. Concordat Tab.in uerbo oſculum,& cogitatio moroſa. Sil.uer.delectatio.Sed in hoc uidentur à Cai.diſcentire , quia ipſe Cai.non uult eſſe ſimile de uiſu,ſicut de tactu,illi autem uidentur includere tam uiſum,quàm tactum,& etiam uerba. Dicerem tamen,quòd ſi homo uidendo pulchram mulierē, non ſolum delectatur de eius pulchritudine , ſed etiam deliberat delectari de illa delectatione libidinoſa,quæ ordinatur ad actum de ſe,licet non intendat actum illum , mortaliter peccat.Similiter quando in uerbis turpibus idem intendit, & in uiſione rerum pudendarum.Hæc enim omnia excitāt motus carnis,& concupiſcentiam,ex quibus talis delectatio oritur. Nec credo quālibet delectationem modicam , eſſe mor-

talem,propter imperfectionẽ actus, ſicut in aliis peccatis eſt.
2 Si hæc prædicta fiant à coniugibus, uel ſponſis de præſenti excuſantur,ſi autem ſint ſponſi de futuro, & credunt eis iſta licere,quia ſic conſuetum eſt,poterunt aliquo modo excuſari. Si autem huiuſmodi tactus fiant cauſa affabilitatis, ſecundum morem patriæ,& ſine mala intentione licebunt, dummodo non fiant in partibus pudendis. Si autem mulier ſciret ſe oſculari ab aliquo malo animo,& poſſet uitare ſine ſcãdalo,tenetur hoc facere,ne occaſionem ruinæ ei præbeat, ſi autem non poteſt,non peccat,ſed ei imputetur ſi ſcandalizetur,ſicut phariſæorum ſcandalum. Idem dico de uiro erga mulierem. Tunc enim nõ eſt ſcandalum actiuũ,ſed paſſiuũ.
3 Quid ſi mulier nupta ſeipſam tangat inhoneſte?dicerẽ quòd ſi hoc facit,ut præparet ſe ad actum matrimonii cum uiro ſuo,dummodo nõ ſit periculum de pollutione extra actum matrimonii,nõ peccat mortaliter,& idem de uiro, quia hoc ordinatum eſt ad id,quod licet. Si autem faciat tantum ob delectationem,ut quia uirum tunc non habet,& uult delectari ſaltem in tactu,mortaliter agit,peccato moliciei, quia pro tunc hoc ſibi non licet,quia non ordinatur ad actum matrimonii,cum uirum non habeat. Cai. autem in uerbo matrimonium dicit,quòd tactus coniugum inter ſe ob delectationem tantum,non ſunt mortales,niſi propter periculum pollutionis extra uas,ſicut de ebrietate. Vt cum quis multum bibit cum periculo inebriandi,&c. Si autem intendant explicite pollutionem,uel non currant etiam ſi eueniat, ſed eſſent contenti quòd eueniret,etiam quòd non intendant, mortaliter agunt ſecundum Cai.ſupra:exponunt enim ſeipſos periculo mortalis culpæ,quam oſtẽdunt ſibi non diſplicere,ut debet.

INCANTATIO.

1 INcantatio omnis,ex genere ſuo mortale peccatum eſt, nã ibi ſemper eſt dæmonis expreſſa, uel tacita inuocatio, ex aliqua ſuperſtitione adinuenta,ad aliquem dęmonis cultum. Vnde exercens huiuſmodi incantationes, non excuſatur a mortali,niſi ex imperfectione actus,ut quia nõ credit ibi interuenire dæmonis inuocationem, ſed bona fide arbitratur dare operam rei licitæ,quæ quidem ignorantia uidetur tantum habere locum in perſonis idiotis,quãdiu non ſunt monitæ. Poſt monitionem autem ſi non deſiſtant, non excuſan

tur,quia ceſſat bona fides. Nec excuſantur qui ignoranter fecerunt,qui tamen ſi ſciuiſſent,nihilominus feciſſent.Concordat Cai.ibi in ſumma. Quia ignorantia, cauſa peccati nequaquam extitit.

2 Occulta dæmonis inuocatio ex multis cognoſcitur. Primo, ex aliqua conditione uana adiuncta tanquam neceſſaria, ut cum dicitur,quôd oportet talia uerba eſſe ſcripta in carta caprina,uel manu ſiniſtra,uel a uirgine, & huiuſmodi. Hoc.n. nihil facit ad uerborum uirtutem. Secundo,quando ad effectus naturales adhibētur aliqui caracteres ſignificatiui,quos dæmones ipſi intelligunt. Tertio,quando ponuntur nomina,uel omnino incognita,uel neſcitur ad quid pertineaut. Quarto, quando effectus expectatus ex huiuſmodi excedit uirtutem naturalium agentinm, ut noſce cogitationes cordis,ſanari ſtatim hominem,uel aliud animal, & huiuſmodi, quo ad medicinalia. Quinto, quando quæritur effectus uanus ex uerbis ſacris,ut ſi dicendo uerſiculum pſalmi mouetur annulus,manifeſtum eſt,quôd Deus non operatur ad huiuſmodi uana,ſed dæmon,qui gaudet honorari uerbis, & rebus ſacris. Sexto,ex adiunctis quibuſdā uerbis falſis,ut quòd Ieſus dixit uxori ſuæ, uel quòd habuit ſpaſmum, uel febres,&c.uel quando adiunguntur apocripha,uel incerta. Eſt enim mirabile,quòd Chriſtus,qui tantam uirtutē dedit apoſtolis ad miracula facienda,hæc ſecreta eis non reuelauerit, quibus uetulæ,& hi peſsimi homines uidētur dotati.Omnia ergo hæc relinquenda ſunt pœnitus,quia ſuperſtitioſa,& mala cenſentur.Cai.ibi concordat in ſententia.Inuocatio,per totum,Superſtitio.§.iii.Diuinatio, per totum. Augurium.§.ii. Vide ibi aliquid.Qui autem huiuſmodi ſuperſtitioſa nolunt dimittere ad conſilium confeſſoris,etiam quòd ſimpliciter fecerint,non abſoluantur.

INCENDIARII.

1 INcendiarii dicuntur,qui malo animo,authoritate propria incendunt aliena,ut domum,uillam,ſegetes, & huiuſmodi xii.q.ii.cum deuotiſsimam:& mortaliter peccant, non ſolum ex iniuria lata proximo.Sed etiam propter damnum. Si uero præter intentionem,ex negligentia hoc eueniat, erit mortale,uel ueniale iuxta negligentiam incendentis,de qua negligentia,infra,Negligentia, per totum. Si enim dabat operam

quis rei licitæ,adhibita debita diligentia, ut quia proprium agrum incendebat,& caſu euenit,quòd uentus portauit ignẽ ultra quàm ſuſpicari potuiſſet,in culpa non erit. Si uero uoluntarie,uel lata culpa hoc fecit, tenebitur reſtituere totum damnum.c.ſi egreſſus,de iniuri. Si autem culpa leuis, uel leuiſsima fuit,licet mortaliter non peccauerit,tamen ſecũdum ius tenetur ad reſtitutionem,dummodo teneatur de leui, & leuiſsima culpa:quòd ſi ſine aliqua eius culpa fuit,ad nihil tenebitur,quia ſine culpa, pœna nõ infertur,aliter iniquũ eſſet.

2 Incendiarii non ſolum tenentur de rebus incenſis, ſed de rebus perditis propter incendium. c. ſi de iniu.fuerunt enim cauſa amiſsionis harum rerum ob incendium.

3 Rapientes bona illorum qui incendium patiuntur,reſtitutioni tenentur,niſi haberentur pro derelicto.c. ſi quis domum, de iniu.contra enim uoluntatem,poſſeſſoris rapiunt.

4 Qui iuſto metu timet propriam domum incendi, ex domo uicini iam incenſa,& eam diruit, non tenetur ad reſtitutionem ſecundum leges,quia nec iniuriam illi nec damnum facere uidetur,cum res eſſet ęque peritura.ff.ad.l.acqui.l.ſi quis fumo.§.quod dicitur.Si autem non fuit iuſtus metus, ad ſimplum damnum tenebitur,ſecundum Hoſt.debebat enim bene aduertere.

5 Incendiarii ſunt excommunicandi, & poſt denuntiationem abſolui non poſſunt,niſi ab apoſtolica ſede,de ſen.ex. c. tua. Supra,Excommunicatio.xxiii. De iure uero ciuili puniuntur pœna ignis,uel deportantur,proiiciuntur beſtiis,uel aliter.ff. de incen.l.qui ædes. Incendiarii locorum ſacrorum,uel priuilegiatorum,ipſo iure ſunt excommunicati.uide excommunicatio uigeſimatertia.

Incerta,infra,reſtitutio.§.xx.

INCESTVS.

1 INceſtus,peccatum mortale eſt,quod committitur ex commixtione carnali,ſine diſpenſatione, inter affines, & conſanguineos,uſque ad quartum gradum incluſiue, & tantò grauius,quanto contra naturalem reuerentiam debitam,eſt. Et ad idem peccatum ſpectant conſenſus,cogitatio,tactus,& huiuſmodi,erga affines,& conſanguineos, etiam ſi non ſit uoluntas conſumandi,uel potentia naturalis, ut in impuberibus. Vnde bonum eſt,quod pueri non dormiant cũ puel-

lis conſanguineis,quia licet non poſſint conſumare actum, poſſunt tamen mortaliter peccare,ſe mutuo tangendo,ut dictum eſt ſupra,impudicitia.§.i.hoc conſilium affert Arc. flo.

8 Quomodo inceſtus impediat matrimonium, infra, Matrimonium.§.lvii.Eſt etiam hoc peccatum grauius adulterio, quia magis contra naturam,& leuius uicio contra naturam, & ſacrilegio,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ. q.xv.ar.xii. & §.ſunt enim.xxxii.q.vii.c.quemadmodum,&.c.ſequenti. Accedens ad monialē inceſtum committit, quia ſponſa patris noſtri eſt,& adulterium,quia alterius ſponſa eſt,& ſacrilegiū c.uirginibus.xxvii.q.i.

INCONSIDERATIO.

1 INconſideratio uoluntaria, quando ſcilicet quis non uult actu conſiderare priuatiue, uel uult conſiderare, ſed non quod debet,uidelicet ea,quæ ſunt neceſſario facienda pro ſalute,uel dicenda,uel appetenda,uel cauenda,eſt peccatū mortale,quia notabilis negligentia circa ſalutem animæ,uel propriæ,uel alterius eſt. Si autem contingat facere aliquem actū, quem ſcit eſſe prohibitum,& tamen tunc actualiter non conſiderat ex ſola inconſideratione,quod ſi conſideraret,non faceret,ut quia comedit carnes, non aduertens quòd ſit feria ſexta,non peccat mortaliter,quia non uidetur eſſe in noſtra poteſtate,ut occurrant nobis omnia, quæ ſcimus, & multo minus peccat,qui quæſiuit,& conſiderauit,& poſt factum ſe deceptum inuenit.Peccatum enim mortale contra intentionem accidere non poteſt,iuxta mentem Cai.ibi.

2 Inconſideratio aliquando etiam dicitur impedimentum rationis à bono iudicio agendorum,propter delectationem ueneream,& tunc eſt filia luxuriæ. Quando ſit mortalis, uide ſupra, Cæcitas mentis, per totum. Conſideratio ſecundum Tho.ſecundā ſecundæ q.liiii.ar.ult.pertinet ad iudiciū, ideo defectus recti iudicii ad uitium inconſiderationis ſpectat.

INCONSTANTIA.

INconſtantia peccatum eſt, quod incurritur, cum homo a bono,ac debito propoſito recedit, non exequendo illud, quia ab ordine recte rationis deuiat.Et eſt mortale, quando dimittit neceſſaria ad ſalutem, alias ueniale. Et ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.cliii. eſt filia luxuriæ, inquantum præceptum bonum impeditur,propter delectationem uene-

ream,cum ex impetu concupiſcentiæ impeditur ne exequatur,id quod decreuit eſſe faciendum.Hi.n.& ſi animo decreuerint carnalia relinquere,ad lachrimulā fœminæ molleſcūt.

INCONTINENTIA.

INcontinentia peccatum eſt, quod incurrit homo habens rectam intentionem,cum uincitur a paſsionibus luxuriæ, irę,aut honoris appetitu. Et inuenitur in perſonis,quæ non ſunt multum bonæ,nec multum malæ, quæ paſsiones non habent plene domatas.Et tunc mortale peccatum eſt, cum permittit ſe aliquis uinci a paſsione, ita quòd in aliquod mortale conſentit,alias ueniale,conformiter Cai.ibi, in ſumma:de qua & Tho.ſecunda ſecundæ.q.clvi. Et hæc maxime dominatur colericis,& melancholicis,ſecundum Tho.ubi ſupra,ar.i.Poſt Philoſophum in ſeptimo libro Ethico.& ratio S.Tho.ibi affertur.

INDITIVM.

1 INditium plenum,eſt rei diuinatio per ſigna ſufficiētia, per quæ animus in aliquo tanquam uero quieſcit, & plus inueſtigare non curat:Bal.in.l.ea quidem.C.de accu.Semiplenum uero eſt præſumptio fortiter mouens animū ad aliquid credendum.ff.de proba.l.cum probatio,quod probatur ad minus duobus teſtibus,ut dicūt doc.in.l.fi.C. fami.her. & Bar. in.l.fi.ff.de quæſti.qui teſtes citabuntur, & iurabunt, aliter non præiudicabunt,ut no.in.l.ſi quis.ff.de adul.

2 Inditium eſt triplex, ſcilicet leue,quod eſt abiiciendum,niſi in cauſa fidei,uiolentum,quod probationem, non requirit, & probabile ſiue uehemēs, quod ſemiplenam probationem facit,& ſufficit ad torturam.Vnum tamen inditium regulariter non ſufficit ſecundum Bar.in.l.i.§.occiſorum.ff.ad ſilleia. Tenet tamen proceſſus ſi non opponatur, non tamen reus damnari poteſt,etiam per tormenta confeſſus, & poſt retificans,ut eſt tex.cum glo.& ibi Bar.in.l.pen.ff.de quæſtioni.ſecus quando ſponte,& ſine tortura confitetur ſecundum Pe. de Ancha.in cle.i.de homi.Vnum tamen aliquando ſufficerét,ut ſi teſtis unus integer,& bonæ famæ, de uiſu teſtificaretur ſuper facto,& non ſuper inditio,quia tunc poſſet poni ad torturam ad inquirendum,ſecundum Bar.in. d. l. pen. & not per doc.& glo.in.l ſi quis.C.ad.l.iul.maie.

3 Non poteſt dari certa regula, quæ inditia ſufficiunt, ſed di-

mittendum eſt iuditis arbitrio, ſecundum Pa. in.c. cum in contemplatione,de reg. iu. Similiter relinquendum eſt eius iudicio,quando ſufficiat unum,uel plura requirantur,ſecundum Angel.in.li.de maleſi.Duo etiam leuia conſtituunt,unũ ſufficiens ad torturam,ſecundum Bar.in.l.fi.ff.de quæſti.

4 Inditia non ſufficiunt,niſi reo,& aduocato ſuo detur copia, ſecundum Bar.in.l.cuſtodias.ff. de pu. iudi. niſi quando iudex procedit ex mero officio,& non ad quærelam : Angel.in l.ſi uacantia.C.de bo.uacan.&.d.Ant.in.c. qualiter, & quando.el.ii.de accu.

5 Inditium ſufficiens ſola fama,non facit,ſecundum Bar. in.l.i. .§.idem cornelio.ff.de quæſti.niſi coniungantur alia inditia. In ciuilibus tamen iuncta cum uno teſte,plenam probationem facit,ut in.c.ueniens,el.i.de teſti.Secus iu criminalibus. Aliquando etiam ipſa ſola,purgationẽ canonicam inducit.

6 Confeſsio participantis in crimine,non facit indicium contra ſocium,ſecundum Bar.in.l.i.§.ſi ſeruus.ff. de quæſtioni. Similiter nec pater, nec filius, nec alii commenſales, ut no. Bar.in d.§.idem cornelio,quando ſcilicet nulla alia inditia urgentia præcedunt.Ideo ſocius de ſocio non eſt interrogandus,in.l.fi.C.de accu.niſi in quibuſdam criminibus,ut eſt hereſis,aſſaſsinatio,&c.Barto.in.l.reperi. ff. de quæſtioni. infra, Inquiſitio.§.iiii.Vide tamen Pa.in.c.quoniam,de teſti.& in.c. i.de confeſ.quando ſocii poſſunt interrogari,quia aliquando faciũt inditium.Vide etiam Sil.ibi.§.v.De inditiis, uide Cai. ſecunda ſecundæ.q.lxix.ar.i.&.ii.ubi dicit,quòd inditium debet manifeſtare factum,& perſonã,& debet manifeſtari reo, ut ſciat in quo articulo ſit.

INDIGNATIO.

1 Indignatio eſt filia iræ, ex qua homo afficitur contra aliquem,quia indignum exiſtimat, ut ſibi tale quid fecerit, propter quod reputat illum indignum ſua conuerſatione, & affabilitate,ex quo ſequitur, quod non uult illum audire,nec ei loqui,uel uidere,& propter inordinatam paſsionẽ eſt peccatum,& communiter ueniale,niſi per accidens,ut ratione ſcandali, uel quia non uult loqui ei in caſu, quo ſub precepto tenetur,ſecundum Th.ſecunda ſecundæ.q.clviii.a. vii.Poteſt etiam eſſe ſine peccato, quando ex iuſto rationis iudicio procedit,ſecundum illud Gre.indignantur iuſti,ſed

non dedignantes. Hoc eſt non habentes inordinatum affe-ctum. Secus ſi propter hoc ſubtraherent aliquod de neceſſitate impendendum, quia mortalis eſſet.

INDVLGENTIA.

1 INdulgentia prout importat remiſſionem pœnæ, ſecundũ Feli. in quodam ſermone de indulgentia, eſt remiſſio pœnæ temporalis pro peccatis actualibus penitentium, non remiſſis in abſolutione ſacramentali, facta a prælato eccleſiæ, ex cauſa rationabili, pro recompenſatione de pęna indebita Chriſti, & ſanctorum, quæ non ualet exiſtẽti in peccato mortali, ut dicit S. Tho. iiii. ſen. d. xx. ar. v. q. i. Vnde in omnibus indulgentiis dicitur, contritis, & confeſſis, ſaltem in forma eccleſiæ. Et quia ſunt reſpectu pœnæ, & non culpæ, licet aliquando in aliqua indulgentia contineatur remiſſio a pęna, & a culpa, tamen tali tenore nunquam a ſede Apoſto. emanat, ut dicit Feli. in d. trac. Et ſecundum eundem Feli. ubi ſupra, ſufficit quod ſit ſine peccato mortali, quando accipit indulgentiam, & non quando impetrat, uel quando uadit pro accipienda indulgentia, uel quando facit illud pro quo datur indulgentia ut elemoſina, ieiunium, uel huiuſmodi. Hoc non placet Cai. ut infra. §. xiiii.

2 Quilibet ſacerdos confeſſor ſecundum Inno. in c. quod autem. Zamb. in cle. religioſi. Panor. in ca. ſicut dignũ, de homi. col. i. & alios in foro conſcientiæ poteſt dare indulgentiam ſibi confitentibus, ideo bonum eſt, ut ſacerdos in impoſitione penitentiæ diſpenſet cum confitente circa reſiduum pœnæ ſi maior eſſet imponenda, ut ibi dicit Pa. Nec obſtat. c. accedentes, cum ſimilibus capitulis, quibus prohibetur dare indulgentias, quia aliud eſt dare indulgentias per literas, aliud in foro conſcientiæ in abſolutione pœnitentis per ſacerdotem, cui non eſt reſtricta poteſtas in indulgentijs in foro pœnitentiali, licet ſit reſtricta in foro exteriori per bullas, uel publice concedere indulgentias, ut prælati faciunt, ut dicit Inno. ibi ſupra. Poteſt igitur hoc modo ſacerdos, indulgere dies, & annos prout uult dummodo iuſte, & diſcrete faciat. Idem reſpondeas ad authoritatem S. Tho. iiii. ſen. d. xx. a. iiii. q. i. Et hoc poteſt facere ſacerdos ui clauium. Syl. in uer. Indulgentia. §. v. dicit, quod ſacerdos poteſt pœnitentiam debitam minuere peccatori, non applicando merita

per modum indulgentiæ,ſed augendo erubeſcentiam,& cō tritionem uirtute clauium,& exhibendo miniſterium in ſacramento,in quo deus aliquid remittit, & orando pro peccatore,& etiam minuendo pœnam canonum.Et ab alio iniunctam in caſu quo minui,& mutari poteſt quātum ad aliquid particulariter iniunctum,ſed non ſic, quin uere peccator teneatur ad illud,aut ad æquiualens ſi illud meruit, hic, uel in purgatorio,quod facit indulgentia.

3 Papa ſolus ſecundum Tho.ubi ſupra, poteſt uniuerſaliter per totum mundum indulgentias uniuerſales,uel particulares dare,ſecundum quod ſibi placet,dummodo det rationabiliter,ut infra dicemus. Habet enim plenitudinem poteſtatis Pontificalis,quaſi rex in regno.Ad hoc eſt.c.quodcūque. xxiiii.q.i.Item legatus in terminis ſuæ legationis poteſt facere indulgentias perpetuas,ſicut & perpetua ſtatuta, per.c.fi. de offi.lega.in ſua prouincia:etiam Archiepiſcopi. Epiſcopi uero,& alii a Papa, poſſunt facere indulgentias, ſecundum quod eis eſt taxatum,& conceſſum, ſecundum Tho. ſupra. Quantum autem poſſunt,eſt.c.cum ex eo,de pœ.& re.Taxatum eſt, quod epiſcopi poſſunt dare indulgentiam.xl. dierum,in dedicatione uero eccleſiæ unum annum. c. cum ex eo.etc. noſtro,de pœ.& re.Feli.in.d. trac. dicit quod legatus Papæ,etiam non ſacerdos,Archiepiſcopus,& epiſcopus ſunt pares in dando indulgentias. Vicarius epiſcopi non poteſt dare,niſi habeat ſpecialem licentiam. Concilium generale, poteſt dare indulgentias plenarias, ut dicit Ab. in quodam ſermone, non autem capitulum ſede uacante. In his quia ſunt de iure poſitiuo,decretis ſtare oportet.

4 Non ſacerdos,& exiſtens in peccato mortali,dummodo habeat iuriſditionem eccleſiaſticā,poteſt dare indulgentias,ſecundum Tho.ſupra,quia poteſtas faciendi indulgentias,ſequitur iurisditionē, quæ non tollitur per peccatū mortale. Ideo æque ualet indulgētia data a peccatore,ſicut a iuſto.

5 Ad hoc quod indulgentia ualeat. Quatuor communiter requiruntur.Primo,cauſa rationabilis,ut ſcilicet detur pro honore dei,uel utilitate,aut neceſſitate eccleſiæ.Secūdo,authoritas dantis.Tertio,diſpoſitio recipientis.Et hæc tria in bullis Papę ſignantur. Quarto,quod fiat id, pro quo datur indulgentia.Et communiter doc.dicunt,quod non debet dari

ſine importanti cauſa, ſecundum Feli.in.d.trac.ne theſaurus eccleſiæ uilleſcat: Facit.c.legimus.xciii.d. Sed quia iſta materia eſt multum difficilis, ideo quædam quæ notaui ex Cai. in quol. tomo primo. adducam, ut clarior hæc materia de indulgentijs fiat.

6 Quoniam certum eſt indulgentias ſuccedere loco pœnitentiarum iniunctarum (teſtante eccleſia) conſequens eſt, ut effectus indulgentiæ ſit idem qui futurus erat ex ſatiſfactione pœnitentiæ iniunctæ. Conſtat autem quod per ſatiſfactionē pœnitentialem iniunctam digne executam, pœna temporalis pro actuali peccato debita apud diuinam clementiam, ſoluitur, ſicut credit uniuerſalis eccleſia. Igitur per indulgentiā loco ſatiſfactionis ſuccedente, ſi ueraciter, ac digne acquiſita fuerit, ſoluetur tantum de pœna temporali, pro actuali peccato debita apud diuinam iuſtitiam, quātum apud eandem æquiualet acquiſita indulgentia & hinc ſumenda eſt neceſſitas Theſauri, pro quo not. quod remiſſio peccatorum, eſt effectus paſſionis Chriſti: ita quod cuicūque remittitur peccatum ſiue quo ad culpam, ſiue quo ad pœnam, fit ex uirtute paſſionis Chriſti. In remiſſione reperitur miſericordia, & iuſtitia, miſericordia in hoc, quod miſeriam peccatoris computat Chriſtus quaſi ſuam, iuſtitia autem, inquantum meritum paſſionis Chriſti communicatur peccatori, quaſi ipſe peccator pateretur, & ſic peccator debitum deo ſoluit quaſi de ſuo, non per ſeipſum, ſed per Chriſti communionem acquiſito, ut patet in Baptiſmo, in quo fit plenaria peccatorū remiſſio, quia pleniſſime commoritur, & conſepelitur Chriſto. Fiat ergo talis ratio. Ad remiſſionem peccatorum, ſiue quo ad culpam, ſiue quo ad pœnam, per ſacramenta habendam, requiritur aliquis theſaurus, ut puta meritorum paſſionis Chriſti remanentium in diuina acceptatione, ergo a fortiori ad remiſſionem peccatorum quo ad pœnam tantum, per indulgentiam, exigitur aliquis ſimilis theſaurus. Eſt igitur ad efficaciam indulgentiarum neceſſarius aliquis theſaurus, non minus, quam ad efficaciam ſacramētorum. Sed poſſet quis querere, ex quibus conſtet iſte theſaurus, ex quo fiūt indulgentiæ, quæ a prælatis conceduntur.

7 Reſpondetur, quod ex quo indulgentia pura ſuccedit ſatiſfactioni pœnitentiali, ſolummodo quo ad uim ſatiſfactiuā,

manifeſte ſequitur,quod theſaurus indulgentiarum eſt theſaurus ſatiſfactionum, quæ per opera pœnalia, & meritoria fiunt, ideo idem dicitur theſaurus paſsionum, & meritorũ, quatenus ſatiſfactoria ſunt,& ex eo quod unus pro alio in temporalibus,& in ſpiritualibus poteſt ſatiſfacere, ideo ea quæ ſunt repoſita in hoc theſauro, ſatiſfactiones ſunt, non quæcunque ſatiſfactiones,ſed ſolæ ſuperfluæ ibi ſunt recũditæ. Satiſfactiones enim quibus ſatiſfacientes indiguerunt pro ſeipſis,iam ceſſerunt in ſolutionem pœnarum debitarũ pro propriis peccatis,& propterea non poſſunt pro aliis ſoluere.Et ſimile eſt iudicium pro aliis ſatiſfactionibus, quæ pro quibuſdam determinate fiunt,oblatæ ſunt,quia & ipſæ effectum ſuum ſortitæ ſunt,& quia ſatiſfactiones in theſauro repoſitas oportet pro alienis ſoluendis poſſe offerri,ideo huiuſmodi ſatiſfactiones oportet eſſe ſuperfluas. At nunc quæritur quorum ſint iſtæ ſuperfluæ ſatiſfactiones, quia quidam dicunt nec in Chriſto,nec in ſanctis eſſe tales ſuperfluas ſatiſfactiones, ut Frãciſcus de mairo.iiii.ſen.d.xix.quia tales ſatiſfactiones fuerunt remuneratę in Chriſto,& in Sanctis.Durandus uero dicit,quod Chriſti fuerũt merita ſuperflua,de Sanctis uero dubitat. iiii. ſen.d.xx.¦quia fuerunt remunerata. Secundo,quia non habebant intentionem ſatiſfaciendi pro alio,quæ requiritur ad hoc, quod meritum alteri applicetur,ut dicunt doc.

Huiuſmodi autẽ opiniones falſas eſſe reputo, & dico quod theſaurus iſte,ſit ex ſuperabundantia,meritorum, & paſsionum Chriſti,& Sanctorum, & ex hoc theſauro fiunt indulgentiæ,& hoc iam ab eccleſia determinatum eſt,& per rationem,& authoritatem poteſt probari. Primo, quo ad Chriſtum,quod eſt caput eccleſiæ,& gratia eius eſt gratia capitalis,ideo meritum Chriſti ſe habet ad membra eius, ſicut meritum priuati hominis ſe habet ad corpus ſuum. Et propterea ſicut quilibet homo meretur non ſolũ animæ, ſed etiã corpori ſuo, ita Chriſtus non ſolum ſibi, ſed etiam aliis meruit,& maius quam ſibi, quia nobis meruit beatitudinem animæ, quam ſibi non meruit,cum a principio conceptionis fuerit beatus.Et hæc merita Chriſti non fuerunt plene remunerata.Merita autem ſanctorum ſecundum quod ſunt ſatiſfactoria pro pęna temporali peccatis actualibus debita,

remunerari non poſſunt in ipſo ſancto,qui non eſt debitor alicuius pœnæ temporalis pro ſuo actuali peccato. Et quia multi Sancti plus ſatiſfecerunt, quam propria peccata exigerent,oportet dicere,quod ſactiſfactiones ſuæ inquantum excedunt ſua debita,non ſunt remuneratæ in ipſis Sanctis. Et licet huiuſmodi merita, ſint remunerata in ipſis quo ad præmium eſſentiali,& accidentale,tamen dicuntur aliquomodo non remunerata,quo ad ſolutionem pœnæ,quia prima remuneratio non tollit,uel non minuit uim ſactiſfactiuam. Quod autem Sancti plus ſatiſfecerint: quam demeruerint,patet Iob.vi.ubi dicitur. Vtinam appenderentur peccata mea,quibus iram merui,& calamitas quā patior in ſtatera, quaſi arena mari hæc grauior appareret. Quod autem Sancti intenderent pati pro aliis patet,Coloſ.i. ubi dicitur. Adimplebo ea,quæ ſunt paſsionum Chriſti in carne mea,pro corpore eius,quod eſt eccleſia. Vnde ſancti paſsi ſunt ſecūdum dei ordinationem, diſponentem ſanctos pati pro membris Chriſti. Eſt ergo theſaurus iſte ex meritis Chriſti, & ſanctorum ſuperfluuis,ut dictum eſt. Neque iſte theſaurus poſt diem iudicii erit uanus, ſed ad gloriam Chriſti, & ſanctorū, & ad commendandam liberalitatem ſaluationis electorum, & quod reprobis,non defuit ſaluationis remedium. Et quāuis ſolum meritum Chriſti eſſet ſufficiens pro pœna omniū purganda,tamen ut ſancti Chriſto aſsimilentur, conueniēs eſt,ut eorū merita ponātur in hoc theſauro indulgentiarū.

9 Quod autem ad prælatos eccleſiæ huius theſauri diſpenſatio pertineat,patet per determinationem Leonis.x.qui determinauit,quod diſpenſatio huius theſauri conuenit prælatis eccleſiæ,& maxime papæ,etiam ſine ſacramentis,quia bona communia eccleſiæ,quæ poſſunt diſpenſari aliter quam per ſacramenta,a præſide eccleſiæ communicari poſſunt. Huiuſmodi autem ſunt merita Chriſti,& Sanctorum, in hoc theſauro repoſita. Nam Sancti potuiſſent huiuſmodi bona communicare membris eccleſiæ ſi uoluiſſent abſque ſacramentis, ergo ſunt ſine ſacramentis communicabilia ex natura ſua. Et licet papa non habeat poteſtatem excellentiæ,& conſequenter non poſsit conferre totalem effectum ſacramenti ſine ſacramento,tamen bene poteſt partialem effectum conferre, cuiuſmodi eſt remiſsio pœnæ temporalis pro actua-

li peccato debitæ. Propterea ſine ſacramentis poteſt dare indulgentiam.

10 Ad hoc autem quod huiuſmodi indulgentiæ ualeant, requiritur cauſa rationabilis, ſine qua non eſſent ualidæ, ſed indiſcretæ, & ſic eneruarent ſatiſfactionem pœnitentialem. c. cum ex eo, de pœ. & re. Et ſi darentur pro cauſa prophana, ut pro nutriendis meretricibus, nulla eſſent. Similiter ad efficatiam tantæ indulgentiæ, puta annorum centum, uel mille, exigitur rationabilis cauſa, non ſolum indulgentię ſed etiam tantæ quantitatis, qua non exiſtente indulgentia eſt inualida. Nam ſicut papa non poteſt ex ſolo Imperio uoluntatis bona temporalia donare, ſed ex cauſa rationabili, ita neque hec bona ſpiritualia, quæ cariora ſunt temporalibus, aliter eſſet non diſpenſator ſed delapidator. Ex hoc ſequitur, quod tanta cauſa ſit pro tanta indulgentia, & maior pro maiori ſecūdum proportionem, aliter cauſa non eſſet rationabilis, & conſequenter indulgentia inualida. Non enim eſſet rationabile, quod iſte pro uno ieiunio haberet. C. dies de indulgentia, & alius ut ſic haberet mille annos.

11 Et quoniam poſſet eſſe dubium an cauſa expræſſa in bulla eſſet rationabilis, & homines ſemper in ambiguo eſſe, ideo dico, quod cauſa indulgentiæ expræſſe in bulla, niſi manifeſtum contineat errorem, ſemper debet præſumi rationabilis ſicut ſententia lata a iudice iuſta præſumitur, niſi contineat manifeſtum errorem. Non tamen cauſa expræſſa in bulla in ueritate eſt rationabilis ſemper, quia papa in iſtis poteſt errare, cum non ſint de his, quæ pertinent ad ſententiam iudicialem fidei, licet ad fidem pertineat, quod indulgentia ritæ data ualeat, non tamen in particulari, quod hæc ualeat, niſi ſuppoſito quod rite ſit data. Non tamen diſcutiendum a nobis eſt, an cauſa ſit rationabilis, uel ne, niſi error manifeſtus appareat, & quo ad cauſam, & quo ad quantitatem indulgentiæ. Et prædicatores nunquam debent aſſertiuæ prędicare huiuſmodi, ſed recitatiue, uel opinatiue, ne falſas prędicent, & alios in errorem inducāt. Et quando dicitur quod indulgentiæ tantum ualent quantum ſonant intelligēdum eſt negatiuæ, ideſt non plus ualent, quam ſonent, uel intelligitur de diſcretis quo ad cauſam, uel intelligitur in foro exteriori, in quo ſtatur præſumptioni iuris, & ſic populus in

huiuſmodi non decipitur ab eccleſia, ſed uel a dante, uel aliunde, ſi falſæ ſint.

12 An autem ſit benefactum accipere huiuſmodi indulgentias? Reſpondetur quòd in pœnitentiali ſatiſfactione digne executa, ut in ieiunio, quadruplex effectus conſideratur. Hoc enim opus primo bonificat operantem, & ad alia bona opera diſponit. Secundo, medetur ex eo quod eſt tale opus, ut ieiunium, quod eſt medicina contra carnis concupiſcentias, & elemoſina contra auaritiam. Tertio, ex eo quod ex charitate procedit, meritorium eſt uitæ æternæ. Quarto, ex eo quod pœnale eſt, ſatiſfactorium etiam pro pœna temporali, pro peccato debita inuenitur. Indulgentia autem non ſuccedit loco ſatiſfactionis pœnitentialis, niſi quo ad ultimum effectum ſcilicet ſatiſfactionis. Non enim ex ui indulgentiæ homo fit bonus, nec medicatur, nec meretur, ſed tantum ſoluit pœnam, quam per pœnitentiam ſoluiſſet. Et propter hoc doctores conſulunt aſſequentibus indulgentias adimplere nihilominus ſuas pœnitentias, & meritum lõge melius prædicant, quam indulgentias. Vnde dico indulgentias, cauſam, ſiue occaſionem eſſe ſæpius multorum malorum, maxime quando dantur in tanta abundantia, quia propter iſtas, homines negligunt bona opera, & pœnitentias facere, & magis ad peccandum fiunt procliui, & multi ieiunarent, & abſtinerent a carnibus in quadrageſima, ſed quia per unum carlinum habent indulgentiam, non abſtinent, & ſic ex indiſcretis indulgentiis, uenit ruina eccleſiæ. Non tamen propter hoc uillipendendæ ſunt indulgentiæ, quæ tollunt pœnam, quæ nos impediret ab ingreſſu patriæ cœleſtis. Sed quando indulgentia mixta eſt cum opere bono, utputa cũ ieiunio, poteſt eſſe melior quam ſatiſfactio pœnitentialis, quoniam habet ultra indulgentiam, omnia quatuor officia, quæ opus bonum (ut diximus) efficiunt.

13 Ad hoc quòd indulgentia proſit alicui, non ſufficit quod ſit in gratia, ſed aliquid aliud requiritur: pro quo not. quod pœnitentes ſunt in duplici differentia, quidam libenter recipiũt pœnitentias a confeſſoribus, & implent per ſeipſos, & iſtis bene diſpoſitis proſunt indulgentiæ. Aliqui autem ſunt tepidi, qui licet ſint in gratia, rogant tamen ſibi dari paruiſſimam pœnitentiam, & gaudent cum parua datur, & cum il-

Iam minimam executi fuerint, non curant aliam facere,& cũ poſſent ſatiſfacere pro pœna peccatorum, negligunt,& iſtis ſic negligentibus, non proſunt indulgentiæ, ex quo patet quod quaſi omnes remanent decepti. Quod autem iſtis nõ proſint,patet, quia indignus aliena ſatiſfactione pro pœna ſibi debita,non conſequitur ueraciter fructum indulgentię. Diſtributio enim donorum diuinorum in ſolis diſpoſitis locum habet, quæ diſpoſitio non inuenitur in indignis: ſed quilibet in gratia conſtitutus negligens ſatisfacere per ſeipſum, eſt indignus, ergo tali non prodeſt indulgentia, licet ſit in gratia. Vnde in antiqua forma bullarum, uel indulgentiarum, dicitur uere pœnitentibus, in quo uerbo intelligitur, quod uis affectus pœnitentialis in pœnitente uigeat ſecundum ueritatem,& non tantum per excluſionem contrarij,& ſic uere pœnitens hoc modo, non poteſt eſſe niſi ſollicitus ad ſatiſfaciẽdum per ſeipſum.Ex quo patet, quod negligentes non conſequuntur indulgentiam. Conſtat etiam per aliud uerbum,cum dicitur de iniunctis ſibi pœnitentiis. Nam pœnitentia non iniungitur niſi parato ſatiſfacere, ex quo duo ſequũtur ex tali forma uerborum, uidelicet, quod indulgentia non abſoluit niſi ab iniunctis pœnitentiis, & tantum paratos ad ſatisfaciendum. Ex quo ſequitur quod quis fruſtra faceret ſibi imponi magnam pœnitentiam, non intendens per ſe ſoluere,ſed per indulgentias. Intellige tamẽ præparatum ad ſatisfaciendum per id quod imponitur, uel per aliud æquiualens, uel maius.

14 An autẽ requiratur,quod opus factum pro indulgentia obtinenda fiat in gratia,ſunt opiniones, una Feli.de qua ſupra.§. i.alia Cai.ubi ſupra dicentis, quod requiritur gratia in faciẽte opus, pro quo datur indulgentia, ſiue ſit idem tempus operis & indulgentiæ, ut cum datur indulgentia uiſitantibus aliquam eccleſiam,uel tempus ſit diuerſum, ut cum datur indulgentia ſemel in uita, & ſemel in morte accipientibus crucem,& huiuſmodi. Et hoc patet ex forma conſueta, indulgentiarum, in quibus dicitur omnibus confeſsis,& uere pœnitentibus,qui uiſitauerint,uel manus adiutrices porrexerint &c.ex qua forma conſtat coexigi ad tale opus gratiam. Vnde opus pro quo datur indulgẽtia debet eſſe uiuũ, & non ſolum quãdo indulgentia accipitur pro ſe, ſed etiam

quando accipitur pro alio exiſtente in gratia. Et ſi dicatur, quòd ſicut elemoſina facta in peccato mortali pro aliquo exiſtente in purgatorio ualet, ita & indulgentia debet ualere,&c.reſpondetur,quòd elemoſina tali modo facta,non ualet defuncto per modum ſatisfactionis,ſed per modum ſupplicationis,iuxta quod ſcriptum eſt,abſcondite elemoſinam in ſinu pauperis,& ipſa orat pro uobis,non tamen ualet pro indulgentia acquirenda,quoniam indulgentia habet uim ſatisfactionis uiuæ, ſupplicatio autem mortua, ſoli innititur miſericordiæ Dei. Quidam uero dicunt,ut Arch.& Tab.ibi, §.iiij.quòd ſufficit eſſe in gratia quando indulgentia ſuſcipitur,& adducit Tho.in.q.l.ij.ar. ulti.qui tamen non dicit hoc. Opinio igitur CaI. uidetur ſecurior.

15 Indulgentia non datur niſi pro peccatis actualibus poſt baptiſmum, quia peccatum originale, & alia ante baptiſmum perpetrata,per baptiſmum tolluntur quo ad culpam,& quo ad pœnam,ſi in adulto contritio adſit.

16 Indulgentia pro mere temporali dari non debet,nec poteſt, ſine ſimonia,ſecũdum Tho.ubi ſupra,ſed bene pro tẽporali ordinato ad ſpirituale,ut pro elemoſina data pro ędificatione eccleſiæ,& huiuſmodi: & hoc ex communi conſuetudine patet. Pro pure etiam ſpirituali dari poteſt, ſicut Inno.iiij. dedit indulgentiam omnibus orantibus pro Rege Franciæ: & id pro quo datur indulgentia debet eſſe uoluntarium, & non neceſſarium, ut eſt remiſsio iniuriarum,ſolutio debitorum,& huiuſmodi. Et debet eſſe etiam aliquo modo pœnale,ut ieiunium,&c.

17 Per indulgentias quo ad forum Dei, & eccleſiæ fit remiſsio pœnæ reſiduæ,poſt contritionem,confeſsionem, & abſolutionem, & ſatisfactionem qualemcunque, quæ prius fuiſſet facta,ſiue fuerit iniuncta,ſiue non, quod quidem reſiduum pœnarum quis deberet pati hic in præſenti uita, uel in purgatorio pro actualibus peccatis, ſiue ſit a confeſſore poſita, ſiue a lege,ſiue a iuſto Dei iudicio. Aliquando totaliter remittitur,ut cum indulgentia eſt plenaria, aliquando ſecundum partem iuxta indulgentiæ formam,ut in.d.c.cum ex eo. Hãc opinionem ſequitur Feli. poſt Landul. unde ſecũdum Tho. ſupra,non eſt de neceſsitate,quòd qui accepit hanc indulgẽtiam plenariam, faciat pœnitentiam taxatam a confeſſore,

quanquam expediat,& hæc quantum ad forum pœnitentiale habent intelligi:quia per indulgentiam nõ remittitur pœna data a prælatis in capitulo,quia forum hoc iudiciale eſt, magis quàm pœnitentiale.Oportet etiam quòd fiat id,quòd dicit bulla,uel dans indulgentiam: aliter indulgentiam non conſequitur.No.ea quæ ſupra diximus ex Cai. de pœnitẽtiis iniunctis.Quandoq; autem datur indulgentia tot dierum, uel tot annorum,uarij uariæ intelligunt, & credo paucos ueritatem huius ſcire.Quidam communiter intelligunt non dies, uel annos purgatorij,quia aliud eſt forum in uita,aliud poſt mortem:ſed ſunt anni,uel dies huius mundi, ut ſi eſt indulgentia.x.dierum,tanta pœna remittatur,quanta remitti poſſet per pœnitentiam communiter factam ſpatio.x.dierum,ſecundum taxationem factam a iure,uel a ſacerdote,uel a diuina iuſtitia,alij dicunt quòd ualent ſic,ut ſi quis debeat pœnitere.xl. diebus ieiunando , uel aliquid aliud faciendo,& epiſcopus det illi.xl. dies de indulgentia , non amplius tenetur ad talem pœnitentiam.Pa.tamen in dicto.c.cum ex eo,dicit, quòd ualent pro pœna purgatorij, & pro pœnitentia iniuncta.Quicquid ſit Deo totum committo. Vide tamen Sil.ibi, §.iiij.& Tab.§.xiij.& Pa.ubi ſupra.

18 Non requiritur actualis confeſsio in recipiente indulgentiã, licet dicatur in bulla confeſsis,& contritis , ſecundum Pa.in c.omnis utriuſque.de pœ.& remiſ.ſed ſufficit contritio,cum propoſito confitendi tempore debito ſecundum formã eccleſiæ:quia tales dicuntur confeſsi iuxta dictam formam,bonum tamen eſt confiteri.Nam ex ui huius ſacramenti, multotiens ex attrito fit quis contritus, & magis ad indulgentiã diſpoſitus .

19 Vnus pro alio poteſt accipere indulgentiam ſi ambo ſint in charitate,& in bulla dicatur, quòd qui facit tale opus pro aliquo habeat indulgentiam,ſecundum Tho.ſupra. Poteſt etiã quis accipere indulgentiam pro mortuis exiſtentibus in purgatorio,ſi bulla hoc contineat,& accipiens ſit in gratia , exiſtente cauſa rationabili , hoc enim conſueuit facere eccleſia. Cõcordat S.Tho.iiij.ſen.diſt.xlv.q.ij. ar.iij.ql.ij. Poſſunt etiã religioſis ualere indulgentiæ ſecundum Tho. ſupra. diſt.xx. ar.ulti.ql.ij.dummodo faciant ea quæ dicit indulgentia,cum licentia prelati ſi exigitur,ut dare elemoſinam,exire clauſtrũ,

& huiuſmodi.Nõ enim ſunt minus adiuuabiles meritis aliorum, quàm ſeculares. Vicini quoque & clerici eccleſiæ uiſitãdæ ob indulgentiam, licet parum laborent uiſitando illam propter indulgentiam habendam,conſequuntur tamen tan tam,quantam hi qui a centum millibus ueniunt, ſecundum Tho.ſupra,quia remiſsio nõ proportionatur labori, ſed intentioni diſpenſantis illa merita.Et qui ueniunt, ſed propter multitudinem ingredi non poſſunt, dummodo faciant alia, quæ dicit bulla,habent indulgentiam conceſſam. Regula generalis in indulgentiis eſt,quòd tantum ualent quantum ſonant,ut dictum eſt ſupra.§.xj.ideo ſeruandus eſt & attendendus tenor bullæ,ut fiant quæ ibi continentur, & eo modo quo dicitur.Ingredientes religionem approbatam:& profitẽtes,animo perſeuerandi in bono, conſequuntur plenariam indulgentiam, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxxxix. ar.iij.ad.iij.cum ſeipſos Deo offerant.

20 Prælati poſſunt uti indulgẽtia alteri facta ex rationabili cauſa,quanquam non poſsint ſibi ipſis facere, ſecundum Tho. iiij.ſen.diſt.xx.ar.v.ql.iiij.ubi rationem adducit bonam.

21 Si quis exburſauit pecuniam ut habeat indulgentiam mittẽdo pro ſubſidio ad terram ſanctam,uel alibi,& iſto interim reuocatur talis indulgentia,in qua reuocatione non apparet expreſſe uoluntas papæ contraria, quòd non uelit a die bullationis ualere,quod tamen communiter non fit,talis habebit indulgentiam:ſecus ſi apparet de uoluntate contraria ſecundum doct.c.j.de con. præ.lib.vj.

22 Indulgentiæ indiſcretæ non debent prædicari ſub pręcepto, & interminatione anathematis, ut in cle. religioſi, de priui. ideo contrafaciens mortaliter peccat,& dicuntur iudiſcretæ, ſecundum glo.quando non ſunt conceſſæ,ideſt non ſunt ueræ,uel ualidæ,uel ſecundum Car.ibi,ſi ſunt conceſſæ,tamen indiſcretæ.Secundum autem Pau.dicuntur indiſcretæ, quãdo excedunt quantitatem,ut quis plus det quàm poſsit, uel quando probari non poſsunt,ar.de proba.c.quoniam.Vidẽtur tamen tunc tantum mortaliter peccare, quando pronunciant non ueras,uel non ualidas indulgentias. Quomodo abſoluentes a pœna, & a culpa ſint excommunicati: ſupra, excommunicatio.xlix.& in dicta cle.religioſi. Si tamen quis a papa haberet poſſet plenariæ abſoluere.

23 Si quis habet indultum quòd poſsit abſolui plenarie in arti culo mortis, articulus mortis intelligitur præſumptus, etiam quòd non ſit uerus, ut quando communiter præſumitur, quòd quis moriturus ſit: tunc poteſt fieri talis abſolutio, & ſi non moriatur tunc, ſpirat indultum, & remanet abſolutus de factis uſque ad illam horam. Si autem forma indulti dicat, quòd conſequatur effectum indulgentiæ in caſu quo moriatur, tunc ſi non moriatur, non conſequitur effectum, nec per abſolutionem illam ſpirat indultũ, ideo dicat abſoluens: abſoluo te ſi hac uice morieris. Idem dic ſi in forma indulti fiat mentio de uero articulo mortis, quia non conſequitur ſi non moriatur, quia intentio concedentis eſt reſeruare uſque ad mortem, ſecundum d. Feli. poſt Arch. flo.

24 Forma huius abſolutionis generalis non eſt ſacramentalis, ideo alij uno modo, alij alio modo faciunt. Si eſt determina ta in bulla, facito illam, ſi non, uide Sil. & Tab. uerbo indulgentia, quia ibi ponunt, quæ tamen mutari poſſunt per alia uerba. Vide Arch. flo. in tertia parte. titu. x. c. iij. ibi multa circa hoc dicuntur.

INFAMIA.

1 INfamia ſecũdum Pa. in. c. teſtimonium, de teſti. eſt triplex, uidelicet iuris, quæ dicitur ciuilis, canonica, & facti. Prima dicitur, quæ irrogatur per ſententiam, uel ipſo facto in caſibus, in quibus iure cauetur dũtaxat: ut qui de furto conuictus eſt per ſententiam, uel qui pro lucro pugnat in harena, per tex. & glo. c. porro. iij. q. vij. Omnis infamis ſecundum leges eſt infamis ſecundum canones, per tex. in. c. omnes uero, vj. q. i. & per Innoc. in. c. qualiter & quando, de accuſatio. Et propter hanc infamiam quis repellitur a teſtimonio, quia fides eſt fundamentum teſtimonii, in. c. forus, de uerbo. ſig. in fi. qua iſte iuris diſpoſitione priuatur.

2 Infamia iuris incurritur. Primo, ſi Imperator alicui militi aufert inſignia, uel aliquem mittat in exilium. ff. de his qui no. infa. l. quod ait. §. ignominioſa. Secundo, exercendo, & exigẽdo uſuras. c. uſurarum. iii. q. vii. Tertio, ſi quis deprehẽdatur in adulterio. ff. de rit. nup. l. palam, uel ſi contrahit cum duabus, uel ſimul habet duas. ff. de his qui. no. infa. l. quid igitur, &. c. nuper a nobis: de biga. Quarto, per lenocinium, uel proſtituendo filias, uel neptes. l. athletas. ff. eo. ti. Quinto, pugnã-

ritur,ut in.c.infames.vj.q.j.& cum datur perſeuerantia in crimine,indubitanter repellit ab accuſatione,& teſtimonio:ſed ſublato crimine,ſecus eſt,ut communiter tenetur:gl. in.c.illi qui.vj.q.j.Pa.in.d.c.teſtimonium.

9 Infamia facti incurritur aliquando a crimine, aliquando ex aliquo alio, ut quia fuit incarceratus, uel quia fuit propter crimen a teſtimonio repulſus,ut in.d.c.teſtimonium, & aliis multis modis.Vide Tab.ibi.§.ulti.Vel quando apud graues, & bonos uiros ex aliquo facto infamatus eſt.

10 Infamia facti,in criminalibus repellit indubie a teſtimonio, & in cauſis grauioribus ſecundum Bal. niſi quo ad præſumptionem:in aliis admitti creditur,plus, & minus, ſecundum quantitatem infamiæ,iuxta tex.c.licet, de proba. Et tollitur hæc infamia quo ad iuris effectum per emendationem,cum tollatur per purgationem, quòd minus eſt,per.c. decretum, xv.q.v.& in.c.cum iuuentute,de præſump.

11 Infamiam non faciunt dicta paucorum, & leuium. Et not. quòd omnis infamis,ſiue iuris, ſiue facti repelli debet a promotione,ſiue ſit dignitas, ſiue ordo, quia portæ dignitatis infamibus patere non debent,per regulam infamibus,de re. iur.lib.vj.nec tales poſſunt eſſe iudices, uel procuratores,per d.regulam,quamuis poſsint eſſe arbitri.c.tria.iij.q.vij.Repelluntur ab accuſatione.l.qui accuſare.ff.de accu. & a poſtulando.l.j.ff.de poſtu.Inducit quærelā inofficioſi teſtamenti, &c. l.fratres.C.de inoffi.teſta. Inducit purgationem canonicam, ſi uidetur iudici.c.ueniens,de accu.Et quamuis collatio facta talibus,ipſo iure ſit nulla,per.d.regulam,infamibus, tamen quòd debeant priuari beneficio non eſt tex.

INFERNVS.

INfernus damnatorum ſecundum Tho. iiij. ſenten. diſtin. xlv.probabiliter creditur eſſe in medio terræ, ideo ſi quis hoc negaret,non uideretur hæreticus:negare tamen infernū eſſe,& Chriſtum ad inferos deſcendiſſe,hęreticum eſſet,quia contra ſacram ſcripturam expreſſe eſt. Dicitur enim de diuite in Euangelio: Mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno,&c.Et in Simbolo dicitur.Deſcendit ad inferos,&c. Forte etiam eſſet hæreticum pertinaciter tenere Chriſtum non deſcendiſſe ad limbum patrum,niſi ſecundum uirtutem,& nō ſecūdum eſſentiam,propter illud Apoſtoli ad Eph.iiij. Quid

eſt quod aſcendit niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terrę? ideo ſicut ſecundum eſſentiam uere aſcendit, ita anima Chriſti ſecundum eſſentiam deſcendit, & hoc fide tenendum. Ita tenet Tho. iij. parte. q. lij. ar. ij. Non tamen ſcio hoc eſſe adhuc ab eccleſia ſtatutum.

INFIDELITAS.

1 INfidelitas oppoſita fidei, quàm theologica uirtus eſt, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. x. ar. i. dupliciter poteſt ſumi. ſ. pure negatiue, & contrarie. Primo modo non eſt peccatum, ſed magis habet rationem pœnæ, quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis ſecuta eſt: tamē taliter infideles, damnantur propter alia peccata, quæ ſine fide emitti non poſſunt. Si autem ſit infidelitas non ſolum puræ negationis, ſicut eſt in pueris, ſed priuationis, ut eſt in multis, qui poſſent habere fidem ſi uellent, & negligunt audire, tunc eſt peccatum. iuxta illud Io. xv. Si non ueniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. ſ. infidelitatis, ſecundum Augu. ibi. Contrarie enim ſumpta, diſtinguitur in tres generales ſpecies. ſ. eorum qui nunquam crediderunt in Chriſtum, ut ſunt pagani: eorum qui crediderūt in figura, ut ſunt iudæi, & eorum qui crediderunt in ueritatē nuda, ut ſunt Chriſtiani hæretici. Et quamuis ſpecies infidelitatis ſint quaſi infinitæ, ſecundum quòd ſunt diuerſorū hæreticorum, non oportet confeſſorem de huiuſmodi ſolicitum eſſe, ſed tantum curare medicamen afferre pœnitenti, & ab errore remouere, & in fide illum firmare.

2 Incurritur autem hoc peccatum primo, ex intentione, cum ſ. quis in his quæ ad neceſsitatem fidei ſpectare nouit, ab eccleſia diſcentit, deliberate credendo oppoſitum: & hoc eſt mortale maximum. Et ſi talis Chriſtianus eſt, dicitur hæreticus, & eſt excommunicatus, ſupra excommunicatio. ix. Secūdo accidit quo ad primos animi motus, ut cum ex aliqua tentatione, uel aliquo occurrenti articulo, quis aliqualiter uidetur uacillare de his, quæ ad fidem pertinent, non tamē deliberate cōſentit: tunc ueniale eſt peccatum propter imperfectionem actus. Tertio ex parte ignorantiæ, ut quia ſcit quidem hoc ad fidem ſpectare, ſed neſcit ſe in hoc errare, uel quia neſcit hoc ad fidem ſpectare, ideo affirmat, & aſſerit errorem, quem tamen non credit errorem. Tunc ſi talis in-

tendit ſtare in his, quæ ſunt fidei, non incurrit peccatum mortale, quia non formaliter, ſed tantum materialiter errat. In tali errore fuit Cyprianus martyr, ut in. c. præter hoc. xxxii. d. Poſſet tamen contingere peccatum, ex nimia adhæſione, uel pertinacia, uel ſuperbia, & huiuſmodi. Conſentit Caie. in ſumma ibi. Ideo à tali pertinacia maxime cauendum eſt omnibus, quoniam huiuſmodi hominem hæreticum conſtitueret.

3 Omnis actio infidelium quæcunque ſit relata ad finem ſuæ infidelitatis, ut ſi ieiunent gratia ſeruandi legem ſuam, peccatum eſt, ſecundum Tho. ubi ſupra, & per glo. ad Ro. xiiii. ſuper illud. Omne quòd non eſt ex fide peccatum eſt. Vbi dicit glo. Omnis infidelium uita eſt peccatum. Et ſequitur: quia omnis infideliter uiuens, uel agens, uehementer peccat: ideo eſt peccatũ mortale: aliter uehemens nõ diceretur.

4 Infidelitas hæreticorum, grauius peccatum eſt ſimpliciter loquendo, omnibus peccatis ad infidelitatem pertinentibus, ſecundum Tho. ubi ſupra, quia promiſſæ & cognitæ fidei renituntur, & quia plus alijs peccatis nocet, dum fundamentum omnium bonorum ſubuertit.

5 An liceat de fide diſputare, ſupra, diſputatio. Hæretici qui ſemel fidem receperunt, & poſtmodum retroceſſerunt, ſunt ad fidem compellendi, & corporaliter puniendi: ar. xlv. diſt. c. de iudæis. Alij autem infideles non: quia credere uoluntarium eſt. Sunt tamen compeſcendi, ne fidem blaſphement, uel illi iniuriam faciant, aut eam quoquomodo impediant, ſecundum Tho. ſupra, & per principes puniendi ſunt, per. c. in nonnullis, de iudæis, & per Hoſt. ibi. An pueri infidelium inuitis parentibus ſunt baptizãdi: ſupra, baptiſmus. §. lxviii. quoniam doc. ſunt opiniones uariæ, concluditur tamen negatiue. Vide ibi.

6 Conuerſari poſſunt cum infidelibus ſecundum Tho. ſupra, fideles firmi in fide, quando ex eorum conuerſatione magis ſperatur infidelium conuerſio, quàm fideliũ ſubuerſio. Simplices autem ſunt prohibendi, ne ſine magna neceſsitate cum eis conuerſentur: maxime nimis familiariter, & præcipue in his, quæ prohibentur, in. c. nullus. xxviii. quæſt. i. uidelicet quòd non manducent de azimo, non habitent cũ eis, non uocent aliquem infidelem in ſuis infirmitatibus, non ac

cipiant ab eis medicinam, non ſe balneent cum eis, & contrafaciens ſi clericus eſt, deponatur, ſi laicus, excommunicetur. Igitur uidentur mortaliter peccare, ſi ſine neceſsitate, uel diſpenſatione papæ faciant. Non enim ſine graui peccato tanta pœna infligeretur, infra, iudæus. § ſecundo.

7 In his autem quæ ad cultum ſuæ infidelitatis ſpectant, nullo modo communicare licet: ut dare, uel uendere aliquid pro uſu ſacrificiorum: tunc enim quis eſſet particeps criminis, & conſequenter peccaret mortaliter. Quomodo autem non poſſunt habere officia publica ſuper fideles, uide in. c. nulla. liiii. dſt. &. c. conſtituit. xvii. quæſt. iiii.

8 Infidelium ritus poſſunt tolerari: licet ipſi in eis ſemper peccent: tantum tolerantur ne peiora eueniant, uel aliqua bona impediantur, quibus remotis tolerandi non eſſent, ſecundum Tho. ſupra: ar. in. d. c. conſuluit, de iudæ. unde ſecundum Pa. in. c. quòd ſuper, de uoto: poſt Inno. non licet chriſtianis expellere eos de regnis ſuis, & eorum bona auferre, quando non ſunt chriſtianis infeſti, nec delinquunt contra legem naturalem, nec legem datam. Et maxime hoc non licet priuatis chriſtianis ſecundum Oldra. conſi. lj. principibus uero licet, quando imminet periculum fidei, aliàs non. Vide tamē quæ dicit Tho. in opuſcu. ad duciſſam Lothoringiæ.

9 Infideles poſſunt moleſtari, & priuari dominijs ſuis, ſi ſint moleſti chriſtianis, uel delinquant in legem, ut dictum eſt, ſecundum Inno. ut dicit Pa. in. d. c. quod ſuper. Excipere uidetur terram ſanctam. Item ſi non recognoſcant dominium eccleſiæ, quia omnis poteſtas data eſt Chriſto, Matth. ulti. cuius papa eſt uicarius, ſecundum Hoſti. uide Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxvi. ar. viii. ad. ii. Infideles maxime turchæ, quia chriſtianis infeſti ſunt, & multa bona acceperunt à chriſtianis, poſſunt priuari, de iudæis autem uide Epiſtolam Tho. ad duciſſam Lothoringiæ, ubi concluditur, quòd propter peccatum ſunt addicti ſeruituti, & ſic res eorum, domini poſsūt accipere tanquam ſuas. Quomodo autem expediat, ibi dicitur. Vide extra de iudæis, & d. liiii. c. nec ſolum eccleſia.

10 Si infideles delinquunt in criminibus eccleſiaſticis, puniūtur per papam: ſi in alijs, per imperatorem, in mixtis uero locus erit præuenientis, ut communiter tenetur, licet Inno. uideatur attribuere totam iuriſditionem papæ. No. tamē Pa. in. d.

c.quod ſuper. poſt Inno.qui dicit, quòd omnes infideles,ad ouille Petri,qui eſt uicarius Chriſti, pertinent.

11 Chriſtianis licitum eſt in bello iuſto uti auxilio infidelium ſecundum Pa.in.d.c. quod ſuper, & Oldra.conſi. lxvii. quia & Machabæi uiri ſancti inter fœdus cum Romanis, qui erāt gentiles,& fideles iuſte adiuuant dominum infidelem in bello iuſto.xi.q.iii. c.iulianus,ſupra,bellum.§.xli.

12 Infideles non admittantur in teſtes contra chriſtianos. c. nō poteſt.ii.q.vij.& Pa.in.c.i.de hære.infra,iudæus §.xiii. quia ſi ſunt infideles deo,etiam hominibus erunt infideles.

13 Infidelium habitū licet aliquando ex cauſa rationabili chriſtiano aſſumere, ſicut fecit ſanctus Sebaſtianus, dummodo in tali habitu non ſit aliquod principaliter inſtitutum, ad diſcernendum profeſſores alicuius infidelitatis: tunc non liceret, ſupra, Apoſtata.§.iiii. Fides.§.ult. quia tunc mentiretur contra ſuam profeſsionem. An liceat diſputare cum infidelibus,ſupra, diſputare.§.i. An ille qui nunquam audiuit de fide poſsit excuſari, ſupra,fides.§.ii. nam ſi in naturalibus exiſtente neceſsitate Deus non deficit,multo minus in his, quę ad hominis ſalutem pertinent.

INFIRMITAS.

1 Infirmitas animæ dicitur quando impeditur anima à propria operatione propter inordinationem partiū ipſius, ut quando iraſcibilis, & concupiſcibilis affectæ paſsionibus, non ſubduntur rationi, Tho.prima ſecundæ.q.lxxvii.ar.iii. & tunc peccatur.

2 Peccatum ex tali infirmitate tunc mortale dicitur, quādo eſt cum deliberato conſenſu rationis, circa mortalia, uel procedit ad actum peccati mortalis,ut homicidij, uel huiuſmodi: ſecus in ſubitis motibus,quibus ratio non poteſt occurrere: Tho.ubi ſupra, ibi enim non eſt rationis deliberatio, cuius eſt ordinare.

3 Infirmitas animæ quando totaliter inuoluntaria eſt excuſat à mortali penitus: quia non poteſt eſſe peccatum,quod omnino eſt inuoluntarium: ut ſi quis bibendo, & uini potentiam non cognoſcendo inebrietur,& poſtmodum percutiat aliquem, excuſatur à mortali, quia talis paſsio fuit inuoluntaria. Si autem infirmitas hæc ſit uoluntaria directe,uel indirecte,non excuſat. Dicitur uolūtaria directe, quando uolun-

tas fertur in illud: ut quando quis intendit inebriari. Indirecte, quando uoluntas fertur in cauſam, ut cum quis nō uult inebriari, uult tamen uinum immoderate bibere, timens tamen, & non curans de ebrietate. Ideo qui ex aliqua paſsione aliquem interficit, uel fornicatur, quod tamen non intendebat à principio, tamen quia potuit prohibere talem paſsionem, & debuit, & non fecit, indirecte uoluit id, quod ſecutum eſt, uidelicet, homicidium, uel fornicationem Tho. prima ſecundæ, ſupra, & de ma. quæſt. iii. ar. x. ad. 4.

4 Paſsio præcedens iudicium rationis, ſecundum Th. quęſtioni. de ma. quæſt. iii. ar. xj. aliqualiter peccatum alleuiat, ſequēs autem aggrauat, ſicut in benefaciendo paſsio præcedens minuit meritum, ſequens autem auget. Signum eſt enim quòd motus uoluntatis eſt fortior, ideo magis in benefaciendo meretur, & in male agendo peccat. unde paſsio non eſt meriti uel peccati maioris cauſa, ſed motus uoluntatis, cuius paſsio ſignum dicitur.

5 An famulus infirmus debeat habere ſalarium, uide ſupra, famulia. §. ij. Infirmi à ieiunio, & multis alijs obligationibus, de conſilio medici timorati, excuſantur.

INGRATITVDO.

1 INgratitudo ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. cvij. & Archi. flo. ſecunda parte, ti. iii. c. ix. eſt uitium, quod committitur, quando beneficiatus non retribuit ſuo benefactori id quod debet: habetque tres gradus. Primus, quando non retribuit, ſed malum pro bono accepto dat. Secundus, quando diſsimulat, uel beneficiū uituperat. Tertius, quando non recognoſcit beneficium, ſed maleficium reputat: & opponitur uirtuti gratitudinis, quę ad iuſtitiam pertinet: ideo ſemper eſt peccatum, cum uirtuti opponatur. Materialiter autem ſumpta, peccatum generale eſt, quia in omni peccato inuenitur, cum omne peccatum ſit contra Deum benefactorem noſtrum. Formaliter uero eſt ſpeciale peccatum, & etiam mortale in omittendo, quæ neceſſario ſunt facienda: non retribuendo, quæ neceſſario ſunt tribuenda, non regratiando, & non recognoſcēdo in caſu in quo hæc ſunt neceſſario facienda. Mortale eſt etiam ſi fiant aliqua quę neceſſario erāt omittenda, uel ſi ex animo interiori contemnatur beneficiū: hoc enim directe contrariatur charitati debitæ benefactori. Poſ-

ſet tamen hoc eſſe ueniale ratione actus imperfecti, quia tūc contemptus, non eſſet perfecte contemptus. Aliàs ingratitudo ueniale peccatum eſt, plus & minus, ſecundum maiora, & minora beneficia recepta.

2 Circunſtantia ingratitudinis, non eſt neceſſario explicanda in confeſsione, niſi quando aggrauat infinite, licet non mutet ſpeciem, ſecundum Caie. ibi in ſumma, ut quando offenſa in benefactorem eſt notabilis.

3 Propter ingratitudinem peccata dimiſſa redire dicuntur ad hunc ſenſum, quia peccatum ſequens, maius eſt cæteris paribus, quàm ſi aliquod nunquam fuiſſet remiſſum. Ideo bonum eſt confiteri circumſtantiam ingratitudinis, ut peccati grauitas appareat, ut dicit Gul. de pe.d. ii.c. illa peccata, ſed non de neceſsitate ſecundum Tho. iiii. ſen.d.xxii. Benefaciēs à beneficio ceſſare debet, quando ex beneficio quis peior efficitur, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, ſupra, &.c. omnis. v.q.v. ſic enim beneficium mali occaſio fieret. Quādo propter ingratitudinē reuocatur donatio, ſupra, donatio. §. xiiij.

INHVMANITAS.

INhumanitas peccatum eſt durioris cordis, quòd miſericordiæ uirtutem tollit, nec alteri compatitur, & habet duas peſſimas radices, uidelicet ſuperbiam, quia tanti homo ſe exiſtimat, ut credat ſe à malo lædi non poſſe. Quandoque autem auaritiam, cum propter auaritiam renuit quis ſubuenire in miſeria poſitis. Tho. ſecunda ſecundæ. q. cxviii. ar. viij. Eſt autem peccatum mortale, quando in articulo neceſsitatis quis poteſt alteri ſuccurrere, & non uult, ut dictum eſt, ſupra, Elemoſina. §. ii. &. iii. Vnde inhumanus curandus eſt à ſuperbia, auaritia, & omiſsione, quæ eum opprimunt.

INIVRIA.

1 INiuria proprie, & ſecundum uſum loquendi, eſt id, quod fit cōtra alicuius honorem. ff. eo. l. i. & fit primo, re, ut cum manus uiolenta infertur. xvii. quæſt. iiij. c. ſi quis ſuadente. Secundo, fit uerbis conuitiando, uel contumeliam dicendo. c. olim, de iniur. Tertio, literis, cum librum, cartam, uel hiſtoriam, ad alicuius infamiam pertinentem quis ſcribit, componit, uel edit, uel malo dolo fieri facit: ut cū permittit ſcripturam cadere in terram, ut inueniatur. ff. de uerbo. ſigni. l. late, uel apendit in muro, aut huiuſmodi: ſiue hoc faciat pro-

prio nomine, ſiue alieno: uel ſi prædicta fecerit per aliud quàm per ſcripturam,ut per picturam,uel aliud ſignum uergens in dedecus proximi.v.quæſt.i.c.quidã.ff.de iniur.l.item apud labeonem.§.ait prætor,ne quid infamandi cauſa fiat.

8 Iniurians animo iniuriandi formaliter, & lædendi proximũ notabiliter in fama, ſine dubio mortaliter peccat: agit enim contra charitatem: ſecus pro re parua. Si autem non habet animum iniurandi, tamen uel facto, uel uerbo, uel aliter facit aliquid non aduertens quod debuit aduertere,ut ſi iocoſe poſuit cedulam,in qua continebantur infamationes: licet non hoc intenderet, tamen peccauit mortaliter,quia debuit conſiderare quid ageret, & quòd hoc ex ſe malum erat: ſicut de eo, qui occidit inaduertenter quòd debebat aduertere. Si autem dixit,uel fecit aliquid,quòd de ſe non importabat niſi paruam infamiam, uel nullam,habens tamen animum ſatis iniuriandi, mortaliter peccauit, ſicut qui parum furatur, animo furãdi multum ſi poſſet. Plus enim penſatur animus apud Deum, quàm actus, quia uoluntas pro facto habetur apud ipſum, de pœ.diſt.i.c.omnis,&. c. noli. Si autem facit aliquod non aptum de ſe generare magnam infamiam,& ſine animo malo,utputa, ex ioco, tamen ſequitur magna infamia,non propter hoc mortaliter peccat: quia animus malus non fuit, & factum non per ſe erat malum graue,ex quo uериſimiliter ſequi poſſet grauis infamia.

9 Imputans aliquem de aliquo crimine, uel dicendo ipſum eſſe ſpurium,uel infamem,accuſando,uel denunciando,uel teſtificando ſecundum iuris formam,ſine malo animo, ſed ut iuſtitia locum habeat,nõ peccat, cum faciat quod facere debet,nec tenetur de iniuria.ff.eo.l.eum qui. Idem ſi facit excipiendo.ut repellat à teſtimonio.c.ex parte,de teſti.uel ab ordine,uel beneficio.c.ſuper his,de accu.quia nemo utens iure ſuo, alteri dicitur facere iniuriam: de elec. c. cum eccleſia. Si autem hæc dicat tantum ad infamandum,quod pręſumitur, quando non habet iuſtam cauſam dicendi, tunc facit iniuriam,& condemnandus eſt,per.c.ex merito.vj.quæſt.i. Si autem habet cauſam,tamen non mouetur propter hoc, ſed ex odio,uel ira,intendens principaliter illius infamiam, & non iuſtitiam,non euadit peccatum mortale, cum agat cõtra charitatem proximi,& adſit animi malignitas.

4 Iniurias remittere, quo ad affectum animi, quilibet tenetur ſub præcepto, quia eſt præceptum Chriſti dicentis, dimitte, & dimittemini: & ſine tali remiſsione, proximus amari non poſſet, ſicut præcipitur in euangelio. Licet tamen aliquando uindicare iniuriam zelo iuſtitiæ, & non liuore uindictæ: ut pro emendatione peccatoris, uel ad cohibendum eum, uel pro pace aliorum, uel pro iuſtitiæ conſeruatione, uel pro honore Dei, uel alijs bonis reſpectibus. Tho. quæſt. unica, de uirtu. & ſecunda ſecundæ. quæſtio. xxv. infra uindicatio, per totum.

5 Quæ iniuriæ dicantur enormes: ſupra, enormis. §. tertio. An liceat pro iniuria repellenda ſe tueri, & iniuriantem per- 1
cutere incontinenti? Reſpondent doctores quòd ſic. Pan. in c. olim, de reſti. ſpoli. el. i. poſt Bar. quia ſi pro rebus poteſt percutere, à fortiori pro fama. Tamen ſi percuteret clericum occidendo, uel mutilando, licet non eſſet excommunicatus, efficeretur tamen irregularis, in cle. ſi furioſus, de homi. Intellige prædicta cum moderamine, ſupra, Homicidium §. v. infra, irregularitas. §. xliii. non tamen licet poſt percuſsionem repercutere, quia non eſſet defenſio, ſed uindicta, quæ reſeruatur iudici, ſecundum Inno. in. d. c. olim, niſi forte timeretur geminata percuſsio, ſecundum eundem Inno. licet quidam oppoſitum tenuerint.

6 Iniuriator tenetur ſatisfacere iniuriato de damno dato, ſiue in rebus, ſiue in fama: hoc enim eſt de lege naturæ, & ultra hoc, de iniuria tenetur ueniam petere, niſi eſſet prælatus, qui in corrigendo modum exceſsiſſet, uel niſi ex hoc maius malum timeretur tunc: aliter nolens hoc modo ſatisfacere, nō debet abſolui, quia eſt in mortali, & incontritus: niſi iniuriatus liberaliter iniuriæ actionem remittat quo ad conſcientiam, ut dicit Syl. uer. iniuria. §. v.

INIVSTITIA.

Iniuſtitia, quia quis opus iniuſtum committit, ex ſuo gene- 2
re eſt peccatum mortale, ſecundum Tho. ſecunda ſecundę. q. lix. ar. ul. in quacūque materia inueniatur, quia nocumentum proximo infert, quod eſt contra charitatem. Si autem per accidens committatur iniuſtitia, ut cum non intendit quis proximum offendere, nec ſcit ſe quenquam lædere, non eſt mortale, niſi nocumēti magnitudo, aut negligentia ſcien-

di, reducat actum ad ſuum genus: ut ſi quis ex loquacitate aliquem notabiliter infamet, etiam quòd talem infamiam non intenderet. Debebat enim aduertere quid poterat ſequi. Vel ſi quis proiecit ſaxum, quo ſolent tranſire homines, & interfecit aliquem: quia tenebatur cõſiderare caſum. Aliàs eſt peccatum ueniale, ut pro re parua, uel in primis motibus. Quando autem ignorantia poteſt excuſare, uide ſupra, ignorantia.§.v.viij. &. ix. Sicut omne opus uirtuoſum, poteſt dici actus iuſtitiæ, ita omnepeccatum, actus iniuſtitiæ, quia contra Deum eſt, cui ſecundum iuſtitiam obedire tenemur.

INOBEDIENTIA:

1 INobedientia, quà quis ſuo ſuperiori, in his, in quibus ſubiicitur non obedit, ſi hoc fiat ex intentione non obediendi, eſt peccatum mortale ex genere ſuo: quia iniuriam facit ſuperiori contemnens eius præceptum. Nam idem eſt contemnere præceptum, & nolle ex intentione obedire præcepto. Sic enim patet, quòd præcepto nõ uult ſubdi. Et quià paria ſunt nolle ex intentione obedire, & contemnere, & contemptus, ubique damnabilis cenſetur: ideo mortale peccatum eſt. Et hic intellige per præceptum, non tamen illud pręceptum formale obligans ad mortale, ut cum dicitur in uirtute ſpiritusſancti, &c. uel præcipiendo mandamus, & huiuſmodi, ſed omne mandatum quomodocunque obligans ſubditum ad obediendum, prout præceptum in moralibus diſtinguitur contra conſilium. Intellige etiam inobedientiam formaliter, ſcilicet ex intentione. Aliter ueniale eſt, ut pro re minima, uel ratione actus imperfecti. Si autem non obediat non ex intẽtione non obediendi, ſed ex negligentia, uel alia cauſa, tunc peccatum iudicandum eſt ſecundum materiam circa quam eſt. Nam ſi circa præcepta Dei, uel præcepta formalia ſuperiorum, peccatur mortaliter, niſi in potentia, uel cauſa ſufficiens excuſet, infra, Obedientia.§.xii. præceptum.§.iiii.

2 Non obedire legis præcepto, quando lex eſt iuſta, acceptata, & non abrogata per contrariam conſuetudinem, eſt peccatũ mortale, etiam quòd talis lex ſit pœnalis, continens tantum unum præceptum, ut dicendo, qui percuſſerit aliquem uulnere, ſoluat. x. aureos: niſi adſit ignorantia, non craſſa, & nõ affectata, quæ poſsit excuſare, uel niſi probabiliter crederet, quòd ſi adeſſet legislator, non uellet in tali caſu obligare, uel

niſi

niſi quando contrafaciens legi, non credit contrafacere intentioni ſtatuentis, etiam quòd ſecundum ueritatem contrafaceret: quod tamen exiſtimat non eſſe: & hæc determinatio eſt ſecundum mentem S. Tho. iiii ſen. d. xv. & ſecunda ſecundæ. q. cxlvii. ubi loquitur de ieiunio, & Pa. in rub. de obſer. ie. Et ſicut dictum eſt de præceptis ſtatutorum, ita dicẽdum eſt de præceptis prælatorum, quo ad culpam: quia obligant, ſiue ſint pœnalia, ſiue non: niſi quando lex uel præceptum declararet non obligare ad culpam, ſed tantum ad pœnam, ſicut fit in conſtitutionibus fratrum prædicatorum. infra lex. §. iiii. Diſtinctio quam ponit Henr. de gan. in. quo. de præceptis ſtatutorum eſt inutilis.

INQVIETVDO.

Inquietudo mentis, eſt filia auaritiæ. Nam ex hoc quòd quis ualde, uel ad aliquid afficitur, circa illud mentem occupatam tenet, uel circa negotia ſecularia ex affectu auaritiæ, uel circa uenerea, uel circa alia ſecundum diuerſum affectum hominum. Et communiter ueniale peccatum eſt, quãdo uerſatur circa materiam uenialiter malam. Si uero circa materiã malam mortaliter, ut eſſet fornicatio, uel huiuſmodi, & cum animo deliberato, tunc mortale eſſet peccatum, ſecundũ Cai. in ſumma, ibi. Si ob mẽtis inquietudinem quis omittat, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, ut confeſsionem, & ſimilia, talis inquietudo, mortalis eſt. 2

INQVISITIO.

1 Inquiſitio per quam iudicialiter proceditur ad inquirenda crimina, ſi ſit ſpecialis contra certam perſonam, ad pœnam imponendam, requirit clamoroſam infamiam pręcedentem, in. c. qualiter, & quando, el ſecundo, de accu. non autẽ quando eſt generaliſsima, uel generalis ſuper aliqua prouincia, uel loco: de accu. c. ſicut olim. Sed ſi fiat contra ſpecialem perſonam, aut fit contra prælatum ſecularem, & tunc non debet fieri, niſi tanta præcedat infamia, ut ſine ſcandalo, uel periculo diſsimulari non poſsit, ut in. d. c. qualiter, & quando, uel fit contra ſubditum ſecularem & tunc ſufficit præceſsio clamoroſæ infamiæ, etiam ſine ſcandalo, & periculo, ut in. d. c. qualiter, & quando. Aut fit contra regularem & tunc, aut agitur ad pœnitentiam, uel correctionem, & non eſt neceſſe ſeruare huc ordinem, ſed de facili procedi poteſt, ut in. c. repre- 2 3

henſibilis,de appel. Aut inquiritur contra prælatum regularem,& debet iſte ordo ſeruari,ſed nõ ad unguẽ,ſicut non ſeruatur in prælatis,qui remouentur ab adminiſtratione ſecundum uoluntatem abbatis: ut in.c.cum ad monaſterium, de ſta.regula. Quædam uero,fit inquiſitio non ad pœnam imponendam,ſed ex debito officii,ut puta, quòd quis non contrahat matrimonium,propter aliquod impedimentum, uel non promoueatur ad prælaturam,uel electus non confirmetur ſi reperiatur uitioſus,&c.& ſic non præexigitur talis infamia,ex quo fit ex debito officii.Ad hoc facit.c.poſtquam, cũ multis ſimilibus,de electio.Et quod dictum eſt infamiam debere præcedere,limitat Pa.quando fit inquiſitio per ordinarium de ſuo mero officio,tunc non eſt neceſſe recipi teſtes ſuper infamia,ſed ſatis eſt ſibi conſtare,ut in.d.c.qualiter, & quando,ubi tantum exigitur,ut ad aures ſuperioris peruenerit a uiris prouidis,& honeſtis.Secus in delegato, uel ordinario procedente ad inſtantiam partis. Pa.in.c. cum oporteat, de accu. &.c. delecti. De quibus pòſsit inquiſitio fieri, uide Sil.ibi.primo.q.ii.

2 Quilibet prælatus poteſt,& tenetur contra ſubditum inquirere,ne ſubditorum ſanguis de manibus eius exquiratur in die iudicii,de offi.ord.c.irrefragabili. Quomodo autem practice procedatur in inquiſitione.Vide Tab.ibi.§.i. &.ii. & Sil. uer.inquiſitio.i.q.v.& Arch.flo.iii.par.ti.ix.c.vii.viii.&.ix.

3 An inquiſitus de aliquo crimine,& cõfeſſus, poſsit de omnibus aliis inquiri,ſupra, Accuſatio.§.xxx. quia Cai. tenet contra Pe.de palu.

4 Inquiſitus,& confeſſus crimen,non debet interrogari ad hoc quòd ſit teſtis,quia cum ſit infamis iam, non poteſt facere ſufficiens inditium ſecũdum Bal.ſupra,inditium.§.vi. ſed interrogatur,ut per eius dictum ueritas ab aliis poſsit inueniri.

5 Inquiſitus poteſt recuſare iudicem ſi habet eum ſuſpectũ.c. cum ſpeciali,de appel.ut quia ex odio procedit, uel quia ex criminoſus,ar.c.iudicet.xiii.q.vii. Poteſt etiam negare infamiam præceſsiſſe, & conſequenter iudicem hoc primo cognoſcere oportebit.

6 Iudex non debet procedere contra perſonam ſingularem inquirendo,ſine inſtantia partis,ſecundum Pa.in.c. ad noſtrã, el.ii.de iureiur.ſed libello dato,& ſeruato ordine iuris,etiam

ſi factum ſit notorium,nec ualet citatio niſi parte petente,niſi ſit cauſa miſerabilium perſonarum, quæ ſe tueri non poſſunt,ut limitat Bar. ff.de dã.infe.l.iiii.§.hoc autem iudicium. Semper debet adeſſe accuſator,ſecundum Tho.ſecunda ſecũdæ.q.lxvii.ar.iii.& publica infamia,locum accuſatoris tenet, ſecundum Tho.ibi.ad.ii.& euidentia facti. In denuntiatione uero,quia non intenditur peccantis punitio,ſed emendatio, & non agitur contra reum, ſed pro eo, non eſt neceſſarius accuſator,ut dicit Tho.ubi ſupra,infra,iudex.§.iii. denuntiatio.§.ſecundo.

7 Iudex procedens ex mero officio, recipit iuramentum ab illis,contra quos fienda eſt inquiſitio,non autem quãdo procedit ad inſtantiam alterius,ne inſtruat aduerſarium, qui habet probare ea,quæ denuntiauit. Secundo non tenetur recipere probationem ſuper famam,ſatis eſt enim, quòd cõſtet, ut dictum eſt,ſecus ſi procedit ad inſtantiam partis, de accu. c.cum oporteat. Tertio, non admittit probationes contrarias ſuper bona fama,ſecus ſi ad inſtantiam partis: non enim ita præſumitur contra iudicem,ſicut contra partem, ut in.c. noſtra,de procu.& in.c.ad audientiam, de præſcri. Quarto, non fit litis conteſtatio,ſicut quando proceditur parte petente.c.cum dilectus,de pur.ca.Quinto,poſſunt recipi teſtes publicatis atteſtationibus,quia ceſſat timor ſubornationis: ſecus quando proceditur parte petente.Hæc Pa.in.d.c.qualiter, & quando,el.ii.in gl.i.

8 Quid ſi prælatus mandet ſub præcepto, excommunicatione, uel iuramento,ut quicunque ſcit aliquem, uel aliquos feciſſe tale maleficium teneatur hoc manifeſtare? Reſpondeo ſecundum Bar.in.l.in ciuilem.C.de fur.& Pa.in.c.qui cum fure, de fur. Sit prima cõcluſio. Si poteſt manifeſtare furtum ſine manifeſtatione furis,& ſine præiudicio proprio, quando mandatur in communi,in omni euentu tenetur ſciens reuelare, aliter peccat. Secunda concluſio,quando notorium eſt,talem feciſſe hoc maleficium, tenetur reuelare. Tertia concluſio, quando non eſt publicum,tamen poteſt probare per duos teſtes,ſine ipſo,tenetur reuelare,non tamen propriis expenſis,nec ei,qui paſſus eſt iniuriam,ſed iudici,ſecundum Hoſt. in.c.epiſcopus.xxxv.q.vi.uel illi,cui iudex præceperit reuelandum. Quarta concluſio. Si hoc non eſt notorium, nec poſ-

ſum probare per duos teſtes, nõ teneor, immo non poſſum reuelare tanquam iudici, per.c. plerunque.ii.q.vii. nec prælatus poteſt mihi præcipere, ut iſto modo reuelam. Facit cle. nõ ſentes, cum gl. de here. Quinta concluſio. Si omnino credo, quòd prælatus procedet non tanquam iudex, ſed ut pater ad emendationem delinquentis, & non ad pœnam, quidam dicunt, quòd tenetur dicere ſecrete, aliter non dicendo faceret contra charitatem, intellige quãdo omnino credit poſſe prodeſſe, non tamen incurreret excommunicationem latam nõ reuelando. Non enim ſcit hoc iuridice, ut excommunicatio intendebat, nec præceptum, uel iuramentum tranſgrederetur. Si autem quis habeat in confeſsione, nullo modo debet dicere per quodcunque præceptum. Si autem alio modo habet in ſecreto, uel ſub iuramento, non ſic tenetur celare, ſed poteſt reuelare inquantum iura ſinunt, quia ſic intelligitur tale iuramentum, ſupra, excommunicatio.§.xxxi. circa prin. denuntiatio.§.ii.

9 Sed quid ſi in excommunicatione dicatur, quòd manifeſtet, etiam ſi teneret ſub titulo recompenſationis, ſupra, excommunicatio.§.xxxii. Furtum.§.xv. Reſpondet Ang. uer. furtum.§.xli. quòd ſententia debet intelligi, quando non eſt certus, aliter ſi præciperet, ſententia contineret intollerabilem errorem, quia perinde eſſet, ac ſi præciperet dare ſuum proprium quòd non eſt intelligendum, ſed de eo quòd tenet ſine certitudine. Si enim ibi exprimit etiam, quòd iuſte detineat, tunc talis ſententia continet intollerabilem errorem. Si autem in ſententia contineatur etiam ſub titulo recompenſationis, tunc debent uerba ciuiliter intelligi, ideſt ſi iniuſte detinet, unde iuſte talis clauſula poteſt apponi, nec ſi continet errorem intollerabilem, & ſic communiter tranſeunt doc. & uidentur bene determinare.

10 Si delictum eſt manifeſtum, & delinquens occultus, & fulminatur ſententia excommunicationis contra eum, qui talequid fecit, niſi ſe manifeſtet, uel reſtituat, &c. quòd poteſt fieri, per.c. quidam.v.q.i. tunc delinquens non tenetur ſe manifeſtare, nec incurrit ſententiam, quando in hoc caſu ſecreto, non habet iudicem niſi Deum. Prælatus autem poteſt in genere præcipere, in ſpecie autem nullus tenetur, niſi adſint inditia. Aduerte tamen, quod & ſi non teneatur ſeipſum pro-

dere,tenetur tamen ſatisfacere ſi poteſt, aliter excommuhicatur,ſecundum Cai.ſecunda ſecundæ.q.lxix.ar.i. & præſertim quando ſub diſiunctione ponitur ſicut in.d.c.quidam. Si autem fieret talis excommunicatio per modum ſtatuti, quòd ſemper reſpectu futuri ſit,tunc ligaret occultum delinquentem,ut dicit gl.in cle.i.de here. Ex hoc habes, quòd quando prælatus præcipit ſuper occultis omnino, non tenetur quis reſpondere,quia in hoc non eſt ſuus iudex,ſupra,excommunicatio.§.xxxi Hæc à confeſſore bene ſunt pōderanda ne pro excommunicato habeat,qui non reuelauit,in caſu,quo non tenebatur reuelare.

11 Religioſi,& ſi non teneantur ſequi apices iuris in iudiciis, ſicut & in electionibus,ut patet per ſuas conſtitutiones, maximè in ordine prædicatorum,tenentur tamen ſeruare ea,quę ſunt de eſſentia iuris,ut quòd non procedant ſine accuſatore,uel infamia,& huiuſmodi,ac ſine teſtibus: hæc enim prætermitti non poſſunt,cum ſint de eſſentia iudicii,ſine quibus iudicium eſſet iniquum.uide Arch.flo.iii.par.ti.ix.c.xv.infra, iudex.§.xxviii. 1

12 Religioſus de crimine uehementer pręſumptus,& ueritatem nolens recognoſcere, poteſt poni ad quæſtiones, ideſt tormenta,quia quamuis ſecundum iura ciuilia liber homo ad torturam poni non debeat,ſed ſerui tantummodo,ut. ff. de quæſti.per totum,tamen quia faciēs peccatum eſt ſeruus peccati,ut dicitur Io.viii.ideo talis ut ſeruus,poni poteſt ad quęſtiones,ut.vi.q.i.c.illi.Et poteſt arreſtari,ſeu detineri,ut dicit Benedictus.xii.in ſtatuto ad minores,nullo tamen modo eſt a quæſtionibus inchoandum,de re.iur.c.cum in contemplatione,quia ſiue prælatus,ſiue alius de eius mandato,uim inferens clerico parato corrigi,& obedire uolenti, excommunicatus eſt,de ſen.exc.c.uniuerſitatis,& hoc tenent Hoſt. & Ar. & ſi ſtatim hoc fieret,nulla præſumptione præcedente, eſſet appellandi locus,per.c.non ſolent.ii.q.vi.Quęſtiones autem huiuſmodi circa clericos,debent eſſe moderatæ, propter periculum excommunicationis, & propter hoc, quòd iudicium peſsimum eſt,quod ex ſuſpitione,uel extorta confeſsione fit ut in.c.ſi ſacerdotibus.xv.q.vi.ff.de quæſt.l.ſeruus: quia aliqui contemnunt,aliqui potius mentiri uolunt,quàm pati. 2

13 Enormia crimina in religioſo dicuntur omnia mortalia,ar.

in.d.c.illi,& pro quolibet tali poteſt quilibet religioſus arcta ri ad cuſtodiam,ſi expedit correctioni,non autem ad pœnã, ſed pro his quæ exprimuntur in ſtatutis ſui ordinis, uel eis æquiparantur arbitrio diſcretorum. Non eſt tamen de facili clericus incarcerandus,quia excommunicatus eſt, qui iniurioſe clericum detinet,per.c.nuper,de ſen.ex. nec propter incarcerationem quis efficitur infamis,niſi quando iuſte carceri mancipatur.ſupra,infamia.§.ix.Nam de carcere,& cathenis quis quandoque ad dignitatem egreditur, ut de Ioſeph legimus Gen.xxxix.c.& de Petro,& Paulo,

INQVISITOR.

1 Inquiſitor hereticæ prauitatis debet attingere. xl. annum, in cle. dolentes, de here.& conſtituuntur inquiſitores per generales,& prouinciales,ac miniſtros or. prædicatorum, & minorum,ſecundum gl.ibi,quibus a ſede apoſtolica eſt commiſſum,& mortuo ſummo pontifice,a quo habent authoritatem,& a quo dicuntnr inſtituti,non expirat eorum authoritas.c.ne aliquid,de here.lib.vi.& ſunt delegati papæ,& non ordinarii,ut in.c.ut officii,de here.li.vi. Et poſſunt remoueri per eos,per quos inſtituuntur,ex priuilegio,& ex rationabili cauſa,& non libera:ut dicitur in directorio inquiſitorum, & in literis papæ,& ſunt perpetui,niſi inſtituantur ad beneplacitum ſedis,ut in.c.gratioſe, de reſcrip. & poſſunt inſtituere ſibi uicarios,unum uel plures,per.d.gl.& non eſt neceſſe dictos uicarios habere.xl.annos,ſed ſufficit quòd habeant.xxx. ut declarat Cle.vii.in breui directo magiſtro Paulo Buttigellæ,quod incipit,Cum ſicut:& quod uidi,& ſcripſi.

2 Inquiſitor non poteſt ſe intromittere de incantationibus, ſortilegiis,quæſtionibus,uſurarum,niſi inquantum ſapiunt manifeſte hereſim,ut in.c.accuſatus,de here.li.vi.& ibi.gl. Et hæc ſunt quæ ſapiunt manifeſte hereſim,uidelicet.Circa aras idolorum emittere nefarias præces,offerre ſacrificia, dæmones conſulere,& eorum reſponſa ſuſcipere.xxvi.q.ii.c.hi qui, uel aſſociant ſibi propter ſortes exercendas hereticos,uel prędicta faciunt cum corpore,uel ſanguine Chriſti, uel in ſortibus,ut poſsint habere reſponſa puerum rebaptizant, uel his ſimilia, ut ibi dicit gl. Item adorantes aliquam creaturam tanquam Deum, uel exhibentes reuerentiam dæmonibus, uel uocantes eos ſanctos,uel inuocantes eos ad aliquod eis

impoſsibile,ut ad futura contingentia ſciendum,uel abutentes aliquo ſacramento,& huiuſmodi,ſapiunt manifeſte hereſim.Et ſic intellige.d.gl.& qui diceret uſuram non eſſe peccatum,uel fornicationem,& huiuſmodi,de his poteſt inquiſitor uidere:immo ſibi mandatur,in cle.unica,de uſu. ut contra eos procedat.

3 Ad inquiſitores nõ pertinet cognoſcere an aliquid ſapiat manifeſte hereſim,quia iuriſditio eſt ſibi attributa conditione exiſtente,ut no.gl.in.d.c.accuſatus. Si tamẽ certum eſt, quòd ſapit hereſim,ſed dubitatur an ſit manifeſta, poteſt recipere probationes an ſit manifeſta,& ut intelligit glo. eſſę manifeſtam,ideſt notoriam,quòd celari nequit ulla tergiuerſatione, c.ex parte,de uerb.ſignifica.

4 Inquiſitores non poſſunt quomodolibet abuti portatione armorum,nec habere niſi officiales neceſſariosſin cle. dolentes,de here.nec de crimine hereſis procedere contra epiſcopos,niſi in literis eorum fiat mentio ſpecialis, quòd poſsint: in.c.inquiſitores,de here.in.vi.nec procedere prædicatorum inquiſitores,contra fratres minores,nec econtra, aliter ſunt excommunicati per extrauag.Pauli.ii.Excommunicatio.xcv. Nunc autẽ poſſunt procedere modo declarato per Cle.vi. in dictis literis,Cũ ſicut.Vbi ſic dicitur. Tibi,nec non oĩbus, & ſingulis aliis inquiſitoribus dictæ hereticæ prauitatis ex ordine fratrum prædicatorum maxime Lombardiæ, per uniuerſam Italiam conſtitutis,& deputatis,ac conſtituendis, & deputandis,eorumque uicariis in uirtute ſanctæ obedientię & in remiſsionem peccatorum ueſtrorum diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus omnibus, & ſingulis etiam carmellitarum, & aliorum ordinũ mendicãtium religioſis, uel non mendicantibus,de huiuſmodi peſte diffamatis,aut aliter ſuſpectis,pręcipueque tales errores in ſuis ſermonibus uerbis,ſeu prædicationibus diſſeminantibus, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita ſuper huiuſmodi, ac qualibet alia hereſi ſilentium imponatis, & poſtquam per uos, ſiue uicarios ueſtros,aut ueſtrum, uel eorundem uicariorum aliquos,ſiue aliquem pręſidentem monaſteriorum, conuentuum, & aliorum locorum ubi hereſis huiuſmodi uel errores diſſeminati forent, aut inhibi propinquorum præmoniti fuerint,niſi tales infra menſem a die admonitio-

ſcopus inquiſitori,ſed papa præcipit eis,in uirtute obedientiæ ne reuelent. Ceſſante tamen periculo, debent nomina publicari,ſcilicet accuſatoris,& teſtium. Et quando procedit per uiam inquiſitionis,excommunicati, particeps, uel ſocii criminis,admittuntur ad teſtimonium contra hereticos, receptatores, & huiuſmodi, ſi ex circunſtantiis uerum dicere præſumantur.c.in fide,in.vi.eo. Secus quando procederetur per uiam accuſationis,uel exceptionis, quia tales non admittuntur,ſecundum Io.an.ibi. Vnde melius eſt per inquiſitionem procedere ſi poteſt.

8 Religioſi etiam ſacerdotes,qui in ſeculo officium tabellionatus exercuerunt,poſſunt etiam exercere in officio inquiſitionis,per.c.ut officium,li.vi.eo. Et poteſt inquiſitor accipere duas perſonas loco unius notarij, quando non adeſt, ubi ſupra, qui ſubſcribant ſe, dicendo, Acceptauit nos pro ſufficientibus.

9 In facto hereſis poteſt iudex procedere ad inquiſitionem, etiam infamia non præcedente, ſed ſufficit quod habeat unum uel duos teſtes,uel aliquod inditium bene probatū, qnia ex ſuo mero officio procedit, & imponitur ſibi quod procedat per cle. multorum,de here. Et quia ſemper procedit contra crimina periculoſa de aliorum ſubuerſione, ideo non eſt neceſſe,quod præcedat infamia. In hoc enim fallit regula ſecundum doct.& Barba.conſi.lxxii.& etiam Feli. in.c.excommunicamus,li.i.ubi ait. Eo ipſo quòd quis diſcedit a communi conuerſatione fidelium,circa cultum diuinum, poteſt contra ipſum abſque alia infamia inquiri de hereſi, ut ſi circa diuina, ut audire miſſam, uel alia ſacramenta eſt ualde negligens. Inditium enim eſt hereſis occultæ.

10 Quando proceditur in generali inquiſitione, & ita quod nec explicite eſt nominata perſona, & fiunt aliquæ depoſitiones de aliqua perſona ſpeciali, & crimine ſpeciali, ut communiter in inquiſitione hereſis fit, neceſſe eſt ante ſententiam, uel torturam, uel ante omnem inquiſitionem ſpetialem, repetere eoſdem teſtes inquirendo ſpecialiter cōtra talem reum depoſitum,& de illo crimine ſpeciali,ſecundum Pa.in.c.ad petitionem, de accu. in primo no. Ang. de are. in trac.ſuo de maleficijs dicit, quod prudens iudex debet primo recipere teſtes ſuper delicto,& reo in ſpeciali. Se-

cundo citare reum,& examinare ipſum. Tertio ſi negat adducere teſtes coram eo. Sed hoc non eſt neceſſarium in inquiſitione hereſis, ut dictum eſt, immo conſuetudo eſt in oppoſitum,ut teſtes liberius deponant,& eſt in fauorem fidei hæc conſuetudo, ideo ſeruanda, ne alij retardentur a denuntiatione.

11 Statuta locorum,per quæ officium inquiſitionis directe,uel indirecte impediretur,uel quomodolibet retardaretur, ipſo iure non ualent,& rectores locorum illorum per cenſuram poſſunt cogi ut reuocent,uel moderentur,ne impediant dictam inquiſitionem.c.ſtatutum,de here.li.vi.

12 Inquiſitor poteſt uocare brachium ſeculare contra hereticos per cenſuram,in.d.c.ut officium,& ſtatutum de duabus dietis,in.c.nonnulli,de reſcri.non impedit inquiſitionis officium,in.d.c.ſtatutum. Poteſt etiam ſecundum Io. an.procedere contra hereticum in ſua diocęſi repertum,licet alibi cõmiſſerit crimen:& contra perſonas quaſcunque non ſolum de ſua diocęſi,ſed etiam alienigenas,& forenſes,ſi ibi delinquunt,etiam ſi eſſent exempti,ut ſunt religioſi: quia iſte reatus excludit omnem dignitatem,ut in.d.c.ut officium, &.c. ut commiſſi,eo.lib.vi.ubi habetur,quod etiam poſſunt procedere contra eos,qui receſſerunt de ſua prouincia,& poteſt trahere teſtes de una diocęſi ad aliam, per. d.c.ut officium, infra tamen terminos ſuæ iuriſditionis. Si tamen fratres aliqui eſſent priuilegiati, ut ſunt prædicatores & minores per priuilegium Sixti.iiii. & forte aliqui alij, non poſſet contra eos procedere,ſed ipſi a ſuis prælatis eſſent corrigendi.

13 Praticam quam tenere debet inquiſitor,cum primum ad locum ſuæ inquiſitionis uenerit,uel in citando reos, uel recipiendo depoſitiones, accuſationes, formando proceſſus, etc. uide ample in directorio Inquiſitionis, & in Summa Tab. ibi. a .§. xx. uſque ad .xxvii. incluſiue, quæ omnia breuitatis cauſa prætermitto, quia huiuſmodi ad confeſſorem non ſpectant.

14 Inquiſitor ex ſuo officio poteſt procedere contra ſuſpectos de hereſi,contra credentes,receptatore,defenſores,fautores, eorum,impediẽtes officium ſuum directe,uel indirecte, uel retardantes,per.d.c.ut officium, & .c.excommuuicamus, de hereti.& per literas Alexan.ii.& Vrbani.iiii.quæ incipiũt,Præ

cunctis, contra blaſphemantes, quando ſic blaſphemando dicunt aliquod hereticum, ut deum partialem, impotẽtem, & huiuſmodi, & ſi in talibus uolũt perſeuerare pertinaciter, ſunt ſeculari curiæ tradendi tanquam impœnitentes. Si autem hoc mente non tenent, ſed ſæpe prorumpunt in huiuſmodi uerba, ſunt iudicandi ut uehementer ſuſpecti. De his diffuſſe habetur in dicto directorio. Poteſt etiam procedere contra Chriſtianos tranſeuntes ad iudæos, uel ſaracenos, cõtra infideles, qui Baptizati retrocedunt, & cõtra eorum fautores etc. ſiue ſint Chriſtiani, ſiue non, ut in.c.contra Chriſtianos, de here.li.vi.& per extraua. Nicolai.iiii. quæ incipit, Turbato corde, & Tho.ſecunda ſecundæ. q.x.ar.viii.

15 Si iudæi, uel infideles delinquant circa contemptum fidei noſtræ, uel impediant inquiſitionis officium, aut committant aliquid in contumeliam, uel contemptum ſaluatoris, ut uituperando eccleſias, altaria, paramenta, ſacramenta, & huiuſmodi, per inquiſitorem poſſunt puniri, ſecundum Io. de cal.in quodam conſilio ad inquiſitores, quia ipſi inquiſitori commiſſa eſt defenſio fidei, ut in.d.c.ut officium. Præterea ſi non poſſent ſequeretur quod infideles eſſent melioris cõditionis quâm Chriſtiani, quod dicendum non eſt. Idem tenet Direc.ii.parte.c.xlvi.& licet ipſi non poſsint dici heretici, tamen quia peccant in materia inquiſitori ſubiecta, propter hoc contra eos procedere poteſt inquiſitor. De hoc extant literæ cle.iiii.Greg.x.& ſic fuit concluſum Bononiæ per doc. Ad hoc Pa.in.c.poſtulaſti, de iudæ. Nam iudeus ratione delicti, poteſt fieri de foro eccleſiæ, in.d.c.paſtoralis.

16 Inquiſitor poteſt compellere teſtes ad iurandum de ueritate dicenda eidem in cauſa fidei, & eos pluries examinare, in.d. c.ut officium, & poteſt in fauorem fidei admittere excommunicatos, participes, ſocios criminis, periuros, infames, criminoſos, ſeruos contra dominos, hereticum contra hereticum, credentes, fautores, receptatores eorum, uxorem, filios, familiares, de here.c.in fidei, li.vi. non autem capitales inimicos, ar.in.c.accuſatus.§. licet eo.in.vi.& prædictos non admittit pro, ſed contra, in.d.c.filij, eo.li.vi.ar.in.d.c.in fidei, & in gl.quia tales nõ admittit, niſi ut in iure exprimitur.

17 Inquiſitor poteſt torquere, uel aliter punire teſtes, quos manifeſte deprehendit in cauſa fidei eſſe falſos, & eum qui con-

tra inſontem falſo, & ſcienter, medio iuramento impoſuit crimen hereſis, quia hoc eſt de iure communi, licet nihil de hoc habeatur in priuilegiis inquiſitorum, uel in canone de hereticis, hoc tamen fieri poteſt, ut declarat Pau. de liaſa. in cle.i.de here. ſuper uer. Aut tormentis exponere etc.

18 Quamuis inquiſitor poſſit aliquem de iuris ſubtilitate dānare per duos teſtes non ſingulares, ſecundum quod dicitur in Direc.ili.parte.q.lxxi. non tamen debet facere de æquitate, quia in criminalibus probationes debent eſſe luce clariores. C. de proba.l.ult.

19 Inquiſitor ſecundum declarationem Io. an. in cle. ſæpe contingit, de uer.ſig. poteſt procedere ſine libello, ſine conteſtatione litis, tempore feriarum inductarum in fauorem hominum, amputando dilationes, abbreuiando lites, repellendo fruſtratorias exceptiones, refrenando appellationes, iurgia partium, multitudinem teſtium, dando ſimul terminum ad ponendum, & articulandum, primo & ſecundo, ad producendum omnia acta, & munimenta cauſæ, interrogando partes ubi ſuadet æquitas, non citando peremptorie ad ſententiam, quam profert ſtans, uel ſedens, & non facta concluſione. Citare tamen tenetur, & recipere petitionē in ſcriptis, uel uerbo tenus tunc ſcribendam in actis, & ſic in proceſſu de ſubſtantialibus dimitti non debet aliquid, ſed ſummarie ideſt breuiter fieri. Aliæ autem ſolennitates omitti poſſunt dummodo iura alterius non lędantur contra naturalē æquitatem. Vnde ius commune ſeruandum eſt, ad quod omnes tenētur, de conſti.c.i.& hoc eſt procedere ſum marie, ſimpliciter, de plano, ſine ſtrepitu, etc.

20 Inquiſitor cum diocęſano poſſunt interpretari ſtatuta ædita contra hereticos, ut patet in literis Inno. iiii. immo ſolus inquiſitor, ut in literis Alex. iiii. quæ incipiunt, Præcunctis. Poteſt abſoluere hereticos ab excommunicatione, ut in.d.c. ut officium, non tamen reperitur quod poſſit diſpenſare ſuper irregularitate ſi incurriſſent, quo ad ſacros ordines, glo. fi.in.c.nos conſuetudinem.d.xii. Poteſt diſpenſare cum pœnitentibus traditis carceri perpetuo, & in aliis pœnitentiis iniunctis, ut in.c.ut commiſſi, de here.li.vi. poteſt procedere contra tales pœnitentiatos ſi non adimplent, ſi fugiunt e carcere, tanquam contra impœnitentes, de here.c.excommuni-

camus, el. ii. Poteſt dare pœnitentias pecuniarias, pro ſuſtentatione officii ſui, ut patet per direc. & Io. de cal. Poteſt dare indulgentias plures, ut patet ex priuilegiis Pontificũ, & ipſe habet plenariam indulgentiam, ut patet ex literis Inno. iiii. & etiam ſi in dicto officio moritur. Alia quæ poteſt inquiſitor, uide in direc. Hæc enim pauca poſui quaſi quoddam ſummarium. Qui plura uoluerit ſcire, directorium uideat inquiſitorum.

INSENSIBILITAS.

INſenſibilitas ſecundum Cai. ſupra, peccatum eſt, quod committitur quando ſine rationabili cauſa, quis intantum abhorret, & fugit delectationes ſenſibiles, quod propter hoc non uult comedere, non uult ſe ueſtire ut decet, ſubtrahit debitum coniugale uxori, & alia neceſſaria ad propriam uitam, uel debita proximo negligit: & tunc eſt mortale peccatum, quãuis in paucis hoc peccatum reperiatur. Qui uero ſecundum uirtutem temperantiæ ab huiuſmodi abſtinent, inſenſibiles non dicuntur. Tho. ſecunda ſecundæ q. cxlii.

INSTIRPES.

INſtirpes, uel in capita ſuccedere quod ſit, uide auten. de here. ab inteſt. col. ix. Hæc enim parũ confeſſori proſunt.

INTENTIO.

INtentio bona non ſufficit ad bon opus ut cũ quis furatur
1 ut det pauperibus, quia intentio bona eſt, opus autẽ malũ Tho. ii. ſen. d. xxxviii. a. v. Sed bona uoluntas ſufficit ad bonum opus, quia bona uoluntas habet intentionem, & bonũ obiectum, ſed tamen uoluntas ſine opere, quando adeſt facultas operandi, non ſufficit ad meritum, nec uere eſt uolũtas, ſed ueleitas. Si non adſit facultas, ſufficit ad meritum eſſentiale, quod totum a uoluntate informata charitate eſt, non autem ad præmium accidentale, ſecundum Tho. prima ſecundæ. q. xx. a. v. & ii. ſen. d. xxxx. a. iii. Mala autem uolũtas, & intentio, ſufficit ad malum, etiam ſine opere.

2 Effectus ſequens actum uoluntatis ſi eſt intentus, addit ad bonitatem, uel malitiam eius, ut ebrietas ſequens potationẽ uini, ſi autem non eſt intentus, nec præcogitatus, ſi ſequitur de neceſſitate naturæ, aut in pluribus, etiam addit, ſi autem ut in paucioribus, & per accidens, non addit. Non enim datur iudicium de re aliqua, ſecundum illud quod eſt per ac-

cidens. Tho. prima ſecũdæ. q. xx. a. v. ſed ſecundũ illud quod eſt per ſe, uel ut in pluribus, quia quaſi determinata ſunt.

3 Tribus modis opera humana poſſunt cum intentione applicari alteri, uel quando duo ſunt in charitate, unus pro alio opera ſua: quia ſic ſe habent ſicut membra unius corporis, quorum unum pro alio ſatiſfacit, uel quando prælatus etiã non exiſtens in charitate applicat opera bona ſuorum ſubditorum exiſtentium in gratia, aliis in gratia exiſtentibus, uel per modum indulgentiæ, ut ſupra, indulgentia. §. ix.

4 Omnis operatio procedens ab intentione humana deliberata, ſi eſt ordinata, & facta ab exiſtenti in gratia, eſt meritoria, alias non eſt meritoria licet ſit bona: ex Tho. prima ſecũdæ. q. xviii. a. viii. ut ſunt opera uirtutum moralium, & huiuſmodi. Eſt tamen aliqua operatio, quæ non ſemper eſt meritoria, uel demeritoria, ut morale opus factum ab eo, qui ſine gratia eſt, eſt enim bonum, ſed non meritorium.

INTERDICTVM.

1 INterdictum eſt cenſura eccleſiaſtica. c. quæreti, de uer. ſig. & non debet inferri niſi monitione præmiſſa. c. reprehenſibili de appel. Debet tamen in ſcriptis fieri cum expreſsione cauſæ rationabilis. c. medicinalis, eo. li. vi. Non ſuſpenditur per ſequentem appellationem. c. ad hæc, de appel. Cauſat etiam irregularitatem per celebrationem, ſicut excommunicatio. c. is cui, de ſen. exc. li. vi. Huius quoque abſolutio fit mediante iuramento de parendo, etc. c. uenerabili, de ſen. ex. Ligat etiam iniuſtum, dummodo non ſit nullum. xi. q. iii. c. ſententia. Impedit inſuper electionem actiue, & paſsiue. c. cum dilectus, de conſue. Debet a ſuperioribus etiam obſeruari. c. cũ ab eccleſiarum, de offi. or. Durante ſententia interdicti, nullus poteſt teſtari. c. apoſtolicæ, de exce. Quando ſuperior uult relaxare ſententiam interdicti, debet uocare partes, de appel. li. vi. c. Romanæ. §. Debet autem. etiam ſi uult pronunciare eſſe nullam. Omnis interdictus, eſt ſuſpenſus, & non econtra, ſecundum Ioan. de cal. in trac. de interdicto, & cum interdicto extra diuina poteſt participari, niſi participatio eſſet ſimpliciter interdicta. c. epiſcoporum, de priui. lib. vi. Itẽ interdictum poteſt ferri in perſonam, & locum. c. fi. de ſen. exc. li. vi quod epiſcopus non incurrit, niſi ſpecifice exprimatur. c. quia periculoſum, de ſen. excõ. lib. vi. & ſi eſt generale,

non poteſt ad cautelam relaxari.c.præſenti,de ſen.excõ.l.vi. ſecus de excommunicatione, & ſuſpenſione.c. præterea, el. ii.de appella.

3 Epiſcopus poteſt interdictum ſuum ſuſpendere,ſicut & tollere,ut dicit Pa.in.c.ad hæc.de appel.& appellatio facta poſt talem ſuſpenſionem tenet,ar.c.præterea, de appel. quamuis Io.de lig.uideatur oppoſitum tenere, tamen dicimus quod iſta ſuſpenſio intelligitur remotio interdicti cum conditione, & ſic bene poteſt fieri, ſicut & de excommunicatione, c.eos,de ſen.ex.li.vi.Item ſi feratur interdictum ad tempus, utputa donec ſatiſfecerit,facta ſatiſfactione ceſſat interdictũ ſine alia abſolutione,quod nõ eſt in excommunicatione ſecundum Pa.in.c.non eſt nobis,de ſpon.& Inno.cum bonæ, de eta.& qual.Eſt etiam tex.cum glo.in cle.i.de deci.

4 Interdictum eccleſiaſticum de quo nunc eſt ſermo,eſt quædam prohibitio quãdo in aliqua terra,uel eccleſia,uel perſonis,interdicitur adminiſtratio ſacramentorum, uel diuinorum officiorum celebratio,ſeu executio aliquorum ſpiritualium,ſecundum Inno.ita quod interdicere aliquem locum nihil aliud eſt ſecundum eundem, quam interdicere homines habitantes ibi,a certis ſacramentis ibi accipiendis, & a ſepultura,& quod clerici ibi publice celerare, & ſacramenta conferre nõ poſſint,in.d.c.non nobis,& quando prohibentur omnia ſpiritualia, tunc dicitur ſtrictum, quando uero quædam tantum,dicitur largũ,de quibus infra dicemus.

5 Interdictum eſt triplex,ut colligitur ex doc.uidelicet,locale, perſonale,& locale,& perſonale ſimul,ut in.c.ſi ſententia, de ſen.ex.lib.vj.ut quando interdicitur ciuitas,prouincia,& huiuſmodi,dicitur locale.Perſonale uero quando populus, clerus,collegium,& huiuſmodi interdicitur.Aliquando eſt locale,& perſonale ſimul,ut quando & locus,& perſonæ ſunt interdictæ.Et quodlibet iſtorum eſt duplex, uidelicet,generale,& particulare,ut diſtinguit Piſ.& bene. Generale quando interdicitur prouincia,tota ciuitas,uel huiuſmodi:Particulare uero,quando interdicitur,de multis eccleſiis una,uel paucæ,uel aliquæ,c.cum in partibus,de uer.ſig.& ibi Pa.Et nota quòd generale interdictum,non poteſt pro debito pecuniario poni,per conſtitutionem Boniſa.ſine ſpeciali licentia Papæ,infra,§.xxvij.Similiter interdictum perſonale eſt duplex,

ſcilicet generale,quādo interdicitur populus,collegium , uel huiuſmodi,& tunc omnes ſunt interdicti de populo,uel col legio.c.ſi ſententia,de ſen.ex.libr.vj.aliud eſt particulare,quā do interdicitur perſona ſingularis nominatim,uel per circū-locutionem,quæ tenet uim propriis nominis,de appel.c.præ terea,el.ij.uel ſi in uno delicto plures nominentur,ut dicendo omnes qui tale delictum fecerunt,uel facient:& tales per ſone interdictæ,ſiue generaliter,ſiue particulariter, quocunque uadunt ſemper ſunt interdictæ,quam diu durat interdi ctum,uel abſoluantur,nec poſſunt audire diuina,etiam ſecū dum moderationem.c.alma,de ſen.ex.lib.vj. quia illud.c.loquitur de generali interdicto loci,& qui ſunt nominatim in terdicti,ut dictum eſt,ſunt uitandi in diuinis, ſicut excommunicati,c.epiſcoporum,de priui.lib.vj.non autem extra diuina,ut dictum eſt ſupra.§.ij.ut in menſa,communi locutio ne , & ſimilibus.

6 Quia Papa poteſt interdicere ſimpliciter, & ſecundum quid, ſecundum quòd ſibi placet,ideo in interdicto Papæ conſide randa ſunt uerba quomodo ſonant , ſi admittit batiſmum paruulorū,interdicit adultorū,ſi admittit pœnitentiā morientium,Interdicit ſanorū,poteſt enim omnia interdicere præter baptiſmū paruulorū,& pœnitentiā morientiū , & præter illa,ſine qubus iſta duo nō poſſent bene fieri,ut eſt uiaticū, & miſſa ſemel in hebdomoda,ſecundūantiqua iura, ut in.d. c.non eſt nobis,& c.quòd inte,de pœ.& re.credo tamen Papam poſſe omnia nō neceſſaria,ſi uult, ex cauſa interdicere, quæ ſunt de iure poſitiuo,nō ſic autem alij prçlati,quia con tra ius commune nō poſſunt,ſecūdum Pa.in c.paſtoralis: de app. etiam ſi eſſet delegatus a latere,per glo.in.c.fi.de here.l. vi.& Pa. in.d.c.ad hæc,de app.Vnde in interdicto Papæ,eius

7 uerba bene ſunt conſideranda.

Ad obſeruationem interdicti tenetur quis,qnando publice promulgatum eſt.c.quòd dicitis.xvi.d.Et ſufficit quod quis ſciat uicinos,& maxime metropolitanam eccleſiam ſeruare, & recepiſſe ſententiam.c.i.de poſtu.præla.Et omnes religioſi tam exempti,quam non exempti,quando ſciunt matricē eccleſiam ſeruare,tenetur & ipſi ſeruare, ut dictum eſt ſupra,

8 Excommunicatio.lii.niſi ſuper hoc habeāt priuilegium.

Per extrauagantem Martini.v.quæ incipit. Inſuper ad euitāda,non

da, non tenetur quis ſeruare interdictum eccleſiaſticum a iure,uel ab homine generaliter promulgatum, niſi talis ſententia fuerit contra perſonam,collegium,uniuerſitatem , eccleſiam,communitatem,uel locum certum a iudice promulgata,uel denuntiata ſpecialiter,& expreſſe, infra.§.xxxix.Immo dicit Sil.ibi, interdictum.ii.§.i. ſe non credere interdicti ſententiam ligare,in qua non ligaret excommunicatio.

9 Aliquando ad unum interdictum ſequitur aliud, aliquando non.Nam clero interdicto,non intelligitur interdictus populus,nec econtra,niſi aliud in ſententia exprimatur : & nomine cleri in materia fauorabili ueniunt religioſi,religioſæ,cōuerſi,& conuerſæ:non autem in materia odioſa:ar. in glo.c. iii.de ſup.negli.præla.Interdicta ciuitate propter delictu domini,ciues non ſunt interdicti,ideo extra ipſam poſſunt audire diuina.d.c.alma. Si autem populus eſt interdictus, omnes ſubeuntes onera,& honores populi,ſiue ſint comites, ſiue marchiones,uel barones,ſunt interdicti , cum de populo cenſeantur:ſecus ſi tales ſint ſui iuris,uel ex conſuetudine,uel ex priuilegio imperiali,ita quòd in nullo participat cum corpore uniuerſitatis,ſecundum Io.cal. Interdicto populo , ſingulæ perſonæ ſunt interdictæ, quæ ſunt de populo,in.d.c.ſi ſententia,tam in tex. quàm in gl.cum perſonis habitantibus ſuburbia,& continentias circa ciuitatem,uel uillam, de quibus expreſſe non apparet,quòd pertineant ad aliam uniuerſitatem.Et quia ſicut una perſona interdicta alia non intelligitur interdicta,ita & de uniuerſitate ſecundum Io.cal. Et nomine ſuburbiorum intelligimus burgos ducentes recte ad ciuitates,uel terras,continentia autem ſunt domus circa ciuitatem,quæ ſi taliter diſtent,quòd commode populus ab his ad ciuitatem ad audiendum diuina accedere non poſsit , ut per unum miliare,non dicuntur pertinere ad uniuerſitatem ciuitatis,aliter ſic,ſecundum Ar.flo.ſed melius dicitur, quòd hoc relinquitur iudicis arbitrio , ſecundum gl.in.c.ſi ciuitas, de ſen.exco.lib.vi.qui arbitrabitur tantum debere extendi, quantum ratio exigit,ne.ſ.cenſura eccleſiæ uilipendatur.

10 Interdicto clero non uidentur interdicti religioſi , quia hæc eſt materia odioſa.Et interdicto clero alicuius eccleſiæ, non eſt interdicta eccleſia,ideo alii clerici licite celebrant in ea: in d.c.ſi ſententia.Verum interdicta eccleſia , erit interdicta ca-

MM

pella,ſeu cimiterium,quæ ſe contingunt.c.ſi ciuitas, de ſen. excom.lib.vi. non autem ſi non ſunt contigua,ſicut polluta eccleſia,intelligitur cimiterium contiguum pollutum, & nõ econtra:nec uno cimiterio polluto,aliud cohærens muro mediante erit pollutum.c.i.de conſe.alt.uel ecc.lib.vi.ex quo ſequitur quòd interdicta eccleſia,uel cimiterio,alia eccleſia cohærens interdictæ,uel cimiterium mediante muro alio interdicto cohærens,non intelligantur interdicta.De hoc uide Pe.de palu.iiii.ſen.d.xviii.ſupra,cimiterium.§.ii.&.v. Contigua autem ſecundum Philoſophum ſunt, quorum ultima ſunt ſimul.

11 Interdicta familia alicuius, intelligitur etiam interdictus clericus,qui de eius familia eſt,ſecundum Inno. quia in hoc nõ uidentur diſtingui.Eodem modo interdictis oibus doctoribus ciuitatis,clerici,qui ſunt doctores uidẽtur interdici,niſi aliter appareat de intentione interdicentis. Hoc tamen non placet Sil.qui adducit glo.in.d.c.ſi ſententiam,ſed hæc glo.ſecundum Tab.non dicit hoc.

12 Non interdicti,ſi ueniant ad locum interdictum, non poterunt ibi celebrare,neque audire diuina,quia terra interdicta, omnibus eſt interdicta.

13 Interdicto populo,uniuerſitate, collegio, uel communitate alicuius loci,non intelligitur propter hoc locus interdictus, ſecundum Io.an.in.d.c.ſi ſententia,igitur poterit ibi celebrari excluſis interdictis:quia hoc non eſt prohibitum.Dicit tamen Io.cal.quòd eſſet conſulendum,ut non celebraretur ibi, quia interdicti audirent uoces celebrantium alta uoce, & campanas,& ſic uillipenderetur cenſura eccleſiæ, & hæc moderatio uidetur ſatis rationabilis,propter multa ſcandala uitanda,quæ oriri poſſent.

14 Quicunque eſt ſpecialiter interdictus, uel de populo interdicto, taliter quòd dedit cauſam interdicto, quocunque ſe transferat ſemper remanet interdictus, donec tollatur interdictum,in.d.c.alma.§.illis.Si uero non fuit in culpa, & penitus deſinit eſſe de populo interdicto,ſecundum Cal. non eſt amplius interdictus:quia interdicti cauſa in eo ceſſat. Aſten. uero dicit,quòd talis indiget abſolutione, cum uere fuerit interdictus,& non ceſſat totaliter cauſa, cum populus remaneat interdictus,quod fuit cauſa illius interdicti.

15 Exiſtens in uniuerſitate,uel populo non interdicto, ſi efficitur de alia uniuerſitate,uel populo interdicto,efficitur interdictus ſicut alii,quia fit membrum illius communitatis,ideo debet eodem iure cenſeri,per.c.i.d.xii.nec obſtat,quòd quando lata fuit ſententia non erat de illo populo,quia nouis perſonis ſuperuenientibus non mutatur populus.c.denique.vii.q.i.Si quis perpetuo banniatur de aliquo populo interdicto, non eſt amplius interdictus,niſi ſit ſpecialiter interdictus,uel cauſam dederit interdicto. Secus ſi ad tempus banniatur ſecundum Io.cal.quia non totaliter ceſſat eſſe de populo interdicto.Eodem modo dic de tali ingreſſo religionē, quia poſt profeſsionem non eſt interdictus. Ante profeſsionem talis non debet ordinari:ſi tamen ordinetur,tenet: arg. in.c.religioſo,de ſenten.excom.lib.vi.

16 Abſentes de populo tempore ſententiæ, & non conſentientes,immo contradicentes culpa, propter quam latum eſt interdictum,ſecundum Io.an.in.d.c. ſi ſententia. & Io. cal. inuoluuntur interdicto,quia pœna interdicti puniũtur etiam non peccantes,d.c.non eſt,licet quo ad Deum ſit inſontes.

17 Habitantes in populo interdicto,qui tamen non ſunt de illo populo,non cenſentur interdicti,in.d.c.ſi ſententia. Pueri qui doli non ſunt capaces non ſunt interdicti, ſecus ſi ſunt doli capaces,& mulieres ſimiliter ſunt interdictæ;quia & ipſæ ſunt de populo,ſicut uiri.Pueri tamen nō capaces doli, quãuis nunquam intelligantur interdicti,tamen in terra interdicta non poſſunt diuina audire,quia non eſt eis hoc iure conceſſum,ſicut alii non interdicti audire ibi diuina nō poſſunt.

18 Quando interdicitur terra alicuius principis , intelligitur de ea,quæ eſt uel ſimpliciter ſua,uel quo ad dominium iuriſditionale,uel abſolute propria:uel de ea,quam tenet ab alio in feudum,uel in emphiteoſim,quia in illis caſibus ſpectat ad eum utile dominium,& de terra,quæ pertinet ad eum ratione dotis uxoris,quia maritus conſtante matrimonio eſt dominus dotis uxoris:& de terra ſibi pignorata , ſi interdicatur terra quam tenet. Secus ſi tantum interdicatur terra ſua , ſecundum Ioan.an.Et ſi talis dominus habet terras in diuerſis prouinciis,uel locis,& eas habet diuiſas , ſunt interdictæ ,ſecus quando habet pro indiuiſo,ne innocens puniatur. ar. in c.ſi.i.q.iiii.ſi uero talis acquirat terram de nouo non erit in-

terdicta, niſi in ſententia dicatur tam de ea, quā habet, quàm de ea, quæ habiturus eſt. Verum etiam ſi uendit, uel perdit terram interdictam, remanet adhuc interdicta, cū hoc onus tranſeat cum re ipſa. c. paſtoralis, de deci. Hæc omnia Io. cal. Similiter dicendum de illa terra, in qua tantum habet uſu fructum, quòd ſit interdicta, quia uſufructus in multis caſibus eſt pars dominii. l. iiii. ff. de uſufruc. & ſecundum Io. cal. ſecus eſt, quando ſolum habet proprietatem, ne acceſſorium trahat principale, quod eſſet contra naturam eius: inſti. de re. diui. §. quod ſi partem.

19 Interdicto loco ſub appellatione regni, urbis, caſtri, & huiuſmodi, ſuburbia, & continentiæ illius loci ſunt interdicta, ut ſupra. §. ix. dictum eſt, & in. c. ſi ciuitas. de ſen. excom. lib. vi. etiam quòd ipſi dicti burgi, & continentiæ, non eſſent in aliquo ſubiecti dicto loco interdicto ſi proferens interdictum habebat iuriſditionem ſpecialem ſuper dicta ſuburbia, & cō tinentias. Si autem non habebat etiam intelligi uidentur interdicta, non ab homine, ſed a iure, per. c. nuper, de ſen. excō. Et ratio eſt, quia ſi in illis locis propinquis celebraretur, omnes poſſent ire, & audire diuina, & ſic ſententia eccleſiaſtica uilleſceret. huic uidetur aſſentire Pe. de pal. iiii. ſen. d. xviii. ar. i. caſu. iii. ubi bonam adducit rationem.

20 Quando aliqua perſona ſingularis ſimpliciter interdicitur a diuinis, nullum actum exercere poteſt. Si uero interdicatur ab aliquo actu reſpiciente diuina, actum expreſſum exercere non poteſt, neque omnem alium in eo incluſum, uel quemlibet actum ſine quo actus interdictus exerceri non poteſt, per. c. ſollicitudinem, de appel. Vnde interdictus a ſacerdotali miniſterio, pontificale non poteſt exercere, quia ſine ſacerdotali non exercetur. c. ex literis, de exceſ. præla. ſed interdicto pontificali actu, poteſt quis celebrare ſine pontificalibus: & interdictus a ſacerdotali actu, poteſt cantare euāgelium. c. ſignificauit, de corpo. uitia. Et per hanc regulam ſolues caſus multos. Et ſi ſacerdos cui interdicta ſunt ſacerdotalia, conficiat corpus Chriſti, fit irregularis. c. i. de cle. exc. mi. infra, Suſpenſio. §. decimo.

21 Interdictum aliquando emanat a iure, aliquando ab homine. A iure autem emanat primo, cōtra collegium, uel uniuerſitatem ciuitatis, uel loci, cogentis eccleſias, uel eccleſiaſticas

perſonas ſoluere guidagia,uel pedagia,uel ab eiſdem extorquent pro propriis rebus,quas non negotiationis cauſa ducunt,in.vi.de cen.c.quanquam,qui etiam ſunt excommunicati,ſupra,excommunicatio.xi.Secundo cõtra uniuerſitatem locantem domos uſurariis ad exercendum fœnus. uide in.c.i.de uſu.lib.vi.& quando contra eos lata eſt excommunicatio,ſupra,excommunicatio.lxxx. Tertio,contra uniuerſitatẽ, quæ repreſalias concedit contra perſonas eccleſiaſticas,in.vi. de iniu.& dã.c.ſi pignoratur:& eſt lata excommunicatio,ſupra,excommunicatio.xxxii.Quarto,contra nõ ſeruantes ſeruanda in electione Ro.ponti. & eſt lata excommunicatio in vi.de elec.ubi periculum,ſupra,excommunicatio.lxxxi.Quinto,contra quancunque ciuitatem præter urbem, quæ conſentit dando auxilium,conſilium,fauorem occidẽtibus,uel percutientibus cardinalem,uel infra menſem,non punientẽ huiuſmodi enormitatem cum facultas affuerit:& eſt lata excommunicatio.c.felicis, de pœ.in.vi. ſupra, excommunicatio.ii. Sexto,contra ciuitatem,quæ proprium epiſcopum percuſſerit iniurioſe,uel temere,uel cœperit,uel bannierit, uel conſilium,auxilium,& huiuſmodi dederit,uel hoc facientes ſcienter defenſauerit,in cle.de pœ.c.ſi quis ſuadente.Caſus autẽ.c. clericis,de immu.ecc.lib.vi.per cle.quoniam,eo.ti. eſt reuocatus. Septimo,contra clericos,uel religioſos inducentes aliquẽ ad uouendum,uel promittendum de ſepultura, ſi in eorum eccleſia,eum poſtmodum ſepeliant,& infra decem dies,eccleſiæ in qua debebat ſepeliri,non reſtituunt omnia, etiam nõ petita:& cadauer ſi petatur,ipſo facto,eorum eccleſiæ, & cimiteria ſunt interdicta, quouſque ſatisfecerint.c.animarum, de ſepul.in.vi.Octauo,contra regnum,uel alium locum,quãdo dominus eius impedit ne legatus,uel nuntius papæ poſſit exequi officium ſuum in extrauaganti ſuper gentes,de of. leg.lib.vi.& etiam eſt lata excommunicatio in extrauaganti Io.xi.ſupra,Excommunicatio.lxxii.No.quòd in omnibus ſupradictis caſibus,licet terra,ciuitas, uel eccleſia ſit ipſo iure interdicta,tamen nullus tenetur ſeruare tale interdictum ante denuntiationem per iudicem fiendam, & celebrans ante, non incidit in irregularitatem, per conſtitutionem concilii Conſtantien.ſeu declarationem,de qua infra.§.trigeſimonono.No.quòd celebrans in prædictis caſibus non ſtatim eſt

irregularis,ut dicit Cal.quia in iure non exprimitur.

22 Specialiter autem quandoque locus interdicitur a iure. Primo,quādo eccleſia eſt polluta per iniurioſum homicidium, uel iniurioſam ſanguinis effuſionē,aut humani ſeminis ſtudioſe procuratam,de conſe.d.i.c.ſi motum,& in.vi.de homi. c.unico.Et tunc ſic eſt interdicta, quòd ante recōciliationem non debent officia diuina ibi celebrari,per.d.c.ſi motum.ſupra,conſecratio.§.iiii.v.vi.Cimiterium.§.ii. Secundo,quando propter diſcordiam patronorum,epiſcopus claudit hoſtia eccleſiæ,& tollit inde reliquias,& mādat nullum ſacrum miſterium ibi celebrari,donec redeant ad concordiā:de iurepatro. c.i.&.ii.Si tamen proferret ſententiam,non eſſet a iure,ſed ab homine. Tertio,ſi eccleſia eſt ſimoniace conſecrata. c. eccleſia.i.q.i.Quarto,ſi principaliter pro quæſtu fuit conſecrata.c. ſi quis baſilicam,de conſe.d.i.Quinto,ſi eſt conſecrata ſine licentia diocęſani epiſcopi.c.præcepto,de conſe.d.i.Sexto,ſi ſine reliquiis,uel in loco deſerto.c.placuit,de conſe. d.i. Septimo,ſi hęreticus tradatur ſepulturæ eccleſiaſticæ ſcienter, de hęre.lib.vi.c.quicunque.

23 Ab homine etiam fertur tam generale, quàm ſpeciale. Papa interdicit c.tanta,de exceſ.præla. Legatus etiam interdicit.c. nouit,de of.deleg.Similiter delegatus.c.ſane.el.ii. de of. dele. quòd clarū eſt,quando in literis ponitur conſueta clauſula.ſ. per cenſuram eccleſiaſticam compellendo,&c.c.querenti, de uerb.ſig.etiam ſi ſimpliciter ſine dicta clauſula datus ſit, habet hanc poteſtatem,ubi maxime eſt in iure expreſſum. c.de cauſis,el.ii.de offi.dele.Item per epiſcopum contra eos qui ſunt ſuæ iuriſditionis:non tamen debet ſuſpēdere, uel interdicere clericos,aut eorum eccleſias perpetuo,uel ad longū tēpus,niſi de conſe.cap.c.i.de exceſ.præla.maxime quando procedit ex officio regulariter,tamen ſententia eius regulariter,et de iure eſt timenda.ii.q.i.c.i.Item electus confirmatus, licet non conſecratus,poteſt:quia hoc eſt iuriſditionis.c tranſmiſſam,de elec.Item inferior prælatus habens iuriſditionem ordinariam poteſt in ſibi ſubditos.c.cum inter,de conſue. Qui autem,& quando inferiores habeant iuriſditionem ordinariam notantur in.c.cum ab eccleſiarum,de offi.ordi.Item capitulum,ſede uacante,poteſt.c.is qui,de maio.& obe.quia eſt iuriſditionis,in qua capitulum ſuccedit.

24 Mulier,etiam prælata interdicere non poteſt,quia hoc pertinet ad poteſtatem clauium.c.noua,de pœ. & re. Et breuiter omnis poteſtas,quæ poteſt excommunicare, poteſt & interdicere,tam locum,quàm perſonam,generaliter,uel quantum ad aliquem actum,diuiſim,uel coniunctim,ſecundum quòd uidetur ſibi expediens,per.c.cum inter uos,de conſue. Quomodo epiſcopus poſsit interdicere,Tab : interdictum.ii.§.ii.
25 Exempti autem,& priuilegiati,inquantum exempti ſunt,& iuxta tenorem ſuorum priuilegiorum, quæ eſſent inſpicienda ab epiſcopis,& aliis,non poſſunt interdici directe, uel indirecte,cum in hoc ſuper eos iuriſditionem non habeant,aliter facientes puniuntur.c.quando,de priui.
26 Canonici ſine licentia epiſcopi non poſſunt ponere interdictum in aliqua eccleſia,uel loco.c. quæ ſunt, de his quæ fi. à ma.par.cap.
27 Simplex canonicus habens præbendam, cui annexa eſt eccleſia,ut in.c.extirpandæ,de præben. in qua ſecundum conſuetudinem exercet iuriſditionem ſpecialem,poteſt illam interdicere c.ſuper eo,de præben.lib.vi.Idem ſi iuriſditionem haberet in territorio ex conſuetudine.c.nouit, de iudi. Nullus tamen ſine licentiã ſedis apoſtolicæ,pro pecuniario debito,poteſt aliquem locum interdicere,per extrauagantẽ Boni. viii.quæ incipit,Prouide,ut ſupra dictum eſt.§.v.
Quando ab homine fertur interdictum ob contumaciam, ſecundum Io.cal.debet præcedere monitio, & forma tradita in.c.i.de ſen.excom.li.vi.& ſic intelligitur.d.c.reprehenſibilis, de appel.& propter defectum monitionis,aliquando eſt nullum,aliquando iniuſtum,ut de excommunicatione ſupra dictum eſt,excommunicatio.§.xi.Si autem propter delictum feratur,non eſt neceſſaria monitio.c.in loco.v. q.iiii. & ſic intelliguntur doctores in.c.ad hoc, de appel. & ſub tali forma uerborum profertur,uidelicet.Nos propter talem cauſam, eccleſiam,uel talem terram eccleſiaſtico ſupponimus interdicto.c.cum in partibus,de uerbo.ſigni.& dicitur eccleſiaſtico, ad differentiam legalis interdicti.Et quia interdictum, & excommunicatio quo ad formam conueniunt, ideo not. quæ de forma excommunicationis ſupra dicta ſunt,excommunicatio.§.xiii.Poteſt etiam interdicti ſententia ad placitum iudicis proferri,puta interdicendo miſſam cum cantu, uel horas,

uel ſepulturam,& huiuſmodi:& ab ipſo excipere,& inuoluere quos uult:& quando placet,ut cum talis erit præſens, &c. c.non eſt nobis,de ſpon.& ſecundum doctores non poteſt poni ſine rationabili cauſa.c.medicinalis,de ſen.ex li.vi. &.c. quæſiuit,de his quæ fiũt a ma.par.ca.ubi Inno.& Hoſt. intelligunt,quòd ob culpam perſonæ particularis, non eſt ferenda interdicti ſententia,niſi quando eſt dominus loci, in.d.c. non eſt uobis.&.c.petiſtis,de priui.ubi no.Pa.poſſe ferri propter delictum domini,capituli,uel alicuius communitatis.Et dicit Pe.de palu.ubi ſupra,q.ult.ar.vii. quòd ſi rationabiliter non feratur,lator incidit in pęnam.d.c.cum medicinalis, ut etiam dicit Innoc.in.c.cum ad eccleſiarum,de offi.or. Pœna d.c.eſt,quòd qui competenti monitione non præmiſſa, ſententiam promulgat,ingreſſum eccleſiæ per menſem ſibi nouerit interdictum,&c.alia nihilominus pœna multandum ſi expedire,&c.

29 Ad hoc,quòd interdicti ſententia liget, ſufficit publica promulgatio,nec eſt neceſſe eam ſingulorum auribus inculcari c.quid dicitis.d.xvi.Et ſufficit, quòd quis ſciat Metropolitanam Eccleſiam recepiſſe ſententiam,& ſeruare publice.c.i.de poſtu.& ignorantia probabilis excuſat,pro quo glo. in cle.i. eo.non autem craſſa. Et dicit Pa.in.c.apoſtolicæ, de cle.excmi.in.i.no.quòd non oportet,quòd quis ſit multum curioſus in ſciendo,dummodo non ſit nimis deſidioſus:arg. in.l. nec ſupina.ff.de iur.& fac.igno.Nec etiam oportet omnibus credere,ut dicit Pe.de palu.ſupra,uni,uel paucis, qa, qui cito credit leuis eſt corde:niſi ille,uel illi faceret dubiũ probabile.

30 Omnes religioſi tam exempti quàm non exempti, ſcientes matricem eccleſiam ſuæ ciuitatis,uel terræ,obſeruare quodcunque interdictum poſitum authoritate ſedis Apoſtolicę, uel ordinariorum,tenentur & ipſi ſeruare, & non ſeruantes excommunicationem ipſo facto incurrunt, ſupra, Excommunicatio.xxxii. etiam quòd ſit nullum. Vide ibi de priuilegio,quod habent fratres prædicatores congregationis Lombardiæ a Leonæ.x. & quæ ſit matrix eccleſia, & quomodo non tenentur ſeruare,ipſa non ſeruante, etiam quod ſit uerum interdictum ex priuilegio,ſecus ſi non haberent priuilegium, quia tenerentur ſeruare,& non ſeruantes iuris pœnas incurrerent.

31 Ad tollendum,uel relaxandum, uel ſuſpendendum interdi-ctum,non eſt aliqua certa forma uerborum, ſed nudo uerbo poteſt tolli,uel relaxari, ut dicendo reuoco, remoueo, uel abſoluo, & ſimilia.Et ſi eſt ad tempus,uel ſub conditione,ex ſeipſo deſinit, quod nō eſt ſic in excommunicatione, ut not.doct.in.c.fi.de matri.contra.contra inter.eccle.quia interdictum ſolum habentis authoritatem intentione relaxatur, & ita quomodocunque ſuam intentionem exprimat ſufficit.

32 Quando perſona eſt ſimpliciter interdicta, & aliqui uolunt ſatiſfacere, debet quo ad eos relaxari interdictum, ſicut de excommunicato petente abſolui.c. cum contingat, de offi. delega.Secus quando interdictus eſt tantum locus, uel populus,uel uniuerſitas,ſingularis perſona quæ non peccauit, non eſt abſoluenda,nec requiritur ſatiſfactio.c.ii.de cōſtitu. ſed qui peccauerunt ſatiſfaciant,& abſoluantur.

33 Quando interdictum rationabiliter eſt poſitum per inferiorem iudicem,maior eo,non debet relaxare ſine condigna ſatiſfactione, & conſenſu illius qui tulit.c. cum ab eccleſiarū, de offi.ordi.Nec archiepiſcopus poteſt relaxare interdictū, uel alias ſententias latas ab officialibus ſuffraganeorum,omiſſis ipſis, qui tulerunt.c.Romana,eo.lib.vi. niſi contraria conſuetudo obſtet,& niſi ratione appellationis, & tunc ſi allegatur quod ſententia eſt nulla, non eſt neceſſe eum abſolui, poteſt tamen ad cautellā. Si allegatur iniuſtitia, quæ eſt notoria,ſuperior debet ipſum ſine remisſione abſoluere.Si uero notorium eſt ſententiam eſſe iuſtam, non debet abſoluere, ſed remandare. In dubio autem ſuperior poteſt abſoluere, uel remandare ad abſoluendum ab eo, qui ſententiam tulit.

34 Si Papa dat licentiam celebrandi in aliqua eccleſia ſpecialiter interdicta,non propter hoc relaxatur interdictum ſecundum Hoſt.in.c.ut priuilegia,de priui.quia poteſt ſuſpendere, uel remouere cum conditione ut redeat, uel pro illo caſu tantum.

35 Epiſcopus non poteſt dare licentiam celebrandi in eccleſia interdicta, ſecundum Hoſt.in.c.ad hæc quoniam,de appel. hoc pertinet ad ſolum Papam.c. cum & plantare, de priuile. ſecus a ceſſatione a diuinis poſita ab ipſo, uel eo inferiore,

ſecundum Inno.in.d.c.ut priuilegia.Item licet poſſit limitare ceſſationem a diuinis, non tamen contra diſpoſitionem iuris,ut puta, quod non poſſit celebrari ſubmiſſa uoce,&c. quia non habet authoritatem contra diſpoſitionem iuris. Confirmantur prædicta per Ber.in.d.c.ad hæc quoniam.Licet hi propter quos poſitum eſt interdictum nō ſeruent illud,alii tamen ſeruare tenentur,ſecus quando hi non ſeruāt in quorum fauorem poſitum eſt.c.peſtis,de priui.Et dicuntur uiolare,quando maiores, uel eorum maior pars uiolat, arg.in.c.fi.de procur.Et oportet quod habeant animum perſeuerandi,quod ex eorum actibus poteſt percipi Item ſecundum Ioan.cal.proferens interdictum,uel ſuperior eius,papa excepto,ſi uiolat illud,incurrit pœnas, quia ſunt a canone, in.d.c.is qui,&.c.i. de conſti. Ideo quamuis proferens non ſeruet,alij tamen ſeruare tenentur.ar.in.c canonibus.xvi.q.i. niſi non ſeruando illud relaxare intendat,& hoc dixit, tunc nec ipſe,nec alij tenentur ſeruare,quia ſic eſſet ſublatum.Sed ſi tantum mente facit ſine aliquo exteriori ſigno , nec ipſe, nec alij non ſeruantes,euadunt pœnas, de re.iu.c.i. Papa tamen ſola mente poteſt reuocare,quia princeps non ſubijcitur legibus.ff.de legibus.l.princeps.Ignorantes tamen mentem Pontificis non ſeruando peccarent.

36 Interdictum poteſt relaxari ſi eſt ab homine , ab eo qui tulit,uel a ſuperiore,non ab inferiore ; ſicut de excommunicatione dictum eſt.c. quærenti,de uerbo.ſigni. Si uero ſit a iure,& conditor iuris non reſeruauerit, epiſcopus poteſt relaxare,& non inferior ordinarie,maxime ab interdicto loci.c. nuper,de ſen.excommunicatio.Secus ſi reſeruauit,quia ipſe ſolus poteſt,ſecundū Arch.uel ad certum tempus poſuit.

37 Quando papa reſeruauit ſibi excommunicationem,quæ eſt circa interdictum,uidetur ſibi reſeruaſſe relaxationem interdicti quia ex eadem radice naſcitur, ideo eadē lege tollitur. Hoc tamen non placet Ioan and.quia ſecundum eum,quando ex duobus unum reſeruatur , alterum uidetur concedi, arg.in glo.cle.i.ſecundum Io.an.in.c.cupientes,de elec.li.vi. .§. cæterum,uer ſuſpenſos.

38 Si interdictum eſſet terminatum ad certum tempus a iure, ab ordinario ante illud tempus non poſſet tolli,ex quo limitatur.d.c.nuper,quod aliud ſit in excommunicatione,faciūt

not.per glo.in.c.cupientes.§. cæterum, in uer.ſuſpenſos, de elec. lib. vi.

39 Not.quod ea quæ dicta ſunt ſupra,de obſeruatione interdicti,intelliguntur prout ſtat in corpore iuris, ſed Martinus quintus per extrauagantem quæ incipit: Inſuper ad euitandum, moderatur ſic.Non tenetur quis obſeruare interdictũ eccleſiaſticum a iure,uel ab homine generaliter promulgatum,niſi talis ſententia fuerit contra perſonam, collegium, uniuerſitatem,eccleſiam,communitatem, uel locum certũ, a iudice publicata,uel denuntiata ſpecialiter, & expreſſe,cõſtitutionibus apoſtolicis,& alijs in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunque,ſaluo ſi quem pro ſacrilega manuũ iniectione in clericũ,etc.uide Ar.flo.tertia par.ti.xxvi. c.ul.qui eam recitat,& quomodo fuit approbata in concilio. Vide etiam Pa.in cle.ii.de ſen.exc.& Feli.in.c. Rodulphus,de reſcri.Quidam concludunt quod papa per hanc conſtitutionem non intendit excommunicatos, ſuſpenſos, & interdictos in aliquo releuare,nec eis quomodolibet ſuffragari, & quod quicunque excommunicatus quacunque excommunicatione. ita notorie quod non poſsit aliqua tergiuerſione celari,aut iuris remedio excuſari,etiam quod non ſit denuntiatus in genere,uel in ſpecie,eſt uitandus,aliter hoc eſſet fauere excommunicatis, ſuſpenſis, & huiuſmodi,ut quidam dicunt,ſupra,excommunicatio.§.50.Abſolutio.§.xxx.

40 Fratres prædicatores habent ſuper hoc multa priuilegia a Bonifacio,Martino,Alexandro,& Sixto,quorum literæ ſunt Bononiæ in conuentu,S.Dominici.Et primo, poſſunt tempore generalis interdicti ubique tam in ſuis eccleſijs, quàm in alienis, clauſis ianuis,interdictis, & excommunicatis excluſis,non pulſatis campanis,& ſubmiſſa uoce,celebrare diuina,recipere eccleſiaſtica ſacramenta,dummodo non dederint cauſam interdicto, uel id eis non interdicatur ſpecialiter,uel eccleſia in qua uolunt celebrare non ſit ſpecialiter interdicta.Secundo poſſunt recipere pueros ſuis ſeruitijs deputatos ad diuina,& ſuorum negotiorum procuratores,ac eos qui continue operibus eorum inſiſtunt, ſi tamen iſti non fuerunt cauſa interdicti,aut ſpecialiter interdicti,uel excommunicati,ex priuilegio Boni.quod incipit,Virtute.Item tempore ſtrictiſsimi interdicti,quilibet conuentus fratrum præ-

dicatorum quotidie unam miſſam celebrare poteſt cũ duobus,uel tribus tantum miniſtris,expulſis omnibus,qui non ſunt de ordine prædicatorum.Cle. meritis ueſtræ, &c. Item quando in locis ubi habitant contigerit poni interdictum, per quod prohibeantur eccleſiaſtica ſacramenta omnia, exceptis Baptiſmo paruulorum,& morientium pœnitentia,nõ obſtantibus quibuſcunque priuilegijs conceſsis,etc.poſſunt nihilominus confiteri peccata,& abſolui,& temporibus cõſuetis,ſecũdum morem eorum recipere cõionem,& unctionem extremam,diuina officia celebrare ſimul ianuis clauſis, &c. & excluſis omnibus qui de tali ordine non ſunt, niſi in literis Apoſtolicis impetratis fieret mentio de ordine prædicatorum,& de hac indulgentia ſpecialiter. Honorius. Item omnes ſentẽtiæ interdicti,ſuſpenſionis,& excommunicationis latæ per quoſcunque prelatos contra fratres prædicatores,contra priuilegia eorum, ſunt ipſo iure irritæ. Si autem contra aliquos occaſione eorundem fratrum, ſunt irritandæ.Alexander.Item a nullo legato niſi a latere, poſſunt ſuſpendi,uel interdici, uel excommunicari, niſi in eorum literis de ordine prædicatorum ſpecialis mentio fiat. Cle.ex ingentibus.Item quod prelati eorum,fratres ſibi ſubditos,uel ad eos declinantes, poſſunt abſoluere, ab omni cenſura eccleſiaſtica,a iure, uel ab homine generaliter promulgata, etiã ſi præſumpſiſſent in locis interdictis celebrare. Bonifa. Item quod in Italia,uiri,& mulieres de pœnitentia.s. Dominici nuncupati,poſſunt recipere eccleſiaſtica ſacramẽta tempore indicti, niſi dederint cauſam interdicto. Honorius. Item quod alienare poſſunt ex cauſa, & in melius commutare, non obſtante quod res fuerit relicta cum conditione, quod non poſsit alienari.Sixtus quartus.

41 Aduerte tamen quôd omnia priuilegia quæ præceſſerũt decretalem alma Bonifa.viii.& ſunt illi contraria, ſunt reuocata per d.c.alma,circa fi.uide ibi glo. Sequẽtia uero d.c.alma, tenent,& præcedentia non contraria,d.c.alma non reuocantur:& prædicta priuilegia ſupra,non ſunt reuocata,uel quia non præceſſerunt,uel quia non ſunt contraria, d.c.alma,uel quia ibi non fit ſpecialis mentio de ordine prædicatorum. Et Sixtus.iiii.in priuilegio quod incipit,Regimini motu proprio,& propria ſcientia confirmat omnia priuilegia præde-

ceſſorum ſuorum, inter quæ eſt priuilegium Alex.iiii. quod incipit, Pro reuerentia, in quo cóceditur prædictis fratribus, quod in uigiliis,& feſtiuitatibus, s. Dominici, s. Petri martyris,& octo diebus immediate ſequentibus, ut tempore generalis interdicti, in ſuis eccleſiis,& oratoriis, poſsint diuina officia ſolenniter celebrare, excommunicatis dũtaxat excluſis. Item priuilegium cruce ſignatorum Innoc.iiii. non eſt reuocatum, ideo poſſunt admitti ad diuina, quamuis Pe. de pa. iiii.ſen.xviii, q.viii.a.v.dicat, quod eſt reuocatum: quia non conſiderauit, quod.d.c.alma, loquitur de actiue celebrantibus,& de nouo eſt conceſſum per Cle.vii. per breue directũ magiſtro Paulo Buttigelle. Conſuluit tamen Io. cal. in quodam conſilio ad fratrem Paulinum Forliuien. quod inquiſitor tempore interdicti non conferat crucem non interdictis, ut poſsint intereſſe diuinis, quia poſſet præſumi id fieri in fraudem,& contemptum cenſuræ eccleſiaſticæ:ar. in c.ut priuilegia, de priui. Si tamen principaliter moueãtur zelo fidei, poſſunt crucem recipere, ideo de hoc poſſunt moneri, quando petunt cruce ſignari.

42 Interdictos,& excommunicatos, ante receptionem crucis, uolentes recipere crucẽ, poteſt inquiſitor abſoluere,& poſt dare crucem, ut tenet Tab. interdictum.iii.§.xi. quia in dicto priuilegio datur authoritas abſoluendi ab his quas incurrerunt, quod eſt de præterito, quia facit mentionem de quibuſdam ſententijs quæ præceſſerant hoc priuilegium, ergo & crucis acceptionem. Non autem ſecundum Io.cal. prius recipere,& poſtea abſoluere ab excommunicatione, quia dicitur in priuilegio circa fi. dummodo prius abſoluantur, tamẽ illud uerbum intelligitur de admiſsione ad diuina, quam abſolutio debet pręcedere, non de crucis acceptione. dicit tamẽ Pa. in. c.ex publico, de conuer.coniug. quod non eſt honeſtũ hoc fieri, ſi tamen fiat tenet. Nec ad religionem recipiendus, ſecundum Rai.

43 In generali interdicto loci, ſtandum eſt moderationi. c. alma,&.c.quoniam, de ſenten. excom.lib.vi. In alijs autẽ ſtandum eſt iuribus antiquis. Moderatio autem horum. c.eſt. Primo, quòd ſingulis diebus poſsint in eccleſiis,& monaſteriis, miſſæ,& alia celebrari ſicut prius, uoce tamen ſubmiſſa, ianuis clauſis, non pulſatis campanis, excommunicatis,&

interdictis excluſis,& uno iſtorum prætermiſſo,eſſet uiolare interdictum, ſecundum Hoſt. Io.an.& Io. cal. Et ſi clericus alio celebrāte in loco interdicto faceret unum de prædictis, ut ſonare campanam, eſſet irregularis ſecundum communem opinionem,quia participat in crimine criminoſo,c.nuper,de ſenten. excom. Secundo, quòd in his feſtiuitatibus, uidelicet, Natalis Domini, Reſurrectionis, Pentecoſtes,Aſſumptionis beatæ Mariæ: & Corporis Chriſti,per Marti. v, Omnium ſanctorum, pulſatis campanis diuina celebrētur, & mortuorum,ſecundum Pe. de pal.quia hoc uidetur ratio nabile, excluſis excommunicatis tantum,ita tamen quòd illi propter quos poſitum eſt interdictum non appropinquēt altari.i.non faciant offertorium. c.quia in omnibus, de uſu. & ſecundum communem opinionem incipit dies in ueſperis uigiliæ, uſque ad ueſperas feſti incluſiue,quamuis ali qui largiorem faciant interpretationem, includentes etiam miſſam uigiliç Natiuitatis,Paſchatis,& Pentecoſtes, & completorium feſti, quod placet Pet.de palu. quia in beneficijs larga interpretatio debet fieri,& in dictis feſtis poteſt aqua ſolēniter benedici,fieri aſperſio,panes, fructus benedici, & laicis interdictis miniſtrari, nuptiæ ſolēniter benedici, ſcilicet in feſto Aſſumptionis beatæ Mariæ tantum,benedici uirgines,calices,altaria,paramenta, abbates &c. quia non ſunt ſacramenta,ſed officium.De ſepultura uide infra.§.xlvii.

44 Sacramentum baptiſmi,tam adultorum, quàm paruulorū, tempore interdicti conceditur: in.c.quoniam,de ſenten. excom.lib.vi.& catheciſmus, & conſequenter totum officium baptiſmi, quod ſi honeſte extra eccleſiā fieri poteſt, ſecurius eſt ſecundum Ioan.cal. & ſi fieret in eccleſia ſpecialiter interdicta, non incurreretur irregularitas ſecundum eundem: quamuis Io. mo. oppoſitum uideatur tenere. Et ut creditur, & ſupra dictum eſt,poſſet prohibere baptiſmum adultorū, non autem alius eo inferior: ideo bene conſideranda ſunt uerba papæ,& tenor literarum eius. Baptiſmum autem paruulorum non poſſet, quia eſt ſacramentum neceſsitatis. Itē conceditur confectio criſmatis in die ſancto Iouis, ſecundū c.alma, uidelicet ianuis clauſis, &c.

45 Conceditur & criſmatio tam adultorum,quàm puerorum, ſecundum Pa.in.c.reſponſo,de ſenten.excom.&.d. c.quoniā.

Item pœnitentia tam ſanorum, quàm morientium, exceptis excommunicatis propter interdictum,& illis quorum culpa, uel dolo, lata eſt ſententia interdicti, uel ſi dederunt conſilium,auxilium, &c. niſi prius ſatisfecerint, uel dederint idoneam cautionem,uel ſi non poſſunt,iurauerint,quamprimū poſſunt facere. Intellige prædicta ſecundum iura noua, quia iura antiqua ſolum excipiunt pœnitentiam morientium, in d.c.non eſt,&.c.quod in te, &. c. reſponſo. Item conceditur uiaticum exiſtentibus in mortis periculo.c.pœnitentes. diſt. 50.& poteſt portari cum lumine,& campanula: ſic enim habet generalis conſuetudo,& de lumine eſt.c.ſacrę,de celebra. miſ. & non eſt prohibitio, etiam in præſentia perſonarum interdictarum, ſi caſu adſint: quia permiſsio intelligitur ſecundum ſtatum perſonæ cui permittitur, de priui.c.porro, ſed infirmi conditio requirit,ſtantes: nec eſt prohibitum inſpicere hoſtiam extra piſcidem, & adorare tempore interdicti, niſi cum diuina officia actualiter celebrantur.c. i. de ſenten. excom.circa principium. An autem prægnantibus, & intrātibus mare,uel bellum,poſsit dari tempore interdicti uiaticum,Io.an.in. d.c. quòd in te, dicit quòd non debent dari decedentes, unde niſi aliud appareat periculum,eſt abſtinendum. Pa.autem in.d.c.quòd in te,dicit conſideranda eſſe pericula, & hoc mihi placet, & iuxta illud eſt dandum, uel nō dandum uiaticum. Item conceditur ut miſſæ dicantur ſingulis diebus clauſis ianuis,&c.ut ſupra dictum eſt: &.d.c.alma,intelligitur tantū de interdicto generali loci,& nō perſonæ,ſecundum Archi.flo.iij.par.ti.xvij.c.iiij.in aliis ſtabitur iuri antiquo. Et hæc eſt communis ſententia doc. Et clerici extranei,uel alibi beneficiati,poſſunt admitti tempore generalis interdicti, in eccleſia non interdicta ad celebrandum, uel concelebrandum, ut uidetur tenere Io.an.& Io. cal. probat multis rationibus.

46 Item ordinari clerici, ſiue laici,ſi ſunt interdicti nō poſſunt, quia hoc eſſet participare in ſacramētis,à quorum participatione ſunt remoti,niſi in caſibus permiſsis.c.fi.de cleri. excō. mi. neque conferri poſſunt ordines in loco interdicto, quia prohibentur eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrari,exceptis certis caſibus de quibus iſte non eſt, in. d.c. alma, &.c.non eſt. Pa.tamen dicit in.c.non eſt nobis, de ſpon.quòd poſſet attē-

tari, quòd ut non interdicti, in loco interdicto poſſint ordinari propter neceſsitatem, quia ex quo conceduntur aliqua, quæ non poſſunt cōferri niſi per clericos, ergo indirecte permittitur clericorum ordinatio, ſicut dicitur de confectione criſmatis. Pe. de pa. iiii. ſen. d. xviii. q. viij. ar. v. concluſione. vj. tenet primum, quia ordines in ſolenni miſſa dantur, quæ tunc ſolenniter dici non poteſt.

47 Extrema unctio, in. d. c. quòd in te, expreſſe prohibetur etiā clericis, & religioſis non interdictis ſecundum Ioan. cal. & Io. an. ibi, etiam in illis quatuor feſtiuitatibus, de quibus ſupra, in. d. c. alma, & Pa. in. d. c. quòd in te, Pe. uero de pa. ſupra, relinquit hoc dubium inſolutum. Sepultura etiam eccleſiaſtica negatur laicis tempore interdicti, ſiue locus ſit interdictus, ſiue pſona interdicta ſpecialiter, uel generaliter, in. d. c. quòd in te, etiam quòd egerint pœnitentiam: ideo extra eccleſiā, & cimiterium ſepelientur. Et ſi contra iura fuiſſent ſepulti, non ſunt exhumandi remoto interdicto, cum res peruenerit ad illum ſtatum à quo incipere potuit. Qui uerò fuerint in campis ſepulti, & non fuerunt culpabiles, uel apparuerunt in eis ſigna contritionis, poterunt remoto interdicto exhumari, & in ſacro ſepeliri, per. c. à nobis, de ſen. exc.

48 Clerici & religioſi non interdicti, & qui ſeruauerunt interdictum, poſſunt ſepeliri in ſacro cum officio iuxta moderationem. c. alma, licet Pe. de pa. ſupra, dicat cum ſilētio, quod intelligitur, quòd ſubmiſſe dicatur officium, & miſſa: niſi eſſet interdictum ſtrictum, quando remouetur extenſio. c. alma: & ſine campanæ pulſatione, quia hoc eſt de ſolennitate exequiarum, quæ prohibetur. In prædictis tamen ſolennitatibus, quando licet celebrare ſolenniter, ita & ſolenniter ſepeliri, ſecundum Fely. & Io. cal. quamuis quidam contrarium dicant. Laicos uero ſecundum Ioan. an. & Gemi. nōn ſic uidetur poſſe ſolenniter ſepeliri, quia prohibetur iure antiquo, & in nouo non conceditur, contrarium autem uerius credo quod & Syl. tenet, uerbo interdictum. v. §. iiii. niſi ſint ſpecialiter interdicti, uel cauſam dederint interdicto. conſentit Cal. & clerici officiantes ſecundum Fede. non fiunt irregulares tunc. An autem hoc priuilegium conceſſum clericis de ſepultura habeat locum in ſpeciali interdicto, uel tantum in generali, eſt diuerſitas opinionum. Inn. in. c. fi. de exceſ. præl. dicit

cit

cit quòd intelligitur tantum in generali. Hoſt. ibi tenet quòd etiam in ſpeciali, Ioan. an. tenet de generali tantum, quia. d.c. quòd in te, loquitur de generali in duobus locis, pro alia opinione eſt. d.c. ut priuilegia.

49 Priuilegiati poſt. d.c. alma, ſuper admiſsione ad diuina, & ad receptionem ſacramentorum, poſſunt ſepeliri in cimiterio ſecundum Io. Cal. & idem uidetur, ſi ſolum ſunt priuilegiati ſuper auditione tantum, per regulam, cui communicamus uiuo, etiam communicamus mortuo, eodem modo ſi ſint ſolum priuilegiati ſuper participatione ſacramentorum ſecundum eundem Io. Cal. & ſi ſunt pœnitentes, poteſt pro eis orari, & recipi mortuaria, & oblationes, & non ſolum intelli ge de eccleſia, ſed etiam de cimiterio, per. d.c. ut priuilegia, licet quidam dicant ſufficere locum deputatum eſſe ſepulturæ, contra quos eſt. c. nemo, de conſe. di. i.

50 Sepelientes perſonam interdictam, uel non interdictam, ſed tempore interdicti loci, extra eccleſiam, uel cimiterium, cum officio diuino, clerici ſic officiantes, efficiuntur irregulares, non autem ſi ſine officio ſepeliant. Commendatio tamē animæ iuxta morem ſecundum Io. cal. poteſt fieri, quia uidetur annexa abſolutioni, quæ permittitur. Quomodo ſepeliētes ſint excommunicati, ſupra, Excommunicatio. xliiii.

51 Confratres religioſorum, qui ex priuilegio admittuntur ad diuina, non poſſunt in eccleſia interdicta ſepeliri, licet alibi poſsint eligere ſepulturam: in. d.c. ut priuilegia.

52 Cooperantes ſepulturę prohibitæ tempore interdicti: ut aperientes, fodientes, portantes crucem, funus aſſociantes pro honore, uel amicitia, clerici diuinum officium facientes, nō prohibentes qui poſſunt, & debent, omnes ſecundum Io. cal. ſunt excommunicati, quia uidentur omnes participes criminis, ad hoc. c. nuper, de ſen. ex ſupra, excommunicatio. xliiii.

53 Conceditur matrimonium tempore interdicti, & inter perſonas interdictas, ſecundum Pa. in. d.c. non eſt, quia & ab excōmunicatis, & infidelibus contrahitur. De ſolemnizatione autem illius dictum eſt ſupra. §. liii. quia prohibetur, etiam ſi alter tantum eſſet interdictus: ſed ſi uxor eſſet de populo interdicto, & non dedit cauſam, & uir ſit de populo non interdicto, & extra locū interdictū, tunc ambo poterunt benedici, quia mulier deſinit eſſe de populo interdicto, ſecūdū Io. cal.

54 Conceditur celebratio diuini officij ſecundum modificationem.d.c.alma,ut ſupra dictum eſt,nam ſecundum iura antiqua,omnia diuina officia erant prohibita,ut patet in.d.c. nõ eſt nobis,&.c.reſponſo,& per diuinum officium intelligitur, omne quòd eſt in miſſali,& breuiario,quæ à clericis interdictis non poſſunt celebrari,uel in loco interdicto.c. ex reſcripto,de iur.iur. Prohibetur etiam auditio,in.d.c.ſi ſententia, quod reſpicit alias perſonas proprie non eccleſiaſticas,& iſtis facta eſt modificatio,per.d.c. alma.

55 Quando locus eſt interdictus, & diuina officia celebrantur uoce ſubmiſſa ſingulis diebus, layci, ſiue interdicti, ſiue nõ, non poſſunt admitti ſecundum omnes doc. niſi qui ſunt priuilegiati,uel quando ſacerdos non haberet clericũ adiuuantem,poteſt admittere alium ſecularem, ceſſante fraude ſecundum Ioan.cal.dummodo non ſit interdictus ille,uel interdicto cauſam non dederit, quia tales excluduntur, & non gaudent;priuilegio,familiaribus, & domeſticis conceſſo,in. d. c. licet.§.primo,&.fi.

56 Qui non ſunt clerici,& ſe ingerunt diuinis officijs, licet grauiter peccent, irregularitatem tamen non incurrunt, quia. c. is qui,&.c.ſi quis epiſcopus, loquuntur de clerico. Puniũtur tamen in.c.poſtulaſti,de cle. excom. mi. Poſſunt extra tempus celebrationis,in eccleſia orare,niſi aliud obſtet.

57 Monachus, & monacha uiolantes interdictum, ſecundum Io.cal.fiunt ineligibiles, actiue,& paſsiue, & hoc modo ſunt capaces irregularitatis, ſed mere ſecularis ſecundum eundem uiolans interdictum, poſtea poteſt ordinari, quia de clericis tantum ius loquitur. Et laici ſocietatum, ut diſciplinatorũ, cantantes letanias, & ſuas orationes in ſuis locis in loco interdicto,non uidentur eſſe irregulares, quia non ſunt clerici,nec peccant, quia hæc eis non ſunt prohibita per interdictum. Item non prohibentur orare in eccleſia,extra tempus celebrationis officiorum diuinorum,ſecundum Gul. Et ſi ſacerdos credit probabiliter aliquos interdictos eſſe in eccleſia, eos in generali monere debet, quòd exeant ſecundum eundem, aliàs non tenetur uitare eos donec maxime publice couſtet de ſententia. Et quamuis ſacerdos acceptet ſcienter interdictum quempiam, alij non tenentur exire,nec peccant ſic audiendo diuina, ſecundum Veruer. Ipſe tamen peccat

& incurrit pœnam.c.epiſcoporum,de priuileg. lib. vj.
58 Pœna magna ſequitur non ſeruantes interdictum,nam ſi ſacerdos eſt, ſcienter celebrans in loco interdicto, undecunque ſit præter caſus permiſſos,efficitur irregularis,& ſuſpenſus eſt ſecundum Hoſt.& debet puniri grauiter,per.c. poſtulaſtis,de cle.excom.mi.&.d.c.is qui,&.c.epiſcoporũ, nec poteſt eligi,nec eligere,per.d.c.is qui,nec poſtulari.c.i.de poſtu. præl.& dicit Pa.in.c.i.de poſtu.quòd electio facta in loco interdicto,à non interdictis, tenet, uel qui nõ uiolauerunt interdictum. Nec poteſt conferre beneficia.c.quia diuerſitatẽ, de conceſ.præben. & eſt ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ, donec ſatisfaciat ad arbitrium iudicis,qui interdicti ſententiam tulit, ſi eſt ab homine,uel ad arbitrium epiſcopi, ſi eſt à iure,& peccat mortaliter audiendo diuina in eccleſia quacunque,& in hoc plus operatur ſuſpenſio quàm irregularitas, ſecundum Pe.de pal. Item remouendus eſt ab officio, in.d. c. poſtulaſtis. Si talis ſit religioſus nullum habens ordinem, quamuis non fiat irregularis, quia non eſt expreſſum in iure,poterit tamen aliter puniri. Hæc ſecundum Pa.in.c. fi. de exceſ.præl. Et quia irregularitas procedit ex indebita executione ordinum,ſecundum Inno. & doc.illi incidunt in irregularitatem non ſeruando interdictum, qui exercent quippiam deputatum alicui ordini eccleſiaſtico,& hoc faciũt tanquam clerici. Vnde ſi ſubdiaconus dicat epiſtolam tanquã exercens officium ſuum,& accolitus faciat officium ſuũ tanquam accolitus,efficiũtur irregulares, ut in.c.ij.de cle. ex mi. non autem ſi faciant aliquod non deputatum certo ordini, ut cantare reſponſorium,antiphonam,& huiuſmodi, nõ ut officient eccleſiam,ſed ut faceret alius laicus, ſecundum Inno. Idem de benedicente menſam, quia hoc non eſt deputatum certo ordini.ar.diſt.xliiii.c.fi. Vnde ſi interdictus cantaret epiſtolam,ut quilibet laicus poteſt facere,irregularis non efficeretur,ſine apparatu maxime manipuli. Idem ſi quis abſoluat,uel excommunicet,non ut ſacerdos,ſed ut iudex ſine ſolemnitate,de qua in.c.à nobis,el.ii.de ſenten.excom.Iuriſditionalia enim tempore interdicti non ſunt prohibita: ut citare,excommunicare,proferre ſententias, & huiuſmodi.
59 Audiens diuina ſecundum doc.& maxime Hoſtien.ex deuotione,non fit irregularis,licet peccet. Si autem audiat autho-

rizando, ut quando prælatus facit celebrari coram ſe, fit irregularis, quia ingerit ſe diuinis, & uiolat interdictum, in. c. fi. de ſen. excom. lib. vj. ideo dicit Pan. quòd prælatus caueat, ne tempore excommunicationis, ſuſpenſionis, uel interdicti faciat coram ſe celebrari, uel interſit celebrationi. Idem dic de eo qui pulſat campanam, &c. ut ſupra dictum eſt, quia uidetur authorizare, incidit ſi eſt clericus, ut ſupra, ſecus ſi facit illa non ut celebrans principaliter.

60 Is cui interdictus eſt ingreſſus eccleſiæ, ſi celebrat in eccleſia, uel cimiterio, ſecundum Pe. de pal. ſupra, efficitur irregularis, ſecus ſi extra. Sed ſi eſſet ſuſpēſus abſolute à diuinis, ubicunque celebraret eſſet irregularis. c. i. de ſen. excom. lib. vj.

61 Celebrans ſciēter in loco interdicto, ſiue coram perſonis interdictis à iure, uel ab homine, uel publice interdictos, ad diuina officia, uel ſacramenta recipiens, uel ad ſepulturam, etiā ſi non ſit irregularis, eſt interdictus ab ingreſſu eccleſiæ, in d. c. epiſcoporū. & ſi in ea ſe ingerit in officio ſuo, fit irregularis, per. d. c. is qui. Differentia tamen eſt inter iſtos, nam celebrans in loco interdicto, eſt etiam irregularis. Admittentes uero ad ſepulturam eccleſiaſticam nominatim interdictos, uel publice excommunicatos, ſunt excommunicati, ut dictum eſt, & etiam qui tempore interdicti ſepeliunt defunctos in eccleſijs, uel cimiterijs, in caſibus non conceſsis, ſunt excommunicati. c. eos, de ſepulturis, ſupra, Excōmuni. xliiij.

62 Celebrans, uel faciens aliquod diuinum in eccleſia, uel cimiterio pollutis, non eſt irregularis, uel ſuſpenſus, licet peccet. c. is, qui de ſenten. excom. lib. vj.

63 Clericus interdictus, uel non interdictus, ſed in loco interdicto benedicens aquam, ſecundū Inno. fit irregularis, quia annexa eſt ordini, niſi ſeruata moderatione. c. alma. Nec debet ſacerdos aſpergere ſeculares aqua benedicta, niſi in feſtis de quibus in. d. c. alma. Si tamen aſpergeret, putat Ioan. cal. non incurrere irregularitatem, quia hoc non eſt iure cautū, niſi forte hoc faceret in principio miſſæ, quòd uidetur eſſe proprium ſacerdotis. Intellige ſine moderatione. c. alma.

64 Per benedictionem menſæ etiam à clerico interdicto, uel tempore interdicti, non incurritur irregularitas, quia nulli ordini eſt deputata, idem de benedictione itinerantiū, quam ſolent facere priores, & epiſcopi, ſi fiat ſimpliciter, & nō cum

ſolemnitate, ſecundum Ioan. cald. De alijs benedictionibus dictum eſt ſupra, Benedictio oliuarum, candelarum, in diebus ſuis, calicum, paramentorum, ſecundum Ioan. cal. fieri non poteſt a clerico interdicto, uel tempore interdicti. Neque ſecundum eundem introduci poteſt mulier in eccleſia tempore interdicti poſt partum, pro purgatione ſolemniter fienda ſine irregularitate, quia hoc officium ordini clericali competit: poterit tamen per ſe intrare ſine officio, ut gratias agat Deo. Poteſt etiam prædicari tempore interdicti, in.d.c. reſponſo, cum pulſatione campanarum pro hoc, pro hora nona, & aue maria, & pro quacunque cauſa, excepto diuino officio.

65 Violantes interdictum, quamuis magnam pœnam incurrant, non tamen mortaliter peccant ſecundum Caie. in ſumma, uer. interdictum: cum aliquando quis efficiendo irregularis mereatur, & ponit exemplum de participante cũ excommunicato, qui licet incurrat pœnam magnam, uidelicet, priuationem à ſacramentis: non tamen mortaliter peccat. Not. tamen quòd ubi lata eſt excommunicatio contra uiolantes interdictum, & uiolari facientes, uiolando mortaliter peccant: idem dicerem de eo, qui contemnit ſententiam: uel ratione ſcandali, quod alijs præbet.

66 Nota etiam quòd hic nomine clericorum ueniũt moniales, licet non ſint capaces ordinis. c. poſtulaſtis, de ſen. ex. ideo & ipſæ dicendo officium, quaſi eccleſiam officiando, & faciendo ea, quæ clericis ſunt prohibita, tanquam competentia ex aliquo ordine, uiolarent interdictum. Ex pœnis ſequẽtibus irregularitatem, & ſuſpenſionem, apparet eſſe peccatũ mortale. Tanta enim pœnarum multiplicatio graue delictum ſupponit, in clerico præſertim, non tamen omnem irregularitatem mortalem dico.

INTERESSE.

Intereſſe, uidetur eſſe ut dicit Bar. l. unica. C. de ſen. quæ pro eo quòd inter. profer. exiſtimatio alicuius utilitatis non habitæ propter alicuius factum iniuſtum, uel iniuſtam conceſſionem, & horum quoddam dicitur lucri ceſſantis (ut quia non dediſti mihi pecuniam meam ceſſauit lucrum, quod cũ ea faciebam.) Aliud dicitur damni emergentis, ut quia non dediſti mihi pecuniam meam, oportuit me accipere ad uſu-

ram, ex quo damnum incurri. Quando autem poſsit in con ſcientia peti, infra, uſura.§.x.&.iij. Quando in contractu petatur.ff.de act.emp.& uen.l.iulianus.§.primo.

INTERPRETATIO.

INterpretatio dubiorum in meliorẽ partem ſemper eſt fienda, ſecundum glo. Ro. xii. quando ſcilicet neceſsitas iudicandi occurrit. Qui autem in rebus importantiæ determinant in malam partem, aliquid de re rubia, non ratione urgente, mortaliter peccant. Poteſt tamen quilibet rem ſuam ſeruare à quocunque ita caute, ac ſi eſſet latro, non tamen iudicando ipſum furem eſſe. Prælati autem & ſi non debent de actu mentis iudicare, actus tamen exteriores punire debent, ſecundum quod apparet de eis exterius, quia ſunt iudices. Vide Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt.lx.ar.iiii. Exiſtimare enim malum de proximo ſine ſufficienti cauſa, eſt ipſum contemnere.

2 Interpretari legem pertinet ad illum, ad quem pertinet condere generaliter, tamen quantum ad unam cauſam, poteſt etiam iudex, ut no. Inno.in.c.cum ſpeciali, de appel. Interpretatio priuilegij, an potuerit dari, ad ſolum principẽ ſpectat, ut infra.§.iiij.c.i.de tranſ. præla.

3 Interpretatio legis diuinæ, & canonicæ pertinet ad papam.c. per uenerabilem, qui fil.ſint legi.& ciuilis, inquantum concernit clericos, etiam ad ipſum pertinet, ut in.c.j.de iur.cal.ſecũdum uero quòd pertinet ad laicos, ad Imperatorem ſpectat, l.fi.C.de le.quia eius eſt interpretari cuius eſt condere, de re. iur.lib.vj.generaliter ut dictum eſt ſupra.§.ij.

4 Interpretatio priuilegij, an potuerit princeps dare, ad nullũ inferiorem a principe pertinet ſecundum Pa.in.c.cumueniſſent.de iudi. Si uero ſit dubium de ualiditate, uel ſurreptiõe, poteſt iudex, inferior ſecundum communiter doc. Si autem dubium ſit ſuper, uel circa uerba ſolum, & caſus eſt clarus, & deciſibilis, de facili etiam poteſt inferior cognoſcere, ad pręiudicium partium, ut no.Inn.in.d.c.cum ſpeciali. Facit.c.inter alia, de ſen.excom. Si caſus eſt dubius ad principem ſpectat, ſi de facili eum poteſt adiri, ár.in.d.c.inter alia. Quod ſi non poteſt ſic adiri, per naturalem rationem poterit interpretari, & pro hoc eſt caſus in.l.ex facto.§.ij.ff.de uulg.& pup. ſubſti. & quod no.Inn.in.d.c.cum ſpeciali. Aut dubitatur circa intẽ-

tionem principis,& non poteſt decidi ſine magno dubio, & ſic ſolus princeps interpretatur: eodem modo ſi uerba ſunt obſcura, uel ambigua, ſecundum Hoſt. illius eſt interpretari cuius eſt condere. Et dicit Specu. in titu. de lega. §. nunc oſtẽdendum, epiſcopum poſſe interpretari iurium allegationes, c. ſignificãte, de pigno. procedit in arduo negotio. Et legatus poteſt interpretari mandatum papæ, ut tenet glo. in. d. c. j. de poſtu. & Pa. poſt Inn. idem dicit, niſi in aliquo arduo, ſcilicet in cauſa uertente ante eum, & probat per. c. ſuper literis, de reſcrip. ubi iudex interpretatur reſcriptum ad ſuam poteſtatem certificandam.

5 Interpretatio in contractibus fit plena, in teſtamẽtis plenior, in beneficiis pleniſſima. c. cum dilecti, de dona. Interpretatio locutionum debet fieri ſecundum perſonas quæ loquuntur, uel quibus quis loquitur. xxvj. d. c. deinde, in glo.

INTESTATVS.

INteſtatus quis dicitur decedere, uel quia nullum fecit teſtamentum, uel quia non iure fecit, uel quia factum, poſthumi natiuitate eſt ruptũ, uel quia capitis diminutione poſtea facta teſtatoris, eſt factum irritum, uel quia nulli ſunt hæredes ex eo teſtamento: Autẽ. de hære. ab inteſta. in prin. Addi & alij duo modi poſſunt, ſcilicet per quærelam expugnato teſtamento, & per bonorum poſſeſsionem cõtratabulas. Azo. in ſumma. C. de ſuis & legi. hære.

INTRVSVS.

INtruſus eſt, qui non canonice, ſed uiolenter occupat honores, uel beneficia eccleſiaſtica: unde eſt fur, & latro, ſicut dicitur in Euãgelio. Qui non intrat per hoſtium in ouile ouiũ, ſed aſcendit aliunde ille fur eſt, & latro: & eſt in mortali, reſtitutioni omnium quæ inde recipit, obnoxius. c. grauis, de reſti. ſpo. uide Abb. in. c. ad aures, de exceſ. præla. in. j. no. Large dicitur intruſus omnis, titulum habens uitioſum. ſtricte uero, omni titulo carens.

INTERROGATIO.

1 INterrogationes de neceſſariis tenetur facere confeſſor, qñ ſine illis non poteſt diſcernere, neceſſario diſcernenda, aut quando putat, uel rationabiliter dubitat, aliquid omitti neceſſario confitendum ſi non interrogat, ut ſi confitens dicat ſe carnaliter peccaſſe, & non dicat ſpeciem, debet interrogare

in qua ſpecie,quia eſt de neceſsitate confitenda: alioquin ut iudex abutitur officio,& ſic mortaliter peccat. Ad hoc eſt.c. omnis,de pœ.& re.& de pœ.diſt.vj.c.j. Quando autem confeſſor credit non eſſe neceſſarium interrogare,non peccat nō interrogando confitentem.

2 Interrogandus eſt ergo primo,an ſit ei ſubditus,ideſt de ſua parochia,uel habeat licentiam, aliter non poſſet abſolui, ut ſupra,confeſsio.§.xij.Secundo,an habeat impedimentū propter quod non poſsit abſolui,ut ſi eſt excommunicatus, uel concubinarius,uſurarius,uel huiuſmodi:ſi uelit perſeuerare, ne conteratur fruſtra tempus,& confitens poſtea dicat, uoluiſtis me audire,& non uultis abſoluere.Idem de clericis an habeant beneficia plura,curata,incompoſsibilia,& cum qua conſcientia teneant, & quo titulo:& quando ſunt comati, prius uadant ad tonſorem.

3 Tertio,ſi pręcogitauit ſuper peccatis,ſin autem uadat, & præcogitet,maxime qui ſtetit per annum, quia neceſſaria eſt cōtritio,quæ ſine præcogitatione non uidetur poſſe eſſe. Quarto,ſi paratus eſt relinquere omnia peccata prius facta, & dolet de omnibus,aliter non eſt audiendus:quia eſt amiſsio tēporis. Eſt tamen hortandus bonis uerbis ad contritionem, quia ſæpe conteruntur ſub manu confeſſoris. Poſtmodum faciat confeſſor quòd pœnitens dicat peccata ſua, eo modo quo ſcit,quia ſi dicere nollet aliquo modo,niſi interrogatus eſſet in malo ſtatu:& ubi ille deficit,ſuppleat confeſſor interrogando ſecundum quòd uidebitur oportunum.Non enim debet omnes de omnibus interrogare, ſed ſecundum quòd credit expedire,conſiderata perſona,ſtatu,ætate,&c. Et cum magna diſcretione interroget pœnitentem,primo in uniuerſali, poſtmodum in ſpecie, & ſi in genere non peccauit non eſt interrogandus in ſpecie. Et poteſt confeſſor ſeruare hunc ordinem,incipiendo a primo præcepto,uſque in finem,quia omnia peccata ſunt contra præcepta legis diuinæ,naturę,uel humanæ. Pratica talis ſeruetur, & confeſſor ſic primo interroget.

4 Interroget circa primum præceptum,ſi non credit,ſi eſt hęreticus, ſi dubius in fide cum deliberato conſenſu, mortalia ſunt. Si negauit fidem uerbo,uel ſigno,etiam quòd non mēte,mortale eſt. Si adorauit aliud quā Deum latræa, ſi blaſphe

mauit Deum,uel ſanctos,uel eis maledixit,aut iniurioſe mēbra impudica eorum nominauit, ſi iudæizauit, aut in cultu eccleſiaſtico falſum aſſeruit,ſi adiunxit cultui diuino aliquas cantilenas in uoce uel organo turpes, uel amatorias, quod mortale eſt ex ſuo genere, ſecundum Cai. quia iniuriam cultui diuino irrogauit,ſi inuocauit dæmones explicite,uel implicite,uel habuit pactum,uel familiaritatem cum eo: tamen loqui cum eo in dæmoniacis ob uenitatem, uel curioſitatē, non uideo propter hoc mortale:ſi fecit incantationes, diuinationes per ſuperſtitioſa,in quibus inuocatio dæmonis implicite inuenitur,quia mortalia ſunt, &c. His adiūge diuinationes per aſtra,ſomnia,auguria,ſortes, quando ſuperſtitioſæ ſunt:& de tenentibus orationes ſuper ſe ſupſtitioſa, quòd poteſt aduerti ex caracteribus diuerſis, ex obſeruatione numerorum,temporum,& huiuſmodi. Si uouit facere malum, non facere bonum,quia non tenent hæc uota,ſed fuit peccatum,&c. Si tentauit Deum.

5 Circa ſecundum,ſi iurauit ſcienter,& aſſertiuę falſum:uel dubitans,tamen aſſertiue iurauit:ſi iurauit promittendo, & nō intendens ſeruare:uel comminando,uel facere quod mortale eſt,uel aliud malum:uel ſine cauſa rationabili iurauit, & ſi fuit cauſa talium in aliis directa,uel indirecta, inducēdo eos prece,uel precio ad talia.

6 Circa tertium,ſi dies feſto uiolauit opera ſeruilia faciendo, uel alia prohibita ab eccleſia:uel hoc fieri mandauit. Si miſſam ſine rationabili cauſa diebus feſtis omiſsit,& diem feſtū conſumpſit in uanis ludis. Si nō ieiunauit diebus prçceptis, abſque cauſa rationabili,aut cibis uetitis uſus eſt. Si non eſt confeſſus debito tempore,uel non bene.Si non communicauit in paſchate,uel pluries,ſecundum quòd tenebatur, quādo caſus urgebant.Si non peregit pœnitentiam. Si contraxit matrimonium cum perſonis coiunctis conſanguinitate, uel affinitate,uſque ad quartum gradum incluſiue, uel clandeſtine. Si neglexit ſacramentum confirmationis pro ſe, ac ſuis, quorum curam gerit,& ſcire neceſſaria ad ſalutem, & ire ad prædicationes propter hoc.Si recepit aliquod ſacramentum in mortali,uel aliques actus ordinis, ut cantare Epiſtolam, Euangelium,uel ſacramētum miniſtrauit in mortali, aut ad hoc aliquem induxit. Si excommunicatus ingreſsit ſe diui-

nis, uel excommunicatis participauit in diuinis extra caſus conceſſos. Si excommunicatus minori ſuſcepit aliquod ſacramentum. Si ſuſpenſus, aut irregularis, aut interdictus ingeſsit ſe ſibi prohibitis. Si non dixit officium ad quod tenebatur, & quando tenebatur, & potuit dicere. Si illud dicens ex propoſito uagauit mente, pro parte notabili, uel occupauit ſe, ita ut non poſſet ad officium attendere. Si non expreſsit uerba, ſed tantum principium & finem uerſus fecit ſonare: quia nō ſatisfacit. Si mutauit officium pro libito ſine neceſsitate. Si uiolauit eccleſiam, uel cimiterium ſemine, uel ſanguine humano. Si uiolauit immunitatem loci eccleſiaſtici furando, rapiendo, extrahendo hominem ui, uel ibi prohibita exercuit, ut iudicium ſeculare, uel parlamentum, uel non ſeruauit interdictum. Si abuſus eſt ſacramentis, aut ſacramētalibus, aut euchariſtia, oleo ſancto, & huiuſmodi. Si non ſeruauit formas ſacramentorum. Si fecit iniuriam reliquiis, uel imaginibus ſanctorum. Si uſurpauit res eccleſiis dicatas. Si percuſsit, uel uiolentauit perſonam eccleſiaſticam. Si peccatum carnis poſt ordinem ſacrum commiſsit, uel profeſsionem, uel uotum caſtitatis. Si a perſonis eccleſiaſticis gabellas, & prohibita exegit, cōtra libertatem eccleſiæ, in multis de his, ultra peccatum excommunicatione ligantur delinquentes.

7 Circa quartum, ſi parentes non honorauit, non eis ſubuenit in neceſsitatibus. Si ſanguine iunctis debitum honorem, uel ſubſidium non impendit, aut patriæ, uel beneuolis ſimile nō fecit. Si filios, nepotes, & ſibi commiſſos non educauit, inſtruxit, curauit, nec correxit uerbo, uerbere, ut expediebat, præcipue in mortalibus. Si uxorem, aut uirum male tractauit, famulos male gubernauit, & ſi ipſi domino debitū ſecundum poſſe non fecerunt. Si crudus ad pauperes, negligens ad opera miſericordiæ, non fecit elemoſinam de ſuperfluo, nō ſubuenit exiſtenti in extrema neceſsitate cum poſſet. Si impediuit pauperum elemoſinas uerba, uel aliter. Si ex contemptu non obediuit, uel non obediuit in his, quæ ſunt importantię notabilis, uel non obtemperauit principibus, quo ad obſeruationem legum, ſtatutorum, & huiuſmodi: neque eis debitum honorem exhibuit. Si fuit ingratus contemnendo, diſsimulando, non recognoſcendo beneficium, uel benefactorem. Si non habuit animum retribuēdi. Si oblitus eſt be-

neficiorum,uel uituperauit, uel malum pro bono reddidit, quæ ad ingratitudinis uitium pertinent.

8 Circa quintum,ſi homicidium fecit,uel procurauit.Si infantem tenuit in lecto cum periculo ſuffocationis, uel contra prohibitionẽ epiſcopi. Si procurauit aborſum fœtu formato anima rationali,uel ante:quia etiam mortale eſt. Si fecit aliquod pro ſterilitate,aut dedit alteri aliquid ad hoc procurãdum.Si hoc fecit fieri,uel conſuluit,uel adiuuit. Similiter interroga de uerberibus,mutilatione,uulnere,uinculis,tormẽtis,exilio,ſi contra iuſtitiam facta ſunt.Si uoluntate deliberata aliquid horũ ſibi,uel alteri euenire deſiderauit per ſe, uel per alium,propter iram,uel odium,uel alium malum finem. Si deſiderauit alteri malum in corpore, uel in anima notabile,propter odium,in honore, fama, & in rebus notabiliter. Si gauiſus eſt de malo alicuius,& quali malo. Si fecit, uel fieri fecit uindictam propria authoritate. Si noluit parcere quo ad offenſam. Si ſubtraxit communia beneficia propter hoc. Si fouit inimicitias,& de multis peccatis, quæ ex hoc oriuntur.Si fecit,uel iuit ad bellum iniuſtum ſciẽter, uel dubium, ſine principis mandato,quod poſſet eum aliquãdo excuſare.

9 Circa ſextum, ſi peccauit cum perſona coniugata, quod eſt adulterium:ſi cum cõſanguinea,uel affine,quod eſt inceſtus: ſi cum Deo conſecrata ordine,uel uoto, quòd eſt ſacrilegiũ: ſi cum uirgine,quòd eſt ſtuprum:ſi cum ſoluta,quòd eſt ſimplex fornicatio:ſi contra naturam per ſe ſolus,quòd eſt molities:ſi cum alia perſona,quòd eſt ſodomia:ſi cũ beſtia, quòd eſt beſtialitas. Quo autem ad modum,eſt maxime culpabile:ſi mulier ſupergrediatur uirum. Alij uero modi ſunt tolerabiles,dummodo non impediatur generatio, uel effundatur ſemen extra uas.Ideo de illis modis non ſunt ſollicitandæ mulieres per interrogationes. De oſculis, & tactibus interroga ſolutos, coniuges uero, quando ex hoc ſequeretur periculum pollutionis extra uas,&c.tũc enim eſſet mortale,ſi hoc intenderent,uel huic periculo ſe exponerent.

10 Circa ſeptimum,ſi furatus eſt,& quantum. Si inuenit aliqd, quòd non haberetur pro derelicto.Si ex naufragio aliena accepit.Si emendo, uel uendendo commiſit fraudem circa rẽ, precium,menſuram,pondus,numerum,ſubſtantiã,uel qualitatem.Si contractus uſurarios fecit,uel impoſuit nouam ga

bellam,uel exegit a perſonis eccleſiaſticis huiuſmodi. Si uiolenter alienum accepit,aut proprium a quieto poſſeſſore. Si iniuſtum cõtractum fecit alicuius ſocietatis. Si uſurpauit bonum commune.Si iniuſta fecit cambia,uel in illis fraudauit, uel fraudare uoluit quempiam.

11 Circa octauum,Interroga de mẽdatiis dictis in iudicio, quo ad iudicem,reum,accuſatorem,teſtes,aduocatos,& procuratores:ſi extra iudicium mentitus eſt, detrahendo, contumeliando,rixando,contemnendo,litigando, ſuſurrando,irridẽdo,maledicendo.Et no. quòd non ſolum mentitur in iudicio,qui falſum dicit,ſed etiam qui tacet,quòd tenetur dicere, uel qui loquitur ſophiſtice,& non ad mentem iudicis. Hæc omnia quidem mendacia important iniuriam. Si mentitus eſt in damnum alterius,animæ,uel corporis,aut rerum, ſiue ſcienter,ſiue officioſe,aut iocoſe,uel ſimulatorie. Si mẽtitus eſt per hypocriſim.Si mendicauit quaſi egens, & non erat.Si finxit reliquias,uel miraculam propter quęſtum.His annecte de maledictionibus,malis in precationibus animę,& corporis,& maledicendo diei,tempori,& aliis creaturis, de uerbis turpibus,& male morigeratis, & huiuſmodi quæ in multis caſibus mortalia cenſentur.

Circa nonum,& decimum, interroga de cogitationibus circa ea,quæ dicta ſunt de furto,auaritia, luxuria,de cogitationibus moroſis,& cum deliberato animo,circa ea, quæ dicta ſunt de uitio carnis:& ſi fecit aliqua ſigna, uel miſit Epiſtolas,& quicquid fecit propter hoc extrema matrimonium, qa mortale eſt,ut in ſuis locis dictum eſt,& dicetur.

13 Circa ſuperbiam, ſi extimauit bonum quod habet ex ſe habere,& nõ a Deo.Si crediderit habere a Deo,ſed propriis meritis.Si iactauit ſe habere quod non habet. Si aliis deſpectis ſingulariter deſiderauit apparere.Si fuit ambitioſus, quærendo honores,prælaturas, & huiuſmodi.Si fuit adulator,præſumptuoſus,pertinax,impugnator ueritatis,obſtinatus, impœnitens.De aliis uitiis,quia continentur in.x. præceptis ſatis dictum eſt.Interroga diſcurrendo per ſingula ſi forte aliquod fuiſſet omiſſum.Item de operibus miſericordiæ corporalibus,& ſpiritualibus,quæ continentur in his uerſibus.Viſito,poto,cibo,redimo,tego,colligo,condo. Conſule,caſtiga,ſolare,remitte,fer,ora,quæ opera,ſi prætermittãtur a po-

tente,in articulo extremæ neceſsitatis,eſt mortale. Vt ſupra, in uer.elemoſina,ſatis diximus.

14 Poteris & de quinque ſenſibus interrogare pro meliori memoria conſiderato ſtatu cuiuſlibet perſonæ,quo ad ætatem, officium,tempus,ſtatum, fortunam, locumque: quia aliter interrogandi ſunt ſenes,aliter pueri,aliter fortunati,aliter tribulati,aliter ſani,aliter infirmi,&c.Aliter ſeculares,aliter clerici,quæ omnia diſcretioni confeſſoris relinquuntur.Facta igitur confeſsione diligenti,dicat confeſſor pœnitēti,an de omnibus doleat,& ſi leuiter dolet,ammoneat eum, quãtus debet eſſe dolor de peccato mortali,uidelicet maior ſuper omnes alios dolores intellectuales,& quòd ſaltem doleat, quòd non habeat illam contritionem,quam deberet habere, & conetur illum ad uerum dolorē adducere: poſtea dicat ſi uult in futurum ab omnibus toto ſuo poſſe cauere, & ſi credit, uel ſperat,quòd Deus adiuuabit eum,quòd non cadet.Si reſpondeat ſic:dicat confeſſor ſi eſt paratus facere pœnitentiã, quo reſpondente ita:iniungat pœnitentiam diſcretam, quã credit ipſum facturum, & poſt abſoluat inſtruendo, quòd maiorem meretur pœnitentiam, & quòd conetur facere in gratia Dei,ut ſatisfiat Deo:& quòd ſit ſollicitus p bona opera delere pœnam, quam facturus eſt in purgatorio, niſi hic ſoluat orationibus,elemoſinis,& huiuſmodi: & cætera quæ ſupra dicta ſunt,uer.Confeſsio. Si autem nolit deſerere peccata ut concubinam,iniurias relinquere,reſtituere cũ poſsit, nullo modo eſt abſoluendus,ſed iudicio Dei relinquendus.

INTIMIDITAS.

INtimiditas,quæ opponitur fortitudini, qua homo non timet pericula uitæ,integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quando,ubi,& ſicut oportet,ex deliberato cõſenſu,contra rectam rationem,nocendo ſibi notabiliter, uel proximo,ſiue cauſetur hęc intimiditas ex pauco amore uitę, ſiue ex elatione animi,ut frequentius accidit:peccatum mortale eſt,ex ſancto Thom.ſecunda ſecundæ.q.cxxvj.& Cai. in ſumma ibi,alias ueniale,ut quando ex ſtoliditate, uel ex imperfectione actus,uel in re parua eſt,& reducitur ad præſumptionem,filiam ſuperbiæ. Aliquando etiam prouenit, ex eo quòd quis minus debito uitam propriã amat, ideo ſine peccato eſſe non poteſt.

INVENTA.

1 INuenta quæ habentur pro derelicto, quæ nũquam habuerunt dominum, uel ſi habuerunt, nõ amplius extat memoria, uel dominus non curatur de eis, ſunt inuentoris: ex quo cenſentur nullius eſſe: ut lapilli in littore, uel in terra inuẽti: ſunt enim occupantis. Si autem habuerũt patronum, uel habuerunt de proximo, ut conſtat quando inuenitur burſa, uel ueſtis, & huiuſmodi, tunc ſunt reſtituenda inuẽto rei domino: per. c. multi. xiiij. q. v. aliter eſſet furtum, ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxvj. & ff. de fur. l. falſus. Et hoc eſt peccatum mortale, niſi pro re parua. Si uero facta diligenti inquiſitione dominus rei non inuenitur, poſſunt dari pauperibus, infra, reſtitutio. §. xx. & xxxix. uel inuentor poteſt retinere, ſi ſit pauper, de licenia confeſſoris, ut ibi dicetur, ſupra caſus, §. nono.

2 De theſauro autem cuius dominus neſcitur, ſi inuenitur in proprio fundo eſt totus inuentoris, ſi in alieno inuenitur a caſu, medietas una erit domini fundi, altera inuentoris, ſecũdum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxvj. ar. v. ad. ij. Si uero non a caſu, ſed ſtudioſe inuenitur, & cum licentia domini, uolentis donare, quia ipſe non uult quærere, totus erit inuentoris. Si uero quærit contra, uel præter uoluntatem domini, tunc totus erit domini. Si quis uero ſciret in aliquo fundo eſſe theſaurum, & doloſe emeret fundum domino ignorãte ibi eſſe theſaurum, tũc uidetur quòd totus theſaurus debeat eſſe domini, quia inuentor fuit in dolo. C. de theſau. l. unica, ſi autẽ a caſu, totus erit inuentoris: quia inuenit in fundo proprio, & ceſſat dolus. Cõſuetudo autem quæ hodie ſeruatur, quòd ſcilicet theſauri ſunt principum, qui inueniuntur, ſecundum Pe. de pal. in. iiij. ſen. non ualet in cõſcientia, quia propter metum dominorum ſeruatur, nec moribus utentiũm fuit unq̃ approbata, niſi uiolenter, & eſt contra ius canonicum, quòd diſponit inuenta eſſe pauperum, quando ſunt incerta.

3 Proiectis in mari tempore tempeſtatis, pro alleuatiõe nauis, uel aliter, ſi non amplius a domino quæruntur, ſunt capientium, quia tunc habentur pro derelictis: ſimiliter de amiſsis per naufragium, & de raptis ex aquarum inundantia: aliter non poſſunt capi, & ſi capiantur ne pereant, debent reſtitui dño. Sic. n. iuſtitia exigit ut unicuique qđ ſuũ eſt reddatur.

4 De terra addita, uel remota propter rapinas fluuiorum, eſt rubrica, inſti. de re. diui. tamen in omnibus communiter ſtandum eſt conſuetudini, quæ eſt optima legum interpres. Vbi autem ceſſat conſuetudo, ſtandũ erit iuris diſpoſitioni, quòd ita diſponit, quòd inſula nata in mari, eſt occupantis. In medio uero fluminis, eſt communis habentibus prædia iuxta flumen hinc inde. Si nõ eſt in medio, eſt proximioris. Quod ſi fluuius diuidatur, & cingat agrum, erit ager illius cuius ante erat. Si flumẽ mutat alueum, primus alueus efficitur eorũ, qui prædia iuxta illud habent, ſecundus uero eſt publicus. Et ſi poſt reuertitur ad primum, ſecundus erit habentium prædia prope illud, ſed ager inundatus, aqua recedente remanet eius cuius erat: hæc eſt diſpoſitio iuris, quæ ſatis æqua eſſe uidetur.

INVENTARIVM.

INuentarium eſſe uidetur ſcriptura, in qua hæreditaria bona, uel etiam alia, apud aliquem inuenta ſcribuntur: & hæredi facere, eſt utile. Nam ſi non fecerit, de omnibus legatis, & debitis tenebitur: ſi autem fecerit, ultra uires hæreditarias grauari nõ poterit, dummodo cœperit facere illud infra tres dies a morte teſtatoris: uel poſtquam ſe fuiſſe inſtitutum hæredem nouit. Scribat enim omnes res defuncti ſub teſtibus, & infra.xl.dies, uel annum ſit res ſunt remotæ, perficiat. Hæc notantur.ff.de admi.tu.l.tutor, & ibi Bar. Abb.in.c.j.de ſolu. in.c.plerique, de immu.eccle.in.xviij.col.uer.alia quæſtio, & glo.auctẽ.ſed cum teſtator.C.ad legem falci.quia ſi filius hæres non conficiat inuentarium, licet teneatur creditoribus ultra uires hęreditarias, intelligitur tamen ſua legitima reſeruata: quia de illa ſatisfacere nõ tenetur. An autem falcidia poſſit detrahi, uide Bart.in.l.in ratione.§. quod uulgo.ff. ad legẽ falci. Hæc ad legis peritos ſpectant magis, quàm ad animarũ curatores.

INVIDIA.

INuidia proprie eſt, quando aliquis dolet; quòd alius proſperetur, non propter aliud, ſed propter hoc ſolum quia ille parum diſtans, bonum, ſeu melius habet. Apprehendit.n. inuidus illius bonum, quaſi diminutio ſit ſuæ excellentię. Et eſt ex ſuo genere mortale peccatum: quia contra charitatem. Triſtatur enim de eo, de quo debet gaudere, ſecundum Cai.

Dei licet,ex Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxv.ar.iiii.ſupra,Incantatio.§.ii.Neque dæmoni credendum eſt,cum mendax ſit.

IRA.

1 IRa,appetitus uindictæ dicitur,ex paſsione naturali prouenìens,ſecundum Tho.prima ſecundæ.q.xlvi.& quia uindicta poteſt iuſte appeti,& infligi, ut ſi pater contra filii delictum iraſcatur,illumque ſecundum debitũ modum puniat, peccatum non eſt,maxime mortale. Si autem quis appetat uindictam iniuſte ſecundum ſe,ut ſcilicet quis occidatur,etiã quòd mortem non meruerit,uel ſi meruit,appetit illum puniri non à iudice,ſed ab homine priuato,non habente authoritatem occidendi,uel appetit puniri a iudice merentem puniri non pro iuſtitia,ſed ut animo ſuo malo ſatisfaciat, & ſic in his caſibus mortale eſt, quia contra charitatem proximi notabiliter,& iuſtitiam.Item ſi quis ex uehementia iræ excidat a dilectione Dei,uel proximi,ut quando quis uehementer iraſcitur contra Deum, uel quando ex ira nimia proximus ſcandalizatur,uel quando ex ira cadit in odium, ut trabem faciat ex feſtuca,in his mortale eſt. Propter tamen imperfectionem actuss,uel in primis motibus ante deliberatũ conſenſum,erit ueniale,ut ſi quis trahat puerum per capillosuel appetat uindictam de parua re.Poteſt etiam eſſe mortale ex interiori motu animi,ut quando quis ita accenditur ex furore iræ,ut ratio ſuccumbat,& de hoc aduertit, & non refrenat,uel ex motu exteriori, quando àliquid adiungitur contra Deum,uel proximum,ut blaſphemia contra Deum, uel ſanctos,aut obprobrium, uel huiuſmodi contra proximum,quod ſit notabile,etiam mortale eſt.

2 Ex hoc uitiò ſex filię oriuntur,uidelicet.Rixa,tumor mentis, contumelia,blaſphemia,clamor,indignatio,quæ quidẽ ſunt mortalia,uel uenialia peccata,iuxta determinationem factã. Et quia multa peccata ex hoc oriuntur, ideo dicitur uitium capitale.Tres iræ gradus in euangelio ponuntur,ſcilicet iraſci fratri ſuo interius in animo,dicere racha, quod ſignificat iram per exteriora,& dicere fatue, quod notat iræ effectum.

IRONIA.

1 IRonia eſt mendacium in uerbis, uel factis conſiſtens, ut ſi quis minus dicit,quàm ſe exiſtimat.Sicut cum quis aſſerit de ſe aliquod uile,quod tamen in ſe non recognoſcit, aut

negat aliquod magnum,quod tamen exiſtimat ſe habere.Et ſemper eſt peccatum ſecundum Augu.li. de uerbis Domini xxii.q.ii.c.cum humilitatis cauſa. Concor. Tho. ſecunda ſecundæ.q.cxiii.ar.i. Hoc uitium iactantiæ opponitur, quod aliquando mortale eſt ſecundum circunſtantiam, ut quando ordinatur ad notabiliter decipiendum,ſicut mendacium, uel ratione finis.In pluribus tamen eſt ueniale peccatū, quia non eſt multum proximo pernicioſum, neque Deum multum inhonorans,nec claritatem tollens.

IRREGVLARITAS.

1 IRregularitas ſecundum Specu.Eſt nota,ſeu impedimentū canonicum,ex facto,ſiue de facto proueniens, quo quis ad eccleſiaſticos ordines promoueri,& iam promotus in eis miniſtrare prohibetur:ar.de temp.or.c.ſi. Vnde in plus eſt, quàm ſuſpenſio,quia non ſolum importat inhabilitatem ad executionem,ut ſuſpenſio,ſed etiam inhabilitatem ad ordines. Tribus modis in genere contrahitur,uel ex delicto, uel ex defectu corporis,uel ex defectu ſacramenti, de quibus loquuntur doct.in.c.niſi cum,de renū. Sed in ſpecie in caſibus xxiii.incurritur.Nunquam tamen incurritur, niſi ſecundum illos modos,qui expreſſi ſunt in iure.c.is qui,de ſen.ex.quoniam iuris poſitiui pœna dicitur.Secundum Inno.

2 Primus modus quo incurritur,eſt per homicidium,uel mutillationem,quando quis actualiter occidit, uel mutillat,uel operatur aliquid,quod ſit horum cauſa, etiam quòd ſit abſque peccato,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxiiii.ar.vii. ad.iii.& quo ad obſeruantiam modernam, eſt de iure poſitiuo,ſecundum Inno.& Hoſt.in.c.omnis.xvii.q.iiii. Et ſi adſit uoluntas occidendi,uel mutilandi,& fiat opus ad hoc ut ſequatur,non tamen ſequitur:non propter hoc talis pœna irregularitatis incurritur.Similiter cum quis permittit aliquem occidi,cum poſſit adiuuare,non incurrit ſecundum ueram opinionem,quia hæc non ſunt in iure expreſſa:& non incurritur niſi ſecundum,quòd expreſſum eſt in.d.c.is qui.

3 Ad diſcernendā melius ueritatē,ponit S.Th.ſecunda ſecundę. ſupra.ar.viii.tres regulas,quarū prima eſt hæc. Dās operā rei licitæ,& adhibens diligentiā qua debet,& non excedens, nec habens uoluntatē occidendi,uel mutilandi,non fit irregularis pp ſequēs homicidiū.c.dilectus,de ho.uol.&.c. ex literis.

4 Secunda regula.Dans operam rei licitæ,& non adhibens diligentiam,quam debet,uel exiſtens in culpa,etiam leui, non autem leuiſsima,ut infra.§.vi.&.xii,fit irregularis per homicidium ſequens,uel mutilationem.c.presbyterum,eo.ti.

5 Tertia regula.Dans operam rei illicitæ, quantumcunque adhibeat diligentiam,fit irregularis per ſequens homicidium, uel mutilationem.c.Suſcepimus,eodem titu.His regulis multos caſus ſolues.

6 Infans,qui non eſt doli capax,& furioſus, qui lucidum non habet interuallum,propter homicidium,uel mutillationem, non fiunt irregulares:in cle.furioſus,de homi.Pa.in.c.i de delic.pūe.Facit pro furiuſo.l.i.C.de fal.mo.Not.quòd dans operam rei licitæ,& ſi non adhibeat totam illam diligētiam quā deberet,ſi ſit in leuiſsima culpa omiſsionis, non efficitur irregularis ſecundum communiter doct.&.c.quæſitum, de pœ. &.re.infra.§.xii.

7 Occidens,uel mutillans,ſeipſum defendendo,non ualens aliter facere, non eſt irregularis, nec occidens, uel mutillans dormiendo:cle.unica,de homi.Tho.contrarium tenuit, ſecunda ſecundæ.ſupra,&.iiii.ſen.d.xxv. q. ii.ar. ii. ad. iii. quia fuit ante iſtam determinationem,ſi tamen non fuit in culpa, ut infra.§.ſequenti.

8 Iudex ſi etiam iuſtæ hominem occidat, fit irregularis.c. aliquos.51.d. Idem dic de accuſatore,teſtibus, notariis ſententiam ſcribentibus,& legentibus,& de omnibus agentibus in cauſa mortis,uel mutillationis,uel fauentibus, etiam ſi contra infidelem hoc faciant,etiam de animantibus, & autorizātibus,ſecundum Tho.ubi ſupra.& c.ſicut dignum,eo.titulo, &.c.clericum.d.quinquageſima.Idem de occidentibus caſualiter,uel dormiendo,quando culpa,uel neglіgentia eis imputatur,ut quia ſciebant ſuam conſuetudinem ſurgendi in nocte,& non adhibuerunt remedium,ut debebant,& huiuſmodi:ſecundum Bart.l.pœna.ff.de parici.Secus de ebrio, qui in d.cle.non excipitur,ideo ſi occidit, uel mutillat,etiam quòd non fuerit in culpa ebrietatis,fit irregularis, ſecundum Car. in.d.cle. unica. Not. quòd iſta duo, uidelicet occidere, uel mutillare,quo ad irregularitatem æquiperantur, in cle. unica, de homi. Not. ſecundo, quòd iudex,uel doctor, in dubio non debet aliquem iudicare irregularem, ar. de pœn.

d.i.c.hoc autem,&.c.is qui,de ſenten. ex. li. vi. Pœnas enim
9 quantum poſſumus reſtringere debemus.

Not.tertio,quod in dubio quilibet debet ſe reputare irregularem,ut in.c.ad audientiam, de homi. Hæc duo notabilia immediate præcedentia,ponit Hoſt. in. d.c. ad audientiam, de homi.

10 Not.quarto,quôd ad hoc,quôd quis incurrat ſecundum Inno.in.d.c.ad audientiam, neceſſe eſt, quod interueniat, uel conſilium,uel præceptum,uel factum,uel defenſio, uel cooperatio occidentis, nam ſola uoluntas irregularitatem non inducit.

11 Not.quinto,quôd exiſtens cauſa remota homicidii, ut qui fecit gladium,quo alius occidit hominem, non eſt irregularis propter ſequens homicidium.c tua,de homi. niſi cum talis cauſa remota,animum nocendi habuerit, uel debitam nõ adhibuerit diligentiam, uel non cogitauit, ſicut debebat.c. presbyterum de homi.Huius ratio à cõtrario ſenſu ſumitur.

12 Not.ſexto,quôd dans operam rei licite ſi fuit in culpa etiam leuiſsima in committendo,tenetur de caſu inde ſecuto, quo ad irregularitatem,in.c.clerico iacente.5o,d.ſi uero fuit in leuiſsima culpa omittendo,non incurrit, per.c. quæſitum, de pœn. & re. Iura enim plus tollerant culpam omiſsionis, quàm commiſsionis, Barto.in. l. quod nerua.ff. depo. uel econtra,ſupra.§.vi.

13 Not.ſeptimo,ſecundum Cai.ibi,in ſumma,quôd appellatione irregularitatis homicidii uoluntarii,non uenit irregularitas propter occiſionem hominum in bello iuſto,uel alias iuſte factam,quia ubi non eſt homicidium,nec ibi eſt irregularitas homicidii:ſed quando homo iuſte occiditur ibi nõ eſt homicidium,quoniam homicidium ſpecies eſt criminis, ſed occiſio hominis iuſta nõ eſt crimen,ergo nec homicidium, ergo nec irregularitas homicidii, ſiue uoluntarii, ſiue non: ſed eſt alia irregularitas,uidelicet cauſa ſanguinis, uſque ad mortem.Ideo quando quis reſeruat ſibi diſpenſationem irregularitatis homicidii,non intelligitur reſeruare irregularitatem occiſionis iuſtæ,quæ homicidium non eſt.Vnde ſi papa reſeruat ſibi homicidii uoluntarii irregularitatem, non oportet propter talem iuſtam occiſionem adire ipſum, ut ab irregularitate diſpenſet,ſed alius poterit hoc.

14 Not.octauo,quòd actus propter quem quis efficitur irregularis,ſiue ſit laicus,ſiue clericus,ex hoc,quòd inducit irregulari tatem,non eſt peccatum mortale,neque ex hoc,quòd red dit clericum inhabilem ad executionem ſuorum ordinum, ſicut nec actus reddens hominem inhabilem ad ſuſceptionem ſacramentorum, ut participare cum excommunicato extra diuina,per quod excommunicatio minor incurritur, per quam quis fit inhabilis a ſuſceptione ſacramentorum, & tamen non eſt peccatum mortale,& ſimile eſt de cenſuris ſuſpenſionis,& interdicti,ſecundum Cai.ibi,in ſumma.

15 Si quis mandauit homicidium fieri,uel mutillationem,& an tequam fiat effectus reuocet expreſſe, immo etiam tacite, ut faciendo pacem cum occidendo, non incurrit irregularitatem,ſecundum Inno.ſecus ſi non reuocauit, licet per ſpaciũ temporis non fuerit ſecutus effectus,infra, mandatum.§.iiii.

16 Si quis mandauit aliquem uerberari prohibens tamen ne occideretur,uel mutillaretur,& nihilominus,ille cui mandauit occidit,uel mutillauit,mandator fit irregularis:fuit enim in culpa,quia debebat cogitare hoc poſſe euenire.c fi. de homi. li.vi.& Pa.in.d.c.ad audientiam.Secus quando mandauit fieri modeſte,& dabat operam rei licitæ, ut pro correctione, quia iuxta regulam ſupra datam,non incurrit,ſecundum Pa. & Inno.in.c.ad audientiam. Et quando ueriſimile non erat periculum de hoc.

17 Si patronus famulo uerberato dixit ,non reuertaris domũ, niſi audiam aliquid de te contra uerberantem, &c. famulus interficit eum,erit irregularis, quia animauit famulum. Sic enim fuit determinatum, ut dicit Pa. in.c. ex literis, de exceſ.prælatorum.

18 Prælatus habens iuriſditionem temporalem, mandansque officiali ſuo,ut inquirat ſuper aliquo crimine, & faciat iuſtitiam,etiam quòd ſequatur mutillatio,uel mors, non erit irre gularis,in.vi.ne cle.uel mo.c.epiſcopus. Si autem interrogetur de aliquo ſpecialiter qui meretur mortem,quid ſit agendum,poteſt reſpondere,ut conſulat peritos, non autem taliter,ut interrogans intelligat directe,uel indirecte illum debere pœna ſanguinis puniri,ſecundum Ray. quia ſi ex eius reſponſione reus occideretur, fieret irregularis taliter reſpondens. Poteſt ergo dicere,hoc conſilium non pertinet ad me,

uel nobis non licet interficere quenquam, uel huiuſmodi Et ſi propter talia uerba iudex interficiat reum, non propterea fiet reſpondens irregularis, quia cauſam non dedit. Si quis autem in generali quærit, an propter tale crimen quis mortem mereatur, & tunc non imminet caſus de præſenti, poteſt ueritas clare reſponderi ſine irregularitate. Hanc ſententiam tenet Pa in.d.c.ex literis. Quod ſi de plectendo de præſenti reſpondeat, quòd meretur mortem, non tamen prætor propter hoc dat mortem, ſed propter aliud, ut puta, quia iam diſpoſuerat hoc, uel quia habet legem claram, tunc non fit taliter reſpondens irregularis, quia mors nõ eſt ſecuta ex ſua reſponſione, ſecundum Pa. ſupra.

19 Princeps faciens legem, quæ poſtmodum rei traduntur morti, non eſt irregularis, ſecundum Arch. in.c.officia. xxiii q. v. neque prædicatores hortantes principes ad faciendum iuſtitiam in communi, etiam quòd ex eorum uerbis moueantur ad inquirendum, & puniendum malefactores pœna mortis, fiunt irregulares, quia non ſunt cauſa alicuius particularis occiſionis.

20 Clericus habens iuriſditionem in aliquo loco, non debet eſſe præſens cum iuſtitia mortis, uel mutillationis exercetur, aliter fit irregularis, quia ex ſua præſentia uidetur opem præſtare, uel authorizare homicidio, ſecundum Pa.in.c.ſi quis uiduam.d.50. Secus in non habente iuriſditionem: licet grauiter peccent, facientes contra.c.ſententiam, ne cle. uel mo. niſi cauſam iuſtam habeãt, ut quia aſſociant confortando decapitandum. Non debet ergo clericus intereſſe homicidio niſi dum hortatur, &c.

21 Prælati, uel clerici, qui petunt contra aliquem iuſtitiam, cui debetur pœna ſanguinis, uel mutillationis cum proteſtatione, quòd non intendunt pœnam ſanguinis, non incurrunt irregularitatem, etiam quòd ſequatur effectus, in.c. prælatis, de homi.lib.vi. uel cum petunt ſuper crimine, pro quo non debetur pœna ſanguinis, etiam quòd ſequatur mors. Secus, quando in primo caſu petit ſine proteſtatione fit irregularis ſequente effectu. Vide bene tex.huius.c.& ſta.in eo.

22 Per ſolam ratihabitionem homicidii, uel mutillationis, non incurritur irregularitas, quia nunquam dicitur quis irregularis, niſi ubi iure cauetur, ſecundum Hoſt. in ſum. de homi.ſ.

qua pœna:ſed non eſt expreſſum in iure, quòd quis per ratihabitionem ſolam incurrat irregularitatem, ſicut de excommunicatione.c.ſi quis,de ſen.exc li.vi.igitur,&c. Et ita tenet Ang.uer.homicidium.ii.§.vii.Aliqui autem tenent, quòd incurritur,quia ratihabitio æquiparatur mandato,de re.iu.lib. vi.ratihabitionem:ſed per mandatum incurritur,ergo & per ratihabitionem.Hæc ratio non concludit, quia ratihabitio æquiparatur præcepto in culpa,non autem in pœna,quæ eſt a iure,ſicut eſt irregularitas. Tene ergo primum,quòd etiam ſequitur Arch.in.c omnes.xvii.q.iiii.

23 Prælatus incarcerans ſubditum delinquentem taliter, quòd in paucis diebus moriatur,eſt irregularis,niſi faciat ſecũdum ordinem,& modum ſuæ regulæ:ſecundum Io. de lig. in cle. ii.de pœ.& re.& Pa.tn.c.cum non ab homine, de iudi. quia excedit modum.Ad hoc eſt tex.in.c.ad audientiam, de ſentẽ. excom.&.c.cum uoluntate.

24 Inquiſitor tradens hereticum iudici ſeculari,quem ſcit comburendum,& inſtando apud iudicem,quod comburatur,nõ eſt irregularis,ſecundum Hoſt.in.d.c.ad audientiam, de homi.& Feli.in.d.c.ad abolendam,de here.in fi. quia ſolũ inquiſitori prohibetur,quòd nõ pro ſe exequatur, quòd nõ facit.

25 Ad intelligendum quomodo quis uerbo conſulendo,incurrat irregularitatem,pono quaſdam regulas, quarum prima hæc eſt.Dans conſiliũ ſuper morte quãdo imminet caſus de præſenti,& ſequitur mors,uel mutillatio, incurrit irregularitatem.c.ſi quis uiduam.d.50.& Hoſt.in.d.c.ex literis. Si uero præſentialiter caſus non imminet,& doloſe non cõſulit, non incurrit,ut dictum eſt ſupra.§.xviii.&.xix.

26 Secunda regula:dans conſilium doloſe, ſcilicet, ut ſequatur mors mediate,uel immediate,ſi ſequatur effectus, fit irregularis,quia eſt cauſa homicidii,per.d. c. ſi quis uiduam, ut ſi quis doceat modum uenenandi Titium, credens quòd hoc modo interficiet Socratem,& ſequatur actus,licet cauſa mortis non ſit immediata, quia tamen intendit, incidit in pœnam hanc.

27 Tertia regula:dans conſilium non doloſe cauſa mortis mediata,& eſt ueriſimile quòd debeat ſequi,eſt irregularis,quia hoc debebat cogitare,ideo fuit in cauſa omiſsionis, ſecus ſi non erat uerisimile debere ſequi,etiam ſi præſentialiter im-

minebat,quia tunc non tenebatur cogitare, quod non erat ueriſimile caſurum, ut ſi conſulat debere aggredi bellum, uel ſimile.

28 Quarta regula. Dans conſilium etiam non doloſum de cauſa mortis præſentialiter,& immediate imminentis, extra ea, quæ ſunt ex cauſa fidei,eſt irregularis,ſecundum Inno. in.d. c.ad audientiam,& Arch.flo.iii.par.ti.xxiiii.§.i.&.c.pro membris.xxiii.q.iii.

29 Quinta regula. Dans conſilium Petro,ut occidat Io. & dum uult hoc agere occiditur a Io.eſt irregularis,ſecundum Pan. in.d.c.ad audientiam,quia dabat operam rei illicitæ,& Ioan. an.in.c.fi.de homi li.vi. Debuit enim illud præcogitare, & quia non præcogitauit,fuit in cauſa omiſsionis:ideo incidit.

30 Sexta regula. Conſulẽs alicui,ut exponat ſe periculo, ex quo ueriſimiliter poteſt ſequi mors,ſi ſequitur,fit irregularis, ſecundum Inno. & Hoſt. debebat enim hoc cogitare: ſecus ſi non erat ueriſimile. Pro fide tamen,Chriſto,& eccleſia, poteſt dari tale conſilium,ut quis exponat ſe morti,ſicut fecere martyres,ſecundum eoſdem, &.xxiii.q.iii.c.pro membris: & Feli.in.c.ſicut dignum,de homi.tertia col. circa fi. & pro hac cauſa excuſantur inquiſitores tradentes brachio ſeculari hęreticos,quos credunt pro certo morituros,ſecundum eundẽ in.c.ad abolendam,de hære.in fi.& inſtant apud iudicem.

31 Suadens alicui ne opem ferat occidendo, quem uolebat adiuuare,ſi hoc facit mente corrupta, & ille occidatur, eſt ſuadens irregularis,ſecus ſi hoc facit ne adiuuando ipſe occidatur,ut ſolent facere parentes erga filios,& amicos,ſecundum Arch.flo.iii.par.ti.xxix.c.ii.§.i. quia mentem corruptam non habuit,neque dabat operam rei illicitæ.

32 Conſulens uolenti fugere,ut remaneat, ſperans componere pacem bono animo,& non timens ueriſimiliter de morte, ſi caſu occidatur,conſulens non erit irregularis,quia dedit operam rei licitæ,& non fuit in culpa commiſsionis, nec omiſſionis: ſecus ſi hoc malo animo fecit, uel erat ueriſimile de occiſione.

33 Clamans contra latronem,ex quo clamore latro occiditur, fit irregularis,ſecũdum Pa.in.c.ſignificaſti,el.ii. de homi. etiã quòd non habuerit animum,ut occideretur,tamen erat ueriſimile,quòd ex tali clamore caperetur,& occideretur: hoc.n.

debuit cogitare.Si uero nõ habuit animum ut occideretur, & clamauit,quia latro, uel alius uolebant ipſum occidere, etiam quod ueriſimiliter poſſet ſuſpicari mors eius, non incidit.Licet enim uim ui repellere cum debito moderamine, ut infra .§.xli.

34 Aſſocians uolentem facere homicidium, ut defendat eum ſi opus erit,etiam quod diſuadeat homicidium,fit irregularis, ſi ſequitur mors,ſecundum Hoſt.& facit.c.henricus, de cle. pug.in duel. nam ex eius aſſociatione factus eſt homicida animoſior,& ſic cooperatus eſt morti. Vnde omnes de fami lia prætoris aſſociantes decapitandum,fiunt irregulares, ut diximus.

35 Vocans aliquos ad defenſionem ſui iuris,uel ſuarum rerum non intendens mortem,uel quia non uerìſimiliter ſequitur mors,ſi ex hoc aliquis moriatur,non erit irregularis, dabat enim operam rei licitæ,ſed ſi intendebat mortem,uel uerìſimiliter timebatur de morte, erit irregularis, uel ex eo quod dabat operam rei illicitæ intendens mortem,uel ex eo quod non cogitauit de morte, quæ uerìſimiliter poterat ſequi.c. de occidendis.xxiii.q.v.&.q.iii.c.maximianus.

36 Dicens ducentibus latronem, claudite os eius ne clamet, & cauete ne auferatur, ſi latro moriatur erit irregularis, quia conſuluit ducentibus,ſecundum Ar.flo.iii.par.ti.xxix.c.ii.§.i. in fine,& Roſel.uer.irregularitas.i.§.v.quod uerũ eſt, ſi alias mors eius fuiſſet impedita, non aliter. Syl. uer. homicidium. iii. q. vii .§. v.

37 Reuelans aliquem iudici quærenti eum ad mortem iuſtam, uel iniuſtam,etiam quod hoc faciat timore cadente in conſtantem uirum,eſt irregularis.quia in.d.cle.unica, ſolum dicitur de occidente inuadentem ſe quia timor cadens inconſtantem non excuſat ab irregularitate, quæ non eſt peccatũ, licet excuſet quandoque a peccato, ideo etiam ſi reuelat ut mortem euadat, incurrit. Idem tenet Tab. uer irregularitas.ii .§. xxii.

38 Non reuelans homicidium perpetrandum,non fit irregularis,etiam quod ſequatur mors, quia ex hoc nihil operatur ad homicidium, licet peccet non impediendo, cum poſsit bono modo.Et Pa.& Io.an.in.c. Petrus, de homi. ſolum in hoc caſu loquuntur de homicidio, nõ autem de irregulari-

tate, nec in iure exprimitur hoc.

39 Reuelans aliquam proditionem, & non potens aliter facere quin reuelet proditorem, præmiſſa proteſtatione, ut ſupra dictum eſt. §. xxi. nullam incurrit irregularitatem, quia ſi pro recuperatione rerum hoc poteſt fieri, multo magis pro ſalute patriæ, uel corporali, uel ſpirituali.

40 Poſſunt prælati pro defenſione rerum eccleſiæ iuſta, uocare brachium ſeculare, & hortari ad defenſionem, non autem ad occiſionem, uel mutilationem, cum proteſtatione, quod nõ quærunt pœnam ſanguinis, ſed tãtum liberationem rerum eccleſiaſticarum, uel terrarum occupatarum ab infidelibus, & huiuſmodi, & licet multi occidantur, non tamen fiunt irregulares. c. de occidendis. xxiii. q. v. &. q. viii. c. ſcire, & c. igitur.

41 Occidens alium ſe defendendo cum moderamine, uel defendendo neceſſaria ad propriam uitam, eadem ratione, nõ fit irregularis, quando ſcilicet non poteſt aliter euadere, & in uaditur, in cle. unica, de homi. Secus ſi potuit euadere, quia occidendo, uel mutilando incidit. Sed ſi potuit euadere ſolum mutilando, & occidit nõ fit irregularis, ſecundum Car. in d. cle. quia quãtum ad irregularitatem, homicidium, & mutilatio currunt de pari. Occidens uero pro defenſione rerum, uel pro recuperatione, etiam cum moderamine, fit irregularis, ſecundum Pa. in c. ſignificaſti. el. ii. de homi. etiam pro defenſione alterius. An autem hæc liceant ſine peccato, ſupra, homicidium. §. iii. & Cai. ſecunda ſecũdæ, q. lxiiii. a. vii. quia quis plus rerum ſuarum curam tenetur habere, quam uitæ proximi.

42 Si ticius inueniatur cum uxore petri & inuaſus a petro defendendo ſe ticius interficiat Petrum, etiam cum moderamine, ſecundum Aſten. ticius fit irregularis, quia dabat operam rei illicitæ, ideo incidit iuxta ſupradicta. Alij dicunt quod non quia aliter non poterat euadere, & ſic ius diſponit, & hanc tene opinionem, nam irregularitas non reſpicit peccatum, nec meritum, cum & ſine peccato poſſit incurri per occiſionẽ, & occidẽdo poteſt quis peccare, & nõ incurrere.

43 Sed ſi fuga alicui ſit uituperoſa, & propter hoc inuaſus potens fugere non fugit, ſed defendendo occidit inuaſorem, ſecundum Pe. de ancha. quem ſequitur Ar. flo. non euadit

irregularitatem,licet Zin.dicat quod euadit,ſed primum eſt melius,& tutius,licet ſic ſine peccato poſsit illū occidere.

44 Si Plato inſequitur Ciceronem, & Cicero timens de graui malo fugiat, ex qua fuga cadens in puteum,uel flumen moritur. Plato fit irregularis ſecundum Ar. flo. iii. parte ſupra: dabat enim operam rei illicitæ, & de hoc debebat aduertere. Si uero inſequebatur cauſa ludi non prohibiti, & ſine ſignis magnæ offenſionis,aduertens etiam quę ueriſimiliter poterant accidere,non fit irregularis. Vide Pa.in.c.exhibita, de homi.ſecus ſi noxius,etiam indiſcretus fuiſſet ludus.

45 Clericus iniuſte rixans cum aliquo, ſi ſuperueniant amici eius,& interficiant rixantem, fit irregularis.c.Petrus, de homi.& ſecundum Pa.ibi.dabat enim operam rei illicitæ,ſecus ſi iuſte rixabatur,quia factum aliorum non debet ſibi tunc imputari,in.c.ſignificaſti,el.ii.eo. & limitat etiam Hoſt. in.c. ad audientiam, eo.ſi non prohibuit quantum potuit, quia tunc uideretur eſſe in culpa,& intendere homicidium.Secus ſi illius clerici ſuperuenifſent inimici,& aliquem interfecerūt de parte dicti clerici,ſecundum Pa.in.d.c.Petrus.

46 Pater,mater,uel magiſter uerberantes pueros diſcrete, pro correctione,aduertentes,quæ prudens aduerteret, uidelicet ne percutiant ſortiter ſuper caput,uel cum corrigia habente gladium,uel fibulam ferream magnam, & huiuſmodi, ſi ex tali uerbere puer moritur, non ſunt irregulares, quia non dant operam rei illicitæ,nec intendunt mortem,nec ſunt in culpa omisſionis,uel commisſionis.Si uero dabant operam rei illicitæ,& percuſſerunt non lætaliter,ſed propter eorum incuriam mortuus eſt filius,uel alius,fiunt irregulares,ar.in d.c.Petrus.Idem dic ſi conualuit,& poſt recidiuauit,& mortuus eſt,etiam ex imperitia medici, uulnerator fit irregularis,ar.in.d.c.Petrus.Fecit enim aliquid ad mortem,& fuit in culpa,dans operam rei illicitæ,quando uulnerauit. Facit gl. in.d.c.præsbyterum,& Arch.flo.ſupra.

47 Si infirmus moriatur ſub manu medici, medicus propter hoc non eſt irregularis,dummodo hoc officium non ſit ei prohibitum,& ſit peritus in arte,& exibuerit omnem diligētiam artis,& informauerit infirmum de his,quæ ſunt ei cōtraria,& huiuſmodi:Pa.in.c.tua nos, eo.alias incidit.c.ad aures,de æta.& quali.No.quod clericis etiam in minoribus exi

ſtentibus,ſecundum Pa.in.c.ſententiam,ne cle.uel mo.& religioſis,ars cirugiæ prohibetur,in.d.c.ſententiam, et.c.cum magno,ne cle.uel mo.Ideo ſi exercent illam,quæ aduſtionē, uel inciſio adducit, & ſequatur mors, etiam quod ex pietate faciant, & diligenter faciant,efficiuntur irregulares,in.d. c.tua nos,quia eis prohibetur. Quidam addunt, quando probabiliter credunt,mortem ex illo uulnere, uel aduſtione, ſecutam.

48 Seruiens infirmo,& dans quæ ei ſcit prohibita a medico, ex quibus ſequitur mors,uel acceleratio mortis, fit irregularis, ut no.in.d.c.tua nos.Secus autem quando dat non prohibita,bono animo,credens prodeſſe,& nō eſt ueriſimile quod debeat hoc nocere,quia non incidit. Si autem fuit negligēs in hoc,& poterat aduertere, & conſulere, an hæc deberent nocere,& non fecit,& eſt certū,quod propter hoc mortuus eſt, uel mors accelerata, fit irregularis, quia fuit in culpa omiſsionis.Si autem non eſt certum propter hoc de morte, uel acceleratione mortis, non debet (ut ita loquar) ſcrupulizare,nec credere quod ſit propter hoc mortuus, ſecūdum Arch.flo.ſupra.Quod ſi cuſtos dimiſit infirmum, quia uoluit ludere,uel dormire,uel nugari, & infirmus ex hoc mortuus eſt,ut quia propter freneſim ſe interfecit, uel cecidit de lecto,& huiuſmodi incidit. Similiter uertens infirmum ex quo anhelitus intercipitur,uel apoſtema frangitur, & moritur,fiat irregularis. Debebat enim caute aduertere ea, quæ uериſimiliter poterant euenire,& non fecit.

49 Dicens,uel faciens aliquid,ex quo mors acceleratur, ut cum dicit extende caput in cipo, uel ſignum facit carnifici ut incidat funem,& ſimilia,fit irregularis.d.50.c. ſi quis uiduam, & Archie. flo.

50 Quando autem propter aborſum quis fit irregularis, patebit facile per regulas ſuprapoſitas,ideo non pono caſus ſingulares,qui in infinitum poſſunt multiplicari.Aduerte tamē quod non eſt quis irregularis propter aborſum, niſi fœtus ſit formatus anima rationali,tunc enim uere eſt homicidiū, & quod dederit operam rei illicitæ,uel non adhibuerit debitam deligentiam,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxviii. a.viii.& quod ſit cauſa immediate, ſecundum Pa.in.c.de cætero,eo.quando ſcilicet non quærit homicidium,ſecundum

Arc.flo.quia tunc etiam de mediata intelligitur, uide Pa. in c.ſicut,de homi.ibi multi caſus,&c.

51 Similiter de pueris ſuffocatis in lecto, rege te ſecundum regulas ſuperius datas. Nam qui tenent tales pueros in lecto, offerunt ſe periculo ſuffocationis, ideo mortaliter peccant. Si uero hoc faciant cum debitis circunſtantijs, & diligentia, ut quia lectus amplus eſt,& ex una parte puer poteſt collocari,& ex alia nutrix,quæ conſueuit ſemper ſtare ſicut ſe ponit in lecto, uel quia hoc facit, quia extra non uult quieſcere puer,uel moreretur frigore,ſicut quando pauperculæ indigent pannis,uel ponunt aliquid inter ſe & puerum, uel aliũ bonum modum tenent,& non eſt prohibitio epiſcopi, tũc non uidentur mortaliter agere, quia non ſe exponunt periculo,&c. conſuluiſti.ii.q.v.non præcipit, ſed tantum hortatur parentes,ne infantes teneant in lecto, & ſic etiam quod caſus occurreret,non eſſent irregulares, quia neque dant operam rei illicitæ,neque ſunt in culpa omiſſionis, cum prudenter omnia egerint.

52 Dans poculum amatorium, ex quo ſequitur aborſus, licet non intendat,fit irregularis,ſi fœtus erat formatus, quia dedit operã rei illicitæ,ut no.Pa.in.c.ſi aliquis,eo.Infiniti caſus particulares poſſent formari, ſed p regulas datas facile uidebis,qñ qs incurrit,& qñ nõ.Ideo illas bene mãda memorię.

53 Pro irregularitate quę incurritur ex homcidio uel mutilatione in bello notandæ ſunt quædam concluſiones, quarum prima eſt.Clericus exiſtens in quocunque bello, repellens uim ui cum moderamine inculpatæ tutellæ, ſi occidat non fit irregularis,cle.unica,de homi.&.c.iuſgentium.d.i.Secunda concluſio,Clericus exiſtens in bello iuſto de licentia Papæ exprimentis quod poſsit indifferenter pugnare,etiam occidendo non fit irregularis, uidetur enim quod Papa auferat hanc pœnam dando licentiam, quod poteſt, cum ſit de iure poſitiuo,& hoc probatur per.d.cle.unicam.

54 Tertia concluſio,clericus in bello iuſto utens armis,uel prę ſtans auxilium,conſilium,uel fauorem incutiẽdo timorem aduerſarijs,ſi de aduerſarijs, quis occidatur fit irregularis.c. ſi quis uiduam.d.50.non autem ſi ex parte ſua aliquis occidatur,quia nõ adiuuit aliquo modo,niſi aliud interueniat, Pa.in.c.petitio.de homi.

55 Quarta concluſio,clericus exiſtens in bello iuſto,ut pro defenſione patriæ,oppreſſorum,uel contra prædones,cum armis defenſionis,hortās bellantes, & intercedēs pro eis orationibus,dūmodo nō occidat,uulneret,uel mutilet,nō fit iregularis,qa nō occidit,nō mutilauit,necuulnerauit,nec dedit operā rei illicitæ, quia ei prędicta permittūtur:ut no.Pa. in.d.c.petitio.Inn. tamen dicit quod non debent hortari ut pugnent.dum actu pugnant, quia ad mortem uiderentur hortari quod non licet.& ſi per ſe pugnent,& occidant,efficiuntur irregulares,quod hoc eis prohibetur, ut in.c. pridē. xxiii.q.vii.ſi tamen pugnent,& non occidant, uel mutilent, non ſunt irregulares,in.d.c.petitio,etiam quod ibi aliqui oc

56 cidantur,& certum ſit quod ipſi non occiderunt.

Clericus exiſtens in quocunque bello ut pugnet cum armis offenſilibus,ſi aliquē occidat fit irregularis,q dat opera rei illicitæ cū ſibi prohibeatur ratione ordinis.c.clerici.xx.q.viii.

57 Si in bello iuſto tn quo pugnauit clericus cum armis offenſilibus ſunt aliqui occiſi,& dubitat clericus an ipſe occiderit aliquem,& ſibi magis uidetur quod ſic, cenſendus eſt irregularis.c.præſentium,de cle.percu.& in d.c.petitio,aliter nō niſi alii ſcirent pro certo ipſum occidiſſe. Si autem dubium manet,tutior pars eligatur,ar.in.d.c.petitio. Si uero in eodē bello cum dictis armis uulnerauit aliquem animo occidendi,qui poſtmodum ab alio fuit occiſus, eſt irregularis.c. ſignificaſti,de homi.Quod ſi non habebat animum occidendi,& uulnus non erat mortale, & poterat ab aliis diſcerni, non eſt irregularis,per.d.c.ſignificaſti.c.petitio,& Pa. ibi occidens uero clericus pro defenſione rerum ſuarum,eſt irregularis.c.ſuſcepimus,de homi.ut ſupra dictum eſt.§.xli.

58 Clericus uadens ad bellum, etiam iniuſtum, bono fine, ut cauſa pacificandi,ſi ex eius aduentu inimici terreantur, & occidantur quidam,& alij fiant animoſiores,non eſt irregularis,ſecundum Pa.& Inno.in.d.c.petitio.

59 Clericus mutuans arma offenſiua etiam in bello iuſto,dum actu pugnant,ſi ex hoc ſequitur mors,eſt irregularis,in.d.c. ſi quis uiduam,non autem ſi ante congreſſum pugnæ iuſtę: uel ſi mutuat tantum Pro defenſione ſui in bello iuſto, ſecundum Hoſt.uel ſi mutua eo caſu quo poteſt occidere, ut ſupra dictum eſt.c.ſi.de homi. & nomine armorum intelli-

ge etiam lapides,fuſtes.ff.de uer.ſig.l.armorum ſcilicet pro machinis,non pro lapidibus,ex quibus fiunt domus,loricę, ſcuta,arcus,ſagittæ, gladij magni, & forte poſſet dici omne illud,quod communiter eſt pro uſu offendendi, uel defendendi ſe,& non pro alio uſu,& hęc prohibentur infidelibus portari, ſiue intentione offendendi,ſiue non,ſecundum Pa. in.c.ita quoniam,de iudæ. & ſa. Aliqui tenent quod incurrit ſiue bellum ſit iuſtum ſiue iniuſtum. Syl. uer. bellum. iii. q. vi. §. v.

60 Interficiens aliquem etiam ſine uulnere, ut ueneno, uel aliter,eſt irregularis,ſi uoluntarie fiat,& non debet promoueri,& ſi promotus eſt,in perpetuum deponi.c. ſicut dignum, de homi.etiam ſi ſit occultum,ſiue interficiat Chriſtianum, ſiue infidelem.d.50.c.clericum,nec poteſt miniſtrare in ordine ſuo.c.fi.de temp.or. nec excuſatur ſi faciat hoc de præcepto iudicis,etiam iuſte.xiii.q.v.c.cum miles.

61 Portantes ligna ad comburendum hereticum, ſi operata ſunt ad mortem, ſunt irregulares,ſecundum Ar.flo.iii. parte,ſupra.Secus ſi nõ ſunt cooperata,quia iam erat mortuus, uel aliter,& ſi ſit dubium,non debet miniſtrare ſine diſpenſatione, nec promoueri. c. hi qui. d. 50. c. ad audientiam, de homici.

62 Faciens aliquid,ad quod ſequitur mors immediate, eſt irregularis,ut aptantes cipum, manaram,portantes ſcalam, funem,& huiuſmodi, ad hunc finem, in.d.c. ſi quis uiduam, quia dant cauſam immediatam ad mortem, ſecus quando facerent propter aliam cauſam,& aliquis alius utitur corda, quam portauit pro ligandis lignis,ad ſuſpendẽdum furem. xxiii.q.v.c.de occidendis,ſupra.§.xlix.

63 Si quis ex impatientia,uel zelo caſtitatis,amputat ſibi membrum,eſt irregularis.c.ſi quis partem.d.lv.ſi tamen membrũ ſit principale,ſecundum Car.in cle.ſi furioſus,de homi.Nam membrum dicitur quod habet officium ſeparatum,& diſtinctum ab aliis,ut oculus.c.ſi Euangelica.d.lv. digitus autem non eſt membrum, ſed pars:eſt tex. c. ſingula.d.lxxxix. ideo per inciſionem digiti non incurritur, bene ſi manus,uel pes abſcindatur,dummodo non fiat cauſa medicaminis.Ex ſola autẽ ſanguinis effuſione,etiam multa,nõ incurritur.

64 Qui non mutilat,ſed membrum reddit inutile totaliter,uel

hominem totaliter deformatum, quod ad diuina exequenda eſt inhabilis, an ſit irregularis, ſunt opiniones contrariæ. Quidam dicunt quod incurrit, quia idem eſt reddere membrum totaliter inutile, & mutilare, & hanc partem uidetur tenere Pa.in.c.cum illorum, de ſen. excom. contrarium autem uidetur tenere idem in. c. i. qui cle. uel mo. uidelicet quod non incurrat, & hanc opinionem tenerem, quia d.cle. unica, mentionem facit de mutilatione tantum, nec debet extendi cum ſit pœna, nec eſt idem abſcindere totaliter, & reddere membrum inutile, ſed maius eſt, quia membrum inutile ſaltem facit ad decorem aliquid. Neque ex deformitate facta, fit irregularis, quia non eſt expreſſum in iure. Vide tamen ſi non placet hoc, Tab.uer.Irregularitas.iii.§.xxvi. Syl. uer.homicidium.iii.q.iii.Ang.uer.homicidium.v.§.v. Roſel. homicidium.iiii.§.xix.

65 De irregularitate quæ contrahitur ex indebita celebratione, uel executione ordinum: ſunt multi caſus breuiter deciſi, & primus eſt iſte. Laicus, ſiue ſecularis, ſiue religioſus, ſanæ mentis, qui celebrat cum apparatu alicuius ordinis ſacri ſecundũ Arch. flo. exequendo actum alicuius ordinis, uidetur quòd ſit irregularis, quamuis hoc ſit rigoroſum: & hoc tenet Cal. c.ii.de cle.ex.mi.nec cũ tali, ut poſsit promoueri, alius quàm papa poteſt diſpenſare, ſicut & cum ordinato ſuſpẽſo. Direc. tamen li.iii.ti.viii. dicit laicos propter hoc irregularitatẽ non incurrere, ſed aliter puniri ſi contrafaciat per.d.c.ii.& hoc uidetur uerius, quia magis conſonum.c.j.de cle.non or.&. d.c. ii. Concordat Roſel. uer. Irregularitas.ii. in princi. & Ange. uer. Irregularitas.primo.§.xxviii. & hoc ſequendum eſt cũ ſcimus in pœnis.

66 Clericus celebrans in ordine quem non habet, ſacro tamen, fit irregularis, ſi hoc agit tanquam utens officio ſuo: poteſt tamen non ſubdiaconus cantare epiſtolam cum tunicella, ſine tamen manipulo, quia hæc eſt ueſtis propria ſubdiaconi, ſecundum Pe. de palu. in. iiii. ſen. ut monialis legit euangelium. Si autem cantat cum manipulo, uel porrigit calicem, fit irregularis ſecundum eandem Pe.ſupra. De alijs autem ordinibus ſacris non eſt dubium quin incurratur irregularitas. Not.tamen quòd ubi non eſſet conſuetudo, quòd non ſubdiaconus cantet epiſtolam, ſecus eſſet, ut quidam dicunt: uerius

rius tamen eſt quòd non incurrat, niſi hoc faciat ut ſubdiaconus. Idē dic de alijs ordinibus inferioribus, quia qui exercent ut habentes, & non habent, incurrunt, ſecus ſi de hoc non cogitant, uel ignoranter faciunt, credentes ſe eſſe ordinatos, & non ſunt: uel ſi iocoſe exerceant, licet peccent, non tamen efficiuntur irregulares. c. illa. xv. quæſt. i. Et cum talibus, ut ad maiores ordines aſcendant, ſolus papa diſpenſat, ſecundum Pa. c. quanto, de conſue. licet Ber. in. c. ex literis, de cle. non or. mi. dicat, quòd etiam epiſcopus poteſt. In ſuſceptis uero bene poteſt epiſcopus.

67 Si quis celebrat antequam ſuppleatur in accepto ordine, in quo dimiſſum eſt aliquod, quod non eſt de ſubſtantia ordinis, & hoc eſt clarum, licet peccet adminiſtrando in tali ordine, ut in. cap. i. de ſacr. non reite. non tamen incurrit irregularitatem. Facit quod no. Pa. c. ſi celebrat, de cle. excom. mino.

68 Ordinatus per ſaltum, ſi adminiſtrat in ordine ſuperiori, ſecundum Hoſt. in ſumma, incurrit irregularitatem, & ſolus papa diſpenſat. Arc. in. c. ſollicitudo. d. lij. tenet quòd eſt ſuſpendendus, non tamen fit irregularis, quòd uerius eſt, per. d. c. ſi celebrat. Si uero adminiſtrat in ordine non habito, dic ut ſupra, uide infra. §. lxxiii.

69 Qui eadem die ſuſcipit aliquem ordinem minorem, cum aliquo ſacro, uel duos ſacros, etiam ſi faciat una die ficte. ſ. continuando ieiunium ſabbati, & c. c. literas, de tempo. or. eſt irregularis, ſiue ſuſpenſus. Similiter ſi accipit ordinem furtiue. Poteſt epiſcopus cum eo diſpenſare ut in ordinibus, nō ſubreptitie ſuſceptis, poſsit miniſtrare, dummodo non fuerit ei prohibitum ſic ordinari, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, quia tunc non poſſet. In ordine autem ſic ſuſcepto, uel ad maiores, ſolus papa poteſt, ſecundum Ioan. an. ut uidetur ſequi Pa. in. c. i. de eo qui furtiue re. or. Si tamen hic intraret religionē, poſſet epiſcopus, uel ſuus abbas diſpēſare.

70 Excommunicatus maiori excommunicatione ſi celebrat in ordine ſacro, uel ſi non excommunicatus celebrat, uel exercet ſuum officium in loco interdicto à iure, uel ab homine, eſt irregularis, & ſolus papa diſpēſat, in. vj. de ſen. ex. c. is qui. Si autem miniſtrat in minoribus, uel cantat epiſtolam, non ut utens ordine, ſed ut ſecularis merus, ſecundum Gul. non incurrit, ſecus ſi ut utens officio ſuo, ut ſupra dictum eſt ſe-

cundum Hoſti. Sed Pa.in.c.ii.de cle.excom.mi.uidetur oppo ſitum tenere. Tab.uer.irregularitas.iiii.§.iii.concluſio. vi.

71 Clericus ſuſpēſus ſtricte,uidelicet quo ad ſe, & quo ad alios, ab homine,ſeu iudice,uel canone celebrans ſcienter, uel ex ignorantia craſſa,ſiue ſit ſuſpenſus ſimpliciter, ſiue ad tēpus, ſiue ratione criminis,ſiue defectus,ſiue ratione infamiæ,durante ſuſpenſione, fit irregularis,diſpenſandus per ſolum papam : ar.ii.quæſt.iii.c.ſi quis presbyter, &.c. medicinalis, de ſenten.excom.libro ſexto.

72 Clericus ſuſpenſus à canone ſimpliciter ratione criminis,celebrando fit irregularis.per.c.ſi quis epiſcopus.ii. q. iii. Si uero eſt ſuſpenſus ad tempus determinatum, etiam celebrādo fit irregularis. Si ad tempus indeterminatum, cum conditione donec ſatisfaciat, ſi ante abſolutionem celebret, fit irregularis,quia in hoc factum iudicis eſt neceſſarium,ut dicit Cal.in c.cum bonæ,de æta.& quali. licet quidam contrarium dicāt. Si autem cum conditione donec pœniteat,ut in.c. officij, de elec. tunc æquum eſt tenere quòd celebrando interim non fiat irregularis,quia talis ſuſpenſio uidetur eſſe Dei,ad quam nihil ſuperaddit canon : ideo dicendum eſt de ea,ſicut de ſuſpenſione Dei tantum,quam Deus qui nouit,punit.

73 Clericus ſuſpēſus à canone ratione defectus ordinis,ut quia per ſaltum promotus eſt,ſi miniſtrat in ordine omiſſo antequam illum recipiat,eſt irregularis, non autem miniſtrando in ordine quem habet etiam per ſaltum,ut ſupra.§.lxviii. per c.ſolicitudo.d. lij.aliqui autem dicunt ut Syl. uer. Irregularitas.§.xi.quòd de rigore iuris eſt etiam irregularis miniſtrando in ordine quem habuit per ſaltum, quia talis eſt ſuſpenſus per.d.c.ſolicitudo.Propter alios autem defectus,ut quando clericus eſt bigamus,illegitimus,corpore uitiatus,ordinatus ante legitimam ætatem,uel à non ſuo epiſcopo, ſecundū omnes doc.celebrando non fit irregularis, quia hoc non eſt expreſſum in iure,& licet talis indigeat diſpenſatione,non tamen propter irregularitatem,ſed propter alios defectus.diſt. lvj.c.apoſtolica,in quo non fit mentio de irregularitate. No. tamen quòd ſi ordinato ante legitimam ætatem interdicatur à ſuo iudice executio illius ordinis,& exequatur, eſt irregularis,aliàs non,ſecundum Archi.flo.tertia par.titu. xxix.

47 Clericus ſupenſus à canone ratione infamiæ,celebrādo non

fit irregularis: non enim eſt iure cautum. Idem ſi ratione ſcandali eſt ſuſpenſus: Quomodo autem clericus publicus fornicator ſit ſuſpenſus,& celebrando fiat irregularis, ſupra, Clericus.§.xiii.qui clericus quamuis poſt pœnitentiam poſsit abſolui ab epiſcopo,ut dicit Archi.flo. ab irregularitate tamē quam celebrando contraxit,papa ſolus diſpēſat: in.c.ueſtra, de coha.cle.& muli.& Pa.ibi.c.tua,eo.ti.& quamuis aliqui dicant quòd requiritur monitorium,tamen.d.Ant.& Pa. in. d. c.tua,tenent contrarium,& debet reſtringi ſolum ad clericos ſacerdotes, & fornicarios tantum, & non aliter criminoſos, quia.d.c.ueſtra,loquitur tantum de ſacerdote & concubinario,& ſic dicit ibi in.d.c.ueſtra,Pa.quamuis aliqui extendant ad omnem clericum, & omnem reatum publicum,ſupra,clericus §.xiij.infra §.lxxxij.

75 Ille qui eſt irregularis tantum, ſi celebrat, non incurrit nouam irregularitatem,quia hoc nō eſt expreſſum in iure, ideo non debemus pœnas augere.

76 Mulier etiam religioſa non poteſt effici irregularis utens aliquo officio ordinis,per quam irregularitatem quis prohibetur ordinari,quia non eſt capax ordinis alicuius.

77 Recipiens ordines etiam minores,excommunicatione maiori,fit irregularis, & diſpenſatur per papam.c.cum illorum,de ſen.ex. Secus in excommunicatione minori. Ibi enim diſtinguitur minime inter ordines maiores,& minores.

78 Recipiens ordines ab epiſcopo excommunicato, ſciſmatico, hæretico,uel depoſito,ſuſpenſo,interdicto, uel degradato,non recipit executionem,quia ex quo non habet,dare nō poteſt,& ſic dicitur irregularis: ar.i.quæſt.i.c.gratia, & ſi factum eſt ignoranter, diſpenſabit epiſcopus, ſi ſcienter, ſolus papa.in.c.i.de ord.ab epi.qui reſi.niſi ſic ordinati fuiſſent per metum cadentem in conſtantem uirum: quia ſecundū Gof. & Hoſtien. tunc non indigent diſpenſatione, uel epiſcopus poterit diſpenſare. Si autē talis epiſcopus eſt ſecretus in prædictis cēſuris,uel toleratus ab eccleſia, poteſt dare etiā executionem ſecundum ueriorem opinionem, & ſecundum Inn. in.c.i. de ſciſma. quia dignitas in tolerato non eſt præciſa. c. nonne.viij.q.iiii.hodie tamen, iſta ſunt modificata per concilium conſtantieñ.ſupra,abſolutio.§.xxx. & excommunicatio 50.& iuxta illam modificationem procede.

79 Recipiens ſacros ordines ſcienter ab epiſcopo, qui renuntiauit loco, & dignitati, uel ex ignorantia craſſa, non recipit executionem ordinis, & ſic eſt irregularis, & à papa ſolo recipit diſpenſationem, ſi ex ignorantia non craſſa, epiſcopus diſpenſare poteſt. c. i. de or. ab epi. qui re. Secus autem eſſet ſi tantum loco, & non dignitati reſignaſſet: quamuis aliqui aliter dicant, ſed ex. d. c. i. niſi hoc quòd dictum eſt, poteſt elici, quia ſi renuntiauit loco tantum, adhuc eſt epiſcopus, & ordinatus ab eo ſine licentia proprij epiſcopi non eſt magis irregularis, quàm qui ordinatur à non ſuo epiſcopo, quando non eſt irregularis, ut immediate dicam. Contra hoc tenet Syl. Irregularitas. §. viii. & Ang. uer. irregularitas. i. §. xxxi. Tab. cõtrarium habet, in uer. irregularitas. iiii. §. vj.

80 Recipiens ordines ab epiſcopo non ſuo, ſine licẽtia proprij epiſcopi, non eſt ipſo iure irregularis, ſed ſuſpendendus, per c. translationem, de tempori. or. & ſecundum D. Ant. ibi, & ſi ſic ordinatus antequam ſuſpendatur celebret, non fit irregularis, ſecundum Hoſt. & Gul. licet grauiter peccet, antequam ſuus prælatus habeat ratam talem ordinationem, not. in. c. eos, de tempo. or. li. vi. Fallit hoc quando ſuus epiſcopus eſt manifeſte ſuſpenſus, quia tunc ſine eius licentia poteſt ab alienis uicinis epiſcopis ordinari, in. d. c. eos. ſupra. §. lxxiii.

81 Vltramontanus quicunque recipiens quemcunque ordinem ſine licentia ſui prælati, ab epiſcopo citramontano, hoc eſt italico, ipſo iure eſt ſuſpenſus, & ſi celebrat fit irregularis, nec à tali ſuſpenſione abſolui poteſt, niſi per papam. c. i. de tẽpo. or. lib. vj. ſecundum communem opinionem, in. d. c. i. Non autem hæc pœna locum habet in italico, ab ultramontano ordinato, ut tenet glo. ibi, nec in exiſtentibus intra montes, ſi ab italico ordinentur, ut ibi not. Licentiam autem hanc accipiendi ordines ab alieno epiſcopo, dat uel epiſcopus, de cuius diocęſi eſt oriundus, uel in cuius diocęſi habet beneficiũ eccleſiaſticum, uel domicilium ordinandus, licet nõ ſit inde oriundus, & epiſcopo abſente, eius uicarius generalis in ſpiritualibus, uel capitulum ſede uacante: non alii epiſcopi officiales, etiam archidiaconus. c. ſignificaſti, de offic. archi. neque alij prælati religioſi, niſi ſint per papam priuilegiati, ſecundũ Io. an. uel ex præſcripta conſuetudine. Et epiſcopi ad quos ordinandi mittuntur, poſſunt eos abſoluere, & diſpenſare, ſicut

proprius prælatus, quia omnia uidentur conceſſa, ſine quibus ordinatio non poteſt fieri.c.præterea, de offi.delega.Cōcordat Syl.uer.irregularitas.§.ix.in fi.

82 Recipiens ordines extra tempora ſtatuta, ſecudum D. Ant.in c.literas, de tēp.or.eſt ipſo iure ſuſpenſus, & ordinans ſuſpendendus eſt, & hoc uerius, ut per.c.ii.de tempo.or. patet, licet Inno.& Hoſt.credant, quòd taliter ordinatus, ab ordine ſuſcepto non ſit ſuſpenſus, ſed ſuſpendendus: ar.in.d.c.literas, ſed primū tene. Epiſcopus tamen poteſt diſpenſare in ordine ſuſcepto, ut miniſtret.c.conſultationi, de temp.or.nō autem in ſuſcipiendis alijs ordinibus ſecundū Rod.quia ibi fit mentio tantū de ſuſceptis. Nec hoc poteſt epiſcopus, qui ordinauit, ſecundū.d.Ant.in.d.c.cōſultationi, ſed eius ſucceſſor, hodie autē recipiens ordines ſacros, extra tempora, uel ante ætatem, aut ſine literis dimiſſorijs, eſt ipſo iure ſuſpenſus, & celebrādo fit irregularis à ſolo papa abſoluendus, & poteſt ipſo iure beneficiis priuari, per extrauag. Pij ſecundi, quæ incipit, cum ex ſacro, renouatam per regulas cancellariæ Inn.viii. Alexan.vi. quibus ſtandū eſt, ut in.c.i.&.ii.d.xl.ut refert Sil.Irregularitas.§.x. Not.tamen quòd iſte extrauagantes, nō ſunt in practica.ideo &.c.uide ſupra.§.lxxiii. de eo qui ante legitimā ætatem eſt ordinatus, quia oppoſitum diximus, uide etiam ſupra, Aetas.§.i. ſic & Tab. ſcribit, uer.irregularitas. iiii.§. vi. Recipiens beneficium de manu laici eſt intelligibilis, ſupra, Beneficium.§.xiii.

83 Apoſtatæ à fide ſunt irregulares, per.c.presbyteros. d. 50. ſi ſunt ſacerdotes, qui iuſto timore apoſtatarunt, à ſolo papa diſpenſantur, alij autem ab epiſcopo. Si uero uolūtarie abſque timore, à papa tantum diſpenſantur. d. c. presbyteros. Puniendi ſunt tamen ut hæretici, ſecundum Hoſt.in.c. i. de apoſt.& Inno.

84 Incurritur etiam irregularitas per reiterationem ſacramentorum imprimentium characterem, tam in dante, quàm in recipiente.d.lxviij.c.j.quia uidentur Chriſtum bis crucifigere, de con.d.iiii.c.qui bis, ſi hoc faciant ſcienter. Et hæc cōcluſio eſt Archi.in.d.c.qui bis, quòd intelligitur de omnibus imprimentibus characterē, & niſi per papam poſſunt diſpenſari. Qui autem hoc faciunt ignorantia probabili, per epiſcopum poſſunt diſpenſari. Quidam uero intelligunt tantum

de baptiſmo,& hoc uidetur probabilius, quia de alijs nō eſt expreſſum,ut in.c.ii.de apo.&. d.c.qui bis. Et licet in.d.c.i. d. lxviij. de alijs fiat mentio,non tamen fit mentio ibi de irregularitate,& hoc tenet Hoſt. & quòd reiterantes ignorantia facti,excuſantur,non autem ignorantia iuris : & hoc dictum Hoſt.uidetur melius,& probabile ualde,ſecundum gl.in. di. cap.qui bis, cum pœnæ non debeant ultra quod ſcriptum eſt extendi.

85 Irregularitas hanc pœnam ſortitur,quia irregularis ad ordines promoueri non poteſt,nec promotus in eis miniſtrare, & omnis irregularis eſt ſuſpenſus,& non econtra: & in.xxiii. caſibus contrahitur. Primo, per homicidium, ut ſupra.§. ii. Secundo,per ordines ſuſceptos in excommunicatione, ut ſupra.§.lxxvii. Tertio,per plures ordines ſacros una die receptos,ut ſupra.§.lxix. Quarto, per reiterationem ſacramentorum,ut ſupra.§.lxxxiiii. Quinto,per apoſtaſiam à fide,ſupra, §.lxxxiii. Sexto, per infamiam,ſupra infamia.§.iiii. Septimo, per ordinari ab epiſcopo, excommunicato, ſupra.§.lxxviii. Octauo,recipiendo ordines ab eo,qui renuntiauit,&.c.ut ſupra.§.lxxix. Nono,recipiendo ordines extra tempora, ſupra, §.lxxxii. Decimo, miniſtrando in ordine non habito, ſupra.§.lxvj. Vndecimo,à ſuſpenſo,uel interdicto,ingerente ſe in diuinis, ſupra.§. lxxiij. Duodecimo, propter crimen, ſupra.§.lxxii. Tertiodecimo, propter bigamiam, ſupra. Bigamiam.§.iiii. Quartodecimo, propter matrimonium contractum ab eo,qui eſt in ſacris, & habet uotum ſolemne, ſiue contrahat cum corrupta,ſiue cum uirgine. c. nuper à nobis, de biga. &.c.ſuper eo,eo.in.gl.&.c.fi.eo.&.c. quotquot.xxvii. qu.i. Sil. uer. bigamia, in principio. Incurrebatur autem per ſolemnem pœnitentiam,per.c.ex pœnitentibus.d.50. ſed hodie locum non habet ſecundum Inno.quia curia nō ſeruat, nec publica pœnitentia irregularitatem inducit. Quintodecimo,per celebrationem in loco interdicto. c. is qui, de ſen. ex.li. vj.de quo ſupra : interdictum.§.lviii. & in hoc ſolus papa diſpenſat. Sextodecimo, propter corporis uitium, ſupra, corpore uitiatus.§.ii. Decimoſeptimo, propter illegitimationem,ſupra,illegitimus.§.i. Decimooctauo,per dilationē baptiſmi in adultis uſque ad ægritudinē,per.c.ſi quis.d. lvij.quia uidetur non uoluntate,ſed neceſsitate baptizari : nec iſta ir-

regularitas tollitur per baptiſmum,ſecundum gl.ibi,quia idē non operatur contrarios effectus. c. maiores, de baptiſmo. Quomodo poſsit hic admitti,Sil.uer.irregularitas.§.xxi. Decimonono,quando religioſus egreditur clauſtrū ad audiendum phiſicas ſcientias,ſi infra duos menſes non reuertitur & ſolus papa diſpenſat.c.ult.ne cle.uel mo.ſupra,excommunicatio.§.xlviij.Vigeſimo,per recurſum ad Imperatorem per epiſcopum,presbyterum,aut diaconum, ſub prætextu iniuſtæ excommunicationis.xxi.quæſt.ult.c.penult. &. c. ſi quis. xxiii.q.ult.& à ſolo papa diſpenſatur,in.d.c. penul. Ampliatur etiam hæc irregularitas ad omnes,qui ſunt ſub eccleſiaſtica regula,ſed non ipſo iure,ut in prædictis.Vigeſimoprimo, propter hæreſim.c. ueruntamen.i. quæſt. i. Vigeſimo ſecundo, propter eſſe curialem, quia omnes curiales huiuſmodi, non poſſunt promoueri,& quid ſit eſſe curialē,uide Sil. uer. ordo.§.iiii.circa finem. Vigeſimotertio, propter ſeruitutem. c.legem.d.liij.&.c.quicunque.d.liiii.

86 Not.quòd differentia eſt inter excommiunicationem, & irregularitatem,quia cum quis abſoluitur, prius debet abſolui ab excommunicatione,quàm a peccatis,ut ſupra dictum eſt, Abſolutio.§.v.ſecus eſt de irregularitate, quia ea dimiſſa cōfeſſor poteſt à peccatis abſoluere,ideo ad confeſſores nō pertinet irregularitas, quia ſecundum ſe peccatum non eſt, nec includit ſicut excommunicatio, quia etiam merendo quis poteſt effici irregularis: Pertinet tamen reſpectu clericorum, qui ſi ſunt irregulares,peccant adminiſtrando, & celebrādo: ideo eſt etiam utile confeſſori ſcire quomodo quis efficitur irregularis, & quomodo.

87 Irregularitas tribus modis tollitur, baptiſmo, religionis ingreſſu,& diſpenſatione. Primo, per baptiſmum tollitur omnis irregularitas,contracta ante illum cum peccato, ſecundū Pa.in.c.gaudemus,de diuor.& infamiæ, quæ uenit ex ſequella peccati,& homicidii, ſiue cum peccato fuerit,ſiue non. Facit.c.ſi quis uiduam.d. 50.non autem bigamiæ,propter defectum ſacramenti.c.acutius.d.xxvi.&.c.deinde, nec ex defectu natalium: & hæc eſt communis opinio, ſupra, baptiſmus.§. lxxi. licet aliqui tenuerint nullam irregularitatem per baptiſmum tolli.

88 Aliqua irregularitas,& non omnis,tollitur per religionis in-

greſſum,ut no.gl.in.c.ii.de apo.ea uidelicet, quæ non proue nit ex proprio delicto,ut in.c.i.de ſi.presby.ita quòd talis po teſt ſine alia diſpenſatione promoueri ad ordines, ſed nõ ad dignitates,ſiue prælatiões, ut in.c.fi.de ſi.presb.Pa.uero in.d. c.ii. dicit quòd tantum eam tollit, de qua in iure eſt expreſſum quòd tollat, licet faciliorem diſpenſationem inducat, quod ualde rationabile uidetur in fauorem religionis.

89 Per diſpenſationem papæ omnis irregularitas tollitur, cum ſit de iure poſitiuo.ii.q.vij.c. Item Daniel,& ſic Inno.in.c.niſi, de renun. tenet, & communiter omnes tenent. Vide ſupra,diſpenſatio.§.vij.

90 Forma conſueta diſpenſandi ſuper irregularitate eſt talis,uel ſimilis. Ego diſpenſo tecum ſuper irregularitate, uel irregularitatibus,quam, uel quas contraxiſti,propter talem,& talem cauſam: uel ſi contraxiſti,quando eſt dubium.

91 Epiſcopus ordinando eum cum quo diſpenſare poteſt, ipſo facto diſpenſat,ſi hoc intendit,licet uerbis non utatur. Idem dic de Archiepiſcopo,& ꝑlato mittente ſubditos ad ordines.

92 Cum homicida caſuali poteſt diſpenſare epiſcopus in ordinibus minoribus tantum,ut not.in.c.ad audientiam, de homi.in ſacris autem ſolus papa,& cum difficultate diſpenſat, in.c.continebatur, de homi. Cum homicida uero uoluntario,etiam ſine peccato, nunquam diſpenſatur in ordine, uel officio.c.miror.di. 50.niſi per papam, & difficulter, etiam ſi ſit occultum, miniſtrare in ordine ſuo non poteſt.c. fina.de temp.or. Epiſcopus tamen cum tali,in beneficio ne egeat po teſt.c.ii.de cle.pu. in duel.in ſimplici. ſ. beneficio ſecundum Hoſt.quia in curato ſolus papa diſpenſat,ar.in.c.fi.de cle.pu. in du.& ibi Pa.An papa poſsit prouidere, ut ſine pœna irregularitatis, clericus per ſe exerceat iuriſditionem, ſeu iuſtitiam ſecularem,uide Ab.in.c.clericis,ne cle.uel mo.

IVDAEVS.

1 Iudæizare uidelicet ſeruando ſabbatum, uel alias iudæorũ cæremonias,eſt mortale:quia pertinet ad ſuperſtitionem falſi cultus diuini,ut dicit Cai.ibi in ſumma. Si quis autem ſeruaret ſabbatum,non pro ritu iudæorũ, ſed alia pia ratione,ut pro reuerentia Virginis Mariæ,nõ peccaret mortaliter.

2 Conuerſari cum iudæis,prohibitum eſt in lege canonica, in multis ca.de iudæis,&.xxviij.q.j.c.nullus, &.c.omnes, quan-

tum ad aſsiduam,& familiarem conuerſationem, propter periculum ſubuerſionis,& in ſpeciali in decem caſibus prohibitum eſt. Primo,habitare ſimul. Secundo, ad eorum conuiuia accedere. Tertio,ſimul balneari. Quarto,uocare eos pro infirmitate. Quinto,ab eis medicinas recipere. Sexto, nutrire eorum infantes in domibus eorum. Septimo, ſeruire eis,ut famuli. Octauo,eſſe eorum ſeruum. Nono,habere eos officia publica inter Chriſtianos. Decimo,comedere azima eorum. Et quoniam in multis appoſita eſt pœna excommunicationis,ut.j.ij.iiij.v.& ulti.in.d.c.nullus,&.ij. dicitur ſacrilegium.vj.&.vij.committitur prælatis, ut per cenſuram cōpellant.ix.quoque excommunicatio ferenda indicitur, ut in.c. conſtituit.xvij.q.iiij. ideo cautus debet eſſe confeſſor, ne de omnibus his æqualiter iudicet.

3 An prædicta poſsint fieri abſque mortali,& conſequenter tollerari,eſt ſatis ambiguum. Dico tamen quòd illa, quæ quaſi continuam conuerſationem, & familiaritatem generant, ut cohabitare,& ſeruire eis domeſtice in quouis miniſterio, uidentur mortalia,quia hæc habent periculum euerſionis annexum,& propter hoc facta eſt inhibitio,& ſic contrafaciens facit contra finem præcepti,& exponit ſe periculo infidelitatis,quod ſine mortali eſſe nō uidetur. Similiter tollerare eos in officiis publicis mortale uidetur, quia hoc derogat dignitati fidei Chriſtianæ,& ob hoc eſt prohibitum. Item quia ꝑ hoc cauſaretur nimia familiaritas, & conſequēter periculum ſubuerſionis, ut ſupra. Idem dico per comeſtionem azimorum. Sic enim Chriſtiani ſe quaſi prophanos exhiberent iudæis diuina profitentibus,& noſtra abominantibus,& ſic uidentur mortaliter agere. Item quando contemnentes prædicta omnia facerent,quia cōtemptus ubique damnabilis eſt: ſed ceſſante periculo ſubuerſionis, & iniuria fidei noſtræ, & contemptu,non uideo mortale,ſi ex aliqua cauſa maxime rationabili fiant. Nunc particularius dicamus de huiuſmodi prohibitis,ut clarius intelligantur.

4 Comedere cum eis ubi cibos diſcernunt,nunquam licet,niſi in articulo neceſsitatis, ſecundum Vgo.in.d.c. omnes.xxviij. q.j.neque eorum azima debet comedi, quia eſt cibus diſcretiuus,ideo prohibitus,in.d.c.omnes, & clericus contrafaciēs debet deponi,& excommunicari,in.d.c.nullus, niſi in extre-

ma neceſsitate,& tunc comedet non ut azima, ſed materialiter ut panis eſt.

5 Mercimonium facere cum eis non prohibetur, niſi forte in pœnam.c. poſt miſerabilem, de uſu. ſed nimia familiaritas prohibetur a qua admonitus nolens abſtinere, mortaliter peccat,ut dicit Tab.ibi.§.j.uidetur enim contemnere,& quia contemptus ubique damnabilis eſt,ideo mortale dicitur.

6 Chriſtiani poſſunt ſeruire iudæis extra domos eorum,ſecundum Hoſt.ſed Pa.in.c.iudæi,eo.dicit quòd nec extra domos aſsidue poſſunt ſeruire,cum textus non faciat mētionem de domo,& ita poſsit fieri familiaritas extra domum. Dic ergo quòd poſſunt, dummodo non contrahant familiaritatem cum eis,ut colere agros eorum,& huiuſmodi.

7 Chriſtianus non poteſt habere iudæum ſeruientem ſibi in domo familiariter.xxviij.q.j.c.ſæpe,&.d.c.nullus,propter eādem rationem,alias poteſt habere non familiarem, ut in.c. ſi iudæos.eo.ut extra domum.

8 Nutrix Chriſtiana filium iudæi in domo ipſius iudæi nutrire non poteſt,ſecundum Pa.in.c.ad hæc,de iudæ. neque extra ſecundum eundem Pa. intellige quando etiam extra domum ſequeretur familiaritas,ſecus quando non ſequeretur, ſecūdum.D.Car.qui dicit,quòd ſolum prohibetur in domo, per tex.d.c.ad hæc,nec epiſcopus poteſt diſpenſare, quòd in domo nutriat ſecundum Car. & Pa.in.c. ad hæc, quia hæc prohibitio facta eſt in fauorem fidei: niſi neceſsitas naturalis urgeret,quæ neceſsitas legi non ſubiacet.

9 Chriſtiani non poſſunt uocare medicos iudæos in ſuis infirmitatibus,neque medicinas ab eis recipere, in.d.cap. nullus, poſſunt tamen ſecundum glo.in.d.c.nullus, emere ab eis medicinalia,& per Chriſtianos poſtea facere præparari:niſi ſecū dum Vgo.propter neceſsitatem, ut quia non eſt alius medicus, uel non eſt ita bonus,uel non eſt q ita bene p̄paret, &c. dummodo familiaritas quantum poſsibile eſt,uitetur.

10 Balneari in eodem balneo cum iudæis prohibetur ſub pœna excommunicationis,ſicut cætera ſupraſcripta,ideo mortaliter peccare uidentur contrafacientes, & clerici,quibus prohibetur ſub pœna depoſitionis ſecundum quòd dicit Tab. ibi.§.vj.quod uidetur durum iuxta ſupra dicta, dic ergo ut ſupra.§.iij.

11 Si Chriſtianus aliquid leget congregationi iudęorum, uel iudeo., uel pagano etiam poſt mortem, anathema iudicatur. xxiiij.q.ij.c.ſane,el.ij.niſi cogente extrema neceſsitate cuiuſpiam. tunc enim ex miſericordia liceret.

12 Iudæi tam maſculi quàm fœminæ, non debent procedere in publicum ſine ſigno in habitu, quo a Chriſtianis diſtinguantur, quod ſit patens.c.in nonnullis, de iudæ.Ideo male faciũt domini hoc permittentes.

13 Iudæi non poſſunt nouas erigere ſynagogas, quia prohibitũ eſt, in.c.conſuluit.eo.ti.neque pœnitus deſtructas reædificare, ſecundum Pa.ibi, poſſunt tamen antiquas, & ruinoſas reſarcire, dummodo non perdant formam antiquam. Alij autẽ infideles, neque erigere, neque antiquas reſarcire poſſunt. Quomodo puniuntur, uide.C.de iudæis.l.hac uictoria.

14 Iudæi non poſſunt præfici alicui officio publico, inter Chriſtianos, nec promoueri ad aliquod miniſterium, uel dignitatem.c.cum ſit.eo.ti.nec poſſunt doctorari ſecundum Bart.in l.fi.C.de iudę.nec poſſunt habere aliquod commertium, per quòd Chriſtianis grauamẽ aliquod poſſet ingeri ſecundum Pa.in.c.ex ſpeciali.Hoc enim iudæis, & paganis prohibitum eſt, cum Chriſti ſint hoſtes.

15 Iudæis prohibitum eſt ne in tribus diebus ante paſcha, hoſtia, uel feneſtras aperta teneant, uel exeant in publicum.c. nonnullis.eo.ti.etiam ne teneant decimas prędiales eccleſiis, ſed ſoluant.c. terris, extra de deci. Nec teſtimonium dicant contra Chriſtianum.c.iudæi, de teſti. quia ab omnibus actibus legitimis repelluntur.c.alieni.ij.q.vij.niſi in caſu hęreſis: c.contra Chriſtianos, de hære. lib. vj. ne poſsint conuenire Chriſtianum apud iudicem iudæum, licet poſsint eligere arbitrum iudæum in cauſa ciuili.C.de iudæ.l.iudæi.Sententia tamen per Chriſtianum debet exequi, ut ibi patet.

16 Si iudæus emat Chriſtianum in ſeruum, uel qualitercunque acquirat, ſtatim efficitur liber nullo precio dato.c. mancipia, diſt.xxxv.ſi uero non Chriſtianum emat ad ſibi ſeruiendũ, & uelit effici Chriſtianus, ſimiliter efficitur liber, ſine precio dato.c.fraternitatem.diſt.liij. Si autem talem non Chriſtianum, tantum cauſa mercimonij habet, & infra tres menſes a die emptionis ſecundum Hoſt.c.fi.de iudæ.uel a die qua petiit fieri Chriſtianus ſecundum Pa. ibi.c.j.non expoſuit uen-

ditioni,liberatur:ſecus ſi expoſuit,quia non liberatur niſi da tis iudæo.xij.ſolidis auri. Quomodo intelligantur illi ſolidi uide ibi Pa.&.C.de ſuſce.præpo.& archa.l.quotieſcunque.

17 Iudæi non poſſunt uſuras exigere, & exactas debent reſtitue re,de uſu.c poſt miſerabilem, & cogi per principes, & ſi non reſtituant,expelli:ibi in.d.c. poſt miſerabilem. Non tentent aliquid contra fidem Chriſtianam.c.ſi iudæus.eo.ti. ne circũ cidant quemquam non ſuæ nationis, & eſt pœna perpetui exilij.C.Chriſtianum,man.l. unica, ne accipiant Chriſtianas in uxores.C.de iudæ.l.ne quis.Non fidem Chriſtianam impugnẽt peruerſo dogmate ſub pœna ſanguinis, & pœna ignis feriuntur,ſi quenquam uolentem effici Chriſtianum,aliquo furore impetunt.C.de iudæ.l.iudæis.Vide aliquid ſupra,infi delitas.§.x.bellum.§.xlj.

18 Iudæos Chriſtiani non debent cogere ad fidem, in.c. ſicut, de iudæ.nec eorum pueros inuitis parentibus baptizare, ſupra baptiſmus.§.lxviij.non offendant eos in perſona, nec in rebus,ſine iudicio terreni iudicis,in.d.c.ſicut. Non impediãt eos in ſuis obſeruantiis,dummodo nil faciant in obprobriũ noſtrę fidei.c.qui ſincera.diſt.xlv.non exigant ab eis coacta, & non conſueta ſeruitia,in.d.c.ſicut, quòd nõ inuadant eorum cimiteria,nec exhumant corpora eorum,in.d.c.ſicut,nõ diebus ſabbatorum trahãt eos ad iudicium.l. die ſabbati.C. eo.ti.Si conuertuntur ad fidem, non ſpolientur bonis iuſtæ acquiſitis,nec eorum ſucceſſores.c.iudæi,el.ij.eo.ti.non prohibeantur conuerti ad fidem,etiam quòd ſint ſerui Chriſtia norum:ar.duæ ſunt.xix.q.ij.remanebunt tamen adhuc ſerui Chriſtianorum,quia ſeruitus eſt approbata. De iure diuino ciuili,& canonico.c.ſi quos.xij.q.ij.ſunt tamen mitius quàm alij ſerui tractandi:ar.in.c.tuas,de ma. & obe. Non perdunt agnationem ſuam,unde ſuccedere debent attinentibus ſuis.

19 Iudæus antequam baptizetur,debet relinquere omnia acqui ſita per uſuram,& alios illicitos mo[illegible]s.c.iudæi,de cõ.diſt.iiij. licite acquiſita poteſt tenere,in.d.c.ſicut,nec debet ſtatim ba ptizari, ſed aliquo tempore differri, ut experiatur eius recta uoluntas,in.d.c.iudæi,niſi neceſsitas urgeat. Eſt enim ſtatutum,ut per.xl.dies experiatur. Vide in.d.c.iudæi, & per.c.ne quòd abſit,de cõſe.diſt.iiij.ubi erat ſtatutum, quòd per.viij. menſes expectaretur.Primo,reſtituat uſuras, ut diximus,de-

inde in fide inſtruatur,& illius perſeuerantia experiatur, ne tepeſcente illo feruore,ad uomitum redeat.

IVDEX.

1 IVdex omnis,uel eſt ordinarius,uel arbitrarius,uel delegatus,uel ſubdelegatus,& omnes ad iſtos reducuntur,ex doctrina S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxvij.ar.j.& de uerbo.ſig.c.forus,& quilibet,cui non eſt prohibitum, poteſt eſſe iudex.ar.c.cum apud,de ſpon.Prohibentur autem ſurdus,mutus, perpetuo furioſus,impubes,fœmina,ſeruus, excommunicatus,conſanguineus rei,inimicus actoris, uel alia cauſa ſuſpectus,& imperitus, ſeu illiteratus. De his Pa.in.c.ſciſmaticus, de reſcrip.Contra tales poteſt fieri exceptio.

2 Solent iudices in his ſpecialiter peccare,uidelicet ſcienter iniuſte iudicantes,uel ex ignorantia,quàm potuerũt uitare ſtudendo,uel conſulendo. Secundo,quando iudicant non ſeruato iuris ordine,maxime in eſſentialibus neceſſario, (utpuputa)cum ſufficientibus teſtibus,& huiuſmodi: etiam quòd iuſte iudicent. Tertio,quando uſurpant officium,iudicantes perſonam,non ſibi ſubditam,uel de occultis,quæ tãtum nouit Deus,uel quæ non poſſunt probari. Quarto,ſi remittũt pœnas,non punientes maleficia,ex amicitia, uel auaritia,uel alio modo reſpectu:unde grauiter læditur reſpu. & ipſi ſunt rei omnium malorum,quæ fiunt,propter ſuam indiſcretam pietatem. Quinto,quando differunt adminiſtrare ius, precipue petitum,quia etiam non petitum facere tenentur, & inuigilãdo,rempublicam,malis hominibus purgare,& de omnibus damnis exinde parti ex ortis propter eorum dilationem,uel negationem iuſtitiæ ſatisfacere,& in omnibus prędictis mortaliter agunt,ut dicit Cai.ibi in ſumma,quia committunt in iuſtitiam,quæ ex ſuo genere mortalis eſt,quia cõtra ius diuinum,humanum,& naturale eſt. Et ex hoc,quaſi infinita committunt peccata, ſecundum cauſas quas tractãt. Peccant etiam ſi nõ ſeruant recta ſtatuta ciuitatum, & leges, maxime quando iurauerunt ſeruare. Dicamus nunc magis particulariter,ut eorum culpæ magis appareant.

3 Iudex non poteſt ordinarie iudicare ſine acto re.c. legimus, de accu.ſed bene extraordinarie. Aliquando euidentia facti accuſat,ut quando iudex uidet, & in inquiſitione infamia tenet locum accuſatoris.c.euidentia,de accu.In denuntiatione

non proceditur contra reum, ſed pro reo ad correctionem, ideo non requirit accuſatorem, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxvij.ſupra,inquiſitio.§.vj.viij.Denuntiatio.§.ij.

4 Iudex in cauſa ciuili non poteſt compellere partes ad compoſitionem,nec etiam princeps,ordinarie,in.l.j.ff.de no.ope. nun.niſi lis eſſet nimis longa, & ita perplexa, quòd de facili finiri non poſſet.c.placuit.xc.diſt. Nec cum bona conſciẽtia. Poteſt abſolute reducere partes ad compoſitionem,quando iura partium ſunt clara,ut quia concluſum eſt in cauſa,& iudex ſcit pro qua parte debet ferre ſententiam, ſecundum Io. an.niſi quando iura partium ſunt ignota,ſecundum Spec.ut dicit Pa.in.c.fi.de tranſ.uel ex aliis circunſtantiis poſſet facere,ut quando aduerſa pars,quæ ius non habet, eſt potens, & poſſet appellare, & ſic alteram partem pauperem multum lædere,& tunc præſumitur quòd melior eſt compoſitio, & ſic poteſt hortari ad compoſitionem,cum melior ſit, quam litis proſecutio.

5 Iudex ex debito officij tenetur purgare prouinciã prauis hominibus.l.congruit.ff.de off.præſi. quòd ſi non facit, tenetur de negligentia.Quomodo debet inquirere delicta,uide Bal. in.l.gallus.ff.de libe.& poſthu.

6 Iudex ordinarius,uel delegatus eccleſiaſticus,iudicando, pro ſuo labore de iure canonico nihil poteſt petere, de ui.& ho. cle.c.cum ab omni,& per Pa.& Ioã.an. ibi,de delegato,& de ordinario.Eſt etiam glo.in.c.non licet.xi.q.iij.Et ſi aliquid receperit pręter comeſtibilia,& potabilia,quę in paucis diebus conſumi poſſint,tenetur reſtituere,nec poteſt liberari ex remiſſione dantis:ar.in.d.c.ſtatutum,de reſcrip.lib vj. Et ſi reſtituat in fraudem,ut inde iterum donentur, non liberatur, ſecundum glo.in.d.c.ſtatutum.Secus eſt, quando ſine fraude facit,& ille poſt iudicium factum liberaliter donat, ſaluatur ſecundum.d.glo.De iure uero ciuili, ordinarius ſecularis petit ſportulas,nec aliud poteſt petere.c. offerat.iij.q.iij. quæ ſportulæ, ideſt munera, quæ, uel quanta ſint,a lege non eſt definitum,ut auctẽ.generaliter.C.de epi.& cle. Delegatus uero etiam a principe, quando cauſa excedit centum aureos, nõ habebit niſi.iiij.aureos,duos a principio, & duos in fine: quòd ſi non excedit,nil habebit.Auctẽ.de iudęis.§.ne autem labor,exceptis comeſtibilibus,& potabilibus, ſecundum gl.

in.d.c.cũ ab omni,ſi liberaliter ſunt oblata, & in paucis diebus conſumptibilia,ſecundum gl.in.d.c.ſtatutum:omnia autem alia munera iudices omnes accipere prohibentur,quantumcunque parua.ff.de offi.præſi.l.plebiſcito,& accepta tenẽtur reſtituere,ſiue receperint,ut iudicem,ſiue ut cauſam expediant.c.exigit,de cenſibus,lib.vi.ſupra,dominus.§.ulti.

7 Alij officiales inferiores,& nuntij , maxime quando non habent redditus deputatos,poſſunt recipere ſecundum conſuetudinem.Aſſeſſor uero ſalariatus,ſi aliquid recipit,tenetur reſtituere:ar.in.d.c.cum ab omni,ſupra dominus.§.xiij .

8 Si iudex ſecularis extra domum habet proficiſci, & etiam teſtes,poſſunt petere expenſas,etiam ſi ſit eccleſiaſticus delegatus,in.d.c.ſtatutum,&.iiij.q.iij.§.uenturus, quia nemo cogitur militare ſumptibus propriis:cum moderamine tamen tali,ne partes enormiter lædantur:ar.x.q.iij.c. illud. Delegatus uero ordinarij eccleſiaſtici,cum proficiſcitur habebit expenſas pro uictu,& uicturis equorum,& huiuſmodi:niſi ſit delegatus ad cauſarum uniuerſitatem,uel ad unam,& malitioſe, quia tunc ordinarius prouidebit de proprio:ar.in.c.inter cætera,de of.or.non autem ordinarius eccleſiaſticus cum proficiſcitur habebit expenſas , niſi cum proficiſcitur pro conſecratione eccleſię,ut in.c.cum ſit romana,de ſimo.uel cum uiſitat prouinciam ſuam.c.cum Apoſtolus,de cen.lib.vj. Si tamen delegatus eccleſiaſticus non habet redditus, uel beneficium eccleſiaſticum unde uiuat,poteſt petere id quod poſſet iudex delegatus principis,ut dicit Pa.in.d.c.cum ab omni.

9 Iudex ordinarius,aut delegatus,quando poteſt petere expenſas,non tenetur computare illas quas domi feciſſet,ſecundũ Pa.in.d.c.cum ab omni:& hæc opinio eſt benignior,licet gl. in eodem.c.dicat quòd tenetur.Hæc opinio eſt ſecurior, altera uero magis uera.Conſuetudo qua dantur ſportulæ ordinario,& delegato,ſiue pręceſſerit exactio,ſiue non,non excuſat eos,ſecundum Pa.in.d.c.cum ab omni,per illum tex.licet Car.in.d.c.ſtatutum,in cle.de elec.dicat quòd excuſat, quando non præceſsit exactio,& quòd poſſunt compelli ad obſeruandum laudabilem conſuetudinem, allegãs.c. ad apoſtolicam,de ſimo.Sed illud.c.loquitur in ſpiritualibus , ubi uidetur ſe obligare,quia eſt ſuus parochianus, concordat Bart.in l.cum de in rem uerſo.ff.de uſu.

10 Iudex eccleſiaſticus ordinarius, non poteſt pro aſſeſſore petere ſalarium, quia ipſe tenetur ſcire canones, de quibus agitur coram eo: ideo ſi neſcit prouideat de ſuo. Delegatus tamen, cum indiget uere aſſeſſore, poteſt petere, ceſſante omni fraude in.d.c.ſtatutum.§.aſſeſſore, quod ſi fraudulenter petit, ultra mortale, tenetur reſtituere. Poteſt tamen petere pro notario dummodo non participet in lucro, in.d.c.ſtatutum.

11 Dans aliquid iudici, ut eum corrumpat, non poteſt repetere illud, ſecundum Pa.in.d.c.cum ab omni, in gl.j. quia turpitudo ex utroque eſt. Si dedit, ut iuſtam det ſentẽtiam, qui alias nolebat dare, uel ne det iniuſtam, uel ut ius ſuum conſeruet, quod licet, quia redimit uexationem ſuam, ſecũdum Pa. ubi ſupra. Poteſt repetere.c.nemo, de ſimo. quia hic non ſtamus præſumptioni, ſed ueritati. Si autem dedit, ut ſimpliciter iudicet, non repetere poterit, nam principalem cauſam amittit: ff. de condi.ob.cau.l.ij.

12 Iudex eccleſiaſticus quicunque, qui contra iuſtitiam in grauamẽ alterius partis in iudicio quicquam facit, per gratiam, uel ſordes, puta per pecuniam, ſuſpenſus eſt per annum ab executione officij, & debet condemnari inquantum læſit partem, & ſi durante ſuſpẽſione ſi ingerit diuinis, fit irregularis, nec poteſt diſpenſari, niſi per papam.c.cum etenim, de re.iu. lib.vj. Peccat etiam in hoc, cum contra iuſtitiam agat, & grauiter.

13 Habens cauſam iuſtam, & dans iudici Pecuniam, ut iudicet pro ſe, quia aliter non uult iudicare, non peccat, quia redimit ſuam uexationem, ſecundum Pa.in.d.c.cum ab omni. Nec eſt ſymonia, quia non dat temporale, ut acquirat ſpirituale: quia iam ius quod redimit habebat. Secus eſſet ſi per ſententiam denouo acquireret, ſupra.§.xj. concordat Glo.in.c. uendentes.j.q.j.

14 Iudex tenetur ad reſtitutionem parti læſæ, ſi ex eius negligentia, dolo, uel lata culpa damnum aliquod incurrat, ſecundum glo.in.c.quoniam contra, de proba. Ibi Pa. dicit eſſe uerum in foro animæ, quia ex ſua culpa proximum dãnificat, Aduocatus.§.xi. Secus eſt in delegato, qui eſt obedientia iudicat ſicut ſcit, & informatur ab aſſeſſore, dummodo faciat, bona fide, non tenetur ad aliquid, etiam quod iniuſte iudicaret ſed aſſeſſor tenetur.l.ii.ff. quod quiſque iur. Dũmodo

non

non fuerit negligens,nec in dolo in eligendo aſſeſſorem,qui reputabatur ſufficiens,& bonus,& ita credidit:alias non excuſaretur.Negligentia autem facit iudicem culpabilem,quando cauſam finire negligit,uel habere notarium, uel aduertere quid ſcribatur,uel de aduocatis,ut tenetur non prouidet, non curat ſtudere pro caſibus occurrentibus,& pro his,quæ ad officium ſuum pertinent. Sed multo plus dolus facit eũ culpabilem,& teneri de omni damno.C.de pœ.iudi.l. nouo iure. Si eſt iudex eccleſiaſticus ordinarius, uel delegatus, & talia agat contra conſcientiam,& iuſtitiam, eſt ſuſpenſus per annum ab executione officii per.c.cum etenim, de re iu.lib. vi.ut ſupra.§.xii.

15 Iudex ſecularis tenetur iudici eccleſiaſtico præſtare brachiũ ſeculare,quando eius ſubditus reſiſtit de facto contra ius:ſecus ſi de iure,& ille ad ſuperiorem appellauit.Pa.in.c.i. de of. or.Idem quando uexat exemptum oſtendentem ſuam exemptionem,non tenetur iuuare.Et not.ſecundum Feli.in.c.i.de ſpon.quòd quando iudex eccleſiaſticus poteſt per ſe exequi, non debet uocare tale auxilium,quia iura dicunt dũ loquuntur de hoc auxilio,ſi opus fuerit,uel neceſſe.

16 Poſt latam ſententiam definitiuam, iudex non poteſt illam mutare,nec corrigere,licet ſi ſit de maioribus,poſsit eam declarare,ſecundum Pa.in.c.i.de poſtu.in glo. non autem ſi ſit de inferioribus,& arbiter,ſecundum eundem.Interlocutoriã autem bene poteſt corrigere,& reuocare,in.c.qualiter, & quãdo,el.i.de accu.Excipiuntur inquiſitores, qui ſunt priuilegiati,in.c.ut commiſsi,de hære.l.vi.& in gl. infra uer. mutandi, ſupra Arbiter.§.xix,infra,ſententia.§.iii.

17 Iudex non condemnans partem aduerſam in expenſis,ſi fuit petitum hoc ab altera parte, tenetur de ſuo reſtituere. C. de iudi.l.ſancimus:quòd limitat glo. in.c. fi. de reſcrip. Et not. quòd iudex iurat iudicare ſecundum quòd ſibi uidebitur, ideſt ſecundum bonum iudicium,optime legibus informatum,& non,ut ſibi placet,ſecundum Pa.in.c.i.de poſtu.in gl. uerbum enim uidetur,rationis diſcurſum importat.

18 Iudex ſecularis nullam iuriſditionem poteſt habere in clerico,uel perſona exempta,neque in ciuilibus, neque in criminalibus.C.de epi.& cle.auth.ſtatuimus. Vnde clerici non poſſunt in ſuum iudicem cõſentire,niſi ſit perſona eccleſiaſtica,

& de conſenſu epiſcopi ſui.c.ſignificaſti, de foro competẽti. Nec exemptus poteſt renuntiare priuilegio exemptionis, ut dicit Pa.in.d.c.ſignificaſti,quia exemptio non fuit indulta in merum fauorem exempti, ſed etiam in fauorem ſuperioris, ex quo infert Pa.ibi, quòd epiſcopus non poteſt abſoluere exemptum ab excommunicatione, etiam quòd renuntiaret exemptioni,& multo fortius moniales,quia fortiora priuilegia cõmuniter habent,& cautela ualidiori defendendæ ſunt.

19 Si clericus conueniat laicum coram iudice ſeculari,& ſecularis reconueniat clericum,& iudex ferat ſententiam in ciuilibus contra clericum,tenebit ſententia,quia factus eſt ſuus iudex per reconuentionem,de mut.peti.c.i.&.ii. &.iii. q. viii.c. cuius agendo.Criminaliter autem non poteſt reconueniri.c. neganda.iii.q.ii intellige communiter,quià fallit,quando clericus eſt traditus curiæ ſeculari,& quando interuenit epiſcopalis authoritas,gl.autem ſummaria quæ ponitur. ii. q. i. in principio,ponit duos alios modos,uidelicet in cauſa feudi, & quando eſt incorrigibilis.c.nec licuit.xvii. d. Idem dicitur quo ad monachos ſi interueniat abbatis licentia.uide Pa. de iudi.ibi.c.at ſi clerici.

20 Si clericus,qui commnniter pro clerico habetur,capitur a iudice laico propter maleficium, & deprehenditur cum tonſura,& habitu clericali,debet incontinenti reſtitui curiæ eccleſiaſticæ,cum cognitione cauſæ de clericatu probante aduerſario,ſi uero ante deprehenſionem ſe gerebat pro laico, & ſic communiter habebatur,etiam quòd tempore deprehenſionis fuiſſet in habitu clericali,non eſt reſtituendus, donec de clericatu fidem fecerit, interim proceſſus iudicialis quieſcet,in.c.ſi iudex,de ſen.excom.in.vi.

21 Inchoato proceſſu cõtra aliquem,ſi iſto interim fiat clericus, nil poteſt allegare clericatum.ff.de iudi.l.ſi quis poſtea, tam in tex.quàm in gl.quantum ad executionem in rebus fiendã quòd autem perſona capi poſsit,detineri in carceribus, & decapitari,fieri non poteſt,cum perſona clericalis ſit exempta, niſi prius degradetur.Idem dic de omni religioſo profeſſo, qui mortuus eſt mundo.l.deo nobis.C.de epi.& cle. niſi profeſsionem in carceribus faceret,ut not.Io.an.ibidem.

22 An delegatus papæ delinquens in ſua delegatione poſsit coram ordinario loci conueniri,uide Pa.in.c.fi.de reſcrip.& Io.

an. ibi, & Autenctica in qua prouincia. C. ubi de cri. agi oportet.

23 Laicus,laicum ſub papa in re ciuili conuenire nō poteſt: Pa. in.c.licet ex ſuſcepto,de fo.compe. niſi ex conſuetudine.c ſi clericus,de fo.compe.uel in terris ſubiectis eccleſiæ, quo ad iuriſditionem temporalem, ut ibi:uel quando cauſa ſpectat ad iudicem eccleſiaſticum de iure.c.tua,de or.cog.uel quādo uacat imperium,& cauſa ad Imperatorem ſpectat, ut in.d.c. licet,uel propter principis negligentiam in miniſtranda iuſtitia:in.d.c.licet,uel quando impetratur à perſona miſerabili, uel oppreſſa,de fo.compe.c.ex parte.B. uel quando iudex in prouincia non habens ſuperiorem allegatur ſuſpectus, uel non uult iuſtitiam facere,ut no.in autē.col.ix.ut differē.iudi. au.§.i.&.ii.uel in cauſa reconuentionis.iii. q. viii. c. cuius in agendo,uel cauſa mortuariorum a defunctis relictorum,auten.de eccleſia.ti.§.ſi autem,col.ix.uel ſi iudex inuocat auxilium eccleſiæ.xxiii.q.v.c.adminiſtratores, uel ratione adminiſtrationis aſſumptæ a laicis,ut not.in.c.iudicatum. d.lxxx.uel ſi homines laici indebite collectentur.xii.q.ii.c. Eccleſiarum ſeruos,uel ſi non ſit iudex,uel ſuperior in prouincia,autē. ut diffe.iudi.§.Si uero contigerit,col.ix.uel ſi naſcitur ambiguitas,& magna difficultas inter iudices.c.per uenerabilem, qui fi.ſint leg.uel quando agitur per uiam denuntiationis euangelicæ.c.nouit,de iudi.uel quando cauſa profana eſt annexa cum cauſa principaliter ſpectāte ad eccleſiam, cuius exemplū ponit gl.de dote.in.c.de prudentia de do.inter ui.& uxo. Vide de prædictis Pa.in.d.c.licet,& prædicta ſunt uera de iure, ſed de plenitudine poteſtatis,omne ius ſub papa uerſari poteſt,quia omnium eſt iudex,ſeruans omnia iura humana in ſuo pectore, & cætera. Eſt enim uerus Chriſti uicarius, & omnium paſtor.

24 Iudex debet eſſe peritus.c.ſiſcitatus,de reſcrip.ut quærere ab aliis non habeat, quicquid,eum oporteat loqui. c. ex literis, de conſan.& af.& ſi ſit illiteratus,habeat tamen peritiam iudicandi,& tunc poteſt ei cauſa committi.C. de iuriſdictione omnium iudicum. l. certi iuris, Sed iudex maxime eccleſiaſticus,eſſe non poteſt,niſi peritus ſaltem mediocriter in iure.c.cum nobis olim, de elect. ex quo infert Pa.in. d.c. ſiſcitatus,quòd contra iudicem delegatū poteſt excipi,quòd non

poſsit eſſe iudex,quia eſt illiteratus, & non habet iudicandi peritiam. Cum igitur religioſis imperitis, a ſede apoſtolica cauſa committitur,poteſt contra eos excipi, quòd iudices eſſe non poſſunt,niſi quando certa perſona daretur. Quoniam & aliqui religioſi in iure periti reperiuntur.

25 Quando mandatur iudici,ut ſimpliciter,& pure iudicet, propter hoc non remouetur ordo iuris, ſed tantum pernitioſa ſubtilitas. Ad hoc gl.in cle.ſæpe,de uer.ſig.in uerbo ſimpliciter. Si uero dicatur,ut procedat ſine iuris ſolemnitate,cenſetur ammota ſolennitas iuris ciuilis,& canonici, non autem diuini,& iurisgentium,ſecundum Pa.in.c.de iudi. Vnde ea remouentur,quæ ſunt iuris poſitiui. Ideo infames poſſunt eſſe teſtes,& perſonæ reprobatæ:requiruntur tamen duo teſtes, citatio partis,&c.

26 Si dicatur quòd iudicet ſicut uult,ſecundum Pa.ibi, intelligitur dolus excluſus tantum:ideo ius alteri tollere non poteſt ſine cauſa,nec contra ius naturale,uel contra æquitaté,quod idem eſt,in cle.paſtoralis,de re iudi. Si uero dicatur, iudicet ſecundum ueritatem,& ęquitatem,ſecundum Pa.in.c.literas, de iur.cal.debet ſeruare ſolennitates, & rigoroſitates, iuris poſitiui. Melius tamen uidetur dicere do. Antoni. quòd non tenetur ad rigoroſas, propter hoc uerbum æquitatem, per quod uidetur,quod iuris apices non teneatur ſequi,non tangentes ueritatem negotii, ſed ciuilia iura ſeruare, relictis ſolennitatibus.

27 Si dicatur iudicet ut ſibi uidebitur:iudicare debet iudicio intellectus,cui congruit hoc uerbum uidebitur, ſecundum Pa. in.c.i.de iudi. Idem ſi dicatur, relinquo arbitrio, uel iudicio, uel prudentiæ tuæ,quia tunc denotatur arbitrium boni uiri, ratione regulati,ſicut cum dicitur,ſicut uiſum fuerit. Similiter cum dicitur,ut placuerit,ut exiſtimauerit,&c. importatur arbitrium prædictum,non nuda uoluntas,in.l.fideicommiſſa.§.quanquam.ff.de lega.iii. Pa.in.c.i.de conſti. Eſt tex. cum glo.in.c iii.de cor.uitia.

28 Si dicatur ſine ſtrepitu,& figura iudicii, tunc omitti poſſunt omnia,quæ non ſunt de iuregentium, uel naturali. Vide in cle.ſæpe,de uerb.ſig. Si dicatur ſummarie, intelligitur ut breuiter fiat,comprehenſa tamen tota negotii ſubſtantia, & nõ omiſſo aliquo de ſubſtantialibus,ideo debet formari libel-

lus,conteſtari lis,ſententia diffinitiua dari. Sibi dicatur de facto:uel poſtpoſitis rimulis,& apicibus iuris,uel de plano,&c. Vide Ar.flo.iii.par.ti.ix.c.xv. Ex dictis elice, quòd ſi quis pactum facit cum ſuo factore, quòd dabit ſalarium prout ſibi uidebitur,dare tenebitur ad arbitrium boni uiri, ſecundum quòd alii factores conſueuerunt habere,& non pro ſua uoluntate tantum.l.quòd ſi nolit.ff.de edil.ædic.§.quia aſsidua. Secus eſſet quãdo addita fuiſſent aliqua uerba reſtrictiua nudam uoluntatem ſignantia:ut ſi dixit, dabo ſecundum quòd mihi placuerit,nec plus,nec minus,nec uolo,quod poſsit aliquid allegare,&c. Tunc non tenebitur niſi ſecundum quòd uult,quia ſcienti,& uolenti,non fit iniuria,nec dolus. Et prę latus quando poteſt diſpenſare in auſteritatibus, ut ſibi uidetur,intelligitur tamen uoluntate ratione regulata, & non nuda. Idẽ quando cõpromittitur in arbitros,ut eis uidebitur.

29 Iudex ſecularis poteſt iudicare de his,quæ ſunt peccata, ut de furtis,uſuris,& huiuſmodi: Pa.in.c. cum ſit generale, de fo.compe.& coram eo poteſt obiici de iuramento, quando non uertitur dubiũ de eius ualiditate,ut in.c.rex debet.xxiii. q.v. Si uero dubitatur an prædicta ſint peccata, uel ne, ad eccleſiam pertinet iudicare:qui filii ſint leg.c.per uenerabilem, & cle.unica,de uſu. Niſi in crimine hęreſis,de quo nullo modo ſe debet intromittere,& nullum aliud excipitur,ſecũdum Pa.niſi in dubio. Quomodo autem iudex eccleſiaſticus, habens temporalem iuriſditionem,debet iudicem habere, ſupra,irregularitas.§.xviii. Quomodo malus iudex peccat iudicando ſubditos,ſupra,correctio.§.x.

30 Iudex tenetur compellere aduerſarium ad præſtandum cautionem de non offendendo actorem,uel ſuos,quando uerisimiliter timens implorat eius officium:eſt tex.in.l.denuntiamus.C.de his qui ad ec.confu.& ibi per Cynum:&.c. de benedicto.xxxii.q.i.& in.c.literas,in fi.de reſti.ſpol.

31 Iudex non poteſt totaliter relaxare pœnas reorum, quia ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.vi.ar. vii. impeditur. Primo,ex parte accuſatoris,ad quem aliquando pertinet ius, ut reus puniatur,ut ratione iniuriæ illatæ, tunc non poteſt remittere,quia tenetur ius unicuique reddere. Secundo,ex parte reipublicę,ad cuius bonum ſpectat, ut maleſactores puniantur,ideo inferiores iudices, non poſſunt pœnas taxatas

a ſuperiore remittere. Superior uero poteſt, cum uiderit expedire, & cum paſſus iniuriam, uelit ius ſuum remittere, & etiã ſi nolit, & hoc bono communi expediat, poteſt princeps: nec inferior minuere poteſt pœnam taxatam in iure, quando eſt certa, ſicut poteſt princeps, neque augere, ſicut nec delegatus procedens ordinarie, ut not. in. c. de cauſis, de offi dele. ſecus ſi procedat ut extraordinarius. l. quid ergo. ff. de his qui no. infa. & Pa. c. ii. de emp. & uen. Si uero pœna non inuenitur taxata in iure, committitur iudicis arbitrio. c. fi. de tranſ.

32 Si quis accuſatus, ſponte, & nõ metu probationũ confitetur, de mente utriuſque iuris eſt, ut pœna dimittatur, uel minuatur, niſi aïæ, uel eccleſiæ periculũ imminueret ſecundũ Hoſt.

33 Augenda eſt aliquando pœna ad terrorem cæterorum, qui ad culpam proni inueniũtur, quia multis craſſantibus opus eſt exemplo. l. aut facta. ff. de pœ. §. fi. Et hoc ſecundum Ang. eo modo quo de diminutione dictum eſt. Sed melius eſt, dicere poſſe fieri indiſtincte, ſecundum alios.

34 Pœnam dimittens in caſu non ſibi conceſſo, uel diminuens, ſecundum Tho. ſupra, tenetur communitati, uel accuſatori, ſi ad eum pertinebat, ut puniretur, ſi uero auxit, tenebitur reo, ſi tamen ſine rationabili cauſa fecit.

35 Nullus iudex Chriſtianus confeſsionem negare debet parato facere debitum ſuum, & petenti, ſecundum Pe. de palu. iiii. ſen. d. xxii. etiam ſi timeret, quòd aufereretur, quia utilius ſcãdalum naſci permittitur, quàm ueritas derelinquatur. c. qui ſcandalizauerit, de re iud. niſi crederet hoc ſpe ereptionis fieri, & non ex deuotione, quod poteſt præſumi, quando non petiuit in carcere, & poſt petit ſub furca, uel ante patibulum. Cũ etiã relapſis cõcedatur pœnitẽtia, & uiaticũ, ſi petant.

36 Si iudex nouit aliquem eſſe in ueritate innocentem, & tamẽ teſtes probant, & aduerſarius inſtat, debet illum condemnare, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxvii. ar. ii. &. q. lxiiii. ar. iiii. ubi dicit, quòd iudex in iudicando debet ſequi legitima documenta, per inſtrumenta, teſtes, & huiuſmodi, magis quam id, quod ipſe nouit, tanquam priuata perſona. Poteſt tamen iuuari ex priuata cognitione, ut cautius diſcutiat probatione, & inueſtiget earum defectũ, quas ſi non poteſt iure reprobare, nec modum liberandi innocentem inuenit, debet eum ad ſuperiorem mittere ſi habet, & poſsit. Si autẽ nõ uult

uel non poteſt mittere,& pars inſtet, debet ipſum condēnare,quia talis,& ſi ſecrete ſit innocēs:non tamē in foro extrinſeco,nec iudex illum occidit,ſed teſtes,& iuſtitia, cuius ipſe miniſter eſt,nec tenetur renuntiare officio ſi non uult.Debet támen facere omnia quę ſcit,& iuridice poteſt,ut ſaluet innocētem.Hanc uiam ſequitur Cai.ibi, ſecunda ſecundæ q.lxvii. ar.ii.& uniuerſaliter doct.quæ determinatio ortū habuit ab Amb.ſup beati immaculati,ideo tenēda tāquā uera, & iuſta.

37 Carnifex occidens innocentem,quem ſcit iuſte tamen condemnatum,non ualens ſubterfugere ſine inobedientia, non peccat per eandem rationem,quia exequitur iuſtum iudiciū, ſimiliter ſi dubitat de ſententia iniuſta,non peccat, quia ipſius non intereſt diſcutere ſuperioris ſententiā, ſecundū Th. ſecunda ſecundæ.q.lxiiii.ar.vi.ad.iii. Si uero ſententia contineret intollerabilem errorem,quem ipſe ſciret,ut ſi quis condemnaretur ad mortem,quia coluit deum, ut ſancti martyres:tūc nullo modo poteſt exequi ſine peccato mortali,& alii miniſtri eodem modo cooperātes in mortē innocentis peccant.Magis debemus obedire Deo,qui dicit innocentem occidi non debere,quam principibus.

IVDICIVM.

1 IVdicium factum a iudice ex leui ſuſpitione,de aliquo graui ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lx.ar. iii. eſt peccatū mortale:ſecus eſt uiolenta ſuſpicione.c.dicit Dominus.xxxii. q.i.& hoc quātum ad exterius iudicium,ad quòd iudex procedit.Temerarium eſt.n.aliquē ex leui ſuſpitione condēnare.

2 Iudicium debet fieri ſecundum leges ſcriptas ,quia iudicium nihil aliud eſt,quam deffinitio eius,quòd eſt iuſtum. Fit autē aliquod iuſtum,uel ex iure naturali, uel ex iure poſitiuo. Leges autem ſcribuntur ad utriuſque iuris declarationem. Ideo iudicium ſecundum leges ſcriptas procedere debet, ſecundum Tho.ſupra,ar.v.dummodo talis lex, non deficiat a iuſto naturali,uel poſitiuo:quia ſi lex ſcripta contineret aliquid contra ius naturale,eſſet iniuſta, nec uim obligatiuam haberet,nec uere diceretur lex,ſed legis corruptio,ideo ſecundum eam non eſſe iudicandum.

3 Non ſemper iudicandum eſt ſecundum uerba legis, ſed magis ſecundum intentionem conditoris legis, qui ſi ad eſſet in aliquibus caſibus,aliter deffiniret: & tunc recurrendum eſt

ad æquitatem rationabilem,quia ratio eſt anima legis.ff. de bonis dā.l.cum ratio,& ubi habemus legem,& rationem,potius innitendum eſt rationi,quàm legi,ſecundũ Bar.in procœ. ff.§.ult.alle.glo. in.l.adeo. quòd ſentit dominus Ang. dicens quòd allegare legem,ubi habemus rationem, nihil aliud eſt, quàm mentem confundere:in coſi.xxxiii.Non tamen ſemper propter æquitatem debemus recedere a lege ſcripta, ſecundũ Pa.in.c.fi.de trans.quia iudex non debet eſſe clementior lege uel uideri:autē.de iudi.§.oportet,col.vi.Si tamen nec ius,nec æquitas ſunt ſcripta,ſeruet iudex æquitatem,ut in.d.c.fi.ſicut etiam in his,quæ relinquuntur in arbitrio iudicis, ſequenda eſt æquitas,ut dicit Inno.in.c.i.de conſti.Quod ſi alterũ tantum eſt ſcriptum,hoc ſeruetur:ſi utrunque ſeruãda eſt ęquitas,ſi in ſpecie eſt ſcripta.Si autem in genere eſt ſcripta,& ius in ſpecie,ſeruetur ius,quia ſpecies derogat generi.Si utrũque æqualiter eſt ſcriptum,præferenda eſt æquitas, ut communiter dicunt doct.& bene.

4 Iudicium redditur iniuſtum quandoque,quia iudex non eſt competens(puta)non habet authoritatem ſuper reum,quandoque ratione perſonę agentis,ut quia eſt minor,uel excommunicata,& huiuſmodi,quæ agere non poteſt, niſi in certis caſibus expreſsis a iure, quandoque quia agitur de re, quæ ſub tali iudice tractari non poteſt.Multę enim perſonæ ſunt quæ uocari in iudicium non poſſunt. Tab. uer. Iudicium.§. vii.quas iudex debet ſcire,nec citet,& citando peccet.

5 Si pupillus uocetur in iudicium,& nullus eum defendat, iudicium erit nullum.l.contumacia.ff.de re iudi.

6 Mulier non poteſt uocari in iudicium,niſi in caſibus in iure expreſsis,contra eius,ſcilicet uoluntatem, ſecus quando uult c.mulier,de iud li.vi. Caſus autem expreſsi ſunt, in cauſa criminali.ff.de pub. iud.l. pe. inferendo teſtimonium in cauſa criminali,quando poteſt admitti, infra, teſtis.§.i. & quando eſt tutrix filiorum,& non uult actorem conſtituere : Inſt. de cura.§.ult.Non autem mulieres religioſæ,etiam ſi uellēt,poſſunt uocari perſonaliter in iudicium,ut in.d.c.mulieres.Et ſi contra præmiſſa citentur,totum eſt irritum ipſo iure, in.d.c. mulieres.Et pro uera cauſa,iudex ad eas pro teſtimonio ire, uel mittere debet,in.d.c.mulieres:& fingens caſum, ut iudex uadat ad illas,eſt excõmunicatus,ſupra,exeõicatio.lxxxiiii.

7 Multis modis peruertitur iudicium,in.c.quatuor.xi,q.iii.uidelicet timore, cupiditate ,odio, & timore. Si iudex nocte procedat ad litis conteſtationem,cum lumine candellæ, uel ſententiæ prolationem,licet non debeat facere, ut in.c.conſuluit, de offi. dele. ualet quod agit ,dummodo non adſit aliud impedimentum. Multa enim prohibentur fieri, quæ facta tenent, de regu.iu.c.ad Apoſtolicam.Et licet iudex ordinarius non poſsit ultima die ſui officii iudicare,ut in.l,eũ qui.ff.de iur.omni.iu.ſi tamen iudicat,ſententia tenet.l.meminiſſe,de offi proconſul.Delegatus bene poteſt,in.d.c.conſuluit. Iudicium quomodo debeat incipi, & finiri, Sil. ibi. quæſtione.v.

8 Temerarium iudicium dicitur, quando quis ſine ſufficienti certitudine iudicat de intentione,ſeu animo proximi, & eſt peccatum, quia nemo debet aſſertiue definire in animo ſuo quod neſcit,prę ſertim in alterius præiudicium.Et ſi hoc modo iudicat proximum de mortali,mortaliter peccat,ſi de ueniali uenialiter,quia ſine ſufficienti cauſa deſpicit proximũ, & in ſuo corde dat illi iniurioſum locum,abſque rationabili cauſa,quod facere non debet.Not.quòd aliud eſt iudicare de facto,aliud de perſona.Si quis audiuit uerbum turpe, & iudicat hoc ſecundum ſe eſſe peccatum mortale, non eſt temerarium iudicium perſonæ,ideo nec mortale:ſi autem iudicat dicentem tale uerbum peccaſſe mortaliter, tunc eſt iudicium perſonæ,& temerarium,& peccatum mortale: quia non habet ſufficientem rationem ad hoc iudicandũ. Potuit enim proferens uerbum illud turpe,proferre,uel ex leuitate, uel ex ſurreptiõe animi,etiã ſine peccato mortali:ex Cai.ibi, in ſumma.Temerariũ iudiciũ eſt malũ,quia ſic iudicans officium ſibi non competens uſurpat, quia non eſt dignus iudicare alterum, quia eſt ignorans, & quia hoc prohibetur, Matthæi.c.vii.

IVRARE.

1 IVrare eſt Deum in teſtem uocare, ſecundum Augu.in quodam ſer.de periurio,& eſt actus latreæ quo Deum honoramus,ſecundum Hiero.ſuper Matthæum, quod quidam canoniſtæ ita deffiniunt.Iuramentum eſt affirmatio,uel negatio de aliquo licito,probabili,& honeſto,facto, uel fiendo, ſacræ rei atteſtatione firmata:quod fit ſiue ore,ſiue facto,ut

cum tãguntur literę, etiam ſine uerbo, uel aliquid huiuſmodi. Et licet quis iuret per creaturas, principaliter tamen iuratur per Deum, inquantum diuina uirtus in illis eſt manifeſta. Et cum iuratur per fidem, per Sanctos, per Euangelium, intelligitur is cuius ueritas continetur in fide, in Euangelio, & quam ſancti tenuerunt, Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxxix. a. i. & iii. ſen. d. xxxix. a. i. Et dicitur iuramentum quaſi pro iure ſit introductum.

2 Iuramentum aliquando fit per execrationem, ut dicendo ſi non eſt uerum, deus me non adiuuet: uel ſimile, uel ſi non eſt ſic, ueniat mihi, uel filiis meis tale, uel tale malum, uel fit per ſimplicem atteſtationem, ut dicendo per Deum ſic eſt, &c. Et eſt aſſertorium iuramentum, & promiſſorium, ſecundum Tho. ſupra, Pa. c. ſi Chriſtus, de iure iur.

3 Iuramentum ſecundum ſe eſt iuſtum, licitum, & honeſtũ, quia introductum eſt ex fide, qua homines credunt deum eſſe infallibilem. Ex fine autem introductum eſt ad iuſtificandum homines, & finiendum controuerſias, ut dicitur Hæbræ. vi. Sed male utenti cædit in malum, cum non ex neceſſitate, & debita cautella quis iurat, ut pro leui cauſa, & aſſueſcit, cum periculo periurii, uidetur enim tunc paucam reuerentiam deo habere. Fuit & alia cauſa promiſſiua ſcilicet ad uitandam idolatriam, c. conſidera. xxii. q. i. Eſt etiam meritorium, ſi cum reuerentia, & utilitate iuſtæ iuretur, quum per hoc, & ſibi ipſi, & proximo ſubueniatur, nec ſine neceſſitate eſt iurandum, uel utilitate. c. ita ergo. xxii. q. i. Et quando prohib etur iuramentum, intelligitur extra neceſſitatem rationabilem, ut in. c. & ſicut Chriſtus, de iur. iur. Hæc ſecundum mentem Ray. a quibus non diſcordat S. Tho.

4 Iurare per creaturas ſecundum ſe non licet, ſecundum Tho. ſupra, ar. vi. ſed per eas in ordine ad deum, inquantum in eis diuina ueritas manifeſtatur, & ſic uocamus deum in teſtimonium ueritatis, quæ in creaturis relucet. Prohibuit autẽ dominus iurare per cœlum, & terram, &c. Matthei. v. c. ob. hoc, ne eis diuina reuerentia exhiberetur, & propter hoc punitur clericus per creaturas iurans, xxii. q. i. c. clericum, &c. c. ſequenti.

5 Iurans per membra inhoneſta Dei, uel Sanctorum, mortaliter peccat, ut pote deum blaſphemans, & iniurians. c. ſi quis

per capillum.xxii.q.i. Si uero per membra honeſta, ex modo iurandi non peccat mortaliter, poſſet tamen peccare ex con temptu, uel irreuerentia, ut cum ſuum iuramentum importaret blaſphemiam, uel ex periurio, ſupra, blaſphemia.§.i.

6 De forma iuramenti non oportet eſſe ſolicitum, quoniam quocunque quis iuret, & intendat iurare, eſt iuramentum, & ſi falſe iurat, eſt periurus, ſed curandum eſt, quod iuramentum commitentur ueritas, iudicium diſcretionis, ne leuiter, & ſine neceſsitate rationabili iuretur, & iuſtitia, ſecundum Tho.ſupra.a.iii.& Hieronymus dicit, quod ſi iſta defuerint, erit periurium.

7 Iurans falſe, dubie, uel cum intentione non ſeruandi iuramẽtum, uel iurans uerum, credens tamen eſſe falſum, peccat mortaliter: quia nomen Dei uane aſſumit. Iurare uero ſine neceſsitate, uel cauſa, ſi adeſt ueritas, & iuſtitia, non ſemper eſt mortale, ſecundum Tho.iii.ſen.d.xxxix.q.i.ar.ult.q.ii.ad.iii. quia non eſt directe contra illud præceptum, non aſſumes nomen, etc. Poſſet tamen eſſe peccatum, uel propter aſſuefactionem, & periculum periurii, uel ex alia cauſa, quæ poſſet interuenire.

8 Iurans per idola, uel falſos deos, uere peccat quãtum ad formam iuramenti, ſed non quantum ad aſſertionem, uel promiſsionem: & quãdo quis eſt paratus iurare per falſos deos, ut paganus, poteſt ſine peccato recipi eius iuramentum, ſecundum Th.ſupra, quia poteſt bene, & male iurare ſi uult, non poteſt ad hoc induci ſine peccato, quia induceretur ad peccatum. Poſſumus enim uti peccato alterius, non autem inducere ad malũ: ſicut de eo, qui accipit ad uſurã a parato.

9 Iurans facere aliquod malum, quod eſt mortale, ut furtum, uel ſimile, peccat mortaliter, ſiue intendat illud facere, ſiue non: quia ſi intendit facere peccat mortaliter, ſi non intendit facere, falſe iurat, contra id quod habet in mente, & ſic mortaliter peccat. Secus quando iurauit facere aliquod ueniale, uel indifferens ſecundum ſe, quia non deeſt ueritas de neceſsitate ſalutis, poteſt enim facere quod iurauit ſine mortali peccato, cum ſit res uenialis. Cõcor. Ar. flo. poſt Ro. ſed ſi iurauit facere tale ueniale, ut dicere mendacium officioſum, non tamen intendebat facere, ſed contrarium intendebat facere, dico quod mortaliter peccauit, quia intende-

bat animo periurare, & non potuit hoc fieri ſine contemptu. Conformiter hoc doctrinæ S. Tho. ſecunda ſecundæ. q.lxxxix.a.vii.ad.ii.

10 Promittens,aliquod bonum poſſibile ſibi, uel quòd nō eſt malum,ſub iuramento,propter metum, tenetur obſeruare, ſi poteſt ſine interitu propriæ ſalutis, ſed habet remedium. Primo,ut petat abſolutionem a iuramento.c.ſi uero, de iur. iur.Secundo,ut petat creditorem compelli ad relaxandum, uel reſtituēdum.c.i.de iur.iur.Tertio,ut denuntiet iudici ex correctione fraterna. Et ſi iuraſſet non denuntiare, illud iuramentum non fuit obligatorium. Si uero non poteſt obſeruare ſine peccato mortali,tenetur nō obſeruare illud, & mortaliter peccauit,quia fuit iuramentum de re mortali,niſi hoc impedimentum euenerit poſt iuramentum.Hunc caſum tractat Sil.uer.iuramentum.iiii.q.vii.per totum.

11 Si quis iurauit comiti ſuo ſic,uidelicet,non dimittam te niſi cœnaueris mecum,uel aliter huiuſmodi: ſi poſtmodum illū nolentem cœnare ſecum dimittit,non propter hoc mortaliter peccat,quia non iurauit cum animo immutabili non dimittendi eum, ſed intendebat quantum in ſe erat nolebat dimittere,non autem quando ille nullomodo uoluiſſet remanere,nec taliter iuras efficitur propter hoc periurus,quia non facit contra intentionem implicitam, attamen talia iuramenta ſunt indiſcreta,nec carēt aliquo peccato, ideo ſunt relinquēda,quāuis ſatis ſint in uſu,qui tamē malus eſt.

12 Iurans dare aliquid,uel facere actum uirtuoſum, quantumcūque minimum,ſi non ſeruat potens, mortaliter peccat, quamuis res ſit minima,ut dare quatrinum pauperi,quia nō propter rem,ſed propter iuramentum peccat,ſicut qui uouit dicere aue Maria, & non dicit,ita peccat ſicut qui uouit dicere pſalterium,quia uterque contra uotum facit.Talis autem iurans taliter,& non ſeruans, ex multis poteſt a mortali excuſari.Primo ſi cum conditione promiſsit,& non interuenit conditio.Secundo,ſi dat aliquod maius bonum,uel utilius. Tertio,ſi iurauit dare,uel facere aliquod,quod poſt non expedit,Quarto,quando non eſſet de bono, ſed de re ueniali, ut ſi ex uindicta mater iurat filium uerberare. Quinto,quando hoc eſſet maioris boni impeditiuum. Sexto, ſi ex lapſæ linguæ iurauit, quaſi neſciens, in huiuſmodi non tenetur

ſeruare, ſed excuſari poteſt.

13 Qui iurauit redire ad carcerem iniurioſum,ſecundum Tab. uer.iurare.§.x.uer.accuſatio.§.x.& ſecundum Pa.c.ſi uero, de iur.iur.col.v.& Io.an.in addi.ad Spec.eo. ti. in rubr.non tenetur reddire,habet enim remedium iuris, ut relaxetur iuramentum.Cai.ſecunda ſecundæ.q.lxxxix.contrarium tenet dicens,quod tenetur ſecundũ conſcientiam, quia uelle pati iniuſtum,eſt Sanctũ,& poteſt obſeruari ſine interitu, &c.ideo iuramentum obligat.Tu dic,niſi diſpenſetur, ſupra uer. accuſatio.§.xx.concluſum eſt,quod non tenetur, ſecũdum Pa. uide.Qui iurauit non fugere de carcere, non poteſt ſine periurio fugere,etiam quod ſit iniurioſus,quia per eandem rationem Cai.ibi,poteſt obſeruare,&c.niſi diſpenſetur, ut ſupra.Qui iurauit facere aliquid in certo termino,& tunc non poteſt,tenebitur alio tempore quando poterit,niſi eſſet aliquid mali,ne ſit fractor iuramenti. Si autem non poteſt ſeruare ſine magna ſui incommoditate,non debet propria authoritate contrauenire,ſed petere relaxationem, uel a ſuperiori,uel ab eo cui promiſſit Poteſt enim in tali caſu relaxare,quia cauſa eſt rationabilis,& ita iuramẽti fractor nõ fiet.

14 Iurans facere aliquid boni ad quod non tenetur, ut intrare religionem,non tamen intendens per hoc ſe obligare ad ſeruandum,mortaliter peccauit,quia iurauit contra ueritatem mentis,non tamen tenetur adimplere in conſcientia, ſi non intendebat facere illud,ſecus ſi intendebat.Aliter eſſet periurus,Semper enim iurans,& non intendens ſeruare, mortaliter agit.

15 Qui iurauit non mutuare,uel non facere aliquod bonum, ad quod non tenetur de neceſsitate,& tamẽ poſtea mutuat, etiam extra caſum neceſsitatis, peccauit iurando, ſed non mortaliter, quia ſine mortali peccato poterat illud ſeruare, non ſeruando tamen non peccat mortaliter, quia hoc iuramentum erat maioris boni impeditiuum, ut ſupra.§. xii.dictum eſt.Pa.in.c.ſi uero,de iur.iur.

16 Iurans alicui,quod eſt in bona fide,& poteſt præcipere iuramentum,debet iurare ſecundum intentionem eius cui iuratur,aliter eſt peccatum mortale c.ex literis,de ſpon.et.c. quacunque.xxii q.v.Si uero ambo ſunt in dolo,quia exigens iuramentum non exigit de re licita,quæ bona conſcientia poſ

ſit fieri,& ſic iniuſte exigit,& iurans etiam in dolo eſt, quia oſtendit uerbis iurare unum, & iurat aliud ſtandum eſt intentioni iurantis,quia non tenetur iurare ſecundum intentionem recipientis iuramentum. Si uero iurans eſt in bona fide,& ille cui præſtatur iuramentum in mala, ſtandum eſt intentioni iurantis. Et ſic intelligitur Inno. in.c. ueniens, de iur.iur.& Pa.in.c.cum contingat,eo.ti.iii.notabili,& S.Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxxxix.a.vii. ad.iiii.&.iii.ſen. d.xxxix.q.i. a.iii.ql.iii. Si uero ambo ſunt in bona fide, intelligendum eſt ſecundum intentionem iurantis in foro cõſcientiæ,quia ex intentione obligationem accipit iuramentum. In foro uero contentioſo ubi ignoratur intentio, obligatur iurans, ſecundum quod uerba communiter accipi ſolent, ut dicit Pa.in.d.c.ſi uero.

17 In ſimplici iuramento multæ intelliguntur conditiones, etiam ſi taceantur. Primo,ſi ſuperiori placuerit.c. uenientes, de iur.iur.quia,ut dicit ibi Pa.iuramentum ſubditi non poteſt fieri in præiudicium ſuperioris. Secundo,ſi res in eodem ſtatu permanſerit.c.quemadmodum,eo.ti.ut ſi iuraui accipere ſortem in famulum,&c & infirmetur,non teneor. Tertio ſi ſeruetur iuranti promiſſum.c.peruenit,el.ii.eo.ut ſi iuraui Petro non me ſeperare ab eo ſi uoluerit, ſi nõ amplius uult, nõ teneor. Quarto,ſi res ſit honeſta,& poſsibilis,in.d.c.quẽadmodum,uel de nouo fiat impoſsibilis. Quinto, ſi iuraueris reddere pecuniam,intelligitur ſi fuerit tibi numerata.l.in dubitati.C.de non nu.pe. Sexto.ſi iuro tibi dare dotem, intelligitur ſi nupſeris,& ſecutæ fuerint nuptiæ. ff.de iur. do.l. ſtipulationem. Septimo,ſi iuraui ſtare præceptis alicuius,intelligitur ſi ſunt moderata, quia ſi præciperet immoderatũ, ut expellere uxorem, &c. non tenet. c. quintauallis, de iur. quia iuramentum non extenditur ad ueriſimiliter non cogitata.d.c.quemadmodum, Octauo,ſi facultas ſubſit.c.quærellam,eo. Nono, niſi præceptum ſuperioris interueniat, ut ſi iuraui dare titio decem,& interdicar a ſuperiore,non teneor ar.de cen.c.ſignificauit. Decimo, cum eadem qualitate, ut ſi iuro reſtituere granum, intelligitur eiuſdem bonitatis.l.cũ quid.ff.ſi cer peta. Vndecimo,cum bona fide,ut ſi iuraui negotia tua tractare,intelligitur bona fide.c.ex literis, el.ii. de ſpon. Duodecimo,ſaluo iure, ut ſi promitto quod non ero

contrarius tibi,intelligitur ſaluo iure meo,etc.c. petitio, eo. Tertiodecimo,niſi fuero abſolutus ab eo,qui poteſt,in.d.c. quintauallis. Quartodecimo, niſi quid turpe interuenerit, uel per alterum ſteterit.c.de illis, de ſpon.uel niſi ex mutuo conſenſu abſoluamur.c.ii.de ſpon. Quintodecimo, re eodē modo manente,ut ſi iuro obedire Petro prælato, ceſſante eius prælatura,non teneor,& econtra.xv.q.vi.c.alius.Sextodecimo,niſi in melius commutetur.c.peruenit,el.ii.eo.

18 Speciales conditiones non intelliguntur in iuramento, niſi exprimantur quamuis mente concipiantur.c.fi. xxxii.q ult. niſi ubi lex exprimit,tacitum haberi pro expræſſo in aliquo contractu:in promiſſorijs iuramentis.c.cum quid.d.ſo. Aliter autem eſt in aſſertoriis:ar.in.d.c.fi.

19 Iuramentum,& uotum ſecundum canoniſtas currunt de pari,ut dicit Pa.in.c.ſi uero,eo.ti.ubi dicit, quod eccleſia facit maiorem uim iuramēto quàm in uoto,quia eſt maius periculum deiurandi,eo quod crebrius fiat iuramentum quam uotum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra,dicit uotum magis eſſe obligatorium:quia obligatio uoti eſt ex fidelitate,iuramēti uero ex reuerentia, ideo uotum ex ratione ſua magis eſt obligatorium.

20 In iuramento aſſertorio nunquam poteſt fieri diſpenſatio, ut quis in aliquo caſu falſum iuret,quia talis diſpenſatio eſſet directe contra præceptum dei, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ,ſupra,in promiſſorio autem admittitur diſpenſatio,quia quod eſt utile,honeſtum,& bonum in communi, ſecundum particularem euentum,non erit utile,honeſtum, uel bonum,uel nō ita bonum,ideo admittitur diſpenſatio, ſecundum Tho. ſupra. Vnde iuramentum promiſſorium, quo promittitur aliquid,de quo eſt dubium an ſit licitum, uel illicitum,proficuum,uel nociuum,ſimpliciter,uel in aliquo caſu,poteſt epiſcopus diſpenſare. Si uero manifeſte ſit licitum,uel honeſtum,locum non habet diſpēſatio,niſi forte occurrat aliquid melius ad communem utilitatem faciendum,& hoc ad Papam uidetur pertinere, qui curam totius eccleſiæ habet.Etiam unuſquiſque poteſt irritare iuramenta ſuorum ſubditorum,in eius præiudicium facta, ut pater filij,& uir uxoris,&c. ſecundum Tho. ubi ſupra.Intellige de illis iuramentis, quæ non poſſunt ſeruari, ſine præiudicio

ſuperioris,ſecus in aliis,quæ non ſunt in præiudicium ſuperioris,quia non poſſunt ſic irritari.

21 Quando iuramentum promiſſorium eſt factum alicui pertinens ad ipſius utilitatem,poteſt ille cui promittitur abſoluere a tali iuramento.Iam enim ſatiſfeciſſe intelligitur,quando fecit ſecundum quod ille uult,ſecundum Tho ſupra. Si uero,quod eſt promiſſum alteri, concernit honorem dei, uel aliorum utilitatem, ut ſi iuraui tibi, quod intrabo religionem,uel ieiunabo tali die, uel dabo elemoſinam, tunc ille cui facta eſt promisſio,non poteſt abſoluere:quia principaliter facta eſt deo:niſi promittens interpoſuiſſet aliquam conditionem, ut dicendo ;ſi tibi uidebitur, uel aliter, tunc enim poſſet ille cui promisſit abſoluere.

22 Iuramentum factum ad honorem dei principaliter, ſine cauſa rationabili, a nullo, citra Deum, poteſt diſpenſari, ar. quod not. Io.an.in.c.ij. de ſpon. quia papa non poteſt ſine cauſa remittere obligationem deo factam.ij.q.iiij.c.ſi manet ex rationabili autem cauſa,ut ob ſcandalum uitandum, uel alia,tam epiſcopus,quàm Papa poteſt diſpenſare, ut not.In. in.c.debitores,eo.& etiam interpretari, ſecundum.d. Anto. in.c.quanto,eo.Si autem concernit tantum fauorem iurantium, ſic poſſunt inuicem remittere, ſecundum Io.. an.i. c. i i. de ſpon.

23 Socrates iurans ſoluere titio decem aureos, quos debet ab eodem ſocrates habere. non poteſt facere recompenſationē, ſecundum Pa.in.c.ad noſtram,el.j. de iur.iur.quia iuramentum eſt obligatorium in forma ſpecifica, nec ſufficit illud adimplere in effectu, ut ibi per tex.patet. Barto. autem in.l. amplius.ff.rem ra.ha.oppoſitum ſentit,propter rationes ualde efficaces,ob quòd dicit Pa.ibi ſupra,quòd ante factum ſequenda eſt prima opinio,quam ſequitur Inno.& Io.an.poſt factum autem ſecunda,ut ſcilicet talis non cenſeatur periurus. Videtur enim impediri quòd non ſoluat ,quia titius ſibi non ſoluit.

24 Qui iurauit non expellere locatorem, ſi non ſoluit penſionem,poteſt expellere,ſecundum Pa.in.c.tua nos,de iur. iur. hoc enim intelligitur. Idem de patre,qui iurauit non exhæredare filium,intelligitur niſi peccatum ingratitudinis commiſſerit in eum.ff.de uerb.ſig.l.quidā cum filiū,ſupra.§.xvii.

Qui

25 Qui iurauit tenere aliquod ſecretum, debet intelligi de honeſto, non alteri nociuo, ſecundũ Panor. in. c. ego, eo. de mente glo.

26 Actus geſtus contra iuramentum, ſi dependet ex mera uoluntate iurantis tenet, ut ſi iuraui non uendere librũ meum, ſi uendo, tenet iſte actus, ſecundum Inno. in. c. dilectus, de præben. licet uendendo ſit periurus. Si uero actus iurantis non mere dependet à uoluntate iurantis, ſed à lege, interdicitur in fauorem ipſius iurantis, & non tenet, ſecundum gl. in. c. licet, eo. ti. li. vj. quia actus ſine iuramento ipſo iure erat nullus, obſtante legis prohibitione. Idem quãdo actus prohibetur propter utilitatẽ publicam, in. c. intellecto. de iur. iur.

27 Qui iurauit dare alteri. C. aureos, quia promiſsit eidem dare tot ſacros frumenti, ſi frangatur fides iuranti, non tenebitur ad hoc iuramentum, quia iſte obligationes ſe inuicem reſpiciunt, ſecundũ Pa. in. c. peruenit, el. ii. de iur. iur. & in hoc ſenſu intelligitur illud, frangenti fidem, fides frangatur eidem. ff. pro ſocio. l. ſi cõnuenerit. Si uero promiſsiones non reſpiciãt ſe inuicem, ſed ſimpliciter ſint factæ, ſecus eſt, ut ſi iuraſti dare petro equum tuum ſimpliciter, & ille promiſsit tibi non propter hoc dare unum bouem, ſi non dat bouem, nihilominus teneris dare equum: quia iſte promiſsiones, nõ ſunt conditionales, neque ſe inuicem reſpiciunt, & ſic intelligitur. c. noli. xxiii. quæſt. j.

28 Succeſſores iurantis, non obligatur ex illo iuramento, etiam ſi iuraſſet pro ſe, & ſuis ſucceſſoribus, quia licet quis poſsit corporaliter hæredem obligare, non tamen ſpiritualiter, nec tenetur filius ſequi uoluntatẽ patris in ſpiritualibus, ut in. c. i. de deſpon. impub. ideo hæres ex iuramento defuncti nunquam fit periurus, infra. §. xxxiiij.

29 Qui iurauit non contrauenire uenditioni alicui, & inuenit ſe deceptum ultra dimidium, poteſt petere abſolutionem à iuramento, & poſt agere contra emptorem, & ſic poterit audiri, ſecundum Pa. in. c. cum cauſa.

30 Iuramentum factum contra aliud iuramentum, nõ obligat, in. c. ſicut ex literis, de ſpon. & Pa. ibi. Actus autem geſtus tenet eo. ti. quo dictum eſt, ſupra. §. xxvj.

31 Clericus quidam iuit ad ſtudium cum licentia ſui epiſcopi, & pro ſtudio contraxit debita, cum iuramento non receden-

di, donec ſatisfecerit : hoc interim,mandat epiſcopus omnibus clericis, ut infra certam diem ueniant ad eum ſub pœna excommunicationis latæ ſententię. Non tenetur iſte clericus redire ante ſolutionem,ſecundum Pa.in.c.uenientes,de iur. iur. quia ex quo cum epiſcopi licentia fuit in ſtudio , & pro neceſsitate ſtudij cõtraxit debitum, uidetur conſequenter ſe obligaſſe cum licentia epiſcopi,quia uno conceſſo, cõceduntur omnia ſine quibus illud effectum habere non poteſt, de of.dele.c.præterea : ſecus autem ſi iuiſſet ſine licentia,uel feciſſet debita non pro cauſa ſtudij, ſed pro alia.

32 Quando quis dicit in ueritate,uel per fidem meam,uel deus ſcit ſi mentior,ſi non adeſt intentio iurandi,non ſunt hęc iuramenta,quia Deus non adducitur teſtis explicitæ, uel implicitæ. Si autem eſſet intentio iurandi,uel per ueritatem intelligeret Deum,uel fidem theologicã uirtutem,eſſet iuramentũ. Similiter dicendo per crucem, per deũ, uel intendens iurare diceret in cõſcientia,uel tangeret pectus, uel ſcripturam,eſſet iuramentum,nec eſt neceſsarium exprimere uerbum.Cõcor. Pan.in.c.ſi Chriſtus,eo. ti. & per omne ſcriptum intelligitur euangelium in iuramento,per communem conſuetudinem. In iuramentis quæ dantur ſecundum formam iuris, non ſophiſticæ iurandum eſt.

33 Inducens aliquem ad iurandum, quem ſcit falſe iuraturum, uel probabiliter dubitat extra iudicium,ſecundum Tho. iii. ſen.d.xxxix.ar.ult.q.l.ii.ad.ii.mortaliter agit, ſecus in iudicio, quia in iudicio iuramentum non tantum exigitur propter iudicem, ſed & propter alios, nec poteſt iudex remittere iuramentum,quod ſecundum ordinem iuris eſt exhibendum. Concor.Pa.in.c.clericus, de cohabi.cle. Si tamen aliquis eſſet diſpoſitus ad falſe iurandum, & ego exigerem iuramentum ab eo cauſa rationabili, non peccarem mortaliter, quia non induco ad falſe iurandũ, ſed ad iurandum. Et quia iſte actus poteſt bene,& male fieri, ideo ſi falſe iurat, ſibi imputetur,ſicut accipiens ad uſuram ex rationabili cauſa, nõ praue agit.Et hoc tenet Sil.uer.iuramentum.ii.§.ix. & Ange.uer. iuramentum.iii.§.xi.& licet Car.in cle.unica,de iur.iur. dicat quòd talis uincit homicidam, intelligitur tamen de inducente, uel diſponente non paratum ad periurandum, non autẽ de eo,qui utitur eius iuramento in rationabili cauſa. Poſſu-

mus enim uti ob neceſsitatem peccato alterius, non autem ad hoc inducere.

34 Quando aliqua uniuerſitas, uel collegium iuraměto ſe obligauit, illis mortuis, ſucceſſores tale iuramentum nō ſeruantes, non ſunt periuri, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quæ. xcviij. quia obligatio iuramenti eſt perſonalis, ideo ex parte iurantis non tranſgreditur perſonam: ſecus ex parte illius cui iuratur, quia ſi iuraſti obedientiam prælato, etiam iuraſti ſucceſſoribus in eodem officio: quòd tamen fallit in liberto, ut in.c. longinquitate.xij. quæſt. ii. qui nouo patrono infra annum tenetur profeſsionem facere, ſupra.§.xxviii.

35 Si multitudo iurauit abſolute, & in omnem euentum facere aliquid, ut ſeruare feſtum. S. Bernardi, omnes tenentur de illa multitudine. Si uero non abſolute, ſed ſub aliqua conditione, non tenetur quis, niſi extante conditione, ar. de cōdi. apo. c. uerum. Vnde ſi alij, uel maior pars non ſeruat, alij dicūtur abſoluti. Quando uero pauci ſeruant, recurrendum eſſet ad intentionem iurantium. Quod ſi de intentione eorū neſciri poteſt, tutius eſt non contrauenire. Si uero non eſt clarum, quòd ſit iuramentum abſolutum, uel conditionatum, tunc uel iuramentum ſpectat ad commodum tantum iurantium, & ſic non ſeruante maiori, uel media parte, alij non tenentur ſeruare iuxta benignam interpretationem, ſi hoc uergit in damnum ſeruantium, & in lucrum non ſeruantium. Cum uero ſeruantes nullum damnum incurrunt, non eſt tutum contrauenire. Quando uero aliorum concernit commodū, ſibi inuicem remittere non poſſunt, nec alijs non ſeruātibus non ſeruare ſine licentia, ſi ſimpliciter iurauerunt: & ſi hoc ſit dubium, dimittant incertum, & ſeruando certum teneant, ſecundum Veruer. & Ar. flo. Et ſi iſta non obſeruatio aliquorum, talem reddit caſum, quòd ſi a principio adfuiſſet, nō iuraſſent, non tenentur ſeruare, & hoc ſit pro regula communi, ſecundum multos doc. quia iuramentum interpretandū eſt ſecundum mentem iurantis, non enim ad plus obligat, quam iurans intenderit.

36 Socrates qui iurauit ſeruare ſtatuta placentina, his ſublatis per communitatem, non tenetur amplius illa ſeruare, ſecundum Ioan. an. in. c. i. de his quæ fi. a ma. per. ca. Si uero iurauit ſeruare ea, quę continentur in ſtatutis, nulla facta mentione

de ipſis ſtatutis,ſecus eſt,quia etiam remoto ſtatuto tenetur, ſecundum Pa.in.c.dilecto,de præben.ſi autem ſic iurauit dicendo,iuro ſeruare hoc,& hoc,prout continetur in ſtatutis, tunc ſublatis ſtatutis tollitur iuramentum, quòd fuit acceſſorium ad ſtatuta.Idem ſentit Car.in cle.i.de reg.iu. Quia materia hæc difficilis eſt, ut Pa.teſtatur, ideo uide Tab.uer. Iurare.§. xxxv.

37 Qui iurauit ſimpliciter ſeruare ſtatuta ſuæ ciuitatis , & non cogitauit de edendis,tenetur tantum ſecundum Pa.de editis, propter periculum periurij : tamen poteſt dici,quòd ſi intendebat etiam de edendis . tenetur,ſi uero non intendebat,ſecus eſt. Si uero eſt dubius, uidetur non teneri, quia hoc eſt ſtricti iuris ſecundum Pan.tutius tamen eſt,quòd ſeruet etiã de nouo edita, uel ſuperiorem adeat.

38 Si quis iurauit ſimpliciter ſeruare ſtatuta , & in illis ſunt aliqua illicita, non tenetur illa ſeruare, quia iuramentum de re turpi non obligat,ut ſupra diximus.Male tamen fecit iurando ſimpliciter . Multi caſus particulares poſſent adduci , ſed ex regulis,& dictis generaliter,multa poſſunt ſolui occurrentia. De hac materia, uide etiam infra,periurium,in multis.§. & præcipue.§.iiii.&.v.

IVS.

1 QVæ contra ius fiunt,non ualent,per regulam,de re.iu.lib. vi. niſi addatur aliquid legi, ut ualere poſſit. Quomodo tripliciter poſſit addi : Tab.ibi.§. vj.

2 Iure ſuo quis poteſt uti,etiam cum damno alterius, dum tamen non habeat animum nocendi , ut in.gl.in.c.cum etiam, ulterana, de elec.&.c.niſi ſpecialis, de autho.& uſ.pal.Secus autem cum malo animo utitur,uel ſine utilitate ſua,aut ſuorum,ſed tantum cum damno proximi.Hoc enim ſine peccato eſſe non poteſt , cum ſit contra charitatem proximi. Et quando aliquis ſibi non prodeſt, & alteri nocet, non eſt audiendus.l.in fundo.ff.de re uendita . Quid autem ſit ius naturale, gentium,diuinum,uel humanum,Tho. ſecũda ſecundæ.quæſt.lvii. & diſ.prima,per totum.

IVSPATRONATVS.

1 IVſpatronatus ſecundum Pa.& Ioan.an in rubrica , de iure pa.importat honorificum,oneroſum, & utile ius alicui cõpetens in eccleſia, pro eo quòd,ex diœceſani conſenſu, per

eum conſtructa, fundata, uel dotata eſt, uel per eum, a quo habuit. Et dicitur honorificum, quia ipſe præſentat rectorẽ, & ſine eius præſentatione, inſtitutio alicuius per quemcunque facta, ipſo iure nulla eſt, per.c.decernimus.xvi.quæſt. vi. niſi quando patronus fuiſſet negligens præſentando, tunc elapſo termino ualet inſtitutio. Papa tamen ſine præſentatione patroni, poteſt inſtituere, & legatus de latere, quando patronus eſſet eccleſiaſticus, ſecus ſi eſſet ſecularis: tunc non poſſet legatus, ſecundum glo.in cle.per literas, de præben. Et eſt caſus de iure pa.c.cum dilectus.

2 Patronus tenetur defendere eccleſiam, ne eius bona dilapidentur.xvj.q. vij. c. filiis. Vnde præſentatus tenetur reddere rationem patrono, ſi eſt eccleſiaſticus, de adminiſtratione, in c.cum & plantare, de priuile. nõ tamen ualde ſtricte, ut not. Pa.in.c.ex literis, eo.ti.ſed in genere duntaxat.

3 Eſt etiam utile, quia ſi patronus ad inopiam ueniret, tenetur eccleſia ex redditibus ultra neceſſaria remanentibus, alimentare patronum pinguius cæteris pauperibus.c.nobis, in.fi.de iur.pa.&.c.quicunque.xvi.quæſt.vii.

4 Iuſpatronatus, primo, acquiritur dando fundum pro ædificatione eccleſiæ, in.d.c.nobis. Secundo, eam ædificando de epiſcopi licentia.c.monaſterium.xvi. quæſt.vii. Non enim ſine epiſcopi licẽtia eccleſia fieri poteſt.c.nemo, de con. diſt.j.uel totaliter deſtructam reædificando, etiam ſi de eadem materia repararet, de conſenſu epiſcopi, quòd perinde eſt, ac ſi de nouo conſtrueret.c.conſuluit, de iudæ.& primus qui ædificauerat, nec fundum, aut dotem dederat, amittit ius, ſecundum gl.in.c.quoniam, eo.ti. Debet tamen requiri an uelit reædificare ipſe, quia alijs præferendus eſt. Tertio, ex dotione.c.quicunque, eo.ti.& hoc ante conſecrationem, quia rei ſacræ nulla ſeruitus imponi poteſt.ff.de ſer.l.ſeruitus, &. l. ii. Inno. & Hoſt.tenent, quòd ſi etiam poſt conſecrationem dotetur, acquiritur ius, quòd uerius eſt: quia ſine ſubſtantia rerum nõ poteſt eccleſiæ deſeruiri, in.c.ſi quis obiecerit.i.q.iij. Et ſi det non nomine dotis, nõ dicetur patronus, ſed benefactor, nec habebit ius, ut in.c.quantum, eo.ti. & hoc quando fundator nõ poteſt compelli ad dotandum eam, ſecundũ Pa. ibidem. Quod ſi plures ædificarunt, uel dotarunt, uel unus dedit fundum, alter ædificauit, alter dotauit, uel plures, omnes erunt

patroni,ſecundum gl.d.lxiii.c. in ſumma. Limita,dummodo ſufficientem dotem det unus,uel plures dent, ſecus ſi modicam, & inſufficientem.

5 Iuſpatronatus tranſit ad hæredes,etiam extraneos maſculos, & fœminas,qui ſuccedunt non per capita,ſed per ſtirpes,Pa. in.c.i.eo.ti.cle.ſi.eo.ti.& cle. ſi. de conceſ. præben. ideo filius qui repudiauit hæreditatem paternam,non erit patronus, ſecundum Fed.conſi.iii.ſed ad hæredes tranſibit,ſi plures ſint.

6 Iuſpatronatus non poteſt diuidi,ſecundum Pa.in.d.c.i.cum ſit ius incorporale,poſſunt tamē patroni conuenire,ut unus una uice p̄ſentet,alius alia,ut in dicta cle.ſi. uel unus in una eccleſia,alius in alia, quando plures eccleſias habent,in. d.c. i.quia iſta diuiſio non prohibetur. Nec iuſpatronatus magis poteſt adiudicari uni ex hæredibus, quàm alteri, ſecundum Pa.in.c.quærimoniam,eo.ti. & ſi daretur illi,qui minus habuit pro recompenſatione, eſſet ſimonia.c. præterea, eod.ti. Tranſit etiam cum donatione.c.conſultationibus,eo.ti.cum licentia tamen epiſcopi,in.d.ca. præterea, niſi quando donatur eccleſiæ,uel loco religioſo. Tunc namque ſine licētia poteſt donari,in.c. ex inſinuatione, eo. ti. Poteſt etiam dari in feudum cum uniuerſitate.c.cum ſecundum,eo.ti. Tranſit etiam cum uenditione uniuerſalium bonorum,nec eſt ſimonia,in.c.ex literis,eo.ti.niſi emeret quis principaliter propter iuſpatronatus,uel ſpecialiter uenderetur,uel cum intentione poſſe præſentare emeretur, uel carius propter hoc uenderetur,eſſet ſimonia,Pa.in.c.quia clerici,eo. ti. Et ſi uendens dicat uendo tibi uillam,& iuſpatronatus,non ualet uenditio, ſicut ualet ſi ſimpliciter uendit, in cle. paſtoralis, de re iudi. quia iuſpatronatus uendi non poteſt.

7 Habens multa iura in aliquo caſtro non ſuo, & uendit omnia iura,quæ ibi habet,non tranſit per hoc iuſpatronatus ſi aliquod ibi habet,quia hæc uniuerſalis omnia iura, ſoluitur in multas ſingulares, uidelicet hoc, & hoc, inter alia iura eſt iuſpatronatus, quòd non poteſt uendi: ſecus quando caſtrum,uel hæreditas alienatur, ut ſupra patet. Si quis tantū uenderet palatium,in quo habet capellam cum multis priuilegijs,& forte multis bonis redditibus, tranſit iuſpatronatus ar.in.l.Si mercedem.§.ſi cum fundum.ff.de act.emp. licet Inno.& Hoſt.in.d.c.ex literis,not.contrarium: primum tamen

eſt uerius. Impignorari tamen non poteſt, nec tranſire cum uniuerſitate impignorata ſecundum ueriorem opinionem, quia tunc nec creditor poſſet præſentare cum non poſsit uti re pignorata, neque debitor, qui tranſtulit in creditorem: & ſic eccleſia detrimentum pateretur, quòd eſſe non debet: in c. cum, ſecundum eo.

8 Patronus ſi eſt ſecularis, à tempore uacationis habet ſpatiū quatuor menſium ad præſentandum, ſi clericus ſex: eſt tex. in.c.unico, eo.ti. li. vi. & poteſt laicus antequam epiſcopus confirmet uariare, in.c.quod autem, eo.ti. ſi autem patronus eſt eccleſiaſticus, non poteſt uariare poſt præſentationem. c.paſtoralis, eo. ti.

9 Patronus præſentans indignum ſcienter, mortaliter peccat, quia infideliter agit in officio ſibi commiſſo, & ſi eſt clericus priuatur ea uice iure præſentandi, in.c.ſicut, de ſup.negl. prę la. non autem ſi eſt laicus, ut elicitur ex ca.cum uos, de offi. or. & hoc tenent Innocen. Hoſtien. & Ber.in.d.c. cum uos, & nemo ſeipſum præſentare poteſt, ſed bene filium, ſi tamen ſit idoneus, ſecundum Pa.in.c.conſuluit, eo.ti. & unum de pa tronis, ſi plures ſunt, ut.d.gl.in. d. c. conſuluit, & admittitur præſentatus à maiori parte, quando præſentatur, quaſi à col legio, ſecundum Pa.in.c.quoniam, eo.ti. Si autem præſentetur a pluribus, tanquam à ſingularibus, tunc præſentatus a pluribus, etiam non a maiori parte communiter admittitur, ſecundum Pa.ibidem.

10 Quando patroni uolunt præſentare aliquem, debēt omnes eſſe ſimul, & uocari, ſiue præſentēt, ut collegium, ſiue ut perſonæ ſingulares, & hæc opinio magis placet Pan. uide tamen ipſum in.d.quoniam. Si duo ſunt patroni, & unus præſentat titium, alius ſocratem, epiſcopus poterit confirmare quemcunque eorum uoluerit, ſecundum Ioan. an.in.c. cum autē, eo.ti. & Car.ibi, & Pa.c.eam te, eo. ti. Debet tamē in conſcientia meliorem confirmare.

11 Patronus non poteſt aliquid exigere in recognitionem iuriſpatronatus, niſi a principio fundationis fuiſſet ſibi reſeruatum ab epiſcopo, ſecundum Pa.in.c.præterea, eo.ti. & tale ius ſibi reſeruatum poſſet patronatus uendere, titulo apud eum remanente, qnod uidetur uerum, quando pinguem, & abundantem dotem dediſſet, non autem ſi tantum neceſſa-

ſia pro miniſtris tribuiſſet, quia tunc nullum ſeruitium poterit retinere, ſicut not. Pa. c. i. de cen. niſi quādo locus religioſus proprijs ſumptibus eccleſiam ædificaſſet. Vide de priuil. c. cum & plantare, &. c. ſicut, de ſup. neg. præla.

12 Clerico non licet eccleſiam de manu laici recipere Pa. in. d. c. præterea, & taliter recipiendo mortaliter peccat, & licet non ſit ipſo iure ſuſpenſus, debet tamen communione priuari: ex quo infert Pa quòd ſi talis impetrat à papa, non expreſſo, quòd prius habuit à laico, non ualet, ſupra beneficium. §. xv. irregularitas. §. lxxxii. Facit. c. poſtulaſti, de reſcrip.

13 Laicus ædificans capellam in eccleſia, & eam dotans, acquirit iuſpatronatus ſimul cum eccleſia, quæ ponit fundum, ſecundum Pa. in. c. ad audientiam, de eccl. ædifi. Si autem clericus ædificat de bonis eccleſiæ, non ipſe, nec parentes eius erunt patroni, ſed eccleſia tantum, de cuius bonis ædificata eſt, ſecundum eundem. Publicatis omnibus bonis alicuius propter crimen, etiam læſæ maieſtatis per ſecularem iudicem, filius non priuabitur iurepatronatus quod pater illius habebat, quia hoc à papa habet, ut no. Archi. in. c. filij. xvj. qu. vii. Intellige quando non eſt in aliqua uniuerſitate ſeculari. Cū illa enim (ut diximus) iuſpatronatus tranſit.

LAICVS.

1 Laicus non poteſt eſſe procurator, ſeu œconomus, uel generalis adminiſtrator omnium bonorum eccleſiaſticorum, tam ſpiritualium, quàm temporalium, ſecundū Pn. in c. decernimus, de iudi. q all. glo. in. c. iudicatū. xcix. d. ſed bene poteſt eſſe œconomus eccleſię in tēporalibus. c. in noua. xvi. q. vii. cōſentit Gaſpar de cal. & Io. an. in. c. unico, de ſindico.

2 Laicus non poteſt eſſe procurator cleri ad eligendum, ut no. doc. in. d. c. decernimus, & Io. an. in regula, quod alicui, de re. iur. lib. vj.

3 Laicus non poteſt eſſe uicarius epiſcopi in cauſis ſpiritualibus, quæ laico committi non poſſunt, ut not. in. d. c. noua: nec etiam ſi eſſet clericus coniugatus. c. unico, de cle. coniu. li. vj. Sed ſi epiſcopus habet iuriſditionem temporalem, poteſt illum facere uicarium ſuum, in. c. fi. ne cle. uel mo. lib. vj. Quomodo laicis ſit prohibitum diſputare, & prędicare de fide, ſupra, diſputare. §. i. An & quando liceat laico accuſare clericum, uide Sil. ibi, uer. laicus. §. ulti. Laicus ſi ſit bonæ famæ

clericum accuſare poteſt,ſecundum Bar.Brix.ii.q.vij. in principio. Non tamen prælatum ſuum,niſi ſuam proſequendo iniuriam,in.c.omnibus.iiij.q.vj.in crimine hæreſis,ſimoniç, & læſæ maieſtatis.xv.q.iij.c.ſane.

LARVAE.

VTi laruis ſecundum ſe,modo debito ,pro loco & tempore,non eſt peccatum,cum etiam in repręſentationibus licitis hoc fiat:eſſet tamen peccatum mortale, ſi pro aliquo fine peccati mortalis fieret,ut pro homicidio , uel fornicatione patrãda,uel a perſonis religioſis,maxime cum depoſitione habitus,uel occultatione,procedendo in publicum.Secus ſi in eorum clauſtro pro recreatione fieret. Item credo clericos in hoc grauiter peccare, tum ex aliorum ſcandalo , tum quia ſe exponunt peccandi periculo, tum quia hoc nõ decet graues perſonas,quales clerici eſſe debent,& præcipuè prælati.Etiam credo bonum eſſe eis non uti, quia homines maxime eis utendo diſſoluuntur,& præcipue fœminis prohibendum eſſet,ne uagandi eis occaſio præſtaretur,& conſequenter in peccatum ruendi,ad quod pronæ ualde ſunt.

LAENOCINIVM.

LAenocinium quo quis ad aliena uenerea mediat, allicit, & huiuſmodi,eſt mortale,quia cooperatur ad aliqđ mortale,& tanto grauius eſt,quanto ex hoc plura ſequuntur peccata.Ad hoc.l.palám.ff.de ri.nup.

LEGATVM.

1 LEgatum importat donationem quandam a teſtatore relictam,præſtandam poſt mortem teſtatoris , & poſt aditã hæreditatem ab hærede.Inſti.de le.§.j. Hodie legatum,& fideicommiſſum,idem fere ſunt, & quicquid iuris eſt in uno, eſt etiam in alio.ff.de leg.j.l.j.

2 Qui poteſt teſtari,poteſt etiam legare,& codicillari,quia hęc æquipollent.ff.de iur.codi.l.diui.§.codicillos.Fallit in legatis ad pias cauſas,ut dicetur infra.§.fi. Quomodo autem legatũ fieri queat,uide infra.

3 Omnibus qui poſſunt eſſe hæredes,poteſt legari , & quòd ſit perſona certa,aliter non ualet.l.uulgo.ff.de ſtatu ho.fallit in aliquibus caſibus,ut patebit,infra.Fratribus etiam mendicãtibus,maxime quatuor ordinum,poteſt legari:ex priuilegiis enim eorum ſunt capaces legatorum.Etiam fratribus mino-

ribus per cle.exiui,de uerbo.ſig.§.cupientes,dummodo non ſit tanta per hæreditatis,ut præſumatur fieri fraudulēter ſub forma legati,pro ſucceſsione hæreditatis,cuius non ſunt capaces,ut.d.§.cupientes.Sed cum relinquitur hoſpitali, uel tali collegio,cum onere dandi quottānis fratribus minoribus tot ſtaria frumenti,uel huiuſmodi,tale legatum non ualet ſecundum Pa.in.c.in præſentia,de proba.quia hoc eſſet habere quandam proprietatem,& tot poſſent habere ſimiles annuos redditus,quòd non oporteret eos mendicare,quòd eſſet contra eorum regulam.Fratres uero prædicatores ,ex priuilegio ſunt huiuſmodi capaces,non autem eſt eorum conſtitutionibus,ſupra hæreditas.§.v.

4 Legata pro anniuerſariis in perpetuum,uel ad longum tempus,an mendicantes poſsint recipere , uel in iudicio petere, nolo nunc diſcutere,quia omnes ſunt priuilegiati ſuper hoc: propter quòd licet non poſſent de iure communi , poſſunt ratione priuilegiorum,ſupra,hæreditas.§.v.

5 Quamuis eccleſiæ conſtruendæ donari non poſsit , ut in.c. abbate.de re iudi.poteſt tamen legari ſecundum Pa.in.c.nos quidem,de teſta.Ratio diuerſitatis eſt,quia donatio requirit perſonam,& ſcientiam . Vnde nūquam quis fit dominus rei donatæ niſi ſciat,& conſentiat.l.abſenti.ff.de dona. Secus in legato.l.cum pater.ff.de le.ii.§.ſurdo.

6 Legatum factum eccleſiæ S. Petri quando plures hoc nomine uocantur,non eſt nullum, ſed dabitur eccleſiæ parochiale,ſi hoc nomine uocetur,uel pauperiori,quę ſic nominatur. Pa.in.c. iudicante,de teſta.Quod ſi nulla eſt eccleſia quæ uocetur hoc nomine,dabitur eccleſiæ cathedrali, ſecundum gl. in.c.nos quidem.Et ſi legatur eccleſiæ fiendæ,& non dicitur de loco,epiſcopus & executores prouidebunt de loco eccleſiæ conſtruendæ,niſi aliter conſtet de mente teſtatoris, quæ conſideranda eſt,ſi poſsibile eſt.

7 Si quis reliquit.C.aureos infra annum dandos Petro,qui ante annum moritur,ſecundum Pa.in.d.c.nos quidem , ſi reliquit intuitu animæ,ita quòd ſi Petro non reliquiſſet,alteri tamen reliquiſſet,tunc hæres dabit alteri, uel conuertet ad piū uſum,de licentia epiſcopi.Si autem legauit reſpectu perſonæ tantum,qua non ſtante non reliquiſſet , non tenebitur amplius hæres,ut in.l.pater.ff.de leg.iii.§.tuſculanus.Si autē hoc

uertitur in dubium,tunc fauore religionis præſumēdum eſt ad piam cauſam reliquiſſe,& ad alium pium uſum eſſe deputandum,de licētia epiſcopi.Facit cle.quia contingit, de relig. do.& per hanc regulam multos ſolues caſus: ut de legato facto puellæ cum nupſerit,& ante hoc moritur.

8 Legat Petrus eccleſiæ tali.x.aureos ſub conditione, ſi ibi ſepeliatur,ſi non ſepelitur ex defectu legātis,ut quia moritur excommunicatus,uel aliter:ideo non poteſt ſepeliri, nihilominus legatum ſoluetur illi eccleſiæ,ſecundum Bar.in.l. miles, ff.de adul.Conditio enim effecta eſt impoſsibilis, ideo non uitiat legatum.l.obtinuit.ff.de condi. & demon. Hæc regula ad multa ualet,uide aliquid ſupra hæres.§.xiiii.

9 Si Sempronius legat Titio.C. ut redimat Platonem ſeruum, Titius uult redimere Platonem,ſed dominus non uult uendere:habebit legatum Titius, quoniam per ipſum nō ſtetit, quin Plato redimeretur. Idem dic ſi Plato hoc intermedio moriatur.l.ſi Titio.ff.de leg.i.

10 Sortes reliquit filiæ ſuæ nuptę omni anno pro ueſtimentis, ut ſe induat.x.aureos,quæ filia ſtetit p quatuor annos quòd non induit ſe,nec aureos ab hæredibus legantis accepit:ſi petat modo aureos præteritorum annorum non habebit,ar.l. quidam prædia.ff.de uſufru.leg.ipſa enim fuit in culpa, quia non petiit dictos aureos.

11 Si legatarius præmoritur leganti,legatum ſpirat, & apud hæredes remanet.Si autem moritur poſt, ſed antequam hæres adeat hæreditatem,legatum ad hæredes legatarii trāſit.l.unica.C.de cadu.tollen.

12 Legatum factum epiſcopo,uel cuicunque habenti adminiſtrationem,uel prælationem,prēſumitur factum contemplatione eccleſiæ,niſi ſit factum a perſona coniuncta, uſque ad quartum gradum conſanguinitatis, uel affinitatis, quo caſu erit ſuum,& ſuccedent propinqui ab inteſtato.c.quia nos, & c.requiſiſti, de teſta.Vide Pa.ibi. Si uero ſit factum perſonæ eccleſiaſticæ,non habenti in eccleſia adminiſtrationem, in dubio præſumitur quòd ſit factum contemplatione perſonę,ſi tamen poteſt habere proprium,ſecundum Pa.in.d.c.requiſiſti.Quod ſi non poteſt habere proprium,ut religioſus, præſumitur factum intuitu monaſterij, uel eccleſię.xviii.q.i. c.unico.Vnde nō poteſt diſponere de hoc, niſi ſicut de cęte-

ris eccleſiæ bonis,& cedet monaſterio,uel eccleſiæ.

13 Legatum factum filiofamilias per ſimilia uerba,lego filio Petri,uel expreſsius dicendo, Sempronio filio Petri,ſecundum Pa.in.c.Raynutius,de teſta.non intelligitur factum contemplationę patris,licet pater nominetur:quia nominatio patris fit cauſa demonſtrationis,& iam ſi fiat mentio de patria poteſtate.Patria poteſtas non impedit, & tunc uſufructus tantum uidetur acquiri patri.Huic concordat Bart.in.l. cum aliquis.C.de iure delibe.

14 Legatum factum omnibus canonicis alicuius eccleſię,etiam cum expreſsione nominum,præſumitur factum contemplatione eccleſiæ,per.l.ciuibus.ff.de reb.dub.Secus ſi uni,nõ habenti adminiſtrationem,uel pręlationem,ut ſupra.§.xii.& in d.c.requiſiſti.Facit.l.nonnunquam.ff.ad trebel.

15 Quando legatarius non poteſt uti legato niſi reſpectu eccleſiæ,intelligitur factum contemplatione eccleſiæ in dubio,ut ſi legetur clerico acceſſus per fundum alicuius ad eccleſiam, & ita intelligo glo.in.l.non plures.C.de ſac.ſan.eccl.& quòd no.doct.C.eo.ti.l.i.

16 Si teſtator rem leget alienam,quam ſcit eſſe alterius. Hæres tenetur eam emere ſi poteſt,& dare, uel eſtimationem ſoluere,ſi talis res eſtimari poteſt. Inſti.de leg.§. non ſolum.C.de le.l.cum alienam.Si autem teſtator habebat tantum aliquod ius in re illa,intelligitur tantum ius quòd habet relinquere, ff.de le.i.l.ſerui electione.Si res erat omnino aliena,& eſt hęredis,prętabit.Si uero hoc fecit ignoranter & reliquit extraneo,non ualet.Si reliquit perſonæ,coniunctæ,cui tantumdẽ reliquiſſet ſi hoc ſciuiſſet, etiam hæres dabit eſtimationem, in.d.l.cum alienam. Et hæc prædicta ſunt uera,ſecundũ ius canonicum,& in conſcientia,ut communiter doc.tenent, & ut refert Pa.in.c.filius,de teſta.quamuis ipſe contrarium teneat,propter tex.dicentem, ſecundum leges ſeculi hæredem cogi ad ſoluendum rem alienam legatam, ſed eius ratio nõ ualet,quia ſecundum Inn.tex.loquitur in rebus eccleſiæ,alteri eccleſiæ legatis,in quibus legatum non tenuit.Ideo in omni foro prædicta ſunt tenenda uera. Quia fundantur ſuper hanc regulam:quòd uoluntas,teſtatoris ſeruanda eſt quãdo ſcitur,aut probabiliter per coniecturas deprehenditur.

17 Legata domo,intelligitur etiam legatus ortus ei cohærens.

maxime cum eſt ſub eodem hoſtio,ſecũdum Pa.in.d.c.Raynutius:niſi aliter de mente teſtatoris conſtaret. Item legata ueſte uxori,ornamenta eius precioſa,ſecũdum Ludo. de ro. uidentur legata:quia ſunt acceſſoria,niſi talia ornamenta eſſent prohibita mulieribus,tunc non dicerentur acceſſoria:licet alij oppoſitum teneant dñtes acceſſoria precioſiora non accedere ſuo principali.Legato chirographo,legantur actiones,quæ ſunt in eo.l.qui chirographum.ff.de leg.iij. Legato lecto,uenit eius ornamentum.ff.de leg.iij.l.librorum.§.fina. Hæc enim acceſſoria eſſe uidentur.

18 Si teſtator rem legatam uẽdidit,uel impignorauit, nec poſt mutauit uoluntatem,immo noluit aliter diſponere, tenebitur hæres rem illam emeret,uel expignorare ſi poteſt,& dare legatario,uel ſaltem exiſtimationem in conſcientia: Inſt. de leg.§.ſi rem ſuam, ſicut dictum eſt, quando rem alienam legauit,ſupra.§.xvi.

19 Legatum perſonale quod relinquitur alicui, non tranſit ad poſteros.ff.de leg.j.§.apud Iulianum.§.ſi quis,in glo.ibi.

20 Quod futurum eſt,in legato poteſt relinquit:quia aliqualiter eſt in ſpe,ut fructus.Etiam iura,credita, ſeruitutes, dummodo teſtator non exegerit, & debitum creditori poteſt legari.Inſt.de leg.§. ea quoque res. &.§. cum autem .§. ſi quis debitori.

21 Legatum factum creditori a debitore,qui ei tenebatur de neceſſitate iuris,in dubio præſumitur factum pro recompenſatione,ita quòd creditor non poterit habere utrunque. Secus autem ſi debitum erat uoluntarium, ſecũdum communiter doct.in.c.officij,de teſta.Eſt caſus in.l.ſi cum dotem.§. ſi pater.ff.de ſolu.ma.

22 Qui ex importunitate facit,ut aliquis relinquat ſibi,quod alteri reliquerat in teſtamento, uel aliter mutet teſtamentum, licet peccet ſi ex odio,uel auaritia hoc faciat,non tamẽ uidetur teneri ad reſtitutionem, quia adhuc nulli erat ius acquiſitum.Secus ſi doloſe hoc egit,tenebitur de actione doli, ſecũdum Cipolam in ſuis cautelis, non autem ad reſtitutionem, quia nulli ius erat acquiſitum,ut ſupra.

23 Legatum quo legatur uxori propriæ ſua dos, ualet ad hoc, ut plenior ſit actio ex legato,quam ex dote:Inſti.de leg.§.ſed ſi uxori,quia legatum ſtatim debetur,ut dicit ibi glo.dos au-

tem ſi conſtet in mobilibus, poſt annum. Valet etiam, quia non habebit probare dotem, ſi exprimatur quantæ ſit quantitatis, alias oporteret probare. C. de fal. ca. adiec. in le. lib. iij.

24 Legatum factum in genere non ualet, ſed in ſpecie ſpecialiſſima. Quod ſi res legata eſt in certa, & habetur in patrimonio teſtamentoris, ut bos, uel ſeruus, electio pertinebit ad legatarium, dūtamen non eligat optimum: ſi non habetur, eliget hæres: Inſti. de le. §. ſi generaliter, &. ff. de triti. le. l. iij. dummodo non eligat rem nil ualentem, ut ſeruum, uel bouem antiquum, uel huiuſmodi: quia debet dare de melioribus. C. communia de leg. l. fi. §. j. & maxime ſi relinquat ad pias cauſas, ut ſi relinquat calicem eccleſiæ intelligitur ſaltem de argētō, ſi planetam, de ſerico. Si autem relinquat fundum indeterminate alteri, uidetur deriſorium, quia hęres dando digitum terræ liberaretur. l. quòd in rerum, de leg. j. §. Si quis autem. Similiter ſi relinquit domum in genere, uel relinquit domos aliquas, & ſic electio erit legatarij, uel non, & ſic legatum erit deriſorium. l. ſi domos. ff. de leg. j. Legandum eſt ergo ſemper in ſpecie, & non in genere.

25 Si quis legauit. C. aureos, quos dicit habere in tali capſa, & non inueniuntur niſi quinquaginta, legatarius nō habebit, niſi quòd repertum eſt: & ſi plures ſunt legatarij, diuident ad ratā. Sic de uino, & oleo, quæ in tali uaſe reperta fuerint, dabitur quòd fuerit repertum. l. ſi quis teſtamento. ff. de lega. j. Et ſi legās erret in nomine, uel demonſtratione alicuius, dummodo conſtet de intentione, non nocet, neque uitiat inſtit. de leg §. ſi quis in nomine, &. §. huic demonſtratio, neque falſa cauſa uitiat legatum, ut dicendo lego Titio. x. quia liberauit filium meum e carcere, quamuis hoc non ſit uerum: Inſt. eo. §. longe. Secus quando conditionaliter legatur, ut ibidem dicitur.

26 Legans Petro omnia mobilia ſue, intelligūtur etiam fructus omnes, qui tempore mortis legantis erant a ſolo ſeparati. l. fructus. ff. de re. uen. non autem credita, quia hæc non ſunt mobilia, neque immobilia, ſed in tertia ſpecie. ff. de re iudi. l. a diuio Pio: & quia quòd nobis debetur non eſt noſtrum. ff. de au. ar. le. l. ij. neque ligna, uel lapides parata pro ędificio, & huiuſmodi intelliguntur: ar. ff. de le. iij. l. ligni appellatio. Pro re enim immobili iam parata ſunt, & diſpoſita.

27 Si legantur Sempronio.x.ſi ipſe uoluerit, mortuo Sempronio, nihil exprimente an uoluerit, uel ne, hæres Sempronij nihil habebit de legato.ff.de le.j.l.ſi ita legatũ ſit.§. illi ſi uolet.

28 Si legans uni fundum, & alteri uſufructum fundi, niſi aliter de eius mente pateat intelligitur legaſſe unicuique ipſorum dimidium uſufructum fundi, ſecundnm Lud. de Ro.l.ſi alij, ff.de uſufruc.lega. Secus eſt in ſententia iudicis.l. puto.ff. famil. hirciſ.

29 Si quis legauit Sempronio centum, & ſi perdiderit hæc centum, lego alia centum: propter hoc Sempronius non habebit niſi ſemel centum.ff.de leg.iij.l.fideicommiſſum.§. ſiquis decem, aliter ſæpius ſe amiſiſſe poſſet conqueri.

30 Si Ioan.relinquit Petrum uſufructuarium talis fundi, uſque quo filius dicti Io.erit.xx.annorum, durabit uſufructus Petri uſque ad illud tempus, etiam quòd infra annum filius.Io. moriatur: ſed ſi Petrus moriatur ante.xx.annum expirat uſufructus. Si uero relinquatur uſufructuarius ſub incerta cognitione, uerbi gratia, donec filius meus fuerit effectus ſanus, ſtatim quòd efficitur ſanus, ceſſat uſufructus. Si autẽ in ipſa infirmitate moriatur, perſeuerat uſufructus uſque ad mortem legatarij.l.ambiguitatem.C.de uſufruc. Similiter ſi dicatur uſquequo fuerit furioſus, ſi moriatur in furore durat.

31 Si quis Ambroſio relinquat alimenta, habebit pro alimentis, uictum, ueſtitum, lectum, habitationem, & ea ſine quibus uiuere non poſſet.ff.de ali. & ciba.le.l. legatus: non habebit tamen ea, quæ ad diſciplinam pertinent, in.d.l. legatus, ſupra, alimentum.§.j.

32 Si teſtator dicat relinquo quòd uxor mea ſit domina omniũ bonorum meorum, & uſufructuaria: uxor habebit gubernationem domus, & familiæ, uictum, & ueſtitum. Similiter dicendo relinquo eam dominam, & dominatricem bonorum meorum: intellige quòd ſecundum qualitatem patrimonij honorifice habeat ſua neceſſaria, & ſit gubernatrix domus, & ita communis uſus, & ſapientes interprætantur, ut glo.not. aucten.hoc locum habet.C.ſi ſecundo nupſ.hoc uero dñt, ſi filij ſunt hæredes. Secus ſi extranei, per.d.glo. & ſi filij morerẽtur, mater uiuens proprietaria efficeretur, ut no.Bart.per tex. in.l.ſicut in annos.ff.quibus mod.uſufru. amit. Et quamuis maritus liberet eam a redditione rationis de adminiſtratio-

ne,tamen tenebitur de dolo,& lata culpa.l.creditor.§.lucius ff.man.ideo aliqualem reddet rationem,licet non ſcrupuloſam,ſecundum Bar.in.l.ſi quis rationes.ff.de libe.leg. Quod ſi dicat lego uſufructum omnium bonorum meorum uxori meæ,uel relinquo eam uſufructuariam, habebit inſolidum uſufructum omnium bonorum, & poterit de illis quicquid placuerit facere,etiam quòd ſint ultra quantitatem alimētorum.ff.de uſufruc.lega.l.uxori meæ.

33 Filij autem ſi adſunt habebunt ſaltem legitimam partem in uſufructu,ut not.Odofre.in auten.nouiſsima.C.de inoffic. teſta.non autem extranei,ut in.d.l.uxori meæ.

34 Si teſtator dicat lego uxori meę hoc uel hoc,ſi caſte,& honeſte uixerit,& ipſa poſtmodum tranſeat ad ſecunda uota, legatum non perdet,quia nubendo etiam caſte,& honeſte uiuit.c.nicena.diſt.xxxj. Secus autem ſi teſtator aliter ſenſerit, uel loquēdi uſus aliter habuerit,quia communis uſus loquēdi præfertur proprie ſignificationi,ſecundum Inn.in.c.olim, de uerb.ſig.idem tenet Pa.in.c.ut clericorum,de uit. & hone. cle.dicens,quòd deberet addi,& ſi in uiduitate manſerit. Aliqui tamen dn̄t etiam ſi nubat perdit legatum, quia per hoc læditur fama mariti,& ſuorum.Oldra.autem dicit ſtandum eſſe communi intellectui teſtatoris,qui intendit,quòd alteri non nubat:quòd quidam putant uerum, quando teſtator eſſet ſimplex,& idiota,qa poteſt credere in matrimonio non eſſe caſtitatem,ſecus ſi eſſet doctus. Credo tamē quòd prima opinio quæ eſt Bar.in.l.mulier.ff.ad trebel.§. cum proponetur,ſit uerior,quando ultima uoluntas teſtatoris ignoratur,quæ pro lege ſeruanda eſt.c.ulti.xiij.q.ij. uide tamen Sil. legatum primo.§.v.Hæc uidetur bona deciſio.

35 Sempronius legauit habitationem ſeu uſufructum cuiuſdā domus uxori ſuæ,in eodem teſtamēto dictam domum legat alteri, propter hoc non adimitur legatum uxoris, quo ad habitationem, ſecundum tex.in.l. Sempronio.ff.de uſufru. leg.& ibi Bar.Nam legato generali uſufructus,uel habitationis non derogatur per legatum ſpeciale ipſius rei.

36 Cum dicit teſtator relinquo tale fundum Antonio ad uſufructuandum:uel ad gaudimentum,ſecundum Bar.cepol.relicta eſt proprietas,per.l.proculus.ff.de uſufru. Quidam diſtingunt,ut ibi dicit Flo.Vide ſi placet.

Legatum

37 Legatum poteſt fieri quibuſcunque uerbis, quibus exprimi poteſt uoluntas teſtatoris C. communia de le.l. ii. & poteſt fieri pure,& conditionaliter per ly ſi,& in diem. Quando pure fit,mortuo teſtatore,legatum cedit legatario, ut dicemus infra. Quando fit conditionaliter, ante conditionis aduentum,non cedit legatario,ut ſupra dictum eſt. Quando uero fit in diem,& dies eſt omnino incerta, tunc legatum eſt conditionale.l.dies.ff.de condi.& demon. Si uero dies eſt certus omni certitudine,ut cum relinquitur titio in paſcha futuro, uel eſt certus ad minus in ſe,licet ſit incertus pro ſubiecto,ut cum relinquitur titio aliquid quando erit.xiiii.annorũ. Tũc legatum factum tali tempore,uel die, a die mortis teſtatoris ſtatim cedit legatario,taliter quòd ſi legatarius poſt mortem teſtatoris, & ante illum diem decedat legatũ debebitur eius hæredibus,in.l.unica.§.cum igitur.C. de cad. tol. & ſi legantur fructus naſcituri ex tali fundo titio, & ante fructus mortuo teſtatore,moriatur titius,eius hæredes habebunt fructus naſcituros.gl.in.l.item quia.ff.de pac.niſi aliud impediat. Itẽ quando legatur aliquid Petro quando morietur, licet ſit incertum quando morietur,eſt tamen certum quòd morietur: ideo legatum eſt ad diem certum,unde legatum debetur hæredibus Petri. Si autem ſic diceret teſtator,hæres dato hoc Petro cum morieris,eſt in diem incertum: quia ignoratur quis prior ſit moriturus,an hæres,uel legatarius,ideo ſi legatarius præmoriatur,legatum non tranſibit ad ſuos hæredes, ſed remanebit apud hæredem teſtatoris grauatum. Vide.l.hæres, in prin.ff.de condi.& demon.

38 Item not. quòd ly,non ſemper facit conditionem proprie,ut quando reſpicit futuri temporis euentum certum omni certitudine:ut dicendo ſi cras orietur ſol.Bar.in.l.i.ff.de condi. & demon.uel quando conditio eſt impoſsibilis.ff.de condi inſti.l.i.ut dicendo ſi uolabit aſinus: ſed quando euentus eſt certus,ſed incertus eſt quando ſit futurus,ut eſt mors, ſic facit conditionem,ſecundum Bar.ſupra Item ſi aliquando ponitur pro quia,aliquando pro quamuis,uide Bar.ſupra. Similiter iſta dictio cum,aliquando ſtat copulatiue, & non facit conditionem,aliquando eſt conditio, ut quando apponitur uerbo præteriti temporis,uel præſentis,& ſic non facit conditionem,ſed ſtat cauſatiue, pro quia, uel aduerſatiue, pro

S S

quamuis,aliquando aduerbialiter, pro quando: ut cum apponitur uerbo futuri temporis:uide Bar.ubi ſupra.Hæc a legiſtis magis tractanda ſunt,quàm a confeſſoribus.

39 Si teſtator dicat relinquo Bertæ centum,ſi nupſerit Petro, & illa noluerit ei nubere, quia non erat dignus eius nuptiis, propter hoc non priuabitur legato,quia conditio quæ perpetuam uiduitatem inducit,remittitur, ſed non quæ temporalem. Idem ſi legans dicat,quòd nubat ad arbitrium ſempronii,quòd perinde eſt,ac ſi non eſſet hæc conditio adiecta.ff. de condi.& demon.l.filiæ ſuæ.

40 Legata non poſſunt peti niſi addita hæreditate, niſi ad pias cauſas: ſed addita hæreditate tranſeunt ad legatarios recta uia,cum fructibus,in.c.Raynaldus,de teſt. & ut not.glo.in.l. in legatis.C.de uſur.Fallit hoc,quando res aliena legatur.l.cũ alienã.C.de lega.Itẽ in legato relicto in genere,in legato alternatiue,in legato facto in diẽ.ff.de uſu.leg.l.Sẽpronius,in legato in quo aggrauatur hęres ad uẽdendũ rẽ.l.uxorẽ.ff.de le.iii.

41 De ordine quo capiantur legata,dicit tex.in.l. is cui. ff. ut in poſ.leg. nullum ordinẽ obſeruamus,ſed ſimul oẽs æqualiter tenemur,iſra,reſtitutio.§.xxv.uide aliquid,ſupra hæres.§.xvi.

42 Legatum redditur caducum, ſi quòd legatur in teſtamento, habetur pro non ſcripto,ut ſi legatarius erat mortuus,quem teſtator credebat uiuere,uel quando res legata non eſt in rerum natura,ut quia periit,& teſtator credebat eſſe, uel quia res legata prohibetur alienari, uel cui nullum eſt commertium,uel ſi ſit commertium,ſecundum Azo.cum grandi difficultate tamen eſt. De his non ualet legatum, nec dabitur eorum exiſtimatio, inſti. de lega.§. ſi talis res, niſi appareat, quòd uoluntas teſtatoris erat,quòd exiſtimatio daretur, quãdo poterat extimari. ff. de leg.i.l. ſi quis inquilinos. uide de hoc plenius Tab.legatum primo.§.liiii. Secundo, dicitur caducum in caſu caduco,ut quia legatarius moritur ante teſtatorem,uel efficitur ſeruus pœnæ, aut quia teſtamentum in plebe inofficioſum dicitur.l.papinianus.ff.de inof.teſt.§.meminiſſe,uel etiam propter graues inimicitias exortas inter legantem,& legatarium, niſi redierint ad amicitiam: quia ſic reintegratur legatum,ſed propter leuem inimicitiã nõ rumpitur.ff.de his qui.ut indi.l.ſi inimicitiæ. Tertio, quòd poſt mortem teſtatoris quacunque ratione efficitur caducum, ut

ſi legatarius ſpernat, uel conditio ſub qua factum eſt deficiat l.unica.C.de cadu. tollen.

43 Sempronius legauit titio centum aureos ſub conditione, ut pontem in tali loco faciat, quem prius dictus titius fecerat: hoc legatum efficitur caducum, per.l.conditionum.ff. de cõdi.& demon, quia non uidetur obtemperare qui facto facit, in.d.l.in fine.& ita hæres hoc legatum ſoluere non tenetur: & ſi fieret excommunicatio contra non ſoluentes legata, iſte non ligaretur. ſecundum quod no.Lud.de Ro.

44 Legatum ad pias cauſas eſt, quando relinquitur aliquid pro anima, ſecundum Bar.in.l.ſi quis titio.ff.de le.ii.uel pro miſerabilibus perſonis, uiduis, pupillis, peregrinis, pauperibus, & huiuſmodi, auxilio proprio deſtitutis, ſecundum Pe.de peru. in tracta.de canonica portione epiſcopi, all.c.i.lxxxvii. d. uel quando relinquitur eccleſiæ, uel aliis piis locis.c.fi. de teſt. & nomine piorum locorum, ueniunt hoſpitalia, monaſteria, & quilibet alius locus, in quo ſenes languidi, pauperes aluntur, & alia pietatis opera exercentur.c. de xenodochiis, de relig. do.Item quæ relinquuntur (ſecundum aliquos) ad cuſtodiã ciuitatis, uel aliorum locorum communium, ar.in.c.ii.de im. eccl.& quod relinquitur pro refectione pontium, & uiarum imminente neceſsitate, ſimiliter murorum, foſſarum, & huiuſmodi: in.d.c.ii.&.c.nõ minus, de immu.eccl.& pro ornamentis eccleſiæ, luminaribus, fabrica, libris, & aliis ad Dei cultum ſpectantibus, ſiue ſint ad temporalem, ſiue ad perpetuum cultum.c.fi.de teſt.& pro redimendis captiuis.l.nulli.C.de epi.& cle.Pro puellis maritandis: ar.c.fi.de feri. Pro alimentis egentium.xii.q.ii.c.aurum.Et quòd generaliter relinquitur Deo, intelligitur relinqui pro anima.ff.ad.l.fal.l.§.ad municipium. Conclude, quòd id dicitur relinqui ad piam cauſam, quòd relinquitur pro honore Dei, uel ſanctorum, uel pro ſalute animæ. quomodocũque relinquatur, quia pium eſt, quòd fit propter diuinũ cultũ. Secus quando fieret pro honore mũdano, uel fama perpetua, quia non eſt piũ, licet p̃ſumãtur oĩa ſupradicta eſſe ad cauſas pias, quãdo de oppoſito nõ cõſtat.

45 Qui legat pauperibus pro male ablatis, uel eccleſiæ, dicitur relinquere ad cauſam piam, ſecundum Io.an.in addi.ad Spec. ti.de inſtru. edic. quia potius conſideratur cui relinquitur, quàm cauſa quare relinquatur. l. illud. C. de ſac. ſan. eccle.

unde qui relinquit diuiti,etiam quòd relinquat amore Dei, non præſumitur relinquere ad piam cauſam:ut ibi gl. dicit. Cenſetur enim non eſſe pia cauſa,cum non egeat.

46 Legans.x.aureos,non expreſſa perſona cui legat, nec cauſa propter quam legat,intelligitur relinquere ad piam cauſam, ſecundum Io.an.ubi,ſupra, ut etiam not. Alberi. in.l. ad inſtructionem.C.de ſa.ſan.eccl.licet forte non ſit, ſed pro gloria humana.

47 Relinquens conſanguineo pauperi,non expreſſa cauſa, non intelligitur relinquere ad piam cauſam.l.i.C.de ſac. ſan. eccl. & facit quod not.Bar.ibi.

48 Eodem priuilegio gaudent relicta ad pias cauſas, & relicta eccleſiæ,ſecundum Pa.in.c.relatum,el.i.de teſta. quia eccleſia priuilegiatus propter animam,& Dei contemplationem. Facit quod not.Io.an.c.i.de reſti.in integ.li.vi.

49 De legatis ad pias cauſas,ſecundum Pa.in.c. Raynaldus, de teſta.non poteſt detrahi falcidia,uel trebelianica,ut communiter tenetur,licet quo ad trebelianicam quidã teneant contrarium,prima tamen opinio magis pietati conſonat, ideo uidetur ſequenda,licet Io.an.Alberi.& multi alii dicant poſſe detrahi.

50 Legata facta quæcunque ſine inſtitutione hæredis, quando quis uult mori inteſtatus,ualent,ſecundum Pa.in.c.indicante,de teſta.ſecus quãdo noluit mori inteſtatus, inſt. de leg.§. ante hæredis. In dubio autem uidetur noluiſſe mori inteſtatus,ut probat tex.d.c.indicante.

51 Ex defectu teſtamenti non uitiantur legata ad pias cauſas,ſecundum Pa.in.d.c.indicante,ſecundum unam opinionem, ut not.in.l.i.C.de ſac.ſan.eccl.ubi tenet Bart. quòd cum quis relinquit ſua diſpoſitioni titii,reſpectu piæ cauſæ,ualet,quãuis non ualeat teſtamentum: quando hæres ponitur in uoluntate alterius. Aduerte ſecundum Bar.de ſaxo fer.in ſua minorica,quòd ſi teſtator uoluit teſtamentum ſuum ualere iure directo teſtamenti,& non aliter,ſi teſtamentum eſt nullũ, quia hæredem in capacem inſtituit,hæres ad quem ueniunt bona,non tenetur in conſcientia:ſi autem uoluit,quòd ualeret,& ſi non iure teſtamenti, ſaltem iure codicillorum, & omni alio modo quo poſſet,tenetur implere legata defuncti:& ſic eſt præſumendum, niſi quando teſtator prouidit,

uel ſubſtituendo alium,uel ordinando quid faciēdum. Item ſecundum Pa.in.c.i.de ſuc.ab inteſt.quamuis uoluntas teſtatoris non fuerit perfecta,quia in publicam formam non fuit redacta,licet ſuum teſtamentum ſcripſiſſet manu propria,caſu adueniente aliquo,uel facere cœpit,ſed complere non potuit:legata tenent,quia conſenſus fuit perfectus ratione uoluntatis,licet non ratione operis.Item tenet Bar. in.l. cū quis C.de iur.& fac.igno.quòd ſi teſtamentum eſt nullū, uel quia deficit uoluntas defuncti,uel ex præteritione hæredis, ignorando, quòd eum habeat, legata non ualent, niſi ſint talia, quòd etiam ſi filium ſe habere ſciuiſſet,nihilominus feciſſet: ar.in.c.fi.xvii.q.iiii.Sed quando eſt irritum ex præteritione, uel exhæredatione nominis,debentur omnia legata,in autē. ex cauſa.C.de liber.præteri. Quando uero eſt nullum, quia teſtes ſufficientes,uel ſolennitas aliqua iuris ciuilis deficit, ſi conſtat de uoluntate defuncti,uel per duos teſtes probari poteſt,obligatur hæres ad illam implēdam naturaliter iure gentium.Sufficit in conſcientia defuncti nouiſſe uoluntatem.

51 Quamuis hæres renuntiet hæreditati,uel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias cauſas, ſecundum Pa. in c.relatum,el.i.de teſta.quia legata ad pias cauſas non ſubiiciuntur tot ſolennitatibus. Sufficit enim quòd de teſtatoris conſtet uoluntate,ut dictum eſt.

53 Legatum factum eccleſiæ conſtruendæ,uel monaſterio, debetur cum fructibus intermedii temporis, ſecundum Pa. in c.nos quidem.de teſta.quia tex.d.c.dicit, quòd debent ſolui ſine diminutione,quia quando dies appoſita eſt in fauorem legatarii,debetur legatum cum fructibus,ut ſupra eſt dictū: &.l.ſi ita relictum.§.pegaſeus.ff. de le. ii. ſic in hoc caſu dies ponitur in fauorem eccleſiæ,cui ſi fuiſſet conſtructa, ſimpliciter legaſſet,& non in diem.

54 Legatum factum ad certum uſum,ſi poteſt de iure, & de facto impleri,non poteſt conuerti in alium uſum.c.nos, de teſta.& Pe.de peru.ubi ſupra.Et ſi per legatarium non impletur tale legatum,redit ad hæredem.c. cum dilecti, de dona. niſi in legatis ad pias cauſas,uel interueniat diſpenſatio eius qui poteſt.Quod ſi ille uſus poteſt de iure impleri, ſed non de facto,ut propter bella, uel quia deeſt pecunia, uel aliter, tunc poteſt fieri commutatio authoritate ſuperioris, etiam ſi

in teſtamento ſit clauſula, quòd non poſsit in alium uſum conuerti:quia teſtatoris uoluntas debet interpretari ſecundũ ius commune,ut res magis ualeat,quàm pereat.c.abbate. de uerb.ſig.Si autem poſsit impleri de facto,& non de iure, & tunc,aut hoc eſt ad aliquem illicitum, uel inhoneſtũ finem, & ſic legatum eſt inutile:ut ſi legauit mille ad faciendũ duella,quæ prohibentur.c.monomachia.ii.q.iii. & tunc non fiet cõmutatio:ar.in his quæ not.in gl.in.l.i.ff.de cond.inſti. Vel fieri non poteſt,non quia inhoneſtum ſit, ſed tantum quia ius prohibet, & tunc fiet conuerſio in alium uſum licitum, & honeſtum. Et ſic intellige.d.c.nos, in uerbo non poteſt impleri,ſcilicet de iure. Illud enim tantum poſſumus, quòd de iure poſſumus.

55 Commutare huiuſmodi legatum quando non adeſt cauſa, & poteſt de iure,& facto impleri,ad ſolum papam ſpectat.c. quia contingit,de relig.domi.in cle.ſed exiſtẽte cauſa, poteſt etiã epiſcopus diocæſ.niſi teſtator aliter prouidiſſet quid faciendum eſſet de legato,uſu non impleto,ſecundum Bart.in l.liberto.ff.de an.le.& hæc eſt ueritas,licet quidã aliter dicãt. Facit quòd no.d.Ant.in.c.uerum,de condi.ap.& Bar.in.l.fi.ff. de ope.pub.Et quando ſit talis cõmutatio ex cauſa rationabili, uel quia non poteſt impleri de iure,uel facto, requiritur conſenſus hæredis grauati,& eccleſiæ,cui fit legatum, ſecundum Pe.de peru.ſupra.Et ita loquitur lex,legatum.ff. de uſufruc.le.Et pariformiter dic quandocunque ex cauſa legitima commutatio fieri debet.

56 Si dubitatur an cauſa ſit legitima,uel hæres,& eccleſia, non conſentiant,aut conſentiente eccleſia cui legatur,contradicat hæres,ſecundum Pe. de peru.ſupra, epiſcopus nihilominus poterit commutare ſolus.C.de nup.l.i. quia fauebit eccleſiæ legatariç.Iſte caſus eſt in.l.legatum ciuitati.ff.de uſuf.le.Fallit hoc in legato pro monaſterio cõſtruendo,quod ſine conſenſu hæredis,nõ poteſt commutari:niſi fuerint negligẽs hæres, quia tunc ſine eius conſenſu,epiſcopus poterit elapſo termino,de quo in d.c.nos quidem.

57 Tam iudex ſæcularis,quam eccleſiaſticus, poteſt compellere,ut legata ſoluantur,& ad pias cauſas,ſecundum Pa.in d.c. nos, quando ſunt facta non certæ perſonæ,uel ſi certæ perſone, eſt tamen talis, quæ non poteſt petere in iudicio,ut

ſunt fratres minores. Secus ſi non ad pias cauſas ſit legatum, & ad certam perſonam factum, quia tunc ſolum ad inſtantiam partis compellet. Et non parte non inſtante.

58 Quando teſtator prouidit de executores in legato ad pias cauſas, epiſcopus non poteſt ſe intromitere, ſecundum Pa. in c. Si hæredes, de teſta. niſi propter negligentiam executionis, eo modo quo ſupra dictum eſt, uer. Executor. §.ix.x.xi. In caſu autem quo non prouiderit, tunc in legatis pro redemptione captiuorum, & pro alimoniis pauperum, prouidebit epiſcopus. l. nulli. C. de epi. & cle. in aliis autem hæres: in. d.c. ſi hæredes. Niſi ſit negligens, ut ſupra, Executor. §.xi. Faciunt ad hoc. c. tua, &. d.c. nos quidem, de teſta.

59 Legatum factum pro conſtructione hoſpitalis pauperum, in quo ponatur rector ad arbitrium certi prælati, ſecundum Lap. ab. in cle. contingit. de relig. do. ut refert Ant. in. d.c. nos quidem, poteſt hæres de licentia epiſcopi, commutare in ædificationem monaſterii religioſorum, etiam contradicente illo prælato: quia qui melius facit, non aliud, ſed idem facit. c. peruenit, el. ii. de iureiur. Vide aliquid circa hanc materiam, uer. executor, uer. Hæres, uer. teſtamentum. Et hoc conſuluit Io. an. quòd conſilium tenet in materia fauorabili tantum, & non odioſa, & præſertim animæ, in qua ſit plena interpretatio. c. cum dilecti, de dona.

1 Legatus eſt cui prouincia regenda committitur. c. i. &. c. legatos, de of. leg. in. vi. & eſt ordinarius in prouincia ſibi taxata, & eo. ti. c. ii. Nec ſe eſſe legatum aſſerenti creditur, niſi per ſcriptum probauerit, & de apoſtolico mandato fidem fecerit lxiii. d. c. lectis, & ſecundum Pa. in. c. ſicut nobis, de ſen. ex. Si cardinalis dicat, quòd papa commiſsit ſibi aliquid, tendens in præiudicium alterius, uiuæ uocis oraculo, non creditur, niſi aliter probet, & ſi uult probare ſe perdidiſſe literas ſuæ legationis, non auditur. c. cum in iure, de of. dele. Alias ſi eſt honeſtus, & notus poteſt ei credi. c. nobiliſsimus. xcvii. d.

2 Legatorum alii ſunt nati, quia ex ſua dignitatem hoc habent ut Archiepiſcopus Cantuarien. de off. le. c. i. Alii ſunt de latere ut qui de curia papæ mittuntur, & hodie ſunt tantum cardinales, ſecundum Pa. in. c. i. eo. ti. Alii ſunt ex commiſsione, ut in. c. uolentes, eo. ti. quibus a papa aliquid committitur in aliqua prouincia.

3 Legati qui dicuntur nati non habent iuriſditionem contra exemptos,in d.c.i.non poſſunt abſoluere pro iniectione manuum uiolenta in clericum in ſua prouincia, nec in aliena, nec ſubditum,nec extraneum,ſecundum Pa.in.c.pe.de of.le. Et intellige de iniectione,a qua epiſcopus non poteſt abſoluere,ſeundum eundum Pa.ibi,quia ſunt perpetui,niſi quando quis ſpecialiter haberet a papa.

4 Legati ex commiſsione,qui dicuntur legati ratione perſonæ, a tali iniectione poſſunt abſoluere ſubditos exiſtētes in prouincia,& extraneos in ſua prouincia delinquentes,& exiſtentes ſuos uero ſubditos extra prouinciam ſuam non poſſunt abſoluere,ſecundum unam opinionem, ſed ſecundum Ge. in.c.i.eo.ti.lib.vi.poſſunt. Quidam gloſant de licentia iudicis illius loci,quòd poſſet habere ueritatem, quando requireret publicam,& contentioſam iuriſditionem. Suos etiam ſubditos,& in ſua prouincia,qui extra prouinciam iniecerunt manus,ſecundum meliorem opinionem poteſt abſoluere: licet quidam dicant quòd non,ut Hoſtien. extraneos uero aliunde ueniente,tales legati non poſſunt abſoluere.Et hęc ueriora magis uidentur.

5 Legati de latere poſſunt omnia prædicta ſecundum communiter doc.in.d.c.pen.& etiam in enormi, ſecundum Arch. in c.i.de of.le.in vi.niſi in præſentia papæ, & quando ante regreſſum ſunt reuocati,ſecundum Pa.in.d.c.pen. quid autem poſsint,uide in.c.legatos,de of.le. & glo. in. c. quòd tranſlationes de of.le.& in multis aliis.c.ibi,in. vi. ſed attendendæ ſunt eorum literæ,nam de iure non fit extenſio ad alias excommunicationes papales.

6 Legatus nō poteſt delegati proceſſum impedire,nec eius ſententiam irritare,in.c.ſtuduiſti,eo.ti.nec abſoluere excommunicatos a papa,uel eius delegato,in.d.c.ſtuduiſti: poteſt tamen excommunicatum a ſe,in ſua prouincia, abſoluere extra ſuam prouinciam exiſtens, ſecundum Inno. in foro pœnitentiæ,ſi non eſt reuocatus,non autem in foro contentioſo,niſi reuertatur in prouinciam.Not.quod egrediendo animo non reuertendi,expirat eius legatio,ideo etiam ſic reuertendo non poſſet,ſecus ſi animo reuertendi egreſſus fuerit, ſi reuertatur,poteſt.

7 Legatos impedientes,uel nuntios apoſtolicos, ne exerceant

ſua officia,ipſo facto ſunt excommuuicati,& terræ & regna, & loca eorum ſunt interdicta tandiu, quandiu eorum domini in contumacia perſtiterint.c.ſupergêtes, de officio leg. li.vi.ſupra,excommunicatio.lxxii.

8 Legatus quantuncunque plenam legationem obtineat, ex hoc non habet poteſtatem conferendi beneficia, niſi ei ſpecialiter ſit conceſſum,uel niſi ſit Cardinalis.c. officii, eo.ti.li. vi.& ſi eccleſia habet patronum laicum, non poteſt per legatum conferri niſi ei,quem præſentat patronus, etiam ſi patronus ſit clericus,& habeat iuſpatronatus ratione ſui patrimonii.c.cum dilectus de iur.pa. Secus quando ratione eccleſiæ eſſet patronus.Facit.c.dilectus,de of.leg. & glo. ibi, quia poteſt quod maius ſcilicet ipſas eccleſias conferre non requiſitio epiſcopo,in.d.c.dilectus.

9 Reſeruationes quoruncunque beneficiorum a quocunque legato factæ authoritate ſuæ legationis,uel ab executoribus per eum deputatis,& decreta,& denuntiationes,& proceſſus finita legatione uigore carent.c. præſenti, eo.ti.li. vi. Poteſt confirmare legatus de latere,electiones epiſcoporum,archiepiſcoporum,& exemptorum de iure communi.c.ſi abbatem de elec.li.vi.niſi in contrarium ſint eorum priuilegia. Secus in aliis legatis.Non tamen poteſt,etiam quod ſit Cardinalis ſe intromittere de his,quæ ſpecialiter reſeruantur papæ, niſi ei in iure concedantur,uel ex mandato,aut cõſuetudine habeat.c.niſi,de of. leg. Eſſent tamen ſemper uidendæ eorum cõmiſſiones,quas a papa habent ſpecialiter.

10 Quomodo eorum conſtitutiones, & iuriſditio duret, uide in c.nemini,eo.ti.&.c.fi.& Io.an.in.c.fi.de offi.archie.& quo modo finitur legatio.c.de cauſis,de offi.deleg.& in.d.c. legatos.c.notauit,eo.ti. Quomodo delegatus poſſit delegare, & non,ſupra delegatus.§.i.vi.vii.Legatio ſecundum Io.an. finitur quatur modis,& ſcilicet tempora,reuocatione, egreſſione,& morte.Tab.uer.legatus.§.ultimo.

LEGITIMVS.

1 Legitimi filij dicuntur, ſecundum Ray. qui ex legitimo matrimonio nati ſunt,etiam ſi alter coniugum contraxit cum aliquo,quem neſciebat habere uxorem, & hoc facit in facie eccleſię,talis ex eis natus reputatur legitimus, ſecus ſi clandeſtine cõtraxiſſent,uel ſi ſcientes ambo impedimentũ,

publice contraxerunt, de clan. deſp. c. cum inhibitio, ſupra, uer. filius §. ii. conſentit, S. Tho. & Pe. de pal.

2 Legitimi efficiuntur filii per ſequens matrimonium, ſupra, uer. filius. §. xi. Per ſpecialem indulgentiam papæ, qui quando ſimpliciter legitimat, fit legitimus quo ad dignitates, & alia, ſecundum Hoſt. & Pe. de pal. Facit. c. per uenerabilem, eo. ti. Per epiſcopum etiam quo ad poſſe recipere ordines minores, & habere beneficium ubicunque ſine cura, & quo ad ſucceſsionem bonorum, & actus legitimos ſeculares in terris eccleſiæ temporaliter ſubiectis, & in aliis etiam quantum ad ea per quæ alteri non fieret præiudicium. In terris autem papæ non ſubiectis temporaliter, non ualet legitimatio eius, quo ad ſucceſsionem ab inteſta. per papam, uel epiſcopum facta, ſecundum Inno. & Ber. in. d. c. per uenerabilē quia alteri fit præiudicium, niſi ex magna cauſa, ſecundum Pa. in. d. c. per uenerabilem, qui fil. ſint leg. Per leges etiam ſeculares, quia legitimatur multis modis, ut ſi efficitur curialis Imperatoris, patre offerente, uel ſi pater offerat curiæ ciuitatis. Si pater decedēs in teſtamēto nominet legitimū hæredē Th. iiii. ſen. d. xli. a. i. q l. ii. ad. iii. uide Tab. uer. legitimus. §. i. & Sil. ibidē. q. i. quoniam alii modi ſunt per quos legitimātur.

3 Per Imperatorem etiam quis poteſt legitimari. Not. quod Imperator non poteſt legitimare ſicut papa, incipiendo a radice matrimonii de iure, per. c. tuam, de ordi. cog. nec per reſcriptum in ſpiritualibus. In temporalibus poteſt in terris ſibi mediate, uel immediate ſubiectis, & alii reges. Sed domini, qui recognoſcunt Imperatorem in dominum, de iure nō poſſunt legitimare, quia legitimatio, & famæ reſtitutio, & ſimilia reſeruari uidentur principi ſolo. Secus quando non recognoſcunt ſuperiorem, quia tunc poſſunt principes legitimare. In terris autem eccleſiæ non poſſunt.

4 Legitimatio, uel emancipatio filij, non poteſt fieri quo ad certum actum, & non quo ad alios ſecundum communiorē opinionem, quam ſequitur Bal. quantum ad legitimationē. in. l. ſenium, C. qui teſt. fa. poſ. quia libertas eſt indiuiſibilis. l. i. §. i. C. de lati. lib. tol. Secus quando proceditur per uiam diſpenſationis. Ideo Cepol. in ſuis cautelis docet cautelā patribus habentibus filios legitimos, & ſpurios, quos uellent legitimos fieri, ſed non ſuccedere pariter cum legitimis, quod

procedant per uiam diſpenſationis, ut certo modo poſſint ſuccedere,& hæc diſpenſatio non eſt proprie legitimatio.& hoc poteſt facere qui poteſt legitimare.

5 Ad ueram legitimationem quatuor requiruntur, ſecundum Pa.in.d.c.per uenerabilem,uidelicet expreſſo qualitatis legitimationis,expreſſio ſi fratres habet legitimos,uel naturales aliter non ualet conſenſus patris, & filii legitimandi, quod uocentur agnati,ſi pater mortuus eſt,ut aſſentiant,niſi quādo princeps ex certa ſcientia uellet legitimare, ipſis non uocatis,tunc uocandi non eſſent.

6 Poteſt etiam princeps reſtituere in integrum ex certa ſcientia,cum præiudicio alterius,ut no.in.l.ſi.C. ſententiam paſſis.Quod ſi pater ante mortem ordinaſſet, quod filii legitimarentur,non eſſet opus uocare agnatos, immo ipſis inuitis poſſunt legitimari,& ſuccederent ipſis agnatis ab inteſtato morientibus ſic legitimati filii.

7 Legitimatus ſimpliciter, & quo ad omnia, non intelligitur legitimatus ad ea, quæ ſunt in præiudicium tertij, niſi hoc ſpecialiter exprimatur,quia conceſſiones aliis præiudiciales ſunt reſtringendæ,de offi.dele.c.ſuper eo. Hoc tenet Ant. de bu.eſt tamen legitimatus quo ad dignitates ſecūdum Hoſt. quod uerius eſt.

8 Legitimati a comite palatino,& ab habentibus authoritatē ab Imperatore,uel Papa legitimandi,non poſſunt ſuccedere in præiudicium agnatorum, niſi authoritas eſſet data ſimpliciter,quod poſſent legitimare in prejudicium aliorum,ſicut poteſt papa,& Imperator,& ſic Pa.in.d.c.per uenerabilē, credit quod poſſent ſuccedere ſi ſic legitimarentur. Vide aliquid ſupra,uer.filius.§.xiij.xv.xvi.Legitimatus a papa ad dignitates,ſecundum Gof. in ſum.& Hoſtiē. non eſt legitimatus ad epiſcopatum,& maiores dignitates,ſed ad inferiores. De legitima portione hæreditatis, ſiue ſit pars debita iure naturæ,ſiue quæ trebellianica appellatur, ſiue falcidia,uide Sil.in uer.legitima portio,&.C.de inoffi. teſta.auten.nouiſſima,& ad.l.fal.& ad trebel. per totum. Ad forum animæ parum pertinet hoc.

LEPRA.

1 Lepra inter morbos contagioſos computatur,ideo leproſi quo ad cohabitationem ſecundum iura ſeparantur.c.i.de

coniu.leproſo.ne unus alterum inficiat.

2 Lepra ſuperueniens ſoluit ſponſalia de futuro, ad inſtantiã ſani.c.literas,de ſpon.& idem de qualibet alia enormi ſuper ueniente infirmitate,quia in generali obligatione de contra hendo,intelligitur, niſi aliquod turpe ſuperueniat, ut in.c. qnemadmodum,de iur.iur.ideo poſſunt ſolui hæ promiſſiones.Superueniens lepra non ſoluit matrimonium contra ctum.c.literas,e.ti.et.c.i.neque impedit contrahẽdum,dummodo leproſus inueniat uolentem contrahere.c.ii.e.ti.

3 Lepra abſoluit coniugem ſanum a redditione debiti, & cohabitatione imminente periculo probabili infectionis,non tamen abſoluit a debito ſeruitij in neceſſarijs, quia non eſt ſic periculoſum,ſicut debiti redditio, & filij leproſorum,cũ ſano parente remanere debent,ne inficiantur,ſecũdum omnes.Vide ſupra,uer.debitum coniugale.§.iii.

4 Leproſi in communi uiuentes, non tenentur ſoluere decimas de ortis,uel nutrimentis animalium ſuorum, ſecundũ glo.c.ii. de eccl. ædifi. De alijs autem quæ non excipiuntur ibi,tenentur,ſecus autem quando non uiuunt in cõmuni, quia tenentur ut cæteri.

5 Poſſunt etiam habere eccleſiam,& presbiterum, quando tot ſunt communiter, quod eam cum cimiterio poſſint conſtruere,dummodo non fiat iniuria in iure parochiali alijs ueteribus eccleſijs,in.d.c.ii.Quotus leproſorũ numerus requiratur.uide Abb.in.c.cum dicat,de eccle.ædifi.

6 Sacerdos factus leproſus,nõ poteſt in eccleſia fungi officio prælationis,qnando eſt ex hoc ſcandalum, & abominatio populi:tamen quouſque uixerit,neceſſaria ſunt ei miniſtranda,ſecundum facultates eccleſiæ,de cle.ægro.c.tua. Celebrare autem non prohibetur in ſecreto, quando ſine ſcandalo poteſt fieri,ſupra,uer.corpore uitiatus.§.ii.&.iii. Rectoribus uero eccleſiarum ſimilibus,dandus eſt coadiutor,qui animarum curam habeat, cui congrue ab eccleſia de facultatibus pro uideatur,in.c.de rectoribus,de cle.ægro.

LEX.

1 Lex in iuſta mortale peccatum eſt,nec meretur lex, uel ſtatutum appellari,ſed corruptio legis malignitas, uel ex materia mala, ut cum mandatur fieri malum aliquod præcipue mortale,ut adorare idolum,& huiuſmodi, uel ex forma,u t

quando eſt contra iuſtitiam diſtributiuam, aggrauans inæqualiter ſubditos, uel exſtatuente, qui non habet authoritatem talia ſtatuendi, uel ſuper tales, ut quia ſunt exempti, uel tale opus, ſiue quia non ordinatur ad commune bonũ, ſed ad ſuum proprium, Tho. prima ſecundæ. q. xc. a. ul. Cai. in ſum. in uer. lex. & tunc non obligat, ad ſui obſeruantiam ſubditos, contra enim rationem eſt, & conſequenter contra deum.

2 Præcepta iudicialia, & cæremonialia legis antiquæ Moyſi, nõ amplius obligant, quia per aduẽtum Chriſti euacuata ſunt, moralia autem ſemper obligant, ſecundum Tho. prima ſecundæ. q. ciiii. a. iii. quia ſunt ſecundũ rectæ rõnis dictamẽ.

3 Leges humanæ ſi ſint iuſtæ, obligant in foro conſcientiæ, ſecundum Tho. prima ſecundæ. q. xcvi. a. iiii. Si autem ſint iniuſtæ non obligant in conſcientia, niſi ratione ſcandali, quã do ſcilicet non obſeruando, quis exponeret ſe periculo magno ſui, uel aliorum. Si autem tales leges eſſent contra uirtutem, uel diuinum cultum, nullo modo eſſent ſeruandæ, etiam propter ſcandalum, quia tale ſcandalum eſſet ſcandalũ phariſæorum. Nec ſemper mortaliter peccat tranſgrediens legem, ſed ſicut dictum eſt, ſupra, uer. conſtitutio. §. vii. Tho. ſupra. a. iiii. & ſecunda ſecundæ. q. clxxxvi. a. ix.

4 Quoniam lex ad mortale obligat ratione præcepti, multis modis cognoſcitur, quod ſit præceptiua. Primo, quando eſt de materia neceſſaria ad ſalutem, ut ſunt præcepta legis diuinæ. Secundo, quando conſtat de mente præcipientis, intendentis obligare ad mortale. Facit quod no. gl. c. iii. & c. per uenerabilem, qui fil. ſint le. & ibi per Pa. Tertio, quando uerbis utitur præceptiuis, ut dicendo præcipio, iubeo, & huiuſmodi. c. quod præcipitur. xiiii. q. i. uel utitur uerbis imperatiue modi, & ſi materia eſt multum ponderoſa obligat ad mortale, quia eſt præceptum, ſi non ſit ponderoſa eſt conſiliũ. c. paratus. xxiii. q. i. Quod autem ſit mortale quando materia eſt ponderoſa, eſt tex. in cle. exiui, de uer. ſig. §. item quia præterea. Quarto, quando utitur uerbis inhibitorijs, ut dicendo prohibemus, inhibemus, interdicimus, & huiuſmodi, & ſic inducit mortale ſecundum Pa. in. c. nam concupiſcentiam de conſti. uel utitur uerbis communibus, dicendo ſtatuo, ordino, & huiuſmodi, & ſic non obligat ad mortalem culpam.

ſecundum eundem Pa.in d.c.nam concupiſcentiam. Quinto,quando utitur uerbo,debet,quia ex ſuo proprio ſignificato importat neceſsitatem,ut.d.glo.in cle. attendentes, de ſtat.re.ideo inducit mortale,intellige quando materia eſt neceſſaria,alias eſt de congruo.c.i.de deſpon.impu. Sexto,ſi mādatur ſub pœna excommunicationis obligat ad mortale, quia nullus niſi propter mortale excommunicatur.c.nullus. xi.q.iii.Hic tamen aduerte,quod Cai.in ſumma,in uer.præceptum,facit differentiam inter pęnam excommunicationis comminatæ, & latæ ſententiæ, & dicit quod tranſgrediens præceptum factum ſub pœna excommunicationis latæ, peccat mortaliter, non autem ſi dicatur ſub pœna excommunicationis ſimpliciter,ſed poſt monitionem,contrafaciens peccat mortaliter, & tunc poteſt excommunicari. Vide infra, uer. præceptum.§.vi. uel loquitur per hæc uerba in uirtute ſanctæ obedintiæ, uel ſpiritusſancti, uel ſub pœna maledictionis æternæ,uel ſub indignatione omnipotētis Dei, & ſimilibus,& inducit mortale.c.unico,de ſta.re.in.vi.ſeptimo, quādo cōſuetudo habet ut p talia uerba quis obligetur ad mortale,ar.in.c.dilectus,de cōſue.&.d.cle.exiui. Octauo,qñ mādatur ſub pęna ſuſpenſionis,depoſitionis,uel interdicti, ſecundū Ar.flo.ii.parte,ti.iiii.uel ſub pęna mortis, uel mutilationis,aut grauioris pęnæ,quia iſta nō inferuntur,niſi pro eo,quòd eſt multū iuſtitiæ læſiuū. Credo etiā quòd eodem modo ſit,quādo mādatur ſub pœna carceris,uel alicuius alterius,in quo importetur grauis infamia,quia ſi pp notabile dānū corporis,mortale peccatū incurritur,ut dictū eſt, multo magis propter periculū infamiæ grauis. Vide Sil.uer.præceptum.§.ulti.& infra,uer,præceptū.§.ult.vii.&.vi.Not.tamē diſtinctionem Cai.uer. præceptum,de præcepto in communi, & anthonomaſice dicto,nō enim uidetur quadrare his, quæ a Sil. dicuntur.

5 Non omnes caſus permiſsi ſecundū leges imperiales,ſunt liciti ſecundū conſcientiā.c.lege.d.x.ut occidere adulterū, tenere cōcubinā,& alii caſus multi,quos cauſa breuitatis non pono.Vide Tab.uer.lex.§.xxix.

6 Conſtitutione promulgata affirmatiue,uidetur cōceſſa omnia,quæ in illa cōtinentur,& ex eis ſequētia, niſi inueniātur prohibita,ſecūdū Hoſt.ut ſi cōceſſum eſt matrimoniū, ergo

omnibus,& ſemp,niſi ubi prohibetur,ut cle.&c. Si uero promulgata ſit negatiue,omnia etiam ſequentia negantur, niſi reperiantur conceſſa.

7 Leges ciuiles,ſequũtur canonũ diſpõnem, ſecundũ Pa. in c. clerici,de iudi. Ideo licet aliter ius ciuile diſponat, q̃ canonicũ,in materia ad eccleſiã pertinẽte,debemus ſequi ius canonicum,ſecundũ doc.ſecus in materia indifferẽti, & quia data cõtrarietate cõtra canonẽ,& legem ; canõ ſeruatur in foro ſuo,iuxta glo.in regula poſſeſſor, de reg.iu.

8 Facientes leges iniquas,& cõſentientes,mortaliter peccãt.Iſa. x. Vhe qui condunt leges iniquas. Vt faciẽtes leges cõtra libertatẽ eccle.& quòd uſuræ ſoluãtur:et non teneãtur ad reſtitutionẽ de dãnis inde ſecutis & ſunt excommunicati,ſupra,excommunicatio.lxxix.& ultra,tenentur de damnis.

9 Nõ omnis actus factus cõtra legẽ eſt ipſo iure nullus,ut quãdo cauſa prohibitionis nõ eſt ꝑpetua.c.i.de matri.cõtrac. cõtra inter.ec.Et dicitur nõ ꝑpetua,ſed tẽporalis,qñ eſt ad certum tẽpus reſtricte,ut traductio ſpõſæ, q̃ nõ omni tpe poſſunt traduci,etc. Secũdo,qñ prohibitio legis facta eſt in fauorem alicuius,qa potius eſt,exhortatio illius, in cuius fauorẽ facta eſt ut ſi ſtatuto caueatur ne mulier poſſit cõtractũ facere ſine præſentia duorũ agnatorũ,ſi facit cõtractum ſine præſentia eorũ,tenet,niſi ſtatutũ expreſſe anullet actũ factũ,facit.l.ſi qs in cõſcribẽdo.C.de pac.&.c.ad apoſtolicã, de regu. & ibi Pa. Tertio,qñ lex dat certã formã ſuper eo quod alicui cõuenit ex ſua poteſtate,ſicut ſi epõ qui abſoluere põt ex ſua iuriſditione ab excõicatione,q̃ ſibi conditor canonis nõ reſeruauit,lex mãdet,quòd nõ abſoluat niſi faciat ſic,uel ſic,tenet abſolutio,etiã quòd cõtrariũ faciat. Secus qñ lex dat talẽ poteſtatẽ ei,qui alias eam nõ habebat,cũ tali forma, qa forma nõ ſeruata,nihil facit,ex Car.in cle.i.de iur.pa.& concor.glo. ibi,& Pau. Quarto,qñ lex punit cõtrafaciẽtes,tenet actus, ſi expſſe nõ anullet cõtra factũ,ſecus qñ nõ punit,ſed ſolũ prohibet,qa tũc actus nõ tenet.hoc ponit Car.in cle.i. de reſcri. & ſic patet declaratio illius regulæ iuris.ſ. Quæ cõtra ius ſunt debẽt pro īfectis haberi. Vide plenius Sil.uerbo lex.§.xxviii.

10 Lex indulgẽs aliqd,quod põt tẽdere in alterius ꝑiudiciũ intelligitur ſaluo iure partis,Pa.in.c.i.de iudi. Qũo cõſuetudo uim legis hẽat,& quid requiratur ad hoc quod tollat legẽ ſupra,cõſuetudo.§.v. In fraudẽ legis nihil eſt agẽdũ.ff.de legi.l.

cōtra legem,quia cum quid prohibetur una uia,intelligitur & alia uia prohiberi.l.vi.de reg.iur.c.cum quid.Propterea in legis fraudem facta,non tenere dicuntur,ex no.Bar.in.l.amplius.ff.rem ra.ha.& de rat.Secus ſiquid fieret in fraudem hominis,etiam principis. Vide Pa. in.c.dilectus ,el.ii.de præben.Facit tex.in.l.ſi libertus.ff.de iure patr. Legem condere poteſt generalem papa in omnibus ſpiritualibus, & eccleſiaſticis.c.fi.de conſti.Legatus etiam in prouintia ſibi commiſſa.c.fi.de of.le.Concilium prouintiale.c. quid dicitur.xvi. d. & epiſcopalis ſinodes.xviii.d.c.i.Epiſcopus in ſua diocęſis.c. ſi quis, de maio.& obe. Capitulum etiam.c. acceſſiſſent, de conſti.Vniuerſitas magiſtrorum, & clericorum. c. ex literis, de conſti.In temporalibus imperator.C.de le.l.ii. Præfectus prætorio,& quibus imperator hoc mandat, populus Romanus,Senatus Romanus,leges generales cōdere poſſunt. Omnis ciuitas,uel populus,poteſt ſibi legem ſtatuere. Hæc omnia Inſti.de iure naturali.§.i.&.ii. & omnium hic dictorum rationes ponit Th. prima ſecundæ.q.xc. &.ii. ſen. de. xliiii. in litera.Ordinare enim aliquid ad bonum commune,multitudinis eſt,uel uices eius gerentis.

11 Ad hoc quod lex obliget multa requiruntur,& Primo,quod ſit iuſta,quia ſi eſſet iniuſta non obligaret,ut ſupra,patet.Secundo,quod ſit promulgata,& ſolenniter ædita, ſecundum Pa.de poſtu.præla.c.i.Tertio,quod ſit elapſum tempus poſt quod incipit obligare,uidelicet duorum menſium , quo ad conſtitutionem generalem,ſecundum communiter doc. Sic eſt roboratum iure canonico,in.c.nouerit,de ſen.ex.Inferiorum autem lex,ut epiſcopi,cap tuli,&c.ligat incontinenti facta promulgatione,ſecundum Hoſt.niſi abentes, & ignorātes,quibus tempus limitabitur arbitrio iudicis.c. fi. qui matri.ac.poſ.niſi ponatur in conſtitutione tempus determinatum quo liget.Vide Pa.in.c.cognoſcentes, de conſti.quia bene diſtinguit.Nunquam tamen ligat ignorantes,quia eſt abſurditas,in.d.c.cognoſcentes,& in.c.animarum, li.vi.de conſti.ſupra,conſtitutio.§.v.Quarto,quod ſit per inferiores ſuſcepta,& approbata.c.in iſtis.d.iiii.§.leges, quia ſi mores utētium poſſunt legem firmatam abrogare,poſſunt etiam facere ne firmetur,& uim obligatiuam habeat. Si uero maior, pars accipit,& incipit ſeruare, minor pars tenetur acceptare: & ſi ab uno populo accipitur,ab alio autem non,non obli-

gat

gat, non recipientem. Et dicit gl. in. c.quia circa, de conſan. & affi.quòd tolerantia, & diſsimulatio principis, in actu de iure prohibito,inducit diſpenſationem,quod d.Ant. intelligit,quando conſtitutio papæ, à principio non recipitur, papa ſciente,& tolerante,quo caſu tolerantia excuſat à peccato, non autem ſi à principio recepta fuit à maiori parte, ſecundum quòd limitat Pa. Ad hoc eſt.c.leges.d.iiii.

12 Non omnia quæ ſunt in decretis ſunt modo ſeruāda, nam multa ſunt abrogata per conſuetudinem contrariam: multa ſunt correcta in conſtitutionibus poſterioribns, multa intexuit etiam Gratianus ex ſuo ſenſu,quæ non tenentur, ſed reprobantur. Similiter ſunt falſæ, & non tenendæ aliquam gl. decretorum. Item quantum ad eccleſiaſticas doctrinas aliquæ ſunt reprobatæ tanquam falſæ,& hæreticæ.xxiiii.q. iii. c.penul.&.d.xv. c.ſancta romana,de ſum.tri.& fi. ca. c. damnamus. Quædam reprobatur tanquam apochriphæ,in.d.c. ſancta romana. Quædam ſunt approbatæ, in.d.c.ſancta romana,quæ omnia prædicta non adduco. Qui uult ea in ſingulari uidere,legat. Sil.uer.lex.quæſtione.xii. uſque ad. xiiij. parum enim ad confeſſores ſpectant.

13 Lex tollitur. Primo,conſuetudine contraria,ſupra, conſuetudo.§.ii. Secundo, per non uſum, ut colligitur ex Pa. c. Ioannes,de cle. coniu. Si non uſus habet in ſe actum tacitū contra iuris diſpoſitionem,inducit conſuetudinem derogantem legi. Tertio,per conſtitutionem poſteriorem contrariam, licet non faciat mentionem de priore,ſecundum Pa.in.c. cum acceſsiſſent,&.c.i.de cogna. ſpir.niſi habeat clauſulam derogatoriam ad ſecundam,quo caſu, opus eſſet facere mentionem de prima,in.c.nonnulli, de reſcr. quidam dicunt quòd non oportet facere talem mentionem de prima, quia princeps præſumitur omnia ſcire, & uelle reuocare primam. Et Ar.flo.dicit ſimpliciter,quòd poſterior cōſtitutio tollit priorem,etiam ſi de ea non fiat mentio, niſi prior ſit reſcriptum. c.cæterum,de reſcri.uel priuilegium, ut not.gl. in.c.quoniā. d.xxviii.uel niſi ſit cōſuetudo, quia non tollitur per ſequentem: niſi fiat mentio de ea.c.licet, de conſti.li.xj. Multę ſunt conſtitutiones imperatoriæ, quæ cum ſint iniuſtæ obligare in conſcientia non poſſunt,de quibus Sil. uer.lex. quæſtio. x.§.primo.

LIBELLVS.

Libellus famoſus, quo quis cedulam ſcribit continentē crimen, uel infamiā, aut iniuriam alicuius, & proijcit, uel appendit in publicum, ut quis infametur, ex ſe peccatum mortale eſt, quia contra bonum notabile proximi, uidelicet famam: niſi forte ex imperfectione actus. Et pertinet ad detractionem, ſi eſt occultum nomen ſcribentis, ad contumeliam uero ſi ſit manifeſtum. Per legem autem, contra tales ſtatuta eſt magna pœna. c. ſi quis famoſum. v. q. i. & ſecundum canones, talis debet flagellari, & excommunicari. v. quæſt. i. c. qui in alterius. In foro pœnitentiali tenetur talis ad reſtitutionem famæ, ſupra, detractio. §. iiii. Reſtitutio. §. xlii.

LITERAE.

1 Literas alterius ſignatas aperire ſine licentia mittentis, uel eius ad quem mittuntur, uel ſine authoritate publica, uel rati habitatione, peccatum mortale eſt ex genere ſuo, ad iniuſtam curioſitatem pertinēs, maxime quando, fit animo iniuriandi, uel infamandi, uel damnificandi proximum in rebus, aut in fama notabiliter. Poteſt etiam eſſe ueniale, quando non adeſt mala intentio, nec eſt periculum de damno notabili corporali, uel ſpirituali. Si autem ex cauſa rationabili aperiantur, ut propter proditiones, uel ut faciunt prælati, & ſuperiores erga ſubditos, & patres erga filios, & filias, & mariti erga uxores, non peccant, quia iure ſuo utuntur, niſi forte mala intentione hoc facerent, ſupra, falſarius. §. iiii. Sed ſi ad cauendum malum fiat, peccatum non eſt.

2 Literæ ſi ſunt generales, ut cum dicitur præſentium latori adhibeas fidem, ſecundum Pa. in. c. fraternitati. de cle. nō reſi. non derogant ſcribenti, nec lator per hoc poteſt aliquid intentare in præiudicium ſcribentis, quia potius ſunt literæ commendatitiæ. Si uero aliquid adderetur, (ut puta) detis quòd petit ſub periculo meo, uel fide mea, & huiuſmodi, ſecus eſſet, uel niſi doloſe dederit illi literas, quia tunc tenetur. ar. l. quòd uenditio. ff. de dolo. Quando uero literæ ſunt magis ſpeciales, ut cum dicitur, tali qui de mente mea eſt informatus, fidem adhibeatis plenam: tunc tenetur ſcribens, & ille cui ſcribitur aget contra eum: non tamen debet ei credere in aliquo, quòd ei approprietur. Facit. l. ſi uero remune-

randi.ff.man. De hoc uide Pa.in.d.c.fraternitati, & Bar.in. l. Lucius.ff.de fideiuſ.

LITIGIVM.

1 Litigium quo quis ſe omnibus opponit uerbo, uel motu, quibus ſe moleſtum facit,intendens proximum confundere, uel contemptibilem, aut deſpectum reddere, mortale eſt,contra charitatem proximi,alias ueniale,contra uirtutem affabilitatis : ex Caie.in ſumma ibi. Proprie autem in uerbis litigium conſiſtit.

2 Litigare in iudicio,ſecundum Tho.i.Cor.vi.quatuor modis peccatum eſt. Primo,ex irrationabili cauſa,puta ex auaritia, uel odio. Secundo ex modo litigandi, ut non loquendo cũ aduerſario,& ut inimicus ſe habendo. Tertio, fraudulenter, & peruerſe procedendo,cum cautelis,& alijs,ut fieri ſolet inter malignos. Quarto,quando ex hoc ſequitur ſcandalum, ut ſi diues pauperem impotentem nimis arctet, cui donare deberet,uel fortunam pinguiorem expectare. Communiter enim hæc ſunt mortalia,contra charitatem proximi. Si autem de re modica ſit,ſine iniurijs,& ſcãdalo,mortale nõ erit.

3 Litigans, & ſciens cauſam eſſe iniuſtam, quam defendit, in principio, uel in proceſſu,& non deſiſtens, tenetur aduerſæ parti de damno : ar.in.c.dominus,de ſecun.nup. De ordine litis iudicialis, uide ſi uis Sil.uer.lis.Quomodo autem peccatur per aduocatos in litibus,dictum eſt ſupra, uer. Aduocare, circa medium.

[Liuellum, quod idem eſt, quòd emphiteoſis : ſupra Emphiteoſis, per totum.

LOCATIO.

1 Locatio importat conceſsionem factam perſonæ, uel rei ad uſum,conuenta mercede in pecunia numerata : & ſi aliud daretur non eſſet locatio, ſed contractus innominatus. Conductio uero eſt perſonę,uel rei ad uſum acceptio interuentu pecuniariæ mercedis : ita quòd conductor eſt qui ſoluit penſionem, locator autẽ qui dat ad uſum modo dicto.§. ſi quis.ff.depo.l.i.Si uero conductio ſit reſpectu operis, eſt econuerſo. Nam qui ponit operas eſt locator, & qui ſoluit eſt conductor.ff.eo.ti.l. Item quæritur.§.i. Et ſi eſt cõductor rei urbanæ dicitur inquilinus,ruſticæ uero colonus.

2 Omnia quæ uendi poſſunt, poſſunt etiam locari, exceptis

ſeruitutibus prædialibus,ut iter,actus,uia,&c.quæ locari nõ poſſunt: glo. & tex.in.l.locare.ff.loca.

3 Seruitutes perſonales,quæ ſunt uſufructus,bene poſſunt locari.l.arboribus. ff. de uſuf. ſed non ſeruitus uſus: Inſti. de uſu.& habita.§.minus.

4 Res uenalis locari non poteſt æſtimata periculo conducentis,quo ad perditionem, & deteriorationem, ſed uidetur fieri in fraudem uſurarum,quia res æſtimata intercedit loco pecuniæ.l.ſi uero. ff. ſol. ma. nec eſt uera locatio, quia locator rem ſuo periculo tradit: Locari poſſunt fructus decimarum ad annum cenſum laicis, ſecundum Pa.in.c. etiam, de loca, & conduc.

5 Prælatus poteſt locare fructus rei eccleſiaſticæ ad paruũ tempus,quòd eſt infra decennium,ſecundum gl.in cle.i. de reb. ec.non alie. & ſi obijciatur quòd Paulina determinat tẽpus triennij, reſpondent quidam quòd illa non eſt in uſu, uel quòd fuit reuocata per Sixtum ſecundum aliquos: uel quia dicitur ibi præterquã in caſibus à iure permiſsis, & ſic quòd eſt ſecundum ius,erit ſecundum Paulinam, & quia ſecundũ ius eſt ſpatium nouennii, quod dicitur paruum ſecundum doc. Ideo uidetur quòd poſsit fieri locatio per nouennium, non obſtante d.paulina. Si quis,tamen bene conſideret uerba paulinæ,clare uidebit quòd huiuſmodi locatio fieri non poteſt. Si illa ſit acceptata,quòd mihi eſt dubium,an uniuerſaliter. Vide ſupra. excommunicatio.lxii.

6 Non licet locare operas ſuas clerico pro diuinis officiis dicendis,aliâs,eſſet ſimonia.c.cũ in eccleſijs, de ſimo. pro temporalibus bene licet, poteſt tamen paciſci cum aliquo, ut moretur in aliqua eccleſia ad celebrandum ibi diuina.Ita tamen,quòd intentio non dirigatur ad diuina,ſed ad manſionem,quam ibi facit, uel ad laborem, quem ibi ſuſtinet, uel ad damnum quod ob moram patitur, ut in. c. ad quæſtiones,de re.permu. Inno.in pe.c.ne præla.ui ſu.

7 Conductor poteſt alteri rem conductam locare, ſecundum Pa.in.c.inter dilectos,de fi.inſtru.&.l.nemo.C.loca.niſi aliud eſſet conuentum. in.d.l. nemo: uel propter hoc alteri fiat præiudicium, ut ſi perſonæ inhoneſtæ, uel inſolenti locaretur,uel inuitis ſocijs,ſecundum communiorẽ opinionem.

8 Domus propinqua alicui magiſtro lectori, non poteſt loca-

ri alteri,ita ut uoces adinuicem confundãtur,ut ferrario,uel alteri lectori,& ſi ſic fieret prior alium poſſet expellere.l.unica.C.de ſtu.li.ur.ro.&.c.pridem.xv. quæſt.ii. & ſecundũ Bar. in.l.i.ff.ſolu.mat. In arbitrio iudicis eſt iudicare,quis talium ſit expellendus, conſideratis circunſtantiis, & his quæ ad ęquitatem pertinent.

9 Locari poteſt res omnibus,qui poſſunt emere, excepto milite,& curiali,quibus prædia ad colendum locari nõ poſſunt. C.locati.l. milites,&.l.curialis : clerico,& monacho, niſi neceſsitatis cauſa.ne cle.uel mo.c.i.&.c.ſecundum. Vbi hæc notant Ber.& Hoſt.

10 Locatio poteſt fieri ad tempus,& in perpetuum.l.j.ff. ſi ager uecti.& ſi moritur conductor infra tempus locationis,hæres eius ſuccedit in iure cõductionis, ſecus in uſufructu qui extinguitur cum perſona. l. ſi quis domum.§. uſufructuarius.ff. loca.

11 Merces locatori ſoluenda eſt ſecundum Pa.in.c. propter ſterilitatem,eo.ti.ſecundum quòd conuentum eſt,aliter ſecundum conſuetudinem regionis,quòd ſi non apparet de ea,ſoluetur in fine anni,facit.c.in obſcuris,de re.iur.li. vj. Et Pa.in c.peruenit,de arbi. No.differentiam inter ſoluere annuatim, & omni anno, quia qui tenetur ſoluere annuatim in principio anni tenetur, qui uero omni anno,in fine anni debet.

12 Locator poteſt inquilinum ante finem locationis, quattuor ex caſibus expellere. Primo, ſi non ſoluit per biennium eſt tamen audiendus ſi paratus eſt ſoluere.l.quæro.ff.loca. ſi tamen alius caſus de ſequentibus,non eſt. Secundo, ſi domus locata eſt neceſſaria locatori pro ſua habitatione, ex ſuperueniente caſu,cui aliter prouidere nequit,in. l. ædem. C. loca. fiet tunc remiſsio penſionis. Tertio, ſi domus reparatione indiget, quia ruinam minatur, quòd non faciebat tempore locationis : & etiam in iſto caſu fiet recompenſatio ſicut in præcedenti ad ratam temporis,in.d.c.propter ſterilitatem,& d.l.ædem : uel locator prouidebit de alia domo æque idonea.l.cum plures.ff.eo.ti.& ea refacta,inquilinus poteſt petere reponi in ea : per.gl.& tex.l.ſi duo. ff. uti póſsi.§. cum inquilinus. Quarto, ſi conductor peruerſe conuerſatur in ea, etiam ſine læſione rei, ut quia ibi tenet meretrices, & ſimilia:& tunc non fit remiſsio penſionis ſecũdum Hoſt. uel læ-

dit arbores, non colit tempore debito, & huiuſmodi: & tūc remittet dominus penſionem, & aget de danno,& intereſſe, ſecundum Hoſt.in.d.c.propter ſterilitatem, & ſic concorda. d.l.ædem,& d.c.propter ſterilitatem, quæ uidentur contraria. Alexander imo.conſi.cxxvj.addit quintum, quando ſcilicet iurauit omni anno ſoluere,& nō ſoluit, & ceſſat uno anno ſoluere. l.ſi quis maior.C.de tranſac.& hoc communiter ſecundū docto.in.d.l.tenet in omnibus contractibus iuratis.

13 Inquilinus propter ſuperuenientem probabilem neceſsitatem,dimittere, poteſt domum conductam,etiam contra uoluntatem Domini,ſecundum Pa.in.d.c. propter ſterilitatem, & ſic in conſcientia eſſet ſeruandum, licet forte in foro contentioſo aliter fieret.

14 Si conductor non potuit uti re locata propter locatoris uoluntatem,locator tenetur conductori ad intereſſe.l.ſi de fundo. C.loca. Si per caſum fortuitum locatoris, uel rei locatæ, ut quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus,uel domus corruit,penſio remittetur pro rata. l.ſi quis domum.ff.loca. Si ſtat per conductorem, ut re locata minus utatur, uel ob eius culpam nihilominus totam ſoluet penſionem. l. colonus.§.nauem.ff.loca. Si autē caſu fortuito hoc aduenit conductori,ſimiliter tenetur, quādo locator alteri locando mercedem habuiſſet: aliàs non.ff.ad.l.rodi.de iact.l.fi..§.i. Facit l.ſed addes.§.cum quidam.ff.loca.

15 Quando quis locauit operas ſuas alteri, nec ſtat per ipſum quin ſoluat, ſed per conductorem: ſic talis conductor, etiā ſi impediatur caſu fortuito,ſoluet mercedem: & eſt caſus in §.cum quidam.ff.loca.l.ſed addes,intellige quando talis locator,non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quam mercedem habuiſſet ſi tali non locaſſet in cōſcientia. Si uero ſtat per locatorem,caſu fortuito non impeditum,locator reſtituet damnum conductori: & non habebit mercedem,ſi caſu fortuito impeditur, remittetur penſio pro rata temporis.l.ſi uno.ff. loca.§. Item cum quidam, nec tenetur ad intereſſe. Et ſi iam inchoato opere, feciſſet aliquas expenſas,ad ſe præparandum,& caſu fortuito impediatur, repetet expenſas propter hoc factas.l.pecuniam.ff.de condi. ob cau. in principio. Fallit in aduocato,qui ſi moriatur non repetetur ſalarium ab eius hæredibus.l.i.ff.de ua.& extraor.cog. &

idem de quocunque habente officium publicum. l. arboribus.§.de illo.ff.de uſufru.niſi conſuetudo obſtet.

16 Si ſterilitas ex caſu fortuito proueniat,uel uitio rei locatæ, ſine culpa coloni,ut quia timet ager ſiccitatem, uel humiditatem,uel grandinem,uel huiuſmodi, & non poteſt recompenſari cum fertilitate anni præcedentis immediate, uel ſequentis, durante locatione eadem, ſecundum Hoſt.in ſum. eo.ti.fiet remiſsio pro rata,& ſecundum Pa. in. d. c. propter ſterilitatem: (utputa) collegit tantum duas tertias partes de ſolito,ſoluet duas tertias de penſa. Si autem ſit partiarius, diuidens cum dominolucrum,& damnum,non fiet recompenſatio,ut no.gl.in.d.c.propter ſterilitatem, & ſecundũ Io. & Pa.in.d.c.propter ſterilitatem. In conſcientia annus dicitur ſterilis, quando de tribus partibus ſolitis colligi, non colliguntur niſi duæ,quamuis doc.fuerint uarij in hoc.c.propter ſterilitatem. Si uero fructus collecti marceſcant, uel per milites,aut aliter pereant,non dicitur ſterilitas, nec fit compenſatio.l.ex conducto.§.ſi uis.ff. loca. ſecus ſi ante collectionem hoc accidat.

17 Si fertilitas augeatur caſu fortuito, ut quia alia molendina ſunt deſtructa, meum plus fortificat, augebitur penſio pro rata, ſicut fieret remiſsio propter ſterilitatem.: hoc tenet gl. in.l.ſi merces.ff.eod.tit. & Pa.ſupra, non autem ſi augeatur, quia fructus plus ualent, aut ſi per induſtriam coloni augeantur: ſicut nec fieret remiſsio,propter negligentiam coloni, uel ſi parum ualerent fructus.l. ex conducto. ff. eodem titulo.

18 Titius conuenit cum paulo, ut certo precio molat pro ſe, & ſuis hæredibus in perpetuum, in proceſſu temporis multiplicantur hæredes titij quaſi in infinitum, nunquid molens hæredes pauli pro eodem precio? Dicit Vgo,quôd nõ: quia non uidetur paulum de hoc cogitaſſe,quando ſe obligauit: & hæc opinio eſt in conſcientia æquior,licet Alberi. in autẽ. hoc ius. C.de ſacr.ſan.eccle.dicat teneri ad hoc de ſtricto iure. Pro prima opinione facit.l.ſi quis in una.ff.de peri. & co. rei uendi.

19 Colonus conducens fundum ad medium, nulla facta mentione de arboribus, nullum fructum de eis habebit, ſed locator omnes habebit.l.fructus.ff.de uſur.& ſi colonus arbo-

res deſtruat,tenebitur pro eis: ſimiliter ſi alius,propter odiũ aduerſus colonum,cuius odii colonus dedit cauſam,hoc faciat.l. ſi merces.§. culpæ.ff. loca. & ſecundum glo. ibi, tenebitur etiam.

20 Agro ſeminato per colonum,& poſt uendito per dominũ: colonus partem ſuam habebit,ſecundum quòd inter eos eſt conuentum. Si tamen uenditor omnes fructus accepiſſet, agere poterit colonus contra uenditorem. ff. de leg.i.l. nihil ſpeciale.

21 Si conductor aliquid expendit neceſſario expediens, uel utile in re locata: locator reſtituet expenſas.ff.loca.& con.l.dominus. Si tamen poteſt tollere expenſas ſine læſione rei locatæ,tollet,ſi uult,quia tunc locator non tenetur.§. ſi inquilinus.d.l.ſed addes.Non intelligas tamen de expenſis, propa ſcendis animalibus,uel coſendo agro locatis.

22 Conductor pro re conducta ſi pereat, uel deterioretur, ex dolo uel culpa ſua, etiam leui tenetur locatori: quia gratia utriuſque contrahitur,inſti.qui.mo.re.contrahi.obl.§.ult. & hæc eſt communior opinio, quòd non teneatur de leuiſsima. Idem dic de locante operas ſuas: Si tamen tale opus requireret diligentiſsimam curam,ut polire precioſum lapidẽ, & huiuſmodi, teneretur etiam de leuiſsima.§. qui columnam.l.ſi merces.ff. loca.ſupra,cuſtos.§.ſecundo, Depoſitum §. ſecundo

23 Locans rem uitioſam pro bona ſcienter,tenetur conductori de damno:ar.in.d.l.ſed addes:& ſi etiam ignoranter locauit uitioſa pro bonis,tenetur de damno: non enim debebat dare pro bono,quod neſciebat bonum eſſe, licet crederet, quoniam expoſuit proximum periculo: ideo de damno ſecuto tenebitur:ſecus ſi dedit ſimpliciter ſicut erat,dicendo credo eſſe bonum,tu uide &c.Fecit enim quòd potuit, & dolus ceſſat.

24 Si locator ponat res meas in una domo,uel camera alia,ſine uoluntate mea,& pereant igne,uel aliter: quòd non fuiſſet,ſi in primo loco remanſiſſent,tenetur reſtitutioni.l.item quæritur.ff.eo.ti.Secus quando fecit hoc ſine culpa, bona fide,nec etiam tenetur,quando etiam mala fide ponens,ita periiſſent ibi,ſicut hic.ff.ad.l.Ro.de iac.l.fi.Et dicenti fuiſſe dolum,uel culpam, incumbit probare,ubi quis tenetur de dolo,& lata

culpa:ſed ubi tenetur de leui,& leuiſsima, tunc incumbit cõ ductori probare,quòd fuit a caſu. Sicut intelligi.d.lex.fi.

25 Conductor debens ſoluere pro aliqua re, quæ eſt eiuſdem fori cum domino,tenetur quærere dominum :ſed ſi non eſt eiuſdem fori,ſatis eſt quòd ſit paratus ſoluere in domo ſua, ſecundum Pa.in.cap. ſignificante,de pigno. Sic intellige.d.c. propter ſterilitatem.

L V D V S.

1 LVdus ex ſuo genere multis modis peccatum eſt. Primo, quando aſſumuntur turpia uerba, uel facta, quæ ſi ſunt mortalia,peccatum mortale eſt:aliter ueniale. Secundo,quã do proximo nocumentum notabile infert,eſt mortale pecca tum. Tertio,quando geſta ſanctorum in deriſum, uel contẽ ptum aſſumuntur,eſt etiam mortale,propter iniuriam, quæ fit Deo,& ſanctis. Præceptum enim domini dicit. Non aſſu mes nomen Dei tui in uanum.

2 Ex circunſtantiis ludus etiam inuenitur peccatum ſeptempli citer. Primo,quando propter ludum non curatur de præce ptis diuinis, & hominum, in his quæ pertinent ad ſalutem animæ de neceſsitate,tunc mortale eſt. Secundo,quando ta lis ludus non eſt condecens perſonæ,ut ſunt ſenes, prælati, & graues homines. Tertio,ſi fieret in loco prohibito,ut in eccleſia:quòd mortale eſſet, ſi fierent ibi ludi tehatrales, uel ſimiles, qui prohibentur in.c.cum decorem, de uita, & ho. cle.& Pa.ibi. Veniale,autem ſi ex rationabili cauſa aliqui ludi non prohibiti fierent,ut ludere ad ſcacos. Vide S.Tho.ſecun da ſecundæ.q̃o.clxviii.ar.ij. Quarto,quando diebus feſtiuis homo abſtrahitur a diuinis,quia mortale eſſet ſi propter lu dum,non audiret miſſam,ad quam tenetur, & totum diem in huiuſmodi conſumaret. Quinto,quando prohibiti ſunt ludi:ut clericis prohibetur ludus alearum, & quidam alij.c. clerici,el.ij.de uita,& ho.cle.&.c.præsbyteri.xliiij.diſt. Sexto, ſi fraudulenter ludatur, & ſi fraus tendat ad damnum nota bile,erit mortale,contra iuſtitiam. Septimo,quando de ludo qui repertus eſt pro recreationem,fit negotiatio,& principa liter intenditur lucrum. Si autem ludatur modo debito,pec catum non eſt,ſed actus uirtuoſus, ad uirtutem eutropeliæ pertinens,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra.

3 Licet ludi plures ſint clericis prohibiti,ut taxillorum,& alea-

rum cum taxillus,ſiue tabullarum,ut in.d.c.clerici,tamen lu dus ſcacorum ſecundum Pa. ibi non eſt prohibitus. Et per Inno.in.c.lator,de homi.Concor.Arch.in.c. epiſcopus.xxxv. diſt.in principio,licet quidam teneant contrarium,& male.

4 Clericus publice aleator ſecundum Pa.in.d.c. clerici. ipſo facto repellitur a promotione, non tamen priuatur beneficio obtento,niſi præceſſerit monitio,ſecundum glo.in.d.c.clerici,in uer.aleas.& licet glo.uideatur tenere, quòd ludendo ſic ſemper clericus mortaliter peccet,auctē.de ſan.epi.§.interdicimus,tamen non eſt uerum,quia hoc nō prohibuit eis papa, nec Imperator,præcipue poteſt:intellige,quin ex recreatione poſsint ludere,& ſi prohibeatur in.d.c.clerici,non tamen eſt præceptum obligans ad mortale,ut ſupra dictum eſt in uer. clericus.§.x.Vide Sil.uerbo ludus.§.iij.q.iiij.q hoc idē tenet.

5 Acquiſitum per ludum ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q. xxxij.ar.vij.&.iiij.ſen.diſt.xv.q.ij.ar.iiij.eſt obnoxium reſtitutioni,quando eſt acquiſitum ab eo, qui alienare nō poterat, uel quando luſor alium nolentem ludere traxit ad ludum minis,uel alio modo,ex cupiditate lucri, uel ſi fraudulenter lucratus eſt,uel lucratus eſt ex ludo prohibito per leges, uel ſtatuta prohibitoria,quæ non ſunt abrogata, & in hoc caſu de lucro luſor elemoſinam faciet,in alijs perditori reſtituet, ſicut tenetur.

6 Lucrans per ludum prohibitum per legem, in qua non mandatur fieri reſtitutio, ſicut prohibetur ludus torneamentorum,non tenetur ad reſtitutionem ex præcepto,peccat tamē faciendo contra legem:de conſilio autem debet dare pauperibus,quia eſt turpe lucrum,& hæc eſt cōmunis opinio doc. Et Io.an.& Ioan.Cal.in.d.c.clerici,dicunt tutum eſſe hoc dari pauperibus,& nō neceſſariū,ideo aduerte confeſſor, quòd ſi quis nolet tale lucrum dare pauperibus, cum de pręcepto non teneatur, non eſt neganda ei abſolutio. Sed in caſibus in quibus ius præcipit fieri reſtitutionem, nunquid tenetur de neceſsitate? Reſpondet Alexan. Lom.in ti.de uſuris, quòd ſunt abrogatæ huiuſmodi leges per contrarium uſum, quia repetenti perdita in ludo,in foro ciuili,& iudiciali, non datur actio,nec ſententia reſtitutionis fiendæ,ut clare patet: & idem tenet Sco.in.iiij.ſen. diſt.xvj. ideo non uidetur peccare mortaliter,non reſtituendo huiuſmodi lucrum, ubi modo

dicto lex eſt abrogata. Si autem lex eſſet in uiridi obſeruantia ſecus eſſet.

7 Si hodie luſi cum Titio, & fraudulenter lucratus eſt mihi .x. cras ludam cum eodem ſine fraude ad ludum licitum, & lucrabor ei .x. ipſe Titius non poteſt recompenſare .x. quæ fraudulenter lucratus eſt, cum .x. quæ ego ſine fraude uici, ſed tenetur mihi reſtituere iuxta ea quæ ſupra diximus. Si autem hoc fieret in eodem ludo, eodem tempore, quia illud dicitur lucrum, quòd in fine ludi reportatur, ſecus eſſet.

8 Sempronius filius familias luſit cum Petro potenti perdere, & lucratus eſt .x. ad ſcacos, poſt modum ludit cum eo ad cartas & perdit .x. non poteſt Petrus facere recompenſationem, ſed tenetur reſtituere .x. quia filius familias ludendo poteſt patri acquirere, ſed non poteſt acquiſita diſtrahere ſine licentia patris. Idem dic ſi ſit idem ludus ſpē, ſed nō numero, quia in diuerſo tempore fit. Et hoc eſt uerum de iuris ſubtilitate. De æquitate tamen conſcientiæ, dicit Sil. uer. ludus. qō. xvij. quod credit poſſe fieri. ar. eius quod no. Pa. n. c. filius, de teſt. & in. c. ex parte, de cenſibus. prima tamen opinio mihi uidetur uerior, & tenēda. Idem dic de ſeruo, religioſo, uxore, &c. quando non poſſunt alienare.

9 Quando in ludo quis perdidit, poteſt repetere in caſu quo alius tenetur reſtituere eidem, uel certæ perſonæ, ſecundum Pa. in. d. c. clerici.

10 Mutuanti pecuniam ludenti, non competit repetitio ſecundum Pa. ſupra, ne ualet tranſactio facta in ludo, ſecundum communiter doct. in. d. c. clerici, ut dicit Pa. quia ibi non poteſt eſſe lis, immo eſt euidens calumnia, ergo non ualet tranſactio. l. ſumma. ff. de condi. inde.

11 Inſpicere ludos, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, ſupra, ſecundum ſe nō eſt peccatum, ſed propter prohibitionem his, ſcilicet quibus prohibitum eſt. Vel ratione periculi cadendi in aliquod mortale, tunc eſſet mortale, ſcienter, uel dubitanter ſe exponere, ut cum in ludis repræſentantur turpia, & laſciua: uel dimittendo diuina neceſſaria de præcepto, tunc eſt mortale: uel ex uiſione, quis aduertenter alium ad mortale induceret, ut cum ad ipſum corrigere pertinet, & uidendo uidetur fauere, uel quando complacent ludi, qui ſunt mortales, non ſolum quo ad actum, ſed etiam quo ad deformita-

tem:ut dictum eſt ſupra, Curioſitas.§.ij. Vide Arch. flo.ſecun da parte, ti.iij.c.vij.§.xj. Sil. uer. Ludus.q.viij.

12 Non licet ſecularibus, in ludis etiam licitis, ut quando faciũt laruas, & huiuſmodi, uti habitu, religioſorum, & grauiter pec cant, ſicut grauiter puniri debent: auctē. de ſan.epi.§.fin.ar.C. de epi.& cle.l.minime, & maxime ſi utuntur in theatralibus, uel in turpibus publice. Religioſi autem poſſunt uti in ſecre to in ſuis recreationibus, ut ſi frater minor induat habitum monachalem, & huiuſmodi, & etiam habitu ſeculari, ut in di ctis repræſentationibus fieri ſolet, in ſuis monaſteriis.

LVXVRIA.

1 LVxuria prout uenereorum ſuperfluitatem dicit, ponitur unum de ſeptem, uitiis capitalibus, ſecundum Tho. ſecũ da ſecundæ.q.cliij.ar.iiij.& Gre.xxxj.li.mor. Et ſi ſuperfluitas huiuſmodi contingat ſecundum quãcũque ſpeciem, ſic ſem per eſt mortale peccatũ: ut fornicatio, adulteriũ, ſtuprũ, &c. ut de quolibet ſupra, & infra, in ſuis locis patet, & patebit, ſe cundum autem circunſtantias tantum, ſi contingat, commu niter eſt ueniale, ut ſuperfluitas, quæ inter coniuges reperi tur: licet aliquando poſsint eſſe mortales, uel ratione pericu li, uel ſcandali.

2 Actus uenereus in matrimonio ſi fiat debito modo, & tem pore, non eſt peccatum, ſecundum Tho. ſupra, ar.ij. quando autem fit ex concupiſcentia, dummodo nõ excedatur limes matrimonij, erit ueniale. Tho. de ueritate.qõ.xxv.ar.v.ad.vij. hæc affirmat.

3 Luxuriæ filiæ, ſecũdum Tho. ſupra, ar.ulti.& Gre. ubi ſupra, ſunt hæ, ſcilicet cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſeculi, deſperatio futuri, & etiam ſtultitia, quæ peccatum eſt. Hæc enim peccata a luxuria originantur.

4 Species luxuriæ ſecundum Tho. ſupra.q.cliiij. ſunt, fornica tio ſimplex, adulterium, incœſtus, ſtuprum, raptus, & uitium contra naturam. Simplex fornicatio eſt, quãdo ſolutus cum ſoluta miſcetur. Adulterium quãdo alter, uel ambo ſunt ma trimonio coniuncti. Incœſtus inter conſanguineos, uel affi nes committitur, uſque ad quartum gradum incluſiue. Stu prum quando fit cum ea, quæ eſt in patris poteſtate, que ſi uiolenter corrumpatur, dicetur raptus. Contra naturam dici

tur,quando taliter fit,quòd non poteſt ſequi generatio. Sacrilegium autem reducitur,uel ad adulterium, uel ad aliam ſpeciem,ſecundum diuerſum modum quo exercetur.infra, rapina.§.iiij.

5 Vitium contra naturam,licet ſit una ſpecies luxuriȩ,ſecundũ Tho.ſupra.ar.xj.multis tamen modis exercetur:uel quando procuratur pollutio cauſa delectationis ſine aliquo concubitũ,& dicitur immunditiès,uel pollutio:uel fit per concubitũ ad rem non eiuſdem ſpeciei,& dicitur beſtialitas,de qua, ſupra,uer.beſtialitas,uel per concubitum ad rem eiuſdem ſpeciei,ſed non ſecundum debitum ſexum,ut cum maſculus cũ maſculo,uel fœmina cum fœmina coit, quòd peccatum dicitur ſodomia:uel non ſeruantur debita inſtrumenta,ut ſi uir cum fœmina non ſeruet locum debitum,ſed ad alium accedat,& ſcelus hoc,nomen proprium nõ habet, uel accedit ad locum naturalem debitum,ſed modo indebito, ut ſi mulier ſupergrediatur uirum,uel huiuſmodi,nec hoc habet nomen proprium. Omnia prædicta ſemper ſunt mortalia, excepto ultimo quòd etiam erit mortale ſi taliter fiat,quòd non poſſit ſequi generatio,uel ſit periculum de effuſione ſeminis extra uas.Et quicunque propter effrenatam concupiſcentiam exponit ſe huic periculo aduertenter, mortaliter peccat. Et no.quòd quando unus ſeminat, alio non ſeminante, intendens uitare generationem, uel uoluntarie extra ſeminat, eſt peccatum contra naturam. De huiuſmodi oportet confiteri ſpecifice,& de cogitationibus,ac actibus, qui in eadem ſpecie ſunt,cum ad eundem finem ordinentur.De cogitationibus,tactibus,oſculis,uide in locis ſuis,ſupra, & infra. Not. etiam ſecundum Tho. ſupra,quòd ſi uir cognoſcat uxorem ſuam extra uas debitum non dicitur ſodomia,ſed ſpecies innominata,ut ſupra diximus.Sit igitur diligens confeſſor, dũ circa hoc peccatum interrogat,ut tangat ſpecies, non autem ad actus,& modos ſingulares deſcendat.

MAGISTER.

1 Magiſtri communiter peccant in tribus. Primo,circa doctrinam,docendo noxia animæ,ſiue contra fidem, ſiue contra bonos mores,directe,uel indirecte: ut ſi magnificent opiniones contrarias, & paruipendant eam, quæ ad fidem

pertinet. Secundo, docendo falſa pro ueris ex induſtria, & ſic nocumentum inferũt bono intellectus: ideo mortaliter peccant. Secus ſi non faciunt ex propoſito, niſi ex hoc ſequeretur magnum damnum proximo, ex incuria, uel temeritate doctoris. Tertio, quando negligunt ſtudere, ut bene doceat. Quarto, quando non uolunt docere aliquod pulchrum pũctum ex inuidia. Quinto, quando alios damnificant doctores, uel iniurias irrogant, ab eis deuiando auditores, in damnum etiam auditorum: ideo mortale eſt, & contra charitatẽ: ex doctrina Cai. in ſumma, uer. Magiſtrorum peccata.

2 Circa mores etiam peccant, ſi non corrigũt corrigendos, uel in correctione excedunt ſi fouent, uel inuitant ad turpia, uel ludos. Graue enim eſt peccatum hoc, propter adoleſcentes, qui male imbuuntur. Quo autem ad lucrum peccant, exigendo ultra debitum, uel a quibus non debent, Cai. ſupra.

3 Qualis debet eſſe magiſter, uide. c. j. de mag. & ſecundum Pa. ibi, debet habere. v. qualitates. Primo, periciam docendi. Secũdo, facundiam dicendi. Tertio, ſubtilitatem interpr æ tandi. Quarto, copiam diſſerendi. Quinto, approbatus ab habente poteſtatem.

4 Religioſus de licentia ſui ſuperioris poteſt aſſumi ad magiſterium, per. c. doctos, & c. moderamine. xvi. q. j. Quomodo magiſter debeat, & poſſit aliquid petere pro licentia docẽdi, uel a ſcolaribus, uide multa capitula de magi. Et quomodo ſimonia committatur dando aliquid, uel recipiendo pro huiuſmodi: infra ſimonia. Circa principium. Non eſt ſimonia quando exigitur ſecundum conſuetudinem, non ut præciũ. Spiritualis rei. Tho. ſecunda ſecundæ. q. 100. ar. ii. ad. iiij.

4 Magiſter ſententiarũ in multis errauit, & primo in hoc quôd dicit, quôd charitas qua diligimus Deum, & proximum, nõ eſt habitus creatus. j. ſen. diſt. xvij. Quod termini numerales, ut trinus, unus, & huiuſmodi, nõ dicunt poſitionem ſed priuationem. j. ſen. diſt. xxiiij. Quod ſimilitudo, & æqualitas in diuinis nihil ponunt. j ſen. diſt. xxxj. Quod præmium in angelis præceſſit meritum ij. ſen. diſt. v. Quod nihil de cibis trãſit in ueritatem humanæ naturæ. ij. ſen. diſt. xxx. Quod ſemẽ eſt de ſubſtantia patris: eadem diſt. Quod anima humana ſeparata a corpore, eſt perſona. iij. ſen. diſt. v. Quod Chriſtus in triduo ſuæ mortis fuit homo. iij. ſen. diſt. xx. Quod ſacra-

menta ueteris legis nullomodo iuſtificabant, etiam ex charitate facta.iiii.ſen.diſt.j. Quod baptizati baptiſmo.Io.non ponentes in eo ſpē,non rebaptizabantur.iiij.ſen.diſt.ij. Quod Deus potuit communicare creaturæ potentiam creatiuam: iiij.ſen.diſt.v. Quod hæretici præciſi, ſuſpenſi, ſciſmatici,& degradati,conſecrare nō poſſunt.iiii.ſen.diſt.xiii. Quod maritus alicuius ſponſæ,per conſenſum de pręſenti,quam tamē non cognouit, bigamus uocatur, & ad ſacros ordines promoueri non poteſt. iiii.ſen.diſt.xxvii. Quod cognoſcens ſororem ſponſæ legitimæ, poſtremo non poteſt uxori debitū reddere.iiii.ſen.diſt.xxiiii.De huiuſmodi erroribus uide in propriis locis quid declaret Tho. Hæc loca in quibus magiſter errauit,collegit Arch. flo.i.parte.ti.v.c.viii.

MALEDICTIO.

Maledictio,qua quis imprecatur alicui cum deſiderio aliquod malum,(utputa)mortem,infamiam, infirmitatē, & huiuſmodi:& non ſub ratione boni honeſti,aut utilis,ut pro eius correctione,uel utilitate reipub. ſed non curādo de huiuſmodi, ex ſuo genere mortale eſt, ſi deliberato animo fiat,& aduertenter, quia opponitur charitati proximorum, quos amare,& deſiderare eis bonum,tenemur. Si autē creaturæ irrationabiles ſimpliciter abſque alia relatione maledicātur,uerbum eſt ocioſum,ſed ut relatæ ad Deum,uel ut bona hominis,ſic peccatum mortale eſt:perinde ac ſi huiuſmodi,uel Deo malediceretur.Si uero maledicantur relatæ ad aliquod malum,ſicut Iob maledixit diei ſuæ,ſic non eſt peccatum. Cum autem huiuſmodi maledictiones fiant uerbo,ſed non animo nocendi,uel parui nocumenti,uel ex animi ſurreptiōe,peccatum ueniale eſt,ex imperfectione actus : niſi in illo paruo tempore,& in illa ſubita paſsione iræ, eſſet determinatus conſenſus:quia tunc non euaderetur mortale,ſecūdum Cai.in ſumma.eo.ti.quamuis trāſacta ira nolet tale malum.Conformiter S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxxix.ar.iii. De maledictione qua quis male dicit de proximo cum denigrādo famam,ſupra detractio,per totum.Maledicere,ſecundum ſe minus peccatum eſt detractione,ſuſurratione,& contumelia:quia malum pœnæ minus eſt malo culpæ. Thom.ibi ſupra, ar.ulti.

MALEFICIVM.

1 MAleficium quo quis nocet per dæmonum inuocationẽ, impediendo uſum matrimonii, faſcinãdo pueros, & huiuſmodi, mortale eſt dupliciter: tum quia nocumentũ proximo infert. tum quia dæmon ibi inuocatur, quòd ſine mortali fieri non poteſt, ſupra, Inuocatio, per totum. Et ad maleficium reducitur omnis incantatio, &c.

2 Non licet maleficium alio maleficio ſoluere, licet faciens tale maleficium ſemper ſit paratus ad hoc peccatum, ſicut uſurarius ad mutuandum ſub uſura, quia inuocatio dæmonũ, uel exercere maleficium, nunquam licet: ſicut mutuare ex ſe licitum eſt, ut gratis mutuare. Ideo hoc peccato uti nullo caſu poſſumus ad noſtram utilitatem, ſicut mutuatione uſurarii. Soluere autem maleficium ſine maleficio, qui ſcit, poteſt: (puta) ſoluendo ligaturam, in qua erat maleficium, & huiuſmodi. Vide aliquid infra, matrimonium. §. xlix. Conſentit Ca. ibi, in ſumma. Quomodo autem poſsint maleficia ſolui, uide Sil. uer. maleficium. q. vii.

MALITIA.

MAlitia, qua quis ex ſola intentione mali, eligit malum, & non ex paſsione, peccatũ eſt grauius cęteris, ex eo, quòd eligit malum, & peccat ex habitu uitioſo, & malitia eſt principium peccandi: ſecundum Tho. quęſtioni de ma. q. iii. prima ſecundæ. q. lxxviii. ar. i. Et hoc peccatum maxima difficultate emẽdatur. Poteſt etiam eſſe ueniale, ex imperfectione actus, ut quando quis malitioſe mentitur de re parua. Ad hoc autẽ quòd quis ex malitia delinquat, oportet quòd malitia peccandi ſit principium, ut dicit Tho. quæſtionibus de mal. q. iii. ar. xii. ad. v.

MANDATVM.

1 MAndatum nominat impoſitionem adimpletionis uoluntatis alicuius factam alicui, nullo dato, uel promiſſo precio, ad utilitatem mandantis. Si uero ſit ad utilitatem illius cui mandatur, dicetur perſuaſio, ut not. Bar. in. l. non ſolum. ff. de iniur. §. ſi mandato. Mandatarius dicitur cui mandatur.

2 Si mandatarius faciat contra formam mandati, uel præter, uel citra, non ualet geſtum per ipſum, ſecundum communiter doc. Vide tex. cum glo. in. c. ſi cui. de elec. in. vj. & Pa. in. c.

ſi. de

ſi.de reſti.ſpo.q̄n quando ad actum datur certa forma,paria ſunt agere contra,citra,& præter formam.

3 Si duo mandantur,etiam ſub certa forma, licet non poſsint ſimul impleri,debet tñ fieri quod pōt, & ualebit geſtū. facit quòd no.doc.in.c.conſtituimus,de reſcr.uide Pa.in.d.c.ſi.

4 Mandans aliquod delictū fieri,quòd poſt longum tp̄s perpetratur,ſi non reuocauit expreſſe,uel tacite, tenetur, ſecūdum Innoc.in.c.ad audientiam,de homi.ſupra,Irregularitas.§.xv. Concor.Bar.cum glo.l.iij.§.ſi.ff.de adimen.le.

5 Mandans tenetur mādatario,de omni damno ſecuto ex caſu fortuito,ſine eius culpa,quod mandans cogitare potuiſſet,& quòd pp̄ executionem mādati,quod ſine mercede,ſed gratis implere uoluit,euenit,ſecundū Pa.in.c.ſicut,de iu.iur.& Inn. ibi.Secus ſi exequitur cauſa pietatis,uel parentellæ,uel mercedis,uel ex debito.c.ſi dn̄s.ij.q.iij.xiij.q.ij.c.non inferenda.De eo aūt quòd cōtigit in excogitabile uerisimiliter,nō tenetur.

6 Mandatū per mortē mādatoris expirat,reintegra, ſecundum doc.i.c.gratū,&.c.relatū,de of.del.alias nō.l.mādatū.C.mād.

7 Si mandatum fiat poſterius,nō derogat priuilegio.niſi de eo faciat,mentionem.c.graue, de of.or. Si mandatum ſit gn̄ale, non prohibet niſi illicita.c.ſuper quibuſdam,de uer.ſig.Si ſit ſpāle,derogat gn̄ali,ēt ſi de eo non faciat mētionem.c.paſtoralis,de reſcri.ſecūdum Ber.niſi q̄n gn̄ale in effectu eſt ſpāle, c.ex parte,de of.dele.uel in priuilegiis.c.cum ordinem,de reſcri.uel q̄n res non eſt integra uel in legatis.ff.de ſup.le.l.iiij. Qūo aūt res dicatur integra,uide doc.in.d.l.mandatum.

8 Mandatum rei turpis nullum eſt.ff.manda.l.iij.mandanſque delictum fieri qūo teneatur,& includatur ſub diſpōne iuris, uel ſtatuti punientis eum,qui tale delictum fecit, uide Pa.in c.mulieres,de ſenten. excom.

MANIFESTVM.

MAnifeſtum,quòd eſt idem quòd notoriū, eſt proprie id, quòd probatione nō indiget,ſecundū gl.c.olim, de uer. ſig.Vt q̄n euidentia facti manifeſtat,uel cōſtat per confeſsionem,uel legitimam probationem.Alio mō id dicitur manifeſtum,quòd ſufficienter probari pōt,& de facili per multos teſtes.l.hæredes.C.de teſta.tertio mō manifeſtū dicitur, quòd patet oībus,uel aliquibus,& in re dubia,uel in penalibus,capere oportet primo mō,in.c.ſi.de uerb.ſig.infra,Notoriū.§.j.

Etiam ſecundum Pa.in.c.olim,de uerb.ſig. Dū de manifeſto loquimur,materia ſubiecta conſiderāda eſt,& loquēdi uſus.

MARTYRIVM.

MArtyrium ſuſtinere,& ad hoc ſubeundum paratum eſſe, qn̄ opus eſt,pp Chriſtum,& ſalutem aīarum, eſt in pce-pto,Tho.ql.iiij.q.xij.ar.ij.alias eſt de perfectione.ſ.ſe offerre. Aliqn̄ malum eſt ſe offerre,ne detur occaſio alicui male agē-di.Cum aūt offertur,debet patienter tolerari. Et quodcūque bonum humanum relatum in Deum, martyrij cauſa eſſe po-teſt,ex Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxxiiij.ar.ult.

MATRIMONIVM.

MAtrimonium eſt coniunctio uiri,& mulieris, indiuiduā uitæ conſuetudinem retinens,inter legitimas perſonas, iiij.ſen.diſt.xxvij.ſecundum Magiſt.Tho.& Pe.de pa.Ex hoc ſequitur,quòd neque unus uir plures poſsit habere uxores, neque uxor plures uiros, quia loquitur in ſingulari, neque unq̄,niſi ex diuina diſpenſatione licuit, quia eſt cōtra legem naturę,in qua ſolus Deus diſpēſat,in.c.gaudemus,de diuor. Item intelligitur definitio,de matrimonio conſumato inter fideles,quia hoc nunq̄ pōt ſeparari. Quin ſit matrimonium, licet quo ad cohabitationem,quæat.

2 In contractu matrimonij contingit multis modis peccare,ut ſi contrahatur contra impedimenta, uel non debito mō,uel contra intentionem ſacramenti,uel mala intentione, aut ex indignitate perſonæ,& de oībus his oportet cōfeſſorem eſſe bn̄ inſtructum,ut ſciat quæ impediunt contrahendū,& quæ dirimunt contractum,& huiuſmodi.

3 Impedimenta matrimonij quædam impediūt contrahendū, & dirimunt contractum,quædam impediunt contrahendū, ſed contractum non dirimunt,De primis impedimētis, ſunt hi uerſus pro memoria,a ſummiſtis recitati.Error,conditio, uotum,cognatio,crimē,Cultus diſparitas,uis,ordo, ligamē, honeſtas,Si ſis affinis,ſi forte coire nequibis.He ſociāda ue-tant connubia,facta retractāt.Hæc dn̄r impedire, quia ſi ma trimonium de facto contrahatur,non tenet ſecundum legē, & dirimunt matrimoniū,non uerum,ſed taliter de facto cō-tractum.Nam ſi ſuperuenirent uero matrimonio, non diri-merent,quia uerum matrimonium non ſeparatur.

4 Primum impedimentum,eſt error circa ſubſtantiā perſonæ,

ut ſi intendo contrahere cũ Hyppolita,& contraho cũ Antonia,uel intendo cõtrahere cum primogenita, & ſupponitur altera,tunc matrimonium nullum eſt.Si aũt error eſſet circa qualitatem,ut quia credebam pulchram,diuitem, uel hmõi, & non eſt ſic,nihilominus tenet matrimoniũ.c.tua,de ſpõſ. & Pa.in.c.ij.de cõiu.ſeruo.& Tho.iiij.ſen.diſ.xxx.ar.j.Primũ, non eſt matrimoniũ,quia nõ conſentit in perſonã.Not.in.c. tua,de ſpõ.Secundũ,ſic qa cõſentit in pſonã,nõ in qualitatẽ.

5 Secundum impedimentum,eſt conditio.ſ.ſeruilis , ut ſiquis cõtrahat cum ſerua,q̃ credebat liberam,cum ipſe ſit liber,matrimonium non tenet.Idem de libera,ſi ignoranter contrahat cum ſeruo,quòd ſi ſciret nõ contraheret, quia ſeruus nõ põt tradere ptãtẽ corporis ſui alteri,ſecundum Tho.iiij. ſent. diſt.xxxvj.& in.d.c.ij.& ibi Pa.Si aũt ſeruus contrahat cũ ſerua, q̃ liberam credit,uel ſerua cum ſeruo,quem liberũ putat, tenet matrimonium,quia non deterioratur cõditio ex parte contrahentis , ideo a fortiori tenet q̃ñ melioratur conditio, ut ſi ſeruus contrahat cum libera,quam credebat ſeruam,uel econuerſo ex parte contrahentis,in.d.c.ij.

6 Seruus põt cõtrahere,ẽt ignorante,& contradicente dño , qa matrimonium cõtrahere,eſt de iure naturali, ſeruitus aũt de iure poſitiuo,ſecundũ Tho.iiij.ſen.ſupra,& determinationẽ eccleſiæ,in.c.j.de coniu.ſeruo.licet ſecundum peſsimas leges ciuiles non poſsit,ut dicit Pa.in.c.propoſuiſti, ſecundo no. eo.ti.Et ſi contrahat dño ignorante,uel contradicente,nõ tenetur reddere debitũ,ſed potius obedire dño,tñ poſſet accidere caſus in particulari, quòd teneretur, ẽt nolente dño, ut pp periculũ caſtitatis,uel q̃ñ paruum, uel nullum dãnum ex hoc dño ſequeretur.Bñ ergo ſunt conſiderandę particulares circũſtantię.Vide Pa. in.d.c.j.de coniu.ſeruo.Si aũt de bñplacito dñi contraxit,tenetur reddere debitum,ẽt dño contradicente,ſecundum Tho.in.iiij.ſen.ſupra,quia concedente dño matrimonium,conceſsit & oĩa,quæ ſequuntur ad ipſum, & conſequenter non põt dñs talem ſeruum uendere, taliter,ut uxor priuetur debito,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxv.& Pa. in.d.c.j.Nec uir põt ſeipſum taliter uẽdere, ut uxor priuetur debito,quòd ſi illa non conſentiente ſeipſum maritus uẽdiderit,nullum põt gñari præiudiciũ matrimonio, cũ ſeruitus ſuperueniens non dirimat matrimonium contractum, & ſic

poterit uxor petere debitum,& ille tenebitur ad omnia,quæ matrimonium requirit,ſecundum Tho.iiij.ſen. ſupra, ar.iij. uxor uero nullo modo,poteſt ſic ſe ſeruam facere.

7 Si quis accepit ignoranter ſeruam,& poſtq̃ cognouit ſeruitutem eius accedit ad illam affectu maritali,nõ põt eam in cõſcientia dimittere:niſi ſecundum legẽ,ut tenet Tho. ſupra & Pa.cum Inn.& Io.an.in.c.ij.de coniu.ſer.Si aũt cognouit eã, non tanq̃ uxorem,ſed ob aliam cãm,ut pp delectationẽ,&c. ſecundum ius canonicum non põt eam dimittere.c.Inquiſitioni,de ſen.ex.&.d.c.ij.in conſcia aũt non eſt eius uxor,niſi de nouo ſimul conſentiant,nec debet reddere ei debitũ:etiã eccleſia p̃cipiente,quia fornicaretur,ſecundum Tho.ſupra,& eccleſia ſi hoc p̃cipiat,facit quia non iudicat niſi de his, quæ foris apparent,& quia latet,quo affectu talis acceſſerit ad eã, iõ eccleſia põt hoc p̃cipere,ſed ipſe,non tenetur debitum reddere,& hæc eſt ſnia bonorum doc.Nec põt eam propria authoritate relinquere,qñ contraxit in facie eccleſię,ſecundum Ric.in.iiij.qñ reperit eam ſeruam. Quidam tñ,ut Hoſt.dñt, quòd põt,qñ ſeruitus eſt notoria. Melius tñ uidetur,ut per eccleſiam diſſoluatur,cum in facie eccleſiæ ſit facta.

8 Tertium impedimentũ eſt uotum,non quodcunque, ſed ſolẽne religionis approbatæ,ſiue fuerit profeſsio expſſe,ſiue tacite facta,quia impedit ne quis poſsit contrahere matrimoniũ,& ſi cõtrahat,eſt nullum.c.unico, de not.in.vj. quia per tale uotũ,hõ amiſsit proprii corporis ptãtem. Secus de uoto ſimplici,quòd impedit contrahendũ, ſed non dirimit cõtractum,in.d.c.unico.Idẽ dic de ordine ſacro, in.d.c.unico,qui impedit,& dirimit eodẽ mõ,& taliter contrahens ipſo facto eſt excõicatus,in cle.eos,de cõſan.& af.ſupra, Excõicatio.45. ſecus in ordinibus minoribus contrahentes, quia tenet,nec ſunt excõicati.Votum aũt ſimplex hoc mõ non dirimit, licet impediat,ut infra dicemus.§.liij.

9 Quartũ impedimentum,eſt cognatio,quæ eſt,triplex.ſ.naturalis,ſpũalis,& legalis,naturalis de qua infra dicetur.§.21. tollit matrimoniũ,& impedit uſque ad quartũ gradũ incluſiue, inter conſanguineos,& conſanguineas,& affines.Spũalis aũt cognatio contrahitur in ſacramẽto baptiſmi, & cõfirmationis,tollitque matrimonium ſecũdũ tres tm̃ lineas, uidelicet. Inter tenentẽ ad baptiſmum,uel criſma,& baptizatũ,aut cõ-

firmatum,ita quòd inter parentẽ ſpũalem,& filium, uel filiã ſpũalem,non põt eſſe matrimonium, & pariter inter baptizã tẽ,aut confirmantem,& baptizatos,uel cõfirmatos, ſecundũ Cai.ibi in ſumma.Idẽ dic de uxore tenentis ad baptiſmum, ſi eã cognouit per conſumationẽ matrimonii.Secunda linea eſt inter compatrẽ,& cõmatrem.Tertia,inter fratres, & ſoro res ſpũales.i.inter filios tenẽtis, & tenutos, ſiue ſint legitimi ſiue non,dũmõ ſint naturales,non aũt ſi ſint adoptiui, ut.§. quòd aũt.xxx.q.iii.& hoc impedimẽtum eſt ex ſtatuto eccleſiæ,in.c.i.de cogna.ſpi.& ſi pcedit,impedit matrimonium,& dirimit contractũ,non aũt ſi ſequatur.Alia aũt ſacramenta ta lẽ effectum non efficiunt,quia per alia ſacramenta non fit ali qua regnatio,ſecundum Tho.iiii.ſen.ſupra. Cum aũt cogna tio ſpũalis ſequitur,ſi ex articulo neceſsitatis hoc ſit,ut cũ pa ter filium in articulo neceſsitatis baptizat,uel ex ignorantia, adhibita debita diligentia,ẽt extra caſum neceſsitatis,nõ impedit,quin quis reddere debitũ,& petere poſsit. Si aũt aliter fiat,impedit petitionem debiti,non aũt redditionem altero exigente,qui non fuit in culpa,ſecũdũ Tho.ſupra,& Pa.in.c. ii.eo.ti.licet quidã alii huic determinationi non aſſentiant.

10 Itẽ no.quòd ſiquis poſt cõſumatum matrimoniũ cũ uxore, baptizat, uel leuat aliquẽ,uel aliq̃, tunc eius uxor contrahit ſpũalẽ cognationẽ cũ eiſdẽ,ẽt quòd fornicarie añ matrimonium cognouiſſet illã,non aũt ſi nũdum cognouit,quia nũdum effecti ſunt una caro,ſecundũ Pa.in.c.Martinus.eod.ti. Circa hoc quidã dubitant de cognita fornicarie,ſed ſta in dicta determinatione, quæ eſt.s.Tho. & aliorum magnorum doct.& ratio militat eadem,quia una caro facti ſunt per car nalem copulam,etiam fornicarie.

11 Itẽ no.qñ plures tenent eundẽ,non contrahitur inter eos ta lis cognatio,iõ ſi uir aliquis & eius uxor tenẽt ſimul aliquẽ, (licet ſit indecens)tñ inter eos nõ contrahitur aliqua ſpũalis cognitio,ſecundũ Tho.in.iiii.ſen. Itẽ qñ pater contrahit cũ aliquo baptizato,uel chriſmato,legitimo,uel nõ legitimo.Filii eius naturales,cõtrahunt cũ eodẽ, & dñr cõfratres.c.fi.eo ti.Non aũt ſi filius cõtrahit,oportet patrẽ contrahere cũ eodẽ.c.illud.xxx.q.iii.nec tranſit ab uno filio ad aliũ, iõ q̃uis filius baptizatus cõtrahat cũ leuante,.& eius filiis, non tñ ipſe leuans,nec filii eius contrahunt cũ aliis fratribus leuati, ſiue

baptizati,in.d.c.i.Itē non baptizatus,ut iudæus, ſi baptizet, uel aliter cōueniat,non cōtrahit cognationē ſpūalē,quia nō eſt capax alicuius ſpūalitatis.Et ſi alicubi eſſet cōſuetudo cōtra dicta,debet ſeruari,ſi non ſeruādo aliqđ ſcandalū oriretur.c.i.eo.ti.Et quòd dictū eſt de baptiſmo,intelligitur ēt de cōfirmatione,& quòd dicitur de leuante,intelligitur ēt de baptizante,& confirmante,& quòd dicitur de uiro, intelligitur de uxore,& econuerſo, tā p matrimoniū cognita q̄ p aliam copulam, quia facti ſunt una caro, ut ſupra dictum eſt.§.x. Quod autem dictum eſt de conſuetudine contraria ualet, quia ſecundum Pa.in.d.c.j.uidetur habere uim ſtatuti.

12 Itē non eſt prohibitū,patrē ſpūalem contrahere cū ſorore filiæ ſpūalis.c.fi.xxx.q.iii.Itē qui non tangit,fingens ſe eſſe patrinū,non eſt patrinus.Si uero tāgat, & non rndeat, intēdēs facere qđ alii faciunt,fit patrinus,quia uerba non ſunt de eſſentia.Itē ſecundū Pa.in.c.fi.eo.ti.nō reqritur quòd quis intēdat contrahere,ſed ſufficit quòd tangat,uel teneat linteū,neque p procuratorē pōt contrahi,ſecundū Pa.in.c. ueniēs.eo. ti.& Io.an.in reg.pōt quis,de reg.iu.li.vi. Procurator aūt qui tenet noīe alterius,ſi intendit contrahere,cōtrahit, ſi aūt nō intēdit,licet tangat non cōtrahit, ſecūdū ueriorē openionē. Fed.conſi.xv.& non eſt ſimile de baptizante,uel leuāte noīe ſuo:quia etiam ſine intentione, ut dictum eſt, contrahunt.

13 Religioſi,canonici regulares,monachi,abbates, nō debēt baptizare,uel tenere ad baptiſmū,uel confirmationē.c.placuit, xvi.q.i.&.c.non licet,de cō.diſt.iiii.Neque p reiterationē baptiſmi,cōtrahitur ſpūalis cognatio,quia non recipitur nouū eſſe ſpirituale,ſicut in prima baptizatione.

14 Qn̄ qs baptizatur in domo ob neceſsitatē,cōtrahitur tūc,nō aūt poſtea qn̄ portatur ad eccleſiā,& fiunt ſolēnitates,neque lauātes chriſma cōtrahūt,quia tūc non recipit eſſe ſpirituale.

15 Titius uir roſæ,tenet Socratē ad baptiſmum, ex quo roſa fit mater ſpūalis Socratis.Titius moritur,& roſa accipit aliū uirū,ex quo gn̄at Bertā,nunquid Socrates poterit accipe Bertā? quidā dnt quòd ſic,qa non eſt expſſe prohibitū. Ge.in.c.i.eo. ti.tenet quòd non,& melius,quia hic eſt filius ſpūalis, & illa filia naturalis. Vt autē melius intelligantur caſus prohibiti, ponuntur quinque domunculæ hic inferius.

I
Inter baptizatũ, uel baptizatã, & leuãtes, uel baptizãtes, aut cõfirmãtes.

II
Inter leuantes, et parentes leuati:

III
Inter baptizatum, & filios leuantis etiam illegitimos.

IIII
Inter leuatũ, et uxorẽ leuan: prius cognitã, uel aliã cogni. ab eo, ẽt for.

V
Inter uxorem prius cognitam leuãtis, & parentes leuatis

Qm̃ hoc edictum de cognatione ſpũali prohibitoriũ, eſt ab eccleſia, conſequenter perſonę quæ non excluduntur, admittuntur, niſi aliud exiſtat impedimentum nec egreditur perſonas hic expreſſas, ut in.c.i.eo.ti.lib.v.

16 Cognatio legalis, quæ ſ. eſt ſecũdum leges humanas, quæ ab adoptione ortum habet, & hæc ẽt impedit matrimoniũ cõtrahendũ, & dirimit contractũ, & rõnẽ adducit Tho.iiii.ſen. diſ.xlii.q.ii.ar.ii.& Pa.in.c.i.eo.ti.in gl.&.c.ita diligere.xxx.q. iii.& habet tres lineas, ſecundum Tho. ſupra, ar.iii. quæ hic inferius ponuntur.

17 Prima eſt inter adoptantẽ, & adoptatũ, & filios, ac nepotes adoptati, & ſic deinceps deſcẽdendo. Secũda inter adoptatũ, & filios naturales adoptantis, ac legitimos. Tertia eſt inter uxorẽ adoptantis: & adoptatum, & inter adoptantẽ & uxorẽ adoptati: & hæc tertia linea ſicut et prima eſt ꝑpetua, ſecũda aũt non, quia ſoluta adoptione, pñt contrahere, quia nõ durat niſi q̃diu manet in ꝑtãte adoptãtis. Vñ mortuo patre, uel filio emancipato, põt inter eos contrahi matrimonium, ſed inter patrẽ naturalẽ, & matrẽ adoptãtẽ, & inter patrẽ adoptãtẽ, & matrem naturalẽ adoptati non contrahitur matrimoniũ, ſecundum Tho. ſupra: ar.iii. ad.i.& in.d.c. ita diligenter.

18 Filius adoptiuus põt ſecundum Inn.& Hoſt.in canonico, de cog. leg. contrahere cũ filia illegitima adoptantis, quia illegi-

timus nõ eſt in patria ptãte,Inſti.de nup.§.pe.Pa.in,c.unico, eo.ti.in fi.& ibidẽ in gl.contrariũ tenet,cui Tho. cõſentire uidetur,ſecundum Thab.non aũt ſecundum Sil.& ſic prima opinio melior eſt,quã etiam ſequitur Arch.flo.iii.parte, tit.i. c.xiii.& Piſa.Io.de pla.& alii.

19 Vir & mulier ab eodẽ adoptati,pñt ſimul contrahere qa nõ repitur prohibitũ,qa ſi duo filij ſpũales pñt contrahere,multo magis filij adoptiui,ut innuit Tho.& ſeqturArch. flo.licet aliq contradicant. Et filius naturalis, & filia adoptata,pñt ſimul contrahere ſi unus eorũ emancipetur.c. p adoptionem, xxx.q.ii.non aũt in prima , uel tertia ſpecie,qa cognatio eſt perpetua, ẽt ſoluta adoptione.Inſti.de nup.§.ergo. Horũ aũt oium impedimenti cauſa eſt facilitas carnalis copulæ pp cohabitationem talium perſonarum.

I	II	III
Inter adoptantes,ſiue ſint maſculi,ſiue fœmi. et adoptatos, ac eorũ filios,etnet.	*Inter adoptatos, & filios legitimos, ac naturales adoptantis.*	*Inter uxorẽ adoptã. et adoptatũ,et inter adoptantem, et uxorem adoptati.*

20 Cognatio aũt naturalis eſt duplex,uidelicet cõſanguinitatis,&.affinitatis.Cõſanguinitas ſecundum Tho.in.iiii.ſent. diſtin.xl.q.j.ar.j.eſt uinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium.Et eſt quaſi ſanguinis unitas.

21 Tres lineæ in gradibus cõſanguinitatis aſsignatur. Prima deſcẽdentiũ,ut pater,filius,nepos,&c. Secũda eſt aſcendẽtiũ, ut filius,pater,auus,&c.Tertia eſt tranſuerſaliũ,ut fratres , & deſcendentes ab eis,inter ſe in diuerſis gradibus coniuncti. Vna perſona ſola nõ facit gradum propinquitatis,quia nullus eſt ſibiipſi propinquus,ſed alteri.ideo oportet plures eſſe perſonas ad faciendum gradum.

22 In linea aſcẽdentiũ,& deſcẽdentiũ,cõputantur gradus ſecundũ quòd una pſona propagatur diuerſimode ab alia.ut B. filius diſtat ab A.patre uno gradu,& C.qui eſt ambabus,in ſecundo gradu,& ſic deinceps aſcẽdendo,& deſcẽdẽdo. In li-

nea uero transuerſali,gradus cōſiderātur ſecundū quòd plures propagātur ab uno,iō debent cōputari ſecūdū cōparatione ad unū principiū,ex quo propagātur. Sed quia cōputatio legalis,nō cōformatur canonicæ, iō relicta cōputatione legali,dicemus de canonica,quæ in cōtractu matrimonij cōſideratur. Sit ergo hæc pria regula,pro maiori ſequētiū notitia.

23 Quoto gradu diſtant perſonæ à communi ſtipite, toto gradu diſtant inter ſe,ut duo fratres,ſunt in primo gradu, quia à patre diſtant uno tantum gradu. Hanc regulam māda memoriæ,quia ualde neceſſaria eſt.

24 Secunda regula,Quando duæ perſonæ inæqualiter diſtant à communi ſtipite,quoto gradu remotior diſtat à ſtipite, toto gradu diſtant inter ſe,ut puta C.diſtat ab A.duobus gradibus,& D.diſtat ab ipſo A. tribus, ideo C.diſtat à D.in tertio gradu.c.ſi.de conſangui.& affi.

25 Tertia regula,in linea quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus. una adempta , quia una perſona non facit gradum,ut dictū eſt : ideo numera uſque ad quartum gradum incluſiue,quia huiuſmodi conſanguinitas impedit contrahendum matrimonium,& dirimit contractum. Vnde ad tranſeundum gradus prohibitos ſex perſonæ requiruntur,quæ quintum gradum conſtituunt,in quo licet contrahere,& non infra. Antiquitus in noua lege uſque ad ſeptimum gradum matrimonia erant prohibita,ſed poſt modum eccleſia ad quartū gradū incluſiue reſtrinxit,ut patet in.c.non debet,de conſan.& af.quia ultra inutile erat,& periculoſum , gradus prohibere, cuius ratione aſsignat Tho.in.iiii.ſen.ubi ſupra.ar.iiii. & papa poteſt circa hoc ita ordinare,quia non ſolū ſacramentum matrimoniū eſt,ſed etiam in officium naturæ. Et iſta prohibitio.d.c.non debet,ſecundum Ioan.an. & Pa.poſt Hoſt.in. d.c.non debet,in linea tranſuerſali tantum eſt,cum in linea aſcendentium & deſcendentium ſecundum ueriorem opinionem ſit perpetua, quia ſi uiuerent ſemper illa reuerentia remaneret. Inter parentes, & filios,ut.d.Ar.flo.nunquā fuit diſpenſatum,nec diſpenſari poteſt,ut dicunt doc.quia eſt de iure diuino. Fundato ſuper naturali. In quibus autem gradibus diſpenſari poſsit ſatis eſt dictum ſupra,diſpenſatio.§. ix. Vt autem clarius dicti gradus cognoſci ualeant , exemplum ponitur, & figura ſequens.

Linea tranſuerſalium licita poſt quartum gradum.

Per ea quę dicta sũt de gradib.cõſanguinitatis, facile poſsũt cognoſci gradus affinitatis. Not. quòd affinitas ſic definitur.

26 Affinitas eſt proximitas perſonarum, ex carnali copula proueniens, omni carens parentela, ut declarat Th. iiii. ſent. diſt. iiii. q. i. ar. i. ql. i. quæ non deficit, etiam deficiente cauſa eius, uidelicet copula carnali, ſecundum Tho. ſupra. & c. fraternitatis. xxxv. quæſt. x. & ex omni actu carnali, quo fit mixtio ſeminum maris, & fœminæ, ſiue fornicarie, ſiue matrimonialiter fiat, talis affinitas cauſatur, ſecundum Tho. ſupra, nõ aũt ex cõcubitu, per quẽ generatio ſequi nõ poteſt. Vnde ſi uir etiã intret clauſtra pudoris fœminæ, & nõ ſeminet, nõ cauſatur affinitas: quia nõ fit mixtio ſeminũ. c. extraordinariam. xxxv. q. iii. ex quo ſequitur, quòd ſi nõ intret uir clauſtra, tamen ſeminet intus, & fiat mixtio ſeminum, cauſatur affinitas. Sed ſi uir intret clauſtra, & ſeminet, mulier uero non ſeminet, cauſabitur affinitas, quia ſecundum philoſophum, poteſt ſequi generatio ex ſanguine mulieris, ſine eius ſemine. Vide Pa. in. c. fraternitati, de eo qui co. conſangu. uxor. ſuæ.

27 Affinitas ſic contrahitur, quia omnes cõſanguinei uxoris, efficiuntur affines marito, & omnes conſanguinei uiri, efficiuntur affines uxori, in eodem gradu, quo erant conſanguinitate iuncti: ut ſi ſempronius, & berta ſint cõiuges, frater ſempronij, qui eſt in primo gradu conſanguinitatis. Cum Sempronio eſt in primo gradu affinitatis cũ Berta, & Petrus frater bertę eſt affinis ſempronij in primo gradu, & ſic de ſingulis. Cum aũt ſint multa genera affinitatis, tantũ prohibetur primũ genus nunc, in quo uera ſtat affinitas: ut in. c. nõ debet, đ cõſan. & aff. Secus olim ut in. c. cõtradicimus. xxxv. q. 4.

28 Si affinitas præcedat, impedit contrahendũ, & contractũ dirimit: nõ autẽ ſi ſequatur, & eodẽ modo impedit, ſicut conſanguinitas, propter eandem rationem: uidelicet neceſsitatem cohabitandi ſimul, ſecundum Th. ſupra, & in. c. i. & . ii. de conſan. & affi. Sicut enim eſt quidam amicitiæ uinculum inter conſanguineos, & ita inter affines.

29 Secundum Dei legẽ, ut patet Leui. xviii. inter quaſdam perſonas fieri matrimonium erat prohibitum: unde uerſus. Nata, ſoror, fratris, priuignata utriuſque. Et patrui coniux, mater, priuigna nouerca. Vxoriſque ſoror, priuignata utriuſque. Atque ſoror patris; coniungi lege uetantur. De quibus, ſupra. Diſpenſatio. §. ix. Aliud exemplum non pono

quoniã gradus affinitatis, poſſunt patere per exemplũ ſupradictũ de conſanguinitate, cum ſit eodem modo mutata cõſanguinitate in affinitatem.

30 Quintũ impedimentũ quòd impedit cõtrahendũ, & dirimit cõtractũ, eſt crimẽ duplex, uidelicet homicidij, & adulterij, nõ cuiuſcũque, ſed in his quatuor caſibus, ut infra. Primus caſus eſt, qñ alter coniugũ procurat alterũ occidit, p tertiã perſonã: tũc alter coniugũ remanẽs, nõ põt accipere illã tertiã perſonã imperpetuũ. c. laudabilẽ, de cõuer. infid. & requirũtur tria. Primũ quòd ambo machinẽtur in mortẽ alterius coniugũ, uidelicet, alter coniugũ, & illa tertia pſona. Secundũ, quòd cũ tali machinatione ſequatur effectualiter mors. Tertiũ, quòd hoc fiat, ut poſsit cũ illa tertia pſona cõtrahere: quòd ſi machinatio adeſſet, & mors ſequeretur, & nõ hac intẽtiõe machinatũ eẽt, ſecũdũ quòd fere oẽs limitãt, nõ impediret, ſed Cai. in sũma ibi. Dicit quòd hęc nõ eſt bona limitatio, qa cũ ſpectet ad ius poſitiuũ, & iura nõ apponãt hãc limitationẽ, ut patet intuẽti, nec aliqs alius canõ allegetur ad hoc, nõ apparet ſecuritas appoſitionis huius limitationis. Vnde uult ipſe Cai. qùòd ſiue cũ fiat tali intẽtione, ut inter eos fiat coniugũ, ſiue nõ, interueniẽtibus alijs cõditionibus impediat, quoniã in. d. c. ſup hoc, eo. & in. c. laudabilem, de conuer. infid. talis nõ fit limitatio, ideo ſecurũ nõ eſt ſic limitare. Et hæc determinatio Cai. ſatis rationabilis eſt, quia in iure poſitiuo ſumus.

31 Secũdus caſus eſt ex homicidio mixto adulterio. Qñ. ſ. alter coniugũ adulteratur, & p ſe, uel p aliũ occidit alterũ cõiugẽ, tũc inter cõiugẽ remanentẽ, & perſonã cũ qua cõmiſsit adulteriũ, nõ põt eẽ matrimoniũ ut in. d. c. ſup hoc, de eo q du. in ma. q̃ pol. p adul. & c. ſi qs uiuẽte. xxxj. q. j. & intellige ſecundũ doct. ſi fiat intentione, ut fiat inter eos matrimonium, aliter non impedit: quòd non placet Caiet. ut ſupra immediate, diximus. Quia ſiue adſit intentio, ſiue non, impedit.

32 Tertius caſus eſt ex adulterio mixto promiſsioni, cũ fide data, ut cũ Berta uxor Petri, dicit Antonio, quòd poſt mortẽ petri accipiet ipſum in uirũ, & dat fidẽ, permittitque ſe carnaliter cognoſci ab Antonio, ſiue. n. promiſsio hęc præcedat, ſiue ſequatur adulterium, nunquã inter hos adulteros poteſt eſſe matrimonium: etiam mortuo Petro. c. ſi quis uxore, de eo qui du. in ma. quam pol. per adul. & c. relatum. xxxi. quæſt. j.

33 Quartus caſus eſt ex adulterio mixto cõtractui alterius matrimonij: ut ſi Petrutius habẽs uxorẽ, cõtrahat de facto cum alia, & cognoſcat illã, ſiue adulteriũ præcedat talẽ contractũ, ſiue ſequatur, inter petrutiũ, & adulterã, cũ qua de facto contraxit, ſtãte primo matrimonio, nunq̃ poterit eſſe matrimoniũ.c.ſignificauit, de eo q du.in ma. quã pol.p adul.c. literarũ.c.ſi quis. Intellige p̃dicta, ſi mulier illa adultera ſciebat, petrutiũ eſſe uxoratũ qn cõtraxit cũ eo, & adulterauit, uel ſi neſciuit quãdo cõtraxit, ſciuit tamẽ anteq̃ adulterauit, uel poſtquã ſciuit, tñ poſtea cũ eo ſe miſcuit. Si uero neſciuit petrutiũ eſſe uxoratũ, niſi poſt mortẽ uxoris eius proprię, poteſt, ſi uult cõtrahere cũ petrutio, qm̃ ipſa mulier nõ comiſsit adulteriũ formaliter, qa putabat petrutiũ eſſe ſuũ uerũ maritũ. Requiritur ergo primo, quòd contrahãt de facto p uerba de p̃ſenti. Secũdo, quòd interueniat adulteriũ. Tertio, quòd uterque ſciat, quòd hẽt aliũ, uel aliã. Ex qbus ſeqtur quòd ſi petrutius mortua prima uxore uera, cõtrahat de nouo cũ tertia, nõ obſtãte cõtractu facto p uerba de pñti cũ ſecũda altera ſtabit cũ tertia. Etiã ſi poſt mortẽ primę cognoſcet ſecundã, ipſa ſecũda ignorãte adhuc, p.c.ueniẽs. de eo q du.in ma. quã pol.p adul. Quod ſi petr. poſt mortẽ primę, cognoſcit ſecũdã ignorantẽ adhuc, affectu maritali, & poſtea cõtrahat p uerba de p̃ſenti cũ tertia, anteq̃ ſecũda ſciat impedimentũ, quòd erat, tertia erit uxor petru. & nõ ſecũda, quia cũ ſecũda nõ eſt matrimoniũ, niſi de nouo cõſentiat. Cuius ſignũ eſt, quòd cognito impedimẽto quòd erat ante: nõ obſtãte copula habita, ét affectu maritali, facta tñ p ignorantiã, qa credebat illũ eſſe uirum ſuũ, & non erat, poteſt ſe ab illo ſeparare. Hęc uer or opinio, q̃uis q̃uo ſit ualde dubia. Vide Tab. impedimẽtũ. vi. §. ij.

34 Quidã ponũt quintũ caſũ ſic. Si mulier occiderit uxorẽ alterius, ut ipſum habeat in uirũ, uel ecõuerſo, uir occiderit maritum alicuius, ut eam habeat uxorem: inter homicidã, & relictum, uel relictam, nõ poteſt eſſe matrimoniũ: & adducunt. d.c.ſi quis uiuẽte. Sed quia canõ ille loquitur de homicidio, mixto cũ adulterio, ideo ſtandũ eſt in caſibus illis ſolũ, q in iure ſunt, de quibus iſte nõ eſt. Placet hoc Cai. ibi in ſumma: ſecus quando interueniret adulteriũ, ut ſupradictũ eſt ſatis.

35 Impedimẽta alia quorũdam criminum, ponit Tho. iiii. ſen. diſt. xxxv. iñ expoſitione literæ: ut eſt incæſtus. c. ſi quis ui-

duam: uxoricidiũ.c.admonere.xxxiii.quęſt.ii.Raptus alienę ſponſæ.c.ſtatutum.xxvii.q.ii.Leuatio proprij filij de fonte, inſidiando matrimonio.c.de eo.xxx.q.i. interfectio ſacerdotis.c.qui presbyterum.de pœ. & re. Pœnitẽtia, ſolẽnis. xxxiii. q.ii.c.de his: Acceptio monialis in uxorẽ.c.hęc uero.xxvij.q. i.Hæreſis, ſecundũ Tho.iiij.ſen.d.xxxviij.Hęc prædicta nõ dirimunt contractũ, ſed impediunt contrahendu, quia contrahendo peccatur, ſi fiat ſine licẽtia epiſcopi, uel potẽtis dare: & dicit Ar.flo.quòd mortaliter agitur.Cõſuetudo tamen, quæ eſt optima legis interpres, eſt ſeruãda. Si conſuetũ eſt petere licentiã, nõ petẽdo peccatur, ſi nõ eſt conſuetũ, nõ credo eſſe peccatum, contrahere in his caſibus niſi aliud interueniat.
36 Sextum impedimentũ eſt diſparitas cultus, nã inter baptizatum & non baptizatũ, nõ poteſt eſſe matrimoniũ, cum ſine baptiſmo nullũ poſsit recipi ſacramentũ: ſecus qñ ſunt baptizati, licet ſint hæretici, excõmunicati, uel apoſtatæ, tenẽt matrimoniũ contractũ inter eos. licet male faciãt ſic cõtrahẽdo. c.caue.viij.q.i. Ibi eſt prohibitio.poteſt tamẽ pro aliquo magno caſu in hoc diſpẽſare: quãdo ex hoc ſperaret conuerſionem alterius coniugũ, ſecundum quendã Io. Ant.in.c.fin.de cõdi.apo.licet Car.teneat quòd nõ poſsit. Sed quia hęc prohibitio, eſt ex ſtatuto eccleſiæ, ideo uidetur quòd poſsit, ubi nõ imminet periculũ ſubuerſionis alterius ad infidelitatẽ, & ſi papa diſpenſaret eſſet quidẽ matrimoniũ, ut eſt in naturæ officiũ, non aũt ut ſacramentũ, quia ſine baptiſmo in altero coniugum non eſſet ſacramentum, & hoc intendit, cardina-
37 lis, quia papa nõ poteſt ſuper ſacramẽtis, &c. Infideles poſsũt contrahere in omnibus gradibus nõ prohibitis diuina lege, & ſi cõuertãtur in illis remanere, ſecũ. Th.iiii.ſen.d.xxxix.a.ii.
38 Si alter coniugũ infidelium nolit cõuerti, nec eſt ſpes cõuerſionis, nec qui uult conuerti poteſt ſecũ habitare ſine iniuria creatoris, uel ſine mortali, uel non uult ſecum habitare, etiã requiſitus, poteſt nubere libere, & uouere caſtitatẽ, & ordinari, & poſtquam cõtraxit cum alia, eſt ſolutũ primũ matrimonium. Sed ante ſi uult conuerti, uel eſt ſpes de conuerſione, uel uult ſecum habitare ſine iniuria creatoris, nõ poteſt cum alia contrahere, ſecundum Thom.ſupra.art.iiii. &.v: Ex hoc patet quòd Panorm.in.c.gaudemus, de diuor.in glo. in uer. compellentur, maledixit, dicendo matrimonium eſſe ſolu-

tum antequam contrahat, ſed ſoluitur dum contrahit in fide, quia hoc eſt maius uinculum.

39 Si coniuges infideles conuertantur, ſi erant coniuncti in gradibus lege naturæ, uel Dei prohibente, debent ſeparari: ſi autem lege tantum humana, poſſent cum illis remanere. Si uero plures quis habuerit uxores, quòd eſt contra legem naturę, & conuertantur omnes, remanebit cum prima. Quod ſi prima non uult conuerti, accipiet quam uoluerit de alijs conuerſis: etiam ſi dediſſet libellum repudij alicui, quæ erat ſua uxor, quia repudium eſt contra legem naturæ, ſecundum Thom. ſupra.

40 Si minus coniugum conuertatur, alter non, filij qui rationis uſum non habent, debent dari conuerſo. Si uero habent rationis uſum poſſunt ſequi quem uolunt. d. c. gaudemus, &. c. literis, de conuer. infid. Nullus enim ad fidem inuitus compellitur, quia credere uoluntarium eſt.

41 Septimum impedimentum eſt uis, ideſt uiolẽtia, ſiue ſit abſoluta, ut coactio, ſiue uiolentia, quæ eſt per metum cadentem in conſtantem uirum, ut metus ſtupri, ſtatus, uerborum, necis, & aliorum, quæ etiam homo conſtans timeret. Hæc enim uis impedit matrimonium, & dirimit contractum. Nam talis non conſentit in matrimonium perpetuo, ſed tantum pro tunc. Et quia eccleſia uult matrimonia eſſe libera, ideo non tenet, ſecundum Thom. iiii. ſenten. di. xix. ar. ii. & iiii. q. i. & Pa. in. c. cum locum, de ſpon. Si tamẽ poſtea tacite conſentiat, rectificatur matrimonium, dummodo conſenſus alterius perſeueret, aliter non tenet: etiam ſi confirmauit iuramento, uel permiſit ſe cognoſci carnaliter, ſi de nouo non conſentiat, quia primus conſenſus non ualuit: etiam ſi uoluntarie conſenſit, tamen propter metum tunc conſenſit, non tenet, quia hoc non fuit pure uoluntarium, ſed mixtum cum uiolentia, & ſic ex ſtatuto eccleſiæ non ualet. Quod bene notari debet; propter multa matrimonia facta tali metu, & nunquã poſtea rectificata.

42 Octauum impedimentum eſt ordo, ſcilicet ſacer, habentes enim aliquem ordinem ſacrum, non poſſunt contrahere, & ſi contrahunt, non tenet: ſed ſunt excommunicati in cle. eos, de conſan. & aff. quòd autem impediat, eſt. c. unicum, de uoto. li. vj. ſupra, in tertio impedimento. §. viii.

43 Nonum impedimentum eſt,quando. ſ.una perſona eſt alligata alteri in matrimonio per uerba de præſenti,non poteſt cum alia perſona cõtrahere,& ſi contrahit,matrimoniũ nullum eſt: etiam quòd non conſumaſſet cum prima.c.licet, de ſpon.duo.Si autem ante conſumationẽ alter coniugũ religionem ingrediatur,& profiteatur, poſt profeſsionem remanẽs in ſeculo poteſt nubere cui uult libere. Si autem eſſet tantum per ſponſalia quis alligatus, ſecus eſſet. Infra ſponſalia .§.vii.licet enim non poſſet contrahere, ſi tamen contraheret teneret, quamuis mortaliter ageret.

44 Credens maritũ ſuum eſſe uiuum,cum tamẽ ſit mortuus, & contrahens cum aliquo,& credens non poſſe contrahere,nõ eſt matrimonium. quia nõ eſt conſenſus in matrimonium, cum non poſſe eſſe credat: ſecus ſi contraheret credens poſſe contrahere: conſentit enim in matrimonium,quòd credit poſſe eſſe,& de facto poteſt,cum uterque ſit ſolutus, & nullum adſit impedimentum,ſecundum Veruer. & Ar.flo.

45 Dubitans de morte cõiugis,non ſufficit expectare per quinquennium,ſed debet expectare certitudinem mortis.c.dominus,de ſecun.nup.c.in præſentia, de ſpon.& certum dicitur, quod per uiolẽtas pſumptiones habetur. Vt quia in acie fuit & aliјs redeuntibus ipſe non uenit.uel quia per amicorum literas conſtat,uel huiuſmodi. Et ſi contraxit,& eſt dubitans, debet reddere debitum, ſed non exigere: & ſi poſtmodum ſciat pro certo primum uiuere,dimittat ſecundum, & reuertatur ad primum,in.d.c.dominus,quòd ſi ſteterit cum ſecundo,reputabitur adultera.c.cũ per bellicam.xxxiiii.q.ii. & primus tenetur eam recipere:per.d.c.cum per bellicam, niſi cognito primo uiuere, permiſsiſſet ſe cognoſci à ſecundo: De huiuſmodi certitudine iudex iudicabit conſideratis circunſtantiјs,utrum ſit certum,uel non,ſecundum Panorm.in d.c.in præſentia,qui poſt longam diſputationem ſic concludere uidetur.

46 Decimũ impedimentum,eſt publicæ honeſtatis iuſtitia,quę oritur ex ſponſalibus,& ex matrimonio non conſumato,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xli.quæſt.j.ar.i.quol.iiii. Quod autẽ impediat,habet ex ſtatuto eccleſiæ.c.continebatur, de ſpon. impu.&.c.iuuenis, de ſponſ.& impedit uſque ad quartum gradum,ſicut affinitas, & conſanguinitas: ſiue ſint pura, &

corta,

certa,ſiue ſint nulla ex cauſa conſanguinitatis,affinitatis, frigiditatis,religionis,uel alia cauſa, dummodo non ſint nulla ex defectu,conſenſus,utputa facta ab infante,uel furioſo,ſecundum quod fuit determinatum poſt S. Th. in.c.unico,de ſpon.li.vi.Iuſtitia igitur publicæ honeſtatis, uetat illos inter quos ſunt,uel fuerunt ſponſalia pura,& certa,poſſe cum conſanguineis alterius partis uſque ad quartum gradum contrahere. Vnde titius mortua ſua ſponſa,uel etiam uiuente,non poteſt contrahere cum aliqua conſanguinea ſuæ ſponſę, uſque ad quartum gradum,neque ſponſa,cum conſanguineis titii ſimiliter.Secus quando non eſſent uera ſponſalia, ex defectu conſenſus, ut dictum eſt, uel conditionata conditione ſuſpendente actum,de quibus infra,uel incerta,ut ſi promiſſit ducere filiam Io. qui Io. plures habent filias. Vide hæc in d.c.unico,& in.d.c.iuuenis.et.c.ſponſa.de ſponſ.Et idem dic, immo magis , de matrimonio non conſumato ſecũdum Pa. in.d.c.ſponſa,&.d.c.iuuenis.Et hoc impedimentum impedit contrahendum,& dirimit contractum, ſicut de aliis impedimentis ſupra diximus.

47 Vndecimum impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum eſt in potentia coeundi , quando.ſ.eſt perpetua,ſiue procedat ab intrinſeco,ut ex maleficio.c.quod ſedem,eo.ti. & eſt hoc ex ſtatuo eccleſiæ, ſecundum Th. iiii. ſen.d.xxxiiii.Iudicare autem an ſit perpetuum,uel non,ad eccleſiam ſpectabit,quę ſtatuit ſpacium triẽnii,infra quod, niſi alter coniugum factus ſit habilis ad coeundum , data opera ad hoc fideliter,ut conſumaret, ab ipſa eccleſia ſeparatur matrimonium ex ſtatuto eccleſiæ, fundato in ratione naturali. Nam per matrimonium datur poteſtas utrique in corpus alterius,quod non poſſet dari exiſtente perpetuo impedimento,quod quomodocunque proueniat,ſiue ex nimia caliditate,ſiue frigiditate,ſiue maleficio,ſiue arctatione,ſiue alia cauſa,impedit,& dirimit.Secus autem quando nõ eſt perpetuũ, licet per plures annos ſteterint non ualentes, & fuerit ſeparatum per eccleſiam matrimonium, & poſtmodum reperiatur potens reintegrabitur primum matrimonium ,& dirimetur ſecundum,ut Th. ſupra affirmat. Vide Pa.in.c. laudabilem , &.c.fraternitatis,eo.ti.

48 Quando contrahentes ſciunt tale impedimentum,& tamen

contrahunt,tenet matrimonium:quoniam alium finem querunt ex hoc contractu,& ius non prohibet, ſecundum Tho. ſupra,ad.iiii.hæc eſt uerior opinio,quam ſequitur Th.Pe. de pa.& Ar.flo.licet Pa.in.c.conſultationi,eo.ti.Inno.& Hoſt. dicant quod non eſt uerum matrimoniũ ſi ſcienter contrahũt. Vnde quatuor requiruntur ad hoc quod impediat. Primum, quod precedat tale impedimẽtum,quia ſi ſequitur matrimonium ratum, non poteſt dirimere. Secundum quod ſit tantum impedimentum,quod nullo modo poſſit coire. Tertiũ quod ſit perpetuũ. Quartũ quod ſit ignorãtia maxime facti.

49 Impedimentum maleficii, quod niſi maleficio, uel arte dæmonis poteſt ſolui,debet reputari perpetuum, quia nunquã licet illud ſoluere, ſupra maleficium.§.ii. & ſecundum Tho. iiii.ſen.di.xxxiiii.a.iii.ad.iii. Differentia eſt tamen inter frigidos, & maleficiatos, quia frigidis poſt ſeparationem matrimonii,non datur licentia nubendi alteri, quia frigidus uni, eſt frigidus alteri, maleficiato autem datur licentia nubendi cui uelit,quia licet non poſſit cum una,poterit cum alia, ſecundũ Tho.ſupra.a.iii.& ex experiẽtia ſæpius probatũ fuit.

50 Qui contraxit cum uirgine, & non poteſt aperire clauſtra pudoris,licet poſſit cum corrupta miſceri, nõ reputatur hoc perpetuum impedimentum,quia tunc per artem poſſunt aperiri clauſtra pudoris,uel aliquo inſtrumento, uel alio modo licito,nec hoc eſſet peccatum, quia non fit ob delectationem ſed ad medicamentum,ſecundum Tho.ſupra.ad.iiii.

51 Similiter taliter ſit arcta,quod non poſſit fieri apta, niſi per inciſionem,idem iudicium eſt ſicut de frigiditate in uiro,ita quod non poteſt contrahere,& ſi contrahat, & poſt fiat apta per inciſionem tantũ, oportet quod de nouo contrahat, quia primus conſenſus non ualuit.Item quod caſtratus non poſſit contrahere patet, per. d. c. quod ſedem, infra.§. liii. Et qui ergit uirgam, non tamen poteſt ſeminare, nõ poteſt contrahere ſecundũ quod tenet Pa. in.d.c.quod ſedem. Alii autem tenet,quod ſic,& uerius,quia,& ſi non poteſt ſeminare,poteſt tamen mulierẽ prouocare, tamẽ cõmuniter tenetur quod non poteſt contrahere,quia mulier poteſt dicere, uolo fieri mater,ut dicit Sil.matrimonium.viii.q. xvi.§.ii. Tab. impedimẽtũ.xii.§. vi.tenet qđ põt cõtrahere,& hęc opio magis uidetur cõſonare dictis S. Th.facit.gl.i.c. quod ſedẽ eo.ti.

52 Si alter coniugum ſciens impedimentum, contrahat altero ignorante,& comperto impedimento,alter qui erat ignorãs, uelit ſecum habitare tanquam ſoror,uel frater, tenetur alter qui ſciuit habitare ſecum:ar.c.i.de eo qui du.in matri. Si tamẽ talis contrahat cum alia,uel alio,ubi non ſit impedimentum tenet matrimonium:primam tamen debet tenere,& alere, ut ſororem.cõſentit Ray.& Pe.de pal. Sed quid cõpellit ad hoc? ipſe cõtractus,ut uidetur uelle Tho.iiii. ſen.d.xxxiiii.q.i.ar.ii. Poſſet etiam ex aliqua iuſta cauſa, alter ſeparationem petere.

53 Quod dictũ eſt de caſtrato, intellige quando taliter eſt troncatus,quod ſeminare non poteſt,ſecundum quoſdam.xxxii. q.vii.c.his qui,ſi uero ſeminare poteſt, ſed inualide, poteſt contrahere,& hoc ſequitur Pe.de pal.Alii autẽ dicerent,quòd dummodo poſsit uirgam erigere,& prouocare mulierẽ, poſſet contrahere,ut ſupra dictum. Vide Sil. uer. matrimonium viii.§.vii.q.xvi.Sequuntur alia impedimenta,quæ impediunt ne poſsit contrahi matrimonium, ſi tamen contrahatur, tenet. Et dicitur non poſſe contrahi,quia de iure non poteſt, & abſque peccato fieri.

54 Primum impedimentũ eſt interdictũ eccleſię,ut ſi epiſcopus uel curatus inhibeat aliquibus ne cõtrahãt matrimoniũ,propter aliquã cauſam rationabilẽ: utputa donec clare cõſtat de aliquo impedimẽto,uel huiuſmodi. Quãdo ergo contra talẽ prohibitionẽ contrahũnt,peccant mortaliter,non tamen matrimonium eſt inualidum:de matri.contrac.contra interdi.ꝑ totum,niſi eſſet ſtatutum papæ,qui ſolus poteſt facere perſonas illegitimas ad contrahendum, & tunc matrimonium contractum contra tale ſtatutum papæ nullum eſſet, quod cognoſcitur,quando cauſa eſt perpetua: ſecundum Pa. in.c. ad diſſoluendum.

Interdicta ſunt etiam matrimonia clandeſtina,ut infra ſponſalia.§.ii.& infra.§.lxi.

55 Secundum impedimentum eſt uotum ſimplex. Nã qui uouit caſtitatem ſimpliciter,ſi contrahat mortaliter peccat, uiolans fidem deo datam:tamen tenet matrimoniũ,nec illud poteſt ſine mortali cõſumare:põt.n.adhuc uotũ implere per ingreſſum religionis:ſed poſtquam conſumauit,non poteſt petere debitũ ſine peccato,reddere tamẽ põt,& tenetur exigẽti, ut ſi moriatur eius uxor,aliã accipere nõ põt ſecũdũ Tho. iiii.ſen.

d.xxxviii.q.i.Poteſt. tamen ſuper predictis diſpenſari,& melius erit,propter periculum. Item intellige quod tenetur reddere petenti expreſſe,uel interpretatiue,per ſigna, uel quādo credit mulierem uelle,ſed propter uerecundiam non petere. Nam propter hoc,non debet ſe onerofum exhibere in matrimonio, ut uxor ſemper habeat expreſſe potere, & epiſcopus poteſt diſpenſare, ut communiter moderni tenent: in.c. rurſus, qui cleri.uel uouentes.

56 Tertium impedimentum ſunt ſponſalia. Quando enim quis alteri dedit fidem,non poteſt cum alia, uel alio contrahere, quia peccaret frangendo fidem, niſi ex rationabili cauſa occurrente. Si tamen contrahit, matrimonium tenet, niſi poſt ſponſalia,ſponſam cognouiſſet maritali affectu. De ſponſalibus ſuo loco dicetur. Quartum impedimentum eſt quando quis eſt alteri iunctus cathaciſmo,quia tenuit eum ante baptiſmum ad cathaciſmum.c.per cathaciſmum,de cog.ſpi.in.vi.

57 Quintum impedimentum eſt incæſtus cum conſanguineis uxoris,tūc mortua uxore,punitur ab eccleſia; ut nullam aliā poſsit accipere.c.i.de eo qui cog.conſan. Similiter dic de uxore, quæ permittit ſe cognoſci a conſanguineis mariti, ſecundum Th. & Ar. flo. Non autem uniuerſaliter intelligitur de omni inceſtu, ut credit Sum.Ang.non enim reperitur in iure,ut dicit Archie.

58 Sextum impedimentum eſt uxoricidium. xxxiii.quæſt.ii.c. admonere,non autem ſi uxor uirum interficiat, niſi faciat, intentionem habendi adulterum, ut ſupra dictum eſt in impedimento criminis,non enim hoc reperitur ſcriptum.Intellige tamen iuxta ſuperius dicta.§.xxx. in quinto impedimento.

Septimum impedimentum eſt raptus alienæ ſponſæ: in. c. ſtatutum.xxvii.q.ii.

59 Octauum impedimentum eſt leuatio proprii filii de fonte baptiſmi, uel de criſmate, inſidiando matrimonio, ut poſsit uxorem priuare debito coniugii.c.de eo.xxx.q.i.ſupra.§.xi.

Nonum impedimentū eſt ſacerdotis occiſio: de pœ. & re. c. preſbyterum, quando.ſ.conuictus eſt de hoc in iudicio, ſecundum Pa.ibi ſecundum unam expoſitionem.

Decimū impedimentū eſt crimē,propter quod quis fecit ſolēnē pœnitentiā.xxxiii.q.iii.c.de his.Hoc nō eſt amplius in uſu.

60 Vndecimum impedimentum eſt, ſi quis monialem accepit in uxorem.c.hi uero.xxvii.q.i.Hæc impedimenta ſunt,uel ex ſtatuto eccleſiæ,uel iure naturæ, ad quod fidelitas ſpectat,& contrafacere,maxime contra tres primos caſus, uidelicet contra prohibitionem eccleſiæ,cui tenemur obedire, uel contra ſponſalitia,quia fides ſeruanda eſt contra uotum, quia deo fit promiſsio,eſt mortale.Si quis tamen contraheret poſt uotum ſimplex,cum intentione non conſumandi matrimoniũ, ſed ingrediendi religionem,autem conſumationem,non peccaret mortaliter,quia non agit contra uotum, tenetur tamen poſtmodum ingredi religionem,ſecundum Cai.ſum.ibi matrimonium.In reliquis autem caſibus,non iudices mortale ſi quis contrahat, quando deſit contemptus, nec eſt conſuetum petere licentiam,quia epiſcopi ſcientes,& nihil dicentes uidentur conſentire.Tutius tamen eſt petere diſpẽſationem, uel per ſe,uel per alium,& epiſcopus poteſt diſpẽſare in omnibus,preterquam in uoto, & ſponſalitio, quia iſta duo aliunde habent robur, quam ex iure poſitiuo, ſecundum Cai. ubi ſupra.

61 Debent etiam matrimonia publice fieri,premiſsis bannis, ut ſi quis ſcit aliquid impedimentum &c. dicat, ubi tamen eſt conſuetudo,& omittendo incurritur peccatum,ſecus ubi nõ eſt talis conſuetudo, ſed clandeſtine contrahens, ſine ſufficientibus teſtibus, mortaliter peccat: tum ratione ſcandali, tum ratione periculi,quæ poſſunt oriri, ut quotidie experimur. Poſſet autem per accidẽs aliquando contrahi ſecrete, ſine peccato,ut quando contracto matrimonio in facie eccleſiæ,reperitur impedimentum dirimens,quod erat ſecretum, & de nouo oportet contrahere, ſufficit habita diſpenſatione occulte contrahere. Poſſet & alius caſus occurrere excuſans matrimonium clandeſtinum, ſtatim tamen publicandum, & non eſſet mortale.c.ſi.de cla. deſpon. &.c. aliter. xxx.q. v. Vide etiam Cai.in.iii.parte,ſupra S.Tho.circa finem de hoc.

62 Licet ſpõſalia,& matrimonium omni tempore fieri posſint, cum non ſit prohibitum,& petitio,uel redditio debiti: tamẽ certis temporibus prohibetur traductio nouæ ſponſæ, & nuptiarum celebratio,& huius rationem asſignat Th. in.iiii. ſen. xxxii. a. ul. Interdicuntur.n. ab aduentum uſque ad epiphaniam, a ſeptuageſima uſque ad octa. paſchæ, & a tribus

diebus ante aſcenſionem,uſque ad octau.pentecoſtes.c. non oportet.xxxiii.q.iiii.& tribus.c.ſequẽtibus, de matri.contrac. contra in inter.per totum,&.c.capellanus,de feriis. Quando autem incipiant dicti dies,& obſeruatio, an in ueſperis, uel poſt,& quando finiantur, an intelligatur oct. epiphaniæ incluſiue,uel oct.pentecoſtes,quæ eſt dies trinitatis, ſtandum eſt conſuetudini,ſecundum Ar.flo.infra nuptiæ, per totum.

63 An conſumare matrimonium his diebus ſit peccatum mortale,quidam dicunt quòd ſic,quia principalis cauſa prohibitionis uidetur eſſe conſumatio,ſecundum Tho.ſupra,&.d.c. capellanus,prohibere uidetur copulam,ut.d.gl.ibi,& Ray. dicit,quòd tria prohibentur,traductio,conſumatio,& ſolennitas nuptiarum. Tab. in uer. impedimentum. xiiii.§. i. tenet quòd cauſa principalis eſt conſumatio,ideo ſine peccato fieri non poteſt.Cai.autem in ſumma,uer.matrimonialis uſus, capite ſeptimo tenet oppoſitum.

64 Dicit enim quòd conſumare illo tempore, quo ſunt prohibitæ traductio,& nuptiæ,eſt quidem peccatum,quia fit contra finem præcepti,ſed non mortale, ſi fiat ſine ſolennitate, & traductione uxoris in domum, quia hoc non inuenitur alicubi prohibitum,nec cadit ſub prohibitione eccleſiæ, ut prohibitum,ſed ut finis prohibiti.Aliud eſt enim quod præcipitur,aliud quòd eſt finis præcepti,ſicut finis præcepti ieiunii,eſt elleuatio mentis,ſi tamen quis ieiunat,& non elleuat mentem,non eſt tranſgreſſor præcepti, & hæc opinio mihi magis quadrat,& pro uera illam teneo.

65 Peccat etiam mortaliter,& peccato ſacrilegii,contrahens per uerba de pręſenti,et non intendens animo contrahere, quia mentitur pernicioſe in ſacramento, & eſt fictus, teneturque parti læſæ:& tale matrimonium non tenet, cum non ſit uerus conſenſus. Sacrilegium etiam committit, contrahẽs cum aliqua conditione,contra tria bona matrimonii, uidelicet, contra fidem,prolem,& ſacramentum.c.ul.de condi. apo. ut ſi deducatur in pactum ſterilitas, totalis ſeparatio, uel non redditio debiti,& in his caſibus, ultra peccatum, matrimonium non tenet,in.d.c.ult.

66 Peccant etiam mortaliter, contrahendo matrimonium ad malum finem,ut cum quis accipit uxorem,ut ea abutatur liberius,uel ut furetur.Qui uero contrahit,non propter prin-

cipalem finem primo, ut propter prolem generandam, uel propter uitandam fornicationem,ſed uel propter delectationem,uel diuitias,uel parentellam,& huiuſmodi. Licet ordo præpoſteretur,non tamen mortale peccatum incurrit: quia non interuenit abuſus ſacramenti,nec hoc ſacramentum ordinatur ad finem extraneum,ſed remanet ordinatum ad ſuũ finẽ,qui eſt mutua poteſtas corporũ cõiugũ ita ſentit Cai.ſupra.Peccatũ autẽ iteruenit,quoniã,debitus ordo nõ ſeruatur.

67 Peccat etiam mortaliter exiſtens excõmunicatus,uel in peccato mortali,ſine contritione cõtrahens,quia cum ſit indignus iniurium facit tali ſacramento. Et intellige etiam de minori excommunicatione,quia ſeparat a participatione paſsiua ſacramentorum:ideo antequam contrahat, faciat ſe abſolui,& confiteatur deuote,ut hoc ſacramentum digne cum Dei gratia recipiat,aliter ſacrilegii peccatum committit.

68 Quantum autem ad uſum matrimonii,multipliciter peccare contingit.Primo,quando quis tantum propter delectationẽ utitur actu coniugi,uenialiter agit.Secundo, quando ſeruat uas,ſed non debitum modum,ut ſi mulier uirum ſupergrediatur,uel aliter,& tunc eſt mortale,quãdo impeditur, quòd non poſsit ſequi generatio,ſupra,luxuria.§.v.Quod ſi nõ impeditur generatio,& fiat ex rationabili cauſa, ut ne comprimatur proles in uentre,& huiuſmodi,erit ſine peccato. Tertio,mulier peccat petendo debitum,tempore menſtruorum, non tamen mortaliter,neque etiam reddendo, ſecundũ Cai. ſupra,quia nulli facit iniuriam,qui iure ſuo utitur. Quarto, uti actu coniugii cum periculo aborſus, uel notabilis nocumenti ſui,uel alterius,cum quis aduertit,& non curat,mortaliter agit:quia eſt contra charitatem proximi.

69 Negare debitum coniugi petenti expreſſe, uel interpretatiue, ſine rationabili cauſa,eſt mortale,quia cõtra iuſtitiam.Rationabilis cauſa eſt,quãdo non poteſt ſine periculo uitę,uel grauis infirmitatis:ideo ſi lepra ſit infectiua alterius,uel alia infirmitas nõ tenetur ſanus alteri reddere debitũ cũ periculo. Secus quãdo nõ eſſet piculũ,ſupra,Debitũ.§.iii.Similiter quãdo petẽs,cõmiſsit adulteriũ:quia ius petẽdi amiſsit: ideo exactus nõ tenetur reddere,ſupra, Debitũ.§.iiii.&.xvi. Diuortiũ.§.vii.

70 An ſit mortale reddere debitum ante benedictionem, ſupra. Debitum.§.xii.& de tactibus,qui fiunt inter coniuges, ſupra.

Debitum §. xii. & multa habes ibi ad hoc . Et Cai.in commentarijs tertiæ partis S.Tho.circa finem.

71 De benedictione ſponſarum conſuetudo debet attendi. Secundæ nuptiæ,quæ ſecundæ ſunt ex parte amborum coniugum,non debent benedici:ſi autem ſunt ſecundæ ex parte uiri tantum,& non uxoris,ut cum uirgo accepit, uiduum debent benedici,ſed ſi ſecundæ ex parte uxoris,& non uiri, cum uidua accipit iuuenem non uiduum , non benedicuntur,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xlii.q.ul.a.ii.In.c.uir autem,de ſecun.nup.non fit differentia inter uirum,& uxorem, ſed dicitur quòd ſiue uir,ſiue mulier tranſeant , ad bigamiam nõ debent benedici,ne iteretur benedictio. Quia uero conſnetudo in multis locis,aliter habet ideo Tho.attulit rationem talis conſuetudinis,quæ quaſi ubique ſeruatur, & ſi non eſſet conſuetudo,credo quod ſtari deberet illi.c.tanquam determinationi eccleſiæ , & ſacerdos iterans benedictionem, quando non debet grauiter peccat,& punitur, in.c.i.de ſecũdis nup.niſi obſtet conſuetudo,ſecundum Pa.ibi, & Io. an. & ſponſa,quæ non eſt uirgo,non debet benedici.c.ſeriatim. xxxii. d.& etiam debent benedici poſt conſumationem,ſecũdum Tab.Impedimentum.xiiii.ſi hoc habeat cõſuetudo.

72 Non licet uiro ob adulterium uxoris,eam totaliter dimittere,& aliam accipere,ſecundum communiter doc.Cai.autem ſuper Mat.xix.tenet quod poteſt,ex tex.Euangelij; ubi dicit Chriſtus.Quicunque dimiſſerit uxorem ſuam niſi ob fornicationem,& aliam duxerit (ſcilicet in uxorem) mecatur. Ibi enim mota quæſtione,dicit ſic ſonare ſenſum planum ſcripturæ,ſed quoniam non audio me opponere cõtra torrentem doctorum,& iuditiorum eccleſiaſticorum,ideo dixi textum nihil diſponere de dimittente fornicariam.Intelligo igitur ex hac Domini Ieſu Chriſti lege,licitum eſſe Chriſtiano, dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipſius uxoris,& poſſe aliam ducere uxorem , ſalua ſemper eccleſiæ diffinitione,quæ hactenus nõ apparet.Nam decretales pontificiæ,de hac materia,non ſunt deffinitiuæ fidei, ſed iudiciales facti.Profitentur autem ipſi Pontifices , ut patet in.c. quanto de diuor.&.c.licet,de ſpõ.duo. in his iudicijs aliquãdo erraſſe matrimoniorum,nec ex his intelligas uxores poſſe dimittere uiros fornicantes,quoniam Chriſtus non con-

ceſſit hoc,nec eſt par ratio,ſicut nec in ueteri lege,uxor poterat repudiare uirum,ſicut econuerſo.Nec ego ſum primus qui hanc Euangelij textum intellexi,quoniam B.Amb.ſic intelligens,idem dicit,& docuit,primæ.Cor.vii.hæc Cai.quaſi de uerbo ad uerbum,ſed oppoſitum eſt uerum, ut tenent doc.in.iiii.ſen.d.xxxv.ibi dicit Tho. quòd nihil adueniens ſupra matrimonium,poteſt ipſum diſſoluere. Et ſuper primam.Cor.vii.idem tenet,exponens illud.Pręcipio non ego ſed dominus,uxorem a uiro non diſcedere. Et Tho. ſoluit illud dictum Matthęi.xix.quod Cai.accipit pro argumento, & dicit quod talis obiectio procedit ex falſo intellectu..Itē quia Cai.allegat dictum Amb.ſed miror quod Ambo.pro ſe adducat,cum magiſter ibi dicat,quod hæc uerba, non ſunt Amb.ſed a falſarijs in libris Amb.creduntur poſita.Ideo Paulus poſtquam dixit aut uero reconcilietur, de uiro intulit: Et uir uxorem,non dimittat ſcilicet totaliter. Poteſt tamen dimittere quo ad thorum,ex cauſa,ut ſupra diuortium .§.ii. hanc ſequere ueritatem.

73 Septem caſus ſunt,in quibus uir mulierem adulteram non poteſt dimittere.Primus,ſi ipſe uir etiam fornicatus eſt.c.ſignificaſti,de diuor.etiam poſt ſeparationem reintegrabitur, etiā ſi occulte,quia non deficit ius,ſed probatio,ſecudū Th. ſupra.a.vi.ad.v.Secundus,ſi uir uxorem proſtituit, in.d.c.ſignificaſti,in glo.uel ſi non prohibuit cum poſſet,quia uidetur,idem quod conſentire: non autem ſi dedit occaſionem indirecte,ut non bene prouidendo, & huiuſmodi.c. ex literis,de diuor.Tertius,quando mulier nupſit credens probabiliter uirum ſuum mortuum,tūc non reputatur, adultera. Quartus,ſi cognita fuit ab aliquo,latenter intrante lectum ſub ſpecie uiri.Quintus,ſi fuit ui oppreſſa abſolute.c.propoſito.xxxii.q.v.Sextus, ſi poſt adulterium ſponte reconciliatus,eam carnaliter cognouit,uel eam publice adulterantem, tenet in conſortium maritale.xxii.q.i.c.ii.&.iii.Septimus, eſt in.c.gaudemus,de diuor.Si matrimonio in infidelitate contracto ex parte utriuſque, uir dederit uxori libelum repudij & uxor alteri nupſerit,tunc ſi uterque conuertatur, tenetur eandem uir accipere.Alij addunt. Octauum, ut etiam ponit Tho.i.cor.vii.quando uir dedit occaſionem mulieri adulterandi,non reddendo ei debitum,cōtra eius uoluntatem, ut

in.c.ſecundum uerba.xxxiii.q.v.Alij dicunt non propter hoc excuſari,quin maritus poſſit eam dimittere. ar. ibi in gl.Vide ſupra,diuortium.§.iiii.

74 Dimittẽs uxorem adulteram liuore uindictæ,uel propter lucrum,peccat,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxxv.a.vi.non autem ſi ad propulſandam propriam infamiam,ne uideatur criminis particeps,uel ad correctionem uitii uxoris, uel ad euitãdum prolis incertitudinem.Quomodo autem debeat procedi in accuſatione circa adulterium, quando quæritur ſeparatio:uide Tho.ubi ſupra.a.iii.ad.v. & in.c.tuæ, de procur. Quomodo, etiam propter aliud crimen poſſit fieri diuortium,ſupra,Diuortium.§.viii.

75 Si mulierem adulteram pęniteat de adulterio, uel eſt ſpes correctionis,nõ tenetur,uir ex præcepto eam dimittere, quia pœna corrigens non requiritur,ubi eſt emendatio.Si autem illam non pœniteat,tenetur dimittere ex præcepto, ne eius peccato conſentire uideatur, dum correctionem debitã non apponit, ſecundum Tho. ubi ſupra.a.ii.Si tamen crimen ſit occultum, nec probari poſſit,non debet eam dimittere, ſecundum Pe.de pa.in.iiii.ſen. & quando plus cohibetur retinendo,quam eam relinquendo,ut ſi timeat quod ſic ſe proſtituet, uel quando maritus timet ſibi de incontinentia. In his caſibus,ſecundum Pe.de palu.ſupra, non debet eam deſerere.Quod ſi non dimittendo,immineret ſcandalum, debet notificare cauſam quare hoc facit ſi poteſt qđ ſi,nõ põt nõ curet.Et ſi aliqua authoritas ſanctorũ uideatur contraria,debet intelligi extra prædictos caſus.Si autem inuenit eam incorrigibilem,poſſet eam includere,quod melius eſſet quam deſerere.Mulier autem non ſic tenetur uirum deſerere,quia non tenetur corrigere uirum, nec ſcandalum de hoc naſcitur, & melius eſt illi cohitare, quia pro tunc uitatur fornicatio quã cum aliis faceret,nam quanto magis accedit ad uxorem, tanto minus ad alias fœminas uadit.Si tamen nolet eam cognoſcere, niſi contra naturam, uel timeret,quod eam traheret ad peccatum, debet eum deſerere ſi poteſt, ut mali imminentis occaſionem, fugiat.

79 Quam primum conſtat uiro de adulterio uxoris poteſt, illam dimittere quo ad thorum proprio arbitrio, nec tenetur reddere debitum exigenti, quia præiudicaret, ſibi:

ſecundum Thom. ſupra .art. iii. & fieret irregularis ideſt, bigamus, niſi per eccleſiam compelleretur, & tunc taliter redens, nullum ſibi preiudicium facit. Quo autem ad thorum, & cohabitationem, non poteſt dimittere, niſi eccleſiæ iudicio, & ſi dimiſerit, poteſt cogi ad habitandū cum ea, niſi ſtatim poſsit adulterium probare ſecundum Hoſt.infra octo dies.xxxiii.q.ii.c. eccleſiaſtica. Ideo diuortium, non niſi iudicio eccleſiæ poteſt fieri, ſecundū. Th. niſi fornicatio ſit carnalis, & notoria. Quod ſi ſic eſt poteſt. c.de illis, de diuor. Secus de fornicatione ſpirituali, & notoria.c.porro, eo.ti.ſecundum uero Pa.ibi, quādo eſt notoriū, eſt par ratio in utroque, glo.in.c.fi.de conuer.coniu. Quando aliquid dicatur notorium, ſupra manifeſtum, per totum, & Notorium.§.i.

77 Si alter coniugum adulterauit ſecrete, ſi petat debitum, non coacte, ſed humiliter, nō propter hoc mortaliter peccat, licet fornicando ius petendi perdiderit.ſ.quaſi ſibi debitum, non autem quin poſsit petere quaſi rogando, & non cogendo: nec tenetur reuelare uxori hoc quia cum hoc ſit introductū fauore coniugis non peccantis, ſi ſciret hoc, & redderet, preiudicaret ſibi, non autem ſi ignoranter reddat. Sic tenet Tab. Matrimonium.iiij.§.vi.

78 Vir & uxor in cauſa diuortii ad paria iudicari poſſunt, licet maior cauſa ſit in uno, quā in alio, ſufficiens tamen ad diuortium in utroque, ſecundum Th. ſupra.a.iiii. reliqua quæ ad diuortium pertinent, ſupra. Diuortium per totum. Si eccleſia alteri coniugum ſcienti impedimentum precipiat cohabitare cum altero, obediet quo ad cohabitationē, & neceſſariorum adminiſtrationem, nō aūt quo ad debiti redditionem, ſecundum Vgo. quia abſque peccato reddere non poteſt.

MEDICVS.

1 MEdici multis modis peccant. Primo quando ignorant infirmitatem, & tamen uel ex temeritate, uel ne reputentur ignorantes, uel propter lucrum, aut huiuſmodi aſſumunt infirmum medicare, exponentes eum periculo mortis, uel notabilis nocumenti, & hoc eſt mortale, quia contra charitatem proximi. Vel ſi poſſunt ſcire, tamen nolunt ſtudere, aut peritos conſulere. Secundo peccant mortaliter

quando cognita infirmitate negligunt ſtudere,aut de reme-dijs,uel uiſitare,uel propinare debitas medecinas ſi poſſunt uel quando fecerunt unam medicinam, & aduertunt non eſſe conuenientem,non mutant, ne credantur ignorantes. Si etiam exhibuerunt medicinam dubiam pro certa, uel nō, ſecundum artem,ſed ſecundum ſuam ſtultam phantaſiam uolunt medicare,uel experimenta facere,& huiuſmodi,quibus infirmus exponitur periculo graui:mortale eſt. Tertio, quando conſulunt propter ſanitatē corporis,aliquod,quod eſt mortale,ut fornicationem,pollutionem,incantationem, uel huiuſmodi,mortale eſt hoc,quia cōtra honorem,& præceptum dei,& etiam eſt prohibitum,in.c.cum infirmitas, de pœni.& re.Quarto,quando infirmus eſt in caſu periculoſo, & infirmitas grauis eſt,etiam quod non ſit in caſu mortis,ſi medicus non admoneat,& inducat ad cōfeſsionem quantū poteſt,ut præcipitur in.d.c.cū infirmitas,etiam cōtraria con ſuetudine medicorum non obſtante, quia non eſt conſuetudo,ſed corruptella contra bonos mores,ideo non ualet ſecundum Hoſt.in.d.c.cum infirmitas.Cai. tamen ibi in ſumma dicit,quod ſi hæc conſtitutio non eſt approbata conſenſu medicorum utentium,& ſuperiores: hoc ſcientes tolerāt, & medici non ſeruant,non ex contemptu, ſed ex negligentia,uel reſpectu humano,uel quia hoc contrariatur ſuæ arti promittenti ſemper bonam ſpem, non peccant mortaliter. Sed ſufficit quod dicant illis qui in domo habitant,quibus infirmi cura magis incumbere uidetur de ſalute animæ, ut ipſi auiſſent infirmum,qui auiſatus ſi noluerit confiteri, nō propter hoc debet relinqui, ne forte deſperatus moriatur. Hoc enim uidetur eſſe contra charitatē, qua tenemur & malis,& iniuſtis benefacere,& hæc mihi uidetur bona determinatio,& ſatis modeſta. Quinto,mortaliter peccant, ſi non nuntient,ſecundum Ar.flo.& Io.de nea.quol.xi.quādo probabiliter credunt,quod nuntiatio mortis infirmo, erit multum utilis animæ infirmi, ut quia confitebitur, diſponet de teſtamento,& huiuſmodi,ex quo multa bona prouenīēt quia tunc agunt contra charitatē proximi.Secus quando nō credunt hæ debere ſequi,tunc non tenētur.Sexto,ſi non medetur pauperibus infirmis, non ualentibus ſoluere, & ipſi poſſunt,mortaliter agunt. Quia hic eſt extremus caſus, in

quo quilibet potens tenetur ex præcepto ſubuenire. Secus quando eſt diues,& non uult ſoluere,niſi quando medicus eſſet a cõmunitate ſalariatus:quia tunc omnibus gratis ſeruire tenetur,tam pauperibus,quam diuitibus infirmis.

2 Si autem diues ſit infirmus,& non uult ſoluere,non propter hoc medicus debet eum permittere mori ſine medicaminæ, ſed debet miniſtrare remedia,& poſtmodum repetere ab eo, uel eius heredibus ſalarium, uel expenſas pro eo factas, & ipſe,uel heredes tenentur mercedem ſoluere medico, qui fecit,quod ille,uel ibi tenebantur facere, quamuis contra uolũtatem auaram ipſius egerit.ff.de neg.ge.l. Pomponius. Vide in.l.ſtichus.ff.de pec.leg.

3 Septimo peccant,quando nimis exceſſiuum ſalarium petunt contra iuſtitiam,uel quando faciunt fieri expenſas nimis exceſſiuas,& ſuperfluas, maxime pauperibus:ut uel ipſi plus lucrentur,uel aromatarii:uel quando cito poſſent ſanare,ſed in longum trahunt,quia quandiu pendet fructificat,& in multis aliis mortaliter delinqunt,quæ poterit prudens confeſſor aduertere,ſ quando ſunt notabiliter contra iuſtitiam, uel contra charitatem,uel contra bonos mores.

4 Clericis in ſacris exiſtentibus, uel in minoribus beneficiatis, & religioſis,non licet uti arte medicandi:niſi gratis,& ubi periculum non iminet.c.multa,ne cle.uel mo.Cirugiam uero, quæ inciſione, uel aduſtione uel ſanguinis effuſione indiget,exerce eis,non licet.c.ſententiam,uel cle. uel mo.&.c.tua nos,de homi.Ibi.n.iterdicitur,ſupra. Irregularitas.§. xlvii. Poſſet.n. clericus in medicando irregularitatem contrahere quam non contrahere ſecularis medicus, quia non dat operam rei illicitæ ſiicut clericus, cui hoc prohibetur, ideo ſibi opus illicitum eſt,non layco.

5 Medicus intrans monaſterium, in quod prohibitum eſt ſub pœna excõmunicatonis late ſententiæ cupiam excepto medico intrare,etiam qnod non ſit doctoratus,dummodo medicet,& hac de cauſa intrauerit,non eſt excõmunicatus, ſecundum Bar. in. l. ſciendum. ff. de edil. edic. & ita caſui huic occurrenti reſpondit. An liceat uocare medicum iudæum: ſupra,iudæus.§.ix.

6 Licet infirmi,& ſeruitores non teneatur obedire medico, cũ non ſit eorum prelatus,nec poſſit præcipere,tamen ſi nõ ſtāt

conſiliis medici,ſed ſcienter,uel inprobabili ignorantia,uel inordinato appetitu ſumunt aliquid,propter quod notabile malum,uel mortem incurrant, mortaliter agunt contra charitatem,qua corpus proprium debent diligere.ar.c. ſi non licet.xxii.q.v.Idem dic de ſeruientibus, quia exponunt infirmum graui periculo,& ſic ſi ſequeretur mors,eſſent irregulares,quia ex eorum culpa ſecuta eſt. Secus quando ex inuincibili ignorantia faciunt,credentes prodeſſe infirmo. An medici,uel cirugici debeant promoueri ad ordines.Sil.uer. medicus.§.ult.

MENDACIVM.

1 Mendacium quod importat falſam uocis ſignificationē, ſemper eſt peccatum,ſi eſt cum intentione fallendi,quia eſt contra uirtutem iuſtitiæ. Sed aliquando dicens mendacium intendit bonum proximi, & dicitur officioſum, & eſt ueniale,aliquando intendit ſolatium, & dicitur iocoſum,& eſt etiam ueniale,aliquando intendit nocumentum ſpirituale,uel corporale,quod ſi ſit notabile,uel ratione perſone,uel ratione rei,eſt mortale,ſi autem ſit de parua re, uel ſit ſecundum primos motus animi,uel ſine animo multum nocēdi, cōmuniter eſt ueniale.Similiter quādo eſt ex loquacitate,uel ſine mala intentione, niſi ex hoc aliquod graue damnum ſequeretur,quod quis debuiſſet aduertere: tunc.n. mortale eſſet.Et dico mendacium eſſe pernitioſum, quando eſt contra ſacram ſcripturam, uel contra ſcientias, quæ ſunt bona intellectus.

2 Mendacium prędicatoris de his, quæ pertinent ad officium prędicationis,& mendacium iudicis inquantum iudex,& eorum quæ in iudicio dicuntur ſecūdum formam iudicii, ſiue ſit iudicium tēporale, ſiue ſpirituale,ut iudicium ſacramenti confeſsionis,mortale eſt:ſi formaliter mentiatur quis,ſupra, accuſatio.§.xxii.infra,confeſsio.§.v.Vide.s.Th. ſecunda ſecūdę.q.cx.a.iii.&.ul.Ar. flo.ii.parte,ti.x.c.i..§.iii. Si quis negaret ſe chriſtianum eſſet timore mortis, an mortaliter peccaret, ſupra,uer.fides.§.7.Dicit enim Apoſtolus,Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſsio fit ad ſalutem.

3 Si perſona grauis diceret mendacium, etiam officioſum, ratione ſcandali,poſſet eſſet mortale: & ratione iuramenti: ſupra,iuramentum.§.7.uel ratione uoti, ut ſi uouiſſet non di-

cere aliquod mendacium,& diceret,mortaliter peccaret.

MERCANTIA

Mercantiam exercere ſimpliciter propter lucrum, tanquã eius finẽ,non licet:quia finis talis mercatoris eſt inhoneſtus. Si autem lucrum ordinetur ad bonum reipublicæ, uel ad ſuſtentationem propriæ familiæ,uel ad alium,finem honeſtum:erit licita:infra,negotiatio.§.i.dummodo non fiant fraudes,uel aliquod iniuſtum interueniat:ut mendacia,iuramenta falſa,& huiuſmodi. Tunc enim ratione adiuncti non eſſet licita,& propter hoc mercatores culpantur.

MERETRIX.

1 Meretrix eſt illa, quæ uenalem turpitudinem ſuam facit. xxxii.q.iiii.c.meretrices, & prohibitum eſt ad eas accedere de iure diuino,in.d.c.meretrices,& eorum peccatum ſemper eſt mortale,quia contra legem naturalem, & diuinam, ſiue hoc faciant pro mercede,ſiue non. Quæ ſi accipiant pecuniam per fraudem, uel ab his qui alienare non poſſunt, tenentur reſtituere,ſicut de luſore,aliter non niſi de cõſilio, tanquam turpe lucrum,ſupra,ludus.§.vi.

2 Dum meretrices ad pęnitentiam reuertuntur,uolentes de criminibus confiteri propriis, ſecundum Cai.ibi, in ſumma,& in commentariis tertiæ partis, debet ſufficere confeſſori, ut ſciat peccata ſua in generali carnalia, ut quod per tot annos ſtetit proſtituta omnibus uolentibus,&c. tam religioſis quã ſæcularibus,tam conſanguineis quam aliter, & non oportet confeſſorem ſolicitare eam de ſingulis peccatorum ſpeciebus, quia hoc eſſet ſe,& illam precipitare in tentationem ſine utilitate,ſed ſat eſt hæc confuſæ dici. Poteſt enim prudẽs cõfeſſor exiſtimare ſpecierum, & actuum multitudinem, & numerum,turpitudinemque.

3 Meretricis oblationes recipi eccleſia prohibet, ſolum in criminis deteſtationem.

Meretricem ducens in uxorem,ut eam a malo retrahat, meretur.xxxii.q.i.c.non eſt culpandus.

MILES.

1 Militum peccata ponuntur Luc. iii.c. uidelicet concuſſio. calumnia,nõ contentari,propriis ſtipendiis. Concuſſio pauperum eſt,quando ui,uel metu,extorquent bona pauperum, uel in perſona lædunt. Calumniari dicuntur, quan-

do diuitibus falſo imponũt crimẽ factionis, uel rebellionis, & hoſtilitatis. Non contẽtatur proprijs ſtipendijs, quãdo uolunt expẽſas, & hoſpitia ſine ſolutione, quę omnia ſunt mortalia, quia contra iuſtitiam, niſi in re parua.

2 Implicantur etiam peccato luxurię ut Philoſophus dicit, ſed magis hoc ex experientia patet, & peccato blaſphemiæ, uide ſupra aliquid, uer. Bellum, per totum.

3 Militiæ ars eſt licita, ſi debito modo fiat. c. militare. xxiii. q. i. & maxime ſi ſeruant regulam datam a Io. Bap. Luc. c. iii. Non debent ſe exercere in his, in quibus eſt periculum mortis, uel grauis mali, &c.

MINOR.

1 MInor dicitur, qui. xxv. annum non compleuit. l. i. ff. de mino. & poteſt petere reſtitutionem in integrum, non ſolũ in læſione, quæ de patrimonio demit, ſed etiam ceſſantis lucri ad quadriennium poſtquam. xxv. annum compleuit, de his ſolum in quibus læſus eſt infra. xxv. annum, dum in minoribus eſſet, glo. de reſti. in inte. c. ii.

2 Minor ſi intrat religionem. ſecundum Pa. in. c. in præſentia de proba. poteſt omnia bona ſua alienare, quia mori fingitur. l. deo nobis. C. de epi. & cle. non autem non ingrediendo, etiam ad cauſas pias ſine authoritate curatoris, nec etiam contrahere. Quod ſi eccleſiaſtico renuntiauit beneficio, minime reſtituitur, quia in ſpiritualibus ut maior admittitur, agit, & cõuenitur. l. ait ptor. ff. de mino. & in glo. in prin.

MINARI.

1 MInari aliquando eſt mortale, ut quando quis alteri minatur graue malum, & iniuſtum: uel non ratione iuſtitiæ, uel, correctionis, ſed liuore uindictę, non curans an iuſtum ſit, uel iniuſtum, quia iniuſtum ex ſuo genere mortale eſt, niſi ſit quid minimum & ulciſci iniurias liuore uindictę etiã ſimiliter eſt peccatum. Si autem fiat comminatio ad terrendum tantum, & non animo exequendi, eſt mendacium, & iuxta regulas mendacij iudicãdum erit mortale, uel ueniale.

2 Quod ſi iurentur minæ cum intentione non exequendi, cõmittitur periurium, quia mendacium iuratur. Si autem iurãtur minæ iniuſtæ, ſiue cum animo exequendi, ſiue non, mortaliter agitur, quia malum iuratur, a quo recedere eſt neceſſarium. Si autem iurantur minæ iuſtæ, cum animo exequendi ſi

di, ſi ante punitionem facta eſt aliqua mutatio, per quam minæ mereantur dimitti, ut quia correctus eſt cui minabatur, uel huiuſmodi, uel iudicatur melius eſſe non punire, propter aliquod melius bonum, iuſte remittitur comminatio ſine uitio periurij, ſupra, Iuramentum.§.xii.

MISSA.

Miſſa in qua offertur ſacrificium mediatoris à ſolo ſacerdote rite conſecrato poteſt dici, de ſum.tri.c. i.§. una, & bene diſpoſito, ſupra, communicare.§.i. Et dicitur ſecundum Vgo.de ſancto uic. quaſi tranſmiſſa à populo ad Deum, per miniſtrum ſacerdotem.

2 Miſſa dici poteſt incipiendo in aurora, uſque ad horam nonam, ſecundum Tho.iii. par. q. lxxxiii. inchoatam: propter tamen aliquam neceſsitatem, poteſt aliqualiter anticipari, & tardari, maxime in ſabbato ſancto, propter ordinationes, & in hoc maxime conſuetudo eccleſiæ modernæ attendenda eſt, & contrafacere eſt mortale, quia fit contra generalem conſuetudinem eccleſiæ, quæ ſeruari debet, ſecundũ quòd in diuerſis locis diuerſa eſt. Qui tamen ante auroram celebraret, credens eſſe auroram, uel haberet ſuper hoc priuilegium, ut epiſcopi, ſecundum glo.In.c.fi.pe priui.li. vj. & fratres prædicatores olim congregationis Lombardiæ, cum licentia ſuorum prælatorum, non peccaret mortaliter: uel in nocte Natiuitatis Domini, ut in. c.nocte, de con.d.i. in qua nocte una tantum dici poteſt. c. eo ſoluiſti, de cele. miſ. & Tho.ſupra.iii.par. arti.ii. Pe.de pa.in.iiii.ſen. Communicari omni hora diei, dummodo quis ſit ieiunus à media nocte, non inuenitur prohibitum, licet in mane ſit hora cõgruentior. Neque bis in die, niſi cum quis celebrat.

3 Dicere miſſam antequam quis matutinas dixerit, ſecundum Veruer.mortale eſt, quia contra generalem, & approbatam eccleſiæ conſuetudinem fit.c.in his.xi.d.poſſet tamẽ dici ſine mortali, propter ſcandalum uitandum, uel alia, ex rationabili cauſa. Ante primam autem poteſt dici, quia hæc non eſt conſuetudo, ut prima dicatur ante miſſam, immo in aliquibus, eccleſijs ante primam dicuntur miſſę, & quia aliquod ſtatutum de hoc non eſt: ideo conſuetudini ſtandũ uidetur, quæ contraria huic non apparet.

4 In eccleſia ordinarie celebrare, licet in alijs autem locis cum

licentia. In mari autem,uel in fluuio,nunquam, etiā ob neceſsitatem licet, ubi probabiliter timetur, de ſanguinis effuſione,ſecundum Arc. flo. Sub diuo propter neceſsitatem licet celebrare, potiuſquam miſſam perdere : quia eo caſu papa dat licentiam.c.concedimus,de con.d.1.Et quicunque celebrat,uel celebrare facit diuina,præterquam in caſibus in iure permiſsis,ei ipſo facto eſt interdictus eccleſiæ ingreſſus. c. epiſcoporum, de priuil. in. vj. Idem ſi in locis à iure, uel ab homine iudice prohibitis,eodem.c. Quomodo fratres prædicatores,ſuper hoc habent priuilegium : ſupra Altare.§. iiii.

5 In miſſa priuata,ſufficit habere unum,qui reſpondeat,& miniſtret,ar.in.c.propoſuit,de fi.presby.& Pa.in. c. quiſque, de uit.& honeſt. cler. non tamen debet eſſe mulier, quia miniſtrare non poteſt, nec incenſum circa altare deferre. c. ſacratas.d.xxiii. &.c.ueſtimenta,de con.d. i. In miſſa uero ſolenni,plures debent adeſſe,per.c.hoc quoque,de con.d.i.& Th. iii.par.quæſt.lxxxiii.ar.v.ad ult. Et ubi ius dicit plures debere intereſſe , nunc per contrariam conſuetudinem ſecundū Pe.de pa. abrogatum eſt.

6 Celebrans debet habere calciamenta, amictum, albam, cingulum, manipulum, ſtolam, caſulam , quæ omnia exceptis calciamentis debent eſſe benedicta ſecundum communiorē opinionem. Debet etiam habere ignem.c.fi. de cel.miſ. calicem cum patena, de quo ſupra, calix.§.j.cum altari lapideo, ſupra,altare.§.j.cum corporali,& tobalijs, ſeu mapis, quę ad minus debent eſſe duæ,ſecundum Ar.flo. & Pe.de pa.Roſel. dicit,quòd ſufficit habere unam longam,quæ poſsit plicari, & corporale,& debēt,eſſe de lino ſimplici,uel canabe, ſupra, corporale.§.i.cum miſſali,hoſtia azima,uino & aqua de qua minus debet poni quàm de uino,ut in.c.pernitioſus,de cele. miſ.ſupra,Euchariſtia.§.xi. ſine prædictis celebrans, ſecundū communiter doct.ut dicit Ar. flo.peccat mortaliter,quando ſcienter facit : & potius debet non celebrare, etiam ſi ſit dies feſtus. Si tamen celebrat ſine prædictis,non efficitur irregularis,ut dicit Ricar.iiii.ſen.d.xiii. cum non ſit cautum in iure. Sine calciamentis celebrare ſine contemptu,& ex eo,quòd non habentur , non uidetur mortale , cum non reperiatur. Bote ubi conſuetum eſt , poſſunt eſſe loco calciamentorum. Quomodo prædicta debent mūda eſſe ſupra, corporale.§.v.

Sine miſſali celebrare, uidetur mortale, quia celebrans exponit ſe periculo errandi in canone. Conſentit Ar. flo. & Angel. uer. miſſa. §. xxxvij.

7 Celebrãs capite cooperto ſine rationabili cauſa, grauiter peccat, propter. c. nullus epiſcopus, de con. d. i. ubi præſumptuoſe contrafacientes priuantur communione, quod nõ fieret, ſine graui peccato. Et quando legitur euangelium, omnes debent erecti ſtare, capite diſcooperto. per. c. authoritate apoſtolica, de con. d. i. Ange. in uer. miſſa. §. viii. tenet quòd mortaliter peccant propter illud uerbum præſumptuoſe capite cooperto celebrantes ſine rationabili cauſa, quòd ſatis recte dictum uidetur.

8 Omittens aliquod notabiliter de his quæ dicenda ſunt, ut euangelium, epiſtolam, canones, & huiuſmodi, mortaliter peccat, ſecundum communiter doc. ſi ſcienter hoc faciat, & maximæ ſi aliquod uerbum de conſecratione aduertẽter dimittit, quòd ſi inaduertenter dimiſit, & poſtmodum aduertit, cum locum in quo debebat dicere pertranſiuit, & ſine nota replicare non poteſt: ut ſi poſt dictam collectam, recolit de gloria in excelſis, non debet replicare, niſi eſſent uerba conſecrationis neceſſaria, ſine quibus conſecratio nequaquam fieret.

9 Si ſacerdos poſt inceptam miſſam deſiſtat, ſine rationabili cauſa, mortaliter peccat, aliàs non, per. d. c. nullus, de con. d. i. & c. nihil. vii. quæſt. i. Concordat Sil. uer. miſſa. i. §. iiii.

10 Poſt ſumptionem ſacramenti, ſacerdos debet os, calicem, & digitos uino abluere, niſi ſit aliam miſſam celebraturus. c. ex parte, de cele. miſ. & Th. ſupra. ar. vii. ad. x.

11 Si ſacerdos inchoata miſſa deficiat, ita ut non poſsit complere, ante conſecrationem, non oportet per alium ſuppleri, ſecundum Tho. ſupra, ar. ul. ad. i. poteſt tamen ſuppleri, & eſt ſecurius, ſi ſacerdos eſt ieiunus. Si deficit poſt inceptionem canonis, ante conſecrationem, & ſcitur ubi dimiſsit, ibi incipiatur: quòd ſi ignoratur, incipiatur à principio canonis: quòd ſi defecit poſtquam incepit conſecrare hoſtiam, & non finiuit formam conſecrationis, incipiatur ibi. Qui pridie, & dicat totam formam ſuper eandem materiam ideſt hoſtiam, uel aliam accipiat prima remota, ſiue ſit ieiunus, ſiue non, quando non adeſt ſacerdos ieiunus, quia pręceptũ de perfe-

ctione ſacramenti, maius eſt quàm de ieiunio. Si defecit poſt conſecrationem hoſtiæ, & ante conſecrationem ſanguinis, alius incipiet ubi dimiſsit, ſuper eandem hoſtiam, quòd melius eſt, quòd ſi defecit dum conſecrabat uinum, & nō compleuit conſecrationem, poteſt accipere alium calicem præparatum, & facere ſicut dictū eſt de hoſtia, ſi uero deficiat poſt conſecrationem corporis, & ſanguinis completam, incipiat ubi dimiſsit ſi ſcitur, ſed ſi neſcitur, incipiat ibi. Hæc quotiens, &c. Si defecit poſt ſumptionem corporis, calice non ſumpto, accipiat aliam hoſtiam, & alium calicem præparatū ſeruato priori calice cum reliquijs, & incipiat ibi, Te igitur, &c. Et poſt aſſumptionem ſacramenti, antequam perfuſionem ſumat, recipiat quod ſeruatum eſt. Si autem deficiat, poſt ſumptionem totius, non eſt neceſſe ſuppleri per alium ex Tho. ſupra, &. iiii. ſen. d. viii. q. ii. ar. iiii. ql. ii. & in. c. nihil. vii. q. i. Hæc a ſacerdotibus bene aduertenda ſunt, ut ueniente caſu non erretur.

12 Exiſtens ſanus, & temerarie non perficiens incœptam miſſam, eſt excommunicatus minori excommunicatione, per dictum. c. nihil, & ſecundum Ariſto. ibi intelligitur tantum de minori, quia in. d. c. nullus epiſcopus, de cō. d. i. ponitur in iſto caſu pœna minoris excommunicationis, non autem ſi de eccleſia fugeret, propter periculum mortis, ut ſi uideretur eccleſia ruere, uel huiuſmodi.

13 Si ſacerdos poſt conſecrationem recordatur ſe non eſſe ieiunum, uel eſſe in mortali, de quo non eſt confeſſus, uel eſſe excommunicatum: debet nihilominus complere ſacramentum mediante contritione. Si autem hoc ante conſecrationem accidat, inceptam miſſam deſerat, ſi ſine ſcādalo poteſt, ſecundum Tho. ſupra, (licet Pe. de pal. dicat, quòd non debet deſerere propter peccatum non confeſſum, quia ſufficit in hoc caſu contritio,) maxime quando eſt excommunicatus, uel non ieiunus, (quanquam Bona. dicat quòd tunc etiā poteſt proſequi: etiam ſi meminit ſe eſſe irregularem) nec in hoc in excommunicatione celebrando efficitur irregularis, quia non adeſt præſumptio, ar. in c. cleri. & c. latores, de de. ex mi. Multa enim fieri permittuntur ad uitanda ſcandala.

14 Si muſca, uel aliquid nō uenenoſum, nec læſiuum, aut prouocatiuum uomitus, poſt conſecrationem reperiatur in cali

ce, debet capi, & diligenter lauari, poſt comburi, & ablutiō ſimul cum cineribus in ſacrarium poni. Si uero ſit ueneno-ſum, uel (ut dictum eſt) læſiuum, nullo modo debet ſumi, neque dari, ne calix uitæ uertatur in mortem, ſed debet ſeruari in aliquo uaſculo, cum reliquijs, & ne ſacramentum remaneat imperfectum, iterum ponatur uinum in calice, & incipiatur à conſecratione ſanguinis. Tamen ſi corpus iam ſumpſiſſet, aliam accipiat hoſtiam, conſecretque eam, & totum perficiat ſacramentum. Thom. ſuprà, ad. iii.

15 Si ſacerdos poſt conſecrationem hoſtiæ, aduertit quòd non poſuit uinum in calice, uel aquam, debet ſtatim apponere, & conſecrare. Si uero poſt conſecrationem, calicis aduertit, quòd non appoſuit aquam, procedat, quia appoſitio aquæ, non eſt de neceſsitate ſacramenti: nullo modo debet aquā in ſanguine apponere, quia ſequeretur aliqua corruptio circa ſacramentum. Si uero percipit quòd in calice non fuit poſitum uinum, ſed liſciuium, uel huiuſmodi, & iam dixit uerba conſecrationis ſanguinis, non tamen ſumpſit effuſo illo liquore, uinum & aquam ponat, & conſecret, ut dictum eſt. Si autem hoc percipit poſt ſumptionem, debet accipere aliā hoſtiam, & uinum, ut ſupra: & conſecrare omnia, & ſumere, non obſtante quòd aquam ſumpſerit, ut ſcrutetur debitus ordo perfectionis ſacramenti, ſecundum Tho. ſupra ad iiii. licet aliter dicant quidam, hæc tamen opinio S. Thom. probabiliter eſt.

16 Si aduertit quando ſumit calicem, quòd eſt aqua, antequam diglutiat, debet expuere in calicem, & extracta particula hoſtiæ de aqua, aquam reponat in ſacrario, & accipiendo aliam hoſtiam & uinum, iterum conſecret ut dictum eſt, particula uero ſumatur poſtmodum, ſi non timetur de uomitu: aliàs ponatur cum reliquijs, licet quidam dicant quòd debet comburi, & cineres in ſacrario reponi, quod uidetur eſſe in mane ſacrilegium: ideo melius eſt, quôd dicit Thom. ibi, ſupra, quôd ponatur cum reliquijs, pro maiori reuerentia.

17 Si ante conſecrationem aduertit non eſſe hoſtiam, ut quia à uento eſt rapta, uel quia non eſt triticea, uel quia eſt marcida, &c. tunc ea reiecta aliam accipiat, & ſequatur ubi dimiſſerat, ſecundum Tho. & Arch. flo. ſecundum autem Pe. de pa. & Ric. reincipiat à canone. Quod ſi aliam bonam habere nō

poteſt,totum deſerat, quia non poſſet ſic perficere ſacramentum. Nam ſacramenti perfectio neceſſaria eſt.

18 Si percipit defectum hoſtiæ poſt ſumptionem ſanguinis,ſecundum Ar.flo.& mentem S.Tho.rurſus ponat nouum panem,& uinum,& iterum conſecret, incipiendo à te igitur: uel ſecundum alios, a Qui pridie: ſi tamen hoc percipit ante datam benedictionem,quia ſi poſt perciperet, non eſſet perficere, ſed iterare ſecundum Arc. flo. Si uero non poſſet aliam hoſtiā habere nihilominus ſumat ſanguinem,ne calix remaneat inaſſumptus,ſecundum Roſel.uer.Euchariſtia.§.3.

19 Si poſt aſſumptionem hoſtiæ,& ante aſſumptionem calicis, percipit hoſtiam non fuiſſe conuenientem, ſecundum communiter doct.non obſtante, quòd non ſit ieiunus, accipiat aliam hoſtiā debitam,& incipiat ibi,Dominus Ieſus qui pridie quā,&c.uſque ad ſimili modo,&c. & poſtea alijs omiſsis ſumat ea,& inde proſequatur ubi dimiſsit,ut etiā.d.Ang.uer. miſſa.§.xv.& hęc opinio melior eſt,ut ſacramentū ſi tpfectū.

20 Si ſacerdos poſt conſecrationem, non recoſit ſe dixiſſe uerba conſecrationis,uel alia neceſſaria ad hoc ſacramentum,ſecundum Tho.ſupra,ar.ul.ad.v.propter hoc non debet mente conturbari, quia multa dicuntur, quorum memoria non remanet,& præſertim ſi eſt conſuetus dicere bene conſiderate. Si uero certificetur ſe omiſiſſe aliquod de neceſſarijs, ut ſunt formæ, reſumat a forma conſecrationis, & ſequatur cætera ut dictum eſt, in defectu materiæ, ne mutetur ordo ſacrificii. Sed propter alia dimiſſa non neceſſaria,nō credo eſſe reaſſumendum, ne mutetur ordo ſacrificii, ſed eſſe proſequendum miſſam ſecundum ordinem.

21 Si hoſtia conſecrata caderet in calicem aliquo caſu,ob quòd ſacerdos non poſſet debito ordine perficere, & procedere, non propter hoc, debet iterare cum alia hoſtia,ſed proſequi cum illamet, quia hoc non eſt de neceſsitate ſacramenti,ſed in ſignificatione: ex S. Tho. ſupra ad.vj. Ideo proſequatur uſque in finem celebrationem.

22 Si ſanguis per negligentiam, uel aliam cauſam effundatur, uel euomatur, uel hoſtiæ conſecratæ mereſcant, uel aliter pereant ex cauſa ſacerdotis, quid ſit agendum: uide de con. d.i.c.ex decreto,&.c.ſi per negligentiam.d.ii. & S.Thom.ſupra, ad ult. Hi autem ex quorum negligentia hæc accidunt,

mortaliter peccant, quoniam in re tam excellentiſsima, diligentiſsimam curam habere tenentur. Quod ſi animal, quod comedit hoſtiam conſecratam, poteſt capi, immediate exenteretur, & accepta hoſtia, reponatur in honeſto loco, donec naturaliter cõſumatur, & nullo modo comburatur, quia eſſet in mane ſacrilegium, nec proijciatur in piſcinam: animal autem comburatur, cuius cineres ponãtur in piſcinam, quia quandiu ſunt ibi ſpecies panis, eſt ibi uerum Chriſti corpus, cui ſumma reuerentia debet exhiberi. Et ſi aliquis eſſet ieiunus, & uellet illud ſumere, eſſet laudãdus, ut dicit Pe. de palu.

23 Si aſſumpto ſanguine, remaneat particula hoſtiæ in fundo calicis, apponatur digitus, & trahatur ad labium calicis, & ſic ſumatur, uel apponatur uinum, & ſimul cum eo ſumatur, primum tamen eſt melius. Si autem adhæreat palato, reſumatur uinum, & cum eo diglutiatur, uel cum digito remoueatur: primum tamen eſt honeſtius. Fractio, & figura, non etiam nocent conſecrationi: propter tamen ſcandalum plebis, debet eſſe hoſtia non fracta, & rotunda.

24 Si uinum congeletur in calice ante conſecrationem, debet liquefieri ſi poteſt, & ſic conſecrari, ut ſit actu potabile, ſi autem congelatum conſecretur, erit conſecratum: quia nõ differt ab alio non congelato ſpecie, ſed tantum qualitate.

25 Miſſam celebrare licet tantum ſemel in die regulariter, pluuies tamen aliquando, ſecundum Tho. iii. par. q. lxxxiii. ar. ii. ut in natiuitate domini dicuntur tres miſſę, quarum una tantum ante aurorã dici poteſt. Poſt autem ſimul omnes tres poſſunt dici, de cele. miſ. c. ſoluiſti. Aliquando licet plures celebrare propter neceſsitatem, de cele. miſ. c. i. & ii. & ſecundũ Tho. ſupra, ad. v. non tamen pro auaritia, uel adulatione, ſed uel pro communicando infirmum, quando aliter fieri non poteſt, uel quando occurrit ſubito ſepeliendus, qui ſecundũ conſuetudinem, non eſt ſine miſſa ſepeliendus, tunc poteſt dicere ſacerdos unam miſſam pro uiuis, alteram pro defunctis, quando aliter commode fieri non poteſt (hoc tamen hodie amplius non ſeruatur,) uel quando in die feſto peregrini adſunt, uolentes audire miſſam, & aliter fieri non poteſt, uel propter benedictionem nuptiarum, ubi conſuetum eſt ſine miſſa non benedicere, uel quando quis habet duas eccleſias commendatas, uel unam commendatam, & aliam

intitulatam, & propter paupertatem non poteſt habere uicarium, uel aliter ſupplere: quia quilibet populus uult miſſam in ſua eccleſiæ: ut in.c.i.xxi.quæſt.i.&.c.dudum,de elec. uel quando eodem die occurrunt duæ miſſæ dicēdæ, ut una de feſto,alia de feria,& non adeſt alius ſacerdos potens ſupplere,uel quādo aliqua magna perſona,ut epiſcopus,comes, & huiuſmodi,qui ſolent miſſam quottidie audire, adeſſent. Idem dicendum de alijs,etiam non magnis,quando in die feſto ueniunt,& tenentur audire miſſam, & aliter fieri non poteſt. In dictis ergo caſibus, poteſt ſacerdos bis celebrare, & non plus: & quòd ſit ieiunus.i.quòd non acceperit ablutionem, neque purificationem ſolitam recipi.

26 Si quis communicauit in aliqua die, & ſuperueniat periculū de perditione hoſtiæ conſecratæ, ſi ſit ieiunus poteſt illam ſumere: ar.in.c.tribus de con.diſt.ii. reliquias autem poteſt ſacerdos etiam poſt ablutionem ſumere, quia non poſſunt faciliter ſeruari,& ex eo,quòd in una celebratione incontinenti hoc fit, etiam poſt ablutionem immediate reputatur ieiunus, per ea quæ not.in.c.olim,el.i.de reſti.ſpolia.in glo. Item quia præceptum de ieiunio eſt propter reuerentiam ſacramenti, ſed recipiendo reliquias, ne perdantur, eſt maior reuerentia,quam ſic relinquere, igitur eſt licitum. Nō autem ſic de eo,quòd non celebrando communicat,quia poſt ablutionem,non poteſt reliquias ſumere,& qui ſemel celebrauit, licet poſt ablutionem, poſsit reliquias ſumere, (ut diximus,) non tamen iterum celebrare, uel aliam hoſtiā conſecratam ſumere,quia ritus eccleſiæ ſolueretur.

27 Non quilibet ſacerdos omni die tenetur celebrare,per.c.quotidie,de con.d.ii.qui tamen curam animarum gerunt,tenentur ſaltem in feſtis de præcepto celebrare,uel celebrari facere ut ſatisfaciant populo: ar.c.i.de celebratio. miſſa. An autem non legitime impeditus, nunquam celebrans, maxime in ſolēnitatibus, in quibus conſueuerunt deuoti communicare,mortaliter peccet,ſupra,uer. communio.§.xiiii.Vide Tho. iii.par.q.lxxxii.ar.ul.&.iiii.ſen.d.xiii.q.iii.ar.ii.ql.i.

28 Si quis inſtituitur in aliquo beneficio,ut quottidie celebret, non tenetur ſic inſtitutus ad quottidie celebrandum, ſecundum Pa.in. c.ſignificatum,de preb.&.c.cōſuluiſti,de cel.miſ. ſed debet intelligi, quòd celebret quanto frequētius poteſt,

ſalua ſua honeſtate, & debita deuotione ſacramenti. Similiter dic ſi inſtitueretur ad dicendum peculiarem miſſam, ut de mortuis, uel aliter, & hoc quottidie, hoc non obſtante, poteſt, & debet celebrare de feria, quādo occurrit, per.c.quidam, de cel.miſ. Secus quando inſtituitur, ut quottidie celebret in tali capella, quia tenetur, uel ipſe celebrare, uel ſupplere per alium. Si poteſt, aliter obligationi, & promiſsioni, non (ut debet) ſatisfacit.

29 Quilibet tenetur omni feſto de præcepto audire miſſam ſi poteſt, niſi magna neceſsitas eū excuſet.c.miſſas, de con.diſt. j.&.c.omnes fideles. Et hoc de præcepto eccleſię: niſi tales eſſent excommunicati, interdicti, uel legitime impediti. Alijs autem diebus nō tenentur, non obſtante.c.ſolet, de cō. diſt. j.&.c.fi.de priui.in.vj. quia non obligant ad præceptum, ſed hortantur ex honeſtate.

30 Legitima impedimēta, ſunt in particulari, ut elicitur ab Arc. flo.& aliis doc. cuſtodia infirmorum, qui ſine periculo notabili relinqui non poſſunt, ipſa infirmitas, ob quam infirmus ſine periculo exire non poſſunt, cuſtodia puerorum, qui ſine periculo relinqui non poſſunt, arduum negotium, quod eſſet relinquendum propter auditionem miſſæ; officiales, caſtelani, ſeruitores dominorum, & ſeruitrices. Domini & conſiliarij, qui urgentibus cauſis tempore miſſæ ſunt occupati, puellæ nubiles, quādo pro habentur a parentibus, quos etiā rationabilis cauſa in hoc excuſat, ut ſi propter honeſtatem, uel conſuetudinem, uel periculum hoc faciant. Viduæ etiam ſi per aliquot dies ſecundum laudabilem conſuetudinem in domo clauſæ maneant, ſecus quando hoc fieret per menſes. Coniugatæ quæ ſine uirorum ſcandalo ire non poſſunt, uel turbatione familiæ, ſi non præparent prandium, & huiuſmodi. Debēt tamen domini, & patroni, ſeruis, & ancillis ſuis, dare tempus eundi ad miſſam quantum poſſunt. Itinerantes ſi commode non poſſunt audire, ut quia ſocietas noluit expectare, uel nauis uoluit recedere, & huiuſmodi: & ſolus eūdo erat in periculo, uel propter latrones, uel propter expenſas, quas a ſociis habebat, uel huiuſmodi. Mulieres etiam pauperculæ, non habentes unum decenter ueſtiantur, & quæ exeūtes ad miſſam ſic deriderentur & breuiter, quotiēs quis miſſam dimittit, propter aliquod, quod rationabile iudicatur, ſe

cundum rectum iudicium, remoto contemptu, excuſatur a mortali. Vt ſunt cuſtodes portarum,rerũ,domus, & huiuſmodi,qui libenter irent,ad miſſam,niſi prædicta obſtarent. Reliqui autem omnes uſum rationis habentes, tenentur ſi ſciunt,uel commode ſcire potuerunt hoc præceptum ſecundum Pe.de pal.In huiuſmodi diſcretus confeſſor audito pœnitente iudicabit.

31 Tota miſſa a principio uſque ad benedictionem, debet audiri,in.d.c.miſſas, & quia modicum pro nihilo reputatur.c. re uera,de con.diſt.ij.ideo qui modicum dimitteret, ut introitũ,uel huiuſmodi, uel quia occupatur quis in miſteriis miſſæ,non agit contra præceptum:ſecus ſi dimittit partem notabilem,ſecundum Arch.flo.ut eſſet Euãgelium, uel tertia pars miſſæ,& huiuſmodi.Neque neceſſe eſt auribus propriis audire uerba,licet ſit benefactum, ſed ſufficit præſentem ibi eſſe, & uacare pro illo tempore his quæ dicuntur, quia ſic intendit eccleſia:& quòd non ſe occupet in aliis pro tunc. Nec neceſſe eſt,quòd audiatur in propria parochia, uel alia eccleſia, ſed ubicunque audiatur ſatisfit. Similiter ſatisfacit ſiue quis audiat miſſam, quæ deberet de eo,de quo fit officium dici, ut eſt ar.in.c.quidam laicorum,de cele.miſ.& ibi Pa.ſiue audiat aliam,licet quidam teneant oppoſitum,& male, quia.d. c.miſſas,&.c.quidam, non loquuntur de neceſsitate de propria miſſa,ſed de cõgruitate. Et Pa.etiam ibi in.d.c. quidam, & Arch.flo.dicit quòd non tenetur, & ſi forte contra prædicta eſſet aliquod ius per contrariam conſuetudinem abrogatum eſt.

32 Miſſa de ſancto aliquo, ita prodeſt defunctis, ac ſi de mortuis diceretur, quo ad ſacrificium, quo autem ad orationes, magis prodeſt ea,quæ pro defunctis eſt:tamẽ huic defectui facit ſatis maior deuotio,uel affectio eius,qui miſſam de ſancto celebrat,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xlv.q.ij.ar.iij.ql.j.ad v.Vnde non eſt bene factum relinquere miſſas ordinarias quando debent dici,pro miſsis mortuorum.

33 Si ſacerdos eſt celebraturus pro aliquo,uel aliquibus, dummodo non fecerit promiſsionem alicui de merito totius illius miſſæ,& ſuperueniat alius,uel plures, rogantes celebrari pro animabus ſuorum defunctorum, poteſt omnes acceptare,& ualet pro omnibus ſecundum deuotionem offerentiũ.

Nam offerentes elemoſinam,& rogantes offerri, dicũtur offerre & ipſi ſacrificium,& in hoc ſenſu poteſt intelligi.c.non mediocriter,de cõſe.diſt.v. Debet ergo ſacerdos eſſe cautus, ut nulli promittat ſpecialiter, ſed dicat rogabo pro eo, &c. Hoc ſecundum mentem Sil.uer.miſſa primo,circa fi.Idem uidetur ſentire ſum.Ang.uer.miſſa.§.lij.quo ad meritũ ſpeciale. Quomodo miſſa concubinarij non poſsit audiri, ſupra clericus.§.xiij.

34 Miſſa boni ſacerdotis orantis etiam in perſona eccleſiæ, ut eius inſtrumentum,plus ualet quàm mali ad impetrandum gratiam,quanto enim melius eſt inſtrumentum,tanto opus melius efficitur.Quo autem ad ſacramentum æqualis eſt,licet aliqui dicant contrarium. Primum tamen eſt ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xiij.q.j.ar.j.quol.v.& ratio quæ hic adducitur eſt optima.

35 Si ſacerdos tribus ſigillatim promiſit celebrare unã miſſam, & poſtea non celebrat niſi unam pro illis tribus, ſecundum Pet.de pal.non ſatisfacit:poteſt tamen ſecundum eũ,& Arch. flo.multis modis excuſari.Et primo propter impoſsibilitatẽ celebrandi,ut quia oportet ipſum celebrare ſecundum intentionem prælati.Secundo propter cõſuetudinem, & maxime ſi talis ſcit conſuetudinem.Tertio ſi in aliis ſuffragiis ſatisfacit,uel ſi haberet tantum affectum ad quemlibet trium, ſicut ad unum tenetur habere,uel ſequendo ſuperiorem opinionem.Et ſi promiſit celebrare in uno loco,uel de ſpiritu ſancto,uel aliter,& non facit,infideliter agit,& non ſatisfacit.

36 Sacerdotes,qui ſunt de aliquo collegio,debent celebrare ſecundum intentionem præſidentis, qui eſt diſpenſator onerum,& commodorum,& poteſt dare licentiam alicui ut celebret pro aliquo amico ſuo,ex rationabili cauſa.

37 Qui celebrat,ut Deus aliquem perdat, mortaliter peccat, ar. in.c.quicunque.xxvj.q.v.nec nocet illi hoc ſacramentum, cũ de natura eius ſit prodeſſe,ut eſt,ar.j.q.j.c.ſi autẽ Deus. Poſſet tamen excuſari a mortali,ſi talit eſſet inimicus reipub.uel talis,cui tale malum iuſte poſſet imprecari, & non faceret liuoræ uindictę,ſed pro iuſtitia,uel communi bono ſeruãdo.

38 Miſſa non debet dici niſi pro his,qui ſunt membra Chriſti, ut pro uiuis, & mortuis in charitate exiſtentibus.c. uiſum, de conſe.diſt.j.& Tho.iij.parte.q.lxxix.ar.vj.ad.ij.aliis autem

non prodeſſet. Pro his qui ſunt in gloria celebratur, ad honorem,& gloriam eorum,uel pro ſolatio uiuorum.

39 Audiens miſſam de præcepto, nō poteſt ſimul dicere aliquā aliam orationē,ut officium, ad quod tenetur ſub præcepto, quia cum ſint duæ obligationes, duo tempora diſtincta requirunt, ſupra,fęſtum.§.xj.

40 Religioſis præcipitur in cle.religioſi,de priui.ne dicant uerba infamatoria,uel falſa,& ne laicos a frequētia eccleſiarum ſuorum prælatorum,uel acceſſu retrahant, ſub interminatione anathematis. Miſſam celebrantes, omiſsionis tot peccata habere poſſunt, quot ſunt requiſita ad eius celebrationem, quæ uolentem celebrare ſcire oportet,ne omittendo peccet.

MISERABILIS PERSONA.

MIſerabilis perſonæ ſunt,quæ per ſe non poſſunt cauſam promouere.c.j.de poſtu.& ſunt ſecundum Pa.in.c.licet, de cen.cæci,pauperes,pupilli,uiduæ,& morbo laborātes,qui poſſunt ab eccleſia auxilium implorare,quando nimis in collectis grauantur:in.c.ſignificantibus,de offi. deleg. & ibi Pa. Excuſantur autem hi a muneribus perſonalibus ſecundum eundem Pa.in.d.c.licet,non autem,a realibus ordinariis,niſi principes uelint ea remittere.C.de uaca. mu.& de mune. patri.quaſi per totum. Pro miſerabili perſona, conſtitutus in ſacris poteſt aduocare,etiam in foro ſeculari, Abb.in.c.i.de poſtula. Facit quod not.in.c.ex tenore,de foro compe.

MODERAMEN.

MOderamen inculpatæ tutelæ eſt,quādo id fit,quo omiſſo iniuria repelli non poteſt, nō enim imputatur alicui quod facit,ſi aliter ſe defendere non poterat, & iniuriam repellere.l.ſcientiam.§.quod cum aliter.ff.ad leg.aquil.quod cōſiderabitur ad arbitrium boni uiri, penſatis circunſtantiis, ſcilicet modum,qui eſt circa qualitatem armorum, Non.n. debet reſiſtere cum armis,ſi ſine armis inuaditur,uel ſi uenit cum pugno,nō debet baculo repercuti, unde poteſt talibus uti,quę ſufficiant ad repellendum,& non plus. Conſiderandum eſt etiam moderamen in curſu temporis, ut quando inuaditur perſona,antequam quis percutiatur, poteſt incontinenti inuadentem percutere, ut euadat percuſsionem, & iniuriam,& magis dicitur repellere iniuriam quàm inferre,& intelligitur gl.in.l.ex plagis.§.tabernarius.ff. ad legem aquil.

& Bar.ibi.Si autem iniuria iam eſt facta,non eſt licitum percutere etiam incontinenti,quia non eſt defenſio, ſed uindicta,quæ non eſt permiſſa ſingulis, ſed iudici, niſi timeretur geminata percuſsio,ſecundum Inn.in.c.olim,de reſti.ſpol.Si uero uiolentia rebus infertur, debet repelli incontinenti, licet iam ſit facta iniuria,quia hæc non eſt uindicta, ſed defenſio.Item cōſideranda eſt cauſa, ut ſcilicet fiat ad defenſionē, & non ad ultionem:& hæc defenſio manualis, quia naturalis eſt,per aliquam legem,uel iudicem, tolli non poteſt. Secus de ea,quæ eſt de lege poſitiua aliqualiter, ut ſic, uel ſic appellare.

MOLLITIES.

MOllities quæ eſt idem quòd peccatum pollutionis contra naturam uoluntarie,ſiue fiat ſine inſtrumento, ſiue cum inſtrumento proprio, uel alieno, mortalis eſt, ſicut & ipſa pollutio,de quà infra,pollutio,per totum. Eſt & mollities alia oppoſita perſeuerantiæ,quo homo adeo eſt deditus delectationibus,ut non ſolum a contriſtantibus,uerum etiā a tollentibus delectationem abducatur,ut uiam uirtutis deſerat,& quia contra rationem,ideo peccatum eſt.

MONACHVS.

1 MOnachi differunt a conuerſis, & oblatis, ſecundum Pa. in.c.non eſt,de regu.quia conuerſi ſunt,qui offerunt ſe, & ſua,mutando habitum,& profitendo, laici tamen ſunt,qa non promouētur ad ordines.Oblati uero ſunt, qui ſe,& ſua offerunt monaſterio,habitu non mutato.Et ſecundum glo. in.c.ut lex.xxvii.q.i.iſti conuerſi, & oblati, magis aſtringuntur monaſterio, quàm monachi: quia etiam cauſa arctioris religionis,non poſſunt ad alia monaſteria tranſire,quamuis a ſuperiore licentiam petant, quia efficiuntur quaſi ſerui monaſterii.Monachi uero hodie ſunt proprię,qui habitum mutant, profitentur, & ad ordines promouentur.xvi.qō.i.in multis capitulis.

2 Monachorum nomine,in materia odioſa, non ueniunt alii religioſi,ut patet in cle.i.de ſta.mo.ubi textus,poſtquam excommunicauit monachos, ſubiungit, aut canonicos regulares, quòd fruſtra fuiſſet appoſitum,ſi nomine monachorū uenirent omnes religioſi.Pa.uero in.c.ex parte,de poſtu. dicit quòd conſtitutio emanans reſpectu religionis,licet loqua

tur de monachis,ad omnes tamen religioſos extenditur,niſi poſsit diuerſitatis ratio aſsignari:& hoc in omni materia. Primum,tamen uidetur melius, quia ibi non apparet ſpecialis ratio differentiæ,& tamen nomine monachorum non includuntur canonici regulares,&c.

3 Licet ordo monachorum ſit arctioris obſeruantiæ quàm canonicorum regularium,ut dicit Tho.ſecunda ſecundæ.qō. clxxxix.ar.viij.ad.ij.tamen ſi monachi eſſent laici, liceret eis tranſire ad ordinem canonicorum talium, & non econtra.c. mandamus.xix.q.iij.Si autem monachi ſint miniſteriis obſequentes,non licet tranſire ad dictos canonicos,bene tamen econuerſo,petita prius ſuperioris licentia.c. ſtatuimus.xix.q. iij.&.d.c.mandamus.Quomodo regulariter poſsint tranſire infra.Religio.§.xiiij.

4 Monachus non poteſt fieri canonicus eccleſiæ ſecularis.c. in noua.xvi.q.vij.extra de elec.c.cum cauſam. Idem dic de religioſo,per allegata.

5 Monachus, uel religioſus, non poſſunt promoueri ad aliqđ beneficium,uel dignitatem eccleſię ſecularis,niſi ſit epiſcopalis,ſecundum Pa.in.c.quod Dei,de ſta.mo. neque ad canonicatum,uel ad aliud ſimplex beneficium in eccleſia collegiata c.ſuper eo,de regu.nec in hoc epiſcopus poteſt diſpenſare,ſecundum Car.In eccleſia autem non collegiata, ſecūdum Pa. poteſt eligi,ut ſit præpoſitus,non autem, ſecūdum Hoſt.niſi diſpenſatiue.Si autem eccleſia ſit cum cura, poteſt religioſus de iure communi promoueri,ut communiter tenetur,ſecundum Hoſt.Io.an.& Cal.ab epiſcopo ſine diſpēſatione,& hoc ſequitur Feli.in conſilio.cxxxj.Domini tamen de rota, tenēt quòd requiratur diſpenſatio:uide nihilominus tex.cum glo. in.c.parochia.xvi.qō.j.& tex.in.d.c.quod Dei, qui dicit quôd monachi poſſunt promoueri,ex quo uidetur quòd non indigeant diſpenſatione.

6 Monachus non poteſt habere curam animarum, in eccleſia ubi monachi collegialiter habitant, ſecundum Pa.in.c.j. de capel.mo.ſed debet epiſcopus capellanum inſtituere,qui populum de conſilio monachorum regat.

7 Monacho non licet locum habere in diuerſis monaſteriis.c. ſi.de reli.domi.niſi unum monaſterium ſit ſub alio, nec poteſt præfici in diuerſis monaſteriis,nec pluribus eccleſiis cu-

tam animarum habentibus,niſi unum ex alio pendeat: li.vj. de præben.c.cum ſingula,ubi ponitur pœna committētibus monacho prædicta,& alias adminiſtrationes conſuetas non eiuſdem monaſterij,&c.

8 Monachus,uel religioſus deputatus alicui eccleſię,tenetur ad ſubſtantialia ſuæ regulæ,ut ad tria uota ad deferendum habitum,etiam ſi ſit epiſcopus, nec debet portare rochetum.c. clerici, de uit. & ho.cle. & tenetur abſtinere ab eſu carnium, ſicut ante,niſi diſpenſetur,ſecundum Gof.allegātem.c. quiſquis.diſt.xlj.Ab aliis autem quæ officium ſuum impediunt, abſoluitur:non autem ab his , quæ non impediunt , immo magis iuuant,non abſoluitur, & ſic intelligitur.c. monachū, xx.q.j.&.c.nemo.xvj.q.j.quando uero , & quomodo eximatur ab obedientia abbatis, uide.c. unicum.xix.q.i.&.c. parochia.xvj.q.j.&.c.ſane.c. uiſus.xvj.q.ij. Vide Tab.uer. monachus.§.v.

9 Si talis diſpenſatione indigeat,ad illum recurret,ſub cuius iuriſditione eccleſia ſua ſubiecta eſt,ſiue ſit abbas, ſiue epiſcopus,uel papa, quāquam ſi ſit exempta , & ipſe ſecum poterit diſpenſare,ſicut alij prælati exemptorum : ut dicunt quidam rationabiliter,& eligere ſibi confeſſorem.

10 Monachis multa prohibentur, in cle. ne in agro dominico, de ſta.mo.& in.c.ad monaſterium,de ſta. mo. &.c. in ſingularis:uide ibi,ſi opus eſt,& ſunt decem, uidelicet deferre habitum ſecundum formam,omni menſe confiteri, & euchariſtiam ſuſcipere,exponatur regula ab aliquo, &c. non uti camiſiis,ſeruare ſilentium certis horis, & locis , facere capitula triennia,& interdicitur aucupatio,& uenatio, non ire ad curias mandatur,non tenere arma,non comedere carnes:infra religio.§.xij.Thom.ql.ix.ar.iiij.Multa alia prohibentur eis in ſua regula,& ordinationibus ſuis,quæ uidendæ eſſent.

11 Monachus comedens carnes nō peccat mortaliter , niſi propter præceptum , uel contemptum , licet dicatur in canone, quod incarceretur , quia intelligitur de monacho cōtumaci, uel inobedienti,infra.Religio.§.xij. Vide S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxvj.ar.ix.ubi rationem horum ſcribit.

12 Ex contractu monachi,cui commiſſa eſt adminiſtratio, tenetur Abbas,& monaſterium , inquantum ſe extendit adminiſtratio,ſecundum Inn. aliter non : nec ipſe monachus tene-

2 Monaſteria frequentans monialium ſi ſit clericus, ſine cauſa manifeſta,& rationabili,poſt admonitionem deponitur, & ſecularis excommunicatur.c.monaſteria,de ui.& ho.cle.Monaſteria in quibus ſunt maſculi,& fœminæ,quę dicuntur dupla,licita non ſunt,ut no.in.c.diffiniuimus, &. c. in decima xxviii.quæſt.ii.

MONETA.

Moneta,ſupra,falſarius,per totum.

MONOPOLIVM.

Monopolium eſt ſingularis negotiatio in ciuitate, & damnatur.C.de monopoliis,l.unica. Vnde non licet mercatoribus concordare inter ſe,ut omnes uno precio uendant, & non minori aliquis uendere poſsit:neque licet,ut unus ſolus ſit uenditor,uel emptor,& contrarium facientes peccant mortaliter,propter pœnam exilii, & expoliationis omnium bonorum appoſitam. Inſuper quia hoc eſt contra iuſtitiam, & bonum rei.Iccirco tales eſſent penitus exterminandi, è ciuitatibus.

MORA.

1 Moram incurrit quis,quando non facit quod facere tenetur,ut eo tempore,ut not.in.c.ult. de loca. Et quando dies appoſita,eſt obligationi,nō requiritur monitio,ut quis conſtituatur in mora,in.d.c.ult.quia dies pro homine interpellat.Si dies non ſit appoſita,requiritur monitio, ſecūdum Pa. in.c.licet heli. de ſymo.& de accu.c.ii.quamuis gl.in.d.c. licet heli,dicat quòd in pecuniariis admonitio eſt de honeſtate non de neceſsitate,infra.§.ii.obligatio.§.v.

2 Moroſus tenetur ad reſtitutionem danni emergentis ex tali mora ipſi creditori,& lucri ceſſantis. Et not. quòd non dicitur eſſe in mora, qui poteſt ſe tueri legitima exceptione, per regulam,non eſt in mora: de reg.iur. libro ſexto. Ignorantia autem quando quis tenetur, & impoſsibilitas, excuſant a moroſitate,per.l. quod te.ff. de re. cre. & quando non fuit monitus,ſecundum Ludo.de Ro.

3 Mora purgatur ex celeri ſolutione,ante factam requiſitionē, ut no.in.d.c.ult.No.quòd mora,& culpa æquiparantur, niſi in hoc,quòd mora eſt purgabilis.l.ſeruum.ff.de uer.ob.

4 Mora ſua unicuique ſemper eſt nociua.propterea ſi quis eſt

in mora reſtituendi aliquid, & caſu etiam fortuito pereat, nocet moroſo, niſi clarum ſit, quòd eodem modo apud dominum periiſſet, per.l.ſi.§.i.ff.ad.l.rod.de iac. Si autem dubiũ eſt, non liberatur debitor, quia interpretatio fit cõtra eum.l. cum res.ff.de leg.i §.ſi.

5 Si debitor fuit in mora ſoluẽdi, & poſtea creditor i mora reci piẽdi, uel ecõtra, ulti. mora nocet.l.debitor ff. de uſur.& fru. Mora ſemel commiſſa purgari non poteſt, quando dies præ-

6 figitur a lege, uel canone, pœnam imponente, ut dicit Io. an. in regula: mora in.vi.de re. iur. quia pœna ſemel commiſſa, non purgatur, & ſic intellige iura dicentia moram non purgari: de elec.c in cũctis, niſi in eodem canone caueatur, quòd mora poſsit purgari, & pœna uitari, & ita iura contraria, quæ uidentur uelle, quòd purgari poſsit, ut in.c.i.d.xviii.&.d.100. quoniam, & de ſup.neg.præla.c.literas, intelliguntur.

MORTVVS.

1 MOrtuum ſpoliare, peccatum eſt contra legis prohibitionem.l.iii.ff.de ſepul.uio. quia ſpoliatores mortuorum latronibus comparantur.iiii.li.Ethicorum.

2 Mori pro ſalute proximi, quando adeſt articulus neceſsitatis, quilibet tenetur eſſe paratus, quia ad hoc cogit charitas, ſupra.Epiſcopus.§.iii.&.iiii.

3 Non eſt peccatum petere a moriente, ut poſt mortem ueniat & de ſuo, ſtatu informet, ſecundum Tho.quol. iii. q.ix. ar.ii. ſecundum tamen diuinum iudicium. Eſſet tamen peccatum ſi hôc procederet ex dubitatione fidei, uel ex alia iniuſta cau ſa. Magis enim ſcripturis ſacris, quæ mortuis credere tenemur, ut ex euangelio Luc.c.xvi.colligitur.

4 Exponere ſe mortis periculo pro ſalute perſonæ, per quam eccleſia, uel reſp. ſuſtentatur, laudabile eſt, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxxii.ar.vi. Et nullus eſt a morte eripiẽdus, contra iura, ſecundum Th.ſecunda ſecundæ, quæſt. decima, ar.xii.ad.ii.

5 Mors illata etiam pro criminibus, aufert totam pœnam peccati, uel partem, ſecundum quantitatem culpæ, & patientiæ, & contritionis, ſi patienter tolleretur, non autem ſic de morte naturali, per quam non purgatur quis a peccatis actualibus, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxiiii.ar.i. ad. vi. li-

cet quidam oppoſitum teneant,& male:quia in naturalibus, neque meremur,neque demeremur,ut ſic. Scotus autem in quarto ſen.d.xxi.dicit,quòd ſi uoluntarie acceptetur,eſt ſuffi ciens pœna pro uenialibus.

6 Iſti dicuntur eſſe in articulo mortis, uidelicet laborans febre continua,obſeſſus ubi machinæ iaciuntur, obſeſſus ab hoſtibus uolentibus eum occidere,nauigaturus per loca periculoſa,iturus per loca inſidioſa, ætate confectus, uel breuiter ſtatus cuiuslibet,arbitrio boni uiri penſatis debitis circũſtantiis,iudicantis talem eſſe in mortis articulo: & hæc eſt generalis regula,qua poſsit quis iudicari eſſe in articulo mortis,ut poſsit abſolui,&c.

MORTVARIA.

MOrtuaria,ſupra exequiæ per totum.

MVLIER.

MVlier,ſupra,fœmina,per totum.

MVRMVRATIO.

MVrmuratio eſt quædam querella cum impatientia,in his quæ homo debet patienter ferre, ut dicit quædam glo. ſuper illud Sap.i.cuſtodite uos a murmuratione:& committitur aliquando contra Deum,quando diſplicet alicui, quôd non det proſperitatem, uel mittat tribulationem, uel quòd non regat mundum modo noſtro. Eſt etiam contra homines,quando ſcilicet,quis conqueritur de re iuſta,uel iniuſta, ſed non debitò modo,uel non apud eum,cuius intereſt prouidere,& licet communiter ſit peccatum ueniale, èſt tamen quandoque mortale,ut ſi ex ipſa fiat contra aliquod præceptum,uel propter ſcandalum,uel huiuſmodi.De pœna murmurantium,uide.c.alienus,d.xc. Hoc uitium coincidit cum detractione,quamuis murmurationis nomine minus ſignificetur,ut dicit Cai.

MVTILARE.

MVtilare ſe,uel alium eſt illicitum,ſecundum Tho.ſecunda ſecundę.q.lxv.ar.i.& peccatum,ex ſe mortale,quia notabile nocumentum infertur ſibi,uel proximo,quod eſt contra charitatem:niſi fiat propter ſanitatem totius corporis, ſecundum artem medicinæ,uel per publicam poteſtatem, propter bonum commune.Mutilare autem eſt membrum inuti-

ſe reddere,uel troncare,ſupra,corpore uitiatus.§.i. Quomodo inducatur propter hoc irregularitas,ſupra,irregularitas.§.ii.&.v.Et corpore uitiatus.§.ii.

MVTVVM.

1 MVtuum eſt, quòd de meo fit tuum.ff. ſi certum peta.l.ii. & conſiſtit in his,quæ menſurantur, & ponderantur in d.l.ii.Ex hoc ſequitur,quòd ſi res mutuata pereat,etiam caſu fortuito,periculum manet apud eum,quòd mutuo accepit.l. incendium.C.ſi cer.pe.Res enim ſi pereat,perit illi cuius eſt. Secus quando conſignatur pecunia in burſa, tunc non eſt mutuum,ſed depoſitum.ff.ſi cer.pe.l.ſi ab initio.

2 Habens pecuniam ſibi pro aliquo tempore inutilem, mortaliter peccat ſi non mutuat indigenti petenti, ſecundum Sco. in.iiii.quia facit contra præceptum naturæ,& Chriſti,Luc.vi. Intellige tamen primo,quòd ſit tutus de rehabendo tempore oportuno. Secundo,in indigentia citra neceſsitatem, uel decentiam. Si autem eſſet extrema neceſsitas, debet commodare,etiam quòd non eſſet tutus de rehabendo. Si enim tenetur tunc ſubuenire,multo magis mutuare,ſupra.Elemoſina.§.iii. Vide,infra,uſura,quando non licet per totum.

NAVFRAGIVM.

1 RApientes res de naufragio,ſiue in mari,ſiue in littore,ſiue in aqua,mortaliter peccant,quia contra iuſtitiam agunt, & proximum notabiliter offendunt in bonis, & tenentur reſtituere.l.Si quis ex naufragio.ff.de incen.rui.& nauf. nec aliqua conſuetudo poteſt excuſare,quin ſit furtum.ff.de acqui. re.do.l.qua ratione, in fine. Et ſi talis ſit prælatus, uel clericus,debet deponi.c.dilecti,el.i. de accu. ſi laicus, debet excommunicari,ſi non reſtituat: uel eſt excommunicatus, de rapt.c.excommunicationi,ſupra excommunicatio ſeptuageſimaoctaua,intellige de ſpoliantibus eos,qui ex iuſta cauſa nauigant,ſecus de piratis,& hoſtibus fidei,qui nomini Chriſtiano inimicantur.C.de fur.in auten.nauigia.

2 Rapiens de naufragio rem ſtatim perituram, ut Zucharum, uel huiuſmodi,quæ ſine illo non fuiſſet ſalua, ſi ſine quocunque uitæ periculo hoc facit,tenetur reſtituere, quoniam, ad hoc agendum charitas fraterna illum urgebat:debet tamē habere laboris ſui præmium. Si uero cœpit cum qualicun-

que uitæ periculo,& patronus aliter non erat habiturus,quia periiſſet non tenetur reſtituere,quia cum tali periculo non tenebatur ſuffragari domino. Si autem patronus alia uia ueriſimiliter erat rehabiturus,licet mortis periculo ſe expoſuerit,reſtituet, & laboris ſui mercedem accipiet, ad arbitrium boni uiri. In illo enim caſu non habebantur pro derelicto. Si autem fieret ſtatutum,ut rapientes de naufragio tantum lucrarentur,teneret:quia fit in fauorem naufragantium, & rapientes tunc deberent habere mercedem taxatam. Si quis autem prædicta iactata in mari,uel ſponte,uel per naufragiũ inueniat a caſu,tenetur reſtituere,niſi haberentur pro derelicto,ſecundum glo.in.c.cum dilecti de accu.

NECROMANTIA.

NEcromantia quæ importat diuinationem per dæmonem repreſentantes mortuorum perſonas, mortale peccatum eſt,quia ibi eſt dæmonum inuocatio, & ſocietas, quæ ſine mortali eſſe non poteſt,ſupra,incantatio.§.primo,infra, ſuperſtitio.§.iii.

NEGLIGENTIA.

NEgligentia in opere exteriori,uel interiori,poteſt eſſe mortale peccatum,uel quia negligitur opus neceſſarium ad ſalutem,ut confeſsio,uel huiuſmodi,uel contennitur opus bonum,& ſic uoluntas cadit a charitate, quia contemptus ubique damnabilis eſt:alias communiter eſt ueniale. Arch. flo. in ſecunda parte titu.nono.c.iii. in fi.uidetur uelle,quôd negligentia,quæ eſt ex conſuetudine ſit mortalis, ut puta habens conſuetudinem non dicendi officium horis debitis, quæ non ſunt de præcepto. Hoc tamen uerum eſſe non teneo,quia licet conſuetudo aggrauet, non tamen quod eſt ex ſe ueniale,facit mortale. Poſſet tamen hoc dictum eſſe uerum,accipiendo conſuetudinem,pro contemptu.Et ſi ita accipit idem Arch.uerum dicit.

NEGOTIATIO.

NEgotiatio, quæ alio nomine mercantia dicitur, multis modis,eſt peccatum. Primo ex malo fine, uel propter auaritiam,uel alio fine, qui ſi ſit mortalis, etiam ipſa erit mortalis. Secundo ex perſona, ut ſi a clerico, uel religioſo, exerceatur,ſupra,Clericus.§.x.&.xvi.Tertio,ſi fiat diebus fe-

ſtis,exceptis nundinis:ſupra,feriæ,uel feſtum.§.xv. Eſt enim opus ſeruile,quod interdicitur die feſto. Quarto,ex loco inhoneſto.c.in omnibus.d.lxxxi. Neque in eccleſia debet quis negotiari.xvi.q.viii.c.& hoc diximus, alioquin mortale eſt. De immu.eccl.c.domum decet, in.vi. niſi magna neceſsitas excuſet,uel honor Dei,aut ſubuentio cultus Dei, ut debent facere uendentes candellas in eccleſia,qui non debent principaliter lucrum intendere,ſed ſecundario aliter non poſſunt. Quinto,ſi doloſe exerceatur cum medaciis,& periuriis. Sexto,ſi eſt reipu.damnoſa, ut faciunt monopoliones, uel ſi lucrum quæratur immoderatum. Septimo, ſi negotietur cum habente malam conſcientiam ſcienter: tenetur enim tunc, quàm citius poteſt ſoluere talem ſocietatem. Si uero non poteſt,proteſtetur,quòd de illicitis lucris,non uult ſe intromittere:ar.d.lxxxiii.c.error,& in prædictis modis,non eſt neceſſaria ſubſtitutio,ſed tantum de conſilio, niſi ubi interuenit iniuſtitia in uenditione,uel emptione,uel quando quis fuit cauſa,quòd precium nimis creſceret,emendo totum, ut carius uenderet,ſecundum Rodo.tunc tenetur læſis, quia ipſe dedit cauſam danni dati iniuſtæ. Concor.Sil.in ſumma,uer. negotium,quæſt.i.

2 Licitum eſt aſſecurare merces, ut ſi ſaluæ ueniant aſſecurans certum quid lucretur,ut quinque pro cẽtenario,ſi autem pereant,totam mercem ſoluat, ſecundum Ar. flo. nec obſtat.c. nauiganti,de uſu.quia hic non eſt aliquod mutuum, ut no. Io.cal.ſed hoc fit tantum ratione periculi.Idem poteſt fieri aſſecurando pecunias quas quis portat, uel quas mutuat quis alteri,quòd rehabebit.Idem dic in ſaluo conductu perſonæ, hoc poteſt fieri cum lucro,dummodo ſeruetur promiſſum. Vſura.§.viii.nec eſt lucrum illicitum, neque turpæ, cum ad aliquem bonum finem ordinetur.

3 De lucro quòd fit,quando aliqui exponunt ſe fortunæ,dicentes quid uis ponere,quòd cras pluet,uel talis, infra menſem morietur,& de aliis in quibus tantum eſt uanitas: dico non eſſe licitum lucrum,quia non ordinatur ad utilitatem proximi,ſicut prædicta aſſecuratio, ſed tantum eſt hic uanitas, ideo illicitum:non tamen tenetur quis ad reſtitutionem ex hoc,ſicut de turpi lucro,quod de conſilio,debet dari paupe-

ribus. An autem liceat aſſecurare mercatori illum, qui ponit pecunias in ſocietate, quód pecunia ſua erit ſalua, & quód lucrabitur quinque pro centenario, uel huiuſmodi, infra, Vſura. §. viii. Sil. uer. Negotium. q. iiii.

NEMESIS.

NEmeſis, ideſt triſtitia, quam hó habet de alieno bono tẽporali, quia talis indignus eſt hoc habere, ut puta eſt malus homo, & eſt diues, uel bene fortunatus: quando ſe extendit ad arguendam Dei prouidentiam, tanquam iniuſte diſtribuentem bona temporalia, eſt peccatum mortale, uel ſi homo propter talem triſtitiam, ita afficitur, ut uelit malos imitari homines, mortale eſt. Triſtari autem de huiuſmodi aliqualiter, ſemper tamen cum Dei reuerentia, non uidetur peccatum, ſed licitum, ſicut de aliquo monſtro triſtari, ſupra, inuidia, per totum, & præſertim, ſi propter aliquem bonum finem fiat.

NOMINATIM.

NOminatim dicitur, quando alicuius proprium nomen exprimitur, uel quando ita circunſtantiæ indiuiduales exprimuntur, ut dubium non ſit, de quo dicatur, ut ſi quis tacito nomine proprio, dicat filium primo genitum petri de petro, &c. uel petrum cum ſuis fautoribus, de quibus fautoribus, conſtat notorie, uel cum dicitur talem uillam, cum hominibus illius, omnes de quibus conſtat notorie eſſe de tali uilla, dicuntur nominatim. Vide Inno. in. c. lateranẽſi, de præben. & Pa. ibi, qui nititur concordare glo. in. c. conſtitutionẽ, de ſen. ex. in vi. & in pœnis requiruntur circunlocutiones ual de ſtrictæ, non autem ſic in fauorabilibus, in quibus larga ſit interpr*æ*tatio.

NOTARIVS.

NOtariorum peccatam ſunt, ſi non ſeruant iuramenta per eos facta, ſi falſa conficiunt inſtrumenta in toto, uel in parte, ſi reprobant acta licita, ſi occultant, uel lacerant inſtrumenta prothocolla. Hos de mortali in prædictis excuſare neſcio, niſi ſecundum quod ignorantia, uel deceptio eorum, poſſet aliquomodo eos excuſare, uel quãdo errant in aliquo modico ſine malitia, nec ſunt magnę importantiæ, infra Tabellio. per totum. Concor. Cai. in ſumma.

NOTORIVM.

1 NOtorium aliquãdo dicitur iuris,ut cum quis iuridice eſt condẽnatus,uel confeſſus in iudicio,uel legitime cõiunctus.c.ueſtra,de coha.cle.Aliquãdo dicitur facti, ut cum populus eſt teſtis,& nõ eſt locus diſsimulãdi.c.tua,de coha cle. nec requiritur quod oẽs de uilla ſciant,ſed ſufficit quod ſint. x.graues, & honeſtæ perſonæ, quia.x. homines faciunt populum. x.queſt. iii.cap.unio, ſecundum glo. Ray. Aliquando dicitur notorium facti permanentis, ut quando quis publice tenet concubinam in domo. Aliquando dicitur notorium facti tranſeuntis, ut quia occidit hominem publice. Aliquando dicitur notorium facti præſumpti, ut cum quis tenetur communiter pro filio talis uiri, uel affine, & huiuſmodi.

2 Notorium iuris,quandoque exigit contra negantem,probationem.c.ſicut de ſen.& re iu. In notorio facti non requiritur ordo iuris,qui alias eſſet obſeruandus.c.ad noſtram,el.ii. de iur.iur.Facti uero euidentia non indiget accuſatione.c.euidentia, de accu.

3 Licet duo teſtes non ſufficiant ad cauſandum notorium, requiruntur tamen,& ſufficiunt ad probandum,ſecundum Pa. in.d.c.ueſtra,de cohabi.cle.In notorio iuris præſumpto ſecũdum Pa.in.d.c.ueſtra,iuris ordo ſeruandus eſt. In notorio autem facti,non requiritur niſi ſcientia, & citatio. Immo ſi conſtat,quòd nulla defenſio poſsit competere, citatio non eſt neceſſaria,& ſic intelligitur.c.olim de re iudi. &. c. uenerabilem, de elec.

NOVITIVS.

1 NOuitius quilibet poteſt eſſe, qui eſt rationis capax,& pubes,& qui poteſt eſſe religioſus.c.per totum. xx. q. i. &. c. cum ſimus,de regu.nec poteſt quis eſſe nouitius propriæ,niſi poſt.xiiii.annum in maſculo,&.xii.in fœmina, in.c.ad noſtram,&.c.ſignificatum,de regu.quia ante illud tempus,non poteſt experiri quod ſit caſtitas, nec malitia, ætatem poteſt ſupplere,in.d.c.ad noſtram. Quod ſi ante hoc tempus ipſo conſentiente offeratur a parentibus,ſecundum Dir.li.ii. non poterit exire ante legitimam ætatem, ad ſimilitudinem carna

lis matrimonii.c.de illis,de ſpon.impu.& ſi propria authoritate intrat impubes,a parentibus,uel tutoribus ante annum, & diem poterit extrahi.c.puella.xxi.q.ii.non autem ſi ipſi conſenſerunt tacite,uel expreſſe.c.addiſtis.xx.q.ii.Si autem in annis pubertatis fuerit ingreſſus extrahi non poterit,ſecundum gl.in.d.c.puella.

2 Nouitiis datur unus annus probationis regulariter.c.ad apoſtolicā,de regula.Poteſt tamen ante hoc tēpus profiteri interueniente conſenſu nouitii,& monaſterii,& tenet profeſsio,licet male faciāt prælati,ſi ſine magna diſcretione,& cauſa hoc faciāt,in.d c.ad apoſtolicā,& quia aliquibus uidetur prohibitū,ne ad profeſsionē recipiāt,ante.xviii.annū,in.c.quia in inſulis,de reg.ideo quia hoc eſt multū clarū,quæ ſint inſulę rigidę melius crediderim ſtādum fore laudabili conſuetudini. Licet Pe.de pal.illā decretalē in inſulis eſſe reuocatam dicat,ut Ar.flo.in iii.par.ti.xvi.c.iii.§.i.adducit,quod tamē clarum non eſt.Mendicantes non poſſunt recipere quenquam ad profeſsionem ante annum complectum probationis , de regu.li.vi.c.non ſolum,&.c.conſtitutionem . Moniales autē ordinis prædicatorum non arctantur ad hoc,tum quia non ſunt mendicantes,tum quia. c.loquitur in maſculino genere uidelicet fratres tum quia,ut dicit Tab.ibi.§. iiii. habent priuilegium Cle.iiii.in bulla, quæ incipit ex tenore , ut poſſint ante annum profiteri dummodo ſint puberes,& non ſint in inſulis.In idem concurrit Sil.uer.Religio.iii.§.iii.

3 Profeſsio facta in quacunque religione, ante annum pubertatis,non ualet,in.d.c.ad noſtram,facta autē in ordine mendicātium poſt annum pubertatis,& ante annum probationis,non obligat illi religioni in particulari profeſſum,ſed in communi,in.d.c.non ſolum,& recipientes ſic mortaliter peccant,& puniuntur pęna grauioris culpę,& amplius non poſſunt aliquem ad profeſsionem recipere,per.d.c. non ſolum. Si tamen durante tali ſuſpenſione alium reciperent, non efficerentur irregulares, ſecundum Gemi. in.d.c. non ſolum, quia receptio ad profeſsionem non eſt actus attributus certo ordini,ut poſsit inducere irregularitatem.

4 Abbatibus etiam prohibetur receptio ad profeſsionem ante annum probationis tamen ſi profiteantur, tenet profeſsio

ar.quia.c.in inſullis, quamuis prohibeat, non tamen dicit quod talis non ſit aſtrictus, ſicut dicitur in dicto capitulo non ſolum.

5 Clemens.iiii.in bulla quæ incipit, ex tenore, determinauit, ut ſupra diximus, quod moniales prædicatorum, poſſunt profiteri ante annum probationis, & poſt annum pubertatis, in inſullis autem poſt annum. xvii. Furioſi autem, & amentes, & qui non ſunt doli capaces, durante tali impedimento profiteri non poſſunt, & annus probationis in fœmina debet incipere poſt cōpletum, annū. xii. in maſculo poſt. xiiii. In furioſo autem, uel eo, qui nō eſt capax doli, poſt ceſſationem talis impedimento. Illo enim tempore non poteſt experiri religionem.

9 Nouitius ſemper pōt exire ſine aliqua pęna.in.c.poſtulaſti de regu.niſi ſit profeſſus tacite, uel expreſſe.c.ſtatuimus de regu.

7 Nouitius efficitur profeſſus tacitus, ſecūdum Pa.in.c. uidua, de regu.ſi ſponte ſe ingerit, & ſcienter, actibus qui tantum profesſis conueniunt de iure, uel conſuetudine, & ſcit hoc tantum illis conuenire, & quod per triduum in eodem propoſito perſeueret, ſtando cum habitu profeſſorum diſtincte in forma, & ſciſura, uel colore. Secundo, ſecundum Inno. & d.Ant. deferendo habitum profeſſorum, ſciens quod talis habitus ſolum conuenit profesſis, & quod ex tali delatione de iure, uel conſuetudine inducitur profesſio tacita, & quod habitus ſit diſtinctus, & quod ſponte faciat, & quod detur ei ab eo, qui poteſt eum incorporare religioni, aut ipſo conſentiente accipiat, ſecundum Pa.in.d.c.uidua, cum perſeuerantia tridui. Tertio modo per delationem habitus, qui non diſtinguitur ab habitu nouitiorū, niſi benedictione ſcientibus & cōſentientibus illis, quorū intereſt incorporare. Vide tamen Cle.eos, de regu.& Pa.in.c.ex pte. Qūo autē inducatur profeſſio tacita, quādo quis intrat cū animo mutandi uitā, infra, uotum.§.xviii.an ad ſeculum redire queat.

8 Profesſio tacita facta ante, uel infra, annum probationis, nō obligat ſic profeſſum illi religioni, ſicut ſi fuiſſet expræſſa, p d.c.conſtitutionē, ſed obligat in cōmuni. Illam tamē religionem obligat ipſi tacite profeſſo, ita, ut non posſit ab ea expelli, ſi nō eſſet religioſus iſte, ſi nulla ei religio teneretur, &

poſſet cõtrahere matrimoniũ, cuius contrariũ dicit tex. in.c. unico, de uoto, li.vi. Si tñ habuit animũ obligãdi ſe religioni. Nã ſi non intendebat ſe obligare, uotum, non fuit.

9 In ordine mẽdicantiũ profeſſus expreſſe infra annũ, ſi nõ intendebat ſe obligare niſi illi religioni, quã profeſſus eſt, non tenetur neque illi, neque aliis, ſed libere poteſt redire ad ſeculum. Si aut intẽdebat ſaltẽ in cõmuni ſe obligare religioni, nõ poterit ad ſeculũ redire, tñ ſi contrahat, tenebit matrimonium. Si uero tacite profiteatur in ordine dicto, obligatur religioni, & ſi cõtrahat, nõ tenet matrimoniũ, qa tacita profeſſio nõ prohibetur, ſicut expræſſa, in.d.c. nõ ſolũ, &c. cõſtitutionẽ, in religione mẽdicantiũ, & hæc eſt ratio diuerſitatis.

10 Deferens habitum profeſſoris, ubi habitus diſtinctus eſt, cũ proteſtatione, quòd ob hoc nõ intendit profiteri, quia iſte actus poteſt fieri, & animo profitendi, & animo probandi, talis proteſtatio iuuat: ſecundum Io.an. ut alleg. Ge. in c.j. de regu. & Pa. c. ex parte, de regu. Vbi autem habitus non eſt diſtinctus, non eſt neceſſaria talis proteſtatio, Pa. in. c. poſtulaſti, de regu. niſi quando portaret ultra annum.

Socrates uouet intrare religionẽ, & habet animum perſe uerã di, non tamẽ uouet perſeuerare. Si ingrediatur, & exeat, quia non ſibi placet ex aliqua cauſa, ſatisfacit. Similiter ſi uouit, ut experiretur, non poteſt exire uſque ad probationem, aliter idem eſſet, ac ſi non ueniſſet, quia qui non ſtetit, non ueniſſe dicitur, & ſi inuenit religionem ſibi gratam, habentẽ ea, quæ quærebat per probationem, & refutat illam, ex ſola libertate, non ſatisfacit, ſed mortaliter peccat, quia ex uoto intelligitur ſe obligaſſe ad probandum bona fide, & nõ ficte, ideo ſi probando omnia grata inueniat, tenetur profiteri, & perpetuo remanere. Qui uero uouit religioſum eſſe, tenetur non ſolũ intrare, ſed etiam profiteri, quia niſi per profeſſionem, non poteſt eſſe religioſus, niſi aliter in intentione haberet, ad quã in foro animæ, eſt recurrendum. Concordat Tho. & Cai. ſecunda ſecundæ, q. ult. a. iiii. Et ſi uouit intrare, & exire, peccat, quia de re mala promittit, nec uotum, huiuſmodi tenet.

11 Abbas ſine conſilio capituli ſui non po teſt aliquem ad profeſſionem recipere, ſecundum Pa. in c. ad apoſtolicam, de regu. quia hoc eſt aliquod precipuum, quod fieri non debet ſi-

ne conſilio capituli, ut dicitur in regula monachorum, niſi aliter habeat conſuetudo, quæ primo eſt inſpicienda, ut dicit tex. in c. fi. de regu. lib. vj. Epiſcopus autem poteſt recipere ad profeſsionem, & erit uere religioſus, licet non intret monaſterium, ſecũdum Inno. alle. c. ſi uir. xxvij. q. ij. ſecus de aliis prælatis inferioribus. Oppoſitum uidetur tenere Pa. Vide tamen Ge. in. d. c. conſtitutionem, & conclude quòd epiſcopus, ſiue alius habens authoritatem incorporandi, recipiat aliquẽ ad profeſsionem, nomine alicuius monaſterij ſibi ſubiecti, alicuius approbatæ religionis, cum conſenſu maioris partis illius monaſterii, tenet profeſsio, & eſt uere religioſus, & ſic habet intelligi Ge. Secus autem ſi aliter fiat, niſi conſuetudo ſecundum regulam, uel ordinationes per ſedem apoſtolicam obſtent approbatæ, quæ in hmōi, & in aliis ſeruari debẽt.

12 Annus probationis debet eſſe continuus ſecundum Pa. in c. ad apoſtolicam, de regul. quia interruptio temporis minuit de auſteritate regulæ. Ideo nouitius, per interpollationem non poſſet auſteritatem regulæ experiri, ſi tamen per annum continuum expertus fuiſſet, & exiens poſtea reuerteretur, nõ eſſet neceſſe de nouo illum probare.

13 Nouitius debet deferre habitum illius religionis, quam uult profiteri, & in monaſterio, ſecundum Tancre. cum quo tenet gl. in. c. ſuper eo, de regu. & ita habet conſuetudo: & delatio habitus extra monaſterium nunquam tacitã induceret profeſsionem, in. d. cle. eos.

14 Nouitius quando uult profiteri, non eſt neceſſe quod ſeruet certam formam uerborum, quam quædam religiones habent, ſecundum Pa. in. c. porrectum, de regu. nec aliqua ſcriptura eſt neceſſaria, quia profeſsio in deum dirigitur. Poteſt etiam fieri per procuratorẽ, cum quilibet actus per procuratorem poſsit fieri, niſi excipiatur. l. i. §. uſus. ff. de procu. Cum ergo iſte actus non excipiatur, poteſt fieri. Facit regula, poteſt quis. in. vi. de re. iu.

15 Qui uult intrare religionem aliquam, etiam minorum, non tenetur renuntiare ſeculo, niſi quando uult profiteri, per dictum. c. non ſolum, licet in regula fratrum minorum, dicatur præcipiendo, quod dicant uolẽtibus intrare religionem eorum, quod uendant omnia bona ſua, & ea ſtudeant pau-

peribus errogare, quia hæc uerba debent intelligi poſt annū probationis,& ante profesſionem, ne ſint hæc uerba, contraria uerbis.d.c.non ſolum. Ideo illa uerba ſunt magis exhortatoria quam præceptiua.

16 Volens ingredi religionem aliquam, ſi in ipſo ingreſſu: uel ante, eidem donet omnia bona ſua, ſi non profiteatur tacite, uel expreſſe, rehabebit omnia, ſecundum Pa. in.c.quod a te, de cle.coniug. quia tunc in dubio uidetur donaſſe cauſa mortis, qua ceſſante, non profitendo reuocatur. Idem ſi profesſio non teneat, licet crederetur tenere, ſecūdum Bar. C.de ſacro ſan.eccle.auten. ingresſi, ſicut relinquens omnia bona titio, credens eſſe filium ſuum, reperto quod non ſit filius, auferuntur ab eo,& ueniunt ſuccedentes ab inteſtato, in.l. ſi pater.C.de hære.inſti. Si uero non donauit omnia, ſed aliqua, non rehabebit, quia uidetur donaſſe cauſa ingreſſus, & ſic debet intelligi Pa.& Hoſt.in.d.c.ſtatuimus, qui uidentur dicere oppoſitum. Eſt.c.conſtitutionem,&.c.beneficium, de regu.in.vi. Si uero ſciebat profesſionē nō tenere, non rehabebit, quo ad iuris præſumptionem in dubio, præſumitur enim tunc abſolute donaſſe, ſed in conſcientia, quando poteſt ſciri quod ſolum donauit cauſa ingreſſus, & non propter aliud, recuperabit, quia ſemper uidetur donaſſe cauſa mortis,& hoc eſt ſatis æquum ut rehabeat.

17 Bona nouitii non profesſi tacite, uel expreſſe, morientis, donata ſimpliciter monaſterio, remanebunt ibi poſt mortem eius. Si uero expreſſe non contulit, uel ante mortem expreſſe collata reuocauit, ſuccedent proximiores ab inteſtato, ſecundum Pa.in capitulo pręſentia, de probatio.& ſic intelligendi ſunt Cyn.& alii doct.in dicta autē.ingresſi,&.d. Ant.in.d.capitulo præſentia, de proba.& Bar.in autē.ſi qua mulier.C.de ſacro ſan.eccle.

18 Nouitij nōn tenentur ad præcepta religionis, pluſquam alij ſeculares, nec poſſunt puniri pœna perpetui carceris etiam quod delinquendo incurrerent ſi eſſent profesſi, ſecundum Gemi.in.d.c.non ſolum, quia ſic non eſſent liberi poſſe reuerti ad ſeculum, nec poſſunt eligi in prælatū.c. nullus, de elec. lib.vi.nec ordinari, etiam ad primam tonſuram.c. in monaſterij.xix.q.iii.neque beneficium eorum ſi habent, infra an-

num probationis uacat,niſi conſtet ipſum habere animum mutandi uitam,nec eo inuito poteſt alteri conferri, ſed per alium ſeruiet beneficio.c.beneficium,de regu.lib. vi. de fructibus beneficij debita portio aſsignabitur ſeruienti beneficio,reliqua ſeruabuntur in utilitatem eccleſiæ, ſecundū glo. in.d.c.beneficium,& per.c.quia ſæpe,de elec.li.vi.Et ſi eſt canonicus nouitius,ad electionem epiſcopi non debet uocari per.d.c.beneficium,& Io.an.ibi.Secus in electione,quæ pertinet,non iure collegij,ſed iure ſingulari, ut in iurepatronatus.Nouitij gaudent priuilegio clericali, ita quòd eos percutiens eſt excommunicatus ſupra, excommunicatio.i. Eſt. c. religioſe , de priui.li. vi. Idem de conuerſis approbatæ religionis.

¶ Nouitij intrantes religionem approbatam animo mutandi uitam, perſeuerandi, & ſeruiendi deo plenariam omnium peccatorum remiſsionem,ſi ſunt bene contriti conſequuntur,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.ul.a.iii.ad.iii.quia ſi quis elemoſinis poteſt ſtatim ſatiſfacere,multo magis,qui ſe totaliter offert deo per religionis ingreſſum, & inuitis patrū dicitur,quod intrantes religionem , conſequuntur eandem gratiam,quàm & baptizati: ut allegat Tho.ibi ſupra. Immo tenet diuus Bernar. in quodam ſer. quod quilibet religioſus , quotiens de præteritis eſt bene contritus , exiſtens in gratia , & eſt contentus de ſua profeſsione , & paratus ſi non feciſſet , quod faceret , & actu ſe totum deo offert, ſemper plenariam conſequitur indulgentiam , quia deus penſat uoluntatem pluſquam opus , ideo dum profitentur , & ſunt in mortali , ſi poſtmodum eos pœniteat , & actualiter confirment uotum ſuum modo dicto , conſequuntur etiam indulgentiam propter eandem rationem. De hoc Tab . dubitat , & ad negatiuam magis uidetur declinare partem.

NVPTIAE.

NVptiæ , ſupra , matrimonium .§. lxii. His autem quæ ibi dicta ſunt adde , quod nuptiæ tria important , ſcilicet ſponſorum benedictionem , ſponſæ traductionem in domum ſponſi , & conuiuium , & hæc tria dicuntur prohibita temporibus ibi ſupra dictis . Et quia pœnæ

non ſunt extendendæ, ideo illis temporibus poſſunt matrimonia contrahi, pro uerba de præſenti, & ſponſalia, & qui credunt euadere peccatum facientes benedictionem in ſabbato ante aduentum, uel ſeptuageſimam, & in ſequenti Dominica facientes alia duo ſcilicet traductionem, & conuiuium, non euadunt tranſgreſsionem legis: magis enim hæc duo prohibentur, quam primum, quod eſt quoddam ſpirituale. Et ſcienter contra hoc ſtatutum facientes, peccant mortaliter, qnia cum publice hæ fiant, non uidentur fieri ſine contemptu. Conſumare autem matrimonium his temporibus non eſt mortale, ut ſupra dixi. Matrimonium.§. ſexageſimotertio ſed tantum illa tria prohibentur. Vide ſupra, matrimonium.§.ſexageſimoquarto Concor. Cai. in ſumma ibi.

OBEDIENTIA.

1 OBedire deo in omnibus quæ mandat,etiam quod uideãtur eſſe contra legem naturalem, & conformare uoluntatem propriam diuinæ,in his quæ uult nos uelle,inquantum nobis innoteſcunt,eſt de neceſsitate ſalutis, ſecundum Th.ſecunda ſecundæ.q.ciiii.a.iiii.quamuis homo nõ teneatur ſemp uelle quod deus uult,quia non uult ea nos uelle.

2 Inferiores tenentur obedire ſuis ſuperioribus, ſecundum quod ſunt ſuperiores, & quia circa actus interiores uoluntatis, & intellectus directe, & circa naturam corporis, homo non habet ſuperiorem niſi deum, ideo in his nulli homini tenetur,quãdo non actus interior colligatur exteriori, tenetur obedire,ut ſi præcipitur dici deuote officium pręcipitur conſequenter attentio,quę eſt actus interior,& huiuſmodi. Similiter licet homo non posſit præcipere ſubdito, quod contrahat matrimonium, uel non contrahat, tamen quando aliquis promiſsit uiuere caſte adimendo ſibi, quod erat naturale, poteſt cogi per ſuperioris præceptum & tenetur obedire,& ſic de aliis ſecundum Th.ubi ſupra.Ita etiã circa comeſtionem,& matrimonium eccleſia ordinat: & tenemur obedire,licet non posſit prohibere hæc abſolute.

3 Religioſi prelatis ſuis tenẽtur obedire in omnibus, quæ ad regularẽ conuerſationem pertinent,in his quæ ſunt in corũ

regula,aut ordinationibus explicite,in aliis aũt licitis nõ tenentur de neceſsitate,ſed tantũ de perfectione, in quibuſdã autem neque tenentur,neque debent,ut in his quę ſunt contra Dei præcepta,uel contra regulam, in quibus prælatus diſpenſare non poteſt,ex s.Tho.ſecunda ſecundę,ſupra, quol. i ar.xv.&. quol.x.ar.x. Etiam ſecundum Arch.flo.iii.par.titul. xvi.c.i.§.vi.&.i.

4 Si mandat prælatus cõtra dei præceptũ ſibi reuelari crimẽ occultum,non ſeruato ordine fraternę correctionis, ut ſupra, accuſatio.§.vii Inquiſitio §.viii.uel præter præceptũ,ut dicere mendaciũ,uel uerbum ocioſum.c. dominus.ii.q.iii. nõ ei obediendum eſt. Secundo ſi præcipiat contra ordinationes eccleſię,ut quis celebret pro hereticis.c.ſi quis eps.ii.q.iii. Tertio,ſi cõtra ordinationes ſuę eccleſiæ,uel cõtra regula,aut cõſtitutiones præcipiat ſine rõnabili cauſa,qa tunc non poteſt diſpenſare,non debet ſubditus obedire. Si autem eſt dubiũ obediat,ar.in.c.quod culpatur. xxiii.q i. & iudiciũ ſuperiori relinquat. Quarto licet prælatus non poſsit aufer re neceſſaria corporis,ut cibum,& ueſtimẽta,& huiuſmodi, põt tamẽ determinare de tẽpore,qualitate,& quãtitate horum,in quibus ſubditus tenetur obedire. Quinto, ſi pcipiat ea, ad quæ ſua poteſtas nõ ſe extendit,uel fieri faciat maiores auſteritates quã ſua regula mandat,niſi hoc ei imponatur p modum penitẽtię,uel punitionis delicti,ut no. Vgo in.c. plens.xxiii. q.iii.nõ tenetur obedire,laudabile tamẽ eſt;ut obediat , per ar.in.c.quid ergo.ii.q.iii. Sexto ſi pręcipiat aliquod habẽs ſpeciem mali,ut.ſ.ſe nudet corã aliis,& huiuſmodi, qa uidetur inhoneſtũ,nõ tenetur obedire, ſecũdũ gl.in.c.nõ eſt.ii.q.iii. Septimo ſi aliquod uanum pręcipiat,ut leuare feſtucam:uel huiuſmodi,ſine aliqua utilitate,non tenetur etiam.c. admonere.xxxiii.quæſt.ſecunda.

5 Ad pręlaturam tamẽ poteſt ſubditus cogi, etiã quod nõ habeat ſufficiẽtem ſcientiã,ſecũdum Pe.de pa.iiii.ſen.d.xix.q.i. & nõ peccat obediẽs.Secus ſi ſpõte hoc faceret, ſicut de confeſſoribus a prælato expoſitis. Octauo ſi præcipiat aliquid ubi eſt mortis periculum , ut eſſet peſtilenti ſeruire , non tenetur obedire , quia in his quæ ad naturam corporis pertinent , omnes ſumus pares . Poteſt autem cogere ad

ordines

ordines ſuſcipiendos, & confeſsiones audiendas ſubitum, dummodo non addunt legitimum impedimentum, infra, ordo.§.xiii. Hæc enim ad regularem conuerſationem pertinent.

6 Si papa qui ſuperiorem non habet, mandaret aliquod iniuſtum continens, uel ſapiens hæreſim, uel continens peccatũ, uel ex quo præſumeretur uehementer eccleſiam debere turbari, uel aliqua mala futura, non eſſet ei obediendum, etiam ſi ſub pœna excommunicationis præciperet, ſecundum Pa. in.c.inquiſitioni, de ſen.excom.&.c.ſi quando, de reſcrip. Si uero mandat ſeculari non ſibi ſubiecto ratione eccleſiæ, cauſæ, uel perſonæ, circa temporalia, ut quòd det bona ſua alteri, cui non tenetur, non tenetur ei obedire, quia in hoc non eſt ei ſubditus, ſecus ſi circa ſpiritualia, ſecundum eundẽ Pa. ubi ſupra, neque religioſis uitam arctiorem præcipere poteſt: in regula, quod omnes tangit, in.vj. Et ſi mandat, ut alicui notorie indigno aſsignetur certum beneficium, in quo non poteſt diſpenſare, non eſt ei parendum: ſecus quando poteſt diſpenſare, & conſtat expreſſe de eius intentione, ſecundum Ioannem andr. in.c. adeo, de reſcrip.&.c. ſignificauit, de offi. ordi.

7 Si epiſcopus mandet alicui clerico, quod res ſuas det alteri, ſine cauſa rationabili, non tenetur dare: argum. in cap. cum apoſtolus, de cenſibus, ſi autem mandet, ut libros ſuos acquiſitos, tamen de bonis eccleſiæ accommodet alteri clerico literis idoneo, cum ipſe non ſit idoneus ad literas, tenetur accommodare, quia hæc eſt rationabilis cauſa, uidelicet eccleſiæ utilitas: argumen.in cap.quia ſuper.vii. quæſtio.i.aliter non tenetur. c. requiſiſti, de teſt.& cap. cum dilectus, de iurepatrona.§.nos igitur, neque tenetur obedire, ſi mandet, ut renuntiet beneficio, ut alteri conferat, in.d. cap. quia ſuper. Intellige cauſa iuſta non exiſtente, etiam ſecundum Ray.

8 Epiſcopo imponente clerico quicquam pro negotijs eccleſiæ, tenetur obedire, nec ualet ſi excuſet ſe pro cura rei familiaris, quia bonum commune præfertur particulari, nec ualet ſi dicat, quòd ſunt alij meliores: &c. quia in talibus oportet ſeruare talem ordinem ſecundum Ray.

9 Laici non tenentur obedire prælatis ſpiritualibus, niſi in his

tantum, quæ promiſſerunt in baptiſmo, quia in alijs non ſunt eis ſuperiores. Sed dominis temporalibus, qui uere ſunt eorum domini, tenentur obedire in temporalibus, prout iuſtitia requirit, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. ciiii. ar. ul. non autem contra iuſtitiam, niſi forte ad euitandu magnum ſcandalum, uel magnum periculum. Conſentit Gul. quia in huiuſmodi illis non ſubijciuntur.

10 Si epiſcopus mandet ſacerdoti, ut excommunicet titium, quem ſacerdos, ſcit eſſe innocentē: ſi ſcit ita notorie, quod poſsit probare, debet, ante epiſcopum probare eius innocentiam, & ſi probauerit, non debet eum excommunicare, licet poſsit ſolum denuntiare: Si uero non poſsit probare, & res dubia ſit tenetur obedire, ſecundum Tho. in quol. ut alle. Piſa. & per. c. quid culpatur. xxiii. q. i. Obedientia enim ipſum à peccato ſeruat dum dubius eſt uel probare non poteſt.

11 Filius tenetur obedire parentibus, quo ad diſpoſitionem domus, & morum diſciplinam, quia in eis eſt ſubditus, Thom. quol. ii. ar. ix. quando autem ſit mortale peccatum ſupra, inobedientia. §. ii. ſatis dictum eſt.

12 In omni obedientia ſunt intelligendæ aliquæ conditiones, ut dicit gl. in cap. ii. de uoto: uidelicet. Si adeſt poſsibilitas. c. quærellam, & . c. breui, de iur. iur. Secūdo quòd ſit rationabilis cauſa, ſecundum quòd not. Pan. in. c. magnę, de uoto & Arch. in. c. utinam. lxxvj. d. & inobediens non poteſt præſcribere, quia ſemper eſt in mala fide. c. fi. de. regu. & . c. ſic nobis, in gl. Quando autem inobediens mortaliter peccet: ſupra, inobedientia, uide ample.

Obedientia etiam poteſt eſſe circa ea quæ libenter uolumus, ſi in ea propter præceptum principaliter ferimur, Tho. ſecunda ſecundæ. q. ciiij. ar. ij. ad. iij.

OBLATIO.

1 OBlatio eſt id quod offertur à Chriſtiano, eccleſiæ de re donabili, iuſte acquiſita: c. quia in omnibus, de uſu. & . c. ex tranſmiſſa, de deci. & monachus, ſeu alius religioſus, poteſt recipere oblationes, uel ut pauperes, uel ut miniſtri altaris, uel ut parochiani. c. oblationes. x. quæſt. i. Vide S. Tho. ſecunda ſecundæ. quæſt. lxxxvi. ar. ii. & Pa. in. c. paſtoralis, de his qu æ fi. a. præla. 2

2 Oblationes factæ in parochia,ſeu altari,cedunt eccleſiæ parochiali, ſiue ſint factæ imagini, ſiue capellæ, ſunt rectoris, & non presbyteri capellæ, ſecundum Pan.& Ant.in.d.c.paſtoralis, etiam ſi imago cui ſunt factæ, ſit depicta in muro, infra, limites parochiæ : & facit gl.in.l.ſtatuæ.ff.de uſufruc. Quod quidam limitant, ſi fiant intuitu parochiæ. Idem ſi fiant celebranti in eccleſia alicuius, quia ſunt ſimiliter rectoris : niſi eſſet epiſcopus celebrans,quia tunc communi iure ſunt eius. c.ſuper eo,de paro.niſi conſuetudo obſtet, quæ eſt ſequēda. De collatis autem, & oblatis religioſis, in eccleſijs eorundē non poſſunt prælati aliarum eccleſiarum aliquid ſibi uendicare, ſecundum Pa.in.c.nimis iniqua,de exceſ.præla.quia uidetur res illa eis collata intuitu eccleſię,& non nomine oblationis, & expreſsius hoc tenet in.c.i.de ſta. mo. & eſt textus expreſſus in.d.c.i. & quo ad fratres prædicatores eſt prohibitio,cle.iiij. in priuilegio, quod incipit : nimis iniqua. Vnde ex hoc priuilegio, dicti fratres poſſunt facere offertorium in ſuis eccleſijs in miſſa. Sicut concludit etiam Tab. uer. oblatio.§.i. in fi.

3 Parochiani ad offerendum oblationem poſſunt compelli, ſecundum Pa.in rub.de paro.&.S.Tho. ſecunda ſecundæ. qu. lxxxvi.ar.i.Primo,quando tenentur dare ratione cenſus,quē annuatim ſoluunt. Secundo, ex obligatione teſtamentaria. c.quanto,de cen.Tertio,quādo ſacerdos indiget,& ipſi abundant. Ad hoc eſt.c.ſi epiſcopus,de off.or.li.vi. Quarto,quando hoc habet conſuetudo.c. ad apoſtolicam, de ſimo. Et in his duobus ultimis caſibus,oblatio quo ad quantitatem remanet uoluntaria,ſecundum Tho.ſupra.Idem dic de primitiis, ſecundum eundem,ibi,ar.iiii.

4 De qualibet re poſſeſſa licite, poteſt fieri oblatio, niſi uergat in detrimentum alterius, ſecundum Tho.ſupra.ar.iii. & hoc reprehendit Chriſtus Mat.xv.dicens, Vos autem dicitis munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit, &c. Vel propter ſcandalum. Vnde aliquæ perſonæ prohibentur offerre oblationes,quas numerat gl.in.c.oblationes.90.d.& intelligi debet,quando eorum crimina ſunt manifeſta,noluntque corrigi. Et idem dicendum eſt,de hæreticis, excommunicatis, & iudæis in.d.c.quanto,de cenſi.

Si cōſuetudo habet, quòd oblationes quæ fiunt in domini-

ca ſint rectoris,& quę fiunt in feſto ſancti alicuius ſint ſacriſtæ,& talis ſanctus ueniat in dominica: oblationes erunt rectoris,quia maior eſt dominica quàm feſtum illius ſancti, & hoc,ſecundum quòd concludit Bar.per.l.proconſul.ff. de off. proconſu. Sacerdos poteſt recipere oblatum pro miſsis dicendis quas pœnitenti iniunxit, ut faceret celebrari, niſi ſit ſcandalũ, à quo cauere debet. Vide.c.ab omni,de ui.& ho.cle.

OBLATVS.

Oblatus quis ſit, ſupra monachus.§.i.

OBLIGATIO.

1 Obligatio iuris, uinculum importat, quo neceſſario quis aſtringitur ad aliquid dandum, uel faciendum: inſti. de oblig.in pri.adde uel patiendum,& ſine conſenſu, eſt nulla ff.de pac.l.i. Intellige uoluntario, & cum animo obligandi: facit gl. in.c. iii.de uoto.

2 Triplex poteſt eſſe obligatio, uidelicet,naturalis, quæ continet naturale uinculum conſenſu contracta inter eos, qui rationis capaces ſunt tantum: ligans ſolum in foro conſcientiæ,& ad agendum in contentioſo foro inefficax. Alia ciuilis tantum dicitur,non obligans in foro conſcientiæ,niſi ſecundum quòd quis à ſuperiori cogitur,ſecundũ Inno.in.c. quia plerique, de immu. eccl. tertia dicitur naturalis & ciuilis ſimul,ut cum quis ciuiliter, & cum ſolennitate ſe obligat ad aliquod,quòd naturalis æquitas ſuadet: ut ſoluere agrum, quem in ueritate tenetur ſoluere: & hæc in utroque foro obligat. De his inſti. de oblig. per totum. Iuſtitia enim ad hoc etiam cogit.

3 In obligatione generali,non ueniunt ea,quæ quis ſpecialiter non obligaſſet,ut ſi titius obligauit omnia bona, non intendebat obligare pannos,lectum,& alia,ſine quibus uiuere nõ poterat,ſecundum Bar.in.l.i.C. quæ res pig. ob poſ. Contra enim æquitatem eſſe uidetur.

4 Obligatio,cui appoſitus eſt terminus ad ſolicitandum implementum obligationis: adueniente termino non diſſoluitur, quia iam contractus eſt factus: ut ſi contractis ſponſalibus, promiſi ducere ſponſam infra menſem, elapſo menſe non diſſoluitur hic contractus. Si uero terminus poſitus ſit ad finiendum,uel limitandum contractum, adueniente termino ſoluitur obligatio illius, per quem non ſtetit quin imple

retur contractus initium,ut ſi promiſi tibi,tali die facere uenditionem de domo,& per te ſtetit,elapſo illo die nō amplius teneor,ſecundum Pa.& Gof.in.c.ſicut ex literis,de ſponſa.

5 Si dies appoſita ſit obligationi,& actor,& reus ſunt eiuſdem fori,tenetur reus ſine interpollatione offerre,& ire ad domū actoris,ſecundum Pa.in.c.licet heſy,de ſimo. quia dies interpellat pro homine.c.potuit, de loca. quòd ſi nòn ſunt eiuſdē fori, ſufficit quòd reus dicat in domo ſua, paratus ſum ſoluere,ſi ſit qui recipiat : iuxta not.in.l.item illa.ff.de conſtitu. pec.& quod ibi not. Bar.pro limitatione.d.c.potuit. Intellige tamen, niſi aliter ſit in pacto ſpecialiter. Si autem dies non eſt appoſita, requiritur monitio, in. l. ſi ex legati cauſa. ff.de uerbo.obli.ſupra,Mora.§.j.

6 Quando turpitudo eſt ex parte recipientis obligationem, obligatio non tenet, ſecundum Pa.in.c.debitores,de iureiuran.ex quo patet, quòd obligatio de ſoluendis uſuris, non ſtringit,niſi interueniat iuramentum, ſecundum Pa.in.di. c. debitores, quia iuramentum fit Deo, qui non turpiter accipit, nec qui ſic iurauit, peccauit. Simplex autem promiſsio, nulla fuit, propter turpitudinem hominis recipientis. Vide Thom.ſecunda ſecundæ.qu.lxxxviii.ar.iii. ad.iii. Is pro quo quis negotia utiliter gerit eidem obligatur.ar.in.l. cum pecuniam.ff.de neg.ge.& Pa.c.ii.de preca.

OBSTINATIO.

OBſtinatio importat inhærentiam pertinaciter alicui peccato,ut cum quis intendit pertinaciter perſeuerare in peccato,ſicut quando non uult remittere iniuriam,uel uult tenere concubinam, uel ita habituatus eſt in peccato,quod eſt factum ſibi quaſi naturale, & quaſi nunquam ineſt ei aliquis motus ad bonum,& ad reſurgendum à peccato, & tales parum diſtant à ſtatu damnatorum: quamuis poſsint conuerti,ſecundū Caie.ibi,in ſumma.Vide Thom.uer.q.xxiiii.ar.xi.

OCIVM.

OCium ſecundum Greg.eſt quod caret intentione piæ utilitatis, aut iuſtæ neceſſitatis, & propter hoc, non omne uerbum,uel factum iocoſum, ocioſum eſt, nec conſequenter peccatum:immo in talibus contingit eſſe uirtutem, quæ eutropelia dicitur. Et quamuis uerbum ocioſum ſit communiter ueniale,tamē poteſt eſſe mortale,ſi dicatur in contem-

ptum dei, uel proximi, uel propter aliquem finem, qui ſit peccatum mortale, ut ad incitandum aliquem ad luxuriam, & huiuſmodi.

ODIVM.

1 ODium ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xxxiiii. ar. v. & vj. non eſt uitium capitale, ſed formaliter oritur ex inuidia, diſpoſitiue autem ex ira. Si ſit contra Deum eſt grauiſsimum peccatum, ſecundum Tho. ibi. ar. 1. cum nihil ſit in deo quantum eſt ex ſe odibile, cũ ſit ſimplex bonitas. Si ſit contra proximum ex ſuo genere mortale peccatum eſt, quia directe contra charitatem eſt: licet ex imperfectione actus, quandoque ſit ueniale, ſicut alia peccata.

2 Qui odit non proximum, ſed eius prauos mores, uel inimicitiam, quam tenet contra charitatem, nõ proprie odit proximum, & conſequenter non peccat, quoniam & deus odit impios, & eorum impietates. Et qui odit bonum proximi, etiam ad bonum finem, utputa ad correctionem, non peccat: quia hoc eſt magis amare proximũ quàm odire. Et qui uellet proximum puniri iuſtitia mediãte, ſecundum eius demerita, non liuore uindictæ, ſed magis zelo iuſtitiæ, & ut alij timeãt, nõ peccat: qa hic eſt affectus iuſtitiæ uindicatiuę.

3 Quomodo non debet quis propter odium ſubtrahere communia beneficia: ſupra, charitas. §. i. Sunt tamen hortandi homines, ut ab inimicis non ſubtrahant conſueta beneficia, colloquia, & huiuſmodi: etiam extra articulum neceſsitatis, ut omnis ſpiritus odij, de mente eradicetur, & inimicus ad bonum prouocetur, exemplo Chriſti qui iudæis illum perſequentibus, ꝑdicationis, & curationis beneficia, nõ ſubtraxit.

OFFICIVM.

OFficium ſeculare uendere, licet dominis, dummodo uendãt perſonis, de quibus poſsit præſumi, quòd ſint utiles ad talia officia exequenda, & quòd nõ uendantur tanto precio, quòd recuperari non poſsint ſine grauamine uirorum ſubiectorum. Attamen quamuis poſsint hoc modo licite uendi, nihilominus non expedit, quia illi, qui ad huiuſmodi officia eſſent magis idonei, quandoque ſunt pauperes, & non poſſunt emere, uel ſi ſunt diuites, non ambiunt officia, nec aſpirant ad illa pp lucrum, unde magis uidetur expediens, ut boni homines eligantur, & etiam inuiti compellantur ſe-

cundum S.Tho.ad duciſſam barbantiæ. Eſt etiam hoc perniitioſum ſatis reipub.ſecundum Caie.ibi in ſumma,quia cõmuniter indigni habent officia, ubi ſunt uenalia. Tollitur etiam ratio ſtudiorum, & bonarum uirtutum, ex eo quòd non niſi pecunia hñr officia:non uirtus, ſed pecunia honoratur,uẽditur plerũque actus iuſtitiæ, & multa alia mala ſequũtur :ut teſtatur experientia,per q̃ uidemus reipub.ruinã. Et quia actiones humanæ iudicandæ ſunt ſecundum quòd in pluribus inuenitur,ideo huiuſmodi uenalitates, ut abhominabiles exterminandæ ſunt, ex quo concludo, quòd licet ſpeculatiuæ ſint licitæ,ſecundũ tamen quòd nũc ſunt in uſu, non ſunt exercendæ,ſupra,Dominus.§.x. An officialis poſsit aliquid recipere, ſupra, Dominus.§.xiii.

OLEVM.

OLeum ſanctum, quod criſma dicitur, conficitur per epiſcopum in die cœnæ,& non alio die.c.omni tempore,de con.diſt.iiii. Fit ex oleo,& balſamo,cum quo benedicuntur fons baptiſmalis,calix,patena,eccleſia,altare,epiſcopi in manibus,m capite quando conſecrãtur,puer baptizatus in fronte,& uertice omnes fideles quando criſmantur, & eſt omni anno conſecrandum, & innouandum. c. ſi quis de alio, de conſ.d.iiii. Grauiter quoque punitur ſacerdos utens in baptiſmo de alio,quàm de hoc nouo : per.d.c. ſi quis de alio. Eſt & oleum cathecumiconum cõfectum per epiſcopũ, quo inunguntur baptizati inter ſcapulas,& in pectore, & manus ſacerdotis cum ordinatur, principes, & reges in brachio, & humero, eccleſia, & altare ante criſmationem. Tertiũ oleum eſt ſanctum, quo unguntur infirmi in mortis articulo, infra,unctio,per totum,& in.c.unico,de ſac.unct.De ſecundo, & tertio oleo, non inuenitur prohibitum, quin alijs diebus poſsit confici,ſicut de primo,ut in.d.c. omni tempore, &. c. quoniam,de ſen.ex.in.vj. Oleum non ſacratum additum ſacrato totum erit ſacratum, ſicut dictum eſt de aqua, ſupra, aqua.§.ii.

OPINIO.

1 OPinio eſt illicita. Primo quando quis eam ſequitur non quia magis rationabilis, ſed quia eſt opinio ſuæ ſectæ, quam uult tueri, tunc talis opinio illicite tenetur, quia non

uoluntate, ſed ratione opinio amplectenda eſt. Secundo quando talis opinio licet uideatur rationabilior, tamen repugnat dictis ſacræ ſcripturæ, quia ſacra ſcriptura eſt regula morum, & fidei: ideo omnis opinio examinanda eſt ſecundum illam. Et propter hoc damnantur opiniones hæreticorum, repugnantes ſacræ ſcripturæ, uel determinationi eccleſiæ, uel ei, quo communis eccleſia utitur. Vnde a mortali excuſari non poſſunt ſequẽtes huiuſmodi opiniones ſcienter, & pertinaciter: hoc enim ad hæreſim pertinet. Si uero non apparet has eſſe contra bonos mores, neque contra determinationem eccleſiæ, neque contra ſacram ſcripturam, & ſequitur aliquis tales opiniones credens benefacere, & ſine pertinacia, non peccat, etiam quòd tales opiniones eſſent falſæ, immo hæreticæ, ſed non manifeſtę. Vnde nunc multa ſunt hæretica condemnata, quæ ante ſine peccato poterant teneri, ſecundum Tho. i. quæſt. xxxii. ar. ul. quia manifeſtus error non erat. Vnde & ſi abbas Ioachim tenuit cõtra fidem, in. c. damnamus, de ſum. tri. non fuit hæreticus, quia talis articulus nondum erat damnatus.

2 In credendis, uti pro regula opinione eſt illicitum, niſi opinionem ſuperiori regulæ ſanctæ eccleſiæ, & apoſtolicę ſedis, quæ in his, quæ ſunt firmiter credenda errare non poteſt, cũ à ſpiritu ſancto regatur quis ſupponat. In operãdis uero, ubi ſunt opiniones, ſemper tutior pars eſt eligenda, ne quis exponat ſe periculo ambiguitatis, & conſequenter peccandi, quòd illicitum eſt, ut in contractibus, ubi plures ſunt doctorum opiniones: quia faciens opus aliquod, quòd dubitat eſſe mortale, mortaliter peccat: quia taliter operans, potius uult uoluntatem propriam adimplere, quam a tali opere, etiam ſi ſit mortale abſtinere, & ſic mortaliter agit, non curans perdere Dei amicitiam pro tali opere. Et prædicta intellige de opinione, quæ eſt cum formidine alterius partis. Nam qui ſequitur unam opinionem, & non tenet pro dubia, ſed pro certa, & ſic operatur, non ſe exponit dubio, ſed pro certo tenet: ideo non peccat, ſicut qui ſequitur opinionem aliquam, & formidat de oppoſito. Item licet aliquando una opinio ſit melior altera, tamen non tenetur quis ſemper meliorem ſequi, quia non tenetur facere quod melius eſt, ſed quod bonum eſt. Ideo quãdo dicitur, quòd tenetur am-

plecti tutiorem,intelligitur,quando eſt cum formidine alterius partis, ſed quando firmat ſe in una opinione alicuius doctoris, quam ueram credit, licet credat aliam opinionem eſſe meliorem, non propter hoc exponit ſe mortali, quia non ſequitur aliquod, de quo dubitet eſſe falſum, licet credat minus bonum.

3 Opinio quæ meliori rationi innititur ſequenda eſt,ſecundũ Pa.in.c.capellanus,de feri.& doctor referens plures opiniones,uidetur ſequi ultimam quando aliam non firmat,ſecundum Hoſt.in.c.j.de priu.lib.vj.

4 Opinio ſequens æquitatem ſcriptam, præfertur ſequenti rigorem iuris ſcripti.c.unico,de re. permu.in.vj. fallit in odiũ iudæorum,contra quos,rigor præfertur æquitati.c. ſecundo de iudæ.

5 Opinio quæ ſoluit,potius ſequenda eſt, quám ea quæ ligat: regula,odia,lib.vj.& opinio habens pro ſe legem, uel antiq́ conſuetudinem,debet præferri non habenti.c.literas, de reſti.ſpo.c.cum expediat, de elec.lib.vj.&.l. minime.ff. de legi. An papæ opinio præualeat opinioni concilij,ſupra,conciliũ. §.ij.&.iij.In dubiis doctrina eccleſiæ Romanæ, quæ principaliter eſt in papa, eſt regula fidei, & ad ipſum pertinet huiuſmodi dubia determinare:ex S. Tho.ſecunda ſecundæ.q. ij.ar.iij.De potentia.q.x.ar.iij.

ORATIO.

1 ORans ex intentione formaliter,& non attendens orationi,peccat,quia irreuerenter Deo loquitur in oratione.Si autem orat materialiter, uel ſe exercendo in cantu, uel ut ocium fugiat,& non attendat,non irreuerenter agit, & conſequenter non peccat,ſecundum Cai.ibi,in ſumma.

2 Oratio eſt neceſſaria, ut reuerentiam Deo exhibeamus, cui debitores ſumus,& ut impetremus quod Deus diſpoſuit per ſanctorum orationes implendum,ſecundum Tho. prima ſecundæ.q.lxxxiij.ar.ij.& ſolus Deus eſt orandus principaliter, ad implendum quæ petimus,ſancti autem orãdi ſunt,ad impetrandum, ſecundum Tho. ubi ſupra.ar.iiii. Dicere autem ſanctos non eſſe hoc modo orandos, & non poſſe pro nobis orare,fuit hæreſis Vigilantij,& nouiter a lutheranis ſuſcitata. Ideo dico quòd ſunt orandi, quia ſicut Deus agit hæc inferiora per ſecundas cauſas, ut ordo naturæ ſeruetur, ita

nos exaudit per ſanctos,tanquam per cauſas medias. Secundo ut ſancti honoretur. Tertio,ſi uiui pro inuicem poſſunt orare,multo magis ſancti poſſunt pro nobis orare. Quarto, quia ſic habet uſus eccleſiæ, quæ orationes ad ſanctos dirigit:& ſecundi Mac.xv.dicitur,quòd Iudas machabæus uidit Oniam,& Hieremiam, qui erant mortui, orare pro populo iudæorum.

3 Qui non orat pro ſe,& proximo etiam inimico in caſu quo credit per orationem poſſe ſe,uel alium de aliquo graui malo eripere,peccat mortaliter,ſicut negando elemoſinam in articulo neceſsitatis. Agit enim contra præceptum Chriſti dicẽtis,orate pro perſequentibus,&c.

4 Oratio communis quæ fit a miniſtris eccleſiæ in perſona populi,ſecũdum Tho.ſupra.ar.xij.debet eſſe uocalis,ita ut poſſit innoteſcere toti populo,pro quo profertur, ideo irrationabiliter agit ſacerdos celebrans ita ſubmiſſe,ut uix a ſeruitore audiatur:& qui ſtant in choro taliter dicentes officium, ut ipſi tantum ſeipſos percipiant:ut ſupra,uer.Horæ,in fi.dictum eſt. Et peius agunt qui tantum mouent labia,& neque ſeipſos audiunt,quos credo non ſatisfacere officio. Oratio autem ſingularis ſufficit quòd ſit mentalis:& debet eſſe cum intentione,ut dictum eſt ſupra,Horæ.§.ix. Peccator orans ex bono naturæ deſiderio,ex pura Dei miſericordia exauditur, dummodo petat neceſſaria ad ſalutem ſuam,pie, & perſeueranter,Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra.

ORDO.

1 Ordines conferrens indigno,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt. xxiiii.q.iij.mortaliter peccat,ſimiliter prẹlati,& alij qui faciunt promoueri:quia infideliter dona Dei diſpenſant,& eccleſiæ detrimentum faciunt,& honori diuino. Idem de conſulentibus,promouentibus,& pñtantibus tales, quando ſciẽter faciunt, uel non adhibent curam ſcire eos dignos, quia cooperantur ad malum.c.uotum.ij.q.i. nec ſufficit ſecũdum Alber.Magnum,non ſcire eos eſſe malos, ſed oportet, quòd ſciant eos eſſe bonos, per illum modum,quo eſt poſsibile ſcire.

2 Ordines ſuperiores nullus debet recipere,niſi habeat inferiores,ex ordinatione eccleſiæ, licet antiquitus hoc aliquando non ſeruaretur,ſecundum Tho.ſupra. Qui ordines ſunt.vii.

uidelicet hoſtiariatus, lectoratus, accolitatus, exorciſtatus, ſubdiaconatus, diaconatus, & ſacerdotii, quorum tres ultimi ſacri dicuntur, ſecundum Tho. ſupra, tales ad caſtitatem tenetur, ſupra, uer. matrimonium. §. viii.

3 Prima tonſura non eſt ordo proprie, ideo iura inter ordines non poſuerunt. c. ſeriatim. diſt. xxxii. ſed eſt deputatio, ſeu diſpoſitio ad Dei cultum. Et quia ordo proprie non eſt, ideo characterem non imprimit.

4 Qui ordinatur debet neceſſario tangere, quæ porriguntur tãgenda ab ordinante, ſecundum Pe. de pa. in. iiii. ſen. & Arch. flo. iii. parte. ti. xvi. c. xiiii. qui recitatis opinionibus, uidetur declinare cum Pe. de pa. Alber. & S. Tho. ſupra. q. i. ar. i. ql. v. dicunt ſufficere porrectionem, unde in concilio ſub Euge. iiii. cum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipſius, ſed ſolũ de actu tenente ſe, ex parte miniſtri, ideſt porrectione, datione, traditione, & aſsignatione, ut dicit Cai. ibi in ſumma. Securius tamen eſt tangere, pur ſi non tetigit, non eſt aliter, ſupplendum propter hoc. Idem uidetur, quòd ſola eleuatio manuum ſufficiat, & non neceſſarius contactus ſecũdũ Arch. flo. ſupra, licet ſecurius ſit tangere. Sufficit etiam tangere rem porrectam, una manu, uel digito.

5 Caracter imprimitur in traditione inſtrumenti pertinẽtis ad actum illum, qui eſt principalior in illo ordine, ſecundũ Pe. de pa. & Tho. ſupra, ut in ſacerdotis ordinatione, in datione calicis, ſub determinata forma uerborum, quantum ad actũ, qui eſt conſecrare corpus, & ſanguinem Chriſti: quantum uero ad poteſtatem abſoluendi, in impoſitione manuum, dicẽdo, Accipite ſpiritum, &c. In diacono, in datione libri euangeliorum. In ſubdiacono, in traditione calicis, & patenę uacuę, ſecũdum Tho. & Pe. ſupra. In accolito, in datione urceoli uacui, ſecundum Tho. & Arch. flo. ſupra. In lectore, in traditione prophetiarũ. In hoſtiario, in traditione clauium. In exorciſta, in receptione libri exorciſmorum, ſecundum Thom. ſupra.

6 Omnes ordines minores, & prima tonſura, poſſunt dari eidẽ perſonæ eodem die, ubi eſt conſuetudo: licet Inn. & Hoſt. in c. de eo, de temp. or. contrariũ dicant, gl. tamen ibi dicit, quòd omnes ordines minores ſimul eidem dari poſſunt. Sed dic, quòd conſuetudo eſt ſeruanda, quæ habet, & eſt in pratica,

quòd ſimul eodem die,eidem perſonæ conferuntur cũ prima tonſura.Ideo intellige Inno.& Hoſt.ubi non eſt conſuetum,& facere eſſet ſcandalum.Ordines minores,cum aliquo ſacro,eodem die,eidem dari non debent,ſine licentia papæ, ſecundum Inn.& Hoſt.in.c.dilectus,de temp.or.

7 Prima tonſura omni tempore poteſt conferri,ſecundũ Hoſt. &.d.Ant.in.c.conſultationi,de temp.or.ordines uero minores,poteſt quilibet epiſcopus dare in dominicis diebus, ſecũdum Hoſt.in.d.c.de eo,dummodo non uideatur tenere generalem ordinationem,& ſimiliter Abbas,ſecundum.d.Ant. in.d.c.de eo,immo etiam in aliis feſtis, ſecundum Hoſt. Alii autem ordines dari debent ab epiſcopis tantum in ſex temporibus anni,uidelicet in ſabbatis quatuor temporum, ſabbato ante dominicam de paſsione,& ſabbato ſancto,de tem po.or.per totum:& per S.Tho.iiii.ſen.diſt.xxv.in expoſitione literæ.Hoc tamen poteſt,non eſt,de ſubſtantia ordinis.c. ſane,de temp.or. De pœna autem recipientium ordines extra dicta tempora,ſupra,Irregularitas.§.lxxxii. Si extra hæc tẽpora,& poſt prandium darentur tenerent quidem,licet peccatum,& pœna incurrerentur: ſecundum Vgo.in.c. ordinationes.diſt.lxxv.Hæc de eſſentia ordinis non ſunt.

8 In ordinatione ſi aliquid omittatur quod ſit, uel dubitetur eſſe de ſubſtantia,totum debet iterari, quia non dicitur iterari,quòd dubitatur eſſe factum.c. ſolennitates, de cõ.diſt.i. ſi autem eſt clarum,quòd non eſt de ſubſtantia,non debet iterari,ſed ſtatuto tempore caute ſuppleri.c.præsbyter, de ſa.nõ ite.& concor.Inn.ibi.c.i.Et ſuppleatur ab eodem qui ordinauerat ſi poſsibile eſt,ſecundum Innoc.

9 De ſubſtantia nõ eſt tempus ordinationum,in.d.c. ſane,nec ætas.c.diaconus.diſt.lxxvii.nec unctio.c.i.de ſac.un. nec impoſitio manus epiſcopi,ſcilicet tactu corporali.c.fi.de ſac.nõ ite. nec quòd recipiatur a proprio epiſcopo ordo, uel quòd non recipiat ſimul.c.quòd tranſlationem,de tem.or.uel ſit ieiunus ordinãs,uel ordinatus,ut communiter tenetur: & hęc certa ſunt non eſſe de ſubſtantia. Alia quædam ſunt dubia, ut eſt:miſſa, de qua communiter uidetur, quòd non ſit de ſubſtãtia,ut no.doc.in.c.quòd ſic,de elec.De minoribus certum eſt,quòd non eſt de ſubſtantia,ut manifeſtat conſuetudo,quæ legis interpres eſt.

10 Quando omiſſum eſt aliquid, debet ſuppleri per eum, qui ordinauit ſi fieri poteſt, uel per alium ſi non poteſt, ſeruata forma paſtoralis. Omnia quoque, quæ ſunt in paſtorali intelliguntur eſſe de ſubſtantia, niſi oppoſitū, in iure pateat. Debet autem ſic ſuppleri, ut ſuppleatur tempore ordinationis, ſecundum Hoſt. & patiens defectum, ueniat quaſi miniſtrās epiſcopo, & non ſit intentio epiſcopi reiterare, ſed ſupplere: & fiat ſine ſcandalo quantum eſt poſsibile. Et non exequatur officium uſque quo ſit ſuppletum. c. i. de ſa. non itera. & ibi glo. & ſecundū Theo. illa dicuntur de ſubſtantia, in quibus imprimitur caracter, de quo ſupra dictum. §. v.

11 Ordo epiſcopatus, quo ad poteſtatem eius, ſuſcipitur in impoſitione manuum epiſcoporum ſuper caput eius, ar. in. c. epiſcopus, iūcta gl. diſt. xxiii. ſecundum ueriorem opinionē.

12 Si epiſcopus facit actus, & alius dicit uerba, uel econtra, in ſacris ordinibus, nihil facit, quia ſacramenta ſunt unitatis, quæ diuidi non poſſunt. c. quia paſſus, de cō. diſt. ii. in minoribus tamen fallit. in. c. accolitus. xxiii. diſt.

13 Qui coacte, & contra ſuam uoluntatem ordinatur, non eſt ordinatus, quia non intendit facere quòd facit eccleſia: ſicut nec reciperet baptiſmum. c. maiores, de baptiſ. Si autem ordinetur contra uoluntatem ſuam, non abſolute, ſed conditionate, quia nolet, tamen quia mādatur ei ſub aliqua pœna eſt contentus: recipit ordinem, quia intendit ordinari, magis q̄ talem inobedientiam incurrere: & poteſt quis ad hoc cogi per ſuperioris præceptum, & ad epiſcopatum, & ad curā animarum, ſecundum Pe. de pa. & tenetur obedire, niſi adſit legitimum impedimentum: ſupra, obedientia. §. v. Et ſine neceſsitate cogens inuitos ad ordines, eſt puniendum. cap. ii. lxxiiii. diſtinct.

14 Ordinatus metu cadente in conſtantem uirum, non tenetur continere, ſecundum Gul. ſi non uult quia continentia non debet eſſe niſi uoluntaria. c. ante triennium. diſt. xxxi. alias ſic c. prælatum, de his quæ ui. me. ue. ca. & præcipue ſi conſenſit uoluntate in ſuſcipiēdo ordines ſacros, quia uoluntas cogi non potuit. Si talis non habebat uxorem quando fuit ordinatus, tenetur continere. c. de iudæis. diſt. xlv. quòd ſi habebat quando ordinatus fuit, & ipſa uelit continere, ipſe etiam tenetur continere propter ordinem ſacrum, quem recepit. Si

uero ipſa nolit cōtinere, tenetur reddere debitum, quia hoc facere non potuit in uxoris præiudicium, nec in conſcientia coactio excuſat, quia & ſi corpus cogebatur, poterat tamen non intendere ordines ſuſcipere, & ita ad caſtitatem non obligari. In foro autem exteriori, non poterit cogi, ſi proteſtatus fuit nolle ordinari, uel de coactione omnino inuoluntaria conſtet.

15 Regulares non debent ordinari contra uoluntatem ſuorum prælatorum. c. ad aureos. de temp. or. Quos poſsit epiſcopus ordinare uide. cap. nullus, de temp. or. lib. vi. & in cap. præcedenti.

16 Ordinans non ſibi ſubditos, eſt ſuſpenſus a colatione omnium ordinum per annum. c. eos, de temp. or. in. vi. Si tamen ordinatus erat clericus. Ordinati ſic nō ſunt irregulares, ſed ſunt ſuſpendendi, per. d. c. tranſlationem, & ſi celebrant antequam ſuſpēdantur, non efficiuntur irregulares, ſecundum Hoſt. licet grauiter peccent antequam eorum epiſcopi ratā habeant talem ordinationem. ut no. in. d. c. eos, niſi quando eorum epiſcopi ſunt ſuſpenſi manifeſte, propter aliorum ordinationes, tunc eorum ſubditi, ſine horum licentia, poſſunt a uicinis epiſcopis ordinari: in. d. c. eos, &. c. i. de tēp. or. lib. vj. De ultramontanis ordinatis ab italico epiſcopo, & econtra, ſupra. Irregularitas. §. lxxxj. ſatis dictum.

17 Ordinans ad ordines ſacros ante legitimam ætatem, eſt ſuſpendendus a colatione ordinum, & ſic ordinatus ab executione ipſius ordinis, uſque ad ætatem legitimam, ſecundum d. Ant. in. c. uel non eſt, de temp. or. ar. cle. generalem, de æta. & qua. or. & peccat ſi ante legitimam ætatem exequatur, non tamen fit irregularis niſi prius ſuſpendatur, ſicut de iure debet ſuſpendi: ſupra, irregularitas. §. lxxxij. ætas. §. j.

18 Epiſcopus qui renuntiauit loco tantum, ſi rogetur a proprio epiſcopo, poteſt ordines conferre, ſi autem renūtiauit loco, & dignitati, poteſt tantum minores conferre: ſupra. Irregularitas. §. lxxix.

19 Non poſſunt ordinari ad ſacros ordines, niſi uſum rationis habentes, ſecundum Tho. iiij. ſen. diſt. xxv. ar. j. q l. ij. bene tamen ad ordines minores. De ætate autem requiſita ordinandis: ſupra ætas. §. j. Bigami prohibentur, ſupra. Bigamus. §. iiii. Solemniter pœnitentes. c. ex pœnitentibus. diſt. 50. Neophiti

diſt.xlviii.c.quoniam,obligati curiæ.diſt.51.c.j. De ſeruis,& corpore uitiatis, uide in ſuis titulis. De illegitime natis, in uer.Illegitimus.§.j.cum quibus diſpenſetur, ſupra beneficiũ, .§.xxviij.uſque.xxxiiii.peregrini ignoti, non ſunt ordinandi, in.c.nullus,de æta.& quali.or.lib.vj.Hermofroditę,ſupra eo. ti.§.j.infames,ſupra,infamia.§.vij. Irregulares,ſuſpenſi, excõmunicati,uide in ſuis titulis.Interrogandi ſunt ergo ordinãtes,ſi huiuſmodi ſcienter admiſſerunt: ſi ſeruauerunt quæ ſunt in ſuis pontificalibus,ſi non contulerunt gratis. Ordinati uero,ſi in peccato mortali receperunt, an ante debitam ætatem,ſine licentia ſui ſuperioris,quia in omnibus mortale uidetur &c.

10 Ordinum collationem non poteſt denegare epiſcopus exiſtenti in dignitate,& beneficio,alio non exiſtente impedimẽto.c.ex tuarum tenore, de temp.or. ſicut poteſt ſecularibus, & regularibus,quibus non tenetur.c. ad aures, de temp. or. immo ſine licentia ſui prælati tales non poſſunt promoueri ad ordines,& ſic loquitur.d.c.ad aures.

ORGANVM.

ORganorum uſus in eccleſia eſt licitus,licet Romana eccleſia coram pontifice eis non utatur,non tamen licet inter diuina,in eis canere,uel pulſare ſeculares cantus,uel plauſus, aut turpes,& amatorias cantilenas,& eſt mortale,ſecundum Cai.ibi,in ſumma.Eſt enim cõtrarium diuino officio, cuius eſt excitare deuotionem, & tales cantus excitant ad turpia, uel uana.Similiter qui tales conducunt ſonatores,& conſentiunt eis in hoc.Poſſent hi aliquo modo excuſari, quãdo crederent non eſſe prohibitum cum in aliis eccleſiis ſic fieret. Sed a ſono turpium, nulla ignorantia excuſat, quia ſtatim continet contrarietatem ad ſolemnitatem Chriſti, ſecũdum Cai.ibi,in ſumma,ſupra,cantus.§.iiij.

ORNATVS.

1 ORnatus exterior mulierum,ac uirorum, ſolet multipliciter eſſe peccatum.Primo,ex fine malo,qui ſi ſit mortalis, & ornatus erit mortalis:ut ſi fiat ad prouocandum aliquam perſonam,non coniugem,ad laſciuiam,ſi ſit uenialis,ut pro aliqua uanagloria,erit & uenialis.Secundo,quando ponitur in hoc tanta ſollicitudo, ut prætermittantur neceſſaria ad ſalutem,ut miſſa,tunc eſt mortale. Tertio ſi ſit contra legem

obligatiuam ad mortale,quæ poteſt cognoſci, ſecundū Cai. ibi.in ſumma,ex pœna, ut ſi eſſet ſub pœna excommunicatiōis,& ita ſeruaretur,eſſet mortale.Si uero legis leuis eſt pœna, & deficit contemptus, non erit mortale:ſicut ſi adeſſet contemptus. Si uero ſit contra conſuetudinem, quæ non tranſient in legem,communiter eſt ueniale, quòd ſi conſuetudo tranſierit in legem,ſine pœna, & deſit contemptus,eſt ueniale.Quarto,ex qualitate, ut quādo habitus eſt indecēs, uel minus honeſtus,ut quando oſtendunt pectus,& huiuſmodi,ſi deſit mala intentio,non uidetur mortale, poſſet tamen eſſe ita inhoneſtus, quòd ex eo perſonæ ſcandalizarentur,& eſſet mortale,quia daretur aliis materia ſcādali. Quinto,ex fuco, quod communiter ueniale eſt niſi aliud adiungatur.Poteſt etiam fieri fucatio ſine peccato, ut cum celatur turpitudo, ex aliquo accidente proueniens,uel ex aliqua rationabili cauſa.Sexto,ex nimia precioſitate ornatus in annulis,torquibus,& huiuſmodi, ultra cōditionem perſonarum: nam quod eſt nimis precioſum ciui,non erit comiti, & hoc communiter eſt ueniale. Septimo,ex ſcandalo,ut cum quis ornat ſe,ut ab alio inhoneſte appetatur, mortale eſt: quia dat occaſionem peccandi,cum mala intentione. Si non habet malam intētionem,neque propter hoc ornat ſe, uel hoc facit,ut proprio marito placeat,uel propter alium reſpectū, qui non eſt peccatum mortale, non mortaliter agit, etiam quòd multi peccent eam perſonam appetendo, & ipſa ſciat ſe appeti,hoc enim eſt ſcandalum tantum paſsiuum in ea, ſecundum Cai.ibi,in ſumma. Non enim rei illicitæ dat operā.

2 Portare capillos mortuorum,& huiuſmodi, dummodo deſit ſuperſtitio, & mala intentio, etiam quòd ſit ibi uanitas, non eſt mortale peccatum.

3 Aliqui dicunt quòd licet mulier non intendat ruinam alicuius ex ſuo ornatu,tamen cum aduertit quòd aliqui prouocantur ex hoc,non debet ſe illis offerre, & quotiens ſe offert mortaliter peccat, quòd eſt ualde durum, ideo uidetur melius dicendum,quòd ſi ex parte mulieris non eſt intentio ad prouocandum,nec ſibi placeat quòd prouocentur ad peccatum,licet placeat ei quòd laudetur,ut pulchra, ſi uana ſuperfluitate,& fuco ornet ſe,non propterea mortaliter peccat, qa illi peccant ipſam amādo turpiter,nō enim dat occaſionem,

ſed

ſed illi accipiunt,ſecundum Cai.ſupra. Sicut qui credit multos ſibi deſiderare mortem cum uident ipſum, propter hoc nunquid non poteſt exire domum, & ad alia negotia? ſicut & Chriſtus, ſciebat multos debere ſcandalizari de uerbis ſacramenti euchariſtia,& tamen hoc non obſtāte, protulit uerba. Neque propter prodigalitatem eſt mortale,niſi ſecūdum quòd prodigalitas ipſa mortalis eſt. Vide Cai.ſecunda ſecundæ.q.clxix.& infra. Scandalum.§.iii.

OSCVLVM.

1 OSculum tripliciter poteſt conſiderari,ſecundum ſe ſolum, & ſic non eſt peccatum:unde inuicem oſculamur ex amicitia,& conſuetudine ſine peccato. Secundo,poteſt fieri propter delectationem ſenſitiuam,ordinatam ad aliquem actum peccati mortalis,& tunc eſt mortale, ex intentione oſculantis extra matrimonium. Tertio, poteſt fieri ex delectatione ſenſitiua tantum,non ultra progrediendo, & ſic etiam mortale eſt,quia actus uenereus eſt ex ſe. Huiuſmodi autem oſcula extra matrimonium facta ob delectationem,& non ex beniuolentia,uel conſuetudine,mortalia ſunt, ſecundum Cai. ibi in ſumma,ſupra impudicitia.§.i.quidam tamen aliter ſentiunt,& male,&c.

2 Mulier aduertens ſe oſculari a conſanguineo ſecundum morem patriæ,ſed tamen libidinoſe,non peccat,etiam quòd nō renuat,ſed tantum ille,qui malam habet intentionem, immo male ageret negando publice ſignum amicitiæ, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xv.ar.iiii. Intellige prædicta ſi principaliter fiant propter delectationem, quia talis delectatio,eſt Infra latitudinem uenereorum mortalium.

PACTVM.

1 PActum eſt duplex,ſcilicet ueſtitum,& nudum. Veſtitur autem ſex modis,re,uerbis,literis,conſenſu, cohærentia, & interuentu rei,ut cum dicitur dabo tibi equum meum,ſi dederis decem,ſi interuenit datio decē,teneris mihi dare equū. Inſti.de uerb.ſig. Nudum uero dicitur,quando non aliquo prædictorum ueſtitur,ſed eſt in meris, puriſque confinibus conuentionis,ut ſi promiſi tibi dare centum ſine aliqua præcedente interrogatione,uel ſcriptura,uel huiuſmodi, & conſentis,quòd ſi non conſentis,non erit pactum, ſed pollicitatio,de qua.ff.de pac.l.iurisgentium.§.igitur. Similiter dicitur

nudum,quando non continet cauſam, quia traditio rei ſine cauſa,nullius eſt efficaciæ.l.nũquam nuda.ff.de acqui.re.do. quia tamen q̃nque fallit,uide Pa.in.c.ſi cautio,de fide inſtru.

2 Ex pacto nudo,& ſola promiſsione, ex iure canonico, & in conſcientia,quis obligatur,quando uidelicet exprimitur cau ſa,ſecundum Pa.in.c.prudentis,de dona.&.c.ſi cautio, de fi. inſtru.ut dicendo,promitto tibi decem, quia dediſti mihi equum,uel huiuſmodi.Si uero ſit nudum, taliter quod nulla exprimatur cauſa,non obligat,etiam in conſcientia,quia præſumitur per errorem promiſiſſe. Tamen ſi quis dicat promitto tibi donare centum,quia præſumitur quod hoc faciat ex liberalitate,non eſt ſine cauſa,& ſic obligatur, uel ſi promittitur loco pio aliquid,quia præſumitur, quod ſe obligauerit fauore piæ cauſæ,nec præſumitur error.c. ſi. de ſuc. ab inteſt.uel ſi habuit animum ſe obligandi,quando nude paciſcebatur, ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxxviii. & facit.c. literarũ, de uoto.Alias ſi non habuit animũ obligandi, non tenetur ſub mortali,niſi ſubeſſet cauſa,quæ alias obligaret:ut ſi promiſsit dare panem exiſtenti in extrema neceſsitate,quia tenetur dare, etiam quod non habuerit animum obligandi ſe, etiam non tenetur ſi adueniat aliqua conditio rationabilis, quam ſi cogitaſſet a principio,talem promiſsionem non feciſſet:ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xi. Vide etiã ipſum circa dicta ſupra,ſecunda ſecundæ.q.lxxxviii.ar.iii.Itẽ quando eſt promiſsio de re parua,non obligat ad mortale.

3 Pactum ueſtitũ non omne obligat,ſecundum Pa.in.c.pactiones,de pac.quia ubi iuramentum non obligat, neque pactũ: fortius eſt enim iuramentum,quod fit Deo,quàm pactum factum homini,quoniam homine quocũque maior eſt Deus.

4 Pactum dolo initum,non ualet.c. cum uniuerſorum, de re. permu.quo ad doloſum. Similiter ſi ſit alteri captioſum.ff. de reſcin.uen.l.ſi id,quod pure,in fi.Item ſi ſit factum ob nimiam reuerentiam alicuius perſonæ,non obligat.l.i. ff. qua. re.ac.non da.Item ſi ſit iuramento firmatum,& contineat turpitudinem.ff.de pac.l.ſi unus.§.pacta,quæ turpem cauſam:& quod contra ius eſt,turpe dicitur.c.faciat homo.xii.q.ii. ſi tamen hæc turpitudo ſit,uel ex parte utriuſque.ſ.iurantis, & recipientis,uel ex parte iurantis tantum,non tenet, ut in regula,quod non eſt obligatorium,in.vi. Si uero ſolum turpitu-

dinem ex parte recipientis ſic tenet.c.debitores, de iureiur. Item ſi ſit pactum in conuentionibus innominatis,non obligat,ſi ille cum quo contraxit, non implet ex parte ſua cōtractum.l.ex placito.C.de rerum permu.&.l. naturalis.§.i. ff. de præ.uer.

5 Pacta initia per fratres mendicantes cum rectoribus eccleſiarum parochialium,ſuper iuribus parochialibus,puta iure funerandi,& huiuſmodi,ſi ſint facta per priores, uel guardianos cum conſenſu ſuorum conuentuum,uel locorum tenēt, licet non interuenerit licētia ſui generalis, uel principalis,ſeu ſedis apoſtolicæ,dūmodo ſint honeſta.c.ex eo, de pac.in.vi.

6 Pacta iuramento firmata,continentia turpitudinem, ſcilicet, quòd eſt peccatum,uel contra ius ex parte recipientis tantū, obligant.c.debitores,de iureiur.ſupra.§.iiii.

7 Pactum de non cedendo bonis tenet,niſi ſit notoria paupertas,ſecundum Pa. in.d. c. pactiones, tunc enim uideretur ſe obligare ad carceres,quod non poteſt: quia nemo eſt dominus membrorum ſuorum.

8 Pactum filiæ dum traditur nuptui,quòd cōtenta dote ad patrimonialia bona nō habebit recurſum,ſi firmetur iuramento,tenet,alias non.c.quamuis,de pac.li.vi.ſupra,Dos.§.ii.Tenet etiam ſi faciat poſtquam tradita eſt nuptui, ſecūdum Io. mo.quia eſt ratio eadem.concor.Gemi.

9 Pactum quod eſt contra ſubſtātiam contractus, etiam quòd non contineat turpitudinem,uitiat ipſum actum,ſiue ſit per uiam modi,ſiue per uiam conditionis,ſiue reſolutiue,ſiue ſuſpenſiue,ſiue etiam in matrimonio quod eſt ualde fauorabile,ſecundum Pa.in.c.fi.de condi.ap. quia remota ſubſtantia alicuius actus,remouetur & ipſe:quia ſine ſubſtātia nihil poteſt ſubſiſtere,ad hoc c.tua,de ſpō.& cognoſcitur aliquod eſſe de ſubſtātia alicuius,quādo ſine eo illud ſtare non poteſt.

10 De pactis pœnalibus appoſitis contractibus,uide Sil.uer.pa. circa fi.& infra.Pœna.§.v.vi.&.vii. Quomodo pacta obſcura debeant interpretari,Tab.uer.pactum.§.xi.

PALLAE.

PAllæ altaris.i.tobaliæ,ſiue mapæ,ſuper quibus extenditur corporale,quot eſſe debeant,& quales:ſupra,miſſa.§.vi.

PALLIVM.

DE pallio quod eſt ſpeciale ornamentum archiepiſcoporū

uide in.c.niſi,eo.ti.& Pa.in.c.antiqua,de priui. &.c. quoniam 100.d.Ad confeſſores hæc materia parum pertinet.

PAPA.

1 Papa debet eligi a duabus partibus cardinalium, aliter ſi ſe pro papa ingerit,eſt excommunicatus:ſupra excommunicatio.xciii.Similiter recipientes talem.c.licet,de elec.

2 Electio papæ facta per ſimoniam, ſecundum ſtatutum Iulii ſecundi in conſilio Lateranen.ſeſsione.v.ipſo facto eſt nulla, ex quo patet,quòd papa poteſt ſtatuere circa electionem ſequentis papæ,nec ſede uacante,poſſunt mutare cardinales,& eſt ſummus inter omnes:quia habet plenitudinem poteſtatis,alii partē ſollicitudinis,per.c.de cætero.ii.quæſt. vi. & per S.Tho.in li.contra errores Græ.c.lxv. Et licet Leo papa iudicio imperatoris ſe ſuppoſuerit,hoc tamen fecit ſponte, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxvii.ar.i.ad.ii.

3 Papa quo ad forum ciuile,ubi non habet iuriſditionem temporalem,non poteſt tollere legem, ſecundum Io. an. niſi in his,in quibus eſt periculum animæ, cum poteſtates ſint diſtinctæ.c.cauſam,el.ii.qui fil.ſint leg. In quibus autem animarum periculum eſt,quo ad utrūque forum poteſt, de ſen. excom.li.vi.c.decernimus,&.c.nouit,de iudi.&.c.fi. de reſcri.

4 Princeps ita ex ſuo contractu obligatur, quòd ſine culpa priuare non poteſt eum,quem inſtituit in aliquo caſtro,uel baronia,uel huiuſmodi,nec ſucceſſores:etiam quòd habeat plenitudinem poteſtatis.d.c.nouit.

5 Papa habet iuriſditionis ſuæ authoritatē a Chriſto, mediante electione eccleſiæ,uel habentis uicem eccleſiæ, & omnis alia poteſtas in eccleſia,ab iſta,& ſub iſta eſt,quantum ad inſtitutionem,ſeu collationem,ita quòd papa ea poteſt uti in ſui adiutorium,etiam quòd ſit ſecularis,ſecundum Herue. ut recitat Ar.flo.iii.par.ti.xxiii.

6 Ad papam poteſt fieri appellatio ab omni principe,etiā temporali,& non recognoſcente ſuperiorem in temporalibus:in c.licet,de for.compe.quando alter non poteſt haberi, & res eſt alicuius momenti.

7 Omnis poteſtas iurat fidelitatem papæ, & obedientiam, recognoſcens ab eo omne quod habet.c. tibi domino. lxiii.d. Et ſi aliquādo aliquis imperator donauit eccleſiæ, ut de Conſtantino dicitur,non fuit donatio,ſed reſtitutio.

8 Papa poteſt renuntiare papatui, etiam ſi iuraſſet non renuntiare, cum adeſt cauſa rationabilis, ſicut fecit papa Ciriacus, & multi alii, ut dicit Ar.flo.iii.par.ti.xxiii.& de renū.li.vi.c.i.

9 Papa iudicem non habet in terra, niſi deſinat eſſe caput, aut ſe ſponte ſubiiciat, unde a nullo poteſt deponi, niſi ſeipſum ſuo facto deponat, licet concilium poſsit declarare, quòd ſit depoſitus.ii.q.vii.c.nos.ix.q.iii.c.nemo iudicabit. Authoritas enim papæ, uniuerſalis eccleſiæ, & generalis concilii, eſt eadē, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.ii.ar.x.

10 Si papa ſit hereticus clare, & nolit ſe emendare, ipſo facto mortuus eſt, & depoſitus, pro alio a utem crimine, etiam notorio, non poteſt deponi: ſecundum Aug. de ancho. de pote. pa.& Pe.de pal.de pote.pa.Cai.de authoritate pa.& concilii.c. xxvi.&.xxvii.quia licet ſit caput languidum, eſt tamen caput. Et licet Pa.dicat oppoſitum, tamen ei non eſt credendum, tū quia hæc materia eſt theologalis, & magis ad theologos ſpectat, quàm ad canoniſtas, tum quia ipſe Pa.ſemper fauit conciliis, magis quam authoritati papæ, ut dicit Sil.uer.papa.q. iiii. Si autem papa malis moribus eccleſiam deſtrueret, uel patrimonium eccleſiæ totum daret parentibus, reſiſtendum eſſet illi, per honeſtam reprehenſionem, ſine tamen depoſitione eius, & contra eius uoluntatem, conuocari poſſet concilium, ut per illud, papa moneretur, & reſiſtendo in malis, remedium apponeretur: non tamen hæc multitudo ſic congregata ſine authoritate papæ, haberet authoritatem concilii, ſecundum eundem Pe.de pal.ſupra.

11 Papa poſſet liberare omnes animas purgatorii, etiam quòd plures eſſent, ſi quis pro eis faceret quod iuberet, peccaret tamen indiſcrete concedendo, & in hoc ſenſu dicunt doc.quòd non poteſt ſpoliare purgatorium, ſecundum quòd dicit Sil. in uer.papa.q.iiii.§.vi.& indulgentia.q.vii.& probat ratione, adducens etiam Ar.flo.

12 Papa poteſt tollere, & mutare ſtatuta concilii generalis, niſi eſſent ſtatuta declarantia aliquid eſſe de iure diuino, ut ſunt articuli fidei, declarati per concilia, & hoc ex cauſa.c.non debet, de conſan.& Tho.contra impug.reli.Chriſtia.nec obſtat c.contra.xxv.q.i.quia modo predicto capitur. Intellige etiam dummodo non decoleretur ſtatus eccleſiæ per talem mutationem, ut intelligit Pa.in.d.c.non debet, & quòd adſit cauſæ

& ſic intelligitur.c.propoſuit,de conceſ.præben.tamen etiam quòd ſine cauſa diſpenſet papa in omnibus his, quæ ſunt de iure poſitiuo,tenet,licet peccet,ſecundum Tho. ſupra diſpenſatio.§.vii.&.xiii.Et ut.d.Sil.uer.papa quæſtione.xv. ſic facere permittendus non eſſet.

13 Papa ex rationabili cauſa,poſſet abſoluere laicum ab obligatione præſtita alteri, & etiam collectare, & pro neceſsitate unius primæ accipere ab alia,ar.in.c.per principalem.x. q. iii. & Tho.in ſecunda epiſtola ad Cor.c.xi.non autem ſine rationabili cauſa,ut auferre librum meum, & alteri dare ſecũdum placitum ſuum,quo ad temporalia,ſecũdum Pa.in.c.ii.de uoto,& Inno.in.c.Inquiſitioni,de ſen.& re iudi. Vide aliqua,ad hoc propoſitum,ſupra concilium,& uer.Diſpenſatio.

PARAPHERNVM.

1 Paraphernum eſt id,quod mulier habet præter dotem, undecunque ueniat,ſecundum gl.C.de pact. conuen. in rub. In quibuſdam tamen locis habet conſuetudo, quòd, & dos,& omnia mobilia ſint communia, & ſunt priuilegiata, ſicut bona dotalia quo ad hoc,ut pro eis tacite ſint hypothecata omnia bona uiri,ſicut pro dote,ſecundum gl.in.c. ex literis,quod pignoribus.uide tamẽ diſtinctionẽ Pa.ibi i.d.c.ex literis.niſi ſpecialẽ hypothecã mulier pro his a uiro exegerit.

2 Maritus inuita uxore,non debet habere fructus paraphernalium naturales,quando non eſt translatum dominium eorũ in ipſum,nec debet ſe intromittere de illis.C.de pac.conuẽ.l. hac lege,& nũquam præſumitur maritus habere dominium eorum,niſi expreſſe appareat,uel probetur,ſecundum glo. in l.fi.C.de pac.conuen.Et ſi maritus,dicta bona male adminiſtrat,tenetur de dolo,lata culpa,& leui,ut no. in.d.l.fi. Cunque maritus uolente uxore habet fructus, quicquid ſupereſt non conſumptum,ad uxorem pertinebit:per no.in. d.l. fi. & l.ubi adhuc.C.de iur.dot.& hoc conſuluit Bar. ſecundũ Bal.

3 Statutum loquens de dote,extenditur ad paraphernalia, ſecundum Alberi.in.l.de quibus.ff.de legi.col.xxiiii. Qua actio ne repetantur.Vide Sil.ibi.q.v.Paraphernum dicitur a para, quòd eſt iuxta,& ferni,dos.Quaſi iuxta dotem.

PARENTES.

1 Parentum nomine,ueniunt pater,mater,auus,auia, & ſuperiores.ff.de uerbo.ſig.l.appellatione. Quomodo tenentur

alere filios,& econtra,ſupra,Alimenta.§.ſecundo.
2 Pater obligatur ex filii contractu,quando res uerſa eſt in patris utilitatem,ut quia mutuo accepit,ut ſe ueſtiret decenter, etiam ſine licentia patris.ff.de in rem uerſo.l.iii.§.labeo:quòd ſi non eſt uerſum in utilitatem patris,neque de eius mandato fecit,& pater rem apud ſe non habet, non tenetur.ff.in rē uerſo.l.quòd ſi ſeruus.§.Sed ſi ſic accepit. Neque in hoc caſu dominus pro ſeruo tenetur. Si tamen haberet peculium filii,uel ſerui,deducto prius peculio, quòd pater habet in illo, & dominus in peculio ſerui,tenentur.l. ſed ſi dāni.§.peculiū ff.de peculio,ſupra.Dominus.§.v.&.vi. An parentes teſtificari pro facto filii quæant,uide doc.& Abba.in.c. uidetur, qui matri.accu.poſ.& in.c.ſuper eo,el.ii.de teſti.

PATRIA POTESTAS.

PAtria poteſtas ſoluitur. Primo,quando tranſit in poteſtatem alterius,ut in.l.ſi arrogator.ff.de adop.ut ſi fiat quis religioſus. Secundo,ſi profiteatur poſt pubertatem in religione approbata,ut no.gl.in.c.i.xx.q.ii.Ante autem pubertatem nolente patre,nōn poteſt profiteri,nec matre in uita, poteſt pater offerre filium religioni ante dictam ætatem,ſecundum Pa.in.c.ii.de regul.quia de iure diuino,& naturali,tenetur filius parentibus obedire. Tertio,per emancipationem, ſupra emācipatio.§.i.Quarto,per ſacrum ordinē.c. frequens. d.liiii. Quinto,per dignitatem epiſcopalem.c.ſi ſeruus.el.ii. d. liiii.

PECCATVM.

1 PEccatum actuale duplex eſt,quoniam aliud eſt mortale,eo quòd mortem ſpiritualem inferat animæ, auferendo gratiam Dei,ex qua uiuit anima,iuxta illud apoſtoli: uiuo ego, ~~tim~~ sed non ego,uiuit in me Chriſtus:& peccans mortaliter,ſemper uel expreſſe,uel interpretatiue, refutat Deum pro ultimo fine. Aliud eſt ueniale, quia non perfecte attingit rationem peccati,nec eſt contra charitatem,ſed præter,nec contra præcepta Dei,ſed præter.Eſt & aliud peccatum non actuale, ſed dicitur originale,quod eſt priuatio originalis iuſtitiæ, collatæ primo hoī,ut erat caput generis humani,ex S.Tho.ii.ſen. d.xxxv.& pluribus aliis locis, quos breuitatis gratia omitto.
2 Peccata quædam ſunt ſpiritualia,quorum finis eſt ſpiritualis delectatio,ut ſuperbia,alia carnalia,quorum finis eſt delectatio corporalis,ut gula,& hmōi.De his Apoſtolis.i.Cor.7.ait,

emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus. Spiritualia ſunt quinque, carnalia duo, uidelicet gula, & luxuria, cætera ſpiritualia ſunt, ſecundum Gre.xiii.mor.li.

3 Peccatum omne inquantum habet rationem culpæ, eſt uoluntarium, quia uoluntas eſt propria, & per ſe cauſa peccati: Tho.prima ſecundæ.q.lxxiii.ar.vi.in cor. & quod nullomodo eſt uolitum, nunquam eſt peccatum: ſecundum ſententiā Aug.li.retrac.&.c.quod autē.xv.q.i.

4 Actus interior uoluntatis, & exterior alicuius potentiæ, quādo ſunt coniuncti ad unum malum finem, nō ſunt duo peccata, ſed unum, ſed multiplicatio actuum uoluntatis, peccata multiplicat, ſaltem quantum ad numerum, ut ſi uadens ad occidendum hominem diuertat uoluntatem ad alia, & poſt iterum deliberet occidere, ſemper multiplicat peccata, nec eſt unum peccatum numero, licet ſit unum ſpecie. Sunt enim hic plures actus deformes ipſius uoluntatis numero diſtincti, licet non ſit niſi unus actus exterior, ſine quo etiam uoluntas peccaſſet: Tho.ii.ſen.d xlii.q.i.ar.i. ſic tenet Tab. in uer. peccatum.§.octauo.

5 Quando plures ſunt actus exteriores, ſed unus actus uoluntatis, non ſunt plura peccata, ſed unum habens tamen plures deformitates, ut ſi quis furetur, ut luxurietur, uel propter gulam, omnes enim iſti actus ordinātur ad unum finem, a quo habens actus unitatem ſpecificam, unitatem autem numeralem ab actu uoluntatis uno, & continuato, Tho.ii.ſen.d.xlii. q.i.ar.i.per totum. A uoluntate enim peccatum eſt, ſine qua peccatum eſſe non poſſet.

6 Peccato tranſeunte per contritionem, remanet reatus pœnæ, qui eſt obligatio ad pœnam. Tho.ſupra ar.ii. Qui ſi quidem reatus, eſt quodammodo medium inter culpam, & pœnam.

7 Nulla creatura per naturam ſuam impeccabilis eſt, niſi per gratiam a ſuperiori natura adiuuetur: quia ex quo libera eſt, recte agere, & non agere, ordinare, & non ordinare ſe in deū poteſt, ſecundum Tho.iii.contra gen.c.cix.

8 Homo poſt lapſum Adæ, quamuis ſit in gratia Dei, non poteſt diu ſtare ſine peccato ueniali, ſecus de mortali. Si autem ſit extra gratiam, non poteſt diu uiuere ſine mortali, niſi per gratiam releuetur a mortali, ſecundum Tho.prima ſecundæ, quæſt.cix.ar.viii. quia peccatum, quod non per pœnitentiam

purgatur ſuo pondere ad aliud trahit, ut Græ.d.

9 Peccata non ſunt omnia æqualia, Secundum Tho. prima ſecundæ.q.lxxiii.a.ii.ſed unum eſt grauius altero, ſecundum quod maiori uiruti opponitur, uel maior deordinatio in uno inuenitur quam in alio, uel ſecundum maiorem uoluntatem ad peccandum.

10 Peccatum originale minus habet de culpa in nobis, quam quodcunque peccatum ueniale, quia minus uoluntarium, Tho.iii.par.q.i.a.iiii.in.c.ideo minor pœna debetur ei, licet reſpectu naturæ ſit grauius, ibidem Tho.

11 Peccatum quod ex genere ſuo eſt ueniale, aliquando fit mortale ex intentioue, ut uerbum occioſum dictum cum intentione adulterandi, & quod eſt mortale ex genere ſuo, poteſt eſſe ueniale ex imperfectione actus, ut furari unum quatrinum: Tho.primæ ſecundæ.q.lxxxviii.a.iiii.&.a.ult.

12 Peccatum ueniale diſponit ad mortale, quia ex frequentia peccandi, fit inclinatio ad peccandum mortaliter: aliomodo remouendo ordinem, qui ſi ſeruaretur conſeruaret hominē a mortali, nunquam tamen id quod ueniale eſt, idem pōt fieri mortale, neque ex multis uenialibus aggregatis, poteſt fieri unum mortale, ſecundum Tho.ſupra, nam mortalium pœna æterna eſt, uenialium uero temporalis. Dicuntur tamen ab Augu. occidere, quia ad mortale diſponunt ſi negligantur

13 Peccata quæ ſunt contra præcepta legis diuinæ, naturalis, uel humanæ, ſunt mortalia, niſi ex imperfectione actus, uel reſpectu rei paruæ, ſecundū Tho.ſecunda ſecundæ. q.xxxv. Peccatam autem quæ ſunt contra mandata, cōſilia, uel monitiones dictarum legum, communiter ſunt uenialia, niſi ibi ponatur ultimus finis, uel habeatur intentio ad aliquod mortale, uel interueniat contemptus, uel non curretur de ſalute proximi, uel niſi contrarium dictet etiam erronea conſcientia. Peccatum ueniale, & ſi charitatis habitum non remoueat, & conſequenter in anima maculam non effeciat, actum tamen charitatis retardat, ideo nitorem impedit, qui ex actibus uirtutum eſt, Tho.prima ſecundæ.q.xcviii.a.i.

PECVLIVM.

1 PEculium prout nominat pecuniam, quam habet exiſtens in aliena poteſtate, ut filius familias, uel ſeruus, diuiditur;

quoniam aliud eſt caſtrenſe,aliud quaſi caſtrenſe,aliud profectitium,aliud aduentitium.Caſtrenſe eſt, quod filius familias acquirit in caſtris ideſt in bello, & de illo poteſt diſponere,ut dicemus.Quaſi caſtrenſe eſt,quod acquirit filius ad uocando,& in omni officio publico.Profectitiũ,uero,quod obuenit occaſione patris,gl.in.l.cum oportet.C.de bo.quæ libe.in po.conſti.& hoc acquiritur patri, quo ad proprietatẽ & uſufructum.Vt infra dicetur Aliud aduentitium, quod filio aduenit aliunde quam intuitu patris, ut ex donatione, bona fortuna,induſtria,uel huiuſmodi, & proprietas acquiritur filio,uſufructus patri,infra.§.xiii.

Quicquid donatur filiofamilias degẽti in militia,uel ibi acquirit,quod non eſſet acquiſiturus niſi ibi fuiſſet, eſt peculium caſtrenſe,ſecus ſi ſine militia erat acquiſiturus.ff.de caſtr.pecu.l.caſtrenſe.

3 Acquiſitum per aduocatos,& aſſeſſores,etiam non ex ſalario publico,ſed clientulis,erit quaſi caſtrenſe,ſecundum Bar. & gl.in.l.fori.C.de aduo.di.iu.Idem ſecundum Bar.in.l.ſi mulier.ff.de caſtr.pecu.de relictis aduocato pro emendis libris, uel equo,cauſa eũdi ad officia,& huiuſmodi. Idem dicit per eãdem rationem Bar.de medicis,magiſtris artium,notariis, & ſimilibus, quorum ſalarium quod habent a priuatis, erit quaſi pro caſtrenſi.Facit pro hoc Ange.de are.Inſt, per quas. cauſas no. ac.§. igitur De notariis diſtinguit Sil. uer. peculium,ideſt.§.x.quia ſi ſunt commune, quod acquirunt non eſt quaſi caſtrenſe.Si uero ſunt communis,uel dominorum uel officialium,qui debent ex publico habere ſalarium, ſic ut infra.§.ix.Idem omnibus habẽtibus aliquam adminiſtrationem,& dignitatem ex publico,& occaſione huius aliquid lucrantur,etiam expriuatis ſalariis.Secus de officio procurationis,carpentarii,& huiuſmodi,quę non ſunt officia publica,licet ſalarium ſit quandoque publicum,quia non habent illud ex cauſa publica.Ingenierii reputantur inter officia publica,Saly.in.l.fi.C.de inof.te. Publicum ergo officium, lucrum quaſi caſtrenſe eſſe facit.

4 Si aliquid donatur militi, uel aduocato, uel habenti officiũ publicũ,quod notorie ad officiũ eorum pertineat,ut ſi donetur arma militi,& huiuſmodi,ſine dubio tale munus erit caſtrenſe,uel quaſi,a quocũque donetur.Si autẽ tale donum

nō eſt aptum officio:nō eſt caſtrenſe, niſi quādo donans ex militia,uel alio officio motus eſt,uel quādo tale donum,datum eſt pro emendis aptis ad talia officia publica. Quæ autē poſſunt eſſe apta ad hmōi, nō erunt caſtrēſia,niſi ſpecialiter & nominatim fiat mētio,quod hęc donātur pro hoc officio ſecus ſi ſimpliciter,& ſine tali expræsſione donentur, ſecundum Bar.in tract.de duob. fra. ff.de caſtr. pecu.l. miles præcipua.l.caſtrenſe.l.forte.

5 Donatum filiofamilias,nō militi, nec exiſtēti in officio publico,cū expęsſione uerborū,quod ſit caſtrēſe,uel quaſi,propter hoc nō erit caſtrēſe,ſecundū Bar.in.d.trac.operabitur tamen,ut patri nō acquiratur uſufructus,quod pōt facere donans.C.de bo.quæ lib.autē.excipitur. Et ſic licet expræſſum uitietur,non tamen tacitum.ff.qui.mo.pig.uel hyp.ſol.l.i.

6 Si pater det filio exiſtēti in ſtudio libros, exprimens ſe uelle donare,quos nomine eius emit, ſi filius tēpore donationis erat iam doctor,uel aduocatus,acquirūtur ei in quaſi caſtrēſe.C.de caſtr.pec.l.i.nec poterit ſic donatum reuocari, quaſi donatio ſit incōtinēti ualida.l.ſi filius.C.fami.her. Vnde nō cōmunicabūtur,in.d.l.i.Si uero tātum ſcolaris erat,ſi ſtudiū ſuum compleuerat,ante mortem patris, efficiūntur ei quaſi caſtrenſe,quia incipit quaſi militare.l.ſiue emancipatis.C. de dona.Nec uenirent in collationem. Secus ſi ante mortē patris non compleuit,quia qualitas perſonæ non patitur,cum non habeat aliquam de dignitatibus,quæ ponuntur in.l. fi. C.de inof.teſt.& quia ſcolares non gaudent priuilegio ſicut magiſtri, & doc. C. de ſtu. libe.l.i.in fi. fallit tamen hoc ſi dictos libros filius non eſt adeptus, niſi poſt emancipationem : quia tunc erunt ſui, & idem dic de quocunque donato a patre filio poſt emancipationem, uel ſi donata ante emancipationem, poſt tamen de uoluntate patris poſſedit, nec poterit pater reuocare. l. ſiue emancipatis. C. de dona. quando uero dubium eſt, an pater donauerit ad coniecturas eſt recurrendum, ſecundum Bar. in addi. ad d. tract.

7 Naturæ remiges, patroni, ſiue alii officiales in nauibus, in mari, uel in aliis fluminibus,ſi ex cauſa publica officium ſuum exerceant, lucrum computabitur pro caſtrenſi, in.l.i. ff.de bo. poſ.ex teſt.mi.ſecus ſi pro cauſa propria nauigent,

ut pro mercantia, uel ſi ſunt pyratæ, uel pro iniuſto bello, etiam quod haberent ſalarium ex publico, quia iniuſtum bellum non eſt bonum publicum, ideo quod ſic lucrantur non conputabitur pro caſtrenſi.

8 Filius familias poteſt teſtari:& ad libitum diſponere de peculio caſtrenſi,uel quaſi,quia illud acquirit ſibi quo ad dominium, & uſufructum, nec illud communicabit cum fratribus,poſt mortem patris.l.cũ antiquis.ff.de inoffi.teſta.

9 Peculium quaſi caſtrenſe, eſt quod acquiritur a uiris diſſertiſsimis,cauſarum patronis,iuris doctisſimis,notariis,& agẽtibus in rebus,magiſtris ſtudiorum,liberalium artium,medicis,& omnibus,qui omnino ſalaria,uel ſtipendia recipiũt publica,in.d.l.antiquis,unum ſolum notarii communitatis uel officialium, qui de publico ſalarium habent, acquirunt in quaſi caſtrenſi, non autem alii communes, ut ſupra dictum eſt .§. iii.

10 Si pater dat filio exiſtenti in ſtudio pecuniam pro cauſa neceſſaria, poſt mortem patris non computabitur in ſortem ei,tempore diuiſionis cum fratribus,ſi nihil erat apud patrẽ quod eſſet filii.l.quæ pater.ff.fami. her. Secus ſi aliquid filii caſtrenſe, uel quaſi, erat apud patrem, quia tunc in dubio præſumitur,quod patet adminiſtratorio nomine egerit, & ſic ei imputabitur in partem. Faciunt not.in.l.fi. C.de dot. promiſ.

11 Si filius familias pecuniam datam a patre pro emendis libris conſumpſit cum meretricibus,uel ludendo,uel huiuſmodi, poteſt mortem patris computabitur ei in ſuam partem,ſecundum Bar.in auten.quod locum.C.de col.Idem de donato a patre filio pro emancipatione, quod erit computandũ ei tempore diuiſionis,ſecundum Bar.l.i.C.de coll.

12 Si filius incœperit de mandato patris uiuente patre ſtudere patre mortuo,ſi uoluerit complere ſtudium, uel doctorari, faciet de ſuo,niſi pater aliter ordinauerit, ſecundum Bar.in. d.tract.quia hic eſt nouus actus.C.de leg.i.l.ſi ſeruus obligatus.§.ſed ſi,nec fratres eius tenentur.

13 Peculium aduentitium,eſt quod acquiritur ex induſtria,uel euentu,uel fortuna,uel aliunde,ex donatione facta non intuitu patris,niſi fieret ab Imperatore, uel Imperatrice, quia tunc quaſi caſtrẽſe iudicatur.C.de bo.que lib.l. cum multa.

Idem de donato a rege,quia ſtatutum loquens de Imperatore generaliter,intelligitur de rege etiam ſecundum Inno. in c.ſuper quibuſdam,de uer.ſig.Et in iſto aduentitio filius familias acquirit dominium,ſiue proprietatem,& poſt mortē patris,non tenetur illud cōicare cum fratribus, ſed erit ſpecialiter ſuum. C. de colla.l.fi. Pater aūt donec uixerit habet uſufructum,niſi remiſerit, uel niſi detur cum pacto, quod pater non habeat uſufructum,& quibuſdam aliis caſibus,de quibus:Inſti.per quas ca.no.ac.§.ſancitum, in glo.& Bal.in. l.contra.ff.re.amo.

14 Donatum ab extraneo,uel relictum filiofamilias cōtemplatione patris,erit profectitium,ſecundū Bar.in.d.tract.ſi contemplatione filii,erit aduentitium.ff. de acqui. hære.l. additio.Si uero non apparet cuius cōtemplatione ſit datum, deprehenditur ex futuro euentu,quia ſi relinquitur ut habeat poſt mortē patris, præſumitur quod ſit relictum contēplatione filii,ſi uero ut habeat tantum uiuente patre, præſumitur contemplatione patris eſſe factum.Similiter ex opere poteſt cōprehendi,no.in.l.ſocium qui.§.fi.ff.pro ſocio.

15 Si pater donat filio præcedentibus meritis filii, erit hoc aduētitium,ut tenet glo.in autē.unde ſi pares.C.de inoffi.teſt. ſi autē donat non propter merita, ſed ut filio, erit ſimplex donatio,quæ nō ualebit niſi morte patris confirmetur.

16 Si filius familias poſt mortem uxoris uigore ſtatuti lucretur dotem,uel partem dotis, erit hoc lucrum aduentitium: ſi ipſe filius ex labore ſuo ſuſtinebat onus matrimonii, ſi autem pater ſuſtinebat onus,erit profectitium,ſi partim ſuſtinebat pater,partim filius,erit partim profectitium:& partim aduentitium pro rata oneris, ſecundum Bar.ſupra, &.l. ſed & ſi quis.§.i.ff.de ſtipu.ſeruo.

17 Precioſa ueſtimenta,& ornamenta,ut torques,perlæ,& huiuſmodi,a patre facta nurui, imputabuntur in partem filii, non ſecundum quod ualebant quando fuerunt empta, ſed quantum ualent nunc, quia tales res non præſumuntur donatæ,ſed accommodatæ ff.cōmo.l.ſi ut certo. niſi magnitudo diuitiarum faceret præſumptionem, ut in.l. filius. ff.de dona.hæc ſecundum Bal.in.l.ſi patruus.C.cōia utri.iudi.Veſtes uero lugubres datæ mulieri,& quæ ſunt conſumptæ, & quæ ſunt paruæ æſtimationis,efficiuntur ſuæ. Sic namque

rationabiliter iura diſponunt.

18 Lucrum quod facit unus fratrum cum pecunia hæreditatis, ſecundum Bar.in.d.l.ſi patruus,ſi nomine cõmuni fecit,diuiſionem faciet cum aliis fratribus,ſi autẽ nomine proprio fecit mercantiam,nõ diuidet cum aliis lucrum.l.titium & meuium.§.alterũ.ff.de admi.tu.niſi eſſet tutor,uel curator aliorum,tunc enim primam pecuniam lucratam diuidet, aliud autem lucrũ de pecunia iterata nomine proprio, non diuidet cum aliis.Idem dic de eo,qui negotiatur de pecunia minoris,uel eccleſię,ut in.l.ſi proponis.C.de re.uendi.Quod ſi ignoratur cuius nomine fecerit,ſi ſolitum negotium continuauit cum alio fratre mortuo ſuperſtitibus filiis præmortui fratris,in communi indiuiſam ſubſtantiam poſſidentibus,tunc communi nomine feciſſe uidentur,ar.in.l. nam & ſi ſeruus.ff.de neg.geſt. Secus præſumitur ſi inſolitam exercuit negociationem,niſi ex libro rationum aliud appareat.

19 Si pater dat filio fundum,ut ex eo alat ſe, ſi ex fructibus lucratur,uel ex negotiatione:uel colendo agrum: erit lucrum aduentitium.l.cum oportet.C.de bo.quæ li.Intellige quando filius coloret ipſe fundum propriis manibus, & de parte ſua lucraretur,ſecundũ Bar.in.d.l.cum oportet.

20 Si pater in periculo filii aduentitio fecit expenſas neceſſarias uel ad perpetuam utilitatem, computabuntur in diuiſione cum aliis fratribus,ſecundum Bar. in.d.trac. niſi pater feciſſet animo non repetendi, quod tunc cognoſcitur, quando expenſæ ſunt ita paruæ, quod non excedunt quantitatem fructum,quia tuuc præſumitur donare, & ſic non ueniunt cõmunicandæ cũ aliis fratribus. Secus ſi excedunt, & tunc erunt cõmunicandæ.Si uero dicti ſumptus nõ fuerũt neceſſarii,nec ad perpetuã utilitatem,ſed tantũ ad utilitatem fructuum,non ſunt cõmunicãdæ,quia onera & expẽſæ ad eundem patrem pertinent.ff.de impen.l.neque ſtipendium. Idẽ dic de eo,quod expẽdit in datiis,& collectis, quia ipſe pater habet fructum.l.ſi pendentes.§. ſed & ſi quid.ff.de uſufruc.

21 Si pater ductus naturali pietate,pro delicto filii ſe obligauerit,poſt mortem patris omnes fratres debet pro parte ſua ſuſtinere,ſecundum Bal.in.d.l.ſi patruus,&.l.liber captus.ff.de capti. Secus ſi ex neceſſitate hoc fecit, utputa dictante hoc decreto, quia de parte ſua ſoluet.l. igitur.ff. de lib. cauſa, &

quod no.doc.de eo qui condẽnationes ſoluere cogitur.

22 Si pater intulit damnum in bonis aduentitiis filii in fructibus,de quibus ipſe pater non habebat uſufructum, tenetur fratres emendare de communi,ſecundum Bal.ſupra,& in.d. l.cum oportet,non autem ſi habebat uſufructum,uel læſio eſt parua,etiam quod non haberet uſufructum,ſecus ſi perpetua,uel intolerabilis ſit in.d.l.cũ oportet.§.ſed cũ tacitas.

23 Si poſt mortem patris,unus fratrum cõtrahat debitum pro communi utilitate,erit ſoluendum de communi:ſecundum Spe.ti.de iudi.Similiter de ſocietate dic.Secus ſi nõ pro communi utilitate.Similiter ſi dos ſit uerſa in communem utilitatem,de communi ſoluetur, aliter non. Idem de condẽnatione ſoluta per unum de communi ſoluetur,quando maleficium pro communi utilitate eſt factum,ſcientibus,& acceptantibus ſecundum eundem Spec. ſecus ſi ignorauerunt, uel non conſenſerunt.

24 Si unus fratrum uult militare,uel filiam maritare,uel filium tenere in ſtudio,de ſuo faciet, niſi aliter ſit conuentum inter eos.l.ſi ſocius pro filia.ff.pro ſoc.& Bal.in.d.l.patruus.

25 De peculio quod ex ſocietate acquiritur, ſciẽdum quod tres ſunt ſocietates.Prima,eſt omnium bonorum, quando ſocii ita conueniunt,ut omnia bona quę habent,& habituri ſunt quomodocũque(iuſte tamen.)ſint communia.Secunda eſt quæſtus,& lucri,quando ſcilicet conueniunt,ut omne lucrũ proueniens ex opera,& ſolerita ſit commune:non autem ex donatione,legato,hęreditate,uel huiuſmodi.Tertia,dicitur ſocietas certæ rei, quando ſcilicet conueniunt ,ut ſtent ad unum panẽ,& unum uinum, uel faciunt certam negotiationem,in qua aliquando unus ponit pecuniam,alius laborem hæc colleguntur ex Bar.& Bal.in.d.l.ſi patruus, & in tracta. Bar.de duobus fratribus.

26 Quãdo ſit cõtracta ſocietas inter aliquos, põt aduerti ſcd̃m Bal.ubi ſupra,qñ ſimul ſtãt,& quãuis nõ negotientur,oia tñ ſalaria,dotes,in cõi cõferunt,ex his pſumitur intentio,etiã ſi unus negotietur,& alter nõ, ſed quęcũque ſibi eueniunt ponunt in cõi,nã lucri cõicatio ſocietatis ẽ cõtractio,ẽt ſi unus eſſet aduocatus,uel alter lucraretur,& alter haberet curã domus,& ponunt in domo:uidetur cõtracta ſocietas. Et licet unus plus lucretur quã alius,tamẽ in generali ſocietate om-

uia æque ſunt diuidenda.l. ſi ſocius pro filia.ff. pro ſocio.
27 Si mulier in domo exercet aliquam artem non communem cum aliis perſonis, ut quia eſt cirugica, uel huiuſmodi, nec propter hoc dimittit opera communia domus, lucrũ quod de tali arte facit, erit proprium, nec diuidet cum aliis, niſi ponat illud in communi, tunc enim intelligitur contracta ſocietas. Idem dic de filiabus alterius fratris, Bal.in. l. ſi uxorem. C.de cõdi.inſer.tam in leg.
28 Si unus fratrum dotauit filiam fratris patre ſciente, & patiẽte, & nõ tenebatur eam dotare, poterit repetere dotem, quia utiliter eius negotiũ egit, nec uidetur donare, quia ſolus nõ facit, ſicut quando extraneus, alterius filiam dotat.l. ex morte.C.de pac.conuen.
29 Si frater ſpurius, uiuente patre contrahat ſocietatem omniũ bonorum cum legitimo fratre, poſt mortem patris ſpurius, habebit partem hereditatis iure ſocietatis, ſecundum Bal.in. l.i.C.pro ſoc.de hac materia, infra, ſocietas, circa prin. in uer.uſura, uide aliquid. Hæc eſt bona cautela quando quis uult quod ſpurius, cum legitimo in hæreditate ſuccedat.

PECVNIA.

1 PEcuniæ nominæ, ueniunt largo uocabulo, omnia quæ poſſunt eſſe in patrimonio, quorum aliquis poteſt eſſe dominus.c.totum.i.q.iii.& omne quod pecunia poteſt mẽſurari, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q. lxxviii.a.ii. Proprie uero dicitur pecunia denarius, Car.in cle.exiui.§.porro, de uerbo.ſig. ideo cum prohibetur pecunia, intelligitur de moneta, cuiuſcunque generis ſit tantum.
2 Solutio debiti in quantitate, uel numero exiſtentis, debet fieri ſecundum pecuniæ ualorem currentem tempore contractus, ſiue pecunia ſit reprobata in totum ſiue alterata in partem in perpetuum, reſpecte curſus, ſecũdum Pa.in.c.quãto, de iure iur.&.c.olim, de cen.& hæc eſt communis opinio doc. Et hoc tam in moneta minuta quam groſſa, ſecundum.d.Ant.& Pa.in.d. cap. quanto. Si uero non eſt alterata in perpetuum, ſed ad tempus, ſecus eſt ſecundum Pa. ſupra, ar. ul.l. præcia. ff. ad leg. fal. Et dicitur pecunia diminuta, uel alterata in perpetuum, quando princeps non uult quod expendatur niſi pro tanto, cum prius pro maiori, uel minori præcio expenderetur. Diminu-
ta uero

ta uero ad tempus dicitur, quando hodie florenus ualet.lxxx.cras ualebit.lxxxi. & ſic de die in diem creſcit, & decreſcit. Dicitur uero reprobata, uel quia falſa, uel quia a principe bannita.

3 Solutio fienda ratione condemnationis iudicis, debet fieri de pecunia currente tempore condemnationis, ſi ratione ſtatui condemnationis, debet ſolui de moneta currenti, ſecundum Spec.& uerius, quia pœna de minori debet ſolui.c.odia de re.iur.li.vi.Solutio autem, quam fieri mandauit princeps, fiet de moneta currente tempore quo mandauit, ſi princeps ſciebat ualorem eius, ſecundum d.Anto.in.d. c.quanto. ar.in d.c. olim. Solutio uero reſpectu legati fiet ſecundum ualorem monetæ currentis tempore conditi legati, ſecundum Pa.in.d.c.quanto. Idem dic de antiquis penſionibus, ſecundum Io.and.in.c.pe.de cenſi.

4 Petrus mutuauit paulo, uel depoſuit.C. aureos reſtituendos in auro tantum, paulus nō poteſt reſtituere in alia materia, neque in alia forma inuito ipſo petro, & augmentum, uel diminutio ad ipſum petrum pertinet. Si autem mutuauit.C.libras in auro, uel argento, ſatis eſt quòd reſtituat.C. libras in quacunque moneta. Si autem ſimpliciter fuit factum mutuū in auro, uel argento, non poteſt reſtituere in alia forma, uel materia. quando petrus ex hoc pateretur damnum. Si autem non patitur damnum, poteſt reſtituere aurum pro auro, & argentum pro argento, etiam mutata forma, & ipſe petrus tenetur acceptare, niſi aliter loci conſuetudo haberet, ſecundū Pan.in.d.c.quanto, & Bar.in.l.paulus.ff.de ſolu. De falſificantibus, & radentibus monetam: ſupra, moneta, per totum, falſarius, per totum. Solitus ex pecunia lucrari, contra moroſum debitorem agere poteſt, ut ſoluat, quòd ueriſimiliter fuiſſet lucratus ex mutuata pecunia. Abb.in.c.per ueſtras, de dona.inter uir.& uxo.col.ii.

PEDAGIVM.

PEdagium, & penſio, ſupra, Gabella, per totum, & infra, Vectigal, per totū, An ſit mortale peccatum fraudare huiuſmodi, multi tenent quòd non, ſed ſi inueniantur, pœnā ſoluant, quam tenentur ſoluere, poſtquam fuerint condemnati: tamen quia ex natura ſua tenetur ſolui, quod ſolui debet ſecundum iuſtitiam, non ſoluere huiuſmodi gabellas,

ad furtum pertinet : ideo à mortali tales non ſoluentes excuſare neſcio, ſicut tenet Caie.in uerbo,uectigal : de quo ſupra, Gabella.§.vj. Quis poſsit pedagia imponere, uide Abb. in.c.innouamus,de cenſi.& de uerb.ſigni.c. ſuper quibuſdã.

P OE N A.

1 POEnam quam quis incurrit tranſgrediendo aliquod ſtatutum,ut uidelicet tantum ſoluat qui contrafecerit,nõ tenetur etiam in foro pœnitẽtiali,niſi poſtquam fuerit de hoc ſententiatũ , etiam quôd lex dicat, quòd ipſo facto incurrat, quia adhuc requiritur ſententia declaratiua, ſecundum Ray. Concordat Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxiii.ar. iii.Ar.xii.q.ii. c. fraternitas , in glo. Quidam limitant hoc quantum ad pœnas requirentes actum hominis neceſſario ad executionem, ſecus autem in pœnis trahẽtibus poſt ſe executionem,ut eſt excommunicatio,& huiuſmodi.Cai.in ſumma ibi, dicit hoc fallere in duobus.ſ.in cenſuris,& pœnis teſtamentarijs . Vnde & excommunicatus,& ſuſpenſus,interdictus, & irregularis eſt, quiſquis contra latam à canone de huiuſmodi ſententiam facit,abſque alia declaratione iudicis . Et uidua non caſte uiuens, ſi fuit relicta domina , & uſufructuaria donec caſte uixerit,tenetur de cõſumptis poſtquam non caſte uixit, etiam ſi à nullo iudice humano ad hoc compellatur , & hoc eſt,quia caſu eueniente definit ſuccedere in tali uſufructu, marito ſic diſponente. Idem dic quando relinquitur uſufructuaria,donec ad ſecundas nuptias tranſierit , perdit uſufructum etiam ſi ſecrete nubat, & ratio eſt ſola teſtatoris uoluntas,ſecundum Cai.ibi, quia uentum eſt ad caſum in quo teſtator , bona ſua ad eam tranſire noluit.

2 Appellatione pœnæ ſecundum canoniſtas , non uenit pœna pecuniaria,ſed tantum corporis afflictiua, ſecundum Pa. in. c.inter alia,de immuni.eccle.large tamen aliquando ueniũt aliæ pœnæ,quarum aliquæ ſunt ſpirituales,uidelicet increpatio.c.peruenit.d.lxxxiiij. Cenſura excommunicationis,interdicti,ſuſpenſionis.c.quærenti,de uerbo. ſignifi. Infamiæ , & depoſitionis : de qua in.c.ſi epiſcopus.diſt. v. Aliæ corporales,uidelicet,abſtinentiæ,uerberationis , ſeruitutis , publicationis omnium bonorum, exilij. Aliæ pecuniariæ : aliæ ſanguinis, ut mortis,uel detroncationis.

3 Iudex eccleſiaſticus , poteſt imponere pœnam pecuniariam,

ſecundum Pan. in.c.licet,de pœnis : uide licet mulctando, ſi illa magis timetur,quia pœna certa non eſt à iure ſtatuta pro arcenda contumacia , ideo poteſt imponere, ut ſibi uidetur. in.c.de cauſis,de of.dele. diffiniendo autem poteſt etiam im ponere,quando ſubeſt ſtatutũ,uel conſuetudo, ut ultra pœnam iuris, imponatur pecuniaria,quia poteſt iudex adiuuare canonem nouam pœnam apponendo,ut in ca.ii. de cõſti. li.vj. dummodo. Hoc non procedat à uitio cupiditatis.Si uero tale ſtatutum,uel conſuetudo non extant, prælatus extra iudicium pecuniam pro delicto exigere non poteſt, ſicut faciebant illi diaconi,de quibus in.c.licet,d.100. Si autem iudicialiter procedat,& certa pœna non eſt appoſita , poteſt imponere pecuniariam:et ſi eſt poſita cum cauſæ cognitione, poteſt illam pronuntiando temperare , non autem poſtquã pronuntiauit:ut in .§. notandum.ii. q.iii. niſi quando ſuper tali crimine poteſt diſpenſare,ut in.c.at ſi clerici,de iudi.

4 Quando iudex eccleſiaſticus exigit pœnã dictam in caſu licito,ut ex ſtatuto poſitam,ſecundum Hoſt.poteſt ſibi retinere,tamen ut euitet ſuſpitionem cupiditatis,quando imponit non ex ſtatuto, ſed ex officio ſuo,debet deputare in pias cauſas. Multa enim fieri poſſunt,quæ tamen fieri nõ expediunt.

5 Pœna appoſita in contractibus, licite poteſt exigi a ſeruante fidem, contra non ſeruantem,dummodo non fiat in fraudẽ uſurarum, ſecundum Pa.& Inno.in.c.ſuam,de pæ. niſi quando contractus eſt contra ius (licet ſit præter ius.) & nullus. c.dilecti, de arbi. Et hoc etiam in foro pœnitentiali , etiam ſi intereſſe excedat.

6 Qui promiſsit ſub certa pœna ſoluere, & non ſoluit niſi partem, ſi obligatio fuit diuidua , ſoluere tenetur tantum partẽ pœnæ,ſi autem fuit indiuidua,tenetur ſoluere totam pœnã, ſecundum Pa.in.d.c.ſuã. Et dicitur obligatio diuidua,quando ſolutio partis,affert tantam commoditatem reſpectu partis,quantam ſolutio totius, reſpectu totius,ut ſi promiſsi tibi ſcribere duos libros , & tantum unum ſcripſi . Indiuidua uero,quando tantam utilitatem non affert,ut ſi promiſsi ſcribere unum librum,& tantum medietatem ſcripſi.

7 Pœna appoſita in contractu,etiam altero reclamante, dummodo contractus locum habeat,incurritur à non ſeruante , ſecundum Pa.in.c.raynaldus , de teſta.ubi infert unum not.

quòd pœna appoſita ex conuentione, committitur ex ſola contradictione facti, quanquam contradictio non habuerit iuris effectum.

8 Si lex plures pœnas apponat alternatiue.i. ſub diſiunctione, uidelicet puniatur tali,uel tali pœna,ſecundum Pa.in.c. inter cæteras,de reſcri. optio eligendi pœnam datur iudici: ſi uerba legis ad iudicem dirigantur : ad hoc eſt.l.ſi fugitiui. C. de ſerui. fugi. Si uero dirigantur ad reum,optio ad reum pertinet,ut in.l.quicunque.C.de ſerui.fug. Si uero uerba imperſonaliter proferantur,eſt dubitatio : tamē Ab. ubi ſupra, tenet propter glo.ibi allegatas, & propter.c. quoniam, ut lite conteſt.quod optio datur iudici, & non reo,qui reus ſemper mitiorem pœnam eligeret, & ſic quaſi fruſtraretur alternatiuæ legis clauſula. Conſuetudo tamen deberet ſeruari, ſi eſſet, quòd ſemper una pœna ſoluatur.

9 Semel punitus in iudicio pro aliquo crimine, non debet amplius pro eodem puniri,quia ut dicitur Nahum.ii. c.deus non iudicat bis in id ipſum. Et nemo debet duplici contritione conteri,ut in.c. at ſi clerici, de iudi. quamuis in eodem iudicio,aliquando multiplex imponatur pœna, quæ tamen omnes pœnæ,pro una ſufficienti, computantur. Quādo lex imponit aliquam pœnam facienti aliquod malum, niſi tale malum perficiatur, licet attentetur, pœna non uenit imponenda,ſecundum Pa.c.i.de eo qui mit.in poſ. licet alia imponatur pœna iudicis arbitrio. Similiter dic de pœna per ſtatutum poſita. Secus autem de pœna,quæ per iudicis decretum uenit imponenda,quia delinquens punitur ac ſi opus perfeciſſet. Ex quo ad actum propinquum peruenit,ut in.l.ſi quis non dicam.C de epi.& cle.

POENITENTIA.

1 POenitentia de qua Th.in.iiii.ſen.d.xiiii.&.xvi.agit,eſt uirtus moralis pertinens ad iuſtitiam,puniens peccatū,quod dolet commiſiſſe. Eſt & ſacramentum,continens contritionem,confeſsionem,& ſatisfactionem, de quibus ſupra, confeſsio,per totum,& cōntritio,per totum. an etiā nolens acceptare aliquam pœnitentiam perficiendam in hoc mundo, poſsit abſolui,ſupra. Confeſsio.§.xxix. & quomodo ſi acceptauit teneatur perficere,licet Tab.in uer. pœnitentia, dicat hunc non eſſe abſoluendum.§.ii. & quomodo ſi acceptat, &

non perficiat,non tenetur iterare confeſsionem, ſupra, confeſsio.§.x.

2 Pœnitentia quædam erat ſolennis,ſed quia non eſt amplius in uſu,ideo de ipſa non loquemur. Alia eſt publica tantum, & hæc etiam à ſimplici ſacerdote poteſt imponi, etiam clerico,dummodo non ſit ſolennis, & nõ debet imponi niſi pro graui, & publico peccato: nec confeſſor imponens talẽ pœnitentiam publicam, dicitur reuelare peccatum, nec confeſſionem,quia neſcitur pro quo peccato dederit talem pœnitentiam,ſecundum Tho.iiii.ſen.diſt.xiiii. Alia eſt uirtualis, quando quis dolet de quo dolendum, & quantum eſt dolendum. Alia eſt quã confeſſor imponit in confeſsione, de qua ſupra,confeſ.§.xxix. Alia eſt ſecundum canones,ut ſcilicet pro quilibet mortali imponatur ſeptennis. c. hoc ipſum. xxxiii.quæſt.ii.ſed quia hodie omnes pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, conſideratis perſonarum circunſtantijs,ut in. c. tempora.xxvi. q.ii.&. c. menſuram, de pœnitentia.d. j. ideo dimittamus quomodo intelligantur, & de pœnitentia data à confeſſore dicamus.

3 Perficiens pœnitentiam datam à confeſſore in peccato mortali,licet nõ ſatisfaciat deo,ſatisfacit tamen eccleſię: ita quòd non tenetur amplius reconfiteri de illis peccatis, rite confeſſis, pro quibus data eſt pœnitentia,neque tenetur eandẽ pœnitentiam reiterare: ſed poteſt cum alia, Deo ſatisfacere: ſupra, confeſsio ſacramentalis.§.x. Infra,ſatisfactio.§.v.

4 In ultimo uitæ,ſecundum Tho.in.iiii.ſen.d.xx. quilibet peccator põt pœnitentiam peragere, quia manet in eo uſus liberi arbitrij, quo mediante,Dei auxilio poteſt ad gratiam ſe quilibet diſponere,quanquam talis pœnitentia ſit ualde dubia, ſecundum Augu.per.c.quem pœnitet, de pœ.d.vij. Ideo qui à dubio uult liberari, dum ſanus, & mentis compos eſt, pœnitentiam agat.

PERCVSSIO.

1 PErcutere aliquem,id eſt uerberibus affligere contra iuſtitiam, peccatum mortale ex ſuo genere eſt, quia & ei nocumentum infertur, & iniuria. Si tamen percuſsio leuis ſit, & parua iniuria,propter imperfectionem actus erit uenialis culpa. Quod ſi percuſsio fiat ſecundum iuſtitiam,ab eo qui authoritatem corrigendi habet, ut a prælato,patre, iudice, uel

huiuſmodi: peccatum non eſt, niſi in corrigendo modũ excederent, uel animo iniuriandi, & non ex charitate facerent, non tamen poſſunt mutilare, uel occidere, niſi ſint domini alicuius perfectæ communitatis, ut ſunt principes ciuitatũ, & huiuſmodi, non autem princeps unius tantum familiæ, uel collegi: ex S.Tho. ſecunda ſecundæ.quæſt.lxv.ar.ii.

2 Clerici in minoribus cauſa correctionis poſſunt uerberari, etiam pro leuibus culpis, non autem in ſacris exiſtentes, niſi pro maioribus criminibus debent uerberari. c. cum beatus, xlv.di.&.c diſciplina.

3 Regulares uerberantur a prælatis, iuxta tenorem ſuarum conſtitutionum, etiam pro leuioribus, citra tamen ſanguinem.c. reprehenſibilis, de app.in fi. Intellige effuſionem enormem, ſecundum Gul.ar.in.c.archiepiſcopatum,de rap. In huiuſmodi, autem correctionibus debet attendi conſuetudo quæ eſt optima legum interpres, quia quandoque conſueuit fieri percuſsio per prælatum, quandoque per alium de mandato ipſius, & coram. Vide Thab. uer. excommunicatio. v. caſu. Primo.§.vij.

4 Epiſcopo non licet aliquem proprijs manibus uerberare. c. non liceat.lxxxvj.d.Alijs autem prælatis ſic.d.xlv.§. Salomõ.

5 Religioſi non debet uerberari per laicos, niſi quando ſunt incorrigibiles, uel aliter reprimi non poſſunt, ſed per alios regulares, uel ſeculares clericos. Quomodo autem, & pro quo crimine fiat degradatio, uide Butri.in.c.& ſi, de iudi. Sil. uer. degradatio.§.iiii

PEREGRINVS.

1 PEregrini propriæ, qui uadunt ad uiſitandum alienas eccleſias, uel ſanctorum corpora, ſunt ſub protectione eccleſiæ. c.innouamus, de treu. & pa. & qui eos expoliant rebus ſuis ſunt excommunicati.di.c. ſi quis romipetas. xxiiii.q.iii. Nunc autem per proceſſum curiæ, ſunt excommunicati, qui peregrinantes Romam, & Hieruſalem expoliant: ſupra excommunicatio.iiii.

2 Res peregrinorum ſunt ſuorum hæredum, & debent eis reſtitui quando moriuntur, ſi commode poſſunt inueniri, aliter qui capiunt animo non reſtituendi, mortaliter agunt. Si autem non poſſunt inueniri, uel non commode poſſuut hæredibus reſtitui, quia ſunt in longinquis partibus, uel eſſe

opus magna expenſa,& huiuſmodi : debent pauperibus erogari, non obſtante ſtatuto, uel conſuetudine in contrarium,ſecundum Hoſt. Contra enim diuinam legem conſuetudo non tenet, nec contra bonos mores.

3 Quomodo peregrini poſſunt admitti ad ordines, & ad alia, ſi habent literas teſtimoniales ſui epiſcopi, cuius ſigillum ſit noium : uide.c.cum ſecundum,de præben.&.c.ſopite,de cen. Si probant ſe amiſiſſe literas,& earum tenorem admittũtur. c.cum olim,de priui..

4 Peregrini,& uiatores ubicũque ſe inuenerit in paſchate, poſſunt abſolui,ex declaratione Eugenij.iiii.ſupra. Abſolutio.§. xvi. Et ſi receſſerunt cum licentia ſui parochiani, uel epiſcopi, intelliguntur etiam habere licentiam confitendi, & accipiendi communionem, ſi in paſchate ſe alibi inuenerint, niſi expreſſe reſeruauerit ſibi aliquos caſus. Ex quo enim dat licentiam,& non reſeruat, uidetur concedere. Accedentes etiam ad papam ex iuſta cauſa,ſiue in fauorem ſuum, ſiue alterius ſecundum Pan.in. c. meminimus, de app. poſt Inno. ſunt ſub apoſtolica protectione, ut interim contra eos non procedatur. Vide Sil.ibi.quæſt.ii.

PERFIDIA.

Perfidia qua homo nõ attendit promiſſum, peccatum eſt, quia contra uirtutem fidei : & ſi iocoſa, uel officioſa, uenialis eſt, ſi autem pernitioſa, quia uidelicet nocet proximo quo ad animam,uel quo ad corpus,uel quo ad bona alia notabiliter, eſt mortalis. Si autem pro re parua, uel in primis motibus,uel ſine intentione uiolãdi fidem, uel nocẽdi proximo,ſed ex obliuione, uel ignorantia, uel confidentia, uel huiuſmodi : uenialis erit,quia tunc formaliter non erit profidia, iuxta regulas mendacij. Ex his declarationem multorum quæ poſſunt accidere non ſeruantibus fidem elicere potes,Concor.Caie.uer. perfidia.

PERICVLVM.

Exponens ſe periculo mortaliter peccandi, ut faciens rem, de qua dubium eſt, an ſit licita, uel non, mortaliter peccat : quia ſic potius uult tranſgreſsionem diuini præcepti, quam abſtinere a tali opere. Similiter peccat mortaliter uadens ad locum, ſiue cum ſocietate, ſiue non, ubi eſt periculum peccandi mortaliter, & timet peccare, uel propter aſpet

ctum,uel perſuaſiones, uel commoditates, uel huiuſmodi. Non enim hoc ex ſuo genere mortale eſt,quia nunquam homo cogitur ad peccatum mortale, ſed ex conditione perſonæ,quæ ſcit ſe fragilem, & dubitat cadere: eo maxime ſi per experientiam nouit ſe pro talibus cecidiſſe,quia ſcriptũ eſt,ſi oculus tuus ſcandalizat te, &c. Si uero conſtantem ſe credit, & neceſsitas illuc eundi urget, non peccat mortaliter: ſecus autem non urgente neceſsitate, ſecundum Caie. ibi. Exponere autem ſe corporali periculo, ad uitandum animæ periculum,& propter Dei honorem, laudabile eſt.

PERIVRIVM.

1 PEriurium quod proprie eſt falſum iuramentum,mortale peccatum eſt, quia Deo fit iniuria, & contra illud præceptum Leui. xix. Non periurabis in nomine meo. Ad diſcernendum autem quando eſt mortale,attende quando eſt formale periurum,ut cum quis aduertit ſe falſum iurare,& uult iurare. Sic enim ſemper eſt mortale. Si autem non intendit iurare falſum, & tamen iurat, dicitur periurium materiale. Quando autem homo prudens, & ſciens periurat, ſemper mortaliter agit. Si uero periurat ex lapſu linguæ, aut inaduertenter, uel ignoranter, non erit mortale, quia actus non eſt perfectus, ſed tantum periurium materialiter. Si tamen iſte actus rediret in naturam ſuæ formæ, ut cum quis non intendit falſum iurare,tamen iurat falſum,non curans adhibere curam ne falſum iuret, tunc eſſet mortale: quia conuincitur potius uelle periurare, quàm diſcutere ne falſum iuret, ſecundum Caie. ibi. Parum enim de periurio uidetur curare,de quo multum curandum eſt.

2 Omne periurium,ſiue in affirmãdo,ſiue in negãdo, in quacunque materia fiat,uel quibuſcunque uerbis,& quacunque coactione, metu, ioco, leuitate,conſuetudine, utilitate, uel excuſatione fiat,peccatum mortale eſt, quia contra Dei præceptum: niſi ex imperfectione actus, ut dictum eſt ſupra immediate.

3 Omne periurium promiſſorium de præſenti,dum promittitur aliquod bonum,uel malum,ſine animo ſeruãdi, aut animo obligandi ſe,aut animo non iurandi, ſemper eſt mortale, quia deeſt præſens ueritas. Si quis autem iurauit animo

uero facere aliquod malum, quod eſt mortale, ut occidere hominem, incurrit periurium, quia iuramentum applicatur ad materiam, quam oportet falſificare, & ſic eſt mortlae peccatum: etiam quia firmatur uoluntas ad aliquod mortale. Si uero tale malum eſt ueniale, tunc iurans animo faciendi peccat tantum uenialiter, ut ſi iuret non mutuare ſorti extra caſum extremæ neceſsitatis. De futuro autem tempore iuramentum promiſſorium, ſi non adimpletur, incurritur periurium quando eſt obligatiuum, & eſt mortale, niſi quando materia non eſt capax uinculi obligatorij, ut quando eſt de malo, ſiue ueniali, ſiue mortali, uel de omiſsione alicuius ſuper errogationis boni, uel de actu indifferenti ad bonum, uel malum, ut ſi iurauit ire ad campum, uel leuare feſtucam ubi nullum reperitur bonum utile, uel honeſtum: in his non tenetur quis ſeruare iuramentum, ſed ſine mortali poteſt contrauenire, quia non ſunt materia obligatoria, & ita non eſt ſimpliciter periurus, ſicut ſi eſſet materia obligatoria.

4 Item ex aliquo euentu non tenetur ſeruare, ut ſi iurauit rex facere gratiam quamcunque, & petatur aliquod malum, ut fecit Herodias, non tenetur ſeruare: uel ſi euentus eſſet impeditiuus maioris boni, ut ſi iuraui contrahere cum berta, & poſtmodum uolo religionem intrare, non teneor ſeruare iuramentum. Item ex modo iurandi, ut ſi quis iuret non ſedere in prima ſede, uel huiuſmodi, ad honorandum alterum: & tamen precibus coactus ſedet, non eſt periurus, quia intelligendum eſt quantum ad ipſum nolebat ſedere: & in multis ſimilibus. Sic Petrus dixit, non lauabis mihi pedes in æternum. Item quando quis iurauit ui, uel metu cadente in conſtantem uirum. Tutius tamen eſt in his iuramẽtis factis metu, a ſuperiori relaxationem habere. Item ex relaxatiõe facta, uel ab eo cui facta eſt promiſsio, uel a ſuperiori, non tenetur ſub peccato mortali ſeruare, & contraueniendo non fit periurus.

5 Periurium comminatorium de pñti, ut cum quis iurat animo mendaci, ſemper eſt mortale in quacunque materia fiat, quia fit Deo iniuria, & deeſt pręſens ueritas, ut ſupra dictum eſt. Si fiat animo ueraci ſuper re, quæ de ſe mortalis ſit, ut qa iurauit diffamare, uel furari, &c. mortale eſt: & nõ tenetur im-

plere,immo adimplendo mortaliter peccaret.Si uero iurauit punire,& hoc eſt ſecundum iuſtitiam,& ex punitione maius bonum oritur, debet ſeruari:ſecus ſi non oritur, ſed maius malum,uel quando is cui comminatus eſt ueniam petit, & corrigitur, in his autem diſcretione opus eſt, & recti iudicij conſideratione, quid magis expediat. An peccet mortaliter exigens iuramentum ab aliquo quem ſcit falſe iuraturum,ſupra,iuramentum.§.xxxiij. & alia quæ ad hanc materiam ſpectant,uide ibi iuramentum,per totum.An ſit peccatum mortale ſine neceſsitate iurare,ſupra,uer.iuramentum.§.vij.

PERMISSIO.

PErmiſsio peccatorum ſine rationabili cauſa, peccatum eſt.Rationabilis autem cauſa eſt,uel uitatio maioris mali, ſicut lex, lupanaria permittit:uel inductio maioris boni, unde prælati,uel patres permittentes aliqua mala propter tenendam pacem,& huiuſmodi,non peccant.Si autem faceret propter aliquod commodum proprium, ut quia lucrantur aliquod munus,uel fauorem,& huiuſmodi, grauiter peccarent.Quando autem ſit mortale,uel ueniale, in caſibus particularibus matura conſideratione indiget. Vide Thom.iiij. ſen.di.xxxiij.q.i.ar.ij.& ſecunda ſecũdæ.q.xcii.ar.iij.& Pa. in c.ut clericorũ,de ui.& ho.cle. uer. ꝑlati,infra,ꝑlatus.§.ii.&.v.

PERMVTATIO.

PErmutatio rei cum re,ſiue ſit eiuſdem ſpeciei, ſiue non, multipliciter eſt iniuſta,Primo,ſi non ſeruatur ęqualitas, ut ſi do tibi unum equum bonum,& tu das mihi unum debilem.Secundo,ſi interuenit fraus,ex una uel ambabus partibus,tunc ultra peccatum mortale, tenetur defraudator de damno defraudati,etiam ſi fuit ſcienter defraudatus(licet nõ proprie poſsit dici defraudatus) ſed propter neceſsitate permiſit ſe defraudari.Iuſtitia enim in huiuſmodi,contractibus ſeruari debet.Tertio,ſi permutantur ſpiritualia quaſi precio extimata aliquo,de quo uide infra,uer.ſimonia.§.ij.Quarto, quãdo huiuſmodi permutatio prohibita eſt lege, uel ſtatuto,ſicut permutatio ſeruorũ fugitiuorũ.C.ad.l.fal.de pla.l.in fuga.& beneficiorum eccleſiaſticorũ, quæ non commutãtur communiter,ſine authoritate ſuperiorum,ſupra,uer.beneficium.§.lxxij.uſque ad.lxxvij.Ibi enim ſufficienter de tali permutatione dictum eſt.De hac materia tractans Fede. Seneñ,

ponit quaſdam concluſiones, quas recitat Arch.flo.iij.parte. ti.xv.circa finem.Vide ibi ſi expedit,& placet. Has etiam Sil. uer.permutatio.§.xiij.diffuſæ recitat,quas non pono breuitatis gratia.

PERTINAX.

PErtinax dicitur qui in propria ſententia perſeuerat plusq̃ oportet,ſecundum Iſido.lib.vi.ethymo.Et ſi quis ſit pertinax circa materiam non pernicioſam,neque ſibi, neque alteri,non eſt peccatum mortale,niſi forte ratione ſcandali.Si autem ſit pernitioſa, ut cũ quis eſt pertinax in his quæ ſunt fidei,uel in aliis,ex quo actualiter ſequitur damnum notabile ſibi,uel aliis,in anima,uel in corpore,uel in rebus,mortale eſt,ſi autem in ſolo intellectu ſiſtit pertinacia,dummodo recte credat,diligat,& operetur ſecundum communem eccleſiæ traditionem,nõ uideo peccatum mortale, niſi ex ſuperbia,quæ eſſet mortalis, procederet:nam ex inani gloria oritur,ſecundnm Tho.ſecunda ſecundæ.q.cxxxviij. Ariſt. uero in.vij.ethy.li. pertinacem appellat ichiponomenẽ. ideſt fortem ſententiæ.

PIETAS.

PIetas,parentum,non poteſt tenere filios quin eis inuitis ingrediantur religionem, dummodo parentes habeant unde uiuere poſsint,& ſuſtentari ſine illis, uel quando ipſi traherent filios ad peccatum:& ſic miniſtrando parentibus, abſtraherentur a diuino cultu. Secus quando non abſtraherentur a Dei cultu propter hoc, & aliter non poſſent ſuſtentari,quia tunc non poſſunt eos deſerere, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.cj.ar.ulti. Si quis autem iam eſt profeſſus religionem,non poteſt exire,ut miniſtret parentibus conſtitutis in neceſsitate non extrema,quia iam mortuus eſt mundo:poteſt tamen, immo tenetur quantum poteſt ſalua ſui prælati obedientia,& ſuæ religionis ſtatu, ſtudium adhibere,ut parentibus ſubueniatur.Intellige omnia extra extremã neceſsitatem:quia in extrema neceſsitate,non ſolum propter parentes,ſed etiam propter alios tenetur exire, quia hoc eſt de iure naturæ, contra quod, uotum non potuit obligare. Subuenire enim proximo in extrema neceſsitate, diuini iuris eſt,contra quòd hominis præceptum non tenet,

PIGNVS.

1 Pignus ab hypotheca differt, quia pignus eſt rei mobilis tranſeuntis in creditorem, hypoteca uero rei immobilis non tranſeuntis in creditorem. Inſti. de actio. ob. §. inter pignus, ſed quantum ad actionem non differunt.

2 Hæc ſunt quæ pignorari poſſunt, uidelicet res tam præſentes quam futuræ, ſecundum Hoſt. ut fructus pendentes, partus ancillarum, fœtus pecorum, & huiuſmodi. ff. eo. l. & qui nondum. Item res corporales, & incorporales, ut cautiones, & nomina debitorum. ff. eod. l. cum conuenit. Item uſufructus. ff. eo. l. ſi is. Item ſeruitutes ruſticanæ, ubi ſupra. Quædam pignorari non poſſunt, ut res eccleſiæ, uidelicet res ſacræ, uaſa, & ornamenta eccleſiæ. C. de ſac. ſan. eccle. l. ſancimus: niſi eccleſia ſuperflua habeat, & neceſsitas urgeat, & aliunde prouideri non poſsit ex rebus mobilibus. x. q. ij. c. hoc ius. & xij. q. ij. c. aurum. Item liberi homines obligari non poſſunt, ſecundum doc. & qui hominem liberum in pignus accipit creditū perdit, & aliam tantundem quantitatem tenetur ſoluere: in auten. ut nulli iudi. §. quia uero: tenet tamen in redempto ab hoſtibus. C. de cap. & poſtli. re. l. fi. tamen propter neceſsitatem famis, pater poteſt obligare filium, & non econtra. C. de patri. qui fil. diſt. per totum. Magis enim filius obligatur patri, quàm pater filio.

3 Pignus accipere eſt illicitum tribus modis. Primo, ſi accipitur ad lucrum, quod non computetur in ſortem, quia hoc eſt contra naturalem iuſtitiam. Secundo, ſi accipiatur in pignus, quod impignorari non poteſt, ut res eccleſiæ, & quæ dicta ſunt. Tertio, ſi apponantur pacta prohibita a iure, ut ſi fiat pactum, quòd ſi debitor certo die non ſoluat, pignus trāſeat in feudum. ff. de ſolu. l. calopodius, & nō ualet hoc pactum, quia fit fraus legi, ualet autem pactum, quòd amiſsio pignoris quocunque caſu liberet debitorem. C. de pig. ac. l. quæ fortuitis. Item ſi debitor obligatur ad non redimendum pignus abſolute, uel uſque ad certum tempus ſibi præfixum: ar. in. c. pręcarium, de pręca. Item ſi creditor obligatur ad nō uendēdum pignus poſt legitimā interpellationem debitoris. Prędicta igitur inquātum uergunt in damnum creditoris, uel debitoris, ſunt contra iuſtitiam, & intantum peccata, inquantū proximum damnificant, & iuſtitiam lædunt, & ſecundum

quantitatem læſionis,penſanda ſunt grauia,quia propter læſionem peccata dicuntur,& ſunt.

4 Si creditor bona fide uendat pignus minus quàm ſit creditum,reſiduum a debitore repetet:ſi plus, quod ſupereſt dabit debitori.l.fi.C. de iur.dot. Sic enim iuſtitiæ ſeruari uidetur æquitas.

5 Pignus per creditorem receptum:poteſt alteri pignorari, ut eſt tex.in.l.j.C.ſi pignus pig.da.ſit.& ultra tres uices,ut tenet Ang.in.d.l.j.contra Spe.& bene,poteſt impignorari, & dum alteri impignoratur,non debet impignorare quis pro maiori quantitate,quàm receperit,aliter contra iuſtitiam facit.

6 Creditor tenetur fructus pignoris computare in ſortem, nō ſolum quos recepit,ſed etiā quos potuit percipere, ſi ex ſua negligentia non percepit,& quòd ſupereſt reſtituere debitori,ſecundum gl.in.c.cum contra.eo.ti.& Pa.ibi & Io.an.in.c.i.&.ij.de uſu.licet contrarium ſenſerit Hoſt.quo ad percipiēdos.Verius tamen uidetur,quòd dicit Cal. uidelicet, quòd ſi ſatisfactum eſt ſorti,tenetur etiam de percipiendis, quia eſt poſſeſſor malæ fidei,in non reſtituendo rem. Si uero non eſt ſatisfactum,non tenetur,niſi ſit in dolo, uel lata culpa:& ſic limita,& Concor.l.j.&.ij.C.de pig.ac.& doc.

PIGRITIA.

PIgritia qua homo redditur tardus ad exequendū ea,quæ debet,uel metu laboris,uel difficultatis,peccatum eſt rationi repugnans: aliquando mortale,quando,ſcilicet eſt circa materiam neceſſariam iuxta notata ſupra,negligentia,per totum.Concor.Cai.in ſumma, uer. pigritia. Si uero non ſit de neceſſariis ad ſalutem animæ uel corporis ueniale erit,niſi aliquid aliud adiungatur,ut præceptum, uel contemptus, & huiuſmodi.

PIRATA.

PIratæ,ideſt latrūculi marini (& non fluuiales) ſunt omnes excommunicati,ex proceſſu curiæ, ſupra,excommunicatio.xiij. & omnes ſunt in dānationis ſtatu,quia contra iuſtitiam tale opus exercent,eorum etiam receptores,auxiliatores,conſiliatores,& fautores ſunt excommunicati,ſecundum Ioan.an.in cap.excommunicationem, de rap.

PISCATIO.

1 PIſcatio, uenatio, aucupium, omnibus ex ſe ſunt licita: redduntur autem illicita in maioribus ſolemnitatibus, ut eſt dies paſchæ: & huiuſmodi: in aliis autem minoribus, & in dominicis ſunt licita, ſi ſit cauſa urgens, ut indigentia, uel quia alio tempore piſces, uel animalia haberi non poſſunt, quia non comparent, & cum licentia ſaltem parochialis, & quod pars una detur pauperibus. c. licet, de feriis. Hæc intellige quando principaliter fit cauſa lucri, ſi autem fiat cauſa recreationis, prædicta non requiruntur, ſed abſolute licet.

2 Piſcari in fluminibus publicis, & perpetuis, omnibus licet, nec poteſt recte prohiberi, ſecundum Io. de pla. Inſti. de rerũ diui. §. flumina. Similiter applicare naues ad portum, & eas ad ſaxa, uel arbores ligare, quę in ripa exiſtunt, licet & ſi proprietas talium ſit aliquorum ſingularium, quorum ſunt predia, uſus tamen communis eſt. Et ſi dominus fundi, & nauta concurrunt, præfertur dominus nautæ, alias pręfertur, qui primo occupat, niſi aliquis eorum prętenderet publicam utilitatem, & alius priuatam, quia tunc præfertur, quia prætendit publicam: ſecundum Butri. uide aliquid, infra, uenatio, per totum.

PLACERE.

PLacere hominibus tunc mortale peccatum eſt, cum propter hoc Dei præcepta, uel hominum quis tranſgreditur, & magis uult Deo diſplicere quàm homini, ſecundum illud Apoſtoli: Si hominibus placerẽ, ſeruus Chriſti non eſſem. De hoc Arch. flo. ij. parte ti. x. c. ij. & Tho. ſecunda ſecundæ. q. cxv. ar. j. ſupra, adulatio. §. ij. Et ſecundum finẽ, media, & circunſtantias iudica de mortali, uel ueniali.

POLLVTIO.

1 POllutio quæ ſolitariæ ſemẽ humanum effunditur extra uas debitum, ſiue in ſomno, ſiue in uigilia accidat, ſi non eſt uoluntaria, peccatum non eſt, ſi autem ſit uoluntaria, eſt peccatum mortale, quia contra naturam: & dicitur mollities. Eſt autem uoluntaria, quando eſt procurata, uel uenienti ex ſe conſentire: & qñ quis poteſt, & debet prohibere, & non prohibet, dicitur indirecte uolita. Si autem nõ poteſt prohibere, quia natura facit opus ſuum, non tenetur. Et

ſi potuit impedire tollendo occaſiones, & tamen non tenebatur tollere, ut quia dabat operam rei licitæ, ęquitando, uel dormiendo, uel audiendo confeſsionem: & huiuſmodi, non eſt in culpa, etiam quòd non impedierit. Quando autem nõ habet rationabilem cauſam commorandi in cogitationibus turpibus, uel non dat operam rei licitæ, ſecus eſt, quia non poteſt licitæ a peccato excuſari, ſecundum Cai. in ſumma. ibi & quol. j.

2 Pollutio quæ fuit peccatum mortale, impedit ſumptionem communionis, & quia in peccato mortali non eſt ſumenda, & quia uſque ad. xxiiij. horas, natura hominis ſic remanet deordinata, ſecundum Tho. iij. parte. q. lxxx. ar. vij. & iiij. ſen. diſt. ix. ar. iiij. ſi tamen quis poſt talem pollutionem, quę fuit mortalis, confeſſus, & contritus, celebret ante. xxiiij. horas, ex deuotione, etiam ceſſante magna neceſsitate, nõ peccat mortaliter, nec eſt aliquod præceptum eccleſiæ hoc prohibens, & iura antiqua, ut. c. qui nocturno. diſt. vi. non amplius obligant, ſed eſt de conſilio quòd expectet per. xxiiij. horas: quòd patet per Tho. iiij. ſen. diſt. xvi. in expoſitione literæ.

3 Pollutio quæ inuolũtarie accidit, ſi complaceat in ipſo actu, uel poſt, propter delectationem, etiam quòd cauſa illius nõ ſit mortalis, eſt peccatum mortale ex ipſa complacentia. Si autem complaceat propter naturę alleuationem, & exonerationem, non eſt mortalis, ſecũdum Tho. iiij. ſen. ſupra, & Pe. de pal. Similiter appetens pollutionem propter eandem cauſam, nõ peccat mortaliter, niſi ex tali appetitu fieret ſufficiẽs cauſa uoluntaria ipſius pollutionis, ſecundum quãdam opinionem, quam recitat Pet. de pal. ibi, & hoc rationabile eſt, quia appetere quòd non eſt mortale, non eſt peccatum mortale, & quia pollutio, quæ fit a natura ſine cauſa præcedente uoluntaria non eſt mortalis, ideo nec eius appetitus, ſupra, communio. §. v. Eodem modo ſi fiat in uigilia iudicandum eſt, ſicut in ſumnis.

POPVLVS.

Populus ex. x. uiris fieri poteſt, unde ad hoc quòd aliquis dicatur populum ſcãdalizare, ſufficit quòd. x. uiri graues, & honeſti de populo ſcandalizẽtur: licet in populo ſint mille uiri, ſecundum Io. in ſumma confeſ. Quod. x. uiri faciant populum eſt. c. unio. x. q. iij. in gl. congregationem autem fa-

ciunt duo.c.j.de elec.& tres collegium.ff.de uerb.ſig.l. ne ratius.Ius autem collegij,poteſt in uno ſeruari, omnibus aliis mortuis,uel priuatis,ſecundum gl.in.c.j.de poſtu. præl. licet non remaneat collegium,quia uocis ſignificatum deficit.

POSTVLATIO.

DE poſtulatione prælatorum,quia magis ad iudices, quã ad confeſſores ſpectat,remitto ſtudentes ad ius canonicum:extra de poſtu.& ad ea quę ſupra dicta ſunt,de electione,ſupra,electio,per totum,& quomodo peccant poſtulantes indignos,ſicut eligentes. Satis ibi dictum eſt.Nam nec criminoſi nec nõ profeſsi,tacite,uel expreſſe,nec epilentici, nec mutilati,nec bigami,nec qui de iure non poſſunt eligi, ſunt poſtulandi.Vide Sil.uer.poſtulatio.q.iij.§.j

PRAEBENDA.

PRæbenda proprie conſiſtit in perceptione fructuum: canonica uero in iure eius,qui receptus eſt in canonicum, ad quod ius poſtea pertinet,Præbenda, ſtallus in choro, & locus in capitulo,ſiue uox,ut in.c.relatum,de pręben.de cõſti.c.cum M.Et quamuis prębenda ſit quoddam temporale, quia tamen eſt annexam ſpirituali, ideo uendi non poteſt ſine ſimonia.i.q.iij.c.ſi quis obiecerit,nec promiſsio de præbenda uacatura ualet,ſecundum Inn.d.c.relatum.

In receptione canonicorum,& collatione prębendarum,abſentes canonici ſunt uocandi, ſi commode fieri poteſt, niſi conſuetudo obſtet in contrarium: alias quod in eorum abſentia fieret,deberet irritari eis inſtantibus:de pręben.c.cum in eccleſiis,lib.vj. Quid ſit dignitas, & qui habere poſſunt, uide aliquid,ſupra beneficium,dignitas.§.j.

PRECARIVM.

1 PRecarium ſecundum Pa.c.j.ij.&.iij.eod.titu.dicitur,quod pręcibus petentibus conceditur,tãdiu durans, quamdiu is,qui conceſsit patitur,& eſt contractus gratuitus, differens tamen a donatione,& commodato: quia donatio regulariter non reuocatur,& in commodato debet eſſe uſus certus, & tempus ſaltem tacite determinatum, quòd ſi unum iſtorum deficiat,erit pręcarium,nec commodatum poteſt reuocari ante uſum ad placitum.c.j. de commo. ſicut pręcarium, c.ſi.eo.Nõ tamen liceret reuocare ſine cauſa, & cum magno damnõ proximi, quia obſtaret ſibi exceptio doli:cum non

poſsit

poſsit negari quin ſit beniuola actio, & ideo non debet aduerſari in beneficio conceſſo.

2 Soluitur præcarium uoluntate eius qui conceſsit.ff. eo.l.i. & morte eius,cui conceſſum eſt.c.fi.eo.quia conceſsio perſonalis extinguitur cum perſona:in regula priuilegium,de reg.iur. lib.vi.Item alienatio rei conceſſæ præcario nomine ſoluitur. Si his cui eſt alienata a primo domino uelit reuocare, in.d.c. fi.Item finito tempore ad quod res fuerat conceſſa.ff.eo.l. cū precarium.Non autem ſoluitur morte concedentis, ſecundū Pa.in.c.precarium,eo.nam ubi actus ualiditatis pendet ex uoluntate alterius,non reuocatur per illius mortem. Præſumitur enim quis perſeuerare in ea uoluntate,qua moritur.c.maiores,de bap.Secus eſt,quando aliquid conceditur uſque ad placitum ſuum,quia per mortem ſpirat:in capitulo ſi gratioſe,de reſcrip.lib.vi.

3 Non poteſt præſcribi res precario nomine habita, uel ſicut precaria regulariter,ſecundum gl.in.c.clerici.xvi.q. iii. niſi ex magna longinquitate temporis,dominus obliuiſcatur poſſeſſionis,taliter quòd neſciat ubi ſit ſita,& poſsidens eſſet in bona fide. De precaria fœminini generis,& precarie, Pa.c.i.eo.

PRAECEPTVM.

1 PRæceptum aliud affirmatiuum obligans ſemper, ſed non ad ſemper,ſed tantum quādo accidit caſus:ut dare elemoſinam pauperi occurrenti in extrema neceſsitate. Aliud eſt negatiuum,obligans ſemper,& ad ſemper, ideſt pro omni tēpore,ut illud,Non mechaberis.Nullum enim tempus eſt, in quo hoc liceat.Pa.in.c.nouit,de iudi. & doc. in. iii. ſenten.d. xxxvii.& S.Tho.ſecunda ſecundæ.q.xcix.

2 Præcepta legis diuinæ,quędam erant cerimonialia proteſtantia diuinam uirtutem,& figurabant quæ futura erant in nouo teſtamento,ut præceptum de immolatione agni, & qui nunc ſeruaret talia præcepta,peccaret mortaliter, quia hoc eſſet proteſtari Chriſtum naſciturum,quòd eſt contra fidē noſtram. Quædam ſunt iudicialia, quæ ſunt determinationes iuſtitiæ inter homines obſeruandæ,quæ licet iam ceſſarint, ſi quis ea ſeruaret tanquam ex illa lege habita, mortaliter peccaret,quia eſſet hoc iudæizare:nō tamen ex ſe mortifera ſunt & abſolute ſeruare illa non eſt ex ſe mortale, ſupra lex.§.ii. Quædam autem ſunt mortalia,quæ ſunt ſecundum rationis

dictamen,& legis naturalis,& hæc durant, & ſeruari debent, quia lex naturalis ſemper manet.

3 Præcepta decalogi ſunt.x.tria pertinentia ad Deum,& vii. ad proximum,ſecundum gl.Aug.ſuper Exo. & declarat Thom. prima ſecundæ.q.100.ar.v.

4 Quomodo autem,uel quando præceptum obliget ad mortale,& uerba legis, difficile eſt ſcire, propter uarietatem doctorum. Quædam enim præcipiuntur ut conſilia, quorum tranſgreſsio mortale non inducit, quædam autem ut neceſſaria,& hæc communiter mortale inducunt.Commune autem eſt utriuſque generis præceptorum,quòd trãſgreſsio tam ex contemptu,quàm ex per ſe impeditione finis,mortale peccatum inducit.Ratio primi,quia contemptus præcepti,ſiue præcipientis,iniuriam infert ex propria ratione. Secundi autem eſt,ex eo quòd finis præceptorum communium, eſt diſpoſitio ad uirtutem neceſſariam ad ſaluté animæ. Ad hoc omnia præcepta ordinantur,iuxta illud primæ ad Thi.i. Finis præcepti eſt charitas. Vnde ſi quis non uult ieiunare non ſolum, quia contemnit præceptum,ſed quia non uult domare carnem,ad quod eſt inſtitutum ieiunũ,peccat mortaliter.Conſentit Cai.in ſumma,uer.præceptum.

5 Peccatum etiam tranſgreſsionis diuinorum,& naturaliũ præceptorum,cognoſcitur eſſe mortale ex materia.Nam quando materia eſt neceſſaria ad ſalutem animæ,tranſgreſsio eſt mortalis,quia contra uitam animæ:ut eſt illud, non furtum facies,& huiuſmodi. Si autem materia eſt tãtum neceſſaria ad ſanitatem,ut non dicere ocioſa,& huiuſmodi : horum tranſgreſsio non eſt mortalis,quia non occidit animam,ſed ægrã reddit. In iure autem humano, difficile eſt hoc cognoſcere, quia aliquando ex re parua fiunt præcepta ad mortale obligantia,ideo ex materia ſciri minime poſſunt.

6 Ex appoſitione pœnæ quandoque poteſt ſciri, ut ſi ſit talis, quòd cum ea uitam animæ ſtare non poſsit, inducit mortale peccatum,ut eſt pœna excommunicationis latæ ſententię. Si autem pœna ſtet cum ſalutæ animæ, ut pœna ſuſpenſionis,interdicti,irregularitatis,pecuniæ,& huiuſmodi:trãſgreſſio non inducit mortale,ſecundum Cai.ibi,in ſumma:qui dicit quod tranſgrediens præceptum ſub pœna excommunica canonis cõminatæ,non peccat mortaliter, ſicut clericus nu-

triens comam, & barbam, quia antequam excommunicetur, debet prius moneri, & tunc ſi monitioni non paruerit, dignus, eſt excommunicari. Sil. in uer. præceptum. §. tertio, dicit, quòd ſi excommunicatio lata continet intollerabilem errorem non ligat tranſgreſſorem ad mortalem, quia nullus ni ſi pro mortali poteſt excõmunicari capitulo nullus. xi. quæſt. tertia, quando autem imponitur pœna excommunicationis comminatoriè, ideſt non latæ ſententiæ, ſed ferendæ, obligat ad mortale, quia licet Archi. flor. ſecunda part. titu. quarto, capitulo ſecundo, dicat hoc non eſſe clarum, tamen ut refert Ioannes de Neapo. quidam hoc tenet, & bene, quia tales contrafacientes meruerunt excommunicari, & ſic mortaliter peccauerunt. Similiter ſi imponitur pœna ſuſpenſionis depoſitionis, uel interdicti, ſecundum eundem Archi. floren. & ſi imponitur pœna maledictionis æternæ, uel indignationis omnipotentis Dei, capitulo unico, de ſta. reg. in ſexto. Similiter quo ad pœnas corporales, ut ſi imponitur pœna mortis, uel mutillationis, ut faciunt leges, & ſtatuta, quæ debent ſeruari, ſecundum Thomam prima ſecundæ, quæſt. nonageſimaſexta, ar. quarto, quia tales pœnæ non inferuntur communiter niſi pro eo, quod eſt multum læſiuum iuſtitiæ. Similiter ſi imponitur pœna grauioris culpæ, ut fit in religionibus, idemque de præceptis factis ab homine, & licet iſta opinio uideatur rigida, tamen eſt ſecurior. Vide tamen ſupra lex. §. quarto.

7 Ex uerbis aliquando cognoſcitur, quòd ſit præceptum, quando præcipiens utitur uerbis, quibus præcipientes, & intendentes obligare ad mortale ſolent uti: unde reſpiciendum eſt ad diuerſos mores diuerſarum eccleſiarum, & religionum. Nã in ordine fratrum prædicatorum, mos præcipiendi eſt, dum illi cui præcipitur mandatur facere ueniam, & poſt prælatus dicit, præcipio tibi in uirtute ſpiritus ſancti, & ſanctæ obedientiæ: & hoc habetur pro præcepto obligatorio, quia ſic cõſuetum eſt intelligi huiuſmodi uerba pro præcepto anthonomaſice, ſecũdum Cai. ibi in ſumma. Nota quòd in lege aliquãdo ponitur multiplex uerbũ, ut uolo, rogo, mãdo, committo, iubeo, in his non eſt clarũ, quòd p iſta uerba quis ad mortale obligetur, niſi aliud conſtaret de uoluntate præcipientis, uel præciperet de materia neceſſaria. Aliqui dicunt quòd iſta

uerba præcipimus,iubemus,mandamus pręcipiendo,uel per uirtutem obedientiæ,& huiuſmodi,eſt præceptum, etiam in materia non neceſſaria,niſi aliter conſtet de intentione man dantis,ut Sil.dicit,uer.præceptum §.ii.ar.in.c. quod præcipitur.xiiii.q.i.Si autem ſunt uerba inhibitoria, ut interdicimus prohibemus,&c.etiam ſunt obligatoria, ſi ſunt præceptiua, ſecundum Pa.in.c.nam concupiſcentiam,de conſti.Si autem fiat per uerba communia,ut ſtatuo,decerno, & huiuſmodi: non eſſet præceptum,ſiue dicantur in ſingulari, ſiue in plurali,neque per uerbum debet,quando materia eſt conſultiua. Attendendus eſt ſemper pro regula generali, conſuetus modus præcipiendi,per quæcunque uerba fiat.ar. in. c. dilectus, de conſue.& eſt tex.in cle.exiui.

8 Ex intentione præcipientis,tranſgreſsio mandati eſt mortalis,ſi ipſe intendat hoc,& eius intentio ſciatur,quod eſt difficile ſcire. Intentio legis in communi bene ſcitur, quia eſt facere homines uirtuoſos. Intentio autem legis eccleſiaſticæ, eſt non iniicere laqueos animabus,ſed promouere ad unionem cum Chriſto,& eccleſia: unde præcepta legis obligantia ad mortale,ſtrictæ ſunt interpretanda,& non ita late,ut multiplicatis præceptis illaqueentur animæ: ideo ſit tibi pro generali regula, quòd tranſgrediens quodcunque præceptum iuris poſitiui,ſine contentu,& refutatione finis,ſed uel ex pura ignorantia,uel ex apparenti ſibi excuſatione, & non adeſt animus faciendi contra præceptum obligatiuum ad mortale,nunquam mortaliter peccat,quia non eſt intentio eccleſiæ bonas illaqueare animas,& conſequenter nec incurrit excōmunicationem,licet forte ad cautelam eſſet abſoluendus ſecundum mentem Cai.in ſumma,ibi,ſupra lex.§.iiii. Hinc ſequitur quòd prælati debent eſſe ualde prudentes, dum præcipiunt,ut non per calorem iræ, odii, uel huiuſmodi præcipiant,ſed quieto animo, & pro re importanti præcepta ſua quando opus eſt faciant.

PRAECIPITATIO.

PRæcipitatio,peccatum eſt,quando quis non conſideratis conſiderandis,ſed per impetum uoluntatis, uel paſsionis, fertur ad agendum,ad inſtar illius,qui ſe corporaliter de alto præcipitat:quod ad imprudentiam pertinet, mortaleque peccatum eſt,quando eſt multum pernitioſa ſecundum ma-

teriã neceſſariã,alias ueniale.De hoc uitio,Th.ſecũda ſecũdæ, q.liii.ar.iii.Iudica de hoc,ſicut de uitio prudẽtiæ oppoſito.

PRECIVM.

PRecium rerum uenalium,non conſiſtit in indiuiſibili, ita ut qui non ſoluit illud punctaliter contra iuſtitiam agat, ſed habet latitudinem quandam,ita quòd addendo, uel minuendo aliquid minimum,non tollitur iuſtitiæ æqualitas, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxxvii.ſupra emere.§.ii.

PRAEDICARE.

1 PRædicare nullus debet,niſi officium prælationis habeat, uel ex authoritate habentis prælationem.Vnde ad Ro.x.c. dicitur quomodò prædicabunt niſi mittantur? quantæcunque ergo ſcientiæ,& ſanctitatis ſit,prædicare non debet, niſi à Deo miſſus,ſecundum Tho.quol.xii.quod probare debet, ſicut Moyſes aliquo miraculo probauit,aliter contrafaciens, mortaliter uidetur peccare,cum poſſit excommunicari,de here.c.excommunicamus,el.i.idem tenet Panor. in.c. ſicut, de heret Idem concludit D.Tho.iii.par.q.lxxi.ar.fi.

2 Videntur etiam mortaliter peccare prædicatores,ſi in peccato mortali incontriti prædicent,contra illud Pſal. Peccatori dixit Deus,quare autem tu enarras iuſtitias meas, &c. Sic.n. iniuriam facit prædicationis officio, a Chriſto inſtituto, & maxime,quando quis ſic indigne prædicat,abutens prædicatione tanquam declamatione,ſecundum Cai.ibi ſupra. Si autem ſit indignus uellet nihilominus eſſe dignus, & mundus ad prędicandum,licet ex humana fragilitate ſit indignus non uidetur mortaliter peccare,ſecundũ Cai.ſupra, quia prædicare non eſt actus alicuius ſacramenti,ſupra, correctio.§.x.

3 Prædicator,dicens mendacium,ſiue contra doctrinam fidei, ſiue bonorum morum,ſiue de geſtis ſanctorum,aut miraculis,uel prophetiis,ſiue de quibuſcunque aliis,quæ ad inſtruẽdum,docendum,perſuadendum, monendumque auditorẽ, tanquam uerbum Dei pertinent,mortaliter peccat,quia quãtum in ſe eſt, euacuat uniuerſam eccleſiæ authoritatem, & Chriſti fidem per officium prædicationis originatam. Si dubium pro certo aſſerat,per eandem rationem mortaliter peccat.Quod ſi prædicando dicat aliqua impertinentia ad prædicationem,ut iocoſa,non peccat mortaliter mentiendo,niſi ratione ſcandali,ſupra,mendacium.§.iii.

4 Peccant prædicantes quæſtiones ſpeculatiuas, leges ciuiles, poetas latinos, uel uulgares, philoſophos, Romanorũ geſta, & ſimilia, non utilia: quia hoc uidetur eſſe officii prædicationis abuſio, cum dicat Chriſtus, prædicare euangelium. Ideo ſi multum in hoc excedunt, grauiſsime peccant ſecundum Cai. ſupra, adulterantes uerbum Chriſti. Credo tamen quando hoc faciunt non principali intentione, ſed ad maiorẽ declarationem eorum, quæ habent prædicare, quòd non peccent, maxime mortaliter, quia totum dicitur euangelium, quod ad declarationem euangelii aſſumitur, ſicut & doctores aſſumunt dicta philoſophorum, & Augu. & Hiero. aliquãdo allegauere dicta poetarum, & alii. c. turbat. d. xxxvii. non ad pompam, ſed ad utilitatem, ſed de his intellige quòd peccant, qui per totam prædicationem in huiuſmodi uerſantur, ut appareant, & ad fructum animarum non attendunt, quod eſt contra intentionem officii prædicationis.

5 Prædicator habens inordinatum affectum ſiue ad temporale lucrum, ſiue ad humanam laudem, adeo quòd hæc ſunt ultimus finis eius, uel pecuniam tanquam prædicationis partiũ quærit, quod ad ſimoniam pertinet, mortaliter peccat: alias uenialiter. Et hoc poſſunt aduertere, quando magis gaudent de magna pecunia, & de gratia populi, quàm de fructu animarum, quem tamen principaliter debent intẽdere. Cum autem ſtudent placere hominibus, ut ex plurium concurſu maiorem fructum faciant, non credo eos peccare, quia finis eſt honeſtus. Aduerte quod contra prædicantes falſa miracula, eſt lata excommunicatio, & an talis cenſura teneat, ſupra, excommunicatio. lxxvi.

6 Peccant etiã mortaliter, ſi in ſermonibus ſuis detrahant prælatis eccleſiarũ, intellige ſecũdũ gl. ſi nominatim, aut per circũlocutionẽ, quæ uicem habeat proprii nominis. Idem ſi laicos ab eccleſiarũ ſuarũ frequẽtia retrahant, quia hoc eis inhibetur in uirtute obedientiæ, & ſub pœna grauis culpę, in cle. religioſi, de priui. & intelligit de prædicatoribus religioſis.

7 Hi ſunt qui poſſunt prędicare, ut colligitur ex Car. in. c. dudũ de ſepul. uidelicet papa, & cui ipſe commiſerit. Epiſcopus etiã in aliena diocæſi, niſi prohibeatur. Archi. cui Archiepiſcopus in ſua diocæſi cõmiſit, & diaconus ex cõmiſsione. oẽs prælati eccleſiaſtici ſi ſunt diaconi, quantum ad ſuos ſubditos, aliis

autē non, niſi de ſuperioris authoritate. Sacerdos curatus ſecundum Pa.in.c.inter cætera, de of.or. Fratres prædicatores, & conſequenter alii mendicantes, per.d.c.dudū, ubi dicitur. Authoritate apoſtolica ſtatuimus, & ordinamus, ut prædicatorum, & minorum ordinis fratres, in eccleſiis, & locis eorū, ac in plateis cōibus, libere ualeant clero, & populo prædicare ac proponere uerbum Dei, hora illa dūtaxat excepta, in qua locorum prælati (ſi.n.uellent totum mane, uel totum diē occupare nō poſſunt.) Epiſcopi, uel habentes iuriſditionē quaſi epiſcopalē, cum adminiſtratione in re cōi, idē de uicario epiſcopi, ſi uult ipſe prædicare ut uicarius tantū (quia aliter non pōt fratres impedire) prædicare uoluerit uel corā ſe facere ſolēniter prædicari (ſecus ſi clā corā paucis, ut in camera, & non in publico) in qua prædicare ceſſabunt: præterquā ſi aliud de prælatorum ipſorum uoluntate proceſſerit, ac licentia ſpeciali (non.n.ſufficit præſumpta, uel tacita uoluntas, ſed requiritur licētia ſpecialis.) In ſtudiis autē generalibus, ubi ſermones ad clerū ex more fieri ſolēt diebus illis, quibus prædicari ſolēniter cōſueuit, ad funera etiā mortuorū, & in feſtis ſpecialibus, ſiue peculiaribus eorundem fratrum, poſſunt idem fratres, et liceat eis libere prædicare: niſi forte illa hora, qua ſolet ad clerum in prędictis locis Dei uerbum proponi. Epiſcopus uel ſuperior clerum ad ſe generaliter conuocare, aut ex aliqua ratione, uel cauſa urgente, clerum ipſum duceret cōgregandū. In eccleſiis, aut parochialibus, fratres illi nullatenus audeant, uel debeant prædicare, uel proponere uerbū Dei: niſi fratres prædicti a parochialibus ſacerdotibus inuitati fuerint, uel uocati, & de ipſorum beneplacito, & aſcēſu, ſeu petita licētia fuerit, & obtenta, niſi epiſcopus, uel ſuperior, ꝑ eoſdē fratres prædicari mādauerit. Iſta cle. extēditur modo ad oēs mēdicantes, & forte ad alios iuxta eorū priuilegia. Declarationē huius.c. uide in Tab. uer. prædicare, in multis.§.i.ii.iii.

8 Poſſunt dicti prædicatores, prædicare tempore interdicti, & etiam in eccleſia interdicta, in.c.reſponſo, de ſen.ex. quia ibi ſimpliciter conceditur ſine limitatione, niſi papa ſpecialiter interdiceret prædicationem, non autem alii prælati, in.d.c. reſponſo, quia cum ſint exempti, epiſcopi, uel alii prælati ſuper eos in hoc poteſtatem non habent, ſed communi iure eis permittitur.d.c.reſponſo.

9 Seculares & mulieres licet poſsint hortari ſedendo, ut abbatiſſa,& priores ſocietatum,non tamen prædicare formaliter, etiam cum licentia epiſcopi, maxime mulier, quia officium hoc uirile eſt,ſecundum Pa.in.c.noua,de pœni.& remiſ.

10 Quando aliquis eſt ualde ignorans de neceſſariis ad credendum,uel operandum,& habet commoditatem eundi ad prædicationem,ubi huiuſmodi declarantur, uidetur mortaliter peccare ſi non uadit,quia ſalutem animæ negligere uidetur. Si autem ultra hoc contemnit, manifeſte mortaliter peccat. Chriſtus prædicauit annis tribus, & quaſi menſibus tribus, & uixit annis. xxxiii. & menſibus tribus, ſecundum Tho.iii.par.q.xxxix.ar.iii.

PRAELATVS.

1 PRælatus dicitur communiter quiſquis habet curam animarum.c.tua,de cle.ægro.proprie uero, nomine prælati ueniunt maiorem habentes prærogatiuam,ſine iuriſditione, ut plebanus,decanus, archipresbyter, & conſimiles, de for. comp.c.romana,in.vi.propriiſsime autem habentes iuriſditionem.c.ii.de iudi.iuncta gl.& in.c.dudum, de ſepul.§.in eccleſiis,qui prælatus a collegio eligitur, & per electionem iuriſditionem accipit in collegio,ſecundum Inno. in.c. cum ab eccleſiarum,de offi.or.Requiritur ergo primo electio,& confirmatio per ſuperiorem, uel quòd præferatur ipſi collegio per ſuperiorem habentem poteſtatem.c.nihil,de elec. Secundo,quôd uniuerſitas,uel collegium,quod ipſum elegit,ſit clericorum,uel religioſorum,quia alias non poſſet dare iuriſditionem in perſonas eccleſiaſticas, ſecundum Inno. Tertio, quòd iſte electus ſit clericus, quia aliter iuriſditio ſpiritualis in eum non caderet,ut in.c.cum cauſam,de præſcrip.Quarto quòd habeat iuriſditionem ordinariam in foro contentioſo excommunicandi. Vnde priores mendicantium, & aliorum ordinum,ſunt hoc modo proprie prælati,& poſſunt eſſe conſeruatores,ſupra,conſeruator.§.ii.

2 Negligẽtia prælati in omiſsione neceſſariorũ ad eius officiũ, ut in uiſitatione,correctione,& hmôi,eſt peccatũ,ſecundũ gl. in c.ea quæ.de of.archi.& tenetur nõ ſolũ de dolo,& lata culpa,ſed etiã de leui culpa,de dãno eccleſiarũ,& fortius aĩarum ſecundũ Hoſt.in.d.c.ea quæ.De aliis prælatorũ peccatis,uide uer.epiſ.per totũ,permiſsio,negligentia,correctio.§.x.&.xi.

3 Prælatus non tenetur ueniam a ſubdito petere, etiam quod exceſſerit in eius correctione, ne eius authoritas eneruetur, d.lxxxvi.c.quoniam.& ſecundum Auguſt.in regula.

4 Prælatus obligans eccleſiam pro alienis debitis, ipſo facto eſt ſuſpenſus ab adminiſtratione ſpiritualium, & temporalium: eodem modo ſi alienat pro alienis debitis, non autem ſi pro propriis,& ſi ſic ſuſpenſus celebrat, non efficitur irregularis, ſecundum Pa.in.c.ii.de ſol.quia non eſt ſuſpēſus ab ordine,ſed ab adminiſtratione, quamuis Hoſt. oppoſitum teneat & male.Poteſt tamen mutuare,& facere elemoſinam pauperibus, quando abundat, ſecundum Pa.ibidem, quia bona eccleſia ſuperflua, ſunt pauperum, ideo ſi eis dentur non eſt malum.

5 Prælatus non tenetur omnibus placere, immo non poteſt, & quanto iuſtior, tanto minus poteſt, ſecundum Pa.in.c. qualiter & quando,el.ii.de accu.Quomodo poteſt eligere ſibi confeſſorē,ſupra,abſolutio §.xiiii.uide de hoc in uer.alienare.§.iii.An hæreditatem poſſit repudiare ſeu legatum, ſupra,alienatio.§.xvii.

PRAESCRIPTIO.

1 PRæſcriptio, & uſucaptio importat acquiſitionē dominii per continuam poſſeſſionem temporis a lege definiti, authoritate legum uim capiens,pœnam negligentibus inferēs, & finem litibus imponens.ff.de uſuca.l.iii. Nec eſt cōtra ius naturale immo rationi conſonum, quia negligentes punit, & terminat lites.Cum autem eſt legitima,ideſt cum bona fide,& tanto tēpore, ut iura canonica approbant, ius parit in foro cōſcientiæ:ita quod ſine peccato retineatur, etiā ſi poſtea ſciatur fuiſſe alienum,quia ratione legū rationabilium, factus eſt dominus rerū ligitime præſcriptarū, ſecundū Cai, ibi in ſumma.Differt tamē præſcriptio ab uſucaptione, quia uſucaptio eſt rei mobilis, quæ in triēnio completur.c.quas actiones.xvi.q.iii.præſcriptio uero,eſt rei immobilis,& non ita cito completur,ſed ad eius complementum, maius temporis ſpatium requiritur,ut in ſequenti.§.dicetur.

2 Præſcriptio una longi tēporis eſt,uidelicet annorum.x.inter præſentes.i.in eadem ciuitate exiſtentes ſecūdum Accur.ut no.gl.in.l.cum in longi.C.de præſc.lō.tē.Alia.xx. annorum, inter abentes.Alia eſt longiſſimi tēporis, uidelicet.xxx. uel

xl.annorũ.xvi.q.iii.§.poteſt.Intellige contra laicos,quia contra eccleſiam,laicus non præſcribit.

3 Ad pręſcriptionem ſecundum iura canonica quatuor requiruntur.Primo,poſſeſſio rei pręſcribendæ, continua ſine interruptione uſquæ ad finem præſcriptionis .c.illud,eo. & in regula,ſine poſſeſſione,de reg.iu.& quod teneat eam nomine ſuo, & non alieno, ut colonus, nec præcario, & huiuſmodi,qui non proprio nomine posſident.c.cum ueniſſent, de reſt. ſpo.Secundo, requiritur bona fides pręſcribentis. i. quod credat eſſet rem ſuam,licet erret in facto.l.bonæ fidei. ff.de uer. ſig. limita in præſcriptione ubi requiritur aliquis actus poſitiuus.Pa.in.c. fi.de pręſcri. Tertio,requiritur titulus iuſtus.c.ſi diligenti,de præſcri.cum limitationibus, quas ponit Pa.in.c.de quarta,eo.uel ſi titulus ſaltem pręſumptus, ſecundum Ar.flo. & ſecundum Veruer. Tunc namque quis ſecura cõſcientia dicitur habere iuſtum titulum,quando nihil probabilitatis innoteſcit ei de contrario,& dicitur iuſtus titulus ſecundum eundem Veruer. omnis actus, per quem ſolet dominium acquiri,ut iure hæreditario,uel ex emptione,uel donatione,& huiuſmodi. Quarto, quod ſit talis res, quæ poſſit præſcribi, non enim omnia præſcriptionem patiuntur,de quibus uide Sil.uer.præſcriptio ſecũdo.§.ii.quaſi uſque in finẽ,ſicut peccatũ,eccle.loca,religioſa,& alia plura.

4 Si quis dubitat,licet neſciat habere iuſtum titulum, eſt poſſeſſor bonæfidei,uſquequo ſciat ſe iniuſte posſidere: tunc, enim ceſſat bona fides. Vnde cum tali dubitatione poteſt præſcribere,maxime ſi a principio non habuit tale dubium: debet tamen diligenter inquirere, & cum inuenerit rem eſſe alienam,ſtatim reſtituere,gl.in.c.fi.eo. & eſt tex. in.c.ſi uirgo. xxxii. q.ii. ibi enim dicitur bonæ fidei poſſeſſorem eſſet quandiu alienum posſidere quis ignorat.

5 Si quis a principio præſcriptionis fuit malæ fidei poſſeſſor, poſtmodum effectus in bona fide perſeuerat, non præſcribet, niſi incipiendo a tempore quo incœpit habere bonam fidem,ſecundum Pa.& Hoſt.in.d.c.fi.contra Inno.& Bar.in. d.c.fi.quia oportet quod præſcribens in nulla parte temporis habuerit cõſciẽtia rei alienę.Facit.d.c.ſi uirgo,& hoc tene.

6 Qui completa præſcriptione,incipit habere malam fidem.i. ſcire rem præſcriptam non fuiſſe ſuam,non propterea tene-

tur reſtituere,lege ſic diſponente,ſecundum Th.quol.xii.a. xxv.quia lex poteſt aliquem pro peccato,& negligẽtia puni re in re ſua, & alteri tradere.Ad hoc eſt lex lucius.ff.de euic. &.c.quid dicã.xiiii.q.iiii.ſecus ante cõpletam,infra, Reſtitutio.§.xxiiii.Licet aliqui his cõtradicant,hoc tamẽ uerum eſt, ut tenet gl.in.c.uigilanti,eo.Vin.Tãcre.Gof.Io.de rip. & Pa, in.d.c.uigilanti.& ita tene.Dicitur poſſeſſor bonæ fidei,cum quis credit tradentẽ rem,eſſe dominũ rei,uel habere dominium diſtrahendi,licet erret in facto,ff.de uer.ſig.l. bonæ fidei:quæ ſemper præſumitur,niſi probetur in cõtrarium.

7 Poſſeſsio naturaliter interrũpitur,per maris,uel fluminis inundationẽ,uel occupationẽ fundi,per uiolentã deiectionẽ; ſi res a poſſeſſore furioſo ſublata eſt.l.naturaliter.ff.de uſuc, uel ſi quomodocunque amiſſa eſt,uel poſſeſſor habuit animum deferendi rem.ff.de ſer.ur.præ.l.ſi ædes.

8 Præſcriptio ciuiliter interrumpitur octo modis , de quibus agitur, non in conſcientia , ſed in exteriori foro. Vide Tab. uer.eodem.§.xvi.

9 Quicunque poteſt proprio nomine poſsidere , poteſt præſcribere,non autem qui alieno nomine poſsidet.c.ſi diligenti,eo. Et præcarie poſsidentes , non poſſunt præſcribere per quodcunque tempus poſſederint.c.clerici.xvi.q.iii.Item coloni,in.d.c.clerici,& ſequenti.Item uſufructuarius.§. fructuarius.Inſt.per quas perſo. no.ac. Item nec creditor præſcribit pignus,l.nec creditores.C.de pig.ac.quia tales prædicti alieno nomine poſsidẽt.Vnde ſi poſt centum annos poſſes probare aliquod tuo nomine poſſeſſum pſcriptio non curreret.

10 In multis etiam caſibus non currit præſcriptio, etiam quod non interrumpatur. Primo,tempore prælati , qui male alienauit rem eccleſiæ.c.ſi ſacerdos.xvi.q.iii.Secundo , tempore uacationis eccleſiæ.c.i.&.c.de quarta,eo. Tertio, ſi prælatus eius eſt hereticus quia tũc quaſi uacuare intelligitur, & procurator uel œconomus a prẹlato conſtitutus, agere nõ poteſt.in cle.procuratorem,de procu.Quarto,tempore ſciſmatis, eo.c.cum eum nobis.c.quia diligentia, de elec. Quinto, tẽpore excõicationis ipſius prẹlati,uel ſuſpẽſionis.c.quia diuerſitatẽ,de prẹben.Sexto,cõtra eũ qui eſt in ẹtate pupillari. C.in qui.cau.res in integ nõ ẽ ne.l.fi.Itẽ qn̄ qs eſt in ptãte patris.C.de bo.quẹ li.l quẹcũque.Itẽ nõ currit tpe matrimonii

contra uxorem,quæ agere nõ poteſt,quo ad dotem repetẽdam &c.C.de iur.do.l.in rebus.Item quando quis iuſta cauſa impeditus agere non põt.c.ex ratione, de appel. & eſt generalis regula,quia talis nõ eſt in culpa neglıgẽtiæ, propter quam admittitur præſcriptio.

11 Non currit præſcriptio cõtra eum,qui diu aliquid ſine cauſa ſoluit.C.de agri.& cenſi.l.litibus imponentes,&.c. peruenit, de cenſi.Nec incipit currere præſcriptio crediti niſi finito terminũ,ut ſi Petrus tenetur Antonio hinc ad annos decẽ ſoluere.C.ducatos, non incipit currere præſcriptio niſi finito decẽnio,qui erat ſolutionis terminus.C.de præſc.xxx.uel.xl. ann.l.cum nouisſimi.§.illud.

PRAESVMPTIO.

1 PRæſumptio eſt duplex,una ſecundũ canoniſtas,quæ ſecũdum Gof.eſt alicuius facti dubii, plena, quãdoque ſemiplena probatio.At quia hæc ad forum exterius pertinet, iuriſtis relinquamus. Vide Tab.ibi in principio.Alia eſt ſecundũ theologos,pertinens ad forum animæ,quæ ſecundũ.Th.ſecunda ſecundæ.q.xxi.a.i.uidetur importare quãdam immoderantiam ſpei,& eſt uitium,quo quis actu interiori,uel exteriori aggreditur opus excedẽs ſuam facultatẽ,quaſi non ex cedat,& quia hoc contra rationem,& uirtutem magnanimitatis eſt,ideo peccatum:ut ſi ignorans,præſumat mederi corpora,docere,prędicare,& huiuſmodi:& uniuerſaliter facere, quod neſcit.Vel ſi utitur poteſtate,uel iuriſditione, quas nõ habet,ſicut ſi accolitus præſumat legere epiſtolã cum manipulo,uel Euangelium,& non iudex iudicare,uel ſecularis iudex iudicare clericos , & huiuſmodi , uel ſi indignus præſumat facere,quæ ad dignos pertinent, ut cõmunicare in peccato mortali , uel arguere alios cum ſciat ſe aliis peiorem, uel conuerſari cum mulieribus,& huiuſmodi. Quando igitur talis præſumptio,iniuriam,uel dãnum infert alteri notabile,tunc mortale peccatum eſt,ſicut ſi confeſſor ignorans præſumat audire confeſſiones , & medicus curare corpora, cum neſciat , uel ſi quis præſumptuoſe ſe periculo exponit peccandi mortaliter,confidens nimis in ſeipſo,uidetur mortaliter peccare,quia ſi alios exponere periculo mortis corporalis,& ſpiritualis,eſt mortale:multo magis ſeipſum.

2 Item quãdo quis ſperat a deo aliquid conſequi , quod non

eſt poſſibile ſecundum diuinā legem, ut ueniā peccatorum ſine contritione,uel uitam beatā propriis meritis, quia hoc derogat diuinę ordinationi,& eſt contra ſpiritum ſanctum, cuius auxiliū uidetur ſpernere,ideo mortale eſt,qđ quidem peccatū ex inani gloria,ſcđm Gre.& ſuperbia,ortū habet.

PRAEVARICATIO.

PRæuarcatio eſt peccatum,quo quis a debito officio diuertit,ad oppoſitum fouendum, ut actor ad fouendū reum, uel e contrario:quòd eſt cōtra rōnem rectam,& ſi fiat in iuſto iudicio,aut alias in præiudiciū diuini,uel cōis boni, aut proximi,mortale eſt ex ſuo genere,quia cōtra iuſtitiam. Remota autem iniuria,& dāno,conſideranda eſt ratio declinationis,quia poſſet eſſe talis, quòd conſtitueret mortale, ut ſi quis propter laſciuiam,uel huiuſmodi præuaricator exiſtat, alias erit ueniale,ſecundū Cai.ibi in ſumma,& bene.

PRIMI MOTVS.

PRimi motus ſenſualitatis,qui naturales dicuntur, nec ſequuntur imaginationem,carent peccato, quia nō ſunt in poteſtate uoluntatis,ne ueniant. Primi autē motus,qui non ex imperio rōnis procedunt,tamē uoluntas poterat impedire,poſſunt eſſe peccata,ſed quia ratio ſuper his nō habet plenum dominium,ideo nō habēt plenā rationē peccati,quod ſit mortale,ſed eſt ueniale ſi tamē ratio huic motui conſentiret iure turpi,& mortali,mortale eſſet. Q̄uo peccatū in ſenſualitate poſſit eſſe,uide s.Th.ii.ſen.d.xxiiii.q.i.a.i.&.ii.

PRIVILEGIVM.

PRiuilegium dicitur quaſi lex priuata,ſecūdum Th.ſecūda ſecundæ.q.xcvi.a.i.ad.i.ſecūdum canones uero priuilegiū eſt quādo aliquid contra iura cōceditur.c.priuilegia.d.iii. Si uero aliqđ cōceditur præter ius cōe,qđ ſit ſine alterius preiudicio,dicitur beneficiū,ut no.Pa.de uerbo.ſig.c.olim.

Quoddam priuilegium dicitur reale,ut quod eccleſiæ,digni tati,ciuitati,uel loco,uel perſonis, ratione loci, uel alicuius rei conceditur.c.cum olim,eo.&tale perpetuum eſt,cum adhæreat rei,niſi forte perimatur res.xxv.q.ii.c.i.uel niſi reuocetur ex cauſa.c.recolentes,de ſta.mo.§.i.Aliud eſt ſingulariter perſonale,ut quod alicui,uel aliquibus perſonis conceditur,certis,& propriis nominibus expreſſis.c.uolētes, de offi. lega. & tale non egreditur perſonam, cui conceditur, niſi

hoc exprimatur.c.conſtitutus,de conceſ.præben. Et ſi conceditur ratione dignitatis, non utitur eo ſi aliam adipiſcatur dignitatem.c.bone.§. fi. de poſtu.præl. Aliud eſt communiter perſonale,quod conceditur perſonis, non expræſſis propriis nominibus, ſicut de priuilegio minorum. xxv annorum,in.l.i.ff.de mino.Aliud eſt ſingulariter perſonale & communiter corporale,ut quod alicui collegio, uel uniuerſitati conceditur ſic,quod quilibet de illa uniuerſitate eo poſſit uti.c.contingit,de ſenten.excõ.ut ſunt priuilegia prædicatoribus,& minoribus conceſſa.Item aliud eſt communiter corporale, ut id quo ſolum communitas ſe iuuare poteſt,& nõ ſingularis perſona,ut in.c.qui manu mittitur.xxii. q.ii. & talia dicuntur corporalia priuilegia, quia cum collegio extinguuntur.

3 Quicunque poteſt facere conſtitutionem, poteſt priuilegiũ concedere reſpectu ſuæ conſtitutionis,uel rei ad ſe pertinẽtis ſecundum Hoſt.& omnes. Vnde Imperator poteſt concedere priuilegia in temporalibus, non autem in ſpiritualibus, quia de his nil poteſt ſtatuere. xcvi. d.c. bene quidem. Papa uero inſpiritualibus ſemper poteſt, in temporalibus autem in terris ſuæ iuriſditionis,in aliis autem etiam,niſi ſi in præiudicium iniuſte dominorum, quia ſecundum Toh. ii.ſen.d.xliiii.in litera papa tenet apicem poteſtatis ſpiritualis,& temporalis.

4 Priuilegium quod eſt contra ius, debet ſtricte interpretari, ut minus deroget iuri communi quam poſſit.c. cum dilectus de conſue. Vnde ſi cum illegitimo diſpenſetur, quod poſſit promoueri ad ordines,intelligitur tamen de minoribus ordinibus,ſecundum Pa.In.c.ſi quiſquæ,de coha. cle.& mu.ſupra,clericus.§.iiii.Immo ſi non exprimitur cauſa quare concedit,aut nõ fit ex certa ſcientia,uel motu proprio,nõ pręſumitur de uolũtate principis.l.i.C.de peti.bo.immo per importunitatem obtẽtum,per.l.i.C.de fundis limi. tro. Aliqui uolunt quod ſimul ponatur ex certa ſcientia, & motu proprio,ut Bal.in.c.licet cauſam,de proba.Idem dic de reſcripto,quod ius tertii tollit,& de priuilegiis ad beneficia,ut in. vi.de præben.c.quamuis, niſi conſuetudo aliter interpretetur,ut no.in.c.quod dilectio,de conſang.& affi. niſi uerbis aliud exprimatur, quia a propria ſignificatione uerborum

recedere non debemus,niſi de mēte aliter conſtet,in.c.olim &.c.in his,de uer.ſi.Si tamen priuilegium enormiter lædit eccleſiā,uel alium,non ualet, niſi fiat ſpiritualis mentio de enormi læſione,ſecundum Pa.in.c. cum ad hæc,de cle. non reſi. quia in dubio non præſumitur principē concedere aliquid cum graui diſpēdio alterius.l.quotiēs.C.de præ.imper. of.unde priuilegiū immunitatis ab oneribus perſonalibus conceſſum alicui a principe,non liberat eum ab aliis oneribus,quę poteſt leuiter, & breuiter expedire.Caſus eſt in.l.de curio.C.de decu.infra reſcriptum.§.xi.

5 Priuilegium largo modo ſumptum,pro omni præter ius cōceſſo, largisſime interprętandum eſt,in præiudicium concedentis,in præiudicium uero aliorum, ſi eſt, debet ſtricte interprætari c.quia circa,de priui.in glo. ult. & per Inno. in.ca. olim,de uer.ſig.non tamē ita ſtricte,ut nihil operetur quia ſemper priuilegium debet aliquid operari.c.ſi papa, de priui.in.vi.& ſeruetur proprietas uerborum,quia quando ſunt ibi uerba lata uniuerſalia,& præciſa,eſt late interpretandum ut no.Ant. de bu. in.c.olim,de uer. ſig. quamuis materia ſit odioſa, non excluditur lata interprætatio quæ ex proprietate uerborum naſcitur,ut etiā innuit Ab.in.d.c. olim, ubi dicit quod priuilegium debet latisſime interpretari, ubi uerba hæc patiuntur. Et quando priuilegium, uel gratia conceſſa perſonæ loquitur ſimpliciter,debet intelligi ſecundum conditionem perſonæ.c. placuit,&.c. ſi uiuæ. xvi. q.i. Et quando conſtat de mente legis, uel priuilegii, debet ſeruari, ſecundum Pa. in.c. quanto, de priuil. in glo. fi. In dubio recurrendum eſt ad uerba: de re. iu. li. vi. regula fi. Quando autem uerba ſunt ambigua, eius eſt interprætari cuius eſt condere, ſecundum Hoſt. & interim negotium ſuſpenditur. c. inter alia, de ſen. ex. Fruſtra, etiam priuilegium daretur, ſi de iure cōmuni fieri poſſet:Pa. in rubri.de conſe.eccle.

6 Multis modis priuilegium perditur. Primo, unico actu contrario directe facto ab eo, qui habet poteſtatem renuntiandi, priuilegio.capi. cum acceſſiſſent, de conſti. Intellige quando priuilegium eſt conceſſum perſonæ priuatæ, ad non faciendum, non autem ſi ſit

conceſſum communi,uel eccleſiæ,ut no.glo.in.d.c. acceſsiſſent.Secundo,per ſpatium annorum decem perditur, ſi ille cui datum eſt ad aliquid faciendum,eo non utitur,quod limitat Pa.in.d.c.cum acceſsiſſent, quando non confertur eccleſiæ,alias ſecus.Tertio,per ſecundum priuilegium mentionem faciens de priori,uel ſi primum erat generale, & ſecundum ſpeciale,etiam quod non faciat mentionem de primo, perditur.c.ueniens,de reſcrip.ibi diffuſe Pa. Quarto,per propriam renunciationem.Vltimo,per reuocationem concedētis.Non eſt tamen decens quod reuocetur, ſecundum Hoſt. ſine cauſa.Alios autem modos perdendi, uide in.c. ſuggeſtum,de decimis.

7 Quādo priuilegium eſt notorium,ſicut nunc eſt priuilegiū prædicatorū,& minorum,nō tenentur priuilegiati cōparere ſi citentur,& ſentētia lata cōtra eos eſt nulla,ſecundū Pa.in. c.cum ordinē,de reſcr.in gl fi.poſt Io.cal. Secùs ſi nō ſit notorium,& ubi nō cōſtat notorie de priuilegio,citatus debet cōparere,& allegare priuilegiū,alias ſentētia lata cōtra eos teneret.Et dicit idem Pa.quod in hoc multi iudices ſimplices decipiuntur.Requiſitus uero a locorum ordinario, in loco congruo,& ſecuro,corā aliquibus iuris prudentibus,& omni ſuſpitione carentibus,deputatis per ordinarios ad hoc,tenetur priuilegiatus exhibere integraliter priuilegium,& clauſulam,de qua controuerſia,eſt tranſcriptam.c.cum perſonę, de priui.lib.vi.Intellige quando non eſt notorium,ut dictū eſt.§. ſuperiori.

8 Domini terrarum ſuperiorē recognoſcentes, nō poſſunt aliquibus concedere priuilegia ſuper talis nō ſoluēdis, niſi tantundem detrahant de ſolutione ſibi fienda a cōi, aliter iniuſtitiam cōmittunt,grauantes cōitatem propter aliquos particulares. Si tamē adeſſet aliqua rōnabilis cauſa,propter quā aliqui deberēt priuilegiari,credo qđ nō peccarēt,qa cauſa rationabilis tollit iniuſtitiā.Si aūt Impator,Papa, uel princeps nō recognoſcēs ſuperiorē hoc fecerit,debet ſeruari,& qui ſe grauati ſenſerint ad ſuperiorę recurrāt.Tales.n.qui nō recognoſcunt ſuperiorem,poſſunt exercere ea quæ ſunt Imperatoris.c.per uenerabilem, qui filii ſint legi. non tamen poſſunt facere ſine rationabili cauſa,aliter peccant, contra naturæ legem facientes,& iuſtitiam.

9 Quilibet

9 Quilibet poteſt renuntiare priuilegio ſuo,ſecundum Pa.c. ſi de terra,eo.ti. niſi ſit in præiudiciū ſuperioris,uel tertij, ideo exemptus non poteſt renuntiare exemptioni ſine licentia pa pæ.c.cum tempore,de arbi.

10 De eſſentia priuilegij non eſt bulla,ſecundum Inno. & alios doc.in.c.conſtitutus,de reſcri. tamen ſine illa probari nō po teſt, niſi per teſtes, uel alias probationes poſſet probari. c. olim,el.ij. eo. & ſi moriatur papa antequā bulla extrahatur, ualet,ſi fuit uere ante conceſſa, quia bulla (ut diximus) nō eſt de eius eſſentia.

11 Priuilegium conceſſum patri ratione dignitatis innatæ, tran ſit in filios, ſecundum Pa.in.c.licet,de cenſi.ſi ſit conceſſum ratione officij,uel profeſsionis, tranſit in filios legitimos uiuente patre,ſi uero ob neceſsitatem ſit conceſſum non tranſit, ut ſi cæcus propter infirmitatem ſit exemptus, non tamē eius filij, quia uidetur in eis ratio conceſsionis ceſſare.

12 Priuilegium conceſſum Titio, ualet etiam eius ſocio, quando aliter eſſet inutile priuilegiato, ſecundum Pa.in. c. quàm ſit, de iudi. Facit.c.licet,de priuile.in.vi.

13 Priuilegium alteri conceſſum,non poteſt diminui,etiam per legatum à latere, ſecundū Pa.in.c.niſi ſpecialis, de offi. lega.

14 Priuilegium quod ſolum continet ius commune, aliquid prodeſt, ſecundum Hoſt. quia magis ſolet timeri quòd ſpecialiter prohibetur,quàm quod generaliter.c. quanquam. d. xxiii. uel quia magis ſciuntur priuilegia quàm iura,uel quia cum ius male ſeruetur, per priuilegium innouatur. c. ii. de treuga & pac.

15 Exemplaria priuilegiorum ſic autenticantur ſecundum Pa. in.c.ſi inſtrumenta, de fide inſtru. Si iudex diligenter inſpiciat,& tunc plures notarij ſubſcribant,quòd iudex ſic fecit,& inuenit integra,&c. Vnus etiam notarius ſufficit authoritate iudicis. Quo autem deprehendatur falſitas priuilegij, & bullæ,ſupra,bulla,per totum,& Sil.uer.tabellio.§.x.Vide Archie. ii.par.ti.j.c.xviii.& in.c.quàm graui, de cri.fal.

16 Si papa concedat priuilegium alicui collegio, uel monaſterio,cum tali clauſula, quòd non intelligatur reuocatum per quodcunque breue,uel aliud, niſi de hoc fiat ſpecialis mentio de uerbo ad uerbū, etiam ſi in literis contineretur, quòd tam exempti, quàm non exempti teneantur ad aliquod fa-

ciendum. Poſtmodum papa dat bullam legato cum pleniſſima authoritate, uidelicet, quòd tam exempti, quam non exempti ei pareant, non obſtantibus quibuſcunque, &c. etiã ſi de ipſis deberet fieri mentio de uerbo ad uerbum, quæ uo luit in illis haberi pro expreſsis, intelligitur per iſta uerba generalia pleniſsima, derogatum eſſe primo breui ſecundũ Fede. conſi. xlvi. quamuis in aliô conſilio tenuerit contrarium. Eſt tex. bonus in cle. dudum, circa fi. de ſepul. Aliter oporteret dicere poteſtatem papæ diminui, cum non poſsit habere omnium memoriam. Satis enim eſt quòd de uoluntate eius apparet. Conſideranda ſunt ergo ſemper uerba primi, & ſecundi priuilegii, & ſecundum clauſulas maiorem, uel minorem uim habentes, iudicare, ſecundum Pa. in. c. cum conſtantia, de cen. Idem dic de ſecundis teſtamentis derogantibus primis, quòd ſufficit expreſsio uoluntatis uolentis reuocare, etiam quòd non fiat mentio de uerbo ad uerbum ſecundũ Pau. quia nemo poteſt ſibi imponere legem, à qua non poſſit recedere: in. l. ſi quis. ff. de teſta. Vide ſupra aliquid, conſtitutio, per totum: lex. §. xiii. quando huiuſmodi incipiant ualere, & obligare. Not. quòd in. c. niſi ſpecialis, de offi. dele. no. iii. dicit Pan. quòd legatus etiam de latere, non poteſt minuere priuilegium alteri conceſſum. Et facit glo. in. c. illorum, de præben. uer. authoritate propria. De priuilegijs fratrum prædicatorum, infra, in uer. ſuſpenſio, uide aliquid. §. xxiiii.

PROBATIO.

1 PRobare communiter incumbit aſſerenti, per. c. fi. vi. quæſt. v. &. ff. de proba. l. ii. Probatio in genere triplex. Prima, euidentiſsima, per inſtrumenta, priuilegia, & huiuſmodi. c. pia, de exce. li. vj. Secunda, euidens per teſtes, uel facti euidentiã. c. tua, de coha. cle. & mul. Tertia, minus euidens, per coniecturas. c. afferte, de præſump. In ſpecie autem plures ſunt, quæ his uerſibus continentur.

Aſpectus, ſculptum, teſtis, notoria, ſcriptum, Iurans, confeſſus, præſumptio, fama probabunt. Hic nouem probationũ ſpecies manifeſtantur.

2 Scriptura librorum antiquorum reſeruatorum in cuſtodia publica, & fideli, fidem facit, ſecundum Pan. in. c. cum cauſam, de proba. & per. c. ad audientiam, de reſcri. ut ſi reperiantur in camera cardinalis, uel epiſcopi, & non ſint in graue p̃-

iudicium tertij,ſecundum Pa.ibi: ſecus ſi ſunt in præiudiciũ tale,contra,c.inter dilectos. de fide inſtr. Idem dicas de ſcriptura antiqua in lapide ſcripta. Inſtrumento autem producto de archiuo publico, creditur, ſecundum gl.in.di.ca.cum cauſam. Pro hoc facit.d.c.ad audientiam.

3 Monumentorum ſcripturę non probant proprietatem.C.de relig.& ſum.fu.l. monumentorum, adiuuant tamen probationem,ſecundum glo.ibi,non tamen plene probant.

4 Singulares teſtes nihil probant.c.licet,de proba. diuerſæ uero probationes,quæ tendunt ad unum, ſunt ſufficientes ad iudicis animum inducendum ad plenam credulitatem. Inducunt etiam plenam probationem, ſiue ſint unius generis, ſiue diuerſi,ut unus teſtis cum infamia,iuxta no.in.c.i.de appel. Idem dic de alijs præſumptionibus, & adminiculis cum uno teſte de uiſu, & pluribus de crudelitate probant, ſecus quando tendunt ad diuerſa.

5 Apodiſia, ſiue chirographum ſcriptum inter præſentes corã teſtibus,cum ſubſcriptione partium,& teſtium, etiã ſine die, & anno, fidem facit, ſecundum Pan.c.ii.de fide inſtru. aliter non. Quid autem requiratur ad ſcripturam autenticam, & publicam, uide Tab.ibi.§.iii.

6 Libri rationum alicuius boni mercatoris ſecundum Pa. in. d.c.ii.faciunt bonam præſumptionem, & cum alijs adminiculis probant contra tertium, probant tamen pro ſcribente in his, quæ dependent à ſua uoluntate. In huiuſmodi autem credo,quòd ſit reſpiciendum ad conſuetudinem, & ſtatuta diuerſorum locorum. Multum enim faciunt conſuetudines locorum, & ſtatuta.

7 In criminibus non proceditur per ueriſimiles præſumptiones, ſed debent eſſe luce clariores ad condemnationem. l. ſciant cuncti.C. de proba.ſed ſolum per uiolentas: niſi in crimine ſimoniæ.c.ſicut,de ſimo.& in crimine hæreſis, de hære.c.cum contumacia,in.vj.&.C.de hære.l.i. Equiuoca,ut datio annuli, quæ plura poteſt ſignificare,non probant unum determinate.

PROCVRATOR.

1 PRocuratorum peccata, uide ſupra, Aduocati, quia quaſi eodem modo delinquunt. Procuratorum quidam ſunt ad iudicia, quidam ad negotia, & quia hoc ad exterius fo-

reuertatur ad titium uerum dominum, principaliter zelo iuſtitiæ, non peccat, quia quilibet debet proximum iuuare,& in perſona,& in rebus,& hoc quando credit, quòd uerus dominus,aliter non poterit habere, & quòd ex hoc non ſequetur mors, neque ſcandalum, quod raro euenit: ideo hoc non eſt alicui conſulendum, neque prædicandum. Si uero ex odio,uel alio malo fine fieret,peccatum eſſet,& mortale: ar.c. fertur.i.q.i. non tamen teneretur reſtituere, quia rem alienam non tulit,licet.in modo auferendi deliquerit.

3 Non licet alicui priuatæ perſonæ,proditorie occidere ueneno,uel huiuſmodi,hoſtem capitalem alicuius domini,uel ciuitatis, neque ad hoc priuatum inducere, licet quis poſsit peccato priuati,parati ad hoc,uti,ut dicit Ar.flo.ſecunda par. ti.i.c.xxii.§.viij.& infra tyrannus.§.i. Videtur tamen Archie. ibi non firmare pedem,cum dicat ſic à peritis audiuiſſe. Ego autem dico quempiam peccato alterius parati, uti nõ poſſe, quando talis actus non niſi cum peccato fieri poteſt,ſicut eſt maleficium,quòd ſemper cum peccato fit, ſecus de mutuo,quòd ſine uſura fieri poteſt. Cõcor.Caie.uer. maleficiũ.

PRODIGALITAS.

PRodigalitas uitium eſt,quo quis ſuperflue, & ſine neceſſitate erogat bona ſua contra uirtutem liberalitatis. Si autem ſit pura,& non alteri peccato admixta,peccatum ueniale eſt, quia non eſt contra charitatem, ſed præter,ſecundum Caie.ibi in ſumma. Si autem impietati,uel adulterio, uel alteri mortali peccato fuerit iuncta,erit mortalis, ſicut ſi pater prodige expendẽs bona,filios in miſeria relinquit.Hoc enim ad impietatem uergit, & propterea mortalis efficitur prodigalitas: & ſic de alijs iudicabis, quando mortali agitur appetitu, ſecus ſi ueniali.

PROFESSIO.

1 PRofeſsio expreſſa, de neceſsitate quinque requirit. Primo, quòd profitens compleuerit annum.xiiii. in maſculo, & xii.in fœmina.c.i.de regu. li.vj. aliter ſit in inſulis, ſupra,nouitius.§.ii.&.viii. Secundo, quòd profeſsio fiat ei,qui poteſt religioni incorporare, uel de eius licentia, uel nomine,quia ſic poſſet habere ratum: aliter non poſſet ratum habere. Tertio, quòd fiat religioni approbatæ.c. unico, de uoto,in.vi. Quarto,quod prælatus requirat conſilium capitu-

ii. Quinto, quòd fiat de tribus uotis. Si enim deduceret in pactum, quòd non intenderet de uno aliquo uoto ſe obligare, licet de alijs, non eſſet profeſſus: ſecus ſi non deducit in pactum, & promittat ſeruare ſeruanda, &c. quia intelligitur de omnibus, ſupra, nouitius §.v.

2 Maſculus ſiue fœmina profitentes in manibus alicuius religioſi, religionem, efficiuntur religioſi, licet non ingrediantur monaſterium, ſed in domo ſua remaneant, ſecundum Pa.in.c.inſinuante, qui cle. uel uo. etiam quòd non recipiant habitum, dummodo ſint expreſſe profeſsi, ex quibus colligitur, quòd habitus non eſt de ſubſtantia religionis. Ad hoc facit.c.porrectum, de regu.& Inno.in.d.c.inſinuante.

PROSONETA.

PRoſoneta, qui mediator exiſtit inter negociatores, quando utitur fraude, & mendacijs inter eos (ut facere ſolent) non ſolum mortaliter peccat, ſed etiam reſtituere tenetur, ſi quid ſibi applicat ultra ſuam mercedem, ut cum dicit uenditori, quòd non inueniuntur niſi decem, & emptori, quòd nõ poteſt habere niſi pro undecim, & illud unum tenet pro ſe, uel quando accipit ab uno aliquid muneris, & defraudat alterum, infra uſura.§.xxxix.&.xl.uide aliquid.

PRVDENTIA.

PRudentia carnis, qua aliquas habet pro ultimo fine uitæ ſuæ bona corporis, ſecundum Tho.ſecunda ſecundę.q.lv.ar.i.&.ii. manifeſte mortale peccatum eſt, quia propter hoc Dei inimicus conſtituitur: Ro.viii.prudentia carnis inimica eſt Deo: Et quia ſic Deum pro ultimo fine, quis habere nõ poteſt, cùm non poſsint duo ultimi fines eſſe. Si uero nõ habeat carnis delectationem pro ultimo fine, ſed affectũ aliqualiter inordinatum, qui tamen non auertit à Deo, erit ueniale. Quia præter charitatem, non contra eſt.

PVRGATIO CANONICA.

1 PVrgatio multis modis dicitur: quandoque pro purgatione ſpirituali capitur, ſicut dicimus per pœnitentiam, & baptiſmum, peccata purgari.c.cum omne, de conſe.diſt. ii. quandoque dicitur uulgaris, quæ fit ferro cadenti, aqua bulienti, uel duello: de quibus ſi quis euaſerit, dicitur purgatus. Sed hæc prohibetur ſub pœna mortalis peccati. in. c. mennam.ii.q.v. & de purgatione. cap.per totum: quia hoc

eſt tentare Deum. Alia dicitur canonica,à iure canonico ſtatuta,quando quis de crimine ſibi obiecto uult ſe immunem oſtendere, & hæc fit quandoque per iuramentum infamati coram iudice ſuo, & iuramento teſtium compurgantium, qui tot eſſe debent, quot enormitas criminis requirit, & bonæ opinionis, & de quibus ſit uerisſimile, quòd non periurent: de pur.cano.per tolum,&.ii.q. v. fere per totum.

2 Quando quis apud ſuum iudicem infamatus eſt, & infamia publica laborat,& apud graues,& bonos uiros,& non eſt orta ab inimicis, tunc iudex debet præfigere terminum, ut ſi quis uult accuſare,compareat,qui ſi compareal, audiatur canonice, ſi non compareat,& infamia crebreſcit, procedat iudex ad inquiſitionem, & ſi nullus appareat etiam denuntiator,nec conuincitur,tunc compellat eum iudex ad purgationem canonicam, ſecundum not. Io.glo.in.c.presbyter.ii. q. v.ſupra, inquiſitio: uide aliquid, per totum.

3 Suſpitio uerisſimilis ſufficit ad inducendam dictam purgationem,quamuis non ſit quis infamatus,ſed ut temeraria ſuſpitio repellatur.c.ſi quis,eo. Violenta autem ſuſpicio ſufficit ad ſententiam.c.dixit.xxiii.q.i.& Inno.& Hoſt.in.d.c.ſi quis. Aliqui dicunt quòd talis infamia etiam uerisſimilis,nō ſufficit,ſi non eſt infamis,nec ſemiconuictus, nec accuſatus: ſecundum Ray.in ſum. confeſ.quia hoc nullo iure cauetur, & quia ſic prælatis aperiretur uia ad uindictam, & hæc opinio uidetur rationabilior.

4 Accuſatus, & iudicatus, ſi in dicta ſibi purgatione deficiat, debet puniri ac ſi fuiſſet cōuictus.c. de hoc.de ſimo. Quod ſi per modum inquiſitionis, uel denuntiationis agatur, pœna erit arbitraria,ſecundum Gof.Hoſt.& Pa.in.c.accedens,de accu. Idem dic,ſi propter infamiam tantum, eſt proceſſum extraordinarie,punietur,ut eſt caſus in.c.ſignificaſti,de adul.& cum iudex ex præſumptione procedit, debet multum temperare ſententiam,ut no.in.c.afferte,de præſump. Quando uero crimen eſt notorium, uel apparet accuſator, non debet reus ad purgationem recipi, etiam ſi ſe offert. cap.ii. eod.ti. &.c.cum dilectis.

5 De forma iuramenti ſe purgantis, uide in.c. ſi quis uiduam. d.ſo.&.c.quotiens,eo.ti. De numero autē compurgatorū,& quales eſſe debeāt,in.d.c.presbyter.c. inter ſolicitudines,eo.

PVRGATIO.

PVrgatio mulierum poſt partum nõ eſt neceſſaria, nec peccant mulieres intrãtes eccleſiam ad referendũ gratias Deo ante illud tempus. Si tamen ex deuotione uolunt abſtinere aliquãdiu ab ingreſſu, non ſunt reprobandæ, niſi facerẽt ſeruantes ritum iudaicum, uel ex ſuperſtitione: extra eo. c. uno. Hoc enim mortale peccatum eſſet, & Chriſtianæ fidei contrarium. Ante purgationem non eſt mortale uiro cognoſcere propriam uxorem, ex conſilio tamen deberet abſtinere ſecundum Ray. & Veruer. diſt. v. c. ad eius, &. xxxj. qõ. vij, c. non ſolum.

PVSILLANIMITAS.

PVſillanimitas uitium eſt magnanimitati oppoſitum, quo homo ex paruitate animi, ſe retrahit a magnis operibus, & honoribus, ſuam facultatem non excedentibus, ac ſi excederent: ex S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. cxxxiij. Eſt etiam hoc uitium aliquando mortale, quando ea a quibus ſe retrahit, ſunt ſimpliciter de neceſsitate ſalutis, ut cum quis non uult confiteri tempore debito, timens iterum relabi, uel non uult acceptare prælationem impoſitam ex præcepto, timore deficiendi, & huiuſmodi. Si uero retrahatur ab aliis non neceſſariis, ſed utilibus ſibi, uel proximo, maxime in ſpiritualibus, eſt ueniale, & tanto grauius, quanto res ſaluti animæ expediens magis eſt, & honori diuino, quem quilibet quærere tenetur.

QVAESTVARII.

1 QVæſtuarij dicuntur, qui per diuerſas diocæſes diſcurrunt pro elemoſinis, nomine uel hoſpitalium, uel monaſteriorum, ut ſunt, qui pro S. Antonio quærunt, qui communiter dicuntur zaratani. Hi non debent admitti, niſi ueras literas Apoſtolicas, uel diocæſanorum oſtendant, quarum forma ponitur in. c. cum ex eo, de pœ. & re. & debent prius per epiſcopum examinari antequam acceptentur, ut in cle. abuſionibus, de pœ. & re. nec permittantur prædicare, niſi ſecundum, quòd in literis ſuis continetur, in. d. c. cum ex eo.

2 Quod ſi in literis eorum continetur quòd charitatiue recipiantur, & fideles ad eorum exhortationem conuocent, non propter hoc rectores eccleſiarum, aut clerici, tenentur hoc facere ſi nolunt, quia in extraua. cle. iiij. eſt reuocatio huiuſmo-

di literarum quantum ad conuocationem,& tales quæſtuarij non debent habitum falſæ religionis portare, aut indulgentias,uel alia falſa proponere. Vt in.d.cle.abuſionibus,& in.d.c.cum ex eo,habetur.At ſi publice delinquant, ab ordinariis poſſunt puniri,licet ſint exempti.c. tuarum, de priui. niſi aliquod aliud habeant in ſuis priuilegiis, quod ſeruari debet,ſecundum gl.in.d.c.tuarum,ut eſt in priuilegiis prædicatorum,& minorum,ſupra,exemptus.§.j.

RANCOR.

Rancor ſecũdum quòd importat diſplicentiam contra aliquem,propter quod deſiderat, uel quærit malum alteri,naſcitur ex accidia. Aliquãdo eſt filia irę, & mortalis,ſi malum ſit importãtię,ſupra, odium.§.j. Quomodo quis tenetur dimittere ſigna rancoris,ſupra, charitas, §.j.Etiam propter ſcandalum debet facere.

RAPINA.

1 Rapina per quam quis uiolenter,& cõtra iuſtitiam accipit rem alienam,mortale peccatum eſt,tum quia iniuriam proximo infert,tum quia damnum,ſiue fiat a bellantibus,ſiue a latronibus,ſiue ab habentibus poteſtatem publicam:dummodo contra iuſtitiam,& uiolenter rapiant, reſtitutionique ſunt obnoxij.Si autem rapiant in bello iuſto,uel authoritate publica,ſecundum iuſtitiam, licet uim inferant, non dicuntur proprie raptores,niſi excedãt limites commiſſionis,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxvj.ar.viij.ſupra, bellum.§.xj.&.xiij.

2 Si probauero furtum contra aliquem, uel rapinam, ſtabitur iuramento meo de quantitate rei raptæ, ſecundum Pa.in.c. ſuper eo,de his quæ ui.me.ue. & Inn. ibi. Et poteſt probari furtum,& rapina,per ſocios familiares,& huiuſmodi, ut etiã tenet Sil.uer.rapina.§.ulti.

3 De pœna raptorum quomodo excommunicantur ab epiſcopo.c.j.de rap.quomodo denegatur pœnitentia niſi reſtituãt, & quamuis eos pœniteat,& non reſtituant,negatur ſepultura.c.ſuper eo,eo.ti.&.c.literis, etiam ſi faciant quòd poſſunt, & hoc fit ad aliorum terrorem.

4 Raptor etiam dicitur,qui uirginem,uel ſanctimonialem, uel uiduam,etiam largo modo ui opprimit, & ſine dubio mortaliter contra legem Dei agens, etiam per leges grauiter puni

tur.c.de raptoribus.xxxvj.qō.j. nec rapta poteſt cum raptore contrahere,de iure ciuili,ut dicetur infra.§.v.C.de rapt.uirgi. uel uid.l.unica,ſupra,luxuria.§.iiij.

5 Aliquando perſona rapitur propter alium finem,uel ut uendatur,uel ob aliud,& tunc ultra iniuriam ſibi factam, iudicā dum eſt peccatum ſecundum finem,pro quo raptor rapit. Et quòd dictum eſt quòd rapta non poteſt contrahere cum raptore,intellige de iure ciuili, de iure canonico, quandoque poteſt,ut quando præceſsit tractatus de nuptiis, ſecundum Pa.in.c.cum cauſa,de rapt. Vide in.c.accedens,de rap. quia rapta ſi uult poteſt cum raptore contrahere.

RATIOCINIVM.

Ratiociniis obnoxij,an poſsint promoueri ad ordines, uide.c.propterea.diſtin.v.ff.de mu.& ho.l. reſcripto,& Inn.in.c.unico,de obliga.ad ratio.C.de cle.& epi.le.quiſquis emerſis.Hæc ad aliud forum pertinent.

RATIHABITIO.

1 Ratihabitio qua quis cōſentit in illud,quòd nomine ſuo geſtum eſt,multas requirit conditiones,ad hoc quòd retro trahatur ex fictione iuris. Et primo ſi debeo habere aliquod ratum,oportet quòd ſit factum nomine meo, ideſt ad mei contemplationem ſecundum gl.in.c.cum quis,de ſentē. excom.lib.vj. uidelicet, licet ſim contentus Petrum occidiſſe Io.quem non interfecit nomine meo, non dicitur ratihabitio.Secundo oportet quòd habeam factum: tāquam factum nomine meo.Poſſum enim eſſe contentus de homicidio facto nomine meo, ſed nollem factum fuiſſe nomine meo: & tunc non dicitur ratihabitio,ſecundum Ia.de Are.Aduertendum tamen eſt,quòd in maleficiis, non ſolum expræſſa ratihabitio ſufficit,ſed etiam tacita:utputa,quia nō ſtatim reuocat,quòd ſcit nomine ſuo factum,uel non contradicit.Tunc præſumitur ratihabitio.c.notum.ij.qō.j. ſecus autem in non maleficiis.

2 Tertio requiritur quòd extrema ſint habilia ad illum actum perpetrandum,ſcilicet tempus in quo factum geſtum eſt, & tempus ratihabitionis:exemplum extremi ad quod. Titius interfecit Socratem nomine Platonis,non habentis rationis uſum,Plato non poteſt poſtmodum hoc factum habere ratum,quia illo tempore quo geſtum eſt, non poterat hoc in

Renuntiatio eccleſiæ,ſupra conſecratio,per totum.
Recompenſatio,ſupra,Compenſatio,per totum.

RECVSATIO.

Recuſari poteſt pluribus ex cauſis iudex delegatus,ſecundum Pa.in.c.accedens,ut lit.non cont.& primo, ſi aduerſarij eſt conſanguineus, ſi commenſalis illius, ſi ex eius patria,uel diſtrictu oriundus,ſi nō eſt acceſſus ad iudicem,niſi per terras inimicorum,ſi cum aduerſario loquitur in aure,& familiariter,ſi litigabat ex aliqua cauſa cum eo,ſi eſt imperitus,& habet aſſeſſorem ſuſpectum,ſecundum Pa.ſupra,& in c.de iudi.

RELIGIO.

1 Religioſi propriiſsime dicuntur promittentes tria uota profitendo,licet omnes Chriſtiani,& clerici,& omnes recte uiuētes,poſsint largo modo dici religioſi:de diuor.c.gaudemus,& de conſti.c.eccleſia,&.c.ex multa,de uoto.

2 Regulæ approbatæ religionum ſunt quatuor,Baſilij,Benedicti,Auguſt.& Franciſci,ſub quibus omnes religioſi militant, exceptis Carthuſienſibus, qui ſuas ordinationes pro regula habent.Iſtæ regulæ niſi per papam mutari poſſunt.c.omnis, de re.iur.Secus de conſtitutionibus,& ordinationibus eorū, quæ quotidie in capitulis fratrum mutantur ſecūdum temporum uarietatem.

3 Quamuis religio ſit ſtatus perfectionis, religioſi tamen non tenentur perfecti eſſe, ſed ſolum tendere ſaltem uirtualiter ad perfectionem,uel non contemnere illam. De hoc uide S. Thom. ſecunda ſecundæ.q.clxxxiiij.ar.ij.aliter in malo ſtatu eſſe uidentur.Habere aliqua bona in communi, nō derogat perfectioni religionis,quia & Chriſtus, & Apoſtoli habebāt in communi,& hoc negare eſt hæreticum, ſecundum quòd determinauit Io.xxij.in extraua.quæ incipit.Quia uir reprobus,& Io.xij.c.dicitur de Apoſtolis,quòd habebant loculos, & præcipue Iudas.Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxvij.ar.vij.

4 In materia odioſa contra regulares, uel religioſos,nō ueniūt illi de tertio habitu,Ieſuitę,Hoſpitalarij,Hieroſolimitani,uel huiuſmodi,quia non ſunt propriæ religioſi, licet quendam modum beneuiuendi teneant,etiam a papa approbatum, ſecundum Pa. in rub.de regu. ſed ſolum comprehendit illos, qui tria uota ſubſtantialia promiſſerunt, in aliqua religione

alicuius approbatæ regulæ, ſecundum Ioan.an. in gl.cle.j.de deci. Si autem adderetur, quicunque religioſi, tunc etiam intelligitur de omnibus prædictis, quia ita ſuo ſuperiori promittunt obedientiam, quòd nõ poſſunt retrocedere, nec matrimonium contrahere. In materia uerò fauorabili, bene ueniunt omnes ſupradicti, ſecundum eundem Pa. & quomodo etiam gaudeant priuilegio clericali, ſupra, Excommunicatio, prima. Vide ibi.

5 Quilibet poteſt religioſus effici, dummodo ſit debitę ętatis, de qua ſupra, Nouitius.§.j. Secundo, quòd nõ ſit ſeruus, quia ſine licentia domini non poteſt ingredi. Tertio, quòd nõ ſit obnoxius debitis. Si tamen debet pecuniam alteri, & non poteſt ſoluere ante ingreſſum religionis, cedere poteſt bonis creditori, & ſufficit. Non enim pp pecuniam obligatur perſona hominis liberi: & ſic poteſt ingredi. Inde ſatisfaciet monaſterium, ſi quid lucrabitur, uel ex ſucceſsione eius, uel donatione ingreſsi, uel aliter. Quod ſi ad ratiocinia communitatis ſit obligatus, non recipiatur. c.legen. diſt.iiij. Si uero priuatorum, honeſtum eſt, ut prius de ratiociniis ſe expediat, licet non ſit neceſſarium, ſecundum gl. Ray. Quarto, niſi ſit in dignitate epiſcopali, & ſupra, quia tunc requiritur licentia papę. c.licet, de regu. Et ſi habet aliqua beneficia ante profeſsionem, non debent alteri conferri. c.beneficium, de regu.li.vj. ſed debet pars fructuum aſsignari alicui, qui ſeruiat beneficio, in.d.c.beneficium, reliquū erit monaſterij, ne illi ſit oneroſus. xvj.q.vj.c.de lapſis. Quinto, quòd non conſumauerit matrimonium, uel poſt ſponſalia rem habuerit, quia tunc ingredi non poteſt, ſicut ante conſumationem, etiam ſi iuraſſet eam ducere. c.peruenit, el.ij. de iu.iur. ſupra, impedimẽtum.§.xlix. Sexto, quòd non coacte, ſed uoluntarie intret, aliter ingreſſus non tenet: ar.in.c.j.de regu. in aliquibus autem religionibus, ultra prędicta requiritur ſanitas corporis, quòd ſit legitime natus, animo promptus, literatus, uel ad honeſtos labores aptus. Si quis tamen cum aliquo iſtorum immediate dictorum impedimentorum reciperetur, utplurimum teneret receptio, quia non uidentur talia impedimenta, quæ poſsint impedire uitam regularem, nec quòd alteri iniuſtitiam, uel iniuriam inferant, ideo tantum bonum impedire non debent, n ſi aliud addatur.

6 Intrans religionem ut fiat prior, uel triumphet, etiam quòd iſta non aſſequatur, eſt tamen religioni obligatus, ſecūdum Pa.in.c.ut clerici, de regu. Similiter dic de eo, qui doloſe ductus eſt ad religionem.c.ex parte, de conuer.coniug. quia dolus proprie non dicitur, cum quis ad bonum inducitur, ut eſt religio.

7 Profeſſus metu mortis illato ab homine, non obligatur per tale uotum, niſi poſtmodum retificet.c.porrectum, de regu. Si autē metus ſit naturalis, uel caſualis, ut euadat de aliquo periculo, & huiuſmodi tenetur religioni, ſi deliberato animo hoc fecit ſecundum ueriorem ópinionem, in.d.c. porrectum, quia Deus quandoque tales immittit timores, ut quis ad ipſum conuertatur. Blanditiis tractus ad religionem, & profeſſus, tenetur ibi ſtare, quia non coactus intrauit, ſed bona illius non uenient monaſterio allicienti cap. conſtituit, xx.quæſtio.iij.

8 Si religioſus profitendo intendit ſe ad tria uota obligare, licet cū hoc intēdat aliquod malum facere, ut furari uel aliud, & ut melius hæc faciat profitetur: tenetur religioni. Obligatio enim ad uota, eſt de eſſentia, & non impletiò ſecundum Pe.de pal.iiij.ſen.diſt.xxvj. Si autem in profeſsione exprimat aliquid quod nō eſt contrarium eſſentiæ religionis, ut quòd uult comedere carnes, uel huiuſmodi, tenet profeſsio. Si uero non intendit caſtę uiuere, uel huiuſmodi, non eſt profeſſus, quia intentio hæc repugnat eſſentiæ religionis. Idem dic ſi exprimat uoce dum profitetur ſupraſcripta, & tūc cogi per eccleſiam non poterit, ſicut ſi non exprimeret.

9 Ingreſſus, & profeſſus in aliqua religione, in qua tantum ſeruabantur eſſentialia, & ipſe non plus intendebat ſeruare, quā tunc ibi ſeruarētur, ſi poſtmodum reformetur, non tenebitur in conſcientia ſeruare niſi ea, quę intellexit ſeruare a principio, ſecundum Pa.in.c.ſuper eo, de regu. quia uotum debet eſſe uolūtarium.c.licet, de regu. Secus autem in foro exteriori, & ſic intellige Angelicā, uer.religioſus.§.xxxij. Et reformato monaſterio, neceſſe habebit adire aliud, uel de nouo profiteri ſecundum reformationem.

10 Si prælatus cum maiori parte capituli, ordinet aliquid obſeruandum ſupra regulam arctans, illi qui non conſenſerunt, non tenentur ſeruare ſecundum gl. c.geſta. di.lxxiiij.& ſecū-

dum Tho.ſecunda ſecundæ.q.ciiij.ar.iiii. quia promiſſerunt obedientiam ſecundum regulam, & conſtitutiones, & non ſupra. Si uero ſtatuerunt aliquod ad reformationem regulæ antiquæ, uel aliqua conferentia ad pleniorem obſeruantiam illius, ſic tenentur, ſecundum Inn.in.d.c.ſuper eo, & Io.an.in c.unico, de regu.lib.vj.in gl.& iſta uidetur conuenientior, & æquior deciſio.

11 Religioſus tranſgrediendo regulam, & ſua ſtatuta, non peccat ſemper mortaliter, ſed ſolum quando tranſgreditur, uel ex contemptu, uel quia ex ſe, & non ex regula ſunt pręcepta, uel quia ſunt præcepta a prælato, uel ab ipſa regula, uel ab ordinationibus: tunc tranſgrediens mortaliter peccat, alias non, quia non uouit ſeruare regulam, ſed uiuere ſecundum regulam, uel ſeruare uitam regularem, nō autem omnia, quę ſunt in regula. Vnde fratres prædicatores cautius profitētur, promittendo obedientiam, ſecundum regulam, &c.

12 Comedere carnes, ſecundum regulam S. Benedicti non eſt mortale, niſi propter contemptum, uel præceptum, licet comedens (ſcilicet contumaciter) & contra præceptum, uel ex contemptu debeat incarcerari, ſupra, monachus.§.xj.

13 Frangere ſilentium, & tranſgredi alia, quæ ſunt in conſtitutionibus fratrum prædicatorum, non ſunt peccata ex ui conſtitutionum, niſi ubi præceptum eſt, uel excommunicatio lata, quia hæ conſtitutiones ita ſunt factæ, ut non obligēt ad culpam, quæ proprie eſt culpa, ſed tantum ad pœnam, quam pœnam quis non tenetur facere ubi requiritur actus hominis, niſi poſtquam prælatus ſententiauit, & poſt ſententiam non perficiens, etiam non peccat ex hoc, quia hæc conſtitutio de non incurrere culpam, eſt generalis. Poteſt tamē propter aliud, ut propter negligentiam, uel contemptum, incurri peccatum ueniale, uel mortale.

14 Non debet religioſus de una religione ad aliam tranſire, niſi ob magnam neceſsitatem, uel utilitatem, ut eſt ex zelo perfectioris religionis, uel quia ea in qua eſt, relaxari incipit, uel propter infirmitatem, quia non poteſt ita arcte uiuere. Petere tamen debet a ſuperiore licentiam, uel diſpenſationem, ut in hoc tertio caſu, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.ulti. ar.viij. Vide etiam Pa.in.c.ſanæ.c.non eſt.c.licet, de regu. Sed quia hodie ſunt data multa priuilegia, bonū eſt, ut uolentes

tranſire

tranſire ad aliam religionem,habeant licētiam a papa, ne inuoluantur in excommunicatione Martini.v. quæ incipit,uiā ambitioſe,& Sixti.iiii.quę incipit regimini. Vnde Inno. iiii. dedit priuilegiū fratribus prædicatoribus, & Benedictus.xii. quòd non poſſunt tranſire ad monachos, uel Ciſtertien.& hoc priuilegium incipit,Regularem uitam.Excipiuntur Carthuſien.in bulla Martini.v.Et talis inhibitio eſt ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ.

15 Religioſus eiectus,uel fugitiuus, qui non poteſt reconciliari ſecundum formam.c.ſi.de regularibus, poteſt tranſire ad laxiorem,quando non inuenit in prouincia monaſteriū uolens illum recipere,petita licentia ſui ſuperioris ſi poteſt habere,aliter uiuat regulariter prout poteſt ſecundum Ray. Fecit enim quod potuit,ideo in conſcientia poterit eſſe ſecurus cum ultra poſsibile non teneatur.

16 Præſidentes monaſteriorum, tenentur fugitiuos religioſos quærere,& reducere ad monaſterium per inuocationem ſuperiorum,& per excommunicationem.c.ſi. de regu. intellige quando ſperatur correctio,uel minus malum. Et ſi aliter nō poteſt corrigi,incarceretur.c.a nobis,de apoſt. Ex hoc elicit Pa.in.c.ad monaſterium,de ſta.regu.quòd non poſſunt tales expelli,niſi forte ſecundum ſtatuta approbata ab eccleſia. Et fugitiuus eſt,qui moratur extra monaſterium,& cælat ſe ſuo prælato,& qui recedit a monaſterio cum intentione non redeundi.Et qui non eſt ſub obedientia prælati,nō ſolum eſt fugitiuus,ſed apoſtata: ſecus ſi aliud monaſterium ingreditur. Eiectus uero dicitur, qui a ſuo ſuperiore fuit eiectus a monaſterio,culpa ſua forte exigente.Hæc ſecundum Pa.in.d. c.fina. de regu.

17 De bonis religioſi intrantis,eiecti,fugitiui,uel morientis ante profeſsionem,quid fieri debeat: uide Tab.§.xxvii. xxviii. ibi,quia ſi eſt oblatus,uel conuerſus, qui ſe, & ſua obtulit, non poteſt repetere,quia eſt quaſi ſeruus monaſterii.Si uero ante tempus profeſsionis moritur, dic ut ſupra, nouitius.§. xvii.Si recedit poſt profeſsionem, quam credidit tenere, & non tenebat,rehabebit ſua,ſiue donauerit expreſſe monaſterio,ſiue non,quia uidetur donaſſe cauſa in mortis mundanæ,quæ fit per profeſsionem,quæ non eſt ſecuta. Facit.l. ſi pater.C.de hæredi.inſti. Quod ſi credebat, quòd non tene-

ret profeſsio, tamen expreſſe donauit, non rehabebit bona, quia uidetur in omnem caſum donaſſe.l. cuius per errorem.ff.de re.iur.Si profeſsio tenuit,& eiectus eſt propter culpam ſuam,& de monaſterio primo trãslatus ad aliud ad pœnitentiam agendam,ſecundum monaſterium habebit uſufructum bonorum ſuorum, & poſt eius mortem redibunt ad primum monaſterium.c.de lapſis.xvi.q.vi. Si fuit alias eiectus a toto monaſterio,monaſterium nihil eorum, quæ acquiſiuit poſt eiectionem habebit. Quod ſi ſolus abbas eiecit ſic monaſterium non debet puniri.Si fugit, & non mutauit ſtatum,uolentemque redire abbas cum maiori parte capituli noluit recipere,uel fuit negligens ad ipſum reuocandum,bona tunc cedent epiſcopo,uel alteri monaſterio,ſi aliquod ingreſſus eſt. Si autem ſolus abbas,uel minor pars capituli hoc fecit,uel noluit ipſe redire, acquiritur tunc primo monaſterio ſuo. Si uero exiens quomodocunque ſtatum mutat, & promouetur,ad eccleſiam ſecularem illicite tranſiens, acquiſita intuitu eccleſiæ tranſeunt illi eccleſiæ.c.cum in officiis, de teſta.Si intuitu perſonæ acquirit,cedunt monaſterio,quia remanſit ſui mõnaſterii, cum non fuerit legitime, promotus ad ſecularem eccleſiam:ſecus ſi legitime,quia nullam communionem habet cum monaſterio.c.ne pro cuiuslibet. xvi. q.i. Si autem dubium ſit an intuitu perſonæ, uel eccleſiæ acquiſierit,recurrendum eſt ad coniecturas,ut ſi a propinquo, uel ab extraneo habuit.in.c.requiſiſti,de teſta.& in dubio pro eccleſia præſumitur. Si uero aliud monaſterium minus legitime intrauit,reuocatur cum omnibus acquiſitis.c.Ioannes,de regu.Si legitime ſecus,quia poſt ingreſſum bona acquiſita cedunt ſecundo monaſterio.Hæc ſecundum Pa.in.c.ſi.de regu. Et bona patrimonialia acquiſita in primo monaſterio,ut idẽ Pa.in.c.quod a te,de cle.coniug.poſt Car.dicit tranſeunt cum perſona,& hoc ſequitur Hoſt. non autem bona acquiſita in primo monaſterio ex induſtria,tranſeunt eodem modo cum perſona ad ſecundum monaſterium. Acquiſiuit enim ſuo monaſterio.

18 Religioſi mendicantes,qui ad non mendicantes tranſeunt, etiam authoritate papæ,non habent uocem in capitulo, nec poſſunt habere prælaturã,uel quæcunque officia,nec quodcunque regimen ãnimarum exercere, in cle. ut profeſſores,

de regul. Huius autem ratio forte fuit, ut difficilior hic tranſitus fieret.

19 Habens uotum intrandi arctam religionem, & intrans laxiorem, eſt a uoto abſolutus. c. qui poſt, li. vi. de regu. debet tamē pœnitere de uoto non completo, ut ibidem. Religió a patria poteſtate liberat, de regu. c. cum ſimus, &. c i. xvi. q. ii.

20 Si pater profiteatur in aliqua religione, habebit medietatem uſufructus bonorum peculii aduenticii filiorum, ſecundum Bar. in auten. Idem eſt. C. de bo. quæ libe. licet quidam aliter opinentur, hoc tamen magis æquum eſt.

21 Bona ingredientis religionem ſunt monaſterii, in quo profitetur, niſi ante profeſsionem aliter diſponat. c. ingrediētibus, xix. q. iii. quando ſcilicet monaſterium poteſt habere in communi, uel ex regula, uel priuilegio. Tranſeunt etiam feuda, & emphiteoſis, ſecundnm Alber. in auten. qui ingreſsi. C. de ſac. ſanct. eccle. reſeruatur tamen legitima deſcēdentibus, & aſcendentibus, qui æque ſuccedunt. c. fi. xix. q. iii. Vſufructum autē non amittit, ſecundum Inno. in. c. in præſentia, de proba.

22 Religioſi ſuccedunt in bonis parentum, nec parētes poſſunt eos exhæredare propter ingratitudinem commiſſam in ſæculo. c. fin. xix. q. iii. fallit in minoribus, qui de iure non ſuccedunt, in cle. exiui.

23 Titius uolens ingredi monaſterium, condidit teſtamentum, relinquens Lucretium extraneum hæredem, poſtmodum incontinenti ingreſſus monaſterium, omnia bona ſua contulit eidem monaſterio, nulla facta mentione de teſtamento: non reuocat propter hoc teſtamentum, ſed collatio bonorum præſumitur facta pro tempore uitæ ſuæ tantum, nec uidetur incontinenti mutare animum, ar. l. non ad ea. ff. de con di. & demon. nec illa bona erunt monaſterii, ſecundum. d. Antonium in. d. c. in præſentia, de proba. Secus ſi hoc fecit tēporis interuallo, quia præſumitur mutaſſe animum fauore religionis, & ſic rumpitur teſtamentum. Vide tamen Pa. in. d. c. in præſentia, an monaſterium poſsit petere portionē quando tenet teſtamentum, &. c. dicitur, quôd petet ſi poteſt in cōmuni bona habere, ſecundum But. & hoc æquius eſt.

24 Filiusfamilias intrans monaſterium, poteſt diſponere de peculio Caſtrenſi, uel quaſi. l. pen. C. qui teſtamen. facere poſſunt de profectitio non poteſt, neque de aduentitiis quo ad

uſufructum in uita patris,ante ingreſſum acquiſitis,licet poſſit diſponere de directo dominio, & utili, ut poſt mortem patris tranſeant ad alium,ſecundum.d.Anton.in.d.c.in præſentia,licet Pa.ibi,uideatur tenere contrarium,quia quòd eſt laicis aduentitium,eſt clericis quaſi caſtrenſe,ideo priuabitur in uita uſufructu illorum bonorum Libri etiam dati a patre tranſibunt cum eo,quia ſunt quaſi bonum caſtrenſe, ſecundum Pa.in.d.c.in præſentia, in libris, ſcilicet datis doctori, uel magiſtro,ſecundum Bartolũ in.l.filiæ.C.famil.her. Quomodo religioſus poſsit reuocare teſtamentum,uel non, uide Pa.in.d.c.in præſentia,& doct. in auten. ſi qua mulier.C. de ſac.ſan.eccl.& quomodo poſsit teſtari poſt ingreſſum,uide Pa.ibi.& Cy.in.d.auten.ſi qua mulier. uide Sil.uer. religio ſexta,quæſt.tertia.

25 Religioſus factus epiſcopus, non poteſt teſtari ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clxxxv.ar.ſi. quia tamen habet diſpenſationem bonorum eccleſiæ,ex diſpenſatione papæ,poteſt,ſed non de proprio,cum non habeat. Eodem modo,& religioſus authoritate alicuius dare uolentis, ut forte Magiſter ordinis. Religio tollit omne crimen ingratitudinis.c.ii. de apoſt. Quomodo in profeſsione religioſus conſequitur plenariam indulgentiam,ſupra, Indulgentia.§. decimonono. Offert enim ſe Deo, quòd plus eſt, quàm cuiuſcunque muneris oblatio.

26 Multa prohibentur ſpecialiter religioſis, in cle. religioſi, de priuil.in uirtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione maledictionis æternæ,:uidelicet,ne in ſermonibus ſuis eccleſiarum prælatis detrahant,ſcilicet deſcendendo ad ſpecialia, ne retrahant aliquos ab acceſſu eccleſiarum ſuarum, ſcilicet eis detrahendo illicite,ſupra,prædicare.§.vi. Ne pronuntient indulgentias indiſcretas, ne quando adſunt conficientibus teſtamenta, a reſtitutionibus debitis, aut legatis matricibus eccleſiis fiendis,retrahant teſtatores. Poſſunt tamen ſecundũ Pe.de palu.procurare pro ſe,magis quàm pro aliis, modo tamen licito,quia nulli auferunt ius,nec legata,uel debita, uel male ablata incerta,ſibi,aut aliis ſingularibus ſui ordinis fratribus,uel conuentibus,in aliorum præiudicium fieri, ſeu procurent errogari,nec in caſibus ſedi apoſtolicæ, aut locorum ordinarius reſeruatis quẽquam abſoluere, aut perſonas

eccleſiaſtica præſertim coram iudicibus delegatis a nobis, ſuam contra eos iuſtitiam perſequentes uexare indebite, aut ad loca plura,& præſertim multum remota conuenire præſumant,& multa alia ibi prohibentur. Vide illam cle. & ſupra, excommunicatio quadrageſimanona, & multas alias cenſuras quæ ſunt contra religioſos,quas in titulo excommunicationum diffuſe repoſuimus.

27 Item conſideranda ſunt peccata religioſorum circa obedientiam,de qua,ſupra,obedientia,per totum : circa caſtitatem,& paupertatem . Et nota ſecundum Sco. quòd religioſus utens re propria authoritate , quòd fit quando celatur prælato, uel tenetur contra eius uoluntatẽ expreſſe,in quantitate,uel qualitate,eſt proprietarius,& mortaliter agit.

28 Nullus religioſus quantumcunque malus,ſi uult corrigi,debet expelli,ſed ſequeſtrandus eſt in carcerem,uel alio modo, ſecundum ordinationes ſuæ religionis,ſecũdum Tho. quol. xii.Hoc enim cedit magis ad eius correctionẽ, & magis ſcandala hoc modo uitantur.

RELIGIOSVS LOCVS.

Religioſus locus dicitur,domus,monaſterium, templum, hoſpitale,& quæcunque alia loca authoritate papæ , uel epiſcopi,ad pios uſus ædificata.c.de ſinodochiis,de relig.domi.Secus quando ſine tali authoritate a principio ſunt ædificata,uel ex poſt facto.c.nemo, de conſe. diſt.i.quòd eſt contra leges,quæ uolunt,quòd ubicunque aliquis tumulatur, locus ille fiat religioſus,quòd uerum non eſt, per tex. capitulo fi.de ſepul. Vide ibi Pa.quæ loca religioſa, ad humanos uſus redire non poſſunt,per capitulo ad hæc,de relig.do.&.c.nulli.xii.quæſt.ii. Et quando dubium eſt, an ſit conſtructus authoritate epiſcopi,recurrendum eſt ad coniecturas , ſecundũ Lud.de Ro.Si habet circunſtantias loci prophani,eſt prophanus,quamuis celebrationi , & orationi eſſet deputatus . Sil. uer.loca.quæſt.iii.

RELIQVIAE.

Reliquiæ,& corpora ſanctorum , non debent exponi uenalia , quod fit , dum uel accipitur precium uere,& tunc eſt ſimonia,capitulo qui ſtudet.i.quæſt.i.non enim ſacra , & religioſa ſunt in dominio alicuius, uel quando paſsim cauſa

quæſtus, ut habeantur large oblationes, oſtenduntur: hoc eſt enim quædam larga uenditio, ſecundum Pa.c.ſecundo eodẽ titulo. Secus ſi hoc principaliter fiat ex deuotione. Nam præcipitur prælatis, ne permittant accedentes deuotionis cauſa decipi figmentis: ibi in eodem.c.ii.

2 Non licet aliquem pro ſancto uenerari, neque ad eum publice preces emittere, & huiuſmodi, etiam ſi miracula feciſſet, ſine licentia papæ.c.ex eo, de reliq. & ue. ſan. ſecus in ſecreto, quia licet: ſupra, colere, uel canonizatio.§.i. Et ſi furtiue ſanctorum reliquiæ ſubtrahantur, ut etiam honorabilius reponantur, ſacrilegium eſt.c.quiſquis.xvii.q.iiii.

3 Non poſſunt transferri ſine authoritate papæ, uel epiſcopi, uel ſynodi.c.corpora, de conſe.d.i.intellige quando ſunt data ſepulturæ perpetuæ. Secus ſi eſſent depoſitata, uel adeſſet aliqua neceſsitas. Quomodo non poſſunt concidi: ſupra, excommunicatio.lviii.

4 Non eſt illicitum reliquias ſanctas portare ſuper ſe cum reuerentia, & ſine aliqua ſuperſtitione, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ.q.xcvi.ſicut, & euangelium, licet quidam contrarium teneant, & male, quia hoc non eſt prohibitum, quia.c. corpora, de cõ.d.i.loquitur non de reliquiis, ſed de corporibus, quorum proprie ſunt ſepulchra.

RENVNTIATIO.

1 Renuntiatio officii paſtoralis ex his cauſis fieri poteſt, quę ponuntur in capitulo niſi cum pridem, de renun. uidelicet ex conſcientia criminis, officium paſtorale impedientis, ex debilitate, uel infirmitate, uel ſenectute, ex quibus impotens redditur: ex defectu ſcientiæ, quando ſaltem non eſt cõpotens, propter malitiam plebis, quando ex ouibus conuertuntur in lupos, propter graue ſcandalum, quod aliter ſedari non poteſt, propter irregularitatem ipſius paſtoris: non tamen propter omnem debet ei dari licentia. Ex his renuntiatio debet peti, & concedi, ut de meliori prouideatur.

2 Renuntiatio in beneficiis, pure, & abſolute debet fieri.c. ex parte, el.i.de of. deleg. ita quòd renuntians alicui beneficio, uel rei ſpirituali, uel reſignans aliquod ſpirituale, aliquo dato, uel promiſſo, ſimoniam committit ſecũdum Gof.& alios, quòd ſi hoc tantũ mente intendit, ſine actu exteriori, mẽtalis ſimonia eſt, quã nõ punit eccleſia, ſed Deus cordiũ inſpector.

3 Renuntians beneficio,ut detur alteri, ſiue nepoti, ſiue non, ſiue aliquo pacto,ſed ſola intentione, non committit ſimoniam,quia renuntiare,ut detur alteri ,ideo ſimonia eſt, quia prohibitum iure poſitiuo,non autem prohibitum ex ſe,ideo non debet deduci in pactum,ut alteri detur.c. quam pio.i.q. i. Si tamen quis haberet uoluntatem deducendi hoc in pactum,mortaliter peccaret,mentali ſimonia.Similiter eſt ſimonia in datione,ſicut in ceſsione,ſupra,beneficium.§.xvi. Renuntians liti ſuper beneficio eccleſiaſtico, uel ſpirituali, aliquo temporali dato,ſimoniam committit, ſecundum Pa.in c.cũ pridem,de pac.Dicit tamen Inno.& Hoſt.in.c. non ſine, de arbi.quòd ualet compoſitio authoritate ſuperioris,& pro bono pacis,ſi detur aliquod temporale ei,de quo non eſt certum in iure,uel de iure ſibi competenti, ut cedat liti, uel renuntiet iuri,ſi quod habet.Secus ſi fiat authoritate tantum partiũ,quia ſimonia eſt,ſupra,beneficiũ.§.lxxii.uſque. lxxvii.

4 Sciens ſe habere ius certum in aliquo beneficio eccleſiaſtico habenti etiam annexam poteſtatem clauium,poteſt dare pecuniam alteri,ut deſiſtat a lite, uel ut non moueat ſuper tali beneficio litem,ſecundum Pa.in.d.c.cum pridem.Secus ſi nõ eſt certus,ſed dubitat,nec excuſat authoritas papæ, quia uidetur data pecunia pro illa authoritate ſpirituali.Facit.d.c.ex parte. In aliis autem beneficiis,bene excuſaret authoritas papæ,cum talis ſimonia ſolum ſit de iure poſitiuo, ſecundum gl.in.d.c.cum pridem,poſſet tamẽ iudex pro bono pacis, inter partes componere,ut habens ius,det aliquid non habẽti, ſecundum Pa.in.c.ſuper eo,de tranſac.infra,Simonia.§.xxv.

Quid de eo,qui renuntiat beneficio tenui, ut habeat pingue? ſupra, beneficium.§.lxxv.Epiſcopus qui per ſimoniam intrauit,in mortis articulo ſecundum Hoſtien. renuntiet in manu epiſcopi ſi poteſt,aliter ſimplicis ſacerdotis,ſub conditione,ſi papæ placuerit, uel ei ad quem pertinet collatio, & quam primum conualuerit,ad illum ſe transferat, eique obediat,nec moram faciat,nec fructus ſibi approprict,ſed cuſtodiat eos,tantũ uitæ neceſſaria ſtricte ſumẽs.c. paſce.d.lxxxvi. ſi uult diaboli laqueum uitare.

6 Papa poteſt libere reſignare,præſertim ſi ſe inſufficientem ad regimen uniuerſalis eccleſiæ reperit.c.quoniam,li.vi.eo. titu. quanquam pauci reperiantur,qui hoc faciant.

7 Eum qui miſsit nuntium,ut renuntiet,poteſt pœnitere quan diu res eſt integra.c.lectæ, eo. Secus ſi non eſt integra. c. in cauſis,de elec. Si uero nuntius fuerit ignorans de reuocatione,& renuntiauerit,tenebit ceſsio facta antequam ueniat ad eum reuocatio pœnitẽtis,ut in cle.cum illuſio,eo.ti. Qui uero licentiam cedendi impetrauit,cogendus eſt cedere.c. quidam,eo.titu.Concor.Hoſt.

8 Filia renuntias hereditati paternæ,& promittens amplius nõ petere,nihilominus legitimam,uel eius ſupplementum petere poterit, non obſtante etiam iuramento, niſi expreſſe de ipſa dixerit.l.ſi quando.C.de inoffi.te.§.generaliter, & ita intellige.Imo.

9 Clericus renuntiare non poteſt foro ſuo,ſine cõſenſu epiſcopi,cui præiudicaret c.ſignificaſti,de fo.compe.neque illi priuilegio.c.ſi quis ſuadente.xvii.q.iiii.quamuis poſsit remittere actionem iniurię,quo ad propriam perſonam.c.ſi quis iniuriã.xxiii.q.iiii. Qualiter renũtiatio fieri debeat. Sil.ibi. q.vi. An exemptus poſsit exemptioni ſuæ renuntiare,ſupra, exemptio.§.viii.Renuntiatio fit illegitima,& ratione perſonæ quæ renuntiare non poteſt,& ratione rei non renuntiabilis. Vide Tab.uer.renuntiatio.§.ulti.

REPRESALIAE.

Repreſaliæ ſunt quoddam genus belli,ut cum datur poteſtas ſpoliato,ut ſibi ſatisfaciat contra gentem de ciuitate ſpoliantium. Ad hoc autem, quòd ſint licitæ multa requiruntur. Primo,quôd ciuitas requiratur ut emendet,uel ſatisfaciat pro ſuis,qui tenentur,ſiue pro debito, ſiue pro rapina, ſiue pro iniuria. Secundo, quòd conſtet de negligentia ciuium, uel domini, de iuſtitia adminiſtranda. Tertio, iudex prius det ſententiam ſuper negligentia,& iuſtitiæ defectu,ita quôd nullus dominus,uel ciuitas reperitur, qui faciant iuſtitiam, & qui concedant authoritatem faciendi repreſalias. Quarto, quòd non excedant dãnum,uel debitum. Quinto,quòd nõ extendantur ad clericos,uel perſonas eccleſiaſticas, aliter eſſent excommunicati,ſupra,excommunicatio.xxxii. nec contra ſcolares,bidellos,& alios pro ſtudio euntes, uel neceſſaria deferentes,ubi ſunt priuilegiati,nec contra euntes ad nundinas,uel peregrinantes,nauigantes illuc ui uentorum delatos,nec contra eos,qui in ius uocari non poſſunt, de cle. pe-

reg.per totum.C.de nauf.l.i.nec contra ambaſciatores.ff. de legi.l.fi.nec contra officiales, qui expreſſe contradixerunt tali iniuſtitiæ,uel qui nec conſenſerunt, nec contradixerunt, quia uel erant abſentes,uel ignorantes,uel non ſunt uocati ad cōſilium,nec contra mulieres.C.de offi.di.iud.in autē. ibi.Sexto,quod repræſaliæ non fiant in perſonis, quia eſt iniquū,quod alius pro alio in perſona grauetur,etiam contraria ſtante conſuetudine, quia eſt contra leges. C. de ac.& obl.l.ob es alienum. Extra hos caſus non licent repræſaliæ & tam facientes quam concedentes,ultra mortale, prædam, & dānum reſtituere tenentur.Nec repræſalię pro modico,& ita de facili debet concedi,neque quando ad ſuperiorem haberi poteſt recurſus,aliter iniuſtæ cenſerentur.

RESCRIPTVM.

1 REſcriptum,literæ,priuilegia,& gratiæ, quæ omni ſecundum Pa.in rub.eo.ti.dicentur præſcripta, poſſunt impetrari ab,omnibus,niſi ab hereticis,& excommunicatis, niſi faciant mentionem de excommunicatione.c.iii. de reſcri.in vi.&.c.ab excommunicato,eo.ti.alias quilibet poteſt impetrare.l.uniuerſis.C.de præci.impe.offe.Quod hereticus prohibeatur impetrare,eſt.l.ii.C.de ſumma tri.& fide catho.

2 Reſcriptum impetratum tacita ueritate,aut ſuggeſta falſitate,uel etiam quocūque alio tacito,uel expræſſo,quod ſi tacitum,uel exprę́ſſum non fuiſſet,papa non ita de facili conceſſiſſet,eſt ſubreptitium.c.ſuper literis,eo.ti.Vide ibi literalem caſum,hæc expreſſe narrantem.

3 Hoſt.ponit.xxviii.caſus,quibus poteſt præſumi, quod ſi exprimerentur,non impetraretur gratia, & ſunt hi, uidelicet, lex priuata ideſt priuilegium,quod altera pars contraria habet.c.ueniens, de reſcri.Secundis, ſi diſpenſatio ſit facta ſuper hoc.c.ex tua,de fil.presby.Tertius,ſi præceſſit peccatum reſcriptum.c.ex multiplici,de deci.uel ſecutum.c.quia ex eo. de pac.li.vi. uel aliud prius reſcriptum fuit impetratum, & oſtenſum.c.ii.&.iii.eo.ti.Qnartus,ſi ſententia fuit lata ſuper hoc,ſuper quo impetratur reſcriptum,ar.c.inter dilectos, de fi.inſtru.Quintus,ſiue ſit factum ſtatutum ſuper hoc.c cum acceſſiſſent.Sextus,Gazæ,nobilitas.c.ſedes, eo.ti. Septimus, appellatio ſit ſuper hoc facta,uel ex parte ſua,uel aduerſarii c.bone,de confir.Octauus,cauſa ſcilicet excōmunicationis,

quæ ſi plures ſunt, omnes debent exprimi.c.x. parte, de offi. or. Nonus, hominis meta ideſt terminus appellationis.c.ſæpe, de appel. Decimus, Proceſſus cauſæ, qui debet exprimi. c.inter monaſterium, de re iud. Vndecimus, Titulus beneficiis, quem tacuit, licet eſſet minimum.c. poſtulaſti, eo.ti. Duodecimus, Series facti, quam reſcriptum debet continere.c.dilectus filius, eo.tit. Tertius decimus, Profeſsio, an ſit clericus, uel laicus.c. cum ordines, eo.ti. Quartuſdecimus, Paupertas, an ſit diues, uel indignitate conſtitutus.c. ad aures, eo.ti. Quintusdecimus, facti poſſeſsio, & nō de iure poſſidet alius.c.literas, de conceſ. præben. Sextuſdecimus, Lis pendens.c.dilectus, ne lit.pen. Decimuſſeptimus, grauamem de quo Hoſt.in.c.mandatum, eo.ti. Decimusoctauus, Gratia ideſt ſi iam receptus eſt in aliqua eccleſia, in.d.c. mādatum. Decimusnonus, Venditio reſcripti ſibi conceſsi pro penſione, quam rexit.c.ad audientiam, eo.ti. Vegeſimus, Pater qui miniſtrauit in eccleſia, quam filius impetrauit.c.i i.de fil. præsbiter. Vigeſimusprimus, Exceptio poſita in iudicio.c.in noſtra, de procu. Vigeſimusſecundus, Ciuis, quia de ciuitate, & diocęſi eſt fienda mentio.c.ſignificante, eo.ti. Vigeſimustertius, Clauſula, de qua in.c.cum dilecta, eo.ti. Vigeſimusquartus, Firma fides, ideſt ſacramentum, de quo, in.c.conſtitutus eo.ti. Vigeſimusquintus, Fides interpoſita, ar.in.c. ex literis, de conſti. Vigeſimusſextus, Anathema, quod taceri non debet.c.fi.de procu. de prædictis mentio fieri debet, alias non ualet. Et dicit Pa.in.c. conſtitutus, eo. ti. quòd ſurreptio uitiat reſcriptum ipſo facto, etiam ſi conſiſtat in tacendo factum alienum, quod impetrans probabiliter ignorat. Verſus quoſdam de his, ponit Tab.ibi.§.iiii.

4 Si Papa motu proprio concedit gratiam, uel diſpenſat, tacito aliquo, uel non exiſtente, quod non conceſsiſſet, licet reſcriptum non ſit ſurreptitium, quia motu proprio fit, non tamen confirmat gratiam contra intentionem concedentis, ſecundum Pa.in.c.quia circa, de conſangui. quia motus proprius, nihil operatur ultra caſus in iure expreſſos, ſecundum Io.an.in.c.ſi motu proprio, de præben.in.vi. & glo.in cle. ſi Romanus, de præben.

6 Reſcripta non ſe extendunt ad res, uel perſonas in eis non comprehenſas, quia perſonalia ſunt, & ſtricte intelligenda

c.ſignificauit,eo.ti.

7 Reſcriptum non uitiatur ex defectu literæ, uel ſyllabæ, ſed per falſam latinitatem.c.ex parte,de fi.inſtr. in tex. & in glo. ſupra,bulla per totum.

8 Reſcriptum primum tollitur per ſecundum faciens mentionem de primo,quod ſi in ſecundo non fit mentio de primo tunc contra ſecundum ualet auxilium exceptionis.c. ex literis,de of.dele.& ſic annulãdum eſt ſecundũ,ut dicit Pa.poſt Inno.in.c.cæterum,eo.ti. & ſi primum fuit impetratum de communi conſenſu, ſecundum de hoc debet mentionem facere,aliter non tenet, niſi primum fuiſſet ſurreptitium.d. c.ex parte.Et ſi non admittitur exceptio, poteſt appellatio interponi.

9 In literis citationis inſeri debet reſcriptum, ſecundum Gof. propter duo, ut citatus ſciat authoritatem citantis,aliter nõ tenetur comparere,ſecundo ut deliberare poſſit.

10 Per ſpeciale priuilegium, uel reſcriptum ſequens, quando per generale eſt acquiſitum ius in re, in quælibet ſpecie contenta ſub genere,non derogatur generari,niſi de eo fiat mẽtio,ſecus ſi non eſt ſic acquiſitum, ius, ſecundum Pa. in.c.i. in glo.i.eo. ti. licet circa hoc contrariæ citentur opiniones, hæc tamen uerior uidetur.

11 Qui uult impetrare reſcriptum pro ſecundo beneficio, debet de primo beneficio, & de eius qualitate, dignitate, redditibus,mentionem habere.c.ad aures, eo.ti.de ſtatuto contrario.c.conſtitutus,eo.& de uicaria.c.poſtulaſti,eo.ti. Vide de hoc Pa.in.c.paſtoralis,&.c.ſuper literis, eo.ti. Et dicit Pa. in.c.ex parte de capel. mo. quòd quando reſcriptum emanat contra ius, præſumitur aut falſum, aut per nimiam occupationem emanaſſe, niſi in reſcripto fiat mentio de contrario iure. Vide aliquid ſupra priuilegium .§. iiii.& Pa. in.c.nonnulli,de reſcrip.& glo.in.c.i.de conſti.li.vi.

RESIDENTIA.

1 RESidere in eccleſia, eſt in ea ſeruire beneficio, & eius curam habere perſonaliter. cap. cum quærentem, de cle. non re. Et non reſidere, ſi perſonaliter non reſidet, uel beneficio non deſeruit,ſecundum Gof.

2 Quilibet clericus tenetur reſidere ſi eſt beneficiatus,ſiue beneficium ſit magnum,ſiue paruum.c.nonnulli, de cle. non re.& intereſſe matutinis,& ueſperis,aliter ſi ſit in corrigibilis deponitur.c.fi.d.xxxvi. Nec per alium poteſt reſidere de iure,quando ipſe poteſt perſonaliter,de conſuetudine autem, quando eſt rationabilis cauſa poteſt: uel ex diſpenſatione, quæ ex rationabili cauſa datur,& qui ſecus facit, non eſt tutus in conſcientia,niſi per modicum temporis per alium reſideat. Poſſet tamen ad tempus ſe abſentare ex rationabili cauſa,& cum licentia ſui ſuperioris.c.relatum,de cle.non re. ſupra, beneficium.§.lxviii.

3 Clericus non reſidens in ſuo beneficio, nec implens in eo officia ſua,tenetur reſtituere perceptos fructus ſi male conſumit,& non eſt in neceſſitate conſtitutus, intellige ſi habet bona quę non ſint eccleſiæ.Secus ſi ut pauper recipit,uel nõ male conſumit,niſi condẽnetur.c. quia nonnulli,de cle.non re.Vide ſupra,Beneficium.§.lxviii.&.lxix.

4 Cauſæ legitimæ,non reſidendi quæ ſint, & cætera, uide ſupra,beneficium.§.lx.uſque ad.lxiiii. quas ponit Sil. uer. reſidentia.q.vii.& ſunt quatuor,uidelicet abſentia pro negotio eccleſiæ,ſeruire papæ,legato,uel epiſcopo,ſtudium Theologiæ,& infirmitas,uide ibi.& uer.beneficium,ſupra.

RESTITVTIO.

1 Reſtitutio quædam eſt in integrum,qua prior ſtatus totaliter innouatur,de qua eſt rubrica in decretali, & de hac non eſt differendum a nobis. Alia eſt per quam ſatiſfit pro re ablata,uel dãno,uel intereſſe,uel iniuria, uel infamia, in qua reſtitutione attenditur æqualitas iuſtitiæ ſecundum re compenſationem rei ad rem,quod pertinet ad iuſtitiam cõmutatiuam,& eſt neceſſaria,quia ſicut accipere alienum eſt mortale,ita tenere inuito domino. At quia doc. impleuere carthas de hac materia,ideo breuius quam potero me expediam.Et quia Cai.in ſumma pulchro ordine hanc materiam perſtrinxit, ideo conabor mentem eius breuiter ſequi .Pro memoria igitur ſint hi duo uerſus.

Quis,cui,quod,quantũ,uel ubi,quò tempore quoue.
Ordine ſiue modo,te rogo mente notes.

De hac materia uide Tho . ſecunda ſecundæ . quæſt.lxii. & Sco. iiii.d.xv. Ric.Pe.de pal. & Arch. flo. Dicamus ergo

ordinate de huiuſmodi reſtitutione.

2 Not.quod dum fit mentio de reſtitutione rei alienæ acceptæ,intelligitur de acceptione iniuſta,& non iuſta,ut eſt acceptio ex mutuo,uel depoſito,& huiuſmodi. Iniuſta autem dicitur, quando eſt ex rapina, furto, uſura, uel huiuſmodi, uel ſi inferatur iniuſte damnum in fama,membris,rebus,& cæteris de quibus intelligitur reſtitutio, quæ ſecundum iuſtitiæ ordinem omnino eſt fienda.

3 Quis ergo tenet ut reſtituere.Dic,quicũque fuit cauſa iniuſtæ acceptionis,ita quod ſi multi fuerunt cauſa,omnes teneͅtur,unde nouem modi cauſandi iniuſtam acceptionem reperiuntur,ſine eo,qui accepit.Primus eſt,qui per ſe exequitur iniuſtam acceptionem,ſiue faciat hoc motu proprio, ſiue alieno,ſiue proprio lucro,ſiue pro alieno,ut miniſter uſurarii pro domino,& uulnerans aliquem iniuſtæ, ex domini ſui mandato,hi tenentur reſtituere,& ſatiſfacere,nec obſtat, quod ſi ipſe non feciſſet,ab alio fuiſſet factum. Cai.in ſumma ibi,dicit.quod talis miniſter uſurarii,tenetur ſecundum ueritatem iuſtitiæ,reſtituere,magis tamen uſurarius. Dicit tamẽ,quod ex eo,quod non exercet hoc ad propriam, ſed aliorum utilitatem,uidetur ex quadã humanitate excuſari, non autẽ ſecũdum ueritatem,licet Pe.de pa.& Veruer. dicãt, quod excuſantur,& non tenentur,ſi ſine illis miniſtris, etiã uſurarius hoc feciſſet. Sed primum uidetur melius, infra uſura.§.xl.iõ opinio Cai.amplexari debet magis,qa uerior.

4 Secundis,eſt iubens actionem iniuſtam.Eſt enim principalis cauſa mouens,ideo reſtituere tenetur,quãdo.ſ.ex ſua iuſſione ſecuta eſt actio,uel ratũ habuit factum ſuo nomine, maxime quãdo ex hoc difficilius poteſt rehaberi.

5 Tertius,eſt conſulens efficaciter,ita quod ex cõſilio tali moueatur quis ad perpetrãdum actionem iniuſtam, & effectualiter ſequatur,tenetur ad reſtitutionem, ſecus ſi non ſequitur effectus,licet mortaliter peccauerit.

6 Quartus,eſt conſentiens taliter,quod ſine tali conſenſu nõ ſequeretur effectus.Tunc.n.dicitur eſſe cum cauſa,ideo tenetur.Secus ſi non ſequitur ex tali conſenſu,ſed ſine eo fuiſſet ſecutus,non tenetur,licet mortaliter peccauerit conſentiendo ei,quod erat mortale,ſi factum fuiſſet.

7 Quintus.eſt laudator,ut quãdo ex laudatione,& adulatiõe,

tanquam ex cau r,uel cum cauſa ſequitur effectus, tenetur adulator reſtitue e:ſecus ſi ex hoc non ſequitur, quanquam mortaliter peccauerit, quia quod erat mortale laudauit, & quantũ in ſe fuit,cãm dãni attulit,& operã rei illicitę dabat. Sextus,eſt receptator talium.Eſt enim cauſa maleficii,præbẽdo eis ſecuritatem,& cuſtodiam prædæ,ex quibus fures ani moſius,& ſecurius,furantur,ideo reſtituere tenetur. Si autẽ reciperet tales non ad furandum,ſed quia ſunt amici, uel pe regrini,uel alia de cauſa,non teneretur de furto,quia nõ fuit in dolo,neque ad hoc eos recepit.

9 Septimus,eſt mediator,uel aſſociando,uel aliter participando in crimine quocunque, & in cauſa iniuſtæ acceptionis, ſine qua nõ facta fuiſſet:& tenetur reſtituere. Sufficiẽs enim furti cauſa extitit,ideo ſatiſfacere debet.

10 Octauus,eſt mutari ideſt qui põt,& debet loqui manifeſtãdo,conſulendo,mandando,reprehendendo,& huiuſmodi, & non facit,talis tenetur reſtituere,quia eſt cauſa indirecte, ſecus ſi potuit,ſed non tenebatur loqui,quia non incumbebat ei ex officio talem arguere, uel prohibere, & huiuſmodi, ido non tene bitur.

11 Nonus, non obſtans ideſt nõ impediens actionem in iuſtã quam põt,& debet impedire,ſicut domini temporales,quibus ex officio incumbit tueri iuſtitiam,ſi non faciunt,reſtituere tenẽtur,ſecus quãdo nõ poſſunt,uel non incumbit.Vt multi nobiles quibus non incumbit iuſtitiam defendere.

12 Decimus non manifeſtans in uaſorem malæ actionis, ante uel poſt,quando poteſt,& tenetur manifeſtare, tunc enim non manifeſtans eſt cauſa indirecte,ideo reſtituere tenetur ſicut teſtis in iudicio uocatus,& omnis cui incumbit ex officio manifeſtare dãna,ut ſunt cuſtodes agrorum,uinearum, & huiuſmodi.Et no.quod in his tribus caſibus, in quibus dictum eſt,quod illi tantum tenẽtur, qui poſſunt: & debẽt intelligitur non ſolum de his, quibus ex officio incumbit generaliter,ſed in articulo neceſſitatis intelligitur de omnibus: qui in illo caſu poſſunt ſine ſuo damno,& periculo arguere,obſtare,manifeſtare, uel alias impedire: quando aliter non poteſt illi iniuſtæ actioni obuiari:aliter non faciẽs tenetur reſtitutioni, quia eſt cauſa indirecte huius actionis.

13 Item no.quod quilibet ſupradictorũ, quando ſecuta eſt dã-

nificatio,tenetur reſtituere totum, quia fuit cauſa, uel cum cauſa totius effectus dãnificationis.Si uero alii ſocii reſtituerent pro parte ſu a,uel ille,qui rapuit,tunc nõ teneretur, qui cauſam damni dedit,uel ſi teneretur,hoc eſſet tantũ pro parte ſua.Sufficit.n.qđ ſatisfiat dãnificato. Et ſic patet generalis regula, quod qui cauſam dãni dedit,damnum tenetur reſarcire.C.ad.l.iuliam, de ui.pub.l.ſiquis a ſe fundum.

14 Alia regula,Quicũque habet rem alienam,tenetur eam reſtituere illi,cuius eſt,aliter infert damnum ipſi ex carentia rei ſuæ,ſiue habeat bona fide, ſiue non , quia res ſua non eſt. Quod ſi habuit rem alterius bona fide,ut quia emit equum a titio credens eſſet titii,qui tamen non erat , quem equum non amplius habet, ſed tantum præcium eius,uel lucrum tenetur reſtituere id, quod factus eſt locupletior ex tali re, & non plus , inuento uero domino. Vnde ſi mihi fuit donatus annullus a Socrate, qui illum furatus fuerat, & ego uendidi teneor reſtituere præcium, quia eo factus ſum locupletior,ſi autem eundem donaui bona fide, in nullo teneor,quia in nullo locupletior factus ſum. Et ſi inuitatus ad cænam de re furata, & bona fide comedi, nec propter hoc minorem expenſam feci in domo mea, ad nihil teneor , quia non ſolum locupletior factus propter hoc ſi uero minus expendi, de illo minori teneor reſtituere reperto uero domino, uel ad tantam ſummam ei ſatiſfacere, quia ex uſu rei alienæ, in eo factus ſum locupletior.

15 Qui autem rem alienam mala fide emit lucri cupiditate, tenetur reſtituere rem illam ſi habet , uel æquiualens ſi non habet, & lucrum , quod ex ea acquiſiuit, nec poteſt præcium, quod expoſuit repetere, & ſi pereat, uel ab eo furtiue auferatur, propter hoc a reſtitutione non liberatur , quia ipſe furtum commiſsit contractando rem alienam inuito domino, & fur ſemper eſt in mora, ideo quocunque caſu ueniente non liberatur a reſtitutione. Si autẽ rem,quã ſcit eſſe alienam emit,non gratia lucri, ſed gerens fideliter negotiũ domini, ne res pereat põt a ſpoliato repetere quicquid pro ea expendit, & expenſas neceſſarias, quas in illa fecit,& ipſe tenetur reddere rem domino cũ utilitate,ſi qua eſt,quod ſi dñs nõ inuenitur dabit pauperibus id qđ ſupra pcium,& expenſas remanebit.Si uero emit bonã

fide, & poſt reperit eſſe alterius, reſtituere tenetur etiam non rehabito prætio quod expoſuit ab eo cuius res eſt, habet tamē actionem contra uenditorem rei alienæ.

16 Secundo dicendum eſt cui fienda eſt reſtitutio, & in primis ſic diſtingue. Aut reſtitutio fienda eſt ex ſola re aliena, quæ apud aliquem reperitur, & ſic communiter reſtitui debet ei, cui debetur, qui dicitur dominus rei, ſiue ſit uerus dominus ſiue diſpenſator, ut ſunt prælati eccleſiaſtici. Fallit tamē in aliquibus caſibus, ut quando prælatus eccleſiæ bona dilapidat & ſi reſtituam ei, quod teneor, ueriſimiliter etiam hoc dilapidabit, experientia teſte. Tunc.n.ei reddendum eſt, ſed eccleſiæ, quæ eſt uera domina. Conuertendum, eſt enim id quod reſtituendum eſt in utilitatem eccleſiæ, habito ſi fieri poteſt ſuperioris conſenſu. Idem ſentias quotienſcūque dominus rei, cui debet fieri reſtitutio, neſcitur, uel ita remotus eſt, uel in tali loco, quod ad ipſum non poteſt eſſe acceſſus aliquo modo, uel ſine magno periculo, aut ſcandalo tūc debet reſtitui Chriſto omnium domino dando pauperibus. Ratio horum omnium, naturalis lex eſſe uidetur. 18

17 Aut reſtitutio fienda eſt ex iniuſta acceptione, tūc enim uel iſta acceptio iniuſta ex datione prohibita prouenit, ut cum ordinans recipit pecuniam, quam leges prohibent recipi, uel iudex pro falſa ſententia, & huiuſmodi, & tunc in his caſibus fienda eſt reſtitutio, ſed non illi, qui contra prohibitionem dedit, ſed eccleſiæ, uel huiuſmodi, in quorum iniuriam pecunia data eſt, aut Chriſto omnium hæredi. Si uero ex ſola acceptione iniuſta oritur obligatio reſtitutionis, tunc debet reſtitui damnificato, ita quod concurrant iſta duo ſimul uidelicet damnum, & iniuſta acceptio, & damnum ſequatur ex iniuſta acceptione, unde ſi furetur quis depoſitum mercatori, licet damnum ſit duorum ſcilicet mercatoris, & domini pignoris, quia tamen damnum mercatoris ſequitur ex iniuſta acceptione, non autem damnum domini pignoris, ideo pignus reſtituendum eſt mercatori, & non domino, cui tenetur mercator de pignore reddendo, cum ad ipſum pertineat cuſtodire. In foro aūt cōſcientiæ poteſt reſtitui pignus ipſi domino, qn̄ depoſitario ex hoc non īminet, dānū 19 quod, uidelicet iterū reſtituēdi, & qd̄ fiat ſine ſcādalo & ſine alterius iniuria, & maxime quādo depoſitarius eſt ſuſpectus,

quod

quòd nõ reſtituet ipſi domino, uel cum magna difficultate, aut diſpendio reſtituet, aut quando tale quid, fuit à fure, uel uſurario acceptum, ſeruato tamen modo dicto, maxime ne fur, uel alius iterum cogatur reſtituere. Qui autem rem furatam furatur, ſufficit quòd reſtituat illi à quo accepit, poteſt etiam uero domino reſtituere, ſi furi non imminet periculum iterum reſtituendi, ſeruato modo prædicto, ſecundum Veruer. & præcipue ſi credit quòd res reſtituta furi nunquã ad dominum reuertetur proprium.

18 Si perſona cui fienda eſſet reſtitutio eſt mortua, dabitur hæredibus, qui ueniunt ex teſtamento, uel aliter: quòd ſi ignoratur, facta debita inquiſitione, & non inuenta, dabitur Chriſto. Si ſit diſtans, & faciliter, & fideliter ad eam mitti poſsit, cum res eſt magni ualoris, debet ad ipſum dominum mitti proprijs expenſis, & cum proprio damno, quia ipſe detinens ſemper fuit in mora, & in cauſa iniqua, quòd dominus re ſua non potuerit uti. Si autem non poteſt tranſmitti, & res eſt parui ualoris, poteſt dari eius propinquis ſi habet dominus rei, uel alicui cœnobio pauperi arbitrio boni uiri, cum pacto, quòd ueniente domino rei reſtituatur, ſi tamen res eſt talis, quæ ſeruari poſsit. Si autem eſſet uſurarius, qui uſuras extorſiſſet ab aliquibus, qui poſtea receſſerunt longe abeuntes ſecundum Pa. in. c. cum tu, de uſu. tunc res debent mitti expenſis illorum, qui de loco receſſerunt, ſecus ſi uſurarius ſe abſentauit, quia expenſis uſurarij mittentur. Nota, quòd nõ ſemper res debet reſtitui illi, cuius eſt, uel à quo quis accepit, uidelicet quãdo eſt ei damnoſa, ut ſi quis depoſuit apud me enſem, & in furiam uerſus repetit, non debeo reſtituere, quia ſic eſſet ei damnoſa. Idem credo poſſe dici, quando quis bona ſua prodige, uel cum meretricibus expendit, in Chriſti iniuriam, & famæ propriæ, & ſi reſtituerem quod apud me habeo de ſuo, ſimiliter faceret, ſed poteſt ſeruari pro filijs, uel hæredibus eius, uel pro ipſius prodigi neceſsitate, quia tunc eius negotium geritur, & ſecundum rectam rationem de hoc contentari deberet.

19 Ex ſupradictis patet cui reſtituendum ſit, quando prohibetur dare, uel datio, ſicut in omnibus ſpiritualibus prohibetur dare aliquod temporale pro ſpirituali, tunc eſt reſtituendum illi, in cuius iniuriam datum eſt, ut diximus. Si uero ac

ceptio & non datio prohibetur ut in uſura, furto, & ſimilibus, tunc fit reſtitutio illi, à quo acceptum eſt modo dicto. Si autem prohibetur cauſa tantum, dicitur turpe lucrum, ut quod accipitur ex meretritio, uel alio actu illicito, quia leges non prohibent dare, nec accipere, ſed tantũ cauſam pro qua datur, ideo ſecundum Tho. Ray. Inno. & alios, non tenetur quis reſtituere de neceſsitate, niſi in huiuſmodi interueneriᵗ aliqua fraus, deceptio, uel illicita extorſio, uel ſi accipit ab eo, qui alienare non poteſt, ut à filiofamilias, uel religioſo, & huiuſmodi. Conſulendum tamen eſt ei ſi non eget, ut det pauperibus, quòd turpiter acquiſiuit, in remiſsionem ſuorũ peccatorum, & hoc tene, dicant quicquid uelint quidam. Et cauſa dicitur prohibita, quando exercens tale opus peccat, maxime mortaliter, ut faciendo, quæ ad luxuriam pertinent, uel ad artem magicam, & huiuſmodi prohibita à lege. Similiter de acquiſitis per ludum, quod eſt peccatum mortale. Secus quando lex mandat reſtitutionem fieri, uel ludum prohibet, ut ſupra, ludus. §. v. & vj. ſi lex non eſt abrogata per contrariam conſuetudinem, ſecus ſi eſſet abrogata.

20 Bona incerta, ſiue ex uſura, ſiue alio modo habita, reſtitutioni obnoxia ſunt, ſecundum regulas datas, quando non poſſunt inueniri domini, facta diligenti inquiſitione dabuntur pauperibus per illum, qui habet talia bona, uel ſecundũ confeſſoris conſilium, quia iſte caſus non eſt reſeruatus epiſcopo, nec poteſt ſibi de iure retinere ſecundum doc. ſupra, caſus. §. ix. niſi quæſtio ad iudicium deduceretur, ut cum quis publice deprædatus eſt ciuitatem, & ignoratur à quo accepit, tunc de conſilio epiſcopi, uel domini ciuitatis, fiat reſtitutio. Male ergo faciunt epiſcopi reſeruantes huiuſmodi, maxime quando ſunt in conſcientia: quòd ſi datis huiuſmodi incertis, pauperibus, appareant domini talium bonorum, non amplius tenetur quis reſtituere, quia impleuit legem, faciendo quod potuit. De inuentis, quomodo & cui debeant dari, ſupra, inuentum. §. i. & ii. Caſus infinitos emergentes his regulis, ſolues, ſi bene aduertas.

21 Tertio quid reddendum? Dico reddendum eſſe res, & damna. Nam ſi res aliena exiſtat, regulariter ipſa eſt reſtituẽdas, niſi aliquo caſu occurrente, ut cum eſſet periculum alicui ſcandali, uel alicuius alterius rei, tunc ad arbitrium boni uiri

reddatur æquiualens. Similiter æquiualens reddatur quãdo res non extat, uel deteriorata eſt. Damna uero uitæ, mẽbrorum, ſanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructuum, damni emergentis, lucri ceſſantis, & huiuſmodi reſtituenda ſunt in aliquibus bonis, loco ipſorum damnorum, meliori modo, quò fieri poteſt ad arbitrium boni hominis, & ſic in occurrentibus uarijs caſibus opus eſt magna prudentia in confeſſore, & maiore conſcientia. Ex hoc multos caſus potes ſoluere, ut quando mulier habet filium ſpurium, & maritus credit ſuum, ex quo eum paſcit, & relinquit hæredem, quòd non faceret, ſi non eſſe ſuum ſciret, in quo caſu ſi imminet periculum mulieri de uita, uel fama, uel de aliquo maiori malo, quàm ſit hoc bonum temporale, nõ tenetur hoc marito reuelare, ſupra, adulterium. §. vi.

22 Qui uirginem, eam ſeducendo defloraúit, promittens eam ducere in uxorem, ſi mulier non eſt inferioris conditionis, tenetur illã ducere, niſi in aliam poſtmodum accepiſſet, quo caſu tenetur eam dotare. Si autem apparuerunt ſigna deceptionis, quia uidelicet uir erat ualde melioris conditionis, propter quòd non erat ueriſimile, quòd eam ducere uellet, ſed tantum uiolare, uel alia ſigna, per quæ ipſa potuit aduertere de dolo, non tenetur eam ducere, neque dotare, niſi uiolenter eam corrupiſſet, in foro conſcientiæ, ſecundum Tho. iiii. ſen. d. xxviii. arti. ii. & Veruer. aliter non eſt tutus in conſcientia. Quod ſi pater puellæ non uult eam ſibi tradere, uel ipſa non uult illi nubere, dotabit illam nihilominus, & ſecundum leges alijs pœnis plectetur. Inſti. de pub. iudi. §. ii. & §. ſinautem, & Archi. flo. ij. par. ti. ii. c. ij. §. iii.

23 Quarto, circa quantitatem reſtitutionis conſiderandum eſt, an quantitas rei, uel damni ſit certa, uel incerta, ſi primũ tantundem reſtitui debet, quantum ablatum fuit, ut ſi centum aureos accepi, & centum teneor reſtituere, ut iuſtitiæ ſeruetur æqualitas. Si ſecundum, quia. ſ. incertum eſt quantũ debeatur reſtitui, ut communiter eſt in damnificatione, in iniurijs, lucris ceſſantibus, & huiuſmodi, tunc tantum reſtituetur, quantum bonus, & prudens homo iudicabit, conſideratis circunſtantijs ſingularibus rei, temporis, loci, & perſonæ, & huiuſmodi. Vnde qui furatus eſt mercatori centum ducatos, quibus lucrabatur uictum, &c. non ſufficit reſtituere cẽ-

tum, ſed reſtituet cum hoc lucrum ceſſans,& damnum emergens, quia non ſolum non potuit lucrari, ſed neceſſe fuit fundum uendere, in quo multum damnificatus eſt,& huiuſmodi: ideo magna prudentia opus eſt in his iudicijs, & confeſſor non ſic ſicco pede pertranſire debet.

24 Ex hoc, caſus talis oritur, an.ſ. poſſeſſor bonæ fidei teneatur antequam currat præſcriptio reſtituere rem cum fructibus perceptis tempore, quo fuit in bona fide? Ad hoc relictis quorundam opinionibus, dico hanc eſſe ueritatem, quòd poſſeſſor bonæ fidei, ſi antequam currat præſcriptio, aduertit rem quam poſsidet non eſſe ſuam, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. qu.lxii.ar.iii.&.iiii.& in tex.c.grauius, de reſt.ſpo. in conſcientia tenetur reſtituere rem integraliter, & damna plenarie reſarcire, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expenſis factis gratia colligendorum,& quærendorum fructuum, & conſeruandorum. Si autem ex ſua negligentia non collegit fructus, quos ſi fuiſſet ſolicitus collegiſſet, non tenetur reſtituere, cum fuerit in bona fide, ſecus ſi fuiſſet in mala fide. Et ſi aliqui dicant, quòd non tenetur de fructibus cum fuerit poſſeſſor bonæ fidei, hoc tamen intelligitur in foro contentioſo,& non animæ. Idem dic de eo, qui non ſoluit legatum per multos annos ex ignorantia, uel quia legatarius non petijt, nihilominus reſtituet fructus perceptos, à tempore aditæ hæreditatis, ſupra, legatum.§. liij. fructus.§.ii. &.iii.ſup, pſcriptio, ibi uide aliqua ad propoſitũ.

25 Quinto, de loco ubi reſtitutio fieri debet: & dico quòd ſi reſtitutio eſt neceſſaria fieri propter rem alienam, quàm quis habet, ut in poſſeſſore bonæ fidei (de quo diximus) reſtitutio fieri debet ſi res aliena habetur, in loco ubi habetur, quia ſi in alio fieri loco deberet, ille qui non eſt in culpa damnum reportaret. Si autem reſtitutio eſt neceſſaria fieri ex iniuſta actione, uel propter furtum, uel uſuram, reſtituendum eſt ubi actio iniuſta fuit perpetrata, ut ſic res in priſtinum ſtatum reſtituatur, in quo inuenta eſt, tam res accepta, quàm domini poſſeſsio, ſi tamen locus reſtitutioni cõgruit. Non enim congruit, ut latro, qui aliquem ſpoliauit in nemore, uadat illuc ad reſtituendum, ideo quando locus non congruit, reſtituatur ubi eſt dominus rei, ſeu ibi, quo dominus rem erat tranſlaturus propriam. Et breuiter taliter reſtitura-

tur,quòd dominus rei ſeruetur indemnis, ſed grauetur occu pator, qui ſemper fuit in mora.

26 Sexto circa tempus reſtitutionis, uidetur quòd ſtatim reſtituere teneatur,quia licet pręceptum de reſtitutione uideatur affirmatiuum, obligans non ad ſemper, tamen includit negatiuum.ſ. non tenere alienum, quod obligat etiam ad ſemper pro omni temporis differentia. Ideo tenetur quis ſtatim reſtituere. Non tamen illud uerbum ſtatim, eſt ita indiuiſibile,quòd oportet ſurgere media nocte, & ire ad reſtituendum, ſed debet intelligi,quòd ſtatim quis debet eſſe paratus in animo,& diſpoſitus, ad reſtituendum quàm citius commode poterit. Quantum uero ad executionem,tempore cõgruo redere, ſeruatis debitis circunſtantijs loci, temporis, & huiuſmodi debet.Vnde multa poſſunt excuſare à reſtitutione fienda ſtatim,& primo,uoluntas domini rei, dantis dilationem,quia tunc non tenet amplius rem inuito domino, & hoc dico etiam quòd poſſet ſine damno ſuo reſtituere. Secundo, excuſat rationabilis ignorantia, ſiue iuris, ſiue facti. Tertio,excuſat impotentia, quia tunc uoluntarie nõ detinet alienum,immo paratus eſt in animo reſtituere quando aderit poſsibilitas, & non tenetur ad plus. Et dominus rei rationabiliter de hoc deberet contentari.

27 Quando autem quis dicatur uere impotens, ita ut excuſetur à reſtitutione ſtatim fienda, aduertendum eſt uarias eſſe doctorum opiniones,quas referre longum eſſet,ſed hanc credo eſſe ueram, quam etiam ſequitur Ar.flo.& de mente S. Tho. & aliorum ſane intelligentium,pro qua ſint hæ cõcluſiones. Prima,concluſio, Exiſtens in extrema neceſsitate, & non habens niſi neceſſaria uitæ ſuæ,& ſuorum, non tenetur ſtatim reſtituere,cuius ratione ponit Sco.iiii.d. xv. quia in extrema neceſsitate omnia ſunt cõmunia, niſi dominus rei ſit in eodem articulo,quia tunc reſtituenda eſt res ei, quia eſt ſemper dominus. Tab.in.§.iiii.ibi dicit, quòd quãdo ambo ſunt in extrema neceſsitate, qui habet alienum non tenetur reſtituere, quia tunc omnia ſunt communia,& potior eſt conditio poſſidentis,ſed primum uidetur melius, quia ubi currũt de pari,potior debet eſſe conditio domini. No. quòd qui in extrema neceſsitate accepit aliquod ab alio non exiſtente in tali articulo,& illud conſumpſit, nunquam tenetur reſtitue-

re, etiam ſi ad pinguiorem fortunam uenerit, quia non alienum in tali caſu, ſed commune accepit. Secus autem ſi accepit antequam ad talem articulum extremæ neceſsitatis uenerit.

28 Secunda concluſio. Qui reſtituendo non poſſet uiuere ſecundum decentiam ſui ſtatus, etiam quòd dominus rei, qui non eſt in tali, uel maiori neceſsitate, nolit dilationem dare non tenetur ſtatim reſtituere, quoniam in hoc caſu deberet, rationabiliter dare dilationem ſecundum iuſtitiam, ideo debitor non iniuſte detinet alienum, & conſequenter non pec cat mortaliter, ſi tamen ſit paratus reſtituere quando poterit, & ut poſsit, debet cauere ne faciat niſi expenſas neceſſarias in uictu, ueſtitu, & huiuſmodi, Aliter non poſſet rationabiliter excuſari, quin alienum reſtitueret.

29 Tertia, concluſio, quando reſtitutio eſt in damnum corporis, uel animæ domini ſi ſtatim fiat, non debet fieri, nec creditor debet hoc rationabiliter uelle qa malũ propriũ uellet.

30 Quarta concluſio. Si reſtitutio ſtatim facta redũdet in dam
31 num contra bonum commune, non debet fieri, quia bonũ commune præponitur particulari.

32 Quinta concluſio. Si reſtitutio probabiliter eſt in damnum alicuius, uel famæ, uel uitæ, uel animæ, uel ſi ex hoc imminet periculum de aliquo peccato mortali, ut furti, uel fornicationis, & huiuſmodi, non debet fieri, niſi ceſſante tali periculo, quia hæc maiora ſunt damna, quàm non ſtatim reſtituere rem alienam.

33 Sexta concluſio. Si reſtitutio ſtatim redundat in paruũ commodum creditoris, & in magnum damnum debitoris, ita quòd oporteat eum uendere inſtrumenta artis ſuæ, qua uiuit, uel aliud magnum damnum, in quo caſu creditor rationabiliter deberet dare dilationem, non tenetur. Si autem creditor eſſet in ſimili caſu, tunc ſtatim debet ſe incommodare, & reſtituere, quia nemo ut ſe commodet, debet aliũ incommodare, & in his caſibus cenſetur impotens. Caie. autẽ ibi, in ſumma dicit ſic. Quomodo quis dicatur uere impotẽs ad ſtatim reſtituendum, non ſolum conſtitutus in extrema neceſsitate, ſed etiam conſtitutus in tali articulo, quòd magnũ damnum propriorum bonorum incurreret, ex præſenti ſtatim reſtitutione, quod quidem damnum uitaret, ex dilatio-

ne non damnoſa illi, cui fienda eſt reſtitutio. Nam impotẽs etiam dicitur, qui uix poteſt. Vix autem poſſe, eſt poſſe cum magno ſui damno, & hoc intellige, quando quis ex ſola re aliena reſtituere tenetur, & non ex propria acceptione iniuſta: quia tunc imputantur ſibi, quia ſeipſum in tali damno, & periculo poſuit. Equum tamen eſſet, etiam in hoc dilationem facere, ad euitandum tantum damnum.

34 Notanter etiam dixi damnum magnum propriorum, quia ſi magnum damnum eſſet, quia debet reſtituere, & conſequenter carere illis, uel carere magno lucro, quod ex eis proueniebat, non excuſatur à ſtatim reſtitutione, quia nõ eſt damnum in proprijs, ſed in non poſſe uti alienis. Notanter etiam dixi ex dilatione non dãnoſa illi. ſ. creditori, quia ſi eſſet damnoſa, oporteret uel ſtatim reddere, uel illum ſeruare indemnem. Dicitur etiam uere impotens pro tunc, quando nõ poteſt ſine famæ ſuæ detrimento reſtituere, ut quia nõn uult peccatum ſuum detegere, ſed expectat perſonam idoneam, &c. Not. etiam ſecundum Caie. ibi, quòd confeſſores nõ debent iſtos pœnitentes abſoluere, antequam cum effectus reſtituant, ſi in alia confeſsione abſoluti neglexerunt reſtituere, & licet dicant, pater reſtituam, dicatur, quôd uadant ex quo ſunt bene diſpoſiti, & facta reſtitutione abſoluentur. Sic enim eorum ſalus procuratur. Si autem debitor non poteſt habere dilationem à creditore, qui non eſt in neceſsitate & ipſe debitor poteſt reſtituere tunc ſine magna incommoditate, tamen non uult tunc reſtituere, paratus tamen reſtituere alia uice, quia credit ſe non teneri pro tunc, uel non bene poſſe, ne recedat deſperatus poteſt abſolui ſi det cautionem, infra certum tempus, uel ſaltẽ promittat reſtituere. Sic enim etiam agitur negotium creditoris, quia melius eſt aliquando habere quàm nunquam. Quod ſi poteſt, & ipſe in conſcientia ſcit ſe poſſe, & non uult, nullo modo eſt abſoluendus, quia contritus non eſt. Et ſi non ſatisfacit ſicut ſacerdos imponit declarando ipſum teneri, mortaliter peccat, nec ſufficit dicere relinquam in teſtamento, cum poteſt per ſeipſum ſatisfacere, niſi quando creditor dilationem daret, uel ut melius creditori ſatisfaceret, de quo rationabiliter debet eſſe contentus, quia hoc in eius bonum cedit.

35 Septimo quantum ad reſtitutionis ordinem pertinet. ſcien-

dum eſt, quod quando quis omnibus poteſt reſtituere, nõ habet aliquẽ ordinem ſeruare, ſed ſtatim omnibus reſtituat. Si uero, non poteſt omnibus ſatisfacere, prius certa q̃ incerta reſtituere debet, quia incerta abſque dãno alicuius ſingularis perſonæ omitti poſſunt, non autem certa: Vnde ualde errant componentes cum prælatis eccleſiæ pro incertis, niſi pro certis prius ſatisfecerint, uel in totum, uel in partem, ſecundum quòd poſſunt. Si tamen aliquod incertum in ſua ſpecie, de quo certum eſt quòd nunquam fuit certorum creditorum, ut puta Calix, uel huiuſmodi, ſi primo hoc redderetur Chriſto, uel pauperibus, non fieret iniuria creditoribus, quia debitor non tenetur de re aliena creditori ſatisfacere. Ideo huiuſmodi incerta prius reſtitui poſsũt ſine peccato.

36 Inter bona certa, aliena prius reſtituẽda ſunt quæ in proprijs à ſpecie extant, ut res depoſitatæ, & per actionem iniuſtã raptæ, uel aliter alteri pertinentes, quia hæc bona, non ſunt bona reſtituẽtis, cum dominiũ illorum nunq̃ fuerit in illũ trãſlatũ, ideo res ipſe ante ante omnia dominis reſtituẽdæ ſunt. Idẽ dic de rebus emptis, uel poſſeſsis ſi extant in propria ſpecie, & nõ ſunt ſolutæ, reſtituendę ſunt ei, cuius erãt, quia adhuc reſtãt ei obligatæ, licet dominiũ fuerit tranſlatũ, ideo cõputanda ſunt tanq̃ bona nõ reſtituentis. Deinde facta dicta reſtitutione, ſeruãda ſunt ſtatuta municipalia, ſi qua ſunt circa reſtitutiones, & non ſunt iniqua, quòd ſi nullũ eſt, ſeruandum eſt ius ciuile, & ſi circa illud ſint opiniones uariæ, ſecurior ſequenda eſt. Confeſſor ergo ſit cautus, & ſi neſcit, interrogare debet de ſtatutis, conſulere peritos de legibus, quę ſi eſſent contra ius naturale, ut quòd eſt certum deberi Antonio, detur Petro, non eſſent ſeruandæ.

37 Vſurarius nõ habens tot bona, ut poſsit ſatiſfacere debitis licite contractis (ut exemptione poſseſsionis, ex maritatione filiæ, uel huiuſmodi) & uſuris: debet ſecundũ legem naturalem prius reſtituere integre debita licite contracta, ſi tamẽ adſint duæ conditiones. Prima, quòd res uſurariæ nõ extent in propria ſpecie, ut ſunt pignora per uſuram acquiſita. Nam quia huiuſmodi res alienæ ſunt, debent prius reſtitui, dominis reddẽtibus quod prius mutuo acceperãt ſuper illis pignoribus, & poſt reſtituere debita licitorũ contractuum. Hoc patet ex ſupradictis concluſionibus. Altera conditio eſt, niſi ex

huiuſmodi contractibus licitis ſit factus pauperior ad reſti-
tuendum priores uſuras,ut contingit in promiſsione dotis,
uel aliis ſimilibus.Nam huiuſmodi contractus ſuperuenien-
tes uſurariis debitis,nõ debent impedire reſtitutionem uſu-
rarum,quę impediretur,cum id quod debet dari pro uſuris,
daretur pro huiuſmodi debitis contractis.Secus autẽ ex aliis
contractibus,ex quibus non fit pauperior,ſed magis ad reſti
tuendum uſuras potens, ut ſi ſoluat emptam poſſeſsionem,
non fit pauperior,quia remanet fundus , quo poterit uſuras
reddere.Vide aliquid infra.Vſura.§. xxxix.

38 Qñ aũt id quod ablatum fuit , non eſt reſtituibile,ſecundũ
Tho.ſupra,per æquiualens poſsibile recõpenſetur. Quod ſi
æquiualẽs non reperitur,ut in abſciſione mẽbrorũ,honore,
& huiuſmodi, fiat reſtitutio qualis eſt poſsibilis ad arbitriũ
boni hoĩs,ſecundũ Tho.iiij.ſen. diſt.xv.q.j.ar.v.ql.ij.ad.ij.

39 De incertis dictum eſt ſupra.uer.caſus.§.ix. quomodo ad cõ
ſilium confeſſoris debent reſtitui , qui ſi uiderit debitorem
eſſe in magna miſeria,uel paupertate, poterit diſpenſare , ut
ſibi retineat , tanquam uni de pauperibus Chriſti , ſi tamen
hoc expedit.Si autem crederet quòd propter iſtam remiſsio-
nem liberius iterum furaretur,non expedit ut illi hanc miſe
ricordiam faciat,quia hoc eſſet mali occaſionem præbere,&
iſta intellige,quando ſunt tantum in foro pœnitenciæ,ſecũ-
dum Pa.in.c. cum ſit,de iudæ.Arch. etiam in.c.ij,de teſta.in
vj.tenet reſtitutionem incertorum poſſe fieri per eum,qui te
netur reſtituere,uel per alium, de quo ipſe prouidit , & alle-
gat.c.cum tu.de uſu.&.c.tua,de teſt.& multa alia. Ad.d.c.cũ
ſit,reſpondet,quòd loquitur de iudæo,qui erat ſuſpectus de
reſtitutione , maxime quæ erat fienda inter Chriſtianos. In
foro autem exteriori procederet opinio Hoſtien. uidelicet
quòd eſſet caſus epiſcopalis,ut etiam dicit. Pa.Concor. Tho.
& Sco.dicentes quòd det ſimpliciter pauperibus.

40 Occulta ita caute reſtituẽda ſunt,per ſe , uel alium fidelem,
ne perſona criminoſa detegatur , quia fama cum ſit bonum
ſpirituale,præponderat bonis corporalibus,ſed uſuræ publi
cæ reſtituendæ ſunt ſecundum legem , iuxta.c.q̃q̃, de uſuris.
Non enim ſic perditur fama,ſed magis recuperatur.

41 Ad ſingularia nunc magis deſcendendo dicamus:primo,de
reſtitutione famæ,quam neceſſe eſt reſtitui, cum maius bo-

num ſit quàm diuitiæ. Si quis autem, aliquem iuſtè infamauit ſecundum ordinem iuris, non tenetur famam reſtituere, quia nihil iniuſtum fecit. Si autem iniuſte, & falſe diffamauit, debet reſtituere dicendo ſe falſum dixiſſe, nec obſtat quòd ſe infamabit, uel habebit uerecundiam, quia cum dãno alterius nemo debet ſibi famam acquirere. Si autem uerũ dixit, tamen non debebat dicere (ut ſi peccatum occultum reuelauit) debet hoc modo reſtituere, dicendo ſe iniuſte diffamaſſe talem, & quòd male fecit talia dicendo. caueat tamen ne mentiatur, quia non ſunt facienda mala, ut eueniant bona. Et ſi non poteſt famam reſtituere, debet aliter recompẽſare, ſecundum Tho. iiij. ſen. diſt. xv. & c. ſi res. xiiij. q. vj. debet etiam ſatisfacere damnum ſecutum ex tali infamatione, ut quando aliquis propter infamiam priuatus eſt aliquod officio ſibi lucroſo, uel non potuit amplius habere ſolitas eleмoſinas, & huiuſmodi, ad boni hominis arbitrium ſatisfiet. Eodem modo dic de libellis famoſis, cantilenis, &c. Et fiat reſtitutio ubi facta eſt infamatio, publice, uel ſecrete, ſecundũ quòd præceſsit infamatio. Fallit tamẽ hoc quòd dictum eſt. Primo, quando ex tali reſtitutione, perſona magis infamaretur, ut quia homines non amplius recordantur de tali infamia, uel non credent uolenti reſtituere, ſed magis ſcandalizabuntur. Et debet eſſe cautus in modo dicendi, ut tali modo dicat, quòd magis ſcandalizentur homines. Secundo qñ reſtitutio famæ non poteſt fieri ſine periculo maiori mali, ꝙ ſit bonum famæ ſecuturum. Tertio quando dixit illi, qui poterat prodeſſe, ut ſuperiori, uel alteri, uel dixit ſecundum ordinem iuris, uel correctionis fraternæ, quæ præcipit, ut dicatur eccleſiæ, quando aliter non ſperatur correctio. Quarto ſi talia dicta non ſunt de ſe infamatoria, ut ſunt uenialia, uel poſſunt in utrãque partem interprætari. Quinto ſi non affirmatiue, ſed dubitatiue dixit. Sexto ſi dixit ſe audiuiſſe tantũ. Septimo ſi alia uia publicatum eſt. In prædictis non tenetur quis ad reſtitutionem famæ. Quia bono modo non poteſt hoc agere.

41 Qui in iudicio infamauit aliquem ſecũdum ordinem iuris, animo tamen malo, ut ex odio, ſi ueritatem dixit ad reſtitutionem non tenetur, licet mortaliter peccauerit. Secus ſi falſum dixit. Si uero poſitus ad torturam infamauit aliquem, di

cendo falſum, mortaliter peccauit, quia propter pœnam mẽtitur in iudicio, quod eſt mortale, non tamen tenetur ad reſtitutionem famæ ſecundum quoſdam, quia hoc non facit ſufficientem probationem, nec propter hoc ille contra quem dixit ob tormenta reputatur deterius (ſi tamen hoc ſit uerũ). cum conſtet homines ob tormenta multa falſa dicere. Secus autem eſſet ſi poſt torturam ratificaret falſum, quia etiam ultra peccatum, teneretur ad reſtitutionem, & multo plus tenetur, ſi ſine tortura falſum dixit. Melius, infra, dicitur. §. xliij.

43 Si Socrates accuſat, uel denuntiat Platonem iudici de furto uere perpetrato, & Plato interrogatus a iudice neget, & cõſequenter Socrates mendax appareat, ex quo apud aſtantes infamatur, & reputatur homo mendax pernitioſus, Plato tenetur confitendo ueritatem, reſtituere famam Socrati accuſatori, ſecundum Cai. ibi, in ſumma. Secus ſi propter hoc non ſequitur infamia. Si uero infamauit dicendo uerum ſecundũ ordinem iuris, (ut dictum eſt) nõ tenetur reſtituere, licet (ut dictum eſt) peccet, ſi ex malo animo facit, quem Deus uidens punit.

44. Si quis de ſeipſo propter tormẽta falſum dixit, & conſequẽter ſe infamauit ſecundum ordinem iuris, mortaliter peccauit, & tenetur reſtituere, ſibi famam reuocando, nec excuſat eum timor tormentorum, uel mortis, ſicut non excuſarent a negatione ueritatis neceſſariæ ad ſalutem. Ideo quia nõ minus tenetur detinere, & tueri famam ſui a ſe læſam, quã proximi, propterea non excuſatur ſecundum Cai. ibi, in ſumma: licet Tab. ibi. §. ix. circa fi. oppoſitum dicere uideatur, cuius dictum non teneo, quia lex Dei dicit magis hominem mori, quam peccato conſentire, ſupra, detractio. §. iiij. ſupra. §. xlij. uidetur aliter dictum ſecundum aliorum opinionem, ſed hoc uerum eſt.

45 Vxor, filij, ſerui, & perſonæ, qui comedunt, & ueſtiuntur de bonis dominorum, nihil habentium niſi aliena, ſecundum Cai. ibi ſupra, tenentur reſtituere, ut infra, uſura. §. xxxix. niſi quando ſunt perſonæ utiliter gerentes negotium creditorũ, utputa dantes operam quòd dominus reſtituat, uel bonificãtes tantum operibus ſuis bona domini, ut ſit habilior ad reſtituendum, uel in extrema neceſsitate, in qua omnia ſunt communia. Sed nunquid tales extra caſus extremos mortal-

liter peccant utendo ſic re aliena.Reſpondeo quòd iſtæ perſonæ,quia quaſi coacte utuntur rebus alienis,poſſunt excuſari a mortali præſertim uxor,filij,& hi,qui in aliena ſunt poteſtatem,cum animo reſtituendi quando poterũt, & de hoc creditor deberet rationabiliter cõtentari , quoniam ſi ipſe in tali reperiretur caſu,uellet ſibi ſic fieri, ideo tales non uidentur uti re aliena inuito domino ſecundum ordinẽ rationis. Si autem talis perſona eſt ſui iuris , tenetur potius mendicare quàm alienum accipere,niſi ex hoc maius malum imminerет,ut diximus ſupra.

46 Mendicantes cum fictione paupertatis, uel infirmitatis, uel ſanctitatis,hac intentione ut elemoſinas habeant, & lucrentur:quia fraudulenter fingunt,& ſunt in dolo,tenentur reſtituere,non illis qui elemoſinas dederũt,ſed aliis pauperibus, uel talibus perſonis,quibus qui fecerunt elemoſinam dediſſent.Iam enim eſt acquiſitum ius Chriſto pauperi, qui mercedem facienti elemoſinam tribuit , niſi tales fingẽtes,& ipſi ſint pauperes.Si uero non finxerunt propter lucrum, ſed ob uanamgloriam , non tenentur reſtituere,ſed tantum deuotioni dantis elemoſinam ſatisfacere.Vide ſi placet Inno.in.c. plerique,de immu.eccle.

47 Sempronius debens Titio centum aureos, & nolens ſoluere,dat hos uxori,uel alteri in depoſito , hoc pacto , quòd ſi unquam emanauerit comminatoria contra ipſum Sempronium,& contra habentes de ſuo,quòd intendit,ut illi.C.aurei ſint donati.Si poſtmodum emanet excommunicatio, habens.C.aureos tenetur reuelare ſecundum Io.de pla. quia talis donatio cum fuerit facta in fraudem creditoris, non tenet.

48 Antonius exiſtens Venetiis,ſcribit Petro exiſtenti Placẽtiæ, quòd Venetiis multum ualet frumentum. Petrus credẽs his literis , mittit frumentum Venetias , & reperiens literas eſſe falſas,multum damnificatur . In hoc caſu tenetur Antonius de damno,quia fuit in culpa malitioſe falſum ſcribendo Petro,dedit enim ſufficiẽtem cauſam damnis. Si autem huiuſmodi literæ non fuiſſent directæ ipſi Petro, ſed alteri, & Petrus eas aperiendo legiſſet,& credens eis fuiſſet dãnificatus, licet Antonius mortaliter peccaſſet, non tamen teneretur reſtituere damnum,ſed imputetur ipſi Petro, qui temere credi

dit.Nō.n. Anto.dedit efficacē cauſam dāni iniuſti,ipſi Petro.

49 Socrates ſoluit Ciceroni ſummam pecuniæ,credens eſſe uerum creditorem,tenetur Cicero,qui non eſt uere creditor,reſtituere pecuniam Socrati,quia hoc ignorans fecit, ſi autem ſciebat non eſſe creditorem, non tenetur reſtituere, quia ex quo ſcienter fecit,uidetur donaſſe,& ſic non tenet alienum, quia ex præſumpta donatione factum eſt ſuum.

50 Circa impedientes dat regulam s.Tho. ſecunda ſecundæ.q.lxij.ar.ij.quòd impediens aliquem a conſecutione cuiuſcunque boni licite,ad nihil tenetur, quia non agit contra iuſtitiam:Impediens uero iniuſte a conſecutione de facto eum, qui iam erat conſecutus, tenetur ad æquale. Si uero prope erat ut aſſequeretur,ut quia erat ueriſimile ipſum aſſecuturū, tenetur ad arbitrium boni hominis,ſecundum quòd ius magis,& minus quaſi acquiſitum illi uidebatur.

51 Impediens aliquem ne præbendam conſequatur intendens honorem Dei,uel utilitatem eccleſiæ,ut detur digniori,non tenetur ad aliquid,quia iniuſtum non fecit,impediens uero iniuſte,intendens nocumentum impediti propter odium, uel huiuſmodi,ſi impedit ne detur digno antequam firmatū ſit,quòd ei detur,ad arbitrium boni uiri recompenſare tenebitur,& non ad æquale,quia multipliciter poterat impediri. Si uero iam firmatum erat, & propter indebitā cauſam procurat quòd reuocetur,idem eſt ac ſi habitam auferret, ideo tenetur ad æquale,ſecundum tamen ſuam facultatem, ſecundum Tho.ſupra,& Sil.ibi.iij.§.xij.

52 Paulus reliquit Titio in ſuo teſtamento.C.ducatos,Socrates precibus procurator hoc legatum relinqui filio ſuo,uel alteri,& minus digno,Paulus teſtator de facto mutat legatum, libere tamen:Socrates in nullo tenetur Titio, quia ei adhuc nullum ius fuerat acquiſitum.Si uero ſit religioſus, qui hoc modo legatum impediat reſpectu matricis eccleſię,cum hoc ſit prohibitū in cle.religioſi, de priui. mortaliter peccat quia contrafacit prohibitioni eccleſiæ,non tamē tenetur reſtituere,ut dicit Sil.ubi ſupra.§.xij.quia hoc non mandatur, niſi hoc faceret conſulendo ſaluti teſtatoris, quia ſic non peccaret,ſecus ſi ex odio,uel conſulens ſibi,uel monaſterio,uel alteri,quia tunc peccat,licet reſtituere non teneatur, quia hoc nullum ius mandat.

53 Impediens aliquem ab officio ſuo, quòd iuſte exequitur, ut ruſticum ab operæ, piſcatorem a piſcatione, & huiuſmodi, niſi hoc rationabiliter faciat, tenetur ſatisfacere ad arbitrium boni hominis. Idem de impedientibus fructus agrorum cũ beſtiis, uel aliis modis indebitis damnificando, ut fit in uenatione, et ſimilibus, uel aliter contra iuſtitiam, uel non ſoluẽtes tempore debito cum poſsint, uel aliter indebite damnificantes, ad æſtimationem boni uiri reſtituent. Impedientes creditorem ne poſsit exigere a debitore modo debito quomodocunque, ut liberando illum de carcere, uel alio modo iniuſto, tenentur creditori de toto debito, ſecundum Ioã. de Pla. quia tales ſufficientem cauſam præbuerunt damni. Vnde concludе, quòd damnũ alteri iniuſte inferentes, & maxime data opera, & doloſe, tenentur (ſi damnum eſt certum) ad totum. Si incertum, ad arbitrium boni hominis. De monopolionibus, ſupra. eo. ti.

54 Si res aliena pereat in manu illius, qui eſt in mora, uel ex cõtractu, uel ex delicto, non tenetur de damno ſi res æqualiter apud dominum erat peritura, ſi autem non erat peritura, uel antequam periret potuiſſet dominus eam uẽdere, uel aliam habere utilitatem, tenetur de damno. Vnde ſi nauta merces alicuius, quas conuenerat ponere in meliori naui, poſuit in deteriori, & ambę perierunt per ſumerſionem, licet peccauerit non ſeruando pactum, non tamen reſtitutioni eſt obnoxius, quia propter hoc in nullo eſt damnificatus. Ita enim æque periſſent in meliori.. Secus eſt de eo, qui non reſtituit equum domino, & mortuus eſt, quia licet apud dominum fuiſſet etiam mortuus, potuiſſet tamen ante mortem illum uendere, uel aliam habere utilitatem. Conformiter Sil. ibi, reſti. vij. q. v.

55 Cedens bonis ſuis cum non poſsit ſoluere propter inopiã, ſi uenerit ad pinguiorem fortunam tenetur ſoluere, quia per ceſsionem in conſcientia non omnino liberatur, ſed hoc ualet ne poſsit incarcerari, uel conueniri. Si uero fuit uſurarius, qui ceſsit bonis, ſecundum gl. in. c. cum tu, de uſuris, tenebitur ad reſtitutionem in integrum, nec habebitur reſpectus ne egeat, ſecundum etiam Gemi. in. c. q̃q̃, de uſu. in. vj. & hoc in odium uſurariorum. Not. quoſdam regulas uniuerſales pro reſtitutione.

56 Prima regula, quando reſtitutio non poteſt fieri ſecundum damnum datum, ut in corporis læſione, uirginitatis ablatione, & huiuſmodi, reſarciatur damnum, uel per recompenſationem pecuniæ, uel honoris, ad arbitrium boni uiri, licet per bona temporalia, male queant recompenſari bona ſpiritualia.

57 Secunda eſt, quando res male ablata non poteſt reſtitui fiat reſtitutio in æquiualens (ut dictum eſt) ſi eſt poſsibile. Vel in aliud iuxta poſſe.

58 Tertia regula, confeſſor ſemper habeat oculum mentis ad duas radices reſtitutionis, uidelicet ad acceptionem, & ad rē, uel enim accepit alienum, uel rem alienam, aut eius fructū habet, aut ex utroque tenetur. Vnde quando acceptio eſt iniuſta, ſiue ſit contra uoluntatem domini, ut in furto, ſiue ſecundum uoluntatem, ſed doloſe extortam, ut ſunt extorſiones meretricum blanditiis factæ, uel attractiones ad ludum. Huiuſmodi enim conſtituunt dationem quaſi inuoluntariam. In his autem & ſimilibus, tenetur quis reſtituere, quia non fuit mere libera datio. Eodem modo quando datio eſt libera, ſed lege prohibita, ut in ſimonia, & ſic recipiens per uſuram, uel propter timorem, uel uexationem indebitam, uel huiuſmodi, quia huiuſmodi dationes aliquo modo ſunt coactæ, debent reſtitui, ſupra, ludus. §. v. meretrix. §. j.

59 Alia radix eſt, quando acceptio terminatur ad iniuſtum. Si enim non terminatur ad iniuſtum, quamuis homo mortaliter peccet (ut meretrix) non tamen tenetur reſtituere, ſicut qui reuocat legatum factum alicui, uel impedit ex odio ne fiat, non tenetur reſtituere, quia nulli iniuſtitiam fecit, cum nulli eſſet acquiſitum ius, licet peccauerit. Terminatur autē ad iniuſtum, cum fraudulenter accipitur alienum. De inuentis dictum eſt ſupra, inuenta, per totum, nec amplius repetendum eſt.

60 Qui rem propriam depoſitatam apud aliquem furtiue accipit, ſi depoſitarius ex hoc grauatur in aliquo, debet reſtituere, cum depoſitarius teneatur depoſitum reſtituere, uel ſe inculpabilem oſtendere, & ſi non uult reſtituere, ſaltem reuelet, ut depoſitarius ex hoc amplius grauari non poſsit, tali tamen modo, ne maius malum ex tali reuelatione oriri poſſit. Si uero rem ſuam ab alio iniuſte detentam furetur, pec-

cat quidem exponens ſe periculo alicuius ſcandali, non tamen tenetur reſtituere, quia non grauat illlum. Ratio autem peccati (ultra eam, quam diximus) eſt, quia agit contra iuſtitiam publicam, ius ſibi miniſtrans, cum poſsit ſecundum ordinem iuſtitiæ rem ſuam rehabere. Si autem non poteſt ſecundum iuris ordinem rehabere, ut quia eſt pauper, uel non poteſt probare, & huiuſmodi, & non eſt periculum de ſcandalo, non peccat, quia alienum non accipit. Debet tamen eſſe certus de debito, & quòd non plus capiat, quia ſi eſſet dubius non poſſet hanc compẽſationem facere, ſecundũ Arch. flo. ij. parte. titu. xv. & Thom. ſecunda ſecundæ. q. lxvj. Caueat quiſque ne conſcientiam nimis latam ſibi faciat, cum amor proprius ſæpe iudicium peruertat. Quomodo autem poſsit ſacerdos ſatisfacere, uel non, pluribus, cum una miſſa, ſupra, miſſa. §. xxxiij. Et Tab. ibi, circa ſi. multi alij poſſunt oriri caſus, quos prædictis regulis facile quis ſoluere poterit. De dãnificantibus proximum per animalia, & mutilantibus, per capturam leporum, & huiuſmodi, & uenatoribus, uide Sil. ibi, iij. §. ij. iij. & iiij.

RIXA.

Rixa filia iræ importat contradictionem in factis, quãdo ex ira aliqui ſeinuicem percutiunt, nõ ex authoritate publica, ſed ex uolũtate inordinata: & ex ſuo genere peccatum mortale eſt, in eo, qui iniuſte alterum aggreditur, quia nocumentum proximo contra charitatem infert. In eo autem qui ſe defendit, animo repellendi illatam iniuriam, cum debita moderatione, peccatum non eſt: ſecus ſi cum animo uindictæ, uel odij, uel excedit in moderamine, quia tũc peccatum mortale, uel ueniale eſt, ſecundum quantitatem odij, uel exceſſus. Primi enim motus communiter ueniales ſunt, & imperfecti actus, ut ſæpe diximus. De hoc Tho. ſecunda ſecundæ. q l. ar. j. ſupra, uer. primi motus.

SACERDOS.

1 Sacerdotis nomine in materia fauorabili, non tantum præsbyteri ueniunt, ſed etiam diaconi, & ſubdiaconi, ar. c. j. xv. q. v. ſed in materia odioſa, ueniunt tantum præsbyteri. ar. c. ſi quiſque. de coha. cle. & mul. Vbi Pa. hoc not.

2 Sacerdos parochialis poteſt miniſtrare ſacramenta peregrinis, & hoſpitibus confluentibus ad ſuam eccleſiam, ſecundũ

Pa. c. j.

Pa.c.i.de cele.miſ.& morientes ſine electione ſepulturæ, ibidem ſepeliuntur,& ſi alibi elegerint,debetur ei quarta funeralis. Quomodo debet uiſitare infirmos,& multa alia facere, uide Pa.in.d.c.i.de cele.miſ.& ſtare ieiunus uſque ad horam celebrandi congruam.

3 Quicquid ſacerdos ligat,& ſoluit in terra iuſte, & claue non errante,ligatur per approbationem in cœlis. xi.quæſt. iii. capitulo tunc uera.

4 Sacerdos exiſtens in peccato mortali exequendo officium ſuum mortaliter agit.xv.quæſt.vi.c.ult.&.d.lxviii.c.i. & ut dicit Sil.uer.ſacerdos.§.vi.

5 Sacerdos,ubi pœnitens de aliquo eſt dubius, non debet illud aſſerere eſſe mortale,niſi ſit certus,ne imponat ei laqueū, nec tenetur de ſingulis determinare antedictis, utrum ſint mortalia,uel uenialia,quando non ſunt clara, ut.d.Arch.flo. de his autem quæ ſunt clara, ſecundum opinionem doctorum,debet determinare. Quomodo autem debet celebrare ſupra.Miſſa,per totum.

6 Quando ſacerdos uult ſumere euchariſtiam, ut quia infirmus,uel a celebratione impeditus, ſtolam circa collum, ſicut quando celebrat, debet habere.c.eccleſiaſtica.d.xxiii.hoc tamen intelligitur,quando celebrat pro ſe, ut dicit Sil. ibi.§. iiii.quia extra celebrationem hoc nō obſeruatur. Vnde multi(ſi hoc eſſet uerum) eſſent excommunicati, communicantes ſine tali ſtola. Attendenda eſt conſuetudo. Fratres enim prædicatores,ſine ſtola in die cœnæ communionē recipiūt.

SACRAMENTA.

1 SAcramenta ſunt ſeptem,uidelicet baptiſmus,ordo, confirmatio,pœnitentia,communio,matrimonium, & extrema unctio.Tria prima imprimunt caracterem, ideo non debent iterari,etiam ſi mortuus homo reſurgeret, quia caracter indelebilis eſt:alia quatuor poſſunt iterari.De his Tho.iiii. ſen.d. ii.q.i.&.c.licite.xxxii.q.vii.&.i.q.i.c.quod quidam.

2 Sacramenta non debent conferri peccatoribus publicis.c. illud.d.xcv.ſed propter peccata occulta, non ſunt neganda in publico,ſupra,communio.§.xiii.

3 Recipiens quodcunque ſacramentum in mortali, etiam occulto,mortaliter peccat.c.multi.d.xl. Sed non dicitur eſſe in mortali,qui contritus eſt. Aliqui dicunt,quòd in ſacramento

pœnitentiæ,& extremæ unctionis,ſufficit attritio,ut dicit Sil. ibi.§.ſecundo,ſed ad ſacramentum extremæ unctionis adiungit forte,quaſi dubitet.

4 Sacramentum baptiſmi,confirmationis,communionis, pœnitentiæ,& extremæ unctionis,ſecundum Iuriſtas, ut refert Pe.de pa.iiii.ſen.d.ix.ſunt neceſſaria, ideſt ſub præcepto, loco,& tempore:ita quòd potens ea recipere, & nolens mortaliter peccat. Sed Cai.uer.confirmatio, dicit, quòd confirmatio non eſt neceſſaria, ſupra confirmatio.§.i. neque extrema unctio,neque dimittens peccat mortaliter, niſi ex cōtemptu: infra Vnctio.§.i. Pœnitentia uero eſt tātum ei neceſſaria,qui mortaliter peccauit. Neque uiaticum eſt ſacramentum neceſſitatis,ſupra.Communio.§.iiii.Vti ſacramento ad alium finē, quā ſit inſtitutū,non ſemper eſt mortale,ut patet in matrim.

SACRILEGIVM.

1 SAcrilegium importat irreuerentiam rerum ſacrarum, ſeu iniuriām,& ex genere ſuo mortale eſt,& continet tres ſpecies cum ſuis circunſtantiis, neceſſariis ad confeſsionem, ſicut aliæ circunſtantiæ mutantes ſpeciem.Vel enim fit iniuria perſonæ ſacræ,ut cum percutitur clericus,uel aliter fit ei uiolentia contra iuris ſtatutum, uel contra uotum perſonale ut puta caſtitatis,& ſic habemus unam ſpeciem:uel fit iniuria loco ſacro,ut cum extrahitur quis,qui illuc fugerat, ut eſſet tutus,aut furto res de ſacro tollitur,aut ſanguine,uel humano ſemine uoluntarie polluitur,& eſt alia ſpecies. Vel fit iniuria rebus ſacris,ſeu Deo dicatis, ut ſacramentis, uaſis, reliquiis, ſanctorum imaginibus,& huiuſmodi ad Dei cultum, & ſanctorum reuerentiam pertinentibus,& aliis rebus mobilibus, uel immobilibus Deo dicatis, & ad uſum miniſtrorum Dei mancipatis,& hæc eſt alia ſpecies. Ad ſciendum autem quando committatur ſacrilegium in omnibus ſupradictis ſpeciebus,intuere ad quid perſona, locus, & res ſit ſanctificata, & conſidera ſi contra illud ad quod ſanctificata eſt, actum ſit, erit ſacrilegium,& non aliter.Vnde imponens grauamē agris eccleſiæ eſt ſacrilegus, ſi ſeculari authoritate hoc facit, quia quo ad hoc ſanctificatus eſt,non autem ſi in eo faciat furtū, uel adulterium,quia non ab hoc exemptus eſt, eo quòd eſt eccleſiæ. Si quis blaſphemat in loco ſacro non eſt ſacrilegus, ſicut ſi furetur,ſanguinem,uel ſemē humanum fundat, quia

quo ad hæc eſt ſanctificatus. Similiter ſi ſacerdos, uel religioſus fornicetur, non autem ſi furetur eſt ſacrilegus, quia ad hoc eſt ſanctificatus, non ut non furetur, ſed ut caſte uiuat. Et iſte tres ſpecies ſacrilegii, de neceſsitate ſunt confitendæ, quia non ſufficit dicere commiſsi ſacrilegium, uel furtum, ſed tale, uel in loco ſacro, & huiuſmodi, quia iſtæ ſpecies ſunt ab aliis diſtinctæ ſpeciebus peccatorum. De hoc Tho. ſecunda ſecundæ. q. xcix. ar. i. ii. & iii.

2 Ludentes, mercantes, corrizantes in loco ſacro, non committunt ſacrilegiũ ſicut effundentes ſemen, & huiuſmodi, quia iſta ſub præcepto non prohibentur, ſicut illa. Poſſet tamen tantus eſſe exceſſus in huiuſmodi, quod peccatum ſacrilegii conſtitueret, ut etiam dicit Sil. ibi. §. v.

3 De multiplici pœna ſacrilegorũ, uide. C. de epi. & cle. &. xvii. q. iiii. per totum. Aliquando maiori excommunicatione plectuntur, aliquando minori, aliquando aliis pœnis, quæ ad confeſſorem non pertinent, ſed ad iudices alios.

Sagittarii, ſupra. Ars. §. vi.

SARRACENI.

SArraceni qui infideles ſunt, quo ad prohibitionem, quaſi in omnibus Iudæis comparantur, ita ut ſicut Chriſtianis multa prohibentur circa Iudæos (ut ſupra Iudæi.) ita circa Sarracenos: tamen non prohibetur Chriaſtianis comedere, & bibere, uel habitare cum Sarracenis, ſicut cum Iudæis. c. ad menſam. xi. q. iii. & c. quia Iudæi. xxviii. q. i. niſi ipſi iudæizarent Sarraceni, ſecundum quoſdam, quia ſic adeſſet cauſa prohibitionis. Non ſunt permittendi, ut aliquã faciant inuocationẽ Mahumeti publice inter Chriſtianos, quia cõtra cle. unicã, de Iudæis. Neque ad illos Chriſtiani poſſunt arma deferre, ſupra excõicatio. xiiii. multa alia de eis, ſupra Iudęi. §. xi. & xiii.

SATISFACTIO.

1 SAtisfactio quæ eſt tertia pars ſacramenti pœnitentiæ, importat medicinam quandam, curantem præterita peccata, & a futuris præſeruantem quæ quamuis Deo ęquiualens eſſe non poſsit, poteſt tamen ſufficiens fieri, ex Dei gratia, de qua Tho. iiii. ſen. d. xv. q. i. ar. i. ql. i. Et eſt ſecundum Gre. Præterita mala plangere, & plangenda non amplius committere.

2 Regulariter hæc pœnitentia ſacramentalis, eſt a ſacerdote in confeſsione ſacramẽtali imponẽda, ut pœnitentiæ ſacramẽtũ

habeat omnes partes ſuas materiales, tamē in tribus caſibus omitti poteſt. Primo, quando conſtat pœnitentem integre ſatisfeciſſe: tunc non debet amplius ligari, quia coram Deo non amplius obligatur. Secundo, quando pœnitens eſt impotens, ut pote in extremis, tunc ſufficit indicare ei pœnitentiam ſoluendam quando poterit, & ſic illum abſoluere. Adiuuarique poteſt ſuffragiis eccleſiæ, ut in.c.ab infirmis. xxvi. q. vii. Tertio, quando pœnitens nullam uult acceptare pœnitentiam, etiam minimam offerés ſe ſatisfacturum in purgatorio, eſt etiam abſoluendus, ſicut, ſupra. Confeſsio.§.xxix.

3 Pro ſatisfactione tria poſſunt imponi, uel oratio, uel elemoſina, uel ieiunium, per quod intellige omnes corporales exercitationes propter Deum, ut peregrinatio, diſciplina, & huiuſmodi. Elemoſina tamen uidetur eſſe magis ſatisfactoria, iuxta illud Daniel. Peccata tua elemoſinis redime. Sit ergo ſacerdos diſcretus, ut pœnitentiam imponat commenſuratam tribus, uidelicet, peccatori, peccato, & fini. Nam peccatori infirmo parua ſufficit pœnitentia, ſimiliter, & illi, qui parum deuotionis habet, quia ſi magna ei daretur, forte non perſolueret. Debet etiam peccato conuenire, ut ſecundum peccati cōditiones, pœnitētia applicetur, ſicut luxurioſo ieiunium, auaro elemoſina, & ſic de ſingulis, ut contraria contrariis curentur. Debet, & fini cōuenire, ideſt ſaluti animæ, ut per pœnitentiam excidantur peccatorum occaſiones, ut ne quis ad talem lucrum uadat, uel ludat, quando hæc ſunt peccati cauſa. 6

4 Non refert an imponat pœnitentiam ante abſolutionem, uel poſt. Dummodo, confeſſor uideat in pœnitente animi præparationem. Melius tamen uidetur, ut ante imponat, & eum interroget, an ſit contentus eam acceptare, & facere. Caueat autem ne ſectetur eos, qui unum pater noſter imponunt tunc ſoluendum ſtatim pro pœnitētia, at illam in gratia perficiat, & poſt aliam magnam pœnitentiam non ſacramentalem imponunt. Hoc enim pœnitētibus nociuum eſt, quoniam cum hæc pœnitentia non ſit ſacramentalis, non tantum eſt ſatisfactoria, ſicut ſi eſſet ſacramentalis. Nec oportet timere, quia etiam quòd non fiat in gratia, non eſt neceſſe reiterare cōfeſſionem, quia ſi non ſatisfit Deo, ſit tamen ſatis eccleſiæ, ſupra cōfeſsio.§.x. Detur ergo tūc pœnitētia, & hortetur cōfeſſor pœnitētē, ut quādo ſoluit pœnitentiā, de peccatis conteratur.

5 Vt autẽ fructuoſa ſit ſatisfactio, debet regulariter fieri in gratia Dei, & tota, & ubi, & quando, & ſicut impoſita eſt a confeſſore, & acceptata, ſecundum Cai. in fine.iii. partis S. Tho. & qui hanc omitteret, non propter hoc mortaliter ageret, niſi ex contemptu, quia nõ omitteretur aliquod neceſſarium ad ſalutem, cum hæc ſit ſolutio pœnæ tẽporalis, quæ ſi hic non ſoluatur, ſoluetur in purgatorio, ſecundum Cai.ibi. Et ſi fiat ſine charitate, ualet in foro eccleſiæ, ſicut dicens officium in mortali, non tamen tunc ualet ad expiationem pœnæ debitæ, coram Deo pro peccatis, ualebit tamen quo ad hoc, quando peccator ad cor redibit, quia pars eſt ſacramentalis, & hoc uerum eſt, de ea, quæ relinquit poſt ſe effectum, remanentem in totum, uel in partem adueniente charitate, ut dicit S.Tho. ſicut confeſsio informis, & baptiſmus incipiunt poſtea ualere, ſecundum Cai.ibi, & Sco. Tab. uero ibi.§.ult. dicit hoc eſſe contra S. Tho.iiii.ſen.d.xv.q.i.ar.iii. Sed Sil.ibi, circa finem determinat, quòd hæc diuerſitas opinionum eſt tantum in uerbis, quoniam illi, qui dicunt pœnitentiam hãc debere iterari intelligunt uel iniunctam, uel æquiualentem, uel hic, uel in purgatorio. Vide Sil.ibi, & Ar.flo.iii.par.ti.xiiii.c.ult. Si uero pœnitens non impleuit totam, uel tempore, aut loco deputatis quod fuerat iniunctum, impleat poſtea, quoniam in ſatisfactione principale eſt opus, non autem circunſtantia tẽporis, uel loci. Hæc determinatio multos conſolari poteſt.

6 Poſſet etiam quis ſacramentalem pœnitentiam per alium uoluntariæ acceptantem, & implentem ſatisfacere, cum conſenſu confeſſoris qui impoſuit, uel alterius, ut mutatio ſententię quo ad perſonam ſatisfactricem, ſi fiat a iudice. In articulo autem mortis hoc fieri poſſet ſine tali licentia, ſub ratihabitione, ſecundum Cai.ibi. Prædicta intellige, quòd unus pro alio poteſt ſatisfacere inquantum pœnitentia ordinatur ad ſolutionem debiti, non autem inquantum medicina eſt pro peccato uitando. Et qui pro alio ſoluit, debet eſſe in gratia, ſecundum Tab.ibi.§.v. quia per charitatẽ actus unius efficitur alterius, nec exigitur, quòd ille pro quo ab alio ſatisfit ſit impotens, quia ſiue poſsit, ſiue non, ualet ſatisfactio, quantum ad debiti ſolutionem, ut dictum eſt, non tamen benefactum eſt alteri imponere, quando quis per ſe poteſt, uel non appareat in eo aliqua impoſsibilitas ad ſoluendũ datam pœnitẽtiam.

7 Qui imponit alteri ſatisfactionem pro ſe,ſi moritur non ſtatim a pœna debita liberatur,ſed completa ſatisfactione, ideo caueāt hoīes,ne quæ per ſe explere poſſunt, committāt filiis, uel amicis,quia luent pœnā antequam ſit ſatisfactū, ut patet.

8 Flagella a Deo miſſa,& aliæ tribulationes,quæ homo patienter acceptat,ad purgationem peccatorum ſunt ſatisfactoria ſecūdum Tho.ubi ſupra,ar.iiii.ql.ii.Ideo calamitates ęquanimiter tolerari debēt.cōſentit Gre.de Lazaro medico loquēs.

SCANDALVM.

1 SCandalum quod importat dictum, uel factum minus rectum,occaſionem ſpiritualis ruinæ præbēs,ſecundū Tho. 3
ſecunda ſecūdæ.q.xliii.ar.i.opponitur charitati proximi,ideo peccatum eſt,dupliciterque committitur,per ſe,ideſt ex intentione,ut alter ruat in peccatum,& ſic eſt ſpeciale peccatū trahens ſpeciem ex fine,ut ſi intendit trahere aliquem ad furti, uel adulterii conſenſum,uel alterius culpæ, ut cōſentiens hic
proprie peccat peccato ſcandali, quia intendit recte alterius 4
animæ nocumentum,cuius oppoſitum directe intendit fraterna correctio . Qui autem prouocat, uel inducit aliquem ad huiuſmodi peccata,non propter hunc finem, uidelicet ut ruat in peccatum,ſed ut impleatur uoluntas propria, uel alterius,non peccat ſpeciali peccato ſcandali, ſed peccatum hoc pertinet ad ſpeciem peccati,ad quôd prouocat. Scandalizare autem per accidens dupliciter contingit. Vno modo faciendo malum coram aliis,qui inde ſumunt occaſionem peccandi,& hoc peccatum non eſt in ſpecie ſcandali, quia hæc cir-
cunſtantia,& ſi aggrauet hoc peccatum,non tamē mutat ſpe- 5
ciem,ſed remanet in ſpecie illius peccati, quod agit, utputa blaſphemiæ,uel alterius . Alio modo faciendo actum non malum ſecundum ſe,ſed habentem mali ſpeciem,ex quo alii ad peccatum inducuntur, & hoc ad ſcandalum pertinet, per ſe,ſi intendit ruinam,reductiue autem,ſi non illam intendit, & ſi habet intentionem quis trahendi alium ad mortale, erit mortale, etiā quôd factū illud eſſet ueniale,uel nullum ex ſe, ſi intendit ad ueniale, erit & ſcandalum ueniale. Conſentit his Cai.ſecunda ſecundæ, quæſtione.xliii. ar. i. ad.i.ii.iii. dubium. Neque in ſumma ab hac ſententia uariare uidetur, immo confirmare.

2 Si quis committit aliquid,quôd ex ſe malum nō eſt, ſed ha- 6

bet ſpeciem mali,& eſt periculum alterius ruinæ conſideratis conditionibus perſonarum,locorum,& temporum, ac cauſarum,& audit a fide dignis aliquos ignorantes, & infirmos ex hoc diſponi ad ruinam mortalis culpæ, ſi non abſtinet a tali facto, ſi poteſt commode, donec tales informentur de operis bonitate,mortaliter peccat,non curans de ruina puſillorum. Si uero periculum eſt de ueniali, uenialiter agit. Secus ſi neſcit aliquem ſcandalizari, uel ſi informati de opere non malo, perſeuerent in ruina, quia tunc ex parte tantum illorum ſcandalum eſt.

3 Ex dictis uidetur ſequi,ut dicit Archi.flo.& Sil.ibi §.i. quæſt. ii. quòd mulier ſe amari credens turpiter ab aliquo, non curans de eius ruina,ſi ſine cauſa offerat ſe aſpectibus eius, licet non intendat eius ruinam,mortaliter peccat, ſecus ſi non credit,uel aliter commode facere non poteſt,ſed tenere contra,uidetur Cai.ſupra,ornatus.§.iii.

4 Paſsiuum ſcandalum eſt quando præter operantis intentionem,& conditionem operis, aliquis male diſpoſitus ex tali opere ad peccandum diſponitur, ſicut phariſæi murmurabāt contra Chriſtum ex eo,quòd curabat infirmos. Et hoc ſcandalum non eſt peccatum in faciente opus tale,ſed in eo, qui ex hoc peccandi occaſionem accipit. Vnde dicit Cai. ibi in ſumma, quòd non monſtrat circunſtantiam aggrauantem, ſed peccantis infirmitatem. Si enim firmus eſſet,non ſcandalizaretur ex tali opere bono ex ſe.

5 Propter uitandum ſcandalum aliquando dimittenda eſt ueritas doctrinæ, ſcilicet tacendo, & iuſtitiæ non exercendo, ſed non debet dimitti ueritas uitæ, ut ſcilicet quis dimittat facere ea,quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, uel faciat quod eſt peccatum, propter uitandum ſcandalum, ut punire innocentem, uel fidem, aut ueritatem negare, & in hoc ſenſu intelligitur illa regula iuris, in ſexto de reg. iur. ubi dicitur. Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quæ ueritas relinquatur. Conformiter s. Thom. ſupra ar.ſeptimo.Non tamen aliquod malum etiam minimum, ut peccatum ueniale, ad uitandum ſcandalum, eſt faciendum, quia non ſunt facienda mala, ut ueniant bona, ſicut concludit Tho. ſupra ad quintum.

6 Bona temporalia communia, ſiue eccleſiæ, ſiue reipu. non

ſunt dimittenda propter ſcandalum,ſicut neceſſaria ad ſalutem,ſecundum Tho.ſupra,ar.ul.bona uera propria,quorum nos ſumus domini,propter ſcandalum ortum ex ignorantia,uel infirmitate,ſunt dimittenda, uel dando , uel non petendo,aut aliter,ſcandalum ſedando aliqua monitione,ut dicit Augu.de ſermone domini.Si autem ſcandalum ex malitia oriretur,ut erat ſcandalum phariſeorum,ſecus eſſet , quia ſic dimittendo bona propria , daretur occaſio malis retinendi aliena,& rapiendi,ut dicit Grego.in mora.nec faciles eſſe debemus ad credendum alios ſcandalizari de bono opere,ut dicit Ray.neque a cibo totaliter debemus abſtinere , licet a tali cibo,propter ſcandalum,quia dicit Apoſtolus.i. Cor.viii.Nõ manducabo carnem in æternum,ne fratrem meum ſcandalizem.Sic de bono faciẽdo,iuxta hanc regulam dicito,ad quod ſcilicet quis non tenetur de neceſsitate ſalutis . Secus autem eſt de opere neceſſario , ut eſt facere elemoſinam in extrema neceſsitate.

SCIENTIA.

1 Scientia quæ requiritur in teſte , non eſt illa , de qua dicit philoſophus,quòd eſt rem per cauſam cognoſcere, ſed eſt cognitio ſenſualis alicuius rei particularis. ff. de teſtimo.l. teſtium fides.

2 Perſonæ eccleſiaſticæ debent uacare ſcientiæ ſacræ ſcripturæ c.ii.d.xxxviii.& iuris canonici poſſunt & philoſophiæ naturali,& morali intendere.c.turbat.d.xxxvii.& aliis ſcientiis , ut poſsint ad ſcientiam pietatis habere aditũ,uel ad impugnandum hęreticos,uel alio bono fine , dummodo neceſſaria nõ omittantur.Poſſunt etiam audire leges,& phyſicam , niſi ſint religioſi,uel habẽtes perſonatum in eccleſia , uel dignitatem, uel curam,ſupra,excommunicatio.xlviii.

Quomodo omnes Chriſtiani tenentur ſcire neceſſaria ad fidem,ſupra,Credere.§.ii.

3 Parentes uidentur mortaliter peccare, negligentes docere filios ſignum crucis,pater noſter,credo,præcepta.x.& articulos fidei neceſſarios:quia dicit Apoſtolus,qui ſuorum,& maxime domeſticorum curam nõ habet,fidem negauit. Similiter qui non adiſcunt prædicta cum poſſunt : ſecus quando non habent inſtructorem,licet de neceſſariis , nullus poſsit ſe excuſare,ſupra,credere.§.iii.

4 Quilibet tenetur ſcire ea, quæ ſibi competunt, uel ratione officii,nel ſtatus, uel alio modo, ut iudex quæ pertinent ad iudicandi officium,& ſi ex ignorantia errat, non excuſatur, ſupra,iudex.§.xxiiii.Pa.in.c.qualiter,de elec..§.cū in cunctis.

5 Prælatus ſi non habet competentem literaturam, remoueri poteſt a beneficio.c.quamuis,de æta.& quali.or. & bonum eſſet ſic facere, quia cunctorū malorū ignorantia mater eſt.

SCISMA.

1 SCiſma ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xxxix.ar.i.importat proprie ſeparationem ab unitate eccleſiæ ex intentione,& quia eſt contra unitatem eccleſiæ catholicæ,& conſequenter contra charitatem,quæ unionem hanc facit,ideo mortale peccatum eſt:quod incurritur primo, quando quis ex intentione non ſe habet,ut pars unius eccleſiæ, ſed ipſe uult ſe habere in operibus ſuis.ſ.in credendo, ſperando, & alia faciendo,tanquam ſit quoddam ſeorſum totū:ita quòd non ſit alterius.i.uniuerſalis eccleſiæ pars. Sumus enim omnes membra unius corporis Chriſti miſtici, quod uocatur eccleſia catholica. Vel ex intentione ſe ſubtrahit ab unitate corporis in ordine ad unum caput, non recognoſcens Ro. pon.uicarium Chriſti indubitatum in terris, ut caput uice Chriſti iſtius corporis.Et ſi prædicta peccata ſolum cōmittat,quia non uult recognoſcere unitatem eccleſiæ,uel capitis, quamuis credat illam,& Pon.Ro. eſſe uerum Chriſti uicarium,eſt pure ſciſmaticus.Si autē non ſolum intendit ſcindere unitatem eccleſiæ,aut unum caput non recognoſcere, ſed etiam ultra hoc, non credit eſſe unam Chriſtianorū eccleſiam catholicam,aut unam non eſſe ſecundum unum caput in terris Chriſti uicarium, tunc non tantum eſt ſciſmaticus,ſed etiam hæreticus,contra illum articulum. Et unam ſanctam eccleſiam:uel ſi non tenet unitatem capitis, cōmuniter tenetur quòd ſit hæreticus.

2 Secundo incurritur quando quis uolens perficere propriā uoluntatem,cauſat ſciſsionem eccleſiæ,quāuis hoc non intendat,ſicut qui congregat concilium contēpto capite,quaſi credens eccleſiam catholicam in ipſo eſſe,ab eccleſia ſe ſeparat,ut quando ſunt plures papæ, & unus qui ſcit ſe nō eſſe uere electum,& tamē ſe pro papa gerit,& conſequenter ſciſma in eccleſia facit, & eſt excōicatus, ſupra,excōicatio. xciii.

non tamen eſt hæreticus. Si uero plures contendunt de papatu,& quilibet credit unitatem eccleſię,& illam apud ſe eſſe,nec impugnant Ro.eccleſiam,ſed ignorant quis ſit uerus papa ignorantia facti,& non poſſunt ita de facili certificari, parati tamen ſequi uerum papam, quando fuerit declaratũ: tales nõ ſunt ſciſmatici,nec mortaliter peccant,neque adhęrentes.Secus quando conſtat unũ canonice electũ,alium uero non,tunc ipſe cum ſequentibus eſt excõicatus,de elect.c. licet.Ignorantia aũt iuris non excuſaret,niſi eſſet tale,quod per ſe,uel per alium ſciri non poſſet.Quid ergo facient alii? Dico quòd quando eſt dubiumquis ſit uerus papa,quilibet reputet ſe quaſi unum de mẽbris eccleſiæ,& habere unũ caput in cœlo,qui eſt Chriſtus,& uicarios Chriſti dubios pro dubiis teneat,nulli ut certo adhæreat, quia exponeret ſe periculo errãdi,& temere ageret,dubio pontifici inhærere tãquam certo.Deinde cõſulat peritos, & cõſcię̃tiatos,a quibus ſi firmũ habuerit conſilium,illud ſequatur.Si uero conſiliũ adhuc ſit in ambiguo,nõ ſe determinet ad hunc,uel illum, donec ueritas fuerit manifeſta. Cõſentit Cai.in ſumma ibi, & ita tenendum eſſe arbitror.

3 Licet ſimpliciter hæreſis ſecundũ Tho.ſupra,ar.ij.ſit maius peccatũ quàm ſciſma,tamen aliquando maius eſt ſciſma,uel propter maiorẽ cõtemptum,uel propter maius periculum.

4 De pœna ſciſmaticorũ conueniens eſt,ſecundum Th.ſupra, ar.ul.quòd excõicentur,ſicut uoluerunt ſe a cõmunione mẽbrorum eccleſiæ ſeparare, quãdoque etiam per depoſitionẽ puniuntur. d.xxiij.c. in nomine domini,&.c.ij.de ſciſmati. Recipientes ordines a ſciſmaticis ſcienter,uel ex craſſa ignorantia,ſolus papa diſpenſat,ſecundũ quòd no.Pa.in.c.fi.eo. ti.Si uero ex probabili ignorantia,epiſcopus põt diſpenſare, ar.c.j.&.ij.de or.ab epi.qui re.nõ tamen ab eo qui eum ordinauit quamuis poſtea redierit ad unitatẽ, ut no.gl.in.d.c. fi. Etiam aliis modis puniuntur ar.c. quòd autẽ.xxiij.q.vij.&.c. nec licuit. xvij.d. Pecunialiter etiã puniri poſſunt:ar.xxiij.q. vij.c.quid ait.Sunt etiam,excommunicati, per.c.licet,de ele.

SCRVPVLOSVS.

1 SCrupuloſus eſt,qui ſcrupulis hoc eſt cõmotionibus agitatur.Et quidã dicitur ſcrupuloſus in recognoſcendis peccatis pręteritis,& in uitãdis futuris timoratus,& talis cõiter

ad bonum finem cōducitur: Quidam uero ſcrupuloſus, eſt in recognoſcendis preteritis peccatis, ſed in cauendis futuris negligens eſt, & huic æterna damnatio propinqua eſt: quia ad maiora facinora paulatim defluit.

2 Cauſa huiuſmodi ſcrupuloſitatis aliqn̄ eſt diabolica ſuggeſtio, aliquando debilitas cerebri, aliquando melancolica cōplexio, aliquando debilitas ex nimiis uigiliis, & abſtinētiis, aliquando ſocietas talium perſonarū, ut no. Ar. flo. in. 3. parte ti. iij. c. x. Ex ſcrupuloſitate naſcitur puſillanimitas, ſcd̄m Ber. & perturbatio, ac deſperatio, quæ interimit ſpiritū hominis.

3 Remediū ſecundū Cai. ibi in ſumma, contra ſcrupuloſos eſt diuina gratia aſsiſtens, & cuſtodiēs, quæ propriis, & alienis orationibus, ieiuniis, & elemoſinis, a deo deuote quærenda eſt. Remedium aūt humanū eſt conſulere peritos, & bonos, & acquieſcere, uitare principia ſcrupulorū. i. cogitationes de rebus ſcrupuloſis, quia hæ ſunt cauſa naturalis ſcrupulorū. particulare aūt remedium eſt, uitare tot reconfeſsiones peccatorum præteritorum ſemel bene confeſſorum, niſi eſſet quis dubius an ſit de eo confeſſus, uel ne.

4 Quando aūt occurrit alicui ſcrupulus, uel de peccato cōfeſſo, uel aliquo alio, uideat per ſeipſum ſi habet tantam cognitionem, ut ſciat diſcernere ueram conſcientiam ab erronea, & tunc dimittat erroneā: quòd ſi non poteſt, conſulat, peritos, & ſtet quietus ad conſiliū ſapientis, quia nō poteſt errarē ſi format ſic conſcientiam, & dimittat ſcrupulum, quòd ſi non relinquit, tūc uel eſt ſuperbus, uel ſtultus, & hoc credo melius remedium. Si eſt fatuus, non poteſt peccare ſequens ſcrupulum, peccat ergo, quia ſuperbus, & non uult alieno cedere conſilio. Vide aliquid, ſupra cōſciētia. §. j. Aliud optimū remediū eſt ſolicite cauere ēt a uenialibus peccatis q̄tū pōt.

SCVRILITAS.

SCurilitas qua quis alios ad riſum inhoneſte prouocat, geſtibus, uel uerbis, ex defectu ratiōis prouenit, ideo peccatum eſt honeſtæ urbanitati oppoſitū, quod gulæ filia ponitur, ut ſupra gula. §. vj. & ex ſuo genere nō eſt mortale, qa nec cōtra bonū dei, nec proximi. Si quis aūt hmōi uerba diceret, uel geſtus faceret ad prouocandum alium ad aliquod mortale, uel ſeipſum, uel qa ſibi placet luxuria, uel uindicta, aut huiuſmodi, eſſet mortale, ſecus aūt quando tantū placet

inhoneſta locutio,ut ſic lætanter tranſeant:tunc ſunt uenialia,periculoſa tamen, quia ſicut dicit apoſtolus, corrumpũt bonos mores colloquia praua. Tamẽ apoſtolus ſcurilitatẽ, Eph.5.inter mortalia non nominat.

SECRETVM.

1 SEcretum quod non eſt acceptum ſub ſecreto, ſi cedit in nocumentũ alicuius iniuſtum, nõ eſt peccatum reuelare illud modo debito quantum fieri poteſt,ſine ſcandalo,exẽplo Cuſi.ii.Regum.xvii.c.ar.in.c.oſtendit.xxiii.q.v. Si aũt tale ſecretum ſit acceptũ ſub ſigillo ſecreti,uel cõfeſsionis, extra tamen ſacramentum confeſsionis,uel ſub iuramento de non reuelando:ſi ſine urgenti,& rationabili cauſa quis reuelet illud,mortaliter peccat,quia cõtra ius naturale agit,ſecũdum Ar.flo.Secus ſi facit ex urgẽti,& rõnabili cauſa,ut quia iminet notabile nocumẽtũ corporale,uel ſpirituale reip.uel perſonæ particulari,quia iuramentũ præſtitũ contra bonos mores,non eſt obligatorium: neque in hoc caſu ſeruandus eſt ordo fraternæ correctionis,ſecundũ Tho.ſecunda ſecundæ.q.lxxxix.niſi eſſet certus de emendatione. Si aũt eſſet ſecretũ dictum in confeſsione etiam facta cũ ſeculari tempore neceſsitatis, ẽt quòd non ſit uerum ſacramentum,nullo modo poteſt reuelari per quodcunque præceptum, uel ad uitandum quodcunque malum,ſicut ſi eſſet ſacerdos:uidetur enim ſacramento facere iniuriam.

2 Si princeps machinatur cõtra ciuitatẽ,uel ciuitas contra principẽ iuſte,nullus ẽt iuratus tenetur hoc reuelare,ſi aũt iniuſte,reuelare tenetur,ut impediat iniuſtũ malum,ſupra accuſatio.§.vi.&.vii.Io.de nea.idem ſcribit in quol.

SEDITIO.

SEditio eſt tumultus ad pugnã unius partis alicuius multitudinis contra aliam partẽ, & opponitur unitati tẽporali,ſicut ſciſma ſpirituali,& quia eſt cõtra pacẽ unitæ multitudinis,utputa ſcindens regnũ,ciuitatem, exercitum, uel huiuſmodi,ideo mortale peccatum eſt ex ſuo genere,cũ opponatur iuſtitiæ,& cõi bono,& tanto grauius eſt, quanto maius eſt bonũ quod impugnatur. Pars aũt quæ reſiſtit iuſte, ſeditioſis,& non gaudet tali malo,nõ dicitur ſeditioſa,quia laudabiliter tuetur cõe bonum. Similiter qui multitudinem a poteſtate tyrãnica ordinate liberant,niſi ex hoc maius de-

trimentum multitudini immineat. Vide Tho.ſecunda ſecũdæ.q.xlii.ar.ii.& Caie.ibi.ad.ii.

SENTENTIA.

1 Sententia ſecundum iuriſtas.ff.de ſen.& re iu.l.i.extra eo.c.ij.eſt iudicialis diffinitio, quæ controuerſijs finem imponit pronuntiatione competentis iudicis, cōdemnationē, uel abſolutionē continens. Ex quo ſequitur, quòd excōmunicatio, ſiue interdictum, non ſint proprie ſententia, ſecundum Ge.in.c.animarum, de cōſti.lib.vj.unde in ſtatutis ubi fit mentio de ſententia, non ueniret excōmunicatio. Eſt tamen ſententia interlocutoria, cū omnis uox iudicis ad cauſam faciens, poſsit dici ſentētia. Facit gl.ij.q.vj.§.diffinitiua, & ideo per uiam iudicialem, feriata die fieri non poteſt: & ſecundum Ge.eſt proprie pœna. Tho.aūt prima ſecundæ.q.xcvj.a.j.dicit quòd eſt applicatio iuris ad particulare factū.

2 Eſt & ſententia interlocutoria, quæ eſt iudicialis declaratio ſuper aliquo ſummarie, ius tribuens inter partes, quæ ſine ſolēnitate fertur, & ſine ſolēnitate ſcripturæ, eo.ti.lib.vj.c.fi. & eſt ſemiplena ſententia, quæ fertur inter principiū cauſæ, & finem, & non ſuper principali, ſed ſuper incidētibus quæſtionibus, de appel.c.ſignificantibus. Et quodlibet ꝑceptum factum per iudicē, uel eius nunciū, dicitur ſententia interlocutoria, ſecundum gl.in autē.de hære. & fal.§.illud.

3 Diffinitiua ſententia eſt, per quā principalis quæſtio diffinitur.c.ij.de ſen.& re iu.cui per eundē iudicem non poteſt aliquid addi, uel minui, mutari, detrahi, aut reuocari poſtquā lata eſt.ff.de arb.l.qualem, in ſex caſibus poteſt ordinarius retractare. Primo, quando eſt nulla, uel annullanda propter errorē facti.xxxv.q.ix.§.j.Secundo, propter inopiam, in multa eſt retractanda.C.de mo.mul.l.fi.Tertio, in fructibus, expenſis, & aliis, in quibus eadem die poteſt ſuppleri, & nō minui.l.paulus.ff.de ſen.& re iu Quarto, ſi abſens condemnatus ueniat, adhuc iudice pro tribunali ſedēte, extra eo.c.bertoldus. Quinto propter utilitatē publicam.ff.de decr.ab or.fa.l.quod ſemel. Sexto, ubi eſt periculum animæ, & de errore fidei.c.inter cæteras, de ſen.& re iud.de conſue.c.fi. Princeps uero ſemper quando uoluerit poteſt mutare, &c.c.ex literis, de reſti.in integ.ſupra, iudex.§.xvj.

4 Sententia diffinitiua, ſi eſt lata contra ordinem ſubſtantialē

iudiciorũ,ut eſt citatio induciȩ ſi petantur, litis conteſtatio, & teſtium receptio,nulla eſt ipſo iure.c.uxor.xvij.q.iiij.contra uero ordinem,qui non eſt de ſubſtantia, tenet.c.biduũ, ij.q.vj.Secus de ſententia interlocutoria , quia tenet, quanquam aliter faciens, peccet.

5 Sententia diffinitiua debet dari ſedendo, alias eſt nulla.c.& ſi ſententia §.fi.eo.ti.lib.vj. Secundo partibus præſentibus, uel contumacibus.Tertio,recitari in ſcriptis ab eo,qui fert, niſi ſit epiſcopus,uel perſona illuſtris,eo.ti.c.& ſi ſententia. Quarto,in loco publico,& honeſto §.ſpatiũ.iij.q.iij.Quinto,de die,& non in tenebris,nec diebus feriatis maxime ſolẽnibus.Multa alia forent dicenda,ſed relinquo,quia magis ad forum contentioſum pertinent. De peccatis quæ cõmittunt iudices,ſupra iudex.§.ij.& per totum. Aduertens ſentẽtiam declaratiuam pro eo datam fuiſſe iniuſtam,ſecundum Pa.in.c.j.de conceſ.præb.tenetur in cõſcientia reſtituere totum quicquid habuit.

SEPVLTVRA.

1 SEpultura.i.locus deputatus authoritate epiſcopi ad ſepeliendum aliquem,ſiue aliquis ſit ibi ſepultus,ſiue nõ,dicitur locus religioſus,ſecus ſi non authoritate epiſcopi,licet ſit ibi aliquis ſepultus, ſecundum canones:ut no. Inn. in.c. abolendæ,de ſepul.Facit.c.ad hæc, de reli.do.licet ſecũdum leges dicatur religioſus.Locus deputãdus ſepulturæ , poteſt uendi,& quomodo,infra,ſimonia.§.ij.&.xxxiiij.

2 An ciues ſtatuentes quicquam circa ſepulturas,& funeralia, ſint excommunicati,ſupra,excommunicatio.xxxj. exequiæ, per totum,funeralia,per totum.

3 Ius ſepulturæ generaliter competit eccleſiis parochialibus, & etiam illis quibus a iure,uel priuilegio conceſſum eſt, nõ autem aliis,ſecundum Inn. & ſecundum eundem in.c.abolendæ,de ſep.debet eſſe apud eccleſiam cõſecratã. No. quòd monachi habentes liberã ſepulturam a ſede apoſtolica,ſi paciſcuntur de non recipiendis aliquibus, uel certis parochianis,compelluntur pactum ſeruare,nec poterunt illos ſepelire,licet elegerit apud eos ſepeliri , cum per pactũ priuilegio renuntiauerint:& hoc per eandem rationem uidetur tenere in aliis religioſis.

4 Si quis ſe obligat, uel iurat non mutare electam ſepulturã

in aliquo loco,uel eligere,non ualet.c.plerique, de ſepul. & in.vj.c.j.eo.Habentes ex priuilegio papæ liberam ſepulturā, & ius funerandi,ut habent fratres prædicatores per cle. dudum,de ſepul.poſſunt alienā intrare parochiam,ac per ſe facere cōſueta alia & accipere funus,etiam obſtante contradictione curati,uel epiſcopi,uel ſtatuto,quòd intrantes alienā parochiam ſint excommunicati,neque tenentur funus recipere de manibus curati,ut not. Oldr.conſil.xxiij.& Ge.in.c. animarum,de conſti.lib.vj.& Car.in.d.cle.dudum,quia cui conceditur principale,conceditur & acceſſorium. Hodie eſt Mare magnum.Sixti.iiij.

5 In concilio tamē Lateranē.ſeſsione undecima,dicitur,quòd fratres non poſſunt intrare parochiam cū cruce ad leuandū mortuū,niſi prius auiſent parochialem curatum.Secus ſi aliter habet conſuetudo approbata,& obſeruata, & quòd decedentes cum habitu,poſſunt eligere ſepulturam.

6 Omnis fidelis,qui eſt in legitima ætate.i.pubes,quamuis ſit in poteſtate patris, poteſt ſibi eligere ſepulturam , etiam ſine conſenſu patris,in.vj.c.licet,de ſepul.Secus de impuberibus,& amentibus,& his qui nō ſunt in ſuo ſenſu,& religioſis profeſsis,niſi quando extra monaſterium moriuntur,ad quod cōmode non poſſunt deferri,in.vj.de ſepul.c.religioſi,& ratio eſt,quia nō habent neque uelle,neque nolle. Prælati autem,& Abbates,ſecundum Roſel.poſſunt, quia in eis non currit talis ratio. Intellige tamen ſecundum Sil.de illis prælatis,qui ſuperiorem non habent in tali ordine,niſi epiſcopum,uel papam, ut eſſet Magiſter ordinis prædicatorū, uel generalis minorum,& huiuſmodi.Nouitii autē poſſunt eligere,quia nundum ſunt obligati.Si tamē non eligant,de conſuetudine ſepeliuntur in monaſterio.Et famuli in ordine prædicatorum ſi aliter non eligunt ſepulturam, in eccleſiis eorum ſepeliuntur,ex priuilegio Gre.xj.

7 Serui impuberes,non poſſunt eligere, ſed dominus pro eis eliget:ſecus ſi ſunt puberes,& ſanæ mētis. Ita no. Io.in.c.de uxore,eo.tit. Sunt enim ſui iuris quo ad hoc.

8 Pater pro filio impubere pōt eligere ſepulturam,ubi eſt conſuetudo,in.d.c.licet,& Ge.idem credit ibidem de matre , ſicut de patre. Quod ſi conſuetudo ſit in contrarium , ſepelientur filii in ſepulchro maiorum , uel in eccleſiā paro-

chiali ſecundum conſuetudinem, & intellige de legitimis, non pro ſpuriis uel naturalibus tantũ,quia iſti nõ ueniunt nomine filiorum,in cle.i.de bap.ſed pro adoptiuis, & arrogatis bene poteſt, pro adulto uero ſeu pubere non poteſt, quia.d.c.licet,ſolum pro impubere electionem ſepulturæ cõcedit,ideo ad alios extendi non poteſt.

9 Auus pro nepote impubere non poteſt eligere, quia appellatione filiorum,nõ ueniunt nepotes in materia odioſa, multo minus frater,uel alius collateralis,poteſt pro alio eligere, ſed iſti ſepelientur apud maiores ſuos, ſicut & alii, ſi non eligunt, ſepulturam, ſecundum quòd lex, uel conſuetudo habet.

10 Filii illegitimi naturales tantum,ſepelientur cum patre, niſi pater fuiſſet in dignitate.l.ex facto.ff.ad trebel.ſi ſunt ſpurii, non quia nec filii ſunt nominandi,auctẽ.ex complexu.C. de ince.& inuti.nup.nec etiam ſi a principe legitimentur,niſi hoc faciat patre uiuente, & petente, ſed tales in ſepulchro matris ſepelientur.ff.ad muni.l.eius,niſi ſit fœmina illuſtris. Adoptiui uero,& arrogati,ſi moriuntur uiuente patre adoptante,uel arrogante,in eius ſepulchro ſepelientur, ſecus ſi mortuo,quia tunc cum patre naturali:quod notatur in cap. unico,de cogna.legali.

11 Morientes non electa ſepultura,non ſepelientur in parochia ſed in ſepulcro maiorum ſuorum, in.c.i. de ſepul.in.vi.& in iſto caſu,maiores dicuntur pater,& auus,in.c. ebron.xiii.q. ii.iuncto.c.i.eo.ti.Et licet auus,& proauus eſſent alibi, non ſepelientur cum eis,ſed ubi pater & auus.Sed ſi pater in uno auus & alii maiores in alio, non ſepelietur cum patre, ſed cum aliis maioribus,ſecundum Ioan.an. in.c.fraternitatem, de ſepul.licet quidam cõtrarium teneant,hoc tamen uerius. Si autem non apparet ubi ſit ſepulchrum maiorum,ſepelietur ubi accipit eccleſiaſtica ſacramenta,& audit diuina,in.d. c.i.Si uero in una diuina audit,in alia recipit ſacramẽta, uel eſt duarum eccleſiarum parochianus,tunc locus eſt præuentioni:ſed obuentiones quartæ diuidentur. Si autem non eſt præuentio,ſed contendunt, diocęſanus concordabit. Vide c.cum quis,in.vi.de ſepul,

12 Peregrini,& aduenæ,ſepelientur in parochia in qua moriũtur,quando non ſcitur ſepulchrũ maiorũ:uel ſi ſcitur, & cõ-

mode

mode non poſſunt illuc deferri,ſecundum Inn.& Hoſt.in.c.
eo.ti.debent in eccleſia cathedrali ſepeliri,uel in utraque habent ius funerandi ſecundum alios, uerius tamen eſt, quòd ſit locus præuentionis. Idem dicendum de damnatis ad mortem, quando ſepeliri permittuntur: tamen in huiuſmodi magis ſtandum eſſet conſuetudini: ſi extat, ut dicit Sil. uer. ſepultura.q.viii.circa fi.

13 Vxor ſi iam à uiro eſt traducta domum uiri,ſepelietur in ſepulchro mariti,iam enim eius domicilium conſecuta eſt.Idē ſi eſt cognita ab eo, quia facta eſt una caro cum ipſo, aliàs non: in.d.c.ebron. Si autem eſſet propter adulterium ſeparata, non ſepelietur cum eo, quia non eſt amplius de domo uiri, niſi reconciliata poſtmodum fuerit. Si uero mortuo marito de domo eius receſsit, ſecundum ueriorem opinionem cum uiro ſepelietur,ſecundum Arc.& Ioan. in.c. is qui. §.mulier,eo.ti.li.vj. cũ uiro.ſ. ultimo. Licet enim ſe ad aliud domicilium tranſtulerit, retinet tamen domicilium mariti, ideo ubi maritus actualiter, & legitime eſt ſepultus, ſepelietur,ſi commode poteſt illuc deferri: in c. religioſi, de ſepul. Secus ſi non legitime fuit ſepultus, ut quia excommunicatus, uel interdictus erat, tunc ibi non ſepelietur cum eo.

14 Si uxor ante maritum moriatur, dubium eſt ubi debeat ſepeliri,an.ſ.in ſepulchro maiorum uiri, an uxoris, ſed ſtandũ eſt conſuetudini,ſecundum Pan in.d.c.de uxore,eo.ti.in.vi. qua ceſſante, poteſt dici quòd debet ſepeliri in ſepulchro quod maritus pro ſe præparauit, quia ex intentione animi maritus eſt ibi ſepultus, quòd ſi non habet maritus ſepulchrum particulare, ſed uult in ſepulchro ſuorum maiorum ſepeliri,ibi & uxor ſepelietur,quòd ſi uoluntas uiri neſcitur, ut quia eſt abſens, ſepelietur in ſepulchro maiorum ipſius uxoris, non autem ſic de uiro dicendum eſt, quòd debeat ſequi uxorem, ſi ipſa electa ſibi ſepultura præmoriatur, & poſt maritus non electa moriatur ſecundum Pa.in.d.cap.de uxore, quia indecens uidetur quòd uir mulieris diſpoſitionem ſequatur, & hoc uerius dicitur, licet Pan.uideatur in hoc dubitare.

15 Si eccleſia in qua debet quis ſepeliri ſit interdicta, uel cimiterium, ſepelietur in parochia ſua, quæ ſi & ipſa ſit interdicta, ſepelietur in eccleſia cathedrali, & ſi adhuc hæc eſt interdi-

ctam,in propinquiori monaſterio, uel ubi debet ſoluere decimas ſepelietur,ſecundum Ar.in.c.i.eod.ti. & Ioan.an in nouella ibidem.

16 Multi eccleſiaſtica ſepultura priuantur, Primo,excommunicati maiori excommunicatione,in cle.i.de ſepul.etiam quòd ſit iniuſta,ut no.in.c.literas,de reſti.ſpo.non autem pro minori excommunicatione,etiam quòd ſit notoria, ſecundum Inno.in.c.ſacris, de ſepul.

17 Secundo, manifeſti uſurarij, in.d.cle.i. Tertio,qui in torniamenntis moriuntur.c. i. eo.ti. non autem de currentibus ad brauium,quia deficit ratio.d.c.primi,ſupra,duellum.§.vi.

18 Quarto,raptores manifeſti morientes ſine contritione & reſtitutione.c.ii.de rap.qui tamen ſi conterantur, & non reſtituant ex impotentia, licet eis concedatur ſepultura, non tamen poſſunt eſſe clerici præſentes, ſecundum communiorē opinionem,ſecundum etiam Pa.in.c. ſuper eo, de rap. ſecus ſi eos pœniteat,& reſtituāt,ſupra,Rapina.§.iii.Quinto, blaſphematores Dei,& ſanctorum,pœnitentiam ſibi iniunctam contemnentes.c.i. de male. Sexto, non communicantes, & non confitentes ſemel in anno.c.omnis, de pœ. & re. niſi in morte coutritionis ſigna oſtēderint: & oportet quòd ſit notorium,quòd non ſint confeſſi. Septimo,morientes in mortali notorie.c.cum graui.xiii.q.ii. Octauo,nominatim interdicti,in.d.cle.i.contra tales ſepelientes eſt lata excommunicatio,ſupra,excommunicatio.xliiii. Nono, hi quibus interdictus eſt ingreſſus eccleſiæ. c. is qui,in.vi.de ſen.ex. Decimo, qui ſacerdotem tutorem filijs ſuis relinquit.lxxxviii.d. c. denique, contrarium tamen tenet gl. Vndecimo.iudæi pagani, & hæretici,cum eorum fautoribus.c.ſane.xxiiii.q.ii.de con. d i.c.eccleſiam. Duodecimo,corpora exenterata,uel conciſa, de quibus ſupra excommunicatio.lviii. Omnes ſe ex deſperatione occidentes,quia in mortali manifeſte moriuntur. Secus ſi ex furore,uel inſania,uel inſtinctu ſpirituſſancti,ut Sanſon ſe occidunt,uel quando oſtenderent ante mortem ſigna contritionis. Monachus etiam moriens proprietarius. c. ſuper quodam,de ſta.mo. ſupradicti exceptis morientibus in torniamentis ſi oſtendunt aliquod ſignum contritionis, ad quòd probandum ſufficit unus teſtis,poſſunt in ſacro habituari, nec ualet oppoſita conſuetudo.c. fures, de furtis, &

quòd unus teſtis ſufficiat,eſt.c.qui recedunt.xxvj.q. vi. quia teſtimonium illius in præiudicium tertij, non eſt. Sicut ad probationem conſecrationis alicuius eccleſiæ, uel quòd aliquis ſit baptizatus.c.paruulis,de conſe.d.iiii.

19 Si de facto talium corpora ſint in ſacro ſepulta, & poſſunt ab alijs diſcerni,exhumanda ſunt,aliàs non.c. ſacris,eo.ti.reconciliandusque locus eſt.c.conſuluiſti, de conſec.eccle. uel al. Si fratres exempti de facto ſepelierint huiuſmodi corpora,quæ de iure non poſſunt ſepeliri in ſacro, epiſcopus loci non poteſt hæc corpora facere exhumari,ut credit Pan.in.c. ſacris,eo. ti. quia perinde eſt, ac ſi non eſſent in dioceſ.ſua: poſſet tamen antequam ſepeliantur,obuiare,ne corpora ducantur ad ſepulchrum,dum non ſunt in loco exempto.

20 Qui ſe ad uillam transfert cauſa colendorum agrorum, uel ſolatii,& ibi,moritur,& non ellegit alicubi ſepulturam, non ſepelietur in uilla, in qua non habet domicilium, ſed uel in ſua parochia, uel potius apud maiores ſuos, ſi ſine periculo poſſit,& commode illuc deferri,in.d.c.is qui,eo.li.vj. ſecundum quòd ſupra dictum eſt.

21 Mortua matre ſi puer extrahatur mortuus, non debet cum matre ſepeliri,ſed extra cimiterium,quia non eſt baptizatus: ſecus ſi non extractus, ſed in uentre mortuus, quia eſt pars uentris.c.ſi qua,de con.d.iiii.ſi uero eſſet uiuus,mater deberet ſcindi,& puer extrahi,& baptizari: non tamen matre uiuente adhuc,poteſt fieri ſciſsio,ſine mortali,quando per talem ſciſsionem eſſet periculum de morte matris. Etiam pro ſalute animæ pueri,propter quam mortale fieri non licet.

22 Sepelientes mortuos in caſu non conceſſo,tenentur reſtituere corpus ſi petatur,& omnia quæ occaſione eius receperũt. c.fraternitatis,de ſepul. Similiter rapiens funus eius, qui ſepulchrum alibi elegerat,in.c.fraternitatem,&. c.ex parte, eo. ti.& ultra hoc,ſecundũ Old.ccxxiiii.conſi. perdit ius petendi quartam. Pe.de pe.quantum ad quartam, contrarium tenet: primum tamen eſt uerius,ſi quid tale fiat à prælato,quia ſolus prælatus poteſt præiudicare eccleſiæ in acquirendo. xvj. quæſt.vj.§.ſi.concor.Sil.ibi.q.xi. Et qui dicitur, cadauer ſibi deberi,probare debet,ſecundum Pa.in.c.ex parte.eo. ti.

23 Sepultura non poteſt impediri prætextu cuiuſcunque debiti,uel obligationis.l. cum ſit iniuſtũ. C.de ſepul.uio.nec de-

bet inferri moleſtia infra ſpatium.x. dierum ab obitu. C. eo. &.l.eadem. Et ſpoliantes mortuos,quo ad illa, quæ ex intentione tumulantium remanſerunt, grauiſsime puniuntur.C. de ſepult.uio.l. iii. offenduntur enim amici ipſius defuncti, quod non licet.

24 Qui habet capellam ſibi conceſſam à religioſis,ſeu prælatis, in qua fecit ſepulchrum pro ſe, & ſuis de domo : eo inuito, uel ſuis inuitis, priuari non poteſt,nec alij ibi in eius ſepulchro ſepeliri. Talis enim capella reputatur tanquam hoſpitium,in.c.ebrō.xiii.q.i. & de iure eſt,quòd dominus non poteſt habitare in fundo,in quo quis habet uſufructum. ff. de uſu.& habita.lega.l.ſi hæres.§. fi. Si autem omnes de tali domo eſſent extincti,poſſet aliis concedi,quia mortuo uſufructuario uſus reddit ad proprietarium libe.l.pe. C.de uſufru. No.tamen quòd propter ius aliquod,quòd quis habet in eccleſia , nòn poteſt eam magno beneficio priuare.c. acceſsiſſent, de conſti. Ab.in.gl.ii. cir.fi.

25 Mandans corpus ſuum non ſepeliri, ſed iactari canibus , uel in flumine,exaudiri nō debet. xxi. d.§. nunc autē,in glo.no.

26 Leproſi ſecundum Pan.in.d.c.ſacris, cum aliis ſepeliri nō debent. Illis enim permittitur habere eccleſiam cum cimiterio, quòd non permitteretur,ſi cum alijs ſepeliri poſſent, in iniuriam eccleſiæ parochialis,licet Pe.de anc.& Sil.teneant oppoſitum,quia ratio prohibitionis ceſſat in morte leproſorum, prima tamen opinio uidetur melior,licet etiam, ſecunda bonis innitatur fundamentis.Tab.cum Pa. tenet ibi,circa finē.

27 Pro defuncti ſepultura, quando defunctus eſt alius ab uxore,hæredes facient expenſas.l.ſi quis.ff.de re.& ſum.fu. Si eſt uxor habens dotem , & alia bona, quæ remanſerunt apud maritum,ipſe maritus faciet. Si uero tantum dos remanet uiro,& alia bona,alijs quilibet pro rata faciet expenſas.ſ. uir,& alij. Si uero etiam dotem reſtituit,facient hæredes uxoris. l. celſus.ff.de re.& ſump. fu. Si uero nec dotem, nec alia bona habuit,uir faciet.ff.de re.& ſump.fu.l.i. Pater reſpectu filij,& dominus reſpectu ſerui facient.l.ſi quis.ff.eo.ti. Vide Sil.uer. ſepultura,quæſtione.xiiii.

SERVVS.

1 SEruus non poteſt ordinari niſi prius manu mittatur.c.i.ii. & .ii.diſt.liiii.& huius ratio eſt utilitas , atque clericalis di-

gnitas.c.admittuntur.d.liiii. Et infra annum a ſcientia domini ſui poteſt reuocari,ſecundum Ray.& poſtquam reuocatus fuerit, non poteſt dominus inijcere manus in eum ſine excommunicatione, ſecundum Inno. nec licebit tali ſeruo ſi fuerit in ſacris,contrahere matrimonium, alijs autem priuilegijs clericalibus non gaudebit.c.Ioan de cle. coniu. Quod ſi domino ſciente,& non contradicente ordinetur, eo ipſo fit liber ad quoſcunque ordines ſit promotus:c.ſi ſeruus ſciente.liiij.d.& ſecundum Gof. & In. Si autem domino neſciente,& præſentante,& ordinante, redigetur in priſtinam ſeruitutem quo ad minores.c.nulli.xlv.Si uero ad ſacros,tunc dabit uicarium, uel precium. Aliter reuocabitur in ſeruitutem: in minoribus autem abſolute reuocabitur.c.nulli.d.liiii.

2 Quomodo ſeruus poteſt contrahere, ſupra matrimonium, in.ii.impedimento.§.vi.

3 Tempore perſecutionis,licet Criſtiano ſubire ſeruitutem infidelium, cum pacto non deſerendi ritum Chriſtianorum, ſecundum In.in.c.niſi cum pridē,de renū. Q̄uo partus ſequatur uentrē liberum uel ſeruum. Vide Sil.uer. ſeruus, qu.iiii.

SIMONIA.

1 Simonia,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.c.ar.i.'eſt ſtudioſa uoluntas emendi, uel uendendi aliquod ſpirituale, uel ſpirituali annexū. Oportet ergo ad hoc quòd peccatū ſit mortale,quòd ſit uolūtas ſtudioſa.i.deliberatā,ſola enim delīberatione poteſt committi,etiā actu exteriori nō ſecuto;non tamē ab eccleſiæ iudicio punitur,quę de occultis nō iudicat. Itē nomine emptionis,uel uēditionis, intelligitur omnis cōtractus nō gratuitus,ut trāſactionis, renūtiationis, & huiuſmodi. Itē ſpirituale dicitur tripliciter,uel eſſētialiter,ut dona gratuita,& uirtutes. Secūdo,caſualiter, ut ſacramēta. Tertio, effectualiter,ut p̄dicare,orare,& huiuſmodi. Annexū autē ſpirituali dicitur,uel dependēs ex ſpiritualibus,ut habere beneficiū,uel ad ſpirituale ordinatū,ut iuſpatronatus,quòd ordinatur ad p̄ſentandū clericos ad beneficia,& uaſa ſacra, uel ueſtes benedictę,quæ ordinātur ad uſum ſacramentorū. Itē nomine p̄cij cōtinetur omne qđ pecunia extimari poteſt, ut munera,preces,laudatio,& huiuſmodi. Sint ergo hæ regulæ.

2 Prima regula. Res pure ſpiritualis, nullo modo poteſt emi, uel uendi. Secunda,Res compoſita ex ſpirituali,& corporali,

non poteſt emi,uel uendi,ex parte illa qua eſt ſpiritualis,etiã quòd ſpiritualitas ibi ſit minima. Tertia,ſi aliqua res compoſita ex ſpirituali,& corporali eſt, poteſt uendi, uel emi, ex ea parte qua corporalis eſt,non tamen pluris precij ex eo quòd ſpiritualitatem habet annexam : ut calix conſecratus nõ poteſt plus uendi,quàm ſi non eſſet conſecratus,& huiuſmodi, alioquin ſimonia incurritur. Quarta, nulla res compoſita ex ſpirituali,& corporali,ſic ut in ea principale ſit ſpirituale,poteſt abſolute emi,uel uendi,aliter intelligitur uendi ſpirituale,quod principale eſt: ideo non licet ſacerdoti uendere miſſam, nec prædicatori paciſci de precio prædicationis, & huiuſmodi. Secus quando principale in ea eſt corporale,tũc poteſt abſolute, uendi, & emi, niſi iure poſitiuo prohibeatur, tunc enim propter iuris prohibitionem eſſet ſimonia. Quinta eſt. Stipendium ſuſtentationis exercentium,ſpiritualia, licet uelle,& accipere,& in articulo neceſsitatis de eo paciſci liceret, ſed quia prohibentur huiuſmodi pactiones, ideo non ſunt faciendæ. Debent ergo prius iſta ſpiritualia gratis populo exhiberi, & poſtmodum ad ſeruandas conſuetudines bonas,pro ſuſtentatione miniſtrorũ authoritate ſuperioris cogi,ſiue pro miſsis,ſiue pro officiis,ſiue pro conſecratione eccleſiarum, aut benedictione uirginum ; & huiuſmodi. Sexta eſt. Quamuis locare operas in exercitationibus quæ principaliter ſunt ſpirituales, ut dicere miſſas, & huiuſmodi per ſe non liceat,poteſt tamen licere per accidens, ideſt propter aliquod adiunctum,ut quia non locat operas ad celebrandum ſed locat libertatẽ ſuam, quia dum obligat ſe ad hoc faciendum,aliud facere non poteſt,& ſic poteſt locare, & ita habet conſuetudo eccleſiæ. Multi enim ſacerdotes locant operas ſuas ad officiandum per menſem,uel annum,& huiuſmodi, ut uidemus.

3 Septima regula. Locare operas in his,quæ principaliter ſunt corporalia,ut eſt officium ſacriſtæ, & huiuſmodi,non habet ſcrupulum,quia poſſunt fieri pacta de certo ſtipendio,& hęc intellige,ex parte operarij,qui poteſt locare operas ſuas, & ille cuius eſt dare officium,& conducere ſub precio. Prælatus tamen non poteſt huiuſmodi officia ſub certo precio locare, prohibitum eſt enim ne prælati committant uices ſuas ſub anno cenſu.c ii. ne præ. ſub an. ce. cum uic.ſupra,loca-

tio.§.vi.ex doctrina Caie.in ſummá, ibi, uer.ſimónia.

4 Sciendum quòd tria requiruntur ad extrinſecam emptioné, uel uenditionem,in qua conſiſtit ſimonia. Primum eſt intentio, ut quis intendat emere, uel uendere. Secundũ eſt conuentio de precio explicita, uel implicita inter contrahentes, alioquin ſi non conuenirent partes, non ſequeretur uenditio,nec emptio. Tertium eſt executio,dando precium, & accipiendo. Non enim eſt conſumata emptio, niſi detur precium, nec uenditio, niſi detur res quæ uenditur. Ideo ad ſimoniam,quæ ab eccleſia punitur, exigitur ex parte uenditoris uenditio conſumata rei ſpiritualis,ex parte emptoris conuentio explicita,uel implicita, de precio, & traditione precij. Et nota quòd traditio precii,eſt plus quàm conuentio, ideo quamuis non fiat alia conuentio explicita,& tradatur preciũ, eſt conuentio ibi implicita. Et ſi tradatur precium,& ſit conuentio, & non ſequatur datio rei ſpiritualis, uel ſi detur res ſpiritualis cum pacto, & non detur precium, non eſt ſimonia,quæ punitur ab eccleſia, quia pœnæ ſunt reſtringendæ ad actus conſumatos. No.etiam,quòd ſi detur precium, non ſub ratione precij, ſed uel pro ſuſtentatione, uel ſecundum conſuetudinem,uel ex reuerentia,uel pro oblatione,uel alio quouis modo, non facit conuentionem implicitam, nec ſimoniam, ſed quæ dantur ratione precij, ut munus à manu, à lingua,ut laus,adulatio,preces,& huiuſmodi,ab obſequio, ſiue ſit honeſtum,ſiue turpe obſequium, efficiunt. Quod ſi obſequia huiuſmodi fierent, etiam quòd eſſent inhoneſta, non tamen per modum precii fiant, ſed propter aliud, non conſtituunt ſimoniam: ex doctrina Caie. in ſumma, ibi uer.ſimonia.

5 Eſt etiam ſimonia mentalis,quæ à Deo tantum punitur, ut quando quis intendit pro ſpiritualibus temporalia habere, uel pro temporalibus ſpiritualia,ita quòd lypro,dicat preciũ, uel rationé precij. Si autem non intendit hoc pro precio dare,uel accipere,ſed tanquam elemoſinam,uel donum, uel aliter,non eſt ſimonia mentalis. Et hoc quandoque eſt ſolum in mente ſine actu exteriori,ut quia uellet emere rem ſpiritualem, ſed non habet precium, uel non occurrit qui uendat, uel huiuſmodi, aliquando fit cum actu exteriori, ut quando quis dat munus pro ſpirituali, intendens propter

hoc habere rem ſpiritualem, ſed hæc intentio non apparet. Quandoque aliqui conueniunt paciſcendo, & non complectur ſimonia exterior, quia actualiter nõ datur res ſpiritualis, uel precium, uel propter pœnitentiam ſequentem, uel impedimentum, uel aliud. hęc ſimónia inter mentales collocatur, licet actus ſit exterior, ſed quia non punitur ab eccleſia, & eſt mortale peccatum, ſiue ſit mentalis, ſiue actualis exterior, & grauius cæteris peccatis, quæ committuntur circa contractus: quia homo ſe habet irreuerenter ad res ſacras. Ex Cai. ubi ſupra.

6 Papa licet poſsit incurrere peccatum ſimonię emẽdo, uel uendendo res ſpirituales, quia hoc eſt cõtra ius diuinum, non tamen poteſt committere ſimoniã, quæ punitur ab eccleſia, ſicut non poteſt effici excõmunicatus, cum ſit ſupra ius poſitiuum. Similiter qui emit à papa ordinem, uel beneficiũ, pœnã iuris nõ incurrit, licet ſimoniã cõmittat, ſecundũ Pe. de pal. in iiii. ſen. ideo qui habuit beneficiũ de ſciẽtia papæ cũ ſimonia, licet mortaliter peccauerit, nõ tamẽ tenetur reſignare, ſed ſufficit quòd pœniteat de peccato, ſecundũ eundẽ Pe. Quæ autẽ ſunt ſimoniaca tantũ, quia prohibita ab eccleſia, ſi papa facit, uel aliqs cũ eo, uel de eius ſciẽtia tractat, neque peccat, neque ſimoniã incurrit, qa ex ſe peccata nõ sũt, & in hoc caſu uidetur papa diſpẽſare, cũ cõtra eius uoluntatẽ nõ fiat, nec reclamet.

7 Si aliquis amicus accipientis beneficiũ, dat aliquid miniſtrantis cõſiliario, ipſo miniſtrãte rem ſpiritualẽ, & accipiẽte ignorãtibus, miniſtrãs & accipiens nõ ſunt ſimoniaci, ſed amicus, & conſiliarius. i. q. i. c. ſtatuimus, ſecus ſi ſciunt, & non contradicunt: quia dicuntur uoluntatem interponere, & quantumcunque ſit occultum, ſimonia eſt, & tenetur renuntiare, ſed ſi amicus meus dat pecuniam, ut ego promouear, me etiam inſcio, licet non ſim ſimoniacus, tamen renuntiare teneor. c. ſimoniace, eo. ti. quia ſimoniace ſum promotus. Cõcor. Ber. Hoſt. & Ric. iiij. ſenten.

8 Si quis obtinuerit ordinem, uel beneficium, alio dante pecuniam non ordinatori, non eſt ſimonia, etiam ſi ſine pecunia non erat obtenturus ſecundũ In. in. c. tanta, eo. ar. i. q. vi. §. fi. Si autem ipſe ordinatus pecuniam dedit, etiam ſi ſine pecunia obtenturus erat ordinem, ſimonia eſt. artic. i. quæſt. iii. §. fi. &, quæſt. vi, cap. primo.

9 Intendens obtinere aliquod ſpirituale,ſi dat aliquid miniſtro ut ingreſſum habeat tantum,non eſt ſimoniacus, ſed ſi dat ut pro eo loquatur,perſuadendo,rogando, uel conſulēdo,ſimoniam incurrit,ſi pro re ſpirituali facit.j.q.j.c. quicūque,nec dictam pecuniam mediator poteſt retinere, ſecundum Arch. flo. ſed reſtituere tenetur non ei qui male dedit, ſed illi in cuius iniuriam data eſt.

10 Qui laudat, uel preces porrigit pro aliquo prælato, ut propter hoc inclinetur ad dandum aliquod ſpirituale ſibi,uel alteri, ſimoniam committit:dat enim hoc tanquam precium rei ſpiritualis,quæ non poteſt emi, neque uendi iuxta primā regulam ſupradictam.

11 Qui preces porrectas pro indigno audit, & propter hoc dat beneficium,factum ſimoniacum committit,quia preces nomine precij computantur,ut ſupra dictum eſt:ſecus ſi porrigantur pro digno,quia ſubeſt cauſa debita. Poſſet tamen eſſe ſimoniā,ſi non ad dignitatem, ſed ad preces reſpiceretur, An autem rogare pro ſe,ut habeat quis beneficium, uel rem ſpiritualem,ſit licitum,ſupra,beneficium.§.xxxix.

12 Quando fiunt preces armatæ,ut quādo rogatur pro aliquo potente,& adiunguntur minæ committitur ſimonia ſi propter hoc res ſpiritualis,(ut beneficium)detur.

13 Rogans pro aliquo etiam digno intendens ſe obligare in aliquo collatori beneficij,uel ſe ex onerare de aliqua obligatione, quàm habet ad petentem beneficium, committit ſimoniam,quia & obligatio talis,& exoneratio,tenet locum precij,Idem dic de precibus carnalibus, quando quis rogat pro conſanguineo,uel amico ſuo,intendens tantum amicitiam, & non dignitatem perſonæ, & propter hoc collatur dat beneficium, ſimonia eſt. Videntur enim hæc ſuccedere loco precij.j.q.j.c.ordinationes.Pro aliis autem ſacramentis, & rebus ſpiritualibus,aliis a beneficiis, uel ordine,nō uidetur ſic prohibitum,excepto religioſo,qui non habet uelle,nec nolle.c.non dicatur.xij.q.j. Quando autem non conſtat de intētione,an ſcilicet quis intendat ſe per preces exonerare ab aliqua obligatione,uel ſe alteri obligare, uel an tātum propter amicitiam faciat, recurrendum eſt ad inditia exteriora, quia ſi cōſanguineus erat pro quo rogabat,intelligitur quod preces ſint iniuſtæ,& propter parentellam,uel ſi amicus propter

amicitiam,niſi conſtet de dignitate perſonæ, & hæc quo ad forum contentioſum,quia in foro animæ ſtandum,eſt uerbis confitentis,& eius intentioni,& præſumptioni. Et nota quòd laus niſi ſit ex intentione ad cauſandum fauorem humanum appreciabilem,non facit ſecundum Deum ſimoniã, neque preces, niſi porrigens illas intendat ſe obligare principaliter pro ſpirituali conſequendo, uel ſe exonerare ex aliqua obligatione,uel ſeruitio,quo ei tenetur, & hoc principaliter intendat.

14 Quãtum ad munus ab obſequio. Ad hoc quòd ſit ſimonia, requiritur quòd ſit ſeruitium corporale, ſiue licitum,ſiue illicitum,& quòd fiat pro habendo beneficio, uel ordine, aut alio ſpirituali,& quòd fiat principaliter propter illud, & ſic ſimonia committitur,& etiam conferens propter hoc ſimoniam committit,ſi eſt res ſpiritualis quæ confertur.j.q.iij.c. Saluator.Tho.ſecunda ſecundæ.q.100.ar.v.ad.j.& ita in foro contentioſo iudicatur,& etiam in foro animæ,ſi principaliter propter hoc fiat.Secus, eſt quando obſequium eſt pure ſpirituale,ut eſt celebratio miſſę, officij, quãdo eſt beneficio impoſitum indubitanter poteſt conferri beneficium etiam ex pacto,quòd ille promittat tale obſequium ſpirituale.c.ſignificatum,de præben.Et ſi alicui beneficio eſſet annexum, quod habẽs illud teneatur prędicare,uel legere, poteſt illud conferri cum pacto,& obligatione,quòd legat, uel doceat,ſecundum Hoſt.nec eccleſia reputat hoc ſimoniacum. Tamen in conſcientia ſi principaliter intenderet tale obſequium pro re ſpirituali, eſſet ſimonia. Similiter recipere aliquem in canonicum cum hoc pacto ut doceat, eſt ſimonia ſecundum eundem Hoſt.intelligo quando hoc onus non erat annexũ: & non ſolum dantes,& paciſcentes fiunt ſimoniaci, ſed etiã conſentientes,& mediatores.de elec.c.per inquiſitionem.c.ij. de confeſ.

15 Si prælatus facit pactum de dãdo beneficio, & poſtmodum ductus pœnitentia intentionem illam malam reuocauit, uel illo pacto oblitus,confert pure,non eſt ſimoniacus, neque recipiens ſi eodem modo ſe habet,ſecundum Ric.

16 Recipiens ſeruum ſub annuo ſalario, donec ei prouideat de beneficio competenti, non eſt illicitum ſecundum Hoſt.etiã quòd recepto beneficio expiret ſalarium, quod promiſſum

fuerat ſub conditione, & ſeruitium nō eſt cauſa principalis, ſed impulſiua. Secus ſi perpetuo, uel pure obligaſſet ſe ſeruitio, quia ſeruitium uideretur principalis cauſa collationis beneficij. Vide Pa.in.c.non ſatis.c.quoniam, &.c.ueniens, eo. Dummodo non propter ſeruitium principaliter, ſed propter meritum ad hoc inducatur.

17 Rei non ſpirituali poteſt apponi conditio, & pactum ſpirituale, ut qui habet fundum poteſt alteri dare cum pacto, ut ibi ædificetur eccleſia, & ibi tot miſſæ celebrentur, & poteſt dare aurum, ut ex eo fiat calis; & huiuſmodi ſine ſimonia. Pa.tamen in.d.c.ſignificatum docet bonā cautellam, ut prius onus celebrandi applicetur rebus, & poſtmodum detur res, quia tunc res tranſeunt cum ſuis oneribus. Similiter poteſt quis conſtituere capellam, uel præbendam in aliqua eccleſia, & reſeruare, ſibi iuſpatronatus, uel ad tempus, uel perpetuo, cum licētia epiſcopi, ſupra, iuſpatronatus.§.iiij. uſque ad.xij. prædicta ſunt, ſecundum.c.olim in cauſam, de reſtitu.ſpol.c. quanto, de cenſi.c.ex inſinuatione.eo.ti.

18 Conferens beneficium, ſi cum eo, cui confert facit pactum, ut retineat aliquam partem ex redditibus beneficij, ſimoniā incurrit, ſecundum Pa.in.c.j.ut eccle.bene. Epiſcopus tamen ex iuſta cauſa, et neceſſaria, poteſt ſtatuere, ut certi temporis redditus beneficij uacantis deputentur ad certum uſum laudabilem. Facit.c.fi.de uerbo.ſig.& pro ſolutione ſuorum debitorum nomine eccleſiæ contractorum, non autem nomine priuato, ut gl.dicit in.c.j.de ſolu.s.Tho.ſecunda ſecundę, ſupra.ar.iiij.ad.iij.dicit quòd ſi epiſcopus antequam cōferat beneficium ob aliquam cauſam ordinet, ut aliquid ſubtrahatur de fructibus beneficij conferendi, ad expendendum in pios uſus, non eſt ſimonia, ſi uero poſt collationem requirit aliquid de fructibus ſibi exhiberi, idem eſt ac ſi munus exigeret, & ſic non careret uitio ſimoniæ. Pa.uero in.c.non ſatis, eo.ponit cautellam dicens. Dummodo non precedat pactio, ut inducatur quis ad renuntiandum beneficio. Sed ſi papa ex officio ſuo induceret aliquem, ut Cardinalem ad renuntiandum, & poſt beneficio imponeret certam pēſionem annuatim ſoluendam illi, qui renuntiauit ex cauſa iuſta, & hoc ſine ſimonia tranſiret, & melius eſſet quam dare illis eccleſias in commenda, quæ ut uidemus hoc modo deſtruuntur,

19 Pro miſſa nunquam licet aliquid accipere tanquam precium eius, cum ſit res mere ſpiritualis, ſed bene elemoſinaliter, & ut ſtipendium ſuſtentationis; ſecundum illud.j.ad Cor.ix. Quis militat ſuis ſtipendiis unquam? Si tamen ſacerdos tenetur celebrare, ut quia habet eccleſiam, uel beneficium, eſt ſimonia, ſi aliquid exigat.j.q.iij.c.uendentes. Secus quando nõ tenetur, & eſt indigens. Si autem tenetur, uel non indiget, tamen recipit quod offertur non eſt ſimoniacus, dummodo non exigat. Idem dic de dantibus aliquid pro oratione fienda pro eis, non tanquam precium orationis, ſed ut eos prouocent ad orandum, uel pro elemoſina, non eſt ſimonia. Idẽ dic de prædicantibus, & exercentibus actus ſpirituales iuxta regulas ſupra poſitas. Qui tamen prædicaret tantum, ut fauorem, uel gratiam populi, uel aliquod temporale haberet, eſſet ſaltem mentaliter ſimoniacus. Si tamen finis eius principalis non eſt collecta pecunia, tanquam precium prædicationis, ſed ſalus animarum, uel ſuſtẽtatio pauperum, uel opus piũ, ſecus eſt Tho.ſupra in.iiij.ſen.

20 Vadens ad horas principaliter propter quottidianas diſtributiones, ſimoniacus eſt mentaliter, nõ autem exterius, quia non deducit in pactum. Secus ſi non principaliter uadit propter lucrum, ſed ad Deum laudandum; etiam quòd ſine diſtributione non iret. Io.an.de cle.non re.c. unico, lib.vj.&.c. tua nos, de ſimonia, & Hoſt.in.c.olim, de uerb.ſig.

21 Iudex uendens iuſtitiam, ſi eſt ſpiritualis iudex, uel a ſpirituali habeat, ſimoniam committit, ſecundum Arch.flo. Secus ſi non eſt ſpiritualis, licet grauiter peccet. Idem de teſte dicendum uidetur. Vide Tho.ſecunda ſecundę.q.100.ar.iii.&.iiij. ſen.diſt.xxv.q.iij.ar.ij.ql.ij.

22 Epiſcopus cum conſecrat, uel uiſitat, poteſt recipere procurationem non ratione uiſitationis, uel laboris, ſed quia iure permittitur, de cẽſi.c.cum Apoſtolus. Et intellige moderatã. Et non recipit ratione ſacramenti, nec ratione laboris.c.uenerabili, de cenſi. Tho.iiij.ſen.diſt.xv.q.iij.ar.ij.quol.ij.ad.vj. Si tamen eccleſia eſſet paupercula, ſuis expenſis uiſitabit, & conſecrabit.c.cauendum.x.q.iij. At quia hoc iure permiſſum eſt, poteſt in pactum deduci, & in.c.olim, el primo, de reſtit. ſpolia. & Pa.ibi, & dicit Pa.in.c.i.de eo qui mit.in poſ. quòd quamuis ſpiritualia nõ poſsint precio extimari, intereſſe ex

eis prouenienſ,bene poteſt extimari,& ſuper eo tanquam ſuper temporali procedi,ut dicit gl.in.c.coram,de offi. deleg.

23 Offerens bona ſua eccleſiæ,ut efficiatur canonicus, & ex illis bonis poſtmodum inſtituatur ſibi præbēda,eſt ſimoniacus.Textus eſt in.c.tua nos.eo.Secus ſi pure & liberaliter donaſſet.Et poſt humiliter peteret in canonicum admitti,& retinere prędicta in præbendam,conſentientibus pure clericis. Tunc enim liceret.Sic enim pro ſpirituali nullum datur temporale,nec fit pactum.

24 Si ſtatuto cauetur,quòd nouiter receptus in canonicum,uel monachum,certum quid ſoluat, ſi aliquis recipiatur, & ſoluat,etiam ſine exactione,ſimonia eſt, ſecundum Pa.in.c.dilectus.el.ij.eo.ti.quod limitant aliqui,quando talis ſolutio cedit in utilitatem priuatam,uel canonicorum, ſecus ſi pro fabrica,uel aliis ad diuinum cultum pertinentibus, ſecundum Hoſt.ar.de conſti.c.cum omnes,&.c.ex parte, quia laudabilis cōſuetudo ſeruari debet.c.ad apoſtolicam,eo.tit.Pa. tamē in.c.Iacobus.eo.dicit quòd ſi ſtatutum imponit tale onus recipiendo,uel recepto,etiam pro his,quæ ad Dei cultum pertinent,non ualet eſſe ſine ſimonia. Facit.d.c.ex multis, cum aliis.Secus ſi ſtatutum imponit onus præbendæ in fauorem diuini cultus,in.c.ſignificatum,de præbē.&.c.unico, ut eccl. bene.& hæc opinio uerior uidetur,licet alia non ſit damnāda.Ideo Pa.uidetur ſequendus magis.

25 Antequam acquiratur ius in epiſcopatu,præbenda,uel quacunque dignitate,prouiſione,aut collatione, eſt ſimonia redimere pecunia aduerſarii obſtacula.Sic enim per pecuniam parat ſibi uiam ad rem ſpiritualem obtinendam, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra,a.ij. Secus autem in re temporali. Sed poſtquam eſt ſibi acquiſitum ius,& eſt in poſſeſsione, licet dare pecuniam pro redimenda uexatione cōtra eum, qui iniuſte uexat,ſecundum Tho.ubi ſupra,ſi uero iuſte uexatur,non licet.Conſentit Pa.in.c.dilectus, el primo.eo.ti.Si autem habet ius,ſed non eſt in poſſeſsione,non poteſt dare ſiue iuſte, ſiue iniuſte ſit expulſus. Nam ad hoc quod poſsit redimere uexationem huiuſmodi, requiritur. Primo,quòd ſit acquiſitum ius. Secundo, quòd ſit certus de acquiſitione.Tertio,quòd ſit in poſſeſsione.Hos modos ponunt Pi. & Ang.&.c. cum pridem,de pac.& ibi. Pa. Vide.c.

Matthæus eo.ti.& ibi Pa. Similiter dic de electo,& non confirmato,quòd non poteſt dare pecuniam,ut confirmetur:in dicto capitu. Matthæus, nec contradicenti, ut deſiſtat,a contradictione.

26 Si epiſcopus recipiat pecuniam ne aliquem ſimoniace confirmet, & propter hoc non confirmat, uel non promouet, ſimoniacus eſt epiſcopus recipiens,non autem dans, ſecundum Pa.in.c.cum in eccleſiæ,eo.ti.

27 Si capitulum daret aliquid alicui impedienti ne electio fiat ſimpliciter,ut deſiſtat a tali impedimento,ſi notorie conſtat ius nullum in electione habere non eſt ſimoniacum ſicut ſi impediret ne iſte,uel ille eligeretur,ſecundum Rod.ſicut nec ille cuius electionem impediret dare poſſet.

28 Non licet litiganti renũtiare liti ſuper beneficio, cum pacto habendi aliquod temporale, etiam ſi illud recipiat nomine expenſarum: quia renuntiare iuri ſpirituali pro temporali, ſimonia eſt,in.d.c. pridem, de pac.& quia renuntiatio iuris ſpiritualis, debet eſſe libera,per.d.c. ex parte. Iudex tamen poſſet prouidere,ut una pars daret alteri,& cederet liti,ex officio ſuo,& pro bono pacis pro expenſis factis,ut not.glo.in d.c.ex parte,de officio deleg.ſupra. Renuntiatio.§.iij.&.iiij. &.v.ſupra.§.xxv.

29 Sacerdoti nolenti ſine pecunia baptizare,non debet dari ullo modo,ſed quilibet tunc poteſt baptizare. Poteſt tamẽ emi elementum,quando aliter non poſſet haberi, quòd ſi baptizandus nõ poteſt habere baptiſmum ſine precio,& eſt adultus,non debet dare,ſed potius mori ſine baptiſmo. Sufficit tunc propoſitum baptizandi,ſecundum Tho.iiij.ſen. diſt.v. q.ij.ar.ii.Concor.Pa.in.c.cum in eccleſiæ,eo. Pro puero autẽ baptizando,quando eſt articulus mortis ,& ſine pecunia nõ uult baptizare,quidam dicunt quòd poteſt donari pecunia, non pro precio,& nõ ſinere mori ſine baptiſmo, ſed melius eſt non dare,& emere aquam,ſi aliter non poteſt haberi, & per ſe baptizare,uel per alium qui ſciat, ſed ſi non ſit aliquis, qui ſciat,niſi ſacerdos,& uult pecuniam, putat Pa.in.d.c. cũ eccleſiæ,poſſe dari,non pro precio,ſed dono,ne infans ſine baptiſmo moriatur,& licet recipiens peccet, non tamen dãs in hoc caſu.non autem ſic in alijs ſacramentis,quæ poſſunt differri,& non ſunt talis neceſsitatis ſecundum Arch. florẽ.&

Cai.ſecunda ſecundæ.q.100.ar.ij.ad.j.Redimit enim infantis uexationem iuſtam,ſupra,baptiſmus.§.lvj.

30 Non licet infideli dare pecuniam ut ueniat ad fidem,quãdo nõ ueniret niſi data pecunia, quia baptiſmus ei parum prodeſſet: ſecus quando habet uoluntatem ueniendi ad fidem, ſed timet paupertatem,ſecundum Pa.in.d.c.cum eccleſię,pro aliis autem ſacramentis non licet,niſi pro ſuſtentatione miniſtrorum,uel donatione,ut ſupra, neque pro abſolutione, uel licentia confitendi alicui,tanquam precium.Idem de interdicto,excõmunicatione, & huiuſmodi, niſi ſoluatur pro pœna,ſecundum Thom.ſecunda ſecundæ,ſupra,ar.ij. culpæ præcedentis,pro qua fuit excommunicatus.

31 Pro matrimonio inquantum eſt in officium naturę,ratione dotis,licet dare,& accipere pecuniam,non autem ut eſt ſacramentum,ſecũdum Tho.ſupra,ad.vj. neque pro benedictione nuptiarum,cum prohibeatur in iure,ar.in.c. cum in eccleſiæ,eo.ti.dicit tamen Arch.flo.quòd ſi ſacerdos non uult dare licentiam alteri ſacerdoti ut benedicat nuptias, niſi ſoluat pecuniam tantam,quãtam exiſtimat portionem oblationis, quæ ſibi conuenit,non committit ſimoniam, ſecus ſi intendit uendere licentiam,uel plus exigat quàm exiſtimet oblationem futuram, præſumitur enim tunc quòd ſit uenditio, & conſequenter ſimonia.

32 Pro ordine,ſi epiſcopus,uel miniſtri aliquid exigant, ſimoniam committunt.De epiſcopo, eſt.c.ꝗ pio.j.q.ij.Immo ſi recipiat pecuniam ut ordinet non ſimoniace, ſimoniam committit,ut ſupra.§.xxvj.&.j.q.j.c.nullus.Miniſtri ut archidiaconus,qui examinat,& ille qui uocat promouendos,uel qui reſpondet in ſcrutinio, uel qui legit Euangelium, ſecundum Goſ.ſi exigant pro tali miniſterio pecuniam,ſunt ſimoniaci. De notario qui ſcribit ordinandos, dic ſecũdum communiter doc.& Pa.in.c.j.eo.ti.quòd ſi eſt ſalariatus de publico,nihil poteſt accipere ſine ſimonia:ſi non eſt ſalariatus, aliquid poteſt accipere ſecundum quantitatem laboris,non conſiderata qualitate ordinum,ut ſcilicet plus exigat pro ſacerdote, quàm pro diacono,& plus pro diacono quàm pro accolito, & huiuſmodi.Sic enim patet quòd non pro labore, ſed pro ordine exigit,tunc eſt ſimonia ar.in.c.præclarie.x.q.ij.ſupra, epiſcopus.§.xxj Idem dic eſſe ſimoniam, exigere aliquid pro

ſigillo,niſi expenſas cæræ,& ſigillationis, & clericorũ ad hoc deputatorum,intellige pro re ſpirituali , uel eccleſiaſtica iuriſditione.In his tamen ſatis ualet ſtilus Romanæ curiæ, in qua taxata ſunt omnia beneficia , qui ſi ſeruetur , ut a papa ordinatus eſt, non poteſt incurri ſimonia , quæ ab ipſo punitur .

33 Promittens nihil petere ab ordinatore,uel ꝓſentatore,uſque ad tot annos , ex quo ordinator tenetur ſibi aſsignare portionem poſt ordinationem, quæ conſideratis fructibus temporale quoddam eſt,ſimoniam committit,ſecundum Pa. in c.per tuas,el.iij.eo. tit.quia pro ſpirituali remittit temporale.

34 Vaſa ſacra,ueſtes benedictæ,ſepultura,capella,eccleſia,& huiuſmodi,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxv.poſſunt uendi, nõ ratione conſecrationis,uel benedictionis, uel ſpiritualitatis, ſed materialiter ut res ſunt,uidelicet pro auro, uel pro panno,uel pro terra,uel marmore,& huiuſmodi:nec ratione ſpiritualitatis plus debent uendi,quàm materia eorum ualeat, ſicut ſi ante conſecrationem, uel benedictionem uenderentur.ſupra §.ij.ſic enim nõ datur niſi temporale pro tẽporali.

35 Si clerici nolunt corpus ſepelire,niſi fiat pactum,& cautio de redemptione eorum quæ ueniunt cum funere , eſt ſimonia, per.c. quæſta.xiij. q.ij.Si autem faciunt pactum de redimendo lectum,uel alia temporalia,dummodo nõ negetur ſepultura,uel non immiſceatur ius ſepulturæ eſt licitum , & poſt ſepulturam,poſſunt compelli a clerico facere hæredes, quòd promiſſum eſt,per.d.c.ad apoſtolicam,eod.ti.quia hæc ſunt temporalia ſolum.

36 Si in una eccleſia plura eſſent cimiteria, & parochianus plus uellet ſepeliendo in uno quàm in alio, eſſet ſimonia , uel ſi taxetur pro quanta pecunia quis ponatur in tali cimiterio,ſecundum Hoſt.Intellige quando hoc cedit in utilitatem priuatam: ſecus ſi pro utilitate eccleſiæ,ut pro fabrica , & huiuſmodi.Vide.c.audiuimus,&.c.ſicut,eo.ti.

37 In permutatione beneficiorum,dignitatum , uel præbendarum,quæ fit pro aliquo terreno commodo utriuſque, uel alterius,eſt ſimonia,ſecundum Tho.iiij.ſen.diſt.xxv.q.iij. Secus ſi pro aliquo ſpirituali,ut quia poteſt hic cõmodius uacare diuinis,quàm alibi,dummodo fiat authoritate diocæſeni,quomodo autem fiat,& poſsit addi pecunia,ſupra, beneficium

neficium.§.lxxj.uſque.lxxvj.De ſimonia in renuntiatione,ſu pra,renuntiatio.§.ij.beneficium.§.lxxij.uſque.lxxvj.

38 Per nullam conſuetudinem introduci poteſt,ut pro temporali detur ſpirituale,quia ius naturale, & diuinum præiudicat conſuetudini,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra,ar. ii.ſeruandæ tamen ſunt piæ conſuetudines, ut detur pro ſtipendio,uel elemoſina,ut ſupra dictum eſt: quoniam qui altari ſeruit,de altari uiuere debet.

39 Ius præcipiendi decimas,uel fructus,uel oblationes eccleſiæ, cum ſit quoddam ſpirituale,uendi non poteſt ſine ſimonia, quamuis uendi poſsint fructus,quia corporales ſunt, ſecundum Pa.in.c.ne præla.ui.ſu.Intellige a beneficiato quamdiu ipſe uiuit,non a prælato, qui habet ius conferendi, ar.in.c. unico,ut eccle.benefi.§.fi.Dicit etiam Pa.in. c. fi. ne præla. ui. ſu.quòd obuentiones eccleſiæ laico poſſunt locari, dummodo ponat clericum loco ſui pro colligendo,ne præſumptuoſe ad altare accedat ubi fiunt oblationes,ar.in.c.i.&.ii. ne cle. uel mo.& ad modicum tempus poſſunt uendi.c.fi.ne prel.ui. ſu.No.quòd quando locatio fructuum, uel eccleſiæ eſt facta ultra tempus locantis nomine eccleſiæ,& utiliter ſucceſſor tenetur ad illam,de ſolu.c.i.Si autem facta eſt nomine illius cuius eſt eccleſia,& non intendebat eam obligare, non tenetur ſucceſſor,ſed ſi conductor,uel emptor aliquid iam ſoluit ſecundum Hoſtien. ſucceſſor tenetur habere ratum, ſi ſolutio in eccleſiæ utilitatem uerſa eſt. Et licet rector quandoque poſsit eccleſiam ultra tempus uitæ ſuæ locare, non tamen canonicus præbendam ſuam,ut dicit Sil.uer. ſimonia. q.xiiii.§. primo circa finem.

40 Qui uillam uendit,& iuſpatronatus, quod in ea habet, eſt ſimoniacus ſecundum Pa.in.c.quærellam,eo.tit. quia copulatiua facit uenire copulatum principaliter, & non acceſſorie, non autem ſi dicat uendo uillam cum iure patronatus, & ſic intelligitur dictum Ioan.an.in.c.i.de iure pallii, in ſexto. In conſcientia autem recurrendum eſſet ad intentionem uēdentis,ſi intendebat uendere iuſpatronatus,cuius ſignum fuit, ſi plus uendidit propter hoc,eſt ſimonia.

41 Patronus autem accipiens aliquid quod precio exiſtimari poſsit,pro præſentando, eſt ſimoniacus, ſecundum Pa.in.c. ueniens,el.i.de reſtitu.ſpolia.

42 Si duo conueniant ſimul cum pacto obligatorio,ut Plato di cat miſſam pro Socrate, & Socrates dicat miſſam pro Platone,uel Plato dicat Socrati,baptiza me,& obligor me ad baptizãdum te,eſt ſimonia,ſecus ſi ceſſat in talibus pactio obligatoria.c.tua nobis,eo.ti.Ceſſante autem pacto poteſt ſpirituale,in aliud ſpirituale commutari,ſecundum Pa. in.c. ſculpturæ,de uoto,dummodo omnia gratis fiant.

43 Dans pecuniam ne quis ordinetur,uel eccleſia non conſecretur,eſt ſimoniacus.c.nemo,eo.ti.Idem dic de corrũpente iudicem,uel teſtem in cauſa ſpirituali,in.d.c.tua nos.Pa.ibi, ſecus in cauſa temporali. Similiter remittere debitum certum pro re ſpirituali,eſt ſimonia,ſecundum Pa.in.c.ueniens, el.ii. de teſti.Remittere enim idem eſt,quòd donare,ut in glo.d.c. ueniens:uel eſt dare qñ debitũ liquidũ eſt, ſecundũ Pa.ibidẽ.

44 Accipere aliquid pro inueſtitura eccleſiarum, ſimonia eſt: tex.in.c.cum tantum,eo.titu.Soluere annatam in curia Romana,ſeu taxam bullarum,non eſt ſimonia, quia talia non ſoluuntur pro ſpiritualibus, ſed pro ſuſtentatione curiæ, & officialium,& hæc ſunt ordinata de uoluntate papæ. Secus in curiis epiſcoporum,& aliorum prælatorum habentiũ unde uiuant, ſecundum decentiam ſui ſtatus, quia tales taxæ ſunt ſimoniacæ,ut pro abſolutionibus, diſpenſationibus, & huiuſmodi.c.ex multis.i.q.iii.ſecus ſi prędicta accipiunt,quia non habent uictus decẽtiam, quia uidentur dari elemoſinaliter pro ſuſtentatione.

45 Recipientes pecuniam, ut electioni, ſeu promotioni ad aliquam dignitatem,uel prælaturam conſentiant,ſimoniam incurrunt,Pa.in.c.de hoc.eo.ti.& tenentur reſtituere illi eccleſiæ,de qua agebatur,ut in.d.c.de hoc. Idem dic ſi recipiant, ut non eligant,uel electioni non conſentiant, uel ne electionem impediant,ut ſupra dictũ eſt.§.xxvii.Hęc.n.ſpũalia ſunt.

46 Si canonicus dicat aliis,ut complaceant ſibi de tali, & poſtmodum complacebit illis de alio recipiendo,eſt ſimonia,per c.quàm pio.i.q.ii. Idem ſi dicam,non cõſentiam, niſi de alio mihi conſentias. Idem ſi promouendus in rectorem alicuius eccleſiæ,paciſcantur ſoluere collatori maiorem pẽſionem,ſecundum Pa.in.c.cũ clerici,de pac.Similiter ſi propria authoritate obliget ſe ad penſionẽ,& nõ tenet collatio ſecundũ Pa. ibid.quãuis Io.an.cõtrariũ teneat.ſ.quòd tenet talis collatio.

47 Poteſt clericus paciſci de uigilando aliquem defunctum, quia uendit laborem, non autem paciſci de dicendo pſalterium, quia eſſet ſimonia, ſecundum Hoſt. quia eſt res ſpiritualis. Et ſi maior crux non portetur niſi pro maiori precio, eſt ſignum ſimoniæ.c audiuimus, eod. tit. Similiter cũ taxatur pro quanta pecunia quis ponatur in tali ſepulchro, in quo ſunt plures, ſecundum Hoſtien. ſupra.§. xxxvi. uendere emolumenta oblationum presbyter poteſt, ſecundum Gul. ut ſupra.§.xxxix.

48 Dare aliquid ex pacto pro aliqua benedictione, uel uirginum uellamine, ſecundum Pe. de pal. in. iiii. ſen. & per. c. ſicut el. iii. de ſimo. eſt ſimonia.

49 Sanctitatem ſimulans, ut promoueatur, non eſt ſimoniacus, ſecundum Tho. ſecunda ſecũdæ, ſupra, ar. v. ad. iiii. quia non dat aliquid, ſed magis ſurripit humanam laudem. Peccat tamen mortaliter ex inordinato appetitu, & debet pœnitere de hoc. c. mandatum, eo. Secus de eo, qui per adulationem obtinet, ſecundum Ar. flo. ii. par. ti. i. c. iiii. §. iiii. non tamen tenetur renuntiare, niſi feciſſet pactum, licet aliqui contrarium teneant, quia hoc uidetur munus ab obſequio.

50 Pro ingreſſu monaſterii, ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ, ſupra, non licet aliquid exigere, uel recipere quaſi præcium: capi. non ſatis, etiam prætextu conſuetudinis, ſine ſimonia. c. quoniam, eo. ti. tamen ſi monaſterium ſit tenue, ita quòd non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis exhibendus eſt ingreſſus, & aliquid accipere pro uictu perſonæ, quæ recipitur, non eſt illicitum, non tamẽ licet aliquid ex pacto recipere pro ingreſſu. c. quam pio. i. q. i. Vnde ſecundum Pa. in d. c. non ſatis, per uiam pactionis, uel conditionis, nil debet exigi, ſed per uiam proteſtationis ſimplicis. Nam quando fit aliqua conuentio, qua ſignificatur quod ſpirituale datur pro temporali, ſimoniam eccleſia iudicat, etiam quod deſit intentio. Quando ergo aliqua perſona recipienda eſt, dicatur illi. Nos libenter recipimus te, ſed ſi uis uenire nobiſcum, porta tecum tantum, uel tantum, unde uiuere ualeas. Et facilius poſſunt recipi illæ, quæ plus portant. Et quãdo dicũt quod nihil debet recipi, etiã prætextu paupertatis, debet intelligi, quaſi præciũ ingreſſus, qui eſt res ſpiritualis, uel ex pacto, quod iudicat eccleſia ſimoniacũ. C. ii. ſecũda.

ſecundæ,ſupra,dicit,quôd quando taxatus eſt numerus monialium,quæ poſſunt abſque penuria ſuſtentari, ita quôd ſi plures reciperentur monaſterium grauaretur, licite poteſt ſtatui,quôd ſupra talem numerum nulla recipiatur niſi quæ releuamen grauedinis quod ſequeretur afferret,puta, mille aureos,quoniam hoc non eſt pro ingreſſu,ſed pro ſuſtentatione exigere.

51 Pœna omnis ſimoniaci in recipiẽdo ordinem eſt, quôd ipſo iure eſt ſuſpectus,ſecundum Pa.& Inno.in.c.tanta,eo.titu. & quo ad ſe,& quo ad alios, ita quôd non poteſt diuina celebrare,nec alii poſſunt ſibi participare,& nõ quo ad ordinem tantum ſuſpectum,ſed etiam quo ad alios ordines licite ſuſceptos,& conſequenter eſt remotus ab adminiſtratione tẽporalium beneficiorum ſuorum,ſecundum gl.in.c.reperiuntur.i.q.i. neque cum eo diſpenſari poteſt, niſi per papam.c. gratia.i.q.i.ſiue ſit occultus,ſiue manifeſtus, nec prodeſt renuntiare beneficio,ſecũdum Pa.in.c.tanta,&.c.per tuas, el.ii. eo.poſt Inno.Si autem alius dedit pecuniam ipſo ignorante, & poſt non conſentiente,neque ratum habente,epiſcopus diſpenſabit,ſecundum Pa.in.c.de ſimoniace,eo. & eſt tantũ ab iſto ordine ſic ſuſcepto ſimoniace ſuſpenſus, ideo alios ordines poteſt exequi,ut beneficia retinere,ad maiores tamen ordines promoueri non poteſt,niſi in hoc ordine ſic ſuſcepto diſpenſetur, quia alias uideretur per ſaltum promotus.52.d. c.i.& per totum,de cle.per ſal.pro. Qui autem ſimoniace ordinauit,ipſo facto eſt ſuſpẽſus perpetuo ab ordinibus, ſecundum Pa.in.d.c.per tuas,tex.eſt iuncta glo.in.c.ſi quis a ſimoniacis.Facit tex.in.d.c.per tuas,&.§.uerum.xxxiii.d.

52 Simoniacus in beneficio ſi eſt occultus,eſt ſuſpenſus quo ad ſe tãtum,ſecundum Pa.in.d.c.per tuas,& quo ad alios ſuſpẽdendus,ar.i.q.iii.c.i.& ſi renuntiat beneficio ſic acquiſito, poteſt uti ordine ſuo poſt peractam pœnitentiam, ſecundum Pa.in.d.c.tanta,&.c.per tuas,& ar.in.c.inquiſitionis, de accu. Si uero manifeſtus eſt,uel per ſententiam, uel confeſsionem in iure factam,uel per facti euidentiam, quæ nulla tergiuerſione poſsit celari,tunc eſt ſuſpẽſus etiam quo ad alios ipſo iure.d.xxxiii.§.uerum.Ideo etiam quôd renuntiet beneficio, indiget diſpenſatione,ſicut quilibet notorius criminoſus, in c.fi.ad temp. or. diſpenſare autem poteſt in hoc epiſcopus,

dummodo non ille ſit, cum quo commiſſit ſimoniam, ut not.i.q.v.c.præſentium.Intellige ſi ſimonia fuit commiſſa ipſo ſciente,quia ſi ipſe ignorauit,quòd parentes,uel amici eius fecerunt,ſecus eſſet,quia tunc tantum in beneficio ſic eſſet ſuſpenſus.Vt ſupra dictum eſt,ſecundum Pa.ubi ſupra.Et talis ſi ſponte renunciat per epiſcopum diſpenſari poterit, ut habeat beneficium, etiam curatum in alia eccleſia, etiam cum executione ordinum:ſed ad illud beneficiũ in quo fuit commiſſa ſimonia non poteſt,niſi per papam diſpenſari, ſecundum Pa.in.d.c.de ſimoniace, eo.ti. Idem dicit eſſe iudicium de mediatoribus,quo ad ſuſpenſionem, & diſpenſationem, per regulam,acceſſorium,de re.iu.li.vi. Si uero expectat ſententiam condẽnatoriam,tunc non poteſt epiſcopus diſpenſare,ut habeat beneficiũ in illa,nec in alia eccleſia,quodcũque.

53 Epiſcopus poteſt diſpẽſare cum ſimoniaco circa officia mortuorum,benedictiones nubentium, ſepulturas,criſma, benedictiones uaſorum, & in ſimilibus,poſt peractam pœnitentiam,ſecundum Hoſt.quia hæc nòn prohibentur,ar.in.c.nuper,de ſen.ex.Nec obſtat.c.erga.i. q.i.quia loquitur de ſimoniaco in dignitate.Not.quòd iſte pœnæ non ligant ſimoniacos mentales,ut dicit Sil. ibi.q.xix.§.iiii.& nomine mentalis ſimoniæ,quo ad cenſuras,uenit non ſolum,quæ in interiori actu conſiſtit, ſed etiam quæ eſt ſine pactione, & quæ cum pacto eſt,ſed non conſumata,ſecundum Cai.ibi,circa finẽ.

54 Ordinatus ab epiſcopo, quem audiuit ſimoniacum eſſe,poteſt in ſuſcepto ordine miniſtrare non tamen alios ordines recipere,niſi deponat conſcientiam.c.per tuas, eo. & non debet quis facile credere,quod in alterius uergit infamiam, ut dicit Pa.in.d.c.per tuas.

55 Secunda pœna ſimonaci eſt infamia,& depoſitio,quas incurrit ſi iudicialiter de hoc conſtiterit, ut in.c. inquiſitionis, de accuſa.&.c.ſane.v.q.iii.

56 Tertia ẽ excõmunicatio,de qua uide,ſupra,excõicatio.lix. lx. quia ibi ſatis clare eſt dictũ quo ſimoniaci in ordine,& beneficio,& in receptione ad religionem ſunt excõmunicati,ideo non replico.Videant ibi cannones,quia melius ſcire uolũt.

55 De non reuelantibus ſimoniam factam in curia an ſint excommunicati, dic quòd non, quia leges ille per non uſum ſunt abrogatæ,ſupra,excommunicatio.lix.

58 In ſimonia mentali,ſiue ſit de iure diuino,ſiue poſitiuo,non cadit aliqua reſtitutio,ſecundum Tho.ſupra,& Pa.in.c. fi.eo. & Io.an.ibi indiſtincte tenent,quamuis aliqui dicant, quòd in ea quæ eſt de iure diuino teneatur quis ad reſtitutionem ſed non probant efficaci ratione. Sed cum debet fieri reſtitutio, cui ſit fienda, ſupra, reſtitutio .§. xvii. Vide ibi diffuſe quod diximus.

59 Datum pro habendo ordine ad titulum alicui eccleſiæ, uel beneficii,dabitur illi eccleſiæ,uel beneficio. Si autem non ad titulum,dabitur eccleſiæ cathedrali. In aliis detur eccleſiæ, in cuius iniuriam commiſſa eſt ſimonia:ita tamen,ut qui dedit ſimoniace,commodum non reportet, quòd ſi omnes de eccleſia deliquerint, debent criminoſi expelli, & pecunia dari eccleſiæ,quòd ſi non expellatur,detur fiſco Papæ, qui in pias cauſas diſtribuat, ſecundum Hoſt. nam turpia lucra a fiſco extorquentur.l.fiſcus.ff.de iur. fiſ. Si uero data eſt monaſterio,dic iuxta capitulo ueniens,eo.& capitulo quoniam,& ſecundum Pa. in capitulo de hoc, eo. uide & Sil. ibi circa finem.

60 Ex prædictis habet, quòd nullus tenetur ad reſignationem beneficii ſimoniace accepti, quando pactio nulla præceſsit, licet in mente hoc intenderet quis; ideo ſeruitores prælatorum, & obſequentes eis in obſequiis, etiam turpibus, dummodo non fecerint pactum, licet pro huiuſmodi obſequiis intenderent conſequi beneficium, non tenentur reſignare, & ſic ex dictis, caſus infinitos ſolues. Si quis det pecuniam papæ pro beneficio, non tenetur renuntiare beneficio, licet ſit ſimonia, quia in hoc uidetur papa diſpenſare, ſecundum ueriorem opinionem. Sil. ibi circa finem.

SIMVLATIO,

1 Simulatio mendacium eſt,quo quis factis, uel ſignis exterioribus, aliud quam in mente habeat oſtendit, ideo ſemper peccatum eſt, ueniale quidem, quando iocoſum, uel officioſum eſt: mortale autem quando pernicioſum, ſicut de mendacio dictum eſt. Nihil enim refert mentiri uerbo, uel facto, cum utrunque ueritati opponatur. Simulatio autem ſecundum quam, aliquid fingitur ad aliquid

ſignificandum, ſicut Chriſtus finxit ſe longius ire, peccatum non eſt, quia mendacium non eſt, ſed ueritatis figura, Tho. ſecunda ſecundæ, quæſtione tertia, articulo ſecundo, ad primum.

2 Simulare ad occultandum peccatum proprium, quando illud confiteri non eſt neceſſe, peccatum non eſt, ſed laudabile, ne alij ſcandalizentur, ſupra, fictio. §. iii.

3 Portans habitum religioſi, uel clerici, & non ut religioſus, uel clericus non eſt ſimulator, uel hypocrita, niſi aſſumat illum habitum ad ſe oſtendendum iuſtum, quia de hypocrita dicitur: Omnia faciunt, ut appareant hominibus.

Simulatio, ſecundum Tho. ſupra, ar. iii. opponitur directe ueritati, indirecte autem omni uirtuti.

SOCIETAS.

1 SOcietas plurium perſonarum in mercantia, uel artificiis, aut in animalibus, multis modis fit, ut dicetur, & redditur illicita duplici uia. Prima, ſi capitale unius ſtet ſub lucro, & non ſub damno: hoc enim iniquum eſt. Vt ſi titius ponat. C. duca. ſi perdantur, uult quòd omnino ſibi reſtituantur. Secunda, eſt ſi lucrum, aut damnum nõ reſpondeat proportionabiliter ſociis, unicuique pro rata ſua: tunc enim eſſet iniquitas ibi, quia inæqualitates eſſet iuſtitiæ. ad hoc facit glo. in. c. plerique. xiiii. quæſt. iii. ff. pro ſoc. l. ſi non fuerint.

2 Aduertendum eſt, quòd in huiuſmodi ſocietatibus, dum unus ponit pecuniam, & alius induſtriam, & laborem, ſeu operam, de natura huiuſmodi ſocietatis eſt, quòd ponens pecuniam ſubſtat duplici periculo, ſcilicet perditionis pecuniæ, & uſus negotii. Ponens uero operas ſubſtat tantum uni, ſcilicet periculo perditionis operarum, & induſtriæ, & quia hoc eſt de natura huius contractus, licet periculum non ſit æquale, tamen eſt licitus contractus. Concor. Cai. uer. ſocietas.

3 Aduerte etiam, quòd euentus ſocietatis tribus modis contingere poteſt, quia quandoque in fine inuenitur tantum capitale ſine lucro, quãdoque damnum capitalis in toto, uel in parte, quandoque capitale cum lucro. Si eſt dãnum capitalis, quocũque ſit, totũ qui poſuit ſuſtinebit, quia eſt ſemper dñs

pecuniæ. Si capitale in totum, uel in partem remanſit, erit domini,& qui poſuit operam perdet. Si autem ultra capitale eſt lucrum,capitale integrum reſtituetur domino, & lucrũ æquis diuidetur portionibus,ſi tamen capitale, & induſtria æquiualeant:quod uir prudens,& praticus in huiuſmodi cõſideratis omnibus arbitrabitur.

4 De animalium uero ſocietatibus,credo ſtandum eſſe conſuetudini locorum ubi tractantur,nec certam regulam dari poſſe. Sequenda eſt igitur conſuetudo,niſi de manifeſta iniuſtitia in ipſis ſocietatibus conſtaret, quando ſcilicet una pars ualde,& clare grauaretur pluſquam alia, pro regula ergo poteſt eſſe æqualitas iuſtitiæ ad arbitrium proborum hominũ in huiuſmodi negotiis praticorum. Scribi autem caſuum multiplicitas nequaquam poteſt. Vide tamen infra.§.decimo nono uſque in finem.

5 Si pro communi regula,quòd in ſocietatibus in quibus non eſt uſura,nec iniuſtitia,non eſt peccatum. Vſura eſſe non poteſt,quoniam id,quod ponitur ſtat periculo ponentis, quia tunc ibi non eſt mutuum:non eſt etiam iniuſtitia, quando una pars non plus grauatur quàm altera, arbitrio bonorum hominum,& in hac arte prudentium.

6 Societas in qua quis ponit pecuniam,alter operam, uel uterque ponit operam,& pecuniam æqualiter, uel unus ponit pecuniam,& operam,alter operam tatum, uel unus pecuniam, & operam,alter tantum pecuniam,eſt licita, dummodo primo,talis negotiatio,uel ars,non ſit aliqua lege prohibita. Secundo,quòd periculum pecuniæ ſtet penes deponẽtem. Tertio,quòd ſeruetur æquitas proportionabiliter, ita quòd qui plus poſuit de pecunia, uel labore,plus lucretur. Deponens pecuniam apud mercatorem cum intentione, uel pacto, ut ſaluo capitali aliquid lucretur,eſt uſurarius, quia hic eſt mutuum.c.uſura.xiiii.q.iii.& Ric.in.iiii.ſen.d.xv.Nec excuſat periculum cui ſubſtat pecunia,quia lucrum non ſperatur ratione periculi mutui:ex quo non licet lucrum percipere, etiam ſi periculum interueniat,ut patet expreſſe in.c.nauiganti, de uſu. Nec excuſat,quòd depoſitarius multum lucretur,quia lucrum eſt propter induſtriam eius. Si autem primo fiat contractus, quòd periculum pecuniæ ſtet apud deponentem, poſtmodum depoſitarius aſſecuret deponentem de capitalis

ſalute, recipiendo tria,uel duo pro centenario, uel defalcan do de lucro,ut puta ſic. Iſta pecunia ueriſimiliter lucrabitur octo pro centenario, ſed quia uolo te aſſecurare de capitali conuenio tecum dare tantum quinque pro centenario.Hic contractus eſt licitus,quia etiam qui non ſocius eſt, potuiſſet hoc modo illum aſſecurare,ergo nec minus poteſt dum eſt ſocius, dummodo intentio ſit, quòd hoc fiat propter aſſecurationem.Poſſunt etiam conuenire ſic, quòd aſſecuratus tantum ſoluet, & lucrum totum diuidatur.Concordat Sil.uer.ſocietas.§.ij.

7 Licitum eſt ponenti operam facere pactum,quòd nolit operas ſuas perdere,etiam quòd capitale perderetur, ſed uult tãtum pro opera ſua,etiam quòd nullum inde ſequeretur lucrum,quia tunc non eſt ſocius, ſed ſuarum operarum locatur.Intellige ſi opus ſuum tantum meretur, & quòd damnum, ſi quòd ſequitur, non ſequatur ex dolo, uel culpa eius,aliter nõ iuſte reciperet pro opere quòd eſt promiſſum.

8 Non licet dare pecuniam in ſocietate cum pacto, & inſtrumento de capite ſaluo,licet hoc non intendatur, ſed ſolum hoc fit pro ſecuritate deponentis,ut ſcilicet mercator timẽs perdere capitale magis faciat debitum ſuum negotiando, quia ſic mentiendo mortaliter peccat, quia eſt mendacium pernitioſum in ſui infamiam.xxij.q.ij.c.j.& tenetur intentionem ſuam manifeſtare propter periculum, quia poteſt uoluntatem in futurum mutare,& ſic repetere capitale, poteſt etiam mori ab inteſtato, & hæredes eius poſſent petere, & ſic ſequeretur damnum proximi, & infamia ſui. Et quia hoc pernitioſum eſt, & famæ, & animæ, ideo fieri non debet.

9 Non licet dare mercatori certam quantitatem pecunię,cum pacto quòd una pars ſit ſalua, & cum periculo alterius partis, quia ratione partis ſaluæ eſſet mutuum, & conſequenter uſura, uel ſaltem inhoneſta ſocietas, quia mercator poſſet perdere operã,& illam partem capitalis,& ſic non eſſet æqualitas in iſto contractu,contra quod ſupra dictum eſt.§.ij.propterea licitum non cenſetur.

10 Contractus in quo fit pactum,quòd periculum pecuniæ ſit commune, eſt licitus, ſi pecunia fiat communis, ita quòd in fine ſi capitale ſupereſt in totum, uel in partem diuida-

tur,& in hoc ſenſu debet intelligi glo.xiiij.quæſt.iij.in.c.plerique. Quæ dicit hunc contractum eſſe licitum, & Pa. in.c. per ueſtras,de dona.inter uir.& uxo.& alii doct.& ſi nõ ponatur iſta clauſula,quòd in fine capitale diuidatur, nihilominus intelligitur, ut contractus ſit licitus.

11 Si duo ponant pecuniam, & operam,ſed alter pecuniam in duplo, recipiet hic maiorem utilitatem ex lucro,ſecundum quòd maiorem poſuit pecuniam proportionabiliter,niſi industria alterius præponderet pecuniæ iſtius. Tunc enim maior labor,ſeu induſtria, æquabit maioritatem pecuniæ. ff.de reg.iur.l.ſecundum naturam,&.ff.pro ſoc.l.ſi non fuerint. Et hoc arbitrabitur iudex,etiam ſi in pactis non ſit expreſſum.l.ſi ſocietatem.ff.pro ſoc.

12 Lucra, & damna obuenientia contemplatione ſocietatis, ſunt diuidenda inter ſocios,non autem uenientia contemplatione perſonæ, licet ſocietas fuerit occaſio.l.cum duobus.§.quidam ſagariam.ff.pro ſocio,& ibi Bart.Nam ſi alter ſociorum uadens ad nundinas, ut negotietur pro ſocietate, & in uia ab inimico occidatur, uel uulneretur, ratione inimicitiæ perſonalis, quod non eueniſſet, niſi illuc acceſſiſſet negotiando pro ſocietate, damnum erit proprium,& non commune. Sic & de lucro, ut ſi inuenit lapidem pretioſum,erit proprium ſibi,& non commune. Licet non inueniſſet, niſi illuc iuiſſet.Ad hoc facit.l.ſocium.ff.pro ſoc.

13 Ponens operas debet habere expenſas,quas facit ratione ſocietatis,ſecundum Iac.de are.l.j.C.pro ſoc.quia lucrum intelligitur deductis expenſis.C. de codicil.l.illud. Intellige exceptis his, quas domi feciſſet, ut limitat Bald.in.l.mutius.ff. pro ſocio, uel niſi conſuetudo aliter habeat, ſecundum Ange. quæ debet ſeruari, niſi contineat apertam iniquitatem, quia actum uidetur quòd eſt conſuetũ.ff.de edil.edic. l.quod ſi nolit.

14 Si contraxi cum titio ſocietatem uſque ad decennium, & & ante perditur capitale, finita eſt ſocietas,& non tenetur qui poſuit capitale, ſecundum glo. in.d.l.ſi non fuerint. Si autem non totum periit, ſed pars,& parum reſtat,alter non tenetur ponere operam, quæ magna eſt, pro tam parua quantitate capitalis, ſecundum æquitatem, & ſecundum Baldum in.l.prima.C.pro ſocio. & hoc æquum eſt.l.ita au-

tem.ff.de adminiſtra,tuto.

15 Si do pecuniam meam ſempronio,cum pacto quòd reddat, uel lucretur mihi ſicut reddet,uel lucrabitur pecunia,quam dedi titio mercatori, & tamẽ Sempronius non exercet eam in negotiationem, contractus eſt illicitus, & non poſſum aliquid, ultra capitale accipere, ſecundum Innoc. de uſu.c. fina. & Ioan.andr. Pecunia enim ex ſe non eſt lucroſa.c.eiiciens.lxxxviii.d. tamen ſi eram daturus hanc pecuniam mercatori,& dedi titio, ut ſeruirem,& non ut ſemper eam habeat, & non eram obligatus ex præcepto mutuare, poſſim petere meum intereſſe, hoc eſt lucrum, quod ceſſat, recipiendo tamen pericula, & expenſas in me ipſo, ſecundum Hoſtien. & ratio eſt, quia non teneor ſeruire tibi cum damno meo.

16 Socrates dat Platoni M. ducatos Romæ, cum pacto quòd recipiat Lugduni quingenta ſi perierint. Si ſalui erunt M C. hic caſus non eſt licitus, ſecundum Hoſtien. & per prædicta quia uult partem capitalis ſaluam eſſe, & ſi Plato mercator expendat in mercantiam uult lucrum de re non ſua: unde contractus uſurarius eſt, quia partem capitalis uult ſaluam.

17 Si do tibi pecuniam pro mercantia ſubiiciendo me periculo capitalis ſi per fortunam pereat, poſſum tecum conuenire de certa quantitate lucri, dummodo ſit competens, ſiue lucrum ſit ſiue nõ,ſiue ſit magnum, ſiue paruum,quia ego uideor uendere lucrum futurum ex mea pecunia,& tua opera,& tu uideris emere, ſicut aliquando emuntur fructus futuri ex agro,ſecundum Girne.odo.

18 Recipiens Mediolani pecuniam portandam Londres, & ibi reſtituendam pro certo precio,ſiue recipiat in ſe periculum, ſiue non,non committit uſuram,ſecundum Innoc.in.c.fin. de uſu.quia operarum,ſiue cuſtodiæ locatio eſt, uel aſſecuratio.Secus ſi ad negotiandum detur.

19 De ſocidis animalium ſit pro generali regula,quòd capitale non ſtet in toto,uel in parte periculo accipientis, quantum ad caſum fortuitum, niſi interuenerit contractus aſſecurationis, ſic non poterit uſura interuenire, & quòd ad arbitrium boni uiri altera pars non nimis grauetur, omnibus

circunſtantiis conſideratis : & ſic non poterit eſſe iniuſtitia, eritque licitus contractus.

20 Cum animalia dantur ad cuſtodiam,ita quòd dominus cō ducit ruſticum ad cuſtodiam pro mercede,uel ruſticus cōn ducit animalia,ut habeat lac,& fructum:contractus erit lici tus,dummodo merces ſit moderata,ad arbitrium boni hominis.Et cum ſint iſti contractus quædam locatio, ſeruāda ſunt quæ ſupra,de locatione ſunt dicta, etiam quo ad pericula.de depo.c.fi.aliter non eſſent recte facti.

21 Plato dat alicui, etiam monaſterio oues quaſdam cum pacto , quòd pro qualibet annuatim reddantur ſibi duo , uel tres ſolidi,uſque dum uixerit, etiam quòd dictæ oues moriantur , cum tamen poſſet pro eis duplum reddi : & poſt mortem tradentis,omnes ſint monaſterii,uel illius cui ſunt traditæ,contractus eſt licitus , & tenetur accipiens ſoluere, etiam quòd omnes moriantur niſi a principio contractus, fuiſſent infectæ,& accipiens non aduertiſſet,ſecundum Ioā. de lig.& ſi uenerit mortalitas ouium,monaſterium reſtitutionem repetere non poterit.

22 Si do Petro animalia æſtimata in omni euentu , tunc cenſentur uendita,quia & ſi æſtimatio non ſemper faciat uenditionem,facit tamen in iſto caſu, ſecundum Bartho. in.l.ſi ut certo.ff.commod. & precium interim dilatum , habetur ut mutuum,ut eſt in uenditione ad tempus,contractus erit licitus ſi totum damnum , & lucrum ſit accipientis , ſecundum Veruer. & dans non poterit habere niſi precium æſtimationis,quia omne accedens ſorti,eſſet uſura.c.conſuluit, &.c.in ciuitate, de uſu.niſi accipiens eſſet in mora ſoluendi, propter quòd dans acciperet aliquid pro intereſſe,uel damno,quòd poſſet in conſcientia,& de iure canonico,in.c.con queſtus,de uſu.Si autem do eſtimata,non ut ſoluat Petrus, ſi caſu fortuito pereant, ſed ſi ex eius culpa , eſt contractus licitus , & eſt ſocietas , & poſſum habere partem fructus : quia hic non eſt uenditio , nec mutuum . Sed uidetur contractus quidam innominatus , non continens aliquod iniuſtum .

23 Non uidetur poſſe fieri pactum , quòd periculum animalis inæſtimati, dati in ſocidam , ſtet niſi apud dantem,quia altera pars plus grauaretur , excepto . Si dans in alio plus

grauaretur, ut quia accipiens non uult teneri de interitu illius ex culpa ſua, niſi pro parte, quia grauatus in uno eſt releuandus in alio. l. ſecundum naturam. ff. de re. iur. nec quòd prædictum animal in fine ſocietatis ſit præcipuum ponentis, ſecundum Ange. Pacta autem de fœtu, uel penſione animalis debent fieri iuxta æquam conſuetudinem, arbitrio boni hominis. Similiter in pactis de tempore, conſuetudo debet ſeruari. Nam aliqua animalia in uno anno complét, ut porci, aliqua in annis quatuor, uel quinque. Et ſi neſcitur conſuetudo ſtabitur arbitrio boni hominis in huiuſmodi pratici: quòd ſi non eſt factum pactum aliquod, ſeruabitur æqua conſuetudo, quia actum uidetur, quod conſuetum eſt. l. quod ſi nolit. ff. de edil. edic.

24 Dans uacam, & uitulum nutriēdos Io. uſque ad annum, in fine anni uendendos, cum pacto, quòd dans accipiat ſuũ m capitale, & ſtet periculo fortunæ, Io. tamen nihil ſatisfaciat ſi minus uendantur in fine anni, quàm ualebant quando dati ſunt, & lucrum ſi fuerit æquis portionibus diuidatur, non peccat, & contractus eſt licitus, ſecundum Arch. flor. quia uterque ſe fortunæ exponit hic de capitali, ille de lucro, & non magis uidetur una pars grauari, quàm alia. Idem tenet Sil. uer. ſocietas. ij. q. vij.

25 Petrus dat Antonio par bouum pro honeſta penſione annuali, retinens in ſe periculum fortuitum bouum: iſta eſt locatio licita, ſecus quando periculum ſtaret apud accipientem, quia tunc una pars eſſet ſecura: altera uero ſub periculo, & ſic contractus eſſet illicitus, propter ſalutem capitalis.

26 Petrus dat Laurentio duas uacas ad arandum, cum pacto quòd de primis eorum fructibus, Petrus accipiat medietatē precii earum, deinde ſint communes danti, & accipienti cũ fructibus, cum hoc etiam pacto ut Laurentius det Petro omni anno ſextarium frumenti. Hæc eſt magis locatio, quàm ſocietas, & eſt licita: quia Petrus locat unam uacam quæ ſua eſt, & quia arat, & fructificat, ideo habet ſextarium frumenti, & partem fructus. Multis modis poſſunt huiuſmodi contractus uariari, ſed ſi attendantur, quæ dicta ſunt ſupra in regulis, omnia ſoluentur faciliter.

27 Si quis emat ab aliquo uacam, uel oues, quas in ueritate

non habet: & eidem uenditori emens dat in ſocidam ſub certa penſione, ſi emens ſciuit quód non habebat, uſura eſſe uidetur, quia mutuum eſt. Si uero bona fide emit, non peccat, quandiu durat bona fides. Cum primum autem conſtiterit de ueritate, contractus debet reſcindi, quia tunc ceſſat bona fides. In his igitur ſocietatibus, ſiue contractibus, aduertatur quód non interueniat uſura ex mutuo explicito, uel implicito, neque iniuſtitia ex aggrauatione unius partis, magis quàm alterius, & tunc plana fient omnia, ſi etiam conſuetudo locorum, & arbitrium bonorum uirorum ſeruentur.

18 Societas aliquorum ſecularium, qui non ſunt religioſi, ut diſciplinatorum, & huiuſmodi, & quorundam aliorum, qui non ſunt proprie religioſi, quia non profitentur tria uota, ut Ioſuatorum, Azurinorum, & quorundam aliorum ſunt licitæ, ſi ex iuſta cauſa fiant, poſſuntque facere ſtatutum ex honeſta cauſa, ut ſcilicet omnes ingredientes tantum ſoluant, ſecundum Pet. de peru. in tracta. de cano. portio. arg. in. c. non exemplo. xvi. quæſt. ii. & debet intelligi, ſi poteſt ſoluere, aliter eſſet iniquum ſtatutum, & debet fieri per uerba affirmatiua, & non negatiua. c. ad apoſtolicam, de ſimo. Poſſunt etiam percipere oblationes quas ipſi ex ſuis pecuniis faciunt, ut eis utantur circa altare, quia hæc non uidentur oblata eccleſiæ, uel altari. Similiter ſi quid offerantur ſocietati eorum, & non altari, ut legata quę fiunt ſocietatibus.

§ Alii autem religioſi, qui proprie non ſunt religioſi, quia non faciunt tria uota ſolenniter, ſi contrahunt matrimonium tenet, etiam ſi iuraſſent non contrahere, quia hoc non eſt de impedimentis dirimentibus contractum matrimonium, licet illicitę contrahant ſi iurauerunt non contrahere, ſupra, matrimonium. §. iii. Poſſunt tenere pecunias datas intuitu propriæ perſonæ ex ui ſuarum conſtitutionum, quia uotum paupertatis non habent, niſi particulariter ſe obligauerint, uel eorum conſuetudo aliter habeat, ut quia alii ponunt in communi, & huiuſmodi. Tunc enim infideliter agerent non ponendo in communi, cum alii ponant.

SODOMIA.

SOdomia,ſupra,luxuria.§.v.grauisſimum eſt peccatũ quomodocunque fiat,quia contra naturam. Vitium ſodomiticum nõ eſt omnis actus luxuriæ contra naturam,ſed tantũ actus luxuriæ qui eſt inter ea, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, & eiuſdem ſexus,ideo accedens ad brutum animal,non dicitur ſodomitice peccare,ſed beſtialiter, & accedens ad mulierem, etiam non ſeruato naturali uaſe,non dicitur ſodomita, ſed imoſtruoſe peccat,ſed tunc ſodomita dicitur cum fit concubitus non ad debitum ſexum,ut ſi maſculus cum maſculo, uel mulier cum muliere,ſecundum. Tho. ſecunda ſecundæ. q.cliiii.a.xi.in.c. Sexus enim fœmineus non eſt debitus pro concubitu fœminæ ſed maſculus,& econtra.

SOLICITVDO.

SOlicitudo circa temporalia,quando in ipſis ponitur finis ultimus,eſt peccatum mortale,quia extra Deum finis ſtatuitur,uel quando temporalibus tãtum apponitur ſtudium quod quis a ſpiritualibus neceſſariis ad ſalutem retrahitur, uel ita eſt anxius,quod de deo diffidit, quod nõ prouideat ei in neceſſariis.Ideo dicitur.Matth.xiii.c. Solicitudo ſeculi ſuffocat uerbum.Aliquando ueniale eſt, ut cum quis nimis timet deficere ſibi neceſſaria,ideo anxie ſolicitus eſt,non tamen deſperat de prouidentia dei, nec neceſſaria ad ſalutem relinquit propter hoc,ut miſſam,confesſionem,communionem,&c.Th.ſecunda ſecundæ.q.lv.ar.vi.&.vii. Quid autem ſit,uide Tho.ſecunda ſecunde.q.xlvii.a.ix.ad.iii.

SOLVTIO.

SOlutio debita, ſemper fieri debet ſecundum monetam, tempore contractus debiti currebat, quæ ſi non inuenitur,uel quocunque alio modo eſt perpetuo alterata, ſoluenda eſt æſtimatio,uide in.c.olim,de cen.&.c.quanto, de iure iur.& ſic communiter tenent legiſtæ,in.l.paulus, &.l.in minorum.ff.de ſol.Multa quę pertinent ad ius ciuile circa hanc materiam ponit Sil. uer. ſolutio, per totum, ſed præcipue. q. ii.Quomodo autem fienda eſt ſolutio, & cui, & quando, ſupra, reſtitutio per totum.

SOMNIVM.

SOmniorum obſeruatio poteſt eſſe peccatū, ut cum quis temerarie iudicat ſomnia proueuire ex aliqua cauſa, de qua non eſt certus, uel ſignificare aliquem euentum incertum, & hoc ueniale eſt, quia temerarium iudicium, de ſingulari, nullius damni eſt, ſecundo, eſt mortale, quando quis propter ſomnia committit, uel omittit aliquod, quod eſt de neceſsitate ſalutis, uel contra ſalutem. Si autem talia non ſint de neceſsitate ſalutis, licet ſint expedientia, & utilia ſalutem, talis obſeruatio erit uenialis, niſi caderet in crimen ſuperſtitionis, in qua miſceretur diabolica illuſio, & tacita dæmonum ſocietas, dum paulatim homo tantum utitur ſomniis, ut eis pro regulis ſuarum actionum utatur, aut incidat in alia ſcelera: ut ſupra. Aſtrologia, per totum, infra, ſuperſtitio. §.iij. ſupra, Diuinatio, per totum. Non eſt igitur de ſomniis curandum, cum pluribus ex cauſis uenire ſoleant, nec de eis timendum.

SORS.

1 SOrs dicitur cum aliquid fit ab homine, ut conſiderato eius euentu aliquid occultum innoteſcat: Thom. in opuſc. de ſortibus, & ſecunda ſecundæ, quæſt. xcv. artic. ultimo, quæ triplex eſt, ſcilicet diuiſoria, conſultoria, & diuinatoria, ſecundum Cai. ibi in ſumma. Prima eſt circa bona temporalia, dignitates, & pœnas, ſicut milites ſuper Chriſti ueſtem miſerunt ſortem, & Saul ſorte electus eſt, & ſors cecidit ſuper Ionam, ut puniretur. Ad hoc, quòd hæc ſit licita, requiritur quòd prudenter fiat. Secundo, ſine periculo communis boni, uel iuſtitiæ, quòd fieret ſi ſorte eligerentur homines indifferenter ad regimen ciuitatis, uel animarum: quoniam ſors ſuper indignos cadere poſſet, ſecus electis prius quibuſdam idoneis, & inde de uno eorum detur ſors pro pace ſeruanda. Quando ergo homines non poſſunt concordari, ut in diuiſione rerum, hoc modo ſeruato, licet uti ſortibus. Concord. Cai. ibi in ſumma.

2 Secunda ſors conſultoria eſt, quando expectatur iudicium a deo, quaſi deum conſulendo quid faciendum ſit ex euētu ſortium, & hæc ad hoc quòd ſit licita. Primo, requiritur articulus neceſsitatis, ita quòd aliter uia humana fieri

non poſsit, aliter eſſet tentare Deum, quòd non licet. Secundo, quòd cum reuerentia fiat. Tertio, quòd pro negotio ſpirituali exerceatur, & non terreno, ſecundum Augu. Quarto, ne fiat pro electionibus ſpiritualibus, ubi. ſ. iure prohibetur. Vbi autem non prohibentur, & ex multis prius electis idoneis, ſuper uno illorum conſulitur Deus, ſeruatis omnibus prius dicti, exemplo Apoſtolorum, non uidetur mortale peccatum.

3 Tertio, ſors diuinatoria eſt, quæ innititur ſocietati dæmonum explicite, uel implicite, & hæc damnata, & mortalis eſt, quia contra religionem. Vti ergo ſortibus ex ſuo genere nõ eſt mortale, ſed ex admixta irreligioſitate, uel irreuerẽtia, uel iniuſtitia, uel imprudentia. Neque omnis irreuerentia mortalis eſt, ut quando ex euangelio ſecularia negotia cõſuluntur remota omni ſuperſtitione, & dęmonum inuocatione. Immo poſſet fieri tali fide, & reuerentia, ac neceſsitate occurrente, quòd nullum eſſet peccatum. Electiones autem fieri hoc modo prohibentur, in. c. fi. de ſorti. ex doctrina Cai. ibi, in ſumma. Secus in ſecularibus dignitatibus, Tho. ſecunda ſecũdę, ſupra.

SORTILEGIVM.

1 SOrtilegium, diuinatoriam, & conſultoriam ſortem cõprehendit, cum ad dęmonum recurritur auxilium explicite, uel implicite, ut accidit inquirentibus furta, uel alia occulta quæ tantum a natura intellectuali ſciri poſſunt, aut fieri Nã ex eo, quòd à Deo non quæruntur, nec à natura, nec à fortuna, coguntur uelint, nolint, ſecundum Caie. ibi, in ſumma fateri, quòd ad dæmonem recurrunt. Implicite quidem, dum ad ſortes ad hunc finem inſtitutas recurrunt, explicite autem cum incantationibus, uel alijs diuinationibus hæc faciunt: & ita ſentit Cai. ibi, in ſumma, circa fi. Et quamuis doc. multa dicant, materiam tamen hanc quo ad propoſitum, paucis perſtrinximus. De uſu tamen ſortium uide latius Tho. ſecunda ſecundæ. q. xcv. ar. viii. quando liceat.

2 Sortilegi multis pœnis, alijs ultra peccatum, ſecundum leges plectuntur, ut patet. C. de male. & math. l. nemo, & l. culpa, & ſecundum canones imponitur pœnitentia. xl. dierum, quando ſortilegium eſt occultum. c. i. de ſor. ſi notorium, fiunt infames. c. quiſquis. ii. q. viii. & c. teſtimonium, de teſt. cum his

qui ad eos recurrunt, & ſi clericus eſt, deponi debet. c. non oportet.xxvj. quæſt.v. Si ſerui uerberibus ſubiiciuntur. Efficiuntur tales irregulares, quando eſt notorium, in qua irregularitate epiſcopus poteſt diſpenſare, ſecundum Ber. in c.ii. eo.ti. omnes tales irregulares efficiuntur, ſi notorium ſit. Et ſic liberi, ſunt detrudendi. c. contra idolorum. xxvj.q. v.

3 De breuibus quæ portantur, uel orationibus ſuper ſe, dic quòd ſi in eis ſunt bona uerba ſcripta, ut uerba ſacræ ſcripturæ, uel orationes ſanctorum, & quòd hoc fiat ex deuotione ad uerbum Dei, uel ſanctorum, ſine aliqua ſuperſtitione, utputa quòd non obſeruetur, an ſint ſcripta in papiro, uel pergameno, uel ieiuno ſtomaco, uel non, uel poſita à uirgine, uel in mane, quòd non ſint ibi caracteres, & uerba non intelligibilia, nec aliqua falſa, ut quòd Chriſtus habuit febres, uel quòd Chriſtus dixit uxori ſuæ, & huiuſmodi, uel apocripha, eſt licitum. Secus ſi fiant cum talibus obſeruantiis, quia ſic ſapiunt ſuperſtitionem. Item quando dicitur in illis, quicunque portauerit ſuper ſe hanc orationem, uel ſcripturam, uel qui dixerit ter, uel ſepties, uel huiuſmodi, non poterit periclitari morte ſubita, in aqua, uel igne, & ſimilia, qua omnia falſa ſunt, & reprobanda, nec portanda: peccantque ſimilia ſcribentes, docentes portari, & portantes, quādo ſuper hoc ſunt moniti: tunc à peccato non poſſunt excuſari, infra, ſuperſtitio. §.iiii. Si autem quis portaret aliquam rem ſuper ſe, ad aliquem effectum, quem talis res poteſt naturaliter efficere, nō eſſet malum, ut lapidem aliquem contra malum caducum, uel huiuſmodi. Quādo autem nullam naturalem uirtutem habent ad talem effectum, & non portantur pro reuerentia Dei, uel ſanctorum, manifeſta eſt ſuperſtitio, ut ex S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. xcvi. ar. iiii. elicitur. Ex his quæ diximus, facile quis dependere poterit, quando ea, quæ ſuper ſe portantur ſuperſtitioſa ſint, uel non.

SPECTACVLVM.

Spectacula facientes, uel fieri mandantes, in quibus impudica, crudelia, & irreligioſa notabiliter ſunt admixta, ſine dubio mortaliter peccant, & ſimiliter aſpicientes talia cum delectatione de huiuſmodi, quia delectari de eo quòd mortale eſt, peccatum mortale dicitur. Si uero talia occurrunt alicui, non tamen placent, nec uellet illa fieri, tamen ex quo

occurrunt aſpicit ex curioſitate, niſi ex hoc oriatur ſcandalum, uel periculum, quòd animus eius inclinetur ad complacentiam, uel aliquod ſimile deſiderandum, non uideo mortale: ſed erit ueniale, ſupra, curioſitas.§.ij. Ludus.§.xi. Bonum tamen eſt, & ſecurius, ab huiuſmodi recedere.

SPONSALIA.

1 Sponſalia nominant futurarum nuptiarum promiſsionem ſecundum Thom.iiii. ſen.diſt.xxvii.quæſt.ii.ar.i.& in. ca. noſtrates.xxx.quæſt.v. & à ſpondeo dicuntur ſponſalia, nec faciunt matrimonium ſecundum Tho. ibi. Poſt autem matrimonium per uerba de preſenti contractum, non dicuntur ſponſi, ſed maritus, & uxor, etiam ante copulam, quia animorum ſolus conſenſus matrimonium facit.c.ſufficiat.xxvii. q. ii. Vnde appellatione, maritatæ non ueniunt ſponſi, niſi in materia fauorabili.xxvii. quæſt.i. in principio. Ideo quando ſtatutum dicit, quòd mulier maritata non admittatur ad ſucceſsionem patris cum fratribus, berta deſponſata per uerba de futuro, non excludetur, quia agitur de materia odioſa, conſentit Pan.in.c.ex publico, de conuer.coniug.

2 Non ſolum matrimonium, ſed et ſponſalia de futuro, publice debent contrahi, ſecundum diſpoſitionem. c. cum inhibitio, de clan. deſpon. ſecundum Pan. ibi, quia ſponſalia in multis caſibus tranſeunt in matrimonium ipſo facto, in c.is qui, de ſpon. Nec eſt neceſſe ſeruare huius. c. ſolennitatem, ubi non eſt conſuetudo, quòd fiant tales denuntiationes, ſed ſufficit publice contrahere, ut non dicatur clandeſtinus contractus, ſecundum Panorm. ibi, & glo. in uer. clandeſtinis.

3 Sponſalia poſſunt contrahi abſolute, & conditionaliter. Abſolute multipliaiter contrahuntur. Primo, ſimplici promiſsione, ut dicendo accipiam te in meam uxorem, & econtra. Secundo, per fidei lationem, uel iuramentum. c. inter uirum, de ſpon. Tertio, quando ambo impuberes, uel alter eorum, maiores tamen ſeptem annorum, & non propinqui pubertati contrahunt per uerba de præſenti, tunc iuris interpretatione ſunt ſpõſalia de futuro.c.unico, de ſpõ. li.vj. Quarto, p annuli ſubarratione͂.c.ſi qs deſpõſauerit.xxvij q.ii. Quinto, dãdo arrã de qua ſupra. Arra.§.iij. De arra, & annulo iudicabitur ſecundum uerba acta, quæ præceſſerunt,

quia ſi fuerunt de futuro,erunt ſponſalia,ſi de præſenti, erit matrimonium : ſi nulla fuerunt iuxta conſuetudinem iudicabitur. De his modis, uide Tho.ſupra,& Archi.flo.iii.par. ti. i.c.xviii.§.i. Si uero præceſſerunt uerba unius tantum, & datio annuli,uel acceptatio arræ,iudicabitur pro matrimonio: quia in hoc denotatur cõſenſus alterius expreſſus, & tũc uel matrimonium,uel ſponſalia ſecundum quòd uerba præceſſerunt,ut no gl.in.c.pen.de ſpon. ſed in dubio pro matrimonio iudicabitur,quia eſt fauorabile.c.literis,de præſump.Sed ſi titius accipiat manum bertæ dicendo,do tibi fidem,quòd te accipiam, & illa nihil reſpondeat, uel non oſtendat ſe acceptare,non ſunt ſponſalia , quia non debẽt claudicare , qui tamen promiſsit debet ſeruare fidem, ſecundũ Ar.flo. ſupra.

4 Tempus requiſitum ad cõntrahendum ſponſalia eſt ſeptennium,ſecundum Tho.ubi ſupra, à iure rationabiliter inſtitutum, quia tũc homo uti ratione incipit.c.unico,in.vi.de deſpon. impube. Si autem nũdum compleſſent ſeptennium,& haberent liberi arbitrij uſum uidetur quòd teneant ſponſalia,ſecundum Tho.ibi,quia adeſt ratio, uidelicet diſcretio. Quia tamen eccleſia determinauit tempus completi ſeptennij,ideo tutius eſt,quòd ſeptennium ſit completum,ut dicit Pan.in.c.literas,de deſpon.impube.ſed quia legis intẽtio uerbis legis præiudicat,ideo opinio S.Tho.eſt uera, cõſentit gl. in.c.ſponſa,de deſpon.& tex.in.c.iuuenis,eo.ti.& Pan. etiam ibidem. Si autem ambo,uel alter ſint minores ſeptennio, & ipſi,uel parentes eorum contrahãt,non ualent,qui uero maior eſt ſeptennio debet expectare alterum qui erat minor ne frangat fidem,quia ex parte ipſius tenent. Et ſi puber cũ impubere contrahat ſponſalia, impuber cum peruenerit ad ætatem debitam, poteſt contradicere , puber autem nunquam, etiam ante ætatem debitam nullus poteſt contradicere , ſecundum Pan.in.c.de illis,de deſpon.impu.

5 Quilibet ualens contrahere matrimonium, poteſt ſponſalia contrahere,& per ſe,& per nuntium, per procuratorem, per patrem, & matrem , & per quemlibet : dummodo conſentiant,uel rectificent hi, quorum nomine contrahitur: non tamen econtra , quilibet ualens contrahere ſponſalia , poteſt matrimonium contrahere , ut dictum eſt de impuperibus : ſupra.§.quarto.

6 Parentibus contrahentibus pro filijs ipſis filijs pręſentibus, & non contradicentibus, lex pro matrimonio iudicat, in dicto.c.unico,quamuis ſecundum ueritatem non ſit, niſi ipſorum adſit conſenſus : ſed quia eccleſia non poteſt uidere cõſenſum,iudicat quod foris eſt. Non eſt autem ſimile de alijs contrahentibus,qui non ſunt,parentes, niſi expreſſe conſenſerint.Pa.in.c.i.de mat. contrac. contra. inter eccle.Idem eſſe de fratre affirmat Tab.uer.ſponſalia.§.v. ſed non probat. Sil. nihil dicit,ibi.q.ii.in fi.

7 Qui ſponſalia contraxit,tenetur ſub peccato mortali contrahere matrimoniũ, quia tenetur ſoluere promiſſum, ſed Th. ſupra,niſi legitimum interueniat impedimentum: In foro tamen contentioſo non compelluntur, quia matrimonia coacta malum exitum habere conſueuerunt, niſi interueniſſet iuramentum,ut quidam aſſerunt,ſed neque propter hoc cogendi ſunt, propter dictam rationem. Conſentit Pan.in.d. c. ex literis,el.ii.de ſpon.&.c.requiſiuit. Si autem contrahere cũ ſecunda,per uerba de præſenti,non tenetur amplius contrahere cum prima, mortaliter tamen peccauit, & propter fractionem promiſsionis imponitur penitentia, in .c. ſicut, de ſpon. Quod ſi cum,ſecunda tantum ſponſalia contraxit, etiã iurata,contrahet tamen matrimonium cum prima,in.d.c.ſicut. Quomodo autem ex ſponſalibus oriatur impedimentũ publicæ honeſtatis,etiãquòd ſint nulla,non ratione conſenſus,ut in.d.c.unico,de deſpon.impuber.in.vj.Vide ſupra,matrimonium.§.xlvi.& de ſponſa.c.unico,li.vi.

8 Si petrus promittat accipere unam de filiabus ſempronij, & ipſe promittat dare unam de ſuis indeterminate, etiam cũ iuramento,nõ ſunt hæc ſponſalia.nec contractum eſt aliquod impedimentum,niſi una earum conſenſiſſet.in. c. unico, de ſpon.li. vi. petrus tamẽ qui ſic promiſsit tenetur facere quòd poteſt,& ſi unam proponat liberatur,quòd ſi una ſuperſtite alijs morientibus tenetur ſuperſtitem dare, & ſi una earum in illum conſenſit, non poteſt aliàs accipere. Quod ſi nulla conſenſit,nulla poteſt cogi, etiam à patre.

9 Antonius promiſsit deſponſare bertam per uerba de futuro, non propter,hoc ſunt ſponſalia,niſi ſic eſſet conſuetudo,uel per deſponſationem intelligeret matrimonium contrahere, uel tunc intenderet contrahere ſponſalia. Tenetur tamen

contrahere ſponſalia, ne ſit fractor fidei datæ.
10 Pœnæ appoſitæ in contractibus ſponſalium cōmuniter non tenent, ſi ratione pœnæ, ſunt poſitæ, ſecundum Tho. ſupra. c. gēma, de ſpon. Matrimonia enim libera eſſe debēt, in. d. c. requiſiuit. Secus ſi ratione dotis pœna fuit appoſita: qa tenent.
11 Titius habens filiam impuberem promittit dare Sempronio iuueni. xviii. annorum, qui in quarto gradu attinet dictæ filiæ, & utraque pars firmat promiſsionem cum iuramento, & pœna pecuniaria appoſita, tenetur quęlibet pars facere, quòd poteſt in conſcientia, ut matrimonium locum habeat, uidelicet quærere diſpenſationem, & ſi haberi poteſt, tenentur contrahere, ne ſint fractores iuramenti, quia omne iuramentum, quòd non uergit in detrimentum ſalutis æternæ eſt ſeruandum. c. cum contingat, de iure iur. c. non licet, eo. ti. li. vj. c. quamuis, de pact. in. vj. ſi tamen intendebant ſe obligare. Eſt &. c. ex literis, el. ii. de deſpon. ex quo uidetur, quòd etiam cogi debent ad obſeruandum, & ibi Pan. Et licet non promiſſerint accipere diſpenſationem, tamen ex eo quòd iurarunt contrahere, & contrahere non poterāt ſine diſpenſatione, propter impedimentum quod non ignorabant, ideo interpretandum eſt, quòd etiam iurauerint accipere diſpenſationem, quia hoc eſt acceſſorium. Si autem neſciebant requiri diſpenſationem, & ſi ſciuiſſent non ſe obligaſſent, non tenentur, quia iuramentum non ad plus obligat, quàm ſit iurantis intentio. Et quamuis iura dicant matrimonia debere eſſe libera, ut ſupra diximus, hoc intelligitur quòd quādo fiunt ſine iuramento, eccleſia non cogit, ut dicit Pan. in. d. c. ex literis, ſecus cum iuramēto, quòd papa ſeruari iubet, in. d. c. ex literis, nec obſtat. d. c. reqſiuit, ubi dicitur monendi ſunt, non cogendi, quia dicit gl. ibi prius monēda, & poſt cogēda propter iuramentum ſuum, ideo ad hoc ſeruandū cogendi ſunt, niſi legitimū interueniat impedimentū, ut eſſet periculum uxoricidij, adulterij, belli, & huiuſmodi, ad arbitrium ſapientis. Quidā tamen dicunt, quòd in foro contentioſo nō poſſunt cogi, tamen in conſcientia tenentur, & ad pœnā etiā tenentur, ſecundū Pa. in. d. c. ex literis, ſecundum. i. gl. ſi non faciunt quod poſſunt, ut diſpenſationem habeāt à ſuperiori. Sponſalia per religiones ingreſſum, ſecundum Th. ſupra, ar. iii. ad. i. intellige & profeſsionē, in qua quis ſpiritualiter mun

do moritur,etiam quòd quis iuraſſet contrahere ſoluuntur, & licet quidā dicant, quòd prius debet cōtrahere, & poſt ingredi,ut ſeruet iuramentum, tamen eſt neceſſarium, ut dicit gl.in.c.cōmiſſum, de ſpō.& Pa.& In.exponētes.d.c.commiſſum,quod uidetur eſſe cōtra hoc,etiā ſi fuit matrimoniū per uerba de præſenti ſoluitur.c.uerum,de cōuer.cōiug.c.ex publico,eo.Item ſoluūtur ſponſalia per ſacrū ordinem ſuperue nientē,quia maius uinculū alterius rationis eſt: quod uincu lū ſi pcederet,ſolueret matrimoniū contractū de facto p uerba de præſenti,ſupra,matrimoniū.§.xlii.Item per uotum ſim plex ſi pcedat,non aūt ſi ſequatur,quoniā hęc duo ſcilicet uo tum ſimplex,ex ſponſalia etiā iurata,ſunt,æqualis ponderis. Ideo quodcūque horū pcedat,impedit reliquū,ſupra,matrimoniū.§.lv.Itē ſoluūtur quādo alter ſtatuto tēporē nō comparet ad perficiendū matrimoniū,ſecun.Th.ſupra, ad.ii. nec peccat contrahēdo cū altero,uel altera, ſi ex parte eius nō ſtetit quin matrimoniū locū haberet,& libere ſine aliqua licētia pōt cōtrahere,qa tex.dicit libere.c.de illis autē.de ſpō.Quod ſi alter ad lōginquas partes pendētibus ſpōſalijs ſe trāsfert,& nō eſt ſpes de proximo redditu, alter nubere pōt libere, nec tenetur expectare per bienniū,in.d.c.de illis.Itē ſi ante matri moniū contractū alteri ſuperueniat grauis infirmitas,quę eū multū debilitet,ut paraliſis,uel multū deformet,ut cęcitas,& huiuſmodi,uel cōtra bonū prolis,ut lepra,quę prolē ſolet in inficere,ſicut morbus gallicus,& huiuſmodi. Hæc enim dirimunt ſponſalia.c.literas,de cōiu. lepro.ne.ſ.alter alteri diſpli ceat,& malū exitū tale matrimoniū habeat, ſecundū Tho.ſupra. Itē ſi affinitas ſuperueniat,ut quia alter conſanguineā al terius iſto interim cognouit, ad quod probandū ſola fama ſufficit.c.ſuper eo.de cōſan.& affi.Secus ſi ſuperueniat impedimentū publicæ honeſtatis,quia nō dirimit ſpōſalia, cū nō ſit quid maius,cum ſequatur. Itē ſi ſe mutuo abſoluūt,ſecun dum Th.ſupra,ad.v.& in.c.præterea,de ſpon. etiā ſi ſint iura ta.Concor.Pa.in. d.c.præterea, & hæc eſt cōmunior opinio. Item per fornicationē ſequentem,tunc qui non eſt in culpa, poteſt ſolutionem petere,quia ex hoc fiunt inuicem ſuſpecti de ſeruanda fide in futurum,ſecundum Thom.ſupra,ad.vj. etiam ſi iuraſſet ducere,in.c. quemadmodum,de iure iur.niſi uiolenter ei hoc accidiſſet: quia ceſſat ratio repudiandi.

Eodem modo ſic inuenit hæreticam, uel cognoſcit non eſſe uirginem,ſicut credebat, & huiuſmodi, cuius ratio eſſe poteſt,quia ſi hoc ſciuiſſet non promiſiſſet,ideo implicite uidetur cum hac conditione promiſiſſe, ſicut qui nouit ire ad ſanctum Iacobum, credens non diſtare niſi per quadraginta miliaria,& poſtmodũ reperit diſtare per quingẽta, uel mille miliaria, quod ſi ſciuiſſet nullo modo uouiſſet, tale uotũ non tenet: ſi in hoc ſimili caſu. Item ſi contrahat cum alia per uerba de præſenti,uel per uerba de futuro cum copula, hi contractus fortiores ſunt, quia faciunt matrimoniũ, ideo dirimunt ſpõſalia,in.c.i.de ſpon.duorum: & Pa.in.c.ueniẽs, el.ii.de ſpon.Pœnitentia autem fractori fidei imponi debet, in.c.ſicut,deſpon.quòd quidem iuſtum eſſe uidetur.

13 Item quando impubes cõtraxit ſponſalia poſt ſeptennium, cum uenit ad pubertatem petit abſolui à ſponſalibus, & dari licentiam alteri nubendi, ſimiliter ſi ante ſeptennium contraxit,licet non fuerint uera ſponſalia, tamen ſecundum Tho. ſupra,ad.viii.debet potere licentiam, ne ueniens ad ætatem legitimam uideatur approbare.Si maiores ſeptennio contrahunt ſponſalia, neuter ante pubertatem reſilire poteſt, & ille qui prius ad pubertatem uenit alterum expectare nõ tenetur ſecundum Pa.in.c.de illis,&.c.ſequenti,de ſpon.Et ſi tempore contractus alter erat pubes,alter impubes,hic factus pubes, poteſt reſilire,niſi carnalis copula interuenerit,non autem ille qui tempore contractus erat pubes, ſecundum Pan. ibidem. Not.quòd petens in ætate nubili liberationem,cauſam aliquam allegare non tenentur, cum ius ſic concedat, quia in illa ætate nõn erant potentes obligare ſe ad conſentiendum inſeparabiliter. Not. etiam ſecundum Tho. quòd huiuſmodi abſolutio in dictis, ſemper debet fieri, præterquam in caſu, quando quis religionem intrat, uel quando quis aliam, uel alium accipit per uerba de præſenti, uel ſecundum aliquos quando fuit appoſitus terminus, poſt terminum liber eſt, in cap. ſicut ex literis, de ſpon. Poteſt addi & alius modus, quo ſponſalia poſſunt ſeparari, quando inter ſponſos orta eſt uehemens inimicitia, propter rationem capituli ſecundi de ſpon.Item ſi fama habet:quòd inter eos eſt canonicum impedimentum, & de fama doceatur, tunc debet impediri ne contrahant,in.c.cum in tua,eo.

Item quando poſt factum acceſsit magna ſpōſi ſeuitia, in.c. ueniens, qui cle.uel uo.& propter conditionem non honeſtam appoſitam,in.c.de illis,de condi.ap. Pro his quæ dicta ſunt,Arch.flo.not.duas regulas. Prima, quotieſcunque contrahuntur duo uincula æqualis potentiæ, incompoſsibilia, primum præiudicat ſecundo. Secunda,quotiens contrahuntur duo uincula diſparis potentiæ,incompoſsibilia, fortius repellit minus forte:ut ſponſalia etiam iurata, & uotum ſolemne,ſecundum repellit primum.

14 Sponſorum peccata in modo triplici inueniuntur. Primo in ipſo contractu,ſi ficte contrahant, non intentione contrahēdi,uel fidem ſeruandi,& eſt mortale,quia pernitioſum multum:uel ſi clandeſtine contrahant, & uidetur mortale, ſicut de contractu matrimonij,licet minus,propter pericula quæ communiter ſequuntur,& prohibitionem,aut quia apponitur pœna,quaſi pœna conuentionalis cōtra prohibitionem iuris,in.c.gemma, de ſpon. & ſi deſit contemptus ſecundum Cai.ibi,eſt ueniale,& pœna nulla eſt.Secundo,in diſſolutione ſponſalium,quando ſine cauſa diſſoluuntur ſufficienter, quia eſt peccatum perfidiæ,& mortale, quia proximo pernitioſum.Tertio,in uſu quando uacant actibus impudicis, ut ſupra dictum eſt.Impudicitia.§.ix.Oſcula tamen, amplexus, & huiuſmodi,ex beniuolentia,non ſunt peccata, ſi uero delectationis cauſa fiant affectu maritali iam inchoāte, abſque impudicitia,tantum uenialia ſunt. Huiuſmodi enim oſcula, inchoationem uenereæ uoluptatis important, ſicut & ſponſa inchoatiue eſt ſponſi. Caueant tamen a conſumatione antequam contrahant,quia mortale eſſet.

STATVTVM.

STatutum,ſupra,conſtitutio.§.vij. in uer.lex, per totum, exequię.§.j.An ſtatuere ſupra mortuariis ſit contra libertatem eccleſiæ,Exequiæ.§.j. Quomodo ſunt excommunicati,Excommunicatio.xxxj.

STRIGIAE.

STrigiæ,ſeu lamiæ,dicuntur perſonæ quædam, quæ in nocte maxime exercent ſe in maleficiis.Hæ aliquando credūt ſe portari ad ludos quoſdam,& deluduntur in ſomniis.c.epiſcopi.xxvj.q.v.aliquando realiter portātur, ut expertum eſt: aliquando per ſe uadunt,nec hoc eſt contra dctium.c.epiſco

pi. Nā illa ſecta, de qua loquitur. d. c. epiſcopi, eſt alia ab hac, quæ modo dicitur ſecta ſtrigiarum, licet in aliquibus cum illa conueniat, in aliquibus diſconueniat. Nec eſt uerum quòd mutentur in gattas, uel alia animalia (ut dicitur) quamuis uirtute dęmonis hoc poſsit uideri per artem pręſtigij, uel circũponendo figuram, & hæc ſæpe fiunt. Hæc ſecta non eſt proprie hæretica, & expreſſe, ſed præſumptiue, quoniam diabolo, quem inimicum Dei credit, diuinum honorem exhibet, abnegat fidem, & baptiſmum, contemnit ſacramenta, & crucem, homines percutit morte, & ægritudine per faſcinationem, & per actiua naturalia edocta a diabolo, & per uirtutẽ ipſius dæmonis aſsiſtentis, & cooperantis propria uirtute, ut in reſaratione portarum, & multorum aliorum. Si quis autẽ bene inſpiciat illud. c. epiſcopi, intelliget, quòd inquiſitores non agunt cõtra illud, dum officium contra has exequũtur.

STVPRVM.

STuprum per quod mulier uirgo extra matrimonium defloratur, mortale peccatum eſt, conſtituens propriam ſpeciem, ex eo quòd aufertur uirginale ſignaculum paternæ cuſtodiæ commiſſum. Si autem alio modo perdat uirginitatẽ, ut per uoluntariam pollutionem ex ſe, nõ erit ſtuprum, ſed mollities. In maſculo autem adhuc uirgine, coeunte cum meretrice, uel alia, non erit ſtuprum, quia non ita ſub cuſtodia patris eſt quo ad hoc, nec fit minus nubilis amiſſa uirginitate, ſicut fœmina, Tho. ſecunda ſecundę. q. cliiij. ar. vj. Ad quid teneatur qui ſtuprauit uirginem, ſupra, reſtitutio. §. xxij.

SVFFRAGIA.

1 SVffragia pro mortuis fieri incœperũt ab Apoſtolis: Tho. iiij. ſen. diſt. xlv. q. ij. ar. j. ql. ij. & Aug. li. de cura pro mortuis habenda. & Damaſ. in ſer. de ſuffrag. mortuorum, & Diony. c. ulti. de cæ. Ierar. Ideo credendum eſt ſuffragia uiuorum defunctis poſſe prodeſſe, & credo quòd qui pertinaciter nõ crederet, eſſet hæreticus, quia uidetur repugnare ſcripturæ Mac. lib. ij. c. xij. qui liber eſt in canone eccleſię, ut patet per Aug. li. xviij. de ci. Dei, & per concilium Carthagineñ. licet apud iudæos non ſit canonicus, ut dicit Hiero. in prologo galeato: & pro hac hæreſi, fuerunt Græci condemnati in Concilio Florẽtino, ſupra, purgatorium, per totum, indulgentia. §. xix.

Non eſt igitur negandum ſuffragia pro mortuis fieri eſſe utile.

2 Qui in ſuo teſtamento ordinauit aliqua bona fieri pro anima ſua, poſt mortem præmium talium bonorum, ſeu ſuffragiorum conſequitur etiam antequam fiãt ab executoribus, quantum eſt ex operæ operante principalis agentis, ſiue teſtatoris, ſed quantum ad efficaciam ſuffragiorum, quæ eſt ex opere operato, uel ex opere operante exequentis, non conſequitur, fructum antequam fiant, & hoc modo tarditas executorum, nocet defunctis, quo ad pœnam purgatorij, quæ eſt temporalis, ſecundum Tho. ſupra, ad quartum. Non poſſunt tamen defuncti defraudari quo ad æternam retributionem, niſi per propriam culpam, ſupra, executor. §. xvj. & ibi quomodo grauiter peccant tales defraudantes, tanquam egentium necatores.

3 Suffragia facta pro mortuis, non tantum proſunt illis, ſed etiam facientibus, inquantum procedunt ex radice charitatis, qua faciens ſuffragium meretur uitam æternã ſibi. Quomodo unus pro alio ſatisfacere poteſt, ſupra, indulgentia. §. xix

4 Suffragia a peccatore facta proſunt mortuis, quantum ad ipſum opus operatum, ideſt quantum ad efficaciam, quàm habent ex ſe, & quantum operans operatur in perſona eccleſiæ, uel ut alterius inſtrumentum: & inter ſuffragia pro mortuis, magis proficit miſſa. c. nihil, de conſe. diſt. ij. & Tho. iiij. ſen. ſupra, & Pe. de palu. Secundo elemoſina. Tertio, oratio. Quarto, ieiunium. c. animæ defunctorum. xiij. q. ij. Quomodo elemoſina ſit magis ſatisfactoria, ſupra, elemoſina. §. xiii.

5 Qui multos recipit ad participationem ſuorum bonorum, licet mereatur, quia ex charitate hoc facit, tamen quo ad expiationem pœnæ, ſunt ſibi minus utilia ſua bona, de rigore iuſtitiæ, ſed forte Deus ex ſua miſericordia facit, quòd etiam pro ſe ſatisfaciant, hoc autem incertum eſt.

6 Dicere miſſam de mortuis, uel de aliquo ſancto pro mortuis, non multum refert, ſed bene deuotio rogantis, & offerẽtis, ideo conſulerem eis, qui uolunt facere dici miſſas, ut dicerent ſacerdoti: pater dicatis illam, ad quam maiorem habetis deuotionem, uel talem, ad quam ego habeo deuotionẽ, & ualet quo ad liberationem a pœna, ei tantum, pro quo fit,

ſecundum Pe.de pal.ſupra,miſſa.§.xxxii.

SVBDIACONVS.

Subdiaconus,ſupra, Ordo.§.ij.Etas.§.i.

SVBSANNATIO.

Subſannatio,ſupra,deriſio,per totum.

SVBSTITVTIO.

Subſtitutio,& ſucceſsio,quia ad ius ciuile magis pertinẽt, dimittantur. Vide ſi uis Sil.uerbo hæreditas. Tab.uer.ſubſtitutio,& ſucceſsio.

SVPERBIA.

1 Superbia ſecundum quòd nominat inordinatum appetitum propriæ excellentię,peccatũ ſpeciale eſt,de quo Tho. ſecunda ſecundæ.q.clxii.ar.i.&.ii.& quia ſuperbus extollit ſe ſupra id quod eſt pręfixum ſecundum Dei regulam,ideo ex ſuo genere peccatum mortale eſt:ueniale autem ex imperfectione actus,& eſt grauiſsimum,quia ſuperbus diuinæ regulę ſubiici non uult.Contingit autem peccare in hoc quatuor modis diſtinctis ſpecie.Primo, cum quis bonum a ſemetipſo habere exiſtimat,& non a Deo.Secundo,cum exiſtimat a Deo datum,ſed ex propriis mentis.Tertio,cum ſe iactat habere quod non habet. Quarto,cum deſpectis cæteris appetit uideri habere,quòd habet.Quando talis appetitus eſt ſecundum rationem deliberatam,mortale eſt in omnibus ſpeciebus:ſecus quando ſecundum primos motus, ut quando homo laudat ſe,non tamen propter hoc uult non ſubiici diuinæ regulæ.Non enim eſt hic actus perfectus circa appetitũ inordinatum propriæ excellentiæ.

2 Cum quis ita Deo ingratum ſe exhibet, ac ſi non accepiſſet omnia a Deo,eſt in prima ſpecie ſuperbiæ. Cum quis conqueritur de Deo,quòd non exaudiat eum,uel det aliqua bona,eſt in ſecunda ſpecie.Cum quis exiſtimat ſe ſanctum, liberalem,& huiuſmodi, & non eſt,in tertia ſpecie reperitur. Cum quis negligit operari,appetere ſpiritualia, & pro peccatis propriis ſatisfacere,eſt in quarta ſpecie. Contra uero proximum peccatur,ſi quis proximo crudelis exiſtit, incompatiens,intollerans,iniurians,impatiens, egreferens ſe deſpici, indignans,& huiuſmodi.Hæc enim ſunt ſigna, quòd homo plus de ſeipſo ſentit,quàm de aliis,quia exiſtimat ſe non debere particeps eſſe pœnarum ipſorum. Et hoc quidem pecca

tum,multum uitam ſpiritualem impedit, multumque periculoſum,eſt quia difficiliter eradicatur,cum ſit ſpirituale peccatum.Eſt etiam peccatum generale,cum influentiam quãdam in omnia habeat peccata:& ita caput omnium uitiorũ recte dicitur.

SVPERSTITIO.

1 SVperſtitio,quædam proteſtatio infidelitatis eſt, qua circa diuinum cultum erratur, religioni oppoſita, ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.xcii.ar.i. quia cultum diuinum exhibet,uel ei cui non debetur, uel non eo modo quo debet, cuius ſpecies quatuor ſunt ſcilicet diuinatio, idolatria, (de quibus ſupra,in ſuis locis dictum eſt) indebitus ueri Dei cultus,& uana obſeruatio, & de his duabus ſpeciebus ultimis, nunc dicendum eſt.

2 Superſtitio qua exhibet quis Deo indebitum cultum,dupliciter fit,aut pernitioſe,aut ſuperflue. Pernitioſe eſt,ſi contra fidei ueritatem fiat,ut ſi quis Deum coleret ſicut iudæi, uel alii infideles,ritum eorum ſeruando, contra eccleſiæ ſanctæ ritum,ut ſeruando ſabbatum, uel ſi falſas reliquias pro reliquiis ſanctorum adorandas proponeret, uel offerret imagines Crucifixo,ad incitandum alios lucri gratia.Hic enim cultus falſus eſt,quia ſignificat quod non eſt, ideo mortale peccatum. Offertur enim notabilis irreuerentia Deo ex natura talis operis,& ſi non ex intentione offerentium . Superflue autem committitur cultus Dei indebitus,quando non ſeruãtur rubricæ,& ritus eccleſiarum,& ſi deſit contemptus,& ſcãdalum , ueniale peccatum eſt,ut quando debet fieri miſſa cũ uno accolito ponuntur duo,uel non debet dici gloria, & dicitur.Si tamen adeſſet contemptus,uel ſcandalum,eſſet mortale,ratione horum,non ex ſe. Non enim eſt contra Dei reuerentiam,ſed præter,fieri dicitur.

3 Superſtitio uanæ obſeruationis, primo per artem notoriam eſt,quando fiunt certa ieiunia, certæ orationes ſecundũ inſtituta illius artis,ad acquirendum ſcientiam per infuſionẽ. & hæc eſt peccatum mortale,propter innitam cum dæmone ſocietatem,de cuius inſtitutione hæc ſeruantur,& inutiliter, quia dæmonum non eſt ſcientiam animabus noſtris infundere.Ex doctrina Cai.ibi,in ſumma. Secunda ſuperſtitio eſt per præſagia futurorum bonorum,uel malorum,ex his quę

accidunt,ut ſi ex caſu alicuius eũdo domum,accipiat aliquis aliquod malum futurum,& huiuſmodi,& communiter hęc uana,ſunt uenialia peccata, quia non ut inſtituta religionis gentilium utuntur homines,ſed quia ſic habent ex antiquis ſuis,& quia,ut in pluribus uidetur eis ſic accidere. Et quãdo huiuſmodi accidunt huiuſmodi,põſſunt homines præcauere a malo,quod uerentur accidere. Huiuſmodi uana reputãtur dum non adeſt ſiniſtra intẽtio. Tertia ſuperſtitio obſeruationum eſt,quæ uſu herbarum,lapidum, lignorum, animalium,carminũ,imaginum,rituum, ad faciẽdum aliquod, utputa adſtringendum ſanguinem, uel huiuſmodi, de qua ſupra. Incantatio.§.ii. Quarta,ſuperſtitio obſeruationum eſt in uerbis, aut rebus ſacris portandis,dicendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis:quarum ratio neſcitur: ut qui utitur ad ſpaſmũ annulo facto ex primo marcello cruci oblato in die ueneris ſancti,& ſimilia. Hic enim interuenit ſuperſtitio quantum apparet. Si tamen quis hoc faciat ex mera deuotione:ſecundum Cai.ſupra:& non expectet effectum niſi a Deo:credens a Deo hoc alicui inſpiratum: non eſt dãnabile:ſed poteſt tolerari. Ego tamen credo:quòd licet talis non ſit de mortali damnandus:eſt tamen prohibendus: ne talia amplius faciat:tanquam ſuperſtitioſa:& habentia mali: uel ſuperſtitioſi ſpeciem.

4 Ad cognoſcendum igitur quando hæc,& ſimilia ſint ſuperſtitioſa,uidendum eſt,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ,ſupra,& contra gen.lib.iij.c.cliiij.an tales effectus,qui intendũtur, poſsint naturaliter produci a talibus rebus, tanquam a cauſis naturalibus,& ſi ſic,non erunt ſuperſtitioſa,nec illicita,quia licet uti naturalibus cauſis ad naturales effectus, ſi non,clarum eſt,quòd non adhibentur tanquam cauſæ,ideo adhibentur,ut ſigna,non ut ſigna diuina, quia non ſunt ſacramenta,neque ſacramentalia, ergo tantum ut ſigna uana, & uacua,& ſic pertinent ad pacta ſignationum cum dæmonibus innita,ſicque ſuperſtitioſa ſunt. Corpora naturalia ex ſuis formis naturaliter agunt, non autem artificialia, ideo non poſſunt naturalem uirtutem habere ad agendum, neque ex impreſsione uirtutum cœleſtium,inquantum ſunt artificialia ſortiuntur uirtutẽ aliquam. Ex quo patet, quòd qui facit annulum ſub tali conſtellatione, ut ualeat ad malũ ca-

ducū, uel huiuſmodi, uel imprimit imaginem in lapide ſub tali ſigno, nil naturale recipit, ut aliquid efficere ualeat, ergo in aliquod ſpirituale eſt reducendum hoc, non in Deum, uel angelos bonos, quia ad huiuſmodi auxilium hoc modo nō præſtant, ergo ad dæmones, & ſic apparet huiuſmodi ſuperſtitioſa eſſe. Vide ſupra. Diuinatio per totum. Incantatio, per totum. Ars. §. ij. & ita tene ut ſis ſecurus.

SVSPENSIO.

1 SVſpenſio, cenſuram eccleſiaſticam nominat, & eſt in habilitas ad executionem ordinum, officiorum, uel iuriſditionis, ex aliquo impedimento proueniens, ex inſtitutione eccleſiæ habens robur, & eſt magis pœna quàm culpa, gl. in. c. ad reprimendam, de off. ordi. in Cle. de pœnis, cupientes. Et quamuis non ſit culpa, tamen communiter propter peccatū incurritur, nec eſt neceſſe quòd ſit peccatū mortale. ſemper, ſicut de maiori excōmunicatione, ſed etiam pro ueniali poteſt incurri ſicut excommunicatio minor, ut probat Cai. in ſumma, ibi. Et licet ſuſpenſio tangat clericos communiter, quandoque tamen et laici ſuſpenduntur ab aliquo actu, ut aduocati ab actu aduocandi, & ſimiliter quandoque alij.

2 Suſpenſio una minor dicitur, qua quis dicitur ſuſpēſus quo ad ſe, & incurritur primo per quodcunque mortale peccatū, in quo quis exiſtens antequam pœniteat, eſt ſuſpenſus a participatione omnium ſacramentorum. c. quęſitum, de cohab. cle. & ſi exercet executionem alicuius ordinis ſolēniter, ideſt quaſi utens officio ſuo, mortaliter peccat: quia officium ſuū indigne facit, & miniſtrum eccleſiæ indigne ſe exhibet, & totiens quotiens facit, etiam tangendo uaſa ſacra, & alia, quaſi officio ſuo utens, niſi in caſu neceſsitatis, in quo etiam laico liceret hoc, ut leuare corpus Chriſti de luto, uel baptizare in articulo neceſsitatis, & huiuſmodi, & a talibus quādiu ſuſtinentur ab eccleſia, recipere ſacramenta a ſubditis in neceſsitate, licet, extra uero neceſsitatem, recipere non eſt tutum, neque inducere tales ad executionem ſui ordinis, ſecundum Tho. iiij. ſen. diſt. xxiiij. q. j. ar. iij. ql. v. ad. iij. & ad. iiij. ſecundū tamen Pe. de pa. non peccat, quia eſt licitum: nec talis inducens peccat, qui utitur iure ſuo. Secundo, efficitur quis ſuſpēſus quo ad ſe, per minorem excommunicationem, quia etiā ipſa ſeparata a participatione, ut ſupra dictum eſt, Excōmun. i

catio.§.v.tamen ſuſpenſus, his duobus modis ſupradictis, ſi celebrat non efficitur irregularis.c.ſi celebrat, de cle. exc.mi. nec talis ab aliis ſubditis debet uitari, etiam quòd eius peccatum ſciant.c. noſtra,de coha.cle.& muli.

3 Secunda ſuſpenſio eſt,qua quis ſuſpenſus eſt quo ad alios,& non quo ad ſe,& hęc proprie non poteſt dici ſuſpenſio. Hac ligantur clerici peregrini,qui non poſſunt celebrare publice, niſi prius fecerint fidem de eorum ordinatione,in.c.j.de cle. pereg. Poſſunt tamen ſecrete celebrare.c.iij.de cle.pereg.& ſi publice celebrant,non propter hoc fiunt irregulares, ſecundum Pa.in.d.c.ſi celebrat.

4 Tertia dicitur maior ſuſpenſio,& appellatione ſuſpenſionis in genere,de hac intelligitur,ar.in.c.ſi quem,de ſent. excom. De hac data eſt diffinitio in principio,& eſt cenſura eccleſiaſtica ſicut interdictum.c.quærenti,de uerb.ſig. Quando quis eſt ſuſpenſus ab ordine tantum,non poteſt ea quæ ſunt ordinis,poteſt tamē ea,quæ ſunt iuriſditionis,& econtra, ſi eſt ſuſpenſus a iuriſditione,& nō ab ordine. Si autem ab utroque,neutrum poteſt.Nam ſuſpenſio,ſecundum Pa.in.c.Apoſtolicæ,de excep.operatur ad limites ſuſpenſionis. Concor. Tho.iiij.ſen.diſt.xviij.q.ij.ar.ij.ql.iij.& Pa.in.d.c.Apoſtolicę, de excep.Suſpenſus ab officio,& beneficio,non poteſt agere nomine proprio,tāquam beneficiatus pro iuribus ipſius beneficii,& ſuſpenſus a beneficio , non debet habere redditus beneficii,modicam tamen ſuſtentationem habere poterit, ſi non habet unde aliter uiuat,ſecūdum Pa.in.d.c.Apoſtolicæ, ſed cum nulliter,uel iniuſte eſt ſuſpenſus , debet recuperare fructus,ſecus quando eſt iuſta ſecundum Feli.in.d.c.Apoſtolicæ.Neque propter ſuſpenſionem, quis beneficium amittit, niſi lex hoc exprimat. Et nulla ſuſpenſio cauſat irregularitatem,ſi ſuſpenſus celebrat,niſi ſit a diuinis ſuſpenſus, ſecundum Feli.ſupra,non enim in iure expræſſum inuenitur.

5 Suſpenſus a beneficio , poteſt eligere: ſecundum Pa.ibi ſupra:quia ius eligendi annectitur ordini:ſeu officio,a quibus non eſt ſuſpenſus.Eligi autem in eccleſia: in qua eſt ſuſpenſus non poteſt.Alia quæ pertinent ad officium poterit exercere:ſiue ſpiritualia : ſiue temporalia , quia ab eo non eſt ſuſpenſus.

6 Suſpenſus ab officio tantum,nō poteſt eligere: nec eligi:nec

alia

alia quæ ſpectant ad ordines. Poteſt autem ea quę pertinent ad beneficia,ut proſequi iura beneficii,niſi taliter ſit ſuſpenſus ab officio,ut trahatur ad beneficium , ut in glo. Cle. cupientes,de pœ.§.uero nouam.

7 Suſpenſus minori ſuſpenſione,quæ infligitur propter participationem cum excommunicato,non priuatur facultate exercendi iuriſditionalia,& eligendi,ſed ſolum participatione paſſiua ſacramentorum,& propter hunc effectum , non poteſt elig,,Eſt tex.in.c.ſi celebrat,de cle.excom.mi.

8 Cui interdictus eſt ęccleſiæ ingreſſus,non poteſt exercere ordinem in ipſa eccleſia,in qua ſi celebrat,efficitur irregularis.c. is cui,li.vi.de ſen.ex.non autem ſi extra eccleſiam celebrat, nec propter hunc interdictum priuatur facultate exercendi iuriſditionalia,& eligendi.c.ſacro, de ſen.ex. & de reſcri.c. ab excommunicato.Non enim ultra ſuos limites cum ſit pœna, extendi debet,ut ſupra dictum eſt.

9 Epiſcopus ſuſpenſus a pontificalibus,ſolum eſt ſuſpenſus ab illis,quæ dependent ab ordine pontificali, & non ab aliis ſecundum Io.an.in.c.i.de ſen.excō.lib.ſexto,quia ſunt ſeparata iuriſditionalia , ab his quæ ſunt ordinis epiſcopalis.c. aqua, de conſ.eccle.& al.

10 Suſpenſus a ſententia canonis,uel hominis tenetur abſtinere ab officio,etiam poſt contritionem,& confeſsionem, quo uſque ab officiis ſuis,relaxata fuerit ſententia,alias a diuinis, uel officio,uel celebratione ſuſpenſus,& huiuſmodi , ſi contrafaciat mortaliter peccat , & efficitur irregularis ſecundum Inno.in.c.æterni,de re.iur.lib.vi.ſi extra eccleſiam dicat horas ſecundum eundem Inno.ubi ſupra,officiādo populum, ſicut in exercitu,ſit irregularis , ſecus ſi officiando dicat cum uno,uel duobus,& alii tenentur uitare eum , cum dicit officium officiando,uel celebrat ſecundum Veruer.

11 Suſpenſus ab officio abſolute , & non per dictionem tantum,ab homine,uel a iure,propter crimen graue, intelligitur etiam ſuſpenſus a beneficio.c.eos,&.c.qui ſacerdotum. lxxxi. d.ſecus ſi propter infamiam,uel contumaciam,uel crimen leue,ſecundum Gaſpar de cald.in.d.cle.cupientes.ſed ſi ſuſpenſus a beneficio ſolum,non eſt ſuſpenſus ab officio,quia officium non eſt acceſſorium ad beneficium,ſed ecōuerſo. Si eſt ſuſpenſus ab utroque per copulam , & eſt clarum . Si per

diſiunctiuam,uel,uidelicet ab officio,uel beneficio,ſententia propter incertitudinem non tenet,ſecundum Gof. Inno. uero dicit ſimpliciter,quod ſuſpenſus ab officio ſolum,non debet percipere fructus beneficii,per.c.paſtoralis,de app.

12 Cum minora interdicuntur,intelliguntur inter dicta maiora,unde ſuſpenſus a ſubdiaconatu,eſt ſuſpenſus ab aliis ordinibus ſuperioribus,ſed non econtra.c.ſignificauit, de corpo. ui.hæc enim ſe habent ad conſequentiam.c.cum illorum, de ſen.excom.qui enim non poteſt cantare epiſtolam,nec euangelium,ſed non econtra.

13 Suſpenſus ab officio non ſimpliciter,ſed ſecundum quid,nõ fit irregularis,ſi in alio officio agat ab eo a quo eſt ſuſpẽſus, ut ſi a collatione ordinum ſuſpenſus eſt,& omnia alia præter ordinem agat,nullam incurrit pœnam,ſecundum Pe.ſupra.

14 Suſpenſus ab officio,& conſequenter a beneficio , quod eſt propter officium , tunc perinde eſt , ac ſi eſſet ſuſpenſus ab utroque,& in utroque caſu ſi ſe ingerat diuinis, eſt irregularis,ſecundum Pe.de palu.iiii.ſen.diſt.xviii.quæſt.iii. &.c.i. de ſen.& re iudi.lib.vi.

15 Suſpenſus ab officio prædicationis,licet prædicando, & celebrando peccet,non tamen efficitur irregularis ſecũdum Cal. in.d.cle.cupientes,ſecus ſi eſſet ſuſpẽſus ab aliquo officio annexo alicui ordini. Suſpenſus uero a canone propter defectũ corporalẽ,ob quẽ qs promoueri prohibetur(ut ſupra corpore uitiati) ſi talis promoueatur,& celebret, mortaliter quidẽ peccat,nõ tamẽ irregularis fit,ſecundũ Pa.in.d.c.ſi celebrat.

16 Suſpenſiones multæ ſunt in iure,quas enarrare longum eſſet,adducam tamen loca in quibus habentur , ut qui uoluerint inuenire ualeant. Prima,habetur in.c.ult.xviii.d. Secunda in.c.nullus.d.lv. Tertia in.c.i. &.ii. d. lxxiiii. Quarta,in.c. nullus.d.xxxii.&.c.ſiſcitãtibus.xv.q.viii. Quinta,in.c.fi.d.50. Sexta,in.c.nihil,de elec. Septima,de elec.c. quiſquis . Octaua, de ordinatis diuerſimode,ſupra,ordo.§.xvi. in uer,irregularitas.§.viii.Nona,de uer.ſig.c.olim.Decima,de cle.pug.in duel. c.i.Vndecima,de elec.c.prouida. Duodecima,de exceſ. præla. c.tanta.Tertiadecima,de ſen.ex.c. ſacro. Quartadecima,in.c. medicinalis,de ſen.excõ.in.vi. Quintadecima,de elec.in.vi.c. quia ſæpe,& cle.ſtatutum,de elec. Sextadecima,de of.dele.in ſexto.c.hac conſtitutione. Decimaſeptima,de re.ecc.non alie.

in ſexto.c.conſultiſsimo.Decimaoctaua,de ſen. & re iudi. in ſexto.c.cum æterni.Decimanona,de of.ord.in ſexto.c.præſenti. Vigeſima,de cen.in ſexto.c.exegit. Vigeſimaprima,de uſu. c.quanquam,&.c. uſurarum in.vi. Vigeſimaſecunda, de priui. li.ſexto.c.epiſcoporum,de ſen.ex.c.is cui,in. vi. Vigeſimatertia,in.vi.de elec.c.ſtatuimus.c.compromiſſarius.Vigeſima quarta,de elec.c.cupientes. Vigeſimaquinta,de elec.in.vi.c.ſi compromiſſarius. Vigeſimaſexta,de ſen.ex.in.vi.c.ſolet. Vigeſima ſeptima,de re.iur.in.vi.c.non ſolum.c. conſtitutionem. Vigeſimaoctaua,in cle.quoniam,de vi.& ho.cle.Vigeſimanona,in cle.i.de re.eccle.non alie. Trigeſima,in cle.religioſi, de deci. Trigeſimaprima,in cle.cupientes, de pœ. Trigeſimaſecunda,in cle.i.de ſta.mona. Trigeſimatertia, in cle. cum ſit, de magiſtris. Trigeſimaquarta, in cle. multorum, de hære. Trigeſimaquinta,in cle.religioſi,de priuil.Trigeſimaſexta,de uſur.c.quia in omnibus. Trigeſimaſeptima,per Clem. quintum in priuilegio,Prouidentia. Trigeſimaoctaua, per Clem. quartum in priuilegio,Paupertati. Trigeſimanona, de ſimo. c.tanta.De his autem in diuerſis locis dictum eſt,ut in uer.ſimonia.§.52.Clericus.Religioſus.Ideo ſuperfluum uidetur replicare,quæ in aliis locis dicta fuere.

17 Suſpenſio etiam poteſt fieri ab homine, nam qui poteſt cogere per cenſuram eccleſiaſticam, poteſt ſuſpendere, excommunicare,& interdicere,quia hæc tria ueniunt nomine cenſuræ.c.quærenti,de uerb.ſig. & qui poteſt excommunicare, poteſt etiam ſuſpendere,& econtra, qui poteſt excommunicari, poteſt ſuſpendi, & interdici, & debet fieri in ſcriptis monitione præmiſſa. Sicut excommunicatio, ut patet in capitulo primo, de ſenten. excommu. in ſexto. Iſta enim tria ſunt paria ſecundum Pa. in capitulo reprehenſibilis, de app. Limitat tamen Pa.ſecundum unum dictum Innocen. in capitulo primo de exceſ. præla. quòd ſuſpenſio requirit monitionem,quando infertur propter contumaciam, non autem ſi feratur in pœnam delicti commiſsi,quia tunc fruſtra fieret monitio,cum oportet eum luere pœnam commiſsi delicti. Sæpe nanque propter delictum fertur ſuſpenſio, ut in capitulo tam literis, de teſt. non autem ſic de excommunicatione, quæ nunquam fertur pro delicto, ſed pro contumacia, quia quàm cito quis uult ſatisfacere debet relaxa-

ri.c.nemo.xi.q.iii.&.c.illud,& pro corroboratione huius dicti,poteſt adduci.c.romana,de ſen.ex.in.vi.§.ſed nec in ſpecie,ubi ſolum prohibetur excommunicationẽ fieri ſine monitione,quaſi ſecus cenſeatur de ſuſpenſione,& interdicto,in aliis autem eodem modo fertur,quo & excommunicatio, ſcilicet in ſcriptis continentibus cauſam, cum traditione copiæ ſi petatur,in.d.c.i.de ſen.ex.in.vi.& non fiat ſub conditione, quia non ligat niſi ueniente conditione.

18 Nullus epiſcopus,uel ſuperior incurrit ſententias ſuſpenſionis,uel interdicti impoſitas a iure, uel iudice, niſi de eis fiat ſpecialis,& expreſſa mẽtio,i.vi.de ſen.ex.c.quia periculoſum.

19 Suſpenſio non tollitur per ſequentem appellationem , licet ſuſpendatur per præcedentem, ſicut de excommunicatione, ſecundum Pa.in.c.paſtoralis,&.c.ad hæc,de appel.ſupra. Excommunicatio,circa,fi. In temporalibus autem ſecus eſſet ſi appellatio eſſet legitima,ſecundum limitationem.Pa &.l.non tantum ff.de appel.Vt ſi quis ab ingreſſu talis domus ſuſpendatur,uel a perceptione fructuum,quia iſta temporalia ſunt.

20 Regula generalis eſt,quòd quando aliquis eſt ſuſpenſus a iudice,uel a iure,ab aliquo actu ſpirituali alicuius ordinis,ſcilicet ſacri,ſiue principaliter,ſiue per conſequentiã,ſi exequatur illũ actũ fit irregularis, alias ſi facit contra aliquã ſuſpẽſionẽ nõ fit irregularis,ſed aliter punitur.c.i.de ſen. & re iudi.in.vi.

21 Quando in ſententia ſuſpenſionis a iure,uel ab homine dicitur,donec ſatisfecerit,uel pœnituerit, adueniente conditione, ipſo facto eſt abſolutus,& non indiget alia relaxatione, ſicut excommunicatio , & interdictum,& in hoc ab ipſis differt. Pa. in.c. cum tu,de uſu.in.c. nobis , de ſpon.tam in tex. quàm in gloſ.

22 Suſpenſus ſimpliciter a iure,poteſt ab epiſcopo abſolui , niſi canonis cõditor ſibi reſeruet.c.nuper,de ſen. ex. & niſi ſit inflicta,propter peccatum,a quo non poteſt diſpenſare epiſcopus,ſecundum Pa.in.c.quorundam,de ſolu. quia pœna propter delictum poſita,intelligitur perpetua . Si autem propter contumaciam eſſet poſita,poſſet abſoluere. Si uero eſt ab homine,abſoluet qui eam tulit,uel ſuperior,ut de excommunicatione dicitur.xxiiii.q.i.c.ſi Petrus,& abſolutio fiet ſolo uerbo,ut dicẽdo reuoco,uel remoueo,uel abſoluo a tali ſententia,quia non habet propriam formam.

23 Clerici,uel regulares ſuſpenſi propter exhibitionē ſacramentorum hæreticis,aut propter receptionem elemoſinarum,uel oblationum ab eis,uel propter traditionem dictorum hæreticorum eccleſiaſticæ ſepulturæ, ſunt priuati officio ab eorũ ordinariis.c.excommunicamus,de hæreti. non poſſunt tales reſtitui a ſuſpenſore. Similiter ſuſpenſus a collatione beneficiorum per concilium,poſt primam; & ſecundam monitionem,inuento culpabili in conferendo beneficia indignis, de præben.c.graue. Similiter dic de degradato,ut in.c.ex tuæ,de cle.non reſi.hæc papæ communiter reſeruantur.

24 Omnes ſententiæ ſuſpenſionis latæ per quoſcunque prælatos contra fratres prædicatores, & contra eorum priuilegia, ſunt ipſo facto irritæ, Alex. in priuilegio, Meritis ueſtræ, & etiam contra alios,occaſione ipſorum fratrum:Alex.in priuilegio Nimis iniqua.Magiſter ordinis, priores,& eorum uicarij,in locis,& conuentibus ſibi ſubiectis,fratribus ſibi ſubditis,& ad eos undique declinantibus interdum, eius ordinis, poſſunt abſoluere a ſuſpēſione excōicatione,& pœna interdicti,quas incurriſſent in ipſo ordine, uel ante eius ingreſſum; ac etiã laicos uolētes ingredi,niſi adeo exceſſus eſſet enormis, ut merito eſſet conſulenda ſedes apoſtolica.Bonifa. Alex. in priuilegio uirtute.Sed in cōcilio laterañ.ſub Leone.x.ſeſſione xi.dicitur quòd uolentes profiteri ordinē mēdicatiũ ubi agitur de intereſſe tertij,non poſſint abſolui, niſi præuia ſatiſfactione.Item prædicti prælati poſſunt a ſuis confeſſoribus obtinere diſpenſationem,ab irregularitate, quam contraxiſſent proferendo ſententias ſuſpenſionis, uel interdicti, ſine ſcriptis ex in cautella,cle.in priuil. exigentibus. Sunt tamen inſpicienda priuilegia aliorum ordinum circa huiuſmodi,ſi habent,& ipſi.Nam fere omnes ordines in priuilegiis, & gratiis communicant,præcipue mendicantes,ut patet de prædicatorum ordine,qui priuilegiis omnium aliorũ ordinũ gaudet.

SVSPITIO.

SVſpitio quandoque oritur ex eo, quòd quis eſt in ſimili peccato,propter quod faciliter alios tales credit, quandoque ex malo affectu ad proximum, quandoque ex experientia,unde ſenes communiter ſunt ſuſpitioſi. Et quia ſuſpitio quandam ambiguitatem importat,ideo quamdiu quis ambiguus eſt in huiuſmodi, ſiue ex leuibus ſignis, ſiue ex graui-

bus ſuſpicetur malum de proximo, nunquam tamē eſt mortale, quia non diffinitiuam determinationem infert. Et licet ſit temeraria ſuſpitio, & contemptus aliqualis proximi, non tamen complete contēnit, nec prorumpit in temerariam ſententiam, quia tunc eſſet mortale, ſupra, iudicium. §. viii. Eſt tamen ueniale mala ſuſpicari de proximo, maxime ex leuibus ſignis, immo quando uidentur mala, bona credi debent, uel bona ſaltem intentione facta. de hac materia uide Thom. ſecunda ſecundæ. q. lx. a. iii. ſupra, iudicium. §. i. & ul. concor. Cai. in ſum. ibi.

SVSVRRATIO.

SVſurratio qua quis obloquendo amicitiam inter aliquos tollit, ex ſuo genere mortale peccatum eſt, quia tendit ad nocumentūm proximi, non qualecūque ſed graue, uidelicet tollere amicitiam, quod eſt bonum melius honore, & fama, ideo grauius eſt detractione, & contumelia: ex S. Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxiiii. Eſt autē ueniale ex imperfectione actus, uel quia non adeſt intentio auferendi amicitiam, uel de re minima, uel quia iocoſe dicit. Not. tamen, quòd licet quis nō intenderet tollere amicitiam, ſi tamen incaute obloquitur talia, quæ ex natura ſua ſufficiunt tollere amicitiam, & de facto tollunt, non excuſo talem a mortali, quia tunc actus redit in naturam ſuæ ſpeciei, ut de detractione, ſupra dictum eſt. Tenebatur enim aduertere quid poterat ſequi, ſicut qui proiicit lapidem, debet aduertere ne aliquem percutiat. Si tamen quis referet aliquod non ad auferendum amicitiam, ſed ad uitandum maius malum, non credo peccare, ut ſi quis dicat titio, caue á Socrate, quia uult occidere te, quia malū non intendit, ſed bonum, cum aliter prouidere non poteſt huic malo, dummodo nō ſit maius malum, quòd ſequitur, quàm quod uitare intendit, ſecundum Sil. ibi.

TABELLIO.

TAbellio, notarius, publica perſona, ſcriniarius, quod idem ſonant, fiunt a principibus, regibus, papa, ciuitatibus, habentibus iura principum, & a quibuſdam aliis ſecundum Inno. in capitulo cum P. de fide inſtru. & poſſunt conficere inſtrumenta in loco, ſeu territorio conſtituentium, & non extra, ſecundum Pa. in. d c. cum P. confecta tamen inſtrumenta in loco conſtituentis, ſi extra oſtendantur, ualent, ſecundum

communiorem opinionem,ut no.Pa.in.d.c.cum P. Idem tenet Sil.uer.Tabellio.q.iiii.

2 Duæ honeſtæ perſonæ ſupplent uicem tabellionis, quando non poteſt commode tabellio haberi, ut in capitulo quoniã contra,de probatio.

3 Religioſi qui in ſeculo fuerunt tabelliones, & officium tabellionatus exercuerunt,poſſunt idem officium exercere in cauſa fidei tantum, ut de hære.c. ut officium, in ſexto.§.ad ſcribendum,in aliis autem non,ut no.Io.an.in.d.c. ut officium. Dicit tamen Gul.in Spe.quod uetera inſtrumenta poterit cõplere,non tamen noua aſſumere. Quomodo autem hoc officium prohibeatur clericis,ſupra,clericus.§.x.

4 Clericus in ſacris conſtitutus,non poteſt per principem ſecularem effici tabellio,quia hoc officium clericis exiſtētibus in ſacris penitus interdicitur,& ſi ante erat tabellio, non poteſt illud exercere officium in cauſis ſecularibus,ſecundum Pa. in c.ſicut,ne cle.uel mo.in cauſis uero eccleſiaſticis non poteſt etiam exercere,ſi ſit inſtitutus à principe ſeculari, ut uidetur ſentire Hoſt.& Inno.in.d.c.ſicut,niſi hoc faceret coram papa uel eius curia,ut limitat Pa.ibidem,quia papa admittendo uidetur habilitare. Si uero ſit inſtitutus à papa, uel epiſcopo, quo ad ſuam diocęſim poteſt licite,quia propter ordines,uel beneficium,nõ debet eccleſiaſticum officium interdici: ar.in c.tua,de deci.el.ii.Pa.limitat in.d.c.ſicut,extra curiam, quãdo non habet competens beneficium,aliter non, cum indiſtincte prohibeatur in.d.c.ſicut,quia hoc eſt quoddam genus negotiationis,quæ clericis prohibetur.c.i.ne cle.uel mo. Si autẽ ſit in ſacris,ſed non beneficiatus,poteſt hoc officium exercere,etiam in cauſis temporalibus,ſecundum Pa.immo nõ poteſt ei præciſe prohiberi,ſed tantũ cauſatiue.ſ.per ſubtractionem beneficii,ut dicit Io.an.Concludit tamen Pa. quod hoc officium exercere poteſt,ſi non habet beneficium, quia tunc poteſt exercere licitam negotiationem,in.d.c.i.Si uero clerici non ſint in ſacris,ſed in minoribus,hoc licet exercere officiũ, ſecundum Io.an.in d.c.ſicut:quod.d.Ant.limitat,niſi ſint beneficiati,quàm limitationem approbat tandem Pa. in.d.c. ſicut,niſi quis eſſet inſufficiēter beneficiatus,quia ſic non dicitur beneficiatus,ar.c.ii.de tranſ.præl.Et idem Hoſt.tenere uidetur,Sil.ibi.Idem affirmat.q.iii.§.iii.

5 Tabellio tenetur ſcire, quæ pertinent ad artem ſuam, aliter ſi errat imputabitur ei ad peccatum, & ad reſtitutionem parti læſæ tenebitur, ut not. Pa. in c. i. de fi. inſtru. Debet eſſe de legitimo matrimonio procreatus, ut dicit Aug. de Ancho. in li. de poteſtate papæ. Debet eſſe liber, & debet iurare, ut dicit Pa. in d. c. ſicut, quod fideliter exequetur officium ſuum, quòd de his quæ uidebit, & audiet, ſi fuerit requiſitus ſine diminutione ueritatis, & ſine commixtione falſitatis, conficiet inſtrumentum, & iniuncta ſibi ſecreta cælabit, & quòd ſuper contractu uſurario, uel in fraudem uſurarum, non conficiet inſtrumentum ſcienter, & quòd tenebit prothocola de omnibus inſtrumentis, quæ conficiet. Vnde requiſitus tenetur tria exemplaria facere, & actori dare unum, alterum reo, & tertiũ retinere pro prothocolo, & quòd erit ei fidelis, a quo conſtituitur, & ſi ſciuerit damnum eius tractari per ſe, uel per aliũ reuelabit, & quòd faciet inſtrumenta bona fide, remoto odio amore, &c. & quando rogabitur conficiet inſtrumenta. Ideo quando contra huiuſmodi faciunt, ſunt periuri, & mortaliter peccant. De peccatis eorum, ſupra, Notarius. De ſalario tabellionis, Sil. ibi, quæſt. vi. & quando ad reſtitutionem teneatur Sil. ibi, quæſt. octaua.

TACTVS.

TActus, ſupra, Impudicitia per totum, & in uerbo per totum, & uer. cogitatio. §. ii.

TALIA.

TAlia, ſupra, Gabella, & uer. Pedagium.

TEMERITAS.

TEmeritas eſt audacia in malum. C. de ſacro ſanct. eccleſiis. l. iubemus, & no. Car. de ſum. tri. de. primo. Vnde ea temere dicuntur fieri, quæ ratione non regulantur, ſed uel impetu uoluntatis, uel paſsionis, uel ex contentu regulæ dirigentis fiunt. Propterea uidetur prouenire ex ea radice, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ, & ſi de materia pernitioſa non ſit, uenialis erit, ſed ſi eſt de pernitioſa, mortalis, quia contra Dei uel proximi dilectionem eſt, & procedit ex defectu conſilii, ad imprudentians ſpectans, Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtio. liii. ar. ſecundo. Temeritas autem ſub præcipitatione continetur, quamuis præcipitatio magis reſpiciat uoluntatis uel paſsionis impetum.

TENTATIO.

1 TEntare, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. xcvij. eſt capere experimentum de re aliqua, ut aliquid ſciatur, ideo ſi mala intentione hoc fiat, erit peccatum mortale, uel ueniale, iuxta qualitatem finis, ut ſi tentat ad præcipitandum in aliquod malum graue, corporale, uel ſpirituale, erit mortale, quia materia pernitioſa eſt ualde.

2 Tentare deum. i. explorare dei potentiam, ſcientiam uel uoluntatem, mortale eſt, ex ſuo genere, quia diuinæ excellentiæ irreuerentia exhibetur dubitando de ea, & hoc quando quis hoc intendit abſque rationabili cauſa. Si enim quis humiliter, & ex rationabili cauſa quæreret a deo, (ut fecere Apoſtoli quærentes ſigna), quia non adeſt dubitatio, ſed adeſt neceſsitas, non eſſet peccatum: nec contra religionem, ſed bene uelle ſcire uoluntatem dei, & eius poſſe, & ſcire, ſine rationabili cauſa, abſque irreuerentia non eſt, ut ſi quis poſsit ſcire præcepta dei ex ſcriptura, uel a docente, & uult per reuelationem ſcire, & huiuſmodi: Veniale autem eſt ex imperfectione actus, uel quando non adeſt intentio tentādi deum, ſed ex ſimplicitate, & inconſideratione fit. Tentare etiam dicitur deus homines, ſicut tentauit Habraam, non propter ignorantiam, nec ad malum, ſed ad bonum ſemper finem.

TESTAMENTVM.

1 TEſtamentum eſt uoluntatis noſtræ iuſta ſentētia de eo, quòd quis uult poſt mortē fieri, cum hæredis inſtitutione, ſecūdum Pa. in rub. de teſta. Ex hoc patet, quòd qui filiū ſine cauſā exhæredat, eius uoluntas ſeruari non debet, quia non eſt iuſta ſententia. c. ſi quis. xiij. q. ij. Vel ſi mandet corpus ſuum canibus iactari, quia eſt contra pietatem. l. conditiones. ff. de conſti. inſti. & tunc ſeruari non debet. Item ſi prætermittatur hæres, non ualet, Inſtitu. de lega §. ante hæredis. Differt autem a codicillo, & donatione. Non etiam eſt curandum de uerbis teſtatoris, dummodo conſtet de eius ultima uoluntate. C. eod. tit. l. fina. Nec comprehendit donationem cauſa mortis, quæ eſt quaſi quædā ultima uolūtas.

2 Omnes qui non prohibetur, poſſunt teſtari, quia edictum de teſtamentis eſt prohibitorium, ſecundum Pa. in rubri. eodem tit. Prohibentur, autem amentes, furioſi, & non ha-

bentes lucida interualla.c.fina.de teſt. Surdus,& mutus a natiuitate.C.qui teſtamen.fac.non po.l.diſcretus. Non ualens articulate loqui,neque ſcriptis exprimere nomen hæredis.l. iubemus.C.eodem tit. Impubes, ſecundum Pa. in.c.raynutius,de teſta.Filiusfamilias,niſi de caſtrenſi, uel quaſi,in.c. licet, de ſepul. in.vj.Prodigus cui a iudice interdicta eſt bonorum adminiſtratio.l.is cui.ff.eodem tit.ſed teſtamentum factum ualebit,ibi.Damnatus ad mortem naturalem,uel ciuilem,ut ſunt deportati,etiam ſi de manu iudicum fugiũt. l.qui ultimo ſupplicio.ff.eodem titu. Idem de damnato ad perpetuos carceres.ff.de pub.iudi.l.ij. ſecus ſi ad inferiorem pœnam eſſet damnatus,ut troncationem manus, & huiuſmodi. Vſurarius manifeſtus, niſi prius præſtet cautionem iuxta formam.c.quanquam, de uſu.lib.vj. De excommunicato licet quidam dicant, quòd non poteſt,communior tamen opinio eſt quòd poteſt,Pa.in.c.ad probandum, de re. iud. Seruus.xiij.quæſt.ij.c.illud. Profeſſus,tria uota ſubſtantialia,per.c.ij.de teſta.&.c.nõ dicatis.xij.q.ij.ſupra, religio.§. xxiiij.Hæreticus, quia omnia bona eius,ipſo iure ſunt confiſcata.c.cum ſecundum leges,de hære.in.vj. Dubius an poſſit teſtari,uel ne.l.de ſtatu.ff.eodem titu. Obſides chriſtiani infidelibus dati,& non qui ab una ciuitate alteri dantur, ut in.l.obſides.ff.eodem titu. Damnatus ob crimen famoſum, ſeu libellum in alterius iniuriam.l.is cui.ff.eod. titu.§.ſi quis ob cauſam.Infames autem ob aliam cauſam non prohibentur,ut communiter tenetur & ſecundum Bar. ibidem. Reus criminis læſæ Maieſtatis.vj.quæſt.j.§.uerum. Captus apud hoſtes Romani imperii.l.eius.ff.eod.titu. Priuatus utroque lumine nunc poteſt teſtari,dummodo ſeruet quatuor, quæ ponuntur in.l.hac conſultiſsima.C.qui teſtamen. face. po. quæ ponit Ange.de are. in Inſti. qui. non eſt per. fa.teſta.§. cæcus. Qui Cardinales inſecutus fuerit, percuſſerit, cœperit, uel in hoc aſſociauerit, fieri mandauerit, conſilium dederit, auxilium, fauorem, aut ratum habuerit, hic neque teſtari,neque ex aliorum teſtamento lucrari quicquam pòterit, neque ex ſucceſsione.c.fœlicis, de pœ.in.vi. De his prædictis, quidam nec etiam poſſunt diſponere ad pias cauſas, ſecundum communiter docto.ut primi, quarti, quinti, decimi, undecimi, duodecimi, ſextidecimi, & decimi-

ſeptimi. Bald.in.l.prima.C.de ſacro ſanct.eccle. & no. in.d. c.licet,de ſepul.in.vj.

3 Teſtari quempiam prohibens, ab eius hæreditate repellendus eſt.C.ſi quis al.te. prohi.l.ſecunda. Hic eſt unus de ſex caſibus, in quibus quis exhæredari poteſt, ſupra, Exhæredatio.

4 Teſtamentorum quoddam dicitur nuncupatiuum, & ſine ſcriptis, in quo manifeſtatur nomen teſtatoris,hæredis, &, alia quæ in eo cõtinentur,coram teſtibus,ſine teſtium ſubſcriptione, & alijs ſolennitatibus, de quibus.C.de teſtam.l. hac conſultiſsima.Vnde quis poteſt teſtari, dummodo uocet legitimos teſtes, coram quibus nominet hæredem, & ſuam explicet uoluntatem,etiam quòd non habeat notariũ qui ſcribat. Inſt. de teſt.§.fina.

5 Aliud dicitur teſtamentum in ſcriptis, quod poteſt quis facere,quãdo non uult quòd aliquis ſciat ſuam diſpoſitionẽ, de quo.C.de teſta.l.iubemus.l.hac conſultiſsima,ubi ponũtur multa requiſita.Vide ſi placet ne erres.No.quòd Alexan. de Imo.in.l.ſtipulationum.ff.de uerb.oblig.dicit,quòd quis poteſt relinquere dicendo ſic coram notario,& teſtibus.Volo quòd hęres meus faciat in omnibus,& per omnia,prout continetur in quadam mea cædula ſcripta manu mea, quæ eſt apud talem religioſum, & ualebit.Sed aduertat,quòd litera ſua bene cognoſcatur,quia ſi eſſet dubia eſſet periculoſum.Sed nõ ualeret dicendo inſtituo hæredem illum, cuius nomen eſt in quada cedula mea apud talem, ſecundum Bar.in.l.ſi ita ſcripſero.ff.de condi.& demon.

6 In teſtamento ſine ſcriptis, neceſſarij ſunt ad hoc quòd ualeat ſeptem teſtes legitimi, & rogati.l.hæredes palam.ff.de teſta.§.pen.fallit tamen aliquando in teſtamẽto cęci,in quo octo requiruntur.In teſtamento facto in rure,ubi tot inueniri nõ poſſunt,ſufficiunt quinque.In teſtamento facto inter liberos,duo ſufficiunt,ſecundum Bald.in.d.l.hac conſultiſsima.In teſtamento facto corã imperatore, porrectis precibus ut audiat,ſufficit unus,& põt notarius computari pro uno,de proba.c.quoniam,& in.d.l.hac cõſultiſsima,ſed cautius eſt,quòd ſint ſeptem,præter eum.In teſtamento militis in exercitu,duo ſufficiunt.l.milites.C.de mili.teſta.

7 Teſtamentum factum coram duobus teſtibus,& ſacerdotę

parochiali,ualet,ſecundum Pa.in.c.cum omnes, eodem tit. tam in foro ciuili,quàm canonico:tam ad non pias cauſas, quàm ad pias.Ad pias autē cauſas etiam coram duobus ualet,ſecundum Pa.ibidem,in aliis autem non, ſi deſit parochialis ſacerdos,uel alii duo teſtes, loco ſacerdotis,ſecundū eundem Pa.ſupra. Et ſi cauſa pia tractetur coram iudice ſeculari,terminari debet ſecundum canones, & non ſecundū leges ciuiles,ubicunque terminetur, ſecundum communiter doct.Et ſi ſtatuto caueatur quòd teſtamentum non ualeat,niſi poſitum in memorialibus,uel regiſtratum, tale ſtatutum non ualet,quo ad pias cauſas,ſecundum Innoc.&.d. Ant.ſimiliter non ualet ſi ſtatuatur, quòd mulier non poſſit teſtari ſine uoluntate ſuorum cōſanguineorum, ut not. Pa.in.c.relatum,el primo,eodem tit.Quomodò ualeant legata,etiam abſque inſtitutione hæredis, & ſine ſolennitatibus ſupra,legatum.§.50. &.51. Sufficit enim ſolennitas iuris gentium, uel diuini.

8 Nullus a iure reprobatus pro teſte,poteſt eſſe teſtis in teſtamento,infra.Teſtis.§.j.Mulier non poteſt eſſe teſtis in teſtamento.ff.de teſta.l.qui teſtamento.§.mulier,ſed in teſtaméto facto inter liberos,in teſtamento militis, & ad pias cauſas,poteſt eſſe teſtis ſecundum Ang. de Are. Inſtit.de teſta.§. teſtes,& gl.ordinariā,in.l.fi.C.de codi.Sed quia hodie quaſi in omnibus apponitur clauſula,quòd ſi nō ualeat iure teſtamenti ualeat iure codicillorū, quòd ſi mulier adhibeatur in teſtē,ualebit.Neque hermofroditus, in quo præualēt muliebria.ff.de ſta.ho.l.quęritur.Neque cui interdictū eſt hoc,uel per ſtatutum,uel per iudicē, uel cui generaliter prohibetur eſſe teſtis in aliis negotiis,ſecundum Ang.neque qui reputabatur ſeruus,& omnis qui habet in poteſtate hæredem, ut pater,& auus,& huiuſmodi.Inſtitu.de teſtibus.§.teſtes.Qui non eſt capax teſtamenti, ut ſpurius teſtatoris, hæreticus, damnatus ad metallum, & ſimiles, neque damnati de crimine famoſo, uel paſsi muliebria.ff.de teſti.l. ob crimen, neque legatarius, niſi quo ad quæſtionem uertentem inter hæredem,& extraneum.§.legatarius, inſti.de teſta. ſed bene filius legatarii poteſt eſſe teſtis.Neque fideicommiſſarius generalis, quia eſt iuris ſucceſſor, ut in.l.j.ff.ad treb. Idem de executore ultimarum uoluntatum, quando aliquid ei relin

quitur in teſtamento. Si tamen inſtituatur monaſterium, religioſi illius monaſteri poſſunt eſſe teſtes ſecundum Ang. inſti.de teſta.§.ſed neque,&c.c.inſuper,de teſta. Similiter illi de aliqua uniuerſitate poſſunt eſſe teſtes, quando non reſultat aliqua commoditas, uel utilitas alicui in ſingulari, licet in uniuerſali, ſecus ſi reſultat in particulari,quia eſſent teſtes in re ſua,quòd fieri non debet.l.omnibus.C.de teſti.ff. de re.diui.l.in tantum.

9 Si relinquatur aliquid tabellioni in teſtamento nuncupatiuo, tabellio poteſt illud ſibi aſcribere ſine aliqua pœna ſecundum Spec. in titu de inſtru.edic. Secus in teſtamento in ſcriptis, quòd ipſe dictat,& ſcribit Barto. in.l.j.ff.ad leg. cor. de fal.Idem dic de teſtibus,in.l.dictantibus.C.de teſta.

10 Teſtamentum nuncupatiuum ex quatuor redditur nullũ. Primo,quando teſtator non eſt habilis ad teſtandum.Secũdo,ſi nullum hæredem inſtituit,uel non capacem. Tertiò, ſi præteriit iam natum,quem inſtituere,uel exhæredare debuit.Quarto,ſi non ſit legitimus numerus teſtium,& rogatorum.Ex his infert Bar.per cle.exiui,de uerb.ſigni.in tract. minoricarum,quòd ſi fratres minores eſſent inſtituti hæredes ſine cohærede,uel ſine ſubſtitutione, teſtamentum nullum eſſet,quia non ſunt capaces ſucceſsionum: ſi tamẽ hoc ſit uerũ,quòd neque etiam ex priuilegio poſsint ſuccedere.

11 Teſtamentum poteſt irritari, & rumpi ex cauſis ſeptem. Primo quando non eſt præuiſum de poſthumo, qui condito teſtamento natus eſt.Is ſi præmoriatur teſtatoris teſtamentum nõ rumpitur quo ad effectum, idem dic de quaſi poſthumis, ut eſt arrogatus,ut ille, qui tẽpore teſtamenti non erat ſumus,ſed tempore mortis ſic.Alios modos uide,inſti. qui.mo.te.infir.Hæc ad confeſſorem parum faciunt,ſed magis ad exterius forum ſpectant. An legata facta in teſtamento, quòd nullum eſt, uel irritandum, teneant, ſupra, legatum.§.lj.

12 Vltimum teſtamentum ſemper ualet. xiij.q. ij.c. ultima uoluntas,etiam ſi de primo mentionem non faciat, niſi in teſtamento inter liberos facto.C.de teſta.l.aut hoc inter liberos & quando teſtator ſibi legem poſuiſſet,dicendo ſi fecero aliud teſtamentum non ualeat, niſi fecero de hoc mentionem,&c.Tunc niſi mentionem faciat de alio,nõ ualet.ff.

de leg.iij.l.ſi quis. Item quando ſecundũ eſt ſub conditione de prçſenti,uel prçterito, ut dicendo inſtituo Petrũ hæredẽ ſi Antonius eſt prætor,tunc conditione exiſtente uera, rũpitur primũ,ſi non minime rumpitur primũ. Si cõditio ſit de futuro, & ſit poſsibilis ; etiam quod non adueniat rumpitur. Si ſit impoſsibilis habetur pro non ad iecta,& ſic rumpitur primum.l.cum in ſecundo teſtamento.ff. de iniuſt. rup.teſtamen.

13 Qui uult primum teſtamentum caſſare , & nõ facere ſecundum,non poteſt,niſi poſt decenium a primo condito,& coram tribus teſtibus dixerit, nolo primum ualere teſtamentum.l.ſancimus.C.eo.

14 Non eſt dare remedium quin teſtamentũ factum etiam cũ iuramento de alio non faciendo,uel quocunque fiat,poſsit rumpi,& reuocari,faciendo expreſſam mentionẽ de clauſula derogatoria ſi qua erat , ſub quibuſcũqne uerbis,etiam ſi de ipſis deberet fieri mentio de uerbo ad uerbum,quia uoluntas hominis uſque ad mortẽ eſt ambulatoria, & hæc eſt cõis ſententia doc.prçſertim Ang.de are.Inſti.qui.mo.teſta. infir.Dicat Cy.in.d.l.ſancimus, quicquid uelit.

15 Si in teſtamento apponatur talis clauſula.ſ.ſi non ualet iure teſtamenti,ualeat iure codicillorũ ſaltem,uel iure cuiuſcunque uoluntatis ultimæ , &c. Si teſtamentum patiatur defectum,uel iuris repugnantiam in his , quæ ſunt de ſubſtantia eius,nihil facit hæc clauſula,niſi ſit inter liberos, ſecundum cõmunem opinionem . Si uero patiatur tantum defectum ſolennitatis debitæ,ualebit iure codicillorum , dummodo ſolẽnitas ſufficiens codicillo ſit appoſita , ſcilicet ſint quinque teſtes,etiam non rogati , & ſic legata in eo debentur. inſt.de codicil.in principio,ſupra,legatum.§.lj. Quomodo differt codicillus a teſtamento,quia non pertinet ad cõfeſſorem,Vide Tab.ſi uis,ibi.§.xiij. Multa alia dimittuntur, quæ ad conſcientiam non faciunt.

16 Si inſtitutio hæredis uoluntati alterius cõmittatur,ut dicendo inſtituo hæredem,quem titius uoluerit , non ualet, ſed oportet,ut proprio ore,uel propria ſcriptura exprimatur,in d.l.hac conſultiſsima.Immo Io.an.in add.poſt Spe.eo.tit.tenuit,quod ſi quis inſtituatur hæres ad interrogationem alterius,dicentis,uis talem inſtituere hæredem,non ualet. Te

net tamē in.c.cum tibi,eo.ti.quód de æquitate canonica ualet.Si committatur in uoluntate an uelit eſſe hæres uel ne, ualet,ſecundum Hoſt.& Inn.in.d.c.cum tibi, non autem ſi committatur uoluntati alterius ab hærede.l.ſi quis.ff.de hær. inſti.Si autem dicat,cōmitto omnia bona mea arbitrio, uel diſpoſitioni titii,ualet,& tenetur titius in pias cauſas diſtribuere, quia non poteſt diſpenſando diſpenſare niſi ſecundum uoluntatem teſtatoris, contra quam agere poſſet,ſi in prophanis diſpenſaret. Pa.in.d.c.cum tibi,ſupra,executor.§. xiij.Conſentit Bar.in.l.j.C.de ſac.ſan.eccl.

17 Non implens uoluntatem defuncti teſtatoris, ſi eſt hæres extraneus, perdit totam hæreditatem.c.ſi hæres,de teſta. Si uero eſt filius,& hæreditas eſt diuiſibilis, perdit eam,reſeruata tantum legitima. C.de fideicō.auten.hoc amplius, ſed ſi eſt indiuiſibilis,ut ducatus,regnum,& huiuſmodi,totum amittit.c.licet,de uoto.Intellige ſi non implet, uoluntatem in diſpoſitis in teſtamento,quæ ipſo iure habent authoritatem,ut ſunt legata,ſubſtitutiones,& huiuſmodi.In aliis autem non ſeruando,non incurrit hanc pœnam, niſi teſtator appoſuerit pœnam,ut dicendo ſi non fecerit ſic, uel ſic, uolo ut des centum titio. Tunc ſoluet pœnam, niſi quod præceptum fuit, ſit impoſsibile, uel turpe, uel contra legem. inſtitu. de lega.§.pœnæ quoque. Illo enim in caſu non tenetur.

18 Addita hæreditate ſine mora debēt ſolui legata, ſi res legata eſt in patrimonio, quia dominium eius tranſit in legatariū illico addita hæreditate.l.cum res.ff.de lega.i. & poteſt cogi hæres non expectato anni lapſu ad ſoluendum, & ſi non impleuerit hæres tempore debito,epiſcopus debet interdicere,& ſequeſtrare omnem hæreditatem,ut ſic ſatisfaciat in directe uoluntati defuncti,maxime ad pias cauſas, & ſi ultra ſex menſes neglexerit ſoluere, a tempore inſinuationis teſtamenti, cogetur ſoluere poſtea cum omni emolumento, & intereſſe, in pœnam negligentiæ, & ſi negat ſoluere hæc legata ad pias cauſas, & perſeuerat in negatione uſque ad ſententiam, condemnatur ut ſoluat duplum. Eſt text. inſti.de actio.§.item mixta. Si uero a tempore monitionis ſibi factæ per iudicem differat ſoluere ultra annū quęcūque relicta, priuatur tota hæreditate, & peruenit ad ſubſtitutos

Pa.in.c.ſi hæredes, de teſta in glo.j.quòd quidem bene aduertere deberent hæredes cuncti.

19 Si diſpoſitioni alterius tacite committatur hæredis inſtitutio,ualet,ut dicendo inſtituo hæredem ſempronium,ſi Plato Romam ierit.l.ille inſtitutiones.ff.de hære.inſti.Idem de lega.ij.l.j.non aut ſi expreſſe,(ut dictum eſt ſupra)committatur, ualet.

20 Inſtitutio pſonæ incertæ, ut dicẽdo inſtituo hæredes meos pauperes Chriſti, uel pauperes Chriſti eligendos per Antonium,uel talem,quod melius eſt,ualet,ſecundum glo.in.d.c.cum tibi, neque ſic ius inſtitutionis cõmittitur uoluntati alterius,ſed electio perſonæ tantum,ideo non eſt contra id quod ſupra dictum eſt,ſi electio hæredis cõmittatur diſpoſitioni alterius non ualet,&c.quia hic inſtituuntur hæredes a teſtatore,electio autem alteri committitur.

21 Hæredis inſtitutio poteſt fieri ſub conditione,dummodo non inſtituatur ad tempus certum, ut uſque ad annos tres, uel huiuſmodi.Poteſt tamen fieri ad tempus incertũ,ut donec uixerit, uel poſtquam fuerit in ætate.xx.uel.x. annorũ. ff.de hæred.inſti.l.in tempus. Fallit hoc in milite,qui poteſt inſtituere etiam uſque ad certum tempus.l.milites ita.ff.de mili.teſt.Aduerte quòd inſtitutus hæres uſque ad certũ diẽ, alio hærede non dato,ſemper erit hæres.Idem ſi inſtituatur ad diem incertum.l.hæreditas ex die.ff.de hære. inſti. Bald. & Saly.in.l.extraneum.C.de hære.conſti.quia nemo poteſt pro parte decedere teſtatus,& pro parte inteſtatus.l.ius noſtrum.ff.de reg.iur.

22 Si quis inſtituat aliquem cum his conditionibus, uidelicet. Si deceſſeris ſine liberis,ſi non nupſeris, ſi non intraueris religionem,omnes habentur pro non adiectis.c.in præſentia, de proba.& ibi Pa.Multa circa,hanc materiam forent ſcribẽda,quæ magis ad cauſidicos,quàm ad ſacerdotes pertinent, ideo dimitto.De teſtamentario executore,ſupra, Executor, per totum.Qui poſsint teſtamentorum inſtitui executores, & de eorum officio, Sil. teſtamentum.§.ij. Vide ibi ,ad plenum ſi placet.

TESTIS.

§ j. TEſtes eſſe non poſſunt qui prohibentur, de quibus in glo.de teſti.c.j.qui communiter teſtificari non poſſunt,

niſi

niſi forte in certis caſibus, & hi ſunt qui his uerſibus continentur. Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama. Et fortuna; fides, in teſtibus ita requires, &c. Seruus.c.forus, de uerbor. ſignifica. Fœmina.c.mulierem.xxxiii. q.v. Impuberes.iiii.qu. iii.c.i. Mentecapti. iii.q.vij.§.iij. Infames, de teſti.cog.c. præterea. Pauperes.iiij.quæſt.iij.c.ſi teſtes, Infideles contra fidelem.ij.quæſt.vii.c.ſi hæreticus. Inimici.c.teſtes.iiii.quæſt. iij. Ignoti, Auctēn. de teſti.§. ſancimus, col. vij. Executores,uel procuratores negotiorum in ipſa cauſa,in.c.Romana, lib.vi. eod.tit. Hi ordinarie non admittuntur, licet in aliquibus caſibus poſsint admitti,ſecundum quòd iura uolunt, quòd ad ſacerdotes non ſpectat, plures alij repelluntur, ut dicit Sil. ibi.§.viij.uſque ad.xv.

2 Nullus admittitur ad teſtificandum in propria cauſa, neque principaliter,neque ſecundario.C.eo.ti.l.omnibus,tamē perſonæ de collegio, poſſunt ferre teſtimonium pro cauſa uniuerſitatis.c.inſuper, eo.ti.& legatarij, & fideicommiſſarij pro teſtamento, non pro legatis ſibi relictis, ſupra, Teſtamentum §. viij. & prælatus poteſt teſtificari in cauſa eccleſiæ, dummodo per ſe cauſam illam non promoueat,quia etiam poteſt eſſe iudex,in.c.ſi quis.ii.quæſt.vij.

3 In cauſa communi duorum, neuter poteſt eſſe teſtis, quia utriuſque eſt.ar.ff.de ri.nup.l.illud, neque ſocius criminis, & particeps.c.ueniens,e.ti.niſi in crimine læſæ maieſtatis,& hæreſis. Admittuntur tamen ad denuntiationem, uel præſumptionem.c.ſignificaſti,de adul.

4 Conſanguinei omnes per rectam lineam aſcendendo, non poſſunt eſſe teſtes pro ſe uel contra ſe,uel econtra.iiij.quæſt. iij.§.item in criminalibus. Idem de matre,tamen creditur matri,& patri,pro filio quo ad ætatem, & natiuitatē.c. per tuas, qui fi.ſint legi.& ubi agitur de impedimento conſanguinitatis.c.quotiens, eod.ti. Si agatur an matrimonium ſit contractum, uel non, mater eſt ſuſpecta ſi uir eſt ſuperior diuitiis, uel genere.c.ſuper eo.el.ii.eod.ti. quando enim matrimoniū eſt contractum, non ſeparatur, niſi per legitimos teſtes. dic. c.ſuper eo.

5 Pater & filius, & duo fratres, in eodem teſtamento poſſunt eſſe teſtes.iiii.q.iii.in.§.in criminali, uer. Item pater. Itē duo. Sunt & quædam perſonæ quæ cogi non poſſunt teſtificari

contra certas perſonas.iii.q. v.per totum, ut contra ſocrum, generum, priuignum, ſobrinum, ſobrinam, notum ſobrinæ, patronum, patronam, eiusque liberos. Item de domo actoris, uel accuſatoris teſtes nō debent produci,& aliæ perſonæ, ut ibi ponitur.iiij.quæſt.iii.c.ſi teſtes,neque uiles perſonæ contra clericū in cauſa criminali.c. in primis. ii. quæſt. i. & ſingulares perſonæ non probant per ſe, ſine præſumptionibus,& alijs aminiculis.c.bonę,el.i.de elec.Nec per tres ſingulares teſtes, etiam cum infamia quis debet cōdemnari c.in literis.eo.ti.

6 Si ſit paries habens tantum unum foramen,& ſint tres reſpicientes per illud foramen, unus poſt alium,mulierem adulterantem cum uiro,iſti teſtes poſſunt facere probationem,licet nō ſimul uiderint,quia non pręſumitur pluralitas actuū, ut tenent Bal.& Cy.in.l. hac conſultiſsima.C.de teſta. Et teſtes manentes abſconditi poſt cortinam, non uidentes ſed audientes probant,in.c.præterea,de teſti.&.ibi glo.& no.Pa. in.c.ex literis,de conſue.In teſtamento autem nō ualeret audire tantum uocem, & non uidere, ut eſt tex. in. l. non ſpeciali. C.de teſta.

7 De numero teſtium præcipit lex diuina, Deut. xix. dicens. Non ſtabit unus teſtis contra alium, ſed in ore duorum,uel trium, ſtabit omne uerbum. In teſtamēto, & codicilis quot requirantur dictum eſt ſupra,teſtamentum.§.vi.In donatione cauſa mortis requiruntur.v.C.de dona.cau.mor.l.fin. ſupra,donatio.Similiter in legatis, ubi ſupra. Quot autem requirantur.in purgatione canonica, uide ibi de Purga. cano. Aliquando unus teſtis ſufficit,ut in papa,c. a nobis, de teſti. de cardinali, de conſuetudine curiæ de actis, & dictis coram eo ſtatur eius teſtimonio,ſecundum Hoſt. in.c. conſtitutis, el.ij.de appel.Item in illis in quibus nullum eſt præiudiciū, uel ubi agitur ad peccatum impediendum,facit.c. ſuper eo, el.ii.eo.ti.ii.q.i.c.multi.Item ualet unus de conſenſu partiū. Item quando teſtator mandat ſtari dicto alicuius informati de ſua intentione,not. Pa. in.c.in nomine domini, eo. titu. Item quòd quis ſit confeſſus.c.teſtimonium, eo. tit. Et unus bonus teſtis omni exceptione maior.i. non notatus in aliquo, facit inditium ſufficiens ad torturam,Pa.in cap primo de depoſi.not.ult.& capitulo primo de confe. no.i. Ad con-

uincendum cardinalem. Vide Pa. ibi.c. licet, eo. & cap. præſul. ſecunda quæſt. ij.

8 Teſtes ſingulares regulariter non probant, ſecundum Pa. in cap. bonæ. el. j. de elec. & ſingulares dicuntur, quando deponunt ſuper diuerſis factis, ita quòd quilibet eſt ſingularis in facto ſuo reſpectu obiecti, ſed quando obiectum de quo deponunt fuit præſentatum ſenſibus teſtium eodem tempore, tunc ſunt conteſtes, & non ſingulares, quia tunc uidentur deponere de facto eodem. Concor. tex. cum dilecti, de elec. & c. tam literis, de teſti. Si autem actus habet continuitatem, probant teſtes ſingulares, ut quòd quis talem agrum poſſederit. Ioan. an. in. c. qualiter, & quando, el. ii. de accu.

9 Teſtes debent iurare dicere ueritatem quam nouerunt. c. hortamur. iii. quæſt. ix. nec falſum interponere, uel de ſuo aliquid addere. c. pura. iii. quæſt. ix. nec ſine iuramento teſti creditur. cap. fraternitatis. c. tuis, de nup. ubi dicit Pan. quòd neque epiſcopo, ut teſti, creditur ſine iuramento. Poteſt tamen à parte remitti iuramentum. Papa tamen excipitur à iuramento. Et debent teſtes ſigillatim in ſecreto examinari, & tenentur præſente parte iurare. c. in nomine domini, eod. ti. niſi pars aduerſa ſit contumax, ibidem. Ante litis conteſtationem, non debent ordinarie recipi, tamen fallit in multis, c. quoniam, ut li. non conte. Poſſunt tamen recipi antequam ſciatur perſona delinquens, nec ſe ingerere, quia ſic eſſent ſuſpecti. l. uxori. §. i. ff. de fal. Debent iurare tactis ſacris euangeliis, niſi epiſcopus, uel ſacerdos. C. de epi. & cle. auten. ſed iudex, quia iſti iurant ſuper pectus, de iu. calum. c. fi. Debet exprimere locum, tempus, & modum rei, ſuper iuratis. C. de teſtibus, eo. ti. & quòd ſuper iuratis tantum teſtificetur, & non ſuper alijs, quia non ualeret, ar. C. de teſti. eo. titu.

10 Teſtis falſus talionis pœna punitur, ſecundum Bal. in. l. i. ff. ad. l. cor. de ſic. nec eum excuſat metus. v. quæſt. v. c. authoritatis, & dicitur falſus, quando iuratus, & examinatus loquitur falſum. c. ne quis arbitretur. xxii. quęſt. ii. & damnum dās alteri dicendo falſum, ſatisfacere in conſcientia tenetur. c. ſi quis in atrio. xvii. quæſt. iiii. Mortaliterque peccat in iudicio mentiens, de his, quæ ad iudicium pertinent, tum quia iniuriam facit iudici, tum quia partem offendit. Eſt enim mendacium pernitioſum, ſupra, mendacium. §. v. Negare etiam

teſtimoniũ in articulo neceſsitatis eſt mortale, quia eſt præceptum Dei affirmatiuum, eſtque in damnum proximi, & boni communis. Et ſi exigitur à iudice ſecundum formam iuris, tenetur reſpondere etiam ad mentem eius, ut iudex eſt, non de omnibus, ſed de manifeſtis, & de quibus præceſsit infamia, uel ſemiplena probatio, & huiuſmodi, & nolendo reſpondere mortaliter ageret, tanquam ſuo ſuperiori inobediens in materia neceſſaria, & importanti. Si autem teſtis requiratur uel à non ſuo iudice, uel non ſecundum iuris formam reſpondere non tenetur, quia in hoc non eſt eius ſuperior, niſi ex fraterna charitate cogatur, ut quia ſic poteſt liberare aliquem à morte iniuſta, uel alio graui malo iniuſte ſibi infligendo. Sic enim mortaliter peccaret contra proximi charitatem. Quod ſi eius teſtimonium non requiritur, tamen ut euitet malum proximi, debet facere quod poteſt, denuntiando bono modo ueritatem ei, qui prodeſſe poteſt, etiam quòd ſit religioſus, niſi in cauſa ſanguinis, ubi de irregularitate periculum eſſet, ſupra, accuſatio. §. vj. denuntiatio. § ij. ſecretum, per totum. Quomodo ſecreta poſſunt, uel non poſſunt reuelari. Vide ſupra, ſecretum, per totum.

11 Accipiens pecuniam pro ferendo uero teſtimonio mortaliter peccat, ſecundum Ar. flo. quia facit expreſſe contra iura, hoc rationabiliter prohibentia, & eſt turpe lucrum. xiiii. q. v. c. non ſane, & tenetur reſtituere danti, ſi per hoc uoluit ſibi iuſtitiam miniſtrari, in. d. c. non ſane, ſed ſi dedit ad corrumpendum, eſſet reſtituenda illi in cuius iniuriam data eſt, uel pauperibus, & multo plus mortale, ſi accepit pro falſitate dicenda, uel tacenda ueritate. Poteſt tamen teſtis petere expenſas, ut no. gl. in. c. ſtatutum, de reſcri. li. vj. & lucrum ceſſans operum ſuorum. c. uenturis. iiii. q. iii. quia proprijs expenſis non tenetur ad hoc niſi in extrema neceſsitate.

TIMOR.

Timor peccatum eſt, quando ex timore homo fugit non fugienda. Tunc enim appetitus hominis eſt inordinatus: & quadoque mortale eſt, uidelicet ſi propter timorem mortis, uel pœnæ, uel amiſsionis bonorum temporalium, uel famę, & huiuſmodi, quis fugit facere aliquid, ad quod tenetur, uel lege naturali, uel diuina, uel facit quod fieri prohibetur per eaſdem leges, ut qui adorat propter timorem idolum, uel

non confitetur ſe Chriſtianũ,uel non corrigit corrigendum, & huiuſmodi.Debemus enim Deũ timere,& uitã animæ magis ſeruare, q̃ quodcũque aliud. Quãdo aũt quis de duobus malis propter timorẽ fugit maius malũ, nõ peccat, quia hoc eſt ſecundũ ordinem rationis,ideo iſte timor à peccato excuſat. Quomodo autẽ excuſat timor cadens in conſtantẽ uirũ, in his quę ſunt de iure poſitiuo,ſupra,coactio.§.ii.de hac materia,Th.ſecũda ſecũdę.q.cxxv.Quæ ſint illa mala,quæ iuſte incutiũt timorẽ cadentẽ in conſtantẽ uirũ. Sil.uer.metus.q.i.

TYRANNVS.

Tyrannus ſecundum Gre. in li.moral. eſt qui in repu. non iuridice principatur,quod dupliciter fieri poteſt, uel quia & ſi ſit uerus dominus,non tamen rempu. regit debito modo,ſed ad propriam utilitatem , imponendo ei grauamina, ut fit hodie quaſi ubique,uel quia uſurpauit ſibi dominium ui armorum, uel alijs uijs iniquis, & talis proprie dicitur tyrannus,& à quolibet de populo licite poteſt occidi, quando non eſt recurſus ad ſuperiorem,à quo poſsit iuſtitia fieri ſecundum Tho.ii.ſen.d.ul.quæſt.ii.ar.ii. ad ul.ubi defendit dictum Tulij lib.de offi. Huius enim ratio poteſt eſſe,quia talis tyrannus habet bellum iniuſtum contra omnes de populo,& hi contra eum habent iuſtum bellum,ideo licet,niſi ex hoc maior populi ſequeretur turbatio, uel maius damnum. Et ſi ſic occidatur,non occiditur priuata poteſtate, ſed publica. Aliàs non liceret,ſecundum Tho. de reg.prin.c.vj. De tyranno autem primo modo dicto , non ſic licet, ideo fuit reprobata propoſitio in concilio Conſtantien. dicens quemlibet tyrannum,à quolibet poſſe occidi. Supra,bannitus.§.i.in uer.ſeditio , per totum. Licet tyrannus mortaliter peccet faciendo opus iuſtitiæ, quòd ſibi non competit, cum non habeat uerum dominium,tamen illi,qui rogant,& petũt ab eo opus iuſtitiæ , quam alio modo habere non poſſunt, excuſantur , quia non ſuadent ei peccare mortaliter , ſed maius malum uitare. Eſt enim maius malum dominari tyrannice ſine iuſtitia,quàm ſit dominari,& iuſtitiam tenere,quamuis utrunque ſit peccatum in ipſo,ſicut minus malũ eſt fornicari,quàm adulterare.Ideo ſi quis adulteranti ſuadeat fornicari potius non peccat,ut dicit Cai.ibi.ſic in propoſito . Et quòd hoc ſit licitum,probat uſus omniũ degentium ſub tyranno.

Ita concludit Caie.ibi in ſumma, & bene. Deus autem tyrannos regnare permittit, in damnum, & punitionem malorũ. Tho.ii.ſen.d. xliiii.

TORNEAMENTVM.

1 TOrneamenta quæ fiunt, ut homines uires ſuas experiantur, uel cauſa addiſcendi armorum uſum, ſi non eſſent prohibita ab eccleſia, nec ineſſet periculum uitę corporis, uel animæ, eſſent licita, ſed quia prohibentur.cap.i.eod.ti.& ſæpe proueniunt mortes, & pericula animæ & corporis, ideo mortaliter peccant facientes, ſicut ſupra dictum fuit de duello, & haſtiludio, unde & ibi morientes, etiam quòd eos pœniteat, eccleſiaſtica carent ſepultura, ut ibi canon uult.

2 Pugnans in torneamento eſt reus homicidii, & irregularis, ſi ibi aliquis occiditur, etiam à caſu, quia cum det operam rei illicitæ, quicquid accidit, ſibi imputatur, de homi.c.fi.& ſi uulnus ibi accipiat, & extra moriatur, & ſit certum quòd ex illo uulnere mortuus eſt, non poterit in ſacro ſepeliri. Secus ſi eſt dubium, quia pœnæ ſunt reſtringendæ. Similiter ſi non cauſa pugnandi accesſit, ſed alia, & ibi mortuus eſt, etiam à caſu, uel uulneratus. Quod ſi animo pugnandi quis acceſſit, non tamen pugnauit, & ibi aliquis fuit occiſus, non poterit ſecundum Gof. promoueri ad ordines, quia ad rem condemnatam accesſit. Epiſcopus tamen cum tali diſpenſare poterit, ſicut de exiſtentibus in bello iniuſto, ſed non occidentibus, ut dicit Sil.uer.homicidium.iii.§.vj.

TORTVRA.

1 TOrturam inferens alicui ſine inditijs ſufficientibus, uel ſemiplena probationem præcedente, uel perſonis quas de iure torquere non poteſt, mortaliter peccat, quia proximo damnum, iniuriamque infert, & contra iuſtitiam facit.

2 Torqueri non debent impuberes, minores.xiiii.annorum, licet cædi posſint.l.cum ſilleianum.C.ad ſill.Milites, mulieres prægnantes non debent torqueri, etiam indirecte, ut dando ſalſa ad cruciandum eos, ſiti, & huiuſmodi. Item quando aliter quàm per torturam poteſt ueritas exigi, non debet quis torqueri, neque nouiter, ſine nouis inditijs debet quis torqueri, quamuis ſufficiant uariationes ad nouiter torquendum, ſecundum Inno.in.c.quoniam, de proba. & Bar.in.l.de minore.ff.de quæſtio.

3 Ferula,.& flagella non dicuntur tormenta, uel torturæ. ff.ad ad ſena.con.ſille.l.i.§.impuberi,& ſine ſufficientibus inditiis uel ſemiplena probatione quis torqueri non debet.

4 Qui publicam habet authoritatem, iudicabit qualia inditia ſufficiant.C.de quæſtioni.l.milites. Caueat tamen ut ſecundum rationem arbitretur,ut dicit Tho.ſuper Iob.c.x.ne animæ propriæ præiudicium faciat iniuſte arbitrando.

5 Confeſsio facta ex tortura ſine inditijs,uel ſemiplena probatione,non ualet.ff. de quæſtio.l.i. neque per inditia ſequentia confirmatur. Bal.in.l.fin. C.de accuſa. Not.ſecundũ Ang. in lib.de maleficijs, quòd quando quis non eſt tortus ſufficienter ſecundum indicia habita, poteſt tortura repeti, & dicit de conſuetudine hoc eſſe arbitrarium. Dat præceptũ Paris in ſuo trac. de Sindicatu, quòd iudex proteſtetur, quòd uult ſuperſedere in tortura, & eam repetere quotiens oportuerit. Debent interuenire aliqui dies quietis.viii.uel.x.& torquere pro eiſdem inditijs ultra tres uices, uidetur eſſe immoderatum, & malefactum, ſecundum Bart. in.l.fi. C. de quæſtioni.Nec peccat iudex ſecundũ allegata,& probata inqrens.

TRANSACTIO.

TRanſactio à quo fieri poteſt? Dic ab eo, qui poteſt donare,ſupra,donatio.§.iii. Quomodo poſsit fieri in criminalibus,uel ſpiritualibus,prætermitto de hac materia, quæ potius ad litigantes, quam ad confeſſores pertinet. Si tamẽ uis de ea ſcire, uide Sil.& Tab. ibi,&.C.de tranſac.per totum.

TVTELLA.

1 TVtella eſt triplex, una legitima, quæ datur à lege, quando pater, filio non dedit in teſtamento. Alia teſtamentaria, quæ datur à patre in teſtamento. Alia datiua, quæ datur a iudice. Inſt. qui.mo.tu.fi.& de curatoribus.

2 Clerici & ipſi poſſunt ſuſcipere legitimam tutellam, non tamen cogi poſſunt ad accipiendum,teſtamentariam uero,aut datiuam, non poſſunt recipere. Epiſcopi,clerici, & religioſi, tenentur cum licentia ſuorum ſuperiorum miſerabiliũ perſonarum tutellam recipere. c. monaci.xvi.quæſt.i.& ſic concorda.c.generaliter.xvj.quæſt.i.&.c.i. &.fi.lxxviii. diſ. capit. peruenit. lxxxvi. d.&.c. Cyprianus.xxi. quæſt. iii. Aliqui dicunt & male, epiſcopum non poſſe recipere tutellam legitimam, ut dicit Sil.ibi.quæſt.iii.

3 Ad tutores pertinet pupillos à criminibus intactos ſeruare, & eorum res ab iniuria, ut in.c.i.xii.quæſt. i. & eorum pecuniam, uel bona mobilia, quæ ad nihilum ualent, eis ſeruata, conuertere in prædia, ex quibus percipiant aliquem fructũ. Nam ſecundum Bar.in.l.tutor.§.i.ff. de admi. tu. Si pecuniã pupilli tutor non ponit in prædijs, tenetur pupillo de fructibus, quos percipere poterat, deductis expenſis, & periculum, ſi tamẽ potuit emere, uel alio bono modò lucrari, aliàs non tenetur. Idem dic ubi eſt ſtatutum, ut omnia bona mobilia pupilli uendantur, ut de pecunia pupillus acquirat lucrum, ſi non facit tutor cum poteſt, tenetur ad intereſſe. Et quia illicita eſt uſura, debet de illis negotiari, ſecundum Io. de ana.in.c. quia in omnibus, de uſu. Et bona eſt cautella, ut faciat cum conſilio parentum, quia ſic præſumitur quòd abſit dolus, & culpa à tutore, ar.l.etiam.C.ſi tu.uel cur.inter. Et ſic ſi per negligentiam paſſus eſt acquiſita deperire, uel non acquiſiuit pupillo cum poſſet, tenetur de ſuo proprio ſatisfacere. l. non eſt ignotum. C. de admi. tut. Idem in prælato, glo.ſing.in.c.placuit.xvj.quæſt.iii.

4 Tutor tenetur facere inuentarium de rebus pupilli, niſi ex iuſta cauſa, & neceſſaria impediatur.l.tutor qui repertorium. ff. de admi. tu. niſi iudex remiſſerit, quòd poteſt, uel aliter habeat conſuetudo, ſecundum Bar.in.d.l.tutor, & tenetur facere quàm primum poteſt, aliter uidetur in dolo.l. hæc conditio.ff.de condi. & dæmon.ſi tamen adminiſtrauit, aliter nõ. Si tamen facit, prius ea quæ dilationem non recipiunt, uel quæ neceſſario præcedunt inuentarium, ut eſt perſcrutatio ſubſtantiæ hæreditariæ, uel ea quæ nullo modo poſſunt obeſſe pupillo, ſed bene prodeſſe: non præſumitur in dolo, ſecundũ Bar.ſupra. Modus aũt faciẽdi inuentariũ habetur.C. de admi.tut.l.tutores, & de quibus debet fieri in d.l.tutores.

5 Mater filii tutellam perdit, uel ſi incontinenter uiuat, uel ſi ad ſecundas nuptias tranſeat, ſecundum Pan. in. c. uxoratus, de conuer.coniu.de quo eſt gl.quam ſequitur Bal. in Auten. matri, & auiæ.C.quando muli.tu.of.fun.po.

V A G A T I O.

VAgatio mẽtis ex propoſito in oratione, peccatũ eſt, & tollit fructũ orationis, ſecundũ Th.ſecũda ſecũdæ.q. lxxxiii. a.xiii.& eſt filia accidiæ. Quãdo aũt peccatur uagando in of-

ficio,ſupra,horæ.§.xj.cõtra quòd dicit Au.Pſalmis,& hymnis cũ oratis Deũ, hoc uerſetur in corde, quòd profertur in ore.

VANAGLORIA.

VAnagloria,ſupra,gloria mundana,per totum.

VASA SACRA.

VAſa ſacra,munda ſeruari debent,& ſolum a ſacris hominibus tractari,de cuſto.heu.c.ij.& facta inutilia,uel conſumpta uetuſtate,debent comburi, & eorum cineres in loco honeſto,ne conculcentur reponi.c.altaris,de conſe.diſt.j. & c.in ſancta.de re do.c.ad hæc.Quomodo, & quãdo eſt mortale peccatum,tenere immunda huiuſmodi,ſupra, corporale.§.v.A quo poſſunt conſecrari, ſupra conſecratio.§.xij. & ꝙ graue delinquunt miniſtri in huiuſmodi negligentes.

VECTIGAL.

VEctigal, ſupra,Gabella,per totum.

VENATIO.

1 VEnatio triplex,una hominum oppræſsiua quę ſemper prohibetur,diſt.vj.c.non eſt.§.is itaqua,in fi. Alia arenaria cum beſtia dentata,quæ ſimiliter prohibetur.c. qui uenatoribus,diſt.lxxvj.Alia eſt quæ exercetur in campis, & ſyluis capiẽdo animalia,quæ nullius particularis perſonæ ſunt, & hæc licita eſt ſecundum ſe,quia naturaliter dominium animalium eſt huiuſmodi datum. Contingit tamen per accidẽs eſſe peccatum multis modis.Primo,quando uenatio fit cum dãno proximi,uel in perſona,uel in rebus, ut quia uenator exponit ſe periculo occidendi,uel uulnerandi proximum ex in cautela,uel deſtruit ſegetes,ſemina, uineas, uel huiuſmodi,& tunc iudica mortale,uel ueniale, ſecundum qualitatem actus,uel periculi,cui ſe exponit, & ultra peccatum, tenetur de damno per eum illato,uel eius occaſione.Secũdo, ſi ſunt perſonæ cui uenatio eſt prohibita,ut clerici,ca.in omnibus, de cle.ue.ſi ſe in hoc exerceant.Et conſtitutis in ſacris,pœna ſuſpenſionis imponenda ſtatuitur,ibidem.c.epiſcopum.

2 Aliqui intelligunt,quòd non interdicitur niſi uenatio clamoſa,ſi autem non ſit cum clamoribus, licet etiam monacis, & aliis,& tendere retia,& laquęos ſilenter.An autem tales mortaliter delinquant faciẽdo contra canonem, teneo quòd nõ, quando non faciunt in contemptum,nec in ſcãdalum, quia non eſt præceptum anthonomaſice, nec de materia neceſſa-

ria. Si tamen eſſent moniti, & nolent deſiſtere, non excuſarē eos a mortali, quia uiderentur contemnere. Epiſcopis autem omnino prohibitum eſt. c. j. diſt. xxxiij. Pa. tamē in. c. j. de cle. ue. dicit, quòd aliquando etiam licet epiſcopo, ſed raro, non cauſa uoluptatis, ſed neceſsitatis, ut ſi faciat ad exercitium, uel appetitum prouocandum, & huiuſmodi. Et ſine ſcandalo: licet Piſ. dicat omnia prohibitum.

3 Tertio, eſt peccatum mortale quando diebus feſtiuis fit, taliter quòd omittuntur diuina neceſſaria ad ſalutem, ut miſſa, & alia, ad quæ quis tenetur ex præcepto, uel ſi impediunt alios, ne poſsint audire. In aliis, autem diuinis communiter eſt ueniale, uel nullum: quia ad hæc non tenemur. Quarto, eſt nimio affectu, qui tantus poſſet eſſe, quòd peccatum cōſtitueret mortale. Nam ex nimia uenatione contingit, quòd minorem homines habent curam de familia, de repu. uel aliis, ad quæ tenentur. Quinto, quando domini priuant alios ne poſsint uenari, quòd eſt cōtra naturalem legem, hoc enim tyrannicum eſt, ſecundum Cai. in ſumma, ibi, cōtra bonum commune, contra libertatem: & utilitatem, & tātum eſt propter proprium bonum delectationis. Ideo non excuſo a mortali tales, maxime quando apponunt pœnam notabilē aliis uenantibus, niſi ad antiquo, cuius principij non eſt recordatio, uenationes ſint domino reſeruatæ, & tunc etiam pœna debet moderari. Non enim, propter unam uenationē æquum eſt, ut quis occidatur, uel mutiletur, neque tales leges, uel ſtatuta, uidentur tolerabilia, & iuſta.

VENDITIO.

Venditio, ſupra, emptio, & Negotiatio, & Monopolium, per totum.

VERBERATIO.

Verberantes ſcolares cauſa correctionis, & parentes filios clericos, etiam in ſacris, licite faciunt, nec incidunt in canonem, ſi moderate faciant, ſupra, Excommunicatio, prima. Non enim hoc fit ſuadente diabolo, ſed iuſtitia.

Verberatus, ex eo quòd non poteſt ſoluere, ſi ueniat ad pinguiorem fortunam, non tenetur amplius ſoluere, ſecundum Bal. in. l. fi. ff. in ius uo. quia luitio corporalis, cedit loco ſolutionis, glo. in. c. ſicut indignum, de homi. Secus eſt ſi eſt impotens, & differatur ſolutio, quia tenebitur quando uenerit

ad pinguiorem fortunam.c.oduardus,de ſol.& ibi.P.a.Si autem eſt impotens,& cedit bonis,& non luit pœnam,tenebitur.ut dicit gl.in regula,peccatum,in.vj.licet aliqui cōtrariū teneant,primum tamen melius,ſupra.Reſtitutio.§.lv.

VESTIS.

VEſtis,ſupra Ornatus,per totum.Conſecratio.§.xij. Benedictio.§.iij.Abbas.§.viij.

VICARIVS.

1 VIcarius eſt qui alterius uices gerit,ſiue in officio contentioſo,ſiue non,extra de eodem,per totum. Et in direc.li. iij.ti.viij.C.de of.eius qui ui.al.ge.per totum.

2 Vicariorum quidam ſunt perpetui,& non ad tempus,ut qui eccleſiarum parochialium curam habent,& epiſcopi authoritate conſtituuntur.c.ad hæc, de of.uic. & tales aliam uicariā habere non poſſunt.c.prouideas.eo.ti.nec ſine cauſa poſſunt amoueri.d.c.ad hæc.& debent habere.xxv.annos,& promoueri ad ſacerdotium,in cle.quæ de eccleſiis.eo.ti.alias ipſo facto ſunt priuati, & tales conſtituuntur ſolum in eccleſia parochiali,non rurali,ſecundum gl.in cle.unica. eod.tit.& non poſſunt conſtituere uicarium alium perpetuum,ſed bene tēporalem,ut dicit Car.ibi.Poteſt tamen inſtituere perpetuum uicarium authoritate epiſcopi rector eccleſiæ , ſecundum Arch. flo.

3 Quidam ſunt uicarij temporales,ſicut mercenarij, in adiutorium curæ,animarum aſſumpti quādo ſcilicet rector per uiā delegationis committit illi authoritatem audiendi cōfeſsiones,quia hoc poteſt, etiam non habenti curam animarum, niſi ſit ei prohibitum,ut peregrino,& ignoto,de cle. peregri. per totum,quia cōmittere iſtis ad epiſcopum ſpectat.c. tuę. de cle.pereg.Idem ſi committatur religioſo,cui a ſua regula, uel ſuo prælato prohibetur.

4 Alij ſunt uicarij deputati ſuper aliqua diocæſi,uel prouincia, uel loco,de quibus eſt.c.pe.eo.ti.&.c.addiicimus.xvi.q.j.qui dicuntur iuriſditionales ,tantum habentes authoritatē,quāta eis conceditur.c.accepimus,de priui.

5 Alij ſunt uicarij,generales,qui ad omnia incumbentia prælato conſtituuntur,non ſolum reſpectu curiæ, ſed etiam reſpectu omnium incumbentium , & poſſunt cognoſcere cauſas totius diocæſ.inquirere,corrigere exceſſus,& huiuſmodi, nō

tamen beneficia conferre.c.cum generali,in.vj.eo.tit.habent ordinariam iuriſditionem, & poſſunt excommunicare, ſed quia in Italia,Vicarius,& officialis raro differunt, inſpiciēda eſt eorum commiſsio,quæ,& quanta ſit,& iuxta illius tenorem iudicare.

6 Alij dicuntur uicarij foranei,uel quia foris diocæſ.conſtituebantur,uel ex eo quòd teneant forum, uel quòd deforis ueniant,& eſt officialis epiſcopi,nō habens ordinariam iurisditionem,ſed delegatam, non faciens conciſtorium cum epiſcopo,ſicut uicarius generalis,& nō poteſt ea,quę prohibentur illi,in.c.licet.eo.ti.in.vj.niſi hæc ſpecialiter committātur, ideo commiſsio ei facta debet inſpici.Et no. quòd merus ſecularis,uel clericus uxoratus,non poteſt eſſe uicarius epiſcopi,ſecundum Pa.in.c.ij.de cle.coniug.Et dicit Pa.in.c. paſtoralis,de reſcrip. quòd quidam eſt perpetuus, quidam temporalis.

7 Prædicti uicarij temporales, regulariter uicarium facere non poſſunt.c.clericos.eo.ti.etiam ſi habeant iurisditionem ordinariam,quia non habent eam iure ſuo, intellige niſi habeāt ſpecialem mandatum ſubſtituendi,uel niſi ſit conſuetudo: quia inſtituens uicarium, & ſciens conſuetudinem uidetur conſentire in illam,uel quando non poteſt totum per ſe facere,quia intentio inſtituentis eſt, quòd faciat ſolum quòd poteſt,& ſi ſit archipræsbyter uicarius epiſcopi in ſpiritualibus,poteſt alium ſubſtituere,de of.archipræsby.c.miniſterium,ſed dictus uicarius,non poteſt totum committere, in caſu quo non poteſt omnia per ſe,ſed partem.Hoſtien.dicit quòd ad modicum tempus,& ex magna cauſa: & non nimis frequenter, poterit alium relinquere loco ſui, ſicut fit tota die,ar.ff.de of.eius cui man.eſt.l.j.§.j.&.c.peruenit, de appel. el.ij.quando autem habet ſpeciale mādatum,poteſt,quia nō propria authoritate hoc facit.Io.an.in.c.j.de of.ui.lib.vj.

8 Vicarius tantam authoritatem habet, quātam uult dare eius inſtitutor,& ſi hoc patet,ſtandum eſt illi,quòd ſi non patet, & eſt uicarius in aliqua cauſa particulari, tunc de illa, & de his ſine quibus non poteſt eam perficere,ſe impediat, & nō plus.Si uero eſt generalis commiſsio,etiam dicendo,ut poſſit omnia quæ ipſe poſset, non exprimendo aliquid, quòd requirat ſpeciale mādatum, etiam ſi dicat, ſi requireret ſpe-

ciale mandatum,ſecuta clauſula generali dicendo , & omnia alia quæ per nos poſſumus,etiam ſi exigerent ſpeciale mandatum. Tunc quamuis habeat ordinariam poteſtatem,tamē non poterit ea,quæ requirunt ſpeciale mādatum,ar.in.c.qui ad agendum,de procu.lib.vj.Si uero exprimat aliquid,quòd requirit ſpeciale mandatum ſecuta generali clauſula , uidelicet & omnia alia,quæ nos poſſemus , etiam quòd requirerent ſpeciale mandatum , tūc poterit omnia, quæ poſſet inſtituens ordinaria poteſtate,gl.fi.in.c.ij.de of.uic.li.vj. Alias per generales clauſulas,quæ uériſimiliter non eſſet conceſſurus,non ueniunt.c.fi.in.vj.de of.uica.tamen in tex. quam in glo.&.c.ij.ibi.

9 Item ſi nominaret aliquod ſpeciale , & cum clauſula generali,&c.non tamen intelligitur conceſſum id quod uériſimiliter non eſſet in particulari cōceſſurus, ut quia eſt magnæ importantiæ,ut ſi conſtituo Titium procuratorem ad omnes cauſas,non tamen ad contrahendum matrimonium,niſi de hoc fiat ſpecialis mentio , nam clauſula generalis , quæ ſequitur ſpecialia expreſſa includit ſimilia, non longe maiora, ut dicitur in.d.c.fin.immo etiā ſi ſpecificaret de matrimonio contrahendo,& non ſpecificaret de perſona,nō ualeret.Hæc autem ut habetur in.d.c.ij.&.c.fi.ſunt quæ requirunt ſpeciale mandatum,ſcilicet inquirere, corrigere, deponere, ſubditorum exceſſus punire,conferre beneficia, dare literas comēdatitias ad ordines.Et ſi epiſcopus ſuo ſubdito eligendi ſibi idoneum confeſſorem licentiam dederit, non propter hoc a reſeruatis abſolui poterit.c.ſi epiſcopus,de pœ.& re.libro.vj. quia in conceſsione generali,illa non ueniunt, quæ quis uériſimiliter non eſſet conceſſurus in ſpecie , ut ſupra dictum eſt , & ibi in text. Genus enim continet ſpecies non actu, ſed potentia.

10 Mortuo prælato habente uicarium,ipſe uicarius,(uel ſi alio nomine uocetur) ſi fuit electus a toto conuentu, uel a collegio patrum,uel ſi habet authoritatem a lege,quia iſta durāt, perſeuerat,& ipſe,ſecundum Pa.in.c.j.ne ſe. ua.ali. immo.ſecus eſt,ſi factus eſt,a priore,epiſcopo,abbate, uel alio prælato,quia non durat eo moriēte. Ceſſat etiam uicarij poteſtas, epiſcopo excommunicato:Pa.in.c.j.de of.leg. intellige ſecundum quoſdam re integra , quia idem iudicium eſt , ſicut de

delegato, ſecundum Pa.in.c.licet, de of.delegat. Secus autem quando res non eſt integra, ſecundum Io.an.in.d.c.j.de offi. uic.No.etiam ſecundum Pa.in.c.uolente, de offi. deleg.poſito uno uicario, reliquus non remouetur, licet contrarium tenuerit.Io.Cal.

VINDICATIO.

VIndicatio una eſt, quæ per iudicem, uel ſuperiorem exercetur, ſecundum quòd iura diſponunt diuina, uel humana, & ſi fiat, ſecundum rectam intentionem, eſt actus bonus a uirtute procedens. Altera, quæ fit, ſeu appetitur a perſona priuata, & quantum ad actum uindicandi illicitum, eſt priuatæ perſonæ, niſi propter defenſionem cum moderamine, ut ſupra, homicidium. §.iij. Eſt enim actio habentis poteſtatem ſuper eum, qui punitur. Quantum autem ad appetitum nõ eſt peccatum appetere uindictam, ideſt iuſtam punitionem malorum, hoc eſt enim appetere iuſtitiam, dummodo non appetatur ex odio, uel gratia ſatiandi animum, uel alio malo fine: ſed uel propter correctionem delinquentis: uel ut alij timeant: uel propter bonum pacis, & huiuſmodi: aliter uindicantes ſe: uel ultionem appetentes: & non prædicto modo: mortaliter peccant: niſi ex imperfectione actus, uel in re parua. Poteſt etiam quis quærere ultionem de propria iniuria: quando redundat in uituperium Dei: ſicut fecit Siluerius Papa: qui excommunicauit eos, qui eum exulem fecerant fieri: xxiii.q.iiii.c. Guiliſarius: uel quando uergit in detrimentum animarum: uel in ſcandalum: quia non eſt contra charitatẽ: alias patienter ferre laudabile eſt.c. tu bonus tolera.xxvii.q. iiii. Mali ad exercitium bonorum a Deo permittuntur: ideo patienter tolerandi ſunt.

VINVM.

VInum non bibentes ordinari ad ſacerdotium non poſſunt. Ex eo enim quòd uinum abhorrent: poſſent uomere ſacramentum: ar.in.c.ſi quis per.de conſe.diſt.i.

VIRGINITAS.

1 VIrginitatem ſeruare non ſolum eſt licitum: ſed laudabile: non quia ſit præceptum: ſed cõſilium: iuxta illud Apoſtoli. De uirginibus præceptum domini non habeo, conſilium autem do. Et quia poſſet quis obiicere pręceptum Dei, ſcilicet creſcite, & multiplicamini: &c. dicitur quod ſufficit

hoc ab aliquibus adimpleri,& non eſt neceſſe ab omnibus. Immo expedit aliquos cælibem uitam ducere, ut uacent cõtemplationi. Quinimmo cæteris paribus,uirginitas præfertur coniugio,ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ.q.clij.ar.iiii. Præceptum enim illud,multitudini,non ſingulis datum eſt.

2 Virginitas non perditur,ſi uirgo dormiens uioletur, dummodo quando iuit dormitum,hac intentione nõ iuerit: nec ſi ui opprimatur,dummodo non conſentiat in talem delectationem,licet ſentiat eam:neque dum patitur ſeminis fluxum,dummodo renitatur quantum poteſt,etiam quòd corporalem habeat delectationem. Nã uirginitas principaliter conſiſtit in deliberata uoluntate non experiendi ueneream delectationem,quæ ſentitur in emiſsione ſeminis.

VIRGINVM CONSECRATIO.

1 VIrginum conſecratio ſolum ad epiſcopum pertinet, cui eccleſiæ cura committitur,& in tali conſecratione confertur gratia,ſecundũ Tho.iiii.ſen.diſt.xxxviij.q.j.niſi ſit obex: non ex ui ſacramenti,quia ſacramentum non eſt, ſed ex operæ operantis.

2 Mulieres uirgines mente,ſed corpore corruptæ,quia uiolenter,ſiue dormientes, ſiue aliter fuere corruptæ, non debent conſecrari,quamuis uirginitatem non perdiderint formaliter,quia eccleſia tãtum de exterioribus iudicat,& ad hoc eſt, c.ille.xxxij.q.v. Quæ autem corpore incorruptæ ſunt, licet mente ſint corruptæ,& etiam actualiter in ſomno, uel uigilia corruptionem paſſæ fuerint,quia tamen corporis habent integritatem conſecrari poſſunt, ſunt enim in ſtatu uirginũ ſecundum eccleſiæ iudicium,quæ de apparentibus iudicat.

3 Quidam uero propter uitandum ſcandalum,quando ſacrãdæ ſunt corporaliter corruptæ,conſecrant eas mutantes uerba uirginitatis in uerba caſtitatis,quod fieri non debet, quia propter uitandum ſcandalum,non debent ſacramẽta,uel ſacramentalia uitiari:poſſunt tamen benedici, dicẽdo illas orationes,& faciendo illas cæremonias,quę non ſunt de ſubſtãtia conſecrationis,mutato nomine uirginitatis in nomen continentiæ,uel caſtitatis,cõſecrari autem nullo modo poſſunt:quia talis fictio ſacramentalibus eſt iniurioſa.

4 Poſſunt uelari in die Epiphanię,in Natalibus Apoſtolorum, per totam hebdomadã reſurrectionis, omni die dominico

no.in.§.uelamen.xx.q.j.in articulo mortis omni die.c.deuotus.xx.q.j. Secundum aliquos in ſolemnibus feſtiuitatibus poſſunt uelari,nec ante.xxv.annum.c.placuit.xx.q.j. Viduis autem poteſt dari uelum,ſed non cum illa ſolemnitate,quia ſemiplena continentia in illis eſt.

VISITATIO.

1 Viſitare poſſunt omnes habentes ordinariam iuriſditionem,ut epiſcopi,archiepiſcopi,archidiacōi,decanus, abbates,& prælati religionum, legati apoſtolicæ ſedis , quibus committitur uel a papa,uel ab ordinariis,ut in.c.romana,de cen.lib.vj.de offi.or.c.conquerente,de offi.archid.c. mandamus,de ſtatu mo.c.pe.& fi.c.inter cætera,de offi.ordi.

2 De ordine quem uiſitator debet tenere,in.d.c.romana,conſtat:quomodo debet proponere uerbum Dei,deinde inquirere de uita,& conuerſatione miniſtrantium in eccleſiis , & de aliis quæ ſpectant ad officium, in.d.c. romana. Religioſi ſua ſequatur inſtituta,& conſuetudines,ut in.d.c.romana.

3 Viſitator a locis uiſitatis,& non ab aliis,poteſt accipere procurationem pro uictu illius diei,ſiue in uictualibus , ſiue in pecunia,& quòd tantum unam procurationem recipiat una die,etiã quòd plures eccleſias uiſitet , & ſi aliter accipiat iſtis non concurrentibus,tenetur infra menſem reſtituere in duplum eccleſiæ,a qua accepit,alioquin patriarchæ,epiſcopi,archiepiſcopi , ſunt ipſo facto interdicti ab ingreſſu eccleſiæ, inferiores uero his ſunt ſuſpenſi ab officio,& beneficio, donec in duplum reſtituant,nec ualet remiſsio,uel dantium liberalitas,ſeu gratia,eos liberare,niſi reſtituant.c.exigit.c.fœlicis,de cen.in.vj.legati tamen ultra hoc,poſſunt accipere expẽſas quas fecerunt in equis,& ueſtibus,& huiuſmodi,dum uadunt ad uiſitandum,& etiam nuntij apoſtolici,ſecundũ Pa. in.c.procurationem,de cen.a munere autem quod prohibetur accipi,excipit Hoſt.eſculentum,& poculentum, & xenia, quæ ſunt munera quæ hoſpitibus dantur , quæ non extenduntur ad munerum qualitatem.ff.de of.proconſul.l. ſolẽt, quòd limitat Io.mo ſi ſunt ibi aliqua comedenda , ſi autem ſunt partanda,ut capones,confectiones,& huiuſmodi, periculum eſt.Sil.ibi circa fi.Neque officiales uiſitatoris aliquid recipere ratione uiſitationis debent.

4 Archiepiſcopus,

4 Archiepiſcopus,& epiſcopus,poſſunt uiſitare monaſteria exēpta,niſi ſuper hoc habeant priuilegium.c. ſopite, de reſcrip. Poſſunt,& uiſitare hoſpitalia, ſi ſunt loca religioſa, ut qui ı conſtructa ſunt,& inſtituta authoritate epiſcopi. Si autē clarum eſt,quòd non ſunt religioſa,& qui inſtituit eſt uiuens, non poterunt uiſitare ſine licentia inſtituentis. Si uero mortuus eſt,& uoluit remanere hoſpitale, poterunt uiſitare.c.ut iuxta,de of.or. Tunc enim habet formam,& ſtatum loci pii. a

VNCTIO.

1 VNctio extrema,quod eſt ſacramentum,non eſt de neceſsitate ſalutis,ſi quis tamen non accipit,quia contēnit mortaliter peccat,non minus quem contēnens quodcūque aliud eccleſiæ mandatum,ut dicit Cai.ibi in ſumma,quia contemptus ubique damnabilis.

2 Hoc ſacramentum fuit a Chriſto inſtitutum,ſicut,& alia omnia,ſecundum Tho.iiii.ſen.d.xxiii.q.i. promulgatum autem ab Apoſtolis, cuius materia eſt oleū oliuæ ab epiſcopo conſecratum.Forma autem eſt hæc.Per iſtam unctionem, & ſuā piiſsimam miſericordiam,indulgeat tibi dominus quicquid deliquiſti per uiſum:In nomine patris,& filii, & ſpiritusſancti:& ſic de cæteris ſenſibus,ſecundū Tho.ſupra,uide.c.nunquid,de conſe.d.v.At ly in nomine patris,&c.non uidetur eſſe de ſubſtantia formæ ſecundum Tho. c

3 Datur hoc ſacramentum in robur ſpirituale, contra debilitatem relictam ex actuali peccato,uel originali, etiam confert gratiam,niſi ſit obex,ſecundum Tho.ſupra.Et licet fiant multæ unctiones,ultima tamen eſt,quæ operatur in uirtute præcedentium:in qua infunditur gratia,non autem character imprimitur,quia per ipſum ſacramentum nō deputatur homo ad aliquod agendum,uel ad recipiendum directe pertinens ad cultum Dei, ſed ſolum ad ſpiritualem ſanitatem conſequendam.

4 A ſolo ſacerdote,etiam in mortis articulo,datur extrema unctio,uno clerico præſente,uel ſaltem in neceſsitate uno ſeculari reſpondente.c.quæſiuit,de uerb.ſig. 8

5 Si autem neceſsitas adeſſet,qui non eſt proprius ſacerdos poteſt iniungere ſub ratihabitione,quia neceſsitas non habet legem,de re.iudi.capitulo quod non eſt,immo etiam ſi eſſet ſuſpenſus ab ingreſſu eccleſiæ ſecundum Archi. florē. faciendo e

portari per alium de eccleſia:non autem ſi eſſet ſuſpenſus ab officio præciſe. Non tamen religioſus,ſine licentia , ſub pœna excommunicationis,de priuil.cle.religioſi,ſupra,excõmunicatio.xlix.quam licentiam poteſt dare proprius ſacerdos , etiam quòd ſit excommunicatus,ſicut excõmunicatus, & ſuſpenſus a iuriſditione,dant licentiam audiendi confeſsiones.

6 Hoc ſacramentum non debet dari niſi adultis, & infirmis, ac in mortis articulo conſtitutis, ex ipſa infirmitate , ſecundum Pe.de palu.ideo non datur occidendis,uel euntibus ad bellũ & huiuſmodi,quia talis mors non imminet ex defectu naturæ,ſed euentu fortunæ.His autem qui præ ſenio deficiunt ſine actuali infirmitate datur,& etiam freneticis, & amentibus ſi ſana mente petierunt,alias non, & maxime quando crederetur,quòd irreuerentiam exhiberent huic ſacramento:etiam quòd petierint,uel petant.

7 Debet etiam dari illis , qui ex infirmitate uſum iam rationis amiſſerunt,quamuis non actualiter petierint,dummodo ſint tales perſonę de quibus conſtat,quòd bene uixerunt,et quòd ſi haberent tunc uſum rationis peterent,ut creditur:quia & ſi non petierunt explicite,petierunt tamen implicite,ſecundum Pe.de palu.& Archi.flor.& ſic habet uſus eccleſiæ. Et quando S.Tho.dicit quòd non debet dari niſi habentibus actualem deuotionem.iiii.ſen.d.xxiii.q.ii.ar.ii.ql.iii.debet intelligi, qui non habent,nec habuerunt. Debet etiam dari adultis baptizatis,licet nunquam peccauerint,ſecundum Pe.de palu.& Ar. flo.quia remanet pugna contra hoſtem, nec eſt mendacium in forma,quia remanſit debilitas mentis , ex prioribus delictis. Debet etiam dari illi de quo dubitatur an ſit mortuus, ſub conditione,ſcilicet ſi es uiuus. Sed ſi moriatur ante completionem,non eſt ultra procedendum.Et debet ſimul ungere ſacerdos,& uerba proferre,ſecundum eundem Pe.de palu. in quarto ſenten.

8 Partes quinque ſenſuum debent iniungi,ſecundum Tho. ſupra,quia ſunt peccandi radices,uidelicet,oculi,aures,nares,labia,manus,pedes etiam,& quibuſdam renes,non autẽ communiter,propter reuerentiam. Si uero quis aliquo membro careret,pars propinquior illi membro,ungatur,& ſufficit.

9 Hoc ſacramentum poteſt iterari ſine iniuria , quia non habet effectum perpetuum,etiam in eadem infirmitate , ut ſi infir-

mus ſit in periculo mortis,& ungatur,& poſtmodum releue tur,& deinde poſt aliquot dies iterum ſit in articulo mortis poteſt iterum ungi,& maxime quando infirmitas eſt diuturna,ut eſſet paraliſis,uel febris ethica.

VNIO.

VNio beneficiorum, & eccleſiarum poteſt fieri, quia papa poteſt unire unam eccleſiam inferiorem alteri cuicunque cum cauſa,& ſine cauſa,& ſine conſenſu canonicorum,ſecundum Fa.in.c.unire,de exceſ.præla. Eodem modo epiſcopus circa eccleſias ſibi ſubiectas in ſua diocæſi, non tamen ſine cauſa,& canonicorum conſenſu.c.paſtoralis,in fin. de dona. 1
Alii autem inferiores nequaquã poſſunt, niſi præſcripſiſſent. Qũo autẽ,& quibus modis fiat,nõ pertinet ad cõfeſſores,uide tñ.c.quia monaſteriũ,de reli.do.c.quod translationem,de offi.lega. Quinque enim modis tales uniones fieri ſolent.

VOLVNTAS.

1 VOluntas hominis durat etiam poſt mortem concedentis, ſecundum leges canonicas,in capitulo fi. de præca. Ideo quando conceditur aliquid alicui abſolute,ſine alia limitatione,durat etiam poſt mortem concedentis, capitulo maiores, de baptiſ.ut ſi abbas inſtituit priorem, durat etiam ipſo mortuo quando ab abbate cum collegio,quod nõ moritur, fuit inſtitutus,ſecus ſi conceſsiſſet uſque ad beneplacitum ſuum, quia beneplacitum expirat per mortem concedentis,capitulo ſi gratioſæ,de reſcri.lib.v. Secus ſi dixit ad beneplacitum ſedis,quæ nunquam moritur, etiam quòd papa moriatur.d.c. ſi gratioſe. Idem quando dicitur donec uoluero, uel aliter ordinauero, uel reuocauero, uel cum aliquo termino concernente actum,quia per mortem expirat ille actus, & illud beneplacitum,per id.c.ſi gratioſe, ubi fit determinatio eorum, quæ prius erant dubia circa hoc, & huic ſtandum eſt nunc, oppoſitum uidetur tenere Gemi.in.d.c.ſi gratioſe,ibi, pone quòd papa,&.c.cum Ioan.and.& quibuſdam aliis, & bonas uidetur adducere rationes. Vide ſi placet, prima tamen opinio melior cenſetur. 1

2 Voluntas humana tenetur conformari diuinæ quo ad cauſam formalem,uolendo ea quæ Deus uult,eodem modo,ſcilicet ex charitate, quo ad cauſam finalem, uolendo ad eundem finem,ſicut Deus,quo ad cauſam efficientẽ, uolendo ea

quæ Deus uult nos uelle,ſiue uoluntate antecedentī,ſiue cōſequenti,quando nobis innoteſcit: quo ad cauſam materialem,uolendo ea,quæ Deus uult,non uoluntate naturali,ſed uoluntate deliberata,quando cognoſcimus Deum ſic uelle, licet diſpliceat noſtræ uoluntati,ut noſtra eſt,aliter non conformans uoluntatem ſuam diuinæ,mortaliter peccat,quia recedit a recta regula humanorum actuum, quæ eſt uoluntas diuina,ut dicit Herueus,primo ſent.diſt.xlviii.& Tho. uer.q. xxiii.&.i.ſent.diſt.ii.quæſt.ult.

VOTVM

1 VOtum,ſecundum Thomam ſecunda ſecundæ.q.lxxxviii. ar.primo eſt deliberata,& ſpontanea permiſsio Deo facta de his quæ ſunt Dei. Ideo uota,quæ ſunt ſine deliberatione, uel ſine cognitione diſcurſiua,uel non uoluntaria, uel de rebus malis,uel non bonis, non ſunt uere uota, ut dicemus. Notan.quòd iudicare de uotis,primo occurrit uidere quantum ad materiam,quando teneant,& quando non teneant. Nam ſi fiat uotum de aliquo illicito, ut facere fornicationē, uel facere contra conſilium Chriſti, ut non ſeruare caſtitatem,& huiuſmodi,uel de aliquo,quod eſt indifferens ad bonum,uel malum,ut non lauare manus,pectinare caput, hæc non ſunt uota ualida, quia ſunt de materia, quæ Deo non placet,propterea dictum eſt, quòd eſt de his, quæ Dei ſunt. Ideo ſimilia faciens uota peccat,non tamen ſemper mortaliter,quia ſi uouet quod eſt mortale,ut furari,mortale eſt. Secundo,ſi uouet contra conſilia,ita paratus animo, quòd etiā occurrente neceſsitatis articulo non intendit facere contra tale uotum,mortaliter peccat. Tertio,etiam mortaliter agit, ſi uouet huiuſmodi uota ſtulta, ut non lauare faciem,uel pectinare caput,& huiuſmodi,cognoſcens quid facit,& quòd hoc Deo diſplicet,& tamen uult ſe ad hoc obligare. Huiuſmodi enim uota eſſent blaſphemiæ peccatum. Si tamē crederet hoc parum diſplicere Deo,ſicut ſunt uenialia,eſſet,& hoc ueniale peccatum,quia charitatem non excluderet.

2 Quantum autem ad primū modum,non ſolum peccat mortaliter uouēs,quod ex ſe malum eſt,ſed etiam quòd bonum eſt,ſed ueſtitum malo fine,ut mutuare propter inanem gloriam,uel auaritiam. Peccat enim uouendo, & peccat adimplendo. Similiter peccat uouendo Deo aliquod licitum of-

ferre,ſi poterit aliquod illicitum conſequi,ut adulterium:hoc enim eſt facere Deum authorē criminis. Similiter ſi ille, qui obtinuit aliquod illicitum,ut alterius bona,uoueat Deo, ut puta.x.aureos,quaſi referens ei gratias pro obtēta re illicita, hoc mortale eſt,& blaſphemia,concordat Cai.ibi in ſumma. Videtur.n.facere Deum mediatorem,& fautorem peccati.

3 Si quis autem rem illicitam exercens,uoueat quod ſi aliquid eueniat,uel non,tali illicito pendente, ut cum fur eſt in furto, uouet unum aureum,ſi non capiatur,& huiuſmodi, tale uotum tenet conditione eueniente, quamuis actus furti ſit res illicita,uotum tamen non cadit ſuper furtum, ſed ſuper non capi,quod non eſt illicitum. Si uero quis ad euitandum aliquod,quod tenetur euitare, obliget ſe uoto ſi hoc euenerit,ut dicendo ſi blaſphemauero,uoueo me ieiunaturum in pane,& aqua,huiuſmodi,eueniente caſu, tenet uotum, conſentit Cai.uer.Votum.

4 Circa uota operum,quæ ſunt indifferentia ad bonum,& malum moraliter,intelligendum eſt tali opere remanente in ſua indifferentia,quia ſic non tenet uotum. Si autem talia opera dirigerentur in aliquem bonum finem, tunc teneret uotum, ut cum quis uouet non ire ad talem eccleſiam ad audiendū miſſam,ut euitet aliquod periculum, uel non comedere talē cibum,ut ſe in ſanitate conſeruet,& huiuſmodi, tale uotum tenet,quia rationabile eſt,quòd ſi ceſſat cauſa propter quam factum eſt uotum,non tenet amplius,ut ſi ablatum eſt periculum in caſibus prædictis,quia materia facta eſt indifferens ad bonum,uel malum.

5 Secundo conſiderare poſſumus uotum ex parte uouentis an teneat,nam quandoque quis ſimulate uouet coram hominibus,& in ueritate non uouet, & uotum nullum eſt in conſcientia,ut cum quis fingit ſe profiteri in aliqua religione tria uota,tamen quia decipit eccleſiam,debet compelli ad ſeruandum,quod ore Deo promiſsit. Dolus enim nulli debet patrocinari. Peccauit tamen mortaliter ſic fingendo, quia Deo iniuriam fecit,& fuit cauſa ſequentis ſcandali,dans efficacem operam ad tale ſcandalum.

6 Aliquando quis fallaciter uouet,quia intendit uouere,ſed nō ſeruare promiſſum,& huiuſmodi uere ſunt uota,& ita adimpleri debent,ac ſi cum intentione implendi facta fuiſſent, &

ita mortaliter peccatur non implendo,ſicut peccatum eſt admittendo. Concor.Cai.ſecunda ſecundæ.q. lxxxviii. ar. i. ad iiii.dubium,in corpore reſponſionis,& in ſumma,uer. uotũ. Aliquando quis imperfecte uouet, quia actus uouendi non eſt per rationem,uel uolũtatem deliberatus, ſed per modum primi motus,cui uoluntas non aſſentit, & tunc tale uotum non tenet ratione actus imperfecti. Quandoque homo uouet,& deliberate,ſed non plena diſcuſsione rationis,ut communiter fit in timoribus,in infirmitatibus,& in rebus repentinis,uel ex animi leuitate,uel ex pronitate ad uouendum,ut mulieribus conſuetum eſt. Et licet iſta uota non fiant ex lõgo rationis diſcurſu,& meditatione, tamen eſt actus deliberatus,qui in paruo tempore fit, ſicut deliberatio fornicandi, & huiuſmodi,conſtituit peccatum mortale,licet non ſit facta cum tali examine. Quamuis ergo huiuſmodi uota ſint minus plena,& faciliter diſpenſentur, tamen tenent. Aliquando uouens non eſt perfectæ ætatis,ſicut profitens ante.xiiii. annum,& tunc non tenet.c.is qui,de regu.in. vi. quia authoritas eccleſiæ irritat uota huiuſmodi ſolennia, ſupra, profeſsio .§.i. nouitii.§.iii.In aliis autem uotis non eſt reſpectus ad ętatem.xiiii.uel.vii.annorum,ſed ad liberum uſum ratoinis, nã quandocunque homo eſt doli capax,poteſt ſe ad uotũ obligare. Conformiter Cai.ſupra,uer.uotum,circa medium.

7 Tertio aduertendum eſt an uouens ſit liber, uel ſubiectus, nam uota ſubiectarum perſonarum, ut filiifamilias, uxoris ſerui,religioſi,& huiuſmodi,ſunt conditionalia,& ſic intelliguntur,ſi ſuperiori meo placuerit, & non ſunt inualida,nec abſolute obligant,ſed ſi placuerit,uel non diſplicuerit ſuperiori. Nam ſi uoueat de his,quæ ſibi prohibita ſunt a ſuperiori,tenetur requirere uoluntatem ſuperioris,explicãdo uotum,& ſi ei placet,tenetur adimplere, ſi nõ placet irritum eſt uotum,& nõ tenetur aliter implere,ut ſi religioſus uouit ire ad ſanctum Iacobum,quia hoc eſt ſibi prohibitum fieri ſine licentia,debet licentiam petere modo ſupradicto. Si autẽ peteret licentiam proficiendi tale opus non ſpecificando quod uouerit,negante ſuperiore nõ eſt irritatum tale uotum, ideo tenetur iterum petere licentiam,donec negetur in ſpecie tale opus promiſſum,quia ad hoc quòd irritetur, requiritur uoluntas ſuperioris uolentis irritare,quod uelle non poteſt,ni-

ſi ſciat eſſe opus uotiuum,ut dicit Cai.ibi ſupra.

8 Quando uero fit uotum de non prohibitis, ut ſi religioſus uoueat dicere quotidie pſalmos pœnitentiales, intelligitur ſi prælato non diſplicuerit,ideo tenetur illos dicere quouſque prælatus hoc ſciens reprobet hãc obligationẽ, quã debet reprobare,ſi eſt ſibi præiudicialis. Si uero tales ſubditi uoueãt aliquod,in quo non ſubiiciuntur alicui niſi Deo, talia uota ſunt ualida abſolute,ut ſi famulus uoueat dare elemoſinam de ſuo ſalario,& miles ieiunare uigiliam S. Barberæ, & huiuſmodi,quia in hoc actu non ſubiiciuntur niſi Deo: ideo poſſunt uouere,& uota tenent.Cai.Concor.

9 Religioſi qui totaliter ſunt in poteſtate ſuorũ prælatorũ per uotũ ſolẽne,& non habet aliquod tẽpus,in quo non poſſint a prælatis occupari,nullũ abſolutũ de bono ſuper erogationis facere poſſunt neque de his,quæ cõtinentur in regula,in quibus a prælato poteſt diſpẽſari,ut nõ comedere carnes, & ſimilia,quia in oĩbus hmõi uotis,põt diſpenſare prælatus,irritare,& oppoſitũ pręcipere. Poſſunt religioſi uouere ſeruare præcepta Dei,nõ peccare ſic,uel ſic,& firma ſunt talia uota,& tenentur adimplere.Similiter de trãſitu ad arctiorẽ religionẽ, & mutatione ſtatus melioris,& ſimilibus: quia in hmõi non hñt ſuperiorẽ niſi Deũ,ſecundũ mentẽ Cai.ſecunda ſecundæ q.lxxxviii.ar.viii.& ibi Th.licet quidã dicãt oẽ uotũ religioſi ipſo iure eſſe irritũ,adducentes.c.noluit.xxxiii.q.v.&.c.monacho.xx.q.iiii.in gl.Sed.d.c.monacho, contra eos eſt,ut patet intuenti,quia dicit,quòd monacho non licet ſine conſenſu abbatis uouere,& ſi uouerit uotum frangendũ erit,ergo non eſt ipſo iure irritum, ſed irritandum. Tene ergo ſecundum, quòd ſupra determinatũ eſt.Cõſentit Sil.uer. Votũ.iii.§.xliii.

10 Quarto de impedimentis quãdoque occurrentibus dicendũ eſt,quę quandoque tollunt obligationẽ impletionis uoti.Nã oẽ adueniens quod impediret uotũ ſi adeſſet,quãdo quis uouet,impedit executionẽ uoti iã facti,ut ſi adueniat impoſsibilitas,aut illicitas,aut impedimentum melioris boni,aut indifferentia,quia quodlibet horũ impediuiſſet uotũ fiendũ: ſicut qui uouit facere capellã,factus pauper non tenetur, ſi uouit ieiunare in.vi.feriis,factus infirmus,nõ tenetur,quia impoſsibilẽ, uel difficile.Vouit uiſitare ſepulchrum, factus religioſus non tenetur, quia eſſet impedimentum melioris boni.

Vouit quis non ire ad talem domum, ubi erat mala mulier, mortua, illa non amplius tenetur, quia indifferens factũ eſt uotum. Aduerte tamen quando uotum factum eſt impoſsibile pro una parte, & pro alia non, ut ſi quis habens uotum caſtitatis contrahat matrimonium, non tenetur ſeruare caſtitatem, quia hac parte eſt factum impoſsibile, tenetur tamen ex parte ſua ſeruare quantum poteſt, ut non petat, ſed tãtum reddat, quia hoc poteſt, & cum uoluntate ſeruandi quando poterit. Ideo mortuo marito, uel uxore, tenetur ſeruare uotum, & caſtæ uiuere. Similiter in aliis ſimilibus dicendũ eſſet.

11 Ex parte intentionis aliquando oritur impedimentum, quia uotum in tantum obligat, inquantum fuit intentio uouentis ſe obligare, ideo requirenda eſt intentio uouentis, ſi fuit abſoluta, uel conditionata, & ſi ad ſemper, uel pro aliquo tem pore, licet forte uerbis non expreſſerit. Si intendebat ſtatim adimplere, uel poſt aliqua tempora. At cauendum eſt errorẽ quorundam dicentium, uotum non ualere ſi aduenit aliqua conditio uoto, quam ſic præcogitaſſet, non uouiſſet. Hoc.n. falſum eſt, & ualde irrationabile. Quot.n. uiri ſunt, qui ſi ſciuiſſent quando acceperunt uxores, ea quæ poſtmodum, ſibi acciderunt non contraxiſſent? & tamen hoc non obſtante, dicimus matrimonium tenere, & non poſſunt eas dimittere, idem de multis profeſsis dicentibus ſi cogitaſſent talia, profeſsionem non feciſſent, & tamen durat profeſsio, ſic eſt de uoto, quod fuit deliberate promiſſum: debuit enim prius uouens, hæc cogitare, ſecundum Cai. ſupra, & ſi non cogitauit ſibi imputetur.

12 Aliquando uotum non obligat, quia eſt irritatum, uel diſpenſatum, uel commutatum, & hæc oportet confeſſorẽ non ignorare. Irritare uotum non pertinet ad eccleſiaſticam poteſtatem uniuerſaliter, ſed ad poteſtatem dominatiuam directe, ideo ſufficit ſubditis ſola uoluntas domini irritãtis, ideſt nolentis uotum ualere, nec alia indiget diſpenſatione, ut ſi maritus dicat uxori, nolo quod facias tale quod nouiſti, tũc uotum ſtatim non tenet, immo ſi dedit licentiam implendi, & poſtmodum reuocat, non tenetur uxor adimplere, licet ipſe peccet reuocando, quod ſemel conceſsit, ut dicitur Numeri.xxx.c. adiuncta Aug. gl. iuxta Cai. doctrinam. Votum.n. annulatum non reuertitur, niſi de nouo uoueat quis.

13 Ad diſpenſandum in uoto duo exiguntur.ſ.eccleſiæ authoritas,& cauſa rationabilis ita quòd etiam papa,ſi ſine rationabili cauſa pro libito diſpenſat, non eſt audiendus, quia non habet poteſtatem niſi in ædificationem eccleſiæ, & nõ eſt dominus, ſed diſpenſator. Rationabilis cauſa dicitur, honor dei, utilitas eccleſiæ,& breuiter maius bonũ, quàm executio uoti, quod quidem maius bonum oritur, uel ſi executio uoti eſt illicita,uel inutilis,uel maioris boni impeditiuã.Et quia diſpenſatio tollit uotum quantum ad materiam,& quantum ad uinculum, ideo diligenti cõſideratione utendum eſt,ut dicit Cai.ibi ſupra,uer.uotum.

14 Quantum ad uoti commutationem in qua cõmutatur materia,& remanet obligatio uinculi,licet regulariter authoritas eccleſiæ exigatur, tamen ſi euidenter conſtet in melius, & gratius deo commutari, poteſt quis propria authoritate proprium uotum commutare,ut dicit Cai.ibi, expreſſe: ut habens uotum peregrinationis,poteſt in uotum religionis propria authoritate cõmutare, & de huiuſmodi, quia deo plenius ſatisfacit, cui facta fuerat promiſsio, dando quod melius, & magis acceptum eſt. Requiritur etiam, ut illud in quod mutatur uotum, ſaltem ſit æquale,ut ſi mutes uotum ſancti Iacobi,in peregrinationem ſanctæ Mariæ de Loreto,quæ propinquior eſt,non eſſet æquale, neque quo ad laborem, neque quo ad expenſas, quæ omnia conſiderari debent. Requiritur etiam cauſa, ut rationabiliter fiat talis commutatio,uel propter difficultatem, uel maius bonum. Poteſt etiam commutans gratioſe facere, quando ſola materia uoti commutatur, ſed ſecurius, eſt ut ſemper in melius bonum mutetur quantumcunque paruum, ut ibi.Cai. & hoc rationabiliter dicitur: quia dei negotium agitur, in commutatione uoti.

15 Quantum autem ad peccatum, dico quòd uiolare uotum, quòd uerum eſt uotum, mortaliter peccatur, utpote perfidia contraria fidei,& promiſsioni diuinæ, & quando eſt de bono ad quod nõ tenebatur,eſt ſpeciale peccatum, ſi uero erat uotum de re, ad quam tenebatur,ut de confitendo ſemel in anno,uel huiuſmodi, eſt circunſtantia mutans ſpeciem,ſecundum Cai. ibi, ideo neceſſario confitenda; & eſt in ſpecie irreligioſæ perfidię.Tab.ibi, uotũ.i.§.ij.dicit quòd

non,quia hoc non eſt proprie uotum,ut dicit Tho.iiij.ſen. d.xxxviij.q.j.a.j.ql.ii.circa fi.contra iſtum eſt Ar.flo.iii.parte ti.xi.c.ii.§.ii.ideo hoc dictum Cai.melius uidetur. Sed quoniam multi caſus occurrunt, ideo ad particularia magis deſcendamus, ut hæc materia magis intelligatur.

16 Si quis uouit aliquid abſolute, & ſine conditione temporis tenetur ſtatim,cum poteſt adimplere commode, quia ſcriptum eſt,ſi quid uouiſti deo,non moreris reddere. Vt ſi uouit intrare religionem, non poteſt expectare tres, uel quatuor annos. Recurrendum tamen eſt ad eius intentionem, an ſcilicet intenderet exequi ſtatim, uel expectare, & huiuſmodi, aliter non debet differre. Pa. in capitu. non eſt, eodem titu.

17 Qui uouit certo die facere aliquod opus, tenetur illo die facere,aliter peccat fractione uoti,& debet pœnitentiam agere de peccato,& uotum quàm citius poterit adimplere, niſi quando uotum cadit ſupra illud tempus,ut ſi quis habebat uotum ieiunandi in uigilia ſancti Dominici, in honorem eius,ſi non ieiunauit, non tenetur amplius tranſacta uigilia,quia hoc uotum fuit onus temporis, ſed ſola pœnitentia ſatisfaciat. Si uero uouit ieiunare tribus diebus infra mēſem,ſi non ieiunauit, tenetur de peccato pœnitere, & ultra hoc ieiunare tribus diebus quàm primum poterit,quia hoc uotum non eſt onus illius temporis, ſed tempus appoſitū eſt,ut menſura impletionis uoti. Concor.Cai.ibi. Qui uero uouit omni anno,quartadecima die utputa Auguſti,propter aliquam gratiam conſecutam a Deo, ieiunare tali die, ſi talis dies ueniat in dominica, ſi hoc fecit pro exultatione ut ſit promptior illo die ad ſpiritualia, debet die dominica ieiunare, ſi pro afflictione corporis,uel pro ſatisfactiōe pro peccatis uouit, ieiunet in ſabbata, ut ſe conformet eccleſiæ, ſi de nullo horum cogitauit, uel tantum de exultatione, ſimiliter ieiunet dominica die. Si de utroque cogitauit, conformet ſe eccleſiæ, ſecundum Ioan. de neap.in quol.

18 Qui uouit religionem intrare, & hanc principaliter elegit, debet facere totum conatum quod poteſt in eam intrandi, quòd ſi illa eum recipere non uult, aliam quærere tenetur, quòd ſi nullam inuenit eum recipere uolentem, a uoto penitus eſt abſolutus, quia in uoto intelligitur ſi inuenero,

qui me recipiant, & poteſt licite nubere, ut dicit Cai.ſecunda ſecundæ, quæſt.lxxxviii.artic.iii.ad.ii. Si autem uouiſſet non ſolum intrare religionem,ſed etiam ſeruare caſtitatem, tunc etiam quòd non poſſet recipi,teneretur ad continentiam : & ſi contrahat, & conſumat,peccat faciens contra uotum, & debet exactus debitum reddere, tenetur nihilominus ſeruare caſtitatem,eo modo quo poteſt, ut patet in ſupradictis, & uer. Matrimonium.§.lv. & per s.Tho.ſecunda ſecundæ, ſupra, quòd ſi credidiſſet quando uouit, quòd hoc monaſterium, uel hæc religio non recepiſſet eum,non ſe obligaſſet huic uoto, non tenetur aliam quærere religionem,nec ſeruare caſtitatem,ſed poteſt nubere,quia non uouit omnino ſtatum mutare, ideo ad illius intentionem recurrendum eſt : & quando dubius eſt, tutior pars eligatur. Si uero uouit tantum hanc religionem, uel hoc moanaſterium intrare non tenetur aliam,uel aliud monaſteriũ quærere,Tho.ibi ſupra,ar.iii.ad.ii.nec caſte uiuere, niſi intendiſſet mutare ſtatum, ut dictum eſt.

19 Si quis ex ſua culpa impotens factus eſt ad ſeruandum uotum, debet ſeruare quantum poteſt, & de peccato pœnitere, ut qui habens uotum uirginitatis fornicatus eſt, pœniteat, & de cætero caſte uiuat, quia uirginaliter uiuere non poteſt, & ſic de cæteris : ut ſupra dictum eſt.

20 Potens implere uotum, & ex negligentia multum differens aduertenter, a mortali non excuſatur, cum ſtatim, (ut ſupra, diximus) teneatur implere, ſecus ſi tardat ex obliuione, uel expectat commoditatem, ut melius perficiat, & non eſt periculum ueriſimile de impoſsibilitate ſuperueniente, ut impleatur, uel non credit teneri, tunc quia eum non mordet conſcientia. Si autem perdit propoſitum implendi,mortaliter peccat, etiam ſi poſtmodum impleat, quia ſemper debet in nobis perſeuerare uoluntas ſaltem habitualis, adimplendi ea, ad quæ tenemur. Sed ſi pœniteat eum uouiſſe, dummodo adimpleat uotum, non peccat mortaliter, quia uouere non erat de neceſſariis ad ſalutem.

21 Qui uouit offerre unum teſtonum,& aliqui teſtoni ualent plus,aliqui minus, poteſt offerre quem uult,ſecus ſi in mẽte habuit offerre illum, qui plus ualebat, licet uerbis non

expreſſerit. Idem in aliis, quia mens uouentis potius inſpicienda eſt, quam uerba.

21 Qui habet duo uota incompoſsibilia, ut ingredi religionē, & ducere pauperem in uxorem, ſeruet quod maius eſt, ſi ſunt æqualia, uel dubia ſeruet primum, uel quòd conuenientius eſt, uel arbitrio boni uiri ſe committat, de alio faciat ad iudicium ſuperioris. Tho.iiij.ſen.d.xxxviij.ar.iiij.

23 Qui uouit ſeruare aliquam regulam, non tenetur ſeruare omnia quæ ſunt in ea, ſed eo modo quo tenētur profeſſores illius regulæ, ut ſupra, religio.§.xj.

24 Filius etiam hæres patris, non tenetur ad uota patris, quæ ſunt perſonalia, ut peregrinari, ieiunare, & huiuſmodi, niſi impoſita a patre pomiſſerit implere.c.licet, eodem tit. Vota autem realia, ut fundare capellam, dare tot pro elemoſina, & ſimilia, tenetur ſi uult eſſe hæres, & hæreditas hoc patiatur, quia ſi plus importarent uota, quàm hæreditas, non teneretur. Si autem ſit uotum perſonale, & reale, utrunque expreſſum, ut ire Romam, & offerre unum aureum, tenetur ad id quod reale eſt.ſ.offerre per ſe, uel per alium, non autem ire, uel alium mittere. Si autem illud reale non eſt expreſſum, ſed acceſſorium, non tenetur ad illud, quia remoto principali uoto remouetur acceſſorium: quia ſi non tenetur ire ad ſanctum Iacobum pro patre, nec etiam mittere expenſas, quas pater feciſſet. Concordat Petr. de palu. Vide pro hoc.d.c.licet, &.c.tua nos, de uſu.&.c.j.de ſorti.

25 Qui uouit ieiunare in feſto alicuius ſancti, ſi ueniat in dominica ſufficit in ſabbato ieiunare conformando ſe eccleſiæ, quæ nō conſueuit in feſtis ieiunare, niſi habuerit in intentione ieiunare, etiam quòd ueniat in Dominica, uel diſtingue, ut ſupra.§.xvij. Idem ſi uoueat ieiunare totum menſem, Dominici dies non intelliguntur, niſi hoc intellexerit.

26 Qui uouit ieiunare omni ſexta feria, & cum hoc uigiliam alicuius ſancti, ſi uigilia dicta in ſexta feria uenerit, pro utroque ſatis fit. Ita enim conſueuit eccleſia, ut ſi uigilia ſancti Tho.apoſtoli, uel Matthęi in aliquo die quatuor temporum uenerit, ieiunando uigiliam pro utroque ſatisfit: niſi aliter in intentione tunc habuerit, ad quam recurrendum eſſet.

27 Qui uouit omni die ieiunare, peccat mortaliter tantum illa uice prima qua frangit ieiunium quodlibet, non qualibet uice, qua comedit. Si autem habet uotum nunquam comedendi carnes, omni uice, quæ comedit frangit uotum, & peccat mortaliter, etiam quòd centum uicibus comederet, ſecũdum quoſdam diſtinguentes inter præceptum affirmatiuum, & negatiuum, ſecundum Dur. in. iiij. quòd placet Arch. flor. ij. par. ti. vj. c. ii §. ix. ſupra, Ieiunium. §. xiiij.

28 Qui profitetur in religione approbata, eſt abſolutus ab omnibus uotis factis in ſeculo, ſecundum Tho. in. iiij. ſenten. & Pa. in. c. ſcripturæ: nec requiritur alia irritatio, uel abſolutio, ſecundum Pe. de pa. iiij. ſenten. diſt. xxxviii. quæſt. iiij. ar. j. concluſione. vj.

29 De diſpenſatione uotorum, & præcipue ſolenni, ſupra, Diſpenſatio, an papa poſsit, & quæ epiſcopus, poteſt. Papa in omni uoto, præter illud, per quod quis deo conſecratur, poteſt diſpenſare, ſecundum Sil. uer. uotum. iiii. q. iii. §. iiii. cui quatuor uota reſeruantur. Vide ibi.

VSVCAPTIO

1 VSucaptio, eſt dominii acquiſitio per continuationem poſſeſsionis, tempore lege definito, cum titulo. l. ii. ff. eo. ti. Tempus uero trium annorum eſt. xxvi. q. iii. c. in ſumma, & ut rerum dominia ſint certa, & litibus imponatur finis, inuenta eſt. Inſti. eod. titu. §. i. & locum habet in conſcientia, eo modo quo dictũ eſt ſupra de præſcriptione. §. i. Vide ibi, quia illi uſucaptio conformis in multis eſt.

2 Ad uſucaptionem requiritur primo, bona fides in toto tempore, ut de præſcriptione ſupra, dictum eſt, nec iuris excuſat ignorantia, uidelicet ut ſit bonæ fidei. l. nunquam. ff. eodem tit. Secundo, quòd ſit de re mobili, quia de re immobili eſt præſcriptio, ut ibi dictum eſt. Tertio, quòd res tradatur, uel quaſi, aliter poſſeſsio non haberetur ſine traditione, uel quaſi, uel alio modo poſsideatur per triennium. C. de pact. l. tradi. Quarto, Titulus uerus, non putatur, uel falſus. ff. pro leg. l. ii. & . iii. Quid ſit uerus titulus, ſupra præſcriptio. §. iii.

3 Vſucapi non poſſunt quæ prohibentur, ut res furtiuæ, & ui poſſeſſæ. No. glo. in. d. c in ſumma: & res ſacra, & religioſa, liber homo, & decima, de præſcript. c. cauſam: ſeruus fugi-

tiuus, uia publica, aquæductus. ff. eod. titu. l. uſucaptionem, & quæ alienari prohibentur regulariter. ff. de fun. dot. l. fundo. ff de uerb. ſig. l. alienationis.

4 Qui poteſt licite poſsidere, poteſt uſucapere, ideo ſeruus nõ poteſt uſucapere, neque furioſus, dum eſt in furore. ff. eod. tit. l. iii. ſupra, præſcriptio. §. ix.

5 Tituli dominium transferentes ſunt decem, de quibus ad longum agit Sil. uer. uſucaptio, circa finem. ſ. pro ſoluto, pro emptore, pro tranſacto, pro hærede, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro ſuo, pro iudicato, uide ibi ad longum, quia alterius negotii ſunt.

VSVRA.

VSura, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. q. lxxviii. eſt lucrum ex mutuo pacto debitum, uel exactum, & eſt peccam mortale, quia contra iuſtitiam, & charitatem. Videtur enim bis pecuniã, uel pecunię uſum uendere, qui nõ eſt prę ter pecuniã, & ledit proximum, ideo contra charitatem eſt. Et no. quòd nomine lucri uenit omne quod pecunia eſtimari poteſt, ut moneta, obſequiũ, obligatio, ut ſupra, de ſimonia diximus. Primo, ergo dicẽdũ occurrit de uſura exteriori.

1 Vſura exterior committitur, cum quis intẽdit lucrari ex mutuo, pacto interueniente explicito uel implicito, ut dicit Cai. ibi, in ſumma. Et intellige lucrari, quod ſuum non eſt, quia ſi intenderet rehabere ſuum, non eſſet uſura. Vnde ex his patet, quòd mutuans Ioanni, ut eius amicitiam habeat, uel conſeruet, non committit uſuram, quia amicitia non eſt pecunia appreciabilis, & ſic de ſimilibus. Item mutuans Petro, ut habeat ab eo quod dare tenetur, quia forte aliter habere non poteſt, non committit uſuram. Similiter ſi mutuet, quis Petro cum pacto ut non trahat eum ad iudicem, uel quòd ceſſet a uexatione, quæ omnia iniuſte patiebatur, uſura non eſt, quia redimit uexationem ſuam, & ſic in huiuſmodi: & non ſolum pro ſe, ſed etiam pro ſuis amicis, quia hoc non eſt contra iuſtitiam, ideo uſura eſſe non poteſt, nec quid illicitum.

3 Non eſt uſura deducere in pactum, ut ultra ſortem ſatisfiat, mutuanti de damno, & intereſſe, quod patiatur, ex eo quòd ſeruit amico mutuando, quia non tenetur cum ſuo damno mutuare, niſi in extrema neceſsitate: nec quærit lucrum

alienum,ſed ſuum. Poteſt etiam mutuans ſe ſeruare indẽnem a lucro ceſſante, ut.ſ.ultra ſortem habeat quod uerisimiliter ex ſua pecunia, quam paratam habebat, ad negotiandum lucratus fuiſſet,cõſideratis periculis, ad arbitrium boni uiri. Secus autem eſſet, quãdo pecuniam aliam habet, quam tamen non exercet in mercantia, uel ſi illam non propoſuerat exponere. Similiter ſi uellet totum lucrum, quod ſperabat, uel poterat euenire, quia lucrum in potentia,non eſt lucrum actu. Multa enim,poſſunt euenire impedimenta,quæ computari,& extimari debent.

4 Sunt multi caſus, in quibus non licet,mutuare. Et primo,ſi Petrus mutuat Socrati cum pacto, ut Socrates remutuet ipſi Petro, non licet, quia, hæc obligatio ciuilis, eſt appreciabilis pecunia,licet ex morali debito teneatur remutuare, adueniente neceſsitate, ſi poteſt. Secundo, ſi alicui mutuas cum pacto,ut ueniat ad furnum tuum ad coquẽdum, uel huiuſmodi,eſt uſura, propter talem obligationem,quæ eſt pecunia appreciabilis. Item ſi mutuas alicui, ut concedat officium prætoriæ tibi,uel huiuſmodi, non licet. Nota tamen quòd tales uſurarii nõ tenentur ad reſtitutionem lucri facti, uel ex furno, uel uenditione rei propriæ iuſtæ facta,uel ex officio,uel huiuſmodi, ſed tenentur ultra pœnitẽriam relaxare talem obligationem illi,cui dederant mutuo. Lucrum autem,quòd fecerunt ex ſuis laboribus, uel induſtriis,iuſtum eſt,ideo tenere poſſunt,tenentur etiam ad recompenſationem huiuſmodi obligationis, ad arbitrium boni uiri. Conſentit Cai.in ſumma,ibi in prædictis caſibus, & hoc etiam ſuadet ratio.

5 Siquis mutuat communitati cum pacto, quòd non ſoluat onera iuſta,quouſque ſuam reſtituerint pecuniam, uſura eſt,& tenetur reſtituere communitati totum,quòd ſoluiſſet de iuſtis oneribus. Secus autem ſi indebite ſolueret huiuſmodi onera,quia hoc eſſet redimere ſuam uexationem iuxta ſuperius dicta,nec ultra ſortem alienum haberet.

6 Si Socrates habens campum ſterilem,uel quædam iura deſperata, mutuat Petro, cum pacto, quòd Petrus emat talia iura,uel campum talem, uſura eſt, propter obligationem, quam tenetur relaxare,& de damno illato pro tali emptione facere ſatis debet.

7 Mutuãs alicui ſuper pignore, cum pacto, quòd habeat duo, uel tria pro centenario, ratione cuſtodiæ pignoris, uſura eſt, quoniam lucrum principaliter uult ex mutuo: poteſt tamen ſe ſeruare indemnem ex pignore, ut tantũ habeat quãtum circa rem pignoratam bona fide expendit, ut ſi facit expenſas animali pignorato, & nihil cum eo lucratur, uel perdit tempus excutiendo ueſtes, ne a tineis lędantur, & huiuſmodi, poteſt petere, & debet ſatisfieri ei ab eo, qui pignus depoſitauit. Sicut enim ex pignore, quis non debet fieri locupletior, ita nec pauperior, quia eſſet hoc ſeruire alteri cum damno proprio.

8 Mutuans Antonio centum aureos, cum pacto, quòd Antonius aſſecuret mutuantem, quòd habebit centum aureos, & ultra hoc tot pro centenario uſura eſt, quoniam ultra ſortem uult obligationem talem. Cum hoc tamen ſtat, ut qui dat nauiganti mille ad negotiandum, poteſt accipere ab eo, uel ab alio aſſecurationem, quòd rehabebit mille, & quinque pro centenario, uel huiuſmodi, ſupra, negotiatio. §.ij. non tamen dum mutuat debet talem obligationem petere, c. nauiganti, de uſura. Aliud, eſt enim lucrum ex mutuo petere, & aliud ex negotiatione pecuniæ.

9 Qui accomodat, uel locat pecuniam alteri, ut ille utatur ad oſtentationem, ut faciunt bancherii, uel ut ponat in brodio pro aliqua medicina, uel dum dat aurum pro argento, uel econtra, non eſt uſura, quia ibi non eſt mutuum, ideo licitum eſt accipere aliquid moderatũ. Pecũnia enim licet formaliter non poſsit uendi, poteſt tamen materialiter, & uendi, & locari, ſupra, cambium. §.ii. Et quòd non ſit mutuum, patet. Si enim hoc modo locetur, & pereat, perit locanti, & non locatori, niſi locator ſit in culpa, quia non eſt translatũ dominiũ talis pecunię, in ipſum locatorẽ, ſicut fit in mutuo.

10 Quando debitor fuit in mora, & non ſoluit tempore debito: ſi creditor ultra ſortem accipiat pœnã poſitam, & ſuum intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergentis, non eſt uſura, quia nec contra iuſtitiam. Intellige tamen, quando moratur contra uoluntatem creditoris, ſecus ſi creditor terminum prolongaſſet, uel eſſet contentus de tali mora: tunc ſi quid ultra ſortem acciperet, eſſet uſura. Ex his dictis caſibus, alios multos, his ſimiles poterit quis ſoluere. In

prædictis

prædictis autem caſibus, eſt mutum explicite, & facile eſt uidere.

11 Ex mutuo autem implicito, conſurgit multipliciter uſura ſecundum uarios contractus: & primo, in uenditione, & emptione, ut ſi quis uendit rem aliquam plus, ratione dilationis temporis tantum, quam ſi tunc uenderet recipiendo pecuniam, uel uillius emit, quia ſolutionem anticipat: Hic eſt uſura, quia ex mutuo implicito ultra ſortem aliquid accipit. Si tamen uenditor erat rem ſuam ſeruaturus, quã tunc uendit in aliud tempus, quo ueriſimiliter erat plus ualitura, poteſt plus uendere quam ualeat tunc, conſideratis periculis, laboribus, & expenſis ad arbitrium boni hominis. Similiter ſi emit rem ante tempus minori precio non ratione anticipationis, ſed ratione periculorum, quibus ſe exponit, quia poteſt tunc minus ualere, ſicut & plus: dummodo non diminuat de eo, quod ueriſimiliter poterit ualere plus, uel minus: non eſt uſura. Exponit enim ſe fortunæ, ſupra, emptio.§.viii. Not. quòd uendentes plus, uel pluris, ad terminum, ultra precium rigidum, non excuſantur ex eo, quòd dicunt uelle ſe ſeruare indemnes, quia ſeruiunt communitati, quia ſi aliquando lucrantur, & aliquando perdunt, ſciant quòd hoc modo tranſit mercantia, & habeant patientiam, compenſantes lucrum cum damno: nec excuſantur, quia illo tempore intermedio carent pecunijs, ex quibus tantum poſſent lucrari, quia etiam poſſent perdere, ſi haberent. Hoc enim eſſet aperire uiam uſuris. Nec excuſantur ex eo, quòd oportet eos facere expenſas, cum multi non ſoluant tempore debito, quia ſi aliqui non ſoluunt, aliqui tamen ſunt ſoluentes, ideo non debent pati pro non ſoluentibus, quòd fieret in talibus contractibus, & eſſet iniquum.

12 Si quis uendit frumentum nunc, pro precio nunc currente, ſoluendũ in Calen. Maij, cum pacto, quòd ſi iſto tempore intermedio plus ualebit, plus ſoluet, non tamen minus ſoluet, ſi minus ualebit, uſura eſt, in c. nauiganti, de uſu. & contractus ualde iniquus reputatur.

13 Qui tenetur hinc ad annum ſoluere centum, & quia ſoluit nunc, ratione anticipationis, non dat, niſi. xc. uſuram committit. Eſt enim mutuum implicite: ſecus ſi facit ra-

tione intereſſe, quod patitur ex hoc.

14 Qui emit minus iuſto agrum, cum pacto retrouendendi, & interim locat uenditori dictum agrum ad rationem. v. uel. vii. pro centum uſura eſt, quia non eſt uera uenditio, ſed mutuum palliatum, quòd patet ex eo, quòd emit longe minori precio, quam ualeat. Si uero emit uere, etiam cum pacto retrouenditionis, quotienſcunque dederit dictam ſummam pecuniæ, quam emens exburſauit, & hoc in termino decem annorum, & non citius: etiam quòd minus ſoluat, quàm ſi emeret ſine hoc onere de retrouendendo, quia ſic minus ualet, dummodo det iuſtum precium conſiderato hoc grauamine, & cum pacto, ut locet eum ipſi uenditori, cum fictu ſolito, quem fundus poteſt portare, uel ad tot pro centenario ſecundum conſuetudinem, habendo reſpectum non ad pecuniam, ſed ad fundum, contractus eſt licitus, & ratio poteſt aſsignari, quia ibi eſt uera uenditio, uera locatio, & fictum de fundo capit locans, in foro conſcientiæ, licet in foro contentioſo, iſte contractus eſſet ſuſpectus, ſecundum Ioan. an. in. c. ad noſtram, de emp. & uen. & ſic tenet Sil. Vſura.ii.q.xv.

15 Vendens poſseſsionem non habenti totam pecuniam, uel nihil, cum pacto, quòd uſque quo dederit pecuniam ſoluat v. pro centum ſecundum conſuetudinem, habendo reſpectum ad ſuum intereſſe, quòd patitur ex mora ſoluendi, non eſt uſura. Poſſet etiam uendere fundum, & ſeruare ſibi fructus, donec ſoluerit precium, uel dare illi fructus, pro tanto extimatos ſecundum quoſdam, ſed non eſt uerum, per.c. in ciuitate, de uſu.

16 Si quis ſuper agro, uel domo, conſtituit cenſum annuum, ad rationem tot pro centum ſecundum morem patriæ, cum pacto, quòd uenditor poſsit ſe francare, non eſt uſura: contractus enim iſte determinatus eſt quòd ſit licitus, per ſedem apoſtolicam pluries, & ita tenet Caie. ibi, ſupra, & quottidie practicatur.

7 Dans pecuniam artifici, uel alteri, cum pacto, quòd capitale ſibi ſit ſaluum, & quòd habeat tantum lucri abſolute, etiã quòd ſit ueriſimile, & quaſi certum, quòd talis artifex plus lucrabitur ex illa pecunia, uſura eſt, quia dans pecuniam ſtat lucro, & non damno.

18 Emens agrum,uel domum, qui in ueritate non extant, ſed emit ac ſi eſſent, & locat cum annuo cenſu, uſura eſt, quia lucrum eſt ex mutuo,& ficto contractu: quando ſcilicet emptor ſcit,ſecus ſi eſſent in bona fide. De uſura quæ fit in cambijs, ſupra, Cambium.§.vij.viij.ix.

19 Titius indigens. C. aureis,petit ſempronium, ut ei mutuet: ſempronius, dicit quòd dabit tot pannos, ualentes. C. aureos, cum pacto, quòd reuendat dictos pannos, dicto ſempronio, pro.xc. duc. quos tunc de præſenti dat ipſi titio, reſtituet autem ducatos, Centum, quòd eſt precium pāni hinc ad.v.uel. vi.menſes: uſura palliata eſt, per multos contractus, quia ibi eſt obligatio, ut reuendat ſibi pro.xc. concordat, Caie. ibi. Idem dicit ſi per interpoſitam perſonam fiat, ſicut communiter fit, ut magis pallietur.

20 Io.habens pecuniam quam credit,uel ſcit debere bāniri, uel diminui de precio, mutuat illam Antonio, qui antequam banniatur, eſt illam expenſurus, licet poſtmodum Io. plus recipiat,quàm tunc ualeat,non committit uſuram,quia non mutuauit,ut plus haberet, ſed ut damnum ſuum uitaret, ſine damno proximi. Secus ſi mutuat cum ſpe plus recipiendi, uel quando Antonius, non eſſet eam tunc expenſurus, quia damnum proximo inferret,ita tenet Alexan.Lombar.in quol. Intellige quando non ſperat plus recipere, ſed tantum ſe ſeruare indemnem. Hunc caſum ponit Angelica, uerbo, Vſura.§.lxxvi.& Sil.ibi,uſura.i.q.xv.

21 Ex mutuo,ultra ſortem,nihil communiter recipi poteſt, nec ſperari,dicente Chriſto, mutuum date nihil inde ſperantes. In aliquibus tamen caſibus licet,ut quando datur mere gratis,ſine pacto,uel ex beneuolentia. Non enim mutuando factus eſt, quis peioris conditionis quam antea eſſet, ideo ſi ante poterat recipere aliquid gratis, multo magis poſt hoc beneficium. Similiter ratione intereſſe, ut ſupra dictum eſt. Vnde ponuntur quidam uerſus, pro memoria.

Feuda, fideiuſſor, pro dote, ſtipendia, cleri
Venditio, fructus, cui uelles iure nocere,
Vendens ſub dubio, precium poſt tempora ſoluens.
Pœnam nec fraudem lex commiſſaria gratis,
Dans ſociis pompa plus ſorte modi datur illis

Declaratio horum uerſuum.

23 Feuda, quando eccleſia accipit in pignus ſuum feudum.c.ii. de feu. Quando fideiuſſor ſoluit pro eo cui fidem dedit, & patitur intereſſe. Tertio, quando gener ſuſtinet onera matrimonij.c.ſalubriter, de uſur. Et requiruntur tria, ſcilicet ſuſtinere onera, non excedere ſuum intereſſe, & quòd non fuerit appoſitus terminus à principio, quia ſi fuit appoſitus, tempore intermedio, non poteſt facere fructus pignoris ſuos. Nam ſicut potuit accipere eam ſine dote, ita & expectare per annum, & plus: ſecus ſi non appoſitus eſt terminus, quia tunc fructus pignoris poteſt facere ſuos, & non computare in ſortem, maxime ſi ſic conuentum fuerit. Item hæredes mariti qui tenentur reſtituere dotem infra annum, uel duos, iſto interim debent alere relictam, quando non habet unde aliter uiuat, donec reſtituant dotem, & ſtatutum factum, quòd ſoluant tot pro centenario, pro alimentis eſt pium, & honeſtum, ſecundum Panorm. in.c. ſalubriter, de uſu. ipſa autem relicta, fructus pignoris aliter non faciet ſuos, ſed computabit in ſortem, ſimiliter & hæredes mariti poſsidentes pignus dotis, quia non ſuſtinent onera matrimonii, non facient fructus ſuos.

24 Quarto, clericus qui accipit in pignus poſſeſsionem ſuæ eccleſiæ, de uſu.cap. i. & ij. quia forte aliter quod ſuum erat non poterat retrahere.

25 Quinto, quando uenduntur fructus ad tempus. c. in ciuitate, de uſu. Et quando liceat accipere plus dictum eſt, & quando eſt uſura, ratione expectationis. Sexto, quando datur ad uſuram hoſtibus, quibus iuſte poſſemus accipere quæ poſsident, & quando quis uult ſuum rehabere, ut ſupra dictum eſt.§.ii.

26 Septimo quando uendens uellet ſeruare uſque ad aliquod tempus, in quo ueriſimile eſt quòd res eſſet plus ualitura, quàm tunc, ut ſupra.§.xi. de uſu.c.fina.

27 Octauo, quando quis eſt in mora ſolutionis, ſicut diximus, de fideiuſſoribus. c. peruenit. c.conqueſtus, de uſur. Nono, quando accipit ratione pœnæ, ut ſupra, & in uer. pœna.§. quinto. Quomodo iuſte poſsit exigi, de arbitr. cap. dilecti.

28 Decimo, quando fit contractus de retrouenditione, ut ſupra.§.xiiii. quia licet accipere fructus, quando eſt uera uenditio. c.illo nos, de pign.
Vndecimo, quando gratis datur, ut ſupra.§.xxi.xxviii. di. cap. de eulogijs. Duodecimo, quando datur pecunia ad oſtentationem, & eadem reſtituenda, ut ſupra.§. ix. in prædictis caſibus licet aliquid accipere ultra ſortem, ut diffuſe ſupra diximus in dictis locis.

29 Socrates indigens pecunia accipit mutuo à titio.C.ſcuta, cum pacto, quòd iſta. C. ſcuta, quæ habet penes ſempronium mercatorem, non eſt uſura, dummodo titius paratus eſſet ponere illa. C.ſcuta, apud mercatorem, cum iuſto contractu, & ſubſtet periculis deductis expenſis, &c. quia hoc eſt ſeruare ſe indemnem à ceſſante lucro, niſi ſocrates in tali conſtitutus eſſet neceſsitate, quòd titius teneretur gratis mutuare, ſupra, ſocietas.§.xv. De contractibus qui fiunt in ſocietatibus, quando ſunt uſurarij, uel non, ſupra, ſocietas, per totum. uide ibi à.§.i.uſque ad.xxviii.

30 Habens agrum, domum, equum, uel rem aliam in pignus, ex qua poteſt fructum percipere, & de facto percipit, non computando in ſortem, ſed pro ſe retinendo, committit uſuram, niſi eſſet talis res, quæ mutuari ſolet ſine precio, ut liber, uel tale pignus uere eſſet accipientis, & non dantis, ſed iniuſte detinebat, tunc accipiens poteſt fructus percipere, tanquam de re propria, uel quando crederet dominum pignoris eſſe contentum, quòd pignore uteretur, uel quando tantum ualerent expenſæ circa pignus factæ, quantum utilitas, ut ſi datur equus in pignus, & huiuſmodi, cui oportet facere expenſas: poſſum uti eo ad proportionem expenſarum, niſi patronus ſolueret expenſas, tunc enim lucrum uſus debet integre reſtiui patrono.

31 Emens rem pignoratam, ſoluto capitali, tenetur eam reſtituere, cum fructibus, ſecundum Ricar. in. iiii. ſenten. diſt. xv. quia res ſua non eſt, & ſic alienum teneret, quòd non licet.

32 Accipiens agrum, domum, uel aliud in pignus, pro aliquo debito, etiam quòd plus ualeat, q̃ ſit debitum, cum pacto, quòd ſi infra annũ non ſoluerit debitum, pignoratio trãſeat in uenditionem, eſt licitum in pœnam negligentię ſoluentis,

dummodo non fiat pactum hoc in fraudem, ut quia credit, quòd tunc erit impotens ad ſoluendum. Iſto autem interim non recipiat fructum, quem non computet in ſortem, quia ſic eſſet uſura, & conſequenter uenditio nulla. c. uulnerato.i.quæſt.i.

An mercatores plus uendentes ad tempus, quam ad contantos, non tamen excedentes preciuin rigidum, uſuram committant, ſupra, emptio.§. octauo, ubi hæc quæſtio determinatur.

33 Franciſcus emit à Laurentio iura exigendi. C. ſcuta à quodam debitore, minori precio quàm ſit centum ſcuta, utputa.xc. non ratione præuentionis ſolutionis precij, ſed ratione laboris, uel periculi, cui ſe exponit, eſt licitus talis contractus: ſecus ſi minus daret ratione præuentionis. Litigia autem ſecundum iura ciuilia.C. de mand.l.per diuerſas, minori precio uendi non poſſunt, & hoc ſtatutū eſt pro communi bono: ideo qui ſic emit.C.ſcuta per.50.non poterit habere niſi. 50. quæ principali creditori data ſunt. Item qui debet hinc ad annum ſoluere. C.aureos, & creditor petit, & contentatur nunc de. xc. reliquum autem dimittit, non eſt uſurarius, ſecundum Io. de ripa. nec obſtant. c. in ciuitate, &.c. nauiganti, de uſu. quia hoc tempus ſibi conceſſum ad ſolutionem, quia eſt ſibi commodum, eſt uendibile, & ſic uidetur ſuam commoditatē,& intereſſe uēdere. Et ſic teneo.

34 Committitur & uſura mentalis ſine pacto, quando quis mutat cum ſpe habendi aliquid pecunia appreciabile, ſupra ſortem, quia dicitur in Euangelio; Mutuum date, nihil inde ſperantes, & ſi uenit lucrum ultra ſortem, tenetur reſtituere, niſi ſperauit aliquid dari, non ex mutuo, ſed ex gratitudine. Tunc enim non peccat, nec reſtitutioni eſt obnoxius. Quod ſi amborum intentio.ſ.dantis, & accipientis ſit bona, non cadit peccatum, nec reſtitutio, ſi aliquid detur gratis, ſi uero utriuſque intentio tendit ad mutuum, accipiens plus peccat, & tenetur reſtituere. Si uero dantis eſt mala ſolum, accipientis uero mutuo bona, & dat aliquid gratis, illi qui dedit mutuo tenetur reſtituere, quia mentem contaminatam habuit, niſi ſit certus, quòd gratis dederit. Si autem mutuantis intentio fuit pia, & credit datum eſſe gratis; non peccat accipere, nec tenetur reſtituere, donec ei inno-

teſcat, quòd non gratis dedit, patet per ea quæ ſupra dicta ſunt.

35 Si quis libentius mutuat ei quem gratum nouit, quam illi, qui non ita gratus, uel ingratus eſt, non propter hoc uſuræ uitio inuoluitur, quia ſequitur quod naturale eſt. ſ. prius benemeritis benefacere.

36 Eſt communitas habens ſtatutum, quòd quicunque habens filiam unius anni, dederit.lxx.aureos communitati, ſi dicta filia maritanda, uſque ad.xxv. annos uixerit, habebit aureos quingenta, ſi uero ante dictum tempus moriatur puella, ducati remaneant communitati, hic contractus eſt uſurarius, quia in mutuis ueris, uel interpretatis, ſpe lucri principaliter factis, à fœnore non excuſat periculum, uel dubium.d.c.nauiganti, nec obſtat, quòd quando capitale, & lucrum ſtant periculo mutuantis, ut dicit Ric.in.iiii. ſenten. licite recipitur ultra ſortem, quia illud uerum eſt, ſi periculum ſit ex natura rei, non autem ſi ex lapſu temporis, ut in propoſito. Sil.uſura. ii. quæſt. xxxvij. Thab. uero uſura. xv.§.ult. oppoſitum tenere uidetur, primum tamen melius.

37 Sortes, & plato conueniunt in hoc contractu, quòd plato dat ſorti centum cum pacto, ad.x. annos reſtituantur centum & quinquaginta, & ſi infra hoc tempus alter eorum moriatur, ſit extinctus contractus, ita quòd ſortes liberatur à reſtitutione. Si uero ambo ſuperuixerint, plato habeat aliquid ultra ſortem, ſecundum Alex. lomb.contractus iſte uſurarius eſt, quia ex mutuo ultra ſortem exigitur obligatio, licet ſub periculo. dict. cap. nauiganti, periculum enim non excuſat, ubi cauſa temporis non proprij, aliquid plus accipitur. Sic etiam tenet Syl.uer. uſura.ii.§. xxxvj. Tab. uero uer. uſura.xv.§.x. uidetur ad oppoſitum declinare, ut in præcedenti.§.dixi, & cum Syl. teneo.

38 Accipere ad uſuram, quando quis indiget, ab eo qui paratus eſt dare, peccatum non eſt, quia iſte actus mutuandi de ſe malus non eſt, ſed bonus, ſi bono modo fiat, ideo licet indigenti uti opere alieno, quòd ex ſe malum non eſt. Etiam quòd quis non indigeat, non propter hoc mortaliter peccat: licet non ſit benfactum. Inducere autem alium ad hoc, qui paratus non eſt, mortale peccatum ſemper eſt, ſicut inducere ad fornicationem, ſi per ſe.i.ex intentione iudicatur. Non

enim qui inducit aliquem ad mutuandum inducit ad uſuram, licet nolit ſine uſura mutuare. Vellet enim mutuum ſine uſura, ſed quia non poteſt habere ſine uſura, conſentit, & uult pati hoc malum uſuræ, ne maius malum incurrat, unde non conſentit in uſuram, ſed in mutuum. Idem dic de mediatoribus, qui non debent inducere ad uſuram, neque quærere egentes, quibus uſurarius accommodet, quia ſic eſſent miniſtri iniquitatis, & uſurarij, & participarent in crimine, & uinculo reſtitutionis. Poſſunt tamen inducere eos ad mutuandum indigentibus, quia hoc ſine peccato fieri poteſt, cum ſit opus pietatis, & de conſilio.

39 Participantes cum uſurario utendo re aliena, quæ in ſeipſa apud uſurarium, ut uti ueſte, uel equo pignoratis, peccant, ſicut participantes in re furata, contractantes rem alienam inuito domino, & ultra peccatum: tenentur ad ſatisfactionem. Si autem participant in rebus uſurarij, quæ alienæ non ſunt in ſeipſis, & ex hoc uſurarius fit impotens ad reſtituendum, inique agunt, non poſſunt aliquos contractus cum ipſo uſurario facere, nec dona, aut dotem accipere, quia hoc eſſet in iacturam proximi. Nam ſi uſurarius cras reuerteretur ad pœnitentiam, non poſſet reſtituere, ex eo quòd diſtraxit bona, & ſic pauperibus non poſſet ſatisfieri. Eſſet tamen licitum ab eo emere, uel ei uendere, quia ex hoc non fit pauperior, nec impotentior ad reſtituendum, & conſequenter, quando non fit impotens ad reſtituendum; poteſt quis cum uſurario negotiari, recipere bona, dotem, & huiuſmodi, quia in uſura transfertur dominium, ut communiter tenent doct. licet Thom. ſecunda ſecundæ. quæſt. lxxviij. ar. iij. in calce corporis, & Caie. ibi, & in quol. i. quæſt. de uſura, oppoſitum tenere uideantur. Et ſecundum hanc regulam ſolues multos caſus, ut quum quæritur an uxor, filii, & familia uſurarij poſsint uiuere de rebus uſurarij, dic quòd non, quando non habet niſi bona uſuraria, niſi eſſent in extrema neceſsitate, uel agerent utiliter negotium creditorum, ſuadendo uſurario reſtitutionem, uel corporaliter operando ad bonificationem bonorum pignoratorum, uel aliorum bonorum, ut potentior fiat ad reſtituendum, ſupra. Reſtitutio. § .lxxiii. & .xlv.

40 Famuli uſurariorum, qui de mandato eorum dant, & reci-

piunt ad uſuram,quòd ſi ipſi non facerent nihilominus dominus faceret,ſi ad manus eorum de uſura nihil uenit, non tenentur reſtituere,ſecundum Pet.de palu. Secus ſi ſunt principales,ſine quibus non fieret,tunc tenentur, quia dant ſufficientem cauſam. Idem dic de eo,qui ſine mandato domini fœneratur, tenetur ad reſtitutionem, etiam quòd nihil ad manus eius perueniat:oppoſitum uidetur tenere Cai.ſupra,reſtitutio.§.iij.& ſecundum eum determinauimus tenendum eſſe.

41 Notarij conficientes inſtrumenta uſurarum taliter,quòd nō uideantur uſuræ,ſunt periuri,& infames,& tenentur reſtituere,quia dederunt ſufficientem cauſam. Si uero fecerunt inſtrumentum clarum,licet ſint periuri, non tamen tenentur reſtituere,quia qui ſunt grauati,poſſunt per tale inſtrumentum ſe iuuare.Eodem modo dic de teſtibns, & aliis concurrentibus,qui non dederunt cauſam ſufficientem, non tenentur ad reſtitutionem.

42 Si communitas aliqua,uel collegiū,dat ad uſuram, qui ſunt principales,& ſine quibus hoc non fieret,tenentur reſtituere inſolidum:quia ſufficientem pręſtant cauſam,alij autem qui tantum conſentiunt,uel non contradicunt,cum poſſent,peccant,& tenentur ad tantum,quantum ad illos peruenit emolumenti,quia iſti habent malam uoluntatem tantum.Intellige hic,& in aliis caſibus ſupradictis,quòd tenentur reſtituere inſolidum,ſi tamen quilibet pro parte ſua ſoluat,non debet quilibet ſoluere totum, ſed in caſu,quo alij non ſoluāt. Idem dic de dante cauſam,& participante,quòd tenentur reſtituere,quando principalis non ſatisfacit.

43 Non licet etiam pauperibus,& fratribus mendicantibus, extra extremam neceſsitatem elemoſinas maxime notabiles, recipere ab uſurario,qui non habet niſi bona certa reſtituenda,ſecus autem ſi haberet cum his alia bona etiam uſuraria, ſed incerta.Prædicatores autem,uel confeſſores,qui inducūt in publico,uel in priuato uſurarios ad reſtitutionē, poſſunt recipere,cum illorum negotium agant, quibus reſtituēdum eſt.c.cum uoluntate, de ſenten. excommunica. Oblationes autem recipi prohibentur, ne eccleſia, fauere uideatur iſtis, ſecundum Pa.& Inn.in.c.cum uoluntate.

44 Aduocati procuratores,iudices defendentes uſurarios ſcien

ter,ne ſoluant uſuras eis,a quibus abſtulerunt,uel adiuuantes ad hoc quòd exigantur,non ſolum mortaliter agunt,ſed reſtitutioni ſunt obnoxii,ſecundum Hoſt.& Inno. in.c. Michael, de uſu.cauſa enim,ſunt quòd uſuræ non reſtituãtur.

45 An aliquis poſsit tollere ab uſurario,ut reſtituatur ei, a quo uſurarius exigit uſurarie,uel ſatisfaciat ſibi, cui uſurarius eſt debitor,ſupra,furtum.§.v.

46 Eodem modo domini temporales tenentur reſtituere,ſi cõponunt cum uſurariis, & accipiunt pecunias,uel bona reſtitutioni obnoxia,ut impune dent ad uſuram.Similiter quando requiruntur,ut faciant uſuras reſtitui,& nolunt,quia tũc ſunt in culpa,& prębent cauſam quòd pauperes non habeãt: quòd eis debetur.Propterea de damno illato eis tenentur.

47 De monte pietatis iam multi doctores multa ſcripſerunt, ſed nunc,quia a ſede apoſtolica determinatum eſt:in Concilio Lateraneñ.ſtandum eſt tali determinationi,quæ quadrat ſupra dictis.In Cõcilio ſub Leone.X.ſic dicitur.Declaramus, & diffinimus montes pietatis per reſpublicas inſtitutos, & authoritate ſedis Apoſtolicæ hactenus approbatos, & confirmatos,in quibus pro eorum expenſis,& indemnitate aliquid moderatum:ad ſolas miniſtrorum expenſas,& aliarum rerum,ad illorum conſeruationem pertinentium,pro illorũ indemnitate dũtaxat, ultra ſortem, abſque lucro eorundem montium recipere,neque ſpeciem mali præferre, neque peccandi incentiuum præſtare, neque ullo pacto improbari, quinimmo meritorium eſſe,ac laudari,& probari debere tale mutuum minime uſurarium putare,licereque illorum pietatem,& miſericordiam populis prædicare,etiam cum indulgentiis,multo tamen perfectius,multoque ſanctius fore, ſi omnino tales montes gratuiti in partem,uel aliunde,&c. Et contra hanc determinationem prædicare, eſt lata excommunicatio,ſupra,excommunicatio.lxxiiij.

48 Approbantur ergo montes, non autem capitula facta pro talibus montibus, quæ ſacris canonibus contraria ſunt, ut ex literis approbationis poteſt patere..Licet forte aliqua exẽplaria impreſſa contineant,quòd approbantur montes,cum capitulis.Si ſic,ſunt diminuta. Sed debet etiam apponi, non ſacris canonibus contraria,ut ſtat in ſuo originali. Sicut dicit Cai.in quol.de monte pietatis uiua uoce ſic eſſe in origi-

nalibus,& uidiſſe copiam bullæ Mantuanæ, calamo ſcriptã ſic ſtare.ſe affirmat.Ideo caute circa hoc ambulandum eſt.

49 De pagis, & ſcriptis, reſpectu locorum Genuæ,uel aliorum banchorum,an licite,& ſine uſura poſsint emi,hic quæritur. Exempli gratia.

50 Petrus habet ſcriptum, quòd hinc ad annum recipere poteſt.C.aureos ſuper tali bancho, & quia nunc indiget pecunia pro ſuis negotiis uendit, Antonio tale ius poſſe, ſcilicet recipere dictos.C. aureos pro.xc. dico quòd non eſt uſura, quia non interuenit mutuum,ſed eſt emptio. Poſſet tamen eſſe iniuſtitia,ſi non emeret iuſto precio. Non enim tantum ualet pecunia futura, quantum præſens, quoniam præſens poteſt expendi, non autem futura,maxime, quia poſſet aliquod interuenire periculum.Ita dicendum eſt de Genouenſibus pagis.Item eſt Ioan.qui hinc ad annos quatuor debet recipere in locis Genuæ mille duca. Qui nunc ſunt acerbi, ideſt non maturi,uendit Bertholamæo pro.900. ſoluendis nunc:hic contractus eſt licitus, tamen ratione periculorum, tum ratione acerbitatis,quia pecunia acerba non tantum ualet quantum matura,tum quia Calixtus papa, & Sixtus quartus,conceſſerunt,quòd nõ feciſſent,ſi fuiſſet uſura, tum quia ſic habet conſuetudo ſcita ab eccleſia,& tolerata. Et quamuis multas quæſtiones faciant doctores, tamen hęc eſt ultima determinatio,quòd tales contractus ſunt liciti.Si quis autem mentem haberet corruptam circa hoc,eſſet illicitum,nõ ratione contractus in ſe,ſed aliunde.Quod autem non uendatur pecunia, ſeu paga,clarum eſt, quia non tenetur Ioan. aſsignare pecuniam, uel pagam Bertholamæo, ſed tantum ius,uel chirographum.Similiter quòd non ſit mutuum patet,nihil enim remanet reſtituendum, & omne periculum apud ementem remanet. Iuſtum tamen præcium in huiuſmodi relinquitur arbitrio boni uiri, in his negotiis pratici, uel ſecundum communem curſum, ſecundum quòd inueniuntur quandoque pauci ementes quandoque multi. Nec plura de pagis huiuſmodi dicenda arbitror nunc.

51 De montibus Genuenſibus iam diu factis a communitate, de quibus papa,& totus mundus ſcit,& tolerat,& ſunt a cõmunitate,facti ſuppóno:quòd ſint liciti, ex eo quòd eccleſia non reprobauit, per tot tempora.

52 De montibus factis in ciuitatibus ponitur caſus. Communitas Placentiæ, habet annuales redditus prædiorum, uel gabellarum, uel huiuſmodi, & indiget pecuniis, propter quod cogit ciues ad præſtandum communitati, cum hoc quòd habeant.v.pro centenario, conſtituens eis annuum redditum ex ueris redditibus communitatis. Ad hunc contractum dico, quòd communitas poteſt pro utilitate publica, & ut minus grauentur ciues, & ſic etiam ciues dantes pecunias poſſunt habere annuum cenſum. Hæc enim eſt emptio, & non mutuum, quia dantes pecuniam, non poſſunt reuocare quādo uolunt, neque periculum pecuniæ eſt penes eos, qui dāt, ſed penes communitatem recipientem, periculum uero cenſus, eſt penes ciues dantes pecuniam, & dominium poſſeſſionis ſimiliter. Si autem communitas tales redditus in ueritate non haberet, ſed ficte, & in aere, tunc caſus eſſet dubius, non autem ſi extant. Et hoc ſignum, quòd talis contractus eſt licitus, quia eccleſia ſcit, & non prohibet, & perſonæ ſeculares, & religioſæ, habent ſuper tales montes ſuos redditus, & uenduntur, & emuntur huiuſmodi cenſus, quòd non fieret a perſonis doctis, & timoratis ſi non eſſent liciti. Multi, aliis caſus, & in infinitum uariantur, tum propter uarias doctorum opiniones, tum quia particularia, ſunt quaſi infinita. Diximus tamen rationes generales, propter quas facile poterit quis contractus licitos, ab illicitis diſcernere, & ubi noſtra non ſufficiunt, uade ad maiora uolumina. Hæc autem noſtræ imbecillitati ſufficiant.

53 Vſurarius publicus dicitur notorius, qui de iure conuictus eſt, & condemnatus, uel notorius notorietate facti, quia paratam tenet menſam, uel omnibus mutuat, uel ſi per alia argumenta conuincatur, tunc debet contra eum fieri ſententia, & ſic dicitur manifeſtus, uel ſi coram ſacerdote, & aliis teſtibus, confeſſus eſt ſe uſurarium, & mandauit reſtitui uſuras, & reſignauit libros: & tales ſunt infames, nec ad altaris communionem admittuntur. c. quia in omnibus. De uſur. neque ad oblationem, & eccleſiaſtica carent ſepultura, & ſepelientes ſunt excommunicati, nec debet intereſſe quis, eorū teſtamentis, & eorum teſtamenta, & codicilla ſunt nulla cap. quanquam, de uſu. Et in capi. uſurarum, de uſur. lib. ſexto, præcipitur omnibus dominiis, & uniuerſitatibus terrarum,

ne permittant alienigenas in terris ſuis conducere domos ad exercendum fœnus,uel conductas habere,& quòd nemo eis domos licet,aliter contrafacientes puniuntur, graui pœna. Hoc tamen de iudæis uſurariis non intelligitur, ſed de Chriſtianis,ſecundum communiter doct.aliter incurrit collegium,uel uniuerſitas, interdictum epiſcopi, & ſuperiores ſuſpenſionem,inferiores uero eccleſiaſtici, ſententiam excõmunicationis ipſo facto,ſi non expulerint de terris ſuis, infra,tres menſes, uel ſi eis domos ad exercendum fœnus locauerint,aut ſub quocunque alio titulo conceſſerint, etiam uenditionis, ſecundum Io.an.quam excommunicationem, ſi per menſem animo indurato ſuſtinuerint, terræ eorum quãdiu in ipſis morantur, ipſo facto ſubiaceant interdicto. Alij laici debent per excommunicationem ad hoc idem compelli,non obſtante,&c.ſupra,excommunicatio.lxxx.

54 Domini temporales, & communitates iudæis concedentes ut fœnerent,& locantes eis domos, & facientes conuentiones cum eis ſuper uſuris exercendis,& ſoluendis,per eos,qui mutuo accipiunt,mortaliter peccant,& ſunt excommunicati,& tenentur ad reſtitutionem uſurarum, ſi ipſi iudæi non ſoluerint, quia ſtatuentes, uel præſumentes iudicare, quòd uſuræ non ſoluantur ſunt excommunicati,cle.j.de uſuris,licet quidam oppoſitum cõſuluerint,ut Barba.& Pau. de caſt. conſil.ccclxvj.Pet.de ancha.conſi.ccxxx.contra quos eſt.do. Alexand.Vincentius,& multi doct.& ratio,&c.poſt miſerabilem,de uſu.ubi præcipitur dominis, ut compellant iudæos uſuras reſtituere,ergo a fortiori non exigere. Ita, & hoc Sil. tenet.Vſura ult.circa fi.Ex dictis etiam patet: quòd non licet locare alicui domos:ut ibi exerceantur uſurę, ſicut nec dare gladium furioſo. Multæ aliæ pœnæ debentur uſurariis publicis,de qbus uide ſummas grãdes.Sil.uer.uſura,ult.ubi ponit multas pœnas uſurariis debitas,& Tab.ibi,uſura.j.§.v.

VSVFRVCTVS.

1 Vſufructus, qui nominat ius utendi re aliena, ſalua rei ſubſtantia,ſecundum glo.in.l.j.ff.de uſu.& ha. non poteſt proprie ſiſtere in rebus, quæ ſolo uſu conſumuntur, quia utendo non ſalua eſſet res, ut eſt ueſtis, triticum, & huiuſmodi.

2 Vſus eſt tantum pro ſe:ut ſi concedo tibi uſum equi mei,nō propter hoc poteris dare alteri,uſufructus autem alteri communicari poteſt,Inſti.de uſu.& ha.Item uſurarius habet tantum uſum rei,non autem fructus, ut qui uſum pecoris habet,non propter hoc lanam,& lac habebit, ſecus de uſufructuario.

3 Vſufructuarius tenetur præſtare cautionem,quòd utetur rebus,quæ uſu non conſumuntur. ſalua rerum ſubſtantia, ſicut facit bonus uir & quòd finito uſufructu reſtituet proprietario quod ſupereſt, de his autem quæ conſumuntur uſu,præſtabit cautionem,quòd ea exhibebit in ea qualitate, uel præſtabit æſtimationem illorum bonorum.c.ulti.de pigno.De his uero quę non conſumuntur uſu,ſed ueteraſcut, ut ueges,finito uſu,promittet reſtituere ſi ſupererunt,ſecundum Pa.in.d.c.fin.Si autem cautionem non pręſtat,quia nō petitur,uel neſcit ſe obligatum ad hoc,& eſt in bona fide,licite facit fructus ſuos,non autem quando eſt in mala fide, nolens cautioné præſtare,quæ petitur,& ſcit ſe teneri, unde ſic perceptos fructus tenetur reſtituere,ſecundum Pa.c.conſtet. de pig. & ſic intelligenda eſt glo.in.l. ſi cuius.ff.de uſufruct.& hanc cautionem teſtator remittere poteſt in rebus, quæ uſu conſumuntur:non autem in aliis: quia daretur materia delinquendi.ff.de uſufruc.l.ſi uſufructus.§.Plane: & Pa. in.d.c.conſtet.

4 Vſufructuarius non tenetur ad expenſas magnas: & collectas: & refectiones: quæ quaſi æquiualent perceptioni fructuum:ſecundum glo.in.l.qui concubina.ff.de leg.iij.ad par uas autem collectas,expenſas: &c. tenetur ſecundum Ludo. de ro.in nouel.Si autem eſſet legatarius uſufructuarius omnium rerum generaliter, tunc aut tenetur ſoluere prædicta, aut renuntiare.l.hactenus.ff.eo.tit.

5 Vſufructuarius omnium bonorum tenetur ſoluere es alienum,de bonis temporis, ſecundum Hoſt. non autem ſi eſt relictus uſufructuarius aliquarum rerum.l.ſi.ff. de uſufruct. leg.& ſecundum Pau.de ca.conſil.ccclxxxv. ſic fiet quia proprietarius uédet de bonis pro ſolutione eris alieni:& ſic uſufructuarius participabit in ſolutione, quia minus recipiet de fructibus.

6 Si plures ſunt uſufructuarij, & unus moriatur accreſcet alte-

ri,& non reuertitur ad proprietarium, ſed ſolum quando omnes deficient.ff.de uſufruct.accre.per totum, inſtitu. eodem.§.j.

7 Si relinquatur Petro uſufructus, donec filius erit in anno pubertatis, & antequam ad illud tempus perueniat moriatur filius, Petrus nihilominus uſufructuarius erit, uſque ad illud tempus, ſi uero tempus non ſit certum, ut ſi dicatur donec nupſerit filia mea & moriatur antequam nubat, erit uſufructuarius uſque dum uiuat ipſe uſufructuarius, quia fuit poſsibile quòd nunquam in uita eius nupſerit.l. ambiguitatem.C.eo.ti.

8 Vſufructuarius tenetur reficere de grege, de uineis, de arboribus ſi pereunt, ſicut bonus paterfamilias, quando uniuerſaliter legatur uſufructus, non autem ſi legatur in animalibus, niſi ex cauſa ſua pereant.ff.eo.l.uetus, inſtit. de re.diui.§. ſed & ſi gregis.

9 Si filius, qui eſt in poteſtate patris, ſit relictus uſufructuarius, & moriatur, pater non amittit uſufructum, ſecundum Bar.in.l.literis.C.de uſu.quia uidetur factum hoc eſſe contẽplatione patris, ſi uero præmoriatur pater, non amittet filius, quia tunc uidetur factum contemplatione filij ſecundum eundem.

V X O R.

1 Vxoris nomine in fauorabilibus uenit mulier, quæ contraxit per uerba de præſenti, licet non conſumauerit, in odioſis uero tantum illa, quæ conſumauit.l. non ſine.C. de bon.quæ lib.& not.Pa.in.c.tertio loco, de præſump.

2 Vxorem uir poteſt uerberare ex magna cauſa, & leui uerberatione, cauſa correctionis, ſecundum Pa.in.c.quemadmodum, de iur. iur.& ſecundum limitationem Hoſt.& Gof.ibi, aliter faciens grauiter debet puniri.C.de repu.auctẽn.ſed nouo iure. Nõ enim habet uxorem in poteſtatem ordinariam, ſicut pater filium.l.ſi uxor.C.de condi.inſer. nec poteſt eam ligare.cap.placuit, cum gloſ.xxxiij. quæſtio.ij. niſi ſit uxor clerici.

3 Vxorem adulteram uir occidere non poteſt, ſine peccato mortali, licet lex quandoque non puniat, ut ſi eam uir inueniat actu in adulterio.l.gracchus.C.de adul.c.inter hæc.xxxiij.

q.ij.Permittit hoc lex humana ſine punitione:nõ aũt diuina.

4 Vxor ſecundũ Pa.in.c.ex literis,de pigno.uiuẽte uiro,põt qñque agere ad reſtitutionem dotis,ſi uir accuſatur propter maleficium: maxime cum peruenitur ad diſtractionem bonorum,& ubi matrimonium uenit ſeparandum quo ad thorum.c.j.de dote poſt di.mi.

5 Vxor habens uirum prodigiũ põt abſcõdere de bonis eius, & non obedire ei in hoc,quia agit negotium eius ſi ſit in bona fide.. Idem quando eſt luſor,& huiuſmodi. Prudenter enim agit mariti bona conſeruans.

6 Vxor(ut colligitur ex not.in.c.ſi quis neceſsitate.xxxiiij.q.ij.) tenetur ſequi uirum,ſi uir transfert domicilium, niſi feciſſet pactum,de non tranſeũdo,niſi poſt pactum aliqua neceſsitas aduenerit,quę impediret maritum ibi manere,tunc tenetur ſequi eum,nec obſtat.ar.c.unaquęque.xiij.q.ij.ſi uero nõ transfertur domicilium,non tenetur ſequi, ſecundum Hoſt. neque ſi eſt uagabundus, ſecundum gl.in.d.c.unaquæque, niſi ſciens eum uagabundum contraxerit, quia tũc tenetur, niſi ex cauſa inhoneſta eſſet uagabũdus, uel ſi uellet eam ad peccatum trahere, uel eſſet imminens uitæ periculum, tunc non tenetur ſequi,ut ſentit gl.in.d.c.ſi quis.

7 Quid ſi uxor eſſet infirma infirmitate perpetua,taliter quòd nunq̃ poſſet reddere debitum marito,ſine periculo uitæ, uel grauis infirmitatis:ita uxoris ſicut mariti ; dico quòd ſecũdũ Tho.Cai.debent ambo ſeruare continentiam, non commiſcere adinuicem,exponendo ſeipſos periculo mortis,uel grauis infirmitatis,ſupra,debitum.§.iij.

AVREAE ARMILLAE REVERENDI PATRIS fratris Bartholamæi Fumi Villaureñ. Placentini, Pręgdicatorię familię profeſſoris,hęreticęque prauitatis Inquiſitoris terminus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE